

Strabon

GEOGRAFIA
III

人
二

Strabon

GEOGRAFIA
III

*Închin această carte memoriei soțului meu
iubit, ing. cercet. ȘTEF CONSTANTIN,
care a fost permanent alături de mine cu
înțelegere și afecțiune,*

FELICIA VANȚ-ȘTEF

ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ

III

STRABON

GEOGRAFIA

VOL. III

Traducere,
notițe introductive,
note și indice
FELICIA VANȚ-ȘTEF

NOTIȚĂ INTRODUCȚIVĂ LA CĂRȚILE XI—XIV — ASIA MICĂ ȘI TRANSCASPIANĂ

1. CONȚINUTUL CĂRȚILOR ȘI REPARTIZAREA MATERIALULUI

1.0. Cărțile XI—XIV ale *Geografiei* lui Strabon sînt rezervate descrierii Asiei Mici și Asiei Transcaspiene¹. Spațiul larg — cel mai larg din întreaga economie a operei acordat unei regiuni, însăși Elada fiind cuprinsă numai în trei cărți — se justifică în primul rînd prin originea autorului; născut în Pont și educat la școlile celebre ale mării peninsule asiatice, Strabon nu are un alt ținut al globului mai apropiat și mai familiar decît acesta; în al doilea rînd, Asia Mică este focarul unei vechi culturi în care au strălucit, pentru prima oară, cetățile eline. Iată, deci, motivele pentru care primele patru cărți ale decadei a doua a *Geografiei* sînt închinete integral acestei secțiunii a insulei terestre.

Descrierea Asiei Mici are ca punct de plecare riul Tanais (Don); la această limită geografică, Strabon a întrerupt circuitul descrierii pămîntului populat, pe care l-a început la Coloanele lui Heracles și l-a continuat de la vest spre est prin nordul Mediteranei, pentru a intercala marea digresiune asupra Eladei (cărțile VIII—X). La începutul cărții a XI-a, geograful din Pont înnoadă, așadar, firul rupt înaintea acestei digresiuni și, de la Tanais înainte, el schimbă direcția, potrivit conturului Mediteranei, coborînd de la miazănoapte spre miazăzi; el îmbrățișează astfel, la rînd, regiunea septentrională apoi meridională ale Asiei Mici, despărțite de lanțul munților Taurus, care se află în prelungirea paralelei ce traversează Mediterana de la Coloane (Gibraltar) la Rodos.

În primele paragrafe ale cărții a XI-a, Strabon schițează planul general al descrierii întregii Asii (XI, 1), desfășurată în limitele cărților XI—XVI. Primele patru cărți, așa cum am arătat, sînt rezervate Asiei Mici și Transcaspiene. Teritoriul acestei mari peninsule este repartizat, în descrierea sa, în patru zone.

1.1. *Prima zonă* (XI, 2—5) o formează fișia cea mai nordică a regiunii septentrionale a Asiei Mici ale cărei capete ating fluviul Tanais în vest, Marea Caspică în est. Descrierea acestei zone pornește de la Tanais, continuă cu coastele Maeotidei, parcurge apoi țărmul sudic al Pontului Euxin pînă în Colchida (XI, 2), înaintează prin nordul Caucazului pe la amazoane spre răsărit, prin Iberia

¹ Asia Transcaspiacă include Parția, Media, Armenia, Regiunile Caucaziene.

(XI, 3) și Albania (XI, 4), pînă la Marea Caspică, și se întoarce apoi din est spre vest pe la populațiile dintre Caspiana și Maeotida (XI, 5).

1.2. *Zona a doua* (XI, 6—11) încheie descrierea regiunii septentrionale a Asiei Mici. După menționarea populațiilor scite din jurul Mării Caspice (XI, 6), Strabon descrie Hyrcania (XI, 7), coasta răsăriteană a Munților Taurus, cu populațiile scite din estul Caspianeii, insistînd asupra dailor, sacilor și massagetilor (XI, 8); continuă apoi cu sudul Caspiceii, unde se află Parția (XI, 9), și, pe aceeași latitudine spre est, Aria, Margiana (XI, 10), Bactriana și Sogdiana (XI, 11).

1.3. *Zona a treia* (XI, 12—14 — XII, 1—6) cuprinde regiunea dintre Marea Caspică și Eufurat. Descrierea acestei regiuni pornește din sudul Caspiceii, înaintează apoi de la est la vest prin interiorul lanțului Tauric, înfățișînd populațiile și geografia acestui vast teritoriu ca și geografia sa politică (XI, 12). Apoi, după trasarea cursului celor două mari fluvii asiatice, Eufuratul și Tigrul, în limitele acestei zone sînt descrise Media și Media Mare (XI, 13) precum și cele două Armenii (XI, 14), cu care se încheie cartea a XI-a. Cartea a XII-a continuă, fără introducere, aceeași zonă, în care intră și Cappadocia, Cappadocia Mare (XII, 1—2), regatul Pontului, apoi o digresiune asupra halizonilor homerici (XII, 3), Bithynia (XII, 4), Paflagonia, Galatia (XII, 5), Lycaonia și Isauria (XII, 6).

1.4. *Zona a IV-a* conține regiunile sudice și apusene ale Asiei Mici, în următoarea ordine: Pisidia (XII, 7), Mysia și Frigia (XII, 8) formează prima subzonă din interiorul vestic al peninsulei; Troia și Eolida (XIII, 1), Lesbos și insulele din jur (XIII, 2), cu o incursiune asupra lelegilor, cilicienilor, pelasgilor homerici, cu care se încheie Eolida (XIII, 3), alcătuiesc a doua subzonă; ea se află pe litoralul Mediteranei și este descrisă de la nord spre sud; Lydia și Mysia Hellespontică (XIII, 4), Ionia, Caria și insulele Rodos și Cos (XIV, 1—2) compun a treia subzonă, care este situată în continuare pe litoralul apusean și este înfățișată tot de la nord spre sud; în sfîrșit, a patra și ultima subzonă este formată din ținuturile de pe tîrmul sudic al peninsulei, a căror descriere înaintează de la apus spre răsărit, cuprinzînd Lycia (XIV, 3), Pamphylia (XIV, 4), Cilicia (XIV, 5), insula Cipru (XIV, 6), cu care se încheie descrierea Asiei Mici și cartea a XIV-a.

2. IZVOARE

Pentru compunerea geografiei Asiei Mici și Transcaspiene, Strabon s-a servit de numeroase informații personale, precum și de bogate izvoare scrise și orale.

2.1. *Informații personale* directe a obținut Strabon în legătură cu numeroase puncte ale Asiei Mici, pe care a străbătut-o în lung și lat încă din copilărie. Limita răsăriteană a călătoriilor sale, după propria-i mărturisire (II, 5, 12), a fost Armenia, deși din Armenia se pare că n-a văzut decît Zela (XII, 3, 37), vestită pentru templul său închinat Anaitidei.

Urmărind faptele în ordinea relatării lor, se presupune că din informații personale provin: considerațiile lui asupra neglijenței reprezentanței romane față de pirații de pe coasta răsăriteană a Pontului Euxin, la nord de Colchida (XI, 2, 12); mențiunea unificării tronului în Albania (XI, 4, 6); relatările despre victoria lui Aspurgianes asupra lui Polemon în anul 8 î.e.n. (XI, 2, 11) ca și despre ținuturile supuse reginei Pontului, Pythodoris, după anul 8 î.e.n. (XI, 2, 18). Un fapt divers aflat de Strabon la Roma i-a inspirat acestuia explicația obiceiului part de a-și schimba soțiile, așa cum Cato Uticensis a cedat pe Marcia sa lui Hortensius în 56 î.e.n. (XI, 9, 1). Din *Comentariile sale istorice* a transpus Strabon în opera sa geografică unele rezumate privind istoria „modernă” a Armeniei, emanciparea ei de sub Seleucizi în 189 î.e.n. și intrarea acesteia sub protectorat roman în 20 î.e.n. (XI, 14, 15). Aceste date și mai cu seamă cele privitoare la domnia lui Artaxias și Zariadris pot proveni, în ultimă instanță, de la Apollodoros din Artemita. Tot din *Comentariile sale istorice* a preluat Strabon datele privitoare la regele Armeniei, Tigranes (XI, 5, 1), avînd ca izvor prim, probabil, pe Metrodoros din Skepsis. Din considerații personale se face mențiunea imperiilor care au supus Armenia (XI, 14, 15). Episodul privind trădarea lui Artavazdes, arestarea și claustrarea lui în Alexandria între 34—31 î.e.n. și executarea lui de către Antonius în ajunul luptei de la Actium, 31 î.e.n. (XI, 14, 15), episod transpus din *Comentariile istorice*, a putut avea ca izvor prim pe Quintus Dellius și Nicolaos din Damasc. Tot din *Comentariile istorice* provin și unele date privitoare la expedițiile lui Antonius împotriva partilor, ca de pildă campania lui Canidius la iberii asiatici în 37 î.e.n. (XI, 3, 4), cedarea Symbakei mezilor Atropatenei în 33 î.e.n., ca răsplată a lui Antonius pentru ajutorul prestat, după ce în 36 î.e.n. le-o smulseseră acestora armenii lui Artavazdes III (XI, 13, 2). Aceași proveniență are informația despre comorile Babyrsei și Olanei încredințate de Tigranes lui Artavazdes, despuiate în 34 î.e.n. de către Antonius (XI, 14, 6).

Informațiile personale predomină de asemenea în descrierea Pontului (XII, 3), patria geografului, ca și în prezentarea altor numeroase puncte din peninsula pe care le-a vizitat direct. Astfel Strabon înfățișează din propriile sale cunoștințe istoria lui Mithridates Eupator de al cărui des-

tin a depins în așa de mare măsură soarta familiei sale (XII, 3, 1—2), orașele pontice, Amastris, Sinope, patria lui Mithridates Eupator (XII, 3, 10—11); riul Halys, regiunile Sinopitis, Gazelonitis, Saramene, Amisos (XII, 3, 12—14). Thermodont, cursul Irisului prin Comana Pontului, pe lângă zidul Amaseiei, până se varsă în Lycos, și acesta, la Themiskyra, în Pontul Euxin (XII, 3, 15—16); în sfârșit, Sidene, printre ai cărei bărbați de seamă era și gramaticul Tyrannion, profesorul său (XII, 3, 16). Tot din știri personale prezintă împărăția Pythodoridei și familia ei (XII, 3, 29), orașele pontice Themiskyra, Phanaroia, apele regiunii și culturile ei de măslin și viță de vie (XII, 3, 30); orașele Castel Nou, vistieria celor mai prețioase comori ale lui Mithridates Eupator, și Cabeira, pe care regina Pythodoris a folosit-o ca reședință regală, schimbându-i numele în Augusta (XII, 3, 31), precum și Comana Pontului, reședința marelui pontif (XII, 3, 32). Știri directe prețioase oferă Strabon despre propria sa familie, începând cu acel vestit strămoș, Dorylaos Tacticianul, despre grandoarea și decăderea acestei familii (XII, 3, 33), despre marele pontif din Comana, unchiul lui Strabon, prietenul și trădătorul lui Mithridates Eupator (XII, 3, 34—35), despre templul vestit și bogat din Comana, ale cărui hierodule puteau rivaliza cu cele din Corinth (XII, 3, 36); toate aceste locuri ca și Phanaroia, Zelitis, Megalopolitis se aflau pe vremea Geografului sub stăpânirea Pythodoridei (XII, 3, 37). Din cunoștințe proprii descrie Strabon locurile pontice dintre Caramitis, Amasena și Sinopitis (XII, 3, 38) și mai cu seamă orașul său natal, Amaseia, care ajunge sub stăpânire romană în anul 2 î.e.n. (XII, 3, 39), precum și regiunile pontice de peste Halys, ca Blaene, Domanitis și Pimolisene (XII, 3, 40). În legătură cu Isauria, el menționează pe P. Servilius Isauricus pe care l-a văzut în persoană la Roma în 44 î.e.n. (XII, 6, 2). Cunoștințe personale stau la baza notiței despre Cleon, renumitul șef de tâlhari contemporan cu Strabon, ajuns preot al lui Zeus Abrettenos (XII, 8, 8—9), despre Laodiceea, oraș înfloritor pe vremea Geografului și a părinților lui (XII, 8, 16), de asemenea, despre cele două școli rivale de pe vremea părinților săi, Școala Apollodoreilor și cea a Theodoreilor (XIII, 4, 3). Geograful declară că a văzut personal acel Plutonium din sus de Mesogis cu emanații de gaze în care a aruncat spre încercare o vrăbiuță ce și-a găsit moartea pe loc (XIII, 4, 14). Știri personale stau la baza informației despre Pythodoros din Nysa, tatăl reginei Pythodoris (XIV, 1, 42), și, în sfârșit, despre bărbații celebri din Nysa, printre care se numără însuși profesorul său, Aristodemos (XIV, 1, 48), la a cărui școală a învățat în fragedă copilărie.

2.2. *Izvoarele scrise* de care a beneficiat Strabon în redactarea geografiei Asiei Mici și Transcaapiene sînt foarte

bogate. Geograful citează un număr foarte mare de autori pe care i-a utilizat, parte, direct, parte indirect sau parțial indirect. În prima categorie se situează marile personalități științifice ale vremii ca Eratosthenes, Poseidonios și Artemidoros din Ephes pe care Geograful i-a consultat cu siguranță direct. A doua categorie este cea a autorilor parcurși parțial direct, parțial indirect, prin intermediul primilor trei. În rîndul acestora pot fi citați Apollodoros din Artemita, Timosthenes, Theophanes din Mitylene, Demetrios Skepsios, Athenodoros din Tars, Quintus Dellius, Nicolaos din Damasc și alții. În sfîrșit, a treia categorie o formează logografii și alți scriitori pe care Strabon i-a citit mai degrabă indirect, prin intermediul celor de mai sus. Astfel, prin Eratosthenes a putut să obțină informațiile unor autori ca Aristobulos, Damastes, Eudoxos din Cnidos, Anaximandros, Hecataios etc.; la Poseidonios a găsit datele furnizate de istorici ca Ephoros, Metrodoros din Skepsis, Skylax din Caryanda, Xanthos Lydianul etc. Dar, față de înaintașii săi, după cum reiese din propria sa mărturisire, geograful din Pont beneficia de știri proaspete procurate de marile expediții militare care au atins zone noi ale insulei tereste. *„Meleagurile de dincolo de aceste ape (este vorba de Istru și Tyras) — spune Strabon — pînă la hotarele maeoșilor și pînă la țărmlul mării care se termină în Colchida, le-a făcut cunoscute Mithridates, denumit Eupator, și generalii săi“* (I, 2, 1) *„Parții ne-au înmulțit cunoștințele despre ținuturile Hyrcaniei și ale Bactrianei, cît și despre sciții așezați mai sus de acele locuri, mai puțin cunoscute de premergătorii, astfel că avem ce spune în plus față de înaintașii noștri* (I, 2, 1).

Prin „înaintași“, Strabon înțelege în special pe Eratosthenes și Poseidonios al căror aport însemnat merită să fie luat în considerare în primul rînd în examenul surselor livrești ale geografiei acestor regiuni.

2.2.1. *Eratosthenes* i-a furnizat Geografului din Pont planul general al descrierii Asiei Mici, diviziunea ei prin muntele Taurus într-o regiune septentrională și alta meridională (XI, 11, 5), precum și împărțirea peninsulei în patru zone (XI, 1, 7). Lui îi datorează Strabon critica istoriografilor lui Alexandru în privința amazoanelor (XI, 5, 4—5) și pe el îl citează în legătură cu dimensiunile Mării Caspice (XI, 6, 1) și în descrierea Caspianeii (XI, 6, 1—3). Lui Eratosthenes îi aparțin critica linguișitorilor lui Alexandru, citarea lui Eudoxos din Cnidos (XI, 7, 4—5) și prezentarea generală a populațiilor de la est de Caspiana și de-a lungul versantului nordic al muntelui Taurus (XI, 8, 1). Eratosthenes este luat în sprijin în anumite precizări topografice și dimensiuni privind ținuturile de est ale Caspiceii pînă la capătul răsăritean al insulei terestre (XI, 8, 8—9);

tot acesta este vizat, se pare, în acele citări anonime privitoare la tapyri (XI, 9, 1) și pe el se sprijină fixarea dimensiunilor lanțului Tauric ca și prezentarea unor obiceiuri aparte ale populațiilor caucaziene din Elburz (XI, 11, 7—8); Eratosthenes este citat în legătură cu riurile Lycos și Thermodont (XI, 14, 7) și lui îi datorează Strabon delimitarea Cappadociei, diviziunea ei în două satrapii, înfățișarea Cataoniei ca o regiune aparte de Cappadocia (XII, 1, 14), descrierea generală a acestor regiuni (XII, 2, 1—3) precum și a apelor, fortărețelor și orașelor cataone (XII, 2, 4—7). Eratosthenes este invocat de Strabon ca izvor privind fertilitatea Ciprului și critica adusă lui Damastes pentru știrile acestuia despre Cipru (XIV, 6, 4—5).

2.2.2. *Poseidonios*, al doilea izvor de bază al lui Strabon în redactarea *Geografiei*, ridică în privința Asiei Mici unele probleme. Ca profesor și prieten al lui Pompeius Magnus, Poseidonios a compus o *Istorie a lui Pompeius*. Dar asupra campaniilor consulului roman în Asia Mică a scris și *Theophanes din Mytilene*, prieten, la rîndul său, sfetnic și însoțitor al lui Pompeius în războiul mithridatic, care s-a desfășurat între anii 66—63 î.e.n. Existînd, deci, doi autori care au scris despre aceleași evenimente și aceleași locuri, este greu să se facă o delimitare netă a aportului fiecăruia în cunoașterea Asiei Mici de către Strabon. De aici s-au iscat unele dispute între specialiștii moderni, unii înclinînd spre Theophanes, alții spre Poseidonios, ca izvor principal al lui Strabon. K. J. Neumann² și C. Franklin Arnold³, care atribuie lui Theophanes partea precumpănitoare din informațiile lui Strabon asupra Albaniei și a Iberiei, se sprijină pe faptul că Theophanes a fost primul grec care a ajuns pe acele meleaguri îndepărtate. Alții, ca W. Fabricius⁴ și P. Otto⁵, restrîng contribuția lui Theophanes în informarea lui Strabon asupra Asiei Mici numai la Caucaz. Fr. Lasserre⁶, care ne-a furnizat documentația asupra acestei dispute, consideră pe cei doi autori antici în egală măsură responsabili în informarea lui Strabon asupra peninsulei asiatice, adăugînd că ei trebuie examinați

² *Strabons Quellen im elften Buch, I, Kaukasien*, Leipzig, 1881, pp. 331—351.

³ *Untersuchungen über Theophanes von Mytilene und Posidonios von Apamea*, Jahrb. cl. Philologie, Suppl. XIII, 1884, pp. 75—150.

⁴ *Theophanes von Mytilene und Quintus Dellius als Quellen der Geographie des Strabon*, Strasbourg, 1888.

⁵ *Strabonis 'Iστορικῶν' Ἰπομνημάτων fragmenta adiectis quaestionibus Strabonianis*, Leipzig, 1889.

⁶ *Strabon Géographie*, tome VIII (livre XI), Paris, 1975, p. 8.

împreună și separat pe bază de stil, ceea ce au și făcut învățați ca H. L. Heeren⁷ și R. Munz⁸.

Potrivit acestei precizări, *Poseidonios* pare să fie sursa lui Strabon despre climatele teritoriilor limitrofe lanțului tauric și despre dispoziția mărilor și istmurilor dintre Marea Caspică, Maeotida și Pontul Euxin (XI, 1, 4—6); lui i se datorează aprecierile privind caracterul sedentar sau nomad al populațiilor Maeotidei și de pe coasta orientală a Pontului Euxin (XI, 2, 1—2), incertitudinea privitoare la cursul Tanaisului și menționarea orașului Tanais, țirg al acelor locuri (XI, 2, 3). La *Poseidonios* a putut afla Strabon știrile privind piața comercială Phanagoreia,pirații din estul Pontului Euxin (XI, 2, 10 și 12—13), populațiile acelor meleaguri (XI, 2, 14), utilitatea economică a pădurilor caucaziene, orografia Caucazului, ca și despre rolul jucat de locurile de negoț Dioscurias și Colchida în viața populațiilor caucaziene (XI, 2, 15—19). Învățatul din Rodos pare să-i datoreze Strabon parte din știrile despre Iberia (XI, 3, 1—6) și Albania (XI, 4, 1—8), despre amazoaane (XI, 5, 1—3) și despre populațiile nord-caucaziene (XI, 5, 6—8). *Poseidonios* este citat de Strabon în legătură cu obiceiurile politice ale parților (XI, 9, 3). De la el provin parte din datele privitoare la orografia lanțului Taurus (XI, 12, 1—4), la Media (XI, 13, 1—4), la terenurile cavernoase împădurite, avînd gropi cu foc, din regiunea Mazacăi (XII, 2, 7) și la stăvilarul de pe riul Melas din fața Mazacăi construit prost de regele Ariarathos (XII, 2, 8). Adecvate stilului poseidonian sînt și relațiile lui Strabon privind esența lemnelor bune din Sinopitis (XII, 3, 12), minele și terenurile de vînătoare din Pont (XII, 3, 30), țirgul înfloritor al orașului Comana (XII, 3, 36) și minele de arsenic de lângă Pimolisene (XII, 3, 40). *Poseidonios* pare să fie izvorul lui Strabon pentru notița istorică privind cele trei seminții galate, trocmii, tolistobogii și tectosagii, așezați în Bithynia sub regii Attalici, și organizarea lor în 4 tetrarhii (XII, 5, 1—2), ca și informațiile despre marele țirg al regiunii Pessinus (XII, 5, 3), despre efectele lacului sărat Tatta (XII, 5, 4) al Frigiei Mari și despre pășunile cu măgari sălbateci de pe podișul Lycaoniei (XII, 6, 1). La *Poseidonios* probabil a găsit Strabon datele care înfățișează arborele de cauciuc din părțile Selgei (XII, 7, 3), prosperitatea regiunilor de peste Halys, neamurile pelasgilor, cauconilor, lelegilor, dispărute

⁷ *De fontibus Geographicorum Strabonis commentationes duae* „Commentationes societatis Reg. scient.” Gotting, V, 1823, pp. 135—6.

⁸ *Quellenkritische Untersuchungen zu Strabo's Geographie mit besonderer Rücksicht auf die poseidonianische Sprachtheorie*, Bâle, 1918, p. 5—11 și passim.

sub migratori (XII, 8, 4), migrația carienilor, întemeietori ai Miletului (XII, 8, 5), aprecierile privind fertilitatea regiunii Amazoanelor și sărăcia insulelor vecine (XII, 8, 6), perturbarea vechilor granițe datorită colonizării grecești (XII, 8, 7) și invaziei trerilor, cimmerienilor și galaților (XII, 8, 7). Lui Poseidonios îi aparțin, se pare, detaliile descrierii Kyzicului și compararea acestui loc cu Rodosul (XII, 8, 11), descrierea Frigiei Epictete și Paroreate (XII, 8, 12—14), a Apameei și a cursului Meandrului (XII, 8, 15), a Laodiceei, în jurul căreia cresc oi negre cu lîngă fină (XII, 8, 16) într-o regiune bogată, dar bîntuită de cutremure; descrierea Carurei cu apele sale fierbinți și subsol găunos (XII, 8, 17), precum și a regiunii Catakecaumene (XII, 8, 18). Tot Poseidonios pare să fie autorul știrilor despre templul lui Men Caros dintre Laodiceea și Carura și despre școala Herophileilor de aici (XII, 8, 20), ca și despre neamurile dispărute din acele părți, ca berekyntii, menționați de mit și poezie (XII, 8, 21). De la Poseidonios provine probabil informația despre un loc lîngă Pitane, unde cărămizile plutesc pe apă ca în Iberia (XII, 1, 67), datele despre colonizarea Ioniei și întemeierea celor 12 orașe ale ei (XIV, 1, 3—4) și despre oracolul Branchiziilor din Didyme (XIV, 1, 4). Probabil la Poseidonios a găsit Strabon informația despre acel Heraion-pinacotecă sub cerul liber din fața insulei Narthekis (XIV, 1, 14), descrierea templelor Artemidei Munychia și cel din Ephes, înzestrate cu operele statuare ale lui Scopas (XIV, 1, 20), precum și datele despre adunările solemne de la Acharaca, unde se află peștera vindecătoare (XIV, 1, 44). Poseidonios trebuie să fi descris în amănunt țărmlul carian din fața insulei Rodos (XIV, 2, 1) și țărmlul Daidala aparținînd Rodosului (XIV, 2, 2). Cu siguranță la Poseidonios a găsit Strabon numeroase amănunte privind insula și orașul Rodos (XIV, 2, 5—7) ca și alte orașe rodiene, unele rînduiei din această insulă (XIV, 2, 8—10), precum și știrile despre cîmpia fertilă din Mylasa, oraș cu frumoase construcții și cu temple celebre (XIV, 2, 23)⁹.

2.2.3. *Theophanes din Mytilene*, istoriograful campaniilor lui Magnus Pompeius în războiul antimithridatic și în campaniile din Armenia, și cunoscătorul direct al Albaniei și al Iberiei (XI, 3 și 4), este citat de Strabon de cinci ori în descrierea acestor regiuni în legătură cu Armenia, Caucaz (XI, 2, 2; 5, 1; 14, 4; 14, 11) și cu atacul întreprins de M. Pompeius contra lui Mithridates Eupator lîngă Dasteira, numită apoi Nicopolis (XII, 3, 28). Dar, în afara locurilor

⁹ Vezi asupra lui Poseidonios și M. Laffranque, *Poseidonios d'Apamée*, Paris, 1964, p. 204 și urm.; K. E. Müller, *Geschichte der antiken Ethnographie und ethnologischen Theoriebildung*, I, Wiesbaden, 1972, p. 310—347.

unde este citat nominal, Theophanes poate fi presupus ca izvor al lui Strabon pretutindeni alături de Poseidonios. El sau Poseidonios este autorul informațiilor despre Eupatoria a cărei construcție a fost începută de Mithridates Eupator, dar a fost încheiată de Pompeius (XII, 1, 30), despre comorile mari ale monarhului pontic adăpostite la Castel Nou (XII, 1, 31), despre înlocuirea lui Lucullus cu Pompeius în comanda războiului antimithridatic (XII, 1, 34), despre continuarea ostilităților de către Pompeius cu victoria romanilor și întemeierea orașului Pompeiopolis (XII, 1, 40); la fel lui Theophanes i se datorează știrile despre trei fortărețe trocme, Tavion, Mithridation, dăruită de Pompeius lui Bogodiataros, și Danala, unde Pompeius și Lucullus au schimbat comanda războiului (XII, 5, 2).

2.2.4. *Artemidoros din Ephes*¹⁰, al treilea izvor principal al lui Strabon în descrierea Asiei Mici și Transcaspiene, este citat de autorul *Geografiei* în toate cele patru cărți închinat peninsulei asiatică și este utilizat amplu și în afara acestor citări, fapt ușor de recunoscut după caracterul de periplu al descrierilor sale. Astfel, Artemidoros i-a servit lui Strabon ca sursă de informare în descrierea râului și a orașului Tanais (XI, 2, 2—3), a litoralului Maeotidei pînă la Corocondame (XI, 2, 4—10), a Pontului Euxin de la Corocondame la Dioscurias (XI, 2, 14), a Bithyniei (XII, 3, 3—8), populată de traci, a Paflagoniei (XII, 3, 9) și a țărmului pontic de la Amisos la Zygonopolis (XII, 3, 17); el vorbește despre locuitorii acestor locuri, despre chaldeii, foști chalibi (XII, 3, 19—20), ca și despre populațiile așezate mai sus de Pharnakia și Trapezunt (XII, 3, 28); de la el provin datele privind țărmul pontic de dincolo de Pharnakia pînă la Phanaroia (XII, 3, 30) și marginile Bithyniei; el descrie orașul Chalkedon, golful Astakenos, orașul Prusias și muntele Arganthonion (XII, 4, 2—3), apoi Mylasa, gura Aisopului, cîmpia Adrasteia la mare (XII, 4, 5—6). Artemidoros este citat de Strabon în legătură cu orașele Pisidiei populate de neamuri pașnice (XII, 7, 2) și referitor la Mysia (XII, 8, 1), și se presupune că la el a găsit date în legătură cu promontoriul Dardanis, orașul Dardania (XIII, 1, 28—29), țărmul de la Rhoiteion la Sigeion și la gurile Scamandrului (XIII, 1, 31—32) și, în continuare de la Sigeion, despre țărmul Troadei, despre Achaiion (XIII, 1, 46—48), despre orașele de pe țărmul mării, despre Chrysa (XIII, 1, 63), promontoriul Cane, Canai, capul Aiga și cîmpia Caicon (XIII, 1, 68—70); Artemidoros este citat în descrierea țărmului de la Kyme pînă la golful Elaitic (XIII, 3, 5—6). De asemenea, Artemidoros i-a servit date lui Strabon, se pare, în descrierea orașelor ioniene

¹⁰ Vezi R. Stiehle, *Der Geograph Artemidoros von Ephesos*, Philologus, II, 1856, pp. 193—244.

maritime, Milet, Myus, Ephes (XIV, 1, 3), a Heracleiei sub Latmos în Golful Latmicos, a orașelului Pyrrha, a regiunii mlăștinoase de la Pyrrha la gura Meandruului (XIV, 1, 8—11); în continuare, pe el l-a urmat descriind țărmul Prienei, cu muntele Mycale, promontoriul Trogilion și insulița omonimă din față (XIV, 1, 12—14), ca și insulele Samos (XIV, 1, 18), Icaria (XIV, 1, 19), țărmul efesienilor cu orașul Ephes (XIV, 1, 20—21). El este citat normal în descrierea templului Artemidei din Ephes (XIV, 1, 22), a țărmului aflat dincolo de gura Caystrului (XIV, 1, 26), a regiunii în care se află muntele Gallesion, orașul Colophon, muntele Corakesion, Lebedos (XIV, 1, 27—29), Teos, Chalkideis, Hypocremnos, Erythrai, insulițele Hippoi, orașul Erai, muntele Corycos, porturile Casystes și Erythras, insula Halonnesos și promontoriul Argennon (XIV, 1, 30—33). De asemenea, formă de periplu, deci atribuabile lui Artemidoros, au descrierile privind insulele Chios, litoralul din față, Laius, promontoriul Melaina cu insula Psyra, Clazomenai cu opt insulițe în jur, golful și orașul Smyrna (XIV, 1, 35—37), orașul Leuca și Focea (XIV, 1, 38), Nysa, Leimon (XIV, 1, 43—45), țărmul Cariei de la sanctuarul Poseidon al milesienilor până la muntele Phoenix (XIV, 2, 1—2), orașul Caunos, Physcos (XIV, 2, 3—4), țărmul de la Elaius și Loryma până la Halicarnas (XIV, 2, 14—16), promontoriul Termerion, Laketer, Drekanon, promontoriul Astypalaia și Zephyrion (XIV, 2, 18—20 și 22). Artemidoros este citat de Strabon în descrierea țărmului de la Physcos la Meandru (XIV, 2, 29) și pentru sistemul Lycian de 12 orașe (XIV, 3, 2—3); el trebuie să fie izvorul lui Strabon în descrierea întregului litoral lycian (XIV, 3, 4—9), cilician (XIV, 5, 1—3 și 5—8), în paragraful 3 fiind citat nominal. Artemidoros i-a furnizat informații Geografului și pentru țărmul sudic al Asiei Mici (XIV, 5, 11—20), fiind citat nominal în paragraful 16, precum și în 22, unde este criticat în disputa sa cu Apollodoros privind istmul dintre Sinope și Issos care marchează limita răsăriteană a Asiei Mici. Descrierea Ciprului (XIV, 6, 1—3) pare să-l aibă tot pe Artemidoros ca izvor principal.

Pentru celelalte izvoare, foarte numeroase, dar despre care nu există garanția că Strabon le-a consultat direct, semnalăm doar trei autori, pe Apollodoros din Artemita, Demetrios din Skepsis și Quintus Dellius, menționând în special locurile unde Strabon îi citează nominal.

2.2.5. *Apollodoros din Artemita*, autor „mai nou“ care a elaborat o *Parthica* în 4 cărți, a descris evenimentele din prima treime a secolului I î.e.n. încheind cu moartea lui Mithridates II Arsacidul, întâmplată în 87 î.e.n. Lucrarea, pierdută, a fost compilată de Trogus Pompeius în *Istoriile* sale, mai cu seamă în cărțile XLI și XLII, iar această operă a ajuns până la noi numai în forma prescurtată, *Epitome*, pe care a transmis-o Iustinus.

Informațiile găsite de Strabon la Apollodoros se referă mai cu seamă la expansiunea imperiului part¹¹ care începe în secolul III î.e.n. Știrile „noi“ pe care Strabon pretinde (I, 2, 1; II, 5, 12; XI, 6, 4) că le deține în plus față de precursori și anume în legătură cu Parția, Hyrcania, Bactriana, bazinul râurilor Oxos și Ochos și cu Scitia Transcaspiacă, provin de la Apollodoros. Acestui scriitor îi datorează versiunea peregrinărilor lui Iason în Iberia și Albania (XI, 4, 8), parțial, descrierea Hyrcaniei (XI, 7, 1—3), știrile despre saci, massageți (XI, 8, 2—8) și parți (XI, 9, 1—3), fiind citat nominal în XI, 9, 1. Apollodoros i-a furnizat date Geografului despre Aria, Margiana (XI, 10, 1—2) și Bactriana (XI, 11, 1—7) în descrierea cărora este de două ori menționat nominal. El constituie izvorul principal al lui Strabon în prezentarea Mediei Mari (XI, 13, 5—6) și a mezilor, în bună măsură (XI, 13, 5—6 și 9—11), fiind de două ori citat; de asemenea, el este izvorul parțial în furnizarea știrilor despre Armenia (XI, 14, 5 și 12—14) și despre cultul Anaitidei (XI, 14, 16). Apollodoros este citat nominal de Strabon și combătut în reproșurile pe care le aduce ignoranței lui Homer (XII, 3, 24—27), este criticat pentru felul în care determină istmul Asiei Mici (XIV, 5, 22) și este citat în critica pe care acesta o aduce lui Ephoros care determinase populația Asiei Mici la 16 neamuri (XIV, 5, 23—26). De asemenea Strabon îl citează criticându-l în problema migrației popoarelor (XIV, 5, 27—28) și a neamurilor peninsulei (XIV, 5, 29).

2.2.6. *Demetrios din Skepsis*, autor din secolul II î.e.n. care a compus *Catalogul corăbiilor* în 30 de cărți, este consultat de Strabon în special în problemele legate de poemele homerice. Astfel, el este criticat pentru poziția geografică acordată orașelor homerice Alope și Alobe (XII, 1, 22—23) și este izvorul lui Strabon în știrile privind ocupanții ținutului Trolei după distrugerea ei (XII, 4, 6), istoria Troadei cu cele șapte ocîrmuiri (XIII, 1, 1—9) și dezvoltarea Ilionului dintr-un sat (XIII, 1, 26—27). Strabon citează nominal pe Demetrios din Skepsis în descrierea regiunii interioare a Troadei, a muntelui Ida și a Cîmpiei Troiene (XIII, 1, 33—34), în disputa filologică privind existența sau absența zidului Troiei (XIII, 1, 35—38) și în divergența cu Timaios în legătură cu Periandros care pretinde că a zidit Achilleion, o așezare cu mormîntul lui Ahile, cu piatra din zidurile Troiei (XIII, 1, 39—40). Demetrios este autorul disputelor privind unele lecțiuni din poemele homerice (XIII, 1, 41) și în explicarea prin con-

¹¹ Vezi W. W. Tarn, *The Greeks in Bactria and India*², Cambridge, 1951 p. 44, 50; F. Altheim — R. Stihl, *Geschichte Mittelasiens im Altertum*, Berlin, 1970, p. 359—379.

fruntarea cu teritoriul geografic a diverselor expresii homerice ca „Troia cea plină de izvoare” (XIII, 1, 43—45). El este citat de Geograf în descrierea regiunilor învecinate cu Troia, ca Antandros, oraș leleg, Asparneus, târg de bușteni, Astyra, Adramyttion, Kisthene etc. precum și cu cele două orașe Skepsis, Nou și Vechi, patria lui Demetrios (XIII, 1, 51—53), și în legătură cu oamenii celebri din Skepsis (XIII, 1, 54—55). El mai este citat nominal în legătură cu arinii (XIII, 4, 6), cu migrația cimmerienilor, lycienilor și lydie-nilor (XIII, 4, 8), cit și pentru informația despre minele din care provin comorile regilor Asiei (XIV, 5, 28).

2.2.7. *Quintus Dellius*, citat de Strabon în legătură cu distanța dintre Gaza și Araxes (XI, 13, 3), s-a aflat în serviciul lui Antonius din 42 î.e.n. până în preajma bătăliei de la Actium. În timpul expediției lui Antonius în Armenia, în 36—35 î.e.n., Quintus Dellius i-a servit acestuia ca subaltern (ἡγεμονίαν εἶχε) și ca istoriograf. Relatarea acestei expediții întocmite de Qu. Dellius i-a procurat lui Strabon informații despre dificultățile create lui Antonius de regele armean, Artavazdes, care îi călăuzise oștirea pe căi anevoioase și zăbavnice complotind contra lui (XI, 13, 4), despre efectivul cavaleriei aduse de regele armean lui Antonius (XI, 14, 9), ca și evocarea felului de luptă alban. Quintus Dellius i-a furnizat desigur episodul despre trădarea lui Artavazdes și pedeapsa cu închisoarea și execuția pe care i-a hotărât-o Antonius cu puțin înainte de Actium, în 31 î.e.n. (XI, 14, 15). Probabil tot Dellius a consemnat informațiile în legătură cu instaurarea lui Archelaos în Armenia de către Antonius (XII, 2, 11) și despre Adiatorix, protejatul lui Antonius, care a atacat colonia romană din Heracleia pontică (XII, 3, 6). La acest istoriograf a putut găsi geograful știri despre starea orașului Amisos la sosirea lui Antonius (XII, 3, 14), despre tilharul Cleon din Gordion aflat în slujba lui Antonius până în 31 î.e.n. (XII, 8, 9), ca și despre faptul că Antonius a dăruit Cleopatrei orașul Rhoiteion din Troada.

2.2.8. *Alți istoriografi și geografi minori*, consultați de Strabon probabil prin intermediul celor dintii, sînt menționați de geograf pe tot parcursul acestei secțiuni. Astfel, Strabon citează pe *Hesiod* și *Sofocle* (XIV, 1, 27 și 40) în legătură cu concursul de la Claros dintre profeții Mopsos și Calchas și în legătură cu magnetii. *Herodot* este pomenit (XIV, 4, 3) pentru legenda despre originea pamphylienilor. *Aristobulos* și *Choirilos* sînt menționați în legătură cu Anchiale, oraș întemeiat de Sardanapallos (XI, 7, 2—3; XIV, 5, 9); *Damastes* este citat prin Eratosthenes (XIV, 6, 4) pentru datele furnizate despre diferite insule; Eudoxos este pomenit pentru informarea sa în legătură cu peștii fosile din Paflagonia (XII, 3, 42), *Skylax din Caryanda*, pentru populațiile Bithyniei (XII, 4, 8), la fel *Dionysios* și

Euphorion, despre întemeierea orașelor Bithyniei (XII, 4, 4); *Xanthos Lydianul*, autor de *Lydiaca*, este menționat de Geograf în legătură cu numele mysilor și originea limbii lor (XII, 8, 3) și referitor la Typhon și arimi (XII, 8, 19), pentru bărbații vestiți din Sardes (XIII, 4, 9) și pentru regele Arimun (XIII, 4, 11). *Menecrates Elaitul* este citat (în XIII, 3, 3) ca izvor în descrierea țărmlui ionic, populat odinioară de pelasgi. *Callisthenes* (XI, 14, 13) este menționat în legătură cu Adrasteia și templul ei de lângă Kyzicos (XIII, 1, 13), cu cele opt orașe pelasge unite în Halicarnas (XIII, 1, 59) și în legătură cu arimii vecini cu Calycadnos, cu stinca Sarpedon și cu peștera Corykion (XIII, 4, 6). *Antimachos* este citat de Strabon referitor la cucerirea Sardesului de către cimmericii, treri, lycieni și lydieni (XIII, 4, 8; XIV, 1, 7 și XIV, 4, 1). *Heracleides Ponticul* este menționat în legătură cu șoarecii „sfînți” din jurul templului lui Apollon Smintheus din Chrysa (XIII, 1, 48), iar *Myrsilos*, referitor la Assos, colonie a Methymnei (XIII, 1, 58). Numele lui *Hellanicos* e luat în sprijin de Strabon pentru afirmația că Ilionul păstrat este cel mai vechi (XIII, 1, 42), că Assos este o colonie eolică (XIII, 1, 58), originară din Lesbos (XIII, 2, 4). *Timosthenes* este citat pentru știrile furnizate despre Hecatonnesos dintre Lesbos și Asia (XIII, 2, 5). Mai sînt menționați *Anaximenes din Lampsacos* în legătură cu orașele ionice vestite (XIII, 1, 19) și cu coloniile milesiene (XIV, 1, 6), *Theopomp*, în legătură cu Sestos, oraș fortificat în strimtoarea Byzanțului (XIII, 1, 22); *Hegesianax*, în legătură cu Ilionul, sat fără zid împrejmuit (XIII, 1, 27); *Hipponax* este pomenit în legătură cu Smyrna, loc al Ephesului (XIV, 1, 4), *Pherekydes*, referitor la orașele ionice maritime (XIV, 1, 3) și la concursurile dintre Calchas și Mopsos (XIV, 1, 27); numele lui *Mimnermos* este pomenit pentru mențiunea pe care acesta o face în poemul său *Nanno* despre luptele pentru Smyrna; *Ephoros*, pentru știrile furnizate despre fundarea Miletului (XIV, 1, 6). Mai sînt pomeniți *Cleitarchos* (XI, 5, 4 și XV, 1, 69); *Medeios* și *Kyrtilos* (XI, 14, 12); *Polycleitos* (XI, 7, 4) și *Palaiphatos* (XII, 3, 22).

3. CONSIDERAȚII PRIVIND NEAMURILE ASIEI MICI ȘI TRANSCASPIENE

3.1. Asia Mică este una din regiunile antice ale „insulei terestre” cu cea mai densă și mai variată populație sub aspect etnic. Această uriașă peninsulă adăpostea 16 seminții după Ephoros, 17, după Apollodoros (XIV, 5, 23—26). Strabon îi atribuie un număr și mai mare de neamuri,

unele mai reprezentative pe tărîm istoric, cum au fost parții (XI, 9), mezii (XI, 13, 9—11), armenii (XI, 14), tracii (XII, XIII passim); altele, mai puțin remarcabile ca, de pildă, siracii, aorsii (XI, 5, 8), tapirii (XI, 9, 1), tibarenii, chaldeii, sannii, macronii (XII, 3, 18—19) și, în sfîrșit, altele, dispărute pe vremea autorului și cunoscute numai din poemele homerice, ca pelasgii, cauconii, lelegii (XII, 8, 4), trerii, cimmerienii (XII, 8, 7), arimii, berekyntii (XII, 8, 19 și 21), troienii (XIII, 1, 1—2), dardanii (XII, 8, 33), solymii (XIII, 4, 13; XIV, 3, 10) și alții.

3.2. Cu toate că disputa în jurul numărului populațiilor Asiei Mici a făcut în antichitate mare vîlvă, Strabon o menționează doar în treacăt, fără a se angaja în polemici zadarnice. În schimb, el abordează o serie de alte probleme etnografice de un real interes istoric. Două dintre ele ne-au atras atenția în mod deosebit: este vorba de anumite considerații exprimate de Geograf în legătură cu seminițele trace, pe de o parte, cu caracterul neamurilor Asiei Mici, pe de altă parte.

3.2.1. Tracii sînt considerați, încă de Herodot (V, 3), cel mai numeros neam după indieni, dar nu și cel mai puternic, deoarece triburile trace nu s-au unificat niciodată într-un singur stat. Mare parte a lor populau nordul Peninsulei Balcanice în sudul și în nordul Dunării. De pe acest vast teritoriu populat de tracii, s-au desprins din vremuri imemorabile, înaintea războiului troian și a colonizării grecești, triburile trace care au traversat Hellespontul în Asia Mică. Ele s-au așezat compact în nord-vestul peninsulei, unde sînt consemnate de diferiți autori. Printre triburile trace asiatică se numără mysii, așezați în Mysia și proveniți din Moesia Balcanică (XII, 8; XIII, 4) precum și tracii mysieni numiți bithyni și thyni (XII, 3, 3—4; XII, cap. 4), maryandynii, cauconii (XII, 3, 4), bebrycii (XIII, 1, 8; XIV, 5, 23) și... înșiși troienii.

În legătură cu troienii, Strabon ne oferă o notiță filologică cu revers etnografic de un real interes istoric, din care aflăm că:

„Tracii și troienii au multe nume identice, ca, de pildă, tracii scai — riul Scaios, Zidul Scaion și Porțile Skeie din Troia; tracii xanți — riul Xanthos de la Troia; Arisbos, afluent al Hebrului (în Tracia) — Arisbe de la Troia; riul Rhesos la Troia — Rhesos, regele tracilor (XIII, 1, 21 § 590).

Toponimele și antroponimele trace și troiene, puse alături de Strabon în acest pasaj, sînt menționate și de alte izvoare. Astfel, *tracii scai*, după precizările făcute de fr. 133 din FHG I, erau așezați între Troia și ceilalți tracii asiatici. Pe de altă parte, Porțile Skeie ale Troiei sînt pomenite în repetate rînduri de Homer (*Iliada*, III, 145, 149;

KI, 170 etc.). Rîul Scaios mai este atestat într-o sholie la Homer, *Iliada*, III, 145; XI, 170¹².

Xantii, seminție tracă menționată de Strabon în acest paragraf, poartă același nume ca rîul Xanthos, azi Mendersu, din Troada; despre acest riu aduc mărturie și Homer, *Iliada*, XX, 74, și Platon, *Cratylus*, 392 a.

Rîul Arisbos, afluent al Hebrului, al Mariței de azi, este menționat și de Stephanos Byzantinul, în dicționarul său; el curgea, deci, prin Tracia balcanică și malurile lui erau populate de tracii kebreni. Orașul Arisbe era situat pe rîul Selleeis în Troada, nu departe de Abydos. Este atestat la mai mulți scriitori antici ca Homer, *Iliada*, II, 836; VI, 13, Polybios, V, 111; Vergilius, *Eneida*, IX, 264, și Lucan, III, 204.

Rîul Rhesos al Troadei este pomenit și de Homer, *Iliada*, XII, 20, precum și de Hesiod, *Theogonia*, 340. Rhesos, regele tracilor asiatici, este contemporan cu războiul troian. El participă la război ca unul dintre aliații cei mai falnici ai troienilor, din cîte spune Homer:

*Tracii, veniți de curînd, se află la marginea oastei,
Rhesos li-i Domnul, odrasla lui Eioneu, și-i acolo.
Căi văzutu-i-am eu, n-au seamăn de mari și de mîndri,
Albi ca zăpada sînt ei și la fugă sînt repezi ca vîntul,
Și ferecat îi e carul cu aur și argint, și mai are
Arme grozave de aur ce par la vedere-o minune“.*

(*Iliada*, X, 434 și urm.)

Acestui rege trac Euripide i-a închinat o tragedie, azi pierdută.

Toate aceste coincidențe onomastice dintre tracii și troienii, corect sesizate de Strabon, nu pot fi întimplătoare. Ele pledează convingător în favoarea obirșiei trace a troienilor.

3.2.2. A doua considerație etnografică, pe care o face Strabon consecvent în această secțiune a operei sale, privește gradul de civilizație a neamurilor peninsulei, caracterul pașnic și evoluat al unora, turbulent și fărâdelege al altora.

Deoarece în întreaga sa operă Geograful din Pont scoate în lumină strînsa legătură dintre om și mediu, spunînd în *Preliminarii* că „într-o regiune cu condiții fericite totul respiră numai pace, în vreme ce într-una cu condiții triste, totul ia înfățișare războinică și bărbătească“ (XII, 5, 26), el determină gradul de civilizație a popoarelor în

¹² Pentru tracii din Asia, vezi și H. H. Roer, *De nominibus heroum propriis, quae in Iliade inveniuntur ab ethnicis derivatis*. Diss. Münster, 1947, 7.

funcție de mediu, pornind de la teza lansată de Platon în *Legile*, III, 677 și urm.

„Platon — spune Strabon (XIII, 1, 25) — presupune că, după potop, au existat trei forme de viață socială, prima, pe culmile munților, simplă și sălbatică, deoarece oamenii se temeau de apele care acopereau cîmpiile pînă spre culmi; a doua, la poalele munților, deoarece încetul cu încetul ei au prins curaj, pe măsură ce cîmpiile au ieșit de sub ape. A treia este viața de la șes“. Pentru primul gen de viață, Platon dă ca exemplu traiul ciclopiilor, care populau peșterile munților, pentru al doilea, ocîrmuirea lui Dardanos de la poalele muntelui Ida, iar celui de al treilea mod de viață îi corespunde domnia lui Ilos în cîmpia troiană.

Strabon dezvoltă teza platoniană a progresului social în funcție de mediu, adăugînd:

„S-ar putea vorbi și de al patrulea fel de viață și de al cincilea și, de asemenea, de mai multe, ultimul fiind cel de pe litoral și din insule. Pe măsură ce oamenii au prins mai mult curaj să se apropie de mare, se pot înregistra tot mai numeroase feluri de ocîrmuri sociale și de instituții (civilizate)“ (XIII § 592, 25).

Teza este întru totul justificată pentru acele vremuri cînd marea, „punte“ între continente, oferea sursa principală de trai pentru cea mai mare parte a omenirii, cînd așezările umane de pe litoral au cunoscut o mare înflorire de pe urma comerțului. De aceea, Strabon, în repetate rînduri, subliniază caracterul sălbatic al muntenilor, pașnic și civilizat al celor de pe litoral și din insule. Iată, de pildă, ce spune despre heptacomeți: „Toți locuitorii acestor munți (este vorba de ramificațiile Caucazului) sînt sălbatici cu desăvîrșire, dar heptacomeții îi întrec pe toți ceilalți. Unii dintre aceștia locuiesc chiar în copaci sau în niște turnulețe, de unde cei vechi le-au zis mosynici, deoarece, în limba localnicilor, turnurile se cheamau *mosyne*. Ei se hrănesc cu vînat și cu poame pădurețe; adesea atacă pe călători sărîndu-le în spinare de pe platourile lor. Acești heptacomeți au măcelărit trei cohorte ale lui Pompeius“ (XII, 3, 18). În chip asemănător, homonadeii de pe culmile munților Taurus trăiau mai mult înarmați făcînd incursiuni de jaf în cîmpiile de la poalele munților (XII, 6, 5).

În schimb, pe țărmul rodienilor și în insula Rodos se înregistrează, în același timp, un gen de viață cu un înalt grad de civilizație.

„Rodienii — spune Strabon — poartă o deosebită grijă poporului. Cu toate că nu au conducere democratică, ei sînt însuflețiți de dorința de a întreține masa celor săraci. Poporului i se distribuie cereale și cei bogați îi întrețin pe cei lipsiți, dintr-o datină strămoșească: există chiar anumite slujbe publice cu menirea de a distribui alimente, astfel

Încît și săracii au hrană, iar orașul nu duce lipsă (de brațe) pentru lucrările publice și mai ales pentru nevoile flotei" (XIV, 2, 5). Locuitorii Rodosului erau vestiți meșteri fauri, cunoscuți sub denumirea de telchini (XIV, 2, 6); ei au creat și o instituție Olympică, un adevărat Salvmamar, pentru naufragiații Mediteranei (XIV, 2, 10).

Strabon întregeste teza platonice a progresului social în funcție de mediu cu o idee nouă care ar putea fi formulată astfel: litoralul și insulele, unde progresul social a atins punctul culminant, îmbinat cu muntele, care adăpostește oameni necivilizați, poate fi leagănul unor practici de viață și al unor deformări morale necunoscute în altă parte. Iată un exemplu foarte grăitor: „Dincolo de Sindike și de Gorgippia, la mare, se întinde țărmlul aheilor, al zygilor și al heniochilor; în cea mai mare parte a sa, acest țărml este lipsit de porturi, fiind muntos, deoarece este o porțiune din Caucaz. Populațiile de aici trăiesc din pirateriile puse la cale pe mare, avînd mici ambarcațiuni înguste și ușoare, cu o capacitate cam de 25 de bărbați, rareori pînă la 30, numite de eleni *camarai*... Procurîndu-și, așadar, o flotă din astfel de ambarcațiuni... și făcînd cu ele curse cînd împotriva unor nave încărcate cu mărfuri, cînd împotriva unei țări sau a unui oraș, ei ajung curînd stăpînii mării. S-a întîmplat să le acorde ajutor și stăpînii Bosforului, punîndu-le la dispoziție porturi, piețe de desfacere și prilejul de a-și vinde obiectele jefuite. Cînd se întorc în propriile lor ținuturi, neputînd să-și ancoreze ambarcațiunile în vreun port, le ridică pe umeri și le transportă în pădure, în care și locuiesc, cultivînd un sol sărăcăcios. Ei le coboară din nou la mare cînd sosește timpul prielnic pentru navigație. Același lucru îl fac și pe teritoriul străin, deoarece cunosc locurile împădurite, în care, după ce și-au ascuns bărcile, rătăcesc ziua și noaptea pe jos pentru a captura și a înrobi oameni. În caz că fac prizonieri, îi cedează ușor prin răscumpărare, înștiințîndu-i pe cei care se plîng de anumite pierderi după incursiunile lor maritime" (XI, 2, 12).

Comerțul cu sclavi era practicat în special de cilicieni, cei mai înrăiți pirati ai Mediteranei. „Îndeosebi exportul de sclavi — spune Strabon în legătură cu aceștia — atîța la multe fărădelegi, deoarece era foarte bănos. Căci, pe de o parte, oamenii se capturau ușor, pe de alta, nu departe se găsea o piață de sclavi, mare și cu mult băneț; aceasta era insula Delos, care putea să primească și să exporte 10.000 de sclavi pe zi" (XIV, 5, 2).

Iată pentru ce Strabon este permanent atent, în prezentarea neamurilor Asiei Mici, să aprecieze pe unele ca „frigienii, lydienii și carienii, toate neamuri pașnice, cu toate că sînt așezate spre miazănoapte" (XII, 7, 2) și să infiereze neamurile dedate tilhăriilor puse la cale pe uscat și pe

mare. Iată un exemplu în care Strabon prezintă comparativ cele două categorii de neamuri ale peninsulei:

„Dincolo de Daidala rodienilor, se înalță un munte al Lyciei omonim, de la care navigația ține în întregime pe lângă țărmul lycian... Acest țărm este stîncos și greu de parcurs, dar foarte propice pentru porturi și populat de oameni cumpătați. Într-adevăr, natura acestei regiuni este foarte apropiată și de cea a pamphylienilor ca și de cea a cilicienilor tracheioți, dar ultimii au folosit locurile prielnice porturilor pentru prădăciuni, fie practicînd ei înșiși pirateria, fie oferind piraților piețe de desfacere a prăzilor și stațiuni pentru vasele lor. În orașul Side al Pamphyliei, șantierul de construcții navale aparține cilicienilor; acolo ei vindeau prin licitație pe cei capturați... Lycienii însă au dus o viață atît de civilizată și de înțeleaptă, încît, deși au ajuns, datorită bunăstării lor, stăpîni pe mare pînă în Italia, totuși ei nu s-au făcut vinovați de nici un cîștig rușinos, ci s-au menținut în marginile rînduieiilor strămoșești ale sistemului lycian“ (XIV, 3, 2).

Pe vremea în care Strabon consemnează aceste fapte, pirații Mediteranei, în frunte cu cilicienii, fuseseră distruși și nimicite cuiburile lor de pe coastele peninsulei de campania lui Magnus Pompeius din 67 î.e.n. (XIV, 3, 3). Puținii supraviețuitori au fost așezați forțat la Soloi (XIV, 5, 6) în Cilicia, oraș cu populație puțină, care și-a schimbat apoi numele în Pompeiopolis (XIV, 5, 8).

4. PROBLEME ECONOMICE

4.1. *Economia Asiei Mici*, pentru care Strabon oferă multe date prețioase, a atins în antichitate un grad înalt de dezvoltare și de prosperitate datorită poziției pe glob a peninsulei și climei sale prielnice. Asia Mică era tăiată pe la mijloc de paralela Rodosului (30°N) și, înconjurată de mări din trei părți, beneficia de căldură și umiditate tot timpul anului. Principalele ramuri ale economiei Asiei Mici erau agricultura, pomicultura, viticultura, creșterea animalelor, vînatul, pescuitul, mineritul și negoțul.

Agricultura și, în special, cultura cerealelor a cunoscut o mare înflorire, datorită numeroaselor cîmpii, unele celebre pentru fertilitatea lor. Astfel de terenuri au fost regiunile Pontului, Gazelonitis (XII, 3, 13), Themiskyra (XII, 3, 15), Sidene (XII, 3, 16) și Blaene (XII, 3, 40); în vestul peninsulei se întindeau cîmpiile roditoare ale Selgei (XII, 7, 3), Cîmpia Halesion (XIII, 1, 48), Cîmpia Sardesului, a lui Cyrus, Lunca Hermosului, Cîmpia Caystrului (XIII, 4, 5) și, în continuare, spre răsărit, Cîmpiile Kilbiană, Hyrcanică, Peltină, Killaniană și Tabenă (XIII, 4, 13). Regiunea Magnesiei, de asemenea vestită pentru grînele sale, a fost

dăruită de Xerxes lui Themistocles pentru pîine (XIV, 1, 10). Foarte roditoare erau și Cîmpiile Mylasei (XIV, 2, 23) și Aleion (XIV, 5, 17), precum și insulele Samos (XIV, 1, 15) și Cipru (XIV, 6, 5), vecine cu peninsula. Locurile din preajma peșterii Corykion erau renumite pentru șofranul de calitate pe care îl produceau (XIV, 5, 5).

Pe o scară largă se cultivau și pomi fructiferi. Existau regiuni ale peninsulei, ca cea a orașului Caunos (XIV, 2, 3), în care rodul pomilor era atît de bogat, încît mare parte a lui nu se mai putea culege și putrezea în strat gros pe jos. Peninsula mai are faima de a fi patria cireșului, adus în Europa din Kerasus (XII, 3, 17), oraș în Pont, azi Kerasun Dere, de unde și numele acestui pom. Viticultura era, de asemenea, la loc de cinste. Se bucurau de apreciere deosebită podgoriile din regiunea Catakecaumene a Mysiei (XIII, 4, 11), cele din Lampsacos (XIV, 1, 10), altele de lângă muntele Mesogis (XIV, 1, 47) și cele din regiunea Ariusia a insulei Chios (XIV, 1, 35).

O resursă bogată a economiei Asiei Mici o formau pădurile. Renumite erau pădurile caucaziene (XI, 2, 15—19) a căror exploatare realiza mari venituri. Pădurile din regiunea orașului Sinope erau vestite pentru esențe de lemn foarte căutate, ca nucul de Pont, arțarul și măslineul (XII, 3, 12). Pe coastele munților Taurus din părțile Selgei, creșteau păduri în care predomina arborele cu sevă ca guma, avînd și arbori de tămîie și crin de Selge (XII, 7, 3).

Pășunile bogate și ierburile grase ale peninsulei au favorizat creșterea animalelor, în special a cornuțelor mici. Astfel, multe turme de oi și capre creșteau în ținutul Gazelonitis (XII, 3, 13), precum și pe podișurile montane de la Orcaorcoi, Pitnisos și Soatra, unde Amyntas, după alții, împăratul Augustus însuși, avea 300 de turme (XII, 6, 1). Vestite erau, de asemenea, oile Laodiceei pentru lîna lor neagră și fină ca și cea a Miletului (XII, 8, 16); foarte renumită și căutată era și brînza de Salon din Bithynia (XII, 4, 7).

Vînatul și pescuitul, în unele regiuni, constituiau sursa principală de cîștig. Strabon menționează, printre altele, vînatul bogat din regiunea Themiskyra (XII, 3, 15) și pescuitul tonului din preajma Pharnakiei (XII, 3, 19).

Minele și carierele de piatră constituiau a doua ramură a economiei după agricultură, sub aspectul veniturilor. Renumite erau minele de aur de la Astyra în Troada (XII, 1, 23) și cele din muntele Tmolos al Lydiei, din care izvorau râurile Pactolos și Hyllos, ale căror unde purtau fire de aur (XIII, 4, 5); cunoscute erau și minele de arsenic de la Blaene în Pont (XII, 3, 40) și salinile Tragasaion (XIII, 1, 48). Existau, de asemenea, numeroase cariere de piatră cu multe utilizări, unele lângă Andeira în Troada (XIII, 1, 56), altele în muntele Pelinaion al insulei Chios, unde se scotea marmură de calitate (XIII, 1, 35), și altele, în muntele ce

domină orașul Mylasa, avînd piatră albă foarte apreciată (XIV, 2, 23).

Peninsula avea și ape termale renumite, de pildă, cele de la Hierapolis de lângă Mesogis, unde apa era foarte bună și pentru vopsit lîna (XIII, 4, 14); vestite erau și apele termale de la Clazomenai (XIV, 1, 36).

Într-o regiune cu produse atît de bogate și de variate, în mod firesc comerțul era în floare. El a dus la dezvoltarea unor piețe de desfacere de mare amploare, cum a fost cea din Dioscurias (XI, 2, 15—19), în care marfa principală era lemnul; la tîrgul din Comana, un adevărat „Corinth“ al peninsulei, veneau negustori tocmai din Armenia (XII, 3, 36); la Pessinus era cel mai mare tîrg al galaților (XII, 5, 3); un vestit tîrg de bușteni era la Aspaneus în Troada (XIII, 1, 51); la Smyrna circula o monedă specială „Homericul“ (XIV, 1, 37); iar la Delos, nu prea departe de fortăreața ciliciană Corakesion a lui Diodotos Tryphon, era o piață de sclavi, unde zilnic se vindeau zeci de mii de sclavi (XIV, 5, 2).

4.2. *Acumulări de averi.* Prosperitatea Asiei Mici a dus în mod firesc la o producție de bunuri care a depășit nevoile populației; surplusurile considerabile s-au acumulat treptat în averi uriașe care au ajuns în posesiunea unui număr restrîns de persoane. Izvoarele vechi vorbesc de tezaure de-a dreptul fabuloase, depozitate în uriașe vistierii sau în castele fortificate în creierul munților. Nume de regi și prinți sau de tîlhari celebri au intrat în legendă odată cu averile lor. Iată ce ne spune Strabon în această privință:

„Din Tmolos (munte al Lydiei) curge Pactolos care, în vechime, căra la vale nisip plin cu aur; din acest aur provin, după cîte se spune, averile fabuloase ale lui Croesus și ale strămoșilor lui“ (XIV, 4, 5).

Midas, regele frigian, despre care mitologia spune că preschimba în aur tot ce atîngea, Gyges, regele Lydiei, Alyattes, regele Mediei, sînt alte persoane care au acumulat tezaure celebre.

„Averile lui Midas — spune Strabon — au provenit din muntele Bermion, cele ale lui Gyges, ale lui Alyattes și ale lui Croesus, din minele Lydiei... și ale regiunii dintre Atarneus și Pergam“ (XIV, 5, 28).

Philetairos, eunucul, întemeietorul dinastiei Attalizilor din Pergam, s-a făcut stăpîn pe tezaurul lui Lysimach al cărui custode era.

„Pergamul — informează Strabon — era vistieria lui Lysimachos, fiul lui Agathocles, unul din urmașii lui Alexandru cel Mare; el ocupa, prin așezarea sa, însăși culmea muntelui. Acest masiv are formă de con, terminîndu-se într-un vîrf ascuțit. Paza acestei fortărețe ca și a vistieriei (căci erau depozitați aici 9 000 de talanți) i s-a încredințat lui Philetairos, un bărbat din Tion, eunuc din copilărie“ (XIII, 4, 1).

La persoanele din vârful piramidei sociale ale vremii, se mai adaugă șefii de tihari, prin mâna cărora au trecut de asemenea averi mari. Un astfel de om a fost Cleon, care își avea baza de operațiuni în fortăreața Callydion din Olympul Mysiei (XII, 8, 8—9), și Zeniketas, care stăpânea reduta Olympos din muntele Olymp al Ciliciei (XIV, 5, 7) etc.

5. DATA REDACTĂRII

Geografiei Asiei Mici este, după toate probabilitățile, sfârșitul anului 18—inceputul anului 19 e.n.

Presupunerea se bazează pe câteva evenimente menționate de Strabon în această secțiune a operei sale. Astfel în XI, 2, 12, Strabon face răspunzătoare de acțiunile pirateresti în NE Pontului Euxin neglijența procuratorilor romani din Asia. În VI, 4, 2, el făcuse aceeași critică la adresa guvernării romane în Asia, plângându-se de armeni, iberi și albanii. Germanicus a pus capăt acestei dezordini din Armenia, numindu-l „rege al Armeniei“, în 18 e.n., pe Zenon-Artaxias, fiul lui Polemon I și al Pythodoridei, eveniment menționat de Strabon în XII, 3, 29¹³.

În XIII, 2, 3, vorbind de istoricul Theophanes, tiran în Mitylene, el spune că acesta a lăsat un fiu, pe Cn. Pompeius Macer, numit guvernator al Asiei de către Caesar Augustus (în 20 i.e.n.), „iar acum se află printre primii prieteni ai lui Tiberius“. Se știe că Tiberius a ajuns împărat după moartea lui Augustus din 14 e.n.

În XIII 4, 8, Strabon vorbește de marele cutremur care a zguduit Asia Mică; Sardesul, unul din orașele greu afectate de cutremur, a fost curînd restaurat de Tiberiu. Este vorba de marele cutremur din 17 e.n. menționat și de Tacitus, *Annales*, II, 47. Restaurarea s-a putut realiza în 17—18 e.n.

În cartea a XII-a, 8, 11, Strabon vorbește de orașul Cyzik, care „se menține liber pînă în prezent“. Se știe azi că Cyzikul și-a păstrat autonomia administrativă pînă în 25 e.n.

Rezultă că Strabon a lucrat la cărțile XI—XIV ale *Geografiei* aproximativ între anii 18—19 e.n., deoarece la aceste date se opresc cele mai multe evenimente relatate în aceste cărți.

Notă: toate poeziile citate de Strabon în opera sa au fost traduse și versificate de autoare, cu excepția poemelor ho-

¹³ Vezi Fr. Lasserre, *Strabon, Géographie, Tome VIII*, Paris, 1975, p. 4—5. Aceeași datare pentru cartea a XII-a o susține B. Niese, *Beiträge zur Biographie Strabos*, Hermes, 13, 1878, p. 34. V. și Tacit., *Annales*, II, 56.

merice pe care le-am dat în traducerea consacrată a lui G. Murnu; chiar și în ultimul caz, am efectuat unele modificări, pe alocuri, când traducerea era prea depărtată de original și nu motiva citatul.

Bibliografie

- U. B. Alkim, *The Amanus region in Turkey. New light on the historical geography and archaeology*, Archaeology, XXII, 1969, 280—289.
- F. Altheim — R. Stiehl, *Geschichte Mittelasiens im Altertum*, Berlin, 1970.
- J. Boardman, *Greek archaeology on the shores of the Black Sea*, Archaeological Reports in Journal of Hellenic Studies, 1963.
- C. A. Burney — D. M. Lang, *The Peoples of the Hills: Ancient Ararat and Caucasus*, London, 1971.
- W. Dörpfeld, *Strabon und die Küste von Pergamon*, MDA(I), 1928, LIII, p. 117—158.
- V. F. Gaidukevici, *Contribution à l'histoire agraire de l'Asie Mineure dans l'antiquité* (în rusă), VDI, 1948, 3, nr. 25, p. 193—204.
- Idem, *Das Bosporanische Reich*, trad. din rusă, Berlin, 1971.
- K. S. Gorbunova, *Archaeological investigations on the northern shore of the Black Sea in territory of the Soviet Union*, 1965—1970, „Arch. Rep.” (10), 1963, 34—41 și 18.
- R. Grousset, *Histoire de l'Arménie des origines à 1071*, Paris, 1947.
- T. S. Kaukhcivili, *Géographie de Strabon, renseignements sur la Géorgie* (în georg.), Tiflis, 1957.
- Fr. Lasserre, *Strabon Géographie*, tome IX, [livre XII], Paris, 1975.
- Fr. Lasserre, *Strabon Géographie*, tome IX, [livre XII], Paris, 1981.
- K. E. Müller, *Geschichte der antiken Ethnographie und ethnologischen Theoriebildung*, I, Wiesbaden, 1972.
- Colectiv, *Thraco-Dacica, Recueil d'études à l'occasion du II-e Congrès International de Thracologie*, București, 1976.
- W. W. Tarn, *The Greeks in Bactria and India*, ed. II, Cambridge, 1951.
- S. P. Tolstow, *Auf den Spuren der althoresmischen Kultur*, Berlin, 1953.
- R. Vulpe și colectiv, *Studia Thracologica*, București, 1976.
- Ed. Will, *Histoire politique du monde hellénistique* (323—30 av J—C), Nancy, 1966—1967.

CARTEA A XI-A

REZUMAT

Cartea a XI-a descrie Asia, începînd cu părțile de miazănoapte ale fluviului Tanais, care, izvorînd undeva mai sus, desparte Europa de acest continent. Ea înfățișează, de asemenea, și neamurile așezate la izvoarele acestui rîu, spre răsărit și miazăzi, pe teritorii ce țin tot de Asia. Mai sînt pomenite în această carte și unele neamuri barbare din preajma muntelui Caucaz: printre ele se numără amazoane, massageți, sciți, albane, iberi, bactriani, caspi, mezi, perși, de asemenea, cele două Armenii pînă în Mesopotamia. Acest continent mai cuprinde troglodiți, apoi niște neamuri de oameni numiți heniochi, skeptuchi precum și soani, assyrieni, polyphagi, nabiani, siraci și tapyri. S-a pomenit aici și despre Iason și Medeea, despre orașele pe care le-au întemeiat aceștia, precum și despre Xerxes, Mithridates și Alexandru cel Mare, fiul lui Filip.

CAPITOLUL 1

1 În continuarea Europei se află Asia, care se învecinează cu Europa de-a lungul fluviului Tanais. De aici în continuare trebuie, deci, să vorbim despre acest continent, delimitîndu-l prin unele hotare naturale, pentru o mai mare claritate. Altfel spus, așa cum a procedat Eratosthenes¹ în legătură cu întregul pămînt populat, același lucru trebuie să-l realizăm și noi în privința Asiei.

2 Căci muntele Taurus a încins aproape pe la mijloc acest continent, tăindu-l în două regiuni, una nordică, alta sudică. Pe una din ele elenii o numesc Asia de dincoace de Taurus, pe cealaltă, Asia trans-

laurică. Această diviziune am pomenit-o și mai înainte², dar s-o amintim și de această dată pentru înprospătarea memoriei.

3 Muntele Taurus are o lățime care atinge în multe părți chiar 3 000 de stadii (555 km)³, și o lungime cât a Asiei, deci cam de 45 000 de stadii (8 325 km), măsurate de la țărmul din fața rodienilor pînă la extremitățile răsăritene ale Indiei și ale Scitiei.

4 Acest lanț muntos a fost împărțit în mai multe grupuri de masivi care au fost felurit denumite și delimitate prin circumscrieri și mai mari și mai mici. Deoarece în interiorul muntelui, dată fiind lățimea lui extraordinară, sînt cuprinse și cîteva neamuri, unele mai neînsemnate, altele pe de-a-ntregul cunoscute (cum sînt parții, mezii, armenii, o parte din cappadoci, alți din cilicieni și pisidieni), neamurile care ating părțile lui dinspre miazănoapte trebuie să le trecem în Asia septentrională, iar pe cele din părțile lui de miazăzi, în Asia meridională, după cum semînțele situate în inima munților, datorită asemănării olimaticе, trebuie să le înglobăm în grupa celor de la miazănoapte, pentru că și acestea au climatul rece, în vreme ce populațiile de pe versantul sudic au clima caldă. Și cursurile rîurilor care izvorăsc de aici, aproape toate, curg în sens opus, unele spre miazănoapte, altele spre miazăzi, cel puțin la început, chiar dacă mai departe unele o cotesc spre răsărit sau spre apus. Acest lanț de munți are o poziție naturală foarte potrivită pentru a fi folosit ca hotar la împărțirea în două a Asiei, așa după cum și Marea din interiorul Coloanelor care, în cea mai mare parte a ei, se întinde în linie dreaptă cu acești munți, a înlesnit constituirea celor două continente, Europa și Libya, fiind pentru amîndouă un hotar vrednic de luat în seamă.

5 De altfel, cînd se trece de la Europa la Asia, în descrierea pămîntului, primele părți întîlnite din cele două subîmpărțiri de mai sus sînt cele de miazănoapte, astfel că de la acestea trebuie să începem și noi. Primele regiuni din inșeși ținuturile de miază-

noapte sînt cele din preajma fluviului Tanais, pe care l-am socotit hotarul dintre Europa și Asia. Aceste regiuni, într-un anumit fel, iau configurația unei peninsule, fiind mărginite, spre apus, de fluviul Tanais și de lacul Maeotis, pînă la Bosfor⁴ și pînă la coasta Pontului Euxin ce se termină în Colchida, spre miazănoapte, de ocean, pînă la gura Mării Caspice, la răsărit, chiar de această mare pînă la frontiera dintre Albania și Armenia, în părțile unde se varsă fluviile Kyros⁵ și Araxes; ultimul curge prin răsăritul Armeniei, în vreme ce Kyros traversează Iberia și Albania spre miazăzi de teritoriul cuprins între gura fluviului Kyros și Colchida; întinderea acestei regiuni, măsurată de la o mare la alta prin Albania și Iberia, este de 3 000 de stadii (555 km) și are o formă de istm⁶. Cei care strîmtează această gîtuire la același număr de stadii cum face Cleitarchos⁷, pretinzînd că acest istm poate fi inundat de apele celor două mări, nu merită să fie luați în seamă. Poseidonios⁸ a apreciat istmul despre care vorbim la 1 500 de stadii (277,50 km), cît măsoară și istmul cuprins între gura Pelusică (a Nilului) și Marea Erythre. „Cred“, zice acest autor, „că nu se deosebește prea mult de acesta nici istmul cuprins între Maeotida și Ocean“.

6 Nu știu însă cum i s-ar putea acorda încredere lui Poseidonios în chestiuni obscure, despre care nu are de spus nimic ce poate fi verificat, cîtă vreme despre ținuturi cunoscute relatează lucruri atît de absurde: și de notat că toate acestea privesc un om care a fost prieten cu Pompeius în vremea expediției întreprinse de acesta împotriva iberilor și a albanilor⁹ pînă la cele două mări, Caspica și Colchida. Se spune că Pompeius Magnus, sosind în Rhodos pe vremea cînd a întreprins războiul împotriva piraților¹⁰ (și în curînd avea de gînd să pornească și împotriva lui Mithridates¹¹ ca și împotriva neamurilor aflate dincoace de Marea Caspică), a ajuns să asiste la o lecție de a lui Poseidonios; cînd, la despărțire, l-a întrebât pe filosof dacă are să-i facă vreo recomandare, acesta i-a spus:

492

„Să-acționezi strălucit și să stai mai presus decât alții”¹².

Mai adaugă la acestea și faptul că Poseidonios a scris și o istorie a isprăvilor lui Pompeius¹³. De aceea s-ar fi convenit să se fi preocupat mai mult de adevăr.

7 A doua regiune a Asiei ar fi cea situată mai sus de Marea Hyrcaniei, pe care o numim și Caspică, întinzându-se pînă la sciții din apropierea indienilor¹⁴. A treia regiune este cea din continuarea istmului pomenit mai sus cu ținuturile care urmează după acest istm și după Porțile Caspiene, fiind însă foarte apropiate de regiunea de dincoace de Taurus și de Europa: este vorba de Media, Armenia, Cappadocia și regiunile intermediare¹⁵. A patra cuprinde (acele) teritorii de dincoace de Halys și din însuși perimetrul muntelui Taurus ca și din afara lui, care cad în peninsula pe care o creează istmul ce desparte Marea Pontică de Marea Ciliciană. Printre celelalte ținuturi din afara muntelui Taurus situăm India și Ariana, pînă la neamurile care ating Marea Persică, Golful Arabic, Nilul, Marea Egiptului și Marea de la Issos.

CAPITOLUL 2

1 În această împărțire a ținuturilor Asiei, prima regiune, începînd din părțile de miazănoapte și de la ocean, aparține sciților, care sînt nomazi și cu locuința în căruțe¹⁶; dincoace de aceștia, locuiesc sarmații¹⁷, tot sciți și aceștia, apoi aorșii¹⁸ și siracii¹⁹, care se întind spre miazăzi pînă în Caucaz, unii dintre ei fiind nomazi, alții locuind în corturi și cultivînd pămîntul. În preajma lacului Maeotis trăiesc maeoții²⁰. În vecinătatea mării sînt teritoriile asiatice ale Bosforului și Sindica²¹. Dincolo de această localitate, se întîlnesc ahei, zygi²², heniochi, kerkeți și macropogoni. Mai sus de aceștia se află și trecătorile phtheirophagilor²³. Dincolo de heniochi, se gă-

sește Colchida²⁴, care se întinde la poalele munților Caucaz și Moschici²⁵. Deoarece fluviul Tanais formează granița dintre Europa și Asia, vom descrie fiecare regiune în parte, începînd de la acest fluviu.

2 Tanais²⁶, așadar, coboară din regiunile de miază-noapte, fără să aibă cursul diametral opus Nilului, după cum cred cei mai mulți²⁷, ci mai spre răsărit decît acesta, și, asemănător cu el, îi sînt necunoscute începuturile. Dar în vreme ce Nilul este cunoscut în cea mai mare parte a cursului său, deoarece întreg teritoriul pe care-l străbate este ușor accesibil și este navigabil pe o mare distanță în amont, Tanais, dimpotrivă, nu este cunoscut decît la gurile sale: ele sînt două la număr și se descarcă în părțile cele mai nordice ale lacului Maeotis, la o depărtare una de alta de 60 de stadii (11,10 km)²⁸, dar cursul lui din sus de guri este puțin cunoscut din pricina frigului și a asprimii locurilor, pe care băștinașii le pot îndura, hrănindu-se cu carne și lapte și ducînd o viață de nomazi, dar străinii de regiune nu le suportă. De altfel nomazii, ostili legăturilor cu alți oameni și deosebindu-se de ei prin număr și forță, au închis orice cale de acces în regiunea lor, fie pe uscat fie pe porțiunile eventual navigabile ale fluviului²⁹. Din această cauză, unii autori au presupus că fluviul Tanais își are izvoarele în muntele Caucaz și că înaintează cu albia mare spre miazănoapte, apoi, descriind o cotitură, se varsă în Maeotida. Aceeași părere îmbrățișează și Theophanes Mitylenianul³⁰. Alții, dimpotrivă, susțin că el coboară din bazinul superior al Istrului. Numai că aceștia nu aduc nici o dovadă în sprijinul unui curs care ar începe atît de departe și din alte climate, ca și cum n-ar fi cu putință să provină de undeva din apropiere și dinspre miazănoapte³¹.

3 Pe fluviu, lângă Lacul Maeotis, este așezat un oraș ce poartă, la fel, numele de Tanais³²; el a fost întemeiat de elenii care locuiesc în Bosfor³³. De cîrînd l-a pustiit regele Polemon³⁴ pentru nesupunerea sa. Tanais servea ca piață comună atît pentru nomazii din Asia și din Europa cît și pentru naviga-

torii care traversau Lacul Maeotis venind din Bosfor, primii aducînd sclavi, piei și, în general, tot ceea ce pot oferi nomazii, ceilalți, transportînd în schimb îmbrăcăminte, vin și alte mărfuri proprii unei vieți civilizate. În fața acestui tîrg, la 100 de stadii (18,50 km) depărtare, se află o insulă, Alopekia³⁵, locuită de o populație pestriță. În lacul Maeotis, în apropierea acesteia, mai sînt și alte insulițe. Fluviul Tanais se află la 2 200 stadii (407 km) depărtare de la gura Maeotidei, dacă se navighează direct spre miazănoapte; nu sînt însă cu mult mai multe stadiile, nici dacă se socotesc de-a lungul țărmlui.

4 Cei care fac o croazieră pe lîngă acest țarm, după ce au înaintat de la Tanais 800 de stadii (148 km), întîlnesc mai întii așa-zisul Marele Rhombites³⁶, unde se află cele mai multe locuri de pescuit pește pentru sărat. Apoi, la alte 800 de stadii (148 km), se ivește Micul Rhombites³⁷, avînd un promontoriu care are, de asemenea, locuri de pescuit, doar ceva mai mici. Cei dinții folosesc ca baze de pescuit niște insulițe, pe cînd în Micul Rhombites lucrează înșiși maeoții. Într-adevăr, pe toată lungimea acestui țarm locuiesc maeoți, care, cu toate că sînt agricultori, nu sînt mai puțin războinici decît nomazii. Ei sînt împărțiți în mai multe neamuri; cele din apropierea fluviului Tanais sînt mai sălbatice, în vreme ce neamurile care ating Bosforul au deprinderi mai blînde. De la Micul Rhombites sînt 600 de stadii (111 km) pînă la Tyrambe³⁸ și la riul Antikeites³⁹; apoi mai sînt încă 120 de stadii (22,20 km) pînă la satul Kimmericon⁴⁰, care formează locul de imbarcare pentru navigatorii de pe Maeotida. În această croazieră se întîlnesc și niște Stînci zise ale Clazomenilor⁴¹.

5 Kimmericon era mai înainte un oraș situat într-o peninsulă, care închidea istmul printr-un șant și un dig. Odinioară, cimmerienii își cîștigaseră o mare putere în Bosfor, de aceea Bosforul a fost numit și Cimmerian. Aceștia sînt cei care au invadat și ținuturile din interior, situate în părțile din dreapta ale Pontului, pînă în Ionia⁴². Din aceste lo-

curi i-au alungat sciții, iar pe sciți, elenii care au intermeiat Panticapaion⁴³ și alte orașe din Bosfor.

6 Mai sînt apoi alte 20 de stadii (3,70 km) pînă în satul Achilleion⁴⁴ în care se află templul lui Ahile. Aici se găsește cea mai îngustă porțiune a gurii Maeotidei, cam de 20 de stadii (3,70 km) sau doar cu puțin mai mult; pe țărmul potrivit se află un sat, Myrmekion⁴⁵, în vecinătatea sanctuarului lui Heracles⁴⁶ și Parthenion⁴⁷.

7 De aici pînă la mormîntul lui Satyros⁴⁸ sînt 90 de stadii (16,65 km). Acesta este un dîmb artificial ridicat pe un promontoriu în cinstea unui bărbat din dinastia străluciți ai Bosforului.

8 În apropiere de tunul se află satul Patrasys⁴⁹, de la care sînt 130 de stadii (24,05 km) pînă la un alt sat numit Corocondame⁵⁰. Acesta formează limita Bosforului zis Cimmerian. Așa se cheamă strîmtoarea care începe de la gura Maeotidei, întinzîndu-se de la brațul de mare îngust de lingă Achilleion și Myrmekion pînă la Corocondame și la cătunul din fața acesteia, de pe teritoriul panticapeilor, numit Acra⁵¹; acesta din urmă este despărțit de Corocondame printr-un braț de mare de 70 de stadii (12,95 km). Pînă aici se întinde și gheata, cînd lacul Maeotis prinde o crustă groasă pe timp de ger, încît poate fi trecut cu piciorul⁵². Întreagă această strîmtoare este bine inzestrată cu porturi.

9 Mai sus de Corocondame se întinde un lac mare, care își datorează numele de Corocondamitis⁵³ tocmai acestui oraș; la 10 stadii (1,85 km) depărtare de oraș, lacul se varsă în mare. În acest lac se aruncă un braț al fluviului Antikeites care creează un fel de insulă, udată în jur de acest lac, de Maeotida și de fluviu. Unii autori și pe acest fluviu îl numesc Hypanis, ca pe cel din părțile fluviului Borysthenes.

10 Navigatorul care intră în Corocondamitis întâlnește mai întii Phanagoreia⁵⁴, un oraș renumit, apoi Kepoi⁵⁵, Hermonassa și Templul Afroditei Apaturous. Dintre aceste localități, Phanagoreia și Ke-

poi sînt așezate în insula pomenită mai sus, la stînga cînd se intră în lac. Celelalte orașe sînt situate la dreapta, pe celălalt mal al rîului Hypanis, în Sindica. Tot în Sindica se află și Gorgippia⁵⁶, reședința regală a sinzilor, aproape de mare, ca și Aborake⁵⁷. Pentru că locuitorii acestor locuri sînt supuși dinaștilor Bosforului, toți se cheamă bosporani. Capitala bosporanilor europeni este Panticapaion, iar a celor asiatici, Phanagoreion (pentru că și așa se cheamă orașul). Se pare că Phanagoreia servea ca piață de negoț pentru produsele din Maeotida și din regiunea barbară din sus de ea, iar Panticapaion, pentru cele sosite dinspre mare. Există și în Phanagoreia un templu însemnat al Afroditei Apaturos⁵⁸. (Localnicii) explică obirșia acestui epitet al zeiței prin mitul următor: odată cînd giganții au atacat-o în aceste locuri pe Afrodita, zeița, chemîndu-l pe Heracles în ajutor, l-a ascuns într-o peșteră; apoi, primind pe fiecare gigant în parte, i-a lăsat unul cîte unul în seama lui Heracles ca să-i ucidă prin acest vicleșug.

11 Dintre maeoți mai fac parte și sinzii⁵⁹ înșiși, dandarii, toreții, agrii, arrechii și, de altă parte, tarpeții⁶⁰, obidiakenii, sittakenii, doscii și mai mulți alții. Printre aceștia se numără și aspurgianii⁶¹ care sînt așezați între Phanagoreia și Gorgippia, pe o întindere de 500 de stadii (92,50 km). Pătrunzînd pe terenul acestora regele Polemon⁶², sub pretextul prieteniei, fără să-i poată însă înșela, a fost atacat la rîndul său și, luat prizonier, și-a găsit astfel moartea. Unii dintre maeoții asiatici, luați în considerare în întregimea lor, se aflau sub ascultarea celor care stăpîneau comerțul din regiunea Tanais, iar ceilalți erau supușii bosporanilor⁶³. Dar pe atunci, cînd unii cînd alții se răsculau. De multe ori capii bosporanilor au stăpînit și ținuturile pînă la Tanais, și mai cu seamă ultimii dintre ei, Pharnakes⁶⁴, Aсандros și Polemon. Pharnakes, după cîte se spune, deturînd apele fluviului Tanais asupra dandarilor printr-un vechi canal și deschizînd canalul, le-a inundat țara.

12 Dincolo de Sindica și de Gorgippia, la mare, se întinde țărmul aheilor, al zygilor și al heniochilor; în cea mai mare parte a sa, acest țărm este lipsit de porturi, fiind muntos, deoarece este o porțiune din Caucaz. Populațiile de aici trăiesc din pirateriile puse la cale pe mare, avînd mici ambarcațiuni înguste și ușoare, cu o capacitate cam de 25 de oameni, rareori putînd să cuprindă pînă la 30 în total. 496 Elenii le numesc camarai⁶⁵. Se povestește că aheii phthioți participanți la expediția lui Iason au populat Ahaia din aceste părți, iar laconienii, în fruntea cărora se aflau Rhecas și Amphistratos, vizitii Dioscurilor, au colonizat Heniochia: astfel heniochii s-ar putea să-și fi primit numele chiar de la acești vizitii⁶⁶. Procurîndu-și, așadar, o flotă din astfel de ambarcațiuni zise camarai și făcînd cu ele curse, cînd împotriva unor corăbii cu mărfuri cînd împotriva unei țări sau a unui oraș, aceștia ajung cîrînd stăpînii mării. S-a întîmplat să le acorde ajutorul lor chiar stăpînii Bosforului, punîndu-le la dispoziție porturi, piețe de desfacere și prilejul de a-și vinde lucrurile jefuite⁶⁷. Cînd se întorc în propriile lor ținuturi, neputînd să-și ancoreze ambarcațiunile în vreun port, le pun pe umeri și le transportă în pădure, în care și locuiesc, cultivînd un sol sărăcăcios. Ei le coboară din nou la mare cînd sosește timpul prielnic pentru navigație. Același lucru îl fac și pe teritoriu străin, deoarece cunosc locurile împădurite, în care, după ce și-au ascuns bărcile, rătăcesc ziua și noaptea pe jos pentru a prinde și a înrobi oameni. În caz că fac prizonieri, ei îngăduie ușor ca aceia să fie răscumpărați, înștiințîndu-i pe cei care se plîng de anumite pierderi după incursiunile lor maritime. În regiunile care au șefi locali, cei năpăstuiți primesc ajutor din partea acestor căpetenii. Căci aceștia resping adeseori atacurile tîlharilor și le capturează ambarcațiunile cu echipaj cu tot. În schimb teritoriile supuse romanilor sînt mai lipsite de apărare, datorită neglijenței prefectilor trimiși în acele părți.

13 Iată, deci, care este felul de viață al acestor popoare. Ele sînt cîrmuite de către așa-zișii *skeptuchi* sau „purtători de sceptru“. Dar și aceștia, la rîndul lor, sînt subordonați unor tirani sau regi. De pildă, heniochii aveau patru regi pe vremea cînd Mithridates Eupator, fugind din pămîntul strămoșesc⁶⁸ în Bosfor, a trecut prin țara acestora. Căci pe aici i se oferea un drum practicabil, în vreme ce nu se aștepta la nimic bun de pe pămîntul zygilor, datorită asperității locurilor și a sălbăticiiei oamenilor, și doar cu greu a străbătut țărmlul mării, imbarcîndu-se adeseori pînă ce a ajuns pe teritoriul aheilor. Și numai pentru că aceștia l-au luat sub protecția lor, el a izbutit să parcurgă calea, ce măsoară 4 000 de stadii (740 km) sau ceva mai puțin, începînd de la Phasis.

14 Îndată după Corocondame, navigația pe lingă țărml se îndreaptă spre răsărit. Apoi, la 180 de stadii (33,30 km) de drum, se întîlnește portul și orașul Sindic⁶⁹. După aceea, la alte 400 de stadii (75 km) depărtare, se află un sat și un port numite Bata⁷⁰, cărora, cu osebire, pare să le corespundă, drept spre miazăzi, orașul Sinope, așa cum Carambis corespunde promontoriului Criumetopon. De la Bata înainte, zice Artemidoros⁷¹, se întinde țărmlul kerkeților⁷², care are stațiuni navale și sate cam pe 850 de stadii (157,25 km) lungime; dincolo de el, se întîlnește țărmlul aheilor, lung de 500 de stadii (92,50 km); după el urmează țărmlul heniochilor, de 1 000 de stadii (185 km), apoi Pityus⁷³ cel mare, de 360 de stadii (66,60 km), pînă la Dioscurias⁷⁴. Autoriul istoriei lui Mithridates, pe care se cuvine să-i urmăm îndeosebi, prezintă, aici, mai întîi pe ahei, apoi înșiră la rînd pe zygi, heniochi, kerkeți, moschi⁷⁵, colchidieni și, mai sus de aceștia, pe phtheirophagi, soani și alte semînții mărunte din preajma Caucazului. Țărmlul, așadar, se întinde la început, așa după cum am spus⁷⁶, spre răsărit și este orientat spre miazăzi; dar de la Bata înainte, el desorie o ușoară cotitură, apoi ajunge cu fața spre apus și sfîrșește la Pityus și la Dioscurias.

Căci aceste localități ating țărmul Colchidei descris mai sus. Dincolo de Dioscurias, se întinde restul coastei Colchidei și, imediat în continuarea ei, coasta Trapezuntului⁷⁷, care marchează mai întâi o curbă pronunțată, apoi înaintează în linie aproape dreaptă, creînd latura din dreapta a Pontului cu vederea spre miazănoapte. La poalele Caucazului se întinde întreg țărmul aheilor și al celorlalte neamuri, pînă la Dioscurias și, de aici, pînă la locurile din inima uscatului aflate în linie dreaptă spre miazăzi.

15 Muntele Caucaz domină amîndouă mările, Marea Pontică și Marea Caspică, închizînd, ca printr-un zid, istmul ce desparte aceste mări. Cu părțile lui de miazăzi, Caucazul desparte Albania⁷⁸ de Iberia, iar cu cele de miazănoapte, cîmpiile sarmaților. Este bine împădurit cu copaci de tot soiul și, printre altele, cu lemn bun pentru construcțiile navale. Eratosthenes spune⁷⁹ că localnicii îi zic Caucazului Caspios⁸⁰, care este denumit astfel, poate, după caspieni. Cîteva ramificații ale lui, ce înaintează spre miazăzi, cuprind la mijloc Iberia și ating munții armenilor ca și așa-numiții Munți Moschici precum și Skydises⁸¹ și Paryadres; toți acești masivi sînt părți din muntele Taurus, care formează hotarul sudic al Armeniei; fiind oarecum rupti din el, aceștia înaintează spre miazănoapte pînă la Caucaz și la țărmul Euxinului, cuprins între Colchida și Themiskyra⁸².

16 Orașul Dioscurias, așadar, care este situat într-un astfel de golf și alcătuieste punctul cel mai răsăritean⁸³ al întregii mări, se mai cheamă nu numai fundul Euxinului, ci și capătul navigației. În acest sens trebuie înțeleasă expresia proverbială:

„*La Phasis, unde-i capătul curselor pentru corăbii*“, și nu că autorul acestui vers iambic ar vorbi de riul Phasis⁸⁴, cu atît mai puțin de orașul omonim situat pe malul acestuia; luînd partea pentru întreg, el desemnează în acești termeni Colchida, pentru că de la fluviu și de la orașul de pe el, în linie dreaptă pînă în fundul golfului, calea de navigație ce a mai rămas nu depășește 600 de stadii (111 km). Tot ora-

șul Dioscurias marchează începutul istmului dintre Marea Caspică și Pontul Euxin, fiind și portul comercial comun al neamurilor așezate în interiorul regiunii și prin împrejurimi. Această piață o frecventează 70 de semintii, ba după unii⁸⁵, cărora puțin le pasă de adevăr, ar fi vorba chiar de 300 de neamuri. Fiecare din ele vorbește altă limbă, deoarece locuitorii sînt risipiți și fără legături unii cu alții, datorită caracterului lor arțăgos și sălbatec. Cei mai mulți dintre ei sînt sarmați, toți fiind caucazieni. Acestea le-am avut de spus despre Dioscurias.

17 Restul Colchidei, în cea mai mare parte, se află la mare. Această țară este brăzdată de riul Phasis, rîu mare care izvorăște din Armenia și primește, la rînd, afluenții Glaucos⁸⁶ și Hippos ce coboară din munții vecini. Pe Phasis se poate urca cu ambarcațiuni de la mare în sus pînă la Sarapanai⁸⁷, o fortăreață în stare să cuprindă chiar populația unui oraș. De aici, în răstimp de patru zile, se parcurge un drum de căruțe⁸⁸ pînă la riul Kyros. Pe Phasis este situat un oraș cu același nume. Servind ca piață de negoț a colchidienilor, acest oraș este mărginit, într-o parte, de rîu, într-alta, de un lac și în alta de mare. Navigația pe mare, de aici pînă la Amisos și la Sinope, ține trei sau patru zile, pentru că țărmurile cu solul moale unde se deschid gurile fluviilor sînt impracticabile. Regiunea, în schimb, este bogată nu numai în roade de tot felul, în afară de miere (pentru că aceasta de cele mai multe ori este amărui), ci și în toate produsele de trebuință construcțiilor navale. Într-adevăr, ea furnizează mult material lemnos, care coboară pe rîurile sale. Mai produce, de asemenea, și mult in și cinepă, ceară și rășină. Pentru meșteșugul prelucrării inului, i-a mers vestea pînă departe, pentru că exportă și în alte părți, în afara Colchidei; unii autori, care au vrut să dovedească înrudirea colchidienilor cu egiptenii⁸⁹, pe această îndeletnicire comună se sprijină. Pe cursul superior al rîurilor pomenite, în regiunea Moschică, se află templul Leucotheei⁹⁰, întemeiat de Phrixos, ca și oracolul acestuia unde nu se jertfește

nici un berbec; acest oracol a fost bogat odinioară, dar a fost jefuit pe vremea noastră de Pharnakes și, puțin mai târziu, de Mithridates din Pergam⁹¹. Căci atunci când o regiune suferă unele neajunsuri, „*Tinjesc și jertfele zeilor și lipsite-s de cinste*“⁹² — zice Euripide.

18 Cită strălucire a avut în vechime această țară mărturisesc înseși legendele despre expediția lui Iason, care a înaintat pînă în Media, și despre alta anterioară a lui Phrixos. Dar, mai târziu, regii care au moștenit tronul au împărțit țara între ei și i-au asigurat o prosperitate doar mediocră. Când Mithridates Eupator a dobîndit o mare putere, Colchida a ajuns sub stăpînirea lui⁹³. El trimitea mereu aici cite un prieten ca prefect și guvernator al țării. 499 Unul dintre aceștia a fost și Moaphernes, unchiul dinspre tată al mamei mele. De aici îi proveneau regelui cele mai multe subsidii pentru echiparea forțelor sale navale⁹⁴. Când Mithridates a fost răsturnat, s-a distrus o dată cu el întreaga lui împărăție și s-a repartizat iar între mai mulți suverani. În cele din urmă, Colchida a ajuns sub stăpînirea lui Polemon, iar după moartea acestuia, puterea reveni soției sale cu numele Pythodoris⁹⁵; aceasta era, în același timp, regina colchidienilor și a Trapezuntului, a Pharnakiei⁹⁶ și a barbarilor așezați mai în interior, despre care vom vorbi mai târziu. Regiunea Moschică, așa-dar, în care se află templul, este împărțită în trei părți: una este populată de colchidieni, a doua de iberi și a treia de armeni. Există și un orașel în Iberia cu numele Orașul lui Phrixos, același cu Ideessa⁹⁷ de astăzi; este o localitate bine fortificată, situată la hotarul cu Colchida. În preajma Dioscuriadei curge riul Chares⁹⁸.

19 Printre neamurile care se adună la tîrg în Dioscurias, se numără și phtheiropagii, care și-au primit numele de la murdăria și jegul de pe ei. În vecinătatea lor se află și soanii, care nu stau deloc mai presus de aceștia în privința curățeniei, dar le sînt superiori ca forță, întrecînd aproape toate acele neamuri ca vitejie și putere. Aceștia țin

sub stăpînirea lor populațiile din jur, ocupînd creștele Caucazului ce domină Dioscuriada. Ei au un rege și un sfat alcătuit din 300 de bărbați și recrutează pentru oaste, după cîte se spune⁹⁹, pînă la 200 000 de bărbați. Într-adevăr, întreaga lor mulțime este aptă de-a purta război, dar nu în unități organizate. Despre aceștia se povestește că torenții le cară la vale pînă și aur, iar acești barbari îl adună cu ajutorul unor albi prevăzute cu găuri precum și cu niște blănuri de oaie; de la această practică s-a creat și mitul linei de aur¹⁰⁰, dacă nu cumva și iberii din aceste părți se numesc la fel ca cei apuseni¹⁰¹, după minele de aur existente și la unii și la alții. Soanii folosesc otrăvuri puternice pentru săgeți; eleucid pînă și cu mirosul lor, chiar atunci cînd rana a fost provocată de săgeți neînmuiate în astfel de otrăvuri. Celelalte neamuri vecine din preajma Caucazului ocupă o regiune săracă și mică; dar neamul albanilor și cel al iberilor, care populează aproape în întregime istmul suspomenit, deși ar putea fi numite și ele seminții caucaziene, au totuși un teritoriu roditor și foarte potrivit pentru așezări omenești.

CAPITOLUL 3

1 Îndeosebi Iberia este frumos populată cu orașe și sate în cea mai mare parte a ei; se puteau vedea aici și clădiri acoperite cu țiglă și construite după anumite reguli arhitectonice, precum și piețe și alte edificii publice.

2 Unele părți ale țării sînt înconjurată de munții 500 Caucaz pentru că, așa cum spuneam¹⁰², cîteva ramificații ale acestui munte înaintează spre miazăzi acoperite de culturi bogate, cuprinzînd la mijloc întreaga Iberie, și întinzîndu-se pînă în Armenia și în Colchida. În interiorul lor se află o cîmpie brăzdată de riuri. Cel mai mare dintre ele este Kyros¹⁰³,

care izvorăște din Armenia, coboară apoi curînd în cîmpia pomenită mai sus și, după ce primește afluentul Aragon¹⁰⁴, ce coboară din Caucaz, ca și alte cursuri de apă, trece printr-o vale îngustă în Albania. Înaintînd apoi cu debit mare printre Albania și Armenia, prin cîmpii cu pășuni foarte bogate și primind mai mulți alți afluenți, printre care se numără Alazonios¹⁰⁵, Sandobanes, Rhoitakes și Chanes, toți navigabili, se varsă în Marea Caspică. Mai înainte, Kyros se chema Coros.

3 Așadar cîmpia o populează aceia dintre iberi care sînt înclinați mai mult spre agricultură și spre îndeletniciri pașnice, purtînd îmbrăcăminte armeană și medică. Dar cei mai mulți ocupă regiunea de munte. Aceia sînt, în general, războinici, trăind după obiceiul sciților și al sarmaților cu care se învecinează și se și înrudesc. Practică totuși puțin și agricultura. În caz de alertă, ei recrutează repede multe zeci de mii de bărbați, atît dintre ai lor cît și dintre sciți și sarmați¹⁰⁶.

4 Sînt patru trecători prin care se poate pătrunde în interiorul țării iberilor. Una duce pe la Sarapana, o fortăreață colchidiană, și prin pasurile înguste din apropiere; prin ele, Phasis, care oferă o cale practicabilă prin cele 120 de punți ale sale, coboară în Colchida involburat și violent, datorită pantei sale, în vreme ce toate aceste locuri, în timpul marilor ploi, sînt răvășite de piraie. Phasis izvorăște din munții situați ceva mai sus, umplîndu-și albia din mai multe izvoare, iar după ce ajunge în cîmpii, primește și alți afluenți, printre care se numără și Glaucos și Hippos. Cu albia plină, avînd cursul navigabil, Phasis se varsă în Pontul Euxin; el are un oraș cu același nume înălțat pe malurile sale și un lac în apropiere. Așa este, prin urmare, trecătoarea ce duce din Colchida în Iberia, barată pe alocuri de stînci, de fortărețe și de piraie torențiale.

5 De la nomazii așezați la miazănoapte de Iberia, în răstimp de trei zile, călătorul are de făcut un urcuș greu; urmează după aceea o vale îngustă¹⁰⁷ prin care curge fluviul Aragos; de-a lungul acestuia duce

o cale de patru zile, strîmtă, pentru un singur om; capătul acestui drum este străjuit de o fortăreață greu de cucerit. Cît privește drumul¹⁰⁸ ce vine din Albania, acesta străbate, mai întii, un pas tăiat printre stînci, apoi trece prin mlaștinile formate de riul (Alazonios) ce coboară din Caucaz; în sfîrșit, din Armenia, trecătorile¹⁰⁹ duc spre interior pe valea riului Kyros și pe cea a riului Aragos. Căci înainte de a se uni într-o singură albie, pe malurile lor se înalță cîte un oraș întărit, fiind construite pe creasta
 501 unor stînci, la o depărtare unul de altul cam de 16 stadii (2,96 km); pe Kyros se ridică orașul Harmozika¹¹⁰, iar pe Aragos, Seusamora. Aceste trecători le-a folosit mai întii Pompeius, cînd a pătruns în Iberia din Armenia, iar mai tîrziu, Canidius¹¹¹.

6 Patru sînt clasele sociale care alcătuiesc populația acestei țări. Una, care este prima clasă a iberilor, este aceea din care își aleg regii; în acest scop, ei caută ca alesul să fie cel mai apropiat ca înrudire cu înaintașul său și cel mai bătrîn ca vîrstă¹¹²; al doilea în vîrstă conduce justiția și armata. A doua clasă este cea a preoților, care se ocupă și de controversele cu vecinii de hotar. A treia este clasa ostașilor și a agricultorilor. A patra este clasa poporului de jos, care este înrobît regelui și asigură toate cele de trebuință traiului zilnic. Proprietățile lor sînt comune pe familii, dar pe fiecare în parte o conduce și o administrează cel mai vîrstnic din familie. Astfel de oameni sînt iberii și așa este țara lor.

CAPITOLUL 4

1 Albanii sînt mai mult păstori și mai apropiați de felul de viață al nomaziilor, afară de faptul că nu sînt sălbateci. Din aceeași pricină, albanii sînt războinici mai temperați. Sînt așezați între iberi și Marea Caspică, pe care o ating la răsărit, iar la apus se învecinează cu iberii. Dintre celelalte laturi, cea de miazănoapte este străjuită de munții Caucazului

care domină cîmpiile și se cheamă Kerauni¹¹³, mai cu seamă în părțile lor dinspre mare; latura de miazăzi o formează Armenia, pe toată întinderea ei, fiind în mare parte cîmpie, dar tot atîta și munte, cum este Cambysena, unde armenii se învecinează atît cu iberii cît și cu albanii.

2 Fluviul Kyros, ce străbate Albania, și alte râuri care îl alimentează contribuie la fertilitatea solului, dar izolează regiunea de mare. Căci aluviunile, îngrămădindu-se în cantități considerabile, încarcă gura albiei, încît și insulițele situate aproape de țărm sînt alipite de aluviuni la continent și formează astfel funduri înalte cu nivel neregulat și greu de ocultat. Această inegalitate este agravată și de presiunile mareelor descendente. Printre altele, se spune că fluviul Kyros se varsă în mare divizîndu-se în douăsprezece brațe, unele înfundate, altele cu fundul complet plat, care nu lasă nici măcar atîta adîncime cîtă trebuie pentru o ancorare la țărm. În felul acesta, pentru că acest țărm pe mai bine de 60 de stadii (11,10 km) este udat în jur, pe de o parte, de mare, pe de alta, de râuri, întregă această porțiune a țării este inaccesibilă, iar aluviunile, care se întind pe o distanță de 500 de stadii (92,50 km), îngroapă țărmul sub valuri de nisip. În apropiere se varsă și Araxes¹¹⁴, care coboară vijelios din Armenia. Milul pe care Araxes îl împinge înaintea sa eliberînd albia pentru a putea fi parcursă, Kyros îl încarcă la loc.

3 Poate, de altfel, că acest soi de oameni cum sînt albanii nici nu au nevoie de mare. Într-adevăr, ei nu folosesc nici pămîntul cum se cuvine, cu toate că acesta le dăruiește nu numai tot felul de roade și din soiurile care reclamă o cultură mai îngrijită, ci și toate varietățile de plante. Căci acest pămînt produce o vegetație ce se păstrează mereu verde și nu pretinde nici cea mai mică îngrijire.

„Ci făr' a fi arate și fără semănte.

*Cresc aici cu rivnă chiar bunurile toate*¹¹⁵, cel puțin după cîte spun cei care au întreprins expediții în acele părți descriind un gen de viață ciclo-

pic¹¹⁶: într-adevăr, în multe locuri, pământul, semănat o singură dată, produce două sau chiar trei recolte, dintre care prima dă chiar de cincizeci de ori sămînța, și toate acestea, fără să se are ogorul între recolte; de altfel, nici nu se brăzdează pământul cu plug de fier, ci cu unul de lemn. Întreagă cîmpia este udată mai bine decît Babilonia și decît Egiptul de riuri și de alte cursuri de apă, încît se păstrează în permanență privesăta verde. Din același motiv Albania are și pășuni foarte bune. Se mai adaugă la aceasta și climatul cu mult mai plăcut decît în regiunile pomenite adineaori. Butucii viței de vie nu se îngroapă, dar se taie tot la cinci ani: vița proaspăt plantată dă rod încă de la doi ani, iar cea adultă produce atît de mulți struguri, încît o mare parte din ei este lăsată pe crengi. Și animalele se dezvoltă aici frumos, atît cele domestice cît și cele sălbatice.

4 Chiar și oamenii se disting aici prin frumusețe și înălțime, fiind totuși simpli și lipsiți de orice spirit negustoresc. De altfel, în general, ei nici nu folosesc moneda și nici nu cunosc numerele peste o sută, ci practică schimbul în natură și nu arată nici o preocupare pentru celelalte nevoi ale vieții. Nu au experiența măsurilor exacte nici de greutate, nici de lungime. În treburile de război, în cele ale statului și ale cultivării pământului, ei nu depun nici o strădanie de a fi prevăzători. Cu toate acestea, luptă și pedestri și călări, fie ușor înarmați, fie cu armament greu, ca armenii.

5 Trimit la război o oaste mai mare decît iberii. Într-adevăr, ei inzestreză cu arme grele pînă la 60 000 de infanteriști și 12 000 de călăreți; cu acest efectiv s-au angajat în luptă împotriva lui Pompeius¹¹⁷. Ajutor în război le oferă nomazii împotriva celor din afară, de altfel ca și iberilor și din aceleași pricini. Altfel, nomazii hărțuiesc adesea aceste popoare, încît le împiedică chiar să-și cultive ogoarele. Albanii sînt sulitași și arcași, purtînd zale și

scuturi lungi, ca și coifuri din piei de animale sălbatice asemănător cu iberii.

Teritoriului albanilor aparține și Caspiana¹¹⁸; această regiune poartă numele neamului caspian dispărut în prezent, după care este desemnată și Marea Caspică. Trecătoarea din Iberia în Albania duce prin Cambysena¹¹⁹ care este regiune uscată și stincoasă ce ține pînă la fluviul Alazonios.

Sînt străluciți vînători și albanii și cîinii lor, nu atît ca ocupație în sine, cît dintr-un zel deosebit pentru această activitate.

6 Deosebiți sînt și regii lor; în prezent¹²⁰, un singur rege îi cîrmuiește pe toți albanii, dar mai înainte ei aveau regi pentru fiecare limbă ce-o vorbeau: folosesc douăzeci și șase de limbi pentru că nu se amestecă unii cu alții. 503

Pămîntul lor produce și unele specii de reptile din cele veninoase, scorpionii și păianjeni otrăvitori; unii dintre paianjeni provoacă moartea prin ris, alții, prin plîns de dorul după ai săi¹²¹.

7 Ca zei, ei cinstesc Soarele, pe Zeus și Luna¹²², dar cu deosebire Luna. Există și un templu al ei aproape de Iberia. Slujba de preot o deține cel mai cinstit bărbat după rege; acesta stă în fruntea domeniului sacru, care este întins și bine populat, ca și în fruntea slujitorilor sacri, dintre care mulți sînt însuflețiți de harul divin și proorocesc. Acela dintre ei, care este cel mai puternic stăpînit de divinitate și rătăcește singur prin păduri este prins de preot, legat cu cătușe sfînte și hrănit din belșug timp de un an, apoi este scos pentru a fi jertfit zeiței și, uns cu mir, este sacrificat împreună cu celelalte victime. Iată care este ritualul jertfei; o persoană cu o lance sfîntă în mînă, cu care obișnuiesc să se facă jertfele umane, ieșind din mulțime, lovește victima printre coaste drept în inimă, nu fără să aibă o deosebită îndemînare în acest mod de lovitură. Cînd victima cade, ei obțin anumite prevestiri din însăși căderea ei și le fac cunoscute mulțimii. Apoi, după ce leșul

a fost dus într-un anumit loc, îl calcă în picioare toți, purificându-se în acest fel.

8 Albanii cinstesc peste măsură bătrînețea, nu numai pe a părinților, ci și pe a altora. Dar nu este îngăduit să porți de grijă celor care au murit, nici să-i pomenești. Ei îngroapă împreună cu morții și bunurile lor personale, de aceea trăiesc săraci, fără avere moștenită de la părinți. Acestea le-am avut de spus despre albanii.

Se povestește că Iason împreună cu Armenos, fiul lui Thettalos, în timpul navigației sale spre țara Colchidei, s-a aventurat de acolo pînă la Marea Caspică și a străbătut Iberia, Albania și o mare parte din Armenia și din Media, după cum aduc mărturie sanctuarele lui Iason și alte multe monumente. Iar Armenos era din orașul Armenion¹²³, una din localitățile din jurul lacului Boibeis, între Pherai și Larisa; el cu oamenii săi au întemeiat localitățile Akilisene¹²⁴ și Syspiritis pînă la Calachene¹²⁵ și la Adiabene. În afară de aceasta, a lăsat numele său Armeniei.

CAPITOLUL 5

1 În munții care domină Albania locuiesc, se spune, și amazoanele. Theophanes, care l-a însoțit pe Pompeius în expedițiile sale și care a ajuns astfel și în Albania, spune¹²⁶ că între amazoane și albanii locuiesc populațiile scite, gelii¹²⁷ și legii, și că undeva pe aici, printre aceștia și amazoane, curge riul Mermadalis¹²⁸. Alții însă, printre care și Metrodoros¹²⁹ Skepsios și Hysicrates, care au cunoscut ei înșiși aceste locuri, susțin că ele locuiesc în vecinătatea gargareilor¹³⁰, la poalele dinspre mieznoapte ale munților Caucazului, pe porțiunea lor care se cheamă Kerauni. Cea mai mare parte a timpului, amazoanele și-o petrec laolaltă, îndeplinind ele însele fiecare din lucrările ce privesc aratul, semănatul,

păscutul turmelor și mai cu seamă al cailor; cele mai voinice se ocupă de vânătoare și se exersează în ale războiului; toate și-au ars sînul drept din fragedă copilărie ca să-și poată folosi cu îndeminare brațul drept pentru orice nevoie și, în primul rînd, pentru aruncarea cu lancea. Folosesc arcul, sabia *sagaris*¹³¹ și scutul mic; din piei de animale sălbatice își fac căciuli, îmbrăcăminte și centuri. Au însă două luni pe vară, anume alese, în care urcă muntele din apropiere ce le desparte de gargarei. În același timp urcă și aceștia, după o datină străbună, ca să aducă jertfe și să se unească cu femeile în vederea procreării, pe ascuns și în întuneric, fiecare la nimereală; după ce le-au lăsat gravide, le trimit înapoi. Acestea, dacă cumva nasc un vlăstar de parte femeiască, îl păstrează la ele, dar pe băieți îi duc la gargarei ca să-i crească aceștia. Fiecare dintre gargarei adoptă individual pe acești copii, socotindu-l pe fiecare fiul său, pentru că nu se cunoaște tatăl.

2 *Mermodas*¹³² (sau *Mermadalis*), coborînd vertiginos din munți, străbate pămîntul amazoanelor, *Sirakena*¹³³ și pusta dintre acestea, și se varsă în lacul *Maeotis*. Gargareii, după cîte se povestește¹³⁴, au venit din *Themiskyra* în aceste locuri împreună cu amazoanele, apoi, revoltîndu-se, au purtat război împotriva acestor femei, sprijiniți de cîțiva traci și eubei, care au rătăcit pînă pe aici; mai tîrziu, după ce au terminat războiul împotriva lor, au încheiat unele învoieli pe temeiul celor spuse mai sus, ca să aibă legături împreună numai în vederea copiilor, în rest să trăiască fiecare separat.

3 Povestea amazoanelor a avut o soartă aparte. Căci alte neamuri își au despățite cu totul legendele și istoria. Se numesc legende sau mituri toate întîmplările din trecut, fabuloase și miraculoase, în vreme ce istoria urmărește adevărul, fie că este vorba de un eveniment vechi sau nou, iar miraculosul sau nu-l admite sau doar arareori. În schimb, despre amazoane, și în prezent ca și în trecut, se povestesc aceleași lucruri, care sînt miraculoase și

505 cu neputință de crezut. Într-adevăr, cine ar putea crede că o oștire sau un oraș sau chiar un neam ar putea vreodată să fie alcătuite numai din femei, fără de bărbați? Dar nu numai să fie formate astfel, dar că ar putea să facă și incursiuni împotriva unei țări străine, că ar fi în măsură să-și învingă nu numai vecinii și să înainteze pînă în Ionia de astăzi, ci că ar fi în stare să întreprindă o expediție militară și peste Pont pînă în Attica?¹³⁵ Aceasta este la fel ca și cînd s-ar spune că bărbații de pe acele vremuri au devenit femei, iar femeile, bărbați. Cu toate acestea, asemenea știri se vîntură mereu și astăzi despre ele. Singularitatea acestei situații este mărită și de faptul că se acordă mai ușor crezare în întîmplărilor de demult decît celor prezente.

4 Se pomenesc orașe care au fost fondate și numite de amazoane, ca Ephesus¹³⁶, Smyrna, Kyme, Myrina; se menționează de asemenea morminte de ale acestora ca și alte mărturii. Themiskyra și cîmpiile din preajma Thermodontului precum și munții care le domină sînt socotite de toată lumea că aparțin amazoanelor, dar că mai tîrziu, susțin unii autori, ele au fost izgonite din aceste locuri. Unde se află acestea în prezent, puțini autori mai precizează, ba și aceia, fără să aducă dovezi și fără garanții de credință. Așa este de pildă povestea Thalestriei¹³⁷, regina amazoanelor, despre care se spune că a avut legături cu Alexandru cel Mare, în Hyrcania, și a conviețuit cu el în dorința de-a avea un copil. Negreșit asupra acestui fapt nu există o singură părere; dimpotrivă, nici unul dintre atîția istoriografi care sînt preocupați cel mai mult de adevăr nu a menționat nimic în acest sens, după cum nici cei care se bucură de cea mai mare încredere nu pomenesc nimic în legătură cu această întîmplare; nici măcar cei care au vorbit despre ea n-au povestit aceleași lucruri. Cleitarchos¹³⁸, de pildă, susține că Thalestria a venit tocmai de la Porțile Caspiene sau de la Thermodont ca să se întâlnească cu Alexandru; dar de la

Marea Caspică la Thermodont sînt mai bine de 6000 de stadii (1110 km).

5 În afară de aceasta, poveștile care s-au răspîndit pentru a mări faima (lui Alexandru) nu sînt acceptate de toți istoricii: acei care le-au plăsmuit au fost preocupați mai mult de lingușire decît de adevăr¹³⁹. Așa este, de pildă, strămutarea Caucazului, din munții care domină Colchida și de la Pontul Euxin, tocmai în masivii Indiei și lângă marea răsăriteană din vecinătatea lor. Căci elenii desemnau cu numele de Caucaz pe acei munți care se află la mai bine de 30 000 de stadii (5550 km) depărtare de India, și aici au localizat ei mitul lui Prometeu și legarea lui (de stîncă), pentru că oamenii de pe acele vremuri considerau regiunile Caucazului drept capătul dinspre răsărit al lumii. Expediția lui Dionysos și cea a lui Heracles pe pămîntul indienilor dezvăluie un mit născut mai tîrziu, deoarece el spune că Heracles l-a dezlegat pe Prometeu de pe stîncă la 1 000 de ani¹⁴⁰ după înlănțuirea lui. Dar mai multă glorie conferă lui Alexandru faptul de a fi supus Asia pînă la munții Indiei, decît pînă în infundătura Euxinului și pînă la Caucaz. Iar gloria și renumele acestui munte ca și faptul că Iason și ceata lui par să fi săvîrșit expediția cea mai îndepărtată, ajungînd pînă în locurile din preajma Caucazului, și faptul că Prometeu, după tradiție, a fost legat la capătul pămîntului, în Caucaz, ... toate aceste considerente duc la presupunerea că numai pentru a-i face plăcere regelui (Alexandru) a fost strămutat numele acestui munte¹⁴¹ tocmai în India.

6 Cei mai înalți masivi ai adevăratului Caucaz sînt cei dinspre miazăzi, spre Albania și Iberia ca și spre colchidieni și spre heniochi; aceste înălțimi sînt ocupate de populațiile despre care spuneam¹⁴² că se întîlnesc la tîrg în Dioscurias. Toți acei oameni vin aici mai cu seamă pentru sare. Unii dintre aceștia ocupă chiar crestele munților, alții se adăpostesc prin văi și trăiesc mai ales cu carne de animale sălbatice, cu poame sălbatice și cu lapte. Piscurile sînt inaccessibile iarna, vara însă le urcă legîndu-și pe

506

talpa picioarelor, din pricina zăpezilor și a ghețurilor, piele crudă de bou de grosimea pieii de tobă prevăzută cu cuie. Când coboară munții, ei se așază odată cu sarcinile lor pe câte o piele de animal lăsându-se să alunece la vale, cum se obișnuiește și în Media Atropatia¹⁴³ ca și în muntele Masion¹⁴⁴ din Armenia; aici pun sub tălpile picioarelor și niște discuri de lemn prevăzute cu cuie. Așa sînt, prin urmare, crestele Caucazului.

7 Coborînd apoi la poalele Munților Caucaz, climatul de aici este septentrional, dar ceva mai blînd, pentru că locurile se învecinează cu cîmpiile siracilor. Prin aceste locuri se află și un soi de trogloditi care trăiesc în peșteri din pricina frigului, dar care au și făină de orz din belșug. Dincolo de trogloditi sînt situați așa-numiții chamaikoiti¹⁴⁵ apoi polyphagii¹⁴⁶, ca și satele eisadikilor¹⁴⁷ care pot cultiva pămîntul, deoarece teritoriul lor nu cade cu desăvîrșire înspre miazănoapte.

8 În continuare, populațiile aflate între Maeotis și Caspică sînt nomade; este vorba de nabiani¹⁴⁸, panxani precum și de triburile de siraci și de aorși¹⁴⁹. Se pare că aorșii și siracii s-au desprins dintre populațiile cu același nume situate ceva mai sus, în Caucaz, iar cei mai nordici decît toți sînt aorșii. Pe vremea cînd Pharnakes¹⁵⁰ stăpînea Bosporul, Abeacos, regele siracilor, recruta la oaste 20 000 de călăreți, iar Spadines, regele aorșilor, chiar 200 000; în același timp, aorșii de pe masivi recrutau chiar și mai mulți. Tocmai de aceea țineau în stăpînirea lor un teritoriu mai vast și dominau cea mai mare parte a țărmului populat de caspieni, ceea ce le permitea să importe pe cămile marfă indiană și babiloniană, procurată de la armeni și de la mezi. Datorită acestei bogății, ei purtau podoabe de aur. Aorșii populează malurile fluviului Tanais, siracii, malurile rîului Achardeos¹⁵¹ care curge din Caucaz și se varsă în lacul Maeotis.

CAPITOLUL 6

1 A doua regiune a Asiei începe de la Marea Caspică, unde se termină prima regiune¹⁵². Această mare se cheamă și Hyrcania. Trebuie, deci, să vorbim mai întâi despre Marea Hyrcaniei și despre neamurile de pe țărmurile ei. Această mare este de fapt golful¹⁵³ care pătrunde din Ocean spre miazăzi, la început destul de îngust, dar pe măsură ce înaintază spre interiorul uscatului, el se lățește, mai cu seamă la capătul său, unde măsoară aproape 5 000 de stadii (925 km); de la intrare pînă în fundul golfului ar putea fi cu puțin mai mult, deoarece gura golfului intră în ținuturi nepopulate; Eratosthenes spune că navigația pe lângă coasta cunoscută de eleni a acestei mări, mai întâi pe lângă țărmul albanilor și al cadușilor¹⁵⁴, atinge 5 400 de stadii (999 km), apoi, pe lângă coasta anariacilor¹⁵⁵, a marzilor și a hyrcanilor, pînă la gura fluviului Oxos¹⁵⁶, 4 800 de stadii (888 km), iar de aici pînă la Iaxartes¹⁵⁷, încă 2 400 (444 km). Dar știrile despre această regiune a Asiei, fiind vorba de locuri atît de îndepărtate, trebuie să le luăm în considerare drept indicații cu totul generale, mai cu seamă în privința distanțelor.

2 La dreapta cînd intră în Marea Caspică, navigatorul întilnește, în continuarea sciților și a sarmaților europeni, sciții și sarmații nomazi, în cea mai mare parte, care trăiesc între Tanais și Marea Caspică despre care, de altfel, am vorbit¹⁵⁸. În stînga, se află sciții de la răsărit, nomazi și ei, care se întind pînă la Marea de răsărit și la India. Vechii istoriografi eleni desemnau printr-un nume comun de sciți și celto-sciți¹⁵⁹ toate populațiile de la miazănoapte. Iar încă și mai de demult, se făcea o deosebire între populațiile așezate mai sus de Pontul Euxin, de Istru și de Adriatică, desemnate cu numele

de hiperborei¹⁶⁰, de sauromați și arimașpi, și la neamurile situate de cealaltă parte a Mării Caspice, cuprinse sub denumirile de saci, unele, de masașgeți¹⁶¹, altele, fără să se poată spune ceva precis despre ele, cu toate că erau pomenite în contextul războiului dus de Cyrus¹⁶² împotriva masașgeților. Dar, în legătură cu aceste populații, nici nu s-a căutat exactitatea care are în vedere adevărul, cum de altfel nici datele vechi despre perși și despre mezi sau syrieni n-au ajuns să cîștige prea mare credit, din cauza naivității istoriografilor și a dragostei lor pentru legende.

3 Aceștia, văzînd că autorii care scriu în mod deliberat mituri se bucură de un bun renume, au crezut că vor oferi și ei un gen de lucrări atrăgătoare, dacă vor reda sub formă de istorie fapte la care nu au fost prezenți și despre care nu au auzit și nici nu le-au aflat de la martori oculari, preocupîndu-se de un singur lucru, să ofere o lectură plăcută și miraculoasă¹⁶³. Dar, în acest caz, mai ușor s-ar putea da crezare lui Hesiod și lui Homer, cînd relatează legende despre eroi, ca și poeților tragici sau istoriografilor Ctesias, Herodot, Hellenicos și alora ca aceștia!

4 Nu e ușor să le acorzi încredere nici istoriografilor lui Alexandru cel Mare, în marea lor majoritate, pentru că s-au dovedit superficiali în munca lor, atît din pricina gloriei lui Alexandru, cît și pentru că expedițiile acestuia s-au întins pînă la capătul hotarelor Asiei, care se află foarte departe de noi; iar ceea ce se petrece departe greu poate fi contrazis. Dar cuceririle romanilor și cele ale parților dezvăluie tot mai mult din regiunile despre care s-au auzit doar zvonuri mai înainte. Istoriografii care scriu istoria acestor două popoare înfățișează și locurile și neamurile, unde ele au acționat, mai verosimil decît înaintașii, pentru că dispun de mai multe mărturii oculare¹⁶⁴.

CAPITOLUL 7

1 Populațiile nomade, așezate pe malul stîng cînd intri în Marea Caspică, sînt numite de istoricii de astăzi *dai* supranumiți și (*s*)*parni*¹⁶⁵. Urmează apoi un loc pustiu și, în continuarea lui, este Hyrcania¹⁶⁶; în dreptul acesteia, marea se lărgește și ține astfel pînă în locurile unde atinge Munții Medici și ai armenilor. Poalele acestor munți se curbează în formă de lună și, terminîndu-se la mare, mărginesc înfundătura golfului. Acest versant este populat pînă la creste, începînd de la mare, de albi și de armeni, pe o mică porțiune, iar pe una mai mare, de geli, caduși, amarzi, vitii¹⁶⁷ și anariaci. Se spune că la un loc cu anariacii locuiau și unii dintre *par-rasii*¹⁶⁸, cunoscuți astăzi sub numele de parși; că, în Vitia, anianii au întărit cu zid un oraș ce se cheamă azi Ainian(a)¹⁶⁹. Aici se văd arme elene, vase de bronz și morminte. În aceste părți se află și orașul Anariake¹⁷⁰, în care, după cîte se spune, se poate vedea un sanctuar cu oracol în care proorociile se dau prin somn celor care dorm în templu. (Tot în aceste părți trăiesc) și alte neamuri, de hoți și de războinici, mai degrabă, decît de agricultori, ca urmare a asprimii acestor locuri. Dar, negreșit, cea mai mare parte a coastei din preajma munților o ocupă cadușii, pe o întindere de aproape 5 000 de stadii (925 km), după cum spune Patrocles¹⁷¹, care consideră această mare la fel ca Pontul de întinsă. Prin urmare, aceste locuri sînt sărace.

2 Hyrcania, în schimb, este foarte bogată. Ea are o mare întindere, care, în cea mai mare parte a ei, este cîmpie; un caracter aparte îi conferă orașele ei vestite, printre care se numără Talabroca¹⁷², Samariana și Carta, ca și reședința regală Tape¹⁷³; aceasta, după cîte se spune, este clădită la o mică depărtare de mare, aflîndu-se la 1 400 stadii (259 km) depărtare de Porțile Caspiene. Iată acum și (alte) dovezi ale prosperității lor: un butuc de vie dă aici un metret de vin (39 litri), smochinul, 60 de medimne

(1470 litri), iar cerealele cresc doar din boabele ce se scutură de pe spic; albinele își prind în arbori stupul și de pe frunze curge miere¹⁷⁴. Acest lucru se petrece și în Matiana Mediei și în Sacasena și Araxena Armeniei¹⁷⁵. Totuși nu s-au bucurat de o grijă cum li s-ar fi convenit nici Hyrcania, nici marea cu același nume, fiind lipsită de navigație și de forfota acesteia. În largul mării se găsesc și insule care pot fi locuite, după câte spun unii autori¹⁷⁶, și ele au zăcămint aurifer. Cauza este faptul că primii cirmuitori ai hyrcanilor s-au nimerit să fie barbari, anume mezi și perși, iar ultimii, parți, care au fost chiar mai răi decât cei dintii; și apoi întreg ținutul vecin este bîntuit de hoți, de nomazi și de pustietate. Hyrcania au stăpînit-o și macedonenii, dar pentru puțină vreme, deoarece ei erau ocupați cu războaiele și nu puteau supraveghea (ușor) ținuturile mai depărtate. Aristobulos¹⁷⁷ spune totuși că Hyrcania este păduroasă și are stejari, dar nu produce pin silvestru, nici brad și nici molift, care se află cu prisosință în India. Din Hyrcania face parte și Nesaia¹⁷⁸. Unii autori consideră Nesaia o regiune de sine stătătoare.

3 Hyrcania este brăzdată și de riuri, ca Ochos¹⁷⁹ și Oxos, care o străbat pînă la vărsarea lor în mare; dintre aceste ape, Ochos curge și prin Nesaia. Unii susțin că Ochos se varsă în Oxos. Aristobulos¹⁸⁰ precizează că Oxos este cel mai mare din fluviile văzute de el în Asia, în afara apelor indiene. Mai adaugă apoi că acesta oferă o cale bună de navigație, luînd informația, atît el cît și Eratosthenes¹⁸¹, de la Patrocles, și că multe din mărfurile indiene coboară pe acest fluviu la Marea Hyrcaniei; de aici, ele sînt transportate în Albania și apoi, pe fluviul Kyros și prin locurile din continuarea acestuia, ajung la Pontul Euxin. În schimb Ochos nu e pomenit prea des de autorii vechi. Dar Apollodoros¹⁸², care a scris istoria parților, îl menționează mereu ca pe un riu al cărui curs trece foarte aproape de ținuturile parților.

4 Multe informații false s-au formulat și în legătură cu această mare pentru orgoliul regelui Alexandru. Cum toți autorii admit în unanimitate că fluviul Tanais desparte Asia de Europa și cum intervalul dintre mare și Tanais, corespunzând unei vaste întinderi a Asiei, nu a căzut sub macedoneni, ei hotărâră să găsească un mijloc de a se răspîndi vestea că Alexandru a cucerit și acele regiuni; de aceea, istoriografii au unit într-o singură albie lacul Maeotis, care primește apele fluviului Tanais și Marea Hyrcaniei, numind-o și pe aceasta lac; făcîndu-le să comunice între ele, ei au susținut că una este o parte a celeilalte. Polycleitos¹⁸³ aduce drept dovadă că Marea Caspică este un lac faptul că ea hrănește șerpi și are apa dulceagă; de asemenea, el susține că Marea Caspică nu este alta decît Maeotida, aducînd în sprijin faptul că fluviul Tanais se varsă în Marea Caspică, pentru că, zice el, din aceiași munți indieni, din care coboară râurile Ochos, Oxos și mai multe altele ca acestea, ajunge și Iaxartes în Marea Caspică, ultimul fiind cel mai nordic din toate. Or tocmai acest Iaxartes a fost numit apoi Tanais și drept dovadă că este Tanais fluviul despre care a vorbit Polycleitos servește faptul că dincolo de această apă crește bradul, iar sciții din acele părți folosesc săgeți din lemn de brad. Acest fapt mai dovedește și că ținutul de dincolo de Tanais ține de Europa nu de Asia, pentru că regiunea superioară și cea de răsărit a Asiei nu produce brad¹⁸⁴. Dar Eratosthenes¹⁸⁵ spune că și în India crește bradul și că Alexandru de aici și-a procurat lemnul de brad pentru construcțiile navale. Multe alte contradicții de acest fel încearcă să vînture Eratosthenes. Noi ne mulțumim cu cele ce am spus despre el pînă aici.

5 Dintre întîmplările extraordinare povestite despre Hyrcania este și cea relatată de Eudoxos¹⁸⁶ și de alți autori; este vorba de niște coaste stîncoase ce stau aplecate deasupra mării, avînd grote dedesubt; între aceste coaste și mare se întinde o plajă joasă; niște râuri ce curg aici la vale se rostogolesc cu atîta violență de pe stîncile prăpăstioase, ce domină

țărmurile, încît, în momentul în care ating coastele, ele aruncă apa direct în mare, fără să ude plaja, care poate fi străbătută chiar de oști întregi, sub adăpostul acestor șuvoaie ale râurilor; locuitorii din acele părți coboară adesea în acel loc pentru a-și petrece sărbătorile sau pentru jertfe; cu acest prilej, uneori se întind sub bolta peșterilor, alteori ei își caută desfătarea făcînd plajă chiar sub curentul acelor râuri, deci unii într-un fel, alții într-altul, în vreme ce marea li se arată în același timp din amîndouă părțile, iar litoralul, din pricina umezelii, este acoperit de iarbă și de flori.

CAPITOLUL 8

1 Călătorul care se depărtează de Marea Hyrcaniei, înaintînd spre răsărit, întîlnește în dreapta munții ce se întind pînă la Marea Indiei și pe care elenii îi numesc Taurus; ei încep din Pamphylia și Cilicia și pînă aici înaintează continuu dinspre apus, avînd tot alte și alte denumiri. În părțile nordice
511 ale acestor munți locuiesc mai întîi gelii, cadușii și amarzii, după cum am spus¹⁸⁷, ca și o parte dintre hyrcani; după aceea, dacă o ia spre răsărit și spre Ochos, el (întîlnește) neamul parților¹⁸⁸, al margianilor și al arilor, apoi pustiul pe care îl mărginește dinspre Hyrcania riul Sarnios¹⁸⁹. Porțiunea muntelui, care se întinde din Armenia pînă aici sau aproape pînă aici, se cheamă Parachoathras¹⁹⁰. De la Marea Hyrcaniei pînă la ari sînt cam 6 000 de stadii (1100 km). Urmează apoi Bactriana și Sogdiana, iar ultimii sînt sciții nomazi. Macedonenii au desemnat cu numele de Caucaz toți munții din continuare începînd de la ari. Pe întinderea lor de la barbari¹⁹¹, s-a dat cîte un nume pentru fiecare porțiune a lanțului, zicîndu-i-se crestele muntelui Taurus, părțile de miazănoapte ale Paropamisului¹⁹², munții Emozi¹⁹³, Imaos și alte denumiri asemănătoare.

2 Pe partea stîngă, față în față cu populațiile sus-pomenite, sînt așezate semințiile scite și nomade care ocupă întreaga coastă nordică. Cea mai mare parte a sciților, începînd de la Marea Caspică, se cheamă daai¹⁹⁴, cîtă vreme cei situați mai spre răsărit se numesc massageți¹⁹⁵ și saki, iar toți ceilalți sînt desemnați prin numele comun de sciți, deși fiecare în parte poartă nume particulare. În general, toți sînt nomazi. Cei mai cunoscuți dintre ei au fost cei care au luat elenilor Bactriana¹⁹⁶, adică asiii¹⁹⁷, pasianii, tokharii și sacaraucii; aceștia s-au desprins din părțile sakilor și ale sogdianilor, de pe celălalt mal al Iaxartului pe care-l stăpîneau sakii. Cît privește pe daai, unii dintre ei se cheamă sparni, alții xanthii, iar alții pissuri. Sparnii sînt așezați cel mai aproape de Hyrcania și de Marea Caspică, din părțile Hyrcaniei, în vreme ce ceilalți daai se întind chiar pînă în locurile din fața Ariei.

3 Între teritoriul acestora, Hyrcania și Parția, pînă la ari, se întinde un mare deșert lipsit de apă, pe care sciții dahai, parcurgîndu-l în etape mari, făceau incursiuni în Hyrcania, în Nesaia și în cîmpiile părților. Pînă la urmă, aceștia au căzut cu ei la învoială să le plătească tribut. Iar tributul era să li se îngăduie ca, la anumite date hotărîte, să năvălească în țară și să o jefuiască. Dar pentru că sciții au întezit incursiunile peste datele convenite, s-a iscat războiul și iarăși s-au încheiat învoieli și din nou s-au războit. Aceasta era viața și a celorlalți nomazi, care atacau mereu pe vecinii lor și iar se împăcau cu ei.

4 Sakii au întreprins incursiuni asemănătoare cu ale cimrierenilor și ale trerilor¹⁹⁸, unele mai depărtate, altele în imediata lor vecinătate. În acest fel, ei au ocupat¹⁹⁹ și Bactriana și au pus stăpînire pe cea mai bună parte a Armeniei, căreia i-au lăsat numele lor, acela de Sacasena²⁰⁰; de asemenea, ei au înaintat pînă la cappadoci și mai cu seamă pînă la aceia de lingă Euxin, care se cheamă astăzi cappadocii pontici²⁰¹. Dar, pe cînd sacii se ospătau în fast de sărbătoare din prăzile aduse, generalii per-

șilor, aflați atunci prin acele locuri, atacându-i pe saki în timpul nopții, îi nimiciră cu desăvârșire. Apoi îngrămădind pământ peste o stîncă aflată în cîmpie, pentru a-i da formă de colină au încins-o cu zid și au întemeiat astfel templul zeiței Anaitis²⁰² și al zeilor cinstiți la același altar, adică al divinităților persane Omanos²⁰³ și Anadatos; totodată au instituit sărbătoarea sfîntă anuală Sacaia²⁰⁴, pe care pînă astăzi o mai celebrează locuitorii din Zela²⁰⁵; așa se cheamă acel loc. Zela este un orașel a cărui populație, în cea mai mare parte a ei, este formată din sclavii sacri. Pompeius, înzestrînd-o cu un teritoriu important și silind populația lui să intre între zidurile cetății, a creat unul dintre orașele pe care le-a declarat autonome după alungarea lui Mithridates²⁰⁶.

5 Unii autori, așadar, această versiune o dau despre saki; alții însă spun că Cyrus²⁰⁷, pornind o expediție împotriva sakilor și suferind o înfrîngere în luptă, fu silit să fugă. Dar el, așezîndu-și tabăra în locul unde își lăsase proviziile care conțineau tot felul de alimente din belșug și mai cu seamă vin, îngădui armatei doar puțin răgaz să se odihnească, iar pe inserate o încolonă la drum ca și cum ar fugi de saki, lăsînd în urmă corturile pline. După ce a înaintat doar cît i s-a părut lui potrivit, s-a oprit. Sakii, făcînd o incursiune și găsiind tabăra fără ți-penie de om dar plină cu tot ce-ncîntă inima, s-au îmbuibat peste măsură. Cyrus, întorcîndu-se pe furis, i-a surprins amețiți și moleșiți de băutură; în acest fel, unii au fost măcelăriți, pe cînd erau adînciți în somn și vise; alții, în timp ce dansau și benchetuiiau despuiati de orice armă, căzură în fața adversarilor înarmați. Astfel au pierit aproape toți sakii. Cyrus, văzînd în norocul său mîna divinității, a consacrat acea zi a anului zeiței protectoare a strămoșilor săi și a numit sărbătoarea Sacaia. De atunci, peste tot unde se află un templu al acestei zeițe, s-a împămîntenit datina să se celebreze Sacaia, sărbătoare bacchică de o zi și o noapte, la care se pur-

tau costume scite, în timp ce bărbații beau vin și-și ațîtau unii altora pofttele amoroase, iar femeile țineau pasul cu ei la băutură.

6 Massageții și-au dovedit vitejia cu prilejul războiului²⁰⁸ purtat contra lui Cyrus. Mulți autori răs-pîndesc tot felul de vești despre ei, iar noi sîntem nevoiți să le acceptăm ca atare. Printre altele, iată ce se povestește pe seama lor: unii din ei locuiesc în munți, alții pe cîmpie, alții în mlaștinile pe care le fac riurile, în sfîrșit, alții în insulele din aceste mlaștini. Ei spun că mai ales fluviul Araxes inundă regiunea, ramificîndu-se în multe brațe și vărsîndu-se prin aproape toate gurile sale în Marea de miazănoapte, doar printr-una singură, în Golful Hyrcanic. Massageții recunosc un singur zeu, Soarele, căruia îi jertfesc cai. Fiecare bărbat își ia o singură soție, dar îndeobște ei au relații unii cu nevestele altora și aceasta nu pe ascuns; cînd vreunul are legături cu femeia cuiva își face cunoscută legătura atîr-nînd tolba de căruța ei. Cea mai frumoasă moarte este socotită la ei, ca, îmbătrînind, să fie tăiați²⁰⁹ de-a valma cu carnea de oaie și să fie mîncați amestecați cu ea; dar pe cei ce mor de boală îi aruncă departe, socotindu-i spurcați și tocmai potriviți să fie mîncați de fiare. Sînt buni călăreți și pedestrași; ca arme, ei folosesc arcuri, săbii, zale și securi de aramă; în luptă poartă cingători și diademe de aur; caii au frîie și șa de aur; argint nu se găsește la ei, fier puțin, dar aramă și aur, din belșug.

7 Massageții care trăiesc în insule, pentru că nu au plante însămînțate, se hrănesc cu rădăcini și consumă poame pădurețe; ei se îmbracă cu scoarță de copaci, pentru că nici turme de animale nu au; ca băutură, folosesc un suc stors din fructele copacilor. Cei din mlaștini consumă pește și se îmbracă cu piei de focă ce urcă pînă la ei din mare pe cursul riurilor. Muntenii, de asemenea, se hrănesc cu poame pădurețe. Au și ceva turme de oi, puține însă, încît nici nu taie din ele, cruțîndu-le pentru lînă și lapte. Îmbrăcămîntea și-o împestrîțiază viu cu anumite substanțe a căror culoare se șterge greu.

Cei de la șes, cu toate că au pământ, nu-l cultivă, ci trăiesc cu produsele turmelor de oi și cu pește, ducînd aceeași viață ca nomazii și ca sciții. Într-adevăr, toate aceste populații au un fel de viață comun, despre care am vorbit²¹⁰ de multe ori. Ei au practicile de înmormîntare și celelalte datini întru totul asemănătoare, și întregul lor fel de trai e simplu, dar primitiv, sălbatic și războinic; față de învoielile încheiate sînt însă de bună credință și fără viclesug negustoresc.

8 Din neamul massagetilor și al sakilor fac parte și attasii²¹¹ și chorasmii, la care a căutat adăpost, cînd a fugit din Bactriana și Sogdiana, Spitamenes, unul dintre persii care i-a scăpat lui Alexandru împreună cu Bessos²¹²; mai tîrziu, în chip asemănător, Arsakes²¹³, scăpînd de urmărirea lui Seleucos Callinicos, a ajuns la apasiaci²¹⁴. Eratosthenes²¹⁵ precizează că arachotii²¹⁶ și massagetii sînt situați la
514 apus de bactriani, de-a lungul rîului Oxos, iar sakii și sogdianii, cu tot teritoriul lor, se află în fața Indiei, bactriani, numai cu o mică porțiune, pentru că aceștia din urmă, în marea lor parte, sînt așezați de-a lungul Paropamisului. Fluviul Iaxartes desparte pe saki de sogdiani, și Oxos, pe sagdiani de bactriani; între hyrcani și ari locuiesc tapyrii²¹⁷. De jur împrejurul mării, dincolo de hyrcani, sînt așezați amarzii, anariacii, cadușii, albanii, caspii, vitii, poate și alții, pînă la sciți; de cealaltă parte a hyrcanilor se află derbicii²¹⁸, cîtă vreme cadușii se află în vecinătatea mezilor și a matianilor²¹⁹, la poalele Parachoathrei²²⁰.

9 Iată acum distanțele pe care le dă Eratosthenes: de la muntele Caspios pînă la Kyros, el numără cam 1 800 de stadii (333 km), de aici pînă la Porțile Caspiene, 5 600 (1036 km), în continuare, pînă la Alexandria, începînd de la ari, 5 400 de stadii (1 184 km), iar pînă la orașul Bactra, ce se mai cheamă și Zariaspa²²¹, 3 870 (715,95 km); în sfîrșit, pînă la fluviul Iaxartes, limită la care a ajuns Alexandru, în jur de 5 000 (925 km), ceea ce, în total, face cam 22 670 de stadii (4 193,95 km). Iată

acum distanțele pe care le indică Eratosthenes de la Porțile Caspiene pînă la indieni: mai întii pînă la Hecatompylos²²², sînt, se spune²²³, 1960 de stadii (362,60 km), pînă la Alexandria Ariei²²⁴, 4 530 (838,05 km), apoi pînă la Prophthasia²²⁵ din Dranga, 1 600 (296 km), sau, după alții, 1 500 (192,50 km); pînă la orașul Arachotoi²²⁶, 4 120 (762,20 km); iar pînă la Ortospaña²²⁷ de lîngă trifurcația²²⁸ drumului ce vine din Bactra, 2 000 (370 km), în sfîrșit, 1 000 (185 km) pînă la hotarele Indiei. Toate aceste distanțe la un loc fac 15 300 de stadii (2830,50 km). Trebuie să înțelegem că acestui interval îi corespunde, în linie dreaptă, lungimea Indiei de la Indus pînă la Marea de Răsărit. Acestea le-am avut de spus despre saki.

CAPITOLUL 9

1 Parția nu este o țară întinsă; ea își plătea tributul la un loc cu Hyrcania, pe vremea stăpînirii persane și, după aceea, sub lunga dominație macedoneană²²⁹. Apoi, pe lîngă faptul că este mică, această țară este acoperită cu păduri dese, este muntoasă și săracă; din această pricină, regii o traversează în fugă cu trupele din suita lor, deoarece regiunea nu le poate asigura hrana nici măcar pentru scurtă vreme. În prezent însă, Parția s-a întins mult. Ea cuprinde și Comisena²³⁰, Chorena și aproape toate ținuturile pînă la Porțile Caspiene, la Rhagai²³¹, și pînă la tapyri, care mai înainte făceau parte din Media. Ei îi aparțin, de asemenea, Apameia²³² și Heracleia, două orașe de lîngă Rhagai. De la Porțile Caspiene pînă la Rhagai sînt 500 de stadii (92,50 km), după cum spune Apollodoros²³³, iar pînă la Hecatomphylos, reședința regală a parților, 1 260 de stadii (233,10 km). Rhagai și-a primit numele de la cutremurele care au bîntuit în aceste locuri și sub ale căror zguduirii, spune Poseidonios²³⁴, au fost nimicite

515 numeroase orașe și 2 000 de sate. Tapyrii locuiesc, după câte se spune, între derbici și hyrcani. Despre tapyri se povestește că ar avea obiceiul să-și mărite soțiile după alți bărbați, după ce au avut cu ele doi sau trei copii, cum a făcut și Cato²³⁵, în vremea noastră, care a dăruit pe Marcia sa lui Hortensius, la insistențele acestuia, conformându-se unui vechi obicei roman.

2 Când populațiile țărilor din afara²³⁶ muntelui Taurus s-au răsculat profitând de faptul că regii Syriei și ai Mediei, care stăpîneau și teritoriile lor, erau ocupați cu vrajba dintrei ei, cei cărora li s-a încredințat cîrmuirea acestor regiuni și anume oamenii lui Euthydemos²³⁷ au răsculat mai întîi Bactriana și întreaga ei vecinătate. Apoi Arsakes, un bărbat scit, în fruntea cîtorva daai supranumiți (s)parni, nomazi ce populează malurile fluviului Ochos, a năvălit²³⁸ în Parția și a pus stăpînire pe ea. La început însă, el era slab, din pricina războaielor neîncetate pe care le-a avut de purtat împotriva celor cărora le-a smuls posesiunile; și aceasta s-a întîmplat atît cu el cît și cu urmașii săi; apoi, cucerind teritorii din vecinătate prin războaie norocoase, ei au devenit atît de puternici încît, în cele din urmă, au ajuns stăpîni peste întreg teritoriul ce se întinde între ei și Eufrat. Ba au cucerit și o parte a Bactrianei, atacîndu-i pe sciții și, încă mai înainte, pe cei din jurul lui Eucratides²³⁹; în prezent, parții stăpînesc un teritoriu atît de vast și atîtea neamuri, încît, într-un anumit fel, ei rivalizează chiar cu romanii în privința mărimii imperiului lor. Pricina este felul lor de viață și obiceiurile care au multe apucături barbare și scite, dar și mai multe calități care sînt necesare unei bune ocîrmuiri și reușitei în războaie.

3 Se spune că daai sparni sînt emigranți desprinși din daai așezați mai sus de Maeotida, care se numesc xandii sau (s)parii²⁴⁰. Dar nu este o părere unanimă că dahaii ar proveni din sciții Maeotidei. În orice caz, de la aceștia își trage obîrșia Arsakes, după părerea unora; alții însă susțin că el este bactrian²⁴¹, dar că, fugind de puterea în plină înflorire a cetei

lui Diodotos, a răsculat Partia. Pentru că am vorbit multe despre rinduielile parților în cartea a șasea a *Comentariilor noastre istorice*, corespunzând cărții a doua a evenimentelor de după Polybios, vom trece peste ele aici, ca să nu părem că ne repetăm; vom spune doar atîta că parții, după spusele lui Poseidonios²⁴², au un dublu consiliu, unul al rudelor, altul al înțelepților și al magilor; din amîndouă se aleg regii.

CAPITOLUL 10

1 Aria²⁴³ și Margiana sînt cele mai puternice țări din acele părți ale Asiei deoarece, pe de o parte, ele sînt adăpostite de munți, pe de altă parte, fiindcă dispun și de cîmpii pentru așezări. Munții le sînt populați de corturari. Cîmpiile sînt brăzdate de râuri care le irigă; printre ele se numără Arios²⁴⁴ și Margos. Aria se învecinează cu Bactriana și cu un masiv al muntelui Taurus, care străjuiește Bactriana de la poalele sale. De Hyrcania se află cam la 6 000 de stadii (1 100 km) depărtare. Corp comun cu Aria în achitarea tributului făcea și Drangiana²⁴⁵ pînă în Carmania. Drangiana, în cea mai mare parte, cade la poalele de miazăzi ale munților, dar anumite părți ale ei ating și versantul lor nordic, care aparține Arianei. Nici Arachosia²⁴⁶ nu se află prea departe (de aici); dar, cu toate că este situată la poalele de miazăzi ale munților și se întinde pînă la fluviul Indus, ea face parte din Ariana. Lungimea Ariei este cam de 2 000 de stadii (370 km), lățimea cîmpiei, de 300 (55,50 km). Orașele ei sînt Artacaena²⁴⁷, Alexandria și Achaia, denumite astfel după numele celor care le-au întemeiat. Pămîntul Ariei dă o producție viticolă de foarte bună calitate; într-adevăr, vinul de aici se păstrează bine pînă la a treia generație, în vase negudronate.

2 Asemănătoare cu Aria este și Margiana, dar cîmpia ei este înconjurată de deșerturi. Încîntat de

fertilitatea acestei regiuni, Antiochos Soter²⁴⁸ a împrejmuit-o cu un zid circular de 1 500 de stadii (277,50 km) și a întemeiat în ea orașul Antiochia²⁴⁹. Și această regiune are foarte bun pământ viticol. Se spune că aici se găsesc adeseori butuci de vie ce pot fi cuprinși abia de doi oameni, iar ciorchinele lor atinge doi coți.

CAPITOLUL 11

1 Unele părți ale Bactrianei mărginesc Aria dinspre miazănoapte, dar cele mai multe regiuni ale ei se întind mai sus de Aria, spre răsărit. Bactriana este o regiune vastă și produce de toate, afară de ulei de măsline. Atîta putere au dobîndit elenii care i-au adus libertatea, datorită vredniciei solului, încît au ajuns să stăpînească și Ariana și India, după cîte spune Apollodoros din Artamita²⁵⁰, și au subjugat mai multe popoare chiar decît însuși Alexandru. Acestea le-a înfăptuit mai cu seamă Menandros, dacă într-adevăr acesta a trecut fluviul Hypanis, spre răsărit, și a ajuns pînă la Isamos²⁵¹; cuceririle de atunci, parte le-a dobîndit personal, parte Demetrios²⁵², fiul lui Euthydemos, regele bactrienilor. Ei au ocupat atunci nu numai Patalena²⁵³ ci și din restul coastei, așa zisul regat al lui Saraostos²⁵⁴ și cel al lui Sigerdis²⁵⁵. Pe scurt, Apollodoros declară că Bactriana este podoaba întregii Ariane. Mai mult decît atît, acești regi și-au întins dominația și pînă la seri²⁵⁶ și la phryni.

2 Ei stăpîneau și Bactra care se mai numea și Zariaspa, oraș brăzdat de un rîu cu același nume ce se varsă în Oxos; de asemenea, stăpîneau orașul Darapsa²⁵⁷ și mai multe altele; din numărul lor făcea parte și Eucratidia²⁵⁸, care poartă numele fondatorului său. Elenii care au cucerit Bactriana au împărțit-o în satrapii; pe două din ele, anume satrapia lui Aspiones²⁵⁹ și Turiva, le-au luat părți de la Eucratides. Elenii posedau și Sogdiana care se află

mai sus de Bactriana și mai spre răsărit, între fluviul Oxos, care desparte teritoriul bactrienilor de cel al sogdienilor, și între Iaxartes. Acest riu formează hotarul dintre sogdieni și nomazi.

3 În vechime, așadar, sogdienii și bactrienii nu se deosebeau prea mult de felul de viață și de obiceiurile nomazilor; totuși moravurile bactrienilor erau puțin mai blânde. Cu toate acestea, nici despre aceștia nu aduc prea mari laude Onesicritos²⁶⁰ și cei care l-au urmat. Ei arată că cei descurajați de viață din pricina bătrâneții sau a bolilor sînt aruncați de vii la cîini, anume crescuți în acest scop, pe care în limba lor strămoșească îi numesc *gropari*. Și, într-adevăr, dacă locurile din afara zidului metropolei bactrienilor apăreau curate, cele mai multe părți din interiorul zidului erau pline de oseminte umane. Alexandru a pus capăt acestei datini. Obiceiuri întrucîtva asemănătoare se povestesc și în legătură cu caspienii. Părinții acestora, cînd trec de saptezeci de ani, sînt închiși și lăsați să moară de foame²⁶¹. Acest obicei este totuși întrucîtva mai ușor de acceptat și este asemănător cu rînduiala locuitorilor insulei Keios; dar, cu toate că acesta este un obicei scit, cu mult „mai scitic“ este totuși obiceiul bactrienilor. Oricît de descurajatoare au putut să apară astfel de obiceiuri în epoca în care le-a descoperit Alexandru în aceste țări, ce trebuie să fi fost datinile de pe vremea primilor perși și cele înpămîntenite aici sub cîrmuitorii lor încă de mai înainte?!

4 Se spune că Alexandru a întemeiat opt orașe în Bactriana și Sogdiana, dar a și distrus unele din ele, cum sînt orașul Cariatai²⁶² din Bactriana, în care Callisthenes²⁶³ a fost prins și vîrit la închisoare, apoi Maracanda²⁶⁴ din Sogdiana și Kyra²⁶⁵; ultimul, care a fost întemeiat de Cyrus pe fluviul Iaxartes, forma punctul de hotar al regatului perșilor. Alexandru a distrus această cetate, cu toată admirația sa pentru Cyrus, din pricina deselor ei răscoale. Se spune că Alexandru, cu ajutorul unei trădări, a cucerit și niște stînci foarte bine fortificate: una

este fortăreața lui Sisimithras²⁶⁶ din Bactriana, în care Oxyartes²⁶⁷ adăpostea pe fiica sa Roxana, iar cealaltă, în Sogdiana, era fortăreața lui Oxos²⁶⁸, după alții, a lui Ariamazes. Stînca lui Sisimithras, după cîte precizează unii autori, avea 15 stadii (2,78 km) înălțime și 80 de stadii (14,80 km) circumferință; deasupra ei era podiș cu sol fertil care putea să hrănească în jur de 500 de oameni. În interiorul acestei fortărețe, Alexandru a primit o găzduire princiară și și-a celebrat nunta cu Roxana, fiica lui Oxyartes. Stînca din Sogdiana are, după cîte se spune, de două ori înălțimea acesteia. Chiar

518 în locurile unde se găsește ea, Alexandru a distrus²⁶⁹ și Cetatea Branchizilor pe care Xerxes i-a așezat aici; branchizii l-au urmat de bunăvoie din patria lor pe Xerxes, pentru că i-au predat lui averile templului din Didyme²⁷⁰ împreună cu comorile din el. Alexandru le-a distrus, deci, cetatea, indignat de sacrilegiul și de trădarea lor.

5 Riul care brăzdează Sogdiana se cheamă Polytimetos²⁷¹, după informația lui Aristobulos²⁷². Macedonienii i-au dat acest nume, după cum tot ei sînt cei care au născocit mai multe alte denumiri, în parte noi, în parte le-au ticluit după altele vechi. Polytimetos, după ce udă regiunea, se pierde într-un deșert nisipos și este absorbit de sol la fel ca Arios²⁷³ ce parcurge ținutul arilor. Săpîndu-se pămîntul în apropierea fluviului Ochos²⁷⁴, s-a găsit, după cîte se spune, un izvor de ulei. Este într-adevăr cu putință ca, așa după cum unele lichide nitroase și aluminoase, bituminoase și sulfuroase, străbat solul, tot astfel să se găsească și materii grase, doar că raritatea fenomenului creează impresia de ceva nemaipomenit. Ochos curge, după unii autori, prin Bactriana, după alții, pe lîngă ea, iar după alții, el are albie diferită de Oxos pînă la gurile de revărsare și este mai sudic decît acesta, dar amîndouă se varsă în mare în Hyrcania. Alții, în sfîrșit, susțin că Ochos numai la începutul său are un curs aparte, dar că apoi se unește în aceeași albie cu Oxos, atîngînd în multe locuri și 6 (1,11 km) și 7 stadii

(1,30 km) lățime. Iaxartes însă, de la început pînă la sfîrșitul cursului său, este separat de Oxos; el își încheie cursul în aceeași mare, dar gurile lor se află, după cum spune Patrocles²⁷⁵, cam la o distanță de 80 de parasanghe. Iar parasanga persană unii o echivalează cu 60 de stadii (11,10 km) iar alții cu 30 (5,55 km) sau cu 40 (7,40 km). Cînd am urcat cu corabia pe Nil în sus, (am constatat) că (oamenii din partea locului) evaluau în schoine distanțele de la un oraș la altul, folosind în fapt tot alte și alte măsuri, astfel încît același număr de schoine, în unele locuri, indica o cale pe apă mai lungă, în altele, mai scurtă. Așa s-au transmis și s-au păstrat de la început pînă astăzi aceste măsurători.

6 Regiunile care se perindă din Hyrcania înainte spre soare-răsare pînă în Sogdiana sînt cunoscute. Într-adevăr, mai întii perșii, după aceea, macedonenii și parții au ținut sub ascultarea lor populațiile de dincoace de Taurus. Dar neamurile de acolo încă mai departe, în linie dreaptă, se presupune doar că ar fi scite, datorită asemănării lor cu sciții; expediții pînă la ele, după cunoștința noastră, nu s-au întreprins, după cum nici pînă la nomazii cei mai de miazănoapte, împotriva cărora Alexandru a încercat să trimită o oaste, cînd îl urmărea pe Bessos și pe Spitamenes²⁷⁶. Dar după ce i-a fost adus Bessos viu, în vreme ce Spitamenes a fost ucis de barbarii înșiși, Alexandru a renunțat la încercarea sa. Apoi nu toți autorii împărtășesc părerea că au existat oameni care să fi făcut ocolul țărmlui pe mare din apele Indiei pînă în ale Hyrcaniei, dar că e cu putință o astfel de călătorie a afirmat-o Patrocles însuși²⁷⁷.

7 Se spune că acel capăt al muntelui Taurus cunoscut sub numele de Imaos²⁷⁸, care atinge Marea Indiană, nu depășește India spre răsărit, nici nu e mai retras decît ea. Dar cînd se trece pe lîngă coasta de miazănoapte a pămîntului, se vede cum marea îmbucă mereu din lungimea și lățimea acestuia, încît acea porțiune a Asiei, descrisă de noi mai sus, și pe care muntele Taurus o cuprinde între el și oceanul²⁷⁹ care umple albia Mării Caspice, se termină spre

519

răsărit într-o formă ascuțită ca o coadă de șobolan. Lungimea maximă a acestei regiuni a Asiei, de la Marea Hyrcaniei pînă în părțile oceanului de lîngă Imaos, are cam 30 000 de stadii (5 550 km), măsurate pe drumul ce înaintează pe lîngă coastele stîncose ale muntelui Taurus. Lățimea ei este ceva mai mică, de 10 000 de stadii (1 850 km). Am arătat²⁸⁰ mai înainte că distanța de la golful Issos pînă la Marea Răsăriteană care scaldă coastele Indiei este cam de 40 000 de stadii (7 400 km), iar pînă la Issos, de la promontoriile apusene ale Coloanelor lui Heracles, alte 30 000 (5 550 km)²⁸¹. Fundul golfului Issos este doar cu puțin mai spre răsărit decît Amisos²⁸² sau poate chiar de loc; iar de la Amisos pînă la Marea Hyrcaniei sînt cam 10 000 de stadii (1 850 km), măsurate pe o linie paralelă cu cea indicată de noi mai sus, de la golful Issos pînă la indienii. Mai rămîn, deci, 30 000 de stadii (5 550 km) pentru lungimea amintită a părții Asiei descrisă de noi acum, pînă la capătul ei de răsărit. Și, pentru că lățimea maximă a pămîntului populat este în jur de 30 000 de stadii (5 550 km) și forma sa este de chlamidă, această distanță ar putea fi aproape aceeași cu lungimea meridianului trasat prin Marea Hyrcaniei și prin Marea Persiei, ținînd seama că lungimea pămîntului locuit este de 70 000 de stadii (12 950 km). Dacă, așadar, din Hyrcania pînă în Artemita Babyloniei²⁸³ sînt 8 000 de stadii (1 480 km), după cum a precizat Apollodoros²⁸⁴ din Artemita, iar de acolo pînă la gura Mării Persice este încă pe atîta, și din nou pe atîta sau puțin lipsă pînă la promontoriile situate în fața coastelor Etiopiei, ar mai rămînea din lățimea mai sus pomenită a pămîntului populat distanța pe care am arătat-o, anume din înfundătura Mării Hyrcaniei pînă la gura ei de la ocean. Cum această secțiune a pămîntului în părțile ei răsăritene are formă ascuțită, figura ei ar putea fi asemuită cu un cuțit de bucătărie, muntele Taurus întinzîndu-se în linie dreaptă pe muchia cuțitului, în vreme ce țărîmul maritim de la gura Mării Hyrcaniei pînă la Tamaros²⁸⁵

corespunzînd celeilalte laturi a cuțitului care se termină într-o linie curbă și în formă de coadă.

8 Trebuie să pomenim și unele lucruri extraordinare ce se vîntură despre neamurile cu desăvîrșire barbare, ca de pildă despre locuitorii din preajma Caucazului și din restul regiunii de munte. Căci unii se spune că au obiceiul, pe care Euripide îl menționează astfel:

„Să plîngă nou-născutul la cîte neazuri pe lume a venit, 520
Iar mortul, pentru că a încetat de pătimit,
Să-l scoată din casă în urări de bine și-n alai înveselit”²⁸⁶.

La alții apoi nimeni nu e pedepsit cu moartea, nici din cei care au săvîrșit greșeli foarte grave, ci sînt doar izgoniți peste granițe împreună cu copiii lor, cu totul potrivit rînduieiilor derbicilor. Aceștia, chiar pentru greșeli mărunte, le taie vinovaților gîtul. Derbicii venerază Pămîntul; ei nu jertfesc nici un animal-femelă, nici nu mănîncă; pe oamenii care au depășit vîrsta de șaptezeci de ani îiucid, iar rudele cele mai apropiate le consumă carnea. Pe bătrîne le sugrumă, apoi le îngroapă. Pe cei ce mor sub șaptezeci de ani nu-i mănîncă, ci îi înmormîntează. Siginnii²⁸⁷, în alte privințe, au rînduiei persane, dar, dintr-un obicei ceva mai aparte, ei folosesc niște căluți mici și părăși, care nu pot duce în spinare un călăreț, dar se înhamă cîte patru la căruță. Vizitiii sînt femei care s-au deprins cu această muncă din copilărie; cea care dovedește cea mai mare iscusință în această îndeletnicire se mărită cu cine dorește. Dar și bărbatul socotit cel mai curajos se însoară cu cine vrea. Se mai povestește că unele popoare se străduiesc să dea capului lor o formă cît mai lunguiață cu putință și să aibă frunțile atît de bombate²⁸⁸ încît depășesc bărbia în proeminență. La tapyri este obiceiul ca bărbații să poarte haine negre și părul lung, iar femeile să se îmbrace în alb și să aibă părul scurt. Acest popor locuiește între derbici și hyrcani. Caspienii expun în pustiu

pe bătrînii care au trecut de șaptezeci de ani după ce i-au lăsat mai întîi să moară de foame. Apoi, observîndu-i de la distanță, dacă văd că sînt răpiți de păsări de pe patul lor, îi socot fericiți, dar dacă sînt înșfăcați de fiare sau de ciini, sînt considerați mai puțin norocoși, în sfîrșit, dacă nu-i apucă nici un animal, îi cred de-a dreptul blestemați.

CAPITOLUL 12

1 Deoarece muntele Taurus delimitează părțile de miazănoapte ale Asiei, care se mai cheamă și „din interiorul“ muntelui Taurus, ne-am ales să vorbim mai întîi despre acestea. Din ele fac parte și ținuturile situate chiar în munți, fie în întregime, fie în cea mai mare parte a lor. Regiunile aflate mai spre răsărit de Porțile Caspiene oferă o descriere mai simplă, datorită sălbăticiiei locuitorilor, și nu mare ar fi deosebirea dacă ar fi trecute la unul sau la altul dintre climate. În schimb, toate cîte sînt situate la apus oferă date bogate descrierii, încît trebuie să începem cu acelea care se află în imediata vecinătate a Porților Caspiene. La apus de Porți se află Media, odinioară, țară întinsă și imperiu puternic. Ea ocupă mijlocul munților Taurus care în acele părți ale lanțului se ramifică în multe părți și împrejmuește văi mari, cum este cazul, de altfel, și cu Armenia.

2 Lanțul muntelui Taurus începe în Caria și în Lycia, dar aici încă nu se remarcă nici printr-o lățime nici printr-o înălțime prea mare; el începe să se înalțe mai mult, abia în preajma Chelidoniilor²⁸⁹; acestea sînt niște insule situate unde începe coasta Pamphyliciei; aici, înaintînd direct spre răsărit, muntele cuprinde văile lungi ale cilicienilor; apoi se desparte în două ramificații, de o parte, cea a muntelui Amanos²⁹⁰, de cealaltă, a muntelui Antitaurus, pe coastele căruia este situat orașul Comana²⁹¹, în părțile zise ale Cappadociei de Sus. Muntele Anti-

taurus se termină în Cataonia²⁹², în vreme ce Amanos înaintează pînă la Euftrat și la Melitene²⁹³, prin care Commagene²⁹⁴ se învecinează cu Cappadocia; el continuă dincolo de Euftrat cu masivii, aflați în continuarea celor pomeniți mai înainte, afară doar de porțiunea pe care o taie fluviul ce curge pe la mijloc; aici, muntele crește considerabil și în înălțime și în lățime ca și în numărul ramificațiilor. Partea lui cea mai sudică se cheamă Taurus, care formează hotarul dintre Armenia și Mesopotamia.

3 Din acest munte coboară la vale cele două fluvii care înconjură Mesopotamia și care se apropie mult unul de altul în Babylonia, apoi se varsă în marea persilor, acestea sînt Euftratul și Tigrul. Euftratul este mai lung și străbate și un teritoriu mai vast, deoarece cursul lui este cotit; el izvorăște din părțile de miazănoapte ale muntelui Taurus, înaintează spre apus prin Armenia Mare pînă în Armenia Mică, curge apoi pe lîngă aceasta din urmă ținînd-o în dreapta sa, avînd în stînga Akilisena; după aceea, cotește spre miazăzi, iar prin curba pe care o descrie atinge hotarele cappadocilor; lăsînd apoi la dreapta atît aceste hotare cît și pe ale Commagenei, iar în stînga, Akilisena și Sophene²⁹⁵ din Armenia Mare, Euftratul înaintează pînă în Syria și face iar o altă cotitură spre Babylonia și spre golful Persic. Tigrul, la rîndul său, coborînd din partea sudică a aceluiași lanț de munți spre Seleucia, se apropie mult de Euftrat și formează cu el Mesopotamia, apoi se varsă și el în același Golf Persic. Izvoarele Euftratului și ale Tigrului se află la o depărtare unele de altele în jur de 2 500 de stadii (462,50 km)²⁹⁶.

4 Din această parte a munților Taurus s-au desprins multe ramificații spre miazănoapte; una din ele este lanțul așa-numitului Antitaurus; într-adevăr, așa se numește ramura muntelui ce închide Sophena într-o vale aflată între acesta și Taurus. Dincolo de Euftrat, lîngă Armenia Mică și în continuarea muntelui Antitaurus, spre miazănoapte, se întinde un nou lanț de munți, mare și cu multe

ramificații; una din aceste ramificații se cheamă Paryadres²⁹⁷, iar alta, Munții Moschici; celelalte sînt desemnate prin alte nume. Toți acești munți la un loc împrejmuesc Armenia întreagă pînă la iberi și la albanii. De aici în continuare se ridică un alt lanț de munți care se îndreaptă spre răsărit; aceștia sînt
 522 munții care domină Marea Caspică, întinzîndu-se pînă în Media Atropatene și în Media Mare²⁹⁸; întreagă această porțiune a munților se cheamă Parachoathras, la fel și ramurile din continuare pînă la Porțile Caspiene și, încă dincolo de ele, acelea care se întind spre răsărit atingînd Aria. Așa se numesc, deci, munții dinspre miazănoapte. Lanțul dinspre miazăzi, dincolo de Eufrat, care se întinde la răsărit de Cappadocia și Cammagene, se cheamă în primul rînd Taurus, acolo unde el desparte Sophena și restul Armeniei de Mesopotamia; după unii autori însă, numele acestui lanț de munți este Gordyaia²⁹⁹. Din Taurus face parte și muntele Masion³⁰⁰, care domină Nisibis³⁰¹ și Tigranokerta; apoi el se înalță considerabil și atunci ia numele de Niphates³⁰². Pe aici pe undeva, pe versantul sudic al masivului, se află și izvoarele Tigrului. În continuare, de la Niphates, ramificația prelungindu-se din ce în ce mai mult, creează muntele Zagrion³⁰³ care desparte Media de Babylonia; dincolo de Zagrion și mai sus de Babylonia, se întinde regiunea de munte a elymailor³⁰⁴ și cea a paraitakenilor, iar mai sus de Media, regiunea cossailor³⁰⁵. La mijloc, între Taurus și Antitaurus, se află Media și Armenia care cuprind mulți munți și multe podișuri, tot astfel și cîmpii și văi întinse, dar și neamuri numeroase ce locuiesc prin împrejurimile lor; acestea sînt niște seminții mărunte, alcătuite în cea mai mare parte din munteni și prădalnici. Astfel, deci, dincoace de muntele Taurus situăm și Media și Porțile Caspiene, ca și Armenia.

5 După noi, așadar, aceste neamuri pot fi socotite septentrionale, pentru că sînt situate în interior de muntele Taurus. Dar Eratosthenes³⁰⁶, trasînd linia de demarcație între regiunile de miazănoapte și cele de

miazăzi de-a lungul subdiviziunilor sale numite sfragide, distingînd sfragide nordice și sfragide sudice, prezintă ca hotare ale celor două climate Porțile Caspiene. Pe bună dreptate, așadar, regiunile aflate mai la miazăzi de Porțile Caspiene le numește meridionale, din care fac parte și Media și Armenia, și septentrionale, ținuturile situate la miazănoapte de aceste Porți, consecință inevitabilă a sistemului său, oricare ar fi dispoziția locurilor unele față de altele. De bună seamă, el a scăpat din vedere că spre miazăzi de muntele Taurus nu mai cade nici o parte, nici a Armeniei, nici a Mediei.

CAPITOLUL 13

1 Media se împarte în două părți deosebite: una se cheamă Media Mare, cu capitala Ecbatana³⁰⁷, un oraș mare în care se află și palatul de reședință a regatului mezilor. Chiar în prezent, părții continuă să folosească această reședință regală și regii lor aici își petrec verile, pentru că Media este o regiune friguroasă, în vreme ce reședința lor de iarnă este la Seleucia de pe Tigru³⁰⁸, aproape de Babylon. A doua parte a Mediei este Media Atropatene. Numele acesta l-a primit după cîrmuitorul ei, Atropates³⁰⁹, care a 523 împiedicat ca și această regiune, ce făcea parte din Media, să ajungă sub macedoneni. Mai mult, cînd a fost proclamat rege, acesta a organizat-o în stat independent și pînă în zilele noastre aici se menține dinastia sa, căci urmașii lui la tron au încheiat legături de căsătorie cu regii armenilor și ai syrienilor și, mai recent, cu ai parților.

2 Media Atropatenă este situată la răsărit de Armenia și de Matiana și la apus de Media Mare, dar la miazănoapte de amîndouă. Ea este așezată la nord de populațiile din preajma îmfundăturii Mării Hyrcaniei și la miazăzi de Matiana. Puterea acestei regiuni nu este mică, după cite spune Apollonides³¹⁰, pentru că ea poate procura 10 000 de călăreți, iar

din pedestrași, 40 000. Are un lac, Spauta³¹¹, în care se formează bulgări de sare, ce provoacă mîncărimi dureroase. Uleiul este leacul acestei suferinți, iar apa dulce curăță hainele îmbicsite de sare, dacă cineva din neștiință le înmoaie în lac ca să le spele. Mezii au vecini puternici pe armeni și pe parți, din partea cărora suferă dese incursiuni de jaf; ei le țin totuși piept și-și recuceresc ce li s-a smuls. Așa, de pildă, mezii au recuperat Symbake³¹² de la armeni cînd aceștia din urmă au ajuns sub stăpînirea romanilor³¹³. Mezii înșiși au căutat să lege prietenie cu caesarul³¹⁴, dar îi cultivă în același timp și pe parți.

3 Reședința lor regală, din timpul verii, este Gazaca³¹⁵, un oraș situat în cîmpie; cea de iarnă însă este Vera³¹⁶, un loc fortificat, pe care Antonius l-a asediat³¹⁷ cu prilejul expediției întreprinse împotriva parților. Această fortificație se află la 2 400 de stadii (444 km) depărtare de fluviul Araxes, care desparte Armenia de Atropatena, informează Dellius³¹⁸, prietenul lui Antonius și istoriograful expediției acestuia împotriva parților, la care a luat personal parte în calitate de comandant. Toate celelalte regiuni ale acestei țări sînt prospere, doar ținuturile ei dinspre miazănoapte sînt muntoase, aspre și reci; aici se află așezările cadușilor, un neam de munteni, ale amarzilor, tapyrilor, kyrților³¹⁹ și ale altora ca ei, alcătuiți din populații de nomazi și de tîlhari. Căci și munții Zagron și Niphates adăpostesc astfel de neamuri risipite; ba și kyrții din Persida și marzii, pentru că și așa se cheamă amarzii, și populațiile Armeniei, care sînt desemnate pînă astăzi cu același nume, au aceleași caracteristici.

524 4 În privința numărului pedestrașilor, cadușii numai cu puțin stau mai prejos de albanii³²⁰, dar sînt cei mai buni lăncieri; în regiuni aspre, în loc de-a se lupta călare, ei se bat ca pedestrași. Lui Antonius i-a îngreuiat expediția nu natura locului, ci călăuza sa de drum, anume regele armenilor, Artavasdes³²¹, pe care și l-a făcut sfetnic și plenipotențiar în consiliul de război, tocmai pe acest om care, după toate

aparențele, uneltea împotriva lui. Pînă la urmă, bineînțeles, a fost pedepsit, dar prea tîrziu, după ce a pricinuit multe nenorociri romanilor, atît Antonius însuși cît și călăuza. Acesta i-a făcut pe romani să parcurgă de la Zeugma³²², de-a lungul Eufratului, pînă aproape de Atropatena, 8 000 de stadii (1 480 km), deci depășind dublul distanței în linie dreaptă, deoarece i-a condus prin munți, prin locuri neumblate și pe drumuri ocolite.

5 Media Mare, cîndva în vechime, a distrus domnia syrienilor, ajungînd stăpîna întregii Asii. Mai tîrziu, sub domnia lui Astyages³²³, ea a fost despuiată de puterea sa de către Cyrus și de perși; cu toate acestea și-a mai păstrat mult din vechea ei măreție; de asemenea, Ecbatana a devenit reședința de iarnă³²⁴ a regilor persani, la fel și pentru macedonenii care au distrus împărăția perșilor și care au ajuns stăpîinii Syriei³²⁵; chiar în prezent, ea mai oferă cirmuitorilor parților același serviciu și aceeași siguranță.

6 Media Mare se mărginește la răsărit cu Parția și cu munții cossailor, o populație de tîlhari care odinioară au procurat 13 000 de arcași elymailor, sprijinindu-i³²⁶ ca aliați împotriva Susei și a Babylonului. Nearchos³²⁷ susține că există patru neamuri prădalnice; dintre acestea, marzii erau vecini cu perșii, uxii³²⁸ și elymaiei, cu aceștia din urmă și cu susienii, cossaii, cu mezii; toți aceștia și-au făcut tributari pe regii (vecini); cossaii au primit chiar daruri cînd regele (Persiei), care și-a petrecut vara la Ecbatana, a coborît în Babylonia. Dar Alexandru a pus capăt³²⁹ marii lor cutezanțe, atacîndu-i în plină iarnă. Acestea sînt populațiile care mărginesc Media Mare dinspre răsărit. Lor li se mai adaugă locuitorii Paraitakenei, care sînt vecini cu perșii, fiind și ei o populație de munteni ce trăiește din jaf. La miazănoapte se află cadușii și alte populații despre care am vorbit și care sînt așezați dincolo de Marea Hyrcaniei. La miazăzi este mărginită de Apolloniatis, pe care cei vechi o numeau Sitakene³³⁰, precum și de

Zagros, în părțile Massabaticii³³¹, care aparține Mediei, iar după anumiți autori³³², Elymaiei. Spre apus, Media are hotar cu Atropatia și cu unele așezări armenene. În Media se găsesc și orașe elene întemeiate de macedoneni; printre ele se numără Laodiceia³³³, Apameia (Heracleia) de lângă Rhagai și Rhagai³³⁴ însăși, fondată de Nicator și denumită de acesta Europos, iar de părți, Arsakia. Aceasta este situată cam cu 500 de stadii (92,50 km) mai spre miazăzi de Portile Caspiene, după cite precizează Apollodoros din Artemita³³⁵.

7 Cea mai mare parte a Mediei are terenul înalt și este răcoroasă. Așa sînt munții ei situați mai sus de Ecbatana, împrejurimile orașului Rhagai și ale Porților Caspiene și, cu un cuvînt, toate regiunile dinspre miazănoapte, începînd de aici pînă în Matiana și în Armenia. Dimpotrivă, partea Mediei, care se află mai jos de Portile Caspiene, constă din terenuri joase și depresiuni foarte roditoare, care produc de toate în afară de ulei. Măslinul, chiar dacă mai crește pe alocuri, are fructul sec și nu produce ulei. Și această regiune, la fel ca Armenia, oferă pășuni minunate pentru creșterea cailor. De aceea un loc al ei se și cheamă „Islazul cailor“, pe care îl străbat în lung călătorii care fac drumul din Persida și din Babylon pînă la Portile Caspiene. Pe vremea persilor, aici pășteau, după cite se spune³³⁶, 50 000 de iepe care formau hergheliile regale. Chiar și caii de Nesaia³³⁷, rezervați anume pentru regi, pentru că erau foarte buni și foarte mari, sînt o rasă originară din această regiune, după părerea unora, din Armenia. după părerea altora. Ei au o talie aparte, asemenea acelor care se cheamă astăzi caii părți, cu totul deosebiți de caii grecilor și de celelalte soiuri de cai de la noi. Mai mult decît atît, chiar și iarba, mai cu seamă cea care oferă cel mai bun nutret pentru cai, este cunoscută la noi sub numele special de „iarbă medică“³³⁸, pentru că în Media iarba crește foarte grasă. Țara Mediei produce și silfiu din care se scoate sucule așa-numit medic, uneori nu cu mult inferior celui Cyrenaic, iar alteori chiar depășindu-l,

fie datorită deosebirilor locale, fie pentru că planta însăși este din altă specie, fie, în sfârșit, pentru că cei care storc sucul îl prepară astfel încît să se păstreze nealterat pentru conservare sau pentru consumare imediată³³⁹.

8 Așa este, deci, țara Mediei. Ca întindere, ea este oarecum egală în lățime și în lungime. Totuși cea mai mare lățime a Mediei pare să fie între trecătoarea muntelui Zagros, care se cheamă Poarta Medică, și Porțile Caspiene, însumînd, peste toată Sigriana³⁴⁰, 4 100 de stadii (758,50 km). Pe potrivea întinderii și puterii ei era ceea ce se povestește despre tributul pe care-l plătea. Căci în vreme ce Cappadocia furniza perșilor anual, pe lîngă tributul în arginți, 1 500 de cai, 2 000 de catiri și 50 000 de oi, mezii le împlineau toate acestea aproape îndoit³⁴¹.

9 În general, mezii au aceleași obiceiuri ca armenii, pentru că și țările lor sînt asemănătoare. Totuși mezii se crede că sînt făuritorii datinilor atît ale armenilor cît și, încă mai înainte, ale perșilor, care i-au ocupat și au moștenit de la ei stăpînirea asupra Asiei³⁴². Într-adevăr, îmbrăcămintea numită azi persană și zelul în mînuirea arcului și în creșterea cailor, cultul regilor, podoabele, venerația aproape divină a suveranului din partea supușilor, toate de la mezi au trecut la perși. Dovadă servește în primul rînd îmbrăcămintea: într-adevăr, turbanul, diadema, boneta, tunicile cu mîneci lungi, șalvarii constituie o îmbrăcăminte foarte potrivită în ținuturile reci de la miazănoapte, cum sînt ținuturile medice, dar ele sînt mai puțin corespunzătoare regiunilor de miazăzi. Cea mai mare parte a așezărilor persane se află la Marea Erythree³⁴³, fiind mai la miazăzi și decît Babylonul și decît Susa. Abia după distrugerea imperiului mezilor, perșii și-au alipit unele din regiunile ce se învecinează cu Media. Dar biruitorilor li s-au părut atît de falnice și de potrivite podoabei regale rînduielile învinșilor, încît, în locul goliciunii sau al unei îmbrăcămînți simple, ei au luat obiceiul să poarte haine ca femeile, lungi pînă la călcîie.

10 Unii autori pretind că Medeia le-a recomandat această îmbrăcăminte, pe vremea cînd era regină în aceste locuri, la fel și Iason, și că ea își acoperea fața pînă la ochi ori de cîte ori ieșea în public în locul regelui. Amintirea lui Iason în părțile despre care vorbim o poartă sanctuarele eroului, zise Iasonia, care se bucură de foarte multă cinste la barbari. Există și un munte mare numit Iasonion³⁴⁴ care domină din stînga Porțile Caspiene. Medeiei i se datorează, deci, îmbrăcăminte și numele țării. Se mai povestește că un fiu de-al ei, Medos, a moștenit tronul de aici și a lăsat țării numele său. Pe potriva acestor versiuni sînt și sanctuarele lui Iason din Armenia, numele țării și mai multe alte indicii asupra cărora vom reveni³⁴⁵.

11 Faptul de-a alege rege pe cel mai viteaz este tot un obicei medic, numai că nu este în vigoare la toți, ci numai la munteni. Mai răspîdită este rînduiala medă ca regii să aibă mai multe femei. Într-adevăr, această datină se întîlnește la toți mezii, de la munte ca și din restul țării; să țină mai puțin de cinci femei nu este îngăduit. După cum iarăși se spune că femeile socot că e o cinste ca bărbații lor să fie însurați avînd cele mai multe neveste și cred că e o nenorocire să aibă mai puțin de cinci³⁴⁶.

Cîtă vreme celelalte părți ale Mediei sînt înfloritoare, regiunea de munte, situată spre miazănoapte, este cu desăvîrșire săracă; acolo oamenii se hrănesc cu poame pădurețe; din poamele uscate și măcinate scot un aluat zis *maza*, din migdale presate își fac pîine, iar din unele rădăcini storc vin; folosesc carne de animale sălbatice, pentru că nu cresc animale domestice. Cam atîtea aveam de spus despre mezi. Despre rînduielile comune întregii Medii, pentru că au ajuns să fie aceleași cu ale perșilor datorită stăpînirii persane, vom vorbi în capitolele rezervate acestora³⁴⁷.

CAPITOLUL 14

1 Părțile de miazăzi ale Armeniei au în față lanțul muntelui Taurus, care le desparte de întreaga regiune dintre Euftrat și Tigru numită Mesopotamia; părțile ei de răsărit se învecinează cu Media Mare și cu Atropatena. La miazănoapte de ea se înalță munții Parachoathrei, care domină Marea Caspică; tot aici sînt așezați albanii și iberii, precum și Caucazul care înconjură aceste două neamuri, atingînd, de o parte, munții Armeniei, unindu-se, de altă parte, cu munții Moschici și Colchidieni care se prelungesc pînă la așa-numiții tibareni³⁴⁸. La apus se află aceste neamuri ca și munții Paryadres și Skydises³⁴⁹, care se întind pînă în Armenia Mică și la albia Euftratului; acesta desparte Armenia de Cappadocia și de Commagene.

2 Fluviul Euftrat, izvorînd din coasta de miazănoapte a muntelui Taurus, curge mai întii spre apus, traversînd Armenia, apoi cotește spre miazăzi și taie muntele Taurus printre Armenia, de o parte, Cappadocia și Commagene, de altă parte; după ce iese din munți și ajunge în Syria, el face o cotitură spre răsăritul de iarnă, ținînd această direcție pînă la Babylon, și creează împreună cu Tigru Mesopotamia. Amîndouă aceste fluvii sfișesc în Golful Persic. Așa sînt, prin urmare, regiunile situate în jurul Armeniei; într-adevăr, aproape toate sînt muntoase și aspre, afară de cîteva, puține la număr, care înclină spre Media. Cum muntele Taurus, despre care am vorbit, începe din nou în regiunea din fața commagenilor și melitenilor, de cealaltă parte a Euftratului, muntele Masion este acela care domină dinspre miazăzi pe mygdonii³⁵⁰ din Mesopotamia la care se află orașul Nisibis. În părțile de miazănoapte se întinde Sophene, între Masion și Antitaurus. Acesta din urmă începe de la Euftrat, desprinzîndu-se din muntele Taurus, și sfișește în părțile de răsărit ale Armeniei, cuprinzînd la mijloc, între el și Taurus, Sophene, iar de cealaltă parte a sa, Akilisena; aceas-

ta este situată între Taurus și albia Eufratului, înainte ca fluviul să cotească spre miazăzi. Reședința regală a Sophenei este Carcathiokerta³⁵¹. Dincolo de Masion, departe spre răsărit, în părțile Gordyanei, se înalță muntele Niphates, apoi Abos³⁵², din care coboară atât Eufratul cât și Araxes, primul spre apus, celălalt spre răsărit. Urmează apoi Nibaros³⁵³ care se întinde pînă în Media.

3 Cursul Eufratului l-am arătat. Araxes acum, după ce înaintează spre răsărit pînă în Atropatena, cotește spre miazănoapte-asfințit și curge mai întîi pe lîngă Azara³⁵⁴, apoi pe lîngă Artaxata³⁵⁵, două orașe ale Armeniei. După aceea, traversînd cîmpia Araxenon³⁵⁶, se varsă în Marea Caspică.

528 4 În interiorul Armeniei înseși sînt munți numeroși și multe podișuri, pe care vița de vie nu crește ușor; dar sînt și multe văi, unele numai pe jumătate roditoare, altele, în schimb, sînt foarte prospere; așa este cîmpia Araxenon, pe care fluviul Araxes o străbate pînă la hotarele Albaniei înainte de a se vărsa în Marea Caspică; a doua cîmpie este Sacasena, și ea vecină cu Albania și cu fluviul Kyros; în sfîrșit, Gogarene³⁵⁷ este o regiune în întregime încărcată de roadele cîmpului, de pomi cultivați și de arbori în continuu verzi, producînd și măslin. Și Phavene³⁵⁸ este o provincie a Armeniei ca și Comisene și Orchistene³⁵⁹ care procură cea mai mare parte a cavaleriei. Chorzene și Cambysene³⁶⁰ sînt regiunile ei cele mai nordice și mai bîntuite de ninsori, învecinîndu-se cu munții Caucaz, cu Iberia și cu Colchida. Se spune că aici, în traversarea munților, caravane întregi sînt înghițite de nămeți, deoarece ninsorile cad din abundență. Dar pentru a se apăra de asemenea primejdii, ei folosesc niște bastoane pe care le ridică pînă la suprafața zăpezii atât ca să poată respira cât și ca să semnaleze trecătorilor prezența lor spre a le veni în ajutor, să-i dezgroape și astfel să-i salveze. Se mai spune că, în zăpadă, se formează niște bulgări, scobiți pe dinăuntru, care conțin ca într-o pungă apă bună de băut; înăuntru lor se mai nasc mici vietăți pe care Apollonides le numește

viermi, iar Theophanes³⁶¹ le consideră larve. Acești bulgări conțin deci apă bună care se bea spărgînd coaja de gheață. Cît privește nașterea vietăților din apă, autorii o compară cu cea a muscuțelor din flacăra și din cenușa ce se produce în mine³⁶².

5 Istoriografii arată că Armenia, care era la început doar o mică regiune, și-a lărgit hotarele prin isprăvile oamenilor lui Artaxias³⁶³ și Zariadris; aceștia fuseseră la început generali ai lui Antiochos cel Mare, dar, după înfrîngerea acestuia, ei au ajuns să cîrmuiască, unul, Sophene, Amphisene³⁶⁴, Odomantis³⁶⁵ și alte cîteva regiuni, celălalt, regiunea Artaxatei; ei și-au mărit apoi împărăția, smulgînd părți din teritoriile neamurilor înconjurătoare; astfel, de la mezi, au luat Caspiana, Phaunitis³⁶⁶ și Basoropeda; de la iberi, vecinătățile muntelui Paryadres ca și Chorzene și Gogarene, care se află dincolo de fluviul Kyros; de la chalybi³⁶⁷ și de la mosynici, au acaparat Carenitis³⁶⁸ și Derxene³⁶⁹, teritorii care se învecinează cu Armenia Mică sau, pe alocuri, sînt chiar părți ale acesteia; de la cataoni³⁷⁰ au luat Akilisena și regiunea muntelui Antitaurus³⁷¹; de la syrieni, Tamonitis³⁷²; așa se explică de ce astăzi toți vorbesc aceeași limbă.

6 Orașele Armeniei sînt Artaxata, care se numește și Artaxiasata, și a fost întemeiată³⁷³ de Hannibal în 529 cîntea regelui Artaxias, și Arxata³⁷⁴, amîndouă pe Araxes; dar Arxata se află la hotarul cu Antropatia, iar Artaxata, lîngă cîmpia Araxenon, fiind bine populată și formînd reședința regală a țării. Acest oraș este așezat pe un promontoriu format de o cotitură a fluviului care îi înconjură zidul de jur împrejur, afară de istm; acesta este închis printr-un șanț și o palisadă. Nu prea departe de oraș se află vistieriile lui Tigranes³⁷⁵ și Artavasdes, adăpostite în niște fortărețe întărite numite Babyrsa³⁷⁶ și Olane. Mai erau și altele pe Eufrat. Așa era, de pildă, Artagerai³⁷⁷ pe care comandantul fortăreței cu numele Ador a împins-o la răscoală, iar generalii lui Caesar au cucerit-o după un lung asediu și i-au dărîmat zidurile de jur împrejur³⁷⁸.

7 În această țară sînt mai multe riuri; cele mai vestite sînt Phasis și Lycos³⁷⁹ care se varsă în Marea Pontică (Eratosthenes³⁸⁰ citează greșit în loc de Lycos Thermodontul³⁸¹), iar în Marea Caspică se descarcă râurile Kyros și Araxes, în Marea Erythraea, Eufratul și Tigru.

8 Există și lacuri mari în Armenia; unul din ele este Mantiane³⁸², răstălmăcit Kyane sau „Albastru întunecat“, despre care se spune că este cel mai mare lac cu apă sărată după Maeotida; deoarece se întinde pînă în Atropatia, sarea se exploatează aici foarte intens. Un alt lac este Arsene³⁸³ care se numește și Thonitis; acesta are apă leșioasă care roade și rupe hainele. De aceea, apa lui nu este bună de băut. Tigru, izvorînd din muntele Niphates, traversează acest lac, păstrînduși matca neatinsă datorită iușimii cursului său, de unde își trage și numele, pentru că mezii zic *tigris*³⁸⁴ săgeții. Acest fluviu are pești de diferite specii, în vreme ce peștii lacului sînt de o singură specie. La capătul lacului, fluviul Tigru cade într-o genune și curge pe distanță mare pe sub pămînt, apoi iese iar la suprafață lîngă Chalontis. De acolo, el coboară spre Opis³⁸⁵ și spre așa-numitul „Zid al Semiramidei“³⁸⁶, lăsînd în dreapta sa pe gardyai și întreaga Mesopotamie. Eufratul, tocmai dimpotrivă, aceeași regiune o are în stînga. După ce aceste două fluvii s-au apropiat unul de altul și au format Mesopotamia, ele înaintează spre Golful Persic, unul, prin Seleucia, celălalt, prin Babylon, așa după cum am spus³⁸⁷ în pasajele scrise împotriva lui Eratosthenes și Hipparchos.

530 9 Există și mine de aur în Hyspiratis³⁸⁸ lîngă Cambala, la care Alexandru cel Mare l-a trimis pe Menon³⁸⁹ cu un detașament de ostași, dar a fost respins de indigeni. Mai sînt aici și alte mine printre care și unele care conțin așa-numitul chinovar, un mineral de culoare roșie-aprinsă, cunoscută și sub numele de culoare armeană, care seamănă cu purpura. Pe de altă parte, această țară este atît de prielnică pășunilor pentru cai, — în această privință ea nu stă cu nimic mai prejos decît Media — încît și

aici se cresc cai de Nesaia pe care îi foloseau odinioară regii perşilor; cu prilejul sărbătorilor lui Mithra³⁹⁰, satrapul Armeniei trimitea anual persului 20 000 de mînji. Iar cînd Artavasdes a invadat Media împreună cu Antonius, i-a arătat acestuia, în afara cavaleriei sale ordinare, o garnizoană de 6 000 de călăreţi în armură de fier, dispuşi în formaţie³⁹¹ de luptă. O astfel de cavalerie s-au străduit să ţină nu numai mezii şi armenii, ci şi albanii, pentru că şi aceştia folosesc cavalerie în armură.

10. Un fapt revelator care nu trebuie nesocotit dovedeşte bogăţia şi puterea Armeniei: cînd Pompeius a impus³⁹² lui Tigranes, tatăl lui Artavasdes, un tribut de 6 000 de talanţi de argint, acesta i-a împărţit imediat oştirilor romane, dînd cîte 50 de drahme pe cap de soldat, fiecărui centurion cîte 1 000 de drahme, fiecărui comandant de garnizoană şi tribun militar, cîte un talant.

11 Cît priveşte întinderea Armeniei, Theophanes³⁹³ apreciază lăţimea ei la 100 de schoine (740 km), lungimea cît dublul lăţimii, echivalînd schoina cu 40 de stadii (7,40 km). El a exagerat însă. Mai aproape de adevăr ar fi fost dacă ar fi atribuit lungimii cifra pe care a dat-o ca lăţime, iar lăţimea să fie pe jumătate sau cu puţin mai mult de jumătatea acestei dimensiuni. Aceasta este, deci, natura şi forţa Armeniei.

12 Ştirile din trecut grăiesc despre acest neam după cum urmează: Armenos³⁹⁴, bărbat ce provenea din oraşul thessalian Armenion, care este situat între Pherai şi Larissa de pe ţărmul lacului Boibe³⁹⁵, aşa cum am spus mai înainte³⁹⁶, a fost unul din tovarăşii lui Iason în expediţia întreprinsă de acesta în Armenia. Sprijinindu-se pe Kyrsilos³⁹⁷ din Pharsalos şi pe Medios din Larissa, unii istorici din armata lui Alexandru pretind că de la Armenos se trage numele Armeniei. Unii din oamenii lui Armenos s-au aşezat în Akilisena, care se afla mai înainte sub stăpînirea Sophenei, alţii în Syspirtis pînă în Cala-

chene³⁹³ și în Adiabene³⁹⁹ din afara hotarelor armenilor. Și îmbrăcămintea armeană, după câte spun ei, este thessalică, mai cu seamă tunicile lungi încinse pe la piept, care se cheamă thessaliene în tragedii⁴⁰⁰, precum și tunicile cu agrafă, ca cele purtate de actorii tragici când îi imită pe thessalieni. Într-adevăr, actorii aveau nevoie de un veșmînt somptuos de acest fel, iar thessalienii care poartă haine foarte largi, deoarece, dintre toți elenii, ei sînt cei mai nordici și trăiesc în locuri foarte reci, ofereau, după cum e și firesc, veșmîntul cel mai potrivit pentru costumația actorilor în rolurile pe care le jucau. Chiar și zelul pentru exercițiile ecvestre pe care-l manifestă și armenii la fel ca mezii spun că este thessalic de obîrșie. Despre expediția lui Iason în Armenia aduc mărturie sanctuarele acestui erou, distruse în parte de cîrmuitorii locali, așa cum Parmenion⁴⁰¹ a dărîmat templul lui Iason din Abdera.

531 13 Fi socot apoi că fluviul Araxes a fost numit de oamenii lui Armenos, datorită asemănării lui cu Peneiul, cu același nume ca și acest rîu; căci și Peneiul se chema odinioară Araxes, sau „Rupătorul“, deoarece a rupt Ossa de Olymp deschizînd valea Tempci. Tot astfel și Araxes din Armenia, după ce cobora din munți, în trecut se lătea, se spune, și crea o adevărată mare din cîmpiile de la poalele munților, neavînd scurgere; Iason, imitînd valea Tempci, i-a deschis o cale prin care rîul coboară astăzi prin cataracte în Marea Caspică. De atunci apele lui s-au retras lăsînd descoperită cîmpia Araxenon pe care rîul o brăzdează pînă la cataracte. Această explicație ce se dă în legătură cu Araxes are o oarecare putere de convingere; mai puțin convingătoare este însă versiunea lui Herodot⁴⁰² care pretinde că acest rîu, cînd iese de la matieni, se ramifică în patruzeci de brațe și desparte pe sciti de bactriani; Callisthenes l-a urmat aici pe Herodot.

14 Se mai menționează o ramură a ainianilor dintre care o parte popula Vitia, iar alta, ținuturile de dincolo de Armenia, de peste Abos⁴⁰³ și Nibaros; aceștia sînt doi masivi ai muntelui Taurus; Abos se

află în apropierea drumului ce duce în Ecbatana pe la templul zeiței Baris⁴⁰⁴. Se mai spune că și unii traci, așa numiții *sarapari*⁴⁰⁵, sau „tăietori de capete“, sînt așezați dincolo de Armenia, în apropierea guranilor⁴⁰⁶ și a mezilor; aceștia sînt munteni sălbateci, neînduplecați, care practică scalpul și decapitarea; acesta și este, de altfel, sensul numelui lor de *sarapari*. Întîmplările legate de Medeia le-am înfățișat⁴⁰⁷ în pasajele despre mezi; din toate acestea, istoricii presupun că mezii și armenii sînt înrudiți oarecum cu thesalienii și cu urmașii lui Iason și ai Medeiei.

15 Aceasta este vechea povestire despre Armenia. Una mai nouă care înfățișează faptele începînd cu imperiul persan și coboară pînă în vremea noastră ar putea fi redată pe scurt astfel: Armenia au stăpînit-o la rînd perșii și macedonenii, precum și monarhii care au cîrmuit Syria și Media; ultimul dintre acești monarhi a fost Orontes⁴⁰⁸, urmașul lui Hydarnes⁴⁰⁹, unul din cei șapte perși. Apoi generalii lui Antiochos cel Mare⁴¹⁰, care a luptat împotriva romanilor, au împărțit-o în două, o parte revenind lui Artaxias⁴¹¹, cealaltă lui Zariadris. Ei cîrmuiau astfel Armenia ca delegați ai regelui. Dar cînd Antiochos a fost înfrînt, aliîndu-se cu romanii, au obținut un statut de autonomie, fiind declarați ei înșiși regi. Urmașul lui Artaxias a fost Tigranes care stăpînea Armenia propriu-zisă, adică întreaga regiune cuprinsă între Media, teritoriul albanilor și cel al iberilor pînă în Colchida, precum și Cappadocia de la Pontul Euxin; urmașul lui Zariadris a fost Arsakes⁴¹² din Sophene care stăpînea părțile de miazăzi ale Armeniei și mai cu seamă cele dinspre asfințit ale acestora. A fost însă detronat de Tigranes, care a ajuns astfel stăpin al întregului teritoriu. Dar Tigranes însuși a avut sorți schimbători. La început a fost ostateg la parți, apoi și-a cîștigat libertatea cu prețul a șaptezeci de văi din Armenia. Dar, după ce forțele i-au crescut, a recucerit teritoriile pierdute și le-a pustiit parților împrejurimile orașelor Ninos⁴¹³ și Arbela. Supuși de-ai lui au ajuns

și atropatenii și gordyarii, cu ajutorul cărora a ocupat forțat și restul Mesopotamiei, apoi, trecând peste Euftrat, și-a întins puterea și asupra Syriei și Feniciei. De la înălțimea acestei puteri, el a întemeiat un oraș aproape de Nisibis, între acesta și Zeugma de pe Euftrat, cu numele Tigranokerta, deportând pentru a-l popula locuitorii din douăsprezece orașe elene pe care le-a lăsat pustii. Dar a venit peste el Lucullus, adversarul lui Mithridates, și a îngăduit locuitorilor orașului să se întoarcă fiecare în localitatea sa de baștină, iar orașul întemeiat de acesta, încă numai pe jumătate construit, l-a distrus prin atacuri, lăsând din el numai un sat mic. În același timp, Lucullus⁴¹⁴ l-a izgonit pe Tigranes și din Syria și din Fenicia. Urmașul acestuia, Artavasdes, a fost norocos pînă la o vreme, cît a fost prieten cu romanii. Dar, trădîndu-l pe Antonius parților în timpul războiului purtat de romani împotriva acestora, și-a luat pedeapsa pentru trădare; dus de Antonius la Alexandria, a fost tîrît prin oraș legat în lanțuri în cortegiul triumfal al acestuia și, pînă la o vreme, a fost ținut la închisoare; dar, cînd a izbucnit înfruntarea de la Actium⁴¹⁵, a fost ucis. După el au urmat mai mulți regi aflați sub protectoratul caesarului și al romanilor. Și în prezent situația este aceeași⁴¹⁶.

16 Toate credințele religioase ale perșilor se întîlesc și la mezi și la armeni, dar ultimii aduc o cinstire deosebită zeitei Anaïtis, căreia i-au înălțat pretutindeni temple, dar mai ales în Akilisena. Aici îi închină zeitei sclavi și slave, și încă în această practică nu e nimic de mirare. Dar cei mai de frunte oameni ai neamului îi închină zeitei propriile lor fiice încă fecioare. Există chiar o lege ca acestea, abia după ce s-au prostituat îndelungă vreme în cinstea zeitei, să fie date în căsătorie, fără ca cineva să disprețuiască o căsătorie cu o astfel de fată. 533 Și Herodot⁴¹⁷ vorbește despre un obicei asemănător practicat de lydiene, pentru că acestea se prostituează toate. Femeile lydiene cu atîta bunăvoință

se poartă cu amanții lor, încît le oferă și găzduire și le fac daruri adesea mai numeroase decît primesc, ca unele care cheltuiesc avînd o stare familială deosebit de prosperă. Dar ele nu se oferă primului venit, la nimereală ci, de preferință, bărbaților de același rang social cu al lor.

CARTEA A XII-A

REZUMAT

Cartea a XII-a cuprinde celelalte părți ale ținutului pontic și, în continuare, Cappadocia, Galatia, Bithynia, Mysia, Frigia, Maeonia și, înaintea acestora, regiunea Sinopei, oraș pontic, Heracleia și Amaseia și Isauria, Lycia, Pamphylia, Cilicia, împreună cu insulele din jur și cu munții și riurile lor.

CAPITOLUL 1

1 Cappadocia¹ este formată din multe regiuni și a fost supusă multor schimbări. Aici vorbesc aceeași limbă mai cu seamă aceia care sînt mărginiți, înspre miazăzi, de muntele numit Taurus² Cilician, spre răsărit de Armenia, Colchida³ și de neamurile de altă limbă din aceste două țări, spre miazănoapte, de Pontul Euxin pînă la gurile de revărsare ale fluviului Halys, spre apus, de neamul paflagonilor⁴ și al galaților⁵ așezați în Frigia⁶, pînă la lycioni⁷ și la cilicienii care locuiesc în Cilicia Aspră⁸.

2 Autorii vechi socoteau pe cataoni⁹ aparte chiar de neamurile de aceeași limbă cu ei, opunîndu-i cappadocilor ca și cum ar fi de altă seminție. În enumerarea neamurilor, ei menționau Cataonia după Cappadocia, apoi Eufratul și populațiile de peste Eufrat, încît prezentau și regiunea Melitene¹⁰ ca fiind subordonată Cataoniei; această regiune se află între Cappadocia și Eufrat, atingînd Commagene¹¹; ea este de fapt a zecea parte a Cappadociei, potrivit cu diviziunea în zece districte ale acestei țări. Căci în acest fel își organizaseră administrația Cappadociei regii din vremea noastră, înainte de Archelaos¹², al zecelea district al ei fiind tocmai Cataonia. Pe

vremea noastră, fiecare din cele două regiuni, Cappadocia și Cataonia, avea guvernator aparte. Dar cum cataonii nu vădeau nici o deosebire ce-ar fi decurs din limbă ori din alte obiceiuri față de ceilalți cappadoci, e de mirare cum le-au dispărut cu desăvârșire trăsăturile de altă viță. Ei, într-adevăr, se aflau delimitați aparte, pînă ce i-a cucerit Ariarathes¹³, primul suveran care a fost proclamat rege al cappadocilor.

3 Ținutul Cappadociei este ca un istm al unei mari peninsule, gîtit de două mări, dintr-o parte de cea din Golful Issos pînă la Cilicia Aspră, din cealaltă parte, de marea Pontului Euxin, pe porțiunea dintre Sinope¹⁴ și țărmul tibarenilor¹⁵. Desemnăm cu numele de peninsulă „din interiorul“ istmului întreaga regiune situată la aus de cappadoci, pe care Herodot o numește „regiunea de dincoace de Halys“¹⁶, pentru că aceasta este întreaga întindere peste care a domnit Croesus¹⁷; căci Herodot îl și numește pe acesta „tiran al neamurilor de dincoace de fluviul Halys“. Contemporanii mai numesc regiunea de dincoace de Taurus Asia, desemnînd această Asie¹⁸ cu același nume ca întregul continent. În interiorul peninsulei sînt cuprinse următoarele neamuri: primii dinspre răsărit sînt paflagonii, frigienii și lycaonii, apoi bithynii, mysii¹⁹ și Frigia Epiotetos²⁰, precum și Troada și țărmul hellespontic²¹; dincolo de aceștia, la mare, sînt așezați eolienii și ionienii, dintre eleni, carienii și lycienii dintre celelalte semînții, iar în inima uscatului, lydienii.

4 Despre celelalte regiuni vom vorbi mai tîrziu. Cappadocia însă, împărțită de perși în două satrapii, după ce au preluat-o macedonenii, au văzut-o, parte cu voia lor, parte fără voie, preschimbindu-se din satrapii în regențe. Pe una dintre acestea au numit-o cu osebire Cappadocia precum și Cappadocia de lîngă Taurus și, pe Zeus, Cappadocia Mare; celelalte i-au zis Pont, pe care alții au numit-o Cappadocia de lîngă Pont. Organizarea Cappadociei Mari azi nu o mai cunoaștem, pentru

că, după ce a murit regele ei, Archelaos, Caesar și senatul au hotărât ca ea să devină provincie romană²². Dar pe vremea lui Archelaos și a regilor anteriori lui, țara era împărțită în zece districte; cinci dintre ele erau ținuturile dinspre muntele Taurus și anume: Melitene²³, Cataonia, Cilicia, Tyanitis și Garsauritis, iar celelalte cinci erau: Laviansene²⁴, Sargarausene, Saravene, Chamanene, Morimene. Mai târziu, romanii le-au acordat înaintașilor lui Archelaos și un al 11-lea district din Cilicia, anume regiunea din preajma Castabalei și a Kybistrei²⁵ pînă la Derbe²⁶, care fusese a lui Antipatros tilharul²⁷, iar lui Archelaos i-au atribuit și Cilicia Aspră din preajma Elaiussei²⁸ și întreaga regiune în care s-a organizat pirateria.

CAPITOLUL 2

1 Melitene este asemănătoare cu Commagene, pentru că, în întregime, ea este cultivată cu pomi fructiferi, de altfel, ea singură din toată Cappadocia, încît produce și ulei de măsline și vin de Monarit²⁹, care rivalizează cu vinurile elene. Melitene se află în fața Sophenei, de care o desparte fluviul Eufrat, de altfel, și ea și Commagene, care îi este vecină. Dincolo de fluviu există o fortăreață a cappadocilor vrednică de pomenit, cu numele Tomisa³⁰; aceasta a fost cumpărată de suveranul Sophenes³¹ pe 100 de talanți; mai târziu, Lucullus a dăruit-o regelui Cappadociei ca răsplată pentru că a luptat vitejește alături de el în războiul contra lui Mithridates.

2 Cataonia este o cîmpie întinsă și joasă ce produce de toate, în afară de plante perene. Este înconjurată de munți, printre alții, de Amanos³², care se ramifică din partea de miazăzi a porțiunii ciliciene a muntelui Taurus, și de Antitaurus care s-a desprins din același Taurus, doar de pe versantul opus. Căci Amanos se întinde din Cataonia în direcția sud-vest, spre Marea Syriei și a Ciliciei; în

acest spațiu, el închide întreg golful Issos și cîmpiile cilicienilor aflate între el și Taurus. Antitaurus înclină spre miazănoapte, îndreptîndu-se puțin spre răsărit, apoi sfîrșește în interiorul ținutului.

3 În Antitaurus se află văi adînci și înguste, în care sînt așezate Comana³³ și templul Enyoei sau al Bellonei³⁴, pe care oamenii din partea locului o numesc Mă. Orașul Comana este vrednic de pomenit. În el se găsește un număr foarte mare de persoane inspirate de divinitate și foarte numeroși hieroduli. Locuitorii lui sînt cataoni, altfel supuși ai regelui, aflați însă mai cu seamă sub ascultarea marelui pontif. Acesta este stăpînul templului și al hierodulilor, care, pe vremea cînd am vizitat acele locuri, erau peste 6000, bărbați și femei la un loc. Templul are și un teren întins, al cărui venit revine pontifului. În Cappadocia, acesta este al doilea în cinste după rege; de altfel, cel mai des, preoții erau din același neam cu regii³⁵. Ritualul jertfelor se pare că le-a fost adus aici de Orestes și de sora sa Iphigenia tocmai din Scitia Taurică, și anume jertfele Artemidei Tauropolis³⁶; tot aici și-a lăsat Iphigenia coșita („coma“), de jale, și de la ea i s-a tras orașului și numele (Comana). Prin acest oraș curge riul Saros³⁷ care se strecoară prin defileurile muntelui Taurus spre cîmpiile cilicienilor și la marea învecinată. 536

4 Prin Cataonia curge Pyramos³⁸, rîu navigabil, ale cărui izvoare se află în mijlocul cîmpiei. Acestea formează o groapă adîncă, enormă, prin care se poate vedea cum cursul rîului, după ce parcurge o cale ascunsă în subteran, pînă la o mare distanță, se ivește din nou la suprafață. Dacă arunci de sus o săgeată în această groapă, forța apei opune atîta rezistență, încît cu greu se scufundă. Acest rîu, după un curs cu albia mare datorită adîncimii și lățimii sale, se restrînge uimitor îndată ce atinge muntele Taurus; uimitoare este, de altfel, și aceea genune a muntelui prin care trece albia rîului. Căci așa după cum, în stîncile ce fac fisuri și crapă în două, se întîmplă ca proeminențele unei părți să fie

pe potriva cavităților celeilalte părți, încît se pot imbuca perfect, tot astfel am văzut cele două fa-leze aplecate deasupra rîului dinspre cele două ma-luri înălțîndu-se pînă aproape de creste la o dis-tanță de 2 sau 3 plethre (61,67 m — 92,5 m) între ele, avînd părțile concave în perfectă opoziție cu părțile proeminente. Solul dintre stînci era de piatră pe toată lungimea sa, avînd la mijloc o crăpătură adîncă și îngustă încît s-o poată sări un ciine și un iepure. Această fisură este tocmai albia rîului plină cu apă pînă la buzele malului, semănînd cu un canal lat. Dar din cauza sinuoziității traseului și a mării sale strîmtori precum și a profunzimii văii, zgomotul produs de apă cade în urechile celor ce se apropie din depărtare asemenea unui tunet. La ieșirea din munți Pyramos cară cu sine pînă la mare atîta ml, parte din Cataonia, parte din cîmpiile ciliciene, încît se vîntură și un oracol ce s-a rostit pe seama lui în felul acesta:

*„Veni-va și ziua aceea odată
La generații de mîine
Cînd Pyramos cu unda-argintată
Și descărcările-i line
Atîta nămol va depune
La-ale continentului maluri
Pînă ce-n Ciprul prea sfînt
Rostogoli-se-va-n valuri“.*

Intr-adevăr, în mod asemănător se petrec lucrurile și acolo și în Egipt, unde Nilul transformă mereu în continent o porțiune din mare prin îngrămădirea aluviunilor. Tocmai de aceea a spus Herodot că Egiptul este un dar al Nilului³⁹, iar poetul arată că⁴⁰ Pharos a fost odinioară o insulă în largul Mării, nu cum este în prezent alipită de uscat la coasta Egiptului.

5 Nici un oraș nu se pomenește nici în cîmpia cataonilor, nici în Melitene; ele au, în schimb, fortărețe întărite pe vîrfuri de munți, cum sînt Azamora și Dastarcon⁴¹; ultima este înconjurată de rîul Carmalas⁴². Cataonia are și un sanctuar al lui Apollon Cataon cinstit în toată Cappadocia, după

modelul căruia s-au construit și alte sanctuare. Celelalte prefecturi nu au orașe, în afară de două. Căci din restul prefecturilor, în Sargarausene se mai află un orașel numit Herpa⁴³ și un riu, Carmalas, care se varsă, de asemenea, în Cilicia. În celelalte prefecturi se află fortăreața Argos⁴⁴, situată pe înălțimi lângă muntele Taurus, precum și Nora, care se cheamă astăzi Neroassos⁴⁵: aici Eumenes, fiind împresurat, a rezistat vreme îndelungată. În timpul nostru, Neroassos adăpostește vistieria lui Sisines⁴⁶, cel care a uzurpat tronul Cappadociei. Acestuia îi aparține și Cadena⁴⁷, reședința regală, avînd aspect de oraș. Mai există apoi și la hotarele lycaonice o așezare orășenească numită Garsau(i)ra⁴⁸. După cîte se spune, și aceasta a fost odinioară capitala regiunii. În Morimene se află sanctuarul lui Zeus din Venasa⁴⁹, avînd o așezare de aproape 3 000 de hieroduli și un teren sacru foarte roditor, aducînd preotului un venit anual de 15 talanți. Și acest preot este ales pe viață, la fel ca pontiful din Comana, și se află în al doilea loc de cinstire după acela.

6 În al treilea loc se află parohia lui Zeus Asbamaios⁵⁰, ceva mai prejos decît precedenta, renumită totuși. Aici se află un lac cu apă sărată, avînd circumferința unui lac considerabil, închis între niște maluri înalte și povîrnite, încît are coborișul în trepte. Apa lui nici nu crește — se spune — nici scurgere vizibilă nu are nicăieri.

7 Numai două prefecturi au orașe cu adevărat, una este Tyanitis cu orașul Tyana⁵¹, situat la poalele muntelui Taurus înspre Porțile Ciliciei⁵², unde se află cele mai accesibile și mai practicate trecători ce duc în Cilicia și Syria. Tyana se cheamă și Eusebia de lângă Taurus, regiunea din jur fiind roditoare și, în cea mai mare parte, cîmpie. Tyana este situată pe dîmbul Semiramidei⁵³ și este frumos împrejmuită cu zid. Nu mult prea departe de aici se află Castabala și Kybistra, orașele situate mai în apropierea muntelui. Într-una din ele, anume în Castabala, se găsește templul Artemidei Perasia⁵⁴,

unde preotesele, se spune, trec desculțe peste cărbuni aprinși, fără să sufere vreo vătămare. Și aici flecăresc unii aceeași poveste despre Oreste și Artemida Tauropolis⁵⁵, pretinzînd că zeița s-a numit Perasia, deoarece cultul ei a fost adus de pe celălalt țărm al mării. Prin urmare, în prefectura Tyantitis, una din cele zece prefecturi amintite, se află un orașel, Tyana (căci nu mai pun la socoteală pe cele adăugate mai tîrziu, mă gîndesc la Castabala și Kybistra și la regiunea Ciliciei Aspre, în care Archelaos a colonizat cu strălucire Elaiussa, o insulită foarte roditoare, unde locuia el cel mai mult). În prefectura numită Cilicia, se află celălalt oraș, 538 Mazaca⁵⁶, metropola neamului. Și aceasta are atributul Eusebeia sau „Pioasa“ cu epitetul „de lângă Argaios“, deoarece este situată la poalele muntelui Argaios⁵⁷; aceasta este masivul cel mai înalt din toți munții de aici, avînd vîrfurile veșnic înzăpezit; de pe înălțimea lui, spun cei care îl escaladează (dar aceștia sînt puțini), că, pe timp senin, se văd amîndouă mările, atît Pontul Euxin, cît și Golful Issos. Celelalte teritorii ale mazakenilor nu au locuri potrivite pentru așezarea vreunui oraș, pentru că sînt lipsite de apă și de o bună configurație a terenului, dar și din cauza nepăsării conducătorilor și a lipsei unui zid împrejmuitor; poate totuși că această lipsă are un anumit temei, ca nu cumva, locuitorii, încrezîndu-se prea mult în întărirea zidului, să cadă pradă incursiunilor de jaf, cînd de fapt ei locuiesc într-o cîmpie cu coline ce amenință prin eventuale atacuri cu săgeți. Și împrejmuririle Mazacăi sînt cu desăvîrșire neroditoare și necultivate, cu toate că sînt șesuri, pentru că sînt nisipoase și pietroase. Iar dacă mai înaintezi puțin, întilnești cîmpii cuprinse de foc și pline de gropi de foc, pe o distanță de multe stadio; de aceea procurarea celor de trebuință traiului o fac de la mare depărtare și astfel ceea ce pare un mare avantaj are legat de el un mare pericol; căci, în vreme ce aproape întregă Cappadocia este lipsită de lemn, muntele Argaios e acoperit de pădure pe toată circumferința sa, încît

mazakenii se pot aproviziona cu lemne din apropiere, dar locurile ce se situează imediat mai jos de pădure, pînă și acestea, au pretutindeni guri de foc; în același timp, aici se află o pînză freatică cu apă rece, dar nici focul nici apa nu se descoperă la suprafață, întrucît cea mai mare parte a terenului e acoperit cu iarbă. Există locuri unde solul este chiar mlăștinos și în timpul nopții țîșnesc din el flăcări. Cei experimentați, ferindu-se cu grijă, își procură lemne de aici, dar pentru cei mai mulți locurile sînt primejdioase, mai cu seamă pentru vite, deoarece cad în puțurile acelea de foc care nu se văd.

8 În cîmpia din fața orașului Mazaca, cam la 40 de stadii (7,40 km) depărtare de oraș, curge un rîu numit Melas⁵⁸ sau „Negru“, care își are izvoarele undeva mai jos de acesta. Rîul nu le este de nici un folos locuitorilor orașului, deoarece nu are cursul înclinat și, risipindu-se în mlaștini și lacuri, viciază aerul din jurul localității, în timpul verii, și face impracticabilă cariera de piatră, cu toate că ar fi de foarte mare folos; într-adevăr, sînt în această carieră plăci late, din care mazakenii își pot procura piatră din belșug pentru construcțiile edilitare, dar, cînd sînt acoperite de apă, plăcile contracarează exploatarea. Și aceste mlaștini sînt încinse de foc pretutindeni. Deoarece rîul Melas se varsă în Halys⁵⁹ printr-un defileu strîmt, regele Ariarathes⁶⁰ a închis cu baraj această vale și a făcut din cîmpia apropiată un lac asemenea unei mări; lăsînd în interiorul lui oțeva insulițe la fel ca Cicladele, acesta și-a petrecut în ele timpul în mod copilăresc. Dar cînd stăvilarul s-a rupt pe neașteptate, apa a răbufnit afară, iar fluviul Halys, umflindu-se, a cărat cu el mult din teritoriul cappadocilor, a distrus multe așezări și culturi și nu puține au fost pagubele pe care le-a pricinuit pînă pe pămîntul galaților care populează Frigia. Pentru aceste stricăciuni localnicii au pretins lui Ariarathes 300 de talanți drept daune⁶¹, încredințînd romanilor judecarea procesului. Același lucru s-a întîmplat și în regiunea Herpei,

539

pentru că, și acolo Ariarathes a stăvilat cursul Carmalei, apoi, când stăvilarul s-a rupt și apa a distrus unele localități ciliciene din apropierea orașului Mallos⁶², Ariarathes a plătit despăgubiri (grele) celor păgubiți.

9 Cu toate că pământul mazakenilor este în multe privințe nepotrivit pentru așezări, regii lor se pare totuși că l-au preferat (altora) pentru că, din toată Cappadocia, acesta era locul cel mai central din cîte cuprindeau păduri și piatră pentru construcția caselor, precum și pășuni, de care aveau foarte mare nevoie, ca niște crescători de vite ce erau. Căci, într-un fel, orașul Mazaca juca pentru ei rolul unei tabere militare. În rest, pentru securitatea atît a persoanelor cît și a averilor, ei aveau fortărețele care erau în mare număr, unele, proprietate ale regilor, altele ale prietenilor (acestora). Mazaca se afla cam la 800 de stadii (148 km) spre miazăzi de Pont, iar de Euftrat, cu ceva mai puțin de dublul acestei distanțe; de Porțile Ciliciene apoi și de Tabăra lui Cyrus⁶³ prin Tyana, cale de șase zile: Tyana este așezată cam la mijlocul acestei căi, aflîndu-se la 300 de stadii (55,50 km) depărtare de Kybistra. Mazakenii se folosesc de legile lui Charondas⁶⁴; ei își aleg și un rapsod de nomi, care le slujește și ca interpret al legilor⁶⁵, așa cum sînt jurisconsultii la romani. Dar le-a dat o grea lovitură Tigranes, regele armenilor, cînd a năvălit în Cappadocia pentru că pe toți i-a strămutat din propriile așezări tocmai în Mesopotamia și mai ales din aceștia s-a format Tigranokerta⁶⁶. Mai tîrziu, după ce romanii au cucerit Tigranokerta, aceia dintre ei care au mai fost în stare (s-o facă) s-au întors acasă.

10 Întinderea Cappadociei este după cum urmează: lățimea ei, măsurată de la Pont pînă la Taurus, este cam de 1 800 de stadii (333 km), lungimea, din Lycaonia și Frigia pînă la Euftrat spre răsărit și spre Armenia, este cam de 3 000 de stadii (555 km). Cappadocia este o țară roditoare avînd produse din belșug, mai ales cereale și vite de tot soiul. Cu toate

că se află mai spre miazăzi decît Pontul, ea are totuși o climă mai rece. Tot astfel și Bagadania⁶⁷, deși este cîmpie și cea mai sudică dintre toate aceste ținuturi, deoarece cade mai jos de Taurus, cu greu produce vreun pom fructifer; în schimb, are pășuni bune pentru măgari sălbatici, și ea și cea mai mare parte din restul țării și mai cu seamă împrejurimile Garsau(i)rei, ale Lycaoniei și ale Morimenei. În Cappadocia se produce și așa zisa piatră ocră de Sinope, cea mai bună dintre pietrele de acest soi; căci rivalizează cu ea doar piatra iberică; a fost numită sino-pică, deoarece negustorii obișnuiau s-o ducă la Sinope înainte ca negoțul efesienilor să se fi extins pînă la aceste popoare. Se mai spune că minerii lui Archelaos au descoperit și plăci de cristal de rocă și piatra onyx în apropiere de pămîntul galaților. Mai există o regiune care producea piatra albă ce semăna la culoare cu fildeșul, fiind alcătuită din bucăți nu prea mari, din care localnicii își construiau mînere pentru cuțitașe. Există apoi un alt loc care oferea blocuri mari de piatră pentru oglinzi, din care se și exportă. Granița dintre Pont și Cappadocia o formează o porțiune muntoasă paralelă cu Taurus, care începe de la promontoriile apusene ale Chammanenei⁶⁸, unde se află o fortăreață, Dasmenda⁶⁹, clădită pe un povîrniș abrupt, și ține pînă la extremitatea răsăriteană a Laviansenei. Și Chammanene și Laviansene⁷⁰ sînt prefecturi ale Cappadociei.

11 Îndată ce romanii, după înfrîngerea lui Antiochos⁷¹, începură să administreze treburile Asiei, încheiară legături de prietenie și alianță cu diferite neamuri și cu regii lor; în vreme ce altor regi li s-au dăruit numai lor personal această cinste, regelui cappadocian i s-a acordat în comun cu poporul. Iar cînd familia regală de aici s-a stins, romanii, potrivit cu învoiala de prietenie și alianță ce o aveau cu acest popor, le-au îngăduit să se cîrmuiască autonom, dar ei, trimițînd soli, refuzară această libertate (pentru că, ziceau, nu erau în măsură să și-o asume) și socotiră mai potrivit să li se desemneze un rege.

Romanii, mirîndu-se că mai sînt pe lume oameni care să renunțe astfel la libertate . . . , le-au îngăduit să-și aleagă prin vot ca rege pe acela dintre ei pe care-l vor. Și așa l-au ales pe Ariobarzanes⁷². Iar cînd a ajuns la a treia generație, familia acestuia s-a stins. A fost ales atunci rege Archelaos⁷³, fără să aibă vreo legătură de înrudire cu regii anteriori, ci numai pentru că a fost instaurat rege de Antonius. Acestea le-am avut de spus despre Cappadocia Mare. În legătură cu Cilicia Aspră, care a fost alipită Capadociei, mai potrivit este să vorbim cu prilejul descrierii întregii Cilicii⁷⁴.

CAPTOLUL 3

541 I Cînd rege al Pontului a fost desemnat Mithridates Eupator⁷⁵, el stăpînea ținutul mărginit de Halys pînă la tibareni, armeni și, dincoace de Halys, regiunile ce se întind pînă la Amastris⁷⁶ și la unele părți ale Paflagoniei. El a mai alipit la acestea și țărmul maritim pînă la Heracleia⁷⁷, patria lui Heracleides Platonicul⁷⁸, înspre apus, iar în direcția potrivnică, pînă în Colchida și în Armenia Mică, regiuni pe care, de asemenea, le-a alipit Pontului. Pompeius, după ce l-a detronat pe Mithridates⁷⁹, a preluat această țară cuprinsă între granițele sus pomenite. Ținuturile din vecinătatea Armeniei și cele din preajma Colchidei le-a distribuit dinaștilor care l-au sprijinit în război; pe celelalte le-a împărțit în unsprezece state și le-a alipit Bithyniei⁸⁰ astfel încît din cele două provincii să se formeze una singură. Parte a Paflagoniei interioare (dintre Bithynia și Pont) a atribuit-o urmașilor lui Pylaimenes⁸¹ ca s-o cîrmuiască în calitate de regi, după cum și pe galați i-a lăsat sub conducerea tetrarhilor lor ereditari. Mai tirziu, conducătorii romanilor au făcut mereu alte și alte împărțiri, așezînd la cirna acestora regi și dinaști, acordînd libertate unor orașe, pe altele încredințîndu-le unor regenți, iar pe altele lăsîndu-le

în stăpînirea poporului roman. Noi, în descrierea fiecărei regiuni în parte, le vom înfățișa așa cum se prezintă astăzi, dar vom face și scurte incursiuni în stadiile mai vechi, în cazul în care acest lucru va fi de folos. Vom începe de la Heracleia, care este cea mai apuseană localitate din aceste părți.

2 Intrînd în Pontul Euxin din Propontida, navigatorii întîlnesc în stînga regiunile din vecinătatea Bizanțului. Ele aparțin tracilor și se cheamă Părțile din stînga Pontului. În dreapta se află regiunile din vecinătatea Chalkedonului⁸²; primele aparțin bithynilor, în continuare, mariandynilor⁸³ (unii⁸⁴ le atribuie și cauconilor), apoi paflagonilor pînă la Halys, după aceea cappadocilor din vecinătatea Pontului și celor din continuarea lor pînă în Colchida. Toate aceste teritorii se cheamă Regiunile din dreapta Pontului. Peste întreg acest țărîm a domnit Mithridates Eupator, începînd din Colchida pînă în Heracleia; regiunile de dincolo de Heracleia, pînă la gura Pontului și pînă la Chalkedon, se aflau sub ascultarea regelui bithynilor. După ce regii au fost detronați, romanii au păstrat aceleași granițe, astfel încît Heracleia aparținea Pontului, iar celelalte regiuni de dincolo de ea erau alipite Bithyniei⁸⁵.

3 Bithynii, așadar, fiind mai înainte mysi, și-au primit și acest nou nume din partea tracilor bithyni și thyni⁸⁶ care s-au așezat pe meleagurile lor, fapt confirmat în unanimitate de cei mai mulți autori. Aceștia aduc drept mărturie pentru neamul bithynilor faptul că în Thracia pînă în prezent unii se cheamă bithyni, iar pentru neamul thynilor, țărîmul Thynias⁸⁷, cum se numește coasta Apolloniei și a Salmidessului. Chiar și bebrycii⁸⁸, care au populat Mysia înaintea acestora, erau traci, după părerea mea. 542 Am arătat și faptul că mysii înșiși sînt coloniști proveniți din acei traci care se cheamă în prezent moesi⁸⁹.

4 Despre aceștia, așadar, așa se povestește. Pe mariandyni și pe cauconi nu toți îi prezintă la fel. Căci unii autori afirmă că Heracleia este situată pe teritoriul mariandynilor, fiind o colonie a milesienilor⁹⁰.

Cine sînt mariandynii și de unde provin, nimeni n-a spus-o, căci nici limba nici vreo altă deosebire etnică nu se observă la mariandyni, ci ei seamănă (întru totul) cu bithynii; se pare că și aceștia au fost odinioară un trib trac. Theopompos spune⁹¹ că un oarecare Mariandynos, pe vremea cînd stăpînea o parte a Paflagoniei, aflată pe atunci sub ocîrmuirea multor dinaști, năvălind în ținutul bebrycilor, a pus stăpînire pe el; mai tîrziu, cînd l-a părăsit, i-a lăsat numele după al său propriu. S-a mai spus și că milesienii, primii întemeietori ai Heracleiei, i-au silit pe mariandyni, care locuiau în acest loc înaintea lor, să-i slujească în calitate de hiloți, astfel încît i-au și vindut, doar că nu peste hotare (căci s-au învoit asupra acestui punct), la fel cum cretanii erau serviți de cei care formau clasa așa numita mnoa⁹², iar tesalienii de penesți⁹³.

5 Cît despre cauconi, despre care istoricii relatează că au populat țărmul din continuarea mariandynilor pînă la riul Parthenios⁹⁴, avînd în stăpînirea lor orașul Tieion⁹⁵, unii susțin că sînt sciți, alții că sînt seminție macedoneană, alții pelasgică. Am vorbit undeva⁹⁶ mai înainte și despre aceștia. Callisthenes⁹⁷ chiar scria următoarele versuri referitoare la trupele (troienilor), adăugînd după versul home-ric:

„Din Aigialos, din Cromna și din Erytynle — nalte“⁹⁸,

versurile:

*„Iar al lui Polycles fiu generos la luptă-i conduce,
Pe cauconii avînd vestite-așezări pe Partheniu“.*

Într-adevăr, pe teritoriul ce se întinde de la Heracleia și mariandyni pînă la leucosyrieni, pe care noi îi numim cappadoci, era așezat neamul cauconilor, în preajma orașului Tieion pînă la Parthenios, iar neamul eneților⁹⁹, în continuare, dincolo de Parthenios, avînd în stăpînirea sa orașul Kytoron¹⁰⁰. Și

în prezent se mai găsesc unii cauconiți pe lângă Parthenios.

6 Heracleia este un oraș înzestrat cu un port bun, dar și în alte privințe este vrednic de pomenit; căci a trimis și cete de coloniști. Într-adevăr, colonii ale Heracleiei sînt și Chersonesul și Calatis¹⁰¹. Heracleia era autonomă la început, apoi, o bucată de vreme, a fost cîrmuită de tirani, după aceea s-a eliberat din nou de tiranie; în cele din urmă, a fost condusă de un rege; ajungînd apoi sub stăpînirea romanilor, ea a primit și o colonie de romani într-o parte a orașului și a teritoriului său¹⁰². Dar Adiatrix, fiul lui 543 Domnellaios, tetrarchul galaților, a obținut de la Antonius acest cartier al orașului pe care înainte îl stăpîniseră heracleoții. Cu puțin înainte de lupta de la Actium, el i-a atacat în timp de noapte pe romani și i-a masacrat, cu îngăduința lui Antonius, după oîte spunea el. După biruința de la Actium, tîrît și el în alaiul triumfal, a fost sugrumat împreună cu fiul său¹⁰³. Orașul aparține provinciei Pontica ce este alipită Bithyniei.

7 Între Chalkedon și Heracleia curg mai multe riuri, printre care se numără și Psillis, Calpas și Sangarios¹⁰⁴, de care pomenește și poetul. Sangarios izvorăște de lângă satul Sangia¹⁰⁵, cam la 150 de stadii (27,75 km) de Pessinunt. El străbate cea mai mare parte a Frigiei Epictete și o porțiune a Bithyniei, încît se află și față de Nicomedia¹⁰⁶ la o distanță cu ceva mai mare de 300 de stadii (55,50 km), în părțile în care se unește cu el riul Gallos¹⁰⁷ care izvorăște de lângă Modra din Frigia Hellespontiă. Această regiune este una și aceeași cu Frigia Epictetos și se afla odinioară în stăpînirea bithynilor. Mărindu-i-se astfel albia și devenind navigabil, cu toate că în vechime nu putea fi străbătut de corăbii, Sangarios mărginește Bithynia în cursul său dinspre revărsare; în fața țărmlui de la gura sa se află și insula Thynia¹⁰⁸. În regiunea Heracleia crește planta veninoasă numită omag¹⁰⁹. Orașul în sine se află cam la 1 500 de stadii (277,50 km) depărtare de templul Chalkedonion, la 500 (92,50 km) de Sangarios.

8 Tieion este un orașel care nu are nimic vrednic de pomenit în afară de faptul că de aici era Philetairos¹¹⁰, întemeietorul dinastiei regilor Attalici. Urmează riul Parthenios¹¹¹ ce curge prin locuri înflore, și chiar din această pricină și-a dobândit numele ce-l poartă. Izvoarele lui se găsesc tocmai în Paflagonia. În continuare, se află Paflagonia și eneții. Se pune însă întrebarea: despre care eneți vorbește poetul când spune:

*„Armia de paflagoni o ducea Pylaimenes bărbatul,
Din a eneților fără ce crește catirii sălbateci¹¹²“.*

Căci în prezent, după câte se spune, nu se văd eneți în Paflagonia. Alții susțin că există totuși un sat de eneți în Aigialos¹¹³, la 10 schoine (55,50 km) depărtare de Amastris. Zenodot¹¹⁴ transcrie versiunea „de la Eneta“ și declară că aici, în mod limpede, este vorba de actualul Amisos¹¹⁵. Alții apoi susțin că un trib (de eneți) din vecinătatea cappadocilor a luat parte la expediție împreună cu cimmerienii, apoi, respins, a ieșit la Marea Adriatică. Dar versiunea cea mai acreditată este aceea care susține că cel mai renumit trib de paflagoni îl formează eneții din care se trăgea Pylaimenes; pe acesta l-au urmat la război foarte mulți eneți care, pierzându-și comandantul, au trecut în Thracia, după cucerirea Troiei și, rătăcind prin lume, au ajuns în actuala Enetică¹¹⁶. Unii susțin că și Antenor¹¹⁷ și fiii lui au făcut parte din această ceată și s-au așezat lângă golful cel mai retras al Adriaticei, după cum am arătat¹¹⁸ în capitolele despre Italia. Eneții, așadar, din această cauză au dispărut, se pare, și nu se mai găsesc în Paflagonia.

9 Paflagonii sînt mărginiți înspre răsărit de riul Halys „care, înaintind dinsre miazăzi printre syrieni și paflagoni, se varsă“ după cum spune Herodot¹¹⁹, „în Pontul numit Euxin“, zicînd syrieni cappadocilor. Căci și astăzi ei se numesc leucosyrieni sau „syrieni albi“, cită vreme syrieni (și melanosyrieni sau „syrieni negri“) se cheamă cei de dincolo de

muntele Taurus. S-a întâmplat ca ei să capete un astfel de nume prin comparația syrienilor de dincoace de Taurus cu ceilalți, pentru că cei de dincolo sînt oacheși la culoare, ceilalți, nu. Pindar¹²⁰ precizează că amazonele conduceau „o syriană oștire cu lungă țintire“, dovedind astfel așezarea lor în Themiskyra. Iar Themiskyra¹²¹ aparține teritoriului amisenilor, iar Amisos, la rîndul său, aparține leucosyrienilor de dincolo de Halys. Hotarul paflagonilor înspre răsărit îl marchează, așadar, fluviul Halys, spre miazăzi, frigienii și galații care s-au statornicit în Frigia, spre apus, bithynii și mariandynii (căci neamul cauconilor s-a stins cu desăvîrșire de pretutindeni), spre miazănoapte, Pontul Euxin. Cum această țară a fost împărțită în Paflagonia interioară și Paflagonia de pe țărmul mării, întinzîndu-se de la Halys pînă în Bithynia, una din cele două regiuni, și anume cea maritimă pînă la Heraclieia, o stăpînea Mithridates Eupator; din regiunea interioară el deținea numai partea din imediata vecinătate a celei maritime; unele ținuturi ale acesteia se întindeau și dincolo de Halys (romanii înșiși au delimitat pînă aici provincia Pontica); restul se afla sub stăpînirea unor dinaști și după alungarea lui Mithridates. Despre paflagonii din interiorul regiunii, și anume despre cei care nu erau supușii lui Mithridates, vom vorbi mai tîrziu¹²²; deocamdată ne-am propus să parcurgem regiunea de sub stăpînirea lui, numită Pont.

10 Dincolo de riul Parthenios se află mai întii Amastris¹²³, oraș ce poartă același nume cu întemeietoarea sa. Este situat într-o peninsulă care are porturi de amîndouă părțile istmului său. Amastris¹²⁴ a fost soția lui Dionysios, tiranul Heraclieiei, și fiica lui Oxyathras, fratele lui Darius, regele din vremea lui Alexandru cel Mare. Ea a întemeiat orașul din patru așezări, din Sesamos, Kytoron, Cromne (de acestea pomenește și Homer în catalogul paflagonian), iar a patra, Tios¹²⁵. Dar ultima așezare repede a ieșit din comunitate, cîtă vreme celelalte au rămas

545 împreună, printre care era Sesamos, cetăţuia oraşului Amastris, după câte se spune; Kytoron era odinioară piaţa de negoţ a locuitorilor Sinopei; numele şi l-a primit după Kytoros, fiul lui Phrixos, spune Ephoros¹²⁶. În câmpia Amastrianeii şi îndeosebi în jur de Kytoron, creşte merişorul¹²⁷ cel mai mult şi mai de soi. Iar Aigialos este un ţarm întins pe mai bine de 100 de stadii (18,50 km); el are un sat ce poartă acelaşi nume, de care pomeneste poetul când spune:

„Cromna şi Aigialos şi Erythynii înalţii“¹²⁸

Unii scriu:

„Cromna şi Crobialos“,

Erythine¹²⁹ se chemau, după câte se spune, Erythri-
nele de astăzi, din pricina culorii lor roşietice; ace-
stea sînt în fapt doi recifi. Dincolo de Aigialos se
află Carambis¹³⁰, un mare promontoriu ce se întinde
spre miazănoapte în direcţia Chersonesului scitic.
Am pomenit de el adeseori ca şi despre Criumeto-
pon din faţa acestuia, care desparte Pontul Euxin în
două albi.

Dincolo de Carambis se află Kinolis¹³¹ şi Antikino-
lis, precum şi un oraşel, numit Zidul lui Abonos¹³²,
apoi Armene¹³³, pe seama căreia circulă proverbul:

„Cine-n lume n-a avut
Altă treabă de făcut
Pe Armene dinadins
Cu un zid el o-a încins“.

Căci Armene este abia un sătuc cu port, aparţinînd
locuitorilor Sinopei.

11 Urmează, în continuare, Sinope însăşi, care se
află la 50 de stadii (9,25 km) depărtare de Armene,
fiind cel mai renumit oraş din acele părţi. L-au în-
temeiat milesienii. Construindu-şi o flotă, Sinope a
avut în stăpînirea sa marea de dincoace de Stîrcile
Cyaneae, dar şi în afara lor a luat parte la nume-
roase bătălii alături de eleni. După ce multă vreme

s-a bucurat de o cîrmuire independentă, oraşul Sinope nu şi-a păstrat pînă la sfîrşit libertatea, ci a fost cucerit prin asediu şi a ajuns să fie aservit, mai întîi, lui Pharnakes¹³⁴, apoi urmaşilor acestuia, pînă la Mithridates Eupator şi la romani, care au pus capăt domniei acestuia din urmă. Iar Mithridates Eupator în acest oraş s-a născut şi aici a fost crescut. De aceea l-a şi cinstit în mod deosebit şi l-a socotit drept capitala regatului său. Sinope a şi fost frumos înzestrat atît de natură cît şi de mintea prevăzătoare a omului. Într-adevăr, acest oraş este aşezat pe gîtuirea unei peninsule; de cele două părţi ale istmului său sînt porturi, şantiere navale şi minunate amenajări pentru pescuitul pălămidei, din care am spus¹³⁵ că locuitorii Sinopei deţin a doua captură, bizantinii, a treia. De jur împrejurul său, peninsula este încinsă în larg de o creastă de recifi ca nişte spinări, avînd cavităţi asemenea unor caverne de stîncă, numite Choinikide sau puţuri. Cînd marea se înalţă, ele se umplu cu apă şi din cauza aceasta locul nu este uşor accesibil, dar şi pentru că toată suprafaţa stîncii este colţuroasă şi nu poate fi parcursă desculţ. Din sus de această centură şi de oraş, solul este roditor şi înzestrat cu numeroase grădini cu tot felul de culturi, dar mult mai intens, suburbiile lui. Oraşul în sine este frumos împrejmuit cu zid şi este strălucit împodobit cu un gimnaziu, cu agora şi cu porticuri. Cu toate acestea, el a fost de două ori cucerit, mai întîi cînd Pharnakes l-a invadat, luîndu-l prin surprindere, mai tîrziu apoi, cînd a fost ocupat de către Lucullus¹³⁶ ajutat de tiranul care îşi avea aici reşedinţa, astfel că oraşul a fost împresurat în acelaşi timp şi din interior şi din exterior. Căci Bacchides, prefectul gărzii desemnat de rege, bănuind mereu că înlăuntrul cetăţii se urzeşte o trădare, prin numeroasele vătămări şi asasinate ce le-a săvîrşit, i-a silit pe oameni să renunţe la amîndouă perspectivele: pe de o parte, să nu fie în stare să respingă vitejeşte atacurile, pe de altă parte, să nu negocieze asupra unor învoieli de capitulare. Aşa că au fost cucerîţi. Lucullus i-a lăsat oraşului monu-

546

mentele care îl împodobeau, dar a luat globul celest al lui Billaros¹³⁷ și opera lui Sthenis: este vorba de statuia lui Autolykos¹³⁸, erou pe care locuitorii îl considerau întemeietorul orașului și îl cinsteau ca pe un zeu. El avea și un sanctuar cu oracol. Se crede că Autolykos a fost unul din Argonauții care au navigat împreună cu Iason și cel care a cucerit (primul) acest loc. Apoi, mai târziu, milesienii, văzând poziția prielnică a orașului Sinope și slăbiciunea locuitorilor lui, l-au ocupat și au trimis în el coloniști. În prezent¹³⁹, a fost primită aici și o colonie de romani, iar o parte a orașului și a ținutului aparține acestora. Sinope se află la 3 500 de stadii (647,50 km) depărtare de Templul (Chalkedonilor), la 2 000 (370 km) de Heracleia, iar de Carambis, la 700 de stadii (129,50 km). Sinope a dat bărbați de ispravă, dintre filosofi, pe Diogenes cinicul¹⁴⁰ și pe Timotheos Patrion¹⁴¹, dintre poeți, pe Diphilos comicul¹⁴², iar dintre istoriografi, pe Baton¹⁴³, care a compus „Istoria Persiei“.

12 De la Sinope în continuare se întâlnește gura de revărsare a râului Halys¹⁴⁴; numele și l-a primit de la minele de sare pe lângă care curge. Izvoarele sale se află tocmai în Cappadocia Mare, mai precis, în regiunea Camisene, nu departe de regiunea Pontică. Curgînd cu albie mare mai întii spre apus, apoi cotind spre miazănoapte pe la galați și paflagoni, fluviul Halys constituie frontiera dintre aceștia și leucosyrieni. Și Sinopitis¹⁴⁵ ca și întreaga regiune muntoasă ce domină țărmlul pomenit, pînă în Bithynia, produce arbori buni pentru construcțiile navale și ușor de transportat. Teritoriul însuși al Sinopei produce și arțar și nucul de munte, din care se fac mese. Întreaga regiune cultivată ce se întinde puțin mai sus de la mare este plantată și cu măslini.

13 De la gura râului Halys, în continuare se întâlnește Gazelonitis¹⁴⁶, care se întinde pînă la Saramene; ea este roditoare, fiind în întregime cîmpie. și produce de toate. Aici cresc și turme de oi cu lînă mare și moale, extrem de rară în toată Cappadocia

și Pont. Cresc aici și capre de o specie rară pe alte meleaguri. Parte a acestei regiuni o stăpinesc ami-senii, parte însă a dăruit-o Pompeius lui Deiotaros¹⁴⁷, după cum i-a încredințat și ținuturile din preajma Pharnakiei și ale Trapezuntului pînă în Colchida și în Armenia Mică; Pompeius l-a desemnat rege al acestor ținuturi, pe lângă tronul moștenit de la tatăl său în tetrarhia galaților, ca tetrah al tolistobogilor¹⁴⁸. După moartea lui Deiotaros, posesiunile lui au fost împărțite între mai mulți urmași.

14 După Gazelon¹⁴⁹ urmează Saramene¹⁵⁰ și Amisos, oraș vrednic de pomenit, aflat cam la 900 de stadii (166,50 km) depărtare de Sinope. Theopompos spune¹⁵¹ că primii întemeietori ai lui au fost miliesieni, apoi așezarea a fost mărită de Timades, suveranul cappadocilor; în al treilea rînd, Athenocles¹⁵² și atenienii, trimițînd aici coloniști, i-au schimbat numele în Pireu. Și pe acest oraș l-au stăpînit regii; Mithridates Eupator l-a împodobit cu temple și i-a mai construit un cartier. Lucullus a cucerit prin impresurare și acest oraș, iar mai apoi, Pharnakes, cînd a traversat marea pe aici, pornind din Bosfor. După ce divinul Caesar l-a eliberat de tiranie, Antonius l-a dat iar în stăpînirea regilor. Și astfel orașul a fost rău năpăstuit de tiranul Straton. În sfîrșit, el a fost din nou eliberat de Caesar Augustus după lupta de la Actium, și în prezent se află într-o stare foarte înfloritoare¹⁵³. Căci are în stăpînirea sa, pe lângă alte regiuni, și Themiskyra, reședința amazoanelor, precum și Sidene¹⁵⁴.

15 Themiskyra este o cîmpie, udată într-o parte de mare, aflîndu-se cam la 60 de stadii (11,10 km) depărtare de Amisos; de cealaltă parte, ea este mărginită de o regiune muntoasă bine împădurită și brăzdată de pîraie ale căror izvoare tocmai aici se formează. Împlinindu-și albia din toate aceste cursuri de apă, un singur rîu, numit Thermodont¹⁵⁵, străbate cîmpia. Un alt rîu, la fel de mare ca acesta, curgînd din așa numita Phanaroiă¹⁵⁶, traversează aceeași cîmpie; numele lui este Iris¹⁵⁷. Acesta izvorăște chiar

în Pont, curge prin mijlocul oraşului Comana Pontică¹⁵⁸ şi printr-o cîmpie mănoasă, Dazimonitis, îndreptîndu-se spre apus, coteşte apoi spre miază-noapte pe lîngă Gaziura¹⁵⁹ însăşi, o veche reşedinţă regală, astăzi pustie, se îndreaptă apoi din nou spre răsărit, primind şi apele riului Skylax¹⁶⁰ şi ale altor riuri şi, trecînd pe lîngă zidul însuşi al Amas(e)iei¹⁶¹, patria noastră, care este un oraş foarte bine fortificat, iese în Phanarolia. Aici, unindu-se cu el Lycos¹⁶², care izvorăşte din Armenia, se confundă cu Iris; în continuare, îi preia cursul Themiskyra şi Marea Pontică. Din această cauză, cîmpia Themiskyra este mereu umedă şi acoperită cu iarbă, în stare să hrănească cirezi întregi de vite precum şi herghelii de cai; ea primeşte foarte multă, mai bine zis, o permanentă

548 înşămîntare cu zeea şi cu mei. Într-adevăr, apa din belşug a locului biruie orice secetă, astfel că nici foamea nu-i încearcă niciodată pe oamenii din partea locului. Regiunea submontană oferă atîta belşug de poame pădureţe, ce cresc de la sine, necultivate, ca struguri, pere, mere şi unele din soiul nucilor, încît, în orice anotimp al anului, pot să se aprovizioneze din abundenţă cei care ies la pădure, deoarece uneori fructele atîrnă încă în pomi, altelei zac pe frunzişul ce s-a scuturat din ei, ba şi sub stratul gros şi des de frunze aşternut pe jos. Bogat este aici şi vinatul de tot soiul de sălbăticiuni, datorită prisosului de hrană.

16 Dincolo de Themiskyra se întinde Sidene, tot o cîmpie roditoare, dar nu la fel de înzestrată cu apă; ea are locuri fortificate la ţărmul mării cum sînt Side, după care şi-a primit numele şi cîmpia Sidene precum şi Chabaca şi Phabda¹⁶³. Pînă aici ţine Amisene¹⁶⁴. Bărbaţi vestiţi în ale învăţaturii s-au născut în Amisene ca: matematicienii Demetrios¹⁶⁵ al lui Rhathenos şi Dionysodoros, care poartă acelaşi nume ca matematicianul din Melos, precum şi gramaticul Tyrannion pe care noi l-am auzit.

17 Dincolo de Sidene se întîlneşte Pharnakia¹⁶⁶, un oraşel fortificat şi, după el, Trapezuntul¹⁶⁷, un

oraș elen, pînă la care este o cale pe apă cam de 2 200 de stadii (407 km) de la Amisos. În continuare, de la Trapezunt la Phasis sînt cam 1 400 de stadii (259 km), încît distanța totală, de la templul Chalkedonic pînă la Phasis, face în jur de 8 000 de stadii (1480 km) sau cu ceva peste sau sub această cifră. Cei ce fac croaziera pe lîngă acest țarm, începînd de la Amisos, întîlnesc mai întîii promontoriul Heracleion¹⁶⁸, apoi un alt promontoriu zis Iasion și Genetes, apoi Cotyora¹⁶⁹, un orașel din care s-a populat Pharnakia, după aceea Ischopolis¹⁷⁰, (azi) ruine, în continuare, un golf în care sînt situate Kerasus și Hermonassa¹⁷¹, două localități mijlocii, apoi, în apropierea Hermonassei, Trapezuntul, după aceea, Colchida¹⁷². Cam pe aici pe undeva se află și o anumită localitate cu numele Zygonopolis¹⁷³. Despre Colchida și despre țarmul situat mai sus de ea am vorbit¹⁷⁴.

18 Mai sus de Trapezunt și de Pharnakia locuiesc tibareni¹⁷⁵, chaldei și sannii, care, mai înainte, se numeau macroni: tot în acele părți se află și Armenia Mică. Într-un fel, appaiții¹⁷⁶ se învecinează cu aceste locuri, și anume cei care se chemau înainte kerkiți. Pînă pe la aceștia se întinde Skydises¹⁷⁷, un munte povîrnit care se unește cu munții Moschici situați mai sus de Colchida; piscurile lui se află în stăpînirea heptacomeților sau a celor din „Șapte sate“; tot aici se află și Paryadres¹⁷⁸, care se întinde pînă în Armenia Mică, din părțile Sidenei și ale Themiskyrei, și formează coasta răsăriteană a Pontului Euxin. Toți locuitorii acestor munți sînt sălbateci cu desăvîrșire, dar heptacomeții îi întrec pe toți ceilalți. Unii dintre ei locuiesc chiar în copaci sau în niște turnulețe, de aceea le-au și zis cei vechi *mosynici*¹⁷⁹, deoarece turnurilor ei le spuneau *mosyne*. Se hrănesc cu carne de vînat și cu poame pădurețe, atacă și călătorii, sărindu-le în spinare de pe platourile lor. Acești heptacomeți au măcelărit trei cohorte de ale lui Pompeius pe cînd traversau munții¹⁸⁰, amestecînd în cratere așezate în drumul lor un soi de miere ce provoacă nebunia și pe care

o produc crengile copacilor¹⁸¹. Atacându-i pe ostași, după ce aceștia au băut și și-au pierdut mințile, i-au decimat cu mare ușurință. Unii dintre acești barbari se chemau și byzeri¹⁸².

19 Chaldeii¹⁸³ de astăzi se numeau în vechime chalybi. Exact la înălțimea teritoriului lor era așezată Pharnakia. Acest oraș are un prim câștig natural de la mare, din pescuitul pălămidei (căci aici se face prima captură din acest soi de pește; un alt avantaj apoi, ce-i vine de pe uscat, i-l oferă minele¹⁸⁴, în prezent numai de fier, odinioară și de argint. Îndeobște țărmul din aceste locuri este deosebit de îngust, pentru că doar puțin mai sus de la mal se înalță munții plini de mine și de păduri. Terenuri cultivate nu se găsesc prea multe. Minerilor le rămâne să-și procure din minerit cele de trebuință traiului, lucrătorilor de pe mare, din pescuit și mai cu seamă din pescuitul pălămidei și al delfinilor¹⁸⁵; căci delfinii, urmărind bancurile de pește, mai ales thonul tânăr, thynul și pălămida, se îngrașă și se pescuiesc ușor, deoarece se apropie de uscat atrași de această pradă și uitând de orice prudență; sînt prinși, de altfel, ei singuri. În acest fel, pescarii îi omoară pe delfini căci folosesc multă grăsime de pește pentru toate nevoile lor.

20 Ei cred că acestora le zice poetul halizoni, enumerîndu-i după paflagoni:

*„Pe halizoni îi minau la război Epistrophos și cu Odiu,
Ei de departe veneau, din Alyba, de unde-i argintul”¹⁸⁶*

astfel, fie că textul a fost modificat din „de departe, din Chalyba“, fie că oamenii se chemau odinioară alybi în loc de chalybi. Doar nu se va spune că acum a fost cu puțință să se numească chaldai în loc de chalybi, dar mai de mult nu puteau să se cheme chalybi în loc de alybi, și aceasta, ținînd seama de faptul că numele suferă multe schimbări, mai cu seamă la barbari. De pildă, o seminție tracă

purta numele de sintieni, apoi sinți, apoi sai¹⁸⁷; la aceștia spune Arhiloh că și-a aruncat scutul:

*„Unul din sai a luat scutul meu
Pe care neatins
Eu l-am lăsat, fără să vreau,
Scăpat într-un tufiș“¹⁸⁸.*

550

Aceiași oameni se numesc în prezent sapei. Toți acești traci își aveau așezările în preajma Abderei¹⁸⁹ și în insulele de lângă Lemnos. La fel și brygii¹⁹⁰ și brigii și frigii sînt unii și aceiași, după cum și mysii¹⁹¹ (meeoni) sînt aceiași cu maionii și meonii. Nu e nevoie să mai înmulțim exemplele. Demetrios Skepsios¹⁹² bănuiește că li s-a schimbat numele din alybi în chalybi, dar pentru că nu prevede consecințele ce decurg din această schimbare, nici cele ce se potrivesc cu ele, și, înainte de toate, din ce pricină Homer¹⁹³ a numit halizoni pe chalybi, respinge această presupunere. Noi, opunînd acum părerii noastre propria lui opinie precum și presupunerile altora, încercăm să le examinăm pe rînd.

21 Unii critici corectează textul homeric astfel: „al alazonilor“, în loc de „al halizonilor“, alții „al amazoanelor“, iar următorul, prin variantele „din Alybe“, „din Alope“ sau „din Alobe“, ca Menecrates¹⁹⁴; tot astfel pe unii sciți care sînt așezați din sus de Borysthenes îi numesc alazoni¹⁹⁵, callipizi și cu alte și alte denumiri, pe care ni le-au vînturat Hellanicos¹⁹⁶, Herodot și Eudoxos; în același timp, pe amazoane le-au așezat între Mysia, Caria, Lydia și, după cum crede Ephoros¹⁹⁷, în apropiere de patria sa, Kyme. De bună seamă și această versiune din urmă poate avea o anumită rațiune logică. Căci Ephoros s-ar putea să aibă în vedere, în cuvintele sale, regiunea ocupată mai înainte de amazoane și populată mai tîrziu de eolieni și ionieni. Se spune, de asemenea, că se găsesc unele orașe care poartă nume de amazoane, cum sînt Efesul¹⁹⁸, Smyrna, Kyme și Myrina. Dar Alybe sau, cum o numesc unii, Alope sau Alobe, cum ar putea să fie socotită

de poet în aceste locuri și cum „departe de ele“? Ce este apoi cu izvorul argintului?

22 Aceste dificultăți se rezolvă numai prin modificarea textului, fapt pentru care Demetrios Skepsios scrie versul astfel:

„Peste-amazoane domneau Epistrophos și cu Odios¹⁹⁹
Din Alope venind, de unde-al amazoanelor neam e.“

Dar propunând aceste soluții, Ephoros a căzut într-o altă plâsmuire, deoarece nicăieri în aceste locuri nu se găsește Alope, iar argumentul născocit împotriva autorității vechilor copii seamănă foarte mult cu o improvizație personală. Demetrios Skepsios pare că nu acceptă nici părerea poetului nici a acelor care îi presupun pe halizoni în jurul Pallenei²⁰⁰, cum am pomenit noi în capitolele despre macedoneni. De asemenea, el se întreabă cu îndoială cum ar putea să creadă cineva că troienilor le-au sosit ca aliați unii din nomazii așezați dincolo de Borysthenes. În schimb laudă cu osebire părerea lui Hecataios din Milet și a lui Menecrates Elaitul²⁰¹, unul dintre discipolii cunoscuți ai lui Xenocrates, precum și pe cea a lui Palaiphatos²⁰². Hecataios²⁰³, în lucrarea sa *Inconjurul uscatului*, se exprimă astfel: „Vine la rînd orașul Alazia²⁰⁴, rîul Odryses²⁰⁵, care curge prin cîmpia Mygdoniei²⁰⁶ venind dinspre apus, din lacul Daskylitis²⁰⁷, și se varsă în Rhyndacos²⁰⁸; el mai adaugă știrea că, în prezent, Alazia este pustie, dar că există multe sate de alazoni, prin care curge Odryses și în care Apollon se bucură de o cinstire deosebită, aceasta, mai ales înspre hotarele cu cyziceni. Menecrates, în lucrarea sa *Inconjurul Hellespontului*, spune²⁰⁹ că locurile de dincolo de Myrleia²¹⁰ sînt dominate de un lanț continuu de munți pe care îl popula (odinioară) neamul halizonilor²¹¹. Trebuie, zice el, să le scriem numele cu doi „l“; poetul îl scrie cu un singur „l“ din nevoile versului. Palaiphatos adaugă²¹² că Odios și Epistrophos au pornit la război de la alazonii care locuiesc în Alope, azi Zeleia²¹³. Dar oare de ce ar merita să fie acceptate

părerile acestor autori? Căci în afară de faptul că și ei modifică vechea lecțiune, nici minele de argint nu le semnalează, nici nu precizează în ce parte a Myrleatidei se află Alope, nici cum au sosit aceia la Ilion de așa de departe, chiar dacă li se face concesiia că a existat o Alope sau o Alazia. Căci aceste locuri ale Myrleatidei se află negreșit mult mai aproape de Troada decît cele din preajma Efesului. Totuși cei care susțin că amazoanele au sălășluit în jurul Pygelei²¹⁴, între Efes, Magnesia²¹⁵ și Priene, spun prostii, zice Demetrios din Skepsis, deoarece expresia homerică *de departe* nu se potrivește pentru acest loc. Dar s-a gîndit oare Demetrios că nepotrivirea cuvîntului homeric este și mai mare pentru ținutul din preajma Mysiei și a Teuthraniei²¹⁶?

23 Așa este, pe Zeus! Dar tot el afirmă că trebuie să acceptăm unele expresii homerice care sînt adăuse textului, fără a le lua însă la litera cărții; așa sînt, de pildă, *de departe din Ascaniu*²¹⁷ și *Arnaios pe nume era, pe acesta i-l dete mama-i stăpînă*²¹⁸ și *luă Penelopa cheia bine încovoiată cu mîna-i moale*²¹⁹. Să-i acordăm, așadar, și acest punct. Dar negreșit nu trebuie acceptate acele poziții la care el se oprește fără să opună argumente plauzibile acelor care susțin lecțiunea „*de departe din Chalybe*“. Admițînd faptul că, deși în prezent nu mai sînt mine de argint la chalybi, s-ar fi putut întîmpla ca ele să fi fost odinioară, el nu acceptă totuși că ar fi putut să fie chiar vestite și vrednice de pomenit, la fel ca minele de fier. Dar oare ce piedică există, ar putea replica cineva, ca ele să fi fost totuși celebre, la fel ca minele de fier? Sau poate cumva producția bogată de fier este în măsură să facă un loc celebru, dar cea de argint nu? Și de ce, mă rog? Căci dacă minele de argint nu-și cîștigaseră un mare renume pe vremea eroilor, decît pe timpul lui Homer, oare ar putea să disprețuiască cineva afirmația poetului? Sau poate întreba cineva: oare cum i-a parvenit lui Homer această știre? Dar atunci, cum a ajuns să cunoască faima aramei din Teme-

552

sa²²⁰ Italiei? Cum i-a sosit zvonul despre bogățiile Thebei Egiptului, cu toate că poetul se afla aproape la îndoitul distanței de Theba Egiptului decât de chaldei? Dealtfel, Demetrios din Skepsis nu este de acord nici măcar cu acel punct al argumentării pentru care pledează. Căci situînd așezările din jurul orașului Skepsis²²¹, patria sa, el fixează aproape de acesta și de Aisepos²²² localitățile Neacome, Argyria și Alazonia. Iar acestea, dacă cumva există cu adevărat, ar putea să fie pe la izvoarele Aisepului. Hecataios însă susține²²³ că aceste orașe se află dincolo de gurile de revărsare ale acestui rîu. Palaiphatos²²⁴, mulțumindu-se cu precizarea că alazonii locuiau în localitatea numită înainte Alope, în prezent Zeleia, nu face nici o afirmație în consens cu aceștia, poate doar cu Menecrates; dar nici acesta nu precizează care este Alope sau Alobe sau cum vor să se scrie, dar Demetrios însuși, nici atît.

24 Pe de altă parte, împotriva lui Apollodoros, care atinge aceleași teme în *Catalogul troienilor*, am discutat pe larg mai înainte²²⁵; cu toate acestea, trebuie să mai adăugăm unele argumente și acum. Apollodoros crede²²⁶ că nu trebuie să admitem părerea că halizonii se aflau dincolo de Halys, deoarece troienilor nu le-a sosit nici o alianță de peste Halys. Dar, în primul rînd, îl vom întreba pe Apollodoros cine sînt halizonii de dincoace de Halys și cei „de dincolo din Alybe, de unde-i izvorul argintului“. Căci nu va putea răspunde. Apoi îi vom pretinde cauza pentru care respinge posibilitatea ca troienilor să le fi sosit vreun ajutor și de peste fluviu. Căci, deși se întîmplă ca toate celelalte ajutoare să le fi venit de dincoace de Halys, în afară de traci, nici o piedică nu se ivește ca acest singur sprijin să le fi sosit de peste fluviu, din regiunea aflată dincolo de leucosyrieni. Sau nu cumva pentru unele populații a fost cu putință să traverseze rîul, pornind din aceste locuri și din altele mai depărtate încă, pentru a se război, cum se spune că făceau amazoanele, trerii²²⁷ și cimmerienii, dar nu putea să-l treacă un popor pentru a da ajutor? Amazoanele nu le veniră

troienilor în sprijin pentru că Priam a purtat război împotriva lor, aliindu-se cu frigienii:

„Cînd năvăliseră acolo hordii de bărbate-Amazoane“

zice Priam,

„Doară și eu între dinșii eram socotit ca tovarăș²²⁸.“

Iar vecinii amazoanelor nu se aflau nici așa de departe de Troia, încît să fie greu să trimită după ajutoarele lor de la o asemenea distanță, nici nu erau opriți s-o facă din vreo dușmănie; nimic nu-i împiedica, după părerea mea, ca ei să le devină aliați.

25 Dar Apollodoros nu e în stare să susțină nici vreo mărturie de-a celor vechi, cum că ei au fost cu toții de acord că nimeni de peste Halys nu a luat parte la războiul troian. Mai degrabă s-ar găsi mărturii contrare. Astfel, Maiandrios spune²²⁹ că eneții au luat parte la războiul troian venind de la leucosyrieni, iar de la Troia ei au plecat împreună cu tracii și s-au așezat în preajma înfundăturii Adriatice; în vreme ce eneții, care n-au luat parte la acest război, au fost asimilați de cappadoci. Cu această versiune se împacă și faptul că întregă Cappadocia din vecinătatea râului Halys, pe porțiunea ce se află de-a lungul Paflagoniei, folosește două limbi și are mai multe nume paflagoniene cum sînt: Bangas, Baisas, Ainiates, (Rh)atotes, Zardokes, Tibios, Gasys, Oligassys și Manes²³⁰; într-adevăr, aceste nume sînt foarte frecvente în Phazemonitis²³¹, în Pimolisitis, în Gazelonitis, în Gazakene și în foarte multe alte regiuni. Apollodoros însuși îmbrățișează părerea lui Zenodotos, deoarece scrie versul homerice²³²:

*„De la Eneta, de unde provine rasa catrilor
Celor sălbateci.“*

El susține că Hecataios din Milet consideră localitatea Eneta una și aceeași cu Amisos. Iar despre

Amisos am spus²³³ că aparține leucosyrienilor și că se află dincolo de Halys.

26 De asemenea, Apollodoros a spus undeva²³⁴ că poetul avea știri despre paflagonii din interiorul ținutului de la cei care le-au străbătut țara pe jos; țărmul lor însă nu-l cunoștea, după cum nu cunoștea nici restul litoralului Pontic, pentru că, altfel, l-ar fi menționat. Împotriva acestei păreri se poate replica faptul că, pornind de la descrierea țărmului maritim pe care l-am determinat acum, poetul a parcurs întreg acest țărm și n-a trecut cu vederea nimic din cele cîte erau vrednice de pomenit pe atunci. Iar dacă nu vorbește de Heracleia, de Amas-tris și de Sinope, nu-i de nici o mirare, dat fiind că sînt orașe care încă nu fuseseră întemeiate; cît despre interiorul ținutului nu-i nimic neobișnuit că nu l-a pomenit. În afară de aceasta, a nu numi multe din locurile cunoscute nu-i semn de ignoranță, ceea ce am arătat și în rîndurile de la început²³⁵. Poetul — spune Apollodoros²³⁶ — n-a cunoscut multe din realitățile geografice vestite din jurul Pontului, cum sînt unele riuri și neamuri, pentru că, altfel, el le-ar fi menționat cu numele. Într-adevăr s-ar putea accepta această obiecție în cazul unor nume foarte vestite, cum sînt sciții, Maeotis și Istrul. Căci eu nu cred că poetul care i-a înfățișat pe nomazi prin termeni caracteristici drept „băutori de lapte“, „fără resurse“ și ca „bărbați foarte dreți“, la fel și „hippemolgi străluciți“, n-ar fi știut să-i menționeze pe sciți, ori pe sauromați, ori pe sarmați, dacă elenii i-ar fi desemnat pe atunci cu aceste nume. De asemenea, cînd vorbește de traci și de mysii de pe Istru, poetul n-ar fi trecut sub tăcere fluviul care este cel mai mare din riurile (Europei), și aceasta, tocmai el care era inclinat să delimiteze locurile prin riuri; tot astfel, el n-ar fi omis să vorbească de Bosfor sau de Maeotida cînd citează pe cimmerieni²³⁷.

27 În cazul numelor de locuri mai puțin însemnate sau neînsemnate pe vremea aceea sau, în sfîrșit, lip-

site de însemnătate pentru subiectul său, ce învinuire i s-ar putea aduce poetului? De pildă, Tanais pe atunci nu era cunoscut prin nimic altceva decât că formează hotarul dintre Asia și Europa. Dar contemporanii lui Homer nu foloseau încă numele nici al Asiei, nici al Europei, ba nici măcar nu era împărțit pământul populat în trei continente pentru că, altfel, Homer le-ar fi pomenit undeva, datorită importanței acestora, așa cum a pomenit Libya și vântul Libyan care suflă din părțile apusene ale Libyei. Dar cum continentele încă nu erau delimitate unele față de altele, poetul nu avea nevoie nici de Tanais, nici de pomenirea lui. În afară de aceasta, sînt multe lucruri vrednice de pomenit, dar nu i s-a ivit prilejul să-i treacă prin minte. Căci și în cuvinte și în fapte, prilejul joacă un mare rol. Din toate considerațiunile de acest fel reiese limpede că face uz de o probă vicioasă oricine dovedește că poetul nu cunoștea un anumit lucru numai pentru faptul că nu l-a menționat. Chiar prin mai multe exemple se cuvine să respingem viciul procedurii lor, deoarece mulți s-au servit de el adeseori. Trebuie, așadar, să-i criticăm pe cei care proferează asemenea argumente, chiar de-o fi să ne repetăm. De pildă, dacă cineva ar pretinde, în legătură cu riurile, că poetul nu le-a cunoscut, pentru că nu le-a pomenit, îi vom arăta că motivarea lui este absurdă, deoarece poetul n-a pomenit nici Meles²³⁸, riul ce curge pe lângă Smyrna²³⁹, pe care cei mai mulți o consideră patria lui, cîta vreme numește riul Hermos²⁴⁰ și Hyllos; de asemenea, el nu menționează riul Pactolos care se varsă în mare în aceleași părți cu acestea două, izvorînd din muntele Tmolos pe care, în schimb, îl numește. Poetul nu pomenește nici măcar Smyrna, nici celelalte orașe de-ale ionienilor, după cum nu amintește de cele mai multe din orașele eoliienilor, în vreme ce menționează Miletul²⁴¹, Lesbos și Tenedos; el nu pomenește nici riul Lethaios care curge pe lângă Magnesia, nici pe Marsyas, doi afluenți de-ai Meandruului, în

vreme ce desemnează cu numele pe acesta din urmă²⁴² și, în afară de acestea, și

„*Rhesos, Heptaros, Caresos și Rhodios*,²⁴³“

precum și altele, dintre care cele mai multe nu depășesc mărimea unor simple canale. Când menționează numeroase regiuni și orașe, uneori poetul desemnează în același timp și râurile și munții lor, alteori, nu; de pildă pe cele din Etolia și din Attica nu le menționează, și nici altele mai multe la număr. Mai mult, dacă evocă râurile foarte îndepărtate, dar pe cele foarte apropiate le trece cu vederea, negreșit aceasta o face nu pentru că nu cunoștea cele ce erau cunoscute tuturor. De asemenea, nici pe locuitorii din apropiere nu-i tratează ai-doma, deoarece pe unii îi menționează cu numele, pe alți nu; de pildă, pe lycieni²⁴⁴ și pe solymi îi pomenește dar pe mylieni, nu, nici pe pamphylieni și nici pe pisidieni; sau el vorbește despre paflagoni²⁴⁵, frigieni și mysi, dar nu-i menționează pe mariandyni, nici pe thyni, nici pe bithyni, nici, în sfârșit, pe bebryci; de amazoane pomenește²⁴⁶, de leucosyrieni, nu, nici de syrieni, nici de cappadoci și nici de lycaoni, în vreme ce vorbește mereu despre fenicieni²⁴⁷, egipteni și etiopieni. El vorbește, de asemenea, despre cîmpia Aleion²⁴⁸ și despre arimi, dar trece sub tăcere neamul la care se află aceștia. O astfel de critică este deci falsă; ea este corectă numai cînd demonstrează că poetul a afirmat ceva greșit. Dar s-a dovedit²⁴⁹ că Apollodoros nici măcar într-o astfel de critică nu a procedat corect, cînd a îndrăznit să afirme că vestiții hippemolgi și galactofagi sînt plăsmuiri curate. Acestea sînt replicile noastre la adresa lui Apollodoros. Dar să ne întoarcem reluînd firul descrierii.

28 Mai sus de ținuturile din preajma Pharnakiei și a Trapezuntului, sînt așezați tibarenii și chaldeii pînă în Armenia Mică. Aceasta este o regiune destul de roditoare. Atît ea cît și Sophene s-au aflat mereu sub stăpînirea unor dinastii care erau cînd

uniți prin legături de prietenie cu ceilalți armeni, când își cirmuiau treburile independent. Ei îi aveau supuși și pe chaldei și pe tibareni, încât autoritatea lor se întindea pînă în Trapezunt și în Pharnakia. Dar crescîndu-i puterea, Mithridates Eupator a devenit și stăpînul Colchidei și al tuturor acelor locuri, deoarece Antipatros, fiul lui Sisis, i-a cedat domeniul său. Mithridates s-a îngrijit așa de mult de aceste locuri încît a construit în ele 75 de fortărețe, în care și-a adăpostit cea mai mare parte a comorilor sale. Dintre aceste fortărețe cele mai însemnate sînt: Hydara²⁵⁰, Basgoidariza și Sinoria; ultima este un castel ridicat la hotarul cu Armenia Mare, fapt pentru care Theophanes²⁵¹ a numit-o și Synoria sau „Megieșa“. Căci întreaga regiune muntoasă a Paryadrului²⁵² oferă multe situații prielnice acestor așezări, fiind bine înzestrată cu apă, acoperită de păduri și străbătută din toate părțile de văi povîrnite și de prăpăstii. Cele mai multe adăposturi pentru vistierii aici au fost clădite; în cele din urmă, la aceste margini ale regatului Pontic s-a refugiat Mithridates din fața ofensivei lui Pompeius; el a ocupat, lîngă Dasteira²⁵³, un munte al Akilisenei bine înzestrat de la natură cu apă (prin apropierea sa curge și Eufratul care desparte Akilisene de Armenia Mică) și aici a stat pînă cînd, împresurat, fu silit să fugă prin munți în Colchida și de acolo în Bospor. Pompeius a întemeiat în preajma acestui loc al Armeniei Mici un oraș numit Nicopolis²⁵⁴, care dăinuie și astăzi și are o populație înfloritoare.

29 Cum Armenia²⁵⁵ Mică au stăpînit-o cînd unui suverani cînd alții, după cum hotărau romanii, în cele din urmă ea a ajuns sub conducerea lui Archelaos. Astăzi însă tibareni și chaldeii, pînă în Colchida precum și pînă în Pharnakia și Trapezunt, se află sub ascultarea Pythodoridei²⁵⁶, o femeie înțeleaptă și capabilă să cirmuiască treburile obștești. Ea este fiica lui Pythodoros²⁵⁷ din Tralles, a devenit soția lui Polemon²⁵⁸ și a domnit împreună cu el o bucată de vreme; apoi a moștenit ea domnia, după ce soțul i-a murit la barbarii din jurul Sindikei²⁵⁹

556

numiți aspurgieni. Cum din căsătoria ei cu Polemon au rezultat doi fii și o fiică, pe fiică a căsătorit-o cu Cotys sapeul²⁶⁰, dar, după ce acesta a fost asasinat prin vicleșug, fiica ei a rămas văduvă trăind împreună cu copiii rezultați din această căsătorie; în prezent domnește fiul ei cel mai virstnic²⁶¹. Dintre fiii Pythodoridei²⁶², unul ajută la cirmuirea regatului ca simplu particular, alături de mama sa, iar celălalt a fost înscăunat de curînd rege al Armeniei Mari. Ea însăși s-a căsătorit cu Archelaos²⁶³ și a conviețuit cu el pînă la capătul zilelor lui. În prezent însă este (iar) văduvă, avînd în stăpînirea sa ținuturile pe care le-am pomenit și altele încă mai înfloritoare decît acelea, despre care voi vorbi în continuare.

30 În vecinătatea Pharnakiei se află Sidene și Themiskyra. Mai sus de acestea este așezată Phana-roia²⁶⁴ care stăpînește cea mai bună parte a Pontului; într-adevăr, aceasta este o regiune foarte prielnică pentru culturile de măslini și viță de vie și are și toate celelalte avantaje cu putință, fiind adăpostită la răsărit de muntele Paryadres care se întinde paralel cu ea în lungime, iar în părțile dinspre apus, de Lithros²⁶⁵ și Ophlimos. Mai există aici și o vilcea cu o lungime și lățime vrednice de pomenit, pe care o brăzdează riul Lycos, ce izvorăște în Armenia precum și riul Iris la ieșirea sa din strîmtorile Amasiei. Amîndouă riurile se unesc cam pe la mijlocul acestei cîmpii, iar la confluența lor este așezat un oraș pe care primul său cuceritor, Mithridates Eupator, l-a numit Eupatoria²⁶⁶, după numele său; Magnus Pompeius, apoi, cucerindu-l pe cînd era doar pe jumătate terminat, i-a adaus teritoriu și locuitori și i-a schimbat numele în acela de Magnopolis. Acest oraș, așadar, este așezat în mijlocul cîmpiei. Chiar pe coasta Paryadrului este situată Cabira²⁶⁷, cu vreo 150 de stadii (27,75 km) mai spre miazăzi decît Magnopolis; tot cu atîtea stadii este și Amaseia mai spre apus de acesta din urmă. În Cabira fuseseră amenajate palatele regale ale lui

Mithridates, moara de apă și parcul de animale captive, iar în apropiere se aflau terenuri de vânătoare și mine²⁶⁸.

31 În aceste părți se găsește și așa numitul Castel Nou²⁶⁹, o stîncă fortificată de la natură și povîrnită, la o depărtare de Cabira ceva mai mică de 200 de stadii (37 km); în vârful ei se află un izvor din care țîșnește multă apă, iar la poalele ei, un rîu și o prăpastie adîncă. Înălțimea stîncii în partea prăpăstioasă a crestei este nemaipomenită, încît e cu neputință de cucerit prin asediu. În afară de aceasta, ea este minunat împrejmuită cu zid, în afară de o porțiune unde a fost dărîmat de romani. Toată împrejurimea este împădurită, muntoasă și în așa măsură lipsită de apă, încît sub 120 de stadii (22,20 km) în jurul ei nu este cu putință să se așeze o tabără ostășească. Aici își avea Mithridates adăpostite tezaurile cele mai de preț, care se află acum pe Capitoliu închinat de Pompeius (zeilor). Pythodoris stăpînește întreagă această regiune aflată în contiunarea pămîntului barbar, care a ajuns tot sub stăpînirea ei, la fel și Zelitis și Megalopolitis²⁷⁰. Cum Pompeius a transformat Cabira în oraș numindu-l Diospolis, regina a mai adăugat noi amenajări și i-a schimbat numele în Augusta. În prezent, ea și-a așezat în acest oraș reședința regală. Orașul mare are și un templu al zeului așa numit Mên al lui Pharnakes²⁷¹; mai are apoi o mică așezare orășenească, Ameria²⁷², care adăpostește multe persoane în serviciul templului și un teren sacru, ale cărui roade revin mereu preotului. Regii au cinstit acest templu în așa de mare măsură, încît au introdus și în jurămîntul așa-numit regesc formula „pe norocul regelui“ și „pe Mên al lui Pharnakes“. Și acest templu este închinat Lunei, la fel ca templul de la albani și ca cele din Frigia, mă refer la sanctuarele lui Mên din ținutul cu același nume, la templul lui Ascaios de lîngă Antiochia din vecinătatea Pisidiei și la sanctuarul lui Mên din regiunea Antiochiei.

32 Mai sus de Phanaroia se află Comana²⁷³ pontică; aceasta poartă același nume cu Comana din

Cappadocia Mare, este consacrată aceleiași zeițe și a fost construită după modelul ei; dar și ritualul jertfelor, al inspirațiilor divine și al cinstirii preoților îl practică aproape la fel; aceasta se petrecea mai ales în trecut, pe vremea regilor, cînd, de două ori pe an, cu prilejul procesiunilor numite „ale zeiței“ preotul purta diadema și era al doilea în cinstire după rege.

33 Am vorbit mai înainte de Dorylaos tacticianul²⁷⁴, care a fost strămoșul mamei mele, precum și de un alt Dorylaos, care era fiul fratelui aceluia, cu numele Philetairos; am arătat că ultimul Dorylaos, printre alte onoruri înalte pe care le-a obținut de la Eupator, a primit și demnitatea de mare pontif de Comana. Acest Dorylaos a fost surprins închinînd domnia romanilor. De aceea, căzînd în dizgrație, s-a prăbușit împreună cu el și familia (noastră). Mai tîrziu, Moaphernes²⁷⁵, unchiul dinspre tată al mamei mele, a atins o înaltă treaptă, deja spre sfîrșitul domniei (lui Mithridates Eupator) și din nou a îndurat nenorocirile împreună cu regele, atît el însuși, cît și prietenii lui, afară doar de cîtiva care au apucat să-l părăsească mai înainte, cum a făcut bunicul meu dinspre mamă, Ainiates²⁷⁶; acesta, văzînd că sorții regelui în timpul războiului cu Lucullus²⁷⁷ cad rău și, totodată, înstrăinat de el din minie pentru că se întîmplase să-iucidă de curînd vărul cu numele Tibios și pe fiul acestuia, Theophilos, a pornit să-i răzbune atît pe aceștia cît și pe el însuși; luînd deci zăloage de credință de la Lucullus, îi predă acestuia 15 garnizoane. În schimbul acestora i s-au făcut promisiuni mari, dar sosînd Pompeius, care a preluat conducerea războiului, i-a tratat ca vrăjmași pe toți aceia care l-au slujit cu ceva pe Lucullus, din cauza dușmăniei ce i-o nutrea; apoi, după ce a încheiat războiul și s-a întors în patrie, a obținut de la senat să nu ratifice onorurile pe care le-a promis Lucullus unora din Pont, pentru că este nedrept ca, după ce unul a dus la bun sfîrșit războiul, recompensele să depindă de altul, la fel și împărțirea distincțiilor.

34 Pe vremea regilor, aşadar, în acest fel a fost cîrmuită Comana, cum am arătat. Dar cînd Pompeius a preluat puterea, a înscăunat pe Archelaos mare pontif şi i-a mai adaus la terenul templului încă două schoine de jur împrejur, ceea ce face în total 60 de stadii (11,10 km), aducînd la cunoştinţa locuitorilor de pe acest teritoriu că se află sub ascultarea pontifului. Acesta era, prin urmare, adevăratul lor conducător şi, totodată, stăpînul sclavilor sacri care locuiau în oraş, doar că nu-i putea vinde. Aceştia nu erau nici aici mai puţini de 6 000. Era acest Archelaos fiul celui cîstit de Sulla şi de Senat şi prietenul lui Gabinius, unul dintre consulari²⁷⁸. Cînd Gabinius a fost trimis în Syria, a sosit şi Archelaos în speranţa de a colabora cu el, căci Gabinius tocmai se pregătea în vederea războiului cu parţii. Dar cum Senatul roman nu i-a îngăduit colaborarea, Archelaos, renunţînd la această nădejde, dobîndi alta mai promiţătoare încă. Întimplător tocmai atunci Ptolemaios²⁷⁹, tatăl Cleopatrei, fu alungat de la domnie de către egipteni, tronul fu ocupat de fiica lui, sora mai²⁸⁰ vîrstnică a Cleopatrei. Cum acesteia i se căuta un bărbat de viţă regească, Archelaos s-a prezentat ca atare pe sine însuşi mandatarilor ei, dîndu-se drept fiul lui Mithridates Eupator. Fiind astfel acceptat, el avu parte de domnie timp de şase luni. Dar i-a pus capăt zilelor Gabinnius însuşi în lupta ce s-a dat între ei cînd l-a reîncăunat pe Ptolemaios.

35 Fiul acestui Archelaos a obţinut funcţia de pontif în Comana, apoi, mai tîrziu, Lycomedes²⁸¹, căruia i s-a mai atribuit un alt teren de 4 schoine (246,66 m). După ce şi acesta a fost izgonit, în prezent deţine funcţia Dyteutos, fiul lui Adiatrix, care se pare că a dobîndit această cinste de la Caesar Augustus pentru virtutea lui. Căci Augustus, aducînd în alaiul său triumfal²⁸² pe Adiatrix împreună cu copiii şi soţia acestuia, hotărî morţii pe bărbat împreună cu cel mai vîrstnic dintre fii (acesta era Dyteutos); dar cum al doilea dintre fraţi declară

559 soldaților care-l duceau că el este cel mai vîrstnic, se ciorovăiră amîndoi o bucată de vreme pînă ce părintii îl înduplecară pe Dyteutos să lase celui mai tînăr gloria (de a muri), pentru că el, mai vîrstnic fiind, va fi un protector mai potrivit pentru mama și fratele rămas în viață. Astfel unul muri împreună cu tatăl, celălalt rămase în viață și dobîndi cinstea de mare pontif. Căci ajungînd, după cîte se pare, la cunoștința lui Augustus cele întîmplate, și cum cei doi bărbați erau deja executați, Augustus se mihi și-i socoti pe cei rămași în viață vrednici de binefacerea și grija lui, dîndu-le această cinstitie.

36 Orașul Comana are o populație înfloritoare și este un tîrg important pentru negustorii veniți din Armenia. Totodată, cu prilejul procesiunilor în cinstea zeiței, aici se adună de pretutindeni, din orașe și de pe ogoare, bărbați împreună cu femei, pentru a lua parte la sărbătoare. Și mereu alții și alții poposesc aici ca să aducă jertfe zeiței după dorințele fiecăruia. De aceea locuitorii orașului se bucură de un trai îmbelșugat, iar terenurile lor în întregime sînt cultivate cu viță de vie. Mai sînt aici o mulțime de femei care storc cîștig de pe urma propriului lor trup, cele mai multe din ele fiind închinat templului. Într-un fel, orașul Comana este un mic Corinth, pentru că la Corinth, datorită mulțimii curtezanelor care erau închinat Afroditei, afluxul de străini care poposeau și țineau sărbătoare în acest loc era foarte mare. Negustori și slujbași ai armatei se ruinau aici cu desăvîrșire, încît s-a născut pe seama lor și următorul proverb: „Nu orice bărbat poate naviga la Corinth”²⁸³. Așa este, deci, Comana.

37 Întreaga regiune din jur o stăpînește Pythodoris, căreia îi aparține și Phanaroia, Zelitis și Megalopolitis. Despre Phanaroia am vorbit²⁸⁴. Zelitis²⁸⁵ are un oraș, Zela, zidit pe dîmbul Semiramidei, avînd un templu al zeiței Anaitis²⁸⁶ pe care o cinstesc și armenii. Jertfele se celebrează aici cu mai mare ceremonie decît în alte părți și jurămintele în chestiunile cele mai importante aici le depun toți

locuitorii Pontului. Iar numărul mare al hierodulilor și oinstirile acordate preoților de către regi aveau același caracter ca cel pe care l-am arătat mai sus; în prezent, toate se află în puterea Pythodorei. Dar mulți preoți au înrăutățit situația și au micșorat atât numărul hierodulilor cât și bunăstarea generală. S-a micșorat și regiunea din jur, numită Zelitis (care are un oraș, Zela, clădit pe o colină), împărțindu-se între mai mulți dinaști. Căci, în vechime, regii circumiau Zela nu ca pe o cetate, ci ca pe un sanctuar al zeilor perși, iar preotul de aici era stăpîn atotputernic. Zela era populată de o mulțime de sclavi consacrați și era reședință pontifului care trăia în mare belșug; slujitorilor lui, care nu erau puțini la număr, li se acorda teren sacru, dar și cel care constituia proprietatea preotului. Pompeius a alipit Zelitidei multe prefecturi vecine și i-a acordat Zelei rang de oraș, de altfel și acesteia ca și Megalopolisului²⁸⁷; pe acesta din urmă, precum și localitățile Culupene²⁸⁸ și Camisene, le-a unit într-un singur oraș; ele se află la hotarul cu Armenia Mică și cu Laviansene²⁸⁹, avînd ocne de sare și o veche cetățuie întărită, Camisa, în prezent în ruine. Mai tîrziu, guvernatorii romani au dăruit o parte din teritoriile acestor două cetăți preoților din Comana, o altă parte, preotului din Zela, și, în sfîrșit, alta lui Ateporix²⁹⁰, un regent din neamul tetrarchilor galați. După ce acesta muri, partea lui, care nu era mare, ajunsese sub stăpînirea romanilor cu titlul de provincie (orașelul Carana, pe care l-au format prin contopirea mai multor așezări, constituie o unitate politică separată, de unde ținutul se cheamă Caranitis²⁹¹); celelalte le stăpînesc Pythodoris și Dyteutos.

38 A mai rămas să descriem din Pont regiunile dintre Caranitis și teritoriile orașelor Amisos și Sinope, care ating Cappadocia, Galatia și Paflagonia. De la ținutul amisenilor, așadar, pînă la Halys, se întinde regiunea Phazemonitis, pe care Pompeius a numit-o Neapolitis; ea se află în părțile satului Phazemon, pe care Pompeius l-a ridicat la rang de oraș și i-a schimbat numele în Neapolis²⁹². Hotarul

560

dinspre miazănoapte al acestei regiuni îl marchează Gazelonitis și pământul amisenilor, dinspre apus, râul Halys, spre răsărit Phanaroia, iar restul are ca frontieră regiunea noastră, a Amaseiei, cu mult cea mai întinsă și mai bogată din toate. Partea regiunii Phazemonitis, înspre Phanaroia, o ocupă un lac întins ca un lac maritim, numit Stiphane²⁹³, cu mult pește și cu pășuni bogate în jur din tot soiul de ierburi. El este dominat de o cetățuie fortificată, în prezent pustie, numită Ikizari²⁹⁴, iar în apropierea ei se află un palat regesc în ruine. Restul regiunii este în general lipsit de arbori, dar produce cereale bogate. Mai sus de ținutul Amaseiei sînt apele termale ale phazemoniților cu deosebite calități tămăduitoare, precum și fortăreața Sagylion²⁹⁵ situată pe un masiv abrupt și înalt care se țuguie într-un pisc ascuțit. Ea are un fort întărit și apă din belșug; în prezent, fortăreața este lăsată cu totul în părăsire, odinioară însă regii i-au dat multe întrebuințări. În această fortăreață a fost prins și ucis Arsakes²⁹⁶, un presupus fiu al regelui Pharnakes, deoarece se proclamase dinast și schimbase regimul politic, fără îngăduința autorităților romane. Dar a fost prins, cînd fortăreața a fost cucerită de cei doi regi, Polemon și Lycomedes²⁹⁷, nu cu forța, ci prin înfometare. Căci Arsakes, izgonit din cîmpie, se refugiase fără provizii în munți. Acolo însă el a găsit rezervoarele de apă barate prin stînci uriașe pentru că așa ordonase Pompeius, poruncind să se dărime fortărețele ca să nu mai poată fi folosite de cei care ar dori să se adăpostească în ea pentru prădăciuni. Pompeius, deci, aceste dispoziții le-a dat în privința regiunii Phazemonitis. Dar stăpînii ei ulterioari au dăruit-o și pe aceasta regilor²⁹⁸.

39 Amaseia²⁹⁹, orașul nostru, se găsește într-un defileu larg și adînc, prin care curge la vale râul Iris; minunat înzestrat de geniul omenesc și de fire, el poate servi ca oraș, în același timp, ca cetate fortificată. Căci o stîncă uriașă și povîrnită stă aplecată peste fluviu, iar într-o parte a ei se află zidul, chiar pe malul apei, acolo unde s-a așezat

oraşul; în cealaltă, el urcă din două laturi spre creste; două dintre aceste creste sînt concrescute laolaltă şi formează astfel două bastioane măreţe. În interiorul acestei incinte se găsesc palatele regale şi mormintele regilor. Crestele au la bază brîne înguste pe toată lungimea lor şi o înălţime de 5 sau 6 stadii (925 m — 1110 m) pe amîndouă versantele, atît cînd urci dinspre lunca rîului, cît şi dinspre suburbiile oraşului. De la baza brinei pînă în virful crestelor mai rămîne un urcuş abrupt de un stadiu (185 m), formînd un parapet ce rezistă la orice asalt forţat. Crestele închid, în interiorul zidurilor, rezervoare de apă ce nu pot fi interceptate, deoarece au fost săpate două canale, care coboară unul spre fluviu, altul, spre brîna crestei. Peste fluviu sînt construite două poduri, unul ce leagă oraşul cu suburbia sa, celălalt, suburbia cu regiunea din afară; căci la acest din urmă pod sfîrşeşte lanţul de munţi care domină stîncă Amaseei. De la riu în continuare se deschide o vale, la început nu prea lată, apoi ea se lăţeşte şi formează cîmpia numită Chiliocomon³⁰⁰ adică „O mie de sate”. Urmează apoi Diacopene³⁰¹ şi regiunea Pimolisene³⁰², în întregime roditoare, pînă la Halys. Acestea formează părţile de miazănoapte ale ţinutului Amaseei avînd o lungime cam de 500 de stadii (92,50 km). În continuarea ei, regiunea ce-a mai rămas pînă la Babanomom³⁰³ şi la Ximene este încă mult mai largă decît aceasta şi se întinde pînă la Halys. Aceasta este lungimea ei; lăţimea, măsurată de la miazănoapte la miazăzi, atinge Zelitis şi Cappadocia Mare, pînă la trocni³⁰⁴. În Ximene se găsesc ocne de sare³⁰⁵ după care se presupune că i s-a spus şi fluviului Halys. Mai sînt în ţinutul nostru şi nişte fortăreţe, mai multe la număr, aflate în ruine, precum şi mult pămînt pustiu, din cauza războiului cu Mithridates. Întreaga regiune este plantată cu arbori frumoşi şi cuprinde păşuni bogate pentru cai şi pentru alte animale şi, în întregime, este bine populată. Şi Amaseia a fost rezervată regilor (ca reşedinţă), iar în prezent ea formează un district.³⁰⁶

562 40 Restul teritoriului de dincolo de Halys, adică regiunea din preajma muntelui Olgassys³⁰⁷ și din vecinătatea posesiunilor Sinopei face parte din provincia Pontului. Olgassys este un munte foarte înalt și greu de urcat. Sanctuarele acestui munte, construite peste tot, se află în stăpînirea paflagonilor. În jurul muntelui se întinde destul teren roditor ca Blaene³⁰⁸ și Domanitis, prin care curge râul Amnia³⁰⁹. Aici Mithridates Eupator a nimicit complet forțele armate ale lui Nicomedes din Bithynia³¹⁰, fără să fie el personal de față la bătălie, ci doar reprezentat de generalii săi. Atunci Nicomedes, scăpînd cu fuga împreună cu puțini tovarăși de-ai săi, își găsi adăpost în patria sa, iar de acolo a plecat pe mare în Italia. Mithridates l-a urmărit, a cucerit Bithynia în trecere și a ocupat Asia pînă la Caria și Lycia. Tot aici în cîmpie se află Pompeiopolis³¹¹ care a fost declarat oraș; în el se află un atelier de prelucrat arsenicul (roșu), nu departe de Pimolisa³¹², o cetate domnească în ruine, după care regiunea de pe amîndouă malurile râului se cheamă Pimolisene. Iar muntele cu arsenic este scobit pe dinăuntru de la minerit, deoarece lucrătorii l-au străpuns în subteran cu galerii mari. Lucrările de aici le administrează publicanii, care folosesc ca mineri pe răufăcătorii vinduți ca sclavi pentru fărădelegile lor. Căci pe lîngă munca istovitoare de aici, se spune³¹³ că aerul din mină este greu de suportat, ba este chiar mortal, din pricina mirosului greu al minereului, încît persoanele care lucrează aici au parte de o moarte subită. Ba adeseori se întîmplă ca exploatările să fie întrerupte din lipsă de rentabilitate, deoarece, chiar dacă sînt mai mult de 200 de lucrători, în continuu ei sînt măcinați de boli și moarte. Atîtea fie spuse despre Pont.

41 Dincolo de Pompeiopolis, teritoriul ce-a mai rămas aparține Paflagoniei din interfloriul ținutului pînă în Bithynia, cînd mergi spre apus. Această regiune, cu toate că e mică, cu puțin înaintea noastră a avut mulți cîrmuitori³¹⁴; în prezent, o stăpînesc romanii, deoarece familia regală s-a stins fără ur-

mași. Partea ei din vecinătatea Bithyniei se cheamă Timonitis³¹⁵, care este domeniul lui Gezatorix³¹⁶, iar în continuare, Marmolitis³¹⁷, Sanisene, Potamia sau „Lunca“. Mai există o regiune, Kimiatene³¹⁸, în care se afla Kimiata, o cetate întărită, așezată la poalele culmilor muntelui Olgassys. Această cetate a servit ca bază de operațiuni lui Mithridates, supranumit *Intemeietorul*³¹⁹, când a ajuns stăpînul Pontului, iar urmașii lui au păstrat această moștenire pînă la Eupator. Ultimul care a domnit peste Paflagonia a fost Deiotaros³²⁰, fiul lui Castor, cel poreclit Philadelphul; acesta deținea reședința regală a lui Morzeos³²¹, anume Gangra, un orașel și fortăreață totodată.

42 Eudoxos³²² vorbește de pești fosile în regiuni uscate din Paflagonia, fără să determine anume locul, iar cînd îi fixează în terenuri umede, zice că se află în jurul lacului Ascania³²³, mai jos de Kios, fără să spună ceva limpede. 563

Am înfățișat Paflagonia pentru că este vecină cu Pontul; cu paflagonii se învecinează, înspre apus, bithynii, de aceea vom încerca să parcurgem și regiunile acestora. Apoi, reluînd-o iar de la început, vom porni din nou de la bithynii și de la paflagonii și vom țese în aceeași urzeală ținuturile din continuarea acestora, spre miazăzi, pînă la Taurus, care sînt paralele cu Pontul și cu Cappadocia. Căci o astfel de ordine și diviziune ne silește să urmăm natura locurilor.

CAPITOLUL 4

1 Bithynia, așadar, se învecinează înspre răsărit cu paflagonii, mariandynii și unii dintre frigienii epicteti, spre miazănoapte, cu Marea Pontică, de la vărsarea Sangarului pînă la gura Pontului³²⁴ dintre Bizanț și Chalkedon, spre apus, cu Propontida, spre miazăzi, cu Mysia și cu așa-numita Frigia Epictetos, care este una și aceeași cu cea numită Frigia Hellespontică.

2 În această Frigie, chiar de la gura Pontului, este așezat orașul Chalkedon, o fundație megariană, precum și satul Chrysopolis³²⁵ și Sanctuarul Chalkedonion³²⁶. Regiunea, doar puțin mai sus de la mare, are un izvor, Azaritis³²⁷, care adăpostește crocodili mici. În continuare după țărmul continental al chalkedonilor, urmează golful numit Astakenos³²⁸, care face parte din Propontida. În acest golf s-a clădit Nicomedia³²⁹, care și-a primit numele după al unuia din regii bithyni, și anume după numele celui Nicomedes³³⁰ care a întemeiat-o. Căci mulți regi ai locului au purtat același nume, la fel cum au fost și Ptolemeii, datorită renumelui celui dintii. Tot în golf se află și orașul Astacos³³¹, fundație a megarienilor și a atenienilor, și, după aceea, a lui Doirdalses³³²; după oraș și-a primit numele și golful Astakenos. A fost însă distrus de Lysimach, iar pe locuitorii lui i-a strămutat în Nicomedia întemeietorul acesteia din urmă.

3 De Astakenos se leagă în continuare un alt golf, care înaintează mai mult spre soare răsare. În acesta este clădită Prusiada³³³ care se chema înainte Kios. Pe acest Kios l-a distrus Philippos³³⁴, fiul lui Demetrios și tatăl lui Perseus; el a dăruit locul lui Prusias³³⁵, fiul lui Zeïlas, care l-a ajutat atât la distrugerea acestui oraș cât și a orașului vecin, Myrleia³³⁶; ultimul se afla și în apropiere de Prusa³³⁷. Apoi restaurînd din ruine cele două orașe, Prusias le-a schimbat numele, pe cel al Kiosului în Prusiada, după numele său, pe al Myrleiei, în Apameia, după al soției sale. Este vorba de acel Prusias care l-a găzduit pe Hannibal³³⁸ cînd ultimul a căutat scăpare în aceste părți după înfrîngerea lui Antiochos; același Prusias, potrivit învoielilor sale cu regii Attalici, s-a retras din Frigia Hellespontică, pe care unii o numeau pînă atunci Frigia Mică, iar ultimii i-au schimbat numele în Frigia Epictetos. Mai sus de orașul Prusias se înalță un munte numit

564 Arganthonion³³⁹. Aici, spune legenda, Hylas³⁴⁰, unul din tovarășii lui Heracles, pe cînd călătorea împreună cu eroul pe corabia Argo, coborînd la mal

după apă, fu răpit de nimfe. Kios apoi, tot un tovarăș de-al lui Heracles și în aceeași expediție, doar pe cînd se întorceau de la colchidieni, a rămas în acest loc și a întemeiat orașul ce-i poartă numele³⁴¹. Și în prezent se mai ține o sărbătoare la prusieni, cu care prilej mulțimea urcă muntele în alai zgomotos și invocă numele lui Hylas, ca și cum ar ieși la pădure în căutarea lui. Deoarece Prusias a cîrmuit cetatea păstrînd legături de prietenie cu romanii, prusienii s-au bucurat de libertate. Cei din Apameia³⁴² au primit o colonie de romani. Prusa este clădită pe Olympul³⁴³ Mysiei și este vecin cu frigenii și mysienii; este un oraș cîrmuit de legi bune; a fost întemeiat de acel Prusias care a purtat război împotriva lui Croesus³⁴⁴.

4 Este greu să se delimiteze hotarele bithynilor, frigenilor, mysilor și, mult mai greu încă, cele ale dolionilor³⁴⁵ din jur de Cyzic, ale mygdonilor și ale troienilor. Aceasta, și pentru că toți autorii sînt de părere că trebuie să fie separate fiecare din aceste neamuri; de altfel, circulă și o zicală³⁴⁶ pe seama frigenilor și a mysienilor:

„Ale mysilor hotară
De frigeni se separă“,

numai că e foarte greu să se opereze această separare. De vină este și faptul că imigranții, fiind populații barbare și înarmate, nu stăpîneau statornic un teritoriu ocupat, ci mai mult rătăceau dintr-un loc într-altul, izgonind mereu pe unii și fiind izgoniți, la rîndul lor, de alții. Toate aceste neamuri, pot fi socotite trace, deoarece tracii ocupă și țărmlul din față, pentru că nici unii nici alții nu se deosebesc mult între ei.

5 Și totuși, după cît se poate presupune, Mysia pare a fi așezată la mijloc, între Bithynia și gura Aisopului³⁴⁷, atingînd marea și întinzîndu-se pînă la Olymp, pe care îl mărginește aproape complet. În vecinătatea ei dinspre inima ținutului, se află Frigia Epictetos, care nu atinge nici într-un punct

marea, întinzându-se pînă în părțile răsăritene ale lacului și regiunii Ascania³⁴⁸. Căci regiunea poartă același nume ca lacul. O parte a Frigiei Epiotetos era frigiană, alta mysiană, cea mai depărtată de Troia fiind cea frigiană. În acest sens trebuie luate și cuvintele poetului cînd spune:

„Phorkys și-Ascaniu, un zeu în făptură, duceau de departe, chiar din Ascania, pe frigienii cei gata de hartă“³⁴⁹,

înțelegînd prin aceste cuvinte Ascania frigiană, deoarece există mai aproape de Troia o altă Ascanie, cea mysiană, de lingă actuala Nicaea, de care pomeniște poetul cînd spune:

565 *„Morys, Ascanios și Palmys, odraslele lui Hippation:
Numai de-o zi din Ascania dinșii veniseră-n Troia“³⁵⁰.*

Nu-i nimic de mirare, dacă, pomenind de un comandant al frigienilor numit Ascanios, care sosește la Troia din Ascania, poetul vorbește și de un comandant al mysienilor tot cu numele Ascanios, care, la fel, vine din Ascania. Căci la Homer este frecventă omonimia (bărbaților) și denumirea lor după riuri, lacuri și locuri.

6 Poetul însuși dă Aisopul drept hotar al mysienilor. Căci, înfățișînd regiunea Troiei de la poalele munților, din sus de Ilion, regiune aflată sub ascultarea lui Aeneas și numită de poet Dardania³⁵¹, el prezenta în continuare, spre miazănoapte, și <Cyzicene> Lycia de sub conducerea lui Pandaros, cea în care se găsește Zeleia, spunînd:

*„Cei din Zeleia, oraș de la poalele capului Ida,
Oameni cuprinși care beau din apa cernită Aisepos“³⁵².*

Mai jos de Zeleia și dincoace de Aisepos se întinde, pînă la mare, cîmpia Adrasteia³⁵³, apoi Tereia și Pitya și, îndeobște, actuala Cyzicene³⁵⁴ de lingă Priapos, pe care poetul o menționează în continuare în *Catalog*, apoi el se întoarce iarăși spre regiunile

de răsărit și de pe celălalt mal al Aiseului; în acest fel, poetul lasă să se vadă că, după socotința sa, hotarul de miazănoapte-răsărit al Troadei îl formează regiunea care se întinde pînă la Aisepos. Dincolo de Troada este Mysia și Olympul. De altfel, și o veche tradiție prezintă această așezare a neamurilor. Dar schimbările de astăzi au strămutat multe stări ale lucrurilor, deoarece cînd unii suverani cînd alții au ajuns stăpînii locurilor, aci unind unele regiuni între ele, aci dezmembrîndu-le. Imediat după căderea Troiei, locurile ei au fost ocupate de frigieni și mysii. Mai tîrziu, au venit peste ele lydieni și împreună cu ei, eolienii și ionienii, apoi perșii și macedonenii, iar la urmă, romanii, pe vremea cărora cei mai mulți și-au părăsit și limba și numele, înfăptuindu-se o altă împărțire a regiunii. De aceea se cuvine să ne preocupăm mai degrabă de descrierea locurilor în situația lor prezentă, recurgînd doar cu măsură la istoria veche.

7 În interiorul Bithyniei se află Bithynion³⁵⁵, care, situat mai sus de Tieion, posedă regiunea Salon³⁵⁶ foarte bună pentru pășuni, de unde provine brînză salonită. Tot aici se găsește Nicaia³⁵⁷, capitala Bithyniei, situată pe malul lacului Ascania (în jurul căruia se întinde o cîmpie mare, foarte roditoare, dar nu prea salubră în timpul verii). Prima temelie a Nicaiei a pus-o Antigonos³⁵⁸, fiul lui Philippos, care i-a dat numele de Antigononia; Lysimachos i-a lărgit temelile și i-a schimbat numele în Nicaia, după al soției sale, care era fiica lui Antipatros. Circumferința orașului, în formă de pătrat, are 16 stadii (2,96 km). Așezat în cîmpie, el are patru porți și străzi tăiate în unghiuri drepte astfel încît, de pe o singură piatră așezată în mijlocul gimnaziului, se puteau vedea cele patru porți. Puțin mai sus de lacul Ascania, se află orașul Otroia³⁵⁹, la granița de răsărit a Bithyniei. Se crede că Otroia, la începuturile sale, și-a primit numele de la Otreus.

8 Că Bithynia era odinioară populată de mysii o va mărturisi prima oară Skylax din Caryanda³⁶⁰, care

arată că, în jurul lacului Ascania, s-au așezat frigieni și mysii; a doua mărturie aparține lui Dionysios³⁶¹, autorul lucrării *Intemeieri*. Acesta din urmă consemnează faptul că strimtorile de lângă Chalkedon și Byzanț, care se cheamă astăzi Bosforul Thracic, se numeau la început Bosforul Mysian. Această toponimie s-ar putea considera și o dovadă a faptului că mysii sunt traci. Dovezi sînt și cele afirmate de Euphorion³⁶² cînd zice:

„Lîngă Ascaniu³⁶³, riu mysian, cu apele-i (line)”

precum și ceea ce afirmă Alexandros Etolianul³⁶⁴:

*„Cei ce-și aveau locuința la undele ascaniene
Pe ale lacului maluri, Ascaniu, unde Dolion,
Fiul lui Silenos și al Meliei, cîstit locuiește”*.

Toate dovedesc același lucru, deoarece nicăieri în altă parte nu se găsește vreun loc Ascaniu, decît pe aceste meleaguri.

9 Bărbați vrednici de pomenit pe tărîmul educației s-au născut în Bithynia după cum urmează: Xenocrates filosoful³⁶⁵, Dionysios dialecticianul³⁶⁶, Hipparchos³⁶⁷ și Theodosios³⁶⁸ cu fiii săi, distinși matematicieni, Cleochares³⁶⁹, retor din Myrleia, Asclepiades³⁷⁰ (gramaticul) și medicul din Prusa.

10 La miazăzi de bithyni se află mysii din jurul Olympului (pe care unii îi numesc olympieni, alții, hellespontini), precum și Frigia Hellespontică. La miazăzi de paflagoni se găsesc galații. Încă și mai spre miazăzi și de primii și de ceilalți, se află Frigia Mare și Lycaonia, pînă la Taurus Cilician și Pisi-dian. Deoarece regiunile din vecinătatea Paflagoniei se întind pe lîngă Pont și Cappadocia și prin apropierea unor neamuri pe care le-am prezentat, potrivit ar fi să descriem mai întîi regiunile din vecinătatea acestora, apoi să înfățișăm locurile din continuarea lor.

CAPITOLUL 5

1 La miazăzi de paflagoni, se află aşadar galații. Ei se împart în trei seminții; două, care poartă numele unor conducători de-ai lor, sînt trocmii și tolistobogii, a treia seminție, denumită după un neam gall din Celtica, o formează tectosagii³⁷¹. Galații au ocupat regiunea în care locuiesc, după ce au rătăcit multă vreme și au pătruns pe teritoriul de sub stăpînirea regilor Attalici și bithyni, pînă ce i-au înduplecat pe aceștia să le acorde de bunăvoie actuala Galatie³⁷², numită și Gallograecia. Șeful expediției care i-a călăuzit la migrarea lor în Asia a fost 567 îndeosebi Leonnorios³⁷³. Cum erau trei neamuri de aceeași limbă și, în alte privințe, intru nimic deosebite, ei se împărțiră fiecare în patru părți și dădură fiecărei subdiviziuni numele de tetrarchie; aceasta avea în fruntea sa un tetrarch propriu, un singur judecător, un prefect al armatei subordonat tetrarchului și doi subprefecți militari. Sfatul care asista pe cei 12 tetrarchi era format din 300 de bărbați care se întruneau în așa numitul Drynemeton³⁷⁴ (Stejerișul). Acest sfat judeca procesele de crimă; celelalte pricini cădeau în sarcina tetrarchilor și a judecătorilor. Așa erau rinduielile lor în vechime. În vremea noastră, galații erau împărțiți în trei, apoi în două hegemonii, după care stăpînirea a ajuns în mîna unuia singur, în a lui Deiotaros, iar după acesta a moștenit domnia Amyntas. În prezent, stăpînesc romanii și această țară și cea ajunsă cu timpul sub autoritatea lui Amyntas, în întregime, unindu-le într-o singură provincie³⁷⁵.

2 Trocmii dețin părțile din vecinătatea Pontului și Cappadociei. Acestea sînt cele mai puternice ținuturi din cîte le guvernează galații. Trocmii și-au zidit aici trei fortărețe; una este Tavion³⁷⁶, piața de negoț a locuitorilor din partea locului, unde se află statuia colosală din aramă a lui Zeus și sanctuarul lui cu drept de azil. O altă fortăreață este Mithridation³⁷⁷, pe care Pompeius, despărțind-o de

regatul Pontului, a dăruit-o lui Bogodiataros³⁷⁸. A treia este Danala³⁷⁹, în care Pompeius și Lucullus au încheiat învoiala, primul să preia comanda războiului, al doilea să-i predea puterea și să se întoarcă (la Roma) pentru a-și sărbători triumful. Trocmii, așadar, aceste regiuni le ocupă, în vreme ce tectosagii, pe cele din vecinătatea Frigiei Mari, din părțile orașelor Pessinus³⁸⁰ și Orcaorcoi. Lor le aparținea fortăreața Ankyra³⁸¹, care poartă același nume ca orașelul frigian situat înspre Lydia, în vecinătatea localității Blandos. În sfârșit, tolistobogii se învecinează cu bithynii și cu Frigia așa-zisă Epiotetos. Fortărețe de ale acestora sînt Blukion³⁸² și Peion; una din ele a fost reședința regală a lui Deiotaros, cealaltă vistieria lui.

3 Pessinus este cel mai mare tîrg al locuitorilor din aceste părți, avînd și un templu al Mamei Zeilor, care se bucură de înaltă cinstire, doar că aici numesc pe zeiță Agdistis³⁸³. Preoții acestei divinități erau în vechime un fel de regenți, care obțineau un mare venit din slujba lor preotească. În prezent, cinstirile de care se bucurau s-au micșorat mult, dar tîrgul mai dăinuie. Sanctuarul a fost împodobit de regii Attalici pe potriiva sfînteniei sale cu un templu și cu porticuri din marmură albă. Romanii au făcut celebru acest templu, prin faptul că au trimis să se aducă de aici o copie a statuii zeiței la recomandarea oracolelor Sibyllei, cum au procedat și cu efigia lui Asclepios din Epidauros³⁸⁴. Mai sus de oraș se înalță un munte numit Dindymon³⁸⁵, după care Zeița poartă atributul Dindymene, la fel cum de la muntele Kybela³⁸⁶ provine numele Kybelei.

568 Prin apropiere își unduiește cursul și riul Sangarios³⁸⁷. Pe el sînt așezate vechile localități frigiene, de pe vremea lui Midas și, încă mai înainte, a lui Gordios și a altor regi³⁸⁸, fără să mai păstreze urmele unor orașe, ci au rămas doar niște sate cu ceva mai răsărite decît altele; așa sînt Gordion³⁸⁹ și Gorbous. Ultimul este reședința regală a lui Castor³⁹⁰, fiul lui Saoondaros, pe care l-a sugrumat socrul său, Deiotaros, ucigîndu-și în același timp propria

fică; acesta a dărîmat totodată fortăreața ginerelui său și i-a pustiit cea mai mare parte a orașului.

4 Dincolo de Galatia, spre miazăzi, se află lacul Tatta³⁹¹, care este mărginit de Cappadocia Mare în părțile morimenilor³⁹², dar face parte din Frigia Mare, precum și regiunea din continuarea acestuia pînă la Taurus, aflată în cea mai mare parte sub stăpînirea lui Amyntas³⁹³. Tatta este un lac în care sarea se cristalizează de la sine; într-adevăr, apa lui așa de ușor depune sarea pe orice lucru scufundat în ea, încît se scot afară cununi de sare ori de cîte ori se lasă în apă o buclă de funie, iar păsările care ating apa cu aripa cad pe loc moarte, deoarece li se întăresc aripile de sare.

CAPITOLUL 6

1 Așa este, prin urmare, Tatta; dar și regiunile din jur de Orcaorcoi și Pitnissos³⁹⁴, ca și podișurile Lycaoniei, sînt răcoroase, fără arbori, cu pășuni bune pentru măgari sălbateci, dar de apă duc mare lipsă. Chiar acolo unde s-ar găsi, puțurile ar fi de o adîncime peste măsură. Așa sînt, de pildă, puțurile din Soatra³⁹⁵ unde apa se și vinde (Soatra este un mic orașel de lingă Garsaura³⁹⁶). Dar, cu toate că regiunea este săracă în apă, ea hrănește minunat chiar turme de oi, ce-i drept cu lînă aspră, din care însă unii proprietari și-au dobîndit averi uriașe. Amyntas ținea peste 300 de turme în aceste locuri. Se află pe aici și lacuri; cel mai mare este Caralis³⁹⁷, cel mai mic, Trogitis. Tot pe aici pe undeva se află și Iconion³⁹⁸, un orașel bine populat, care are și un teritoriu în jur mai prosper încă decît cel despre care spuneam că hrănește măgari sălbateci. El se află în stăpînirea lui Polemon³⁹⁹. Pînă aproape de aceste locuri înaintează munții Taurus, care mărginesc Cappadocia și Lycaonia dinspre cilicienii tracheiotei așezați ceva mai sus. Hotarul dintre lycaoni și cappadoci trece printre satul lycaonilor,

Coropassos⁴⁰⁰, și orașelul cappadociilor, Garsaura. Distanța dintre aceste fortărețe este cam de 120 de stadii (22,20 km).

2 Lycaoniei îi aparține și regiunea Isaurică⁴⁰¹ ce se întinde chiar pe lângă Taurus. Ea are două sate cu același nume, Isaura⁴⁰², una, numită Isaura veche, cealaltă, Isaura bine fortificată. Sub ascultarea acestora erau și alte sate, multe la număr, toate fiind cuiburi de tilhari. Ele au dat mult de furcă romanilor și lui Publius Servilius poreclit Isauricus⁴⁰³, pe care noi l-am văzut. El a supus pentru romani și aceste locuri și a distrus cea mai mare
569 parte din fortărețele piraiților de pe țărmul mării.

3 În coasta Isauriceii este situată Derbe⁴⁰⁴, aproape alipită Cappadociei, fiind reședința tiranului Antipatros Derbetes⁴⁰⁵. Acestuia îi aparținea și Laranda⁴⁰⁶. Pe vremea noastră, și Isaura și Derbe se aflau sub stăpînirea lui Amyntas, care l-a atacat pe Derbetes și l-a ucis, iar Isaura a obținut-o de la romani. Și un palat regal și-a construit Amyntas aici, dărîmînd Isaura veche. Pe locul acesteia, el a început să clădească zid nou, dar n-a apucat să-l termine, pentru că l-au ucis cilicienii pe cînd pătrundea pe teritoriul homonadeilor⁴⁰⁷ și a fost prins întinzîndu-i-se o cursă.

4 Căci stăpînind Antiochia⁴⁰⁸ Pisidiei pînă la Apollonias⁴⁰⁹ din vecinătatea Apameiei Kibotos⁴¹⁰ și unele regiuni de la poalele munților Taurus precum și Lycaonia, Amyntas a încercat să nimicească pe cilicienii și pisidienii care, din muntele Taurus, cutreierau această regiune ce aparținea frigienilor cît și cilicienilor; de asemenea, el a cucerit mai multe locuri pînă atunci inexpugnabile, printre care și Cremna⁴¹¹. Dar încă n-a încercat să cucerească cu forța Sandalion⁴¹² care era așezată între Cremna și Sagalassos.

5 Cremna, așadar, o stăpînesc coloniști romani. Sagalassos⁴¹³ se află sub ascultarea aceluiași prefect roman ca întregul regat al lui Amyntas; este situat la o zi de marș de Apameia, avînd aproape 30 de stadii (5,55 km) coborișul de la cetățuia fortificată

pînă în oraş; i s-a dat şi numele de Selgessos. Acest oraş a fost cucerit şi de Alexandru cel Mare. Amyntas, aşadar, a ocupat Cremna, apoi a pornit împotriva homonadeilor, care erau socotiţi neamul cel mai greu de biruit; după ce a ajuns stăpîn peste cele mai multe din teritoriile lor şi a ucis şi pe tiranul acestora, el însuşi a fost prins prin viclesugul urzit de soţia tiranului. Pe Amyntas, aşadar, l-au dat pieirii⁴¹⁴ homonadeii; pe aceştia, la rîndul lor, i-a biruit Quirinius⁴¹⁵ prin înfometare; acesta, a luat 4 000 de prizonieri pe care i-a aşezat în oraşele vecine, iar locul l-a lăsat fără bărbaţi în floarea vîrstei. În interiorul masivului muntelui Taurus care sînt brăzdaţi de prăpăstii foarte abrupte şi, în cea mai mare parte, de netrecut, cam pe la mijlocul lor, se află o vale şi o cîmpie cu pămînt roditor, împărţită în mai multe vilcele. Cultivînd această cîmpie, homonadeii locuiau pe sprînceana dealurilor ce domină cîmpia şi în peşterile⁴¹⁶ de aici. Trăiau mai mult înarmaţi şi făceau incursiuni pe pămîntul altora, avînd munţii drept ziduri de apărare a propriei lor ţări.

CAPITOLUL 7

1 Învecinaţi cu homonadeii sînt ceilalţi pisidieni şi, mai ales, selgii, care sînt cei mai renumiţi dintre pisidieni. Cea mai mare parte a lor ocupă culmile muntelui Taurus; dar unii dintrei ei, aşezaţi mai sus de Side⁴¹⁷ şi de Aspendos — două oraşe pamfiliene — ocupă un teren cu coline, toate plantate cu măslini; ţinuturile muntoase din sus de acestea, le populează catennii⁴¹⁸, vecini cu selgii şi cu homonadeii; sagalassi sînt aşezaţi dincoace de Taurus înspre Milyada⁴¹⁹.

570

2 Artemidoros spune⁴²⁰ că oraşele⁴²¹ Pisidiei sînt: Selge, Sagalassos, Petnelissos, Adada, Tymbriada, Cremna, Pityassos, Amblada, Anabura, Isinda, Aarassos, Tarbassos şi Termessos. Unii dintre pisi-

dieni sînt în întregime munteni, alții se întind chiar pînă la poalele munților, pe amîndouă versantele, spre Pamfilia și spre Milyada, învecinîndu-se cu frigienii, lydienii și carienii, toate, neamuri pașnice, cu toate că sînt așezate spre miazănoapte. Pamfilienii însă, care au multe trăsături comune cu neamul cilicienilor, nu se abțin cu totul de la actele tîlhărești, nici pe vecini nu-i lasă să trăiască în pace, cu toate că populează părțile sudice ale poalelor muntelui Taurus. Vecine cu frigienii și cu Caria sînt Tabai⁴²², Isinda și Amblada, de unde se exportă și vinul ambladian, recomandat pentru regimuri medicale.

3 Dintre pisidienii munteni despre care am vorbit⁴²³, unii, organizați în grupuri conduse de tirani, practică tîlhăriile la fel ca cilicienii. În vechime, după cîte se spune, s-au amestecat cu ei unii dintre lelegi, oameni ce rătăceau dintr-un loc într-altul, care s-au statornicit pe meleagurile lor datorită moravurilor asemănătoare. Selge însă este un oraș a cărui temelie au pus-o la origini lacedemonienii, ba chiar, înaintea lor, Calchas⁴²⁴. Mai tîrziu, a ajuns un oraș autonom, luînd o mare dezvoltare datorită cîrmuirii sale întemeiate pe legi, astfel încît, la un moment dat, a atins cifra de 30 000 de bărbați. Minunată este natura acestor meleaguri; pe culmile munților Taurus se deschide o regiune foarte roditoare, în măsură să hrănească mii și mii de oameni. Astfel, multe locuri de aici au bogate culturi de măslin și de viță de vie. În același timp, aici cresc pășuni grase pentru tot soiul de turme. De jur împrejur, regiunea este dominată de păduri cu arbori de toate esențele, predomină însă arborele de styrax, un copac nu prea înalt, dar drept, din al cărui lemn se făuresc și săgeți styracine asemănătoare cu cele din lemn de corn⁴²⁵. În trunchiurile acestor arbori se dezvoltă o varietate de cari ce macină copacul pe dinăuntru. După ce acest vierme roade lemnul la suprafață, din copac curge mai întîi un fel de pudră asemănătoare cu țărîțele sau cu rumeșorul, care se adună grămadă la rădăcina copacului. După aceea

se scurge un suc ce se încheagă ușor, asemănător cu guma. Parte a acestui lichid, căzut peste rumegușul de la rădăcină, se amestecă cu el și cu pământ, afară de cantitatea care se încheagă deasupra și rămîne pură; o altă parte de lichid se întărește pe coaja trunchiului, de-a lungul căruia curge, rămînînd și aceasta curată. Ei fac și din lichidul impur un amestec cu rumeguș și pământ, mai bine mirositor decît cel pur, mai prejos însă ca rezistență (ceea ce scapă însă multora); oamenii evlavioși îl folosesc foarte mult ca tămîie. Mult lăudat este și soiul de crin⁴²⁶ de Selge precum și alifia extrasă din el. Împrejurimile orașului și ale regiunii selgilor au puține căi de acces, deoarece, muntoase fiind, sînt înțesate de prăpăstii și de torenți, pe care îi creează, printre alte riuri, și Eurymedon⁴²⁷ și Kestros, care se rostogolesc din munții Selgici în Marea Pamfiliei. Pe drumurile tăiate de riuri s-au construit poduri. Datorită fortificației naturale a locurilor, selgii niciodată nu s-au aflat sub stăpînirea altora, nici în vechime, nici mai tîrziu, ci totdeauna și-au cules fără teamă roadele de pe cea mai mare parte a pămîntului lor; dar pentru regiunea de șes, din Pamfilia și de dincoace de Taurus, selgii s-au luptat într-una cu diferiți regi. Față de romani, ei și-au păstrat țara pe temelul anumitor învoieli încheiate⁴²⁸. La Alexandru cel Mare au trimis soli care au declarat că-i primesc poruncile pe temelul unor relații de prietenie. În prezent, ei sînt cu desăvîrșire supuși romanilor și sînt cuprinși în provincia care se afla mai înainte sub ascultarea lui Amyntas.

CAPITOLUL 8

1 Cu bithynii se învecinează la miazăzi, așa cum spuneam, mysii din jurul Olympului, supranumit mysian, și frigienii. Fiecare din aceste două popoare este împărțit în două. Căci regiunea peste care a domnit Midas și pe care o dețineau parțial galații

se cheamă Frigia Mare; regiunea vecină cu Hellespontul și din jurul Olympului poartă numele de Frigia Mică, numită și Frigia Epictetos. În aceeași situație se afla și Mysia. O parte a ei era Mysia Olympene⁴²⁹, situată în continuarea Bithyniei și a Frigiei Epictetos, și pe care, zicea Artemidoros⁴³⁰, au populat-o mysii de dincolo de Istru; cealaltă parte a Mysiei se află în preajma Caicului⁴³¹ și a regiunii Pergamului⁴³², întinzându-se pînă în Teuthrania și la gurile rîului Caicos.

2 Dar aceste teritorii au suferit asemenea schimbări unele față de altele încît, așa cum spuneam adesea⁴³³, cei vechi numesc Frigia și regiunea din jurul muntelui Sipylos⁴³⁴, fără să știm dacă se referă la Frigia Mare sau la cea Mică, fapt pentru care îi socoteau frigieni și pe Tantalos, pe Pelops, ba și pe Niobe. Oricum stau lucrurile, mișcarea granițelor este limpede. Căci Pergamene și Elaitis⁴³⁵, prin care Caicos se varsă în mare, și Teuthrania dintre ele, unde a trăit Teuthras⁴³⁶ și a crescut Telephos, se află la mijlocul distanței dintre Hellespont și regiunea din jurul muntelui Sipylos și al Magnesiei de la poalele acestuia. Astfel că, așa cum spuneam adineaori⁴³⁷, e greu să precizăm cum:

572

„Ale mysilor hotară
De frigieni se separă“.

3 De altfel și lydieni și maeonii, pe care Homer⁴³⁸ îi numește meoni, sînt amestecați atît cu mysii cît și între ei; între ei, deoarece unii autori susțin că sînt unii și aceiași, alții, că sînt două neamuri distincte; pe de altă parte, ei sînt amestecați cu mysii, deoarece, după unii autori, mysii sînt traci, după alții, lydieni, recurgîndu-se la o veche explicație etimologică a numelui lor pe care o consemnează Xanthos Lydianul⁴³⁹ și Menecrates Elaitul⁴⁴⁰. Ei deduc originea numelui mysilor de la faptul că lydieni îi zic fagului *mysos*. Or, în părțile Olympului se găsește mult fag, acolo unde se spune că au fost expuși cei decimați, ai căror urmași sînt mysii de mai tîrziu, porecliți deci astfel după fag. Drept

mărturie stă și limba lor, care este un fel de amestec de lydiană și frigiană. Iar mysii au locuit o bucată de vreme în preajma Olympului, dar, după ce frigienii au trecut strimtoarea din Thracia aici și au ucis pe conducătorul Troiei și al teritoriului din vecinătate, ei s-au așezat în aceste locuri, iar mysii, mai sus de izvoarele Caicului, în apropierea lydielilor.

4 La astfel de povești contribuie atât amestecul neamurilor de pe aceste meleaguri, cât și prosperitatea regiunii de dincoace de Halys și mai cu seamă a țărmului pentru care au dat navală, din toate părțile și tot timpul, cei de pe țărmul potrivnic, sau chiar atunci când vecinii s-au atacat între ei. Mai ales pe vremea războiului troian și după război, s-a întâmplat să aibă loc astfel de incursiuni și de migrațiuni, când barbarii și, în același timp, elenii au avut nevoie de un imbold pentru cucerirea de teritorii străine. Dar aceste evenimente au avut loc și înaintea războiului troian. Într-adevăr, pe atunci mai dănuia încă neamul pelasgilor și cel al caucunilor, ca și cel al lelegilor; în vremurile de demult, aceștia, așa după cum s-a spus⁴⁴¹, au rătăcit la întimplare prin multe părți ale Europei și pe aceștia poetul îi face aliați ai troienilor, nu pe cei de pe țărmul potrivnic⁴⁴². Cele ce se povestesc despre frigieni și despre mysii sînt mai vechi decît războiul troian. Apoi faptul că sînt două seminții de lycieni îndreptățește bănuiala că amîndouă sînt de același neam, fie că lycienii din Troia au colonizat Lycia cariană, fie că lycienii din Caria au colonizat Lycia troiană. Poate și cu cilicienii s-a petrecut același lucru, pentru că și ei au două subîmpărțiri. Doar că, în cazul acestora nu putem dispune de o mărturie comparabilă, pentru că cilicienii de astăzi existau și înainte de războiul troian. Se poate aprecia că Telephos a sosit aici din Arcadia împreună cu mama sa, și, cîștigînd bunăvoința lui Teuthras, gazda sa, care i-a luat mama în căsătorie, tînărul, declarat fiul acestuia, a dobîndit domnia la mysii.

573 5 Și carienii, care odinioară erau insulari, la fel și lelegii, au devenit, după câte se spune⁴⁴³, locuitori ai continentului, cu sprijinul cretanilor, care au întemeiat și Miletul⁴⁴⁴, luind ca întemeietor al lui pe Sarpedon din Miletul Cretei. Ei i-au colonizat în Lycia de astăzi și pe termili⁴⁴⁵, pe care Sarpedon i-a adus din Creta în ceata sa de coloniști. Acest Sarpedon era fratele lui Minos și Rhadamanthys și a numit termili pe milyenii de odinioară, după câte spune Herodot, pe aceia care, încă mai înainte, se numeau solymi. Venind apoi în urma lor Lycos, fiul lui Pandion, îi numi pe aceiași oameni lycieni după propriul său nume. Această versiune îi înfățișează ca unii și aceiași pe solymi și pe lycieni, Homer însă îi distinge. Doar Bellerophontes, pornind din Lycia,

„Și cu slăviții solymi mai avu de luptat dup-aceea⁴⁴⁶“.

După cum, iarăși, pe fiul acestuia numit Peisandros⁴⁴⁷, Ares, zice-se,

„L-a ucis pe cînd se lupta cu solymii“.

Pe Sarpedon⁴⁴⁸ poetul îl socotește lycian băștinaș.

6 Drept răsplată a biruinței li se oferea îndeosebi celor puternici bogățiile naturale ale regiunii de care vorbesc, fapt confirmat de multe dovezi (atât premergătoare războiului troian) cît și ulterioare. Era pe vremea cînd s-au încumetat să rîvnească această regiune și amazoanele, împotriva cărora se spune că a pornit cu oaste⁴⁴⁹ Priam și Bellerophontes. Există apoi orașe vechi despre care toți recunosc că poartă nume de amazoane. Pe cîmpia Ilionului se află o colină,

*„Pe care oamenii Batieia⁴⁵⁰ o numesc,
Iar nemuritorii mormîntul sprințarei Myrine⁴⁵¹ o socotesc“.*

Legenda spune că Myrina era una dintre amazoane, drept dovadă este epitetul ei. Într-adevăr, cailor, datorită iuțelii cu care aleargă, li se spune „ageri“,

amazoanei i s-a zis „sprintară“, pentru repeziciunea căruței sale. Și astfel Myrina, se spune că este eponimul colinei cu același nume. Și insulele vecine suferiră astfel de permutări din cauza solului lor roditor; unele dintre ele, ca Rhodos și Cos, au fost populate de eleni înaintea războiului troian, fapt confirmat limpede și de Homer⁴⁵².

7 După războiul troian, colonizările grecești, invaziile trerilor⁴⁵³ și ale cimrierienilor⁴⁵⁴, precum și expedițiile lydienilor și, după ele, ale perșilor și ale macedonenilor, iar în cele din urmă, ale galaților, au perturbat toate lucrurile și au produs o confuzie generală. Iar lipsa unei viziuni clare a rezultat nu numai din cauza schimbărilor, ci și din disensiunile de vedere ale istoriografilor care nu povestesc aceleași lucruri despre aceleași realități; astfel unii din ei, cum fac tragicii⁴⁵⁵, numesc troieni pe frigieni, carieni pe lycieni și în chip asemănător și pe alții. Iar troienii, dezvoltându-și forțele din începuturi 574 modeste pînă ce au devenit regi ai regilor, i-au oferit și poetului și criticilor săi pricină de a se întreba care anume este Troia. Căci îndeobște Homer numește troieni pe toți aceia care au luat parte la război alături de troieni, după cum pe potrivnicii acestora îi numește danai și ahei. Dar noi nu vom cuprinde sub numele de Troia nici Paflagonia și, pe Zeus, nici Caria sau Lycia, vecina ei. Mă refer la cuvintele poetului cînd spune:

„Deteră chiot atunci și cu larmă porniră troienii“⁴⁵⁶.

Iar despre vrăjmașii troienilor:

„Iară aheii mergeau în tăcere suflînd a turbare“⁴⁵⁷.

Și așa, dar și altfel se exprimă el adesea. Cu toate că lucrurile stau astfel, să încercăm totuși, pe cît e cu putință, să determinăm fiecare lucru în parte. Ceea ce ne va scăpa din istoria veche, aceasta omisă fie (pentru că nu acest domeniu relevă rostul geografiei), ci datorită ei este să înfățișeze realitățile prezente.

8 Sînt doi munți care domină Propontida, Olympul mysian și Ida⁴⁵⁸. La poalele Olympului se întind teritoriile bithynilor. Între Ida și mare se află Troia⁴³⁶, atingînd muntele. Dar despre Troia și despre regiunile din continuarea ei spre miazăzi vom trata mai departe⁴⁵⁹. Acuma să vorbim despre regiunile Olympului și despre cele din continuarea lor pînă la Taurus, fiind paralele cu cele descrise mai înainte. Olympul, așadar, este bine populat de jur împrejur; pe culmile sale sînt păduri întinse precum și locuri întărite de la natură, în măsură să adăpostească tîlhari; în ele se așază adesea și tirani, deoarece aici pot să reziste multă vreme în cete, cum era pe vremea noastră Cleon, un mare șef de tîlhari.

9 Cleon era din satul Gordion, pe care, dezvoltîndu-l mai tirziu, l-a preschimbat în oraș și i-a dat numele de Iuliopolis⁴⁶⁰. La început, el a folosit ca ascunzătoare de tîlhari și bază de operațiuni pe cea mai puternică fortăreață, numită Callydion⁴⁶¹. Mari servicii i-a adus acest tîlhar lui Antonius, pentru că el ataca pe cei care percepeau taxele pentru Labienus⁴⁶², pe vremea cînd acesta era prefectul Asiei, și împiedica pregătirile de înarmare. Dar în bătălia de la Actium, Cleon l-a trădat pe Antonius și s-a raliat cu generalii lui Caesar Augustus. De aceea el a fost răsplătit prin onoruri mai mari decît a meritat, obținînd, pe lîngă binefacerile dăruite de Antonius, altele de la Augustus; astfel, din tîlharul de odinioară, el a ajuns un soi de regent, fiind totodată și preot al lui Zeus Abrettenos⁴⁶³, un zeu mysian, intrînd sub ascultarea sa și o parte a Morenei⁴⁶⁴, căci de Mysia ține și aceasta ca și Abrettene; el a dobîndit, în cele din urmă, pînă și funcția de mare pontif în Comana Pontului, unde, după ce s-a instalat, a murit în decurs de o lună: l-a răpus o boală acută, care i-a survenit fie dintr-o prea mare sațietate, fie, cum susțin slujitorii templului, din mînia zeiței. Căci în incinta sanctuarului se află locuința atît a preotului cît și a preotesei zeiței. Sanctuarul, în afara altor reguli rituale, se abține în mod vădit de la prihana alimentelor cu carne de porc, pre-

scriere extinsă asupra întregului oraș, care se ferește chiar și să intre în el porci. Cleon însă, înainte de toate, și-a dat în vileag apucăturile de tâlhar, îndată după instalarea sa în acest sanctuar, prin violarea acestei datini, ca și cum ar fi venit nu ca preot ci ca distrugător al celor sfinte.

10 Așa este deci Olympul. De jur împrejur el este populat, la mieznoapte, de bithyni, mygdoni⁴⁶⁵ și dolioni; celelalte părți ale lui le ocupă mysii și frigienii epicteti. Dolioni se numesc mai cu seamă cei din preajma Cyzicului, de la Aisepos pînă la Rhyndacos și la lacul Daskylitis, mygdoni, cei din continuarea acestora pînă la teritoriul Myrleiei. Mai sus de Daskylitis, spre interior, se află alte două lacuri mari, Apolloniatis⁴⁶⁶ și Miletopolitis; pe țărmul Daskylitidei, este așezat orașul Daskylion⁴⁶⁷, iar pe cel al lacului Miletopolitis, Miletupolis, apoi, lângă cel de al treilea lac, Apollonia de pe Rhyndacos. Cele mai multe din aceste regiuni sînt în prezent ale cyzicenilor.

11 Există o insulă în Propontida, numită Kyzicos⁴⁶⁸ (Cyzic), legată prin două poduri de continent și roditoare de toată frumusețea; ca mărime ea are o circumferință cam de 500 de stadii (92,50 km). În ea se află un oraș cu același nume, chiar lângă poduri, precum și două porturi, ce pot fi închise, și hangare pentru corăbii cu o capacitate mai mare de 200 de vase. O parte a orașului se află pe cîmpie, alta, pe coasta muntelui numit „Muntele Urșilor⁴⁶⁹”; mai sus de el se înalță un altul, Dindymon⁴⁷⁰, cu un singur vîrf, avînd și un templu al Dindymenei, Mama Zeilor, fundat de argonauți⁴⁷¹. Kyzicos rivalizează cu principalele orașe ale Asiei ca mărime, frumusețe și bună rînduială, atît pentru vremuri de pace cît și pentru război. El lasă impresia că a fost amenajat după un model foarte asemănător cu cele care au prevalat la Rhodos, în Massala și în vechea Carthagină, dintre orașele vechi. Lăsînd la o parte cele mai multe rînduieli ale lui, menționez doar că acest oraș are trei arhitecți care se îngrijesc de con-

strucțiunile publice și de mașinile de război; el și-a făurit apoi trei depozite, unul de arme, altul de mașini și altul de cereale; își păstrează cerealele nealterate amestecându-le cu pământ chalcidic⁴⁷². Kyziceni au dovedit utilitatea unei astfel de organizări în războiul cu Mithridates. Căci atunci când regele i-a atacat⁴⁷³ prin surprindere cu 150 000 de ostași și cu o cavalerie numeroasă și a ocupat înălțimea din fața orașului, numită Muntele Adrasteiei⁴⁷⁴, precum și suburbia, iar apoi și-a strămutat trupele pe culmea ce domină orașul și a dat asaltul nu numai pe uscat ci și pe mare cu 400 de corăbii, cyzicienii au ținut piept la toate aceste atacuri, încât era cît pe ce să-l prindă de viu chiar pe regele Mithridates, într-un tranșeu de forma unui tunel, săpînd un alt tunel din partea potrivnică. Dar regele a apucat să ia seama mai înainte și să iasă din adăpost. Într-un tîrziu, Lucullus, generalul romanilor, a izbutit pînă la urmă să introducă în oraș, noaptea, cîteva ajutoare. De folos i-a fost (orașului) și o foamete (cumplită) ce căzu peste atîta mulțime de ostași și pe care regele Mithridates nu o prevăzuse, încît s-a retras, lăsînd multe pierderi în urma sa. Romanii au cîstit orașul Kyzicos; într-adevăr, acesta este liber pînă astăzi și posedă un teritoriu întins, parte din vechime, parte dăruit de romani. Căci cyzicienii stăpînesc și regiunile Troadei de dincolo de Aisepos, împrejurimile Zeleiei și Cîmpia Adrasteiei. Și din lacul Daskylitis dețin, o parte, ei, o altă parte, byzantinii. De asemenea, în afara Dolionidei și a Mygdonidei, ei au în stăpînire un mare teritoriu ce se întinde pînă la lacul Miletopolitis și chiar pînă la Apolloniatis, locuri prin care curge și riul Rhyndacos ce izvorăște din Azanitis⁴⁷⁵. Acesta, după ce primește și alte riuri din Abrettena⁴⁷⁶ Mysiei precum și pe Makestos⁴⁷⁷ din Ankyra⁴⁷⁸ Abaeitidei, se varsă în Propontida în dreptul insulei Besbicos⁴⁷⁹. În această insulă a kyzikenilor este un munte frumos împădurit, cu numele Artake⁴⁸⁰; în fața lui se află o insuliță cu același nume și, în apropiere, un promonto-

riu numit Capul Melanos⁴⁸¹ ce cade în croaziera celor care călătoresc din Kyzicos la Priapos.

12 Din Frigia Epictetos fac parte orașele⁴⁸² Azanoi, Nacolia, Cotiaeiion, Midaeiion și Dorylaeiion, precum și Cadoi. Ultimul e trecut de unii autori în Mysia. Iar Mysia se întinde în interior de la Olympene pînă la Pergamene și la cîmpia zisă a Caicului, încît ea se află între Ida și Catakecaumene⁴⁸³ sau „Regiunea pîrjolită de arșiță“, despre care unii spun că aparține Mysiei, alții, Maeoniei.

13 Mai sus de Frigia Epictetos, spre miazăzi, se află Frigia Mare, care lasă în stînga sa Pessinus precum și regiunile din părțile Orcaorcoi și Lycaonia, iar în dreapta sa, pe maeoni, lydieni și carieni. Ea cuprinde Frigia zisă Paroreată sau de la poalele munților și Frigia dinspre Pisidia, precum și regiunile de pe lîngă Amorion⁴⁸⁴, Eumenia și Synnada, apoi Apameia⁴⁸⁵ zisă Kibotos și Laodiceia⁴⁸⁶, care sînt cele mai mari orașe ale Frigiei. În jurul acestora se grupează alte orașele, printre care Aphrodisias⁴⁸⁷, Colosai, Themisionion, Sanaos, Metropolis, Apollonias, iar ceva mai departe de acestea, Peltai⁴⁸⁸, Tabai, Eucarpia, Lysias.

14 Regiunea Frigiei Paroreate cuprinde o spinare muntoasă ce se întinde dinspre răsărit spre apus. La poalele ei, și de-o parte și de cealaltă, se deschide o cîmpie întinsă. În apropierea masivului se găsesc două orașe, spre miazănoapte, Philomelion⁴⁸⁹, în partea potrivnică, Antiochia⁴⁹⁰ numită „de lîngă Pisidia“; primul este așezat, în întregime, pe cîmpie, celălalt însă, pe o colină, avînd o colonie de romani. Pe acesta din urmă l-au întemeiat magneții de pe Meandru. Romanii l-au eliberat de regi, pe vremea cînd au dăruit lui Eumenes restul Asiei de dincoace de Taurus⁴⁹¹. Există aici și un pontificat al zeului Mên Arcaios⁴⁹², avînd în stăpînirea sa o mulțime de hieroduli și de terenuri sacre. Dar a fost desființat după moartea lui Augustus de către cei care au fost trimiși aici pentru moștenirea lui. Synnada nu este un oraș prea mare. În fața lui se întinde o cîmpie cam la 60 de stadii (11,10 km) plantată cu măslini.

Dincolo de ea este satul Dokimia⁴⁹³ și cariera de piatră de Synnada⁴⁹⁴ (așa o numesc romanii, localnicii însă îi zic piatră dokimită sau dokimiană). La început, această carieră dădea doar blocuri mici de piatră, dar, datorită sumelor uriașe investite astăzi de romani (pentru lux), se extrag coloane monolite imense, asemănătoare la colorit cu piatra de alabastru; de asemenea, cu toată dificultatea transportului pînă la mare al unor sarcini atît de voluminoase, se aduc totuși la Roma și coloane și plăci admirabile ca mărime și frumusețe.

15 Apameia este un tîrg al regiunii numite în special Asia Mică, aflîndu-se în al doilea loc (ca importanță) după Efes. Căci ea constituie primul antrepozit comun pentru mărfurile ce vin atît din Italia cît și din Elada. Apameia este clădită la gurile rîului Marsyas⁴⁹⁵; acest rîu curge prin mijlocul orașului, izvorînd din cetățuia acestuia. După ce străbate suburbia vehement, avînd cursul în pantă, el se unește cu Meandrul. Acesta mai primise în albia sa și apele unui alt rîu, Orgas⁴⁹⁶, care curge din și domol printr-un teren neted. De aici, devenind (riu mare), Meandrul curge o bucată de vreme prin Frigia, apoi desparte Caria de Lydia de-a lungul cîmpiei așa-zise a Meandrului, descriind exagerat de multe ocoluri, astfel încît, după el, toate cotiturile rîurilor se cheamă meandre. Spre capătul cursului său, el parcurge Caria însăși, în partea stăpînită în prezent de ionieni, și se varsă în mare între Milet⁴⁹⁷ și Priene. Izvorăște din Kelainai⁴⁹⁸, o colină, pe care se găsea odinioară un oraș omonim cu colina. Din acest oraș a strămutat Antiochos Soter⁴⁹⁹ locuitori în Apameia de astăzi⁵⁰⁰, oraș căruia Antiochos i-a dat nume după cel al mamei sale, Apama⁵⁰¹; aceasta era fiica lui Artabazos, dată în căsătorie lui Seleucos Nicator. Aici fixează legenda întimplările legate de Olympos și Marsyas și concursul pe care l-a ținut Marsyas⁵⁰² contra lui Apollon. Mai sus de aceste locuri se află un lac⁵⁰³ ce produce trestie bună pentru ancii de flaut. Din acest lac țîșnesc, după cite se

spune, amindouă izvoarele, atît cel al riului *Marsyas*, cît și al *Meandrului*.

16 *Laodiceia*, un mic orășel la început, a luat o mare dezvoltare pe vremea noastră, ba chiar pe a părinților noștri, cu toate că a avut de suferit⁵⁰⁴ de pe urma asediului, pe vremea lui *Mithridates Eupator*. Dar fertilitatea țarinei sale și cîțiva dintre cetățenii săi cu bunăstare au preschimbato într-un mare oraș. Mai întii *Hieron*⁵⁰⁵, care a lăsat moștenire obștei mai mult de 2 000 de talanți, a împodobit orașul cu multe statui, apoi *Zenon* retorul și fiul său, *Polemon*⁵⁰⁶, pe care *Antonius*, mai întii, apoi *Caesar Augustus* l-au socotit vrednic chiar de domnie pentru marile sale calități. În locurile din jurul *Laodiceiei* cresc oi de calitate nu numai în privința lînei lor fine, prin care, de altfel, întrec chiar oile milesiene, ci și în privința culorii negre ca pana corbului; de aici ei obțin venituri strălucite, la fel cum *colossenii*⁵⁰⁷ din vecinătate scot cîștig din vopsea ce le poartă numele. În aceste părți se varsă în *Meandru Capros*⁵⁰⁸ și *Lycos*. Ultimul este un riu mare de la care își trage numele și orașul din vecinătate numit *Laodiceia* de pe *Lycos*. Orașul este dominat de muntele *Cadmos*⁵⁰⁹, din care coboară atît *Lycos* cît și un alt riu omonim cu muntele. Rîul *Cadmos*, așadar, după ce curge mai mult pe sub pămînt, îndată ce iese la suprafață, se unește într-o singură albie cu alte rîuri, ceea ce dovedește, totodată, cît este de găunos solul de aici și de supus cutremurelor. Căci dacă mai este vreo altă localitate, apoi *Laodiceia*, într-adevăr, este cumplit bîntuită de cutremure, la fel și *Carura* din vecinătate.

17 *Carura*⁵¹⁰ marchează granița dintre *Frigia* și *Caria*. Ea este un sat care are hanuri și izvoare de ape fierbinți ce țîșnesc, parte, în albia fluviului *Meandru*, parte, deasupra malului său. Se povestește că odată, un om de lume, pe cînd se desfăta în hanurile lui cu un mare număr de femei, a pierit cu femeii cu tot într-un cutremur de pămînt iscat peste noapte. De altfel, aproape întreaga regiune din valea *Meandrului* e puternic încercată de cutremure și

are în subteran vine de foc și de apă pînă adînc în inima ținutului. De fapt această structură a solului se întinde, începînd din cîmpii, pînă la Charonion⁵¹¹; cu aceste caracteristici este solul de la Hierapolis⁵¹², de la Acharaca⁵¹³ Nysaidei și din preajma Magnesiei⁵¹⁴ și a Myuntelui. Solul din aceste părți este nu numai fragil și friabil, ci și plin de saline și ușor inflamabil. Poate și cursul Meandrului de aceea face atîtea cotituri, pentru că albia sa își schimbă mereu direcția și, cărînd la vale multe aluviuni, le îngrămădește cînd într-o parte cînd într-alta a țărmurilor, iar restul îl împinge cu putere spre mare. Printre altele, acest rîu a făcut din Priene, oraș situat la început pe țărmul mării, o localitate din interiorul ținutului, alipînd la țărm un teren de aluviuni de 40 de stadii (7,40 km).

18 Și Catakecaumene, adică „Regiunea pîrjolită”⁵¹⁵, care aparține lydienilor și mysienilor, din asemenea pricină a dobîndit acest nume. Iar Philadelphia⁵¹⁶, un oraș din vecinătatea ei, nici măcar ziduri sigure nu are, ci zilnic ele sînt zgîlțuite și zdruncinate (de cutremure). Dar locuitorii orașului sînt mereu intens preocupați de aceste fenomene ale solului lor și, cînd construiesc, țin seamă de ele. Dintre celelalte orașe, Apameia a suferit mai multe cutremure de pămînt înainte de războiul mithridatic. Cînd regele sosi aici și văzu orașul în ruine, îi dăruie 100 de talanți pentru restaurarea⁵¹⁷ lui. Se spune că și pe vremea lui Alexandru cel Mare au avut loc fenomene asemănătoare. Din această pricină este firesc ca cei din Apameia să-l cinstească pe Poseidon cu toate că locuiesc în inima uscatului, și să dea colinei și orașului omonim nume după Kelainos, fiul lui Poseidon, născut de Kelaino, una din Danaide; sau poate acest nume se datorește culorii negre a pietrelor datorate acțiunii focului. Nici cele ce se povesteau despre muntele Siplylos⁵¹⁸ și despre prăbușirea lui nu trebuiesc socotite povești, pentru că, și acum de curînd, cutremurele au bîntuit Magnesia care este așezată mai jos de acest munte, cînd, totodată, și Sardes și cele mai arătoase dintre orașele

regiunii au suferit grave stricăciuni în multe cartiere ale lor. Dar împăratul Tiberius le-a restaurat, acordându-le ajutoare bănești, așa cum s-a întâmplat și mai înainte, pe timpul nenorocirii ce s-a abătut peste locuitorii orașului Tralles⁵¹⁹, când s-au prăbușit gimnaziul și alte cartiere ale orașului, iar Caesar Augustus, tatăl lui Tiberius, i-a ajutat și pe aceștia și pe laodiceeni.

19 În legătură cu aceasta, se cuvine să dăm ascultare și vechilor istoriografi, cum este Xanthos⁵²⁰, care a compus *Istoria Lydiei* și care povestește cîte schimbări și în cîte rînduri s-au petrecut în această țară, fenomene pe care, de altfel, și noi le-am pomenit într-un capitol anterior. Printre altele, aici localizează mitologia și pătimirile lui Typhon⁵²¹ și pe arimi, iar Catakecaumene „Regiunea bîntuită de arșiță“ tocmai aceasta este, după cîte se spune. Nu se codesc unii să presupună că aceste fenomene afectează regiunile dintre Meandru și Lydia, atît din cauza mulțimii lacurilor și a rîurilor, cît și din pricina peșterilor care se găsesc în multe părți pe acest teritoriu. Lacul dintre Laodiceia și Apameia, care are adîncimea unei mări închise, degajează un miros nu numai din mil, ci și din subteran. Se spune că Meandrul a fost dat și în judecată pentru că schimbă haturile ogoarelor, cînd roade terenurile dintre buclele cotiturilor sale, și că, odată, prins asupra faptului, i s-a impus să plătească despăgubiri din vama de traversare a lui⁵²².

20 Între Laodiceia și Carura se află un sanctuar socotit al lui Mên Caros, cinstit cu mare evlavie. Pe vremea noastră, s-a înființat aici o școală mare de medicină după doctrina Herophyleilor⁵²³, sub conducerea lui Zeuxis, și, după aceea, sub cea a lui Alexandros Philalethes⁵²⁴; tot astfel, pe vremea părinților noștri, a existat la Smyrna școala Erasistra-teilor⁵²⁵ condusă de Hikesios, și astăzi în activitate dar cu o orientare diferită.

21 Se vorbește, de altfel, și de anumite seminții frigiene ale căror urme nu se mai văd nicăieri pe

fața pământului, cum sint berekynții⁵²⁶. Sau citind pe Alcman:

*„Flautul meu a-nginat
Un cântec frigian
kerbesian“⁵²⁷.*

Se vorbește și de o groapă Kerbesios⁵²⁸ cu emanații pestilențiale. Aceasta se mai vede, dar oamenii cu acest nume nu mai sint. Eshil în drama *Niobe*⁵²⁹, confundă locurile; eroina spune că-și va aminti de Tantal și de familia lui,

*„Care pe creasta muntelui Ida pe vremuri odat’
Lui Zeus strămoșesc mindru-altar i-au ridicat“.*

Și iarăși: *„Sipylos pe pământul Idaia“*.
Iar Tantalos spune:

*„Cale de 12 zile mă silesc
Ogorul berekynthic să-însămîntez;
Unde-Adrasteia reședința-și are
În Ida cu muget și behăit de mioare,
Care, de-altfel, cum este de-așteptat,
Toată iarba cîmpiei în dinți au fărmițat“.*

CARTEA A XIII-A

REZUMAT

Cartea a XIII-a cuprinde regiunile Asiei începînd de la Propontida în jos, mai precis de la Cyzic, și continuînd cu întregul țarm al mării vecine, precum și insulele din aceste părți; ea stăruie mai cu seamă asupra Troiei, datorită faimei și celebrității sale, în urma războiului troian, cu toate că astăzi ea este pustie.

CAPITOLUL 1

1 Să încheiem aici relatările despre Frigia. Reîntorcîndu-ne acum din nou la Propontida și la țarmul din continuarea rîului Aisepos¹, vom urma aceeași ordine a descrierii coastelor (ca pînă acum). Prima regiune a acestui țarm este Troada², a cărei faimă, cu toate că azi e numai ruine și pustietate, oferă descrierii noastre un subiect vast și nu dintre cele mai ușoare. Pentru aceasta, cerem iertare și rugăm pe cititori să nu ne reproșeze lungimea (descrierii ei) mai mult nouă decît celor care doresc cu ardoare să cunoască locurile celebre din vechime. Se mai adaugă la lungimea descrierii numărul mare al elednilor și al barbarilor care au populat această regiune, precum și faptul că scriitorii n-au furnizat aceleași date despre aceleași locuri, și nu pe toate în mod deslușit. Printre primii dintre aceștia se situează Homer, care permite să ne formăm o imagine despre cele mai multe (din aceste locuri). Se cuvine, deci, să luăm în considerare cuvintele poetului ca, dealtfel, și ale celorlalți scriitori, înfățișînd mai în-tîi sumar natura locurilor.

2 Din Cyzicena, și anume de la regiunile din preajma Aisepului și ale Granicului³, pînă la Aby-

dos și Sestos⁴, se întinde litoralul Propontidei, iar de la Abydos pînă la Lecton⁵, se află împrejurimile Ilionului⁶, ale insulei Tenedos și ale Alexandriei Troas. Mai sus de toate aceste ținuturi, se înalță muntele Ida care se întinde pînă la Lecton. Între Lecton, pe de o parte, riul Caicos și așa-numitele Canai⁷, pe de altă parte, sînt cuprinse regiunile vecine cu Assos, Adramyttion, Atarneus, Pitane⁸ precum și golful Elaitic. Prin fața tuturor acestor locuri se întinde insula Lesbos. În continuarea lor sînt
 582 meleagurile din preajma Kymeii pînă la Hermos și Foceea⁹, unde este începutul Ioniei și capătul Eolidei. Regiunile suspomenite fiind distribuite astfel, Poetul arată că peste țara ce ținea din părțile Aisepului și ale regiunii actuale Cyzicena pînă la riul Caicos au fost stăpîni mai cu seamă troienii, care, potrivit cu ocîrmuirile lor, erau împărțiți în opt districte ba chiar și în nouă. Efectivul celorlalți auxiliari este enumerat în rîndul aliaților.

3 Urmașii (lui Homer) nu prezintă aceleași granițe; ei folosesc numele (locurilor) osebit, creînd mai multe districte. Mai cu seamă coloniile elenilor au pricinuit discuții, mai puțin Ionia (căci ea s-a aflat la o mai mare depărtare de Troada), dar mai presus de toate țara eolienilor a dat prilej de dispută, pentru că ea s-a răsfirat pe întreg litoralul de la Cyzicena pînă la Caicos și a cuprins, pe deasupra, și regiunea dintre Caicos și riul Hermos. Se spune că tocmai cu patru generații este mai veche colonizarea eolică față de cea ionică, așa că ea a apucat să-și formeze anumite genuri de trai și a dăinuit mai multe veacuri. Într-adevăr, Orestes¹⁰ a călăuzit grupul de coloniști — iar după ce acesta și-a sfîrșit zilele în Arcadia, fiul său Penthilos¹¹ i-a urmat la domnie; el a înaintat pînă în Thracia, la 60 de ani după războiul troian, cam în aceeași vreme în care Heraclizii s-au reîntors în Pelopones. Apoi Arche-laos¹², fiul lui Penthilos, a strămutat colonia eolică în Cyzicena de lîngă Daskylion. Gras¹³, cel mai tînăr dintre fiii acestuia, înaintînd pînă la riul Granicos și, după unele pregătiri intense, trecîndu-și cea mai

mare parte a oștirii în Lesbos, a cucerit insula. Cleues, fiul lui Doros, și Malaos — care sînt strămoșii lui Agamemnon — au adunat oștire cam în același timp în care a strîns și Penthilos, doar că grupul de coloniști al lui Penthilos a apucat s-o ia înainte trecînd din Thracia în Asia, în vreme ce aceștia au poposit multă vreme în părțile Locridei și ale muntelui Phrikion¹⁴, dar, mai tîrziu, traversînd și ei marea, au întemeiat Kyme numită Phriconis¹⁵ de lîngă muntele Locricon.

4 Cum eolienii s-au risipit pe întreg teritoriul care spuneam că a fost desemnat de poet cu numele Troadei, scriitorii de după Homer numesc Eolida, unii, întreg teritoriul, alții, numai o parte a lui, și Troia, unii, întreaga regiune, alții, numai o porțiune a ei, fără să cadă la o deplină înțelegere unii cu alții. Homer fixează începutul Troadei chiar pe locurile de lîngă Propontida pornind de la Aisepos; Eudoxos¹⁶, de la Priapos¹⁷ și Artake, un loc din insula cyzicenilor situat în fața localității Priapos, restrîngîndu-i granițele la un teritoriu mai mic. Damastes¹⁸ apoi, restrîngîndu-le și mai mult, începe Troada de la Parion, dar și el o prelungește pînă la Lecton; alții apoi procedează altfel. Charon din Lampsacos¹⁹ mai scoate alte 300 de stadii (55,50 km), marcînd începutul Troadei de la Praction — acestea sînt stadiile de la Parion la Praction²⁰ — pînă ce ajunge la Adramyttion; Skylax din Caryanda²¹ o începe de la Abydos. În chip asemănător, Ephoros²² delimitează Eolida de la Abydos la Kyme, alții, într-altfel.

5 Locul ce poartă, pe drept cuvînt, numele Troiei este minunat conturat de poziția muntelui Ida, un masiv înalt orientat spre apus și spre marea de la asfințit, cotind puțin spre miazănoapte și spre țărmul învecinat. Acesta este malul Propontidei din strîmtorile ce țin de la Abydos pînă la Aisepos și la Cyzicena. Marea de la asfințit este Hellespontul cel din afara (Propontidei) precum și Marea Egee. Cum muntele Ida are multe ramificații la poale și are formă de coropișniță, el se termină în următoarea

rele două promontorii: unul din jurul Zeleiei, și altul, așa numitul Lecton. Primul sfinșește înspre inima uscatului puțin mai sus de Cyzicena (acesta așa se și numește: Zeleia²³ cyzicenilor), iar Lecton înaintează înspre largul mării Egee, fiind situat în calea celor care navighează dinspre Tenedos spre Lesbos.

*„Pînă sosiră pe muntele plin de dihăanii și ape,
Ida. Din mare, la Lectos ieșind, pe uscat apucară²⁴
Hypnos (Visul) și Hera“.*

versuri în care poetul vorbește despre Lecton, potrivit cu starea de fapt a locurilor. Într-adevăr, pentru că Lecton aparține muntelui Ida și deoarece acesta este primul loc de debarcare întîlnit de călătorii spre Ida, poetul a vorbit corect; — potrivit este, de asemenea, și expresia „plin de ape“, deoarece mai ales în aceste părți muntele este foarte bogat în izvoare. Dovadă, numărul mare al rîurilor sale:

*„Cite din munții Idaia la mare coboară în pantă
Rhesos și Heptaporos²⁵ ...“*

și, în continuare, toate celelalte pe care poetul le-a înșirat și pe care noi putem astăzi să le vedem —. Iar cînd zice celor două capete ale muntelui *ramificații ale poalelor*, este vorba de Lecton și Zeleia²⁶, el determină în raport cu acestea și culmea Gargaron²⁷, zicîndu-i vîrf; într-adevăr, și astăzi, Gargaron este un loc anumit în părțile de sus ale Idei, de la care își trage numele actualul oraș Gargara²⁸ Eolică. Locurile dintre Zeleia și Lecton sînt primele din Troada pe care le întîlnesc cei care pornesc din Propontida; ele țin pînă în părțile strîmtorii²⁹ de lingă Abydos. Urmează apoi teritoriile din afara Propontidei pînă la Lecton.

584 6 După ce ocolește promontoriul Lecton, călătorul întîlnește un golf întins, pe care îl creează muntele Ida, curbîndu-se dinspre Lecton spre continent, și promontoriul Canai, situat față în față cu Lecton. Unii îl numesc Golful Idaion³⁰, alții Adramytenos.

În acest golf, pînă la gurile riului Hermos, se înșiră orașele eolienilor, așa după cum am spus. Am arătat de asemenea, în rindurile premergătoare, că pentru cei care navighează din Byzantion înspre miazăzi, calea descrie o linie dreaptă, ce înaintează mai întii pînă la Sestos și Abydos, prin mijlocul Propontidei, apoi, pe lîngă țărmlul Asiei, pînă în Caria. Păstrînd în mintea noastră această precizare, trebuie (acum) să dăm ascultare celor care vorbesc în continuare, și, în cazul că menționăm unele golfuri în această călătorie, trebuie să înțelegem că promontoriile sînt cele care le creează, fiind așezate pe aceeași linie îndreptată oarecum spre miazăzi.

7 Cei care scrutează mai profund aceste locuri își dau seama din spusele poetului că întreg acest țărml s-a aflat sub stăpînirea troienilor, fiind împărțit în nouă ocîrmuiri; acestea se aflau sub conducerea lui Priam, pe vremea războiului troian, și se numeau Troia. Dovadă slujesc următoarele amănunte: Ahile și oamenii săi, văzînd la început că troienii sînt apărați de ziduri, au potrivit lucrurile astfel ca războiul să se poarte în afara orașului și să-l cucerească prin împresurare.

*„Iată declar că am nimicit cu-ale mele corăbii
Douăsprezece cetăți populate, iar cu pedestriimea
Unsprezece la Troia cea rodnică-n glie“³¹.*

Căci Ahile desemnează cu numele Troiei întreg țărmlul continental devastat de el. Or au fost răvășite atunci, printre altele, și ținuturile din fața insulei Lesbos, în părțile ei de lîngă Theba³², Lyrnessos și Pedasos, cel populat de lelegi, ca și districtul lui Eurypylos³³, fiul lui Telephos:

„Cum l-a ucis pe fiu' lui Teleph cu tăișul de-aramă“³⁴,
iar Neoptolem³⁵, „pe eroul Eurypylos“. Aceste regiuni, așadar, zice că au fost devastate, și Lesbosul însuși:

*„Lesbosul bine zidit cînd el cucerit-a“³⁶
„Lyrnessos și Pedasos atunci nărui-t-a“³⁷;
„Cînd cele două cetăți, Lyrnessos și Theba luase“³⁸.*

Din Lyrnessos a fost adusă Briseis:

„Din Lyrnessos pe ea după multe trudiri o luase“⁴⁰.

La cucerirea acestui oraș au căzut Mynes (și Epistrophos⁴⁰), zice poetul, după cum arată Briseis când îl plînge pe Patrocle.

585 *„Însă tu, bun și milos, când sărmanul Ahile-mi răpuse
Soțul meu drag și mărit, pe Mynes, și-i sparse cetatea,
Nu mă lăsați să mai plîng“⁴¹.*

Căci ea se referă la Lyrnessos când spune „cetatea divinului Mynes“, pentru că acesta-i era cîrmuitorul și aici a căzut el în luptă. Iar din Theba a fost luată Chryseis⁴²:

*„Contra Thebei pornirăm, prea sfînta cetate-a lui Vultur“⁴³
Eetion.*

Printre prizonierii aduși de la Theba se afla, zice poetul, și Chryseis...

*„Andromaca“⁴⁴ mărinosului Domn Eetion
Care ședea în cetate la Theba sub muntele Placos⁴⁵
Cel păduros, al cilicienilor domn iscusitul“⁴⁶.*

Aceasta, deci, este a doua ocîrmuire troiană după cea de sub Mynes. Se potrivesc cu aceste cuvinte și cele spuse despre Andromaca, în cele ce urmează:

*„Hector, ah biata de mine! Amîndoi ne-am născut în aceeași
Zodie, numai că tu în palatul lui Priam, în Troia,
Eu sub pădurile muntelui Placos, la Theba“⁴⁷.*

Cuvinte care nu trebuiesc înțelese la propriu, ci ca o figură de stil: „Amîndoi în Troia, numai că tu în palatul lui Priam în Troia, eu la Theba“ sau „de la Theba“.

A treia cîrmuire este cea a legegilor, și ea troiană,

„Altes care peste legegii războinici domnește“⁴⁸.

Cu a cărui fiică Priam a dat viață lui Lycaon și lui Polydoros⁴⁹. Și cei enumerați în *Catalog* sub ascultarea lui Hector se cheamă troieni:

*„Peste troieni era domn al lui Priam fecior, incoifatul
Hector, oșteanul măreț“⁵⁰,*

la fel și cei de sub ascultarea lui Aeneas.

*„Peste dardani domnia-și avea feciorul preabunul
Al lui Anchises vlăstar“⁵¹,*

fiind și aceștia troieni; într-adevăr așa i se adresează:

„Tu Aeneas, al troienilor sfetnic prea bune“⁵².

Urmează apoi lycienii de sub porunca lui Pandaros⁵³, pe care, la fel, îi numește troieni:

*„Cei din Zeleia, oraș de la poalele muntelui Ida,
Oameni cuprinși⁵⁴ care beau din apa cernită Aisepos,
Fură conduși ca troieni de Pandaros, al lui Lycaon
Fiu arătos“⁵⁵.*

Aceasta este a șasea ocîrmuire a Troiei. În continuare, și cei situați între Aisepos și Abydos sînt tot troieni, căci regiunea vecină cu Abydos se află sub stăpînirea acestui oraș:

*„Cei din Percote⁵⁶ pe urmă, din jur de Praction, din Sestos
Și din Abydos precum și din falnic-Arisbe stătură
Sub ascultarea lui Asios Hyrtakianul, alesul“⁵⁷.*

Or la Abydos trăia fiul lui Priam, pascînd caii, se înțelege cei părintești.

*„Pe Democoon păli, pe copilul din flori al lui Priam,
Care veni din Abydos, din țara sirepelor iepe“⁵⁸.*

La Percote păștea boii fiul lui Hiketaon⁵⁹, negreșit 586 nu boi străini nici acesta:

*„Intii ocărăște pe-al lui Hiketaon
Vrednic fecior, Melanip⁶⁰, care-n vreme ce încă dușmanii
Nu se iviseră boii chiloși și-i păștea în Percote“⁶¹,*

astfel că și această regiune era troiană și cea din continuarea ei, pînă la Adrasteia. Căci peste aceasta domneau

„Cei doi feciori ai lui Merops din orașul Percote“⁶².

Totți, așadar, sînt troieni, începînd de la Abydos pînă la Adrasteia, fiind împărțiți în două, unii sub conducerea lui Asios, ceilalți sub a Meropizilor⁶³. După cum și Cilicia era dublă, una Thebaică, cealaltă, Lyrnessis⁶⁴: acesteia din urmă i s-ar putea atribui și ocîrmuirea lui Eurypylos, care se afla în continuarea Lyrnesidei. Că peste toate acestea domnea Priam o dovedesc limpede cuvintele lui Ahile adresate acestuia:

*„Odinioară auzeam că și tu aveai parte de bine
Și că din Lesbos, ostrovul domnit de Macar⁶⁵, pînă-n țara
Frigiei și pînă unde se întinde la deal Hellespontul
Nemărginit, erai tată și Domn fericit ca nici-unul“⁶⁶.*

8 Pe vremea aceea, așa a fost Troia. Mai tîrziu au urmat tot felul de schimbări. Căci regiunile de la Cyzic, pînă la Praction, au fost populate de frigieni, iar cele de la Abydos, de traci. Ba încă mai înainte de aceste două neamuri, le-au stăpînit bebrycii și dryopii⁶⁷; ținuturile din continuarea lor le-au deținut trerii, traci și aceștia. Cîmpia Thebei era stăpînită de lydieni, meonii de pe atunci și de acei dintre mysienii aflați înainte vreme sub ascultarea lui Telephos și Teuthras, care au mai supraviețuit. Cum poetul unește într-o singură regiune Eolida și Troia și cum eolienii au cuprins întreaga regiune de la Hermos pînă la țărmlul de lîngă Cyzic întemeind aici orașe, nici descrierea noastră n-ar fi nelalocul ei, dacă am uni în aceeași regiune ținutul desemnat azi în mod particular Eolida, și anume de la Hermos pînă la Lecton, și cea din continuarea ei, pînă la Aisepos. În descrierea fiecărei regiuni în parte le vom distinge iarăși, comparînd cele desemnate de poet și de alți scriitori cu cele existente în prezent.

9 Dincolo de orașul cyzicenilor și de Aisepos se află începutul Troadei homerice. Iată cum vorbește poetul despre ea:

*„Cei din Zeleia, oraș de la poalele muntelui Ida,
Aphnei înstăriți ce beau din apa cernită Aisepos,
Fură conduși ca troieni de Pandaros, al lui Lycaon
Fiu arătos“⁶⁸.*

Pe aceștia îi numea și lycieni; aphnei li se zice după lacul Aphnitis, căci și așa se cheamă Daskylitis⁶⁹. 587

10 Zeleia este situată la marginea poalelor muntelui Ida, la 190 de stadii (35,15 km) depărtare de Cyzic, mai aproape de mare, și anume cam la 80 de stadii (14,80 km) de revărsarea râului Aisepos. Homer enumeră apoi în parte locurile de dincolo de Aisepos astfel:

*„Cei din orașul Adrasteia și din Apaisos precum și
Din Pitya și din răsărita Terea, cu toții
Fură sub cirna lui Amphios și-a lui Adrast, care avură
Tată pe craiul Merop din orașul Percote“⁷⁰.*

Aceste locuri sînt subordonate Zeleiei. Le stăpînesc kyzikeni și priapeni chiar pînă la țărmlul mării. Prin împrejurmile Zeleiei curge riul Tarsios⁷¹, avînd douăzeci de traversări pe aceeași cale, la fel ca Hep-taporos⁷² de care vorbește poetul. (Un alt rîu, ce curge de la Nicomedeia la Nicaia⁷³, are douăzeci și patru de traversări. Multe are și cel ce parcurge distanța de la Pholoe la Eleia⁷⁴... Sparthon⁷⁵ numără 25; multe are și rîul ce curge de la Coskinia⁷⁶ la Alabanda; 75 de traversări are rîul ce curge din Tyana la Soloi⁷⁷ prin muntele Taurus).

11 Mai sus de gura Aisepului, cam la... stadii, se ridică un tumul care e socotit mormîntul lui Memnon⁷⁸, fiul lui Tithon; aproape de el se găsește și satul lui Memnon. Între Aisepos și Priapos curge Granicos, în mare parte a lui prin cîmpia Adrasteiei, unde Alexandru i-a biruit⁷⁹ în luptă, dîndu-le o grea lovitură satrapilor lui Darius, și a cucerit întreaga regiune dintre Taurus și Euftrat.

Pe Granicos se afla oraşul Sidene, care deţinea un mare teritoriu desemnat cu acelaşi nume. În prezent oraşul e distrus. La hotarul dintre Kyzikene şi Priapene se afla un loc ce-i zice Harpagia⁸⁰ („Răpiri“), de unde spune legenda că a fost răpit Ganymedes. Alţii zic că el a fost răpit de lângă promontoriul Dardanion, din apropiere de Dardanos.

12 Priapos este un oraş şi un port la mare; unii autori susţin că este o fundaţie a milesienilor care au colonizat şi Abydos şi Proconnesos, în aceeaşi vreme; alţii, că ar fi întemeiat de cyziceni. Numele oraşului este dat după cel al zeului Priap⁸¹, venerat de locuitori, fie că ritualul acestui zeu a fost strămutat aici de orneii⁸² de lângă Corinth, fie pentru faptul că zeul, după câte se spune, a fost fiul lui Dionysos şi al unei nimfe şi oamenii au început să-l cinstească, deoarece este foarte prielnică viţei de vie şi regiunea aceasta şi, în continuare, cea din vecinătatea ei, cea a parienilor şi a lampsacenilor; doar odinioară Xerxes i-a dăruit lui Themistocles⁸³ oraşul Lampsacos pentru producţia sa de vin. Dar acest zeu a fost luat în considerare de generaţiile mai tinere, pentru că nici Hesiod nu l-a cunoscut pe Priap, ci li s-a părut asemănător cu zeii attici cum sînt Orthanes⁸⁴, Conisalos, Tychon şi alţii asemenea lor.

13 Această regiune se numea odinioară Adrasteia şi Cimpia Adrasteiei, deoarece aşa se obişnuia să se desemneze cu nume dublu acelaşi ţinut, ca de pildă şi Theba şi Cimpia Thebei, şi Mygdonia şi Cimpia Mygdoniei⁸⁵. Callisthenes spune⁸⁶ că Adrasteia s-a numit după regele Adrastos⁸⁷, care a zidit cel dintîi un templu divinităţii Nemesis. Oraşul se află situat între Priapos şi Parion, avînd la periferia sa o cîmpie cu acelaşi nume, în care se afla şi un oracol al lui Apollon Actaios şi al Artemidei, în regiunea Pycte (Paotye⁸⁸); dar a fost strămutată la Parion întreaga podoabă a templului, la fel şi piatra, cînd templul s-a dărîmat şi s-a clădit în Parion un altar; acesta este opera lui Hermocreon⁸⁹, vrednic de îndelungă aducere aminte, atît în privinţa dimensiunilor lui cît şi a frumuseţii. Oracolul a încetat să

mai funcționeze, la fel ca cel din Zeleia. Aici nu se vede nici un sanctuar al Adrasteiei, nici al divinității Nemesis, dar aproape de Cyzic există un templu al Adrasteiei sau al „Răzbunării“. Antimachos⁹⁰ vorbește despre el astfel:

„O mare zeiță le-a dobândit	<i>Adrastos i l-a-nălțat</i>
Toate-acestea de la zei:	<i>Pe al Aesopului maluri,</i>
Un altar i s-a clădit	<i>Unde cinste i s-a dat</i>
Prima oară numai ei;	<i>Adriasteiei printre neamuri“.</i>

14 Și orașul Parion este situat la mare; el are un port mai mare decât Priapos și s-a dezvoltat pe seama acestuia din urmă; căci parienii, cinstind în mod deosebit pe regii Attalici, sub stăpînirea cărorora se afla Priapene, au tăiat mult din teritoriul orașului Priapos, cu îngăduința acelorora. În aceste locuri fixează legenda pe ophiogeni⁹¹, pretinzînd că ei ar avea o oarecare înrudire cu șerpii, pentru că bărbații acestora, după cite se povestește, îi vindecă pe cei mușcați de viperă atingîndu-i în continuu, ca cei care descîntă de mușcătură; mai întîi ei transferă asupra lor înșile vinețele, apoi fac să înceteze umflătura și durerea. Se povestește că șeful acestui neam a fost un erou preschimbat din șarpe; poate că acesta era unul din psyllii⁹² Libyei, iar puterea de vindecare s-a transmis acestui neam de-a lungul multor generații. Parion este întemeiat de milesieni, erythreeni și de parieni.

15 Pitya se află în Pityus al Parianeii⁹³, avînd mai sus de ea un munte cu pini. Este situată între Parion și Priapos, în regiunea Linon, la mare, unde se culeg scoici linusiene, cele mai bune din toate.

16 În porțiunea de la Parion la Priapos cad Vechiul Proconnesos și Noul Proconnesos⁹⁴, avînd un oraș și o mare carieră de piatră albă foarte apreciată; într-adevăr, cele mai frumoase opere ale orașelor de aici, printre care, în primul rînd, cele din Cyzic, din această piatră sînt făurite. De aici este poetul Aristeeas⁹⁵, autorul poemului zis *Arimaspea*, un vraci ca nimeni altul. 589

17 Munții Tereiei⁹⁶, după unii, ar fi masivii din Peirosos⁹⁷, din continuarea Zeleiei, și se află în stăpânirea cyzicenilor. În acești munți s-a amenajat rezervația regală de vânătoare pentru regii lydieni și, mai târziu, pentru cei persani. La 40 de stadii (7,40 km) de Lampsacos, unii autori indică o colină, pe care se află templul sfânt al Mamei Zeilor⁹⁸, supranumit al Tereiei.

18 Și Lampsacos⁹⁹ este situat la mare, fiind un oraș vrednic de pomenit, cu un port bun, care se păstrează în bună stare, de altfel ca și Abydos. Se află ca la 170 de stadii (31,45 km) depărtare de acesta. Mai de mult, el s-a numit Pityussa („Pinoasa“), cum se spune că se numea și insula Chios. Pe partea potrivnică a Chersonesului se află orașelul Callipolis¹⁰⁰; acesta este situat pe un promontoriu ce se întinde mult spre Asia din regiunea lampsaceniilor, încât brațul de mare de traversat nu este mai lat de 40 de stadii (7,40 km).

19 Pe teritoriul dintre Lampsacos și Parion se află orașul și râul Paisos¹⁰¹; orașul a fost distrus, iar paisenii s-au mutat în Lampsacos, fiind și ei coloniști de-ai milesienilor la fel ca lampsaceni. Poetul i-a zis orașului în amîndouă felurile, și Apaisos și Paisos, fie adăugînd prima silabă „A“; „și populația din Apaisos“¹⁰², fie omițînd-o „care-n belșugatul Paisos locuia“¹⁰³. Rîul și azi se cheamă Paisos. A milesienilor este și localitatea Colonai¹⁰⁴ situată mai sus de Lampsacos, în interiorul regiunii Lampsakena. Alta este Colonai de la capătul mării Hellespontului, situată la 140 de stadii (25,90 km) depărtare de Ilion. De aici se spune că se trage Kycnos. Anaximenes¹⁰⁵ pretinde că există o localitate Colonai și în Erythraia, și în Focida, și în Thessalia. În regiunea Pariana este Iliocolona¹⁰⁶, iar în regiunea Lampsakena, se află un loc foarte roditor în viță de vie, numit Gergithion¹⁰⁷. Există și un oraș Gergitha¹⁰⁸ întemeiat de gergiții¹⁰⁹ din Kymaia; căci se află și acolo un oraș, cu numele la plural și feminin, Gergithes, unde s-a născut Kephalon gergithul. Și azi se vede un loc Gergithion în regiunea

Kyrraia¹¹⁰, lângă Larisa. Din Parion era Neoptolemos¹¹¹ supranumit glosograful, vrednic de pomenit, iar din Lampsacos, Charon¹¹² istoriograful, Adeimantos și retorul Anaximenes, precum și Metrodoros, tovarășul lui Epicur. Dar chiar însuși Epicur a fost într-un fel lampsacian, deoarece și-a petrecut timpul în Lampsacos și a avut ca prieteni pe cei mai buni locuitori din acel oraș, pe unii ca Idomeneus¹¹³ și Leon. De aici a strămutat Agrippa „Leul răpus“, opera lui Lysippos¹¹⁴, pe care a expus-o în dumbrava dintre lac și brațul de mare vecin. 590

20 Dincolo de Lampsacos se află Abydos și ținuturile dintre ele, despre care Homer, când a vorbit, le-a luat în considerare împreună; mă refer atât la ogorul lampsacian cât și la o parte din cel parian — căci aceste orașe nu existau pe vremea războiului troian —.

*„Cei din Percote pe urmă, din jur de Praction, din Sestos
Și din Abydos precum și din falnic-Arisbe stătură
Sub ascultarea lui Asios Hyrtakidul, alesul“¹¹⁵*

zice în continuare;

*„Cap de războinici purtat de roibii cei mari și sălbateci;
El din orașul Arisbe veni, de la riul Selleeis“.*

Vorbind în acest fel, poetul a arătat, se pare, că reședința regală a lui Asios¹¹⁶ este Arisbe, de unde spune că a venit „El din orașul Arisbe veni, de la riul Selleeis“. Numai că aceste locuri sînt atât de obscure, încît istoriografiile nici măcar nu vorbesc la fel despre ele, afară doar de faptul că Arisbe s-a aflat cîndva în apropiere de Abydos, de Lampsacos și de Parion, și că și-a schimbat numele în acela de Vechea Percote¹¹⁷.

21 Cît privește riurile, despre Selleeis poetul afirmă că trecea pe la Arisbe, de vreme ce Asios a venit la război de la Arisbe și de la riul Selleeis. Există și un riu Practios¹¹⁸ — orașul Praction însă nu se mai găsește, cum credeau unii — iar acest riu curge printre Abydos și Lampsacos.

Expresia „*ei locuiau în jur de Praction*“ trebuie înțeleasă în preajma râului, ca în următoarele versuri:

„*Cei așezați lângă râul Kephisos divinul*“¹¹⁹

și

„*Pe lângă râul Partheniu vestite ogoare lucrară*“¹²⁰.

Există și în Lesbos un oraș Arisbe¹²¹, al cărui ogor îl stăpinesc methymnienii; este și un râu Arisbos¹²² în Thracia, după cum am spus, și în apropierea lui locuiesc tracii kebreni¹²³. Tracii și troienii au multe nume la fel, ca, de pildă, tracii scai, râul Scaios, zidul Scaion și Porțile Skeie¹²⁴ din Troia; tracii xanthi și râul Xanthos¹²⁵ în Troia, Arisbos, afluent al Hebrului, Arisbe¹²⁶ de lângă Troia; râul Rhesos la Troia, Rhesos¹²⁷, regele tracilor. De asemenea, exista încă un personaj omonim cu Asios Hyrtakidul, menționat și acesta de poet:

„*Asiu voinicul și unchiul de mamă-al viteazului Hector, Frate el geamăn Hecubei și fiu al lui Dymas, pe râul Sangarios, în Frigia, avându-și a sa locuință*“¹²⁸.

591 22 Abydos a fost întemeiat de milesieni, cu în-găduința lui Gyges¹²⁹, regele lydienilor, deoarece sub stăpînirea acestuia se aflau pe atunci atît acele locuri cît și Troia întregă; ba și un promontoriu de lângă orașul Dardanos se numește Gigas¹³⁰; acesta se află la gura Propontidei și a Hellespontului, la egală depărtare de Lampsacos și de Ilion, ca la 170 de stadii (31,45 km). În aceste părți, brațul de mare este de 7 stadii (0,295 km) lățime — este brațul pe care Xerxes¹³¹ l-a legat cu un pod de vase — și el formează hotarul dintre Europa și Asia. Promontoriul Europei se cheamă Chersones¹³² din cauza figurii sale; el formează strîmtoarea în părțile unde a fost legat podul; acest promontoriu se află în fața orașului Abydos. Sestos este cel mai înfloritor oraș din Chersones. Din pricina vecinătății lor, și acest

oraș s-a aflat sub ascultarea aceluiași conducător ca Abydos, deoarece oamenii de pe acele vremuri nu-și delimitau domeniile prin părți ale continentelor. Abydos și Sestos se află cam la 30 de stadii (5,55 km) depărtare unul de altul, socotind din portul unuia, pînă în portul celuilalt. Locul în care a fost podul se află la mică depărtare de amîndouă orașele, înspre Propontida, cînd vii din Abydos, în direcția potrivnică, dacă pornești din Sestos. Locul de lîngă Sestos în care a fost legată puntea de vase se cheamă Apobathra („Debarcarea”¹³³). Sestos se situează mai spre interiorul Propontidei și mai sus de curentul ce pornește din ea; de aceea mai ușor se traversează din Sestos, dacă se face o ușoară deviere spre Turnul pretesei Hero¹³⁴, de unde, părăsind vîslele, curentul însuși ajută la traversare. Cei care trec brațul de mare dinspre Abydos trebuie să cotească în direcția opusă vreo 8 stadii (1,48 km) pînă la un turn din părțile orașului Sestos, apoi să traverseze oblic, ca să nu aibă curentul pe deplin pieptiș. După războiul troian, Abydos era populat de traci, apoi de milesieni. Deoarece orașele Propontidei au fost incendiate de Darius¹³⁵, tatăl lui Xerxes, și Abydos a avut parte de aceeași soartă. El le-a incendiat aflînd că, după reîntoarcerea sa de la sciți, nomazii se pregăteau să traverseze brațul de mare împotriva lui spre a se răzbuna pentru cele pătimate, ca și de teama ca nu cumva orașele să ofere oștirii acelor vase de transport. Iar pe lîngă celelalte schimbări, cu scurgerea vremii, s-a adăugat și această cauză la confuzia locurilor. Dar despre Sestos și despre întregul Chersones am vorbit mai înainte¹³⁶ la un loc cu teritoriile Thraciei. Theopompos spune¹³⁷ că orașul Sestos este mic, dar bine întărit, și este legat de port printr-un zid de două plethre (61,66 m); și din această cauză și datorită curentului, el este stăpîn peste traversările strîmtorii.

23 Mai sus de teritoriul abydenilor, în Troada, se situează Astyra¹³⁸, care aparține astăzi abydenilor. În prezent, acest oraș se află în ruine, înainte vreme însă el era independent și avea mine de aur, care azi

sînt sărace, fiind epuizate, la fel ca minele din Tmolos de lingă riul Pactolos¹³⁹. De la Abydos la Aisepos sînt, după cîte se spune, cam 700 de stadii (129,50 km), mai puține însă în linie dreaptă pe mare.

592 24 În afara orașului Abydos se află regiunile din jurul Ilionului, atît cele de pe litoral pînă la Lecton, cît și cele din Cîmpia Troiană și de la poalele Idei de sub ascultarea lui Aeneas. Homer numește aceste locuri în două feluri, uneori zicîndu-le astfel:

*„Pe dardanieni îi ducea căpitanul războinic Aeneas,
Al lui Anchises prea vrednic fecior“¹⁴⁰,*

numindu-i deci dardanieni; alteori însă le spune dardani:

„Hei, lycieni și troieni, dardani care bateți de-aproape“¹⁴¹.

Probabil aici s-a situat în vechime orașul pe care poetul îl numește Dardania:

*„Zeus ce bubuie-n nori născut-a întii pe Dardanos,
Care orașul Dardania întemeie“¹⁴².*

În prezent însă nu se mai păstrează în acest loc nici o urmă de oraș.

25 Platon presupune¹⁴³ că, după potop, au existat trei forme de existență socială: prima, pe culmile munților, simplă și sălbatecă, deoarece oamenii se temeau de apele care acopereau cîmpiile pînă spre culmi; a doua, la poalele munților, deoarece încetul cu încetul ei prinseră curaj, cînd cîmpiile începură să sece. Al treilea, cel de la șes. S-ar putea vorbi și de un al patrulea fel de viață și de al cincilea și, de asemenea, de mai multe, ultimul este cel de pe litoral și din insule, după ce s-a risipit orice frică de acest fel. Pe măsură ce oamenii au prins mai mult sau mai puțin curaj să se apropie de mare, s-ar putea înregistra tot mai multe feluri de guvernări și de instituții, după cum se remarcă diferite trepte de organizare socială la oamenii simpli și primitivi care

au trecut la rînduielele pașnice ale celui de-al doilea fel de viață socială. Se observă și la aceștia unele deosebiri privind moravurile primitive, semiprimitive și civilizate, de la care numele organizării sociale a trecut treptat asupra practicilor de viață urbane și civilizate, instaurate după îmbunătățirea moravurilor odată cu schimbarea locurilor și a felului de trai. Platon afirmă că Homer a arătat aceste deosebiri, deoarece a dat ca exemplu, pentru primul fel de viață socială, traiul ciclopilor, care erau culegători de fructe sălbatice și populau culmile, locuind în peșteri:

*„Nu seamănă cu mina lor, nici ară,
Dar nearat, nesemănat, pămîntul,
Udat numai de ploi ce cad din nouri,
Le dă de toate“¹⁴⁴.*

Zice poetul:

*„N-au loc de sfat, nici lege n-au ciclopii,
Ci șed pe culmea munților în peșteri
Și fiecare-și vede doar de casă,
De soațe și copii, de alții nu le pasă“¹⁴⁵.*

Al doilea fel de viață este cel aflat sub cîrmuirea lui Dardanos:

*„Care orașul Dardania întemeie, pe cînd Troia
Nu se zidise pe cîmp și nu-i era vatra-așezată;
Ei locuiau pîn-atunci la poalele muntelui Ida“¹⁴⁶.*

593

A treia organizare socială este cea de sub cîrmuirea lui Ilos¹⁴⁷, în cîmpie. Acesta este socotit întemeietorul Ilionului; de la el își trage numele și cetatea. Poate de aceea a și fost îngropat Ilos în mijlocul cîmpiei, deoarece a fost primul care a cutezat să statornicească o așezare omenească în cîmp deschis:

*„Fug înapoi spre movila-mormîntul bătrînului Ilos
Dardanianul pe cîmp — și-o-ntind spre smochinul
sălbatec“¹⁴⁸.*

Dar nici acesta n-a avut deplin curaj în cîmpie, căci nu și-a construit orașul acolo unde este în prezent ci cam cu 30 de stadii (5,55 km) mai sus, spre răsărit și spre Ida și Dardania, în părțile satului zis azi al ilienilor. Ilienii de astăzi, iubitori de glorie și dorind să fie considerat al lor vechiul Ilion, au oferit motiv de dispută celor care aduceau argumente din poemele homerice; căci localitatea de astăzi nu pare să fie cea de pe vremea lui Homer. Alți autori relatează că orașul (Ilion)¹⁴⁹ a schimbat mai multe locuri; în cele din urmă, și anume cam pe vremea lui Croesus¹⁵⁰, s-a statornicit pe locul unde este astăzi. Astfel de strămutări înspre formele de relief mai joase petrecute pe atunci consemnau, cred, deosebiri de viață și de organizare socială. Dar aceste probleme trebuiesc cercetate și cu alte prilejuri.

26 Orașul ilienilor de astăzi, pînă la o vreme, a dăinuit ca sat, după cîte se spune, avînd un templu al Athenei mic și fără valoare. Dar ajungînd în el Alexandru cel Mare, după victoria de pe Granicos, a împodobit templul cu ofrande și i-a dat așezării titlul de oraș; el a poruncit oamenilor săi, meșteri în construcții, să restaureze așezarea prin noi edificii, apoi a declarat-o cetate liberă și scutită de dări.

Mai tîrziu, după înfrîngerea persilor¹⁵¹, a trimis ilienilor o scrisoare mărinimoasă, promițîndu-le că le va crea din localitate un oraș mare și un templu vestit și le va institui și întreceri sacre. După moartea lui Alexandru, în special Lysimachos s-a îngrijit de oraș, a construit în el un templu și a împrejmuit orașul cu zid cam de 40 de stadii (7,40 km), a unit în această localitate orașele vecine vechi și în declin, cam în aceeași vreme cînd s-a îngrijit și de Alexandria; ultima a fost întemeiată de Antigonos și a fost numită Antigononia; Lysimach i-a schimbat numele în Alexandria; el a socotit de cuviință ca urmașii lui Alexandru să întemeieze orașe mai întii cu numele acestuia, apoi cu al lor înșile; și, într-adevăr, orașul Alexandria a dăinuit de-a lungul vremii și s-a dez-

voltat; în prezent, a primit și o colonie de romani și este unul din orașele vestite. 594

27 Ilionul care se păstrează astăzi era un orașel, ba mai degrabă un sat, pe vremea când romanii au pătruns prima oară în Asia și au izgonit pe Antiochos cel Mare¹⁵² din regiunile de dincoace de Taurus. Demetrios din Skepsis spune¹⁵³ că el, în fragedă adolescență, ajungând în Ilion pe vremea aceea, a văzut localitatea atât de săracă, încît acoperișurile nici măcar țiglă nu aveau. Hegesianax arată¹⁵⁴ că galații, cînd au emigrat din Europa în Asia, au pătruns în acest oraș avînd nevoie de o fortificație, dar l-au părăsit îndată din pricina lipsei unui zid împrejmuitor. Mai tîrziu, starea orașului s-a îmbunătățit mult. Dar din nou l-au ruinat romanii de sub comanda lui Fimbria¹⁵⁵, cînd l-au cucerit prin împresurare în războiul mithridatic. Chestorul (quaestor) Fimbria fusese trimis împreună cu consulul Valerius Flaccus¹⁵⁶ căruia i s-a încredințat comanda războiului antimithridatic. Dar, revoltîndu-se și asasinîndu-l pe consul în Bithynia, a devenit Fimbria comandantul expediției; acesta, ajungînd la Ilion, cum ilionienii nu l-au primit ca pe un tilhar ce era, folosi forța împotriva lor și ocupă orașul în zece zile. Batjocorindu-i, așadar, pe localnici și zicîndu-le că orașul pe care Agamemnon l-a cucerit cu greu în al zecelea an cu o flotă de 1 000 de corăbii și cu întreaga Eladă în arme, pe acesta el l-a ocupat numai în zece zile, unul din ilionieni i-a răspuns: „Pentru că nu mai trăia Hector care să lupte pentru cetate“. Sulla, atacîndu-l pe Fimbria, l-a eliberat din funcție, pe Mithridates, pe bază de învoieli, l-a trimis acasă, iar pe ilioni i-a împăcat prin multe măsuri de îmbunătățire a stării lor. Pe vremea noastră, divinul Caesar¹⁵⁷ s-a preocupat încă și mai mult de Ilion, imitîndu-l pe Alexandru în-suși. Căci Caesar, pe baza înrudirii sale cu troienii, porni la reînnoirea cunoștinței cu aceștia, fiind și un mare admirator al lui Homer. Se vorbește și de o anumită amendare a poemelor homerice, zisă „din caseta lui Alexandru“; este vorba de poemele pe care

Alexandru le-a parcurs împreună cu cei din jurul lui Callisthenes¹⁵⁸ și Anaxarchos și, adnotându-le, le-a depus într-o casetă care s-a găsit în tezaurul persan scump împodobită. Din zelul său față de poet și pentru înrudirea sa cu Aiakizii care au fost regi la moloși — la care, după câte se povestește, a domnit și Andromaca, fosta soție a lui Hector — Alexandru a fost mărinimos cu ilionii. Apoi divinul Caesar, fiind și un admirator al lui Alexandru și avînd dovezi mai notorii despre înrudirea sa cu troienii, a fost îndemnat de ardoarea-i tinerească să-i copleșească pe troieni cu binefaceri. Dovezile sale sînt mai cunoscut⁵⁹⁵, mai întii pentru că este roman, iar romanii îl consideră pe Aeneas principele întemeietor al neamului lor, apoi pentru că numele Iulius derivă de la Iulus, unul din strămoșii lor; iar Caesar s-a numit Iulius după Iulus, care a fost unul din urmașii lui Aeneas. De aceea el a împărțit troienilor pămînt, le-a păstrat libertatea și scutirea de corvezi publice și pînă astăzi ei se mențin în aceste drepturi. Că nu aici a fost zidit vechiul Ilion, scriitorii se orientează după Homer și aduc dovezi de acest fel. Iar noi acuma se cuvine să descriem mai întii locurile care încep de la țărîmul mării, de unde ne-am oprit.

28 Dincolo de Abydos se întîlnește promontoriul Dardanis, despre care am pomenit puțin mai înainte, precum și orașul Dardanos¹⁵⁹, ce se află la 70 de stadii (12,95 km) depărtare de Abydos. În acest interval se varsă în mare riul Rhodios¹⁶⁰, în dreptul gurii căruia, în Chersones, se află Kynossema¹⁶¹ („Mormîntul ciinelui“), același, după câte se spune, cu Mormîntul Hecubei. Alți autori susțin că Rhodios se varsă în Aisepos. Și Rhodios este unul din riurile menționate de poet:

„*Rhesos și Heptaporos, Caresos și cu Rhodiu*“¹⁶².

Iar Dardanos, o veche fundație, s-a lovit de atîta dispreț, încît adeseori regii i-au risipit locuitorii, unii strămutîndu-i la Abydos, alții reșezîndu-i iarăși pe vechea lor vatră. Aici s-au întîlnit Cornelius

Sulla¹⁶³, comandantul romanilor, și Mithridates Eupator, și au încheiat între ei învoieli în vederea încetării războiului.

29 În apropiere de Dardanos, se găsește Ophry-nion¹⁶⁴, în care se află dumbrava lui Hector, într-un loc deschis, și în continuare se întilnește lacul Pteleos¹⁶⁵.

30 Urmează apoi orașul Rhoiteion¹⁶⁶ situat pe o colină și, în continuarea acestuia, un țărm maritim jos pe care se află monumentul, sanctuarul și statuia lui Aias¹⁶⁷. Această statuie le-a luat-o Antonius, trimițând-o în Egipt, dar a redat-o iarăși rhoiteienilor Caesar Augustus, la fel cum a înapoiat și alte obiecte altora. Căci Antonius a ridicat cele mai frumoase ofrande din templele cele mai strălucite bucurându-se de egipteancă¹⁶⁸, dar Augustus le-a restituit templelor.

31 După Rhoiteion urmează Sigeion¹⁶⁹, un oraș în ruine, apoi o stațiune navală, Portul Aheilor¹⁷⁰, Tabăra Aheilor, așa zisa Stomalimne și gurile Scamandrului. Căci după ce riul Simoeis și Scamandrul își unesc albiile în cîmpie, cărînd la vale mult mîl, îl îngrămădesc la țărm și creează o gură oarbă, un lac maritim și mlaștini. În fața promontoriului Sigeion, în Chersones, se situează Protesilaeion și Elaiussa, despre care am vorbit¹⁷¹ în legătură cu tracii.

32 Lungimea acestui țărm de la Rhoiteion pînă la Sigeion și la monumentul lui Ahile, pentru cei care navighează în linie dreaptă, este de 60 de stadii (11,10 km); întregul litoral a fost supus Ilionului, de la actualul Ilion înspre Portul lui Ahile, cam pe o distanță de 12 stadii (2,22 km) și de la vechiul Ilion, alte 30 de stadii (5,55 km) în sus, în partea dinspre Ida. Ahile are în Sigeion și templu și monument, Patrocle și Antilochos, numai monumente¹⁷². Troienii aduc jertfe tuturor acestor eroi și lui Aias. Pe Heracles însă nu-l cinstesc, învinuindu-l de jefuirea patriei lor. Numai că Heracles, li s-ar putea replica, a pustiit Ilionul de l-a lăsat jefuitorilor de mai tirziu într-o stare jalnică, totuși în stare de oraș. De aceea poetul s-a exprimat și astfel:

„A devastat Ilion și stîrpiu-i-a vîța“¹⁷³.

Căci *stîrpirea* se referă aici la micșorarea numărului populației, nu la distrugerea ei deplină. Urmașii apoi au nimicit-o cu desăvîrșire; totuși troienii soțot cu cale să le aducă acestora jertfe și să-i cinstească la fel ca pe niște zei. Doar dacă nu invocă următoarea motivare, că urmașii au purtat un război drept, Heracles însă, unul nedrept, pentru cailor lui Laomedon. Împotriva acestei motivări, iarăși, se ridică următoarea legendă: nu pentru cai a întreprins Heracles expediția, ci pentru că nu și-a primit răsplata în urma eliberării Hesionei¹⁷⁴ de la monstru. Dar să le lăsăm acestea, deoarece cad în sfera miturilor. Poate nouă ne scapă astăzi unele pricini mai vrednice de luare aminte pentru care troienilor le-a convenit să-i cinstească pe unii, pe alții însă nu. Se pare că Homer a prezentat mic orașul, în episodul despre Heracles, dacă acesta:

„Numai cu șase corăbii și-o mîndă de oameni el sparse“¹⁷⁵

cetatea Ilionului. Potrivit acestui episod, Priam, dintr-un rege mic, a devenit unul mare, un adevărat rege peste regi, așa cum am spus mai sus¹⁷⁶. Dacă înaintezi apoi puțin de la acest țarm, dai de Achaeion¹⁷⁷, care se află pe continent în fața insulei Tenedos.

33 Așa arătau, deci, locurile de pe țărmul mării. Mai sus de ele se deschide cîmpia troiană care se întinde în sus pînă la muntele Ida, pe multe stadii spre răsărit.

Porțiunea cîmpiei de la poalele munților este îngustă, întinzîndu-se într-o parte spre răsărit pînă în ținuturile din jur de Skepsis, pe de altă parte, spre miazănoapte pînă la lycienii din preajma Zeleiei. Această regiune poetul o prezintă sub stăpînirea lui Aeneas și a fiilor lui Antenor și o numește Dardania¹⁷⁸. Mai jos de aceasta se află Kebrenia¹⁷⁹, cîmpie în cea mai mare parte a ei, oarecum paralelă cu Dardania. A fost odată și un oraș Kebrene¹⁸⁰. De-

metrios presupune că pînă aici se întindea țarina Ilionului pe vremea lui Hector, înaintînd în sus de la stațiunea navală pînă la Kebrenia. Aici zice că se vede mormîntul lui Alexandru Paris și al Oinonei¹⁸¹, despre care se povestește că a fost soția acestuia înainte de a o fi răpit pe Elena. Poetul amintește:

„Pe Kebriones, copilul din flori al vestitului Priam“¹⁸².

nume primit, se pare, după cel al regiunii sau, mai sigur, după al orașului său. Regiunea Kebrenia se întinde pînă în Skepsia¹⁸³; hotarul lor este Scamandru care curge printre ele. Veșnic a fost vrajbă și război între kebreni și skepsieni, pînă cînd Antigonos i-a așezat la un loc în orașul Antigoneia¹⁸⁴, cum se numea pe atunci, în Alexandria de astăzi. Kebrenii au rămas pe loc în Alexandria împreună cu ceilalți locuitori, în vreme ce skepsienii s-au întors de la o vreme în patria lor, cu îngăduința lui Lysimachos.

34 Din regiunea muntoasă a Idei, cam prin aceste părți, se desprind două ramificații spre mare, una, zice Demetrios, direct spre Rhoiteion, cealaltă, spre Sigeion, descriind din cele două puncte o curbă de semicerc; ele sfîrșesc în cîmpie, aflîndu-se la aceeași depărtare de mare la care se află azi Ilionul. Acesta se situează între capetele acestor ramificații, vechea fundație fiind tocmai la începuturile lor. Între aceste două brațe e cuprinsă cîmpia Simoeisiană, prin care curge riul Simoeis, și cîmpia Scamandru, pe care o brăzdează Scamandru. Acestei cîmpii i se zicea în particular Cîmpia Troiană¹⁸⁵ și în aceasta fixează Homer cele mai multe lupte, pentru că ea este mai întinsă și, după cum observăm, locurile desemnate de poet cu numele tocmai aici se arată; așa sînt smochinul sălbatic, mormîntul lui Aisyyetes, Batieia și Mormîntul lui Ilos. Cele două riuri, Scamandru și Simoeis, trecînd unul prin apropiere de Sigeion, ceălalt, de Rhoiteion, se unesc puțin înainte de Ilionul de astăzi, apoi se varsă în mare lîngă Sigeion for-

mînd un lac. Pe fiecare din cîmpiile pomenite le separă una de cealaltă o mare colină desprinsă din ramificațiile amintite, în linie dreaptă, începînd de la actualul Ilion și legat de el, întinzîndu-se pînă în Kebrenia și determinînd litera E împreună cu ramificațiile ce vin din cele două părți.

35 Puțin mai sus de acest loc se află Satul Troienilor¹⁸⁶, unde se crede că a fost întemeiat înainte vreme vechiul Ilion, la 30 de stadii (5,55 km) depărtare de actualul oraș. Mai sus cu 10 stadii (1,85 km) de Satul Troienilor, este Callicolone¹⁸⁷ („Dealul Frumos“), pe lîngă care curge Simoeis, la o depărtare de 5 stadii (925 m) de acesta, fapt care lămurește mai întii ceea ce se spune despre Ares:

„Urlă și Ares în față-i asemenea negrului vișor,
Ba pe troieni îmboldind cu șipete de pe cetate,
Ba de pe Dealul Frumos da fuga spre riul Simoeis¹⁸⁸.”

598

Cum lupta s-a desfășurat în cîmpia Scamandruului, pe bună dreptate Ares a dat porunca, odată, de pe cetățuia orașului, altădată, din locurile vecine cu Simoeis și cu Dealul Frumos, pînă unde se pare că s-a întins bătălia. Dar, cum Callicolone se află la 40 de stadii (7,40 km) depărtare de actualul Ilion, la ce folosește strămutarea locurilor pe atîta distanță pînă la care nu s-a întins frontul? Expresia homerică „*La Thymbra fură sortiți lycienii să steie*“ se potrivește mai bine cu vechea așezare. Căci în apropiere se află Cîmpia Thymbra¹⁸⁹ și riul Thymbrios ce curge prin ea și se varsă în Scamandru lîngă templul lui Apollon Thymbrios, dar de actualul Ilion se află chiar la 50 de stadii (9,25 km) depărtare. „Crîngul de smochini“, un loc mărăcinos și cu smochini sălbatici, se afla mai jos de vechea vatră, astfel încît:

„Oastea-ți oprește pe lîngă smochinul sălbatec, pe unde
Lesne se urcă-n cetate și zidul se bate mai lesne¹⁹⁰,”

— i-ar fi spus în mod potrivit Andromaca lui Hector —, deoarece de Ilionul actual ea s-a aflat la mare depărtare. De altfel și făgetul se află puțin

mai jos de crîngul cu smochini despre care vorbește Ahile:

*„Cit am stat eu la război cu armia, fiul lui Priam
Nu îndrăzni să dea lupta departe de zidul cetății,
Ci s-așinea numai pîn-la Stejar și la Poarta Scheiană“¹⁹¹.*

36 Dar stațiunea navală de curînd pomenită se afla așa de aproape de actualul oraș, încît pe bună dreptate te uimește sminteala unora și, dimpotrivă, lașitatea celorlalți; te uimește sminteala elenilor, dacă atîta amar de vreme au ținut acest loc neîn-grădit cu zid, cu toate că orașul Ilion se afla atît de aproape și în el trăia atîta mulțime de troieni și de aliați; căci zidul — după cîte afirmă Poetul — se clădise de curînd, sau nici măcar nu se clădise, ci Homer numai din plăsmuire l-a făcut să dispară, după cum spune Aristotel; uimitoare este, pe de altă parte, lașitatea troienilor, dacă, în cazul că stațiunea corăbiilor elene avea zid împrejmuitor, ei au asediat-o, au pătruns chiar în interiorul ei și au atacat vasele, iar în cazul că stațiunea nu era împrejmuită cu zid, ei n-au îndrăznit s-o atace, cu toate că se afla la o mică depărtare de ei. Căci vasele elenilor erau staționate la Sigeion¹⁹²; în apropierea lor se afla și gura Scamandrului, la 20 de stadii (3,70 km) depărtare de Ilion. Dar dacă va pretinde cineva că stațiunea navală coincide cu Portul numit azi al aheilor, el se va referi la un loc încă mai apropiat ce se află numai la 12 stadii (2,22 km) depărtare de oraș, adăugînd la calcul și cîmpia actuală de lîngă mare și ținînd seamă că toată cîmpia din fața orașului pînă la mare a fost creată de aluviunile rîurilor; în felul acesta, dacă intervalul dintre mare și oraș este astăzi de 12 stadii (2,22 km), pe vremea aceea a fost de bună seamă și pe jumătate mai mic. Dar și cuvîntul lui Odysseus adresat lui Eumaios¹⁹³ dezvăluie o distanță considerabilă între locul în care staționau corăbiile și oraș:

*„Cînd cetele minarăm noi sub Troia
Și le-ntocmirăm ca să stea la pîndă“¹⁹⁴.*

Iar puțin mai jos, el adaugă:

„Ne-am depărtat noi prea mult de corăbii“¹⁹⁵.

Grecii trimit iscoade care să afle dacă troienii vor rămâne pe lângă corăbii; căci pînă la ele venirea depărtîndu-se cam mult de zidul propriu:

„Sau iarăși în oraș se vor întoarce“¹⁹⁶.

Și Polydamas¹⁹⁷ zice:

*„Dați-vă seama temeinic, prieteni. Povața din parte-mi
E s-apucăm spre cetate, să nu așteptăm pînă mîine
Lîngă corăbii pe cîmp, departe ni-i doară cetatea“.*

Demetrios mai aduce ca martor și pe Hestiaia Alexandrina¹⁹⁸, care a comentat *Iliada* lui Homer și s-a informat dacă războiul s-a dat în jurul actualului oraș și unde anume s-a întins Cîmpia Troiană pe care poetul o situează între oraș și mare. Căci cîmpia pe care o vedem în fața actualului oraș este creată de aluviuni, după război.

37 Iar comportarea lui Polites¹⁹⁹, din versurile

*„Ea seamănă la vorbire cu fiul lui Priam. Polites,
Care-n iuțeală-ncrezut, pîndea ca o strajă, pe culmea
Unei înalte movile, mormîntul lui moș Aisyetes“²⁰⁰,*

era cu totul fără noimă. Într-adevăr, chiar dacă el ar fi stat pe un tumul foarte înalt, totuși el ar fi pîndit de la o înălțime mult mai mare de pe acropole, de la o distanță aproape egală, fără să se mai teamă și fără să-și pună nădejdea scăpării în iuțimea picioarelor. Căci mormîntul lui Aisyetes, care se vede astăzi pe drumul către Alexandria, se află la 5 stadii (925 m) depărtare de oraș. Nici cursa lui Hector în jurul orașului²⁰¹ nu are sens, pentru că orașul actual nu poate fi înconjurat în întregime din cauza lanțului neîntrerupt de munți. Orașul vechi însă putea fi înconjurat.

38 Numai că nu se mai păstrează nici o urmă a vechiului oraș și pe bună dreptate. Cum orașele din jur au fost răvășite, dar n-au fost distruse complet, în vreme ce Ilionul vechi a fost dărâmat din temelii, toate pietrele acestuia au fost transportate la reconstruirea celorlalte orașe. Se spune că Archaianax²⁰² din Mitylene a încins Sigeion cu zid construit din piatra adusă din vechiul Ilion. Sigeion apoi a fost ocupat de atenieni care l-au trimis în acest scop pe Phrynon²⁰³, învingătorul la Jocurile Olympice, pe vremea când locuitorii insulei Lesbos își revendicau aproape întreg teritoriul Troadei. Ei au întemeiat, de altfel, cele mai multe din coloniile care, parte, dăinuie și astăzi, parte, sînt distruse. Pittacos din Mitylene²⁰⁴, unul dintre cei șapte înțelepți, pornind cu flota împotriva strategului Phrynon, s-a luptat cu el o bucată de vreme, cînd provocînd, cînd suferind el însuși neajunsuri. — Despre aceste întîmplări vorbește și poetul Alceu, arătînd că el însuși, aflîndu-se la un moment dat la strîmtoare, și-a aruncat armele în timpul bătăliei și a dat bir cu fugiții; el îl roagă pe un crainic zicînd să-i vestească pe cei de acasă:

600

*„Alceu de la moarte e salvat,
În templul lui Glaucopus consacrat“²⁰⁵.
Nu și armele lui;
Atticii i-au atîrnat,
Coiful într-un cui,*

În cele din urmă, Pittacos s-a angajat într-un duel la provocarea lui Phrynon; atunci, luînd unelte de pescuit, Pittacos se încăieră în luptă cu dușmanul, îl prinse în plasă și-l străpunse și cu țăpușul și cu pumnalul și-l ucise. Cum războiul a continuat, cele două tabere aflate în luptă l-au ales pe Periandros²⁰⁶ ca arbitru, iar acesta a pus capăt războiului.

39 Demetrios susține că Timaios greșește cînd afirmă²⁰⁷ că Periandros a zidit Achilleion²⁰⁸ ca pavază împotriva atenienilor, cu piatra provenită din Ilion, ajutîndu-i pe cei din jurul lui Pittacos, căci acest loc a fost întărit cu zid de mytilenieni contra Sigeionu-

lui, nu dintr-o astfel de piatră și nu de Periandros. Altfel, cum ar fi fost ales Periandros ca arbitru, dacă nu era unul din beligeranți? Achilleion este locul în care se află mormântul lui Ahile, fiind o mică așezare. Dar și Sigeion a fost distrus de troieni, pentru nesupunerea lui, pentru că sub stăpînirea troiană a ajuns mai tîrziu întreg litoralul pînă la Dardanos, ba și în prezent se află în puterea lor. În vechime însă cele mai multe din aceste locuri se aflau sub stăpînirea eoliilor, încît Ephoros nu greșește²⁰⁹ zicînd că întreaga coastă, de la Abydos pînă la Kyme, se cheamă Eolida. Thucydides susține²¹⁰ că atenienii au cucerit Troia de la mytilenieni în timpul războiului peloponesiac, sub conducerea lui Pacheteios.

40 Troienii de astăzi spun și acest lucru că, din întîmplare, orașul n-a fost distrus complet la ocuparea lui de către ahei, nici n-a rămas gol niciodată. Căci fecioarele locriene, puțin după războiul troian, au început să fie trimise an de an la Troia. Dar aceste întîmplări nu sînt homerice; căci Homer n-a știut nici de pieirea Casandrei, ci numai că ea era fecioară pe vremea aceea, cum se exprima în următoarele versuri²¹¹:

*„Pe Otrioneus, fruntaș din Cabezos atunci îl ucise,
Care abia după slavă de arme venise la Troia
Și fără daruri de nuntă ceru pe Casandra, copila
Cea mai chipoas-a lui Priam“.*

De siluirea Casandrei nicăieri nu pomeneste poetul, nici că Aias ar fi pierit într-un naufragiu din mînia Athenei sau din vreo cauză asemănătoare, ci el a vorbit de ura Athenei față de toți elenii la un
601 loc — pentru că toți au pătruns în templul ei, și, deci, pe toți era mînioasă; moartea lui Aias s-a tras de la Poseidon, pentru vorbele-i nesăbuite pe care le-a rostit. Cît privește fetele locrienilor, ele au început, de fapt, să fie trimise perșilor, de cînd aceștia au ajuns stăpînii locurilor suspomenite.

41 Așa vorbesc troienii. Homer însă a grăit răspicat despre dispariția deplină a orașului:

„Vine și ziua când sfînta cetate Ilion pieri-va”²¹².
 „Căci și a lui Priam prea-naltă cetate noi am distrus-o
 Cu sfatul și meștere vorbe”²¹³.

„Iar în al zecelea an cuceriră orașul lui Priam”²¹⁴.

Și tot astfel se aduc și alte argumente de același fel, de pildă, că se mai vede statuia de lemn a Athenei stînd în picioare, în vreme ce Homer zice că șade, căci poruncește ca veșmîntul

„Ea pe genunchii pletoasei zeițe frumos să-l așeze”²¹⁵

sau:

„Și niciodată fiu-i iubit pe genunchi nu-i șezuse”²¹⁶.

Această versiune este mai bună decît cea pe care o urmează unii zicînd: „lîngă genunchii zeiței să-l așeze”, adăugînd și următoarele:

„Șade pe rug la a focului pară”²¹⁷,

în loc de lîngă foc. Într-adevăr, cine ar putea înțelege propoziția „mantia a fost pusă lîngă genunchi”? Iar cei care schimbă accentul, din γούνασιν, în γουνάσιν „pe genunchi”, accentuîndu-l ca θυιάσιν „bacantelor”, oricare din cele două posibilități o aleg, nu au nici o finalitate în discuția lor, fie că interpretează aceste cuvinte ca rugăciuni de iertare, fie ca anumite intenții²¹⁸. Apoi multe din vechile statui de lemn ale Athenei reprezintă pe zeiță șezînd, cum sînt exemplele din Focea, Massalia, Chios și din mai multe alte locuri. Dar și autorii mai noi sînt de acord cu dispariția orașului Ilion; printre ei este și retorul Lycurg²¹⁹; căci, pomenind de orașul troienilor, el spune: „Cine n-a auzit că orașul, după ce a fost distrus odată de eleni, a rămas fără populație”?

42 Autorii mai presupun că urmașii troienilor care s-au gîndit să reclădească orașul Ilion au socotit de rău augur acel loc, fie din cauza catastrofei

prin care a trecut, fie și pentru că Agamemnon l-a blestemat după vechiul obicei, așa după cum Croesus, când a cucerit Sidene, în care se refugiase tiranul Glaukias²²⁰, a aruncat blesteme asupra celor care vor zidi iarăși orașul. De aceea, așadar, ei s-au depărtat de acel loc și au zidit orașul în altă parte. Primii, astypaleii, cei care cuceriseră Rhoiteion, au clădit lângă Simoeis orașul Polion²²¹, numit azi Polisma, într-un loc nu prea bine închis; de aceea, în curînd, el a fost distrus. Sub lydieni s-a întemeiat localitatea de astăzi și templul; nu era considerată încă oraș, ci a devenit mult mai tirziu și s-a dezvoltat, cum se spune, treptat. Hellanicos²²², ca să fie pe placul troienilor, așa cum îi este obiceiul, susține că orașul de astăzi este același cu cel de odinioară. Dar cînd Ilionul a fost distrus, locuitorii din Sigeion și din Rhoiteion precum și ceilalți vecini i-au împărțit între ei ogorul, iar cînd orașul a fost reclădit, i l-au înapoiat.

43 Se crede că muntelui Ida i s-a zis „plin de izvoare“ din cauza numărului mare de râuri ce izvorăsc din el, mai cu seamă din acea porțiune a sa la poalele căreia se întinde Dardanica, pînă la Skepsis și în împrejurimile Ilionului. Demetrios, cunoscător al acelor regiuni, ca omul aflat pe meleagurile natale, scrie despre ele după cum urmează: „Există o colină a Idei, Cotylos; ea se înalță cam la 120 de stadii (22,20 km) mai sus de Skepsis; din ea izvorăsc: Scamandrul, Granicos și Aisepos; ultimele două, împlinite prin confluența mai multor izvoare, curg spre miazănoapte și spre Propontida. Scamandrul, format dintr-un singur izvor, curge spre apus. Toate aceste izvoare se află în apropiere unele de altele, fiind cuprinse în spațiul de 20 de stadii (3,70 km); cel mai mult s-a depărtat de la izvorul său capătul Aisepului, cam pînă la 500 de stadii (92,50 km)“²²³. El aduce explicația pe care o face poetul:

*„Trec pe la apa cea limpede a două sîntini curgătoare
Unde izvoare fișnesc și de unde purcede Scamandrul,
Șiruie apa-ncropită dintr-unul“²²⁴.*

Apă incropită înseamnă „apă caldă“. El adaugă în continuare:

„Și iese de acolo

*Abure-ntocmai ca fumul ce iese cînd focul s-aprinde,
Chiar peste vară, cellalt e întocmai ca grindina rece,
Ori ca omătul pe munte*“²²⁵.

Căci nici nu se mai găsește astăzi apă caldă în partea locului, nici izvorul Scamandrului nu se află aici, ci în munte, și este unul singur, nu sînt două. S-ar putea ca apele calde să fi secat, apa rece însă, curgînd din Scamandru prin subteran, iese din acest loc la suprafață; sau poate chiar pentru faptul că se află în vecinătatea Scamandrului și această apă a primit numele de izvorul Scamandrului. Căci în acest fel se vorbește despre mai multe izvoare ale aceluiași rîu.

44 În Scamandru se varsă Andiros²²⁶ ce vine din Caresena, o regiune muntoasă, populată prin mai multe așezări și bine cultivată, întinzîndu-se paralel cu Dardanica pînă în părțile Zeleiei și ale Pityeiei; se spune că regiunea și-a primit numele de la rîul Caresos, pe care l-a desemnat cu numele Homer:

„*Rhesos, Heptaporos, Caresos și cu Rhodiu*“²²⁷.

Orașul a distrus omonimia cu rîul.

Iarăși apoi Demetrios spune²²⁸: „Rîul Rhesos se cheamă în prezent Rhoëites, dacă nu cumva cel care se varsă în Granicos este Rhesos“. Heptaporos, numit și Polyporos, este rîul care traversează de șapte ori calea celor ce pornesc de la Cale Peuke²²⁹ sau „Pinul Frumos“ pînă în satul Melainai și la templul lui Asclepios, înălțat de Lysimachos. Despre acest pin minunat Attalos²³⁰, primul rege care a domnit în Pergam, scrie astfel: „circumferința lui, zice, măsoară 24 de picioare (7,097 m), înălțimea, de la rădăcină, atinge pînă la 67 de picioare (19,81 m), fiind împărțit în trei trunchiuri egal depărtate unele de altele, apoi unindu-se din nou într-o singură co-

roană, atinge în total înălțimea de 2 plethre și 15 coți (68,32 m)⁴. El se află la 180 de stadii (33,30 km) depărtare spre miazănoapte de Adramyttion. Careosos izvorăște de la Malus²³¹, un loc situat între Vechiul Skepsis și Achaiion din dreptul insulei Tenedos; se varsă în Aisepos. Rhodios pornește de la Cleandria²³² și Gordos, locuri aflate la 60 de stadii (11,10 km) depărtare de „Pinul Frumos”; se varsă în Ainios²³³.

45 În valea Aisepului, pe partea stângă a cursului acestuia, se întâlnește mai întâi Polichna²³⁴, un loc întărit cu zid, apoi Vechiul Skepsis și, în sfârșit, Alazonion. Acest Alazonion este însă o plâsmuire pentru a adevăra existența halizonilor, despre care am vorbit²³⁵. Urmează apoi Careosos, deșert, și Carese-na²³⁶, apoi un râu cu același nume ce creează o vale vrednică de pomenit, doar ceva mai mică decât valea Aisepului. Regiunile din continuare, și anume cîmpiile din preajma Zeleiei și poalele munților, sînt bine cultivate. În dreapta Aisepului, între Polichna și Palaiskepsis, se află Satul Nou și Argyria. Dealtfel și Argyria este o altă plâsmuire din aceeași pricină, ca să se salveze afirmația poetului:

„Unde argintul izvorul își are“²³⁷.

Unde este atunci Alybe sau Alope sau cum vor să o numească? Căci ar fi trebuit să plâsmuiască și determinarea cei care și-au bătut atîta capul, și să nu lase șchiopătînd și sub toată critica o idee pe care au lansat-o, dacă odată au avut curajul s-o exprime. Aceste probleme o astfel de contradicție comportă. În privința celorlalte sau chiar a celor mai multe, socotim că trebuie să-l urmăm pe Demetrios ca pe un om încercat și cunoscător, fiind din partea locului, și care s-a preocupat atît de mult de aceste probleme încît a scris treizeci de cărți de comentarii la ceva mai mult de 60 de versuri homerice din *Catalogul troienilor*²³⁸.

El spune, așadar, că Vechiul Skepsis se află la 50 de stadii (9,25 km) depărtare de Noul Skepsis

și la 30 (5,55 km) de râul Aisepos; iar de la Vechiul Skepsis omonimia s-a extins și asupra altor locuri mai multe la număr. Dar să ne întoarcem la țărmul de la care ne-am abătut când l-am părăsit.

46 Dincolo de promontoriul Sigeion și de monumentul Achilleion, se întâlnește țărmul din fața insulei Tenedos²³⁹, numit Achaiion, și însăși insula Tenedos, care se află la o depărtare de continent nu mai mare de 40 de stadii (7,40 km). Circumferința insulei este cam de 80 de stadii (14,80 km). Ea are un oraș eolic, două porturi și un templu al lui Apollon Smintheus, după mărturia poetului însuși:

„Tu, Smintheus, ce cu forța domnești în ostrovul

*Tenedos*²⁴⁰.

În jur de Tenedos se află mai multe insulițe, printre care mai însemnate sînt două care se numesc Calydna²⁴¹, situate în calea corăbiilor spre Lecton. Unii autori au numit însăși insula Tenedos Calydna, alții i-au zis Leucophrys. După legendă, în Tenedos s-au desfășurat întîmplările legate de Tennes, după care i s-a dat insulei numele, precum și cele privitoare la Kycnos, trac de obîrșie, tatăl lui Tennes²⁴² și rege în Colnai.

47 În continuarea Achaiionului erau situate Larisa²⁴³ și Colnai, care aparțineau odinioară țărmului continental al tenedienilor, apoi actuala Chrysa, înălțată pe vârful unei stînci deasupra mării, precum și Hamaxitos²⁴⁴, cel care se întinde mai jos și în continuare de la Lecton. În prezent, Alexandria se află în continuarea Achaiionului. Aceste orașele se întîmplă să fie populate, după cum sînt și alte multe fortărețe, pînă în Alexandria; printre ele se numără și Kebrene²⁴⁵ și Neandria; locuitorii acestora stăpînesc și regiunea. Locul în care este situată în prezent Alexandria se numea Sigia.

48 În localitatea Chrysa mai sus pomenită se află și un templu al lui Apollon Smintheus, iar semnul care păstrează obîrșia numelui, șoarecele, stă la pi-

604

cioarele statuii de lemn (a zeului), opera lui Scopas din Paros²⁴⁶. Localnicii potrivește istoria sau povestea despre șoareci acestui loc. Căci tinerii sosiți din Creta, — despre care a vorbit prima oară poetul elegiac Callinos²⁴⁷, pe care apoi l-au urmat mulți alții — au primit recomandarea unui oracol să-și așeze reședința acolo unde îi vor ataca cei născuți din pământ. Iar aceasta li s-a întâmplat, se spune, în împrejurimile localității Hamaxitos; căci într-o noapte a ieșit din pământ un mare număr de șoareci de cîmp care le-au ros curelele armelor și ale ustensilelor și atunci ei s-au statornicit pe aceste meleaguri. Tot ei au dat numele Ida muntelui după cel din Creta. Heracleides Ponticul²⁴⁸ susține că șoarecii care mișunau în jurul templului erau socotiți sfinți și așa s-a făurit statuia de lemn cu șoarecele. Alți autori spun că un anumit Teucros a sosit din Attica din demul Troienilor, care azi se cheamă Xypeteones, că n-a venit nici un teucru din Creta. Drept dovadă a unirii troienilor cu atticii ei aduc faptul că, la amîndouă semințiile Erichthonios a fost șeful neamului. Așa vorbesc, deci, scriitorii mai tineri. Dar cu poemele homerice concordă mai mult urmele ce se vedeau cîndva în cîmpia Thebei și la Chrysa, care se află în această cîmpie, despre care vom vorbi îndată²⁴⁹; căci în multe locuri se întîlnește numele *Smintheus*. Într-adevăr, chiar în preajma localității Hamaxitos însăși, în afara numelui de Sminthios legat de templu, încă două locuri se numesc Sminthia²⁵⁰, și altele, în regiunea Larisei din apropiere. Și în Pariana există un loc numit Sminthia, precum și în Rhodos, în Lindos și în mai multe alte părți. Iar astăzi templul se cheamă Sminthion. În afară de aceasta, aici se află și cîmpia Halesion²⁵¹, nu prea întinsă, și anume dincoace de Lecton, ca și salinele Tragasaion²⁵², unde sarea din saramură se cristalizează sub acțiunea vînturilor etesiene, în apropiere de Hamaxitos. Pe promontoriul Lecton se vede un altar al celor doisprezece zei, numit „construcția lui Agamemnon“; aceste locuri cad în zarea Ilionului,

cam pînă la o depărtare de 20 de stadii (37 km) sau cu puțin mai multe, la fel sînt și locurile din jurul orașului Abydos, de cealaltă parte, doar că Abydos se află intrucîtva mai aproape.

49 Dacă înconjuri promontoriul Lecton, urmează cele mai vestite orașe ale eolienilor și golful Adramythenos, în care poetul se pare că a așezat pe cei mai mulți dintre lelegi ca și pe cilicienii care sînt împărțiți în două. Aici se află și țărmlul mitylenienilor, care are cîteva sate de mitylenieni pe continent. Același golf Adramythenos se cheamă și Idaios²⁵³, deoarece culmea ce se întinde de la Lecton pînă la Ida se înalță deasupra primelor părți ale golfului; în acest golf i-a așezat poetul prima oară pe lelegi.

50 Am vorbit despre lelegi mai înainte²⁵⁴. Acuma trebuie doar să adăugăm că Homer vorbește despre un oraș al acestora, cu numele Pedasos²⁵⁵, de sub stăpînirea lui Altes:

*„Altes, acela ce peste lelegii războinici domnește
Și locuiește-n Pedasos²⁵⁵ înaltul de pe Satnioeis“*

Și astăzi se mai vede locul orașului pustiu. Unii scriu incorect „sub Satnioeis“, ca și cum orașul ar fi situat sub muntele Satnioeis. Dar nici nu există un munte aici numit Satnioeis, ci un rîu pe care e zidit orașul. În prezent, el este pustiu. Poetul numește rîul astfel:

*„Și-l împunge cu lancea pe Satnioeis, care
Fusese născut lui Oinop de o gingașă zîină de ape
La Satnioeis pe mal, cînd el păstorea o cireadă“²⁵⁶.*

Și iarăși:

*„Care ședează-n prăvălatul Pedasos, aproape de rîul
Lin curgător Satnioeis“²⁵⁷.*

606

Dar Satnioeis i-au zis rîului mai tîrziu; alții îl numesc Saphnioeis²⁵⁸; acesta este un torent mare. Poetul l-a făcut cunoscut dîndu-i un nume. Locurile despre care vorbim se află în continuarea Dardaniei

și a Skepsiei, care parc-ar fi o altă Dardanie, doar ceva mai joasă.

51 În prezent aceste locuri aparțin assienilor și gargarenilor pînă la marea din dreptul insulei Lesbos, fiind înconjurată de Antandria²⁵⁹, de regiunea kebrenilor, de cea a neandrilor²⁶⁰ și de cea a hamaxitenilor. Căci mai sus de Hamaxitos sînt așezați neandrii, aflîndu-se și ei dincoace de Lecton, ceva mai spre interiorul uscatului și mai în apropierea Ilionului și anume la 130 de stadii (24,05 km) depărtare. Mai sus de aceștia sînt așezări de kebreni, iar dincolo de kebreni, altele de dardani, pînă la Vechiul Skepsis și pînă la Skepsis însuși. Antandros este numit de Alceu orașul lelegilor:

„Mai întii Antandros, oraș al lelegilor harnici“²⁶¹.

Demetrios din Skepsis îl situează în vecinătatea lelegilor, astfel că Antandros ar cădea în regiunea cilicienilor. Aceștia se află în continuarea lelegilor, mărginind într-un fel mai mult versantul sudic al Idei. Totuși și ei sînt așezați mai la poale și ating mai mult țărmul maritim de lîngă Adramyttion. Căci dincolo de Lecton este Polymedeion, un loc situat la 40 de stadii (7,40 km) de promontoriu; în continuare la 80 de stadii (14,80 km) se află Assos, puțin mai sus de la mare, după care, la 140 de stadii (25,90 km), este Gargara²⁶². Aceasta se înalță pe promontoriul care creează cu osebite golful numit Adramytenos. Întregul țărm de la Lecton pînă la Canai este desemnat cu acest nume în care este cuprins și golful Elaitic. În particular, acest golf se cheamă Adramytenos. El este închis de promontoriul pe care este situată Gargara și de promontoriul denumit Pyrrha²⁶³, pe care se ridică un templu al Afroditei. Lățimea gurii, de la un promontoriu la altul, măsoară 120 de stadii (22,20 km). În interiorul golfului este clădit Antandros, în vecinătatea unui munte ce îl domină, numit Alexandria²⁶⁴, unde zeițele, se spune, s-au supus judecării lui Paris; tot aici se află și Aspaneus²⁶⁵, tîrgul de bușteni prove-

niți din pădurea Idei, pe care îi vînd, după ce-i coboară din munți, celor care au nevoie. Urmează apoi Astyra, un sat și o dumbravă închinată Artemidei Astyrene. În imediata apropiere se întîlnește orașul Adramyttion, o colonie ateniană, ce are și port și stațiune navală. În afara golfului și a promontoriului Pyrrha, se află Kisthene²⁶⁶, un oraș depopulat cu un port. Mai sus de acesta, în inima uscatului, se găsește mina de aramă, apoi Perperene, Triarion²⁶⁷ și alte așezări asemănătoare. Pe litoralul din continuare se află satele mitylenienilor, Coryphantis²⁶⁸ și Heracleia, și, dincolo de ele, Attea²⁶⁹, apoi Atarneus și Pitane, precum și gurile râului Caicos; aceste locuri țin de Golful Elaitic. La capătul râului se întîlnește Elaia și restul golfului pînă la Canai. Să vorbim acum, reluîndu-le, despre fiecare loc în parte, dacă a lăsat ceva vrednic de pomenit și, în primul rînd, despre Skepsis.

52 Palaiskepsis („Vechiul Skepsis“) se află mai sus de Kebren, în locul cel mai înalt al Idei, aproape de Polichne. Pe atunci el se numea Skepsis, fie din altă pricină, fie pentru faptul că locul era deschis vederii de jur împrejur²⁷⁰, dacă trebuie neapărat ca numele date pe atunci de barbari să-și găsească deslușirea obîrșiei în unele cuvinte grecești. Mai tîrziu, orașul a fost strămutat mai jos cu 60 de stadii (11,10 km), la Skepsis de astăzi, de către Scamandrios²⁷¹, fiul lui Hector, și de Ascanios, fiul lui Aeneas. Aceste două familii au domnit multă vreme în Skepsis, după cîte se spune. După aceea, skepsienii și-au schimbat cîrmuirea în oligarhie. Cu timpul, s-au așezat printre ei milesieni și aceștia au cîrmuit cetatea democratic. Totuși membrii celor două familii și-au păstrat pe mai departe titlul de regi, bucurîndu-se de anumite cinstiri. Apoi Antigonos i-a mutat pe skepsieni în Alexandria, dar, mai tîrziu, Lysimachos le-a dat cale liberă, iar ei s-au întors atunci în patria lor.

53 Demetrios Skepsios crede că orașul Skepsis a fost chiar reședința regală a lui Aeneas, aflîndu-se

la mijlocul distanței dintre domeniul lui Aeneas și Lyrnessos²⁷², în care se zice că a fugit eroul troian, când l-a urmărit Ahile. Căci așa vorbește Ahile:

*„Oare-ai uitat când erai la cireadă tu singur și-acolo,
Cum te brodii, începui să-ți dau goană pe muntele Ida
Grabnic așa, că la fugă nici capul tu nu-l întorceai
Te-ai furișat de acolo-n Lyrnessos, iar eu surpat-am
cătrec mine,
orașul“.*

Dar cu această versiune înfățișată acum despre principii întemeietori ai orașului Skepsis nu se împacă cele vînturate de gloată despre Aeneas. Căci acesta a supraviețuit războiului, după cîte se spune, datorită vrajbei dintre el și Priam:

*„Unde Aeneas stă supărat, el nu vrea să-l ierte pe Priam,
Că-l nesocotește pe el, măcar că e vrednic în arme“²⁷³.*

608 În schimb îi prețuia pe Antenorizi, copărtașii săi la domnie, și pe Antenor²⁷⁴ în persoană, deoarece acesta l-a primit în ospetie pe Menelaos. Sofocle spune că, la luarea Troiei, în fața porții lui Antenor era așezată o blană de leopard în semn că această casă trebuie cruțată de jaf. Antenor și fiii săi, împreună cu eneții care au supraviețuit, s-au refugiat în Thracia și de acolo au pătruns în regiunea numită apoi Enetica de la Adriatica. Aeneas cu tatăl său Anchises și cu fiul său Ascanios, adunînd o ceată de oameni, a plecat pe mare. După unii, ei s-au statornicit în jurul Olympului din Macedonia; după alții, Aeneas a întemeiat Capua²⁷⁵ în preajma Mantinei din Arcadia, dîndu-i-se așezării numele de Capua după Capye; în sfîrșit, după alții, el a traversat marea în Aegesta²⁷⁶ Siciliei împreună cu troianul Elymos, a cucerit Eryx și Lilibaeum, denumind riurile din jurul Aegestei Scamandru și Simoeis; de aici, Aeneas a plecat în Latium, unde s-a statornicit, la porunca unui oracol; acesta îl obliga să se așeze pe locul unde „va minca masa“. Acest lucru s-a întîmplat în Latium aproape de Lavi-

nium²⁷⁷, când, din lipsa mobilei, li s-a pus înainte o piine mare în loc de masă și împreună cu carnea „de pe masă“ s-a tăiat și „masa“. Dar Homer nu pare să fie de acord cu nici una din aceste versiuni, și nici cu cele povestite despre principiile întemeietorii ai orașului Skepsis; el arată că Aeneas a rămas la Troia, unde a urmat la domnie și a lăsat o succesiune din tată-n fiu, când s-a stins familia lui Priam:

*„Zeus urăște de-acum seminția lui Priam. De-aceea
Peste troieni după el domni-va Aeneas și fiii
Fiilor lui, ce de-acuma s-or naște“²⁷⁸.*

În acest fel, nici succesiunea lui Scamandrios nu s-a putut păstra. Dar mult mai mare discrepantă există între aceste versiuni și cele care vorbesc despre pribegia lui Aeneas tocmai pînă în Italia unde îi fixează și sfîrșitul vieții. Unii chiar așa scriu:

*„Al lui Aeneas neam (preaslăvit) peste toți să domnească
El și fiii fiilor săi“,*

referindu-se la romani.

54 Din Skepsis au fost filosofii socratici²⁷⁹ Erastos, Coriscos și Neleus, fiul lui Coriscos. Neleus l-a audiat și pe Aristotel și pe Teofrast și a moștenit biblioteca lui Teofrast în care se afla și cea a lui Aristotel; căci Aristotel i-a dăruit lui Teofrast propria sa bibliotecă; Aristotel i-a lăsat moștenire și conducerea școlii, fiind primul, din cîte știm, care a adunat cărți și a învățat pe regii din Egipt să organizeze o bibliotecă.

Teofrast, la rîndul său, a predat biblioteca lui 609 Neleus. Acesta, ducînd-o la Skepsis, a lăsat-o urmașilor săi, care au fost oameni incuți și țineau cărțile incuiate, puse la păstrare fără grijă. Cînd și-au dat seama de zelul (cărturăresc) al regilor Attalici, sub care se afla orașul Skepsis, și care căutau cărți pentru instituirea bibliotecii din Pergam²⁸⁰, aceștia le-au ascuns într-o groapă în pămînt. Mai tîrziu, cărțile lui Aristotel și ale lui Teofrast, deteriorate de umezeală și de cari, au fost predate pe o mare

sumă de bani, de către urmașii acestora, lui Apellicon din Teos. Acest Apellicon era mai mult bibliofil decât filosof. De aceea, căutînd o amendare a fragmentelor erodate, a transcris cărțile în noi copii, fără să completeze totul corect și astfel le-a publicat pline cu greșeli. S-a întîmplat apoi ca vechii filosofi peripatetici²⁸¹ de după Theofrast să nu aibă deloc cărțile (acestea), în afară de foarte puțini la număr și mai cu seamă de exoterici, și astfel să nu poată interpreta în cunoștință de cauză ideile filosofice, ci doar să dezbătă teze comune în stil înflorit. Cei care au trăit mai tîrziu, în vremurile de după publicarea acestor cărți, au putut dezbate tezele filosofice și aristotelice ceva mai ușor, dar au fost siliți să le enunțe pe multe numai cu probabilitate din pricina marelui număr de greșeli (strecurate în text). Mult a simțit și Roma acest neajuns; căci îndată după moartea lui Apellicon, Sulla, cucerind Atena²⁸², a ridicat biblioteca lui Apellicon; iar după ce a fost strămutată la Roma, grămăticul Tyrannion, care era filosof aristotelician, a utilizat-o cu îngăduința șefului bibliotecii. Dar unii vînzători de cărți, care aveau ucenici nepricepuți, nu s-au îngrijit să le compare cu exemplarul copiat (de Tyrannion); faptul acesta s-a întîmplat și cu celelalte cărți care au fost copiate spre vînzare la Roma și la Alexandria. Dar destul despre acestea.

55 Din Skepsis este și Demetrios²⁸³, despre care am pomenit de multe ori, omul de litere care a făcut exegeza *Catalogului Troian*, fiind contemporan cu Crates²⁸⁴ și cu Aristarchos. Tot din Skepsis și mai tînăr decât Demetrios, este Metrodoros²⁸⁵, un bărbat care și-a schimbat preocupările de filosof în acelea ale unui simplu cetățean și care a folosit cu osebire stilul retoric în scrierile sale; el a folosit o nouă formă de exprimare și a stîrnit admirația multora. Datorită faimei de care s-a bucurat, Metrodoros a reușit să facă o căsătorie strălucită în Chalkedon, deși era sărac, și a primit porecla de Chalkedonianul. Cultivîndu-l pe Mithridates Eupator, Metrodo-

ros l-a însoțit pe acesta în Pont împreună cu soția sa și a fost cinstit în mod deosebit, fiind ridicat la rangul de judecător suprem, de la care inculpatul nu putea face recurs la rege. Totuși norocul nu i-a fost statornic, ci, căzînd în uneltirea vrăjmașă a unor netrebnici, el l-a părăsit pe rege în timpul soției cu care a fost însărcinat către regele Tigranes al Armeniei. Acesta l-a trimis înapoi, fără voia lui, la regele Eupator care, de altfel, fugea din patria strămoșilor, iar pe drum, Metrodoros a murit fie din porunca regelui Eupator, fie de boală; căci se dau amîndouă versiunile. Acestea fie spuse despre cei din Skepsis. 610

56 Dincolo de Skepsis se întîlnesc Andeira²⁸⁶, Pioniai și Gargaris. Aproape de Andeira se găsește o piatră care, arsă, se preschimbă în fier, apoi coaptă în cuptor cu un anumit soi de pămînt, se schimbă în argint fals, din acesta, dacă i se adaugă aramă, iese un anumit amestec pe care unii îl numesc aramă de munte. Argint fals se produce și la Timolos. Acestea sînt locurile pe care le-au stăpînit lelegii, după cum iarăși ale lor au fost și cele de lângă Assos²⁸⁷.

57 Assos este fortificat de la natură și bine împrejmuit cu zid, avînd un urcuș drept și lung de la mare și de la port, încît pe seama acestui oraș pare că s-a rostit, în chip potrivit, versul chitaristului Stratonicos²⁸⁸.

„Du-te la Assos ca mai degrabă s-ajungi la piere“.

Portul său a fost construit cu ajutorul unui dig uriaș. Din Assos este de obîrșie Cleanthes²⁸⁹, filosoful stoic, succesorul lui Zenon din Kiton la conducerea școlii, pe care a lăsat-o, la rîndul său, lui Chrysippos din Soloi²⁹⁰. Aici a petrecut un timp și Aristotel, datorită afinității lui cu tiranul Hermeias²⁹¹. Acest Hermeias a fost eunuc, sclavul unui anumit bancher; ajungînd la Atena, el l-a audiat pe Platon și pe Aristotel. Întorcîndu-se acasă, a ajuns tovarăș la tiranie cu stăpînul său, fiind pus la con-

ducere mai întâi peste locurile din jurul localităților Atarneus și Assos²⁹². Apoi el a moștenit și tirania stăpînului său și atunci a trimis după Aristotel și după Xenocrates²⁹³ și s-a îngrijit de ei, iar lui Aristotel i-a dat de soție pe fiica fratelui său. Dar Memnon din Rhodos²⁹⁴, care era pe atunci administratorul și strategul perșilor, simulînd prietenia, îl invită pe Hermeias la el în numele ospetiei și al unor afaceri plătuite, și, prinzîndu-l, îl trimise la rege și acolo a murit Hermeias spînzurat²⁹⁵. Filosofii au scăpat fugind din locurile pe care au pus perșii stăpînire.

611 58 Myrsilos²⁹⁶ spune că Assos este o fundație a locuitorilor Methymnei. Hellanicos²⁹⁷ susține că este colonie eolică, după cum și Gargara și Lamponia²⁹⁸ aparțin eolienilor. Căci Gargara este întemeiată de cei din Assos, fără să aibă o populație înfloritoare. Într-adevăr, regii au adus coloniști din Miletopolis²⁹⁹ evacuînd acest oraș, încît Demetrios din Skepsis spune că aceștia au devenit semibarbari din eolieni ce erau. După Homer, toate aceste locuri au fost ale lelegilor, pe care unii autori îi prezintă drept carieni, dar Homer îi distinge:

*„Pe de o parte, spre mare sînt carii, peonii arcașii,
Dumnezeieștii pelasgi, cauconii precum și lelegii“³⁰⁰.*

Prin urmare, lelegii erau alții decît carienii; ei locuiau între supușii lui Aeneas și între cei numiți de poet cilicieni; jefuiți de Ahile, ei s-au strămutat în Caria și au pus stăpînire peste locurile din jurul actualului Halicarnas³⁰¹.

59 Orașul Pedasos, părăsit atunci de lelegi, nu mai există; mai dăinuie însă un oraș numit Pedasa³⁰² în interiorul pămînturilor Halicarnassului, ba și azi ținutul se cheamă Pedasis. Se spune că în această regiune lelegii au întemeiat chiar opt orașe cu o populație înfloritoare la început, încît au cucerit și o parte a Cariei pînă la Myndos³⁰³ și în Barygia și au ocupat o bună parte a Pisidiei. Mai tîrziu, pornind în expediție împreună cu carienii, ei s-au

risipit prin toată Elada și așa le-a pierit neamul; pe șase din cele opt orașe ale lor Mausolos³⁰⁴ le-a adunat într-unul singur, în Halicarnas, după câte povestește Callisthenes³⁰⁵, pe Syangela³⁰⁶ și Myndos le-a păstrat neatînse. Acești locuitori din Pedasos și vecinii lor, zice Herodot³⁰⁷, ori de câte ori aveau să sufere vreo nenorocire, preotesei Athenei îi crește barbă, ceea ce li s-a întâmplat de trei ori.

Există și un orașel Pedason³⁰⁸ pe teritoriul de astăzi al stratoniceilor. În Caria întregă și în Milet se văd morminte de ale lelegilor, fortificații și urme de așezări lelege.

60 Dincolo de lelegi, țărmlul ce se întinde în continuare îl ocupau odinioară cilicienii, după informația lui Homer. În prezent, acest țărml este ocupat de adramytteni, atarneiți, pitanai, pînă la gura riului Caicos. Cilicienii erau împărțiți în două stăpîniri, după cum am spus³⁰⁹, una aflată sub conducerea lui Aetion, cealaltă sub a lui Mynes.

61 Orașul Theba, spune Homer, aparținea lui Aetion („Vultur“);

„Fost-am la Theba, cetatea de piatră-a-mpăratului Vultur“⁶¹⁰.

Tot a acestuia pare să fi fost și Chrysa care avea templul lui Apollon Smintheus, de vreme ce Chryseis a fost răpită din Theba:

*„Fost-am la Theba, cetatea de piatră-a-mpăratului Vultur,
Am pustit-o și-adus-am în tabără prăzile toate;
Oameni și-avuturi aheii cinstit împărțiră-ntre dinșii.
Pe-mbușorata Chryseis o deteră lui Agamemnon“⁶¹¹.*

612

În schimb Lyrnessos aparținea lui Mynes, deoarece:

„Cînd cele două cetăți, Lyrnessos și Theba luase“⁶¹²

pe Mynes și pe Epistrophos⁶¹³ i-a ucis Ahile, astfel încît, în momentul în care Briseis zice:

*„Însă tu bun și milos, cînd șoimanul Ahile-mi răpuse
Soțul meu drag și mărit, pe Mynes, și-i sparse cetatea,
Nu mă lăsaî să mai plîng“⁶¹⁴.*

E cu neputință ca ea să vorbească de Theba (căci aceasta este a lui Aetion), ci de Lyrnessos. Amîndouă orașele se aflau în cîmpia numită, după aceea, a Thebei³¹⁵. Această cîmpie, datorită fertilității sale, a devenit — după cite se spune — pricina unor războaie, mai întii între mysieni și lydieni, mai târziu, între elenii care s-au așezat aici din Eolida și din Lesbos. În prezent, cea mai mare parte a cîmpiei o stăpînesc adramythenii. În ea este situată și Theba și Lyrnessos, un loc întărit. Amîndouă sînt astăzi pustii. De Adramyttion, una se află la 60 de stadii (11,10 km) depărtare, cealaltă, la 88 de stadii (16,28 km) dar în direcții opuse.

62 În Adramyttena³¹⁶ este și Chrysa și Killa. Aproape de Theba există și astăzi un loc căruia i se zice Killa și în care se află templul lui Apollon Killaios. Pe lingă el curge riul Killaios³¹⁷, coborînd din muntele Ida. Locurile despre care vorbim se află lingă Antandria. Și Killaion³¹⁸ din Lesbos de la această Killa și-a primit numele. Există și un munte Killaion³¹⁹ între Gargara și Antandros. Daes³²⁰ din Collonai zice că templul lui Apollon Killaios a fost zidit mai întii la Collonai de către eolienii care au navigat aici din Elada. Și în Chrysa se spune că s-a zidit un templu al lui Apollon Killaios, dar nu se știe precis dacă este același cu Apollon Smintheus sau este altul.

63 Chrysa era un orașel pe țărmul mării avînd un port; în apropiere, ceva mai sus de el, este situată Theba³²¹; aici se afla templul lui Apollon Smintheus și de aici era Chryseis; astăzi locul este pustiu cu desăvîrșire. Templul a fost rezidit în actuala Chrysa de lingă Hamaxitos, pe vremea cînd unii cilicieni au emigrat în Pamphylia, alții în Hamaxitos. Unii autori, mai puțin cunoscători ai întimplărilor vechi, spun că Chryses³²² și Chryseis aici au trăit și că Homer de acest loc pomeneste. Dar nici un port nu se află în aceste locuri, deși poetul vorbește de unul astfel:

„Cum au intrat în limanul adînc înaintea cetății“³²³,

și nici templul nu se găsește la mare, câtă vreme Homer așa îl situează:

„Și pe Chryseis au scos-o din vasul, pe mări plutitorul;
Iar chibzuitul Ulise, ducînd spre altar pe copilă,
Tatălui ei prea iubit o încrede“³²⁴,

613

nici nu se află în apropierea Thebei, după Homer însă era în împrejurimi. De aici spune că a fost luată Chryseis. Dar nici un loc cu numele Killa nu se vede, nici măcar unul, în regiunea Alexandriei și nici vreun templu al lui Apollon Killaios. Poetul însă le pomenește la un loc:

„Care virtos ocrotești pe Chryses și Killa cea sfîntă“³²⁵

Se vede în schimb una în apropiere în cîmpia Thebei. Distanța pe apă de la Chrysa ciliciană pînă la șantierul naval (mai apropiat) este cam de 700 de stadii (129,50 km), cale cam de o zi, cît pare că a navigat Odysseus. Căci debarcînd, el aduce îndată jertfă zeului și, cum se lasă seara, poposește acolo și numai dimineața pleacă înapoi pe mare. De la Hamaxitos este abia a treia parte din distanța pomenită, încît Odysseus a putut în aceeași zi să ajungă pe mare la stațiunea de vase unde a adus jertfa. Există și un mormînt al lui Killos³²⁶ lîngă templul lui Apollon Killaios, un tumul înalt; Killos a fost, după cîte se spune, vizitiul lui Pelops și a ajuns conducătorul acestor locuri; de la el își trage poate numele Cilicia (Kilikia) sau invers.

64 Poveștile în legătură cu teucree și șoarecii³²⁷, de la care provine epitetul *Smintheus* al lui Apollon — deoarece *sminthos* înseamnă „șoarece“ — aici se cuvine să le localizăm. Această denumire după lucruri mărunte se explică prin următoarele pilde: oitaii cinstesc pe Hercule cu epitetul *Cornopion*, după lăcuste, pe care ei le numesc *cornopiones*, pentru că Hercule i-a mîntuit de acest soi de insecte; erythreenii³²⁸ de lîngă Mimas îl cinstesc pe Heracles cu atributul de *Ipoctonos*, pentru că el a nimicit viermii ziși *Ipes* ce distrugneau vița de vie; într-ade-

văr, numai la aceia dintre erythreeni nu se mai ivește această insectă; rhodienii au pe pământul lor un templu al lui Apollon Erythibios³²⁹, deoarece ei zic neghinei *erythibe*, în loc de *erysibe*; unii eolieni din Asia numesc o lună a anului *Pornopion* „lăcustă“, așa cum le zic beoțienii acestor insecte, în loc de *parnopos*, și aduc jertfe lui Apollon *Pornopion*³³⁰.

614 65 Mysia este regiunea din jur de Adramyttion. Ea se afla odinioară sub stăpînirea lydienilor, ba și astăzi niște porți din Adramyttion se cheamă Porțile Lydiene³³¹, deoarece, după cite se spune, lydienii au fost întemeietorii orașului. De Mysia ține, se spune, și satul vecin Astyra. Acesta era odinioară un orășel, în care se afla, într-o dumbravă, templul Artemidei Astyrene, pus sub administrația religioasă a locuitorilor din Antandros³³², cu care se învecina mai mult. Se află la 20 de stadii (3,70 km) depărtare de vechea Chrysa, și aceasta avînd un templu într-o dumbravă. Tot aici se află și Valul lui Ahile³³³. La 50 de stadii (9,25 km) în inima uscatului este Theba, pustie, despre care poetul spune că este situată

„Sub pădurile muntelui „Placos“³³⁴.

Dar nici un Placos sau Plax nu se pomeniște prin acele părți, nici vreo pădure nu se găsește mai sus de acel loc, cu toate că este aproape de Ida. Theba se află la mai puțin de 70 de stadii (12,95 km) depărtare de Astyra și la 60 (11,10 km) de Andeira³³⁵. Toate acestea sînt nume ale unor locuri pustii sau slab populate sau al unor torenți fluviali; le-a mers însă vestea din pricina vechilor întîmplări legate de ele.

66 Assos și Adramyttion sînt orașe vrednice de pomenit. Dar în timpul războiului mithridatic, Adramyttion a ajuns într-o stare jalnică. Căci strategul Diodoros, care avea mare trecere la rege, a desființat sfatul concetățenilor săi prefăcîndu-se că este unul din filosofii academici și avocat și retor.

Ba a și plecat împreună cu regele în Pont. Dar când Mithridates a fost destituit, Diodoros³³⁶ și-a luat pedeapsa față de cei pe care i-a lovit cu nedreptățile lui. Cum i s-au adus multe acuzații, de rușine s-a lăsat să moară de foame, neputînd să îndure ocară, în orașul nostru Amasia. Un bărbat din Adramyttion, retor vestit, a fost Xenocles³³⁷, care a folosit stilul asianic, altfel, un om vigilant ca nimeni altul, care a pledat în fața Senatului (roman) pentru Asia, pe vremea cînd Asia îmbrățișase cauza lui Mithridates.

67 Lîngă Astyra există un lac cu numele Sagra³³⁸, adînc și prăpăstios, care a erupt la țărmlul mării ce se înalța aici ca o spinare. Mai jos de Andeira se află un templu închinat Mamei Zeilor din Andeira și o peșteră ce duce pe sub pămînt pînă la Palaia³³⁹. Această Palaia („Vechea“) este de fapt o localitate cu acest nume, aflată la 130 de stadii (24,05 km) depărtare de Andeira. Faptul că peștera este un culuar subteran l-a dovedit un ied care a căzut în gura peșterii și a fost regăsit în ziua următoare la Andeira de un păstor care, din întîmplare, venise aici pentru jertfă. Atarneus este reședința tiranului Hermeias. Urmează apoi Pitane³⁴⁰, oraș eolic cu două porturi, și riul ce curge pe lîngă oraș cu numele Euenos³⁴¹ din care adramytteni s-au alimentat cu apă prin conducte. Din Pitane este Arkesilaos Academicul³⁴², colegul lui Zenon din Kiton la școala lui Polemon³⁴³. Atarneus³⁴⁴ se cheamă și un loc lîngă Pitane, situat la mare, mai jos de Pitane, în dreptul insulei numită Elaiussa. Se spune că în Pitane cărămizile plutesc pe apă, după cum s-a întîmplat și cu o insuliță a Etruriei, pentru că pămîntul (de aici) este mai ușor decît apa cu același volum, încît plutește pe apă. Poseidonios³⁴⁵ zice că a văzut în 615 Iberia cărămizi compacte ce pluteau pe apă, făurite dintr-un pămînt argilos, cu care se freacă vasele de argint. Dincolo de Pitane, la 30 de stadii (5,55 km) depărtare, se varsă Caicos în golful numit Elaites. Pe malul celălalt al rîului Caicos, la 12 stadii (2,22 km) depărtare de rîu, se află Elaia³⁴⁶, oraș eolic și acesta,

fiind stațiunea navală a Pergamului, aflată la 120 de stadii (22,20 km) depărtare de acesta.

68 Peste alte 100 de stadii (18,50 km) se întâlnește Cane, acel promontoriu care se ridică față în față cu Lecton, creînd golful Adramytenos, din care face parte și golful Elaitic. Canai³⁴⁷ este un orașel al locrienilor veniți aici din Kynos³⁴⁸, fiind situat în regiunea Canaia, lângă capurile cele mai sudice ale insulei Lesbos. Regiunea Canaia se întinde pînă la Arginussai³⁴⁹ și pînă la capul de sus de ea, căruia oamenii i-au dat același nume ca animalului, Aiga³⁵⁰ „Capra“. Trebuie doar considerată lungă silaba a doua Aiga(n), ca *acta(n)* „țărîm înalt“, și *archa(n)* „început“. Căci așa se numea și muntele întreg, care se cheamă astăzi Cane³⁵¹ și Canai. Marea înconjură muntele dinspre miazăzi și apus; la poalele lui dinspre răsărit se întinde Cimpia Caicon, iar la miazănoapte, regiunea Elaitis. Muntele în sine este destul de restrîns, înclină spre Marea Egee, de la care i se trage și numele. Mai tîrziu, numai promontoriul s-a numit Aiga, restul muntelui, Cane și Canai.

69 Între Elaia, Pitane, Atarneus și Pergam, se află Teuthrania³⁵², care nu este la o mai mare distanță de 70 de stadii (13,95 km) de nici una din aceste regiuni de dincoace de Caicos. Se povestește că Teuthras³⁵³ a fost rege al cilicienilor și al mysilor. Euripide³⁵⁴ spune că Aleas, tatăl Augei, a pus într-o ladă pe Auge împreună cu fiul ei Telephos și i-a aruncat în mare, descoperind că fiica sa avusese legături cu Heracles. Dar s-a întîmplat că, din providența Athenei, lada, traversînd marea, a pătruns în gura riului Caicos, iar Teuthras, salvîndu-i, pe ea a luat-o de soție, iar pe copil l-a adoptat ca fiu propriu. Aceasta-i povestea. Trebuie să fi fost și o altă întîmplare, datorită căreia fiica lui Arcas³⁵⁵ s-a căsătorit cu regele mysilor și fiul ei a urmat la domnia acestuia. S-a împămîntenit, așadar, credința că Teuthras și Telephos au fost regi în țara din păr-

țile Teuthraniei și ale Caicului. Homer numai atîta pomenește din această poveste:

*„Ucise pe Eurypyl, feciorul lui Telephos,
Bărbat vestit cu care mai căzură
Grămadă-ai lui tovarăși, keteienii,
De dragul unor daruri ce nevasta
Lui Eurypyl primise de la Troia“³⁵⁶,*

616

cuvinte prin care poetul enunță mai degrabă o enigmă, decît exprimă ceva limpede. Căci nici nu știm cine sînt cei pe care trebuie să-i socotim ketei³⁵⁷, nici expresia „pentru darurile femeiești“ nu e limpede. Apoi și criticii literari, cînd adaugă mici istorioare, mai mult pălăvrăgesc decît dau soluții în cele cercetate.

70 Dar să lăsăm la o parte aceste chestiuni, în schimb să luăm aminte la faptele învederate și pe acestea să le cercetăm. În ținuturile din jurul rîului Caicos pare că a domnit Eurypylos³⁵⁸, cel puțin după cîte ne informează Homer; astfel s-ar putea ca și o parte a cilicienilor să se fi aflat sub stăpînirea lui și că în acele locuri să nu fi fost numai două cîrmuiri ci chiar trei. Cu această versiune se potrivește faptul că în Elaitis se poate vedea un pîriu creat de torenți cu numele Keteios³⁵⁹. Acest pîriu se varsă în altul cu același nume, apoi în altul, care, pînă la urmă, sfirșește în Caicos. Iar Caicos nu izvorăște din Ida, cum a afirmat Bacchylides³⁶⁰, nici cum spune Euripide că Marsyas:

*„Iși are locuința-n vestitul Kelainai,
Loc la poalele Idei, (după cum aflai)“³⁶¹.*

Căci Kelainai este mult prea departe de Ida, departe sînt și izvoarele Caicului, pentru că ele se văd în cîmpie. Temnon³⁶² este muntele ce desparte această cîmpie de cea numită Apia³⁶³, care este situată în inima uscatului, mai sus de cîmpia Thebei. Din Temnon izvorăște rîul Mysios³⁶⁴ care-și varsă apele în Caicos puțin mai jos de izvoarele acestuia;

despre acest Mysios cred unii că vorbește Eshil la începutul prologului la *Myrmidoni*;

„Io, Caicos, și voi afluenți Mysieni”³⁶⁵.

Aproape de izvoarele lui este satul Gergitha³⁶⁶ în care i-a mutat Attalos pe gergiții din Troada când le-a cucerit ținutul.

CAPITOLUL 2

1 Deoarece paralel cu țărmul maritim de la Lector pînă la Canai se întinde insula Lesbos, care merită cea mai amplă descriere, și pentru că în jurul ei se află mai multe insulițe, unele înspre largul mării, altele în marea închisă dintre ea și continent, acum este momentul potrivit să vorbim despre ele. Căci și acestea sînt pămînturi eolice și, într-o oarecare măsură, Lesbosul este metropola orașelor eoliene. Se cuvine, deci, să începem din acele părți de la care am pornit să descriem și țărmul continental din fața insulei Lesbos.

2 Pentru cei care călătoresc pe mare de la Lector spre Assos, pămîntul lesbic începe la Sigrion³⁶⁷, un promontoriu de miazănoapte al insulei. Pe aici prin apropiere se află și Methymna³⁶⁸, un oraș al lesbienilor, la 60 de stadii (11,10 km) depărtare de țărmul dintre Polymedeion³⁶⁹ și Assos. Cum perimetrul pe care-l împlinește insula în întregimea ei este de 1 100 de stadii (203,50 km), părțile țărmului luate fiecare separat se prezintă astfel: de la Methymne la Malia³⁷⁰ — cel mai sudic promontoriu pentru cei care au insula Lesbos în dreapta, aflat în punctul în care Canai se opune cu osebite corespunzînd insulei — sînt 340 de stadii (62,90 km). De aici pînă la Sigrion, distanță ce corespunde lungimii insulei, sînt 560 de stadii (103,60 km), apoi pînă la Methymna, 210 (38,85 km). Mitylene³⁷¹ este situată între Methymne și Malia, fiind cel mai mare

oraș (al insulei), aflat la 70 de stadii (12,95 km) de la Malia, la 120 (22,20 km) de Canai; tot la atitea stadii depărtare se află și de Arginussai; acestea sînt trei insule nu prea mari, situate în apropierea continentului, în dreptul localității Canai, între Mitylene și Methymne, lângă satul regiunii Methymnei numit Aigeiros³⁷²; insula are cea mai mică lățime, socotind de la un mal la celălalt, 20 de stadii (3,70 km) pînă la euripul Pyrrhaion³⁷³. Pyrrha³⁷⁴ este situată pe țărmul apusean al insulei Lesbos, la 100 de stadii (18,50 km) depărtare de Malia. Mitylene are două porturi, dintre care cel sudic este închis, avînd o capacitate de 50 de trireme, cel nordic este mare și adînc, protejat de un dig. În fața ambelor porturi se află o insuliță; aceasta cuprinde o parte a orașului care s-a așezat în ea. Mitylene a fost frumos înzestrată cu toate podoabele cu puțință. 617

3 Acest oraș a avut în vechime bărbați străluciți, cum a fost Pittacos, unul din cei șapte înțelepți, poetul Alceu și fratele acestuia, precum și Antimenidas, care, spune Alceu, luptînd ca aliat al babilonienilor, a dat o mare bătălie și i-a scos pe aliați din primejdii, ucigînd pe

*„Bărbatul pugilist, un luptător regal
Și, după cum se spune, un minunat lungan,
A cărui înălțime, se cunoaște sigur,
Din cei cinci coși întregi lipsea doar unul singur“³⁷⁵!*

În culmea gloriei a fost pe atunci și Sappho³⁷⁶, o femeie vrednică de admirație. Într-adevăr, de-a lungul atîtor veacuri rămase în amintirea oamenilor, nu știm să fi fost vreo altă femeie care să se fi putut lua la întrecere măcar cît de cît cu ea în privința poeziei. Orașul Mitylene a fost condus pe acele vremuri de mai mulți tirani; din pricina dezbinărilor interne, și poeziile lui Alceu numite de răzvrătire la aceste împrejurări se referă. Printre acei tirani a fost și Pittacos. Alceu l-a criticat totuși și pe acesta ca și pe ceilalți, pe Myrsilos³⁷⁷, Melanchros, pe Cleanactizi și pe alții cîtiva, fără ca el însuși să fi rămas neatins de ideile revoluționare ale

618 cetății. Pittacos, pentru a desființa tiraniile, s-a instaurat monarh apoi, abolind monarhia, el însuși a dăruit orașului autonomia. Mai târziu, cu mulți ani în urmă, în fruntea Mitylenei a ajuns Diophanes³⁷⁸ retorul, iar în timpurile noastre, Potamon³⁷⁹, Lesbocles, Crinagoras și istoricul Theophanes³⁸⁰. Acesta a fost și om politic (de prestigiu); datorită acestei calități, el a devenit prieten cu Pompeius Magnus și toate treburile le-a cîrmuit bine în înțelegere cu acesta, de aceea a făcut să-i înflorească patria, parte mulțumită lui Pompeius, parte datorită lui însuși, căci s-a dovedit cel mai ilustru dintre toți elenii. A lăsat un fiu, pe Marcus Pompeius³⁸¹, pe care, mai târziu, Caesar Augustus l-a numit guvernator al Asiei, iar în prezent, el este socotit printre primii prieteni ai lui Tiberius. Iar atenienii s-au aflat în primejdia de-a se acoperi de ocară de neșters cînd au votat ca mitylenienii de vîrstă adultă să fie sugrumați³⁸², dar s-au răzgîndit și revocarea a apucat să sosească la strategii doar cu o zi mai devreme de a se pune în aplicare porunca.

4 Pyrrha a fost distrusă, dar o suburbie a ei mai este locuită și are un port din care traversarea peste insulă pînă la Mitylene atinge 80 de stadii (14,80 km). Dincolo de Pyrrha, se află Eresos³⁸³. Acest oraș este construit pe o colină și se întinde pînă la mare. De aici pînă la Sigrion sînt 808 stadii (149,48 km). Din Eresos erau de obîrșie Theofrast³⁸⁴ și Phantias, filosofi peripatetici, discipoli ai lui Aristotel. Theofrast se chema înainte Tyrtamos, iar Aristotel i-a schimbat numele în cel de Theophrastos („Cel care vorbește divin“), atît din dorința de a scăpa de rezonanța neplăcută a primului nume, cît și pentru a exprima zelul acestuia pentru vorbirea aleasă. Căci Aristotel i-a făcut pe toți discipolii săi abili minuiitori ai cuvîntului, dar pe Theofrast, mai presus decît pe alții. De la Sigrion în continuare se întîlnește orașul Antissa³⁸⁵, ce are un port, apoi Methymna. Din Methymna era Arion³⁸⁶, acela despre care Herodot povestește că a fost salvat de un delfin care l-a

purtat pe spate pînă la Tainaron, cînd a fost aruncat în mare de tilhari. Arion a fost citared. Și Terpandru³⁸⁷ a fost artist specializat în același gen de muzică, se spune, și din aceeași insulă, fiind primul care s-a servit de lira cu șapte coarde în loc de cea cu patru coarde, după cum se specifică în versurile ce i se atribuie:

„Datorită ție, noi, schimbînd cîntecul de patru strune,
Să intonăm imnuri cu lira cea cu șapte coarde line“³⁸⁸.

Și Hellanicos³⁸⁹, istoriograful, este originar din Lesbos și Callias, comentatorul poezilor Sappho și Alceu.

5 În strîmtoarea dintre Asia și Lesbos se găsesc cam 20 de insule, iar după cîte informează Timosthenes³⁹⁰, ar fi chiar vreo 40; se numesc toate la un loc Hecatonnesoi („O sută de insule“), ca Peloponnesos, dublînd în astfel de cuvinte, după un vechi obicei împămîntenit, litera *n*; așa se pronunță, de pildă, Myonnesos³⁹¹, Proconnesos și Halonnesos, încît Hecatonnesoi e ca și cum ai zice Apollonnesoi. Într-adevăr, *Hecaton* corespunde componentului Apollon; căci pe tot acest litoral este cinstit Apollon, pînă la Tenedos, cu epitetul Smintheus sau Killaios sau Gryneus³⁹² sau cu vreun alt determinativ. În apropierea acestor insule este și ⁶¹⁹ Pordoselene³⁹³, insulă cu un oraș omonim în ea. Și în fața acestui oraș, se afla o altă insulă, mai mare decît aceasta, și un oraș omonim pustiu, avînd un templu sfînt al lui Apollon.

6 Unii autori, căutînd să evite urîțenia numelor, socotesc că aici trebuie să spunem Poroselene, iar muntelui Asporidenon³⁹⁴ de lîngă Pergam, care e prăpăstios și dezolant, să-i zicem Asporidenon; templul de aici este al Mamei Asporidene a Zeilor. Ce vom spune atunci de cuvintele *pordalis* „leopard“, *saperdes* „sardine“, *Perdiccas* și de expresia lui Simonides:

„Afară căzînd cu veșmintele fleșcăite“³⁹⁵

zicînd *pordacois* „fleșcăite“, în loc de *diabrochois* „muiate“, sau de o altă expresie din comedia veche³⁹⁶: „regiune mocirloasă“, zicînd *pordacon* „mocirlos“ unui loc cu bălți.

Insula Lesbos se află la o depărtare egală și de Tenedos și de Lemnos, ba și de Chios, sub 500 de stadii (92,50 km) distanță.

CAPITOLUL 3

1 Cum lelegii și cilicienii se află în astfel de relații de rudenie cu troienii, unii autori caută să afle cauza pentru care nu sînt trecuți și aceștia în *Catalogul troian*. Probabil pentru că le-au pierit conducătorii și orașele lor au fost jefuite; puținii cilicieni cîți au mai rămas s-au înrolat sub ordinele lui Hector. Căci Aetion și fiii lui se zice că au pierit înainte de a se socoti efectivul trupelor:

*„Știi că pe bietul meu tată-l ucise cumplitul Ahile,
Cînd pustii a cilicilor largă, bine zidită, cetate,
Theba cu-naltele-i porți.
Șapte-mi fuseseră frații acasă la noi și tusșapte
El într-o zi, mai demult, plecară pe lumea cealaltă,
Fură uciși de Ahile“³⁹⁷.*

Tot astfel și cilicienii de sub ascultarea lui Mynes și-au părăsit comandantii și orașul:

*„Dobori pe Epistrophos și pe Mynes“.
Dărtmă orașul divinului Mynes“³⁹⁸.*

Pe lelegi Homer îi face prezenți în lupte, cînd se exprimă astfel:

*„Pe de o parte, spre mare sînt carii, peonii arcașii,
Dumnezeieștii pelasgi, cauconii precum și lelegii“³⁹⁹.*

Și iarăși:

*„Și-l impunge cu lancea pe Satnios Oinopidul
Care fuse născut lui Oinops de-o gingașă nimfă
La Satnioeis pe mal, cînd el păstorea o cireadă“⁴⁰⁰.*

Căci lelegii n-au dispărut chiar așa cu desăvîrșire, încît să nu aibă un corp de oaste aparte, cîtă vreme regele lor era încă viu și nevătămat:

„Altes, craiul lelegilor, oameni războinici“⁴⁰¹.

Nici orașul lor nu a fost distrus cu desăvîrșire, deoarece poetul adaugă:

„Crai in Pedasos, înalta cetate de pe Satnioeis“⁴⁰².

Dar în enumerarea efectivului oștirii, poetul i-a omis pe lelegi, socotind că nu alcătuiesc un corp de oaste destul de mare încît să fie trecut în *Catalog*, sau, poate, i-a socotit și pe aceștia sub comanda lui Hector, fiind atît de înrudiți. Căci Lycaon, unul din frații lui Hector, vorbește astfel:

*„Scurt îmi e veacul ce mama
Mi-a dăruit, Laothoe, copila bătrînului Altes,
Care domnește asupra lelegilor, oameni războinici“⁴⁰³.*

Despre asemenea întîmplări cam acestea se pot spune, și încă cu probabilitate.

2 Numai cu probabilitate se poate răspunde și în cazul în care cineva caută, urmînd pe Homer, hotarul sigur pînă la care se întindeau cilicienii, pelasgii și așa-numiții ketei situați între aceștia și aflați sub ascultarea lui Eurypylos. Despre cilicieni și despre supușii lui Eurypylos am arătat în cele de pînă acum și faptul că sînt împrejmuți mai ales de vecinătățile rîului Caicos. În continuarea acestora, sînt așezați pelasgii, după cele spuse atît de Homer cît și de restul istoricilor. Căci poetul vorbește astfel:

*„Iar Hippothoos ducea la bătaie pelasgii pe triburi
Vrednici în lupta cu lancea, din țara mănoas-a Larisei,
Și ca tovarăș avea pe ortacul lui Ares, Pylaios.
Et erau fiii lui Lethos, fecior lui Teutamos pelasgul“⁴⁰⁴.*

Din aceste cuvinte reiese numărul considerabil al pelasgilor — căci nu zice trib, ci triburi — și vor-

bește de așezarea lor în Larisa. Numai că sînt multe orașele cu numele Larisa, dar trebuie să ne gîndim la una din cele apropiate și, mai cu seamă, s-ar putea înțelege, pe drept cuvînt, cea din jurul Kyme. Dintre cele trei Larise⁴⁰⁵ cîte există, una este lîngă Hamaxitos complet vizibilă din Ilion, și foarte apropiată de acesta, cam la 200 de stadii (37 km), încît n-ar fi convingătoare afirmația că Hippothoos⁴⁰⁶ a căzut în lupta pentru Patroclu,

„Departa de Larisa“⁴⁰⁷.

Aici este vorba despre această Larisă, ba poate mai degrabă despre cea de lîngă Kyme, pentru că între ele sînt cam 1 000 de stadii (185 km). A treia Larisă este un sat al Ephesiei din Cîmpia Caystrului; despre acest sat se spune că odinioară era un oraș cu un templu al lui Apollon Lariseanul și că era așezat mai aproape de Tmolos decît de Efes; de acesta din urmă, se află la o depărtare de 180 de stadii (33,30 km) încît s-ar putea localiza la maeoni. Mai tîrziu efesienii, dezvoltîndu-se, au luat mult din pămîntul maeonilor, pe care în prezent îi numim lydieni, încît nici aceasta n-ar putea să fie Larisa pelasgilor, ci mai degrabă cealaltă Larisă. Căci nici nu avem o dovadă sigură dacă Larisa Caystriană a existat pe
621 atunci, după cum nu avem nici despre orașul Efes. În schimb, pentru Larisa de lîngă Kyme martoră este întreaga istorie eoliană că, puțin după războiul troian, ea mai dăinuia încă.

3 Se spune că grecii care au pornit de la muntele Phrikion⁴⁰⁸ locrian, aflat ceva mai sus de Thermopylae, au ajuns în locul unde se află în prezent Kyme; atacîndu-i pe pelasgii care, deși se aflau într-o stare jalnică din pricina războiului troian, mai dețineau totuși Larisa situată cam la 70 de stadii (12,95 km) de Kyme, au construit împotriva acestora fortăreața numită și astăzi Neonteichos⁴⁰⁹, la 30 de stadii (5,55 km) de Larisa. Cucerind-o, ei au

întemeiat Kyme și au așezat aici populația care a supraviețuit. După muntele locrian ei numesc localitatea Kyme cu atributul *Phriconis*⁴¹⁰, tot astfel și Larisa. În prezent, locul este pustiu. Că pelasgii erau un neam mare se poate adevăra, se spune, și din restul istoriei; căci Menecrates⁴¹¹ din Elaia, în lucrarea sa *Despre întemeierea orașelor*, spune că întregul țarm zis astăzi ionic, începînd de la Mycale, a fost populat înainte vreme de pelasgi, la fel și toate insulele din apropiere. Locuitorii insulei Lesbos aduc informația că ei au fost rînduiți sub comanda lui Pylaios⁴¹², comandantul pelasgilor menționat de Homer, de la numele căruia și muntele de la ei se mai cheamă încă Pylaion⁴¹³. Și cei din Chios susțin că pelasgii din Thessalia sînt întemeietorii lor. Acest neam al pelasgilor este rătăcitor și grabnic pus pe strămutări. El s-a dezvoltat mult și iarăși s-a restrîns repede mai cu seamă pe vremea migrației eolienilor și a ionienilor în Asia.

4 O particularitate deosebită au avut lariseenii, atît cei din Caystros, cît și din Phriconis și, în al treilea rînd, cei din Thessalia; căci la toți țarina era formată din aluviuni, la unii sub acțiunea rîului Caystros, la alții sub a Hermosului, iar la alții sub a Peneului. În Larisa Phriconis s-a bucurat de cinste Piasos⁴¹⁴; despre acesta se povestește că, fiind conducătorul pelasgilor, s-a îndrăgostit de fiica sa Larisa și, violînd-o, și-a luat pedeapsa pentru fărădelegea sa. Căci ea, surprinzîndu-l odată aplecat asupra unui chiup cu vin, l-a apucat de picioare, l-a ridicat în sus și l-a aruncat în chiup. Astfel de povești sînt însă vechi de tot.

5 La orașele eolice de astăzi trebuie să mai adăugăm și Aigai⁴¹⁵ și Temnos, de unde era Hermagoras⁴¹⁶ care a compus *Artele retorice*. Aceste orașe sînt situate în regiunea muntoasă ce se întinde mai sus de teritoriul Kymeii, de cel al Foceii și de al Smyrnei, pe lângă care curge Hermos. Nu-i departe de aceste orașe nici Magnesia⁴¹⁷ din jos de Sipylos,

622 un oraș decretat liber de către romani. Și pe acesta l-au prăpădit cutremurele care au avut loc de curînd. În partea potrivnică ce înclină spre Caicos, începînd de la Larisa și traversînd râul Hermos pînă la Kyme, sînt 70 de stadii (12,95 km), iar de aici la Myrina, 40 de stadii (7,40 km), distanța fiind egală de aici la Grynion⁴¹⁸ și de acolo la Elaia. După cum informează Artemidoros, de la Kyme în continuare se află Adai⁴¹⁹, apoi, peste 40 de stadii (7,40 km), un promontoriu căruia i se zice Hydra⁴²⁰; acesta creează golful Elaitic împreună cu promontoriul potrivit Harmatus⁴²¹. Gura golfului are o lățime în jur de 80 de stadii (14,80 km). La 60 de stadii (11,10 km) de plutire pe lîngă țărmul golfului, se întîlnește orașul eolic Myrina⁴²², care dispune de un port, apoi Portul Aheilor⁴²³, unde se află altarurile celor doisprezece zei, în continuare, un orașel al myrineilor numit Grynion, apoi un sanctuar al lui Apollon, un vechi oracol și un templu somptuos din marmoră albă; pînă la el sînt 40 de stadii (7,40 km). Alte 70 de stadii (12,95 km) sînt, apoi, pînă la Elaia, care are un port și o stațiune navală a regilor Attalici. Elaia a fost întemeiată de Menestheus⁴²⁴ și de atenienii care au participat la expediția împotriva Ilionului. Despre regiunile din continuare din jurul Pitanei, a Atarneului, și despre celelalte locuri de aici am vorbit.

6 Cel mai mare și mai de văză din orașele eolice este Kyme. Acesta ca și orașul Lesbos⁴²⁵ sînt aproape metropolele celorlalte orașe în număr de aproximativ treizeci, dintre care nu puține se află acum într-o stare de decădere. Orașul Kyme este luat în derîdere pentru nepăsarea sa devenită celebră, zic unii, întrucît, la 300 de ani de la întemeiere, continua să lase pe seama străinilor perceperea taxelor vamale din port, dar nici mai înainte populația lui n-a fructificat acest izvor de venituri. Le-a mers, așadar, vorba de oameni care abia tîrziu și-au dat seama că și-au clădit orașul la mare. Există însă și

o altă explicație și anume că, împrumutându-și bani în interes public, kymeienii și-au închis porțile, și, nerestituind datoria în ziua fixată, ei se văzură opriți de la ieșiri în afara orașului; când se întâmpla să plouă, creditorii, spre a-i umili, îi vesteau prin crainic pofțindu-i să se vire sub poartă. Iar cum crainicul le striga: „Intrați sub porți“, s-a răspândit vorba că kymeienii nu și-ar fi dat seama că trebuie să se adăpostească de ploaie pe sub porți, dacă nu i-ar fi dumirit cineva prin crainic.

Un bărbat din acest oraș, fără tăgadă vrednic de pomenit, este Ephoros⁴²⁶, unul din discipolii retorerului Isocrates și cel care a compus *Istoria* și o lucrare *Despre invenții*. Un altul, înaintea lui, a fost poetul Hesiod⁴²⁷. Acesta a mărturisit singur că tatăl său Dios s-a mutat în Beoția, părăsind eoliana Kyme:

*„De Helicon el aproape se-opri în nemernicul Ascrei
Sat cu ierni grele, cu vară ce bună nu fu niciodată“*⁴²⁸.

623

Că și Homer ar fi fost din Kyme, părerile sînt împărțite, pentru că mulți se ceartă pentru poet. Orașului Kyme i s-a dat numele după al unei amazoane, așa cum i s-a dat Myrinei după amazoana ce zace în cîmpia troiană mai jos de Batieia⁴²⁹.

*„Se-află-naintea cetății un deal, pe cîmpie departe,
Drept-răsărit și umblat în tot chipul de-o parte și alta;
Oamenii-i zic Batiea,
iar zeii Mormîntul Myrinei,
(Sprintena fată-amazoană)“.*

Luat în deridere este și Ephoros pentru că, enumerînd faptele altora, el n-a avut nimic de spus despre propria sa patrie, dar cum nici nu voia s-o lase nepomenită, se exprimă despre ea astfel: „Pe vremea aceea, kymeienii stăteau liniștiți“⁴³⁰.

După ce am parcurs țărîmul troian și, în același timp, cel eolic, în continuare ar fi de pătruns în inima uscatului pînă la Taurus, păstrînd aceeași ordine a locurilor potrivit planului.

CAPITOLUL 4

1 Peste ținuturile din interior deține o oarecare supremație Pergamul⁴³¹, oraș celebru care a înflorit vreme îndelungată sub regii Attalici. De aceea, de aici trebuie să începem descrierea noastră în continuare, și mai întâi trebuie să arătăm pe scurt despre regii lui, de unde purced și cum au sfârșit. Pergamul era vistieria lui Lysimachos⁴³², fiul lui Agathocles, unul din urmașii lui Alexandru cel Mare; el ocupa, prin așezarea sa, însăși culmea muntelui. Acest masiv are formă de con, terminându-se într-un vîrf ascuțit. Paza acestei fortărețe ca și a vistieriei — căci erau depozitați aici 9 000 de talanți⁴³³ — i s-a încredințat lui Philetairos⁴³⁴, un bărbat din Tion⁴³⁵, eunuc din pruncie. Acest neajuns i-a provenit de la următoarea întimplare: la spectacolul care s-a organizat cu prilejul unei înmormîntări, în prezența multor oameni, doica, purtîndu-l în brațe pe Philetairos, încă prunc în scutece pe atunci, fu atît de înghesuită în mulțime și de presată, încît copilului i se striviră organele bărbătești. El era, deci, eunuc, dar, cum avea o frumoasă educație, părea demn de funcția încredințată. Pînă la o vreme, așadar, el a rămas credincios lui Lysimachos, apoi rupînd-o cu el din pricina soției lui Lysimachos, Arsinoe⁴³⁶, care îl pognegrea mereu, a scos fortăreața de sub ascultarea lui Lysimachos și a cirmuit-o singur, așteptînd împrejurări prielnice pentru revoltă. Căci Lysimachos, căzînd în nenorociri familiale, se văzu silit să-și ucidă fiul, pe Agathocles⁴³⁷. Ba el însuși fu atacat și detronat de Seleucos Nicator care, la rîndul său, fu detronat și ucis prin vicleșug de Ptolemaios Keraunos⁴³⁸. În timpul acestor tulburări, eunucul Philetairos a rămas în fortăreața sa, făcîndu-și mereu favorabil prin făgăduinți și prin alte atenții pe cel mai puternic și mai apropiat de el; și astfel timp de 20 de ani, el s-a menținut stăpîn peste fortăreață și peste bani.

2 El avea doi frați, unul mai vîrstnic, Eumenes⁴³⁹, 624
altul mai tînăr, Attalos. Eumenes avea un fiu, care
se chema, la fel ca tatăl său, Eumenes⁴⁴⁰. Acesta
moșteni ca urmaș Pergamul și era deja stăpînul țin-
nuturilor din jur cînd birui și în preajma Sardesu-
lui pe Antiochos⁴⁴¹, fiul lui Seleucos, cu care a ajuns
să se bată. El își sfîrși zilele după 22 de ani de
domnie. Tronul îl moșteni Attalos⁴⁴², fiul lui Attalos
și al Antiochidei, fiica lui Achaios. Îvingîndu-i pe
galati, într-o mare bătălie, acesta fu aclamat atunci
pentru prima oară rege. A încheiat prietenie cu ro-
manii și a luptat ca aliat al lor în flota rodienilor,
împotriva lui Filip. A murit bătrîn după o domnie
de 43 de ani. A lăsat în urmă patru fii născuți de
soția sa Apollonis din Cyzic, pe Eumenes, Attalos,
Philetairos și Athenaios. Cei mai tineri dintre ei
și-au sfîrșit viața ca oameni obișnuiți, dar cel mai
vîrstnic, Eumenes⁴⁴³, a ajuns rege. Acesta a luptat
în alianță cu romanii împotriva lui Antiochos cel
Mare⁴⁴⁴ și împotriva lui Perseu⁴⁴⁵, de aceea, el a
primit de la romani întregul teritoriu de dincoace
de Taurus aflat sub stăpînirea lui Antiochos. Mai
înainte erau puține locuri în jurul Pergamului pînă
la marea din golfurile Elaitic și Adramyctenos. Acest
Eumenes a împodobit orașul, a sădit pomi cît o
dumbravă în Nikephorion⁴⁴⁶, a înzestrat orașul cu
statui și biblioteci și toată frumusețea pe care o are
acum așezarea Pergamului din rîvna acestuia o are.
După o domnie de 49 de ani, a lăsat tronul fiului
său Attalos⁴⁴⁷, născut de soția sa Stratonike, fiica
lui Ariarathos, regele cappadocilor. Dar a desemnat
și pe fratele său Attalos⁴⁴⁸ ca tutore al fiului său,
încă foarte tînăr, și ca epitrop al domniei. Acest
Attalos (senior), după ce a cîrmuit țara timp de 21
de ani, a murit bătrîn, îndreptînd multe situații,
căci el a luptat ca aliat al lui Alexandros⁴⁴⁹, fiul lui
Antiochos, împotriva lui Demetrios⁴⁵⁰, fiul lui Se-
leucos; i-a ajutat pe romani împotriva lui Pseudo-
philippos⁴⁵¹; a subjugat pe Diegylis⁴⁵², regele caini-
lor, cu prilejul unei expediții în Thracia; l-a ucis pe

Prusias ațîțindu-l împotriva lui pe Nicomedes⁴⁵³, fiul acestuia. A lăsat domnia lui Attalos al cărui tutore a fost. După o domnie de cinci ani, acest Attalos, numit Philometor⁴⁵⁴, a murit în urma unei boli. El a lăsat ca moștenitori pe romani. Aceștia au transformat țara în provincie, desemnînd-o cu numele Asiei la fel cum denumesc continentul.

Pe lângă Pergam curge Caicos ce brăzdează cîmpia numită a Caicului, un pămînt foarte roditor, aproape cel mai bun din Mysia.

625 3 Pe vremea noastră, bărbați iluștri din Pergam au fost Mithridates⁴⁵⁵, fiul lui Menodotos și al Adobogionidei, din familia tetrarchilor galați; despre această femeie se spune că a fost și concubina regelui Mithridates Eupator, de unde și numele dat copilului, deoarece rudele lăsau să se înțeleagă că el este fiul regelui. Acest fiu, deci, ajungînd prieten cu divinul Caesar, s-a ridicat la atîta cinste, încît a fost desemnat chiar tetrarch, după neamul lui dinspre mamă, apoi și rege al altor țări și al Bosporului. Dar a fost detronat de Asandros⁴⁵⁶, cel care l-a ucis și pe regele Pharnakes⁴⁵⁷ și care a cucerit Bosporul. Acesta, așadar, și-a cîștigat un mare renume, la fel și Apollodoros⁴⁵⁸ retorul, care a compus „Artele” și a inițiat școala Apollodoreilor, așa cum era ea, pentru că multe curente au fost în vigoare pe vremea aceea; ele au nevoie de o apreciere superioară părerii mele. Una dintre ele este și școala Apollodoreilor⁴⁵⁹ și cea a Theodoreilor. Cel mai mult l-a înălțat pe Apollodoros prietenia cu Caesar Augustus, ajungînd profesor de retorică. El a avut și un discipol renumit, pe Dionysios⁴⁶⁰ supranumit Atticul, concetățean de-al lui. Acesta a fost și un sofist de valoare și istoric și orator.

4 Călătorul care înaintează dinspre cîmpie și de la Pergam spre răsărit, întîlnește în aceste părți orașul Apollonia⁴⁶¹, așezat pe un teren înalt. Spre miazăzi se întinde un lanț muntos, pe care, dacă îl străbate parcurgînd drumul către Sardes, întîlnește

un oraș, pe stînga, cu numele Thyateira⁴⁶², o colonie a macedonilor; despre acesta unii spun că este ultimul oraș mysian. La dreapta este Apollonis⁴⁶³, situată la 300 de stadii (55,50 km) de Pergam și la același număr de stadii depărtare de Sardes, primind acest nume după cel al Apollonidei din Cyzic. Părțile dinspre miazănoapte de Pergam, cele mai multe, sînt stăpînite de mysi; ele sînt situate în dreapta așa-numiților abaiți⁴⁶⁴, cu care se învecinează Epictetul pînă în Bithynia.

5 Sardes⁴⁶⁵ este un oraș mare, mai tînăr decît războiul troian, vechi totuși, avînd o cetățuie bine întărită; el a fost capitala lydienilor pe care poetul îi numește meoni⁴⁶⁶, iar urmașii, maeoni, unii referindu-se la aceiași lydieni, alții, la alte semînții; dar mai bine este să se considere aceiași (cu lydieni). Sardes este dominat de Tmolos⁴⁶⁷, un munte acoperit de culturi, care are pe culmea sa un observator, o estradă de piatră albă, operă persană, de la care se pot vedea cîmpiile dimprejur și mai ales cîmpia Caystrului⁴⁶⁸. În jur locuiesc lydieni, mysi și macedoneni. Din Tmolos curge Pactolos⁴⁶⁹, care, în vechime, căra la vale nisip plin cu aur; din acest aur provin, după cîte se spune, averile fabuloase⁴⁷⁰ ale lui Croesus și ale strămoșilor lui. În prezent, nisipul e lipsit de aur, după cîte se spune. Pactolos se prăvale în Hermos, în care se varsă și Hyllos⁴⁷¹, numit în prezent Phrygios. Unindu-și apele, aceste trei râuri și, cu ele, altele mai puțin însemnate, se varsă în mare lîngă Phocaea, după cîte spune Herodot⁴⁷². Hermos izvorăște din Mysia, din muntele sfînt al Dindymenei⁴⁷³, trece prin „Regiunea bîntuită de arșiță“ în Sardiana⁴⁷⁴ și în cîmpiile din continuare pînă la mare. Astfel, mai jos de oraș se află cîmpia Sardiană, cîmpia lui Cyrus, lunca Hermosului și cîmpul Caystrian, care se află în continuare una după alta și sînt cele mai roditoare dintre toate cîmpiile cîte există. La 40 de stadii (7,40 km) depărtare de oraș se află lacul desemnat de poet prin numele Gygaia⁴⁷⁵, numit mai tîrziu, cu numele schimbat, Co-

626

loe; lângă acesta este clădit templul Artemidei Coloene, bucurându-se de o mare cinstitură. Aici se spune că se practică un dans cu coșuri la sărbători, fără să știi dacă ei vorbesc de dragul vorbei sau spun adevărul.

6 Deoarece cuvintele lui Homer sună astfel:

*„Mesthles era și Antiphos, în capul meonilor. fiii
Lui Talaimenes voinicul și-ai zânei din lacul Gygaia;
Ei porunceau la meoni, la cei de sub muntele Tmolos“⁴⁷⁶,*

unii mai adaugă și acest vers, al patrulea:

„Și pe sub Tmolos cel nins, la-a Hydei gloată-nstărită“.

Dar nici o Hyde⁴⁷⁷ nu se găsește la lydieni. Alții îl socotesc originar de aici și pe Tychios despre care poetul spune:

„Cel mai dibaci curelar din toți care fuseseră-n Hyda“⁴⁷⁸.

Ei mai adaugă și faptul că regiunea este împădurită și bîntuită de furtuni; de asemenea, aceștia aici îi așază pe arimi. Căci versului homeric:

„La arimi, pre unde-a lui Typhon culcușuri adastă“⁴⁷⁹,

ei îi mai adaugă unul:

„În păduroasa-le țară, la-a Hydei gloată-nstărită“.

Unii plăsmuiesc această poveste în Cilicia, alții în Syria, alții în insulele Pithecuse, ba alții aduc lămurirea că și maimuțele se cheamă *arimi* la etrusci. Unii autori numesc Sardesul Hyda, alții, numai cetățuia acestuia. Demetrius Skepsios consideră ca cei mai vrednici de încredere pe autorii care îi așază pe arimi în regiunea Mysiei bîntuită de furtuni. Pindar confundă cu locurile din Cilicia pe cele din Pithecusse, care se află în fața Cumaiei, și pe cele din Sicilia, devreme ce el zice că sub Aetna zace Typhon,

„Pe care-l născuse, odată pe vremuri,
 O peșteră-n Cilicia numită-n multe feluri.
 Stînci ripoase bătute de valuri,
 Înșirate mai sus de-ale Cumei maluri,
 Și-al Siciliei întreg trup vinjos
 Apasă astăzi pieptu-i puros.“

627

Și iarăși:

„Cu-nlănțuirea-i inumană
 Trupul Aetna-i impresoară“.

Și din nou:

„Ci singur tatăl Zeus dintre zei
 A domolit pe Typhon cu temei,
 Dihania cumplită, la arimi cîndva,
 Cu cincizeci de capete; nevoia îl mîna“⁴⁸⁰.

Unii îi consideră arimi pe syrieni, și anume pe aceia cărora le zic astăzi aramei⁴⁸¹; iar cilicienii alungați din Troia s-au statornicit în Syria, luînd de la syrieni partea de țară numită azi Cilicia. Callisthenes⁴⁸² susține că arimii sînt așezați aproape de Calycadnos⁴⁸³ și de stinca Sarpedon, de lângă peștera Corykion însăși. După ei, și munții din jur se cheamă Arima.

7 În jurul lacului Coloe se înșiruie mormintele regilor. Chiar la Sardes se află mormîntul lui Alyattes⁴⁸⁴, o movilă mare înălțată pe un pedestal, făcută, după cîte informează Herodot⁴⁸⁵, de locuitorii orașului; cea mai mare parte a lucrării au împlinit-o fetele, deoarece ele, spune Herodot, se prostituau toate. De aceea unii așa și numesc acest mormînt, monumentul prostituării. Unii povestesc că lacul Coloe este construit de mîna omului împotriva revărsării apelor, care se întîmplă cînd albia rîurilor se umple (peste măsură). Orașul Hypaipa⁴⁸⁶ cade în drumul celor care coboară din muntele Tmolos spre cîmpia Caystrului.

8 Callisthenes⁴⁸⁷ spune că Sardes a fost cucerit mai întîi de cimmerici, apoi de treri⁴⁸⁸ și de lycieni, fapt pe care îl pormenește și poetul elegiac Calli-

nos⁴⁸⁹; ultima lui cucerire⁴⁹⁰ a avut loc pe vremea lui Cyrus și a lui Croesus. Cum Callinos spune că atacul cimmerienilor asupra esionilor⁴⁹¹ s-a petrecut pe vremea când a fost cucerit și Sardesul, Demetrios Skepsios și adeptii lui presupun că „esioni“ este o pronunțare ionică pentru „asioni“. „Căci poate Meonia — zice — se chema Asia, după cum s-a exprimat și Homer:

„În livada Asiană la râul Caystru pe maluri“⁴⁹².

Restaurat în mod strălucit mai târziu, datorită fertilității regiunii sale, și fără să rămână mai prejos față de nici unul din orașele vecine, Sardesul decurând a suferit iar de pe urma cutremurelor care i-au distrus o mare parte din așezare. Dar, din grija și sollicitudinea lui Tiberiu (Caesar), împăratul din vremea noastră, s-a reconstruit⁴⁹³ cu ajutoarele oferite și acest oraș și multe altele câte au suferit aceeași calamitate odată cu orașul Sardes.

628 9 Bărbați vrednici de amintire s-au născut la Sardes doi cu numele Diodoros⁴⁹⁴, amindoi din același neam și amindoi retori; cel mai vîrstnic dintre ei se chema Zonas, și este acela care a dat multe bătălii pentru Asia; pe vremea expediției regelui Mithridates, învinuit fiind de provocare la răscoală a orașelor, el a respins acuzațiile pledînd singur pentru apărarea sa. Cel mai tînăr, care ne-a fost prieten, a creat o operă de istorie, poezie lirică și alte poeme, dînd la iveală în mod vădit un stil arhaic. Xanthos⁴⁹⁵, vechiul istoriograf, se spune că este lydian, dacă cumva chiar din Sardes nu știm precis.

10 Dincolo de lydieni se află mysii și un oraș Philadelphia⁴⁹⁶, bîntuit de cutremure. Căci zidurile crapă întruna și se năruie cit într-o parte cît într-alta a orașului. Din această pricină, puțini locuitori populează orașul, cei mai mulți își duc viața la țară cultivînd pămîntul, deoarece au și un pămînt minunat; dar de mirare sînt și acei puțini orașeni care se arată atît de legați de peticul lor de pămînt,

încît își păstrează locuințele amenințate oricînd de prăbușire. Ba și mai vrednici de mirare sînt cei care au întemeiat orașul.

11 Dincolo de aceste locuri se întinde regiunea numită Catakecaumene⁴⁹⁷ „Pîrjolita“ sau „Regiunea bîntuită de arșiță“, lungă de 500 de stadii (92,50 km), lată de 300 (55,50 km); ea trebuie numită fie Mysia fie Meonia (căci i se zice în amîndouă felurile); este în întregime lipsită de copaci, în afară de viță de vie care produce vinul de „Pîrjolita“; acesta nu este depășit în calitate de nici unul din vinurile renumite. Suprafața cîmpiilor este cenușie, iar fața munților și stîncile sînt negre ca după un incendiu. Unii presupun că această ouloare se produce ca urmare a descărcărilor electrice și a furtunilor și nu se îndoiesc că legendele despre Typhon se referă la aceste locuri. Xanthos⁴⁹⁸ susține chiar că a existat pe aceste meleaguri un rege cu numele Arimun. Nu mi se pare corectă explicația care pretinde că o regiune atît de întinsă a fost pîrjolită în masă de unele fenomene ca acestea, ci mai degrabă de focul subteran căruia în prezent i-au secat izvoarele. Se și văd trei abisuri pe care le numesc *foale*, aflate la o distanță de 40 de stadii (7,40 km) unul de altul. Deasupra lor se înalță, dominîndu-le, trei coline povîrnite, care s-ar putea să se fi creat din îngrămădirea materialelor incandescente erupte (din ele). Faptul că un astfel de teren este foarte prielnic viticulturii se poate înțelege prin comparație cu pămîntul Catanei⁴⁹⁹, care, creat prin îngrămădirea cenușei, și azi produce din belșug vin de bună calitate. Unii, făcînd glume, spun că pe bună dreptate Dionysos este supranumit „Producătorul de foc“, sprijinindu-se în afirmația lor pe astfel de terenuri.

12 Regiunile din continuarea celor de mai sus pînă la Taurus se învîrstează între ele încît ținuturile frigiene, cariene și lydiene, ba și cele mysiene sînt greu de deosebit, deoarece se interpătrund. La această confuzie a contribuit în mare măsură și faptul că romanii le-au împărțit nu după neamuri, ci au instituit un alt gen de diviziuni, în prefecturi, în

care se află cîte un for și cîte un tribunal. Iar muntele Tmolos este destul de restrîns și are o circumferință modestă, fiind cuprins numai între regiunile lydiene. Mesogis⁵⁰⁰ se întinde în partea potrivnică pînă la Mycale, începînd de la Kelainai, după cîte spune Theopompos⁵⁰¹, astfel încît unele părți ale lui, și anume cele dinspre Kelainai și Apameia, le stăpînesc frigieni, altele, mysieni și lydieni, iar altele, carieni și ionieni. În felul acesta, și riurile și, mai cu seamă, Meandru, parte despărțind unele neamuri de altele, parte trecînd prin mijlocul lor, creează greu o distincție precisă; aceeași explicație se dă și în legătură cu cîmpiile de cele două părți, dinspre munte și dinspre rețeaua de riuri. De aceea nici pe noi nu trebuie să ne muncescă într-atîta grija cum trebuie să dăm dimensiunile locurilor, ci va fi destul să le înfățișăm atît cît le-au transmis înaintașii.

13 În continuarea cîmpiei Caystrului ce cade între Mesogis și Tmolos, întinzîndu-se spre răsărit, este cîmpia Kilbiană⁵⁰², mare și bine populată, avînd un teren roditor. Urmează apoi cîmpia Hyrcanică⁵⁰³ pe care au numit-o astfel perșii care au adus coloniști din acea regiune; tot perșii au mai numit-o și cîmpia lui Cyrus. Dincolo de aceasta, se întinde cîmpia Peltină⁵⁰⁴, cu care începe teritoriul frigian; urmează cîmpia Killaniană și Tabena⁵⁰⁵; acestea au orașele pe jumătate frigiene, dar cuprind și elemente pisi-diene, de la care și-au tras și numele.

14 Cei ce traversează muntele Mesogis situat între carieni și Nysais⁵⁰⁶, o regiune de peste Meandru, întinzîndu-se pînă la Kibyrtis⁵⁰⁷ și Cabalis, întilnesc (două) orașe înspre Mesogis, în fața Laodiceei, anume Hierapolis⁵⁰⁸, unde se găsesc ape termale și Plutonion. În amîndouă au loc unele fenomene nefirești: apa așa de ușor se schimbă în stare solidă încît transportată pe conducte, ea produce bucăți monolite. Plutonion apoi, aflat sub o mică sprinceană de deal ce se înalță mai sus, este un puț potrivit de mare, cam cît să poată intra un om în

el, dar care s-a adîncit mult pe urmă; în fața acestei gropi se află un teren închis cu balustradă în patru unghiuri, cu perimetrul de o jumătate de plethră (15,42 m); interiorul lui este plin de o negură groasă și întunecată, încît cu greu se poate zări solul. Pentru cei ce se apropie de jur împrejur de această ceață aerul este nevătămător, fiind curat, pentru că ceața aceea nu este împrăștiată de vînturi. Ea se menține în interiorul îngrădirii. Dar dacă pătrunde un animal în interiorul ei, moartea îl surprinde fulgerător. Chiar taurii minăți înăuntru cad la pămînt și sînt trași afară morți. Noi înșine am aruncat niște vrăbiuțe în acea nebuloasă, dar au căzut imediat sufocate. Totuși gallii eunuci⁵⁰⁹ se apropie de ea fără primejdie; ei înaintează pînă aproape de gură și se apleacă asupra ei, ba și coboară în ea cît de mult își pot reține respirația. Căci noi am văzut (pe chipul lor) semnele unei anumite suferințe de sufocare, fie că această manifestare e comună tuturor celor mutilați (eunucilor), fie numai celor din jurul templului; aceasta li se întîmplă fie datorită providenței divine, cum se obișnuiește în furiile sacre, fie datorită anumitor antidoturi contra acelei suferinți. Pietrificarea apei se întîmplă, după cîte se spune, și în rîurile din Laodiceea, deși sînt ape potabile. Și apa din Hierapolis este minunat de bună pentru vopsirea lînei, încît vopselele din rădăcini și apă rivalizează cu tinctura stacojie și de purpură. Iar apa se găsește în cantități așa de mari, încît orașul este plin de băi formate pe cale naturală.

15 Dincolo de Hierapolis se întind regiunile de peste Meandru. Despre ținuturile din jurul Laodiceei și ale Aphrodisiadei, precum și despre regiunile ce se întind pînă la Carura am vorbit⁵¹⁰. În continuarea acestora, spre apus, urmează orașul Antiochia⁵¹¹ de pe Meandru, aparținînd Cariei. Înspre miazăzi se află Kibira Mare, Sinda și Cabalis pînă la Taurus și Lycia. Antiochia este un oraș modest, situat chiar pe Meandru, în partea dinspre Frigia.

Fluviul este legat aici printr-un pod. Are o țarină întinsă de amîndouă părțile fluviului, roditoare în întregime; ea produce foarte mare cantitate din așa-numitul arior de Antiochia; aceeași plantă se numește și „trifoiș“. Și acest loc este bîntuit de cutremure. În Antiochia s-a născut un filosof renumit, Diotrepheș⁵¹², ale cărui prelegeri le-a ascultat Hybreas⁵¹³, cel mai mare retor din vremea noastră.

16 Solymi⁵¹⁴ se spune că sînt cabalii. Într-adevăr, colina ce domină promontoriul Termessa⁵¹⁵ se cheamă Solymos. Chiar termessienii înșiși își zic solymi. Prin apropiere se află și Valul lui Bellerophon⁵¹⁶ și mormîntul lui Peisandros, fiul acestuia, căzut în lupta cu solymii. Acestea se potrivesc și cu cuvintele lui Homer. Căci în legătură cu Bellerophon, poetul vorbește după cum urmează:

„Și cu slăviții solymi mai avu de luptat după aceea“⁵¹⁷.

631 Iar despre fiul acestuia:

„Căci pe Pisandru-l ucise al armelor zeu cel de-a pururi Nesățios de război, cînd el se lupta cu solymii“⁵¹⁸.

Termessos⁵¹⁹ este oraș pisidian în cea mai mare parte și este situat foarte aproape și ceva mai sus de Kibyra.

17 Se spune că kybrații sînt urmașii ai lydienilor care au cucerit Cabalis. Mai tîrziu s-au așezat printre ei pisidieni care au strămutat așezarea într-un alt loc foarte bine întărit, avînd o circumferință cam de 100 de stadii (18,50 km). Orașul Kibyra s-a dezvoltat datorită legislației lui bune, iar satele sale s-au înșirat din Pisidia și din vecinătatea Milyadei⁵²⁰ pînă în Lycia și pînă la teritoriul rhodienilor de pe continent. Creîndu-se alături încă trei orașe vecine, Bubon⁵²¹, Balbura și Oinoanda, acest grup de localități s-a chemat tetrapolis, fiecare avînd cîmpul la un singur vot, Kibyra, la două. Aceasta din urmă recruta sub arme 30 000 de pedestrași și 2 000 de cavaleri⁵²². Ea a fost condusă mereu de tirani,

totuși cu înțelepciune. Pe timpul lui Moagetes⁵²³, tirania luă sfârșit, desființând-o Murena⁵²⁴, care a adăugat Lyciei Balbura și Bubon. Kibyraticea nu se situează cu nimic mai prejos de prefecturile cele mai mari ale Asiei. Kibyrații vorbeau patru limbi: limba pisidiană, a solymilor, elenă și lydiană; din ultima însă n-a mai rămas nici o urmă în Lydia. O particularitate a Kibyrei este gravarea cu ușurință a fierului. Milya este regiunea muntoasă ce se întinde de la trecătorile de lângă Termessos și de la pasul din interior al muntelui Taurus, prin aceste trecători, spre Isinda⁵²⁵, pînă la Sagalassos⁵²⁶ și la regiunea Apameei.

CARTEA A XIV-A

REZUMAT

Cartea a XIV-a cuprinde insulele Ciclade și regiunea continentului din fața lor, în care se află Pamphilia, Isauria, Lycia, Pisidia, Cilicia, pînă la Seleucia Syriei și acea parte a Asiei numită în particular Ionia.

CAPITOLUL 1

632 1 Ne-a rămas să vorbim despre ionieni și carieni și despre țărmul maritim din afara muntelui Taurus, țărm populat de lycieni, pamphylieni și cilicieni. În acest fel, vom încheia descrierea întregii peninsule al cărei istm¹ spuneam că-l formează gîtitura dintre Marea Pontică și Marea Issică.

2 Perimetrul Ioniei pe lîngă țărm este de 3 430 de stadii (634,55 km), deoarece regiunea are golfuri și capuri numeroase; lungimea Ioniei, socotită în linie dreaptă, nu este mare. Într-adevăr, distanța de la Efes la Smyrna este marcată de un drum în linie dreaptă ce atinge numai 320 de stadii (59,20 km); căci pînă la Metropolis² sînt 120 de stadii (22,20 km), iar restul îl formează stadiile pînă la Smyrna. Perimetrul pe lîngă țărm numără cu puțin lipsă din 2200 de stadii (407 km). Limita țărmului ionic este așadar, intervalul de la Poseidion³ al milesienilor și de la hotarele carienilor pînă în Phocaea și Hermos.

3 Orașele de pe acest țărm, Miletul și Myus⁴, ca și regiunile din jurul Mycalei⁵ și Efesului — după cîte spune Pherekydes⁶ — au fost stăpînite mai întii de carieni, iar țărmul din continuare pînă la Phocaea, la Chios și Samos, peste care a domnit Ancaios⁷, de lelegi. Amîndouă aceste neamuri au fost izgonite de

aici de ionieni și au fost împinse în celelalte părți ale Cariei. Colonia ionienilor, întemeiată în urma celei eolice, a condus-o Androclos⁸, fiul legitim al lui Codros, regele Atenei. Acesta a fost și întemeietorul Efesului⁹. De aceea se spune că aici s-a așezat reședința regească a ionienilor și încă și astăzi urmașii familiei lui Androclos se cheamă regi, bucurându-se de anumite cinstiri, cum sînt: un loc de frunte la întreceri, purpura ca semn distinctiv al neamului regesc, baston drept sceptru și jertfele Demetrei Eleusine. Miletul a fost întemeiat de Neleus¹⁰, de obîrșie din Pylos. Messenienii și pylienii pretind o anumită înrudire între ei, potrivit căreia poezii mai noi afirmă că Nestor¹¹ este messenian și că, împreună cu ceata lui Melanthos¹², tatăl lui Codros, au sosit la Atena mulți și dintre pylienii. Întreg acest norod a plecat în tovărășia ionienilor ca să întemeieze colonia; în Poseidion se vede un altar ridicat de Neleus. Kydrelos, fiul nelegitim al lui Codros, întemeiază colonia Myus; Andropompos pune temelii orașului Lebedos¹³, după ce a ocupat un loc anume, zis Artis; orașul Colophon¹⁴ a fost fundat de Andraimon din Pylos, după cîte spune și Mimnermos¹⁵ în *Nanno*. Priene¹⁶ a întemeiat-o Aipytos al lui Neleus, iar mai tîrziu, Philotas, care a adus aici populație din Theba. Orașul Teos¹⁷ a fost întemeiat mai întîi de Athamas, de aceea Anacreon¹⁸ îl numește Athamantis; pe vremea colonizării Ioniei, a adus populație aici Nauclos¹⁹, fiul nelegitim al lui Codros, iar după acesta, atenienii Apoicos și Damasos, iar de la beoțieni, Geres. Orașul Erythrai²⁰ a fost întemeiat de Cnopus, și acesta un fiu bastard al lui Codros. Phocaea²¹ este fundată de atenienii lui Philogenes, iar orașul Clazomenai²², de Paralos; Chios²³, de Egertios, care a așezat aici o colonie mixtă. Samos²⁴ a fost populat de Tembrion, iar mai pe urmă, de Procles.

4 Acestea sînt cele douăsprezece orașe ioniene; cu vremea în urmă s-a alipit la confederația ionică și orașul Smyrna²⁵, prin mijloci cîrca efesienilor. Căci

ei locuiseră împreună în vechime, pe vremea când și Efesul purta numele de Smyrna. Și Callinos²⁶ l-a numit undeva astfel, desemnând pe efesieni cu numele de smyrnieni în rugăciunea către Zeus:

„Indură-te de smyrnieni“

și iarăși:

*„Adu-ți aminte, Doamne, fie-ți milă“
De smyrnieni, de cumva îți jertfiră,
Arzându-ți pe altare mindre coapse
De boi (injunghiați pentru prinoase)“.*

Smyrna a fost o amazoană care a cucerit Efesul și de la care li se trage numele și locuitorilor și orașului, așa cum unii din efesieni se cheamă sisyrbii după Sysyrbe²⁷. Dar și un loc al Efesului se numea Smyrna, după cum arată Hipponax²⁸:

*„La marginea orașului acesta locuia,
În Smyrna dintre Lepra și Capul Tracheia“.*

Iar Capul Lepra²⁹ se chema o culme ce se înălța dominând orașul prezent, cuprinzând și o parte a zidului împrejmuitor. Posesiunile lui din spatele acelei culmi și acuma se cheamă astfel, purtând numele de Opistholepria³⁰ („Lepria din spate“). Regiunea de dealuri de pe lângă Coressos se numește Tracheia³¹ („Aspră“). Orașul se afla în vechime în jurul templului Athenei, situat în prezent în afara orașului, lângă izvorul numit Hypelaion³² („Sub măslin“), astfel că Smyrna se situa lângă actualul gimnaziu și dincolo de orașul de pe atunci, între Tracheia și Capul Lepra. Dar smyrnienii, despărțindu-se de efesieni, se luptară cu arma pentru locul în care e situată în prezent Smyrna, loc pe care îl stăpîneau lelegii. Alungîndu-i pe lelegi, ei au întemeiat vechea Smyrnă³³, care era clădită cam la 20 de stadii (3,70 km) depărtare de cea de azi. Mai târziu, fiind izgoniți de colieni, ei s-au refugiat la Colophon și, în-

torcîndu-se cu colophonienii, și-au recucerit propriul oraș, după cum spune și Mimnermos în *Nanno*, cînd amintește de Smyrna, că pentru ea s-au purtat lupte mereu:

*„Noi de îndat-ce Pylos părăsirăm,
A lui Neleu prea vrednică cetate,
Ajunserăm în Asia dorită
Cu corăbiile noastre încărcate
În iubitul Colophon cu forța ne-așezarăm
Ca stăpîni de o teribilă putere,
La riul din cetate ne-adunarăm
Și eolica Smyrnă luarăm cu a zeilor vrere“³⁴.*

Acestea le-am avut de spus în legătură cu ținuturile pomenite. Trebuie să parcurgem însă din nou fiecare în parte, din aceste regiuni, începînd de la localitățile care au deținut hegemonia și care au fost întemeiate înaintea celorlalte, mă refer la Milet și la Efes³⁵; căci acestea sînt cele mai bune și mai vestite orașe ioniene.

5 Dincolo de Poseidion al milesienilor, cam la 18 stadii (3,33 km) mai sus, se află oracolul lui Apollon din Didyme³⁶ condus de Branchizi. El a fost incendiat de Xerxes, ca și celelalte sanctuare, în afara celui din Efes. Iar Branchizii³⁷, predînd Persului care fugea (din Elada) comorile zeului, au plecat împreună cu acela ca să scape de pedeapsă pentru jaf și trădare. Mai tîrziu, milesienii au construit templul cel mai mare din toate cîte au fost pe aici, care însă a rămas fără acoperiș datorită mărimii sale. Căci zidul împrejmuitor al incintei sacre a cuprins în interiorul său așezarea unui sat precum și o dumbravă bogată ce se întinde atît înlăuntru cît și în afara incintei. Alte incinte sacre³⁸ conțin oracolul și sanctuarele. Acestea sînt locurile în care, potrivit mitului, s-au petrecut întîmplările legate de Branchos³⁹ și de dragostea lui Apollon. Templul a fost împodobit cu ofrande foarte somptuoase din vechile opere de artă. De la templu pînă în oraș calea nu e lungă nici pe uscat nici pe mare.

6 Ephoros⁴⁰ spune că prima fundație a Miletului au pus-o cretanii; ea se ridică pe țărmul mării, în locul unde se află astăzi vechiul Milet; Sarpedon a adus aici locuitori din Miletul cretan și a dat orașului numele după al celui cretan; locul pe care a fost întemeiat a fost stăpînit înainte de lelegi. Mai tîrziu, Neleus și oamenii săi au zidit Miletul de azi. Acesta are patru porturi, unul din ele poate adăposti chiar o flotă întregă. Multe sînt înfăptuirile acestui oraș, dar cea mai importantă din ele este marea număr al coloniilor sale. Căci întreg țărmul Pontului Euxin a fost colonizat de milesieni, la fel și Propontida și alte mai multe locuri. Anaximenes din Lampsacos⁴¹ spune așa, că și insula Icaros și Leros au fost populate de milesieni; tot ei au întemeiat coloniile din jurul Hellespontului, ca Limnai⁴² în Chersones, iar în Asia, Abydos⁴³, Arisba, Paisos, în insulele Cyzicenilor, Artake⁴⁴ și Cyzic, iar în interiorul Troadei, orașul Skepsis. În descrierea amănunțită a regiunilor, noi pomenim și alte colonii milesiene omise de Anaximenes⁴⁵. Și milesienii și delienii determină pe Apollon prin epitetul *Ulios*⁴⁶, adică „Purtătorul de sănătate“ și „Vindecătorul“. Căci *ulein* înseamnă „a fi sănătos“, cuvînt de la care derivă și *ulè*, „cicatrice“ și versul homeric:

*Ulè, Sănătate și bucurie!*⁴⁷

Căci Apollon este un zeu vindecător. Și numele Artemidei are un înțeles asemănător, pentru că ea îi face pe oameni *arteméas* „teferi“. Și Soarele și Luna sînt asociați cu acești zei, pentru că ei sînt pricina temperaturii plăcute a aerului; tot astfel și epidemiile de molimă și moartea prin accident acestor zei li se impută.

7 Bărbați vrednici de pomenit care s-au născut în Milet sînt Thales⁴⁸, unul din cei șapte înțelepți, primul care a inițiat la eleni studiul naturii și al matematicilor; apoi discipolul lui Thales, Anaximandros⁴⁹, și elevul acestuia, Anaximenes⁵⁰; de asemenea, Heca-

taios⁵¹ care a compus *Istoria*; pe vremea noastră apoi, Aischines⁵² retorul, care a murit în exil, deoarece l-a atacat în cuvântările sale fără măsură pe Pompeius Magnus.

Miletul a suferit și mari neajunsuri, odată cînd și-a închis porțile în fața lui Alexandru cel Mare și a fost cucerit cu forța⁵³, la fel ca Halicarnasul; ba încă și mai înainte, cînd a fost ocupat de persi⁵⁴. Și Callisthenes⁵⁵ arată că atenienii l-au amendat pe Phrynichos⁵⁶ tragicul cu 1 000 de drahme⁵⁷, deoarece a compus drama „Căderea Miletului sub Darius. În fața Miletului, nu departe de țărîm, se află insula Lade⁵⁸ ca și insulițele grupate în jurul Tragaiei⁵⁹, avînd locuri de acostare folosite de tîlharii mării.

8 În continuare, după Milet, este golful Latmos⁶⁰, în care se află Heracleia⁶¹ supranumită „de sub Latmos“, un orașel cu loc de acostare. Mai înainte, golful se chema Latmos, la fel ca muntele⁶² care domină golful; pe acesta îl menționează și Hecataios⁶³ socotindu-l același cu muntele numit Phtheiron de poet⁶⁴. Într-adevăr, precizează Hecataios, muntele Phtheiron se află mai sus de Latmos; alții îl consideră același cu Grion⁶⁵, care este așezat oarecum paralel cu Latmos, întinzîndu-se de la ogorul milesienilor spre răsărit, prin Caria, pînă la Euromos⁶⁶ și la Chalketores; acesta domină Heracleia zărindu-se de departe de pe mare. Puțin mai departe de aici, traversînd un riuleț de lîngă Latmos, călătorul întilnește mormîntul lui Endymion⁶⁷ într-o peșteră; apoi de la Heracleia pînă la orașelul Pyrrha⁶⁸, calea pe apă este de 100 de stadii (18,50 km). 636

9 Cu ceva mai lungă este calea din Milet la Heracleia, dacă se parcurge marea pe lîngă țărîmul golfului, în vreme ce navigația în linie dreaptă, din Milet la Pyrrha, este de 30 de stadii (5,55 km). Cu atîta se prelungește călătoria, dacă se navighează pe lîngă țărîm. Ne vedem siliți să ne mulțumim cu o astfel de descriere seacă în cazul locurilor celebre.

10 Din Pyrrha pînă la gura Meandrului sînt 50 de stadii (9,25 km); locul e plin de smîrcuri și de mlaștini. După 30 de stadii (5,55 km) de plutire pe flu-

viu în sus cu bărci de serviciu, se întâlnește orașul Myus, unul din cele douăsprezece orașe ionice, alipit în prezent milesienilor, din cauza populației sale sărace. Acesta este orașul despre care se spune că a fost dăruit de Xerxes lui Themistocles pentru hrana sa, Magnesia pentru piine, iar Lampsacos pentru vin⁶⁹.

11 De aici la 4 stadii (0,74 km) depărtare se află satul Thymbria⁷⁰ din Caria, lângă care se găsește o peșteră sfântă, ocolită de păsări; numele ei este Charonion⁷¹ și are emanații pestilențiale. Mai sus de sat se găsește Magnesia de pe Meandru, colonie a magneților din Thessalia și a cretanilor, despre care vom vorbi îndată.

12 Dincolo de gurile Meandrului se întinde țărmul Prienei. Mai sus de litoral, se află Priene și muntele Mycale⁷², plin de fiare și bine împădurit. Acest țărm înaintează spre Samos și creează cu partea insulei de dincolo de promontoriul numit Trogilion⁷³, o strâmtoare cam de 7 stadii (1,295 km). Unii autori îi zic Prienei Cadme⁷⁴, pentru că Philotas, întemeietorul ei, a fost beoțian. Din Priene a fost Bias⁷⁵, unul din cei șapte înțelepți, despre care Hipponax⁷⁶ spune următoarele:

*„A pleda mai bine
Decît Bias din Priene“*

13 În fața promontoriului Trogilion⁷⁷ se află o insuliță cu același nume. De aici este cea mai scurtă cale de traversare a mării pînă la Sunion⁷⁸, anume de 1 600 de stadii (296 km), avînd la început, în dreapta, insulele Samos, Icaria⁷⁹ și Corasiai, în stînga, stîncile Melantioi⁸⁰, trecînd apoi printre insulele Ciclade. Însuși promontoriul Trogilion este o ramificație a muntelui Mycale. Un alt munte, cu numele Pactyes⁸¹, din regiunea Efesului, se înalță lângă Mycale. Și Mesogis se curbează tot înspre Mycale.

14 De la Trogilion pînă la Samos sînt 40 de stadii (7,40 km). Atît promontoriul cît și portul său care

dispune de o stațiune navală are vederea spre miazăzi. Cea mai mare parte a promontoriului se află în cîmpia udată de apa mării, o parte însă a lui, 637 cea dinspre muntele ce-l domină, este mai înaltă. Cînd călătorești pe mare de aici spre orașul Samos, întilnești în dreapta promontoriul Poseidion⁸² care creează înspre Mycale strîmtoarea de 7 stadii (1,295 km). Orașul Samos are un templu al lui Poseidon; în fața lui se află o insuliță, Narthekis⁸³; în stînga este suburbia Heraionului și riul Imbrasos⁸⁴; urmează apoi Heraion⁸⁵ însuși, un vechi sanctuar și un templu mare, care, în prezent, este pinacotecă. În afară de numărul mare de tablouri aflate aici, mai sînt și alte pinacoteci și mici lăcașuri sacre înțesate de opere vechi. Ba sînt și locuri sub cerul liber, la fel, pline de statui dintre cele mai valoroase. Dintre acestea, trei sînt opere colosale făurite de Myron⁸⁶ și așezate pe un singur soclu. Și pe acestea le-a ridicat Antonius, dar pe două dintre ele, și anume statuia Athenei și cea a lui Heracles, Caesar Augustus le-a repus pe aceeași temelie; statuia lui Zeus însă a mutat-o în Capitoliu, construindu-i anume un lăcaș.

15 Înconjurul pe mare al insulei Samos⁸⁷ însumează 600 de stadii (111 km). Insula se chema înainte Parthenia, fiind populată de carieni, apoi Anthemus, după aceea, Metamphyllos și, în sfîrșit, Samos, fie după un erou băstinaș, fie după un bărbat din Ithaca sau din Kephallenia care a colonizat-o. Un promontoriu al insulei numit Ampelos⁸⁸ („Viță de vie“), se îndreaptă spre Drepanon⁸⁹ al Icariei; chiar și muntele, care conferă un aspect muntos insulei, poartă, în general, acest nume⁹⁰. Dar Samosul nu are podgorii roditoare, cu toate că insulele din jurul lui dau vin din belșug, ba și țărîmul vecin al continentului, aproape în întregimea sa, produce cele mai bune soiuri de vin; așa sînt insulele Chios, Lesbos și Cos. Printre altele, și vinurile de Efes și cel metropolitan sînt de soi, dar și Mesogis, Tmolos, Catakecaumene, Cnidos, Smyr-

na și alte locuri mai puțin însemnate produc vinuri excelente fie pentru petreceri fie pentru regim medical. Insula Samos, așadar, nu excelează în producția de vin dar, în alte privințe, ea este foarte bogată, dovadă este faptul că a fost pricina multor războaie și că cei care au lăudat-o nu s-au sfiit să-i atribuie zicala ce spune că produce și „lapte de pasăre“. Aceasta a fost cauza și a regimurilor sale tiranice ca și a dușmăniei sale cu atenienii.

16 Tiraniile din Samos au atins culmea înfloririi mai cu seamă pe vremea lui Polycrates⁹¹ și a fratelui acestuia, Syloson. Polycrates era vestit, atât pentru norocul lui cât și pentru puterea de care a avut parte, încît a ajuns un adevărat stăpîn al mării. 638 Drept semn al norocului său se dă faptul că, după ce și-a aruncat în mare dinadins inelul cu piatră prețioasă și cu o gravură de valoare, puțin după aceea, un pescar i-a adus în dar tocmai peștele care îi înghițise inelul; cînd peștele fu despicat, inelul fu găsit înăuntrul lui. Aflind această întîmplare, regele egiptenilor⁹² a rostit, după cîte se spune, cu glas de profet, că, în scurt timp Polycrates își va încheia zilele printr-un sfîrșit nenorocit, dacă a fost înălțat atât de mult de izbînzile sale. Și așa s-a și întîmplat. Căci după ce a fost prins prin vicleșug de satrapul perșilor, el a fost spînzurat. La curtea lui Polycrates a trăit poetul liric Anacreon⁹³ și întreaga poezie a acestuia este încărcată de pomenirea tiranului. Pe vremea acestuia se povestește că și Pythagoras⁹⁴, văzînd tirania în floare, a părăsit orașul și a plecat în Egipt și la Babylon pentru studii. Cînd s-a întors de acolo, văzînd că tirania mai dăinuiește încă, a plecat pe mare în Italia și acolo și-a sfîrșit zilele. Acestea le-am avut de spus despre Polycrates.

17 Syloson⁹⁵ a rămas în urma fratelui său ca simplu particular. Dar, într-o zi și-a dăruit mantia de pe el lui Darius al lui Hystaspes care o dorise foarte mult văzînd-o, pe vremea cînd încă nu era rege; după ce Darius a ajuns rege, el l-a răsplătit pe Syloson dîndu-i în schimb tirania⁹⁶. Syloson a domnit cu asprime încît numărul bărbaților din oraș s-a

rărit curînd. De aici s-a întîmplat să se răspîndească zicala:

„Tară largă cu voia lui Syloson“.

18 Atenienii, trimițînd mai întîi pe strategul Pericles și, împreună cu el, pe poetul Sofocle, i-au încercuit într-un asediu greu pe samieni, care erau nesupuși. Mai tîrziu, atenienii au trimis în Samos din rîndurile lor pînă la 2 000 de cleruchi, printre care se afla și Neocles, tatăl filosofului Epicur⁹⁷, dascăl de gramatică, după cîte se spune. Ba și Epicur însuși — se zice — în Samos a crescut și în Teos și ca adolescent a ajuns la Atena. Vîrsta adolescenței a trăit-o cam în același timp ca Menandru Comicul⁹⁸. Samian a fost și Creophylos⁹⁹, despre care se spune că, primindu-l odată în ospetie pe Homer, a fost dăruit de poet cu poemul ce se cheamă „Luarea Oichaliei“¹⁰⁰. Callimach¹⁰¹, dimpotrivă, arată, într-o epigramă, că Creophylos este autorul poemului, dar că a fost desemnat sub numele lui Homer, datorită pomenitei ospetii:

*„Sînt truda samianului care a primit
În casa lui pe divinusul Homer prea slăvit.
Eu vestesc pătîmirile cîte le-a-ndurat
Eurytos, și pe bălăia Ioleia am cîntat.
„Scriere homerică“, așa mă numesc,
Pentru Creophylos, o Zeus, aceasta-i de preț!“*

Unii susțin că acesta a fost un dascăl al lui Ho- 639
mer, alții apoi, că nu despre Creophylos este vorba, ci despre Aristeas din Proconnesos¹⁰².

19 Lîngă Samos se află insula Icaria, de la care își trage numele și Marea Icarică¹⁰³. Insula¹⁰⁴ și-a primit numele de la Icar, fiul lui Daidalos. Se povestește că acesta l-a însoțit pe tatăl său în fuga lor, cînd amîndoi, prinzîndu-și aripi, au zburat din Creta, dar că tînărul, neizbutind în zborul său, a căzut în această mare; căci, ridicîndu-se prea sus spre soare, i s-au desprins aripile, deoarece li s-a topit ceara. Insula, în întregimea sa, are un perimetru de

300 de stadii (55,50 km). Ea este lipsită de porturi, afară doar de câteva locuri de acostare dintre care cel mai frumos se cheamă Histoi¹⁰⁵. Acest loc este un promontoriu ce se întinde spre apus și spre Zefir. Se mai află în insulă un sanctuar al Artemidei zise Tauropolis, un orășel, Oinoe¹⁰⁶, și un altul, Dracanon, ce poartă același nume ca peninsula pe care e zidit, avînd și un loc de acostare. Peninsula Dracanon se află la 80 de stadii (14,80 km) depărtare de promontoriul samienilor zis Cantharion¹⁰⁷; intervalul dintre ele este porțiunea cea mai îngustă a brațului de mare ce le desparte. În prezent, samienii folosesc insula, de altfel slab populată, pentru numeroasele turme (pe care le pasc aici).

20 După ce, în drumul spre Efes, se trece de strîmtoarea dintre Samos și Mycale, se întîlnește, în dreapta, țărmlul efesienilor. O parte a lui o dețin samienii. Prima așezare de pe acest țărml este Panionion¹⁰⁸, situat la 3 stadii (555 m) mai sus de la mare; aici se țin Panioniile, o întrunire solemnă a tuturor ionienilor, în cinstea lui Poseidon Heliconios, căruia i se aduc jertfe. Preoții de aici sînt recrutați din Priene. Despre Panionii am vorbit¹⁰⁹ în capitolele despre Pelopones. După Panionion, se întîlnește Neapolis¹¹⁰, care aparține mai întîi efesienilor, în prezent însă, samienilor; aceștia au dat în schimb Marathesion¹¹¹, luînd o așezare mai apropiată în locul alteia mai depărtate. Urmează la rînd Pygela¹¹², un orășel ce posedă un templu al Artemidei Munychia¹¹³, fundat de Agamemnon și populat de o parte din oamenii lui. Căci unii din ei au suferit de dureri de șale și de aceea au și fost porecliți astfel (pygalgiai), și, sleiți de boală, ei au rămas în aceste părți, găsind cu cale să dea locului numele suferinței lor. Urmează portul numit Panormos¹¹⁴ care are un templu al Artemidei din Efes¹¹⁵, iar apoi, Efesul însuși¹¹⁶. Chiar pe țărml, doar puțin mai sus de la mare, este și Ortygia¹¹⁷, o dumbravă deosebit de măreață cu tot soiul de arbori, dar mai cu seamă cu chiparoși. Prin ea curge riul Ken-

chrios¹¹⁸, în care se spune că s-a spălat Latona după nașterea (celor doi zei). Căci aici fixează mitul ușurarea Latonei de durerile facerii, pe doica Ortygia¹¹⁹, locul inaccesibil în care a avut loc nașterea, precum și măslinul din apropiere sub care se spune că s-a odihnit zeița după ce a scăpat de durerile nașterii. Dumbraua este dominată de muntele Solmissos¹²⁰. 640 Aici se povestește că au stat cureții¹²¹ făcând zgomot cu armele și au speriat-o pe Hera care, din gelozie, sta la pîndă, și au uneltit să-i ascundă zeiței nașterea Latonei. Cum în regiune se află mai multe temple, unele vechi, altele mai tîrziu apărute, în cele vechi sînt statui vechi de lemn, în cele mai recente, operele lui Scopas¹²²; așa este Latona cu sceptru, iar lîngă ea stă Ortygia ținînd în fiecare mînă cite un copil. Aici se țin întruniri solemne o dată pe an și, potrivit unui obicei, tinerii se iau la întrecere dorînd mai cu seamă atunci să strălucească în pregătirea ospetelor de sărbătoare. Atunci și colegiul cureților organizează un banchet și săvîrșește anumite jertfe tainice.

21 Orașul Efes¹²³ era locuit înainte de carieni și lelegi. Dar izgonindu-i pe aceștia, Androclos¹²⁴ a așezat pe cei mai mulți din oamenii aduși cu sine în preajma sanctuarului Athenaion¹²⁵ și lîngă Hypelation („Sub măslini“), alipindu-le și o parte din țărîmul de pe lîngă Coressos¹²⁶. Pînă pe vremea lui Croesus, așa era populat orașul; mai tîrziu, coborînd oameni din regiunile de munte, și-au statornicit așezările în preajma templului de astăzi și așa au stat lucrurile pînă pe vremea lui Alexandru. Lysimachos, după ce împrejmui cu zid orașul Efes, atît cit este și astăzi, și văzu că oamenii cu neplăcere își părăseau vechile așezări, așteptînd o ploaie torențială, o ajută și el spărgînd canalele, încît apa inundă orașul. Atunci oamenii se mutară cu plăcere. El numi orașul Arsinoe, după numele soției sale; dar a învins totuși vechiul lui nume (de Efes). La conducerea cetății se afla un senatus conscriptus; la membrii senatului se mai adăugau așa-numiții con-

vocați și prin aceste organe se cîrmuiau toate treburile obștești.

22 Primul arhitect al templului Artemidei din Efes a fost Chersiphron¹²⁷. Apoi un alt arhitect l-a construit mai mare. Cum pe acesta l-a incendiat un oarecare Herostratos, efesienii și-au făurit un altul și mai de preț, strîngînd podoabele soțiilor și averile lor particulare, vînzînd și coloanele anterioare ale templului. Mărturie a acestor fapte sînt decretele date în aceea vreme, pe care, zice Artemidoros¹²⁸, necunoscîndu-le Timaios din Tauromenion¹²⁹, — care, de altfel, este un flecar și un bîrfitor, fapt pentru care a și fost poreclit Epiteimaios „Detractorul“ —, afirmă că efesienii și-au restaurat templul din depunerile persane. Dar nici n-au existat pe atunci depuneri și, dacă ar fi existat, ele ar fi ars împreună cu templul. Căci după ce acoperișul s-a mistuit în flăcări, ar mai fi vrut cineva să-și depună la păstrare comorile doar între pereții templului dar sub cerul liber? Se știe apoi că Alexandru a făgăduit efesienilor că va suporta toate cheltuielile templului, trecute și viitoare, cu condiția ca titlul de onoare înscris pe frontispiciu să-i fie acordat lui, dar efesienii nu s-au învoit. Cu atît mai puțin ar fi acceptat ei să-și creeze fală din jefuirea și golirea templului (de comorile depuse în el). Se aduc laude unui efesian care i-a spus atunci regelui (Alexandru) că nu se cuvine ca ei să procure ofrande zeilor de la zei.

23 După terminarea templului, care se spune că este opera lui Deinocrates¹³⁰ — același arhitect a construit și Alexandria; tot acest constructor i-a promis lui Alexandru că va ciopli muntele Athos¹³¹ după chipul lui, făcîndu-l de parcă ar vărsa libanii dintr-un vas într-altul și că va construi două orașe unul pe partea dreaptă a muntelui, altul pe partea stîngă, și va conduce un rîu care să curgă dintr-un oraș în celălalt —. Așadar, după terminarea templului, ei au căutat să-i procure o mulțime de alte podoabe, dintr-o prețuire deosebită a marilor maeștri; într-adevăr, altarul aproape în întregime este

plin de operele lui Praxiteles¹³². Nouă ni s-au arătat și unele opere de ale lui Thrason¹³³, căruia îi aparțin lucrările Hecatesion, Penelopa în ceară și bătrina Eurycleia. Preoții templului erau eunuci și se numeau Megabyzi¹³⁴; ei proveneau din alte părți și mereu se aflau unii vrednici de această slujbă, dar și erau ținuți în mare cinste. Ajutoarele preoților la serviciul divin trebuiau să fie fecioare. În prezent se mai păstrează unele din datini, altele, mai puțin. Templul are drept de azil și în prezent și avea și în trecut. Dar limitele acestui drept întimplarea a făcut să se schimbe de multe ori; Alexandru l-a circumscris pînă la 1 stadiu (184 m) în jurul templului; Mithridates, aruncînd o săgeată dintr-un corn al acoperișului, a ajuns să depășească cu puțin un stadiu (185 m). Antonius a dublat acest interval și a circumscris și o parte din oraș la dreptul de azil. Acest lucru s-a dovedit însă primejdios, punînd orașul la cheremul răufăcătorilor, astfel că Caesar Augustus a abrogat acest drept.

24 Orașul Efes are și stațiuni navale și port. Dar arhitecții au făcut intrarea portului cam strîmtă, înșelîndu-se în speranța lor împreună cu regele care le-a dat această poruncă. Regele era Attalos Philadelphul¹³⁵. Acesta, socotind că, de va construi un dig de-a lungul intrării, care era foarte largă pe atunci, vor deveni adînci atît intrarea în port, potrivită pentru corăbii mari, cît și portul însuși, care era mlăștinos înainte din cauza aluviunilor cărate de Caystru¹³⁶, porunci să se construiască digul. Dar s-a întimplat tocmai pe dos; căci mîlul aluviunilor, fiind oprit în interior, pricinui înămoliarea mai gravă a întregului port pînă la gură; mai înainte, fluxul și refluxul mării luau destul din mîlul aluviunilor și-l cărau în afara portului. Așa este, prin urmare, portul. Orașul însă, prin poziția sa prielnică față de celelalte locuri, se dezvoltă în fiecare zi, fiind cel mai mare tîrg din cîte sînt în Asia de dincoace de Taurus.

25 Oameni de seamă care s-au născut în Efes, dintre cei vechi, au fost Heraclit¹³⁷, poreclit „Obscurul“, și Hermodoros¹³⁸, despre care însuși Heraclit se exprimă astfel¹³⁹: „Pentru efesieni potrivit ar fi să se spînzure de tineri, pentru că l-au izgonit pe Hermodoros, pe bărbatul cel mai de trebuință din rîndurile lor; ce și-or fi zis ei: „Să nu fie nici unul dintre noi un om de treabă, iar dacă totuși există vreunul, acela să fie în altă parte și la alți oameni“. Se pare că acesta este Hermodoros care a elaborat anumite legi pentru romani. Din Efes este și poetul Hipponax¹⁴⁰ și pictorii Parrhasios¹⁴¹ și Apelles; dintre cei mai tineri, sînt (Artemidoros¹⁴² și) Alexandros rectorul¹⁴³, poreclit Lychnos („Făclia“). Acesta s-a ocupat și de treburile statului, a compus și o istorie, a lăsat și versuri, în care discută despre fenomenele cerești și descrie continentele pămîntului, făurind cîte un poem pentru fiecare continent.

26 Dincolo de gura Caystrului se află un lac desprins din mare numit Selinusia¹⁴⁴ și, în continuare, un alt lac ce comunică cu primul, amîndouă avînd căi largi de acces; aceste lacuri, consacrate zeiței (Artemis), au fost rezervate de regi pentru ei, dar romanii le-au restituit divinității. Din nou apoi publicanii, în mod abuziv, au fixat asupra lacurilor dări spre folosul lor. Artemidoros¹⁴⁵, după cîte spune, trimis de cetățeni în solie, a izbutit să înapoieze zeiței lacurile și să restituie cetățenilor litoralul Heracleotis ce li se luase, pledînd aceste cauze la Roma. În schimbul acestor servicii, cetatea i-a ridicat o statuie de aur în templu. În partea cea mai scobită de pe țărmul lacului se află un templu al regelui, clădit, se spune, de Agamemnon.

27 Urmează muntele Gallesion¹⁴⁶, apoi orașul ionic Colophon¹⁴⁷ și, în fața lui, dumbrava lui Apollon Clarios¹⁴⁸, în care se găsește și un oracol vechi. Se spune că profetul Calchas, împreună cu Amphiloah al lui Amphiaraos, la întoarcerea lor din Troia, au venit pe jos pînă aici. Calchas, întîlnind la Claros¹⁴⁹ un profet mai iscusit decît el, pe Mopsos, fiul fiicei

lui Tiresias, a murit de supărare. Iată cum prelucreează Hesiod¹⁵⁰ acest mit:

Calchas i-a pus lui Mopsos următoarea întrebare:

*„Nedumerit în suflet, O Mopsos, eu mă simt
Pe acest smochin sălbatec, atât de mic fiind,
Ce număr de smochine verzi ar putea fi,
Privește și îmi spune, mă poți tu lămuri?“*

Mopsos i-a răspuns:

*„Sint zece mii în cap
Sau. de sint măsurate,
Chiar o medimnă fac,
Doar una nu încap.“*

Așa a spus. Și numărul s-a dovedit exact pentru acea măsură. Și atunci pe Calchas l-a cuprins somnul morții⁶⁴³. Pherekydes¹⁵¹ spune că profetul Calchas i-a adus lui Mopsos înainte o scroafă gestată și l-a întrebat cîți purcei poartă în ea; Mopsos i-a răspuns: trei, dintre care unul, purcea. Adevărindu-se vorbele lui Mopsos, Calchas a murit de inimă rea. Alții apoi spun că profetul Calchas a adus înaintea lui Mopsos o scroafă, iar Mopsos lui Calchas, un smochin sălbatec, că Mopsos a dat răspunsul corect, Calchas nu, de aceea ultimul a murit de supărare, cum îi provestise un oracol. Acest lucru îl spune și Sofocle¹⁵², în *Reclamarea Elenei*, că i-a fost hotărît de soartă lui Calchas să moară cînd va găsi un profet mai dibaci decît el. Acest poet strămută în Cilicia întrecerea suspomenită ca și moartea lui Calchas. Dar astfel de istorioare sînt foarte vechi.

28 Colophonii își făuriseră odinioară și o flotă serioasă și o cavalerie, prin care se distingueau de alții în așa de mare măsură încît, acolo unde intervenea cavaleria colophonilor, în cazul unor situații șovăielnice se încheia războiul. De la acest fapt s-a răspîndit proverbul care spune: „I-a pus Colophonul“, cînd se dă un sfîrșit sigur unui lucru. Bărbați din Colophon vrednici de pomenit au fost Mimner-

mos¹⁵³, cîntăreț din flaut și totodată poet și autor de nomi, Xenophanes¹⁵⁴, filosof al naturii, care a compus poemele zise „silli“. Pindar spune că din Colophon a fost și Polymnastos, unul din muzicienii iluștri:

*„Cîntecul ce l-ai aflat
În mulțime răspîdit
Un bărbat din Colophon,
Polymnastos, l-a necropit“*¹⁵⁵.

Din Colophon susțin unii că se trage și Homer. De la Efes la Colophon sînt 70 de stadii (12,95 km) în linie dreaptă pe apă, 120 (22,20 km), dacă se parcurg golfurile pe lîngă țărnm.

29 După Colophon se întîlnește muntele Corakion¹⁵⁶ și o insuliță închinată Artemidei, în care, se crede, trec cerbii înot ca să fete. Urmează apoi Lebedos¹⁵⁷ situată la 120 de stadii (22,20 km) de Colophon. Aici își are sediul congresul artiștilor dramatici în cinstea lui Dionysos, la fel și domiciliul lor, al celor din Ionia pînă în Hellespont; aici au loc întruniri solemne și întreceri o dată pe an în cinstea lui Dionysos. Mai înainte, artiștii locuiau în Teos¹⁵⁸, un oraș al ionienilor situat în continuare, dar iscîndu-se o răscoală, artiștii s-au refugiat la Efes. După ce Attalos i-a așezat în Myonnesos¹⁵⁹, în această insulă situată între Teos și Lebedos, teienii au cerut romanilor prin soli să nu îngăduie ca Myonnesos să se întărească cu ziduri împotriva lor. Atunci ei se mutară în Lebedos, deoarece lebedienii i-au primit cu plăcere, datorită populației rare care o aveau pe atunci. Teos se află la 120 de stadii (22,20 km) de pîrtare de Lebedos; între ele se găsește insula Aspis¹⁶⁰, numită de unii Arconnesos. Și Myonnesos este o localitate așezată pe o culme care creează o peninsulă.

644 30 Teos, la fel, este situat într-o peninsulă avînd și un port. De aici este poetul liric Anacreon, pe vremea căruia teienii, părăsindu-și orașul, s-au mutat în Abdera, un oraș trac, neputînd suporta asupri-

rea persană, de unde și zicala: „Abdera¹⁶¹, frumoasa colonie a teienilor“. Unii dintre ei s-au întors iarăși la Teos, cu vremea. Am specificat mai înainte că și Apellicon¹⁶² era din Teos. Din același oraș se trage și istoriograful Hecataios¹⁶³. Mai este și un alt port, Gerraidai¹⁶⁴, la 30 de stadii (5,55 km) înspre mieznoapte de oraș.

31 Urmează apoi Chalkideis¹⁶⁵ (și), istmul peninsulei teienilor și a erythreienilor¹⁶⁶; aceștia sînt așezați dincoace de istm, iar chiar în istm locuiesc teienii și clazomenii¹⁶⁷. Căci coasta sudică a istmului, și anume cea de lingă Chalkideis, o stăpînesc teienii; coasta nordică, în părțile unde se învecinează cu regiunea Erythreiei, o dețin clazomenii. Locul Hypocremnos¹⁶⁸ se află la începutul istmului, cuprinzînd în interiorul său regiunea Erythreiei și, în afara ei, ținutul clazomenilor. Mai sus de Chalkideis se află o dumbravă închinată lui Alexandru, fiul lui Filip; chiar și anumite întreceri sportive ce se desfășoară aici sînt anunțate de obștea ionienilor sub titlul de *Alexandreia*. Calea de traversare a istmului de la Alexandreion și de la Chalkideis pînă la Hypocremnos este de 50 de stadii (9,25 km), în vreme ce distanța pe mare plutind pe lingă țarm este mai mare de 1 000 de stadii (185 km). Cam pe la mijlocul acestui parcurs pe apă se află Erythrai¹⁶⁹, oraș ionic ce posedă un port; la fel se întîlnesc și patru insulițe situate în fața orașului numite *Hippii*¹⁷⁰ („Cai“).

32 Dar înainte de a ajunge la Erythrai, se întîlnește mai întii Erai¹⁷¹, un orașel de-al teienilor, apoi Corycos¹⁷², un munte înalt cu un port la poalele lui, numit Casystes¹⁷³, apoi un alt port numit Erythras și, în continuare, mai multe altele. Se spune că întreg litoralul muntelui Corycos a fost înțesat de tîlhari numiți korykei, care au născocit un nou procedeu de atac asupra navigatorilor: împrăștiindu-se prin porturi, ei se amestecau printre neguțătorii care acostau la țarm și trăgeau cu urechea ce transportă și încotro pleacă, apoi, intrunindu-se, atacau oamenii imbarcași pe vase și-i prădau. De atunci,

pe orice om care-și viră nasul unde nu-i fierbe oala și care caută să audă cuvintele rostite în taină și aparte, obișnuim să-l numim „Corykeian“ și să-l pom-
menim în proverbul:

„Negreșit l-a auzit Corykeianul“,

dacă cineva, încredințat că a făcut sau a vorbit ceva în taină, nu s-a putut feri de aceia care caută să vadă și să afle cele ce nu-i privesc.

645 33 Dincolo de muntele Corykos este insula Halonnesos¹⁷⁴; urmează apoi Argennon¹⁷⁵, un promontoriu al teritoriului Erythreiei, cel mai apropiat de Poseidion¹⁷⁶ din insula Chios, creînd împreună o strîmtoare cam de 60 de stadii (11,10 km). Între Erythrai și Hypocremnos se ridică Mimas¹⁷⁷, un munte înalt, înșesat de animale și cu tot soiul de arbori. Urmează apoi satul Kybeleia¹⁷⁸ și promontoriul zis Melaina¹⁷⁹ („Negru“); ultimul are o carieră de piatră de moară.

34 Din Erythrai este Sibylla¹⁸⁰, o femeie din timpurile străvechi, stăpînită de suflu divin și de darul profeției. Pe vremea lui Alexandru, exista o altă profeteasă de același fel, numită Athenais¹⁸¹, tot din Erythrai. Și pe vremea noastră, trăia un învățat de aici, Heracleides Herophileos¹⁸², medic și discipol al lui Apollonios Mys¹⁸³.

35 Insula Chios¹⁸⁴ are o circumferință, măsurată pe lîngă țarm, de 900 de stadii (166,50 km). Ea are, de asemenea, un oraș cu port bun și o stațiune navală ce poate adăposti 80 de corăbii. În navigația pe lîngă țarm avînd insula în dreapta, prima așezare de la orașul Chios mai departe este Poseidion¹⁸⁵, apoi Phanai¹⁸⁶, un port cu vadul adînc, după care se în-
tilnește un templu al lui Apollon precum și o dumbravă de palmieri. Urmează apoi Notion¹⁸⁷ „Sudicul“, un litoral potrivit pentru acostare, apoi Laius¹⁸⁸, de asemenea un țarm bun de acostat. De la acesta în continuare se schițează un istm de 60 de stadii (11,10 km) pînă în oraș. Ocolul său pe apă, pe care

noi l-am parcurs, este de 360 de stadii (66,60 km). Vine apoi la rînd promontoriul Melaina, în dreptul căruia se află insula Psyra¹⁸⁹, la 50 de stadii (9,25 km) de la promontoriu. Insula are un relief înalt și un oraș cu același nume. Perimetrul ei este de 40 de stadii (7,40 km). Urmează apoi Ariusia¹⁹⁰, o regiune cu relief accidentat și lipsit de porturi, cam de 30 de stadii (5,55 km), care produce printre cele mai bune vinuri elene. Vine apoi la rînd Pelinaion¹⁹¹, cel mai înalt din munții insulei. Acesta are și o carieră de marmoră. În Chios s-au născut bărbați de seamă, printre care, Ion tragicul¹⁹², istoriograful Theopompos¹⁹³ și Theocrit¹⁹⁴ sofistul. Aceștia au dus și o politică potrivnică unii altora. Locuitorii insulei Chios își dispută și ei paternitatea lui Homer, aducînd ca o importantă mărturie pe așa numiții Homerizi care se trag din neamul lui Homer și despre care și Pindar amintește:

*„De unde-s și Homerizii,
Cîntăreți în general,
Versurile lor poezii
„Însăilate“ le numeau“¹⁹⁵.*

Locuitorii insulei Chios ajunseseră la un moment dat să-și procure și o flotă și atinseseră chiar o supremație și o libertate pe mare. Din Chios pînă în Lesbos sînt 300 de stadii (55,50 km) ce se parcurg cu vîntul sudic în spate.

36 De la Hypocremnos în continuare se întilnește locul Chytrion, unde fusese așezată mai întii localitatea Clazomenai. Urmează apoi orașul Clazomenai de astăzi cu opt insulițe cultivate în jur, așezate la 8 stadii (1,48 km) în fața sa. Un bărbat vestit din Clazomenai a fost Anaxagoras¹⁹⁶ naturalistul, discipolul lui Anaximenes¹⁹⁷ milesianul. Pe Anaxagoras l-au audiat Archelaos¹⁹⁸ naturalistul și poetul Euripide. Urmează apoi templul lui Apollon, apele termale, golful și orașul Smyrna¹⁹⁹.

37 În continuare, se întilnește un alt golf, în care 646 se află vechea Smyrnă, la 20 de stadii (3,70 km) de

Smyrna actuală. Cum lydienii au hărțuit Smyrna, această localitate, de-a lungul a 400 de ani, a continuat să dăinuie în forma unor așezări rurale. Mai târziu, Antigonos a restaurat orașul și, după aceea, Lysimachos. În prezent, orașul Smyrna este unul din cele mai frumoase orașe (ale Asiei) și cuprinde în incinta zidului său și o parte din munte, dar cea mai mare din suprafața sa o formează cîmpia din jurul portului, al templului închinat Mamei Zeilor²⁰⁰ și din jurul gimnaziului. Există în acest oraș o împărțire în cartiere cu totul aparte, prin linii drepte pe cît cu putință; străzile sînt pardosite cu piatră, iar porticurile sînt mari și patrulate, cu parter și etaj. Se află în oraș și o bibliotecă și un Homereion, adică un portic pătrat care avea un templu al lui Homer și o statuie a lui de lemn. Căci și locuitorii Smyrnei cu osebite își revendică paternitatea lui Homer; printre altele, la ei circulă și o monedă de aramă „Homicul”²⁰¹. Prin apropierea zidului cetății curge riul Meles²⁰². Pe lîngă celelalte podoabe cu care e înzestrat orașul, este și un port închis. Un singur neajuns li se poate imputa arhitecților Smyrnei, și nu unul dintre cele mai mici, anume faptul că ei, atunci cînd au construit străzile, nu le-au amenajat niște gropi de scurgere și, așa, le inundă murdăriile; acestea, mai cu seamă în timpul ploilor, cînd grămezile de gunoarie se împrăștie în toate părțile. Dolabella²⁰³, asediînd orașul, a ucis aici pe Trebonius, unul din membrii complotului care l-a suprimat prin viclesug pe divinul Caesar. Cu prilejul acelei impresurări, Dolabella a distrus multe cartiere ale Smyrnei.

38 Dincolo de Smyrna este orașelul Leucai²⁰⁴, pe care l-a răsculat Aristonicos²⁰⁵ după moartea lui Attalos Philometor²⁰⁶, socotindu-se din viță regească și gîndindu-se că domnia ar putea să treacă asupra lui. Dar el fu izgonit din Leucai, după ce a suferit o înfrîngere din partea efesienilor într-o bătălie navală lîngă Kyme. Retrăgîndu-se atunci spre interiorul continentului, el adună în grabă o mulțime de oameni săraci și de sclavi convocați în numele

libertății, pe care i-a numit heliopolitani. Mai întâi Arstonicos a atacat cu aceștia Thyateira²⁰⁷, a cucerit apoi Apollonis²⁰⁸ și a asediat alte fortărețe. Dar nu a rezistat multă vreme, ci curînd orașele au ridicat împotriva lui trupe armate și Nicomedes Bithynianul²⁰⁹ ca și regii cappadocilor le-au trimis ajutoare. Au venit apoi cinci soli romani și, în urma lor, o oaste comandată de consulul Publius Crassus²¹⁰, apoi, de Marcus Perperna²¹¹, care a încheiat aici războiul, prinzîndu-l pe Arstonicos și trimițîndu-l la Roma, unde a și murit în închisoare. Perperna fu răpus de boală. Crassus, prin cursele ce i s-au întins, a căzut în luptă. A sosit apoi consulul Manlius Aquilius²¹² cu zece delegați și a organizat provincia în forma de guvernămînt ce dăinuie pînă astăzi.

Dincolo de Leucaia se află Phocaia²¹³, care este așezată 647 chiar în golf. Despre ea am vorbit în capitolul cu Massalia²¹⁴. Urmează hotarele dintre ionieni și eolieni. Am vorbit și despre acestea²¹⁵. Au mai rămas să fie descrise regiunile din inima uscatului din dreptul țărmlui ionic; acestea se află de-a lungul drumului ce duce din Efes pînă în Antiochia și la Meandru. Și în aceste părți populația este formată din lydieni și carieni amestecați cu eleni.

39 Prima localitate de la Efes înainte este Magnesia, oraș eolic, numit și Magnesia de pe Meandru, pentru că este așezat în apropierea acestui rîu. Mult mai aproape de oraș este însă Lethaios²¹⁶, un afluent al Meandrului, izvorînd din muntele efesienilor Pactyes²¹⁷. Altul este Lethaios²¹⁸ din Gortyna și, altul, cel din preajma Trikkei²¹⁹, unde se spune că s-a născut Asclepios; altul²²⁰ este și cel de la libyenii hesperiti sau apuseni. Orașul Magnesia este situat pe o cîmpie de lîngă muntele numit Thorax²²¹ („Piept“), pe care a fost crucificat gramaticul Daphitas²²² pentru că a ocărit pe regii (Pergamului) prin versurile următoare:

*„Peste lydieni domnia o dețineți,
Ba chiar și-n Frigia o-ați căpătat,
Voi, vîntăi în purpură și scoabe ce sinteți,
Scoase din vistieria lui Lysimach“!*

Daphitas a primit și sfatul unui oracol să se păzească de muntele Thorax.

40 Magneții se socot a fi urmașii delfienilor care au populat muntele Didyma²²³ din Thessalia, despre care Hesiod spune:

*„Pe colinele sfinte ale Didymeii lăcașul își are
În câmpia Dotion, lângă Amyrul sălbatec,
Fecioara nepătată se spală pe picioare
În lacul Boibias cu ape curate“²²⁴.*

Aici se găsea și templul Dindymenei²²⁵, Mama Zeilor. Preoteasa acestui templu era, se spune, soția lui Themistocles²²⁶, iar după alții, fiica acestuia. În prezent, nu există templul, deoarece orașul a fost strămutat în alt loc. În orașul Magnesia de astăzi se află templul Artemidei Leucophryene²²⁷, care, în privința mărimii edificiului și a numărului ofrandelor, sta, adevărat, mai prejos de templul Artemidei din Efes, dar ca armonie a proporțiilor și ca artă a construcției sanctuarului, se deosebește de el mult. Ba și ca mărime, acesta depășește toate templele din Asia în afară doar de două: de cel din Efes și de cel din Didyma. În vechime, s-a întâmplat magnesienilor să fie grav încălțați de treri, un neam cimmerian, care a avut o lungă perioadă de înflorire. După aceștia, locul a fost cucerit de efesieni. Callinos²²⁸ pomenește de magneți încă de pe vremea când prosperau și țineau piept în războiul contra efesienilor. Archilochos²²⁹ pare să cunoască suferința ce le-a survenit magneților când zice:

*„Dacă plînge cineva,
Plînge mai degrabă
Cel ce-n suferința sa
Cu magneții rabdă“.*

648 De aici reiese dovada că Archilochos este mai tânăr decât Callinos. Dar Callinos²³⁰ pomenește de o altă incursiune a cimmerienilor, mai veche, atunci când spune:

*„Acum o vajnică oștire
Contra cimmerienilor vine“,*

versuri care se referă la ocuparea Sardesului.

41 Bărbați vestiți din Magnesia au fost Hegesias²³¹ retorul, care s-a distins mai cu seamă ca inițiator al stilului asiatic, combătând stilul attic, obișnuit și statornicit pînă atunci. La fel a procedat și poetul liric Simos²³², care a distrus compoziția melopeelor obișnuite înainte și a inițiat noile structuri ce-i poartă numele sub denumirea *simodii* — tot astfel mai sînt *lysiodele*, adică „odele lui Lysis“ și *magodele*, adică „odele lui Magis“ —; din Magnesia a fost și Cleomachos²³³ impostorul, care, alunecînd la tema dragostei dintre un desfrînat și o copilă întreținută de un desfrînat, a imitat limbajul și genul poeziei practicate de desfrînați. Sotades²³⁴ a fost primul care a introdus în poezie limbajul obscen, al doilea, Alexandru Etolianul²³⁵. Dar aceștia l-au folosit numai în versuri, Lysis l-a aplicat poeziei acompaniate de muzică, ba încă înainte de acesta, l-a folosit Simos. Citaredului Anaxenor²³⁶ i-a crescut faima datorită teatrelor, dar mai cu seamă l-a înălțat Antonius care i-a acordat uzufructul dărilor din patru orașe ca și o gardă personală. Și patria lui l-a ridicat destul în slavă, investindu-l cu haina purpurie de preot al lui Zeus Salvatorul orașului, după cum i s-a făurit și un portret pictat ce se vede expus în agora. Se mai poate vedea, și la teatru, un alt tablou de al lui, în aramă, purtînd inscripția:

„De bună seamă e frumos s-ascuți
Un meșter cîntăreț precum i-acesta,
Cu vers dumnezeiesc“²³⁷.

Dar, cum gravorul n-a prevăzut bine spațiul, a omis ultima literă din versul al doilea din pricina lățimii insuficiente a soclului astfel încît, prin ambiguitatea inscripției, s-a făcut să se dovedească ignoranța cetății, deoarece nu se înțelege dacă substantivul *audē* („vers, cîntec“) trebuie luat ca nominativ sau ca dativ. Într-adevăr mulți scriu dativul fără iota scrisă și se sustrag astfel obiceiului care nu are o pricină firească.

42 Dincolo de Magnesia, călătorii întâlnesc drumul spre Tralles²³⁸, avînd, în stînga, muntele Mesogis, situat chiar lingă drum, și, în dreapta, cîmpia Meandrului, populată de lydieni și, în continuare, de carieni, de ionienii milesieni și myeși, ba și de eolieni din Magnesia; aceeași este repartiția populației pe teren pînă în Nysa și Antiochia²³⁹. Orașul Tralles este situat pe un platou care are partea cea mai înaltă a sa fortificată de la natură, tot astfel și locurile din jur sînt destul de întărite, este bine
649 populat, ca nici un alt oraș din Asia, de oameni înstăriți, și tot mereu se află oîte unii din acest oraș în fruntea treburilor din provincia Asia, care se numesc *Asiarchi*. Unul dintre aceștia a fost și Pythodoros²⁴⁰, bărbat de obîrșie din Nysa, dar care s-a mutat în Magnesia datorită strălucirii acestui oraș; acesta s-a remarcat printre pușinii prieteni al lui Pompeius. El își făurise o avere regească de peste 2 000 de talanți²⁴¹, pe care, punînd-o în vînzare divi-nul Caesar din pricina prieteniei lui Pythodoros cu Pompeius, el și-a răscumpărat-o și a lăsat-o copiilor săi moștenire cu nimic știrbită. Fiica acestuia este Pythodoris care, în prezent, este regină în Pont, dar despre ea am mai vorbit²⁴². Acest bărbat din Nysa, așadar, a fost în floare pe vremea noastră, precum și Menodoros²⁴³, un om învățat și, altfel, modest și grav, deținînd slujba de preot al lui Zeus Lariseanul. S-a despărțit prin răscoală de prietenii lui Domitius Ahenobarbus²⁴⁴ și acesta din urmă, încrezîndu-se în pîrîtori, i-a luat viața sub pretextul că i-a răsculat flota. Aici s-au născut și retori celebri ca Dionysocles²⁴⁵ și apoi Damasos numit Sombros („Tăunul“). Tralles, după cîte se spune, este întemeiat de argieni și de cîțiva traci trallieni, de la care se trage numele orașului. S-a întimplat ca acesta să aibă pentru scurtă vreme la cîrma sa ca tirani pe fiii lui Cratippos, cam în perioada războaielor mithridatice.

43 Nysa²⁴⁶ este așezată lingă Mesogis, avînd în cea mai mare parte a ei o poziție înclinată pe coasta

muntelui. Are aspectul unui oraș dublu, pentru că o taie în două valea unui torent ce și-a săpat o ripă prăpăstioasă; o parte a rîpei este acoperită de construcția unui pod care leagă cele două orașe, o altă parte este împodobită cu un amfiteatru care acoperă sub el cursul camuflat al apelor torentului. Lîngă teatru sînt capetele a doi masivi, la poalele unuia din ei se află gimnaziul efebilor, la poalele celuilalt se găsește o piață și o sală a bătrînilor. Mai la vale de oraș, spre miazăzi, se întinde cîmpia, asemănător cu poziția orașului Tralles.

44 Pe drumul dintre Tralles și Nysa se află un sat al nysailor, nu departe de oraș, cu numele Acharaca²⁴⁷. În acesta se află sanctuarul lui Pluton cu o dumbravă măreață și cu un templu al lui Pluton și al Corei. Tot aici se găsește peștera lui Charon, situată mai sus de dumbravă ca o minunată plăsmuire a firii. Într-adevăr, se spune că bolnavii și cei care se apropie cu încredere de îngrijirile acestor zei frecventează locul și poposesc în acest sat aproape de peșteră pe lîngă preoții deprinși cu ea. Aceștia dorm peste bolnavi și din vise prescriu leacurile tămăduitoare. Tot ei sînt și cei care cer de la zei vindecarea. Pe bolnavi îi duc de multe ori în peșteră și îi așază acolo lăsîndu-i să stea liniștiți mai multe zile ca într-o vizuină, fără mîncare, sînt apoi cazuri cînd bolnavii sînt atenți la propriile lor vise și se călăuzesc după ele, folosindu-se de inițiatori și de sfetnici ca de niște preoți. Pentru alții, peștera este inaccesibilă, ba chiar dăunătoare. Odată pe an se țin la Acharaca adunări solemne. Mai cu seamă cu acest prilej, oamenii sosiți pentru sărbători pot vedea și auzi despre bolnavii de aici. Tot cu prilejul sărbătorilor, tinerii din gimnaziu și efebii goi și unși pe corp cu grăsime prind pe la amiază un taur și îl mîină cu rivnă spre peșteră. Lăsat să intre, taurul, după ce înaintează doar puțin înăuntru, cade fără răsufare.

650

45 La 30 de stadii (5,55 km) de Nysa, dacă se trece de Mesogis în părțile de miazăzi ale muntelui

Tmolos²⁴⁸, se întâlnește un loc cu numele Leimon²⁴⁹ („Lunca“). Până aici fac procesiuni nyseiene întru-niți la sărbătoare precum și toți cei din împrejurimi. Nu departe de acest loc este gura unui puț consacrată aceluiași zeu; puțul se întinde pe sub pământ — după cite se spune — până la Acharaca. La această luncă se referă Homer — spun cei din partea locului — când zice „*In lunca Asion*“²⁵⁰, menționând și sanctuarul unui erou, Caystrios²⁵¹, și al altuia, Asios, ca și riul Caystros ce curge prin apropiere.

46 Se povestește că au fost odată trei frați, Athymbros²⁵², Athymbrados și Hydrellos care, venind din Lacedemona, au întemeiat aici orașe, pe care le-a desemnat cu numele lor; dar când populația acestora s-a micșorat, din ele s-a alcătuit Nysa. Și astăzi locuitorii Nysei îl socotesc pe Athymbros ca întemeietorul așezării lor.

47 În împrejurimi, dincolo de Meandru, se înșiră colonii vrednice de pomenit, cum sînt Coskinia²⁵³ și Orthosia; dincoace de fluviu, se află Briula²⁵⁴, Mastaura, Acharaca și, mai sus de oraș, pe munte, Aroma²⁵⁵ cu silaba *ro* scurtă; de aici provine cel mai bun vin al regiunii muntelui Mesogis²⁵⁶, vinul de Aroma.

48 Bărbați celebri din Nysa au fost Apollonios²⁵⁷, filosoful stoic, cel mai valoros dintre discipolii cunoscuți ai lui Panaitios, și Menecrates²⁵⁸ — (și fiul său Iason²⁵⁹) — elevul lui Aristarchos²⁶⁰, ca și fiul său Aristodemos²⁶¹, pe care eu, încă foarte tânăr, l-am auzit la Nysa, pe cînd el era la capătul bătrînețelor sale. De asemenea, din Nysa au fost Sostratos²⁶², fratele lui Aristodemos, și un alt Aristodemos²⁶³, vărul lui și profesorul lui Pompeius Magnus, toți gramatici vestiți. Profesorul nostru a fost și rector în Rhodos și în patria sa a ținut două școli, mai întii una de retorică, iar mai tîrziu una de gramatică. La Roma, ca profesor al fiilor lui Pompeius, s-a restrîns la școala de gramatică.

CAPITOLUL 2

1 Regiunile de peste Meandru care au mai rămas în afara descrierii noastre aparțin toate Cariei. Carienii din aceste părți nu mai sînt amestecați cu lydienii ci se află, de aici în continuare, numai ei între ei, afară doar dacă unii milesieni și myuși nu au ocupat o parte din litoralul acestora. Începutul Cariei îl formează țărmul maritim din fața Rhodosului, iar sfîrșitul, sanctuarul lui Poseidon aparținînd milesienilor. În inima uscatului, regiunea e mărginită de capătul ramificațiilor muntelui Taurus ce țin pînă la Meandru. Căci începutul munților Taurus îl formează, după cite se spune, culmile ce domină insulele numite Chelidonia;²⁶⁴ situate în fața hotarului dintre Pamphylia și Lycia. De aici în continuare muntele Taurus ia înălțime. De fapt, o ramificație a muntelui Taurus delimitează întreaga Lycie în partea sa exterioară și sudică, de la kibyratici pînă la țărmul continental al rhodienilor. Și aici continuă regiunea muntoasă, fiind însă mult mai joasă și nu mai este socotită ca parte a muntelui Taurus. De altfel, nici nu se mai deosebesc părțile lui exterioare de cele interioare, deoarece culmile și văile muntelui sînt risipite deopotrivă pe toată lungimea și lățimea întregii regiuni și nu mai seamănă de loc cu un perete abrupt. Întreaga ei circumferință pe apă, cuprinzînd și golfurile, este de 4 900 de stadii (906,50 km), iar lungimea țărmului continental al rhodienilor este de aproape 1 500 de stadii (277,50 km).

2 Începutul acestui țărm îl formează Daidala²⁶⁵, un loc al regiunii continentale a Rhodosului; capătul lui îl marchează muntele numit Phoenix²⁶⁶, care formează și capătul regiunii rhodiene. În fața acestui țărm se află insula Elaiussa²⁶⁷, la o depărtare de Rhodos de 120 de stadii (22,20 km). În acest interval, dacă navighezi pe mare de la Daidala spre apus în linie dreaptă cu țărmul ce înaintează din Cilicia,

Pamphylia și Lycia, întâlnești un golf bun pentru porturi, numit Glaucos²⁶⁸, apoi promontoriul și sanctuarul Artemision²⁶⁹, și, în sfârșit, Dumbrava²⁷⁰ Latonei. Mai sus de ea și la 60 de stadii (11,10 km) mai retras de la mare spre interiorul ținutului este orașul Calynda²⁷¹. Urmează apoi Caunos²⁷² și, în apropierea acestuia, râul Calbis²⁷³, adânc în măsură de a primi corăbii în albia sa. Între acesta și Caunos se află Pisilis²⁷⁴.

3 Orașul Caunos are șantiere navale și un port ce poate fi închis. Mai sus de el, pe o înălțime, se află o fortăreață cu numele Imbros²⁷⁵. Cu toate că regiunea este roditoare, orașul — e recunoscut de toți — are aer greu în timpul verii, la fel și toamna, din pricina căldurilor și a abundenței prea mari de poame. Printre altele, se vîntură și unele anecdote ca, de pildă, că Stratonicos chitaristul, văzînd cu îngrijorare cum locuitorii orașului Caunos au ajuns palizi, zicea că la ei se referă cuvintele lui Homer²⁷⁶ din versul:

„Cum e cu frunzele, așa-i și cu neamul sărmanilor
oameni“.

Iar cînd caunienii îl acuzară că în bătaie de joc el declară orașul lor bolnav, le răspunse:

„Cum eu oare-aș putea
Să afirm așa ceva,
Că-i bolnav acest oraș
Cînd și morții umblă-n pas?“

652 Caunienii s-au despărțit prin răzvrătire de rhodieni. Dar printr-o judecată romană, ei au fost reprimiti. Este și un discurs al lui Molon²⁷⁷ contra caunienilor. Se spune că ei vorbesc aceeași limbă ca și carienii, că au sosit aici din Creta și se slujesc de legi proprii.

4 În continuare, se află orașelul Physcos²⁷⁸, care are un port și o dumbravă sfîntă a Latonei. Urmează apoi Loryma²⁷⁹, un țarm stîncos, și un munte, cel mai înalt din munții acelor locuri; — în virful

lui se află o fortăreață ce poartă același nume ca muntele —, numită Phoenix. În fața muntelui e situată insula Elaiussa, la 4 stadii (740 m) depărtare, avînd o circumferință de 8 stadii (1,48 km).

5 Orașul rhodienilor²⁸⁰ este așezat pe promontoriul răsăritean (al insulei); prin porturile, drumurile și zidurile sale, ca și prin restul podoabelor lui, atît de mult se deosebește acesta de celelalte așezări, încît n-am putea spune că există vreun alt oraș mai presus de el, dar nici măcar pe potriva lui. Minunată este și legislația sa bună și grija față de toate aspectele pe care le are în vedere cirmuirea treburilor obștești, dar mai cu seamă față de nevoile navigației. De aceea a și ajuns să dețină supremația pe mare vreme îndelungată, a nimicit pirateria și a devenit prieten al romanilor și al regilor filoromani și fileleni. Datorită acestui fapt, orașul a continuat să-și păstreze autonomia, a fost împodobit cu multe ofrande care sînt expuse, cele mai multe, în sanctuarul lui Dionysos și în gimnaziu, iar altele, în diferite alte locuri. Cele mai valoroase sînt următoarele: colosul lui *Helios* („Soarele“), pe care, după cum spune autorul poeziei iambice:

*„De șapte ori zece coți înălțime
L-a făurit Chares din Lindos, o minune²⁸¹“.*

în prezent, el zace rupt pe la genunchi fiind doborît la pămînt de un cutremur. Rhodienii nu l-au mai ridicat, oprîți de un oracol. Acesta este, așadar, cel mai strălucit din toate ofrandele — ba chiar este socotit de toată lumea unul din cele șapte minuni ale lumii —. Mai sînt apoi picturile lui Protogenes²⁸², *Iclysos* și *Satyrul*, care stă lingă o columnă în vîrfurile căreia se află o potîrniche; cum în fața păsării se așezase de curînd o tavă, într-atîta ce mai căseau gura oamenii la ea, încît se părea că toată admirația lor era numai pentru potîrniche, în vreme ce *Satyrul*, cu toate că era excelent executat, era cu totul nebăgat în seamă. Ba crescătorii de potîrnichi au făcut să sporească admirația oamenilor aducînd

acolo potîrnichi domestice și punîndu-le în fața (celei din tablou), pentru că potîrnichile ciripeau suratei lor pictate și desfătau lumea. Protogenes, văzînd că opera sa a devenit doar un accesoriu, a rugat pe fruntașii din slujba templului să-i îngăduie să se apropie și să șteargă pasărea din pictură și așa a și făcut.

653 Rhodienii poartă o deosebită grijă poporului. Cu toate că nu au conducere democratică, ei sînt în-suflețiți de dorința de a susține masa celor săraci. Poporului i se distribuie cereale și cei bogați îi întrețin pe cei lipsiți, dintr-o datină patriotică; există chiar anumite slujbe publice cu menirea de a distribui alimente, astfel încît și săracii au hrană, iar orașul nu duce lipsă (de brațe) pentru lucrările publice și mai cu seamă pentru nevoile flotei. Unele din stațiunile lor navale erau chiar camuflate și interzise celor mulți, iar pentru cel ce le iscodea sau se furișa înăuntru pedeapsa cu moartea era hotărîtă. Și aici, ca în Massalia²⁸³ și în Cyzic, grija pentru arhitecți, pentru făuritorii de instrumente și pentru tezaurele de arme și de alte obiecte a dovedit o rîvnă deosebită, chiar în mai mare măsură decît la alții.

6 Rhodienii sînt doriieni, la fel ca halicarnassienii, cnidienii și locuitorii din Cos. Căci dintre doriienii care au întemeiat Megara, după moartea lui Codros²⁸⁴, unii au rămas acolo, alții în frunte cu Althaimenes Argianul²⁸⁵ s-au alăturat cetei de coloniști ce pleca în Creta, iar alții s-au împărțit între Rhodos și orașele adineaori pomenite. Aceste întimplări sînt mai recente decît cele povestite de Homer. Căci Cnidosul și Halicarnassul nici nu luaseră încă ființă. Rhodosul exista și orașul Cos, dar erau locuite de Heraclizi. Cînd Tlepolemos, așadar, a atins vîrsta bărbăției,

*„Numaidecît a răpus pe-al tatălui unchi după mamă,
Om cărunțit pe atunci, pe Likymniu, (răsadul lui Ares).
Iute corăbii clădind și adunînd și mulțime de oameni,
El luă fuga (pe mare)”²⁸⁶.*

Iar puțin mai departe:

„Si rătăcind, (după multe necazuri), ajunse la Rhodos,
(Și cucerindu-l), îl dete la trei seminții osebite“²⁸⁷

Și numi orașele de pe atunci:

„Lindos, Ialysos și strălucitul Cameiros“²⁸⁸,

orașul Rhodos nefiind încă unit într-o singură așezare. (Homer) nu numește nicăieri în acest context, pe doriene, dar îi menționează pe eolieni și beoțieni, cu toate că în Rhodos a fost reședința lui Heracles și a lui Likymnios²⁸⁹. Dar dacă, așa cum se pronunță alți autori, Tlepemos a plecat din Argos²⁹⁰ și Tirynt, nici în acest caz colonia nu a fost dorică, pentru că s-a întemeiat înainte de întoarcerea Heraclizilor. Și locuitorii din Cos

„Fură sub doi căpitani, Pheidippos și Antiphos, feciorii Craiului heracleian, sămință slăvită, Thessalos“²⁹¹.

Și aceștia reprezentau mai degrabă neamul eolic decât pe cel doric.

7 Rhodos s-a numit mai întâi Ophiussa și Stadia, 654
apoi Telchinis²⁹² după telchinii²⁹³ care au colonizat insula. Unii spun despre aceștia că sînt hipnotizori și vrăjitori care amestecau apă din Styx cu sulf ca să distrugă astfel animalele și plantele; alții, dimpotrivă, susțin că telchinii au fost meșteri iscușiți, că ei și-au dobîndit această faimă rea de vrăjitori tocmai de la cei nepricepuți în meșteșuguri. Ei au venit din Creta mai întâi în Cipru, apoi în Rhodos; au prelucrat, primii, fierul și arama, ba chiar și harpa ei au născocit-o în cinstea lui Cronos. Despre ei am vorbit și mai înainte²⁹⁴ dar numărul mare al poveștilor face să revenim completînd ceea ce am omis atunci.

8 După telchini, spune legenda, au ocupat insula Heliarii²⁹⁵; unul din aceștia, anume Kercaphos și soția sa Kydippe, au fost părinții celor care au întemeiat orașele desemnate cu numele lor:

„Lindos și Ialysos și strălucitul Cameiros“.

Unii afirmă că Tlepolemos le-a întemeiat, dar că le-a desemnat cu numele unora din fiicele lui Danaos.

9 Orașul (Rhodos)²⁹⁶ de astăzi a fost clădit în vremea războiului peloponesiac de către același arhitect, după cîte se spune, care a construit și Pireul; nu mai dăinuiește Pireul²⁹⁷, fiind distrus mai întii de lacedemonieni, care i-au dărîmat digurile, și de către Sulla, dictatorul roman.

10 Iată ce se mai povestește despre rhodieni: aceștia au fost norocoși pe mare nu numai de pe vremea cînd au întemeiat orașul de astăzi, ci chiar cu mulți ani înainte de înstituiția Olimpică ei au navigat departe de patrie pentru salvarea oamenilor. Încă de pe atunci ei au străbătut marea pînă în Iberia și au întemeiat în acele părți orașul Rhode²⁹⁸, pe care l-au ocupat mai tîrziu massaliotii; de asemenea, au clădit la opici orașul Parthenope²⁹⁹, iar la dauni, orașul Elpiai³⁰⁰, împreună cu locuitorii din Cos. Unii autori susțin că, după reîntoarcerea grecilor de la Troia, rhodienii au populat insulele Gymnesiai dintre care cea mai mare — zice Timaios³⁰¹ — se situează, ca mărime, după următoarele șapte: Sardinia, Sicilia, Cipru, Creta, Eubeea, Corsica, Lesbos, fără să aibă dreptate, pentru că sînt altele mult mai mari (decît aceasta). Se mai spune că fenicienii numesc *balearides* pe ostașii ușor înarmați sau „golași“, de aceea și insulele *Gymnesiai* („Golașe“) s-au numit și Baleare. Unii dintre rhodieni au locuit și în apropiere de Sybaris, în Chonia³⁰². Se pare că și Homer mărturisește despre bunăstarea din timpurile străvechi de care s-au bucurat rhodienii, îndată după prima întemeiere a celor trei orașe ale lor:

*Și, cucerindu-l, îl dete la trei seminții osebite,
Scumpe lui Zeus, al lumii și al zeilor Domn și de-aceea
Dumnezeești avuții s-au tot revărsat peste dinșii*³⁰³.

655 Unii, potrivit aceste versuri mitului, susțin că a plouat aur în insula Rhodos la nașterea Athenei din

capul lui Zeus, după cum a spus Pindar³⁰⁴. Insula Rhodos are o circumferință de 920 de stadii (170,20 km).

11 Prima localitate de la orașul Rhodos înainte, ținând insula în dreapta în timpul călătoriei pe lângă țărm, este Lindos³⁰⁵, oraș așezat pe un munte, întinzându-se mult spre miazăzi și mai cu seamă spre Alexandria. În Lindos se află un templu renumit al Athenei Lindia, opera Danaidelor. La început, lindienii au avut o cîrmuire proprie, la fel ca și caririenii și ialysienii, dar mai târziu s-au unit cu toții în comunitatea Rhodosului. Din Lindos este Cleobulos³⁰⁶, unul din cei șapte înțelepți.

12 Dincolo de Lindos este un loc numit Ixia³⁰⁷ și Mnasyrion, după care vine Atabyris³⁰⁸, cel mai înalt munte din acele părți, consacrat lui Zeus Atabyrios. Urmează Cameiros³⁰⁹, apoi satul Ialysos³¹⁰, iar mai sus de acesta se află o cetățuie numită Ochyroma³¹¹. Cam la 80 de stadii (14,80 km) de aici se găsește orașul Rhodos. În acest interval se întâlnește promontoriul Thoanteion³¹², în fața căruia mai cu seamă se situează Sporadele dinspre ținutul orașului Chalkis, despre care am pomenit mai înainte³¹³.

13 Mulți bărbați vrednici de pomenire s-au născut în Rhodos, unii conducători de oști, alții atleți; din rîndul acestora se numără și strămoșii lui Panaitios³¹⁴ filosoful. Printre bărbații ocupați în slujbe publice și printre cei dăruiți literelor și filosofiei sînt Panaitios însuși, Stratocles³¹⁵ și Andronicos³¹⁶, unul dintre peripatetici, Leonidas³¹⁷ stoicul și, încă înaintea lor, Praxiphanes³¹⁸, Hieronymus și Eudemos. Poseidonios³¹⁹ a îndeplinit funcții de stat în Rhodos și a predat științele. El era de obîrșie din Apameea³²⁰ Syriei, la fel cum Apollonios Malacos³²¹ („Blindul“) și Molon erau din Alabanda³²², discipoli ai retorului Meneclis³²³. La Rhodos a venit mai întîi Apollonios, Molon a sosit ceva mai târziu, de aceea primul îi spunea acestuia din urmă: „Molon Tîrziul“, adică cel care a venit mai târziu în oraș. Și Peisandros³²⁴, autorul poemului *Heracleia*, a fost din

Rhodos, la fel și Simmias³²⁵ gramaticul și Aristocles³²⁶, contemporanul nostru; Dionysios Thrax³²⁷ și Apollonios³²⁸, autorul *Argonauticelor*, erau din Alexandria de obârșie, li se spunea însă din Rhodos. Dar am vorbit prea mult despre Rhodos.

14 Iarăși, acum, de la țărmul Cariei de dincolo de Rhodos, anume de la Elaius și Loryma³²⁹, se marchează o curbă spre miiazănoapte, iar în rest navigația decurge în linie dreaptă pînă în Propontida, ca și cum ar descrie o linie de meridian lungă cam de 5 000 de stadii (925 km) sau puțin lipsă. În acest spațiu se află restul Cariei, Ionia, Eolida, Troia și regiunile din jur de Cyzic și de Byzantion.

După Loryma, așadar, vine la rînd Kynossema³³⁰ („Mormîntul Ciinelui“) și insula Syme³³¹.

656 15 Urmează apoi Cnidos³³² care are două porturi; unul din ele poate fi închis, în stare să adăpostească trirame și să servească drept stațiune navală, avînd o capacitate de 20 de vase. În fața orașului Cnidos se află o insulă cu circumferința cam de 7 stadii (1,295 km), cu terenul înalt ca un amfiteatru, unită prin aluviuni de continent și creînd din Cnidos, într-un fel, două orașe. Căci o mare parte a lui locuiește în insula ce protejează cele două porturi. În dreptul ei, dar în largul mării, se află insula Nisyros³³³. Bărbați vestiți din Cnidos au fost mai întii Eudoxos³³⁴ matematicianul, unul din tovarășii lui Platon, apoi Agatharchides³³⁵, filosof peripatetic și istoriograf, un altul din vremea noastră, Theopompos³³⁶, prietenul divinului Caesar și încă dintre cei cu mare autoritate, precum și fiul acestuia, Artemidoros³³⁷. Din Cnidos este și Ctesias³³⁸, medicul curant al lui Artaxerxes și totodată autorul lucrărilor *Assyriaca* și *Persica*.

După Cnidos urmează Keramos³³⁹ și Bargasa, două orașele așezate ceva mai spre interior de la țărmul mării.

16 Vine apoi la rînd Halicarnassul³⁴⁰, reședința regală a dinastiilor Cariei, numită la început Zephyria. Aici se află mormîntul³⁴¹ lui Mausolos, una din cele șapte minuni ale lumii, lucrare pe care a

comandat-o Artemisia pentru bărbatul ei. Tot aici este izvorul Salmakis³⁴², rău famat, nu știu din care pricină, spunându-se că ar moleși pe cei care beau apă din el, știut fiind că moleșeala oamenilor își are izvorul în aer și apă. De fapt, cauzele moleșelii nu sînt acestea, ci averea și viața dezordonată. Halicarnassul are o cetățuie. În fața ei se află Arconnesos³⁴³. Intemeietorii orașului au fost, printre alții, și Anthes³⁴⁴ cu troizenii. Bărbați vestiți din Halicarnas au fost Herodot, istoricul, pe care mai tîrziu l-au numit Thurianul, pentru că s-a alăturat cetei de coloniști care au fundat orașul Thurioi; un altul a fost poetul Heraclit³⁴⁵, tovarășul lui Callimach, și, pe vremea noastră, istoricul Dionysios³⁴⁶.

17 Și acest oraș a avut de suferit cînd a fost cucerit cu forța de Alexandru. Hecatomnos³⁴⁷, regele Cariei, avea trei fii, Mausolos, Hidrieus și Pixodaros, și două fiice; cu cea mai vîrstnică dintre ele, cu Artemisia, s-a căsătorit Mausolos, cel mai vîrstnic dintre frați, al doilea fecior, Hidrieus, s-a căsătorit cu a doua fiică, cu Ada. A domnit ca rege Mausolos. Dar murind acesta fără să aibă copii, lăsă domnia soției sale, care i-a făcut mormîntul despre care am pomenit. Murind însă și ea de jale după soțul său, a ajuns la tron Hidrieus. Dar cum și acesta se-mbolnăvi și muri, moștenirea trecu asupra soției sale Ada. Pe Ada însă a izgonit-o de la domnie Pixodaros, ultimul dintre fiii lui Hecatomnos. Cum Pixodaros simpatiza cu perșii, el trimise după un satrap ca să-i dea lui domnia. Dar părăsind și Pixodaros această viață, ajunse satrapul stăpîn peste Halicarnas, luînd-o de soție pe Ada, fiica lui Pixodaros și a Aphneidei, o femeie cappadociană. Cînd Alexandru a atacat orașul, satrapul a ținut piept impresurării. Dar Ada, fiica lui Hecatomnos, pe care o izgonise Pixodaros, îl imploră pe Alexandru și-l convinse s-o reînscăuneze la domnia ce-i fusese uzurpată, promițîndu-i că-l va sprijini să recucerească ținuturile răzvrătite, deoarece acei care le stăpîneau erau supușii ei. Ea îi predă lui Alexandru și Alinda³⁴⁸, unde locuia dînsa. Primindu-i propunerea și declarînd-o pe

657

Ada regină, Alexandru cuceri³⁴⁹ Halicarnassul, afară de cetățuie (care era dublă) pe care i-o lăsă ei s-o impresoare. Puțin mai târziu, fu cucerită și cetățuia, deoarece asediul se preschimbă în urgie și ură.

18 În continuare, se întilnește Termerion³⁵⁰, promontoriul myndienilor³⁵¹, în fața căruia înaintează din partea potrivnică promontoriul Scandaria al insulei Cos, aflată la 40 de stadii (7,40 km) depărtare de continent. Există și un loc, Termerion, mai sus de promontoriu.

19 Orașul Cos³⁵² se numea în vechime Astypalaia și era așezat în alt loc, dar tot la mare; apoi, din pricina unei răscoale, locuitorii lui s-au mutat în orașul de astăzi de lângă Scandarion și i-au schimbat numele în Cos, cum se numește și insula. Orașul Cos nu este mare, dar este foarte frumos construit în comparație cu toate celelalte orașe, oferind o panoramă foarte plăcută celor ce se apropie de el dinspre larg. Mărimea insulei este cam de 550 de stadii (101,75 km). Este roditoare în întregime și se distinge mai cu seamă în producția de vin, la fel ca Chios și Lesbos. Ea are înspre miazăzi un promontoriu, numit Laketer³⁵³ — de la care sînt 60 de stadii (11,10 km) pînă la Nisyros —, iar lângă Laketer se află un loc numit Halisarna³⁵⁴; înspre apus, se situează Drekanon³⁵⁵ și un sat numit Stomalimne³⁵⁶ („Gura lacului“); acesta se află cam la 200 de stadii (37 km) depărtare de oraș. Promontoriul Laketer adaugă 35 de stadii (6,475 km) la lungimea navigației. În suburbie se află templul lui Asclepios, foarte vestit și împodobit cu multe ofrande, printre care se numără și Antigonos al lui Apelles³⁵⁷. Aici era expusă și Afrodia Anadyomene, care în prezent se găsește la Roma, închinată de Augustus tatălui său Divus Caesar, ca întemeietoare a familiei acestuia. Se spune că locuitorii insulei Cos au fost scutiți, pentru această lucrare, de 100 de talanți³⁵⁸ din impozite. Se spune de asemenea că Hippocrates³⁵⁹ a pus în practică anumite tratamente privind regimul alimentar, inspirîndu-se mai cu seamă din recomandările găsite aici. Acesta este unul din bărbații iluștri din

Cos. Și tot de aici mai sînt medicul Simos³⁶⁰, Philetas³⁶¹, poet și critic totodată și, în vremea noastră, 658 Nikias³⁶², care a fost și tiran în Cos, precum și Ariston³⁶³, cel care a audiat lecțiile peripateticului Ariston și apoi i-a moștenit locul. De asemenea, cu renume era aici și Theomnestos³⁶⁴, cîntărețul din liră, care a dus și o politică dușmănoasă față de Nikias.

20 Pe țărmul continentului, în regiunea Myndia³⁶⁵, se află promontoriul Astypalaia³⁶⁶ și Zephyrion³⁶⁷. În continuarea lor, se întîlnește Myndos³⁶⁸ însuși, care are un port și, dincolo de el, Bargylia³⁶⁹, oraș și acesta. În intervalul dintre ele este portul Caryanda³⁷⁰ și insula cu același nume locuită de caryandini. De aici era și vechiul istoriograf Skylax³⁷¹. Aproape de Bargylia este templul Artemidei Kindyas³⁷², despre care s-a răspîndit credința că aduce ploaie. Există și un sat Kindye³⁷³. Din Bargylia era un bărbat celebru, epicureanul Protarchos³⁷⁴, dascălul lui Demetrios supranumit Lacon³⁷⁵.

21 Urmează apoi orașul Iasos³⁷⁶, care este situat în insulă, înspre continent. El are un port și cea mai mare parte a surselor de trai pentru locuitorii săi i le oferă marea. Căci pești sînt aici din belșug, dar pămîntul e sterp. La adresa acestei localități sînt plăsmuite și poveștile de felul celei ce urmează: pe cînd un citared își exercita în public arta sa, toți iasienii îl ascultară pînă la o vreme. Dar cînd sunetul clopotului anunță vînzarea peștelui, oamenii, părăsindu-l pe cîntăreț, plecară să cumpere pește, în afară de unul singur care era foarte surd. Citaredul, apropiindu-se de acesta, îi spuse: „Omule, îți aduc mare mulțumită pentru cîntărea ce-mi arăți și pentru dragostea ta de muzică. Ceilalți, îndată ce au auzit clopotul, au plecat cu toții“. Omul atunci i-o întoarce: „Ce spui? A sunat clopotul“?. La răspunsul pozitiv „Să fii sănătos“ — îi zise — și, ridicîndu-se, plecă și el (în grabă). Din Iasos era și dialecticianul Diodoros³⁷⁷ supranumit Cronos, la început cu totul nepotrivit, pentru că, de fapt, Apollonios³⁷⁸ se chema

Cronos, cel care l-a îndrumat pe Diodoros. Porecla a trecut asupra acestuia din urmă din pricina obscurității adevăratului Cronos.

22 După Iasos vine la rând sanctuarul milesian al lui Poseidon. În inima uscatului sînt trei orașe vrednice de a fi pomenite, Mylasa, Stratonikeia și Alabanda. Celelalte orașe sînt fie în jurul acestora, fie în preajma celor de pe litoral, printre care se numără Amyzon³⁷⁹, Heracleia, Euromos și Chalketores. Despre acestea avem mai puține știri.

23 Mylasa³⁸⁰ însă este așezată într-o cîmpie foarte roditoare, dominată de piscul unui munte ce are o carieră de piatră albă de foarte bună calitate. Această împrejurare îi aduce mari foloase, deoarece este piatră din belșug și încă în apropiere pentru construcția clădirilor și mai cu seamă pentru zidirea templelor și a altor edificii publice. Căci Mylasa și-a făurit podoabe strălucite din porticuri și temple
659 ca nici un alt oraș. Te miri însă de cei care i-au pus temelie așa de fără socoteală, la poalele unei stînci de prăpastie piezișe și înalte. Se povestește că pină și unul din conducătorii lui, mirîndu-se de această poziție, ar fi spus: „Oare cel care a întemeiat acest oraș, dacă nu s-a temut, nu s-a rușinat măcar? Mylasienii au două temple ale lui Zeus, unul poreclit Osogoas, altul, Labraundenos, primul fiind situat în oraș. Labraunda³⁸¹ este un sat de munte așezat pe drumul ce traversează muntele din Alabanda la Mylasa, departe de oraș. Aici se află templul lui Zeus (Labraundenos), vechi, și o statuie de lemn a lui Zeus Stratios („Zeus Militarul“). Acesta este cinstit de populația din împrejurimi și de mylasieni. Drumul este pardosit cu piatră, cam pe 600 de stadii (11,10 km), pină în oraș, numindu-se „Calea sfîntă“. Pe acest drum sînt purtate ofrande sacre în alai de procesiuni. Aici slujesc ca preoți mereu cei mai de vază dintre cetățeni, de-a lungul întregii lor vieți. Acestea sînt obiceiurile aparte ale acestui oraș. Al treilea templu este închinat lui Zeus Carianul, fiind lăcaș comun tuturor carienilor, de care beneficiază și lydienii și mysienii ca niște frați. Se povestește că

Mylasa a fost în vechime un sat, patria și reședința regală a carienilor din jurul lui Hecatomnos. Orașul se apropie cel mai mult de mare lângă Physcos, stațiunea navală a mylasienilor.

24 Printre bărbații vrednici de pomenit pe care i-a avut Mylasa, pe vremea noastră, sînt doi retori și demagogi ai orașului, pe Euthydemos³⁸² și Hybreas³⁸³. Euthydemos, moștenind de la strămoși o mare avere și faimă, la care el a adăugat talentul său excepțional de orator, nu numai că a ajuns un bărbat vestit în patria sa, dar și în Asia întregă era socotit vrednic de primul rang în cinstire. Lui Hybreas, după cum povestea el însuși în școală și oamenii aduc aceeași mărturie, tatăl său îi lăsase doar un catir ce purta lemne și un om lângă catir. Întreținut de aceștia puțină vreme, după ce a audiat prelegerile lui Diotrefes³⁸⁴ din Antiochia, el s-a întors în patria sa unde a ajuns edil. În această slujbă făcînd ceva învîrteli și puțină avere, începu să se preocupe de treburile publice și să se întovărăsească cu oamenii pieții³⁸⁵; repede el creșcu în faimă și în admirația oamenilor chiar pe vremea cînd Euthydemos mai era încă în viață, dar mai cu seamă după moartea acestuia, ajungînd stăpîn peste oraș. În timpul vieții sale, el avu mare putere, fiind un om cu autoritate și de folos cetății sale încît, chiar daeă a îmbrățișat o cale oarecum tiranică, aceasta era atenuată de urmărirea stăruitoare a unor obiective folositoare (orașului). Se apreciază următoarea frază a lui Hybreas pe care obișnuia s-o rostească la sfîrșitul cuvîntărilor sale: „Euthydemos, ești un rău necesar orașului; căci nu putem trăi nici cu tine, nici fără tine“. Urcînd astfel mult în cinste și cîștigînd faimă de cetățean vrednic și de retor, Hybreas alunecă într-o politică potrivnică lui Labienus³⁸⁶. Cînd acesta veni cu oaste și cu aliați parți — pe vremea aceea parții stăpîneau Asia — ceilalți (conducători din Asia) nu-i stătură în cale, ca unii care erau lipsiți de arme și dornici de pace. Dar Zenon din Laodiceia³⁸⁷ și Hybreas, amîndoi retori, nu-i cederă, ci își ațîțară propriile orașe împotriva lui. Ba

Hybreas, cu o anumită vorbă a lui, îl exasperă de-a binelea pe Labienus, un tinerel iute la mînie și lipsit de minte. Cînd acesta s-a declarat dictatorul parților, Hybreas i-a replicat: „eu mă declar, negreșit, dictatorul carienilor“. Din această pricină, Labienus porni contra Mylasei în fruntea cohorțelor de romani încartiruite în Asia; pe Hybreas nu-l prinse, pentru că acesta fugi în Rhodos; i-a distrus însă casa care avea podoabe bogate și i-a jefuit-o și răvășit-o, după cum, iarăși, întreg orașul l-a devastat. Dar, după ce Labienus a părăsit Asia, Hybreas s-a întors acasă și s-a restabilit iarăși atît el cît și orașul. Acesta le-am avut de spus despre Mylasa.

25 Stratoniceia³⁸⁸ este o colonie macedoneană. Și aceasta a fost împodobită de regi cu opere somptuoase. Pe teritoriul Stratoniceii sînt două temple; cel din Lagina³⁸⁹, închinat Hecatei, este foarte vestit; în jurul lui se țin an de an mari adunări solemne; în apropierea orașului se află apoi templul lui Zeus Chrysaor³⁹⁰, comun pentru toți carienii, unde aceștia se întrunesc pentru jertfe și pentru a se sfătui în problemele obștești. Însăși confederația aceasta a lor, alcătuită din sate, se cheamă Chrysaoreon. Membrii ei care reprezintă cele mai multe sate aceia au drept de vot; așa sînt cei din Cameiros. Și stratoniceii fac parte din confederație, fără să fie de neam carian, ci numai pentru că au sate în sistemul chrysaoric. Și aici s-a născut un bărbat celebru, retorul Menippos³⁹¹, supranumit Catoas, de pe vremea părinților noștri; pe acesta îl laudă Cicero mai presus decît toți retorii din Asia pe care i-a audiat, după cum se exprimă într-o lucrare a sa³⁹², comparîndu-l cu Xenocles³⁹³ și cu somitățile din vremea sa. Există și o altă Stratoniceia³⁹⁴, așa numită „de lingă Taurus“, un orașel așezat chiar lingă munte.

26 Alabanda³⁹⁵ însăși este clădită la poalele a două coline astfel unite încît oferă înfățișarea unui samar așezat pe spatele măgarului. Ba și Apollonios Malacos, făcînd haz pe socoteala orașului, și din pri-

cina acestor coline dar și din cauza mulțimii scorpionilor, zicea că orașul Alabanda este o legătură de coșuri cu scorpioni, așternute ca o șa de măgar. Într-adevăr este înțesată și Alabanda și Mylasa de aceste lighioane și întreaga regiune muntoasă dintre ele, numai că se află la cheremul unor oameni senzuali și desfrînați, în jurul cărora roiesc multe cîntărețe din liră. Bărbați vrednici de pomenit au fost în Alabanda doi frați cu numele Meneclis³⁹⁶, rețori de profesie, despre care am pomenit puțin mai sus³⁹⁷, și Hierocles, precum și cei care s-au mutat la Rhodos, Apollonios³⁹⁸ și Molon.

661

27 Dintre numeroasele versiuni rostite despre carieni, cea mai acreditată este aceea care susține că locuitorii Cariei au ascultat cîndva de Minos³⁹⁹, dar se numeau pe atunci lelegi și populau insulele. Apoi, trecînd pe continent, ei ocupară o mare parte din țărîm și din inima uscatului, acaparînd aceste locuri de la cei care le deținuseră înaintea lor. Iar aceștia erau, cei mai mulți, lelegi și pelasgi. De la ei, apoi, luară o parte elenii, ionienii și dorienii. Drept dovezi ale zelului lor războinic se aduc curelele scuturilor, emblemele și crestele (coifurilor), pentru că tuturor acestor obiecte li se spune cariene. Anacreon se și exprimă astfel:

*„În toarta de piele bine lucrată
La scut carian, vîrîți mina odată“!*

Iar Alceu:

„Scuturînd creasta cariană“⁴⁰⁰

28 Cînd poetul Homer se exprimă astfel: „*Masthles mină la încaier pe carii de limbă străină*“⁴⁰¹, el nu are nici o justificare, cunoscînd atîtea neamuri barbare, ca numai pe carieni să-i numească „de limbă străină“, în schimb pe barbari, pe nici unii. Nici Thucydides⁴⁰² nu lămurește lucrurile corect; după părerea acestuia, pe atunci nu li se spunea străinilor barbari, deoarece nici elenii, care se numesc astfel în opoziție cu ei, nu erau desemnați printr-un singur nume. Dar afirmația „că nici elenii încă...“ e dovedită ca falsă de Homer însuși:

„Bărbatu-a cărui veste merse pretutindeni
Și-i răspîndită-n Argos și-n Helada“⁴⁰³.

Și în alt loc:

„Dacă ai vrea să te-nvîrți prin Elada și-n mijloc de
Argos“⁴⁰⁴.

Prin urmare, dacă barbarii nu sînt pomeniți, cum să fie corectă expresia „limbă barbară sau străină“? Deci nici Thucydides nu a dat o explicație corectă și nici Apollodoros⁴⁰⁵ gramaticul. Ultimul susține că elenii și mai cu seamă ionienii au folosit într-o accepțiune specială și în batjocură un nume comun împotriva carienilor, din ură față de aceștia, datorat vrajbei și hărțuierilor neîncetate dintre ei. Din această pricină trebuie să-i fi numit barbari. Noi însă căutăm să aflăm pentru ce Homer pomeneste de „oameni cu limbă barbară“, dar nici măcar odată de „barbari“. Apollodoros⁴⁰⁶ lămurește: „Homer n-a folosit cuvîntul *barbari* pentru că acest cuvînt nu se potrivește în versul epic. Dar dacă forma de acuzativ nu intră în hexametru, cazul nominativ Δάρδαροι nu se deosebește de βάρβαροι „dardani“.

„Troieni, lycieni și dardani“⁴⁰⁷.

La fel și:

„Cum sînt caii (ἵπποι) troieni“⁴⁰⁸.

Nu e adevărată nici cauza invocată că limba carienilor este foarte aspră, pentru că de fapt nu este; ea are foarte multe cuvinte elene amestecate (în vocabularul ei), după cîte informează Philippos⁴⁰⁹, autorul lucrării „*Realități cariene*“. După părerea mea, cuvîntul „barbar“ s-a rostit la început ca onomatopee pe socoteala acelor care se exprimau greoi, dur și aspru, cum sînt și cuvintele βατταρίζειν „a se bilbii“, τραυλίζειν „a gîngăvi“, și ψελλίζειν „a fi peltic“. Căci sîntem foarte ingenioși să numim

cuvintele prin alte cuvinte asemănătoare numai pentru că par de aceeași obîrșie. De aceea și prisosește în aceste cazuri folosirea onomatopeelor, cum sînt κελαρίζειν „a șipoti (apele)“, κλαγγή „țipăt“, ψόφος „răsunet“, βοή „strigăt“ și κρότος „pocnet“, dintre care cele mai multe se întrebuițează pentru situații aparte. Cum cei cu organele bucale grosolane sînt numiți *barbari*, adică „bîlbîiți“, s-a creat părerea că așa este gura străinilor, vorbesc de cei care nu sînt eleni. Pe aceia în mod deosebit (elenii) i-au numit *barbari*, la început cu înțeles peiorativ, ca și cum le-ar zice „cu limbă groasă“ sau „cu limbă aspră“, apoi au folosit cuvîntul de *barbari* ca termen etnic comun, creat prin opoziție, pentru a-i deosebi pe alții de eleni. Dar, în practica noastră obișnuită și în numeroasele relații cu barbarii, nu ni s-a părut că s-ar adevăra aceste dificultăți de exprimare din pricina limbii îngroșate și a unor infirmități ale organelor vorbirii, ci datorită particularităților fiecărei limbi. Altul este defectul de vorbire în limba noastră și altceva pronunțarea străină, cînd cineva, vorbind grecește, nu poate atinge o pronunțare corectă, ci așa rostește cuvintele ca străinii care au început să vorbească elena și nu pot reda cu precizie cuvintele, așa cum, de altfel, nici noi nu ne putem exprima corect în limba lor. Acest lucru s-a petrecut mai ales cu carienii. Căci în vreme ce alte neamuri n-au avut de loc legături cu elenii, nici nu s-au apucat să trăiască la fel ca elenii sau să învețe limba noastră, afară doar de cîțiva care arareori și numai din întîmplare și doar izolat s-au amestecat cu puțini dintre eleni, carienii, dimpotrivă, au rătăcit prin toată Elada angajîndu-se ca mercenari. În felul acesta, graiul străin s-a auzit adesea pronunțat de ei, de la venirea oștirii lor în Elada. Și după aceea, folosirea lui s-a întetit mai mult, de cînd carienii au început să populeze insulele împreună cu elenii, iar cînd fură izgoniți de aici, în Asia, nici acolo n-au putut locui fără eleni, deoarece au trecut în Asia și ionienii și dorienii. Din același motiv se spune că vorbesc o limbă barbară și acest termen

obișnuim să-l folosim pentru cei care pronunță prost elena, nu la adresa celor care vorbesc cariana. În acest fel, așadar, trebuie să luăm și cuvintele „a vorbi o limbă barbară“ și „cei de limbă barbară“, în accepțiunea de „cei care vorbesc rău elena“. De la „a vorbi ca și carienii“ s-a scos termenul „a vorbi barbar“ în disciplinele limbii elene, după cum și a comite solecisme⁴¹⁰ provine fie de la Soloi fie că acest termen s-a plăsmuit altfel.

29 Artemidoros spune⁴¹¹ că de la Physcos de pe țărmul rodienilor calea spre Efes pînă la Lagina numără 850 de stadii (157,25 km), de aici pînă la Alabanda, alte 250 (46,25 km), iar pînă la Tralles, 160 (29,60 km). Dar cel ce face drumul pînă la Tralles are de trecut Meandru cam pe la jumătatea drumului, unde se află hotarele Cariei. În total, numărul stadiilor de la Physcos pînă la Meandru, pe drumul către Efes, este de 1180 de stadii (218,30 km). Iarăși apoi, de la Meandru, în continuare, lungimea Ioniei, socotită pe același drum, de la riu la Tralles, face 80 de stadii (14,80 km), apoi pînă în Magnesia, 140 de stadii (25,90 km), pînă în Efes, 120 (22,20 km), pînă la Smyrna, 320 (59,20 km), iar pînă în Phocaea și la hotarele Ioniei, sub 200 de stadii (37 km), astfel încît lungimea Ioniei măsurată în linie dreaptă ar fi, după Artemidoros, cu puțin mai mare de 800 de stadii (148 km). Deoarece este comun drumul frecventat de toți aceia care călătoresc spre răsărit pornind din Efes, această cale o urmează și Artemidoros⁴¹². Pînă la Carura Cariei, punct de hotar înspre Frigia, prin Magnesia, Tralles, Nysa, Antiochia, este o cale de 740 de stadii (136,90 km). De aici urmează Frigia, continuînd drumul prin Laodiceea, Apameia, Metropolis și Chelidoniai; din Carura pînă la Holmoi⁴¹³, care formează începutul Paroreei („Regiunii muntoase“) a Frigiiei, sînt în jur de 920 de stadii (170,20 km). Pînă la Tyriaion⁴¹⁴, care formează capătul Paroreei dinspre Lycaonia prin Philomelion⁴¹⁵ sînt cu puțin mai mult de 500 de stadii (92,50 km), în continuare Lycaonia pînă la Coropassos⁴¹⁶ prin Laodiceea Arsă⁴¹⁷ măsoară 840

de stadii (155,40 km); din Coropassos al Lycaoniei pînă la Garsaura⁴¹⁸, un orașel al Cappadociei situat pe munții acesteia, sînt 120 de stadii (22,20 km). De aici la Mazaca, metropola cappadocilor, prin Soandos⁴¹⁹ și Sadacora, 680 de stadii (125,80 km); de aici pînă la Eufirat și la Tomisa, o localitate a Sophenei, prin orașelul Herphai⁴²⁰, 1440 de stadii (266,40 km). Localitățile așezate în linie dreaptă cu acestea pînă în India figurează la fel la Artemidoros ca la Erastosthenes. Și Polybios⁴²¹ spune că, în privința locurilor din acele părți, se cuvine să acordăm toată încrederea lui Artemidoros; el începe de la Samosata⁴²² Commagenei, oraș așezat la trecătoare și la Zeugma. Pînă la Samosata de lîngă munții Cappadociei din preajma Tomisei, traversînd Taurus, sînt, după cîte spune el, 450 de stadii (83,25 km). 664

CAPITOLUL 3

1 Dincolo de țărmul continental al rhodienilor, al cărui hotar îl formează Daidala, navigînd în continuare spre răsărit, se întîlnește Lycia pînă la hotarul Pamphylii, apoi Pamphylia însăși pînă la cilicienii tracheoți, apoi regiunea acestora pînă la ceilalți cilicieni de lîngă golful Issos. Acestea sînt regiunile peninsulei al cărei istm spuneam că îl marchează drumul ce duce din golful Issos pînă la Amisos sau, după cum spun unii, pînă la Sinope; ele cad în afara muntelui Taurus, pe țărmul îngust ce ține din Lycia pînă în împrejurimile orașului Soloi⁴²³, care se numește astăzi Pompeiopolis. Apoi țărmul din golful Issos, începînd din Soloi și Tarsos, se deschide în cîmpii (largi). După ce descriem acest țărm, întreaga prezentare a peninsulei va fi parcursă. Vom trece apoi la celelalte părți ale Asiei din afara muntelui Taurus. În cele din urmă, vom înfățișa datele ce privesc Libya.

2 Dincolo de Daidala rhodienilor se înalță un munte al Lyciei cu același nume ca orașul, anume

Daidala⁴²⁴, de unde începe navigația în întregime pe lângă țărmul lycian, pe o distanță de 1720 de stadii (318,20 km). Acest țărm este stîncos și greu de străbătut, dar foarte bun pentru porturi și populat de oameni cumpătați. Într-adevăr, natura acestei regiuni este foarte apropiată și de cea a pamphylienilor ca și de a cilicienilor tracheoți, dar aceștia din urmă au folosit locurile prielnice porturilor, pentru prădăciuni, fie practicînd ei înșiși pirateria, fie oferind piraiților piețe de desfacere a prăzilor și stațiuni pentru vasele lor. În orașul Side⁴²⁵ al Pamphyliei, șantierul de construcții navale aparține cilicienilor; acolo ei vindeau prin licitație prizonieri declarîndu-i liberi. Lycienii⁴²⁶ însă au dus o viață atît de civilizată și de înțeleaptă, încît, deși au ajuns, datorită bunăstării lor, stăpîni pe mare pînă în Italia, totuși ei nu s-au făcut vinovați de nici un cîstig rușinos, ci s-au menținut în marginile rînduieiilor strămoșești din sistemul lycian.

665 3 Există (în acest sistem) douăzeci și trei de orașe părătase la vot. Ei se adună din fiecare oraș într-un consiliu comun, alegîndu-și ca reședință orașul care li se pare lor potrivit. Dintre orașe, cele foarte mari sînt stăpîne fiecare pe trei voturi, cele mijlocii, pe două, iar celelalte, pe un vot; în aceeași proporție își plătesc și tributul și celelalte îndatoriri. Artemidoros⁴²⁷ pomenea de șase orașe foarte mari: Xanthos, Patara, Pinara, Olympos, Myra și Tlos, ultimul fiind situat la trecătoarea muntelui spre Kibyra. În consiliu se alege mai întîi lykiarchul „arhontelee lycian“, apoi ceilalți slujbași ai sistemului. Judecățile se fac în public. Ei deliberau în primul rînd în problemele de război, de pace și alianță; în prezent nu mai dețin această putere, ci atribuțiile amintite cad în mod obligatoriu în sarcina romanilor, afară doar de cazul cînd aceștia le îngăduie s-o facă sau e ceva cu totul în folosul lor. La fel și judecătorii și arhonții se aleg din fiecare oraș proporțional cu voturile. Astfel s-a întîmplat că, practicînd mereu legi bune, romanii le-au îngăduit să-și folosească în libertate bunurile strămoșești, iar pe piraiții (din vecini) să-î

vadă complet nimiciti; aceștia au fost atacați mai întâi de Servilius Isauricus⁴²⁸, pe vremea când acesta a cucerit Isaura, mai pe urmă, de Pompeius Magnus⁴²⁹, care a incendiat mai mult de 1300 de corăbii pirateresti, distrugându-le așezările; dintre oamenii care au supraviețuit luptelor, pe unii i-a așezat la Soloi, pe care l-a numit apoi Pompeiopolis, pe alții la Dyme⁴³⁰, care ducea lipsă de locuitori, fiind populată în prezent de o colonie de romani. Poetii, mai ales cei tragici, confundă semințiile și, așa după cum numesc frigieni pe troieni, mysieni și lydieni, tot astfel îi numesc carieni și pe lycieni.

4 Dincolo, așadar, de muntele Daidala al lycienilor, în apropierea lui, se află Telmessos⁴³¹, un orașel al lycienilor, și promontoriul Telmessis⁴³² care are și un port. Acest loc l-a primit de la romani Eumenes⁴³³ în Războiul Antiohic, dar, când domnia lui a luat sfârșit, li s-a înapoiat lycienilor.

5 Urmează, în continuare, Anticragos⁴³⁴, un munte abrupt și, în el, Carmylessos⁴³⁵, o localitate așezată într-o vale, iar dincolo de ea, muntele Cragos⁴³⁶ cu opt vîrfuri și un oraș cu același nume. În acești munți sînt localizate poveștile legate de Himera. Nu departe de aici se află și o vale, Chimaira⁴³⁷, ce urcă de la țarm. La poalele muntelui Cragos, în interiorul regiunii, este situată Pinara⁴³⁸, care este unul din orașele cele mai mari ale Lyciei. Aici este cinstit Pandaros⁴³⁹, întîmplător cu același nume ca Pandaros Troianul:

*„Intocmai cum Privighetoarea, fiica
Lui Pandareus, în dumbrava verde”⁴⁴⁰.*

Căci și acest bărbat se spune că este din Lycia.

6 Urmează riul Xanthos⁴⁴¹, pe care îl numeau Sirbis mai înainte. Dacă urci pe rîu în sus cu ambarcațiuni, pe o distanță de 10 stadii (1,85 km), întîlnești templul Latonei. Dacă urci alte 60 de stadii (11,10 km) de la templu în sus, dai de orașul xanthilor⁴⁴², cel mai mare din orașele Lyciei. După Xanthos vine Patara⁴⁴³, tot un oraș mare, înzestrat 666

cu port și sanctuare ale lui Apollon, fiind fundat de Pataros. Ptolemaios Philadelphul⁴⁴⁴, reconstruindu-l, l-a numit Arsinoe a Lyciei, dar, pînă la urmă, a ieșit învingător primul său nume.

7 Vine apoi la rînd Myra⁴⁴⁵, așezată pe virful unei coline la 20 de stadii (3,70 km) mai sus de la mare. Urmează gura de revărsare a râului Limyros⁴⁴⁶ și, după ce urci pe jos 20 de stadii (3,70 km), orașelul Limyra⁴⁴⁷. În intervalul porțiunii menționate sînt multe insule și porturi, printre care se numără și insula *Megiste*⁴⁴⁸ („Cea mai mare“), și orașul cu același nume (și) Kisthene⁴⁴⁹. În interiorul ținutului sînt localitățile Phellos⁴⁵⁰, Antiphellos și Chimaira, de care am pomenit mai sus.

8 Urmează apoi Promontoriul Sfînt⁴⁵¹ și Chelidoniai⁴⁵², trei insule stîlcoase, egale ca mărime, cam la 5 stadii (925 m) depărtare una de alta; de continent se află la o distanță de 5 stadii (1,11 km). Una din ele are și o stațiune de lansare a corăbiilor în larg. De aici socot cei mai mulți că începe muntele Taurus, deoarece promontoriul este un masiv înalt și se află în continuarea munților Pisidiei care se înalță mai sus de Pisidia și pentru că insulele din fața promontoriului au un anumit semn de forma unei creste, ce se vede bine dinspre larg. De fapt, de la țărmul continental al Rhodosului pînă în părțile dinspre Pisidia, relieful muntos este neîntrerupt, și acesta se cheamă Taurus. Se pare că insulele Chelidoniai cad înspre Canobos⁴⁵³. Brațul de mare ce le desparte de acesta este, se spune, de 1400 de stadii (740 km). De la Promontoriul Sacru pînă la Olbia⁴⁵⁴ lipsesc (din acest număr) 367 de stadii (67,895 km). În acest interval se află Crambysa⁴⁵⁵ și Olympos, oraș mare și munte cu același nume, care se mai numește și Phoinicus, după care urmează țărmul Corycos⁴⁵⁶.

9 Vine la rînd apoi Phaselis⁴⁵⁷ cu cele trei porturi ale sale, fiind un oraș vrednic de pomenit; tot Phaselis se cheamă aici și un lac. Mai sus de el se înalță muntele Solyma⁴⁵⁸ și orașul pisidian Termessos⁴⁵⁹ situat în trecătorile prin care se traversează muntele în Milyada. Și Alexandru cel Mare de aceea l-a cu-

cerit, vrînd să aibă deschise trecătorile. În preajma oraşului Phaselis sînt trecătorile de lingă mare, prin care Alexandru şi-a condus oştirea. Aici este şi muntele numit Climax⁴⁶⁰ („Trepte“); el domină marea Phamphyliei, lăsînd doar un drum îngust de trecere de-a lungul ţărmului, care rămîne dezvelit de ape pe vreme senină, încît poate fi practicat de călători, dar, cînd marea se umflă, drumul e acoperit de valuri în mare măsură. Calea ce traversează muntele este mai ocolită şi mai piezişă, de aceea se şi folosesc oamenii de litoral pe vreme bună. Alexandru cel Mare, nimerînd aici în timp de iarnă şi încrezîndu-se mai mult în noroc, porni înainte de a se retrage apele; s-a întîmplat astfel că ostaşii săi au mărşăluit o zi întregă cu trupul în apă pînă la ombilic. Şi acest oraş (Phaselis) este lycian, fiind situat pe munţii dinspre Pamphylia, dar nu participă la sistemul lycian, ci se administrează independent.

10 Poetul Homer îi numeşte pe solymi aparte de lycieni. Căci Bellerophontes, trimis de regele lycienilor să înfăptuiască această ispravă a doua,

„Şi cu slăviţii solymi mai avu de luptat dup-aceea“⁴⁶¹.

Unii autori, spunînd că lycienii se numeau la început solymi, mai tîrziu, termili, după termilii care au venit din Creta cu Sarpedon, iar după aceea, lycieni, după Lycos⁴⁶², fiul lui Pandion, pe care, alungat de acasă, l-a primit Sarpedon ca părtaş la domnie, aceştia, deci, susţin lucruri potrivnice celor relatate de Homer. Mai corecţi sînt cei care spun că Poetul desemnează cu numele de solymi pe așa numiții milveni de astăzi, despre care am vorbit înainte⁴⁶³.

CAPITOLUL 4

1 Dincolo de Phaselis este Olbia, o mare fortăreață ce marchează începutul Pamphyliei. Urmează apoi așa numita Cataractă⁴⁶⁴, un adevărat șuvoi de apă mare, torențial, ce se prăvale de pe o stîncă

înaltă, încît de departe i se aude vuietul. Mai departe se întilnește orașul Attaleia⁴⁶⁵, nume primit după cel al întemeietorului său, Attalos Philadelphul⁴⁶⁶. Acesta a așezat o colonie și la Corycos, un orășel vecin, și i-a lărgit zidul împrejmuitor. Se spune că între Phaselis și Attaleia se vede Theba⁴⁶⁷ și Lyrnessos; cînd cilicienii troieni au fost izgoniți din cîmpia Thebei, o parte din ei s-au așezat în Pamphylia, după cîte a spus Callisthenes⁴⁶⁸.

2 Vine la rînd rîul Kestros⁴⁶⁹, pe care, dacă navi-
ghezi contra curentului 60 de stadii (11,10 km), în-
tilnești orașul Perge⁴⁷⁰ și, în apropierea lui, pe un
loc înalt, templul Artemidei Pergaia, în care se țin
adunări solemne an de an. Mai sus de la mare,
cam la 40 de stadii (7,40 km), este orașul Syllion⁴⁷¹
pe teren ridicat, vizibil din Perge; dincolo de el se
întilnește un lac mare de tot, lacul Capria⁴⁷², și apoi
rîul Eurymedon⁴⁷³, pe care, navigînd în sus 60 de
stadii (11,10 km), se ajunge la orașul Aspendos⁴⁷⁴, cu
populație destul de înfloritoare, fiind o fundație ar-
giană. Mai sus de acesta este situat Petnelissos⁴⁷⁵.
Urmează apoi un alt rîu și în fața lui (în larg), insule
numeroase. După aceea vine la rînd Side, colonie a
kymeilor, care are un templu al Athenei. În apro-
piere se găsește și țărmlul kibyraților mici⁴⁷⁶, apoi
Melas⁴⁷⁷, rîu și stațiune navală, apoi orașul Ptole-
mais⁴⁷⁸. După acestea se întilnesc hotarele Pam-
phyliei și Corakesion⁴⁷⁹, care marchează începutul
668 Ciliciei Aspre (Tracheia). Întreaga lungime a navi-
gației pe lîngă țărmlul pamphylic însumează 640 de
stadii (118,40 km).

3 Herodot⁴⁸⁰ spune că pamphylienii provin dintr-o
populație amestecată a celor care s-au adunat aici
venind de la Troia, în frunte cu Amphilochos și
Calchas. Cei mai mulți dintre ei s-au statornicit aici,
în vreme ce alții s-au răspîndit în multe părți ale
pămîntului. Callinos⁴⁸¹ spune că profetul Calchas
și-a sfîrșit zilele la Claros⁴⁸², iar oamenii săi, traver-
sînd muntele Taurus în frunte cu Mopsos⁴⁸³, au ră-
mas unii în Pamphylia, alții s-au împărțit risipin-
du-se prin Cilicia, Syria și chiar pînă în Fenicia.

CAPITOLUL 5

1 Cilicia de dincolo de Taurus, parte, se cheamă „Aspră“ (Tracheia), parte, „Cîmpenească“ (Pedias). Cea Aspră, al cărei țarm este îngust, n-are nici un teren șes sau doar foarte puțin. Această regiune ciliciană este dominată de muntele Taurus care este slab populat pînă la coastele de miazănoapte din vecinătatea Isaurei și a homonadeilor, ținînd pînă în Pisidia. Ea se cheamă și Cilicia Tracheiotis („Aspră“) și locuitorii ei, cilicienii tracheioți. Cilicia Cîmpenească se întinde de la Soloi și Tarsos pînă la Issos. Mai sus de ea, pe coasta nordică a muntelui Taurus, sînt așezări de cappadocieni. Această regiune, în cea mai mare parte a ei, are din prisosință cîmpii și pămînt roditor. Deoarece unele locuri ale acestora se află dincoace, altele, dincolo de Taurus, despre cele de dincoace am vorbit. Să continuăm, deci, cu cele de dincolo de Taurus, începînd cu cilicienii tracheioți.

2 Prima așezare a cilicienilor este fortăreața Corakesion, ridicată pe o stîncă prăpăstioasă. Această fortăreață a folosit-o Diodotos, poreclit Tryphon⁴⁸⁴, ca bază de atac pe vremea cînd a scos Syria de sub autoritatea regilor și a purtat lupte împotriva lor, cînd cu izbîndă, cînd cu înfrîngeri. Pînă la urmă, Antiochos⁴⁸⁵, fiul lui Demetrios, l-a închis într-un loc fortificat și l-a silit să-și curme viața. De altfel Tryphon poartă toată vina că cilicienii au început să organizeze bande de pirați, ca și nimicnicia regiilor de pe atunci ajunși prin succesiune în fruntea Syriei și a Ciliciei. Căci, odată cu răscoala lui Tryphon, s-au răscolit și alții, și, dezbinîndu-se frații între ei, au lăsat țara pradă vrăjmașilor. Îndeosebi exportul de sclavi ațîța la multe fărădelegi, deoarece era foarte bănos. Căci, pe de o parte, se capturau ușor oameni, pe de alta, nu prea departe, se găsea o piață de sclavi, mare și cu mult bănet; aceasta era insula Delos, care putea să primească

și să expedieze 10 000 de sclavi pe zi, încît s-a creat și un proverb pe socoteala ei:

„Negustorul, trage la țarm, desfă-ți marfa, totul s-a vîndut“.

669 Aceasta este pricina pentru care romanii, ajungînd bogați în urma distrugerii Carthaginei și a Corinthului⁴⁸⁶, și-au procurat mulți sclavi de casă. Tîlharii, observînd această cale ușoară de cîștig, s-au îmbulzit cu toții s-o îmbrățișeze, ei fiind și răpitorii și vînzătorii de trupuri omenesti. Au contribuit la această stare de lucruri și regii Ciprului și ai Egiptului, care erau învrăjbiți cu syrienii. Dar nici rhodienii nu le erau prieteni, astfel că nu le veniră de loc în ajutor. În același timp, tîlharii, prefăcîndu-se că fac negoț de sclavi, se țineau fără încetare de fărădelegi. În afară de acestea, nici romanii nu se sinchiseau prea mult de cele ce se petreceau dincolo de Taurus. Ei au trimis pe Scipio Aemilianus⁴⁸⁷ ca să inspecteze neamurile și orașele din acele părți, apoi pe alții cîtiva. Aceștia s-au lămurit că acest neajuns izvorăște din nepriceperea prefectilor; în același timp, pentru că romanii înșiși au ratificat succesiunea la tron a lui Seleucos Nicator⁴⁸⁸, acuma se rușinau s-o abolească. Starea de lucruri care s-a creat a favorizat ocuparea acestei țări de către părți, care stăpîneau regiunile de dincolo de Eufrat, și în cele din urmă, de armeni, care alipiră și ținutul de dincolo de Taurus pînă în Fenicia. Armenii au micșorat puterea regilor și întregul neam (cilician), doar marea au lăsat-o pe seama cilicienilor. Pînă la urmă, romanii se văzură siliți să-i oprime cu oaste și război pe cei lăsați de ei să se dezvolte (fără opreliști) și care luaseră proporții. E greu să le ierți (romanilor) această nepăsare. Preocupați de alte treburi mai apropiate și mai la îndemînă, ei au scăpat din vedere neregulile din regiunile mai depărtate. Acestea am socotit de cuviință să le spun pe scurt ca o digresiune.

3 Dincolo de Corakesion se află orașul Arsinoe⁴⁸⁹, apoi Hamaxia, o așezare ridicată pe o colină având și o stațiune navală, de unde se transportă lemn pentru construcțiile navale. Este vorba de lemn de cedru, în cea mai mare parte, care, în acele părți ale lumii, pare să existe din belșug. De aceea Antonius i-a dăruit Cleopatrei locurile acestea, fiind cu totul prielnice construcțiilor navale. Urmează la rând Laertes⁴⁹⁰, o fortăreață de strajă situată pe o colină în formă de mamelon, înzestrată cu șantier naval, apoi, orașul Selinunt⁴⁹¹ și Cragos⁴⁹², o stincă piezișă la țărmul mării; dincolo de ea, se întâlnește fortăreața Charadrus⁴⁹³, având și ea o stațiune navală, dominată de un munte cu numele Andriclos⁴⁹⁴, apoi un țărm prăpăstios numit Platanistus⁴⁹⁵. Urmează promontoriul Anemurion⁴⁹⁶, punct în care continentul se apropie cel mai mult de promontoriul Crommyon⁴⁹⁷ al țărmului cipriot lăsând între ele un braț de mare de 350 de stadii (64,75 km). Până la Anemurion, începând de la munții Pamphylii, navigația pe lângă țărmul cilician însumează 820 de stadii (171,70 km), restul croazierei până la Soloi este cam de 500 de stadii (92,50 km). Primul oraș de pe acest țărm, după Anemurion, este Nagidos⁴⁹⁸. 670 Urmează apoi Arsinoe cu loc de acostare, apoi locul Melania⁴⁹⁹ și orașul Kelenderis⁵⁰⁰ înzestrat cu port. Unii, printre care este și Artemidoros, socotesc că acest port și nu Corakesion marchează începutul Ciliciei. Potrivit măsurătorilor date de Artemidoros⁵⁰¹, de la gura Pelusiacă până la Orthosia sînt 3 600 de stadii (666 km), iar până la riul Orontes, 1 130 (209,05 km), de aici, în continuare până la Porti, 525 (97,125 km), iar până la hotarele cilicienilor, 1 920 (355,20 km).

4 Vine apoi la rând Holmoi, prima așezare a seleucienilor de astăzi, care însă, după ce s-a întemeiat Seleucia pe Calycadnos⁵⁰², s-au mutat în acest oraș. În apropiere se află și gura râului Calycadnos⁵⁰³, după ce se ocolește țărmul ce creează promontoriul numit Sarpedon⁵⁰⁴. Aproape de Calycadnos se află și Zephyrion⁵⁰⁵, și acesta tot un promontoriu. Riul

poate fi străbătut cu vasele de la gură în sus pînă în Seleucia, oraş bine populat, ale cărui rînduieli sînt cu totul deosebite de felul de viaţă cilician şi pamphylian. Aici au trăit, pe vremea noastră, bărbaţi vrednici de pomenire, dintre filosofii peripatetici, Athenaios⁵⁰⁶ şi Xenarchos; primul din ei, Athenaios, s-a preocupat şi de treburile publice şi, o bucată de vreme, el s-a aflat în fruntea poporului din patria sa. Dar, ajungînd în legături de prietenie cu Murena⁵⁰⁷, cînd s-a dat în vileag complotul urzit de acesta împotriva lui Caesar Augustus, Athenaios încercă să fugă, dar fu prins împreună cu Murena. Dovedit însă nevinovat, el a fost eliberat de Augustus. Cînd s-a întors la Roma şi primii oameni cu care s-a întilnit l-au salutat şi s-au informat despre pătaniile lui, el le-a răspuns cu versul lui Euripide⁵⁰⁸:

„Vin părăsind al morţii tărîm şi porţi de-ntuneric”.

După aceea, trăi doar puţină vreme, deoarece îşi găsi sfîrşitul sub dărîmăturile casei în care locuia şi care s-a prăbuşit peste el în timpul nopţii. Xenarchos, pe ale cărui lecţii le-am audiat şi noi, n-a trăit multă vreme în oraşul său natal, ci mai mult în Alexandria, la Atena şi, în cele din urmă, la Roma, îmbrăţişînd cariera de dascăl. Bucurîndu-se şi de prietenia cu Areios⁵⁰⁹ şi, mai tîrziu, de cea a lui Caesar Augustus, a continuat să trăiască în cinste pînă la bătrîneţe. Puţin înainte de moarte, pierzîndu-şi vederea, pieri de boală.

5 Dincolo de Calycadnos se află Stîncea Pestriţă⁵¹⁰, cu trepte tăiate de mîna omului, ce duc în Seleucia. Urmează apoi promontoriul Anemurion, omonim cu primul, apoi insula Crambusa⁵¹¹ şi promontoriul Corycos⁵¹²; la 30 de stadii (3,70 km) mai sus de acesta este peştera Corykion⁵¹³, unde creşte cel mai bun sofran. Ea este o cavernă uriaşă şi rotundă, împrejmuită de o sprînceană stîncească, pretutindeni destul de înaltă; coborînd în peşteră, dai de un sol accidentat şi în mare parte stîncos, plin de arbuşti

mereu verzi și domestici. Parte din sol care produce șofran a fost semănat. Există aici și o peșteră cu un izvor bogat ce țîșnește la suprafață ca un șuvoi cu apă limpede și cristalină, dar care îndată intră sub pământ; curgînd printr-o albie subterană ascunsă, el se varsă în mare; se cheamă „apă amară“.

6 Dincolo de Corycos se află insula Elaiussa, situată în fața țărmlui continental, pe care l-a populat Archelaos⁵¹⁴ cînd și-a pregătit domnia, ocupînd Cilicia Aspră întregă, în afară de Seleucia; de altfel, așa o stăpînise înainte și Amyntas⁵¹⁵ și, încă mai înainte, Cleopatra⁵¹⁶. Cum acest loc era foarte potrivit pentru jafuri atît pe uscat cît și pe mare — pe uscat, datorită înălțimii munților și numărului mare al populațiilor de dincolo de ei, care aveau cîmpii și ogoare întinse, expuse incursiunilor; pe mare, din pricina abundenței lemnului de construcții navale, cît și a porturilor, fortărețelor și a văgăunilor numeroase —, se părea că față de întregă această situație, e de preferat ca aceste regiuni să fie cîrmuite mai degrabă de regi decît să se afle sub guvernatorii romani trimiși aici pentru judecări, dar care nu aveau de gînd să fie prezenți în permanență, nici mereu cu armele. Astfel, Archelaos a alipit Cappadociei Cilicia Aspră. Hota-rele acesteia se află între Soloi și Elaiussa, și le formează rîul Lamos⁵¹⁷ și satul cu același nume.

7 La capătul ramificațiilor muntelui Taurus se află muntele Olympos⁵¹⁸ și o fortăreață cu același nume, cuibul pirateresc al lui Zeniketos⁵¹⁹. De pe această culme se vede în zare întregă Lycia, Pamphylia, Pisidia și Milyas. Cînd Isauricus a cucerit muntele, Zeniketos și-a dat foc sieși și întregii sale locuințe. El stăpînea și Corycos și Phaselis ca și multe regiuni pamphyliene; pe toate le-a cucerit Isauricus.

8 După Lamos, urmează orașul Soloi⁵²⁰ vrednic de pomenit, fiind un punct ce marchează începutul celeilalte Cilicii din preajma golfului Issos. Orașul este fundat de ahei și rhodieni din Lindos. În Soloi, a cărui populație a scăzut mult, Pompeius Magnus

i-a așezat pe pirații rămași în viață și mai ales pe aceia socotiți că merită să fie salvați și ocrotiți, și i-a schimbat apoi numele în Pompeiopolis. Aici s-au născut bărbați cu renume ca Chrysipp⁵²¹, filosoful stoic, al cărui părinte s-a mutat aici din Tarsos, poetul comic Philemon⁵²² și în sfârșit Aratos⁵²³ care a compus în versuri *Fenomenele*.

672 9 Vine la rînd promontoriul Zephyrion⁵²⁴, purtînd același nume ca promontoriul de lîngă Calydnos. Urmează apoi Anchiale⁵²⁵, puțin mai retrasă de la mare, o fundație a lui Sardanapallos⁵²⁶, spune Aristobulos⁵²⁷; aici se află un monument al lui Sardanapallos și statuia lui de piatră cu degetele de la mîna dreaptă împreunate ca și cum ar pocni din ele și cu următoarea inscripție în caractere assyriene: „Sardanapallos, fiul lui Anakyndaraxes, a construit Anchiale și Tarsos într-o singură zi. Mănîncă, bea și te veselește; celelalte nu merită nici măcar atîta lucru“, adică nici măcar o pocnitură din degete. Și Choirilos⁵²⁸ pomenește de aceste cuvinte, ba chiar circulă următoarele versuri ale lui în acest sens:

„Atita am cit am mîncat
Și cu pasiune-am savurat;
Cîte plăceri eu am trăit
Cu pasiune am iubit.
Dar cele lucruri fericite
Prea multe zac azi părăsite“.

10 Mai sus de Anchiale se află fortăreața Kuinda⁵²⁹, pe care au folosit-o cîndva macedonenii ca depozit al tezaurului. Averile de aici le-a ridicat Eumenes⁵³⁰, pe vremea cînd era învrăjbit cu Antigonos⁵³¹. Mai sus încă și de această fortăreață și de Soloi se află regiunea muntoasă în care e zidit orașul Olbe⁵³²; acesta este înzestrat cu un templu al lui Zeus, și este întemeiat de Aias, fiul lui Teucros; preotul acestui templu era stăpîn peste Cilicia Tracheiotis. Apoi, în fruntea regiunii au ajuns mulți tirani și s-au organizat bandele de tîlhari. După nimircirca lor, întîmplată pe vremea noastră, această regiune se mai numea împărăția lui Teucros, dar, în

același timp și aceleiași ocîrmuiri i s-a zis și „preoțească“, ba chiar cei mai mulți din bărbații care au slujit aici ca preoți au purtat numele de Teucrici sau de Aianți. Intrînd prin căsătorie în această familie Aba, fiica lui Zenophanes, unul din tirani, obținut ea domnia pe care o deținuse înainte tatăl său în numele tutelei. Mai tîrziu și Antonius și Cleopatra, înduplecați de rugăminti, i-au dăruit-o Abei pentru serviciile aduse. Dar mai tîrziu i se luă domnia care a rămas membrilor familiei Teucros. După Anchiale, vin la rînd gurile rîului Kydnos aflate lîngă locul numit Regma („Ruptura“). Este un teren mlăștinos avînd și vechi stațiuni navale. În aceste părți se revărsă Kydnos⁵³³, după ce traversează pe la mijloc orașul Tarsos, izvorînd din muntele Taurus ce domină acest oraș; iar lacul format de revărsarea rîului servește de port orașului Tarsos.

11 Pînă aici, întregul țarm, începînd de la coasta 673 continentală a rhodienilor, se întinde dinspre apusul echinoctial spre răsăritul echinoctial, apoi se îndreaptă spre răsăritul de iarnă pînă la Issos, unde cotește spre miazăzi pînă în Fenicia; restul țarmului (mediteranean) se întinde spre apus pînă la Coloa-nele lui Heracles unde se sfîrșește. În fapt, istmul⁵³⁴ peninsulei pe care am descris-o acesta este, de la Tarsos și de la gura rîului Kydnos pînă la Amisos, deoarece distanța de la Amisos pînă la hotarele Ciliciei reprezintă cel mai mic interval. De aici pînă la Tarsos sînt 120 de stadii (55,50 km), iar de la Tarsos nu sînt mai multe pînă la revărsarea rîului Kydnos. În afară de aceasta, pînă la Issos și la marea de lîngă Issos nu există vreun alt drum mai scurt din Amisos decît cel prin Tarsos, nici din Tarsos pînă la Issos nu-i mai aproape decît din Tarsos pînă în Kydnos, încît e limpede că, pe bună dreptate, acesta poate fi istmul; totuși, obișnuit, se spune că este cel măsurat pînă în golful Issos, substituindu-i-se pe furis acest golf, deoarece este mai cunoscut. Din același motiv și linia pe care am trasat-o din regiunea rhodiană pînă la Kydnos am arătat⁵³⁵ că este aceeași cu cea care ține pînă la Issos, fără să facem vreo deo-

sehire; la fel spunem că Taurus se întinde pe direcția acestei linii pînă în India.

12 Orașul Tarsos⁵³⁶ este așezat într-o cîmpie. Este întemeiat de argieni, care au pribegit prin lume în frunte cu Triptolemos, căutînd-o pe Io. Kydnos taie orașul în două chiar pe la mijloc, trecînd pe lângă gimnaziul efebilor. Cum izvorul lui nu este prea departe de aici, iar albia străbate o vale adîncă, de unde curînd cade în oraș, cursul riului Kydnos este rece și involburat, de aceea apa lui prieste atît viteilor cît și oamenilor suferinzi de îngroșarea nervilor și de diaree.

13 Atîta a fost de mare zelul bărbaților din Tarsos pentru filosofie și pentru celelalte discipline ale ciclului de învățămînt, încît ei au întrecut și Atena și Alexandria și, se poate spune, oricare altă localitate, în care au existat vreodată școli și dispute filosofice. Deosebirea este doar că, aici în Tarsos, cei care cultivă științele sînt toți din partea locului, străini nu vin ușor aici. Dar nici băștinașii înșiși nu prea rămîn în Tarsos, ci caută să-și desăvîrșesc studiile plecînd în străinătate și, după ce și le-au perfecționat, rămîn cu plăcere printre străini, doar puțini se mai întorc acasă. Celorlalte orașe pe care le-am pomenit de curînd, în afară de Alexandria, li se întîmplă tocmai dimpotrivă: vin mulți în ele și își petrec acolo timpul cu plăcere, dar dintre localnici n-ai putea să vezi mulți nici plecînd în străinătate, dar nici silindu-se la studii în propriul oraș; cu cei din Alexandria se întîmplă și una și alta, pentru că ei și primesc mulți străini, dar și trimit în străinătate nu pe puțini dintre ai lor, apoi alexandrinii au tot felul de școli specializate în artele cuvîntului, dar, și în alte privințe, orașul are o populație înfloritoare și se bucură de o foarte mare autoritate care i-a cîștigat rangul de metropolă.

14 Bărbați renumiți din Tarsos au fost, dintre stoicei, Antipatros⁵³⁷, Archedemos, Nestor și încă doi Athenodori⁵³⁸. Unul din ei, numit Cordylion, a trăit la Marcus Cato și la el a și murit. Al doilea, fiul lui Sandon, căruia îi zic și Cananites, nume ce

provine de la un sat, a fost dascălul lui Caesar și s-a bucurat de mare cinste. Întorcându-se în patria sa deja bătrîn, el a schimbat cîrmuirea care era în vigoare pe atunci, deoarece era condusă prost, printre alții, de Boethos⁵³⁹; poet slab și cetățean rău, Boethos și-a cîștigat putere mai ales atrăgîndu-și poporul prin intrigi. În afară de aceasta l-a mai făcut să crească (în ochii oamenilor) și Antonius, la început, pentru că a primit de la el un poem scris în cinstea victoriei de la Philippi⁵⁴⁰, dar ceea ce l-a ridicat și mai mult a fost ușurința atît de des întîlnită la tarsieni de a improviza subit asupra unei teme date. Antonius, promițîndu-le tarsienilor instituirea unui gimnaziu, l-a numit pe Boethos în fruntea lui și i-a încredințat acestuia toate cheltuielile. Dar a fost prins că a sustras, printre altele, pînă și uleiul (de opaite). Dovedit vinovat de cei care l-au acuzat în fața lui Antonius, Boethos i-a îndepărtat acestuia minia spunîndu-i, printre altele, următoarele cuvinte: „Așa cum Homer a cîntat în versuri pe Ahile, pe Agamemnon și pe Odysseus, tot astfel te-am cîntat eu pe tine; este nedrept, deci, să fiu adus în fața ta cu astfel de acuzații“. Luînd atunci cuvîntul acuzatorul, i-o întoarse: „Dar Homer n-a furat uleiul lui Agamemnon, nici pe al lui Ahile, tu însă ai făcut-o și vei da socoteală“. Izbutind totuși, prin anumite servicii, să îndepărteze urgia, Boethos a continuat, întru nimic știrbit în autoritatea sa, să conducă și să administreze orașul pînă la moartea lui Antonius. Preluînd în această stare conducerea orașului, Athenodoros o bucată de vreme a încercat cu vorba să-l abată pe calea cea bună atît pe Boethos cît și pe complicii lui, dar, cum ei nu s-au dat în lături de la nici un abuz, Athenodoros s-a servit de autoritatea ce i-a acordat-o Cezarul și i-a izgonit din patrie, condamnîndu-i la exil. Aceștia, înainte de a pleca, au scris pe ziduri împotriva lui Athenodoros următoarele cuvinte:

*„Tinerii fapte-mplinesc,
Adulții porunci croiesc,
Bătrînii băsini troznesc“.*

075

Deoarece Athenodoros luă totul în glumă, poruncind doar să se facă o corectare: *Bătrînii tunete trăznesc*, cineva, din dispreț față de îngăduința lui și cum îi mergea și burta, i-a mînjit urît poarta și zidul cu murdărie, apropiindu-se noaptea de casa lui. Athenodoros, acuzînd în adunare acea răzvrătire, vorbi astfel: „Boala orașului și starea lui vicioasă poate fi observată din multe lucruri, printre care și din excremente“. Aceștia, așadar, au fost filosofi stoici. Filosof academic a fost Nestor⁵⁴¹ din vremea noastră, dascălul lui Marcellus, fiul Octaviei, sora lui Augustus. Și acesta a ajuns în fruntea treburilor publice ca urmaș al lui Athenodoros și pînă la sfîrșitul vieții a trăit în cinste în fața guvernatorilor (romani) și în cetatea sa.

15 Dintre ceilalți filosofi

„Care-aș putea să-i cunosc, ba chiar și pe nume le-aș spune“⁵⁴²

au fost și Plutiades⁵⁴³ și Diogenes, care erau din categoria dascălilor care cutreierau orașele și instituiau școli ieftine. Diogenes, cel puțin, declama versuri mai ales tragice pe o temă dată, ca și cum ar fi fost inspirat de însuși Phoebus Apollon. S-au mai născut în Tarsos și unii gramatici ale căror lucrări s-au păstrat, cum sînt Artemidoros⁵⁴⁴ și Diodoros⁵⁴⁵. Un poet tragic foarte prețuit, unul din membrii declarați ai Pleiadei, a fost și Dionysides. Mai ales Roma poate da socoteală cu numărul literaților proveniți din acest oraș, pentru că e plină de bărbați din Tarsos și din Alexandria. Așa este, deci, orașul Tarsos.

16 Dincolo de Kydnos se întilnește rîul Pyramos⁵⁴⁶ ce curge din Cataonia; despre el am pomenit și mai înainte⁵⁴⁷. Artemidoros⁵⁴⁸ spune că de aici pînă la Soloi, în linie dreaptă, călătorind pe mare, sînt 500 de stadii (92,50 km). În apropiere se află și Mallos⁵⁴⁹, situat pe o culme, oraș întemeiat de Amphilochos, de Mopsos⁵⁵⁰ și Manto, despre care circulă multe povești. Noi înșine am amintit⁵⁵¹ de ele în paragrafele despre Calchas și despre întrecerea în

care s-au angajat Calchas și Mopsos pe tema profeției. Unii, cum este și Sofocle, strămută această dispută în Cilicia, pe care însă, după obiceiul tragic, o numește Pamphylia, după cum și Lyciei îi spune Caria, iar Troiei și Lydiei, Frigia. Pînă și moartea lui Calchas aici o fixează, printre alții, și Sofocle. Aceștia s-au luat la întrecere, după cîte se spune, nu numai în legătură cu profeția, ci și cu domnia. Astfel se povestește că Mopsos și Amphilochos, venind din Troia, au întemeiat orașul Mallos; apoi Amphilochos a plecat în Argos dar, nemulțumit de argieni, s-a întors iar la Mallos; deoarece nu i s-a admis să fie pârtaș la tron, el s-a luptat de unul singur cu Mopsos, au căzut amîndoi în luptă și au fost înmormîntați astfel ca unul să nu se afle în fața celuilalt. Și astăzi se văd mormintele lor lingă Magarsa⁵⁵², aproape de Pyramos. Din Mallos este Crates⁵⁵³ gramaticul al cărui discipol se spune că a fost Panaitios.

17 Mai sus de la acest țarm se întinde cîmpia Aleion, prin care Philotas⁵⁵⁴ a condus cavaleria lui Alexandru, în vreme ce Alexandru însuși mergea în fruntea falangei, din Soloi, parcurgînd litoralul și regiunea orașului Mallos, pînă la Issos, împotriva trupelor lui Darius. Se mai spune și că Alexandru a adus jertfe ca unui erou lui Amphilochos, datorită înrudirii lui cu argienii. Hesiod⁵⁵⁵ susține că Amphilochos a fost ucis de Apollon la Soloi, alții pretind că aceasta s-a întîmplat în cîmpia Aleion, iar alții apoi, în Syria, pe cînd se întorcea din Aleion în urma concursului.

18 După Mallos urmează Aigaii⁵⁵⁶, orașel ce are și loc de acostare, apoi Porțile Amanide⁵⁵⁷, și acestea cu loc de acostare; la acestea se sfîrșește muntele Amanos⁵⁵⁸ care se ramifică din Taurus și se întinde mai sus de Ciliciă, în partea ei de răsărit, aflîndu-se mereu în stăpînirea mai multor tirani care aveau aici fortărețe. Pe vremea noastră, a ajuns stăpîn pe toate Tarcondimotos⁵⁵⁹, un bărbat vrednic de toată lauda, pe care romanii l-au numit rege pentru vrednicia lui. El a lăsat domnia urmașilor săi.

19 După Aigaii vine la rînd Issos⁵⁶⁰, un orașel înzestrat cu loc de acostare, apoi riul Pinaros⁵⁶¹. Aici s-a dat bătălia dintre Alexandru și Darius. Și golful de aici a fost numit Issos. În el se află orașele Rhosos⁵⁶² și Myriandros⁵⁶³ după cum și Alexandria⁵⁶⁴, Nicopolis, Mopsuestia și așa-zisele Porți⁵⁶⁵ care formează hotarul dintre cilicieni și syrieni. În Cilicia se află și templul ca și oracolul Artemidei Sarpedonia; oracolele sînt rostite aici de niște persoane ce cad în transă.

20 Dincolo de Cilicia, primul oraș al syrienilor este Seleucia din Pieria⁵⁶⁶ și, în apropierea lui, gura riului Orontes⁵⁶⁷. De la Seleucia pînă la Soloi, navigația în linie dreaptă numără doar puțin lipsă din 1 000 de stadii (185 km).

21 Cum cilicienii din Troia, despre care pomeneste Homer, se deosebesc mult de cilicienii de dincolo de Taurus, unii autori îi prezintă pe cei din Troia colonizatorii acestora din urmă și le indică anumite locuri cum sînt Theba și Lyrnessos în Pamphylia, alții, apoi, pomenesc și aici de o cîmpie Aleion⁵⁶⁸. După ce am descris și regiunile de dincolo de Taurus ale peninsulei sus-pomenite, trebuie să adăugăm și cele ce urmează.

677 22 Căci Apollodoros⁵⁶⁹, în cartea sa despre *Catalogul corăbiilor* lui Homer, spune și următoarele: „Toți din Asia, cîți au servit ca auxiliari în oștirea troienilor, sînt socotiți de Homer locuitori ai peninsulei al cărei istm are cea mai pronunțată îngustime între golful vecin cu Sinope și golful Issos. Laturile exterioare ale acestei peninsule în formă de triunghi sînt inegale; ele se întind, una, din Cilicia pînă la Chelidoniai, cealaltă, de la Chelidoniai pînă la gura Pontului Euxin, a treia apoi, de aici pînă la Sinope“. De fapt, afirmația sa că numai cei din peninsulă (au fost auxiliarii troienilor) ar putea fi dovedită ca inexactă prin aceleași argumente prin care am adevărit mai înainte⁵⁷⁰ că nu numai cei de dincoace de Halys (le-au dat ajutor troienilor). Căci locurile din preajma Pharnakiei, în care spuneam⁵⁷¹ că locuiesc halizonii, situîndu-se în afara riului

Halys, cad astfel și în afara istmului, chiar de s-ar identifica istmul cu gîtuirea peninsulei dintre Sinope și Issos și nu numai cu această gîtuire, ci și cu adevărata îngustare a peninsulei, cea dintre Amisos și Issos. Apollodoros⁵⁷² n-a delimitat corect istmul și golfurile care-l formează, deoarece le-a inversat primele limite cu acestea din urmă. Dar cea mai gravă greșală din toate este faptul că, atribuind peninsulei formă de triunghi, el îi determină⁵⁷³ trei laturi exterioare; apoi, cînd menționează aceste laturi periferice pare că suprimă latura de la gîtuirea peninsulei, socotind oarecum și pe aceasta drept latură, doar nu exterioară și nici la mare. Dacă, așadar, aceste gîturi ale peninsulei ar fi fost atît de apropiate încît puțin ar fi lipsit pînă să se unească una de alta, anume latura ce cade pe Issos și cea care cade pe Sinope, s-ar mai fi putut admite afirmația că peninsula are formă de triunghi. Așa însă, cînd între golfurile pomenite de el însuși se găsește un interval de 3 000 de stadii (555 km), e semn de ignoranță și nicidecum descriere regională, să conferi formă de triunghi unui patru-later ca acesta. El a compus totuși o descriere regională în vers comic, conturînd marginile uscatului. Rămîne aceeași lipsă de cunoaștere, chiar dacă se reduce istmul la o lățime minimă, la cît l-au fixat cei care au greșit cel mai mult și anume la jumătate din întreg, cît a socotit și Artemidoros, adică la 1 500 de stadii (277,50 km), pentru că nici așa nu se creează încă o figură de triunghi. Apoi Artemidoros nu a delimitat corect nici laturile exterioare, fixînd-o pe una de la Issos pînă la Chelidoniai, deoarece mai rămîne întreg țărmlul Lyciei ce se întinde pe aceeași dreaptă cu aceasta precum și țărmlul continental al rhodienilor pînă la Physcos. De aici, țărmlul uscatului, descriînd o cotitură, începe să formeze a doua latură, pe cea de apus, pînă în Propontida și în Bizanț.

23 În afară de aceasta, deoarece Ephoros⁵⁷⁴ a spus 678 că această peninsulă este populată de șaisprezece neamuri, trei elene, celelalte barbare, în afara celor

amestecate, astfel că la mare sînt cilicieni, pamphylieni, lycieni, bithyni, paphlagoni, mariandyni, troieni, carieni, iar în inima uscatului, pisidieni, mysieni, chalybi, frigieni și milyeni, enumerînd aceste neamuri, Apollodoros⁵⁷⁵ susține că mai este un al șaptesprezecelea neam, cel al galaților, care s-a ivit ulterior lui Ephoros. Dintre semințiile enumerate, cele elene încă nu se așezaseră aici pe vremea războiului troian, iar cele barbare s-au contopit mult de-a lungul vremii. Poetul Homer menționează neamul troienilor și semințiile decurînd pomenite ca paflogoni, mysi, frigieni, carieni, lycieni și meoni, în loc de lydieni, ca și alte seminții necunoscute, cum sînt halizonii și cauconii. În afara efectivului din *Catalog*, Poetul mai pomeneste pe ketei, solymi, cilicieni din cîmpia Thebei și pe lelegi. Pamphylieni, bithynii, mariandynii, pisidienii, chalybii, milyenii, cappadocii nici măcar n-au fost pomeniți de Homer, unii, pentru că încă nu erau statorniciți pe aceste meleaguri, alții, deoarece au fost cuprinși în interiorul altor popoare, cum au fost idrieii⁵⁷⁶ și termilii în rîndurile carienilor, dolionii și bebrycii, în ale frigienilor.

24 Mi se pare însă că Apollodoros nici măcar părerea lui Ephoros n-a urmărit-o destul de corect, iar cuvintele Poetului parte le-a învălmășit, parte le-a denaturat. Căci pe Ephoros trebuia să-l ia la rost, în primul rînd, pentru acest lucru: de ce-i așază pe chalybi în interiorul peninsulei, atît de departe spre răsărit și de Sinope și de Amisos? Căci cei care susțin că istmul acestei peninsule este dreapta trasă de la Issos la Pontul Euxin o schițează oarecum ca un meridian, pe care unii îl consideră același cu cel ce duce pînă la Sinope, iar alții, cu acela pînă la Amisos, dar pînă la chalybi, nimeni nu l-a socotit vreodată, deoarece linia care s-ar trasa pe la aceștia ar fi oblică cu desăvîrșire. Într-adevăr, meridianul care ar trece pe la chalybi ar trebui trasat prin Armenia Mică și peste Eufrat, cuprinzînd în interior întregă Cappadocia, Commagene, Amanos și golful Issos. Dacă, așadar, am admite că și linia oblică sus-

pomenită ar delimita istmul, cea mai mare parte a acestor regiuni și mai cu seamă Cappadocia ar fi cuprinse în interiorul ei precum și regiunea numită azi în mod particular Pont, parte a Cappadociei de lângă Pontul Euxin. În felul acesta, dacă și pe chalybi trebuie să-i integrăm în interiorul peninsulei, cu atât mai mult ar trebui cuprinși în ea cataonii, cappadocii cu amîndouă împărțirile lor, și lycaonii, pe care, la fel, el i-a omis. De asemenea, de ce Apollodoros i-a așezat în inima uscatului pe chalybi, pe care Homer⁵⁷⁷ — așa cum am arătat — i-a numit halizoni? Bine era să spună că ei se despart în două grupări, unii la mare, alții în interiorul peninsulei. Același lucru trebuia să facă și în cazul Cappadociei și în cel al Ciliciei. El însă nu a menționat Cappadocia, iar dintre cilicieni i-a pomenit numai pe cei de la mare. Cei de sub Antipatros Derbetes și homonadei ca și mai mulți alții care s-au unit cu pisidienii,

679

*„Niște oameni
Ce nu-s deprinși cu marea și nu gustă
Mîncările din sare potrivite“⁵⁷⁸*

ce loc ocupă? El n-a precizat, de altfel, nici despre lydieni și nici despre meoni, dacă sînt două neamuri sau unii și aceiași, și dacă trăiesc aparte sau dacă sînt cuprinși într-o altă seminție. Un neam atât de însemnat nu poate fi trecut sub tăcere, iar autorul care nu vorbește despre el nu va părea oare că a omis una din cele mai importante informații?

25 Cine sînt apoi cei amestecați? Căci noi nu i-am putea indica, în afara neamurilor menționate, nici printre cei pe care Apollodoros i-a desemnat cu numele, dar nici printre alții pe care i-a omis și pe care noi am putea să-i socotim în locul neamurilor mixte; nu i-am putea prezenta nici printre aceia pe care i-a pomenit, dar nici printre ceilalți pe care i-a omis. Căci, chiar de-au fost unii amestecați cu alții, partea predominantă i-a preschimbat fie în

eleni, fie în barbari; nu cunoaştem al treilea neam, pe cel amestecat.

26 Apoi, devreme ce seminţiile elenilor sînt trei la număr, care din ele locuiesc în peninsulă? Căci dacă, în vechime, ionienii şi atenienii erau unii şi aceiaşi, să se spună atunci că şi dorienii şi eolienii erau aceiaşi, astfel că, de fapt, ar fi numai două seminţii elene⁵⁷⁹. Dacă însă trebuie să-i împărţim pe eleni după caracterele ulterioare precum şi după dialecte, patru ar fi şi seminţiile după cum şi dialectele. După împărţirea lui Ephoros⁵⁸⁰, în mod deosebit, această peninsulă este populată nu numai de eleni ci şi de atenieni, aşa cum s-a arătat în prezentarea lor detaliată. Astfel de obiecţii se cuvenea să fie ridicate împotriva lui Ephoros. Apollodoros însă nu s-a preocupat deloc de ele, ci la cele şaisprezece neamuri el adaugă pe al şaptesprezecelea, pe cel al galaţilor, de altfel, util să fie menţionat (şi acesta), dar faţă de situaţia celor spuse sau omise de Ephoros, el n-a socotit de cuviinţă (să ia atitudine). A menţionat doar cauza omisiunilor, pentru că toate aceste evenimente sînt posterioare lui Ephoros.

27 Trecînd apoi la Homer, Apollodoros afirmă corect că s-a petrecut o mare confuzie între neamurile barbare de la războiul troian pînă în vremurile de astăzi, din cauza migraţiunilor. De atunci s-au ivit unele neamuri noi, altele au dispărut, unele s-au despărţit, iar altele s-au contopit într-unul singur. Dar Apollodoros nu prezintă corect două cauze pentru care Poetul nu a pomenit de unele neamuri şi
 680 anume fie pentru că peninsula încă nu era populată de acel neam, fie pentru că acel neam era cuprins în altul. Într-adevăr, Poetul n-a pomenit Cappadocia, nici Cataonia, după cum, iarăşi, nici măcar Lycaonia, şi motivul nu este nici unul din cele două arătate mai sus. Căci nu avem despre aceste neamuri nici o informaţie de acest fel. E ridicol să te preocupi şi să cauţi scuze pentru ce Homer i-a omis pe cappadocieni şi pe lycaoni, dar pentru ce Ephoros a făcut acelaşi lucru, Apollodoros însuşi evită s-o spună, cu toate că adăugase cuvintele acestuia pen-

tru a le examina și judeca⁵⁸¹. De asemenea, este ridicol să arăți că Homer a spus meoni în loc de lydieni, dar să nu semnalezi faptul că Ephoros n-a menționat nici pe lydieni și nici pe meoni.

28 Zicînd apoi că Homer pomenește de anumite neamuri obscure, el îi enumeră corect pe cauconi, solymî, ketei, lelegi și pe cilicienii din cîmpia Thebei; pe halizoni însă îi plămăiește el însuși, ba mai degrabă aceia care prima oară, neștiind cine sînt halizonii, le-au schimbat numele în mai multe feluri și au prezentat tot soiul de scorneli despre proveniența argintului și a multor metale, toate epuizate astăzi. Din același zel, el a adunat și acele istorioare pe care Demetrios Skepsios le înfățișează luîndu-le de la Callisthenes⁵⁸² și de la alți autori, care nu sînt scutiți de denaturări în privința halizonilor, că averea lui Tantal și a Pelopizilor a provenit din minele de prin Frigia și Sipylos; a lui Cadmos, din minele Thraciei și din muntele Pangaion; averea lui Priam, din minele de aur ale astyrilor de lângă Abydos, din care se mai păstrează puține urme și astăzi; pămîntul scos din ele e mult și săpăturile făcute sînt semne ale vechiului minerit; bogățiile lui Midas au provenit din minele din muntele Bermion, cele ale lui Gygas, ale lui Alyattes și ale lui Croesus, din minele Lydiei și ale regiunii dintre Atarneus și Pergamon, unde se află un oraș pustiu ale cărui împrejurimi sînt perforate de extracția metalelor.

29 Mai mult decît atît, ceea ce i s-ar mai putea imputa lui Apollodoros este faptul că, în vreme ce autorii mai tineri aduc numeroase date noi față de afirmațiile lui Homer, Apollodoros, care este obișnuit să foarfece peste măsură aceste știri, aici nu numai că le-a nesocotit complet, dar chiar, dimpotrivă, a contopit afirmații contrare. Astfel, Xanthos Lidianul⁵⁸³ afirmă că, abia după războiul troian, au venit frigienii din Europa, din stînga Pontului Euxin; i-a condus Scamandrios de la berekynti și din Ascania. La acestea, Apollodoros adaugă că Homer pomenește de aceeași Ascanie de care vorbește și Xanthos:

„Phorkys și Ascaniu, zeu în făptură, duceau de departe,
Chiar din Ascania, pe frigienii cei gata de harță”⁵⁸⁴.

681 Iar dacă lucrurile stau astfel, migrația a putut avea loc după războiul troian; în timpul acestui război, ajutoarele pomenite de Homer au venit de pe țărmul continental potrivit, de la berekynti și din Ascania. Cine erau, așadar, acești frigieni?

„Cei care tabăra-aveau la Sangariu pe maluri”⁵⁸⁵.

despre care Priam zice:

„Doar și eu între dînșii eram socotit ca tovarăș”⁵⁸⁶.

Și de ce a trimis Priam să-i cheme pe frigieni de la berekynti, cu care el nu avea nici o legătură, dar i-a ocolit pe vecini, pe care el însuși îi ajutase înainte? Iar când face aceste precizări despre frigieni, el adaugă și informații despre mysii, în contradicție cu primele, deoarece spune că și un sat al Mysiei se cheamă Ascania, fiind situat în vecinătatea unui lac cu același nume, din care curge riul Ascanios, pomenit și de Euphorion⁵⁸⁷:

„Lingă Ascania, riu mysian cu ape (profunde)”,

precum și de Alexandros Etolianul⁵⁸⁸:

„Cei ce pe riul Ascaniu își au locuința, aproape
De-ale Ascaniei maluri, unde feciorul Meliei,
Fiul lui Seilenus, Dolion. (cu cinste) trăiește”.

Ba, zice el, și regiunea Mysiei din jur de Cyzic se numește Dolionis, prin care trece drumul spre Miletupolis. Dacă, așadar, aceasta este situația locurilor pomenite și se dovedesc ca atare prin cele ce se văd astăzi și prin mărturia poezilor, atunci ce l-a determinat pe Homer să menționeze această Ascanie, dar să nu pomenească nimic de cea despre care vorbește Xanthos? Dar am vorbit și mai înainte⁵⁸⁹ despre aceste lucruri în capitolele închinete mysilor și frigienilor, astfel că e timpul să-i punem capăt.

CAPITOLUL 6

1 Ne-a rămas să parcurgem insula Cipru, situată la miazăzi de peninsula descrisă pînă acum. Am arătat⁵⁹⁰ că marea cuprinsă între Egipt, Fenicia, Syria și restul țărmlui pînă la litoralul continental al Rhodosului este într-un fel alcătuită din Marea Egiptului, a Pamphyliei și de marea din golful Issos. În aceasta se află Ciprul, cu părțile lui dinspre miazănoapte aproape atingînd Cilicia Aspră, punct în care insula este cea mai apropiată de continent; regiunile ei răsăritene se învecinează cu golful Issos, cele apusene sînt udate de Marea Pamphyliei, iar cele dinspre miazăzi, de Marea Egiptului. Această mare își unește apele înspre apus cu Marea Lybiei și cu Marea Carpathică⁵⁹¹. În părțile ei de miazăzi și de răsărit se află Egiptul și țărml din continuare pînă în Seleucia și Issos, spre miazănoapte, Ciprul și Marea Pamphyliei. Această mare, la rîndul său, e mărginită dinspre miazănoapte de țărmlurile stîncose ale Ciliciei Aspre, ale Pamphyliei și ale Lyciei pînă la litoralul rhodian al continentului, dinspre apus, de insula Rhodos, dinspre răsărit, de insula Cipru în părțile ei de lingă Paphos⁵⁹² și Acamas, iar înspre miazăzi, această mare se unește cu Marea Egiptului. 682

2 Circumferința Ciprului este de 3 420 de stadii (632,70 km) măsurînd și golfurile. Lungimea insulei, parcursă pe jos de la răsărit la apus, anume de la Cleides⁵⁹³ („Cheile“) pînă la Acamas, este de 1 400 de stadii (259 km). Cleides sînt două insulițe situate în apropiere de Cipru, în părțile răsăritene ale insulei, aflîndu-se la 700 de stadii (129,50 km) depărtare de Pyramos. Acamas⁵⁹⁴, apoi, este un promontoriu ce are două vîrfuri țuguiate și multă pădure, fiind situat în părțile apusene ale insulei; acesta înaintează spre miazănoapte pînă foarte aproape de Selinus din Cilicia Aspră, formînd între ele o strîmtoare de 1 000 de stadii (185 km); de Side a Pamphyliei îl desparte un braț de mare de 1 600 de

stadii (296 km), iar de insulele Chelidoniai, un altul, de 1 900 de stadii (351,50 km). Figura întregii insule este alungită în două direcții și, într-un loc al ei, se creează și un istm cu laturile ce-i determină lățimea. Așa-i sînt și regiunile luate fiecare aparte, ca s-o spunem pe scurt, pornind din punctul ei cel mai apropiat de continent.

3 Spuneam undeva⁵⁹⁵ că în dreptul capului Anemurion al Ciliciei Aspre se întinde, din partea potrivnică, promontoriul Ciprului numit Capul Crommyon („Capul Cepei“), la 350 de stadii (64,75 km) depărtare. De aici călătoria pe mare, avînd insula în dreapta, uscatul în stînga, ține în linie dreaptă spre miazănoapte-răsărit și spre insulele Cleides pe un parcurs de 700 de stadii (129,50 km). În acest interval se află orașul Lathos cu loc de acostare și stațiuni navale, fundat de laconienii lui Praxandros în fața orașului Nagidos din Cilicia. Urmează apoi Aphrodision⁵⁹⁶, unde insula se îngustează. Traversarea insulei de aici la orașul Salamis⁵⁹⁷ este de 70 de stadii (12,95 km). Vine apoi la rînd Coasta Aheilor⁵⁹⁸ la care a acostat prima oară Teucros, întemeietorul orașului Salamina din Cipru, cînd a fost izgonit, după cîte se spune, de tatăl său Telamon. În continuare este orașul Carpasia⁵⁹⁹ care are un port; el este situat în dreptul promontoriului Sarpedon. Calea de traversare a istmului din Carpasia pînă la insulele Carpasiai⁶⁰⁰ și la marea de miazăzi face 30 de stadii (5,55 km). Urmează apoi un promontoriu și un munte. Culmea muntelui se cheamă Olymp⁶⁰¹, avînd un templu al Afroditei Acraia, în care femeile sînt oprite să intre și să-l viziteze. În fața acestora, în apropiere, se află insulele Cleides și mai multe altele, apoi insulele Carpasiai și, dincolo de ele, orașul Salamis, de unde se trăgea istoriograful Aristos⁶⁰². Vine apoi la rînd orașul și portul Arsinoe⁶⁰³, apoi un alt port zis Leucolla⁶⁰⁴, apoi promontoriul Pedalion⁶⁰⁵, dominat de o colină stîlcoasă și înaltă în formă de masă, închinată Afroditei. De la Cleides, pînă aici, sînt 680 de stadii (125,80 km). În continuare, țărmlul este crestat

și stincos în cea mai mare parte pînă la Kition⁶⁰⁶ ... (care) are un port închis. Kition este patria de obîrșie a lui Zenon⁶⁰⁷, întemeietorul filosofiei stoice, precum și a medicului Apollonios⁶⁰⁸; de aici pînă la Berytos⁶⁰⁹ sînt 1500 de stadii (277,50 km). Urmează orașul Amathunt⁶¹⁰ și, în intervalul pînă la el, un orășel numit Palaia⁶¹¹ („Cetatea Veche“), precum și un munte în formă de mamelon numit Olympos, apoi promontoriul Curiias⁶¹² în formă de peninsulă, pînă la care, din Thronoi⁶¹³, sînt 700 de stadii (129,50 km). În continuare, este orașul Curion⁶¹⁴ care are un loc de lansare pentru corăbii, construit de argieni. Se poate observa caracterul ușuratec al poc-tului care a creat elegia al cărei început este:

*„Noi sîntem iuși căprioare
Lui Phoebus Apollo-nchinat,
Trecut-au ale noastre picioare
Peste multele unde-nspumate,
De săgeți să scăpăm, spăimînlate“,*

fie că acest poet este Hedylos⁶¹⁵, fie vreun altul; el pretinde că aceste căprioare au pornit de lingă lanțul munților Corykion de pe țărmul Ciliciei și au înotat pînă la promontoriile Curiadai, adăugînd și următoarele:

*„Lucru de mare mirare
Oamenii acum au să afle
Cum am parcurs peste mare
Pe niște căi neumblate,
De Zefirul primăvăratic minate“.*

Căci, dacă ocolești țărmul de la Corykion pînă la promontoriul Curiada, nu ești mînat din spate de zefir, nici cînd ai insula în dreapta, nici cînd o ai în stînga, de asemenea nu întilnești în cale nici un braț de mare de traversat. Începutul navigației spre apus este Curion, cînd se înaintează cu privirea spre Rhodos, și curînd se ivește promontoriul de pe care sînt aruncați cei ce s-au atins de altarul lui Apollon; în continuare, se întilnesc Treta⁶¹⁶, Boosura, Palai-paphos, ultimul situat cam la 10 stadii (1,85 km) mai

sus de la țărmul mării, avînd o stațiune navală și un vechi sanctuar al Afroditei Paphia. Urmează apoi promontoriul Zephyria⁶¹⁷, un șantier naval, precum și o altă Arsinoe⁶¹⁸, care posedă și ea un șantier naval, un sanctuar și o dumbravă. Puțin mai retras de la mare este și orașul Hierokepia⁶¹⁹. Urmează apoi Paphos, fundație a lui Agapenor, avînd și un port și temple frumos împodobite; el se află la 60 de stadii (11,10 km) cale pe uscat de la Palaipaphos. Și pe acest drum bărbați împreună cu femei fac procesiuni solemne an de an pînă la Palaipaphos, întrunindu-se laolaltă și din alte orașe. Unii spun că din Paphos pînă în Alexandria sînt 3 600 de stadii (666 km). După Paphos urmează Acamas. Dincolo de Acamas, călătoria pe lingă țărm spre răsărit duce la orașul Arsinoe și la dumbrava lui Zeus. Urmează apoi orașul Soloi⁶²⁰ care are un port; el are, de asemenea, un riu și un templu al zeițelor Artemis și Isis. Acest oraș este întemeiat de atenienii Phaleros și Acamas; locuitorii lui se cheamă solieni. De aici era Stasanor⁶²¹, unul din tovarășii lui Alexandru cel Mare și, totodată, bărbat vrednic de a fi conducător. Mai sus de Soloi, spre inima uscatului, se află orașul Limenia⁶²², apoi promontoriul Crommyon.

684 4 De ce trebuie să ne mirăm de poeți și mai cu seamă de aceia a căror preocupare de căpetenie a fost exprimarea (aleasă), cînd comparăm cu ei cele scrise de Damastes⁶²³? Acesta dă lungimea insulei Cipru de la miazănoapte la miazăzi, anume de la Hierokepia, după cum precizează el, la Cleides. Nici Eratosthenes⁶²⁴ n-a înfățișat lucrurile corect, deoarece, criticîndu-l pe Damastes, spune că Hierokepia nu cade spre miazănoapte ci spre miazăzi; de fapt ea nu se află nici spre miazăzi, ci spre apus, deoarece este situată pe coasta apuseană a insulei, pe care se află și orașele Paphos și Acamas. Aceasta este poziția Ciprului.

5 Ca fertilitate, Ciprul nu stă mai prejos față de nici una dintre insule; într-adevăr, el produce vin și ulei de calitate și are cereale îndestulătoare pentru nevoile proprii; are, de asemenea, mine de aramă

abundente lingă Tamassos⁶²⁵, din care se extrage piatra vinătă și rugina de aramă, folositoare pentru proprietățile lor tămăduitoare. Eratosthenes⁶²⁶ spune că, în timpurile de demult, cîmpiile (insulei) erau împinzite de păduri; și cum erau acoperite de arbori, nu puteau fi cultivate; treptat au venit în ajutorul culturilor minerii care au tăiat copacii pentru arderea aramei și a argintului; s-au mai adăugat apoi la tăierea pădurilor construcțiile navale, cînd navigația pe mare s-a putut face fără teama de pirați și organizați în flote. Dar cum nici așa n-au putut stăvili pădurile, ele au fost încredințate grijii tuturor celor care aveau dorință și puțință să taie copacii și să stăpînească pămîntul despădurit ca pe o proprietate inviolabilă.

6 La început, ciprioții aveau conducere tiranică, fiecare oraș ascultînd de un tiran. Dar, de cînd regii Ptolemei⁶²⁷ au devenit stăpîinii Egiptului, și Ciprul a ajuns sub ascultarea lor, adeseori cu sprijinul romanilor. Cînd ultimul rege Ptolemeu⁶²⁸, anume fraatele tatălui Cleopatrei, al reginei din timpul nostru, s-a arătat incorect și nerecunoscător față de binefăcătorii săi, el a fost înlăturat, iar romanii au pus stăpînire pe insulă care a devenit provincie pretoriană independentă. Vinovat de răsturnarea regelui a fost mai ales Publius Claudius Pulcher⁶²⁹. Acesta, căzînd în mîna piraților, pe vremea cînd pirații ciličieni crau în culmea puterii, cerîndu-i-se bani de răscumpărare, el a trimis la regele Ptolemeu rugîndu-l să-i ofere ajutorul și să-l răscumpere. Acesta i-a trimis o sumă mică de tot încît și pirații s-au rușinat s-o primească și i-au înapoiat-o, iar pe Claudius l-au eliberat fără răscumpărare. Scăpînd din mîna piraților, el și-a adus amînte de bunăvoința amîndurora și, ajungînd tribun al plebei, a avut atîta putere încît, datorită lui, Marcus Cato⁶³⁰ a fost însărcinat să ia Ciprul de la regele care-l stăpînea. Regele însă i-a luat-o înainte, punîndu-și capăt zilelor. Caton, sosind în Cipru, a ocupat insula, a vîn-

dut averea regelui, iar banii i-a vărsat în tezaurul public al romanilor. De atunci insula a devenit provincie pretoriană⁶³¹, cum este și astăzi. După o scurtă bucată de vreme, Antonius a dăruit⁶³² Ciprul Cleopatrei și sorei acesteia Arsinoe, dar, după ce el a fost înfrînt, au căzut odată cu el toate dispozițiile sale.

NOTIȚA INTRODUCȚIVĂ

LA CĂRȚILE XV—XVII: ASIA ȘI LIBYA

1. CONȚINUTUL CĂRȚILOR ȘI REPARTIZAREA MATERIALULUI

1.1. Ultimele trei cărți ale *Geografiei* lui Strabon înfățișează regiunile „insulei terestre“ situate în părțile ei de răsărit și miazăzi, și anume:

Asia (cărțile XV, XVI) și Libya (cartea a XVII-a).

O primă observație care se impune de la început privește spațiul restrâns (de 3 cărți) acordat de geograf unui teritoriu imens ca cel al Asiei și al Libyei la un loc, în timp ce Europei i-a rezervat 10 cărți. Această repartizare „inegală“ a materialului este totuși justificată: în primul rând, pe vremea lui Strabon nu se cunoștea decât o mică parte a Asiei, cea de sud-vest, și parțial India de nord, iar din Africa, mai ales fișa mediteraneană fertilă, coastele de est, la Golful Arabic, și vag țărmurile Etiopiei; în al doilea rând, izvoarele, mai ales pentru India, sînt foarte sărace, iar informatorii sînt persoane de mîna a doua, astfel încît Strabon alege cu prudență informațiile și, triindu-le, elimină tot ceea ce i se pare de domeniul fanteziei.

1.2. Cu cartea a XIV-a, Strabon a încheiat descrierea regiunilor de miazănoapte și de răsărit ale Mediteranei. Cărțile XV-XVII completează periplul, cuprinzînd geografia regiunilor ei sudice, cu care se încheie, totodată, descrierea pămîntului populat. Ultima regiune parcursă în cartea a XIV-a este Ciprul. De aici, Strabon face un salt uriaș pînă în India pe care o descrie în primul capitol al cărții a XV-a (73 paragrafe), iar apoi, luînd direcția nord-vest spre Mediterana, el parcurge Ariana, Carmania (XV, 2) și Persia (XV, 3), cu care încheie cartea a XV-a. Urmînd în continuare aceeași direcție, el descrie Assyria, Babylonia și Mesopotamia (XVI, 1), Syria, Fenicia și Iudeea (XVI, 2), Golful Persic și coastele acestuia (XVI, 3), Arabia și Golful Arabic (XVI, 4), prin care încheie descrierea Asiei și cartea a XVI-a. De la golful Arabic, țînînd în continuare direcția nord-vest și vest, Strabon atinge iarăși ținuturile scîldate de Mediterana pe care le descrie de la răsărit spre apus, în ordinea următoare: Egiptul (XVII, 1), Etiopia, ca o prelungire a Egiptului pe cursul Nilului (XVII, 2), Libya, Mauritania, Numidia, Carthagina și Cyrene (XVII, 3), cu care încheie cartea a XVII-a. În acest fel, Strabon a ajuns cu descrierea Terrei la Coloanele lui Heracles, de la care a pornit, și în acest punct încheie geografia „pămîntului populat“.

2. IZVOARE

Pentru geografia Asiei și a Libyei, Strabon a cules informații personale, mai ales pentru Egipt, și prin martori oculari, pentru Libya și Arabia Fericită, și a beneficiat de numeroase izvoare livrești pentru toate regiunile cunoscute pe atunci ale celor două continente.

2.1. *Informații personale* directe stau, în primul rând, la baza descrierii Egiptului, pe care Strabon l-a vizitat împreună cu prietenul său romanul Aelius Gallus, guvernator al Egiptului, în 25—24 î.e.n. (XVII, 3, 20). Strabon a poposit un timp la Alexandria (II, 3, 5), apoi a călătorit pe Nil însoțit de guvernator (II, 5, 12; XI, 11, 5; XVII, 1, 24) până la granița Etiopiei (II, 5, 12). Cu acest prilej, el a văzut la Heliopolis casele preoților și locuințele în care au stat Eudoxos și Platon în timpul călătoriei acestora prin Egipt (XVII, 1, 29); a vizitat Piramidele (XVII, 1, 34) și, printre ruinele Thebei, a văzut doi coloși monoliți, unul emitea un anumit sunet după răsăritul soarelui (XVII, 1, 46). La Arsinoe, fostul oraș al crocodiilor, a văzut crocodilul sacru, numit Suchos, căruia i-a dus plăcintă și vin (XVII, 1, 38); a văzut mira hidrometrică de la Siene, în care soarele la amiază nu face umbră (XVII, 1, 48); de la Syene, a călătorit cu căruța până la Philai, pe un drum marcat cu herme, și a traversat cu pactonul (o nacelă din papură smolită) brațul fluviului până într-o insulă a Nilului (XVII, 1, 50). Strabon descrie din cele constatate la fața locului Alexandria și insula Pharos (II, 3, 5; XVII, 1, 6—9); Pelusion și muntele Casios al Egiptului (la El Katieh) (I, 3, 17; XVII, 1, 5), cursul Nilului până în Etiopia și împrejurimile lui (II, 5, 12; XI, 11, 5; XV, 1, 45; XVII, 1, 24; XVII, 1, 50). De pe o corabie care traversa Mediterana, el a zărit pe țărmul lybian orașul Cyrene (XVII, 3, 20). La Roma, a văzut pe Hermas, omul fără brațe, dăruit de Poros împăratului Augustus (XV, 1, 73).

Strabon a obținut date despre Arabia Fericită și despre Golful Arabic de la Aelius Gallus, care a întreprins aici o expediție, în 24 î.e.n., la porunca lui Augustus (II, 5, 12; XVI, 4, 22—24). Tot Aelius Gallus i-a procurat știri despre răscoala etiopienilor după plecarea comandantului roman și potolirea ei de către Petronius (XV, 1, 54). Știri despre India și despre Taprobana (Ceylon) i-au adus diferiți navigatori care traversau Golful Arabic (II, 5, 12—14; XVI, 4, 24). Filosoful și prietenul său, Athenodoros, care a poposit mai mult timp la Petra nabateilor din Arabia Fericită, l-a informat pe geograf despre rînduiele bune ale acestora (XVI, 4, 21), iar Calpurnius Piso, guvernatorul Libyei, i-a furnizat numeroase informații despre această parte a lumii (II, 5, 53).

2.2. *Izvoarele scrise de care s-a servit Strabon pentru ultima secțiune a Geografiei sale sînt, pe primul plan, operele savanților Eratosthenes, Poseidonios și Artemidoros din Ephes și, în mai mică măsură, Polybios. De asemenea, prin lucrările acestora, Strabon a beneficiat indirect de știrile istoriografilor și geografilor minori al căror aport este precumpănitor în descrierea regiunilor depărtate.*

2.2.1. *Eratosthenes este izvorul principal al lui Strabon în descrierea Indiei, deoarece, după propria declarație a geografului, „datele cele mai vrednice de crezare sînt cele înfățișate de Eratosthenes în cartea a III-a a Geografiei sale despre India” (XV, 1, 10). Lui îi datorează Strabon critica izvoarelor privind această regiune marginală a insulei terestre (XV, 1, 2), critica lui Apollodoros, autor de *Parthica*, în afirmația că persii au ocupat mai mult teren din India decît Alexandru cel Mare (XV, 1, 3) și critica adusă istoriografilor lui Alexandru, ca Nearchos (XV, 1, 5) și Megasthenes (XV, 1, 6—7), care cred în expedițiile legendare ale zeilor în India, bazîndu-se pe plămuirile poezilor (XV, 1, 7, 9), a căror lipsă de temeii o subliniază Eratosthenes (XV, 1, 7). Strabon declară pe Eratosthenes autorul cel mai vrednic de crezare (XV, 1, 10) în privința știrilor despre India și Taprobana (XV, 1, 14—15) și prin el citează pe Megasthenes și pe Patrocles în legătură cu marginile Indiei (XV, 1, 11), iar pe Ctesias, Onesicritos, Megasthenes și Deimachos, în privința întinderii, hidrografiei, florei și faunei Indiei (XV, 1, 12—13). Prin Eratosthenes, Strabon intră în posesia unor informații ale lui Aristobulos, Nearchos, Megillos și Onesicritos despre inundațiile și cursurile de apă ale Indiei (XV, 1, 16—20; I, 23—27). Eratosthenes este citat nominal și, prin el, Megasthenes și Nearchos, referitor la fertilitatea Indiei (XV, 1, 20), precum și Onesicritos și Aristobulos, în legătură cu arborii uriași și pădurile de mangrove (XV, 1, 21), culturile cerealiere, vița de vie, buruieni de leac și animale mari în țara lui Musicanos (XV, 1, 21—22), în legătură cu neamurile dintre Cophes și Indus (XV, 1, 27), dintre Indus și Hydaspes (XV, 1, 28); privitor la țara lui Poros, cu 300 de orașe, și la regiunea dintre Hydaspes și Akesines (XV, 1, 29), în legătura cu Cathaia și regiunea lui Sopheithes, cu Gandaris, țara lui Poros II (XV, 1, 30—31); cu manevrele flotei lui Alexandru pe Hydaspes; cu privire la cursul Indusului (XV, 1, 32); la cele două semînții și 5 000 de orașe dintre Hypanis și Hydaspes, despre care informează și Nearchos (XV, 1, 33—34); prin Eratosthenes, este citat Megasthenes în legătură cu Gangele și orașul Palibothra (XV, 1, 35—36), precum și cu fauna și flora regiunii fertile de peste Hypanis (XV, 1, 37) și riul Silas (XV, 1, 39). Megasthenes este citat ca izvor pentru cele 7 caste de indieni (XV, 1, 39—41; 46—49), pentru magistraturi (XV, 1, 50—52), pentru viața frugală a indienilor și dragostea lor*

de găteți, cu privire la îngrijirea regelui și alte obiceiuri curioase, și este criticat prin Eratosthenes pentru că alunecă în basme (XV, 1, 53—57). Nearchos și Onesicritos sînt citați nominal pentru notița despre vinarea elefanților și obiceiurile acestora (XV, 1, 42—43) și despre fauna specifică Indiei (XV, 1, 44—45). Megasthenes, Aristobulos și Onesicritos sînt citați pentru informațiile despre filosofii indieni și doctrina lor (XV, 1, 58—61; 63—66; 68 și 70) și despre obiceiurile neobișnuite de la Taxila (XV, 1, 62); tot prin Eratosthenes îl citează Strabon pe Cleitarchos în legătură cu zeii indigeni, sărbători fastuoase, datini indiene (XV, 1, 69). Nearchos este menționat prin Eratosthenes pentru întinderea și marginile Arianei (XV, 2, 1), pentru știrile despre ichthyophagi, despre Gedrosia (XV, 2, 2—3) și despre mișcarea trupelor terestre și navale ale lui Alexandru prin acele părți și greutatea drumului (XV, 2, 4—7 și 10—11). Eratosthenes este citat nominal pentru datele despre interiorul Gedrosiei, ca și despre marginile ei și despre diferite distanțe (XV, 2, 8). Prin el procură Strabon știri despre ordinea pe teren a neamurilor (XV, 2, 12; 9—10); despre cele întîmplate flotei lui Alexandru (XV, 2, 13); prin el sînt citați Nearchos și Onesicritos în legătură cu Carmania (XV, 2, 14). Eratosthenes este izvorul lui Strabon și pentru cunoașterea Persiei (XV, 3, 1—24) și prin el a obținut informațiile lui Polycleitos, citat în legătură cu Susida (XV, 3, 2—4), pe ale lui Nearchos, Onesicritos și Aristobulos, citați în legătură cu orașele, datinile și istoria Persiei (XV, 3, 5—24).

În descrierea Assyriei și Babyloniei, Strabon îl citează pe Eratosthenes pentru explicația privind circuitul apelor pe pămînt (XVI, 1, 12), în descrierea Babylonului (XVI, 1, 15—16), pentru cursul Tigrului și geografia Mesopotamiei (XVI, 1, 21—22); în descrierea Iudeii, în legătură cu cele 13 orașe în frunte cu Sodoma distruse de cutremure (XVI, 2, 44), în descrierea Golfului Persic (XVI, 3, 1—2), în legătură cu dimensiunile, produsele și neamurile Arabiei (XVI, 4, 2—4), iar în descrierea Golfului Arabic, în legătură cu sabeii (XVI, 4, 19). Prin Eratosthenes obține Strabon informațiile istoriografilor lui Alexandru despre Asia, citindu-i nominal astfel: pe Aristobulos cu privire la inspecția canalelor făcută de Alexandru (XVI, 1, 11) și la orașul Gerrha din infundătura Golfului Persic (XVI, 3, 3); pe Polycleitos, în legătură cu Tigrul și Eufratul (XVI, 1, 13); pe Nearchos, în privința unor insule din Golful Persic (XVI, 3, 5 și 7). Eratosthenes este citat nominal pentru descrierea Nilului și a neamurilor limitrofe (XVII, 1, 2 și 19) și în descrierea Libyei, pentru varianta Lixos a numelui orașului libyan Linx (XVII, 3, 2) și este confruntat cu Artemidoros în aceeași problemă (XVII, 3, 8).

2.2.2. *Poseidonios* este al doilea izvor al lui Strabon în redactarea geografiei Assyriei și Babyloniei; el este citat

alături de Eratosthenes pentru informația că Babylonul produce bitumen (XV, 1, 15), în descrierea Syriei, privitor la Tetrapolisul Seleucidei creat de Seleucos Nicator (XVI, 2, 4) și este menționat printre bărbații celebri ai orașului Apameia (XVI, 2, 10). Lui Poseidonios îi atribuie Strabon informația despre dragonul uriaș văzut de filosof în Cimpia Macras (XVI, 2, 17), despre oamenii de știință din Sidon (XVI, 2, 24), în legătură cu practica scoaterii bitumenului din lacul Sirbonis (XVI, 2, 43) și cu minele bogate în metale prețioase de la Sabai (XVI, 4, 20). Poseidonios este frecvent citat în geografia Egiptului și a Libyei, în legătură cu cauzele revărsării Nilului (XVII, 1, 5), referitor la istmul dintre Pelusion și infundătura Golfului Arabic (XVII, 1, 21), referitor la maimuțele văzute de filosof pe țărmul Libyei în călătoria sa de la Gadeira la Rhodos (XVII, 3, 4); pentru informația sa privind riurile scurte și puține ale Libyei și pentru teoriile despre climate (XVII, 3, 10).

2.2.3. *Artemidoros din Ephes* este menționat de Strabon doar o singură dată în descrierea Indiei, și atunci, în legătură cu Gangele (XV, 1, 72), este invocat o singură dată în geografia Syriei în privința unor distanțe (XVI, 2, 33), dar el este un izvor principal în descrierea Arabiei și a Libyei. Astfel, Artemidoros este citat în descrierea locurilor din preajma strîntorii Golfului Arabic (XVI, 4, 5 și, probabil, pînă la 14) și în alte trei paragrafe aproape consecutiv în legătură cu animalele (XVI, 4, 15—16) și cu neamurile arabe din Golful Ailanitic (XVI, 4, 18), printre care cei mai vestiți sînt sabeii (XVI, 4, 19). Artemidoros este citat în descrierea Deltei Nilului (XVII, 1, 18), în determinarea distanțelor și a numelui din Deltă (XVII, 1, 25); în descrierea Libyei este invocat o dată pentru varianta Lynx a numelui orașului Lixos sau Trinx (XVII, 3, 21) și de două ori pentru același nume, întîi, în comparație cu Eratosthenes (XVII, 3, 8) și apoi, în opoziție cu Poseidonios, și pentru afirmația că Libya are riuri multe și mari (XVII, 3, 10).

2.2.4. *Alți autori citați.* În afară de numele acestor personalități marcante pe tărîmul științei, Strabon mai citează o serie de alți autori pe care i-a consultat indirect. Printre aceștia se numără *Timagenes*, compilator al *Alexandriei*, citat pentru afirmația acestuia că la indieni „plouă cu aramă” (XV, 1, 57), *Nicolaos din Damasc*, pentru informația despre solia indiană trimisă de regele Poros cu daruri neobișnuite împăratului Augustus (XV, 1, 73); Aristotel, pentru explicația arșitei din Susida (XV, 3, 10); *Ctesias* și *Agatharchides*, citați prin Poseidonios în legătură cu diversele denumiri ale Mării Roșii (XVI, 4, 20); *Eudoros* și *Ariston*, citați tot prin Poseidonios, sînt doi autori care scriu despre Nil (XVII, 1, 5); *Polybios*, invocat cu privire la cele trei categorii de neamuri locuitoare în Alexandria Egiptului (XVII, 1, 12); *Callisthenes*, ca autor al informației despre prorocirile date la oracolul Ammon lui Alexandru cel

Mare (XVII, 1, 43); *Herodot*, în legătură cu obiceiurile egiptenilor (XVII, 1, 52; 2, 5); *Nicandros*, privitor la păsările rare ale Egiptului (XVII, 2, 4); *Iphicrates*, pentru animalele specifice Etiopiei (XVII, 3, 5); *Timosthenes*, referitor la coasta libyană din fața Carthaginei (XVII, 3, 6); *Gabinus*, sau *Vatinius*, istoric roman, în legătură cu știrile miraculoase despre Mauritania (XVII, 3, 8); *Callimah*, poetul, este citat pentru legendele legate de întemeierea Cyrenei (XVII, 3, 21).

3. NEAMURILE ASIEI ȘI ALE LIBYEI

Multe și variate sînt știrile pe care *Geografia* lui Strabon le oferă despre neamurile Asiei și ale Libyei. Dar ceea ce apare ca o particularitate în compunerea acestei secțiuni a operei este preocuparea constantă a geografului de a scoate în lumină decalajul uluitor dintre diferitele seminișii ale acelor vremuri în privința gradului de dezvoltare socială: în vreme ce, în unele părți ale lumii, sclavagismul în plină înflorire a creat orașe mari, cu palate, muzee, teatre și temple, capodopere ale arhitecturii, în același timp, în alte părți, societățile umane se aflau încă pe treptele inferioare ale comunei primitive. Strabon enumeră astfel o serie de neamuri așezate pe țărmurile africane ale Golfului Arabic și în continuare spre sud, ale căror nume convenționale date de popoarele civilizate reflectă felul lor de trai. Astfel: „Pe malurile acestor ape (este vorba de afluenții Nilului) — spune Strabon — locuiesc rhizophagii, numiți și helei, pentru că taie rădăcinile de pe malurile mlaștinci pe lângă care locuiesc, le pisează cu piatra și își fac din ele o pastă făinoasă pe care o coc la soare și o consumă în loc de piine... Prin apropiere trăiesc și spermatophagii care, în cazul cînd le lipsesc semințele, consumă ghindă preparînd-o la fel ca rhizophagii rădăcinile” (XVI, 4, 9). Pe aceeași treaptă de dezvoltare socială se aflau și chelano-phagii („consumatorii de broaște țestoase”), care se adăposteau în carapacele broaștelor și cu ele pluteau pe apă ca în niște bărcuțe (XVI, 4, 14). „Alții — consemnează Strabon — își fac locuințele în algele marine aruncate din belsug pe țărm, adunîndu-le grămezi înalte ca niște coline și scobindu-le pe dinăuntru” (XVI, 4, 14). Asemănători cu aceștia erau și kynamolgi („mulgătorii de cîini”) (XVI, 4, 10), struthophagii „consumatorii de struți” (XVI, 4, 11) și acridophagii („consumatorii de lăcuste”, XVI, 4, 12) etc. Dar, dintre toate seminișii primitive, numele ichthyophagilor („mîncători de pește”) și al troglodiților au ajuns celebre în acest sens. Iată informația lui Strabon despre ichthyophagii așezați dincolo de Portul lui Eumenes pînă la Deire, în Golful Arabic: „Unii dintre cei care locuiesc pe un țărm

lipsit de apă călătoresc cu toată familia cîntînd, timp de cinci zile, pînă dau de izvoare cu apă; aici, aruncîndu-se cu burta la pămînt, ei beau aplecați peste apă ca vitele, pînă-și umflă burta ca o tobă, apoi se întorc înapoi la mare; locuiesc în peșteri sau în colibe acoperite cu frunze de măslin și construite cu grinzi și birne din șira spinării și din coastele cetaceelor" (XVI, 4, 13). Trogloditii umblau dezbrăcați, erau grupați în triburi conduse de un șef și își aveau femeile și copiii în comun (XVI, 4, 17). La Cinnamomophora („Regiunea producătoare de scorțișoară”), era în vigoare poliandria: „Proprietatea este comună — spune Strabon — între toate rudele, șef al ginții este cel mai vîrstnic; toți bărbații înrudiți au o singură femeie și toți sînt frații tuturor" (XVI, 4, 25). Alții, ca nabateii Arabiei Fericite, se aflau pe treapta superioară a comunei primitive, pe care se întrezăreau primele manifestări ale sclavagismului. „Avînd puțini sclavi — spune Strabon — nabateii sînt sluiți de rude sau se serveșc unii pe alții sau fiecare pe sine, iar obiceiul acesta se răsfrînge pînă la regi... Suveranul este atît de popular încît, pe lîngă faptul că se serveșc singur, uneori ajunge și el să servească pe alții ca răspuns la serviciile primite. De multe ori el dă socoteală în fața poporului, iar uneori i se cercetează și acțiunile din viața lui particulară" (XVI, 4, 26). Reminiscențe ale poli-gamiei se întîlnesc și la popoarele civilizate ale Assyriei și Babyloniei: „Pe toate babylonencele le leagă o datină — spune Strabon — potrivit unui oracol, de a se uni cu un străin, venind în acest scop la un templu al Afroditei însoțite de mulți slujitori și de o mare ceată de oameni. Fiecare poartă pe cap o cunună de funie. Bărbatul care se apropie de o femeie și-i pune în poală bani de argint, cît crede el de cuviință, se unește cu ea ducînd-o în afara templului. Banii de argint se socot a fi consacrați Afroditei" (XVI, 1, 20).

În contrast cu acest stadiu primitiv, orașe ca Babylonul, Susa, Persepolis, Tyrul, Sidonul, Ierusalimul, Alexandria, Theba Egiptului și Carthagina au atins un grad de dezvoltare și un rafinament de civilizație uimitor pentru acele vremuri. Iată cîteva exemple: Babylonul avea zid împrejmuit gros de 32 de picioare (9,46 m), încît două trăsuri cu cai treceau ușor una pe lîngă alta din sensuri contrare; și acesta precum și grădinile sale suspendate se numărau printre cele șapte minuni ale lumii (XV, 1, 5). Tyrul Feniciei avea case cu multe etaje, întrecînd în această privință Roma însăși: atelierile sale de purpură erau renumite în lumea întreagă; ele poluau orașul, în schimb aduceau venituri considerabile; Sidonul s-a făcut vestit prin minunatele sale produse meșteșugărești precum și pe tărîmul astronomiei și al matematicii (XVI, 2, 23—24).

Alexandria Egiptului, oraș construit de Alexandru cel Mare — spune Strabon — „este tăiat de drumuri străbătute

de cai și căruțe două dintre ele fiind foarte mari; ele au o lățime mai mare de o pletră (30,83 m) și se întretaie în unghi drept; orașul are sanctuare publice foarte frumoase și palate regești care ocupă a patra sau a treia parte a întregii circumferințe... Unul din palatele cu adevărat regești este și Muzeul, care are un teren de plimbare, un pavilion și un corp vast pentru locuințe, în care se află sestiile filologilor, membri ai Muzeului (XVII, 1, 8). „Orașul este plin de monumente și de temple. Cel mai frumos este Gimnaziul care are porțile mai mari de un stadiu (185 m). În centrul orașului se află judecătoria și dumbrăvile sacre. Există și un sanctuar al lui Pan, un monument înalt, făurit de mina omului în formă de con, asemănător cu o colină stincoasă, a cărui ascensiune se face cu ajutorul unei mașini de descărcat nave“ (XVII, 1, 10).

În Delta Nilului, mai ales pe Canalul Canobic, erau amenajate hoteluri și locuri de agrement dintre cele mai pretențioase. Lumea putea petrece aici pe ambarcațiuni de agrement care se afluiau prin desişul trestiiilor, adumbrate de frunzişuri. Orașul Eleusine, pe Canalul Canobic, avea stațiuni climaterice și priveliști minunate care au îndreptățit apelativul „gen de viață canobic“ (XVII, 2, 16). În același timp, orașul punic al Didonei, celebra Carthagină, oferea un grăitor exemplu al gradului de tehnicitate atins de unele cetăți ale antichității. „Puterea carthaginezilor — consemnează Strabon — s-ar putea aprecia mai ales după cifrele ultimului război, în care au fost înfrinți de Scipio Aemilianus, iar orașul lor, ras de pe fața pământului. Când au început războiul acesta, punii aveau 300 de orașe în Libia, iar Carthagina, 700 000 de locuitori. Asediați și siliți să capituleze, ei au predat romanilor 200 000 bucăți armament greu, și 3 000 de mașini catapultatoare, în semn că nu vor mai purta război. Dar cum planul lor era să reînceapă ostilitățile, s-au apucat imediat să-și făurească arme și au scos în fiecare zi, înjghebindu-le 140 de scuturi lungi, 300 de pumnale, 500 de lănci, 1 000 de săgeți pentru mașinile catapultate, iar părul pentru catapulte îl procurau sclavele. Mai mult încă, pentru că, potrivit convenției celui de al doilea război punic, ei nu dispuneau decât de 12 corăbii la 50 de ani după război, de data aceasta, în răstimp de numai două luni..., și-au construit 120 de corăbii în armură; iar cum gura râului Cothon era străjuită, și-au săpat un alt braț prin care flota a țiguit subit la mare“ (XVII, 3, 15).

Acestate sînt numai cîteva din numeroasele exemple oferite de Strabon în *Geografia* sa privind treptele dezvoltării sociale pe care au ajuns neamurile „pămîntului populat“ pînă în vremea sa.

4. FABULAȚIE ȘI ADEVĂR

Ultimele trei cărți ale *Geografiei* ating cele mai depărtate țărîmuri ale pămîntului, considerate pe atunci la marginea insulei terestre. De aceea, informațiile de care dispune Strabon despre regiunile periferice suferă de un mare neajuns, acela de a amesteca adevărul cu fabulația. În lipsă de date concrete suficiente și din dorința de-a trezi curiozitatea cititorilor pentru țări exotice, istoriografii¹ au căutat să umple lacunele izvoarelor prin născociri fantastice. A doua cauză care a generat plâsmuiri a fost linguşirea: istoriografii lui Alexandru cel Mare au exagerat conștient faptele regelui, pentru a-l măguli și au inventat întâmplări miraculoase la care regele ar fi asistat.

Regiunea „pămîntului populat“ a cărei descriere suferă cel mai mult de acest neajuns este India, fiind țara cea mai depărtată de Mediterana în toată lumea cunoscută pe atunci.

Strabon critică vehement, încă din „Preliminarii“, pe toți plâsmuitorii de basme.

„Toți istoriografii care au scris despre India — spune geograful — au fost în totalitatea lor niște mincinoși înrăiți, dar mai presus decît alții așa s-a dovedit Deimachos, iar după el, Megasthenes, Onesicritos și Nearchos, precum și alții asemenea lor, care sînt niște buimaci... Se cuvine într-adevăr, să ne arătăm în chip deosebit neîncrederea față de Deimachos și Megasthenes, pentru că ei sînt cei care au vorbit despre oameni „enotoceți“, „gură-lipsă“, „fără nări“, „un-ochilă“, „piciorongi“ și „labă-ntoarsă“; tot ei au reîmprospătat homericul război al pigmeilor cu corcii, făcîndu-i pe acești pitici de trei spithame (1,5 coți); de asemenea ei au vorbit de furnici căuțătoare de aur ce sapă pămîntul, de fauni „cap cucui“ și de șerpi care înghit oi și cerbi cu coarne cu tot“ (II, 1, 9)².

În descrierea regiunilor marginale, și în special în geografia Indiei, Strabon distinge cu consecvență datele reale de plâsmuiri. În cazuri dificile în care știrile sînt ieșite din comun și nu există putință de verificare, Strabon citează totdeauna izvorul. Astfel: „Onesicritos — spune Geograful — descrie un soi de copaci mari, ale căror ramuri, după ce se dezvoltă pînă la 12 coți (5,325 m), cresc în continuare în jos pînă ce ating pămîntul; intrînd apoi în pămînt, fac rădăcini ca mlădițele sădite; cresc apoi iar, ele fac tulpini și, după ce se formează din nou crengi, aplecîndu-și-le iar,

¹ Pentru istoriografii și neamurile fabuloase din acest citat vezi cartea a II-a, notele 13—14; 29—30; 34; 37—38.

² Strabon repetă, de fapt, criticile aduse acestora de către Eratosthenes.

fac alt puiet apoi altul și așa în continuare, încât dintr-un singur copac se formează un mare umbrar asemănător cu o tavernă cu multe coloane" (XV, 1, 21). Azi nu mai încapă nici o îndoială că descrierea corespunde întru totul realității; copacul cu crengi ce fac rădăcini face parte din pădurile de mangrove. În aceeași ordine de idei, Strabon citează pe Aristobulos care „a arătat că un soi de copaci din Akesines (tot în India) avea crengile aplecate la pământ, că circumferința coranei era așa de mare încât sub umbra unui singur copac se putea odihni de amiazi 50 de cai, iar după Onesicritos, 400 de cai" (XV, 1, 21). Azi citim în ziare³ despre un platan din Azerbaidjan, bătrîn de 20 de secole, înalt de 50 m, iar sub coroana sa, a cărei umbră se întinde pe 1400 mp., se pot odihni „circa 100 de persoane", ceea ce dovedește că informația anticilor este întru totul verosimilă. Printre știrile de acest gen transmise de Strabon cu belșug de amănunte, sînt, de pildă, și cele care descriu modul de vinare a maimuțelor (XV, 1, 29) și al elefanților (XV, 1, 42), tagmele indienilor (XV, 1, 39—41 și 46—49), alaiurile indiene cu elefanți la diverse sărbători (XV, 1, 69), despre a căror autenticitate ne asigură și unii scriitori moderni cum este, de pildă, R. Kipling⁴ cunoscător al vieții indienilor; de asemenea, reale sînt și datele despre practicarea ascezei la filosofii indieni brahmani, garmani etc. (XV, 1, 58—61; 63—66), ale căror exerciții de voință și stăpînire de sine elucidează vechimea actualelor practici yoga. Același caracter realist și aceeași acribie științifică comportă și descrierea Babylonului (XVI, 1, 5), a Tyrului și a Sidonului (XVI, 3, 23—24) sau înfățișarea obiceiurilor persane (XV, 3, 13—22), care vin să confirme informațiile lui Herodot (XIV, 3, 35).

Dar dacă Strabon acceptă și transmite, cu belșug de amănunte, o serie de știri verosimile despre oameni și locuri, el respinge însă categoric tot ceea ce, în mod vădit, ține de domeniul fanteziei. Așa de exemplu, descriind India, Onesicritos informează că, la gura defileului care duce în țara lui Abisares, stau de strajă doi balauri uriași, informație pe marginea căreia Strabon comentează: „Pe Onesicritos l-ai putea numi nu amiralul flotei lui Alexandru, ci mai degrabă al isprăvilor fabuloase" (XV, 1, 28). Plăsmuiri sînt, după Strabon, și știrile despre existența furnicilor care sapă aur (XV, 1, 44), a oamenilor-monștri (XV, 1, 57), a insulei în care dispare cei care calcă pe tărîmul ei (XV, 2, 13) și altele de acest fel. Asemenea informații, spune Strabon, exagerate și fabuloase s-au transmis din lipsa cunoașterii și din pricina depărtării (XV, 1, 37). În afară de această cauză oarecum obiectivă, mai există una

³ Vezi „România liberă", nr. 10667 din 12. II. 1979, p. 6.

⁴ R. Kipling, *Cărțile Junglei*.

subiectivă care a denaturat conștient datele geografice; aceasta este dorința istoricilor lui Alexandru de a-i fi acestuia pe plac. Strabon critică și păcatul acestora. Iată un exemplu: „Alexandru a cucerit dintr-un singur asalt o anumită stîncă numită Aornos; pe la poalele ei curge fluviul Indus, pe porțiunea sa din apropierea izvoarelor. De aceea unii istoriografi precizau cu mare lăudărosenie că Heracles de trei ori a atacat această stîncă, dar de trei ori a fost respins“ (XV, 1, 8). În legătură cu aceste exagerări, Strabon declară: „Toate acestea sînt plăsmuiri ale celor care doresc să-l lingusească pe Alexandru cel Mare“ (XV, 1, 9).

Făcînd astfel mereu o distincție între faptele reale și cele fictive, Strabon realizează din descrierea pămîntului o operă de știință de mare valoare.

5. DATA REDACTĂRII

Data la care Strabon scrie ultimele cărți ale *Geografiei* și, prin aceasta, își încheie opera monumentală este greu de stabilit cu precizie. Cel mai recent eveniment semnalat în cartea XVII-a pare să fie moartea lui Iuba II, regele Numidiei și al Mauritaniei, și urcarea pe tron a fiului acestuia, numit Ptolemaios, născut de Cleopatra Selene II, fiica lui Antonius și a Cleopatrei celei Mari. Strabon semnalează în trei locuri aceste evenimente.

Unul se referă la moartea apropiată a lui Iuba II: „După Sophax, regiunea Numidiei a obținut-o Masanasses, apoi Mikipsa și urmașii acestuia, iar în vremea noastră, Iuba, tatăl aceluia Iuba, care a murit de curînd“ (XVII, 3, 9). Azi se știe că Iuba I a fost rege al Numidiei între 50—46 î.e.n., deci pe vremea lui Strabon. Iuba II a domnit în Numidia și Mauritania pînă în 21 sau 23 e.n.

Al doilea text, vorbind despre relațiile dintre Roma și dinastia Mauritaniei, pomeneste de moartea lui Iuba II, și urcarea pe tron a urmașului său, Ptolemaios:

„Cu puțin înaintea timpurilor noastre, regii Bogos și Bocchos aveau în stăpînirea lor Mauritania, fiind prieteni cu romanii. După moartea acestora, urmă la tron Iuba (II), căruia Caesar Augustus îi dăruie și acest regat (Mauritania), pe lîngă cel strămoșesc (Numidia). Iar acest Iuba (II) era fiul aceluia Iuba (I) care s-a luptat împreună cu Scipio⁵ împotriva divinului Caesar. Iuba (II), așadar, muri de curînd, iar domnia o moșteni fiul său Ptolemaios, născut de o fiică a lui Antonius și a Cleopatrei“ (XVII, 3, 7).

⁵ Vezi nota 292 la cartea a XVII-a.

Se știe că Antonius și Cleopatra au avut trei copii. Unul dintre ei a fost o fiică, numită Cleopatra Selene, pe care Augustus a măritat-o cu Iuba II, crescut, la rîndul său, la Roma. Din această căsătorie s-a născut un fiu, Ptolemaios.

Al treilea text, care se referă la reorganizarea imperiului sub Augustus, menționează încă odată moartea lui Iuba II și urcarea pe tron a fiului său Ptolemaios:

„Augustus a creat două provincii consulare, dintre care una este Libya, cîtă se găsește sub stăpînire romană, în afară de regiunea aflată odinioară sub Iuba (II), în prezent sub Ptolemaios, fiul acestuia“ (XVII, 3, 25).

Din toate aceste trei pasaje ale *Geografiei* reiese că Strabon mai lucra încă la opera sa geografică la moartea lui Iuba II, care s-a întîmplat fie în 21 e.n., cum susțin Tozer și Iones⁶, fie, mai sigur, în 23 e.n., cum preconizează J. Carcopino⁷ și H. G. Kofbe (Bonn), autorul articolului *Juba II* din *Lexikon der alten Welt*. Zürich und Stuttgart, 1965.

Mai mult, Strabon continuă să lucreze la *Geografia* sa și pe timpul lui Ptolemaios, fiul și succesorul lui Iuba II, cel puțin la începutul domniei acestuia, de vreme ce specifică faptul că Iuba II era „decurînd“ mort și pe tron se afla fiul său Ptolemaios.

Inseamnă deci că ultimele cărți ale *Geografiei* au fost încheiate aproximativ în 23 sau 24 e.n.

Bibliografie

- E. Albertini, *L'Afrique Romaine*, Alger, 1937.
 M. Gh. Andrieș, *Sahara necunoscută*, București, 1974.
 J. Baradez, *Fossatum Africae*, Paris, 1969.
 Byron de Prorok, *Au royaume des Garamantes dans les sables du désert de Libye, civilisation et villes retrouvées*, Paris, 1932.
 M. A. Dandamaev, *Le V-e Congrès international d'art et d'archéologie iraniens*, VDI, 1969, nr. 109, pp. 205—208.
 C. Daniel, *Civilizația Egiptului antic*, București, 1976.
 A. M. Frenkian, *L'Orient et les origines de l'idéalisme subjectif dans la pensée européenne*, tome I, *La doctrine théologique de Memphis*, Paris, 1946.
 P. Graindor, *Hérode Atticus et sa famille. Un milliardaire antique*. 1930, Univ. égypt.
 *** *Handbuch der Orientalistik*, Leyde, 1952; — *Ge-*

⁶ Vezi G. Aujac—Fr. Lasserre, *Strabon, Géographie*, tome I, 1-ère partie, Paris, 1969, p. X, nota 1 subsol.

⁷ *Le Maroc antique*, Paris 1943, p. 35.

- geschichte Mittelasiens*, (1966) — *Orientalische Geschichte von Kyros bis Mohammed* (1971).
— *Archäologische Uebersichtskarte des alten Orient*, Weimar, 1959.
- E. Herzfeld, *The Persian Empire, Studies in Geographie and Ethnography of the Ancient Near East*, (1948), publicat de G. Walsler, Wiesbaden, 1968.
- P. A. A. Lincke, *Assyrien und Ninive in Geschichte und Sage der Mittelmeervölker*, Berlin, 1894, 8°.
- Louis C. D. Joos, *Scurtă istorie a Africii negre*, București, 1966.
- J. Marquart, *Untersuchungen zur Geschichte von Eran*, II, Leipzig, 1907.
- K. E. Müller, *Geschichte der antiken Ethnographie und ethnographischen Theoriebildung*, I, Wiesbaden, 1972, pp. 310—347.
- M. Mveng, *Les sources grecques de l'histoire négro-africaine depuis Homère jusqu'à Strabon*, Paris, 1972.
- J. Y. Nadeau, *Ethiopians*, C. Q. XX, Oxford, 1970, pp. 339—349.
- J. Nougayrol, *Rapport sur les travaux de l'École archéologique française de Jérusalem pendant les années 1968—69; 1970—71; 1971—72*; CRAI, pp. 104—107.
- E. A. Speiser, *Ancient Mesopotamia (A light that did not fail)*, Washington, 1951. 8°.
- L. Van den Berghe, *Archéologie de l'Iran ancien*, Leyde, 1959.

CARTEA A XV-A

REZUMAT

Această carte cuprinde India și Persia

CAPITOLUL 1

1 Din Asia ne-a mai rămas să descriem regiunile de dincolo de Taurus, în afară de Cilicia, Pamphylia și Lycia, adică regiunile care se întind din India pînă la Nil și sînt cuprinse între Taurus și Marea exterioară de miazăzi. După Asia urmează Libya, despre care vom vorbi mai tîrziu. Acum se cuvine să începem cu India, pentru că este prima țară de la răsărit și, totodată, cea mai întinsă.

2 Știrile care ne-au parvenit despre India trebuie să le primim cu îngăduință și precauție. Într-adevăr, India este o țară foarte îndepărtată și nu mulți dintre ai noștri au vizitat-o. Ba și cei care au ajuns s-o cunoască cu propriii lor ochi nu i-au văzut decît unele părți și cele mai multe știri despre ea le oferă și ei din auzite. Dar chiar cele ce-au văzut personal le-au cunoscut numai în trecerea unei oștiri, deci în fugă. De aceea ei nici nu furnizează informații deopotrivă despre aceleași lucruri, deși pretind că lucrările pe care le-au compus se întemeiază pe o cercetare riguroasă a faptelor. Mai sînt apoi unii dintre aceștia care au participat în colectiv la aceeași expediție și au călătorit împreună cu alții în străinătate, așa cum au fost, de pildă, cei care l-au însoțit pe Alexandru cel Mare în expediția sa din Asia. Adeseori însă, și în acest caz, fiecare în parte spune lucruri ce se bat cap în cap cu afirmațiile celorlalți. Dacă și în legătură cu lucrurile văzute apar între ei asemenea contradicții, ce trebuie să credem despre știrile date din auzite?

3 Mai mult decît atît, nici cei care au scris despre ținuturile indiene, cu mulți ani mai tîrziu, nici cei care în prezent străbat mările pînă în acele părți ale lumii nu înfățișează date sigure. Apollodoros¹, de pildă, care este autorul *Istoriei părților*, pomenind de elenii care s-au răscolat smulgînd Bactriana² de sub autoritatea regilor syrieni, urmași ai lui Seleucos Nicator³, afirmă că perșii, crescînd în putere, au pus stăpînire și pe India. Dar el nu adaugă nici o noutate la știrile cunoscute dinainte, ba spune chiar lucruri contrare, afirmînd că perșii au subjugat o mai mare parte a Indiei decît macedonenii, pentru că Eucratides⁴ a avut 1 000 de orașe sub stăpînirea sa, dar macedonenii afirmă că ei au stăpînit toate neamurile dintre Hydaspes și Hypanis⁵, care sînt nouă la număr, precum și 5 000 de orașe, dintre care nici unul nu era mai mic decît Meropis din Cos⁶; întreagă această regiune a subjugat-o Alexandru și a dăruit-o apoi lui Poros⁷. 686

4 Și neguțătorii de astăzi, care călătoresc cu corăbiile pe Nil și prin golful Arabic pînă în India, rareori au ajuns pînă la Gange, dar chiar și aceia (care au ajuns) sînt oameni simpli, de nici un folos pentru cei care compun o descriere a locurilor. Cît privește veștile ajunse pînă la noi, din India, ele provin dintr-un singur loc și de la un singur rege, anume de la Pandion⁸, după alții, de la Poros; este vorba de o solie care s-a înfățișat cu daruri înaintea lui Caesar Augustus, precum și de filosoful indian care și-a dat foc la Atena, așa cum Calanos⁹ i-a oferit același spectacol lui Alexandru cel Mare.

5 Dacă, așadar, lăsînd la o parte aceste știri, s-ar scruta aducerea aminte a oamenilor despre faptele petrecute înainte de Alexandru, s-ar găsi știri și mai confuze decît acestea. Se pare că Alexandru cel Mare a dat crezare acestor știri, orbit de atîtea izbînzi mărețe. Nearchos¹⁰ pretinde că Alexandru a avut ambiția să-și conducă oștile prin Gedrosia¹¹, informat că Semiramida și Cyrus au întreprins expediții împotriva indienilor. Dar, de fapt, ea abia a scăpat cu fuga de acolo doar cu douăzeci de oameni,

Cyrus, cu șapte. Cît de grozav ar fi — gîndea Alexandru — ca, în vreme ce alții au avut atîtea de pătimit, el să-și călăuzească oștirea teafără și biruitoare pe la aceleași neamuri și prin aceleași locuri.

687 6 Alexandru, deci, a avut încredere în astfel de știri. Noi însă ce idee corectă am putea să ne făurim despre indieni din astfel de expediții ca cea a lui Cyrus și a Semiramidei? Neîncrederea noastră se potrivește oarecum cu atitudinea lui Megasthenes¹² care ne recomandă să nu dăm crezare istoriilor vechi despre indieni, pentru că nici de la indieni nu a pornit vreo expediție în afara hotarelor lor, dar nici din afară nu s-a organizat vreo campanie împotriva indienilor și nici n-a ieșit biruitoare, cu excepția expediției lui Heracles, a lui Dionysos și a macedonenilor¹³ din vremurile de astăzi. Sesostris egipteanul¹⁴ și Tearcon etiopianul¹⁵ au înaintat pînă în Europa, dar Nabucodonosor¹⁶, care a ajuns celebru la chaldeenii mai mult decît Heracles, și-a condus oștirea chiar pînă la Coloanele lui Heracles. Pînă aici a ajuns și Tearcon, iar acesta și-a purtat oștirea din Iberia pînă în Thracia și în Pont. Scitul Idanthysos¹⁷ a năvălit în Asia pînă la hotarele Egiptului, dar nici unul din aceștia n-a atins India. Și Semiramida a murit înainte de a întreprinde expediția. Persii au trimis după hydracii¹⁸ din India ca să-i angajeze în oastea mercenară, dar ei înșiși n-au ajuns cu armate în India, ci doar s-au apropiat de ea cînd Cyrus a pornit expediția împotriva massagetilor¹⁹.

7 Și isprăvile lui Heracles și ale lui Dionysos capătă crezare la Megasthenes²⁰ și la alți cîțiva autori; dintre ceilalți însă, cei mai mulți, printre care se numără și Eratosthenes, le socotesc nedemne de luat în seamă, considerîndu-le simple povești așa cum sînt, de altfel, și cele ce se vîntură pe la eleni. Căci în *Bacantele* lui Euripide²¹, Dionysos rostește niște copilării ca acestea:

*„Părăsind lydiene ogoare de aur mustind,
Însorite platouri persane și phryge cătînd,
Bactrianele ziduri și-al mezilor aspru pămînt,*

*Iernile grele și crunte aici petrecind,
Arabia Ferice cu bine am colindat,
Prin Asia-ntreagă de-aici am umblat“.*

La Sofocle²², apare un personaj care slăvește Nysa ca pe un munte închinat lui Dionysos:

*„De aici am văzut Nysa vestită,
De alaiuri bacchice însuflețită;
Aici și Iacchos cu coarne de bou
Ca pe o mamă prea dulce o paște molcom,
Unde-al pasărei glas nu răsună prin pom“*

și celelalte.

(Bacchus are și epitetul de Merotrophes sau hrănit în muntele Meron²³). Și Homer vorbește despre Lycurg edonul²⁴ după cum urmează:

*„El fugări oarecînd pe zinele-doice-ale lui Bacchus,
Cel amețit la un chef de pe Nysa cea sfîntă“.*

Asemenea întîmplări se povestesc în legătură cu Dionysos. Despre Heracles unii pretind că a umblat numai în părțile potrivnice acestora, pînă la hotarele apusene (ale pămîntului), alții afirmă că el a colindat lumea în amîndouă direcțiile.

8 După astfel de povești, istoriografii au pomenit și de un popor cu numele de nysai²⁵ și de un oraș al acestora numit Nysa, întemeiat de Dionysos, ca și de un munte zis Meron sau „Femur“, ce domină orașul, aducînd în sprijin iedera și vița de vie care crește în acele părți dar fără să-și poarte rodul pînă la copt; căci ciorchinele de strugure se scutură înainte de a se coace, din pricina ploilor prea abundente. S-a răspîndit părerea că sydracii²⁶ sînt urmașii lui Dionysos, după vița de vie ce crește la ei și după alaiurile lor somptuoase, deoarece regii acestora organizează parade militare de felul bacchanalelor precum și alte alaiuri cu tobe și costume împodobite cu flori. Acest obicei se practică mult și la alți indieni. Cum Alexandru a cucerit printr-un singur asalt o anumită stîncă numită Aornos²⁷, pe la poalele căreia curge fluviul Indus nu departe de izvoarele

sale, unii precizau cu mare lăudăroșenie că Heracles de trei ori a atacat această stîncă, dar de trei ori a fost respins. Urmașii celor care l-au însoțit pe Heracles în acea expediție sînt sibeii²⁸, care, păstrînd însemnele neamului, îmbracă piei de animale la fel ca Heracles, poartă măciuci pe care le-au ars mai întîi în foc laolaltă cu boi și catiri. Ei adevăresc această poveste și prin cele petrecute în Preajma Caucazului în legătură cu Prometeu. Căci aceste întîmplări au fost strămutate aici din Pont dintr-un neînsemnat pretext, deoarece la paropamisazi²⁹ se putea vedea o peșteră sfîntă, ce se socotea a fi închisoarea lui Prometeu; unii pretindeau că Heracles a sosit în aceste părți pentru eliberarea lui Prometeu, și că acesta este Caucazul pe care elenii l-au socotit drept închisoare a eroului.

9 Că (toate) acestea sînt plăsmuiri de ale celor care doresc să-l măgulească pe Alexandru cel Mare reiese limpede mai întîi din faptul că istoriografii nu sînt de acord între ei, ci, cîtă vreme unii vorbesc (de un anumit lucru), ceilalți pur și simplu nici măcar nu-l pomenesc. Căci nu e cu puțință ca ultimii să nu fi aflat de fapte atît de strălucite și pline de ambiție, sau să le fi aflat, dar să nu le considere vrednice de pomenire, mai cu seamă aceia dintre autori care merită cea mai mare încredere, apoi, din faptul că populațiile intermediare, pe la care ar fi trebuit să treacă ceata lui Dionysos și cea a lui Heracles în drum spre indieni, nu pot arăta nici un semn al trecerii acelor prin țara lor. Căci o astfel de îmbrăcăminte a lui Heracles (în piei de animale) este născocită cu mult în urma vremurilor în care războiul troian preocupa amintirea oamenilor; ea este o plăsmuire a celor care au compus *Heracleia* sau *Despre isprăvile lui Heracles*, fie că a fost acesta Peisandros³⁰, fie vreun altul. Căci vechile statui de lemn ale eroului nu-l arată îmbrăcat astfel.

10 Ca atare, din astfel de compoziții se cuvine să acceptăm tot ceea ce se află aproape de-a merita încredere. Noi înșine, în primele cărți referitoare la

geografie, am întreprins³¹ un examen critic, pe cât era cu putință, asupra lor, și acum acele aprecieri critice le vom lua de-a gata și vom adăuga la ele altele câte vor părea de trebuință pentru deslușirea faptelor. Din examenul nostru critic de atunci se părea că datele cele mai vrednice de crezare sînt cele înfățișate rezumativ de Eratosthenes, în cartea a III-a a *Geografiei* sale, despre India, luată în considerare pe vremea cînd a invadat-o Alexandru cel Mare. (Pe atunci), fluviul Indus forma hotarul dintre India și Ariana, care se întindea de aici în continuare spre apus și era populată de perși. Mai tîrziu, o mare parte din Ariana³² o ocupară indienii, preluînd-o de la macedoneni. Acestea sînt informațiile pe care le dă Eratosthenes³³.

11 India este mărginită dinspre miazănoapte de ultimele ramificații ale muntelui Taurus, începînd de la Ariana pînă la marea răsăriteană. Acestor ramificații localnicii le zic pe părți Paropamisos³⁴, Emodos, Imaos și altele, iar macedoneni, tuturor la un loc, Caucaz. Dinspre apus, hotarul Indiei îl formează fluviul Indus. Coasta ei de miazăzi și cea de răsărit, care sînt mult mai mari decît celelalte două, înaintează simțitor în Marea Atlantică și astfel se creează figura țării în formă de romb, deoarece fiecare din cele două laturi mai mari depășește latura opusă cu 3 000 de stadii (555 km). Într-adevăr, atîtea stadii însumează capul comun creat de latura răsăriteană cu cea de miazăzi, căzînd deopotrivă în afară, din amîndouă părțile, față de restul țărmlui continental. Lungimea laturei apusene, de la munții Caucazi pînă la marea de miazăzi, atinge, după cîte se spune, cel mult 13 000 de stadii (2 405 km), măsurate de-a lungul Indusului pînă la gurile lui, încît latura opusă, de răsărit, adăugînd cele 3 000 de stadii (555 km) ale promontoriului, va fi de 16 000 de stadii (2 960 km). Aceasta este, așadar, lățimea minimă și maximă a Indiei. Lungimea ei se măsoară de la apus la răsărit. Partea ei pînă la Palibothra³⁵ s-ar putea înfățișa cu o precizie mai mare; aceasta a fost mă-

689

surată în shoine pe calea regală ce trece pe aici, fiind lungă de [două ori] 10 000 de stadii ($2 \times 1\,850$ km); de aici în continuare, (măsurătorile) sînt luate cu aproximație cu ajutorul curselor făcute de la mare pe fluviul Gange în sus pînă la Palibothra: acestea ar însuma cam 6 000 de stadii (1 110 km). Întreaga lungime a Indiei, considerată pe întinderea ei minimă, este de 16 000 de stadii (2 960 km), după cîte spune Eratosthenes care a luat-o din înregistrarea cea mai acreditată a stațiunilor; și Magasthenes³⁶ o dă la fel, în vreme ce Patrocles³⁷ pretinde că ar fi cu 1 000 de stadii (185 km) mai mică. Și iarăși apoi, adăugîndu-se la această distanță lungimea promontoriului ce cade în afară față de restul continentului, înspre răsărit, cele 3 000 de stadii (555 km) în plus vor forma lungimea maximă a Indiei; aceasta este distanța de la gurile fluviului Indus pe lîngă coasta din continuarea lui pînă la promontoriul amintit și la extremitățile lui răsăritene. Aici locuiesc așa numiții coniaci³⁸.

12 Din cele ce urmează se poate observa ce discrepanță există în părerile celorlalți autori, deoarece Ctesias³⁹ susține că India nu este mai mică decît restul Asiei, Onesicritos⁴⁰ o dă ca a treia parte a pămîntului populat, Nearchos⁴¹, de patru luni cale
690 de cîmpie, Megasthenes și Deimachos⁴², ceva mai cu măsură; căci peste cele douăzeci de mii de stadii (3 700 km), ei pun la socoteală intervalul dintre marea de miazăzi și Caucaz, iar Deimachos, adaugă aceste intervale la cele 30 000 de stadii (5 550 km) din unele locuri. Împotriva acestora am vorbit în primele cărți⁴³. În prezent e destul să spunem doar atît că și aceste imputări îi scot din cauză pe cei care se scuză că, vorbind despre realitățile Indiei, nu vor afirma nimic categoric.

13 Întreagă India este brăzdată de rîuri; unele din ele sînt afluenții altor două care sînt cele mai mari, este vorba de Indus și Gange; altele se varsă în mare prin gurile lor proprii; toate izvorăsc din Caucaz⁴⁴ și se îndreaptă mai întîi spre miazăzi, apoi unele rămîn pe aceeași direcție, și așa se întîmplă mai cu

seamă cu cele ce se varsă în Indus, altele însă cotesc spre răsărit, cum face fluviul Gange. Acesta, coborînd din regiunea de munte, cînd atinge cîmpiile, se întoarce spre răsărit și curge pe lîngă Palibothra, un oraș foarte mare, apoi iese la marea din aceste părți și creează o singură gură de revărsare, fiind cel mai mare dintre rîurile Indiei. Indusul se varsă în marea de miazăzi prin două brațe cuprinzînd între ele regiunea numită Patalene⁴⁵, foarte asemănătoare cu Delta Egiptului. Din pricina evaporării atîtor rîuri precum și a vînturilor periodice anuale, cum spune Eratosthenes, India este udată de ploile de vară, iar cîmpiile ei se umplu de bălți. În timpul acestor ploi se seamănă inul, meiul și, pe lîngă acestea, susanul, orezul și arpacașul, iar în timpul iernii, griul, orzul, legumele și alte plante comestibile care lipsesc la noi. În privința animalelor, în India se găsesc aproape aceleași animale ca în Etiopia și Egipt. Dintre cele ce trăiesc în rîuri, în afară de hipopotam, toate celelalte le adăpostesc și apele indiene. Onesicritos⁴⁶ susține că în rîuri se află și hipopotami. În privința indienilor, cei dinspre miazăzi se aseamănă la piele cu etiopienii, dar la fizionomie și la păr, cu ceilalți indieni; căci, datorită umidității aerului, nu li se încrețește părul; cei dinspre miazănoapte seamănă cu egiptenii.

14 Taprobana⁴⁷ este, după cîte se spune, o insulă în largul mării, situată la șapte zile cale pe apă spre miazăzi de cele mai sudice țarmuri ale Indiei, de țarmurile coniacilor. Lungimea ei este cam de 5 000 de stadii (925 km), luînd direcția Etiopiei. Are și elefanți. Acestea sînt informațiile lui Eratosthenes la care, dacă vor mai fi adăugate și știrile altora, în cazul că aduc vreo precizare în plus, toate la un loc vor conferi descrierii o formă proprie.

691

15 De pildă, despre Taprobana, Onesicritos⁴⁸ spune că are 5 000 de stadii (925 km) întindere, fără să-i delimiteze lungimea și lățimea, și că se află la 20 de zile de navigație depărtare de continent. Numai că există (tot felul de) corăbii; unele, ale căror pînze sînt prost făcute, care sînt înzestrate în ambele ca-

pete (cu prore), fără să aibă chelele bine scobite, înaintează greu. Mai sînt și alte insule între Taprobana și India, dar cea mai sudică este aceasta. În jurul ei trăiesc cetacee amfibii, unele asemănătoare cu boii, altele cu caii, altele cu alte animale de uscat.

16 Nearchos⁴⁹ aduce, în legătură cu aluviunile cărate de riuri, astfel de exemple cum sînt cîmpia Hermosului și a Caystrului, precum și cea a Meandrului și a Caicului; aceste cîmpii și-au primit numele după riurile care le-au făcut să crească prin mîlul vărsat peste ele, ba mai degrabă, le-a creat însuși mîlul cărat din munți, format din sol bun și moale; riurile poartă acest mîl la vale, încît cîmpiile sînt oarecum create de ele. Și astfel, pe bună dreptate, se spune că sînt cîmpiile acestor riuri. O astfel de precizare este aidoma celei rostite de Herodot⁵⁰ în legătură cu Nilul și cu pămîntul din preajma lui că este „darul fluviului“. De aceea, Nearchos⁵¹ spune că Nilul a fost desemnat pe bună dreptate cu același nume ca Egiptul.

17 Aristobulos⁵² precizează că numai munții și poalele acestora sînt udate de ploi și de zăpezi, în vreme ce cîmpiile sînt lipsite și de ploi, după cum și de zăpezi; ele sînt udate numai prin inundația riurilor. Ninge iarna în munți, dar odată cu începutul primăverii, încep și ploile și se întetesc mereu tot mai mult; pe vremea vînturilor periodice⁵³ ale anului, ploile cad zi și noapte fără întrerupere și din belșug, pînă apare pe cer Arcturus⁵⁴. La rîndul lor, riurile, umflate de zăpezi și de ploi, îndestulează cu apă cîmpiile. Aristobulos⁵⁵ spune că el cunoaște toate acestea și din propria sa experiență cît și de la alții care au plecat în India de la paropamisazi, după apunerea Pleiadelor, și au petrecut iarna în regiunea de munte a hypașilor⁵⁶ și a Assacanului⁵⁷; dar la începutul primăverii, ei au coborît la cîmpie, într-un oraș bine dezvoltat, cu numele Taxila⁵⁸, iar de aici, la Hydaspes și în țara lui Poros. În timpul iernii, ei n-au văzut apă, numai zăpezi. Cînd au ajuns în Taxila, i-a plouat prima oară, și după ce,

coborînd la Hydaspes și învingîndu-l pe Poros, au călătorit pînă la Hypanis (Hyphasis), mereu spre răsărit, și de acolo, din nou la Hydaspes, i-a plouat continuu, și mai ales în timpul vînturilor etesiene, dar îndată ce Arcturus a răsărit, ploile au încetat. După ce au zăbovit un timp lîngă Hydaspes ocupați cu construirea corăbiei, ei au început navigația nu cu multe zile înainte de apusul Pleiadei; prinși fiind în această navigație (pe cursul Hydaspelui) întreaga toamnă, toată iarna, primăvara următoare și vara, ei ajunseră la Patalene cam pe la răsăritul Constelației Cîinelui⁵⁹. Această navigație a durat zece luni și nicăieri n-au simțit ploile, nici cînd vînturile etesiene se întetiseră la culme și cînd, umflîndu-se, rîurile inundară cîmpiile; pe mare nu se naviga, din pricina vînturilor potrivnice, deoarece nu se simțea nici o suflare dinspre uscat.

18 Aceeași informație aduce și Nearchos⁶⁰, dar acesta nu este de aceeași părere în privința ploilor de vară, ci el pretinde că vara ploua la cîmpie, iarna însă cîmpiile sînt lipsite de ploi. Despre umflarea rîurilor vorbesc amîndoi. Nearchos spune că, așezîndu-și tabăra aproape de Akesines⁶¹, ei se văzură siliți, din pricina creșterii apelor, să-și mute locul într-altul mai ridicat, iar aceasta s-a întîmplat în timpul solstițiului de vară. Aristobulos⁶² dă și nivelul de creștere a apelor, de 40 de coți (17,744 m), dintre care 20 de coți (8,872 m) umplu albia mai sus de nivelul precedent, pînă la buza malului, iar cu ceilalți 20 de coți inundă cîmpiile. El sînt de aceeași părere și în privința faptului că orașele situate pe dîmburi mai înalte se întîmplă să rămînă ca niște insule (împrejmuite de ape), la fel ca în Egipt și în Etiopia. După apusul constelației Arcturus, încețază inundația și apele se retrag; se seamănă pămîntul încă numai pe jumătate uscat și doar scormonit de orice unealtă de săpat luată la întîmplare, și totuși rodul se desăvîrșește și se face frumos. Orezul, zice Aristobulos⁶³, crește în apă zăgăzuită, pentru care se fac anumite straturi cu brazde care

o stăvilesc. Înălțimea plantei este de 4 coți (1,774 m) și are mai multe spice și rod bogat; se recoltează pe la apusul Pleiadei și se macină la fel ca alacul. Orezul crește și în Bactriana, și în Babylonia, și în Susida. Produce orez și Siria de jos. Megillos⁶⁴ spune că orezul se seamănă înainte de ploii, dar pământul nu duce lipsă de culturi și de irigații, fiind udat din apa zăgăzuită. Despre soiul de orez *bosmoros* („un sac de orez“), Onesicritos⁶⁵ spune că este o cereală mai mică decât griul și crește între râuri; după ce îl treieră (la arie), îl pîrguiesc în foc, jurînd mai întii că nu-l vor scoate de pe arie nepîrguit, pentru ca sămînța lui să nu fie exportată.

693 19 Comparînd asemănările acestei țări cu Egiptul și cu Etiopia și, iarăși apoi, deosebiriile dintre ele, deoarece Nilul este umflat de ploile de miazăzi, iar rîurile indiene, de ploile de miazănoapte, Aristobulos⁶⁶ se întrebă cum de nu sînt udate de ploii și nuturile dintre ele. Căci nici Thebaida pînă la Syene și pînă în părțile din apropierea Meroei nu au parte de ploii și nici regiunile Indiei de la Patalene pînă la Hydaspes. Regiunea situată deasupra acestor locuri, în care cad și ploii și zăpezi, se cultivă — zice — asemănător cu restul regiunilor din afara Indiei, care sînt udate și de ploii și de zăpezi. După părerea unora, acest autor a afirmat că pământul (Indiei) este bîntuit de cutremure deoarece este înmuiat de umiditatea sa prea mare, și că suferă și alunecări de teren încît se schimbă pînă și albiile rîurilor. Trimis (în India) cu o anumită însărcinare, Aristobulos⁶⁷ zice că a văzut pustii de cutremure o regiune cu mai bine de 1 000 de orașe împreună cu satele învecinate, deoarece Indusul își părăsise albia obișnuită și se mutase într-o altă albie din stînga sa, mult mai adîncă, de parcă ar fi căzut într-o prăpastie, încît terenul din dreapta care a fost părăsit nu mai este udat prin revărsare, fiind mai înalt nu numai decât albia prezentă, ci și decât nivelul inundațiilor rîului.

20 Cu revărsările rîurilor indiene și cu faptul că aici nu bat vînturi dinspre uscat se potrivește și afir-

mațiile lui Onesicritos⁶⁸; într-adevăr, el spune că țărnul maritim este mlăștinos și aceasta mai cu seamă la gurile râurilor, din pricina mlulului aluvionar, a mareelor și a forței vînturilor maritime. Megasthenes⁶⁹ aduce ca dovezi ale fertilității Indiei faptul că aici se produc două rînduri de roade și se strîng două recolte; la fel vorbește despre ea și Eratosthenes⁷⁰, care precizează că în India se obișnuiește să se facă o însămînțare de iarnă și alta de vară, după cum sînt și ploile, căci, după, cite spune acesta, nu se întîmplă nici într-un an ca ploile să lipsească în cele două anotimpuri. În felul acesta, belșugul de peste an provine din acest fapt că pămîntul Indiei niciodată nu e lipsit de culturi; de asemenea, numeroase fructe dau pomii fructiferi, iar rădăcinile plantelor și mai cu seamă ale trestiilor sînt dulci nu numai gătite, ci și în forma lor naturală, deoarece apa, atît cea de ploaie cît și cea de rîu, este mai caldă, datorită razelor solare. Într-un fel, el vrea să spună că ceea ce la alții se cheamă coacerea poamelor și a sucurilor la ei înseamnă parcă o coacere sau fierbere la foc, și aceasta contribuie atît de mult la gustul plăcut pe care-l poate da numai coacerea la foc. Din același motiv și crengile copacilor sînt flexibile și se folosesc la construirea roților. Tot din aceeași pricină, unor copaci le înflorește un fel de puf. Din acest puf, zice Nearchos⁷¹, se confecționează o țesătură indiană numită *sindone*, atît de prețioasă, pe care macedonenii o folosesc în loc de puf și ca așternut pentru șei. La fel și mătășurile sînt țesături ce provin din niște fuioare de in. 694

Nearchos a vorbit și despre trestii din care indienii fac miere, deoarece albine nu au. Au în schimb un pom fructifer din fructul căruia se scoate miere, dar cei care mănîncă fructul crud se îmbată.

21 India produce mulți copaci ciudați, unul dintre ei este și acela care are crengile aplecate în jos, iar frunzele lui nu sînt mai mici decît un scut. Onesicritos, urmărind cu mai mare luare aminte particularitățile din Musicanos⁷², care e cea mai su-

dică regiune a Indiei, povestește⁷³ despre un soi de copaci mari⁷⁴, ale căror ramuri, după ce se dezvoltă pînă la 12 coți (5,325 m), cresc apoi în jos, îndoindu-se pînă ce ating pămîntul; intrînd apoi în pămînt, ele fac rădăcini ca și cele sădite; răsărînd apoi iar, fac tulpină, din care, după ce se dezvoltă din nou crengi, aplecîndu-și-le iar, fac alt puiet apoi altul și așa în continuare, încît dintr-un singur copac se formează un mare umbrar asemănător cu o clădire cu multe coloane. El vorbește și de grosimea unor copaci ale căror trunchiuri sînt greu de îmbrățișat de cinci oameni la un loc. Și Aristobulos⁷⁵ a arătat că niște copaci din Akelines și din părțile unde aceasta se întîlnește cu Hyarotis⁷⁶ aveau crengile aplecate la pămînt, că mărimea lor era atît de nemaipomenită, încît sub umbra unui singur copac se odihneau de amiază 50 de cai; iar după Onesicritos, 400 de cai. Aristobulos⁷⁷ vorbește și de un alt copac, nu prea mare, care are păstăi ca bobul, de 12 degete (0,222 m) lungime, pline de miere, dar cei care le mănîncă nu scapă ușor. Pe toți îi întrec, în privința mărimii copacilor, cei care afirmă că au văzut dincolo de Hyarotis un copac ce făcea la amiază o umbră de 5 stadii (925 m). Onesicritos⁷⁸ spune că floarea arborilor cu puf are simbure. Odată simburile scos, restul se toarce la fel ca lîna.

22 În Musicanos există o cereală, zice Onesicritos⁷⁹, asemănătoare cu grîul, ce crește de la sine, la fel și viță de vie, astfel că India, despre care alții susțineau că e lipsită de vin, produce de fapt și vin. Flaut însă nu se găsește în India, la fel cum spunea Anacharsis (despre Sciția), nici vreun alt instrument muzical, nici unul, în afară de țambale, tobe și castaniete, pe care și le-au procurat scamatorii. De asemenea, că India are multe buruieni și multe rădăcini, unele de leac, altele, dimpotrivă, după cum și multe pentru vopsele, a spus-o și acesta, și alții. Acesta mai adaugă amănuntul că ar exista chiar o lege ca cel care descoperă vreo buruienă din cele

primejdioase, dacă nu găsește și leacul ei, e pedepsit cu moartea. Dacă-i găsește leacul, el se bucură de mare cinste în fața regilor. Regiunea de miazăzi a Indiei produce și scorțișoară și nard și alte plante aromate la fel ca Arabia și ca Etiopia, avînd o oarecare asemănare cu ele în ce privește razele soarelui. Se deosebește de ele prin abundența apelor, astfel că aerul aici este umed și de aceea mai nutritiv și mai fecund, după cum, la fel, este și pămîntul și apa, fapt pentru care animalele din India, atît cele de uscat cît și cele de apă, se constată a fi mai mari decît animalele din alte părți. Și Nilul este mai productiv decît celelalte rîuri și nutrește animale cu talie mare și, printre altele, și animale amfibii. Ba sînt cazuri cînd femeile egiptene nasc chiar patru gemeni. Aristotel⁸⁰ povestește că una a născut chiar șapte copii, el însuși numind Nilul „cel multifecund“ și „hrănitor“, datorită căldurii măsurate a razelor solare care îi lasă hrana și-l evaporă mai la suprafață.

23 Din aceeași pricină, se pare, se întîmplă și ceea ce spune Onesicritos⁸¹ anume că apa Nilului fierbe la jumătatea tăriei focului față de alte ape. Cu cît apa Nilului, zice, străbate în linie dreaptă mai lung teren și mai îngust și schimbă mai multe zone și variate atmosfere, iar rîurile indiene se revarsă peste cîmpii mai mari și mai late, stagnînd multă vreme în aceleași zone, cu atît acestea sînt mai hrănitore decît Nilul, deoarece produc și cetacee mai mari și mai numeroase; iar apa curge caldă chiar din nori.

24 În acest punct n-ar fi de acord cei din jurul lui Aristobulos⁸² care afirmă că (în India) nu plouă la cîmpie. Onesicritos⁸³ este de părere că tocmai apa (abundentă) este cauza particularităților din regnul animal și aduce drept dovadă faptul că vitele străine care beau apă din India își schimbă părul luînd culoarea locală. Acest argument e bun, dar nu și acela care pune pe seama apelor curate faptul că etiopienii sînt negri și cu părul creț, nici acela care

il critică pe Theodectes⁸⁴ pentru că a strămutat pricina asupra soarelui însuși, exprimându-se astfel:

*„Unde soarele își poartă mai aproape a sa caleașcă
Trupurilor bărbătești le-mprumută (ca firească)
Floarea neagră de funingini, iară părul le-ncrețește,
Din pricina fierbințelii-n forme scurte-l răsuțește“.*

Părerea lui Onesicritos⁸⁵ ar putea avea un oarecare miez, deoarece spune el, nici de etiopieni soarele nu este mai aproape decât de ceilalți oameni, ci razele lui cad aici mai perpendicular și de aceea ele ard mai puternic; prin urmare este incorect să se spună că soarele este mai apropiat de aceștia, pentru
696 că el este egal depărtat de toți oamenii. Nici fierbințea nu este cauza culorii negre, căci ea nu poate fi cauză pentru fătul din sînul mamei, pe care nu-l atinge soarele. Mai bine (prezintă lucrurile) cei care consideră soarele drept cauză și arșița lui, dar, în același timp, și lipsa acută de umezeală suficientă. De aceea spunem că indienii n-au părul creț, tot astfel nici pielea pîrguită fără cruțare, pentru că ei au parte de aer umed. În uter, în perioada de dezvoltare a ovulului, fătul capătă acele însușiri pe care le-au avut și cei care i-au dat naștere. Căci așa se explică și unele afecțiuni congenitale precum și diferitele asemănări. Iar afirmația că soarele se află la aceeași depărtare de toți se referă la simțuri, nu la rațiune. Ba și la simțuri, nu în orice accepțiune, ci în sensul în care spunem că pămîntul conține în sine explicația sfericității soarelui; căci pe temeiul unui astfel de simț, prin care percepem caldul, mai mult din apropiere, mai puțin din depărtare, deducem că distanța nu este aceeași. În acest sens se discută și afirmația că soarele este mai aproape de etiopieni, nu cum a crezut Onesicritos.

25 Și următorul fapt este unul din acela care sînt unanim acceptate și care susțin asemănarea Indiei cu Egiptul și Etiopia, anume că acele cîmpii, cîte nu sînt inundate, sînt neroditoare, din pricina lipsei de umezeală. Nearchos⁸⁶ spunea că vechea în-

trebare despre revărsarea apelor Nilului își găsește răspunsul în inundația râurilor indiene, fenomen pricinuit de ploile de vară. Alexandru cel Mare, văzînd crocodili în fluviul Hydaspes, și bob egiptean în regiunea Akesines, a crezut că a descoperit izvoarele Nilului și a pregătit o flotă în acest scop care să navigheze pe Hydaspes pînă în Egipt. Puțin mai tîrziu, și-a dat seama că nu este cu puțință ceea ce a sperat, deoarece

*„Rîuri întinse-s la mijloc și cursuri cumplite de ape,
Oceanul-nainte de toate”⁸⁷,*

în care se varsă toate râurile indiene; urmează apoi Ariana, Golful Persic și Arabic, apoi Arabia însăși și Troglodytica. Astfel de informații se dau despre vînturi, despre ploi, despre umflarea râurilor și inundarea cîmpiilor.

26 Se cuvine să vorbim acum despre fiecare rîu în parte (prezentînd) datele cîte sînt de folos geografiei și despre care ne-au parvenit unele informații. De altfel, pentru că râurile sînt hotare naturale care determină întinderea și figura unei regiuni, ele au o mare legătură cu întreaga presupunere pe care ne întemeiem, Nilul și râurile Indiei au un avantaj în plus față de celelalte râuri, pentru faptul că, fără ele, regiunea, care în prezent este navigabilă și cultivată, ar rămîne nepopulată și n-ar mai oferi puțința nici măcar de a fi parcursă pe uscat, nici de a fi locuită. Avem știri despre râurile care se varsă în Indus și merită să fie pomenite, la fel și despre regiunile prin care curg ele; despre celelalte mai mult nu se cunoaște decît se cunoaște. Căci Alexandru cel Mare, tăinuînd cu osebire aceste locuri, pe vremea cînd cei care l-au răpus pe Darius⁸⁸ prin vicleșug au pornit să răscoale Bactriana, socoti că mai de folos ar fi să-i urmărească și să-i nimicească mai întîi (pe acei asasini). El trecu, deci, pe la ariani pînă prin apropierea Indiei, apoi, lăsînd India în dreapta, înaintă spre miazănoapte, în ținuturile din sus de Paropamisos și de Bactriana. Abia după ce

cuceri toate acele regiuni aflate sub stăpînirea persilor, ba încă și mai multe, se gîndi și la India, deoarece mulți îi vorbiseră despre ea, nu prea limpede însă. El s-a întors, așadar, din drum, trecînd peste aceiași munți, doar pe alte căi, mai scurte, avînd acum India în stînga. Porni apoi direct asupra Indiei, luînd pieptiș munții ei apuseni, riul Cophes⁸⁹ și Choaspes. Acesta din urmă se varsă în Cophes în orașul Plemyrion⁹⁰, șerpundu-și cursul pe lângă Gorys⁹¹, un alt oraș indian, și străbătînd regiunile Bandobene⁹² și Gandaritis. Alexandru aflase că regiunea muntoasă de la miazănoapte are o populație foarte numeroasă și este roditoare. În schimb, părțile ei sudice parte duc lipsă de apă, parte, dimpotrivă, sînt inundate de riuri și sînt cu desăvîrșire fierbinți, oferind condiții prielnice mai mult fiarelor decît oamenilor. Alexandru a pornit să cucerească mai întii partea lăudată a Indiei, socotind totodată că riurile, pe care trebuia să le treacă, erau mai ușor de traversat în apropierea izvoarelor, deoarece erau prăpăstioase și tăiau (adînc) pămîntul pe care îl brăzdau. El auzise totodată că mai multe riuri curg unindu-se într-unul singur și aceasta se întîmplă mereu mai des cu cît se înaintează mai mult în interior, încît regiunea devine mai greu de traversat, și toate acestea, în situația unei lipse (serioase) de bărci. Temîndu-se, deci, de aceste piedici, el traversă riul Cophes și cuceri regiunea muntoasă pe porțiunea ei aflată cu fața spre răsărit.

27 Dincolo de Cophes se întîlnește fluviul Indus, apoi Hydaspes, Akesines și Hyarotis, iar ultimul, Hypanis. Căci Alexandru fu împiedicat să înainteze mai mult, pe de o parte, oprit de anumite proorocii, pe de altă parte, silit de oastea sa care refuză să mai înainteze din pricina ostenețelor. Ostașii au avut cel mai mult de pătimit de pe urma apelor, deoarece i-a plouat neconținut. Din părțile răsăritene ale Indiei ni s-au făcut cunoscute acele regiuni care se află dincoace de Hypanis, doar dacă nu ne-au transmis unele informații în plus cei care au înaintat, după Alexandru, dincolo de Hypanis

pină la Gange și la Polibothra. Dincolo de Cophes, așadar, curge fluviul Indus. Regiunile dintre aceste două ape le stăpînesc unii astakeni, masiani, nysai și hypași. Urmează apoi domeniul lui Assacanos, în care este situat orașul Masoga⁹³, capitala regiunii. Chiar lângă Indus se află un alt oraș, zis Peucolaitis⁹⁴, în dreptul căruia Alexandru și-a trecut oștirea peste o punte care se afla în acel loc.

28 Între Indus și Hydaspes se găsește Taxila, un oraș mare, cîrmuit de legi foarte bune, iar regiunea din jur are populație deasă și este foarte roditoare, deoarece se învecinează cu cîmpiile. Populația și regele lor, Taxilas⁹⁵, i-au făcut lui Alexandru o primire prietenoasă. Dar au și obținut în schimb mai multe daruri decît au oferit ei înșiși, încît macedonenii erau invidioși și spuneau că Alexandru n-a avut, după cîte se pare, cui să facă binefaceri înainte de a trece Indusul. Unii susțin că această regiune este mai mare decît Egiptul. Mai sus de ea, în munți, începe domeniul lui Abisares⁹⁶ la hotarul căruia, spuneau solii trimiși de Alexandru în recunoaștere, sînt hrăniți doi balauri, unul lung de 80 de picioare (23,656 m), altul de 140 (41,398 m); această știre a dat-o și Onesicritos⁹⁷, pe care l-ai putea numi nu amiralul flotei lui Alexandru ci mai degrabă al isprăvilor fabuloase. Căci toți cei din jurul lui Alexandru au preferat adevărului miraculosul, dar Onesicritos pare să-i depășească pe toți prin povestirile sale nemaipomenite. El povestește totuși și unele lucruri vrednice de crezare, care merită să fie pomenite, încît chiar cel care nu-i acordă încredere nu trebuie să le nesocotească. Despre șerpi uriași, apoi, și alții au vorbit, anume că se vinează în munții Emozi și trăiesc în peșteri.

29 Între Hydaspes și Akesines se întinde țara lui Poros, mare și bogată, cu aproape 300 de orașe, precum și pădurea de la poalele munților Emozi; din aceasta și-a procurat Alexandru mult brad, pin, cedru și alte diferite trunchiuri de copaci bune pentru construcțiile navale, și le-a transportat pe Hydaspes

la vale; din acest lemn, și-a construit apoi o flotă pe Hydaspes lângă orașele întemeiate de el pe amîndouă malurile acestui fluviu. Traversînd apoi fluviul, l-a învins pe Poros. Pe unul din aceste orașe l-a numit Bucephalia⁹⁸, după numele calului său Bucephal, care a căzut în bătălia dată împotriva lui Poros — iar calul se chema Bucephal „cap de bou“, datorită
 699 frunții sale late; era un bun luptător, iar Alexandru l-a călărit mereu în timpul bătăliilor —; pe celălalt oraș l-a numit Nicaia⁹⁹, după victoria (împotriva lui Poros). Se mai povestește¹⁰⁰ că în această pădure se afla o mulțime nemaipomenită de maimuțe cu coadă lungă și totodată de-o mărime ieșită din comun, astfel că, văzîndu-le odată macedonenii cum stau pe niște coline golașe aliniate multe în front — căci acest animal are o inteligență foarte apropiată de a omului și nu mai prejos de a elefantului —, și-au închipuit că este o oștire și au pornit împotriva lor ca și cum ar fi niște dușmani, dar aflînd adevărul de la Taxilas, care îl însoțea atunci pe regele Alexandru, s-au oprit. Acest soi de maimuțe se vînează în două feluri; cum maimuța are obiceiul să imite totul și să se cațare în copaci, vîntorii, cînd o văd așezată în arbori, îi pun la vedere un vas cu apă, din care ei se spală pe ochi. Apoi, în loc de apă, punînd rășină în același vas, se îndepărtează și le pîndesc de la distanță. După ce animalul coboară din copac, își unge ochii cu rășină și, închizîndu-i, pleoapele nu i se mai dezlipesc, astfel că vîntorii, apropiindu-se de el, îl prind de viu. Acesta este un fel de a-l vîna. Altul este următorul: îmbrăcînd niște haine lungi, un fel de șalvari, vîntorii se îndepărtează lăsînd în urma lor alte haine căptușite cu fire de lînă și unse pe dinăuntru cu rășină; maimuțele, îmbrăcîndu-le, sînt prinse ușor.

30 Unii autori așază și Cathaia¹⁰¹ precum și regiunea lui Sopheithes¹⁰², unul din cîrmuitori, tot în intervalul dintre aceste două ape. Alții însă le fixează dincolo de Akesines și Hyarotis, în vecinătatea țării lui Poros (al II-lea), nepotul aceluia Poros care a fost biruit de Alexandru; țara acestuia din

urmă se cheamă Gandaritis¹⁰³. În Cathaia cea mai mare noutate și mai neobișnuită, despre care se povestește, este în legătură cu frumusețea, căreia i se aduc cinstiri deosebite; este vorba de frumusețea cailor și a cîinilor, ba, după cîte spune Onesicritos¹⁰⁴, pînă și rege este ales cel mai frumos bărbat; cînd se naște un copil, după două luni el este judecat în public dacă are înfățișare legitimă și merită să trăiască sau nu; iar după felul cum a fost judecat de arhonteles desemnat (în acest scop), copilul trăiește sau moare. Bărbații își vopsesc barba în multe și felurite culori, pentru același motiv de a se face frumoși. Această practică o aplică cu grijă mulți alți indieni și părului, și îmbrăcăminții — și nu e de mirare, pentru că țara are minunați coloranți —. Iar oamenii, în alte privințe simpli, sînt foarte mari iubitori de podoabe. Iată și un alt obicei deosebit ce se povestește despre cathai: mirele și mireasa se aleg singuri unul pe altul; cînd bărbații mor, femeile lor sînt incinerate împreună cu ei din următoarea pricină: odinioară, îndrăgostindu-se de tineri, femeile se despărteau de soții lor sau îi otrăveau. Această lege s-a dat, deci, ca să se pună capăt otrăvirilor. Dar legea și cauza care se invocă nu prea merită crezare. Pe de altă parte, se spune că pe teritoriul lui Sopeithes, se află un munte cu sare minerală în măsură să îndestuleze India întreagă. Se vorbește, de asemenea, despre niște mine de aur și de argint, situate nu mult mai departe de cele de sare, undeva în munți, foarte frumoase, după cîte deslușiri a dat minerul Gorgos¹⁰⁵. Dar cum indienii sînt nepricepuți în meșteșugul mineritului și a topitoriei, ei nu au cunoștințele de trebuință nici pentru acele metale de care au din belșug, ci le prelucrează mai simplu.

31 Pe teritoriul lui Sopeithes se vorbește despre minunatele însușiri ale cîinilor. De aceea Alexandru cel Mare a primit de la Sopeithes 150 de cîini, iar ca încercare, pe doi i-a pus să lupte contra unui leu; dar cum aceștia au fost înfrinți, a dat drumul altor doi. Abia atunci îl egalară pe leu; Sopeithes a poruncit ca cineva, apucînd de picior pe unul din cîini,

700

să-l smulgă din încăierare, iar dacă nu se lasă, să-i taie piciorul. Alexandru, la început, nu s-a învoit, dorind să cruțe ciinele, dar când Sopheithes i-a promis că-i va da patru ciini în schimb, s-a învoit, iar ciinele a suportat să i se taie mai degrabă piciorul din șold cu o tăietură ușoară decât să lase din gură ceea ce a înșfăcat cu dinții.

32 Drumul pînă la Hydaspes a ținut mai mult spre miazăzi, iar de aici înainte, mai ales spre răsărit; pînă la Hydaspes, s-a parcurs mai mult pe la poalele munților decât peste șesuri. Alexandru, așadar, întorcîndu-se de la Hypanis din nou la Hydaspes și la stațiunea sa navală, își construie flota, apoi navigă pe Hydaspes. Toate riurile pomenite se varsă într-unul singur, în Indus, ultimul fiind Hypanis. Se spune că sînt în total 15 riuri demne de pomenit care-și unesc apele cu Indusul. După ce-și împlineste volumul cu toți acești afluenți [în unele locuri, după cîte apreciază cei care nu păstrează măsura, Indusul se lățește chiar pînă la 100 de stadii (18,50 km), iar după aprecierea celor mai moderați, lățimea lui maximă este de 50 de stadii (9,25 km), minimă de 7 (1,295 km). În jurul său sînt multe neamuri și orașe], el se varsă apoi prin două guri în marea de miazăzi și creează insula numită Patalene.

Iată ce gînd a nutrit Alexandru, cînd a lăsat părțile dinspre răsărit ale Indiei: mai întii, pentru că a fost oprit să traverseze riul Hypanis, apoi fiindcă a înțeles că e falsă vestea de care a ținut seama înainte că regiunile de dincolo de riu ar fi cîmpii pîrjolite și populate mai mult de fiare decât de neamuri omenești, de aceea s-a îndreptat el spre aceste regiuni, lăsîndu-le la o parte pe celelalte. Din această pricină sînt mai bine cunoscute aceste regiuni față de celelalte.

701 33 Regiunea dintre Hypanis și Hydaspes cuprinde, după cîte se spune, nouă neamuri și cam 5 000 de orașe, nu mai mici ca Meropida din Cos. Dar numărul orașelor pare că a fost dat ca o hiperbolă. Regiunea dintre Indus și Hydaspes aproape că s-a

arătat de ce orașe vrednice de pomenit este populată. În continuare, de aici în jos, locuiesc așa-numiții sibeii, despre care am pomenit și mai înainte, precum și mallii¹⁰⁶ și sydraci, două mari seminții. Mallii sînt aceia la care Alexandru a trecut printr-o primejdie de moarte, fiind rănit cu prilejul cuceririi unui orașel, iar sydracii sînt cei despre care spuneam că legenda i-a făcut rudele lui Dionysos. Chiar lângă Patalene se spune că se află teritoriul lui Musicanos și al lui Sabos¹⁰⁷, numit Sindomana¹⁰⁸, precum și teritoriul lui Porticanos¹⁰⁹ și al tuturor acelor care, locuind în luncile fluviului Indus, au fost biruiți de Alexandru; ultima cucerire a acestuia a fost Patalene, o insulă pe care o creează Indusul despărțindu-și albia în două. Aristobulos¹¹⁰ spune că aceste ramificații se află la 1 000 de stadii (185 km) depărtare unul de altul. Nearchos¹¹¹ mai adaugă 800 (148 km). Onesicritos¹¹² susține că fiecare latură a insulei cuprinse între brațele fluviului, avînd formă de triunghi, măsoară 2 000 de stadii (370 km), iar fluviul, în locul în care se ramifică în două brațe, are cam 200 de stadii (37 km) lățime. El numește această insulă Deltă și precizează că ea este pe potriva Deltei Egiptului, fără să facă o afirmație corectă. Într-adevăr, Delta din Egipt are, după cîte se spune, 1 300 de stadii (240,50 km) la baza sa, fiecare din cele două laturi fiind mai mică decît baza. În Patalene se află un oraș vrednic de pomenit, Patala¹¹³, după care și-a primit numele și insula.

34 Onesicritos¹¹⁴ spune că țărmul mării din aceste locuri, în cea mai mare parte a lui, este împînzit de mlaștini numeroase și aceasta, mai cu seamă la gurile rîurilor; de vină sînt aluviunile și marea cît și faptul că aici nu bat vînturi dinspre uscat, ci locurile acestea sînt bînuite mai mult de vînturile mării. El vorbește și despre țara lui Musicanos, aducîndu-i multe laude; unele din informații le-a dat la fel ca ceilalți indieni, ca, de pildă, cînd vorbește despre viața lungă a locuitorilor acelor meleaguri, atingînd pînă și vîrsta de 130 de ani — iar serii¹¹⁵,

spun unii, depășesc chiar acești ani —, de asemenea, cînd pomeneste despre viața frugală și igienică pe care o duc ei, cu toate că regiunea produce de toate din belșug. Ca obiceiuri aparte ale acestor oameni se pomenesc sisitiile pe care le practică la fel ca laconienii; membrii acestor sisitii iau masa în comun, procurîndu-și hrana din vînat; de asemenea, ei nu folosesc aurul, nici argintul, deși au mine; în loc de sclavi, recurg la serviciile tinerilor aflați în floarea vîrstei, la fel cum sînt serviți cretanii de apha-mioți¹¹⁶ și laconienii de hiloți. Nu caută să-și însușească cu rigurozitate diferitele științe, în afară de medicină. Dimpotrivă, în cazul unor meșteșuguri, exersarea lor îndelungată este socotită o rea deprindere, cum este, de pildă, arta războiului și alte ocupații asemănătoare. De altfel, la ei nu există judecări decît pentru omor și vătămare, pentru că omul — cred ei — nu ar putea să se ocupe de diferite delictе și să nu sufere vreo mînjire din partea lor. Problemele privind învoielile cad în grija fiecăruia, astfel că omul e silit să suporte urmările dacă partenerul încalcă jurămîntul de credință, dar nu-i mai puțin adevărat că trebuie să-și merite încrederea cel cu care se întovărășește cineva și nu să umple orașul cu procese.

Aceste informații le dau cei care l-au însoțit pe Alexandru în expediție.

35 S-a publicat și o scrisoare a lui Crateros¹¹⁷ către mama sa, Aristopatra, în care se relatau multe alte lucruri ieșite din comun, nemaipomenite de nici un alt scriitor, printre altele, și faptul că Alexandru a înaintat pînă la Gange. El însuși zice că a văzut fluviul și cetaceele din el, iar lungimea, lățimea și adîncimea lui le dă mai mari decît de a se apropia de limitele crezării. După datele pe care le oferă, Gangele¹¹⁸ este cel mai mare dintre fluviile pomenite în cele trei continente și, după Gange, Indusul, al treilea și al patrulea fiind Istrul și Nilul, ordine acceptată de multă lume. Dar amănuntele despre Gange unii le înfățișează într-un fel, alții, într-altfel,

unii îi dau lăţimea minimă de 30 de stadii (5,55 km), alţii de 3 (555 m), iar Megasthenes¹¹⁹, în punctul în care fluviul are lăţime mijlocie, îi acordă 100 de stadii (18,50 km), iar ca adâncime minimă, 20 de braţe (35,48 m).

36 La confluenţa Gangelui cu un alt riu, Erannoboc¹²⁰, e aşezată Palibothra, care are lungimea de 80 de stadii (14,80 km), lăţimea de 15 stadii (2,775 km); ea are formă de paralelogram şi un zid împrejmuitor de lemn prevăzut cu ochiuri ca să poată arunca săgeţi prin ele. În faţa oraşului e săpat un şanţ pentru apărare şi pentru colectarea scursorilor aşezării. Neamul la care se află acest oraş se cheamă prasieni¹²¹, fiind cel mai de vază din toate. Persoana care devine regele acestora trebuie să poarte numele oraşului, astfel că, pe lângă numele său propriu de la naştere, el se numeşte şi Palibothros, cum s-a mai numit Sadrocottos¹²², la care a fost trimis Megasthenes. Un astfel de obicei există şi la parţi. Căci toţi se cheamă arsaci¹²³, dar în particular, unul este Orodes, altul Phraates, altul cu alt nume.

37 Se admite¹²⁴, în general, că regiunea de dincolo de Hypanis, în întregime, este foarte roditoare, dar din pricina lipsei de cunoaştere şi a depărtării, toate se transmit mai exagerate şi mai fabuloase. Aşa sînt, de pildă, cele povestite despre furnicarii care sapă aur¹²⁵ şi despre alte animale, precum şi despre oameni cu înfăţişare aparte şi scoşi din comun prin forţa lor, cum se spune despre seri că au o viaţă lungă ce depăşeşte 200 de ani. Se mai relatează că, la conducerea statului acestora, se află o organizaţie aristocratică ce constă din 5 000 de sfetnici. Fiecare din ei oferă obşteii un elefant. Şi tigrii, zice Megasthenes¹²⁶, sînt foarte mari pe pămîntul prasienilor, aproape de două ori mai mari decît leii, şi atît de vînjoşi încît unul din cei domesticiţi, mînat de patru oameni, apucă un catîr de piciorul din spate, îl muşcă şi-l trase spre el. Maimuţele cu coada lungă sînt mai mari decît cei mai mari cîini; blana lor este albă, în afara feţei care este neagră, iar la altele, tocmai invers; cozile acestor maimuţe sînt mai lungi

de 2 coți (0,887 m); sînt foarte blinde și nu sînt viclene, cînd atacă și fură. Se scoate acolo și piatră de culoarea tămîiei, mai dulce decît smochinele sau decît mierea. În unele părți se află șerpi de 2 coți (0,887 m), cu aripi membranoase ca liliecii. Și acești șerpi zboară noaptea lăsînd dîre de urină, iar alții, de sudoare, provocînd cangrena pielei celui care nu a luat seama. Sînt și scorpioni, deosebit de mari. Dar crește și abanos. Există apoi ciini puternici care nu lasă ce-au prins între dinți pînă ce nu li se toarnă apă pe nări. Unii, sub violența mușcăturii, își dau ochii peste cap, altora le chiar ies din cap; chiar și un leu și un taur poate fi ținut în loc de un ciine, ba taurul chiar moare doborît de colții cîinelui încă mai înainte de a i se da drumul.

38 Prin regiunea de munte curge un rîu, Silas¹²⁷, pe care nu plutește nimic. Democrit nu crede acest lucru, ca unul care a parcurs o mare parte a Asiei. Nici Aristotel nu-l crede, cu toate că aerul aici este atît de slab încît nici o zburătoare nu poate pluti în aer, ba și dintre vaporii ce urcă în sus sînt unii care atrag spre ei și, într-un fel, absorb ceea ce plutește deasupra lor, așa cum chihlimbarul atrage la sine paiul, iar magnetul, fierul. Probabil că și în apă zac astfel de forțe de atracție. Aceste probleme țin însă de științele naturii și de știința corpurilor flotante, încît acelor discipline le revine sarcina de a le cerceta. În prezent, noi trebuie să mai adăugăm cele ce urmează și multe altele cîte sînt proprii geografiei.

39 Megasthenes¹²⁸ spune că toată populația Indiei s-a împărțit în șapte tagme. Primii în cinste sînt filosofii, cei mai puțini la număr. Aceștia se află, fiecare în parte, în serviciul celor ce aduc jertfe sau slujbe pentru morți; toți în comun slujesc pe regi, la solemnitatea mării adunări, cu care prilej, la începutul anului nou, filosofii, adunîndu-se la ușa regelui, îi rostesc în public urările de bine și de folos pe care le-au compus pentru el, sau îi vestesc belșugul ce-l prevăd în roadele cîmpului, în vite și în

buna rînduială a treburilor obștești. Dacă vreunul e prins de trei ori cu minciuna, legea îl silește să tacă toată viața; cel care a prevestit lucruri drepte, acela e socotit vrednic de a fi scutit de dări și de corvezi. 704

40 A doua tagmă este cea a agricultorilor, care sînt cei mai numeroși; ei sînt oameni foarte corecți pentru că nu au preocupări războinice și nu trăiesc fără muncă, stau departe de treburile orașului, de orice altă preocupare, cît și de orice contact public. De aceea se întîmplă adeseori ca, în același timp și în același loc, unii să fie rînduiți în linie de bătaie și să-și primejduiască viața ținînd piept dușmanilor, în vreme ce agricultorii ară și sapă fericiți de primejdii deoarece îi au pe războinici ca luptători în avangardă. Întreaga țară aparține regelui; agricultorii lucrează pămîntul primind a patra parte din produse ca plată.

41 A treia tagmă este cea a păstorilor și a vînătorilor, singurii care au dreptul de a vîna și de a paște turmele, precum și de a duce mărfuri la piață și vite de jug ca să le vîndă. Pentru faptul că eliberează pămîntul de fiare și de păsări care mănîncă semințele semănăturilor, ei primesc din partea regelui o cantitate anumită de grîne. Duc o viață de nomazi, locuind în corturi. Să crească vreun cal sau vreun elefant nu este îngăduit unui particular. Amîndouă aceste animale sînt socotite proprietatea regelui și sînt desemnați anumiți oameni care să le poarte de grijă¹²⁹.

42 Vinarea elefanților se face astfel: se înconjură cu un șanț adînc un teren cam de 4 sau 5 stadii (740 m sau 925 m), curățit de bălării și de pomi, și construiesc peste șanț o punte foarte îngustă; apoi se introduc pe acel teren trei sau patru femele de elefant dintre cele mai blinde, iar oamenii stau la pîndă în colibe ascunse. Elefanții sălbateci nu se apropie ziua, dar noaptea intră unul cîte unul. După ce ei au pătruns, oamenii închid intrarea pe ascuns, apoi, introducînd la ei pe cei mai vajnici luptători

călare pe elefanți domesticiți, luptă contra lor, făcându-i să sufere pînă și de foame. După ce i-au obosit bine, cei mai îndrăzneți dintre călăreții celor domestici coboară pe furiș de pe elefanți și fiecare se vîră sub pîntecele propriului animal care l-a purtat în spinare. Pornind de aici, el se furișează sub burta celui sălbatec și îi leagă picioarele. Cînd le-a izbutit această manevră, ei îi ațîță pe elefanții domestici să-i biciuiască (cu trompa) pe cei împiedicați, pînă ce aceia cad la pămînt. Odată căzuți, îi leagă la gît cu curele din piele crudă de bou, prinzîndu-i de gîtul celor domestici. Ca să nu-i arunce din șa pe oamenii care încearcă să-i călărească, scuturîndu-se, le crestează tăieturi de jur împrejurul gîtului și pe aceste tăieturi le leagă curelele ca, de durere, să cedeze lanțurilor și să stea liniștiți. Dintre cei prinși, după ce-i aleg de o parte pe cei prea vîrstnici sau prea tineri pentru vreo trebuință, pe ceilalți îi mină în grajduri, legîndu-le un picior de celălalt, altora, gîtul de un stîlp bine înfipt și îi stăpînesc cu foamea. Ei le refac apoi puterile cu tulpinițe verzi și cu iarbă. După aceea, îi învață să asculte, pe unii fascinîndu-i cu vorba, pe alții cu cîntecul și cu toba. Rari sînt cei greu de îmblînzit. Căci elefanții sînt blînzi de la natură și înclinați spre domesticire, încît de la sine se apropie de ființa umană înzestrată cu rațiune. Pe călăreții lor, de cumva cad răniți în luptă și pierd sînge, îi ridică și-i scot din linia de bătaie; iar de cumva unii s-au vîrit între picioarele lor din față, elefanții, bătîndu-se pentru ei, i-au scăpat cu viață. Dacă au ucis din furie pe vreunul din îngrijitori sau din îmblînzitori, așa de mult îi duc apoi dorul încît, de tristețe, se abțin de la mîncare, ba uneori se lasă chiar să moară de foame.

43 Gonesc și fată la fel cu caii, mai mult primăvara. Timpul împerecherii pentru mascul vine cînd este cuprins de neastîmpăr și devine furios. Atunci el elimină prin respirație un fel de grăsime pe care o păstrează pe lingă tîmple, pentru femele, cînd i se deschide aceeași cale a împerecherii. Fată după cel mult 18 luni sau după cel puțin 16. Mama își

alăptează puiul timp de șase ani. Cei mai mulți elefanți trăiesc cam cît trăiesc și oamenii cu viața cea mai lungă; dar unii ating chiar vîrsta de 200 de ani. Fac multe boli și sînt greu de vindecat. Leacul pentru boala de ochi le este spălatul cu lapte de vacă; pentru cele mai multe afecțiuni le prieste vinul negru ce li se dă să-l bea, iar pentru răni, o alifie din brînză de vaci (căci scoate fierul), iar rănilile le ard cu carne de porc. Onesicritos¹³⁰ spune că elefanții ating cam 300 de ani, ba mai rar, chiar și 500, și sînt cei mai robuști, pe la vîrsta de 200 de ani. Încep să fete pe la 10 ani. Că elefanții indieni sînt mai mari decît elefanții din Libya și mai puternici a spus-o și Onesicritos și alții, căci sfarmă cu trompele lor chiar fortificații și smulg copaci din rădăcină, ridicîndu-se pe picioarele dinapoi. Nearchos¹³¹ informează că, la vînătoarea de elefanți, se pun și anumite curse pe la răs_pîntii, că elefanții sălbatici sînt mînați spre ele de cei domestici, care sînt mai puternici și sînt conduși de oameni ce stau pe ei călare. Elefanții se domesticesc în așa de mare măsură încît învață chiar să arunce cu piatra la țintă, să folosească armele și să înoate foarte bine. Cel mai mare cîștig este socotit a fi o pereche de elefanți. Căci pot fi mînați în jug ca și cămilele. Iar o femeie are bun renume dacă primește în dar de la iubitul ei un elefant. Această informație nu se împacă cu cea care pretinde că elefantul și calul sînt proprietatea exclusivă a regelui.

44 Nearchos¹³² mărturisește că el a văzut piei de furnicari ce sapă aur, asemănătoare cu cele de leopard. Megasthenes¹³³ informează despre aceste animale următoarele: la derdai¹³⁴, un neam mare dintre semințiile indiene așezate în părțile de răsărit, în vecinătatea munților, se află un podiș cu o circumferință cam de 3 000 de stadii (555 km). Cum la poalele podișului se găsesc mine de aur, cei care îl scot din mină ar fi furnicarii, niște animale nu mai mici decît vulpile, de o sprinteneală suprafirească, trăind din vînat. Aceștia sapă pămîntul iarna și îl îngrămădesc la gura galeriilor, cum fac cîrțițele; acest pă-

706

mînt conține pulbere de aur care are nevoie doar de puțină fierbere. Localnicii din vecinătatea lor cară pe furiș acest pămînt, cu vitele. Căci de încercă cumva pe față, aceste patrupede se bat cu ei și îi urmăresc cînd o iau la fugă, iar de-i prind, îi sfișie în bucăți și pe ei și pe vite. Pentru a nu fi observați, oamenii pun din loc în loc carne de animale sălbatice; pînă ce furnicarii se risipesc după pradă, ei le cară pulberea, dar, necunoscînd mineritul, vînd o marfă neprelucrată negustorilor pe un preț de nimic.

45 Cum în această descriere privind vînătoarea am pomenit și de unele animale despre care au vorbit și Megasthenes și alții, trebuie să adăugăm și cele ce urmează. Nearchos¹³⁵ se minunează de numărul mare al reptilelor și de răul ce-l pricinuesc ele. Căci unele se refugiază de pe cîmpii în așezările omenesti, care sînt ferite de inundații, și năpădesc casele. Acesta este motivul pentru care indienii își fac paturile înalte, ba sînt și cazuri cînd ei își părăsesc locuințele, dacă șerpilor se înmulțesc prea mult. Iar dacă o mare parte din numărul șerpilor n-ar pieri sub inundații, s-ar pustii țara. Căci primejdioasă este și talia lor mică și cea exagerat de mare, prima, pentru că sînt greu de evitat, a doua, din pricina forței lor, deoarece s-au văzut vipere și de 16 picioare (4,7312 m). Circulă printre ei oameni care descîntă de mușcătură; despre aceștia s-a răspîndit credința că vindecă rana de șarpe și aproape că nici nu este un alt leac. De altfel indienii nici nu suferă de prea multe boli, datorită felului lor de trai frugal și a evitării vinului; iar dacă se mai ivesc unele boli, ele sînt tratate de sofiști. Aristobulos¹³⁶ zice că el n-a văzut nimic din dimensiunile uriașe ale șerpilor, vînturate de unii, decît un șarpe de 9 coți și o palmă¹³⁷ (4,066 m). Noi înșine am văzut o viperă în Egipt adusă din India cam tot atît de mare. Poți să vezi, zice Aristobulos, numeroși șerpi mai mici, precum și șopîrle, dar scorpionii sînt mari. Nici unul din aceste animale nu-i supără însă în așa de mare

măsură ca șerpii mici, care nu depășesc mărimea de o palmă, pentru că ei se găsesc pretutindeni ascunși prin corturi, în vase, pe acoperișuri. Cei mușcați de ei sîngerează cu toată puterea, au dureri, ba chiar mor, dacă nu li se vine grabnic în ajutor. Iar ajutorul este ușor de procurat, datorită însușirilor tămăduitoare ale rădăcinilor și buruienilor Indiei. Crocodili zice că n-a văzut în Indus nici prea mulți nici prea vătămători omului, dar a găsit cea mai mare parte din toate celelalte animale care sînt aceleași ca cele ce trăiesc în Nil, în afară de hipopotam. Onesicritos¹³⁸ susține că și acest animal există. Aristobulos¹³⁹ zice că din animalele mării nici unul nu urcă pe Nil în sus, în afară de sardele, de chefali și de delfini, din pricina crocodililor, în schimb în Indus intră o mulțime. Dintre rácii de mare, cei mici urcă (pe fluviu în sus) pînă în munți, cei mari, pînă la confluența Indusului cu Akhesines. Cam atîtea se povestesc despre animalele sălbatice. Întorcîndu-ne acum iarăși la Megasthenes, să continuăm povestirea de unde am întrerupt-o.

46 După vînători și păstori, a patra tagmă, zice¹⁴⁰, este cea a meșteșugarilor, a negustorilor și, în-deobște, a lucrătorilor manuali. Dintre aceștia, unii plătesc tribut și prestează anumite servicii impuse; meșterii de arme făurari și constructorii de corăbii primesc soldă și alimente de la rege, deoarece aceștia lucrează numai pentru el. Prefectul armatei înzestrează cu arme pe ostași, iar prefectul flotei închiriază corăbii navigatorilor și negustorilor.

47 A cincea tagmă este cea a războinicilor care, în restul timpului, își petrec viața în trîndăvie și băutură, fiind întreținuți de curtea regală, astfel încît, la nevoie, ei se înrolează grabnic pentru război, fără să aducă nimic altceva din partea lor decît propriile lor trupuri.

48 A șasea tagmă o formează informatorii. Aceștia au sarcina să observe tot ce se întîmplă în jur și să-l înștiințeze în taină pe rege; (în acest scop), ei își fac complice pe curtezane, cei din oraș pe curtezanele orășene, cei din taberele oștirii, pe curteza-

nele din tabără. Se aleg ca informatori cei mai buni și mai credincioși bărbați.

49 Din a șaptea tagmă fac parte sftetnicii și asesorii regelui. În sarcina acestora cad magistraturile, judecățile și administrația treburilor obștești. Nu este îngăduit să se căsătorească din clase diferite, nici să-și schimbe profesia și îndeletnicirea cu una ce aparține altei clase; nu este permis, de asemenea, ca unul și același om să practice mai multe meserii, în afară de cazul când este filosof. Acestuia i se îngăduie, pentru virtutea lui.

708 50 Unii dintre magistrați sînt prefectii aprovizionării, alții, prefectii orașului, alții apoi, prefectii armatei. Dintre ei, primii se îngrijesc de riuri și măsoară pămîntul ca în Egipt, supraveghează canalele închise din care se distribuie apa în canale secundare și supraveghează ca toți să aibă parte în mod egal de apă. Tot ei se îngrijesc de vînătoare și sînt stăpîni pe răsplată și pedeapsă după meritele fiecăruia. Ei percep taxele fiscale și inspectează lucrările agricole, munca tăietorilor de lemne, a constructorilor, a arămarilor și a minerilor. Ei se ocupă de construcția drumurilor și tot la 10 stadii (1,85 km) pun cîte o stelă care lămurește direcțiile ramificațiilor și distanțele.

51 Prefecții orașului sînt împărțiți în șase consilii de cîte cinci membri. Unii se ocupă de lucrările publice, alții, de primirea străinilor. Căci aceștia le distribuie locuri la han și, cît sînt în viață, îi însoțesc sau le oferă însoțitori și îi trimit (acasă) fie pe ei înșiși, fie bunurile lor în caz de moarte. Tot ei se îngrijesc de musafirii străini cînd sînt bolnavi și îi îngroapă de cumva mor. Al treilea consiliu îl formează cei care țin evidența natalității și a deceselor, înregistrînd cînd și cum au avut loc, în vederea taxelor fiscale și pentru a nu le scăpa din vedere nașterile și decesele mai deosebite în bine sau rău. Al patrulea consiliu este alcătuit din cei preocupați de prăvălii și de negoț; ei au grijă de unitățile de măsură și de mărfuri, ca vînzarea să fie taxată. Nu este îngăduit ca aceeași persoană să vîndă sau să

cumpere mai multe mărfuri, decât dacă achită o vamă dublă. Al cincilea consiliu se ocupă de produsele meșteșugarilor, pentru care, vânzându-le, percep o anumită taxă, separat pentru cele noi, separat pentru cele vechi. Cel care le amestecă este pedepsit. Al șaselea și ultimul consiliu constă din cei care percep zeciuiala de pe mărfurile vândute. Cel care comite o fraudă sustrăgînd taxelor mărfurile este pedepsit cu moartea. Aceste însărcinări le îndeplinesc fiecare aparte. Cu toții în comun se preocupă de treburile publice și private, de construcțiile publice, de clădiri, piață, porturi și de jertfe.

52 După prefectii orașului, al treilea colegiu este cel însărcinat cu treburile militare, fiind împărțit și acesta în șase consilii de cîte cinci membri. Unul din ele este atașat pe lîngă prefectul flotei, altul, pe lîngă însărcinatul cu atelajele de boi, prin care se transportă uneltele, hrana pentru soldați și pentru animale și alte efective de trebuință armatei. Tot aceștia le procură și slugi, instrumentiști cu țambale, trompetiști precum și grăjdari, fierari și ajutoarele acestora; ei expediază oamenii cu furajele, la sunele clopotului, asigurîndu-le prin răsplată și pedeapsă rezezițiunea și siguranța. Al treilea consiliu îl formează cei ce se îngrijesc de infanterie; al patru-lea de cavalerie, al cincilea de carele de război, al șaselea de elefanți. Caii și celelalte animale au staule regale; regal este și armamentul. Căci soldatul își predă echipamentul la magazia de arme și calul, grăjdarului, la fel și elefantul; pentru aceste două animale nu se folosește friul. Carele sînt trase pe drum de boi; caii sînt conduși cu ajutorul hamurilor ca să nu li se vateme șoldurile și să nu le slăbească avîntul din cauza căruțelor. La fiecare car, pe lîngă vizitiu, mai sînt doi însoțitori; mai este apoi un al patru-lea, conducătorul elefantului, și încă alți trei oameni, arcașii de pe elefant.

53 Toți indienii duc o viață simplă, dar mai ales cei concentrați în tabere militare; nu le plac aglomerările prea mari pentru că se îmbracă frumos. Tăcerea cea mai profundă se păstrează la ei în legătură

cu hoțiile. Megasthenes¹⁴¹, aflându-se în tabăra lui Sandrocottos¹⁴², care, zice, însuma un efectiv de 40 000 de oameni, nici într-o zi n-a văzut să se aducă jafuri în valoare mai mare de 200 de drahme și aceasta, în condițiile unor legi nescrise de care se folosesc. Căci aceștia nu cunosc scrierea, ci toate treburile obștești le administrează din minte. Ei prosperă totuși, datorită vieții lor simple și frugale. Căci vin ei nu beau decât cu prilejul jertfelor, consumă în schimb o băutură pe care o fac din orez, în loc de orz. De altfel, orezul comestibil constituie alimentul lor cel mai important. Simplitatea lor în privința legilor și a contractelor reiese limpede din lipsa unor procese numeroase, căci ei nu instituie procese nici pe baza unui zălog, nici prin depozitie, dar nu au nevoie nici de martori, nici de peceți, ci se acordă toată încrederea numai pe temeiul depozitiilor. Și obiectele gospodăriei cel mai des le lasă fără pază. Toate acestea sînt rînduieli înțelepte. Altele însă sînt mai puțin satisfăcătoare. Așa este obiceiul de a trăi mereu izolați, fiecare pentru sine, și de-a nu avea toți împreună nici măcar o singură oră comună pentru cină sau pentru prînz, ci cînd și cum îi place fiecăruia. Căci, în ce privește viața colectivă și de stat, în alte părți sînt rînduieli mai bune.

54 Dintre exercițiile fizice, indienii prețuiesc cu osebire masajul. Ei își freacă trupul cu bucăți de lemn de abanos. Mormintele lor sînt simple și constau din mici tumuli. Dar, contrar simplității lor în alte privințe, indienilor le place mult să se gătească; ei poartă podoabe de aur, folosesc pietre prețioase ca podoabă, îmbracă sariuri înflorate și îi urmează umbrare. Cum prețuiesc frumosul, ei obișnuiesc să folosească tot ce înfrumusețează obrazul. Dreptatea și virtutea, la fel, le primesc cu cinste, de aceea ei nu acordă nici un privilegiu vîrstei bătrînilor, dacă aceia nu dovedesc mai multă înțelepciune. Pe multe fete le iau de soție cumpărîndu-le de la părinți, și le primesc în schimbul unei perechi de boi; pe unele dintre ele le iau pentru firea lor su-

pusă, iar pe altele, din plăcere și pentru a le naște copii; în cazurile în care fetele nu sînt constrînse să fie caste, este îngăduit să se prostitueze. Nimeni nu aduce jertfe încoronat, nici nu tîmîiază, nici nu face libații, și nu sugrumă animalul, ci îl sufocă, pentru a nu oferi zeului o victimă ciopîrțită, ci una întregă. Celui care e prins că a mărturisit strîmb i se taie nasul, urechile sau membrele, iar cel care vatămă pe altul, mutilîndu-l, pîtește nu numai același lucru, ci i se taie și mîna. Dacă cineva ciuntește mîna unui meșter sau îi scoate ochiul este condamnat la moarte. De serviciile sclavilor, informează Megasthenes¹⁴³, nu se folosește nici un indian. Onesicritos¹⁴⁴ însă arată că folosirea sclavilor este o particularitate a celor de sub dominația lui Musicanos și o apreciază ca o deprindere bună. Tot astfel el mai amintește multe alte practici bune statornicite în această regiune, ce se conduce după legi foarte înțelepte.

55 Trupul regelui este îngrijit de femei, cumpărate și acestea de la părinți. În afara porților (palatului) sînt gardienii persoanei regale și restul armatei. Dacă o femeie ucide pe rege cînd acesta este beat, ea are ca răsplată conviețuirea sa cu urmașul regelui; iar urmași sînt fiii acestuia. De aceea regele nici nu doarme în timpul zilei, iar noaptea e silit să-și schimbe culcușul în fiecare oră din cauza uneltirilor urzite împotriva lui. Una din ieșirile regelui, în afara războiului, este în scopul de a ține judecăți; în această îndeletnicire el zăbovește cît e ziua de mare, ascultînd pricini, chiar dacă sosește ora îngrijirii trupului, este vorba de frecarea lui cu lemn de abanos; căci în același timp în care ascultă procese, el este frecat de patru băieși ce se învîrt în jurul lui. A doua ieșire o face pentru jertfe; a treia, pentru vînătoare, în alai bacchic alcătuit din femei ce se răspîndesc în jurul lui, iar la periferia alaiului stau lăncieri. Pe marginile drumului sînt trase funii, iar dacă cineva pătrunde în interior pe sub funii pînă la femei, este pedepsit cu moartea. În fruntea alaiului merg toboșari și clopotari. În locuri rezer-

vate și îngrădite, regele vinează trăgînd cu arcul de pe sol — el este asistat de două sau trei femei înarmate; la vînătorile din locuri neîngrădite, regele vinează de pe elefant. Femeile care îl însoțesc merg unele pe căruțe, altele călare pe cai, altele chiar pe elefanți, cum îl însoțesc de altfel și în expedițiile militare, fiind instruite la orice armă.

56 Desigur și aceste datini prezintă multe curiozități și inedit față de obiceiurile noastre, dar și mai neobișnuite sînt cele ce urmează. Megasthenes¹⁴⁵ povestește că locuitorii Caucazului au relații cu femeile în fața lumii și că mănîncă trupurile rudelor (decedate). Există apoi la ei niște maimuțe cu coadă lungă care, sărînd peste prăpastii, dislocă stînci și rostogolesc la vale pietre asupra celor care le urmăresc. Animalele care, la noi, în general, sînt domestice, la indieni, sînt sălbatice. Acolo, zice Megasthenes¹⁴⁶, se găsesc cai cu un corn și cu cap de cerb. Se mai află, de asemenea, trestii; unele dintre ele, care se înalță drept, ating 30 de brațe (53,22 m) înălțime, altele, culcate la pămînt, 50 de brațe (88,70 m), avînd o grosime serioasă, încît unele ajung pînă la un diametru de 3 coți (1,331 m), altele, chiar dublu.

711 57 Alunecînd apoi în basme, Megasthenes¹⁴⁷ vorbește despre existența unor oameni de cinci palme și de trei palme. Unii din ei sînt fără nări, avînd numai două orificii pentru respirație deasupra gurii. Împotriva pigmeilor de trei palme au purtat război cocorii (pe care și Homer¹⁴⁸ l-a făcut cunoscut), precum și potîrnichile, care sînt de mărimea gîștelor. Acești oameni luau și distrugeau ouăle cocorilor pentru că aceste păsări își depun ouăle pe meleagurile lor. Căci nicăieri în alte părți nu se găsesc nici ouă nici pui de cocori; de mai multe ori a căzut prin locurile pigmeilor cîte un cocor cu săgeata de aramă înfiptă în trup. Povești asemănătoare înșiră și despre enotoceți¹⁴⁹ sau clăpăugi, despre sălbateci și monștri. Oamenii sălbateci n-au putut fi aduși la Sandrocttos, pentru că s-au lăsat să moară de foame; altfel, ei aveau călcieele înainte, talpa cu degetele, în spate.

În schimb au fost aduși niște oameni blinzi fără gură, care locuiau prin preajma izvoarelor Gangelui; ei se hrăneau cu aburi de carne friptă și cu parfum de fructe și flori, avînd în loc de gură orificii de respirat; dar ei suportau greu miasmele (orașelor) și de aceea doar rar supraviețuiau, și atunci, mai ales în tabăra ostașilor. Despre celelalte povestesc filosofilor care aduc vești despre un soi de oameni iuți de picior care aleargă mai bine decît caii, de enotoceti, care au urechile lungi pînă la picioare încît se și culcă pe ele, fiind, altfel, atît de puternici încît smulg copacii din rădăcină și rup funia. Se mai pomenește de un alt soi de oameni cu un singur ochi, care au urechi de ciine, ochiul în mijlocul frunții, părul drept ca țepușile, iar pieptul păros. Cei lipsiți de nas mănîncă de toate, consumă și carne crudă, trăiesc o viață scurtă și mor înainte de-a îmbătrîni; buza de sus o au mult mai proeminentă. Despre hiperboreii¹⁵⁰ care trăiesc o mie de ani (Megasthenes¹⁵¹) spune aceleași lucruri ca Simonides, Pindar și ca alți mitografi. Poveste este și cea ce a spus Timagenes¹⁵² că odată a plouat cu stropi de aramă și arama s-a închegat. Mai aproape de crezare sînt cuvintele lui Megasthenes¹⁵³ care spune că riurile cară la vale firișoare de aur, din care se plătește tribut regelui. Căci aceasta se întîmplă și în Iberia.

58 Vorbînd de filosofi, Megasthenes¹⁵⁴ informează că aceia dintre ei care trăiesc la munte slăvesc pe Dionysos, dovadă vița de vie sălbatică ce crește numai la ei, tot astfel iedera, laurul, mirtul, merișorul și alți arbuști mereu verzi, care nu cresc deloc peste Euftrat, decît rar, prin parcuri, unde li se dau multe îngrijiri. Propriu cultului dionysiac este și obiceiu de a îmbrăca veșminte de stofe fine, de a purta cingătoare, de-a se unge cu mir, de-a picta hainele cu flori, la fel și de a-l însoți pe rege, cu prilejul ieșirilor lui, cu clopoței și tobe. Filosofii din cîmpie îl cinstesc pe Heracles. Celelalte știri sînt însă curate povești care sînt respinse de mulți autori și mai cu seamă cele relatate despre vița de vie și despre vin. Căci dincolo de Euftrat se întinde o mare

parte a Armeniei și Mesopotamia întreagă și, în continuare, Media pînă în Persida și Carmania. O bună parte din teritoriul fiecăruia din neamurile de aici este, după cîte se spune, bine cultivată cu viță de vie și produce vin de calitate.

59 Megasthenes¹⁵⁵ face și o altă împărțire a filozofilor, arătînd că sînt două categorii, unii dintre ei se numesc Brahmani, iar alții, Garmani. Brahmanii se bucură de mai multă cinstire, pentru că ei sînt mai unitari în dogmele lor. Aceștia, încă de la naștere, au ca îngrijitori bărbați învățați, care se apropie de ei sub cuvînt că-i învață să cînte, și pe nou-născut, dar și pe mamă, pentru fericirea de-a avea copii sănătoși, de fapt pentru a le da unele sfaturi și învățături de cumpătare. Mamele care ascultă cu cea mai mare plăcere sînt socotite că vor avea cei mai fericiți copii. După naștere, tot alții și alții preiau îngrijirea copilului, iar pe măsură ce înaintează în vîrstă, el are parte mereu de dascăli mai aleși. Filosofii trăiesc într-o dumbravă din fața orașului sub un acoperămint modest, ducînd o viață simplă, culcîndu-se pe paie și piei de animale și abținîndu-se de la carne și de la dragoste, ascultînd cu rivnă discuții și discutînd cu cei care voiesc (să-i asculte). Iar cel care-i ascultă nu e îngăduit să flecărească, nici să scuipe, dar nici măcar să tușească în fața lor ca și cum în ziua aceea ar fi scos din societate și s-ar lăsa cu totul în voia lor. După ce a trăit astfel 37 de ani, se întoarce fiecare la casa sa și trăiește ceva mai puțin înfrînat și mai liber, în sensul că poartă haine scumpe de stofă, bijuterii de aur, dar cu măsură, la urechi și la mîini, începe să consume și carne de la acele animale care nu sînt de nici o trebuință la lucru, abținîndu-se de la alimente acre și de la condimente. Brahmanul ia în căsătorie cît mai multe femei pentru a avea copii numeroși. Căci din multe se nasc mai multe lucruri bune și, deoarece ei nu se servesc de sclavi, serviciul copiilor, care le este mai la îndemînă, cere ca aceștia să fie în mai mare număr. Brahmanii nu practică filosofia cu

femeile măritate, ca nu cumva, în caz că sînt rele, să destăinuiască profanilor vreunul din lucrurile neîngăduite, iar în caz că sînt bune, să nu-i părăsească pe bărbații lor. Căci cel care disprețuiește plăcerile și osteneala, la fel și viața și moartea, acela nu mai vrea să stea la cheremul altuia. Așa este omul de omenie și femeia de treabă. Brahmanii 713 poartă foarte multe discuții despre moarte. Căci, după socotința lor, viața de aici (de pe pămînt) este un fel de punct culminant al dezvoltării nou-născuților, iar moartea este nașterea la viața cea adevărată și fericită pentru filosofi. De aceea ei se pregătesc de moarte prin foarte multe exerciții. Nimic din cele ce li se întîmplă oamenilor nu este bun sau rău, pentru că, în aceleași condiții, nu e cu puțință ca unii să sufere, alții să se bucure, ci doar ei și-au format unele păreri de somnambuli, după cum iarăși nu e cu puțință ca aceiași oameni, în aceleași împrejurări, odată să sufere, altădată, schimbîndu-se complet, să se bucure. Învățăturile (Brahmanilor) despre natură, cel puțin unele din ele, zice Megasthenes¹⁵⁶, vădesc marea simplitate a acestora; într-adevăr, ei sînt mai tari în fapte decît în vorbe, încercînd să convingă despre multe lucruri prin povești. În multe chestiuni au aceeași părere ca elenii. Într-adevăr, și ei susțin că universul este născut și muritor, că are formă sferică; zeul, creatorul și cîrmuitorul lumii, a pătruns în întreg universul; elementele prime ale tuturor lucrurilor sînt diverse, dar ceea ce a creat lumea este apa. Pe lîngă cele patru elemente, mai există natura ca al cincilea element, din care s-au născut cerul și astrele. Pămîntul e așezat în mijlocul întregului univers. Și despre sămînța lucrurilor și despre suflet ei răspîndesc (cam) aceleași idei ca alți filosofi, și altele mai multe. Împletesc și mituri în (explicațiile lor), așa cum face și Platon în legătură cu nemurirea sufletului, cu judecățile din infern și cu altele asemenea lor. Acestea le spune Megasthenes despre Brahmani.

60 În privința Garmanilor, unii din ei, care se bucură de cea mai înaltă cinste, se cheamă „silvatici“,

zice Megasthenes¹⁵⁷, deoarece trăiesc în păduri, se hrănesc cu frunze și poame pădurețe și se îmbracă cu scoartă de copaci, ținându-se departe de dragoste și de vin. Regii se înțeleg cu ei prin soli, întrebându-i despre cauzele lucrurilor, și prin ei cinstesc și imploră divinitatea. După „silvatici“, al doilea loc în cinstire revine medicilor, un fel de filosofi preocupați de ființa umană, ducând și ei o viață frugală, dar nu sub cerul liber, hrănindu-se cu orez și cereale ce li se oferă de către oricine este rugat sau care primește să-i găzduiască. Ei au puterea să le facă pe femei fecunde și, prin anumite leacuri, să conceapă băieți sau fete. Tratamentul prescris de ei constă mai mult din alimente decât din medicamente. Iar dintre leacuri mai mare trecere au alifiile și captaslamele, celelalte mai mult dăunează. Și aceștia și ceilalți filosofi își fortifică prin exerciții rezistența la osteneli și la poziții unice, astfel încât să-și petreacă o zi întreagă nemișcați într-o singură poziție¹⁵⁸. Alți Garmani apoi sînt vraci și descîntători; de asemenea, ei sînt pricepuți în cuvintele și riturile legate de defuncți, cerșind prin sate și orașe. Alți Garmani, mai distinși decât aceștia și mai urbani, nu se țineau nici ei departe de preocupările legate de Hades, cîte se cuvin evlaviei și sfințeniei. Cu unii din ei poartă discuții filosofice și unele femei care, la fel ca bărbații, se abțin de la dragoste.

61 Aristobulos¹⁵⁹ zice că a văzut la Taxila doi filosofi, amîndoi Brahmani, unul mai în vîrstă, tuns, celălalt, mai tînăr, cu plete; amîndoi erau însoțiți de discipoli. Ei își petreceau timpul în piață, bucurîndu-se de cinste pentru sfaturile lor, avînd ca mijloc de trai ceea ce voiau oamenii să le aducă în dar din produsele lor de vînzare. Peste filosoful cu care intrau în vorbă oamenii turnau ulei de susan, pînă îi curgea pe obraz. Cum este multă miere și susan pe acolo, filosofii, făcîndu-și din ele pîine, se hrănesc în cinste. Cînd au ajuns să stea și la masa lui Alexandru cel Mare, ei se ospătară alături de el și-l învățară despre forța rezistenței, retrăgîndu-se într-un loc din apropiere, unde cel mai vîrstnic,

culcându-se jos pe spate, a suportat și razele soarelui și ploaia — căci porniseră ploile odată cu începutul primăverii; cel tânăr stătu într-un picior ținând cu amândouă mâinile ridicate în sus un lemn de trei coți (1,331 m); când piciorul i-a ostenit, și-a mutat greutatea pe celălalt, și așa și-a petrecut toată ziua. S-a văzut limpede că cel mai tânăr era cu mult mai rezistent. Căci acesta, după ce l-a însoțit pe regele Alexandru o bucată de vreme, îndată s-a întors acasă, iar când regele a trimis după el, acesta i-a răspuns să vie la dînsul cine vrea să-l întâlnească; celălalt l-a urmat pe Alexandru pînă la capăt, și-a schimbat hainele și felul de viață, trăind în preajma regelui. Cînd i se aduseră imputări, el răspunse că a împlinit cei 40 de ani de așeză, pe care i-a promis; iar Alexandru a făcut (multe) daruri copiilor acestuia.

62 Același autor spune că, printre datinile noi și neobișnuite din Taxila este și următoarea: cei care nu sînt în stare să-și mărite fetele, din cauza sărăciei, le duc în piață, în floarea vîrstei, însoțite de sunet de clopot și de tobe, la fel cum se face și chemarea la război; atunci adunîndu-se mulțimea, fata este descoperită celui ce se apropie de ea, lăsînd să i se vadă mai întii părțile din spate pînă la umeri, apoi cele din față. Dacă place și este înduplecată, se căsătorește în condițiile ce le cred de cuviință. Neobișnuit este, de asemenea, obiceiul lor de a arunca mortul la vulturi. Datina de a lua mai multe neveste este comună și altor popoare. Acest autor mai spune că la unii indieni a auzit că soțiile iubite sînt arse odată cu bărbații (morți), iar cele care nu se supun sînt defăimate. Acestea le-au relatat și alți autori.

63 Onesicritos¹⁶⁰ mărturisește că el a fost trimis să discute cu acești filosofi. Alexandru cel Mare auzise că oamenii aceștia umblă dezbrăcați, cultivă rezistența și se bucură de foarte mare cinstire; ei nu se duc la alții, cînd sînt chemați, ci pretind ca aceia să vină la ei, dacă doresc să se împărtășească de vreo practică sau vorbă rostită de ei. Cum filosofii

715

erau astfel de persoane și pentru că Alexandru socotea că nu se cuvine nici să meargă el la ei, dar nici să-i silească pe aceia să facă ceva fără voia lor împotriva datinilor strămoșești, așa s-a făcut, zice Onesicritos, că a fost trimis el. Cu acel prilej a găsit vreo cincisprezece bărbați la 20 de stadii (3,70 km) afară din oraș, tot în altă și altă poziție, stînd în picioare, sau șezînd, sau culcați; fiecare se afla în pielea goală, stînd nemișcat pînă seara, după care pleca în oraș. Și era foarte greu de suportat soarele acela atît de fierbinte, încît nici unul din restul omenirii n-ar fi putut îndura ușor nici măcar să calce cu picioarele goale pe pămînt la amiază.

64 Onesicritos a stat de vorbă cu unul dintre ei, cu Calanos¹⁶¹, care l-a și însoțit apoi pe rege pînă în Persia și, murind, a fost înmormîntat după datina strămoșească, fiind ars pe rug. Dar atunci, cînd a stat de vorbă cu el, Onesicritos l-a găsit culcat pe pietre. Apropiindu-se, așadar de filosof și grăindu-i, i-a spus, zice, că a fost trimis de regele Alexandru ca să le asculte învățătura și să i-o împărtășească apoi și lui. Dacă, așadar, nu-i nici o piedică, el este gata să-l asculte. Calanos, văzîndu-l pe Onesicritos că poartă chlamydă, pălărie macedoneană cu boruri largi contra arșiței și sandale în picioare, zîmbind îi spuse: „În vechime, toate erau pline de făină de grîu și de orz, cum sînt acum de praf, și izvoarele curgeau unele cu apă, altele cu lapte, și tot astfel cu miere, altele cu vin și unele cu ulei. Dar, din pricina îmbuibării și a vieții senzuale, oamenii au alunecat în desfrîu. Zeus, urînd această stare de lucruri, le-a distrus oamenilor toate bunurile și i-a făcut să cunoască viața cîștigată prin trudă și osteneală. Dar întorcîndu-se iarăși cumpătarea și celelalte virtuți în mijlocul oamenilor, s-a statornicit din nou belșugul de bunuri. Acuma starea lucrurilor se apropie de nesaț și lipsă de cumpăt și s-a ivit iar primejdia ca cele ce există să dispară“. Zicînd acestea, îi ceru lui Onesicritos ca, de cumva mai dorește să-l asculte, să se dezbrace și, culcîndu-se

gol pe aceleași pietre, să stea astfel la discuții cu el. Dar cum Onesicritos se simți în încurcătură, Mandanis¹⁶², care era cel mai vîrstnic și mai înțelept dintre ei, îl ocări pe Calanos că el, care condamnă unele manifestări ale lipsei de cumpătare, se arată un necumpătat; îl chemă apoi pe Onesicritos la el și-i spuse că îl laudă pe regele Alexandru care, cu toată împărăția mare pe care o cîrmuiește, năzuiește spre înțelepciune, căci numai pe el l-a văzut filosofînd în arme; folositor lucru este pentru toți oamenii să fie înțelepți aceia cărora le este dată puterea, pentru că pot convinge să fie cumpătați pe cei care primesc de bunăvoie și pot sili pe cei ce nu vor; el cere iertare dacă, discutînd prin trei tîlmaci care, în afară de glas, nu pricep nimic mai mult decît gloata cea numeroasă, nu va putea face dovada acestui folos; într-adevăr, la fel ar fi ca și cînd cineva ar crede că poate trece o apă limpede printr-o mlaștină. 716

65 Vorbele lui Mandanis arătară apoi — zicea Onesicritos¹⁶³ — că doctrina cea mai bună este aceea care va îndepărta plăcerea și amărăciunea sufletului; de asemenea, că amărăciunea și truda sînt două lucruri deosebite; căci prima le este vrăjmașă, ultima le este prietenă celor care își exersează trupurile împotriva osteneții, ca să capete forță ideile care potolesc răzvrătirile și pregătesc pentru toți buna înțelegere, atît spre folosul obștei, cît și al omului de rînd. Printre altele, el a sfătuit și cu acest prilej pe regele lor, Taxilas, să-i facă bună primire lui Alexandru, pentru că, în cazul că primește o persoană mai bună decît el însuși, va fi bine pentru sine, de va primi una mai rea, îi va face aceuia un bine. Spunînd acestea, l-a întrebât pe Onesicritos dacă se poartă și la eleni astfel de discuții. Cînd Onesicritos i-a răspuns că și Pythagoreicii rostesc astfel de învățături și recomandă abstenența de la tot ce-i insufletit, la fel și Socrates și Diogenes, pe care el însuși l-a audiat, Mandanis a adăugat că, în alte privințe, socotește că elenii judecă înțelept, ur. singur lucru doar îl greșesc cînd pun legea în

locul naturii. Căci nu s-ar rușina, ca Onesicritos atunci, să umble goi, mulțumindu-se cu puțin, căci aceea este locuința cea mai bună care are nevoie de cea mai puțină găteală. Mai spunea Onesicritos că au examinat împreună cu acel prilej multe teze despre natură, despre semne, ploi, secetă, boli; ducându-se apoi în oraș, s-au plimbat prin piețe. Dacă se întâlneau cu vreun om care ducea smochine sau struguri, acesta le oferea să ia în dar; dacă era ulei, erau stropiți și erau unși cu ulei; orice casă bogată le era deschisă pînă în apartamentul femeilor, iar dacă intrau, luau parte la masă și la discuții. Cel mai rușinos lucru pentru ei era socotită boala trupului; dacă vreunul bănuia că suferă de vreo boală, își punea capăt zilelor prin foc; după ce-și construia un rug și-și ungea trupul cu ulei, se așeza singur pe rug, cerea să fie aprins și ardea fără să se miște.

66 Nearchos¹⁶⁴ mai adaugă despre filosofi cele ce urmează: Brahmanii luau parte la conducerea treburilor publice și îi însoțeau pe regi ca sftetnici; ceilalți cercetau problemele legate de natură; unul dintre aceștia era și Calanos. Filosofau cu ei și unele femei; felul de viață al tuturor era auster. În legătură cu rinduielile de la ceilalți indieni, el mai arată și unele ca acestea: legile indienilor era nescrise, unele erau comune pentru toți, altele, particulare; acestea aveau caracter neobișnuit față de legile altora, cum este, de pildă, faptul că fetele, la unii indieni, erau date ca răsplată învingătorului la pugilat, astfel că se căsătoreau fără zestre. La alții apoi, rudele își cultivau împreună ogoarele, iar cînd strîngeau recolta, își lua fiecare o cantitate pentru hrana pe un an, restul îl ardeau pentru a avea iarăși de lucru și a nu fi leneși. Ca arme ei și-au făurit săgețile de trei coți, sau o lance scurtă și scut mic, și o sabie lată de trei coți (1,331 m). În loc de frîu se folosesc de căpăstru, care nu se deosebește mult de botnița-fieleu, doar că străpung buzele animalelor cu niște cîrlige.

67 Arătînd dragostea de meșteșuguri a indienilor, Nearchos spune că aceștia, văzînd la macedoneni

burete, au încercat să-l imite scârmânînd la un loc pâr, cînepă fină cu lînă și, după ce o bat la pîuă, parte o torc, parte o vopsesc în diferite culori. Cei cu masajul și băieșii devin repede numeroși. Scrisorile le scriu pe stofe cu țesătura foarte deasă, în vreme ce alți autori afirmă că indienii nu practică scrierea. Folosesc în schimb arama fuzibilă, nicio-dată ductilă; pricina Nearchos nu a arătat-o, cu toate că a observat neajunsul ce rezultă din această practică, deoarece vasele de aramă, cînd cad, se sparg ca ceramica. Între cele ce se povestesc despre India este și obiceiul de a adora prin rugăciuni pe rege și pe toți cîți se află la putere și au o anumită autoritate, în loc de a-i cinsti prin plecăciuni. Țara Indiei are și cariere de piatră bogate, de cristale, tot felul de cărbuni, precum și de mîrgărire.

68 Un exemplu de discrepanță între istoriografi este și povestea lui Calanos. Toți sînt de părere că el a însoțit pe Alexandru și că și-a hotărît singur moartea prin foc. Dar felul morții lui nu-l înfățișează toți la fel, nici cauzele, aceleași, ci unii le-au prezentat după cum urmează: Calanos a însoțit oștirea ca panegirist al regelui, pînă în afara hotarelor Indiei, contrar obiceiului comun al filosofilor din acele părți. Căci aceia colaborează cu regii, avînd în subordinea lor cultul zeilor, la fel ca magii la perși. Dar cum, la pasargazi, Calanos s-a îmbolnăvit, fiind primul prilej cînd acesta cunoscuse ce-i boala, el își puse capăt zilelor la vîrsta de 73 de ani, neascultînd de rugămintele regelui. Făcîndu-i-se un rug și punîndu-se deasupra lui un pat de aur, Calanos se culcă pe el și, acoperindu-se, fu ars de viu. Alții relatează că, după ce i s-a construit o casă de lemn pe care i-au umplut-o cu frunze și i-au pus un rug pe acoperiș, fu închis înăuntru cum a poruncit el; după ce se săvîrșise pompa cu care venise și se aruncase de la sine înăuntru, a ars împreună cu casa ca o grindă a ei. Megasthenes¹⁶⁵ spune că nu există nici o dogmă care să-i oblige pe filosofii indieni să se sinucidă. Dar cei care fac acest lucru sînt socotiți cutezători; cei viguroși de la natură se sinucid ră-

nindu-se sau aruncându-se în prăpastie; cei ce nu suportă durerea se aruncă în fundul mării; cei care îndură multe osteneli se spînzură; cei înfocați, sar în foc. Așa era și Calanos, un bărbat fără astîmpăr și subjugat meselor lui Alexandru. De aceea acest filosof este ocărit, iar Mandanis este lăudat, pentru că ultimul, cînd solii lui Alexandru l-au chemat la „fiul lui Zeus“, promițîndu-i, în caz de ascultare, că va fi răsplătit cu daruri, iar de nu se va supune, cu pedeapsă, ar fi spus că nici nu este fiul lui Zeus acela care nu domnește nici măcar peste o părțică a pămîntului, nici el personal nu are nevoie de darurile lui, care nu astîmpără nimănui foamea, apoi nici nu-i este teamă de amenințarea regelui aceluia care, atît cît trăiește, se mulțumește cu hrana indiană, iar dacă moare, se desparte de trupul lui sleit de bătrînețe, trecînd într-o viață mai bună și mai dreaptă. În felul acesta, Alexandru l-a lăudat și l-a încuviințat.

69 Istoriografii mai povestesc că indienii cinstesc pe Zeus Ombrios („Aducătorul de ploaie“¹⁶⁶), fluviul Gange și pe zeii indigeni. Cînd regele își spală părul, ei țin mare sărbătoare și-i trimit multe daruri, arătîndu-și fiecare pe întrecute avuția. Ei vorbesc de unele furnici înaripate dintre acelea ce sapă aur; rîurile cară la vale firișoare de aur, ca cele din Iberia. La alaiurile cu prilejul sărbătorilor iau parte mulți elefanți împodobiți cu aur și argint, multe trăsuri cu patru cai și cu boi înjugați, după care urmează un corp de oaste în costume de gală; (sînt purtate atunci) și vase de aur de felul cazanelor mari și a craterelor largi de 4 coți (1,774 m); se poartă, de asemenea, și mese de aramă indiană, scaune, pocale și căzi, cele mai multe fiind încrustate cu pietre prețioase ca smaragde, berile și diamante de India; și îmbrăcămintea lor este viu colorată în toate nuanțele și e țesută cu fir de aur. În alai intrau, de asemenea, și bizoni, leopardzi, lei domesticiți și o mulțime de păsări pestrițe și frumos cîntătoare. Cleitarchos¹⁶⁷ mai adaugă și că, la acea pompă, par-

ticipă și care cu patru roți ce poartă pe ele copaci cu frunze mari, din care atirună tot soiul de păsări îmblinzite; dintre ele, una, cu glasul foarte frumos, zicea că este pasărea indiană *orion*, iar cea mai frumoasă la înfățișare și cu cea mai mare varietate (a penajului) era pasărea numită *catreus*, pentru că aceasta se apropia foarte mult la înfățișare de păun; în rest, descrierea ei trebuie căutată la acest autor.

70 Filosofilor Brahmani li se opun pramni, un 719
soi de oameni puși pe gilceavă și pe critici. Brahmanii care studiază științele naturii și astronomia sînt batjocoriți de aceștia, fiind socotiți proști și neghiobi. Unii dintre pramni se numesc munteni, alții gimnosofiști, alții orășeni și cîmpeni; muntenii folosesc piei de cerb, au tolbe pline cu rădăcini și cu leacuri, profesînd o medicină întemeiată pe vrăjitorie, descîntece și amulete. Gimnosofiștii apoi trăiau, după cum le spune și numele, goi, mai mult sub cerul liber, exersîndu-și rezistența, despre care vorbeam mai înainte, pînă la 37 de ani; trăiesc și femei la un loc cu ei, dar fără să se amestece unii cu alții. Aceștia se bucură de o deosebită admirație.

71 Pramni orășeni trăiesc la oraș, purtînd îmbrăcăminte indiană dintr-o țesătură fină de lînă; alții locuiesc la țară, îmbrăcînd piei de pui de căprioară și de antilopă. După cîte se povestește, indienii îmbracă haine albe din stofe de lînă și din mătăsuri fine de voal, tocmai contrar celor ce spun că ei poartă haine foarte înflorate. Poartă toți plete și-și lasă barbă, iar părul îl împletesc și-l strîng într-un coc.

72 Artemidoros¹⁶⁸ spune că Gangele izvorăște din munții Emozi și coboară la vale spre miazăzi; cînd ajunge la orașul Gange¹⁶⁹, se îndreaptă spre răsărit pînă la Palibothra și chiar pînă la revărsarea sa în mare. Dintre afluenții Gangelui, el menționează pe unul Oidanes¹⁷⁰. În Gange trăiesc și crocodili și delfini; el mai adaugă și altele, dar atît de confuz și de neglijent, încît nu le mai poți ține socoteală. S-ar mai putea adăuga la acestea și informațiile date de Nicolaos din Damasc¹⁷¹.

720 73 Acesta spune că la Antiochia¹⁷² de pe Daphne s-a întâlnit cu niște bătrâni indieni sosiți în solie la Caesar Augustus. Aceștia, după câte reieșea din scrisoarea (cu care veniseră), au fost mai mulți, au rămas însă numai trei, pe care zice că i-a văzut, ceilalți au pierit în bună parte din pricina lungimii drumurilor. Scrisoarea era scrisă în elenă pe pergament, lămurind că autorul ei era Poros¹⁷³. Acesta, deși domnea peste 600 de regi, punea totuși mare preț pe o legătură de prietenie cu Caesarul, de aceea era gata să-i ofere coridor de trecere ori încotro ar dori și îi oferea colaborarea cîtă considera acela de bine. Acestea zicea că le exprima scrisoarea, iar darurile i le-au adus opt sclavi goi, acoperiți doar cu o cingătoare și unși cu parfumuri. Din acele daruri făcea parte și Hermas, un bărbat cu brațele trunchiate din umeri din fragedă pruncie, pe care și noi l-am văzut, de asemenea, două vipere mari și un șarpe de 10 coți (4,436 m), o broască țestoasă de rîu de 3 coți (1,331 m), precum și o potîrniche mai mare decît un vultur. Printre aceste rarități se afla și acel Hermas — zice Nicolaos din Damasc¹⁷⁴ — care și-a dat foc la Atena. Unii recurg la acest act în caz de nenorocire, căutînd să scape din necazurile ce-au dat peste ei, alții, datorită unei fericiri, ca în cazul acestui om. Căci după ce toate i-au mers pînă în prezent după gîndul său, (socotea că) trebuie să părăsească această viață ca nu cumva să i se întîmple ceva din cele nedorite, de va mai zăbovi pe aici. De aceea el a sărit pe rug chiar rizînd, fiind complet dezbrăcat și cu trupul uns, doar în centură. Pe mormîntul său s-a scris: „Aici zace Zarmanochegas, indianul din Bargose¹⁷⁵, care a murit după datina strămoșească a indienilor.“

CAPITOLUL 2

1 Dincolo de India se găsește Ariana¹⁷⁶, prima țară de sub perși situată dincolo de fluviul Indus și prima din satrapiile de sus aflate dincolo de Taurus; păr-

țile ei sudice și cele nordice se mărginesc cu aceeași mare ca India, fiind, tot astfel, înconjurată de aceeași munți, de care este și India, și de același fluviu Indus care curge printre ea și India. De aici, Ariana se întinde spre apus pînă la linia trasată de la Porțile Caspiene pînă în Carmania, astfel încît forma ei capătă figura de patrulater. Latura ei sudică începe de la revărsarea Indului și de la Patalene și se termină la Carmania și la gura Golfului Persic, avînd un promontoriu ce se proiectează destul de pronunțat în afară, în direcția sudului, apoi face cotitura înspre golf și în direcția Persiei. Primii locuitori ai Arianei sînt arbi¹⁷⁷; ei poartă același nume cu riul Arbis¹⁷⁸, care îi desparte de oritani¹⁷⁹ așezați în continuare și stăpînesc un țărm lung cam de 1 000 de stadii (185 km), după cîte spune Nearchos¹⁸⁰. Și Ariana este o regiune indiană. Urmează apoi oritaii, neam independent. Porțiunea de navigație ce ține pe lîngă țărmul acestora face 1 800 de stadii (333 km), pe lîngă țărmul ichthyophagilor din continuare, 7 400 de stadii (1369 km), iar pe lîngă țărmul Carmaniei pînă în Persia, 3 700 de stadii (684,50 km); toate aceste intervale la un loc fac 13 900 stadii (2571,50 km).

2 Regiunea ichthyophagilor¹⁸¹ este un țărm maritim jos și lipsit de copaci în cea mai mare parte, în afară de palmieri, acanți și tamarix. Apele de izvor și plantele cultivate pentru hrană sînt o raritate. Și ei și animalele lor consumă pește și beau apă provenită din ploii și din puțuri. Carnea animalelor din turmă are gust de pește. Își fac locuințe folosindu-se mai ales de oasele cetaceelor și de cochiliile moluștelor, întrebuintînd coastele ca birne și grinzi, iar fâlcile drept uși. Vertebrele le slujesc ca piulițe în care sfarmă peștii copti la soare, apoi fac din ei pîine, amestecîndu-i cu puțină făină. Ei au și pietre de moară, cu toate că le lipsește fierul. Dar acest lucru este mai puțin de mirare, pentru că pot să-și aducă pietrele de moară din alte părți. Dar cum își slefuiesc pietrele de măcinat? Cu pietre, se spune, cu care își ascut și săgețile și lăncile înroșite în foc. 721

Peștii, parte, îi coc în cuptoare, parte, mai mare însă, îi consumă cruzi; îi prind cu plase făurite din coajă de palmier.

3 Mai sus de aceste locuri se întinde Gedrosia¹⁸², care este mai puțin expusă arșitei decât India, dar mai mult decât restul Asiei. Ea duce lipsă de roade și de apă, în afară de anotimpul verii, și nu este cu mult mai roditoare decât țara ichthyophagilor. Produce plante aromate, mai ales nard și smirnă, astfel că oastea lui Alexandru cel Mare, în drumul său, a întrebuițat aceste plante și ca acoperitoare și ca așternut, având pe deasupra aerul mai parfumat și mai sănătos. Căci s-a întâmplat să plece din India anume vara, pentru că în Gedrosia, atunci cad ploile și se umple albia râurilor și a puțurilor, iarna însă se duce lipsă de apă; ploile cad în regiunile ei de sus, dinspre mieznoapte și din apropierea munților. Când albia râurilor se umple, inundă și câmpiile din vecinătatea mării și puțurile au apă din belșug. Regele Alexandru a trimis înainte în pustiu oameni care să sape fântini și să pregătească stațiuni navale pentru el și pentru flota sa.

4 Căci după ce și-a despărțit trupele în trei părți, în fruntea uneia a pornit el să traverseze Gedrosia, ținându-se la cel mult 500 de stadii (92,50 km) depărtare de mare, ca să-i pregătească totodată și flotei țărmlul potrivit pentru acostare, atingând adeseori marea, cu toate că aceasta are țărmlurile impracticabile, cu stînci abrupte. A doua parte a oștirii a trimis-o înainte cu Crateros ca să traverseze ținutul prin inima uscatului și, ocupînd Ariana, să înainteze spre aceleași locuri prin care înainta Alexandru. Dînd flota în seama lui Nearchos și a amiralului Onesicritos, le porunci acestora ca, făcîndu-și popasul obișnuit, să-l urmeze și s-o ia pe mare depășind înaintarea lui pe uscat.

5 Nearchos¹⁸³ mai spune, printre altele, că, în vreme ce regele își continua călătoria pe uscat, el însuși își începu navigația odată cu toamna, la răsăritul de seară al Pleiadei¹⁸⁴, într-o perioadă în care

încă nu porniseră vînturile obișnuite, dar cînd barbarii îi atacau și-i alungau, deoarece prinseră curaj după plecarea regelui și doreau să-și recîștige libertatea. Crateros, pornind de la Hydaspes, parcurgea drumul, pe la arachoti¹⁸⁵ și drangani, îndreptîndu-se spre Carmania. Multe neajunsuri a avut de îndurat Alexandru pe tot parcursul drumului pe care l-a străbătut prin pămînt sterp; de departe, la fel, îi veneau puține și rare provizii, astfel încît oștirea suferea de foame. S-au împuținat și animalele de povară, iar bagajele erau lăsate pe drumuri și prin tabere. Pînă la urmă, scăparea le-a venit de la palmier, atît de la fructul acestuia cît și de la măduva lui. Se spune că Alexandru, cu toate că a cunoscut greutățile (unei astfel de expediții), s-a ambiționat totuși s-o întreprindă pentru faima acelor locuri, ștînd că Semiramida a scăpat cu fuga din India cam cu douăzeci de bărbați, iar Cyrus cu șapte, și-l munea gîndul că el ar putea să-și ducă teafără atîta armată prin aceeași țară, biruind și aceste greutăți.

6 Pe lîngă lipsa de merinde, o piedică grea era și arșița, adîncimea și fierbințeala nisipului, ba pe alocuri existau și dune înalte de nisip încît cu greu își trăgeau după ei picioarele, ca și cum ar fi avut de făcut urcușuri și coborișuri dintr-o (și într-o) prăpastie. Era nevoie să facă și popasurile la intervale mari, din pricina puțurilor care se aflau tot la 200 (37 km) sau la 400 de stadii (74 km) unul de altul, parcurgînd drumul mai mult noaptea. Taberele și le așezau departe de puțuri, mai des la 30 de stadii (5,55 km) depărtare, ca să nu bea soldații peste măsură, chinuiți de sete. Căci mulți cădeau în apă cu armele pe ei, pînă ce se scufundau, apoi, umflîndu-se, pluteau deasupra fără suflare și infectau apa puțin adîncă din puțuri. Alții apoi, din pricina soarelui, zăceau în mijlocul drumului sfîrșiți de sete, apoi, tremurînd și zguduiți din mîini și picioare, mureau de parcă ar fi fost cuprinși de friguri și de tremurături. Li se întîmpla unora să se abată din drum și să adoarmă copleșiți de somn și de oboseală; alții, rămînînd în urmă, piereau rătăcind dru-

mul, din pricina lipsei a tot ce-i era de trebuință și din cauza arșiței, alții mai scăpau după multe suferințe. Multe trupuri omenești și multe ustensile a cărat la vale cîte un torent ce cădea peste ei noaptea, ba și o mare parte din aparatura regelui. Și cum călăuzele, necunoscînd locurile, se abătură mult spre inima uscatului încît nu mai vedeau marea, regele, cînd își dădu seama, porni îndată în căutarea țărmlui; după ce-l găsi și, săpîndu-se puțuri, dădu peste apă bună de băut, trimise după oștire și, de aici înainte, timp de șapte zile, se ținu aproape de țarm, avînd apă din belșug; apoi s-a retras iar în interiorul regiunii.

7 Există pe acolo o plantă asemănătoare cu dafinul, din care, gustînd, animalele de povară mureau apucate de tremurături și de spume. Apoi niște spini care-și scuturau fructele pe jos, ca niște castraveți, erau plini de suc. Dacă intrau în ochi stropi de-ai acestui arbust, îl orbeau pe animal cu desăvîrșire; și palmierii sălbateci îi ucideau pe mulți. Mai era și primejdia din partea șerpilor. Căci pe dunele de nisip crescuse o plantă, iar șerpii se ascundeau vîrîndu-se sub ea și ucideau pe cei ce îi răneau cu mușcătura lor. La oritani săgețile sînt unse — se spune — cu otrăvuri ucigătoare, fiind săgeți de lemn arse mai înainte în foc. Ptolemaios¹⁸⁶ rănit, suferea cumplit; în somn se făcea că cineva, înfățișîndu-se înaintea lui Alexandru, îi arată o rădăcină tămăduitoare, pe care îi porunci s-o macine și s-o pună pe rană; trezindu-se din somn și aducîndu-și aminte de vedenia din vis, căută și găsi rădăcina de plantă ce creștea din belșug și o folosiră și el și ceilalți răniți. Văzînd barbarii că au descoperit leacul, s-au supus regelui. De bună seamă, vreunul dintre cunoscători le-a destăinuit-o iar povestea s-a adăugat din lingușire. Sosind Alexandru de la orii¹⁸⁷ în capitala Gedrosiei în ziua a șaizecea, după ce-și lăsă oștirea să se odihnească puțin, plecă în Carmania.

8 Coasta sudică a Arianei, atît țărmlul maritim cît și regiunea gedrosienilor și a oritanilor, ce se în-

tinde mai sus de la țärm, are următoarea înfățișare. Mare parte a Gedrosiei e retrasă spre interiorul ținutului încît se învecinează cu drang(i)anii, cu arachoții și cu paropamisazii, despre care Eratosthenes — pentru că noi nu avem de spus ceva mai bun despre ei — a vorbit după cum urmează: Ariana, după spusele lui Eratosthenes¹⁸⁸, se mărginește la răsărit cu Indusul, spre miazăzi cu marea cea mare, spre miazănoapte cu Paropamisos și cu munții din continuare pînă la Porțile Caspiene, iar înspre apus, cu aceiași munți prin care se delimitează și țara părților spre Media, iar Carmania spre Paraitakena și Persia. Lățimea țării corespunde lungimii Indusului de la Paropamisos pînă la revărsare, fiind deci de 12 000 de stadii (2 220 km), după alții, de 13 000 (2 405 km). Lungimea ei de la Porțile Caspiene, după cum este calculată prin etapele de staționare, este dublă. De la Porțile Caspiene duce una și aceeași cale, prin Parția, pînă în Alexandria Ariei¹⁸⁹; apoi o altă cale înaintează în linie dreaptă prin Bactriana, traversînd muntele în Ortospana¹⁹⁰, pînă la trifurcația de la paropamisazi a drumului ce vine din Bactra. O altă cale cotește puțin din Aria spre miazăzi pînă în Prophthasia¹⁹¹ Drangianeii; restul drumului duce pînă în munții Indiei și pînă la Indus. În felul acesta, este mai lungă această cale pe la drangiani și arachoți, însumînd 15 300 de stadii (2 830,50 km) în total. Iar dacă i s-ar lua cele 1 300 de stadii (240,50 km), s-ar obține, pentru restul drumului calculat în linie dreaptă, lungimea țării de 14 000 de stadii (2 590 km). Căci nu este cu mult mai mică lungimea țărmlui, chiar dacă unii o măresc, adăugînd la cele 10 000 de stadii (1 850 km) și Carmania de 6 000 de stadii (1 110 km), pentru că aceștia se va vedea că îi adaugă fie golfurile, fie țărmlul Carmaniei din interiorul Golfului Persic. Numele Arianei s-a extins și asupra unei părți a Persiei și a Mediei, ba încă și asupra Bactrianei nordice și a Sogdianei¹⁹². Căci locuitorii acestor ținuturi aproape că vorbesc aceeași limbă.

724

9 Așezarea pe teren a neamurilor de pe aceste meleaguri este după cum urmează: pe lângă Indus sînt așezați paropamisazii, care sînt dominați de muntele Paropamisos, apoi arachoții spre miazăzi, iar în continuarea lor, tot spre miazăzi, gedrosienii împreună cu alte neamuri care ocupă țărmlul. Tuturor acestora Indusul le mărginește teritoriile în lățime. Unele părți ale acestor regiuni din vecinătatea Indusului le stăpînesc indienii, dar mai înainte au aparținut perșilor. Pe acestea Alexandru le-a luat de la ariani și a întemeiat aici localități proprii, pe care apoi Seleucos Nicator le-a dăruit lui Sandrocottos, încheind cu el legături de înrudire prin căsătorie¹⁹³ și primind în schimb de la el 500 de elefanți. În partea dinspre asfințit a paropamisazilor sînt situați arii, iar la apus de arachoți și de gedrosieni se află drangianii. Arii sînt așezați și la miazănoapte și la apus de drangiani, nelipsind decît puțin pînă să-i înconjure de jur împrejur. Bactriana se întinde la miazănoapte de Aria și de paropamisazi, pe la care Alexandru a trecut Caucazul înaintînd spre Bactra¹⁹⁴. În continuare, spre apus de arieni, sînt așezați parții¹⁹⁵ și neamurile din preajma Porților Caspiene. La miazăzi de aceștia se întinde deșertul Carmaniei, apoi restul Carmaniei și Gedrosia.

10 Dar regiunile de munte amintite le-ar putea cunoaște încă mai bine cel care ar lua în considerare drumul pe care l-a parcurs Alexandru cînd i-a urmărit pe Bessos¹⁹⁶ și pe oamenii săi, din Bactra pînă în Parția. Căci regele a sosit în Aria, apoi la drangiani¹⁹⁷, unde l-a ucis pe Philotas¹⁹⁸, fiul lui Parmenion, care uneltise un complot împotriva sa. El a trimis oameni și la Ecbatana¹⁹⁹ ca să-l ucidă și pe tatăl lui Philotas, pentru că fusese părtaș la acel complot. Acești oameni, după cîte se spune, au parcurs drumul pe cămile de cursă în răstimp de 30 sau 40 de zile și în a unsprezecea zi (de la sosirea la Ecbatana) și-au atins ținta și au împlinit însărcinarea. Din alimentația drangianilor, care în alte privințe trăiesc ca perșii, lipsește vinul. La ei se gă-

sește și cositor. Apoi de la drangi, Alexandru a ajuns la evergeți²⁰⁰ („binefăcători“), nume dat de Cyrus, precum și la arachoți, apoi a trecut pe la paropamisazi, pe la apusul Pleiadei. Regiunea lor este muntoasă și, pe vremea aceea, era acoperită cu zăpadă, încît drumul se parcurgea greu. Totuși erau sate dese și aprovizionate cu de toate din belșug, în afară de ulei. Și acestea, primindu-i, le-au mai ușurat greutățile. În stînga aveau culmile munților. Părțile de miazăzi ale muntelui Paropamisos aparțin Indiei și Arianei; cele de miazănoapte și asfințit, Bactrianei și bactrienilor dintre barbari. După ce își petrecu iarna pe aceste meleaguri, avînd India mai sus, în dreapta, și întemeie acolo un oraș, Alexandru trecu munții în Bactriana, pe drumuri fără arbori, în afară de rari arbuști de terebint, ducînd lipsă și de alimente, încît oamenii săi se hrăniră cu carnea vitelor de povară, și ea crudă, din cauza lipsei lemnului. Pentru a pregăti această hrană crudă, ei avură la îndemină silfiul care crește pe acolo din belșug. După cincisprezece zile de drum de la orașul proaspăt întemeiat și de la taberele de iarnă, Alexandru sosi la Adrapsa²⁰¹, oraș al Bactrianei.

11 Pe undeva prin aceste părți din vecinătatea Indiei se întîmpla să fie și Chaarena²⁰². Aceasta este una din regiunile de sub stăpînirea parților și cea mai apropiată de India. Ea este situată la 19 000 de stadii (3 515 km) depărtare de Ariana, distanță calculată pe la arachoți și prin regiunea de munte pomenită mai sus. Crateros, după ce parcurse această țară, învingînd în același timp populațiile nesupuse, porni în cea mai mare grabă să facă joncțiunea cu regele. Cam în aceeași vreme s-au întîlnit în Carmania, pătrunzînd pe teritoriul ei, amîndouă forțele terestre. Puțin mai tîrziu și trupele navale ale lui Nearchos au intrat în Golful Persic, după ce au pătimit multe nenorociri din cauza rătăcirii, a multor pășanii și a cetaceelor mari.

12 În fapt, cei care au parcurs drumul pe mare au exagerat multe în informațiile lor²⁰³, și așa au povestit lucrurile încît au denaturat într-o oarecare

măsură pățania peste care au trecut, deoarece, în fapt, mai mare le-a fost frica decît primejdia. Ceea ce i-a tulburat cel mai mult a fost mărimea ceta-ceelor-trompetă care aruncă o coloană înaltă de apă condensată și produc o adevărată ceață cu răsufierea lor, încît nu se văd nici măcar locurile din fața picioarelor. Deoarece cîrmacii de pe vase, văzînd că oamenii se temeau de aceste fenomene și nu le întrezăreau cauza, au relatat că sînt animale, care se depărtează de îndată ce aud sunet de trompetă și zgomot de lovire; tocmai de aceea, Nearchos și-a condus corăbiile cu zgomot năvalnic tocmai în părțile în care întîmpinau rezistență și, în același timp, însăpăimînta fiarele mării cu trompete. Acestea se scufundau în apă, apoi se iveau din nou la pupă, încît ofereau spectacolul unei bătălii navale; dar, de la o vreme, fenomenul a încetat.

13 Într-adevăr, și cei care străbat astăzi mările spre India vorbesc despre enormitatea acestor animale și despre apariția lor, dar, de cele mai multe ori, ele nu sînt îngrămădite multe la un loc și nu atacă, ci, sperîindu-se de țipete și de sunetul trompetei, se depărtează. Se mai spune că ele nu se apropie de uscat, dar scheletele celor descompuse, curățîndu-se de carne, sînt aruncate de valuri cu ușurință la țărnm și procură ichthyophagilor materialul de construcție pentru colibele lor. Mărimea acestor cetacee, zice Nearchos²⁰⁴, este de 23 de orgyi (40,802 m). Următorul fapt, incredîntat suficient de cei din flotă, și anume că s-ar întîlni în acea cale o insulă care ar face să nu fie văzuți cei urmăriți, Nearchos²⁰⁵ zice că l-a combătut ca fals. Cică un vas ușor ce plutea pe apă, cînd ajunsese lingă această insulă, a dispărut din vedere. Fură trimiși cîtiva oameni în căutarea lui; aceștia n-au îndrăznit să debarce în insulă ci, ocolînd-o, au chemat strigîndu-i pe nume pe oamenii de pe vas, dar cum nici un răspuns nu se azea, s-au întors. Și pentru că toți învinuiau insula, Nearchos spune că a pornit într-acolo pe mare și, apropiîndu-se de insulă, a debarcat cu o parte din echipaj la țărnmul ei și i-a făcut ocolul pe uscat. Cum

n-a descoperit nici o urmă a celor căutați, renunțând să-i mai caute, s-a întors și a informat oamenii că insula pe nedrept e învinuită (pentru că, altminteri, și lui și tovarășilor săi li s-ar fi întâmplat aceeași pieire); altul a fost modul de dispariție a corăbiei, fiind nenumărate posibilitățile.

14 Carmania este ultima regiune a țărmului de la Indus înainte, situându-se cu mult mai spre miazănoapte decât gura de revărsare a acestui riu. Primul ei promontoriu se proiectează în larg spre miazăzi în marea cea mare, formînd gura Golfului Persic, împreună cu promontoriul Arabiei Fericite ce se află în fața lui. Apoi țărmul său descrie o curbură înspre Golful Persic pînă ce atinge Persia. O mare parte a ei se întinde și în interiorul ținutului între Gedrosia și Persia, dar înaintează mai mult decât Gedrosia înspre miazănoapte, dovadă, fertilitatea ei. Într-adevăr, Carmania produce de toate, are copaci mari, în afară de măslin, și este brăzdată de râuri. În schimb Gedrosia se deosebește doar puțin de teritoriul ichthyophagilor, astfel că, în multe locuri, ea este pustie. De aceea locuitorii ei păstrează recolta unui an depozitînd-o ca rezerve pentru mai mulți ani. Onesicritos²⁰⁶ vorbește de un riu din Carmania care transportă pe undele sale fire de aur. Există în această țară și mine de metale, de argint, de aramă și de miniu. Se găsesc, de asemenea, doi munți, unul de arsenic, altul de sare. Este și un deșert într-o parte a ei, anume în vecinătatea Parției și a Paraitakenei²⁰⁷. Dar ea are și terenuri cu culturi asemănătoare celor din Persia, producînd, printre altele, și viță de vie. De aceea a ajuns pînă la noi vestea despre Carmania că produce adeseori ciorchine de struguri de 2 coți (0,8872 m) cu boabe dese și mari, fiind o regiune care, pe bună dreptate, este mai înverzită. Cei mai mulți locuitori ai ei se folosesc de măgari chiar și la război, din lipsă de cai. Tot măgari jertfesc și lui Ares, singurul zeu pe care-l cinstesc, deoarece sînt războinici. Nimeni nu se însoară înainte de-a aduce regelui un cap de dușman ucis de el; regele atîrnă craniul pe reședința sa;

limba, tăind-o în bucățele subțiri și amestecînd-o cu făină, o oferă, după ce a gustat din ea, celui care a adus-o și rudelor lui, ca să se ospăteze cu ea. Cel mai renumit rege este acela căruia i s-au adus cele mai multe capete. Nearchos²⁰⁸ spunea că cele mai multe obiceiuri ale carmaniților²⁰⁹ ca și limba pe care o vorbesc sînt persane și medice. Iar gura Golfului Persic (nu) este mai largă de o zi cale pe apă.

CAPITOLUL 3

1 Dincolo de Carmania se află Persia. Mare parte a acesteia se găsește la țarmul golfului ce-i poartă numele. Dar mult mai întinsă este înspre inima uscatului și mai ales în lungime, care se socotește dinspre miazăzi, de la Carmania, spre miazănoapte și spre neamurile din părțile Mediei. După înfățișarea naturii și temperatura aerului se deosebesc în ea trei zone. Una este zona țarmului, care este mai bîntuit de arșițe, este nisipos și cu produse foarte rare, în afară de palmieri. După cum a fost socotit, țarmul atinge cam 4 400 (814 km) sau 4 300 stadii (795, 50 km) lungime. Se termină la un rîu, numit Oroatis²¹⁰, care este cel mai mare din riurile de pe acele meleaguri. A doua este regiunea ce se întinde mai sus de la țarm, fiind o zonă de cîmpie ce produce de toate și oferă nutreț foarte bun pentru turme. E întretesută de riuri și lacuri. A treia zonă este regiunea de la miazănoapte. Aceasta este bîntuită de zăpezi, fiind o zonă de munte. La margi-nile ei trăiesc păstorii de cămile. Întinderea în lungime a regiunii și anume spre miazănoapte și spre Porțile Caspiene este, după Eratosthenes²¹¹, în jur de 8 000 de stadii (1 480 km), după alții, de 9 000 (1 665 km), diferență ce provine din anumite promontorii care se proiectează în afara țarmului. Ceea ce a mai rămas din lungimea Persiei pînă la Porțile Caspiene nu face mai mult de 3 000 de stadii

(555 km). Lățimea Persiei, socotită în interiorul ținutului de la Susa pînă la Persepolis²¹², este de 4 200 de stadii (777 km), iar de aici pînă la hotarele Carmaniei, alte 1 600 (296 km). Această țară este populată de triburile numite pateischorei²¹³, achemenizi și magi. Aceștia năzuiesc spre un trai cinstit, dar kyrții²¹⁴ și mardii sînt tîlhari; alții însă sînt agricultori.

2 Aproape că și Susida a devenit o parte a Persiei; ea este așezată între Persia și Babylonia și are un oraș, foarte vestit, Susa²¹⁵. Căci perșii și Cyrus, după ce i-au biruit pe mezi, văzînd că propria lor țară este așezată la marginile uscatului, în vreme ce Susida, mai în interiorul lui și mai aproape de Babylonia și de alte neamuri, și-au statornicit aici reședința cîrmuirii, convenindu-le totodată și vecinătatea regiunii și celebritatea orașului; dar, ceea ce-i mai important, lor le convenea faptul că Susiana niciodată de una singură n-a pus la cale fapte mari, ci mereu s-a aflat sub stăpînirea altora și a făcut mereu parte dintr-un sistem mai mare, afară doar de perioada veche din vremea eroilor. Se spune că Susa este fondată de Tithonos²¹⁶, tatăl lui Memnon, avînd o circumferință de 120 de stadii (22,20 km) și o formă alungită. Cetățuia orașului se numea Memnonion. Susienii se mai numesc kissieni. Și Eschil²¹⁷ informează că mama lui Memnon era Kissia. Iar Memnon, se spune, a fost înmormîntat aproape de Paltos²¹⁸ al Syriei, pe lîngă riul Bada, după cum s-a exprimat Simonides²¹⁹ în ditirambul *Memnon* al delienilor. Zidul orașului și unele temple și palate au fost clădite aproape la fel ca cele babyloniene, din cărămidă arsă și bitumen, după cum au spus unii autori. Polycleitos²²⁰ însă pretinde că orașul are o circumferință de 200 de stadii (37 km) și nu este împrejmuț cu zid.

3 Împodobind palatele regale din Susa mai mult decît pe celelalte, tot astfel și pe cele din Persepolis și Pasargadai²²¹, perșii le-au acordat toată cîntea cuvenită. Aici își păstrau ei vistieria, tezau-

rele și monumentele, fiind locuri mai fortificate și, în același timp, respectate de strămoși. Existau și alte palate la Gabai²²², în regiunile de sus ale Persiei, și altele, pe țărmul mării în așa numita Taoke²²³. Acestea sînt de pe vremea stăpînirii persane. Urmașii au folosit tot alte și alte palate, după cîte se pare, ceva mai simple, cînd Persia a fost supusă de macedoneni și, încă mai mult, cînd a fost sub stăpînirea parților. Într-adevăr, chiar dacă pînă în prezent perșii sînt cîrmuiți de regi avînd un rege propriu, ei au decăzut mult în putere și sînt subordonați regelui parților.

4 Susa²²⁴ este așezată în inima uscatului pe rîul Choaspes²²⁵ dincolo de pod. Susida se întinde însă pînă la mare.

Într-adevăr, țărmul acesteia ține aproape pînă la gurile Tigrului, începînd de la munții coastei persane, cam pe 3 000 de stadii (555 km) lungime. Choaspes brăzdează acest teritoriu, sfîrșind la același țărm, și izvorînd la uxii²²⁶. Căci între susieni și Persia se află o regiune de munte cu hîrtoape și prăpăstii, cu trecători greu de străbătut, adăpostind o mulțime de tilhari care pretindeau taxe chiar regilor la trecerea din Susa în Persia. Polycleitos²²⁷ spune că Choaspes, Eulaios²²⁸ și Tigrul își unesc apele într-un lac și de acolo se varsă în mare. Lîngă lac se află și un tîrg, deoarece pe aceste
729 rîuri nu se primesc mărfurile sosite din largul mării, nici nu se expediază pe ele mărfuri; din cauza cataractelor anume făcute, mărfurile sînt transportate pe căi de uscat. (De la tîrg) pînă la Susa sînt 800 de stadii (148 km), spun unii, alții apoi pretind că rîurile ce traversează Susida se unesc într-o singură albie, în cea a Tigrului, în dreptul canalelor dintre acest fluviu și Eufrat. De aceea cursul inferior al Tigrului, înspre revărsare, se numește Pasitigris „Toate Tigru“.

5 Nearchos²²⁹, arătînd că țărmul Susidei²³⁰ este mlăștinos, spune că hotarul acesteia îl formează fluviul Eufrat. La gura lui este așezat un sat care primește mărfurile sosite din Arabia. Căci țărmul

din continuare, aparținând arabilor, atinge gura Eufratului și a Pasitigrului, iar întreg spațiul intermediar îl cuprinde un lac care primește apele Tigru-lui²³¹. La 150 de stadii (27,75 km) de navigație pe Pasitigris în sus se află un pod care face trecerea din Persia în Susa, aflându-se la 60° de stadii²³² (11,10 km) depărtare de acest oraș; iar Pasitigris este cam la 2 000 de stadii (370 km) depărtare de Orotis. Calea de traversare a lacului pînă la gura Tigru-lui este de 600 de stadii (111 km). Aproape de gura acestuia se află un sat, Susiana²³³, la 500 de stadii (92,50 km) depărtare de Susa. De la gura Eufratului și pînă la Babylon, navigația pe fluviu în sus are loc printr-o regiune bine populată, pe un parcurs de peste 3 000 de stadii (555 km). Onesicritos²³⁴ susține că amîndouă se varsă în lac, atît Eufratul cît și Tigru-lui, apoi Eufratul, ieșind iarăși din lac, se varsă în mare printr-o gură proprie.

6 Odată traversate trecătorile uxiilor dinspre Persia se ivesc în cale mai multe alte trecători de străbătut; pe acestea și Alexandru cel Mare le-a trecut cu forța, parcurgînd regiunea pe la Porțile Persane²³⁵ și prin alte părți; el s-a grăbit să vadă locurile cele mai importante și depozitele tezaurelor care s-au umplut în atîta amar de vreme în care perșii au perceput tributul în Asia. Alexandru a traversat mai multe riuri care brăzdează țara și coboară în Golful Persic. Căci după Choaspes se întînesc riurile Copratas²³⁶ și Pasitigris, care, de asemenea, curge din Uxia. Mai este și riul Kyros²³⁷, ce brăzdează așa-numita Coile Persia sau Persia depresionară trecînd pe lîngă Pasargadai; după numele acestui rîu, regele și-a schimbat numele, din Agradatas, în acela de Cyrus. Chiar pe la Persepolis, Alexandru a traversat Araxes²³⁸. Persopolis era orașul cel mai frumos construit, după Susa, și foarte mare, avînd palate vestite, mai cu seamă prin măreția comorilor aflate în ele. Araxes curge din Paraitakena; cu el își unește apele rîul Medos²³⁹, coborînd din

* Lacună în text.

Media. Aceste riuri curg printr-o vale cultivată ce produce de toate; ea se învecinează cu Carmania și cu părțile răsăritene ale regiunii, la fel ca Persepolis însuși. Alexandru a incendiat palatele regale din Persepolis răzbunându-i pe eleni, deoarece și templele și orașele acestora au trecut prin focul și sabia perșilor.

7 După aceea (Alexandru) a sosit la Pasargadai; și acest oraș a fost reședință regală în vechime. Aici el a văzut și mormîntul lui Cyrus, într-un parc: arăta ca un turn nu prea înalt, acoperit de arbori deși, în partea de jos gol, în cea de sus avînd o cameră și o incintă cu o intrare foarte îngustă. Aristobulos²⁴⁰ zice că el a pătruns înăuntru prin această intrare, la porunca regelui Alexandru, și a împodobit mormîntul. A văzut acolo un pat de aur și o masă cu pocale, precum și un sarcofag de aur, multă îmbrăcăminte și podoabe din pietre prețioase. La prima vizită acestea le-a văzut. Mai tîrziu, mormîntul a fost jefuit și lucrurile celelalte, cărate, patul a fost doar sfărîmat, la fel și sarcofagul, fiind mișcat de la locul său leșul, lucru prin care s-a văzut că era fapta unor tâlhari și nu a satrapului, deoarece au fost lăsate pe loc lucrurile care nu se puteau transporta ușor. Aceasta s-a întîmplat, cu toate că există o pază formată din magi, care primesc drept alimente cîte o oaie pe zi și cîte un cal pe lună.

Expediția îndepărtată a oștirii lui Alexandru la Bactra și la indieni a prilejuit ivirea multor altor știri noi, printre care și aceasta a fost una dintre noutățile obișnuite. Așa a spus Aristobulos²⁴¹ care menționează și inscripția de pe mormînt după cum urmează: „O, omule, eu sînt Cyrus²⁴², care le-am dobîndit perșilor o mare împărăție și am fost rege al Asiei; să nu-mi invidiezi, așadar, mormîntul“. Onesicritos²⁴³ a precizat că turnul avea zece încăperi suprapuse. În încăperea cea mai de sus se afla Cyrus. Inscripția era în limba greacă, săpată însă în caractere persane: „Aici zac eu, Cyrus, regele regiilor“. Și alta în limba persană cu același conținut.

8 Onesicritos²⁴⁴ consemnează și următoarea inscripție de pe mormîntul lui Darius: „Eram prieten pentru prieteni; am fost cel mai bun arcaș; am fost un vînător iscusit; toate am putut să le fac“. Aristos din Salamina²⁴⁵ este mult mai tînăr decît acești autori; el spune că turnul cu mormîntul lui Cyrus avea două încăperi suprapuse și era mare; a fost construit în vremea cînd perșii au preluat puterea (mezilor); mormîntul avea pază; epitaful era în limba greacă și altul în limba persană cu același conținut. Cyrus le-a acordat cinste pasargazilor, pentru că aici a biruit în ultima bătălie pe Astyages Medul²⁴⁶, cînd a trecut în puterea sa împărăția Asiei; de aceea el a întemeiat la ei un oraș și a construit un palat regal în amintirea biruinței.

9 Toate monezile din Persia Alexandru le-a transportat la Susa care și așa era plină de tezaure și podoabe. Dar nici acest loc nu l-a considerat reședința sa regală, ci Babylonul, și nutrea gîndul ca pe acesta să-l înfrumusețeze. Căci și aici se aflau tezaure. Se spune că, în afara comorilor din Babylon și a celor din tabere, care n-au fost cuprinse în aceste sume, tezaurele din Susa și cele din Persia au fost evaluate la 40 000 de talanți; unii vorbesc chiar de 50 000. Alții spun că toate tezaurele adunate de pretutindeni în Ecbatana au atins suma de 180 000 de talanți. Cei 8 000 de talanți care au fost aduși odată cu Darius, pe cînd acesta fugea din Media, au fost jefuiți de ucigașii lui. 731

10 Alexandru a prețuit mai presus de toate Babylonul²⁴⁷, văzîndu-l că depășește alte orașe în mărime, dar și în alte privințe. Susida, deși este înfloritoare, are aerul sufocant și fierbinte și mai cu seamă în jurul orașului, după cîte spune același (Aristobulos). Șopîrlele și șerpii, în plină vară, cînd soarele este la amiază, n-apucă să traverseze străzile din oraș, ci ard în mijlocul drumului, ceea ce nu se întîmplă nicăieri în Persia, cu toate că aceasta se află mai la miazăzi. Băițele puse la soare cu apă rece se încălzesc imediat, iar orzul împrăștiat la soare sare la fel ca cel rumenit în cuptor. De aceea și pe plafonul

caselor localnicii puneau doi coți (0,887 m) de pământ. Din cauza greutateii acestuia, ei erau nevoiți să-și construiască locuințele înguste și înalte, căci, lipsindu-le grinzile lungi, aveau totuși nevoie de case înalte din cauza căldurii înăbușitoare. Un fenomen aparte se petrece aici cu grinzile de palmier. Deoarece sînt rezistente, cînd îmbătrînesc, nu se îndoaie în jos, ci se curbează în sus sub greutate și astfel susțin mai bine acoperișul. Cauza arșițelor de aici, după cîte se spune, este faptul că, dinspre miazănoapte, regiunea este dominată de munți înalți care opresc toate vînturile boreale. Acestea, suflînd dinspre munți pe sus, nu ating cîmpiile de la poale ci trec în părțile de miazăzi ale Susidei; astfel această regiune duce lipsă de vînturi, chiar și atunci cînd vînturile etesiene răcoresc restul pămîntului pîrjolit de arșițe.

11 Susida este atît de roditoare în grîne, încît la cîmpie produce și orz și grîu, însutit, ba prin unele locuri chiar două sute la sută; de aceea aici nici nu se taie brazde dese, pentru că rădăcinile îndesate împiedică dezvoltarea plantei. Vița de vie, care nu era cultivată înainte, o plantară macedonenii și aici și la Babylon, fără să-i facă gropi, ci înfigînd în pămînt pari cu capătul de fier, apoi, scoțîndu-l, vîrau îndată în locul lor butași. Așa este, deci, regiunea din interior. Țărmul este mlăștinos și lipsit de porturi. De aceea și spune Nearchos²⁴⁸ că nici călăuze din partea locului n-a găsit cînd a trecut cu flota pe lîngă acel țarm în Babylonia, din India, deoarece nu avea locuri de acostare, nici n-a putut procura oameni cunoscători ai locurilor care să-i călăuzească.

12 Cu Susida se învecinează acea regiune a Babyloniiei care a fost numită mai întii Sitakene²⁴⁹, mai tîrziu Apolloniatis. Mai sus de amîndouă regiunile despre care vorbim, de la miazănoapte pînă la răsărit, locuiesc elymaii²⁵⁰ și paraitakenii²⁵¹, neamuri de tîlhari ocrotite de asprimea munților. Mai mult, paraitakenii le stau oarecum în cîrcă apolloniaților, cărora le și pricinuiesc cele mai multe neajunsuri. Elymai sînt o pacoste și pentru apolloniați, și pentru

susieni, dar cu elymaii se războiesc și uxii; aceasta, mai puțin în prezent, după câte se pare, datorită puterii părților, sub ascultarea cărora se află toți cei de pe acele meleaguri. De aceea, câtă vreme părții au o situație bună, o duc bine și supușii lor, cu toții; dar când provoacă răzmeriță, ceea ce se întâmplă adesea, chiar și pe vremea noastră, mereu altfel și altfel se petrec lucrurile și nu pentru toți la fel. Căci în vreme ce unora tulburările le-au priit, altora le-au căzut potrivnice așteptării lor. Așa este, deci, țara Persiei și Susiana.

13 Obiceiurile persane sînt aceleași și la aceștia și la mezi și la alte mai multe neamuri despre care au vorbit mai mulți²⁵². Totuși avem și noi de spus unele lucruri potrivite subiectului. Perșii nu înalță statui și altare, jertfesc într-un loc înalt, socotind cerul drept Zeus. Cinstesc și soarele, pe care îl numesc Mithra²⁵³, precum și Luna, Afrodita, focul, pămîntul, vînturile și apa. Aduc jertfe într-un loc curat, rugîndu-se și așezînd victima alături încununată. După ce magul care îndeplinește jertfa taie victima în bucăți, luîndu-și fiecare partea sa, pleacă cu toții, nelăsînd nimic pentru zei. Căci zeul, spun ei, are nevoie de sufletul victimei, de nimic altceva. Totuși pun pe foc, după cum spun unii, o mică părțică de membrană abdominală.

14 Într-un fel deosebit aduc perșii jertfe focului și apei, focului, punînd lemne uscate pe el fără scoartă și turnînd pe deasupra grăsime; apoi, vîrsînd ulei, le aprind, fără să sufle, ci ventilîndu-l; pe cei ce suflă în foc sau pe cei care aruncă un leș în foc ori o murdărie pedeapsa cu moartea îi așteaptă. Apei îi jertfesc astfel: ducîndu-se la un lac sau la un rîu sau la un izvor, sapă o groapă în pămînt și asupra ei sugrumă animalul, păzindu-se ca nu cumva vreun strop de apă din apropiere să se mînjească cu sînge, și astfel s-o spurce. Apoi, înșirînd carnea pe lemn de myrt sau de dafin, magii o ating cu vergele subțiri și o descîntă, stropind-o cu ulei amestecat cu lapte și miere, nu peste foc nici peste apă, ci pe pă-

mînt. Descîntecele le rostesc multă vreme, ținînd în mîini o legătură de nuiiele subțiri de myrt.

15 În Cappadocia (căci acolo este un mare număr de magi, care se numesc și „fochiști“, și un mare număr de temple ale zeilor persani), nici nu jertfesc cu cuțitul, ci cu o bucată de lemn, lovind animalul ca și cînd i se dă cu măciuca în cap. Sînt și temple ale focului, niște locuri îngrădite considerabile. În mijlocul lor se află un altar, pe care este multă cenușă și foc nestins, păzit de magi. Venind zilnic aici, magii descîntă aproape o oră ținînd mănunchiul de nuiiele în fața focului, înfășurați în turbane de lînă, care coboară pe cele două laturi ale feței pînă ce le acoperă buzele. Aceleași ritualuri au fost rînduite și în templele zeiței Anaitis și în ale zeului Omanos²⁵⁴, care au și incinte sacre, și statuia lui Omanos se poartă în procesiune. Acestea le-am văzut noi înșine, celelalte sînt relatate în istorii, la fel și cele ce urmează.

16 În riuri, perșii nici nu urinează, nici nu se spală, tot astfel, nu spală rufe, nu aruncă înăuntru vreun leș, nici alte lucruri socotite a fi necurate. Oricărui zeu îi aduc jertfe, ei se roagă mai întîi focului.

17 Perșii sînt conduși de regi din aceeași dinastie. Cine nu li se supune este azvîrlit, după ce i se taie capul și un braț. Iau mai multe soții în căsătorie și în același timp țin mai multe concubine pentru a a avea mai mulți copii. Înșiși regii oferă răsplăți an de an pentru nașterea de prunci numeroși. Copiii, pînă la patru ani, nu se aduc în fața tatălui. Căsătoriile se celebrează la începutul primăverii echinocțiale; logodnicul se înfățișează la nuntă după ce a mîncat mai întîi măr sau măduvă de cămilă, altceva nimic în ziua aceea.

18 De la vîrsta de 5 la 24 de ani, perșii învață să tragă cu arcul, să arunce cu lancea, să călărească, să spună adevărul. La studii au parte de profesori dintre cei mai învățați, care împletesc în explicații și unele povești, potrivit-le nevoii; ei înfățișează isprăvile zeilor și ale bărbaților străluciți, acompa-

niindu-le de cîntec sau și fără cîntec. Îi adună pe copii într-un singur loc, bătînd în obiecte de aramă și trezîndu-i înaintea zorilor pentru instrucția armelor sau pentru vînătoare. În fruntea a cîte 50 de copii ei desemnează ca șef pe unul din fiii regelui sau ai satrapului și poruncesc să-l urmeze pe acesta care o ia la fugă, fixîndu-le o limită a concursului cam la 30 sau 40 de stadii (5,55 km sau 7,40 km). Copiii pretind și explicația fiecărui lucru învățat, exersîndu-și totodată și vocea, respirația și plămînul și călîndu-se împotriva arșitei, a frigului, a ploilor, îi învață să treacă prin torente de apă astfel încît să nu-și ude armele și hainele; sînt deprinși să pască turmele și să doarmă pe cîmp, să mănînce poame pădurețe, cum sînt conul de brad, ghinda, perele pădurețe. (Aceștia se numesc cardaci, deoarece trăiesc din jafuri, căci *carda* înseamnă „bărbătesc“ și „războinic“.) Mîncarea lor zilnică, după instrucție, este alcătuită din pîine, turtă de orz, arpacaș, carne friptă și fiartă în apă; ca băutură, apa. Vînează țintind de pe cal cu lancea și cu săgeți și aruncînd cu praștia. La exercițiile de după amiază, ei plantează pomi, taie rădăcini, făuresc arme, torc in și împletesc plase. Copiii nu se ating de vînat, ci obiceiul este să-l ducă acasă nevătămat. Regele oferă premii pentru probele de alergare și pentru celelalte probe prevăzute în pentathlon. Copiii se împodobesc cu aur, punînd mare preț pe aspectul lui roșu ca focul. Așa se explică de ce ei nu apropie aurul de mort, după cum nu apropie nici focul, dintr-o venerație față de acestea.

19 Perșii fac serviciu militar și ocupă funcții de comandant de la vîrsta de 20 de ani pînă la 50, înrolați în oastea de pedestrași și de cavalerie. De treburile pieței se țin departe, căci ei nici nu cumpără, nici nu vînd. Se înarmează cu scut în formă de romb, peste tolbe atîrnă securea *sagaris* și o sabie scurtă, în jurul capului poartă turban țuguiat, (iar pe piept), zale cu solzi. Ca veșminte, conducătorii îmbracă pantaloni largi din trei rînduri de stofă

numiți anaxyrides, o tunică cu mînici din stofă dublă și lungă pînă la genunchi, o cămașă albă pe dinăuntru, brodată în partea superioară, vara, manție purpurie sau violetă, iarna, înflorată, turbane, asemănătoare cu ale magilor, o pereche de sandale ce cuprind toată laba; mulțimea poartă tunică dublă pînă la mijlocul pulpei și o bucată de stofă înfășurată în jurul capului; fiecare are arc și praștie. Perșii se ospătează luxos, aducînd la masă mădulare întregi și mîncăruri multe și variate. O strălucită podoabă realizează și din așternutul mesei, cu potale și alte vase care sclipesc de atîta aur și argint.

735 20 Cele mai importante hotărîri le iau în aburii vinului și le consideră mai sigure decît pe cele puse la cale cînd sînt treji. Cînd perșii se întîlnesc în drum unii cu alții, cunoscuții și cei egali în rang se apropie și se sărută. Cînd se întîlnesc cu unii inferiori în cinstire, își scot bărbia în afară și aici primesc sărutul. Cei care sînt și mai prejos, se înclină numai. Își înmormîntează morții, înfășurînd în ceară trupurile lor; pe magi nu-i îngroapă, ci îi lasă ca hrană păsărilor. Acestora și mamelor li s-a rezervat prin lege ca o cinste patriotică să li se acorde acest sfîrșit. Acestea sînt obiceiurile lor.

21 Mai sînt totuși și următoarele datini dintre cele obișnuite. La Susa fiecărui rege i s-a construit o locuință pe cetățuia orașului, i s-au făurit tezaure și depuneri din birurile în vigoare, ca semne ale unei chibzuite gospodăririi; or de pe țarm, birul practicat este argintul, din inima uscatului, bunurile pe care le produce fiecare regiune, încît se adună și vopsele și leacuri și păr (sau) lînă ori altceva asemănător, la fel și vite de turmă. Cel care a rînduit impozitele a fost Darius — cel cu mîna lungă, și cel mai frumos dintre oameni, în afară de lungimea brațelor și a mîinilor pînă la cot, pentru că acestea atingeau chiar genunchii —. Cel mai mult aur și argint se depozitează în bijuterii; în monezi, nu prea mult, în afară de daruri și de unele depuneri în cămile. Ei socotesc că este deajuns să aibă atîtea monede

cîte sînt de trebuință, de aceea nici nu bat decît atîtea monede cîte să acopere cheltuielile²⁵⁵.

22 Cele mai multe obiceiuri persane se disting prin cumpătare. Doar regii lor, din cauza averii, au alunecat spre lux astfel că au ajuns să-și aducă cereale tocmai din Assos²⁵⁶ al Eolidei, vin chalybodian²⁵⁷ din Syria, apă din Eulaios, care este cea mai ușoară apă din toate, astfel încît apa în greutatea unei drahme este mai ușoară decît o cotylă attică²⁵⁸.

23 Din întîmplare, pentru greci, perșii sînt cei mai vestiți barbari, deoarece nici unele dintre celelalte neamuri care au stăpînit Asia n-au supus pe eleni; de altfel înainte nici nu i-au cunoscut barbarii pe eleni, nici elenii pe barbari decît, în mică măsură, din auzite și de la distanță. Homer n-a cunoscut nici stăpînirea syrienilor, nici pe a mezilor. Căci altfel n-ar fi trecut sub tăcere comorile din Babylon, din Ninos²⁵⁹ și din Ecbatana, cită vreme pomeneste de Theba Egiptului, despre averile ei și despre cele ale Feniciei. Perșii au fost primii care au supus pe eleni. Și lydieni i-au supus, dar aceștia n-au ajuns stăpîni peste întreaga Asie, ci numai peste o mică parte a ei, de dincoace de Halys, și aceasta, pentru scurtă vreme, pe timpul domniei lui Cyrus și a lui Alyattes. Cu toate că lydieni și-au dobîndit o oarecare glorie, ea le-a fost luată de perși care i-au biruit. Perșii, îndată după ce au distrus²⁶⁰ puterea mezilor, i-au învins și pe lydieni și i-au adus sub ascultarea²⁶¹ lor pe elenii din Asia. Mai tîrziu, ei au trecut și în Elada și, chiar după ce au fost biruiți²⁶² în multe confruntări, au continuat totuși să stăpînească Asia pînă în regiunile ei maritime, pînă cînd au fost bătuți de macedoneni²⁶³. 736

24 Cel care le-a făurit o împărăție a fost Cyrus. Urmașul lui Cyrus a fost fiul său, Cambyses²⁶⁴, care a fost înlăturat de magi²⁶⁵. Pe magi i-au doborît cei șapte perși care au încredințat domnia lui Darius²⁶⁶ al lui Hystaspes. Urmașii acestuia și-au încheiat dinastia prin Arses²⁶⁷, pe care l-a ucis Bagoos eunucul, înscăunînd rege pe Darius²⁶⁸, care nu se trăgea din neam de regi. Cînd Alexandru cel Mare l-a răstur-

nat pe Darius, acesta avea 10 sau 11 ani de domnie. Apoi stăpînirea Asiei, împărțindu-se între mai mulți urmași și între urmașii acestora, s-a fărîmițat mult; ea a ținut cam 250 de ani. Astăzi, persii sînt de sine-stătători, dar regii lor ascultă de alți regi, mai înainte, de regii macedoneni, în prezent²⁶⁹, de regii parți.

CARTEA A XVI-A

REZUMAT

Cartea A XVI-A cuprinde țara assyrienilor, în care se află Babylonul și Nisibis, orașe foarte mari, precum și Adiabene, Mesopotamia, întreagă Syria, Fenicia, Palestina, Arabia toată și părțile Indiei care se învecinează cu Arabia, regiunea sarakenilor, numită Skenite și toate regiunile așezate pe lângă Marea Moartă și Marea Roșie.

CAPITOLUL 1

1 Cu Persia și cu Susiana se învecinează assyrienii; numele Assyriei îl poartă Babylonia și un teritoriu întins din jurul ei, din care face parte și Aturia¹; în ultima sînt cuprinse Ninos², Apolloniatis, Elymeis, Paraitakai și Chalonitis de lângă muntele Zagron³, cîmpiile din jurul orașului Ninos, Dolomene, Calachene, Chazene, Adiabene⁴ și neamurile Mesopotamiei din preajma gordyailor și a mygdonilor⁵ de lângă Nisibis⁶ pînă la Podul⁷ de peste Eufrat și pînă dincolo de Eufrat; este vorba de o regiune întinsă pe care o stăpînesc arabii și cei care sînt numiți de contemporani în particular syrieni⁸, pînă la cilicieni, la fenicieni, la iudei și la marea din părțile Mării Egiptului și a Golfului Issicos. 737

2 Numele syrienilor pare că se întindea în vechime din Babylonia pînă la Golful Issicos, iar din acest golf, pînă la Pontul Euxin. Cele două ramuri de cappadoci, atît cei de lângă Taurus cît și cei din Pont, se cheamă pînă astăzi leucosyri⁹ („syrienii albi“), ca și cum ar exista și unii syrieni negri; ei sînt așezați dincolo de Taurus. Vorbesc de Taurus extinzîndu-i numele pînă la Amanos¹⁰. Cei care scriu despre

domnia syrienilor, cînd spun că mezii au fost nimicîți de perși, iar syrienii, de mezi, nu vorbesc de alți syrieni, ci doar de cei care și-au statornicit reședința regală în Babylon și în Ninos. Dintre aceștia, Ninos¹¹ era cel care a întemeiat orașul Ninos în Aturia, iar soției lui, Semiramida¹², care l-a urmat la tron, i se datorează întemeierea Babylonului. Aceștia au stăpînit Asia. Iar operele Semiramidei sînt mai multe altele în afara celor din Babylon; ele se văd aproape în toate regiunile care aparțin acestui continent; așa sînt tumulii ziși ai Semiramidei, apoi cetățile, niște construcții fortificate cu galerii interioare, cu conducte și trepte; la fel, unele canalizări ale rîurilor și ale lacurilor, construcțiile de drumuri și de poduri. Acești regi au lăsat urmașilor lor o împărăție pînă la teritoriul lui Sardapallos și Arbakes¹³. Mai tîrziu, împărăția lor a trecut în puterea mezilor.

3 Orașul Ninos a fost distrus îndată după înfrîngerea syrienilor. Era mult mai mare decît Babylonul, fiind așezat într-o cîmpie a Aturiei. Iar Aturia se învecinează cu meleagurile Arbeleii¹⁴ avînd ca hotar între ele rîul Lycos. Arbela aparține Babylo-niei și regiunile din jurul ei. Cîmpiile Aturiei de peste Lycos împrejmuesc orașul Ninos. În Aturia se află satul Gaugamela¹⁵, în care s-a întîmplat să fie biruit Darius și astfel să-și piardă domnia. Acesta este, deci, un loc și un nume vestit. Tălmăcit, înseamnă „Casa cămilei“. Așa l-a numit Darius al lui Hystaspes, cînd a dăruit această posesiune cămilei care, în mod deosebit, s-a ostenit cu el parcurgînd drumul prin pusta Sciției și purtînd bagajele în care se aflau și alimentele regelui. Macedonenii, vîzînd acest sat neînsemnat, iar Arbela, o localitate vrednică de pomenit, fundată, după cite se spune, de Arbelos¹⁶ al lui Athmoneus, au răspîndit zvonul că și bătălia și victoria au avut loc în preajma Arbeleii și așa au transmis-o scriitorilor.

4 După Arbela și dincolo de muntele Nicatorion¹⁷ („Muntele Victoriei“) — nume dat de Alexandru cel

Mare după ce a ieșit victorios în bătălia de la Arbela —, se întilnește riul Capros¹⁸, la aceeași distanță de Arbela la care se află și Lycos; regiunea se cheamă Artakene¹⁹. Prin apropierea Arbeleii se află și orașul Demetrias²⁰, apoi un izvor de bitumen, rugurile, templul Anaiei (Anaitidei), Sadracai²¹, reședința regală a lui Darius, al lui Hystaspes, Kyparisson („Crîngul de chiparoși²²”) și podul de peste Capros, care se află în ținuturile din vecinătatea Seleuciei și a Babylonului.

738

5 Babylonul²³ însuși este așezat într-o cîmpie; perimetrul zidului său este de 365 de stadii (67,525 km), grosimea de 32 de picioare (9,462 m), înălțimea dintre turnuri, de 50 de coți (22,18 m), iar a turnurilor, de 60 de coți (26,616 m); drumul de pe zid (este așa de lat) încît trăsurile cu cai trec ușor una pe lîngă alta din sensuri opuse. De aceea și acest zid se numără printre cele șapte minuni ale lumii, la fel și grădina suspendată²⁴, în formă de patrat, care are fiecare latură de 4 plethre (123,332 m). Această grădină se află pe niște platforme boltite așezate pe stîlpi în patru muchii, supraetajați. Stîlpii sînt scobiți pe dinăuntru și umpluți cu pămînt, astfel că se pot pune în ei puieti de arbori dintre cei mai înalți, fiind construiți din cărămidă arsă și din bitumen, de altfel nu numai stîlpii, ci și boltile și platformele. Cel mai înalt planșeu are o scară de urcuș pe lîngă care sînt fixate și niște conducte; prin ele, oameni anume rînduiți fac ca apa din Eufrat să urce mereu în grădină. Căci fluviul curge prin mijlocul orașului lat de un stadiu (185 m), iar grădina e suspendată deasupra fluviului. Aici se află și mormîntul lui Belos²⁵, astăzi distrus, pe care l-a răvășit Xerxes, după cite se spune; era o piramidă în patru colțuri din cărămidă arsă, înaltă ea însăși de un stadiu (185 m), tot de un stadiu era fiecare din laturi. Alexandru cel Mare a vrut s-o restaureze, dar cerea muncă multă și îndelungată (căci numai molozul care trebuia cărat era o treabă de două luni pentru 10 000 de bărbați), încît n-a apucat să ducă

la capăt munca începută. Căci în curînd regele s-a îmbolnăvit și a murit, iar dintre urmași nimeni nu s-a mai preocupat (de această lucrare). Dar și celelalte podoabe ale orașului s-au împutinat și le-au dărîmat, pe unele perșii, pe altele timpul și nepăsarea macedonenilor în legătură cu astfel de lucrări, și mai ales după ce Seleucos Nicator a zidit Seleucia de pe Tigru²⁶, în apropierea Babylonului, cam la 300 de stadii (55,50 km) depărtare de acesta. Căci atît acest Seleucos cît și toți urmașii lui au depus tot zelul pentru noul oraș și în el și-au mutat reședința regală. Ba, în prezent, Seleucia este mai mare decît Babylonul, iar acesta din urmă a ajuns pustiu în cea mai mare parte, încît despre el n-ar avea de ce să ezite cineva să repete cuvintele pe care le-a rostit un poet comic despre Megalopolis al Arcadiei:

„E un mare pustiu Orașul Mare“ (Megalopolis).

739 Datorită rarității pădurilor, construcțiile caselor de aici se fac din lemn de palmier care se folosește și pentru grinzi și pentru birne; în jurul stîlpilor constructorii pun funii răsucite din papură pe care, ungînd-o, o vopsesc în diferite culori, iar porțile le ung cu bitumen. Sînt înalte și porțile și casele, toate fiind cu boltă, din lipsa lemnului. Căci regiunea, în cea mai mare parte a ei, e lipsită de copaci, avînd doar arbuști, afară de palmier. Acest copac este foarte răspîndit și în Babylonia; mult este și în Susa și pe țărmul Persiei și în Carmania. Argila nu o folosesc; căci nici de ploi nu au parte. Construcția locuințelor este asemănătoare cu cea din Susa și din Sitakene.

6 În Babylon s-a înființat un adăpost pentru filozofii indigeni numiți caldeeni, care sînt preocupați mai mult de astronomie. Unii din ei pretind chiar că prezic viitorul, după naștere; pe aceștia însă nu-i acceptă ceilalți. Există și un trib al caldeenilor și o regiune a Babylonei populată de ei, aflată în vecinătatea arabilor și a mării numite a perșilor. Sînt, de asemenea, mai multe categorii de astronomi cal-

deeni; unii se cheamă orcheni, alții borsippeni și mai mulți alții, care stabilesc tot alte și alte dogme în legătură cu aceleași lucruri, după preferințe. Unii dintre acești bărbați sînt pomeniți cu numele, cum sînt matematicienii, ca, de pildă, Kidenă, Naburianú și Sudínu²⁷. Dar și Seleucos²⁸ din Seleucia este caldean și mai mulți alți bărbați de seamă.

7 Borsippa²⁹ este orașul sfînt al Artemidei și al lui Apollon, un mare centru de prelucrare a inului. Orașul e plin de lilioci, mult mai mari ca cei din alte părți. Se prind pentru a fi consumați și se mu-rează.

8 Țara babilonienilor este împrejmuită dinspre răsărit de susieni, elimai și paraitakeni, la miazăzi, de Golful Persic și de caldeeni, pînă la arabii meseni³⁰, la apus, de arabii corturari pînă în Adiabene și Gordyaia, la miazănoapte, de armeni și mezi, pînă la Zagron și la neamurile din preajma acestuia.

9 Babylonia este brăzdată de mai multe riuri, cele mai mari dintre ele fiind Eufratul și Tigul. După riurile indiene, acestea ocupă al doilea loc ca mărime, după cîte se spune, în părțile sudice ale Asiei. Amîndouă sînt navigabile de la mare în sus, Tigul, pînă la Opis³¹ și la Seleucia de astăzi (Opis este un sat care servește ca tîrgușor locurilor din jur), Eufratul, pînă la Babylon, pe o distanță de peste 300 de stadii (55,50 km). Perșii, vrînd anume să împiedice navigația pe fluviu în sus de teama unor in-vazii din afară, au construit cataracte artificiale. Alexandru cel Mare, urcînd peste cîte i-a fost cu pu-tință, pe celelalte le-a distrus și mai cu seamă pe cele pînă la Opis. El s-a îngrijit și de canale. Căci Eufratul inundă la începutul verii, încă din primă-vară, cînd se topesc zăpezile din Armenia, încît e silit să facă lacuri și să acopere ogoarele, dacă nu i s-ar devia în șanțuri și canale cursul ce crește peste măsură, și apa excedentară, la fel ca în Egipt apa Nilului. Din această cauză s-au născocit cana-lizările. Dar este nevoie de multă muncă pentru întreținerea lor, căci terenul e jos, moale și cedează repede, încît ușor este săpat de torenți; apele dez-

velesc (atunci) cîmpiile, iar mîlul umple canalele și le astupă cu ușurință gurile. În felul acesta, se întimplă o nouă revărsare a apelor care cade peste cîmpiile de pe litoral și creează lacuri și mlaștini; în ele crește stufăriș (bogată) din care se împletesc tot felul de vase de trestie; pe acelea dintre ele care sînt destinate pentru apă le ung în prealabil cu bitumen, cele pentru alte întrebuițări le folosesc simple. Se mai fac din trestie și pînze pentru corăbii asemănătoare cu niște rogojini sau cu alte împletituri de papură.

10 Negreșit nu e cu putință să se împiedice cu desăvîrșire o astfel de inundație; a acorda tot ajutorul cu putință (în asemenea împrejurări) este datoria unor buni conducători. Acest ajutor constă din combaterea viiturilor, prin baraje, și din împiedicarea umplerii șanțurilor cu nămol, prin desfundarea canalelor și deschiderea gurilor. Desfundarea este mai ușoară, stăvilirea însă are nevoie de multe brațe de muncă. Cum pămîntul cedează ușor și este moale, el nu suportă nămolul ce s-a îngrămădit peste el, ci, făcîndu-i loc, e cărat și el odată cu aluviunile și face astfel gura canalului greu de barat prin terasamente. Într-adevăr e nevoie de multă repeziciune la închiderea șanțurilor prin stavile ca să nu curgă din ele toată apa. Căci vara, cînd seacă apa din șanțuri, face ca și rîul să sece. Iar cînd rîul scade, el nu poate alimenta la timp șanțurile derivate și tocmai vara este mai mare nevoie de ele, deoarece regiunea e bîntuită de caniculă și de arșiță. Or, nu e nici o deosebire dacă roadele se distrug înecate de puhoiul apelor, sau că pier din lipsa apei și de secetă. Totodată și navigația pe rîu în sus, care e de mare trebuință, este împovărată mereu de cele două fenomene mai sus pomenite, și nu e cu putință să fie asigurată, dacă nu se deschid repede gurile canalelor și nu se închid tot așa de repede; la fel, dacă nu se măsoară mereu canalele pentru ca apa din ele nici să crească, nici să scadă.

11 Aristobulos³² spune că însuși Alexandru cel Mare, navigînd pe rîu în sus și cîrmuind el vasul, a inspectat canalele și le-a desfundat cu oamenii săi numeroși care îl însoțeau, de asemenea, a barat unele guri, pe altele le-a deschis. Observînd că un anumit canal, care se întindea cel mai mult spre mlaștinile și lacurile dinspre Arabia, are gura greu de întreținut și nu poate fi barată cu ușurință din pricina pămîntului nerezistent și moale, a deschis o altă gură nouă, alegînd un teren stîncos la 30 de stadii (5,55 km) mai departe și pe acolo a schimbat albia. Acestea le-a făcut totodată și dintr-o prevedere, ca nu cumva Arabia, în care pătrunderea era foarte anevoioasă, să fie acoperită de lacuri și mlaștini, lăsînd aspectul unor insule din cauza mării întinderi de apă. Alexandru avea de gînd să cucerască Arabia și pentru aceasta a și construit o flotă și stațiuni navale; după ce și-a făurit corăbii, unele, în Fenicia și în Cipru, pe care le-a transportat ca piese prinse numai în cuie pînă la Thapsacos³³, cale de șapte zile, le-a coborît apoi pe fluviu în jos pînă la Babylon; altele au fost construite în Babylonia, din chiparoșii care cresc în dumbrăvile și parcurile de acolo. Căci în acele părți sînt rare pădurile, iar la cossai³⁴ și la alte neamuri este cu totul modestă sursa lemnului. Cauza războiului pe care a născocit-o Alexandru ca pretext, zice Aristobulos³⁵, a fost faptul că, dintre toate popoarele, numai arabii n-au trimis soli la el, dar, de fapt, din dorința de a deveni stăpîn peste toate popoarele. Și cînd a auzit că arabii cinstesc numai doi zei, pe Zeus și pe Dionysos, care dăruiesc (oamenilor) cele mai importante mijloace de trai, Alexandru s-a gîndit că el va fi cinstit ca al treilea zeu, deoarece, după ce îi va birui, le va dărui libertatea strămoșească de care se bucuraseră înainte. Aceste lucrări le-a săvîrșit Alexandru la canale și totodată a scrutat mormintele regilor și ale domnitorilor, pentru că cele mai multe se află în regiunea lacurilor.

12 Eratosthenes³⁶, vorbind de lacurile dinspre Arabia, dă următoarea explicație: apele, negăsind loc

de scurgere, și-au deschis unele căi subterane și s-au strecurat prin ele, pe dedesubt, pînă la coileșyri; ele țîșnesc la suprafață în locurile din părțile Rinocorurei³⁷ și a muntelui Casion³⁸ și creează lacurile și smîrcurile din acele părți. Nu știu dacă ceea ce a spus Eratosthenes este convingător. Căci revărsările Eufratului care creează lacurile dinspre Arabia și mlaștinile de acolo se află în apropierea mării perșilor, iar istmul care le desparte nu e nici mare, nici stîncos, încît apa mai degrabă pe aici ar fi putut
 742 să forțeze ieșiri la mare, fie pe sub pămînt, fie la suprafața lui, decît să parcurgă mai mult de 6000 de stadii (1110 km), printr-un teren lipsit de apă și atît de secetos, și aceasta, cînd sînt munți la mijloc, Libanul și Antilibanul³⁹ și Casion. Acestea sînt, prin urmare, relatările autorilor pomeniți.

13 Polycleitos⁴⁰ pretinde că Eufratul nu se revărsă, deoarece curge prin cîmpii largi, iar dintre munți, unii se află la 2000 de stadii (370 km) departe de el, în vreme ce munții Cossaia⁴¹, numai la 1000 (185 km); aceștia însă nu sînt prea înalți, nici acoperiți cu prea multă zăpadă și nici dintre cei care provoacă zăpezii o topire masivă, căci vîrfurile acestor munți se află înspre miazănoapte, dincolo de Ecbatana⁴²; în părțile lor dinspre miazăzi, ramificîndu-se și lățindu-se, ei scad mult în înălțime. În afară de aceasta, cea mai multă apă (din zăpezi) o primește Tigrul și de aceea numai el inundă. Această ultimă afirmație rostită de Polycleitos este în mod limpede lipsită de orice noimă, deoarece Tigrul coboară în aceleași cîmpii, iar pomenitele culmi ale munților au și unele inegalități; în locurile unde sînt mai proeminente părțile nordice, acolo sînt mai scunde cele sudice; iar zăpada nu se judecă numai după înălțimi, ci și după climate; același munte este mai acoperit de zăpadă pe versantele lui nordice decît pe cele sudice și își menține mai multă vreme omătul pe acele laturi decît pe celelalte. Tigrul, așadar, care-și procură apa din cele mai sudice regiuni ale Armeniei, aflate în apropierea Babyloniei,

apă provenită din zăpadă care nu este prea multă, deoarece se găsește pe coasta de miazăzi, este cel care inundă mai puțin. Eufратul primește apa de pe amîndouă versantele și nu numai de pe un singur munte, ci de pe mai mulți, după cum am arătat⁴³ în descrierea Armeniei, adăugînd acolo și lungimea fluviului, pe porțiunea cu care parcurge Armenia Mare și cea Mică, apoi pe intervalul în care, traversînd munții Taurus, înaintează pînă la Thapsacos, mîrginind Syria de jos de Mesopotamia, și, în sfîrșit, pe restul parcursului său pînă la Babylon și la vărsarea sa, însumînd 36 000 de stadii (6 660 km) lungime. Asemenea probleme se ridică în legătură cu canalizările.

14 Țara aceasta (a Babyloniei) produce orz cît nu produce nici o altă regiune (căci, după cîte se spune, productivitatea ei este de 300 la sută), iar celelalte venituri îi provin de la palmier, căci acest arbore îi procură și pîine și vin și oțet și miere și făină; de asemenea, din palmier se fac tot soiul de împletituri. Apoi meșterii fauri în prelucrarea aramei foloseau boabele cerealelor în loc de cărbune; aceleași boabe muiate în apă se dădeau de mîncare boilor și oilor. Se spune că există și un cîntec persan în care se numără 360 de întrebunțări ale cerealelor. Folosesc mai mult uleiul de susan, în vreme ce în alte locuri se găsește rar această plantă. 743

15 Se produce în Babylonia și bitumen mult, despre care Eratosthenes⁴⁴ a vorbit astfel: „cel lichid, pe care (perșii) îl numesc *naphtha*, se produce în Susida, cel solid, care poate să se întărească, provine din Babylonia. Izvorul acestui bitumen se află aproape de Eufрат. Cînd fluviul inundă la topirea zăpezilor, și acest puț de bitumen se umple și se scurge în fluviu; aici se încheagă în bucăți mari bune pentru construcțiile de case care se fac din cărămidă arsă“. Și alți autori spun că bitumenul lichid se produce în Babylonia. Despre cel solid am arătat⁴⁵ cît este de folositor mai ales la construcțiile de case. Ei spun că se fac și niște țesături pentru bărci care, unse cu bitumen, se întăresc. Bitumenul

lichid, pe care-l numesc *naphtha*, are din întâmplare o natură cu totul curioasă. Căci de se apropie acest *naphtha* de foc, el stinge focul, dar dacă apropii de foc un corp uns cu bitumen, acel corp ia foc; să-l stingi cu apă nu-i cu putință (căci arde mai tare), doar dacă nu-i foarte multă, ci se stinge numai înăbușit cu nămol, oțet, piatră acră și vîsc. Se spune că Alexandru, spre încercare, a turnat din acest bitumen *naphtha* în baia unui copil și a apropiat de el un opaiț. Era cît pe-aci să piară copilul în flăcări de n-ar fi stins focul imediat turnînd peste el foarte multă apă; numai așa au salvat copilul cei ce stăteau în jurul lui. Posedonios⁴⁶ spune că dintre izvoarele de bitumen din Babylonia unele produc bitumen alb, altele negru. Unele dintre ele dau lichid divin sau sulfuric (mă refer la izvoarele de bitumen alb care stinge flăcările), altele însă scot la suprafață niște vîscozități de bitumen negru, cu care ard opaițele în loc de ulei.

16 În vechime, Babylonul⁴⁷ era capitala Assyriei, în prezent este Seleucia de pe Tigru, cum i se zice. În apropierea ei se află un sat mare, numit Ctesiphon⁴⁸. În acest sat și-au așezat regii părților reședința lor de iarnă, cruțîndu-i pe locuitorii Seleuciei ca să nu mai fie obligați să găzduiască mereu cete de sciți și garnizoane militare. Prin forța părților, Ctesiphon s-a schimbat din sat în oraș și, ca mărime, deoarece primește în incinta sa atîta lume, el pregătește toată pompa necesară regilor și procură mărfurile și meșteșugurile de trebuință acestora. Căci aici au obiceiul să-și petreacă iarna regii, datorită atmosferei plăcute a locului; vara șed la Ecbatana și în Hyrcania, datorită prestigiului vechilor celebrități. Așa cum numim Babylonia țara, tot astfel îi numim babylonieni pe bărbații proveniți din ea, nu după numele orașului, ci după cel al țării, celor din Seleucia li se spune mai puțin seleucieni, chiar dacă sînt de obîrșie din acest oraș, (cît babylonieni), cum este Diogenes⁴⁹, filosoful stoic.

17 Și Artemita⁵⁰ este un oraș vrednic de pomenit, aflat la 500 de stadii (92,50 km) depărtare de Se-

leucia, mai mult în direcția răsăritului, ca și Sitakene. Căci și aceasta este o regiune întinsă și bogată, situată între Babylon și Susida, astfel că cei care călătoresc din Babylon la Susa prin Sitakene au de parcurs întreg drumul spre răsărit. Tot spre răsărit au de mers și cei care pleacă din Susa spre inima Persiei prin Uxia, ca și cei care călătoresc din Persia spre centrul Carmaniei. Căci Persia, fiind întinsă, mărginește Carmania dinspre (apus) și miazănoapte. Cu Persia se învecinează Paraitakene și Cossaia, pînă la Porțile Caspiene, a căror populație o formează unele neamuri de munteni și de tîlhari. Cu Susida se învecinează Elymais⁵¹, care, de asemenea, este o regiune de munte, în mare parte, populată de hoți. Vecine cu Elymais sînt locurile din jur de Zagron și Media.

18 Cossaii sînt arcași în cea mai mare parte, de altfel, ca și vecinii lor, muntenii, ținîndu-se mereu de jafuri. Căci au o țară mică și săracă, încît sînt siliți să trăiască din bunurile altora. De aceea trebuie să fie puternici. Într-adevăr, toți sînt războinici. Cînd elymaii au purtat război împotriva babylonienilor și a susienilor, cossaii le-au trimis în ajutor 13 000 de bărbați. Cu toate că paraitakenii se preocupă mai mult decît cossaii de cultivarea pămîntului, totuși nici aceștia nu se țin departe de tîlhării. Elymaii și-au dobîndit o țară mai mare și mai variată; în părțile ei roditoare, locuitorii sînt agricultori, dar regiunea ei de munte crește numai soldați, cei mai mulți arcași. Cum această regiune e întinsă, ea procură multă oștire, încît și regele lor, dobîndindu-și astfel o mare putere, nu se socotește silit să se supună regelui părților, la fel ca ceilalți regi. Asemănător s-a purtat și mai înainte față de macedoneni care au stăpînit Syria. Și pe Antiochos cel Mare⁵², care a încercat să despoaie de averi templul lui Belos, l-au răpus barbarii din vecinătate, atacîndu-l doar ei singuri. Din întîmplările ce s-au abătut peste Antioch a tras învățături Partul⁵³, cu vreme în urmă, deoarece auzise că templele de la aceste popoare sînt pline de comori; văzîndu-i nesupuși, el năvă-

lește în țara acestora cu mare forță armată, ocupă templele Atenei și ale Artemidei, numită Azara⁵⁴, și ridică din ele un tezaur de zeci de mii de talanți; fu cucerită atunci și Seleucia⁵⁵, un mare oraș de pe râul Hedyphon; numele orașului era odinioară Soloke. Sînt trei căi potrivite de acces în această țară a Elymaei; una din Media și din locurile vecine cu Zagron, prin Massabatica⁵⁶; alta, din Susida, prin Gabiana⁵⁷ (acestea sînt provincii ale Elymaei; este vorba atît de Gabiana cît și de Massabatica); a treia este cea din Persia. Și Corbiana⁵⁸ este o provincie a Elymaei. Vecini cu elymaii sînt sapagenii⁵⁹ și sitakenii, care formează mici principate. Acesta este numărul și numele neamurilor așezate mai sus de Babylonia, înspre răsărit. La miazănoapte de ele spuneam că este Media și Armenia. La apus se află Adiabene și Mesopotamia.

19 Cea mai mare parte a Adiabenei este cîmpie; ea este tot o parte a Babyloniei, avînd totuși conducere proprie. Are părți unde se învecinează și cu Armenia. Căci mezii și armenii și, în al treilea rînd, babylonienii, ca cele mai mari seminții din acele părți ale lumii, și-au orînduit astfel treburile, de la bun început, încît fiecare în parte își unea populația cu ceilalți, în anumite împrejurări și iarăși se despărteau, iar această rînduială s-a păstrat pînă la dominația parților. În prezent⁶⁰, parții poruncesc mezilor și babylonienilor; armenilor însă nicidecum; atacuri împotriva acestora au fost repetate, dar n-au fost supuși niciodată, ci Tigranes⁶¹ le-a ținut piept cu înverșunare, așa cum am arătat în capitolele despre armeni⁶². Așa este Adiabene. (Adiabeni se numesc și Saccopozi⁶³.) Despre Mesopotamia ca și despre neamurile de la miazăzi vom vorbi în continuare, după ce vom înfățișa mai întii, în puține cuvinte, cele ce se spun despre obiceiurile assyrienilor.

20 În alte privințe, acestea se aseamănă cu obiceiurile persilor. O rînduială proprie lor este de a-și alege trei bărbați înțelepți la conducerea fiecărui trib; aceștia, aducînd în public fetele de măritat, le vestesc prin crainic băieților de însurat începînd

totdeauna cu cele mai de cinste. Așa se încheie căsătoriile la ei. Ori de câte ori au legături, iese fiecare separat să se parfumeze. Dimineața se spală înainte de a atinge vreun vas. Căci spălatul este în obiceiul lor tot așa și după o legătură între soți, ca și atunci când se întorc de la mort. Pe toate babylonienele le leagă o datină, potrivit unui oracol, să se unească cu un străin, venind în acest scop la un anumit templu al Afroditei, însoțite de multă slujitorime și de o mare ceată de oameni. Fiecare poartă pe cap o cunună de funie. Bărbatul care se apropie de femeie punându-i în poală bani de argint cât socotește el de cuviință, se unește cu ea ducînd-o departe de templu. Banii de argint se socot a fi consacrați Afroditei. Sînt în vigoare trei colegii de magistraturi la assyrieni; unul este colegiul celor care și-au împlinit serviciul militar, altul este colegiul nobililor și altul colegiul bătrînilor, în afară de cel aflat sub prezența regelui. Sarcina primului colegiu este de a mărita fetele și de a judeca procesele de adulter, a celui de al doilea, de a judeca pricinile de furt, iar a celui de-al treilea, procesele de violență. Pe bolnavi îi așază la răscruci de drumuri și întrebă pe trecători, dacă poate careva să le indice vreun leac pentru boala lor. Nici unul dintre drumeți nu-i așa de cătrănit încît să nu le dea vreun sfat dacă socoate că știe vreun leac de scăpare. Îmbrăcămintea le este o tunică lungă pînă la pămînt de in pe dedesubt, de lînă pe deasupra, o mantie albă, plete lungi, încălțămîntea asemenea unor sandale. Poartă și talisman și sceptru, nu simplu, ci cu o anumită amuletă, avînd în vîrf o figură de măr ori de trandafir sau de crin sau ceva asemănător. Se ung cu ulei de susan. Își bocesc morții la fel ca egiptenii și ca mulți alții; îi îngroapă înveliți în ceară de albine. Sînt trei frații ale celor lipsiți de mijloace materiale; ei trăiesc în mlaștini și se hrănesc cu pește, ducînd o viață asemănătoare cu cei din Gedrosia.

21 Mesopotamia e un nume datorat unui concurs de împrejurări. Am mai spus că este așezată între Eufrat și Tigru și că Tigru îi udă numai latura ră-

săriteană, cea apuseană și cea sudică i-o mărginește Eufratul; la mieznoapte, este Taurus care desparte pe armeni de Mesopotamia. Cel mai mare interval la care se află un fluviu de celălalt se constată în vecinătatea munților. Acesta ar putea fi identificat cu intervalul indicat de Eratosthenes⁶⁴, anume de la Thapsacos, unde se afla în vechime podul peste Eufrat⁶⁵, pînă la punctul de traversare a Tigrului, prin care a trecut și Alexandru, însumînd 2 400 de stadii (444 km). Distanța cea mai mică dintre fluvii depășește cu puțin 200 de stadii (37 km), în dreptul Seleuciei și al Babylonului. Tigru traversează în lat lacul zis Thopitis⁶⁶, tocmai pe la mijloc. Ajungînd la celălalt mal, el intră sub pămînt cu mare zgomot și cu erupții, apoi, după ce parcurge o distanță mare pe căi nevăzute, se ivește iar la suprafață nu departe de Gedrosia. El străbate lacul cu o forță așa de mare încît, după cîte spune Eratosthenes, deși lacul este sărat și lipsit de pește, îl face dulce pe porțiunea aceea, cu valuri și plin cu pești.

22 Mesopotamia se îngustează treptat pe toată lungimea sa, încît seamănă cu o corabie. Cea mai mare parte a periferiei sale o marchează Eufratul. Într-adevăr, de la Thapsacos la Babylon, după cîte spune Eratosthenes, sînt 4 800 de stadii (888 km). Iar de la podul din Commagene⁶⁷, care marchează începutul Mesopotamiei, nu-i mai puțin de 2 000 de stadii (370 km) pînă în Thapsacos.

23 Regiunea ei de la poalele munților este destul de mănoasă. Părțile ei de pe lîngă Eufrat și de lîngă pod — este vorba atît de podul prezent din Commagene cît și de cel vechi din Thapsacos — le stăpînesc accia pe care macedonenii îi numesc mygdoni. La ei se află Nisibis, pe care, la fel, au numit-o Antiochia⁶⁸ din Mygdonia, fiind așezată la poalele muntelui Masion⁶⁹, precum și Tigranokerta⁷⁰ și locurile din jur de Carrai⁷¹ și Nikephorion⁷², apoi Chordiraza și Sinnaca⁷³, în care a murit Crassus⁷⁴, prins prin vicleșug de Surena⁷⁵, comandantul părților.

24 Pe lîngă Tigru se află ținuturile gordyenilor, pe care cei vechi îi numeau carduci⁷⁶, împreună cu

orașele lor, Sareisa, Saralca și Pinaca⁷⁷; ultima este o fortăreață foarte întărită cu trei cetățui, fiecare împrejmuită cu zid propriu, încît pare o întreită cetate. Cu toate acestea, și Armeanul⁷⁸ a ținut-o sub ascultarea sa și romanii au cucerit-o cu forța, deși gordyenii aveau o faimă deosebită de meșteri arhitecți și iscușiți făuritori de mașini de asediu. De aceea, Tigranes i-a folosit în acest scop. Și restul Mesopotamiei a ajuns⁷⁹ sub romani, iar Pompeius a dăruit⁸⁰ lui Tigranes cele mai multe regiuni ale ei, pe toate cîte erau mai însemnate. Căci este un pămînt cu pășuni mănoase, acoperit de o bogată vegetație, printre care și plante pururea verzi; are chiar și amomon⁸¹, plantă ce face parte din aromate. În Mesopotamia trăiesc și lei; se produce, de asemenea, bitumenul naphtha și piatra de Gange de care fug tîrîtoarele.

25 Se spune că Gordys⁸², fiul lui Triptolem, a populat Gordyana⁸³, iar mai tîrziu i-au mărit populația și eretrienii smulși de perși din așezările lor. Despre Triptolem vom lămuri lucrurile îndată, cînd vom vorbi despre syrieni.

26 Regiunile Mesopotamiei înclinate spre miazăzi și mai depărtate de munți, fiind secetoase și sterpe, sînt locuite de arabii cu corturi, tilhari și păstori, care se strămută ușor în alte locuri cînd li se termină pășunile și jafurile. Locuitorilor de la poalele munților li se întîmplă să îndure năpăstuirea acestora și a armenilor; aceștia din urmă sînt așezați mai sus de ei și îi stăpînesc cu forța; pînă la urmă, ei se găsesc mai mult sub ascultarea cît a armenilor, cît a parților. Căci și parții le stau în coaste, ca stăpîni peste Media și Babylonia.

27 În intervalul dintre Eufrat și Tigru curge și un alt rîu numit Basileios⁸⁴ („Regescul”), iar în părțile Anthemusiei⁸⁵, un altul, Aborras⁸⁶. Pe la cei cu corturi, pe care unii îi numesc în prezent mali⁸⁷, și prin pustia acestora duce drumul celor care călătoresc din Syria în Seleucia și Babylonia. Ei au de traversat Eufratul pe la Anthemusia, o localitate a Mesopotamiei. Mai sus de ea, la 4 schoine (22,20 km) 748

depărtare de riu, se află Bambyke⁸⁸, numită și Edessa și Hierapolis, ai cărei locuitori cinstesc pe zeița syriană Atargatis⁸⁹. După ce traversează fluviul, ei au de făcut drumul prin pustiu, de la hotarele Babylo-
niei pînă la Skenai⁹⁰, care este un oraș vrednic de pomenit, așezat pe un canal. De la punctul de traversare a fluviului pînă la Skenai este cale de 25 de zile. Locuitorii acestui oraș se ocupă cu cămile; ei au hanuri care sînt înzestrate de obicei cu cisterne, alteori folosesc apa cărată din altă parte. Nomazii cu corturi le asigură pacea și le pretind un bir modest; în schimbul acestui tribut, nomazii, ocolind lunca fluviului, trec prin pustiu, lăsînd fluviul la dreapta, la o depărtare cam de 3 zile de drum. Căci șefii de triburi statorniciți de o parte și de alta a fluviului, cu toate că nu stăpînesc un pămînt prea roditor, cultivîndu-l totuși ca pe un sol mai puțin dificil și delimitîndu-și fiecare teritoriul, îl țin ca pe propriul lor domeniu și percep de pe el bir și încă unul nu prea modest. Într-adevăr, este greu ca acestor oameni, atît de numeroși și atît de îndrăzneți, să li se fixeze o măsură limită (a birurilor) convenabilă producătorului. Skenai se află la 18 schoine (99,90 km) depărtare de Seleucia.

28 Hotarul dominației parților este Eufratul și regiunea de peste Eufrat. Regiunile de dincoace de fluviu le stăpînesc romanii și șefii triburilor arabe pînă în Babylonia. Unii dintre aceștia sînt mai aproape de parți, alții, mai aproape de romani, cu care se și învecinează, mai puțin nomazii cu corturi din apropierea fluviului, mai mult locuitorii mai îndepărtați, de la hotarul Arabiei Fericite. Iar parții, la început, au cultivat prietenia cu romanii, dar s-au răzbunat pe Crassus care a început învrăjbirea. Iar cînd ei înșiși au pornit războiul, trimițînd împotriva Asiei pe Pacoros⁹¹, au avut parte de aceeași soartă. Antonius, luîndu-se după sfaturile Armeanului, a fost trădat și a condus prost războiul. Dar Phraates⁹², care l-a moștenit pe Orodes, a arătat atîta zel față de prietenia cu Caesar Augustus, încît i-a înapoiat

acestuia pînă și trofeiele pe care părții le luaseră de la romani, l-a convocat la o înțelegere pe Titius⁹³, guvernatorul de pe atunci al Syriei, i-a încredințat patru fii ai săi legitimi drept ostateci, pe Seraspades, Rhodaspes, Phraates și Bonones⁹⁴, precum și două soții și patru fii de-ai acestora, temîndu-se de răscoale și ca nu cumva aceștia să urzească comploturi împotriva sa. El era încredințat că nimeni nu va folosi forța împotriva lui, dacă nu o va face unul din neamul lui Arsakes, deoarece părții iubeau foarte mult pe Arsakizi⁹⁵. Și-a îndepărtat, deci, fiii, căutînd să ia răufăcătorilor această nădejde. Iar aceia dintre fiii săi, cîți mai sînt în viață, trăiesc la Roma pe socoteala statului ca niște regi; și ceilalți regi, apoi, au sfîrșit prin a trimite soli la romani și a încheia învoieli. 749

CAPITOLUL 2

1 Syria se învecinează la mieznoapte cu Cilicia și cu Amanos. De la mare pînă la podul de peste Euftrat (și anume de la Golful Issicos pînă la podul din Commagene), stadiile care determină numita latură nu sînt mai puține de (1 000) și 400 (185 km și 74 km); spre răsărit, ea este mărginită de Euftrat și de nomazii arabi așezați dincoace de Euftrat, spre miazăzi, de Arabia Fericită și de Egipt, spre apus, este udată de Marea Egiptului și de Marea Syriei care ține pînă la Issos.

2 Regiunile Syriei, pe care le înfățișăm începînd din Cilicia și de la Amanos, sînt următoarele: Commagene, Seleucia⁹⁶ numită a Syriei, apoi Coile Syria și, ultima de pe litoral, Fenicia, iar în inima uscatului, Iudeia. Unii autori, împărțind întreaga Syrie între coile-syri și syrienii fenicieni, susțin că printre aceștia s-au amestecat patru neamuri: iudei, idumei, gazai și azoți⁹⁷, parte din ei fiind agricultori

ca syrienii și coile-syrii, parte, negustori, ca feni-cienii.

3 Așa stau lucrurile în general. Luându-le acum în amănunt, Commagene este o regiune mică; are însă un oraș fortificat, Samosata⁹⁵, care era cândva capitala regatului, în prezent, devenit provincie. Este înconjurat de un teren foarte roditor, dar puțin. Aici se află în prezent podul peste Eufrat; tot în acest loc a fost clădită Seleucia⁹⁹, o fortăreață a Mesopotamiei, alipită de Pompeius la Commagene; în această for-tăreață a ucis Tigranes pe Cleopatra¹⁰⁰ supranumită Selene („Luna“), după ce a ținut-o închisă o bucată de vreme, pe când el era izgonit din Syria.

4 Seleucida¹⁰¹ este cea mai bună regiune din cele pomenite aici; se cheamă Tetrapolis și chiar este, ți-nînd seama de orașele care o populează, deoarece sînt mai multe la număr, dar patru sînt foarte mari: Antiochia de pe Daphne¹⁰², Seleucia din Pieria, Apa-meia¹⁰³ și Laodiceia. Aceste orașe se și numeau între ele surori datorită bunei înțelegeri, fiind toate întemeiate de Seleucos Nicator; pe cea mai mare a numit-o Antiochia, după numele tatălui său, pe cea mai fortificată, Seleucia, după numele său propriu, dintre celelalte două, Apameia și-a primit numele după al soției sale, Apama, iar Laodiceia, după al mamei sale. Asemănător cu Tetrapolis, și Seleucia a fost împărțită în patru satrapii, după cum spune Posei-donios¹⁰⁴; tot într-atîta e împărțită și Coile Syria*, Mesopotamia¹⁰⁵, într-o singură satrapie. Antiochia este și ea tetrapolis, fiind alcătuită din patru car-tiere; orașul a fost împrejmuit și de un zid comun și fiecare cartier al lui, printr-un zid propriu. Pri-mul cartier l-a întemeiat Nicator, strămutînd aici pe locuitorii din Antigoneia¹⁰⁶, pe care, puțin mai înainte, o întemeiasc în apropiere Antigonos¹⁰⁷, fiul lui Philippos; al doilea cartier este întemeiat de marea masă a populației, al treilea, de Seleucos Callinicos¹⁰⁸, iar al patrulea, de Antiochos Epi-phanes¹⁰⁹.

* Text corupt.

5 Antiochia¹¹⁰ aceasta este și metropola Syriei, și aici se afla reședința regală destinată conducătorilor țării. Ea nu stă cu mult mai prejos, ca forță și mărime, față de Seleucia de pe Tigru și față de Alexandria din Egipt. Nicator a așezat aici laolaltă cu ceilalți și pe urmașii lui Triptolemos, despre care am pomenit puțin mai înainte¹¹¹. De aceea, locuitorii Antiochiei îl cinstesc pe Triptolemos ca pe un erou și țin în cinstea lui o sărbătoare pe muntele Casion¹¹² de lângă Seleucia. Se spune că Triptolemos, trimis de argieni în căutarea fecioarei Io, dispărută prima oară în Tyr, a colindat lumea pînă în Cilicia. Aici, unii din argienii care-l însoțeau au întemeiat Tarsos, despărțindu-se de el. Ceilalți care l-au întovărășit pînă pe țărnul din continuare, renunțînd s-o mai caute, s-au statornicit în lunca Orontelui împreună cu Triptolemos. Fiul acestuia, Gordys, împreună cu o parte a oamenilor din ceata tatălui său, s-a așezat în Gordyaia, iar urmașii celorlalți au ajuns să locuiască împreună cu locuitorii Antiochiei.

6 La 40 de stadii (7,40 km) mai sus de Antiochia se află Daphne¹¹³, o așezare modestă dar cu o dumbravă mare și adumbrită, udată de apă de izvor, avînd în mijlocul ei un sanctuar cu drept de azil și un templu al lui Apollon și Artemis. Aici locuitorii Antiochiei și vecinii lor obișnuiesc să țină procesiuni. Circumferința dumbrăvii este de 80 de stadii (14,80 km).

7 Prin apropierea orașului curge riul Orontes¹¹⁴; acesta, izvorînd în Coile Syria, intră curînd sub pămînt și, de la o vreme, își arată iar cursul la suprafață, apoi, înaintînd prin Apameia pînă la Antiochia, se apropie de oraș și coboară la mare pe lângă Seleucia. Riul și-a primit numele de la arhitectul Orontes care a construit un pod peste el, deoarece mai înainte se chema Typhon. Legenda fixează prin aceste locuri întîmplările legate de Typhon lovit de trăsnet și cele privitoare la arimi, despre care am vorbit și mai înainte¹¹⁵. Se spune că Typhon, care era un balaur, fugea străfulgerat căutîndu-și o vîgăună în care să se adăpostească; săpă, deci, cu

ghiarele pământul și așa scobi albia râului, apoi, vîrîndu-se sub pământ, făcu să țîșnească la suprafață izvorul acestuia; de la această împrejurare i s-a tras râului numele. Mai jos de Antiochia înspre apus, cam prin dreptul Seleuciei, se întinde marea în care se descarcă și gurile Orontelui. Seleucia se află la 40 de stadii (7,40 km) depărtare de gurile fluviului, iar de Antiochia, la 120 de stadii (22,20 km). Navigația de la mare pe fluviu în sus pînă la Antiochia face cale de o zi. La apus de Antiochia se află Eufратul, Bambyke, Beroia și Heracleia¹¹⁶, orașele cîrmuite odinioară de tiranul Dionysios¹¹⁷, fiul lui Heracleon. Heracleia se află la 20 de stadii (3,70 km) de templul Atenei Kyrrhestis.

8 Urmează apoi Kyrrhestica, regiune ce se întinde pînă la Antiochida. Dinspre apus înaintează pînă în apropiere muntele Amanos și Commagene. Cu acestea se învecinează Kyrrhestica, ce se întinde pînă aici. În ea se află orașul Gindaros¹¹⁸, cetățuia Kyrrhesticeii, și un adăpost potrivit de la natură pentru tîlhari, precum și un templu din apropiere numit Heracleion. În împrejurimile acestor locuri, Ventidius¹¹⁹ a asasinat pe Pacoros, cel mai vîrstnic dintre fiii regelui parților, pe cînd făcea o expediție în Syria. Cu Gindaros se învecinează Pagrai¹²⁰ al Antiochidei, un loc fortificat de lingă trecătoarea muntelui Amanos, pe unde se trece de la Porțile Amanide¹²¹ în Syria. Mai jos de Pagrai se deschide cîmpia Antiochidei, prin care curg râurile Arkenthos, Orontes și Labotas¹²². În această cîmpie se află și Valul lui Meleagru¹²³, și râul Oinoparas¹²⁴, pe care Ptolemeu Philometor, după ce l-a biruit în luptă pe Alexandru Balas¹²⁵, a pierit el însuși din pricina unei răni. Mai sus de aceste locuri se înalță colina Trapezon¹²⁶, nume primit după forma colinei, pe care Ventidius a dat bătălia împotriva lui Phranticates¹²⁷, comandantul parților. De aici pînă la mare se întîlnesc Seleucia și Pieria, un munte în continuarea Amanului, și Rhosos¹²⁸, situată între Issos și Seleucia. Seleucia se chema odinioară Rîurile Apei¹²⁹; ea este o fortăreață considerabilă și un oraș mai întărit

decît o redută. De aceea Pompeius, izgonindu-l¹³⁰ din Seleucia pe Tigranes, a declarat-o oraş liber. La miazăzi de Antiochia se află Apameia, aşezată spre inima uscatului, iar la miazăzi de Seleucia este muntele Casion şi Anticasion¹³¹. Dar încă mai înainte de aceştia, dincolo de Seleucia, se întilnesc izvoarele Orontelui, apoi sanctuarul nimfelor, o peşteră sfintă; abia apoi este Casion; în continuare se află Poseidon¹³², un mic oraşel, şi Heracleia.

9 Urmează Laodiceia¹³³, o frumoasă aşezare la mare şi totodată un oraş bine înzestrat cu porturi; în jur are o regiune bogată în podgorii, pe lângă celelalte roade pomicole îmbelşugate pe care le are. Această localitate procura locuitorilor Alexandriei cea mai mare cantitate de vin, deoarece întreg muntele ce domina oraşul îl avea cultivat cu viţă de vie pînă aproape de piscuri. Iar piscurile sînt mult depărtate de Laodiceia, deoarece înspre acest oraş muntele ia înălţime în pantă domoală avînd culmi mici, în schimb domină Apameia înălţîndu-se ca un perete povîrnit; pe lângă acest inconvenient, Dolabella¹³⁴ i-a pricinuit Apameiei nenumărate neajunsuri, deoarece s-a adăpostit în această localitate, unde, împresurat de Cassius pînă-şi găsi sfîrşitul, făcu să se prăbuşească odată cu el multe cartiere ale oraşului.

10 Apameia¹³⁵ este un oraş în cea mai mare parte fortificat, pentru că ocupă o colină frumos încinsă cu zid în depresiunea unei cîmpii. Colina are formă de peninsulă pe care i-o creează riul Orontes şi lacul mare ce-o înconjoară producînd mlaştini întinse şi lunci cu bune păşuni pentru boi şi cai, deoarece se revarsă peste întinderi nemăsurate. Astfel oraşul are o poziţie foarte sigură; printre altele, datorită acestei împrejurări, a fost numit şi Chersones („Peninsulă“) şi are teritoriu în jur şi mult, şi mănos; prin el curge Orontes şi pe cuprinsul lui sînt dese aşezări. Aici îşi ţinea şi Seleucos Nicator cei cinci sute de elefanţi ai săi precum şi partea cea mai mare a oştirii, tot astfel şi regii care i-au urmat. Odinioară, primii macedoneni i-au zis şi Pella¹³⁶, de-

752

oarece aici s-a așezat cea mai mare parte a macedonenilor plecați în expediția (asiatică), iar Pella, patria lui Filip și a lui Alexandru, a fost metropola macedonenilor. Aici se afla statul major militar și crescătoria cailor de prăsilă, din care iepele regale erau peste 30 000, iar armăsarii pentru ele, vreo 300. Aici locuiau și îmblinzitorii de cai și jucătorii luptători în arme și toți cîți primeau o soldă ca instructori ai artelor militare. Forța acestui oraș o dovedește dezinvoltura pe care a luat-o Tryphon¹³⁷, poreclit Diodotos, și acțiunea de uzurpare a regatului syrienilor care tocmai din acest oraș a pornit. Căci Diodotos se născuse la Casiana¹³⁸, într-o fortăreață de pe teritoriul Apameiei, a crescut în Apameia și a ajuns în suita regelui și unul dintre tovarășii acestuia; cînd a început să pună la cale uneltirile, pe acest oraș a pus temeiul operațiunilor sale și pe localitățile din jur ca Larisa, Casiana, Megara, Apollonia¹³⁹ și altele ca acestea, care, toate, se uniseră în Apameia. Acel Tryphon fu declarat rege al acestui ținut pe care l-a stăpînit astfel multă vreme. Apoi Bassus Caecilius¹⁴⁰, care a răsculat Apameia cu două cohorte, a rezistat atîta vreme asediului ce i-a fost organizat de două mari oștiri romane, încît nu a căzut în mîinile acestora pînă cînd, de bunăvoie, li s-a încredințat pe temeiurile pe care le-a vrut el însuși. Căci această regiune îi întreținea oștirea și îi oferea numeroși aliați în șefii de triburi vecini care stăpîneau puternice fortificații. Printre acestea se numără și fortul Lysias¹⁴¹, situat dincolo de lacul din vecinătatea Apameii, precum și Arethusa¹⁴², fortăreața lui Sampsikeramos¹⁴³ și a lui Iamblichos, fiul acestuia, care au fost regi ai neamului emisenilor. Nu e departe de aici nici Heliupolis și Chalkis¹⁴⁴, care se aflau sub stăpînirea lui Ptolemeu¹⁴⁵, fiul lui Mennaios; acesta stăpînea și Massyas¹⁴⁶ și regiunea de munte a iturailor¹⁴⁷. Dintre aliații lui Bassos era și Alchaidamnos¹⁴⁸, regele rhambailor, care erau nomazi de dincoace de Eufrat. Acesta era prieten cu romanii, dar, socotindu-se jignit de prefectii romani, fugi în Mesopotamia și se angajă ca mercenar în

oastea lui Bassos. Din Apameia este de obîrșie și Poseidonios¹⁴⁹ stoicul, bărbatul cel mai învățat dintre filosofii vremii noastre.

11 Vecin dinspre răsărit cu Apameia este domeniul regilor arabi numit Parapotamia („Lunca“) și Chalkidica¹⁵⁰ ce se întinde la vale de Massyas precum și toată regiunea aflată la miazăzi de Apameia, aparținînd în cea mai mare parte nomazilor corturari, care seamănă mult cu nomazii din Mesopotamia; căci nomazii cu cît sînt mai aproape de syrieni, cu atît sînt mai blînzi, mai puțin arabi și corturari, ținîndu-și domeniile mai bine organizate; așa sînt Arethusa lui Sampsikeramos, teritoriul lui Gamburos¹⁵¹ și cel al lui Themellas¹⁵², precum și al altora ca aceștia.

12 Așa arată interiorul Seleucidei. Restul litoralului de la Laodiceea mai departe este după cum urmează: cu Laodiceea se învecinează niște orășele ca Poseidion, Heracleion și Gabala¹⁵³; urmează apoi regiunea maritimă a aradilor¹⁵⁴, Paltos, Balanaia, Carnos¹⁵⁵, șantierul naval al localității Arados¹⁵⁶, care are și un mic port. În continuare se întîlnesc Enydra și Marathos¹⁵⁷, un vechi oraș fenician, azi ruine. Aradii își împart ogorul trăgîndu-l la sorți, la fel ca Simyra¹⁵⁸, un loc din continuare. În vecini de aceste așezări este Orthosia¹⁵⁹ și riul Eleutheros¹⁶⁰ din apropiere, pe care unii autori îl consideră drept hotar al Seleucidei înspre Fenicia și Coile Syria.

13 În fața spinării muntoase a unui masiv și a unui țărm lipsit de porturi, se află Arados, situat între stațiunea lui navală și Marathos, la 20 de stadii (3,70 km) depărtare de uscat. Arados este o stîncă înconjurată de ape, avînd o circumferință cam de 7 stadii (1,295 km), fiind populată în întregime. Atîta populație are pînă și în prezent, încît casele sînt locuite pe mai multe caturi. Fundația așezării au pus-o, după cîte se spune, fugarii din Sidon¹⁶¹. Alimentarea cu apă și-o fac, parte, de la ploaie și din cisterne, parte, de pe țărmul potrivnic al continentului. În vreme de război, își procură apa din puțul aflat cu apă din belșug. În acest puț găleata se in-

introduce răsturnată cu gura în jos de pe dranița fin-tinii; ea este de plumb și cu gura largă și este împinsă în fundul puțului care este potrivit de strîmt săpat; la fundul puțului, de jur împrejur, lipit de pereți este așezat un tub de piele — să-i zicem burdușel — care primește apa ce țîșnește din izvor presată de găleată. Prima cantitate țîșnită este (sălcie) ca apa mării; dar dacă așteaptă să curgă apă curată și dulce, ei iau cîtă le trebuie în vase anume pregătite și o transportă în oraș.

14 În vechime, aradii erau cîrmuiți de propriii lor regi, la fel ca fiecare din celelalte orașe feniciene. Dar, mai întîi, persii, apoi macedonenii, iar mai de curînd romanii i-au adus în starea de acum. Astfel, aradii împreună cu ceilalți fenicieni erau supuși regilor syrieni ca unor prieteni. Dar, după ce doi frați, Callinicos Seleucos și Antiochos¹⁶², poreclit Hierax, s-au învrăjbit, aradii, trecînd de partea lui Callinicos, încheiară astfel de învoieli ca să poată primi la ei pe cei care căutau un refugiu de la rege și să nu-i predea fără voia lor, dar nici să plece de la ei cu vreo corabie să nu le îngăduie, fără porunca regelui. De aici, ei au obținut mari profituri. Căci cei care căutau la ei un adăpost nu erau oameni de rînd, ci unii cărora li se încredințaseră cele mai înalte slujbe și care se temeau pentru cauze foarte importante. Adăpostiți de aradi, aceștia își socoteau gazdele binefăcători și salvatori; de aceea le erau recunoscători, mai cu seamă după ce se întorceau acasă. Astfel că, din aceste împrejurări, aradii dobîndiră mult teritoriu de pe țărîmul continental, din care mai păstrează încă și astăzi cea mai mare parte, dar și în alte privințe le mergea bine. La aceste împrejurări fericite ei au mai adăugat și un simț al prevederii și o dragoste de muncă mai ales pentru activitățile întreprinse pe mare. Deși i-au văzut pe vecinii lor, cilicienii, angajați în acțiuni pirateresti, aradii niciodată nu s-au întovărășit cu ei într-o astfel de îndeletnicire.

15 Dincolo de Orthosia și de Eleutheros, se află Tripolis¹⁶³, care și-a primit numele de la situația în-

săși, pentru că este o localitate alcătuită din trei orașe, Tyr, Sidon și Arados. În continuare, după Tripolis, se află Theuprosopon¹⁶⁴ („Fața zeului“), unde se sfârșește muntele Liban. În intervalul dintre ele se găsește fortăreața Trieres¹⁶⁵ („Trirema“).

16 În continuare, sînt doi munți care formează așa numita Coile Syria („Syria Depresionară“). Într-un fel, ei sînt paraleli unul cu celălalt; este vorba de munții Liban și Antiliban, care încep puțin mai sus de la țărmul mării. Libanul pornește din dreptul orașului Tripolis și mai ales al localității Theuprosopon, în vreme ce Antilibanul, din dreptul Sidonului. Sfirșesc în apropierea munților arabi din sus de Damasc și de locurile numite Trachones¹⁶⁶ („Aspre“), în alți munți cu piscuri golașe și cu pomi roditori. Ei lasă la mijloc, între ei, o cîmpie depresionară a cărei lățime, pe lângă țărmul mării, atinge 200 de stadii (37 km), iar lungimea ei, care ține de la mare pînă în inima uscatului, este aproape dublă. E brăzdată de riuri care udă un pămînt mănos ce produce de toate. Cel mai mare dintre ele este Iordanul¹⁶⁷. Cîmpia are și un lac în jurul căruia crește papura și trestia aromată, după cum, iarăși, el formează și unele mlaștini. Lacul se numește Gennesaret¹⁶⁸; tot acesta produce și sulcina albastră pentru balsam. Dintre riurile de aici, Chrysorrhoeas¹⁶⁹ începe de la orașul și din regiunea Damascului și este împărțit aproape complet în canale, pentru că irigă ogoare întinse și joase. Pe Lycos și pe Iordan în sus circulă cu corăbii de mărfuri mai cu seamă aradii.

17 Prima dintre cîmpii, începînd de la mare, se cheamă Macras sau Cîmpia Macra¹⁷⁰. În această cîmpie, povestește Poseidonios¹⁷¹, a fost văzut un dragon mort care a căzut în aceste locuri; lungimea lui era de aproape o plethră (30,833 m) și era atît de gros încît niște călăreți ce se opriră lângă el de o parte și de cealaltă nu se vedeau unul pe altul; avea apoi o gură în stare să înfulece un cal cu călăreț cu tot, fiecare solz fiind mai mare decît un scut.

18 Dincolo de Macras se întilnește Massyas cu unele regiuni muntoase în care e situat orașul Chal-

755

kis¹⁷², ca cetățuie a localității Massyas. Începutul acestei regiuni îl formează Laodiceia¹⁷³ de lângă Liban. Toate terenurile muntoase le stăpinesc unii iturei și arabi, toți, oameni răufăcători; locuitorii din cîmpie sînt însă agricultori. Aceștia, fiind năpăstuiți de munteni, cer ajutor cînd dintr-o parte cînd din alta. Tîlharii folosesc locuri de acostare fortificate, cum fac cei care stăpinesc muntele Liban și, mai sus, la munte, Sinnan și Borrhama¹⁷⁴, precum și alte fortificații ca acestea, iar mai jos, Botrys, Gigarton¹⁷⁵ și peșterile de pe țărmul mării ca și fortificația construită față în față cu Theuprosopon. Pe toate acestea le-a distrus¹⁷⁶ Pompeius. Acești tîlhari jefuiau și Byblos și Berytos¹⁷⁷ din continuare, două localități situate între Sidon și Theuprosopon. Byblos este reședința regală a lui Kinyras¹⁷⁸, închinată lui Adonis; această localitate a fost eliberată de Pompeius de sub stăpînirea tiranului, care a fost ucis cu o secure; ea este așezată pe o înălțime ce se ridică puțin mai în interior de la mare.

756 19 Dincolo de Byblos se întîlnește râul Adonis¹⁷⁹ și muntele Climax¹⁸⁰ („Trepte“) și Palaibyblous¹⁸¹; urmează apoi râul Lycos¹⁸² și orașul Berytos. Această localitate a fost distrusă de Tryphon, dar, în prezent, a fost restaurată de romani; ea a primit în incinta sa două legiuni pe care le-a încartiruit aici Agrippa¹⁸³; acesta i-a adăugat orașului și o mare parte din Massyas pînă la izvoarele Orontelui, care se află aproape de Liban, de Paradeisos¹⁸⁴ și de zidul egiptean din jurul teritoriului Apameiei. Acestea sînt așezările de la mare.

20 Mai sus de Massyas se află „Vilcelele regale“¹⁸⁵ și regiunea Damascului, deosebit de lăudată. Și Damascul¹⁸⁶ apoi este un oraș de seamă, aproape cel mai vestit din orașele acestor meleaguri, pe vremea războaielor persane. Mai sus de Damasc sînt două coline numite Trachones („Abrupte“). Apoi, înspre regiunile arabe și itureie, se întîlnesc munți greu de urcat, în care se află și peșteri cu intrări prăpăstioase; într-una singură pot să încapă pînă la 4 000

de oameni, cum s-a dovedit cu prilejul incursiunilor, care s-au abătut din toate părțile asupra damaskenilor. Cu toate acestea, barbarii jefuiesc mai des pe negustorii din Arabia Fericită. Dar aceste acțiuni pirateresti au loc acum mai rar, deoarece tîlharii din jurul lui Zenodoros¹⁸⁷ au fost de curînd nimicîți, datorită înțeleptei ocîrmuirii romane și mulțumită securității garantate de trupele (romane) încartiruite în Syria.

21 Întreaga regiune, care se întinde mai sus de Seleucida, avînd o înfățișare de parcă ar aparține Egiptului și Arabiei, se cheamă Coile Syria („Syria Depresionară“); în particular poartă acest nume numai regiunea care este mărginită de Liban și Antiliban. Parte din restul regiunii, și anume țarmul de la Orthosia pînă la Pelusion, se cheamă Fenicia; aceasta este formată dintr-o fișie îngustă de pămînt ce se întinde de-a lungul țarmului. Ținutul care se află mai sus de Fenicia, spre inima uscatului pînă la arabi, între Gaza¹⁸⁸ și Antiliban, se cheamă Iudeia.

22 Deoarece am parcurs regiunea numită în particular Coile Syria, trecem acum la Fenicia. Teritoriile acesteia de la Orthosia pînă la Berytos au fost descrise pînă aici. Dincolo de Berytos, cam la 400 de stadii (74 km) depărtare de el, se întîlnește Sidonul. În intervalul dintre ele se află cursul rîului Tamyras¹⁸⁹, Dumbraua lui Asclepios și Leontopolis¹⁹⁰ („Orașul Leilor“). După Sidon, cel mai mare și mai vechi oraș al fenicienilor este Tyrul¹⁹¹, care rivalizează cu Sidonul ca mărime, celebritate și vechime, calități atribuite de multe mituri. Poeții au celebrat mai mult Sidonul — Homer nici nu pomeneste de Tyr — dar coloniile lui din Libya și din Iberia, pînă dincolo de Coloanele lui Heracles, slăvesc mai mult Tyrul. Negreșit amîndouă sînt și în prezent și în trecut celebre și strălucite. Între amîndouă se duce disputa care din ele s-ar putea socoti metropola fenicienilor. Sidonul își are așezarea pe un țarm al continentului foarte prielnic porturilor.

23 Tyrul este aproape în întregime o insulă populată la fel ca Arados. Însula este legată de continent

757 printr-un dig pe care l-a construit Alexandru cel Mare cînd a asediat oraşul. Acesta are două porturi, unul închis, altul deschis, pe care-l numesc Egiptean. Aici, după cîte se spune, casele au mai multe caturi şi aceasta chiar în mai mare măsură decît oraşul Roma. De aceea cutremurele care au bîntuit aici erau cît pe ce să distrugă întreg oraşul. Alte nenorociri s-au abătut, apoi, asupra lui cînd Alexandru l-a ocupat prin împresurare. Dar Tyrul a ieşit biruitor din aceste suferinţe şi s-a ridicat atît prin navigaţie, ocupaţie în care fenicienii îndeobşte stau din totdeauna mai presus de toţi ceilalţi oameni, cît şi prin atelierile sale de purpură. Căci purpura de Tyr este socotită cea mai bună din toate cîte sînt. Ba şi pescuitul scoicilor de trebuinţă purpurei se află în apropiere, la fel şi celelalte lucruri necesare vopsitorului tyrienii le au din belşug. De bună seamă, numărul mare al vopsitoriilor face şederea în oraş neplăcută, totuşi această ocupaţie bărbătească le asigură belşugul. De altfel nu numai regii au declarat pe tyrieni independenţi, ci şi romanii, care, pe temeiul unei mici cheltuieli a tyrienilor, au ratificat hotărîrea regilor. Tyrienii cinstesc peste măsură pe Heracles. Drept dovadă a forţei lor maritime stă numărul şi mărimea coloniilor tyriene. Aşa stau lucrurile, prin urmare, cu tyrienii.

24 Sidonii sînt socotiţi meşteri pricepuţi în multe şi minunate meşteşuguri, cum arată poetul¹⁹² însuşi. Pe lîngă aceasta, ei au fost şi oameni de ştiinţă care s-au distins pe tărîmul astronomiei şi al matematicii, pornind de la calcule practice şi de la călătoriile lor pe mare în timpul nopţii, pentru că amîndouă aceste ocupaţii le practică negustorii şi armatorii. Tot astfel s-a întîmplat cu geometria, pe care, după cîte se spune, au descoperit-o egiptenii, prin măsurarea repetată a ogoarelor pe care o face necesară Nilul, pentru că acesta, cu prilejul revărsărilor, şterge hotarele dintre loturi. Elenii sînt convinşi că geometria li s-a transmis de la egipteni, în vreme ce astronomia şi aritmetica, de la fenicienii. De altfel, şi astăzi se pot obţine din aceste oraşe cu

mult cele mai numeroase soluții pentru tot restul științei. Iar dacă trebuie să dăm crezare lui Poseidonios¹⁹³, chiar și învățătura despre atomi este veche, aparținând sidonianului Mochos¹⁹⁴ care a trăit înainte de războiul troian. Dar să lăsăm la o parte cele vechi. În vremea noastră au existat filosofi celebri din Sidon ca Boethos, cu care eu însumi am studiat filosofia aristotelică, și Diodotos¹⁹⁵, fratele acestuia; din Tyr a fost Antipatros¹⁹⁶ și, puțin înaintea noastră, Apollonios¹⁹⁷ care a întocmit lista filosofilor și a cărților ce purced de la Zenon. Tyrul se află la o depărtare de Sidon nu mai mare de 200 de stadii (37 km). În intervalul dintre ele se află localitatea Ornithopolis („Orașul Păsărilor“¹⁹⁸). Lângă Tyr se varsă în mare un riu. Dincolo de Tyr, la 30 de stadii (5,55 km) depărtare, este situat Palai-tyros¹⁹⁹ („Tyrul Vechi“). 758

25 Ptolemais²⁰⁰ care urmează este un oraș mare, numit mai înainte Akes; acesta a servit odinioară perșilor ca port spre Egipt. Între Akes și Tyr este un țărm cu dune formate din nisip pentru sticlă; se spune că nisipul de aici nu se topește, dar, dus la Sidon, el capătă această proprietate. Unii pretind că și sidonienii au nisip sticlos care se poate topi, alții, apoi, afirmă că orice nisip, de pretutindeni, se topește. Am auzit la Alexandria de la niște sticlari că și în Egipt se află un soi de pământ ce dă sticla, fără de el nu se pot făuri vasele multicolore și somptuoase, întrucît au nevoie unele de un anumit amestec, altele, de altul. Și la Roma s-a găsit mult pământ de acest fel, bun și pentru vopsele și pentru înlesnirea prelucrării, cum e cazul cu cristalele strălucitoare; acolo se pot cumpăra și vase...* de aramă și pocale.

26 Se vorbește de un fenomen ciudat ce se numără printre fenomenele cu totul rare de pe acest țărm aflat între Tyr și Ptolemais. Pe vremea cînd Ptolemeii, angajîndu-se în luptă împotriva strategului Sarpedon²⁰¹, au fost biruiți în acest loc și au

* Lacună în text.

luat-o la sănătoasa din răspuțeri, un val (uriaș) ridicat din mare ca un flux i-a acoperit, pe cînd fugeau, și pe unii i-a înșfăcat spre largul mării și i-a nimicit, alții au rămas morți în scobiturile țărmului; refluxul care a urmat a descoperit iarăși locurile și a lăsat să se vadă trupurile lor zăcînd pe țărm de-a valma cu peștii morți. Asemenea întîmplări se petrec și în preajma muntelui Casion din Egipt, unde pămîntul, din pricina unui simplu cutremur puternic, se surpă și deodată își schimbă poziția în sens contrar, astfel încît partea lui înălțată în sus respinge marea, iar partea care rămîne pe loc primește apele mării, apoi, printr-o mișcare contrară, locul își reia din nou vechea poziție; aceste permutații cîteodată au loc, cîteodată nu. S-ar putea ca astfel de fenomene să fie legate de anumite perioade necunoscute de noi, după cum se spune acest lucru și despre revărsările Nilului, care, deși sînt diferite, au totuși o ordine ce ne scapă însă.

27 După Ake²⁰² urmează Turnul lui Straton²⁰³, care are un loc de acostare pentru corăbii. În intervalul dintre ele se găsește muntele Carmelos²⁰⁴ și niște orășele, despre care nu se știe nimic în afară de numele lor; așa sînt Orașul Sycaminilor, Orașul Bouarilor, Orașul Crocodililor²⁰⁵ și altele ca acestea; dincolo de ele se întinde o pădure mare.

759 28 Urmează apoi Iope²⁰⁶, în dreptul căreia țărmul Egiptului, care se întinde spre răsărit pînă aici, se curbează simțitor spre miazănoapte. Aici, spun unii autori de mituri, a fost expusă Andromeda monstrului marin. Locul este destul de înalt încît, după cîte se vorbește, de pe el se vede Ierusalimul²⁰⁷, capitala iudeilor. Ba, printre altele, de acest port se servesc iudeii care sînt așezați pînă jos la mare. Dar porturile e limpede că sînt adăposturi de tîlhari. Al iudeilor a fost și muntele Carmelos și pădurea. Ba acest loc a avut și o populație înfloritoare, încît din satul vecin, Iamneia²⁰⁸, și din localitățile de primprejur se înrolau sub arme 40 000 de bărbați. De aici pînă la Casion de lîngă Pelusion sînt cu pu-

țin mai mult de 1000 de stadii (185 km) și alte 300 (55,50 km) pînă la Pelusion însuși.

29 În acest interval se găsește și Gadaris²⁰⁹ care, la fel, a ajuns în stăpînirea iudeilor. Urmează apoi Azotos și Ascalon. De la Iamneia la Azotos și Ascalon²¹⁰ sînt cam 200 de stadii (37 km). Regiunea ascaloniților este bună producătoare de ceapă; orașul lor este însă mic. De aici era filosoful Antiochos²¹¹ care a trăit cu puțin înaintea noastră. Din Gadara²¹² sînt Philodemos Epicureanul²¹³, apoi Meleagru²¹⁴ și Menippos²¹⁵, autorul de satire, ca și Theodoros²¹⁶, rectorul din vremea noastră.

30 În apropiere de Ascalon se află portul Gazei. Mai sus de acesta, la 7 stadii (1,295 km) depărtare, se găsește orașul Gaza însuși, care fusese celebru odinioară, dar care a fost distrus de Alexandru și astfel a rămas pustiu. De aici, după cîte se spune, drumul care traversează muntele pînă în orașul Ailana²¹⁷ din înfundătura Golfului Arabic atinge 1 260 de stadii (233,10 km) lungime. Căci acest golf este dublu: o ramură a lui, care se întinde înspre Arabia și Gaza, poartă numele de Ailanites după orașul pe care-l are, cealaltă ramură înaintează spre Egipt și anume spre Heroonpolis („Orașul Eroilor“); traversarea munților de la Pelusion prin Heroonpolis formează o cale mai scurtă. Drumurile prin ținuturi pustii și nisipoase se parcurge pe cămile; în aceste regiuni reptilele sînt foarte numeroase.

31 Dincolo de Gaza este Raphia²¹⁸, în care s-a dat bătălia dintre Ptolemaios IV și Antioch cel Mare. Urmează apoi Rhinocorura („Tăierea nasului“), localitate care și-a primit acest nume de la anumiți oameni cu nasul tăiat, care au fost așezați în vechime aici. Căci un rege etiopian care a năvălit în Egipt, în loc de a-i ucide pe răufăcători, le-a tăiat numai nasurile și i-a așezat în acest loc ca să nu mai îndrăznească să înfăptuiască fărădelegi din cauza sem-nului de ocară de pe fața lor.

32 Întreaga regiune de la Gaza înainte este dezolantă și nisipoasă; ba încă și mai mult are acest aspect regiunea care se întinde imediat de aici, în

760

continuare, și care cuprinde lacul Serbonis²¹⁰, situat aproape paralel cu marea, lăsînd între ele doar o mică fișie de pămînt pe care se poate trece pînă la așa numita Ecregma²²⁰ („Surpătură“); lungimea lacului atinge cam 200 de stadii (37 km), lățimea maximă, 50 de stadii (9,25 km). De altfel, surpătura din acele locuri s-a astupat. De la ea, în continuare, urmează o altă regiune de acest fel pînă la Casion, iar de aici, pînă la Pelusion.

33 Muntele Casion este o colină nisipoasă în formă de promontoriu, lipsită de apă, unde zace trupul lui Pompeius²²¹ Magnus și unde se află templul lui Zeus Casios. Aproape de acest loc a fost ucis Pompeius Magnus, răpus prin viclesug de egipteni. Urmează apoi drumul pînă la Pelusion pe care se situează Gerrha²²², Valul numit al lui Chabrias²²³ și mlaștinile de lîngă Pelusion, pe care le creează Nilul în revărsarea lui, deoarece locurile de aici sînt joase și mlaștinoase.

Așa este Fenicia. Artemidoros²²⁴ spune că din Orthosia pînă la Pelusion sînt 3 650 de stadii (675,25 km), luînd în considerare și golfurile. Din Melainai sau Melaniai²²⁵, care se află lîngă Kenderis, în Cilicia, pînă la hotarele dintre Cilicia și Syria, sînt 1 900 de stadii (351,50 km), de aici pînă la Orontes sînt 520 de stadii (96,20 km), apoi pînă la Orthosia, 1 130 (209,05 km).

34 Promontoriile apusene ale Iudeii dinspre Casion le ocupă idumeii și lacul. Idumeii sînt nabatei²²⁶. Izgoniți din patrie cu prilejul unei răscoale, ei s-au alipit iudeilor și și-au însușit legile acestora. La mare, o bună parte o cuprinde lacul Serbonis și regiunea din continuare pînă la Ierusalim. Într-un fel, și Ierusalimul se găsește la mare, pentru că de la stațiunea sa navală, Iope, s-a spus că se vede Ierusalimul. Aceste locuri se află în partea de miazănoapte a regiunii. Cele mai multe din ele ca și fiecare în parte sînt locuite de triburi amestecate din neamuri egiptene, arabe și feniciene. Căci din astfel de semînții sînt alcătuiți locuitorii Galileii, ai Hie-

rocuntelui, ai Philadelphiei și ai Samariei²²⁷, pe care Herodes²²⁸ a poreclit-o Augusta. Cum erau amestecați astfel, faima care a crescut mai cu osebire — este vorba de renumele celor cu credința legată de templul din Ierusalim — arată că strămoșii iudeilor de astăzi au fost egipteni.

35 Căci Moise²²⁹, unul din preoții egipteni, care stăpînea o anumită regiune în Egiptul de jos, nemulțumit de starea lucrurilor de acolo, a emigrat în aceste părți și, împreună cu el, au emigrat mulți oameni care cinsteau divinitatea. Căci Moise spunea și învăța că egiptenii n-ar cugeta corect cînd atribuie divinității chip de fiare și de animale de turmă, tot astfel nici libyenii. Nu judecă bine nici elenii care plăsmuiesc pentru zei chip de om, pentru că zeul este numai unul singur, acela care ne cuprinde 761 pe noi toți ca și pămîntul și marea, și pe care îl numim Cer și Univers și Natură a celor ce sînt. Care om cu mintea sănătoasă ar îndrăzni, deci, să-i plăsmuiască acestuia chipul la fel ca al unei făpturi pămîntene? Dimpotrivă, se cuvine să părăsim toată idolatria și să-i construim Divinității un templu și un sanctuar vrednic și s-o cinstim fără vreun chip cioplit. Au și iudeii obiceiul să doarmă în templu și să afle, atît pentru ei cît și pentru alții, voința divinității, prin vise. Aceia care duc o viață cumpătată și cu dreptate trebuie să aștepte de la divinitate tot binele, fie vreun dar oarecare, fie vreun semn, ceilalți însă nu au de așteptat nimic.

36 Prin aceste învățături, Moise i-a convins pe unii oameni cu cugetul curat — care n-au fost puțini la număr — și pe aceștia i-a strămutat pe meleagurile²³⁰ în care se află acum clădit Ierusalimul. Locul l-a cucerit destul de ușor, deoarece nu era un pămînt demn de invidiat, nici nu merita să te bați pentru el cu stăruință. Într-adevăr, terenul lui este stîncos. De fapt, locul în sine este bine înzestrat cu apă, dar de jur împrejur are o regiune stearpă și seacă; ba în interiorul unui perimetru de 60 de stadii (11,10 km) terenul este chiar pietros. De aceea, în loc de-a folosi armele, Moise aduse ca argumente

de înduplecare sacrificiile și divinitatea, atunci cînd socoti el de cuviință să-i caute acesteia un așeză-mînt. El promitea oamenilor că-i va învăța un astfel de cult și asemenea jertfă, care nu-i va copleși cu cheltuieli, nici cu furii divine, și nici cu alte practici nefirești, pe cei care le vor pune în aplicare. Acesta, așadar, ciștigîndu-și un mare renume prin aceste învățături, și-a făurit o împărăție care nu s-a încheat deloc la noroc, deoarece vecinii din împrejurimi ușor i s-au alăturat cu toții, datorită grijii obștești ce li se arăta și pentru făgăduințele ce li se făceau.

37 Urmașii au rămas multă vreme în limitele legilor lui Moise, fiind drepti și cu adevărat evlavioși. Dar, ajungînd în fruntea clerului mai întii persoane superstițioase, apoi tiranice, din superstiții au izvorît abstinencele de la anumite alimente, pe care și acuma au obiceiul să le evite, ca și obiceiul tăierii împrejur și extirpările ca și alte practici de acest fel. Din perioada tiraniilor își au obîrșia tîlhăriile. Căci cei care se răsculau năpăstuiau și propria lor țară și pe cea a vecinilor. Cei care au conlucrat cu conducătorii au jefuit bunurile altora, au subjugat bună parte a Siriei și a Feniciei. Există totuși o anumită cinste și noblețe în jurul cetății lor, față de care nu au aversiune ca față de scaunul tiraniei, ci o cinstesc și o venerază ca pe un templu.

762 38 Așa s-au rînduit lucrurile de la natură și acest obicei este comun elenilor și barbarilor; căci fiind organizați în state-cetăți, ei trăiesc după precepte comune, într-alt chip nici nu e cu puțință ca o mulțime numeroasă să conlucreze în aceeași direcție și pe aceleași temeuri, trăind în armonie, cu alte cuvinte, să ducă o viață de stat; fără de aceasta e cu neputință însăși viața socială. Iar preceptele sînt de două feluri: ele provin fie de la zei, fie de la oameni; iar cei vechi țineau în mai mare cinste sfatul zeilor și mai mult îl venerau. De aceea, pe atunci, multă lume consulta oracolele și alerga la Dodona²³¹.

„Sfatul lui Zeus din stejarul cu-naltă coroană s-audă“.

servindu-se de Zeus sfătuitorul; se duceau, de asemenea, la Delfi ca acel²³² tată (din tragedie)

*„Căutînd să afle dacă nu cumva
Fiul său trăiește, cel expus cîndva“*

și fiul însuși:

*„În casa lui Phoebus iată că intra
Cu dorința-n suflet de părinți să dea“.*

Și Minos, la cretani,

„Nouă ani el domni ca sfetnic lui Zeus“²³³,

adică de-a lungul a nouă ani, cum spune Platon²³⁴, răstimp în care Minos a coborît în peștera lui Zeus, a primit de la divinitate preceptele și le-a împărțit oamenilor. Lucrări asemănătoare a întreprins și Lycurg²³⁵, care l-a imitat pe Minos; căci pribegind mult prin străinătăți, după cîte se pare, el a cerut sfatul Pythiei despre legile pe care ar trebui să le instituiască lacedemonienilor.

39 Aceste întîmplări, oricare ar fi raportul lor cu adevărul, au găsit crezare la oameni și s-au bucurat de multă prețuire, din cauza aceasta chiar și ghicitorii aveau parte de atîta cinste încît erau socotiți vrednici chiar de domnie, ca unii care, atît cît sînt în viață cît și după moarte, ne aduc sfaturi și îndemnuri de îndreptare.

(Așa, de pildă, a fost Tiresias²³⁶)

*„Proorocul orb și-ntreg la minte, care
Deși e mort, e dat de zîna morții
Tot firoskos și înțelept să fie,
Pe cînd ceilalți ca niște umbre zboară“.*

Astfel de bărbați au fost apoi Amphiaraios²³⁷, Trophonios²³⁸, Orfeu și Musaios precum și zeul geților, acel Zamolxis²³⁹ din vechime, un pitagoreic, iar pe vremea noastră, profetul de la curtea lui Burebista²⁴⁰, Deceneu; așa au fost apoi, la bosporani, Achaicaros²⁴¹, la indieni, gymnosofistii, la perși,

magii și cei care poartă numele de *nekyomantici* („profeți prin evocarea morților“), *lecanomantici* („care prezic viitorul asupra unui bazin cu metal“) și *hydromantici* („care prezic asupra apei“), la asyrieni, *chaldei*, la romani, *auguri*, care sînt de neam etrusc. Un astfel de profet era și Moise cu urmașii săi care au pornit de la începuturi bune, dar au alunecat spre rău.

40 Pe cînd Iudeia era fătîș condusă de tirani, primul care s-a declarat pe sine rege, în loc de preot, a fost Alexandru²⁴². Fiii acestuia au fost Hyrcanos și Aristobulos. Deoarece între aceștia s-au iscat certuri pentru tron, i-a atacat Pompeius, i-a izgonit și a dărîmat fortărețele lor, cucerind cu forța în primul rînd Ierusalimul. La început, acesta a fost o fortăreață stîncoasă și întărită, cu apă destulă înăuntru, dar cu desăvîrșire seacă în exterior, care avea un șanț săpat în jur cu o adîncime de 60 de picioare (17,742 m) și lățimea de 250 (73,925 m); din piatra scoasă din săpături s-au înălțat zidurile templului. Pompeius a cucerit Ierusalimul așteptînd, după cîte se spune, ziua lor de abstenență, cînd iudeii se țîn departe de orice lucru; umplînd, atunci, șanțul, Pompeius a aruncat peste el scări. Apoi a poruncit să se dărîme toate zidurile și a distrus cît a putut adăposturile tîlharilor ca și locurile unde erau ascunse comorile tiranilor. Acestea erau două, Threx și Tauros²⁴³, situate în trecătorile ce duceau la Hiericus; altele apoi mai erau Alexandrion, Hyrcanion, Machairus, Lysias²⁴⁴, cele din jurul Philadelphiei și Skythopolis²⁴⁵ din apropierea Galileii.

41 Hiericus²⁴⁶ este o cîmpie împrejmuată de o regiune muntoasă ce înclină spre cîmpie în formă de amfiteatru. Aici se află pădurea de palmieri, printre care sînt amestecate și alte soiuri de arbori și de pomi fructiferi, dar predomină palmierii; pădurea aceasta are 100 de stadii (18,50 km) lungime, în întregime e brăzdată de ape și e plină de așezări; aici se află și palatele regale și grădina de balsam. Balsamul este o plantă arbust asemănătoare cu drobul de munte și cu terebintul, răspîndind în jur un par-

fum aromat. (Oamenii), desfăcându-i coaja, îi strâng în vase sucul (ce curge) din el asemănător cu laptele prins. Luat apoi într-un fel de vase de scoică, sucul se întărește. Această substanță vindecă durerile de cap ca prin minune, la fel și unele scurgeri urduroase incipiente ale ochilor, ca și vederea slabă. Prețuit este și pentru că numai aici se produce. Și un astfel de crîng de palmieri care conține palmierul curmal numai aici se găsește, afară de cel babylonian și de cel de dincolo de el, spre răsărit. Palmierii aduc un mare venit. Pînă și lemnul balsamului este folosit printre arome.

42 Lacul Sirbonis²⁴⁷ este cu adevărat foarte întins, pentru că, după aprecierea unora, are o circumferință chiar de 1 000 de stadii (185 km); el se întinde paralel cu țărmul mării pe o lungime cu puțin mai mare de 200 de stadii (37 km); este adînc imediat lîngă țărm și are o apă foarte grea, încît nu permite scufundarea în ea, ci scoate îndată afară pe oricine intră în lac chiar numai pînă la briu. Este plin de bitumen. Această substanță iese la suprafața lacului în momente cu totul întîmplătoare, tocmai din fundul lacului, însoțit de bășici ca și cum ar fierbe apa. Atunci, umflîndu-se, suprafața apei lasă impresia unei coline. Odată cu bitumenul este aruncată afară și funingine multă, fumurie, ce scapă vederii, dar care oxidează și arama și argintul și orice metal strălucitor, pînă și aurul. După vasele ce se oxidează, oamenii așezați în jurul lacului înțeleg că începe erupția bitumenului și se pregătesc să-l scoată, făcînd plase de trestie. Bitumenul este un bulgăre de pămînt care se topește la căldură, emană la suprafață și curge împrăștiindu-se, dar iarăși se încheagă în corp solid, în apă rece, cum este apa lacului, încît trebuie tăiat și crăpat. Apoi el plutește la suprafață, datorită naturii apei din lac, de care spuneam că nu permite să intri nici să te scufunzi, ci aruncă (totul) la suprafață. Oamenii, circulînd în bărci cu plase, taie asfaltul și cară din el cît poate fiecare.

43 Scoaterea asfaltului se petrece astfel: oamenii din partea locului, povestește Poseidonios²⁴⁸, sînt

vrăjitori; ei rostesc anumite descîntece și aruncă în lac urină și alte umori rău mirositoare, pe care împrăștiindu-le în lac, fac să se coaguleze asfaltul, apoi îl taie. Dacă vreo urină nu e destul de eficace, ca cea din vezica suferinzilor de calculi renali și ca urina copiilor, se combină cu ea o soluție de aur sau de borax. În mijlocul lacului, fenomenul este explicabil, deoarece izvorul și marea cantitate a focului și a bitumenului se află în mijloc. Emanarea este la date întîmplătoare, deoarece nici mișcarea focului nu are o rînduială limpede pentru noi, la fel ca mișcarea multor altor sufluri. Fenomene asemănătoare se petrec și în Apollonia Epirului²⁴⁹.

44 Se aduc multe alte dovezi că în solul acestei regiuni este foc; printre altele, se indică niște stînci abrupte și arse de pe lîngă Moasada²⁵⁰ precum și niște crăpături, în multe locuri, și pămîntul cu cenușă, și stropii de smoală ce picură din stînci și rîuri ce fierb puturoase de la distanță și, ici-colo, așezări distruse de cutremure, încît se poate da crezare poveștilor vînturate de localnici anume că, în aceste locuri, se aflau odinioară așezate treisprezece orașe a căror metropolă, Sodoma²⁵¹, avea în jurul său 60 de stadii (11,10 km) neatînse. Dar din cauza cutremurelor, a emanațiilor de foc și de ape calde cu smoală și sulf, lacul a ieșit din matcă și stîncile au luat foc, iar orașele, unele au fost înghițite, iar pe altele le-au părăsit cîți au putut să scape cu fuga. Eratosthenes²⁵² spune, dimpotrivă, că regiunea era odinioară un lac întîns și că cea mai mare parte a ei a fost descoperită de ape prin surpări de teren, ca în Thessalia.

45 Și în Gadaris se află apă rea, de lac, din care dacă gustă vitele, le cad unghiile, părul și coarnele. La așa-zisul Taricheiai²⁵³ („Sărătorii“), lacul procură cea mai fină saramură de pește și are și pomi roditori în jur, asemănători cu merii. Egiptenii folosesc asfaltul la mumificarea morților.

765 46 Pompeius a smuls cîteva din regiunile răpite de iudei cu forța și le-a încredințat lui Hyrcanos²⁵⁴ ca jurisdicție sacerdotală. Mai tîrziu, unul din nea-

mul acestuia, Herodes, un om din partea locului, a urcat atît de sus pe treapta demnității pretești și s-a deosebit în așa de mare măsură de înaintașii săi, mai cu seamă prin legăturile de prietenie și prin politica sa față de romani, încît a ajuns și rege, fiind dăruit cu această putere mai întii de Antonius, iar mai tîrziu de Caesar Augustus. Dintre fiii săi, pe unii i-a ucis Herodes însuși, pentru că au complotat împotriva lui, pe alții însă i-a lăsat urmași, la moartea sa, dăruind fiecăruia o parte din țară. Cezarul a acordat toată cinstea atît fiilor lui Herodes, cît și sorei lui, Salome²⁵⁵, precum și fiicei acesteia, Berenice. Totuși fiii lui Herodes n-au sfîrșit fericiți, ci și-au atras asupra-le anumite învinuiri, astfel că unul dintre ei și-a petrecut restul zilelor în exil, izgonit la galatii allobrogi²⁵⁶, iar ceilalți, după multe griji, au dobîndit cu greutate îngăduința de a se întoarce acasă, incredințindu-i-se fiecăruia tetrarchia pe care o avusese mai înainte.

CAPITOLUL 3

1 Mai sus de Iudeia și de Coile Syria pînă în Babylonia și în regiunea fluvială a Eufratului, înspre miazăzi, se întinde Arabia, în afară de nomazii din Mesopotamia. Despre Mesopotamia și despre neamurile care o populează am vorbit²⁵⁷. Dintre regiunile de dincolo de Eufrat, cele din apropierea gurilor fluviului sînt populate de babilonieni și de neamul chaldeilor (despre care am vorbit); cele din continuarea Mesopotamiei pînă în Coile Syria, parte aflate în apropierea fluviului și a Mesopotamiei, le ocupă arabii corturari; ei sînt împărțiți în mici dinastii care stăpînesc ținuturi sărace din cauza lipsei de apă, neavînd pămînt arabil deloc sau foarte puțin, dar posedînd pășuni pentru tot felul de turme și mai ales de cămile. Mai sus de aceștia este un mare deșert. Regiunile ce se întind de aici spre miazăzi se află în stăpînirea celor care populează așa-numita

Arabie Fericită²⁵⁸. Marginea de miazănoapte a acesteia o formează pomenitul deșert, cea de răsărit, Golful Persic, cea de apus, Golful Arabic, și cea de miazăzi, Marea cea Mare din afara celor două golfuri pe care, în întregime, o numesc Marea Erythraea.

2 Golful Persic se cheamă și marea care udă coasta Persiei. Eratosthenes²⁵⁹ vorbește despre el astfel: gura lui — zice — este așa de îngustă încît din Harmazon²⁶⁰, un promontoriu al Carmaniei, se vede promontoriul Arabiei ce înaintează de la Macai²⁶¹. Începînd de la gura lui, țărmlul din dreapta se curbează mai întîi spre răsărit, în dreptul Carmaniei, apoi cotește spre miazănoapte și după aceea spre apus pînă la Teredon²⁶² și la gura Eufratului; el cuprinde și litoralul carmanilor, și pe cel al persilor, și pe al susianilor și, parțial, pe al babylonilor, fiind cam de 10 000 de stadii (1 850 km). Despre aceste intervale am vorbit²⁶³ noi înșine. De aici în continuare pînă la gură sînt alte încă pe atîtea stadii, după cum zice că le prezintă și Androsthene²⁶⁴ din Thasos, care a parcurs această cale marină atît însoțindu-l pe Nearchos cît și de unul singur. Din aceste date reiese limpede că marea aceasta are suprafața cu puțin sub dimensiunile Pontului Euxin. Androsthene relatează — spune Eratosthenes²⁶⁵ — că el a făcut cu flota ocolul golfului, că de la Teredon în continuare, avînd în dreapta uscatul, călătoria pe lingă țărmlul întîlnește în cale insula Icaros²⁶⁶ cu un templu al lui Apollon prea venerat și cu un oracol al Artemidei Tauropolis.

3 După ce se trece de țărmlul Arabiei, la 2 300 de stadii în fundul golfului, se întîlnește orașul Gerrha²⁶⁷, posesiunea chaldeilor izgoniți din Babylon, care populează un teren din roci de sare și care își au casele construite din bolovani de sare. Deoarece grunzurile de sare se fărîmîțează sub arșița razelor solare și casele se dărîmă continuu, ei își susțin zidurile udîndu-le des cu apă. Orașul se află la 200 de stadii (37 km) de la mare. Gerrheii sînt mai mult negustori, care vînd pe uscat mărfuri arabe și aromate. Aristobulos²⁶⁸ spune, dimpotrivă, că gerrheii își transportă

cele mai multe mărfuri în Babylonia, înfășurate în plase, iar de acolo acestea plutesc pe Euftrat pină la Thapsacos, de unde sînt transportate pe drumuri de uscat în toate părțile lumii.

4 Navigînd mai departe, se întîlnesc alte insule, ca Tyros și Arados²⁶⁹, care au temple asemănătoare cu cele feniciene. Ba și cei care locuiesc în ele mărturisesc că insulele și orașele lor poartă același nume cu ale fenicienilor pentru că sînt colonii ale acestora. Insulele pomenite se află cale de două zile de Tere-don și de o zi de la capul din Macai, situat la gura golfului.

5 Spre miazăzi de Carmania, la 2 000 de stadii (370 km) în largul mării — au afirmat-o și Nearchos și Orthagoras²⁷⁰ — se află insula Ogyris²⁷¹, în care se vede mormîntul lui Erythras²⁷², o mare movilă acoperită cu palmieri sălbateci. Erythras a fost regele acestor meleaguri și de la el a rămas numele Mării Erythree. Toate acestea, precizează ei, le-au fost dezvăluite de Mithropastes²⁷³ al lui Arsitos, satrapul Frigiei. Acesta, fugind de Darius, s-a aciuat în această insulă și (acum), alăturîndu-se oamenilor lui Nearchos care erau conduși spre Golful Persic, și-a găsit și el puțința de a se înapoia acasă cu ajutorul lor.

6 De-a lungul întregului litoral al Mării Erythree, cresc arbori din fundul mării asemănători cu dafinul și cu măslinul. Ei rămîn complet afară din apă pe vreme de reflux, dar în timpul fluxului sînt cazuri în care ei sînt acoperiți în întregime de apă. Iată, deci, unde cresc acești copaci, în vreme ce regiunea ce se întinde mai sus de la țarm este lipsită cu desăvîrșire de arbori, încît te uimește acest fapt surprinzător. În legătură cu Marea Persiei, despre care spuneam că formează hotarul de răsărit al Arabiei Fericeite, acestea le-a relatat Eratosthenes²⁷⁴.

7 Nearchos²⁷⁵ spune că Mithropastes s-a întilnit cu ei, fiind împreună cu Mazenes. Acest Mazenes²⁷⁶ era conducătorul unei insule din cele care se află în Golful Persic. Numele ei este Oaracta²⁷⁷; în această insulă și-a găsit găzduire Mithropastes cînd a fugit

din patrie cu prilejul izgonirii sale din Ogyris și așa s-a învoit cu Mazenes ca să fie încredințat flotei macedonene, iar acest Mazenes a ajuns chiar comandantul flotei. Nearchos²⁷⁸ mai spune că și la începutul călătoriei pe lângă coasta persană se întâlnește o insulă, în care se află multe mărgăritare de foarte mare preț, iar în alte insule se găsesc pietricele transparente și strălucitoare. În insulele din fața gurii Eufratului, cresc copaci ce răspîndesc miros de tămîie, din ale căror rădăcini, cînd sînt tăiate, curge un suc. Tot în aceste părți trăiesc crabi și arici de mare imenși, ceea ce constituie o prezență comună întregii mări exterioare. Într-adevăr unii sînt mai mari decît pălăriile macedonene cu boruri largi, iar alții sînt chiar de două cotyle²⁷⁹. S-a văzut și o cetacee marină, aruncată de valuri pe țărîm, lungă de 50 de coți (22,18 m).

CAPITOLUL 4

1 Prima regiune a Arabiei dinspre Babylonia o formează Maikene²⁸⁰. În fața acesteia se află, de o parte, deșertul arabilor, de altă parte, mlaștinile chaldeilor, formate de Eufrat cînd se revarsă, în sfîrșit, de altă parte, Marea Persiei. Deși este o regiune cu atmosferă încărcată, cu multă ceață și ploi și, în același timp, bîntuită de arșiță, ea este totuși foarte roditoare. Vița de vie crește în mlaștini, în care se aruncă pămînt pe niște rogojini atîta doar cît să poată adăposti rădăcina viței, astfel încît aceasta adeseori e purtată de apă (dintr-un loc într-altul), și iarăși apoi este fixată în vechiul ei loc cu țărîși.

2 Mă întorc acum la cuvintele lui Eratosthenes, pe care le rostește în continuare despre Arabia. Căci acesta vorbește despre partea de miazănoapte a Arabiei și despre deșertul ei care se întinde între Arabia Fericită, coile-syri și iudei, pînă în înfundătura Golfului Arabic; astfel, el²⁸¹ spune că, de la Orașul Eroilor, care se află în înfundătura Golfului Arabic

dinspre Nil, pe la Petra²⁸² naibateilor, pînă la Babylon, sînt 5 600 de stadii (1 036 km), măsurate pe linia ce înaintează în întregime spre răsăritul de vară atingînd neamurile arabe așezate pe acest parcurs; cum sînt nabateii, chaulotaii și agraii²⁸³. Mai sus pe aceste semînții se află Arabia Fericită, care se întinde pe o suprafață de 12 000 de stadii (2 220 km) spre miazăzi pînă la Marea Atlantică. Primii ei locuitori, după syrieni și iudei, sînt niște populații de agricultori. Dincolo de acestea, pămîntul este nisipos și sterp, avînd doar puțini palmieri, spini, tamarisc și apă de puț, la fel ca Gedrosia. Îl stăpînesc arabii nomazi și crescători de cămile. Dar marginile ei dinspre miazăzi și din fața Etiopiei sînt udate de ploile de vară și se însămîntează de două ori (pe an) ca India; are rîuri ce se pierd în cîmpii și în lacuri. Această regiune a Arabiei este bogată în roade; printre altele, ea produce și miere din belșug; de asemenea, are un mare număr de animale de turmă, în afară de cai, de catiri și de porci; are, de asemenea, păsări de tot soiul, în afară de gîște și găini. Patru semînții dintre cele mai mari populează ultima regiune pomenită și anume: mineii²⁸⁴, într-o parte a ei de lîngă Marea Roșie, iar orașul cel mai mare al acestora este Carna sau Carana²⁸⁵; imediat în continuarea mineilor sînt așezați sabeii, cu metropola lor Mariaba²⁸⁶; a treia semînție o formează cattabanii²⁸⁷ care se întind pînă la strîmtorile și la punctul de traversare a Golfului Arabic; capitala acestora se cheamă Tamna²⁸⁸. Spre răsărit locuiesc mai cu seamă chatramoliții care au un oraș numit Sabata²⁸⁹.

768

3 Toate aceste așezări sînt cîrmuite de un monarh și sînt prospere, împodobite frumos cu temple și cu palate regale. Casele lor seamănă cu cele egiptene în privința legării grinzilor. Cele patru nome sau prefecturi stăpînesc (fiecare) cîte o regiune mai mare decît Delta Egiptului. Domnia nu se moștenește din tată-n fiu, ci o preia primul fiu care se naște în familiile de vază, după așezarea pe tron a regelui. Căci odată cu instalarea cuiva la domnie, se înregistrează

femeile gravide ale oamenilor de frunte și li se pun paze ca să se știe care naște prima. Potrivit legii, fiul acesteia este luat și crescut cu onoruri regale ca un viitor urmaș.

4 Cattabania produce tămâie, iar Chatramotitis, smirnă. Și acestea și celelalte arome le dau negustorilor în schimbul unor mărfuri. Sosesc la ei negustori din Ailana; aceștia parcurg drumul pînă la Minaia²⁹⁰ în 70 de zile. Iar Ailana este un oraș situat în cealaltă îndură a Golfului Arabic, cea dinspre Gaza, îndura numită și Ailanites, după cum v-am spus²⁹¹. Gerrhii ajung la Chatramolitis în răstimp de 40 de zile. Țărml Golfului Arabic cel de-a lungul Arabiei, începînd de la îndura Ailanites, după cîte au consemnat istoriografului Alexandru și Anaxicrates²⁹², este de 14 000 de stadii (2 590 km); este însă o apreciere excesivă. Țărml acestui golf, măsurat pe lîngă coasta troglodytică, ce cade în dreapta celor care pornesc în călătoria pe mare din Heroonpolis („Orașul Eroilor“), pînă la Ptolemais și la regiunea în care se vînează elefanții, însumează 9 000 de stadii (1 665 km) lungime; acest țărml înaintează spre miazăzi abătîndu-se puțin spre răsărit. De aici pînă la strîmtorile golfului (Arabic) sînt cam 4 500 de stadii (832,50 km), interval în care țărml înaintează mai mult spre răsărit. Strîmtorile golfului sînt create de un promontoriu numit Deire²⁹³, ce înaintează spre Etiopia; pe acest promontoriu e clădit un orașel cu același nume, populat de ichthyophagi. Aici se află, după cîte se spune, o columnă a lui Sesostris Egipteanul²⁹⁴, care menționează în scriere hieroglifică despre trecerea faraonului egiptean prin aceste locuri. Sesostris pare să fie primul cuceritor al Etiopiei și al Troglodyticeii. Din Deire, el a trecut apoi în Arabia și de acolo a cutreierat toată Asia. De aceea, în multe părți, se pomeneste de valurile lui Sesostris și de unele temple ale zeilor egipteni ridicate de el. Iar strîmtorile din părțile promontoriului Deire se îngustează pînă la 60 de stadii (11,10 km). Dar, în prezent, ele nici nu se mai cheamă strîmtori. Călătorii care se apropie pe

apă de acest loc, în părțile unde brațul de mare dintre continente este cam de 200 de stadii (37 km), întâlnesc șase insule una lângă alta care umplu strimtoarea și lasă doar niște canale de trecere pentru vase, înguste de tot; prin ele își transportă mărfurile, în plase, într-o direcție sau alta, și pe acestea le numesc strimtori. Dincolo de insule, navigația ce urmează duce în golf, parcurgînd pe lângă țarm regiunea producătoare de smirnă, înspre miazăzi și, în același timp, spre răsărit. Această regiune se întinde pînă la Cinnamomophora („Regiunea producătoare de scorțișoară“), pe o distanță cam de 5 000 de stadii (925 km). Dincolo de această regiune nimeni, după cîte se spune, nu a ajuns pînă acum. Pe țarm nu sînt multe orașe, dar în inima ținutului, ele sînt numeroase și bine populate. Acestea sînt informațiile aduse de Eratosthenes²⁹⁵. Mai trebuie să adăugăm acum și știrile provenite de la alți autori.

5 Artemidoros²⁹⁶, așadar, spune că promontoriul care înaintează din Arabia spre Deire se cheamă Akila²⁹⁷. Populația din preajma Deirei are organele mutilate. Cei care navighează de la Heroonpolis pe lângă țarmul troglodytic întâlnesc în cale un oraș numit Philotera²⁹⁸, nume primit după al sorei lui Ptolemeios al doilea²⁹⁹; acest oraș a fost întemeiat de Satyros³⁰⁰ care a fost trimis să iscodească locurile unde se face vînătoarea de elefanți și Troglodytica. După Philotera, se întâlnește un alt oraș, Arsinoe³⁰¹, apoi gurile de revărsare ale unor ape calde, amare și sărate, care dau în mare țîșnind dintr-o stîncă înaltă. În apropiere se înalță un munte, în mijlocul cîmpiei, de culoarea miniului. Urmează apoi Myos-hormos³⁰², numit și Stațiunea Afroditei, un mare port, avînd o intrare întortocheată; în fața lui se află trei insule, două înțesate de măslini, a treia mai puțin adumbrită, dar plină de bibilici. Apoi, în continuare, se întâlnește Golful Acathartos³⁰³ („Necurat“), care se deschide în fața Thebaidei la fel ca Myos-hormos; el este într-adevăr „murdar“ pentru că este năpădit de stînci ascunse sub apa mării, de spinări de roci și de furtuni care bîntuie cea mai

770 multă vreme. Aici este situat orașul Berenike³⁰⁴ în infundătura acestui golf.

6 Dincolo de golf se află insula numită Ophiodes³⁰⁵ („A șerpilor“), nume de conjunctură — pe care însă regele a mintuit-o de șerpi — atât pentru că mulți oameni care acostau aici erau omorîți de reptile, cât și datorită pietrelor de topaz. Topazul este o piatră transparentă ce strălucește ca aurul încît ziua nu se vede (pentru că emană raze mai puternice decît soarele), noaptea însă culegătorii o văd. Aceștia, așezînd în preajma ei vreun vas (în timpul nopții), ca semn, o sapă din pămînt, ziua. Există o organizație formată din bărbați desemnați anume pentru paza și culegerea acestei pietre, întreținuți de regii Egiptului.

7 Dincolo de această insulă se întîlnesc multe semînții de ichthyophagi și de nomazi, apoi Portul Salvării³⁰⁶, pe care unii dintre conducători, scăpînd aici din mari primejdii, l-au numit astfel datorită acelor împrejurări. Dincolo de ichthyophagi și de nomazi urmează o mare schimbare în forma litoralului și a golfului; într-adevăr, coasta pe lingă care plutește corabia nu mai este abruptă și, într-un fel, ea se apropie de Arabia; marea aici nu este adîncă, fiind pe alocuri chiar numai de 2 orgyi (3,548 m), iar suprafața ei pare o pajiște verde, deoarece mătasea broaștei și algele de mare care cresc în strîmtoare în mare cantitate lasă acest aspect verzui; tot aici, pe lingă verzeala apei, mai cresc și arbori în apă. Strîmtoarea mai are și o mulțime de cîini de mare. Urmează apoi Munții Taurilor, doi masivi care, de la distanță, au forma asemănătoare cu a taurilor. Apoi se vede un alt munte care are un templu al Isidei, construcție închinată zeiței de către Sesostris. Vine apoi la rînd o insulă în care cresc măslini, inundată adesea de mare; dincolo de ea se află Ptolemais³⁰⁷, un loc destinat vinătoarei de elefanți; așezarea a fost construită de Eumedes³⁰⁸ care a fost trimis de Ptolemaios Philadelphul anume pentru o astfel de vinătoare. Acesta, a înconjurat în taină o oarecare peninsulă cu șanț și cu îngrădire, apoi a ară-

tat toată grija și atenția față de oamenii care-i puneau piedici, făcându-și-i prieteni în loc de dușmani.

8 În acest spațiu se varsă în mare un braț desprins din râul așa-numit Astaboras³⁰⁹, care, izvorînd dintr-un lac, o parte și-o varsă în mare, cea mai multă însă o unește cu apele Nilului. Urmează apoi șase insule numite Latomia³¹⁰. Dincolo de acestea se întilnește gura numită Sabaitică, iar în interiorul ținutului, o fortăreață construită de Tosuchos³¹¹. Vine apoi la rînd un port numit Elaia („Măslinetul”³¹²) și insula lui Straton³¹³, iar dincolo de ele, portul Saba³¹⁴ și teritoriul vînătoarei de elefanți care poartă același nume. La vale de aceste locuri se întinde regiunea numită Tenesis³¹⁵, aflată în stăpînirea egiptenilor fugari care au dezertat de la Psammetichos; ei se cheamă *sembriți* ca și cum ai zice „venetici”; sînt cîrmuiți de o femeie, care este regina lor, sub stăpînirea căreia se află și Meroe³¹⁶, o insulă a Nilului din apropierea acestor locuri. Mai sus de ea este o altă insulă în fluviu nu mult mai departe, populată de aceiași fugari. De la Meroe pînă la această mare este o cale de 15 zile pentru un om ușor echipat. În preajma Meroei se află și confluența Astaborei, a lui Astapos și a lui Astasobas³¹⁷ cu Nilul. 771

9 Pe malurile acestor râuri locuiesc rhizophagii³¹⁸ („cei care se hrănesc cu rădăcini”), numiți și helei („cei din mlaștini”), pentru că taie rădăcinile de pe malul mlaștinei pe lîngă care locuiesc, le zdrobesc cu piatra și își fac din ele o pastă făinoasă pe care o coc la soare și o consumă în loc de pîine. Locurile adăpostesc și lei; aceste fiare sînt alungate din zonele lor de aici de niște țințari uriași care se agită în zilele ce premerg răsăritul Constelației Cîinelui. Prin apropiere trăiesc și spermatophagii³¹⁹ („cei care se hrănesc cu semințe”); aceștia, în împrejurările cînd le lipsesc semințele, se hrănesc cu ghindă, preparînd-o cum prepară rhizophagii rădăcinile. După Elaia³²⁰, se întilnesc Observatoarele lui Demetrios³²¹ și Altarele lui Conon³²². În interiorul acestui ținut crește multă trestie indiană. Se cheamă regiunea muntelui Corakion³²³. Mai în adîncime se află și

Endera³²⁴, o așezare de oameni în pieile goale, care se servesc de arcuri și săgeți făurite din trestie călitate în foc. Aceștia ținesc animalele mai mult din copaci, uneori însă și de la sol. La ei se găsește o mare mulțime de boi sălbateci. Trăiesc hrănindu-se cu carnea acestora și a altor animale sălbatice. Când nu reușesc să vîneze nimic, coc pe cărbuni pieile de animale uscate și se mulțumesc cu o astfel de hrană. Au obiceiul să impună copiilor sub vîrsta pubertății întreceri la tragere cu arcul. Dincolo de Altarele lui Conon este portul Melinos³²⁵. Mai sus de port se află o fortăreață numită a lui Coraos³²⁶ și un teren de vîntoare al lui Coraos, apoi o altă fortăreață și alte mai multe terenuri de vîntoare. În continuare vine la rînd Portul lui Antiphilos³²⁷ și populația ce se hrănește cu carne; este vorba de oamenii așezați mai sus de port, care au organele mutilate, iar femeile lor sînt supuse sterilizării ca la iudei.

10 Încă și mai departe de aceștia, înspre miazăzi, se află kynamolgii³²⁸ („mulgătorii de cățele“), cărora oamenii din partea locului le zic sălbateci; ei poartă plete și barbă lungă și cresc ciini foarte mari, cu care vînează boi indieni veniți la ei din regiunea vecină, fie alungați de fiare, fie din lipsa pășunilor; iar imigrarea acestor animale are loc de la tropicul de vară pînă în mijlocul iernii. De la Portul lui Antiphilos, în continuare, urmează un port numit Dumbrava mutilaților³²⁹ și orașul Berenike de lingă Sabai, apoi Sabai³³⁰ însăși, care este un oraș foarte mare, și Dumbrava lui Eumenes³³¹. Mai sus de dumbravă se găsește orașul. Darada³³² și un loc pentru vîntoarea de elefanți, numit „La fîntină“³³³. Aici locuiesc elephantophagii („cei care se hrănesc cu carne de elefant“) și care vînează aceste animale în felul următor: pîtiți în copaci, ei pîndesc cum trece turma prin pădure, dar nu o atacă ci numai de animalele rătăcite de turmă se apropie pe furiș, din spate, și le taie nervii. Unii le ucid cu săgeți înmuiate în venin de șarpe. Tragerea cu arcul e înfăptuită de trei bărbați, doi care țin arcul și stau cu picioarele proțâpate înainte³³⁴, iar al treilea, care trage de arc.

Unii vînători își însemnează copacii sub care obișnuiesc elefanții să se reazeme pentru odihnă, apoi apropiindu-se, taie parțial trunchiul acestor arbori de la rădăcină (fără să-i doboare). Cînd animalul se apropie de arbore și se reazemă de el, copacul se răstoarnă la pămînt, iar animalul cade odată cu el, fără să se mai poată scula, deoarece picioarele cu osul lor continuu și fără îndoitură sînt țintuite locului; oamenii, coborînd atunci din copaci, taie animalul în mădularele sale. Nomazii numesc pe acești vînători „necurați“.

11 Mai sus de aceștia se află o semînție, nu prea mare, de struthophagi³³⁵ la care se găsesc niște păsări ce ating mărimea unor cerbi; aceste păsări nu pot să zboare, dar aleargă cu repeziciune la fel ca struții. Pe aceste păsări unii le vînează cu arcul, alții, acoperiți cu piei de struț; ei își viră mina dreaptă în pielea gîtului de struț și o agită așa cum își mișcă aceste păsări gîtul; cu mina stîngă împrăștie semințe pe pămînt dintr-o traistă ce-i atîrnă pe șold și cu acestea, ademenind păsările spre niște prăpăstii, le prind; aici, aflîndu-se la îndemînă oameni cu ciomege, leucid³³⁶. Pieile de struț le servesc ca îmbrăcăminte sau ca așternut. Cu acești oameni poartă război etiopienii numiți „cîrni“, care folosesc ca arme coarnele de antilopă.

12 Vecinii acestora, acridophagii³³⁷ („mîncătorii de lăcuste), sînt mai negri decît restul oamenilor de pe acele meleaguri, mai scunzi și cu viața mai scurtă. Într-adevăr, ei rar depășesc vîrsta de 40 de ani, limită la care li se ofilește carnea pe ei. Trăiesc cu lăcuste pe care vînturile de primăvară, ca libianul și zefirul, suflînd cu putere, le mînă în aceste locuri. Atunci oamenii, punînd fumăgai prin șanțurile săpate de torenți și dîndu-i puțin foc (prind ușor lăcustele); căci ele, zburînd pe deasupra, simt că li se întunecă înainte de fum și cad; vînătorii le toacă cu sare și fac din ele o pastă pe care o consumă. Mai sus de acridophagi se întinde o mare pustă, care, deși are pășuni bogate, a fost părăsită din pricina mulțimii scorpionilor și a paianjenilor mari din cei așa

numiții „patru fălci“, care s-au înmulțit la un moment dat așa de mult, încît i-au silit pe oameni să fugă care încotro pentru totdeauna de aici.

13 Dîncolo de portul lui Eumenes pînă la Deire și la strîmtorile din părțile celor șase insule, locuiesc ichthyofagii și creofagii („mîncătorii de carne“), precum și mutilații, pînă în inima ținutului. Există, de asemenea, mai multe locuri prielnice vînătoarei de elefanți și orașe neînsemnate precum și insulițe presărate în fața litoralului. Cei mai mulți locuitori ai acestor ținuturi sînt nomazi; puțini sînt cei care cultivă pămîntul.

La unii din aceștia crește arborele de tămîie în mare cantitate. Ichthyofagii adună peștele cu prilejul refluxului mării, apoi, lovindu-i de stînci, îl coc la soare; le scot apoi coastele, le coc și le adună grămadă, iar carnea, după ce o macină, o prefac într-o pastă pe care o pun din nou să se coacă la soare și apoi o mănîncă. Iarna, cînd nu pot prinde pește, adună coastele de pești puse grămadă și, măcinîndu-le, fac din ele pastă și o consumă, iar oasele mai proaspete le sug. Unii se hrănesc cu carne de scoică. Pe acestea le adună în unele gropi sau lagune ale mării, aruncîndu-le de mîncare peștișori și astfel ei consumă scoici, cînd se rărește peștele. Au, de altfel, diferite crescătorii de pește, din care-și fac rezerve. Unii dintre cei care locuiesc pe un țărm lipsit de apă călătoresc cu toată casa cîntînd, timp de cinci zile, pînă dau de izvoare cu apă; acolo, aruncîndu-se cu burta la pămînt, ei beau aplecați peste apă ca vitele, pînă-și umflă pîntecele ca o tobă, apoi se întorc înapoi la mare. Locuiesc în peșteri sau în colibe acoperite cu frunze de măslin și construite cu grinzi și bîrne din șira spinării și din coastele cetaceelor.

14 Chelonofații³⁹⁸ („consumatorii de broaște țestoase“) folosesc ca adăpost carapacele țestoaselor, care sînt atît de mari încît pot să și plutească în ele. Alții apoi își fac locuințele în algele marine aruncate în mare cantitate pe țărm, făcînd din ele grămezi înalte în formă de coline și săpîndu-le apoi pe dinăuntru. Pe morții aruncați pe țărm de flux, ei îi

azvirle din nou în mare ca hrană peștilor. Dintre insule, trei anume se află de aici în continuare, una se cheamă Insula broaștelor țestoase, alta Insula focilor și alta Insula șoimilor³³⁹. Întreg țărmul are palmieri și crânguri de măslini și de dafini și nu numai dincoace de strimtori ci pe o mare porțiune și dincolo de ele. Există și o anumită Insulă a lui Philippos³⁴⁰, în dreptul căreia, mai sus de țărmul continental, se află regiunea lui Pythangelos³⁴¹, destinată vânătoarei de elefanți. Urmează apoi orașul Arsinoe³⁴² și un port, iar dincolo de ele, promontoriul Deire. Și mai sus de aceste locuri se află un teren de vînat elefanții. De la Deire în continuare se întinde regiunea producătoare de plante aromate; prima parte a ei produce smirnă; ea aparține ichthyophagilor și creophagilor; tot aici cresc arbustul egiptean, persea și dudul egiptean. Mai sus de acest loc este teritoriul lui Lichas³⁴³ de vînat elefanți; aici, pretutindeni, sînt ochiuri de apă rămase de la ploi, în care, cînd seacă, elefanții sapă cu trompa și cu dinții adevărate puțuri pînă dau de apă. Pe acest țărm pînă la promontoriul Pytholaos sînt două lacuri foarte mari; unul din ele are apă sărată pe care o numesc mare, celălalt are apă dulce care alimentează și hipopotami și crocodili, iar pe maluri crește papirusul. Se văd și păsările ibis prin împrejurimi. Deja oamenii din vecinătatea promontoriului Pytholaos sînt întregi la trup. Dincolo de aceștia se întinde regiunea cu arbori de tămîie. Aici se află un promontoriu și un templu cu un crîng de plopi. În interiorul regiunii este o luncă fluvială numită a Isidei și alta numită Lunca Nilului³⁴⁴. În amîndouă cresc arbori de smirnă și arbori de tămîie. Există apoi și un anumit loc care primește și se umple (ca un bazin) din apele ce curg din munți și, dincolo de acestea, este Leontoscopos („Observatorul leului”³⁴⁵) și Portul lui Pythangelos. Regiunea din continuare produce un fel de lauri din care se produce scorțișoara. În continuare se află mai multe lunci de rîuri, în care crește arborele de tămîie, întilnit pe maluri, și rîuri pînă la „Regiunea producătoare de scorți-

șoară³⁴⁶. Rîul care mărginește această regiune produce multă papură. Urmează apoi un alt rîu ca și portul Daphnus³⁴⁷ și Lunca numită a lui Apollon³⁴⁸, care are, pe lîngă tămîie, și smirnă și scorțișoară. Dar scorțișoara apare în mare cantitate în părțile din interiorul ținutului. Urmează apoi muntele Elefantul³⁴⁹ ce se înalță deasupra mării și un canal, apoi, în continuare, un port mare, Psygmos³⁵⁰, și o adăpătoare, numită a kynokephalilor³⁵¹ („a căpcăunilor“), și ultimul promontoriu al acestui țărm, numit Notukeras³⁵² („Cornul Sudului“). Dacă se face ocolul acestuia, direcția călătoriei nu mai este spre miazăzi, zice...*, descrieri de porturi nici de locuri, deoarece nu mai sînt cunoscute locurile de pe litoralul din continuare.

15 Sînt și colonne și altare ale lui Pytholaos, Lichas, Pythangelos, ale Leului, Charimortos³⁵³, de-a lungul țărmului cunoscut, care se întinde de la Deire pînă la Notukeras, dar nu se cunoaște lungimea lui. Regiunea are mulți elefanți și lei numiți furnicari; aceștia au organele genitale întoarse, sînt aurii la blană și cu părul mai rar decît cei din Arabia. Regiunea mai are și leopardzi puternici precum și rinoceri. Aceștia din urmă doar cu puțin sînt mai mici decît elefanții în lungime, nu cum pretinde Artemidoros³⁵⁴, cu toate că, după mărturisirea sa, i-a văzut la Alexandria, ci cam cît...** de înalți, cel puțin după rinocerul văzut de noi, nici pe departe nu seamănă la culoare cu merișorul, ci mai mult cu elefantul, ca mărime este cît un taur; la înfățișare este foarte apropiat de mistreț și mai ales la rit, în afară de nas, care este un corn încovoiat mai tare decît orice alt os; rinocerul folosește cornul ca armă la fel ca mistrețul dinții, are și două șiruri de coame ca niște încolăcirii de balaur care îl încing de la șira spinării spre burtă, una mai spre gît, alta spre șolduri. Aceste amănunte le dăm noi înșine după animalul pe care l-am văzut. Artemidoros mai adaugă la lămuriri faptul că acest animal se luptă cu ele-

*' ** Lacune în text.

fantul într-un mod aparte, pentru pășune, virindu-i-se cu ritul pe dedesubt și spărgându-i cu cornul burta, dacă nu-i apucat mai repede de trompa și dinții elefantului.

16 Trăiesc în aceste locuri și „cămile leopardzi“, adică girafe, fără să aibă nimic comun cu leopardzii. Prin faptul că girafa are blana pestriță seamănă mai mult cu păunii, care se disting prin petele lor vârgate. Părțile posterioare ale girafei sînt mult mai scunde decît cele anterioare, încît pare că șade cu partea dinspre coadă care are înălțimea unui bou; picioarele din față nu sînt mai scunde decît ale cămilelor; gîtul se ridică drept în sus; creștetul capului îl are mult mai sus decît cămila. Din cauza acestei asimetrii, cred eu, acest animal nu are viteza atît de mare cît a spus Artemidoros³⁵⁵, exagerînd-o mult. Dar, de fapt, girafa nici nu este o fiară, ci mai de grabă un ierbivor. Căci nu arată nici o agresiune. Aici se nasc, spune acesta, și maimuțe și babuini și kebi³⁵⁶, care au fața asemănătoare cu a leului, iar restul corpului, cu pantera, și mărimea unei gazele; există și tauri sălbatici și carnivori, roșietici la piele, care întrec mult în mărime și viteză pe cei de la noi. Există, de asemenea, un soi de hienă, un amestec de lup și ciine, după cîte spune Artemidoros. Cele pe care le pomenește Metrodoros din Skepsis³⁵⁷ în cartea sa *Despre deprindere* seamănă mai mult a povești și nu trebuie să ne preocupe. Artemidoros³⁵⁸ a vorbit și despre șerpi uriași de 30 de coți (13,308 m), care prind elefanți și tauri, și despre a căror dimensiuni iată cum vorbește: șerpii indieni și libyeni sînt încă și mai fabuloși, pe care — zice — crește pînă și iarbă.

17 Troglodyții³⁵⁹ duc o viață la fel ca nomazii. Fiecare trib e cîrmuit de un tiran. Și femeile și copiii le au în comun, în afară de tirani. Cel care se atinge de femeia tiranului are de plătit o oaie drept pedeapsă. Femeile lor își vopsesc în negru genele și sprîncenele cu multă grijă și poartă la gît un șirag de scoici împotriva farmecelor. Bărbații se bat pentru pășuni, luptîndu-se mai întîi cu brațele, apoi cu

776 pietrele, iar cînd se produce vreo rană, folosesc și săgeți și cuțite. Îi despart femeile care intră în mijlocul lor și îi înduplecă prin rugăminți. Hrana lor constă din carne și din oase măcinate laolaltă, înfășurate în piei, apoi coapte sau gătite în mai multe feluri de bucătari pe care îi numesc „necurați“, pentru că nu mănîncă numai carne ci și oase și piei. Consumă și, singe și lapte, amestecîndu-le. Cei mai mulți beau apă cu infuzie de paliur, o plantă cu ghimpi pentru gard viu, în vreme ce tiranii o beau amestecată cu miere, pe care o scot dintr-o anumită floare. Au și iarnă în anotimpul cînd bat la ei vînturile etesiene și cînd plouă; restul timpului este vară. Umblă în picile goale, dar se și îmbracă uneori în piei de animale și poartă scuturi. Ei nu numai că au organele mutilate, ci unii chiar sînt tăiați împrejur ca egiptenii. Etiopienii megabari³⁶⁰ adaugă la ciomege măciuci de fier, dar se folosesc și de lănci și scuturi făcute din piei crude, iar ceilalți etiopieni întrebuintează săgețile și lăncile. Unii dintre troglodyți își înmormîntează morții legînd gîtul cadavru-lui de picioare cu vergele de paliur, apoi îndată aruncă peste el pietre plini de voie bună și rîzînd, pînă ce astupă mortul din vederea lor. Iar după ce pun deasupra mormîntului un corn de capră, pleacă. Fac drumuri noaptea legînd tălângi la gîtul masculilor din turmă, ca să îndepărteze din calea lor fiarele care se tem de zgomot. Folosesc și torțe și săgeți împotriva fiarelor; fac și de veghe pentru paza turmelor, cîntînd pe lîngă foc.

18 După ce relatează aceste lucruri despre troglodyți și despre vecinii lor etiopienii, Artemidoros se întoarce la arabi. El³⁶¹ înfățișează în primul loc pe cei care mărginesc malul Golfului Arabic și sînt așezați în fața troglodyților, începînd de la Poseidion. Acesta³⁶², zice, este situat mai în interiorul înfundăturii (Ailanitice); imediat în continuare de la Poseidion este un crîng de palmieri cu apă din belșug, care este foarte prețuit, deoarece întreaga regiune din jur este bîntuită de arșiță, fiind lipsită de apă și de umbră. În acest crîng, dimpotrivă, se află o

minunăție de palmieri roditori. Stăpîni peste acesta sînt un bărbat și o femeie, aleși după criteriile de neam; ei îmbracă piei de animale și-și procură hrana de la palmieri. Dorm în copaci unde-și fac colibi, din cauza fiarelor numeroase. Dincolo de ei se găsește Insula focilor, care se cheamă astfel datorită numărului mare al acestor animale. În apropierea insulei se găsește un promontoriu, care se întinde înspre Petra („Stîncă“) arabilor numiți nabatei și spre regiunea Palestinei, în care mineii și gerrheii și toate populațiile din vecinătate își aduc mărfurile lor de aromate. Urmează un alt țarm, numit mai înainte Țarmul maraniților³⁶³, aceștia erau, parte, agricultori, parte, nomazi, în prezent aparținînd însă garindeilor³⁶⁴ care i-au nimicit pe maraniți prin vicleșug: căci i-au atacat pe cînd maraniții țineau praznicul lor obișnuit din cinci în cinci ani și i-au nimicit și pe aceștia și pe alții, atacîndu-i și distrugîndu-i din temelii. Urmează apoi Golful Ailanites și regiunea nabateilor care este bine populată și bine înzestrată cu pășuni; tot ei populează și niște insule situate în apropierea țarmului. Nabateii, la început, au fost oameni pașnici, mai tîrziu însă, ei se apucară să prindă în plase pe cei care veneau pe mare din Egipt. Dar și-au luat pedeapsa, cînd o flotă a pornit împotriva lor și i-a nimicit. În continuare se află o cîmpie bine înzestrată cu arbori și cu izvoare de apă și înșesată de turme felurite și de alte animale, dar și de catiri. Mai trăiesc în acea cîmpie și o mare mulțime de cămile sălbatice, de cerbi și de gazele; de asemenea, lei și leoparzi și lupi încă se află mulți pe acolo. În fața acestui țarm se găsește o insulă numită Dia³⁶⁵. Dincolo de cîmpie se deschide un golf cam de 500 de stadii (92,50 km), împrejmuț de munți și cu intrare anevoioasă. În jurul lui trăiesc populații care se ocupă cu vînătoarea sălbăticiunilor de uscat. Sînt apoi trei insule pustii, pline de măslini, nu din cei de la noi, ci din soiuri din partea locului, pe care-i numim etiopici, a căror lacrimă (a sevei) are și puteri vindecătoare. În continuare, se întinde un litoral pietros, iar dincolo de el, țarmul

777

este prăpăstios și oferă o plutire anevoioasă cam pe o distanță de 1000 de stadii (185 km), avînd rare porturi sau locuri de acostare, pentru că de-a lungul acestui țârm se întinde un munte prăpăstios și înalt. Urmează apoi poalele lui stîncose pînă la mare care, mai ales în perioada vînturilor etesiene și a ploilor ce cad cu acel prilej, prezintă primejdii fără scăpare. În continuare se deschide un golf cu insule risipite ici colo și, imediat lîngă el, trei dune de nisip negru foarte înalte, iar dincolo de ele, portul Charmothas³⁶⁶ cu o circumferință de aproximativ 100 de stadii (18,50 km), cu intrarea îngustă și primejdioasă pentru orice ambarcațiune. Se varsă și un rîu în acest golf. În mijlocul lui se află o insulă plină de arbori, frumos cultivată. Urmează apoi un țârm povîrnit și, dincolo de el, niște golfuri și o regiune ocupată de nomazi care trăiesc de pe urma cămîlelor. Căci de pe cămîle luptă, pe cămîle își parcurg drumurile, cu laptele lor se hrănesc și consumă și carne de cămilă. Pe la ei curge un rîu care rostogolește la vale firișoare de aur, dar nu știu să-l prelucreze. Aceștia se cheamă debai³⁶⁷; unii din ei sînt păstori, alții agricultori. Nu redau numele celor mai multe din aceste seminții, din cauza lipsei lor de faimă și totodată din cauza neobișnuinței exprimării lor. Imediat lîngă aceștia trăiește un neam de oameni mai blînd decît vecinii lor; acesta populează un teren mult mai viguros, care este bine înzestrat cu apă și udat de ploi; de asemenea, la ei se află aur de mină, nu firișoare, ci bulgări întregi care nu au nevoie de multă curățire; cei mai mici din acești bulgări de aur au mărimea unui simbure, cei mijlocii sînt cît un motocel, iar cei mai mari, cît o nucă. Localnicii găuresc acești bulgări și îi înșiră pe ață învîrstați cu pietre lucioase, făcînd din ele un șirag pe care îl poartă în jurul gîtului; tot astfel folosesc și simburii. Ei vînd și vecinilor aur la preț ieftin, dînd pentru aramă aur întreit, pentru argint, aur îndoit, din cauza nepriceperii lor în prelucrarea auru- lui și a lipsei mărfurilor de schimb, a căror folosință pentru viață e de mai mare trebuință.

19 Vecin cu aceștia este pământul prea fericit al sabeilor³⁶⁸, o seminție foarte mare, la care se produce și smirnă și tămîie și scortîșoară. Pe litoral crește și arbustul balsam și o altă iarbă foarte bine mirositoare, dar al cărei miros se evaporează repede. Se văd pe aici, dealtfel, și palmieri cu miros plăcut și trestie. Dar mai sînt și șerpi de o palmă, roșii la piele, care sar chiar pînă la înălțimea șoldului; mușcătura lor este fără leac. Datorită roadelor pe care natura le oferă din belșug, oamenii de aici trăiesc în trîndăvie și ușurătate. Cei mai mulți se culcă pe rădăcinile copacilor după ce i-au tăiat, și sînt organizați în sate. Mărfurile lor le primesc mereu vecinii care le transmit celor așezați în imediata lor apropiere și tot astfel pînă în Siria și Mesopotamia. Pe cei care cad în somn letargic din cauza mirosurilor tari îi trezesc afumîndu-i cu bitumen și cu barbă de țap. Orașul sabeilor, Mariaba, este clădit pe un munte bine împădurit. Regele este stăpîn peste judecări și peste celelalte domenii, dar nu este îngăduit să iasă din palat, căci îl omoară mulțimea cu pietre, la porunca unui oracol. Altfel, regele și oamenii din apropierea lui trăiesc în desfătările femeilor. Populația parte cultivă pământul, parte face negoț cu aromate, atît producție locală cît și import din Etiopia, trecînd după ele prin strîmtori, pe niște bărci din piele. Au așa de mare belșug de aromate încît, în loc de lemne, folosesc și esențe de tămîie, de scortîșoară, de laur și de celelalte. La sabeii crește și arbustul de tămîie de India, cu parfumul cel mai bine mirositor. Aceștia și gerrheii s-au îmbogățit din negoț mai mult decît toți ceilalți oameni; ei au foarte multă veselă din aur și argint, de asemenea, paturi, scaune, vase mari și cupe, precum și case somptuoase; ba au pînă și uși, ziduri și acoperișuri făurite din fildeș, din aur, argint și pietre, împeștritate ca un mozaic. Aceste informații le-a dat Artemidoros³⁶⁹ despre sabeii, celelalte le înfățișează, parte, la fel cu Eratosthenes, parte, le preia de la alți istorici.

20 El³⁷⁰ povestește, așadar, că, după părerea unora, Marea Erythree sau Roșie își trage numele de la

culoarea ei aparentă, deoarece se oglindește în ea fie lumina soarelui, cînd acesta ajunge la zenit, fie munții care par roșietici sub dogoarea soarelui. Căci s-au presupus amîndouă cauzele. Ctesias³⁷¹ din Cnidos vorbește de un izvor cu apă roșietică și chiar de un roșu aprins de chinovar. Agatharchides³⁷² însă, conțetăeanul lui, care a primit informația de la un oarecare Boxos, (persan) de neam, povestește că un pers cu numele Erythras³⁷³, văzînd o herghelie de cai cum era gonită pînă la mare de o leoaică ce alerga întepată de un tăun, îndată ce herghelia traversă brațul de mare într-o insulă, acela, făcîndu-și niște plase, fu primul om care traversă marea în acel ostrov. Găsindu-l minunat pentru așezări ome-nești, el s-a întors cu herghelia în Persia, dar a trimis coloniști în acea insulă, ba și-n altele și pe țăr-mul continental din vecinătate și a dat mării numele lui. Alții arată că un fiu de-al lui Perseus, Erythras³⁷⁴, a fost conducătorul acestor locuri. După aprecierea unora, distanța de la strîmtorile Golfului Arabic pînă la hotarul ultim al „Regiunii producă-toare de scorțișoară“ este de 5 000 de stadii (925 km), fără să se aprecieze dacă s-au luat în considerare regiunile dinspre miazăzi sau cele dinspre răsărit. Se mai spune și că smaragdul și berilul se află aici în minele de aur. Există la arabi, după cîte spune Poseidonios³⁷⁵, și sare bine mirositoare.

21 Primii locuitori din sus de Syria sînt nabateii și sabeii care populează Arabia Fericită. Aceștia de multe ori cutreierau Syria, înainte de ocuparea acesteia de către romani. În prezent, și aceștia și syrienii sînt supușii romanilor. Metropola nabateilor este așa-numita Petra³⁷⁶ („Stîncă“). Căci localitatea este clădită într-un loc neted, pe cîmpie, dar locul este înconjurat de stînci prăpăstioase și povîr-nite în exterior, cu izvoare bogate pentru alimenta-rea cisternelor și a grădinilor, în interior. În afara acestui briu de stînci, întreaga regiune este pustie, în cea mai mare parte a ei, și mai cu seamă înspre Iudeia. Tot pe aici trece și cel mai scurt drum, și și anume, de trei sau patru zile pînă la Hieracus, de

cinci zile pînă la cringul de palmieri. Petra este condusă de un rege ales mereu din familia regală. Regele are ca purtător de grijă pe unul din tovarășii săi, numit frate. Orașul este cîrmuit după legi foarte bune. Athenodoros³⁷⁷, filosoful și prietenul nostru, care a rămas mai mult timp la Petra, povestea despre aceștia cu multă admirație. Căci după cum spune el, a găsit statorniciți aici mulți romani și mulți alți străini. Pe străini i-a văzut de multe ori legiuindu-se pe la procese, și unii contra altora și contra băștinașilor, dar n-a observat pe nici unul dintre băștinași purtîndu-se pe la judecăți, ci trăind într-o deplină înțelegere.

22 Multe informații despre particularitățile țării aduce și recenta expediție romană din vremea noastră, condusă de Aelius Gallus³⁷⁸ împotriva arabilor. Pe acesta l-a trimis Caesar Augustus să cerceteze neamurile și locurile acestea ca și pe cele etiopiene, deoarece vedea că Troglodytica, cea din continuarea Egiptului, se învecinează cu aceștia și că Golful Arabic care desparte pe arabi de troglodyți este foarte îngust. S-a gîndit, așadar, fie să și-i apropie, fie să-i supună. Prezenta un anume interes și faptul că de multă vreme le mersese vestea de oameni foarte bogați, că dau aromate pe aur, argint și pietre de foarte mare preț și că din aceste averi primite nu cheltuiesc nimic pe mărfuri importate din afară. De aceea, el spera fie să și-i facă prieteni pe acești oameni bogați, fie să-i supună, în caz că îi arătau dușmănie. Ceea ce i-a dat imbold era și nădejdea ce-i venea de la nabatei, care-i deveniseră prieteni și-i promisera că îl vor sprijini în orice încercare. 780

23 Întemeiat pe aceste promisiuni, a pornit Gallus expediția³⁷⁹. L-a înșelat însă reprezentantul nabatilor, Syllaios, care a făgăduit că-i va călăuzi pe drum, le va procura toate proviziile și va colabora cu ei. Dar, uneltind în toate acțiunile sale, acesta nu le-a indicat o cale pe lîngă țarm, nici vreuna pe uscat în toată siguranța, ci i-a purtat pe căi neumblate și ocolite, prin locuri lipsite de orice resurse, pe lîngă coaste fără porturi, sau pline de stînci as-

cunse sub apă sau cu apă puțin adîncă. Cel mai mult îi hărțuiau fluxurile și refluxurile prin astfel de locuri. În primul rînd, greșeala lor de căpetenie a fost că și-au construit corăbii mari, cu toate că război pe mare aici n-a avut loc nici atunci, nici nu va avea vreodată. Căci arabii nici pe uscat nu sînt prea destoinici luptători, necum să fie pe mare, ci au mai mult preocupări de hangii și negustori. Aelius Gallus și-a construit nu mai puțin de 80 de corăbii cu două și cu trei rînduri de vîsle și șalupe alungite, în orașul Cleopatris³⁹⁰, care se află pe un vechi canal al Nilului. Dîndu-și seama de greșeala comisă, a mai construit 130 de vase de povară, cu care a navigat apoi transportînd pe ele în jur de zece mii de pedestrași alcătuiți din romanii din Egipt și din aliați, formați din 500 de iudei și 1000 de nabatei împreună cu Syllaios. După multe pătîmiri și suferințe, el a sosit în a cincisprezecea zi pe teritoriul nabatailor, la Leukecome³⁹¹ („Satul Alb“), un mare tîrg, după ce pierduse multe vase, unele dintre ele cu întregul lor echipaj, din pricina navigației grele, dar fără să se fi luptat cu vreun dușman. Acestea le-a pus la cale vicleșugul lui Syllaios care le-a spus

781 că nu poate fi parcurs de oști terestre drumul spre Leukecome, spre care și din care caravanele de cămile cu negoț circulă într-un număr atît de mare de bărbați și de cămile, și încă pe un drum asigurat și foarte circulat pînă la Petra și din Petra, încît nu se deosebesc întru nimic de o oaste.

24 Aceasta s-a întîmplat deoarece regele Oboda³⁹² nu se prea interesa de treburile publice și mai ales de cele ale războiului — de altfel, aceasta este o trăsătură comună tuturor regilor arabi, ci le-a lăsat toate în grija procuratorului său Syllaios. Acesta, cîrmuindu-le toate cu înșelătorie, căuta, după cite cred, să spioneze regiunea și să cucerească împreună cu romanii cîteva neamuri și orașe de-ale acestora, iar apoi să devină el stăpîn peste toate, după ce romanii vor fi răpuși de foame, de suferință, de boli și de alte nenorociri cite le-a urzit acela în viclenia

sa. Gallus a debarcat la Leukecome, deoarece oștirea era atinsă de o suferință a gurii, un fel de scorbut, și de o slăbiciune a picioarelor, boli locale, care prezintă un fel de paralizie a gurii, alții a picioarelor, ce li se trage de la apă și de la plante. El a fost silit, deci, să-și petreacă aici toată vara și iarna ce-a urmat, așteptând să i se însănătoșeze soldații infirmi. Din această Leukecome se transportă obișnuit mărfurile la Petra, de la Petra, la Rhinocolura³⁸³ Feniciei de lângă Egipt, iar de acolo, în alte părți ale lumii, în prezent, cel mai des, la Alexandria de pe Nil. Mărfurile din Arabia și din India sînt transportate la Myoshormos („Portul Soarelui“). Apoi ele sînt cărate pe cămile pînă la Coptos³⁸⁴ al Thebaidei, care e situat pe un canal al Nilului, iar de aici, la Alexandria. Aelius Gallus, așadar, după ce și-a ridicat tabăra din Leukecome, a mărșăluit cu ea prin astfel de regiuni încît, datorită viclesugului călăuzelor de drum, pînă și apă a trebuit să care pe cămile. De aceea, după multe zile, a ajuns pe pămîntul lui Aretas³⁸⁵, care era înrudit cu Oboda. Aretas l-a primit pe Gallus cu prietenie și i-a oferit daruri. Trădarea lui Syllaios făcuse și acea regiune greu de străbătut, deoarece a parcurs-o în treizeci de zile, prin locuri ce ofereau ceva zeia, puțini palmieri și unt în loc de ulei de măsline, prin ținuturi lipsite de drumuri. Regiunea din continuare, pe care a avut-o de parcurs, aparținea nomazilor și era cu adevărat pustie, în cea mai mare parte a ei; se numea Ararene³⁸⁶. Regele ei era Sabos³⁸⁷. Și pe aceasta a parcurs-o Gallus prin locuri lipsite de drumuri, cheltuindu-și 50 de zile pînă să ajungă la orașul negranilor³⁸⁸ și într-o regiune pașnică și roditoare. Regele acestora fugise și orașul a fost cucerit de la primul atac. De aici în șase zile a ajuns la fluviu, ...*unde barbarii, angajîndu-se în luptă, căzură din ei vreo 10 000, iar dintre romani numai doi, deoarece localnicii foloseau armele fără pricepere, fiind cu desăvîrșire nerăzboinici, și anume arcul, lancea, sabia și praștia,

782

* Lacună în text.

dar cei mai mulți, securea cu două tășuri. Gallus cuceri degrabă și orașul numit Asca³⁸⁹ părăsit de regele lui. De aici, Gallus sosi în orașul Athrula³⁹⁰, și după ce-l supuse fără luptă, așază în el o garnizoană de pază; procurînd apoi alimente și curmale de drum, porni spre Mariaba³⁹¹ ce aparține neamului rhammaniților, care se afla sub conducerea lui Ila-saros. Timp de șase zile Gallus atacă Mariaba, ținînd-o împresurată, apoi o părăsi din lipsă de apă. Se afla la două zile de drum depărtare de „Regiunea producătoare de scorțișoară“, după cîte se putea înțelege de la prizonieri. Vreme de șase luni, Gallus și le-a petrecut pe drumuri, din cauză că era rău călăuzit. Află abia la întoarcere, cînd își dădu seama cu întîrziere de uneltire și cînd s-a înapoiat pe alte drumuri. Căci la reîntoarcere în răstimp de nouă zile, el a ajuns la Negrana³⁹², unde avu loc o bătălie, apoi de acolo, în a unsprezecea zi, la „Șapte puțuri“³⁹³, loc astfel numit după situația de fapt a locului. De aici, parcurgînd un teritoriu pașnic, ajunse în satul Chaalla³⁹⁴, apoi într-altul numit Malotha³⁹⁵, situat pe un rîu. De aici, drumul duce printr-o regiune pustie doar cu puține rezerve de apă pînă în satul Egra³⁹⁶; acesta aparține lui Oboda și este situat la mare. Întregul drum de întoarcere l-a parcurs în 60 de zile, pentru care mai înainte i-au trebuit șase luni. De la Egra, în răstimp de unsprezece zile, și-a transbordat oștirea la Myoshormos, apoi, trecînd la Coptos cu trupele care puteau fi salvate, plecă spre Alexandria. Pe ceilalți i-a pierdut, nu din pricina dușmanilor, ci a bolilor, a suferințelor, a foamei și a drumurilor grele, cîtă vreme în război s-a întîmplat să piară numai șapte oameni. Din aceste pricini, nici această expediție nu a fost de mare folos pentru cunoașterea locurilor; puțin totuși a contribuit și ea. Syllaios, care s-a făcut vinovat de toate aceste nenorociri, și-a luat pedeapsa, la Roma, față de care s-a prefăcut a fi prieten; pentru această fățarnicie a lui și acuzat și de alte fărădelegi, i s-a tăiat capul.

25 Cinnamomophora („Regiunea producătoare de scorțișoară“) este împărțită în patru părți, după cum am spus. Dintre aromatele ei, tămîia și smirna sînt produse de arbori, după cite se spune, iar foile de dafin, de arbuști. După unii autori, cel mai mult dafin provine din India, iar tămîia de cea mai bună calitate este cea din Persia. Potrivit unei alte împărțiri, întregă Arabia Fericită este fărîmitată în cinci regate; într-unul sînt războinicii și cei care se luptă pentru toți ceilalți, într-altul, agricultorii, care aprovizionează cu cereale pe ceilalți, al treilea conține meșteșugarii, al patrulea cuprinde pe producătorii de smirna, iar al cincilea, pe producătorii de tămîie; tot districtele ultime produc și foile de dafin și scorțișoara precum și nardul. Produsele de trebuință traiului nu circulă de la unii la alții, ci fiecare rămîne în patrie. Vin își procură cel mai des din curmale. Frații sînt socotiți mai de preț decît copiii. Și regii domnesc mereu din aceeași familie și totdeauna primul născut, la fel exercită și magistratii celelalte funcții. Proprietatea este comună; între toate rudele, stăpîn este cel mai vîrstnic; toți împreună au o singură femeie; cel care a apucat să intre la ea primul, se unește cu ea, după ce mai întii a pus la ușa un toiag³⁹⁷; obiceiul cere ca fiecare să poarte un toiag. Femeia își petrece noaptea lingă cel mai vîrstnic. De aceea toți sînt frații tuturor. Au legături pînă și cu mamele lor. Adulterul e pedepsit cu moartea, iar adulter este un intrus din altă gîntă. O fiică a unuia dintre regi deosebit de frumoasă, care avea cincisprezece frați, toți îndrăgostiți de ea, din această cauză, era vizitată de fiecare pe rînd fără întrerupere; obosită, se povestește că s-a slujit de următorul șiretlic: procurîndu-și toiage la fel cu ale fraților, cînd ieșea unul de la ea, pune mereu în fața ușii toiage la fel cu acela și, puțin mai tîrziu, altul, apoi altul, avînd grijă să nu-l pună pe cel ce semăna cu toiagul fratelui care urma să intre. Dar odată, cînd toți se aflau în piață, unul, apropiindu-se de ușa ei, văzu toiagul după care se înțelegea că cineva este înăuntru. Dar cum

783

pe toți frații îi lăsase în piață, presupuse că este vorba de un adulter; alergă, deci, la tatăl său și, întorcându-se cu el, s-a convins că a făcut o falsă acuzație contra sorei sale.

26 Nabateii sînt oameni cumpătați și zeloși la ciștig, încît și obștea pedepsește pe cel care-și micșorează averea, iar celui care o mărește, i se acordă onoruri. Fiind puțini sclavi, sînt sluiți mai mult de rude, fie că se servesc unii pe alții, sau fiecare pe sine, încît acest obicei se întinde pînă la regi. Fac ospete întrunindu-se cîte treisprezece oameni; la fiecare ospăț sînt doi muzicanți; regele, într-o încăpere mare, așterne mai multe mese deodată; nimeni nu bea mai mult de unsprezece cupe, folosind tot alt și alt pocal; suveranul este atît de popular încît, pe lîngă faptul că se servește singur, uneori ajunge și el să servească pe alții, ca răspuns la serviciile primite; de multe ori el dă socoteală în fața poporului, iar uneori i se cercetează și acțiunile din viața lui particulară. Locuințele lor sînt făcute din piatră prețioasă; orașele sînt lipsite de ziduri împrejmuitoare, datorită păcii care domnește la ei. Cea mai mare parte a țării este roditoare producînd de toate, în afară de ulei de măsline; folosesc în schimb uleiul de susan. Au oi albe și boi mari; țara e lipsită de cai, dar cămilele îndeplinesc munca în locul cailor. Oamenii umblă fără tunici, numai în cingători și sandale; așa fac pînă și regii, doar că aceștia au cingătoare de purpură. Unele lucruri sînt importate complet, altele nu chiar în întregime, de altfel și pentru că se găsesc în țară bunuri cum sînt aurul, argintul și cele mai multe dintre aromate, dar arama, fierul, îmbrăcămintea de purpură, lancea, șofranul, rădăcina de costus³⁹⁸, vasele cizelate, scrierea și obiectele modelate nu sînt indigene. Leșurile morților le socotesc ca pe niște gunoaie; iar după cum spune și Heraclit³⁹⁹, „cadavrele sînt considerate mai de aruncat decît gunoaiele“. De aceea în gunoaie își îngroapă pînă și regii. Ei cinstesc soarele, construindu-i un altar pe casă unde îi aduc libațiuni zilnice și îl tămîiază.

27 Cum poetul s-a exprimat astfel:

„La etiopi eu sosii, la sidonî și erembi“⁴⁰⁰,

s-a iscat nedumerirea despre cine este vorba. Chiar în legătură cu sidonii există controverse, dacă nu cumva ar trebui căutați printre locuitorii din Golful Persic, ai căror coloniști sînt sidonii de la noi, căci, după cum se spune, în Golful Persic sînt și anumiți tyrieni insulari și aradieni, ai căror coloniști sînt, se spune, cei de la noi, sau sidonienii înșiși. Dar cercetarea se face mai mult în legătură cu erembii⁴⁰¹, dacă trebuie să se înțeleagă că acest nume se referă la troglodyți, cum fac cei care scot forțat etimologia numelui de erembi de la *embainein eis ten eran*, (adică „a intra sub un anumit pămînt“), sau la arabi. Zenon al nostru⁴⁰² schimbă versul homeric astfel „Și sidonieni și arabi“. Mai convingător îl scrie Poseidonios cu o mică modificare: „și sidonieni și arambi“, ca și cum poetul ar fi numit astfel pe arabii de astăzi, așa cum i-au numit și alții pe vremea poetului. Poseidonios⁴⁰³ spune că următoarele trei neamuri, așezate în continuare unul lângă altul, dovedesc o anumită înrudire între ele și, de aceea, ele au fost desemnate prin nume apropiate, numindu-se unii armeni, alții aramai și alții arambi. Dar, așa cum trebuie să înțelegem că un singur neam a fost împărțit în trei, după deosebirile de climă care se schimbă mereu tot mai mult, tot astfel el a folosit mai multe denumiri în loc de una singură. Dar nici cei care le scriu numele *eremni* „negri“ nu merită nici o crezare; căci un astfel de nume li s-ar potrivi mai mult etiopienilor. Poetul⁴⁰⁴ vorbește și de arimi, prin care trebuie să se înțeleagă, spune Poseidonios, populația nu dintr-un anumit loc al Siriei sau al Ciliciei sau al vreunui alt teritoriu, ci populația Siriei înseși; căci locuitorii Siriei sînt aramai; poate elenii îi numeau arimai sau arimi. Iar schimbările numelor și mai ales ale celor barbare se petrec adesea; astfel pe Dariekes elenii l-au numit Dareios, pe Pharziris Parysatis, Atargatis pe

785

Athara⁴⁰⁵; pe aceasta din urmă Ctesias⁴⁰⁶ o numește Derketo. S-ar putea da ca martor al belșugului arabilor însuși Alexandru cel Mare care s-a gândit, după câte se spune, ca, la întoarcerea sa de la indieni, să le schimbe cîrmuirea în regat. Dar toate planurile lui s-au risipit odată cu moartea sa neașteptată. Unul din planuri era să ocupe Arabia, dacă arabii îl vor primi de bunăvoie, dacă nu, să se bată cu ei. Și văzînd că nici la început nici mai tîrziu ei nu i-au trimis soli, se pregăti de război, așa cum am arătat în cele de mai înainte.

CARTEA A XVII-A

REZUMAT

Această carte cuprinde Egiptul și Libya

CAPITOLUL 1

1 Deoarece, cînd am descris Arabia, am cuprins și golfurile care o îngustează și-i creează peninsula, și anume Golful Persic și Golful Arabic, laolaltă cu ea au fost parcurse și unele regiuni egiptene și etiopiene, și anume meleagurile troglodyților și ale celor din continuare pînă la capătul pămîntului, care produce scorțișoară. Acuma trebuie să înfățișăm regiunile care au mai rămas și care se află în continuarea acestor neamuri, adică regiunile din preajma Nilului. După ele, vom parcurge Libya care mai rămîne din întreaga descriere geografică. Și aici trebuie să începem cu afirmațiile lui Eratosthenes.

2 Acesta spune¹ că Nilul se află la 1 000 de stadii (185 km) depărtare spre apus de Golful Arabic, fiind asemănător (cursul său) cu litera N răsturnată (N). Căci curgînd, zice, de la Meroe spre miazănoapte cam 2 700 de stadii (499,50 km), se întoarce din nou spre miazăzi și spre apusul de iarnă pe o distanță de 3 700 de stadii (684,50 km) și, după ce înaintează contra ținuturilor din preajma Meroei și coboară tumultuos înspre Libya, făcînd a doua cotitură, curge spre miazănoapte 5 300 de stadii (980,50 km) pînă la cataracta cea mare, înclinînd puțin spre răsărit, apoi 1 200 de stadii (222 km) pînă la cataracta cea mică de lingă Syene și, în sfîrșit, alte 5 300 de stadii (980,50 km) pînă la mare. În el se varsă două riuri, care izvorăsc din niște lacuri de la răsărit, cuprinzînd între ele o insulă foarte mare, Meroe; unul din riuri se cheamă Astaboras², anume cel care curge pe

latura răsăriteană, iar celălalt, Astapus³. Unii numesc pe primul Astasobas, iar Astapus ar fi un alt riu ce curge din niște lacuri de la miazăzi și acesta creează cursul Nilului aproape în linie dreaptă. Ploile de vară îi umplu albia. Mai sus de confluența râului Astaboras cu Nilul, la 700 de stadii (129,50 km) depărtare, se află orașul Meroe⁴, care poartă același nume ca insula. Alta este insula situată mai sus de Meroe, pe care o stăpinesc fugarii egiptenilor⁵, acei care s-au răzvrătit contra lui Psammetichos; ei se numesc sembriți, ca și cum ai zice venetici, fiind cîrmuiți de o regină, dar sînt supuși regilor din Meroe. Regiunile de mai jos, de o parte și de alta a Meroei și de-a lungul Nilului dinspre Marea Erythraea, sînt populate de megabari⁶ și blemmyi, supuși de-ai etiopienilor și vecini de-ai egiptenilor. Pe lîngă mare, locuiesc troglodyți. Acești troglodyți din dreptul Meroei se află la zece sau douăsprezece zile depărtare de Nil. În stînga cursului Nilului locuiesc nubii⁷, în Libya, fiind un neam mare, care se întinde de la Meroe pînă la cotiturile Nilului; ei nu sînt supușii etiopienilor, ci au o cîrmuire de sine-stătătoare, fiind împărțiți în mai multe regate. Regiunea Egiptului de-a lungul mării, cuprinsă între gura Pelusiacă și gura Canobică, este de 1300 de stadii (240,50 km).

3 Așa prezintă informațiile sale Eratosthenes. Se cuvine acum să înfățișăm lucrurile mai pe larg și, în primul rînd, cele ce privesc Egiptul, astfel încît să pornim de la date mai cunoscute la altele (mai puțin cunoscute). Căci Nilul conferă trăsături comune și acestei regiuni și celei din continuare și mai sus de ea, deoarece le irigă prin revărsările sale; căci numai acea parte a lor care este acoperită de inundații Nilul o face prielnică așezărilor omenești, dar partea din sus de fluviu, din dreapta lui, și cea care se află mai sus de cursul lui, în întregime, este lipsită de populație și pustie, de amîndouă părțile pe unde trece, din cauza aceleiași lipse de apă. De altfel Nilul nici nu parcurge întreaga Etiopie, nici nu o parcurge singur și nici nu curge în linie dreap-

tă, nici printr-o regiune bine populată. În schimb Egiptul îl străbate singur și în întregime, precum și în linie dreaptă, începînd de la cataracta cea mică aflată mai sus de Syene^s și de Elephantine, unde se află hotarul dintre Egipt și Etiopia, pînă la gurile lui de revărsare la mare. Pe de altă parte, etiopienii duc mai mult o viață de păstori, trăind în lipsuri, din pricina sărăciei solului și a atmosferei excesive, precum și a depărtării de noi, în vreme ce toate acestea se întîmplă să fie la egipteni tocmai potrivnice. Căci egiptenii trăiesc de la început în orașe, în mod civilizat, sînt așezați în locuri cunoscute, încît sînt pomenite și constituțiile lor și sînt lăudați pentru că par a se folosi cu vrednicie de fertilitatea solului lor, împărțindu-l și cultivîndu-l cum se cuvine. Alegîndu-și un rege, ei au împărțit poporul în trei clase și pe unii i-au numit soldați, pe alții, agricultori, și pe alții, preoți. În felul acesta, unii dintre ei se îngrijesc de jertfe, iar alții de cele ce privesc pe oameni, de asemenea, unii din ei se preocupă de problemele războiului, alții, de cele ale păcii, de pămînt și de meșteșugurile celor care le practică; aceștia îi îngrădesc și regelui drumurile. Preoții practica filosofia și astronomia și se întrețineau la sfat cu regii. Țara Egiptului a fost împărțită prima oară în nome: zece în Thebaida, zece în Deltă, unsprezece în porțiunea dintre acestea. După părerea unora, atîtea nome erau în total cîte încăperi avea labirintul, iar acestea erau ceva mai puține de treizeci și șase. Iarăși apoi, numele aveau alte subîmpărțiri, căci cele mai multe nome erau împărțite în raioane, iar acestea, la rîndul lor, în alte parcele. În sfîrșit, cele mai mici subîmpărțiri sînt ogoarele. A fost nevoie de o împărțire exactă și amănunțită din cauza ștergerii continui a hotarelor pe care Nilul o provoacă la revărsările sale, luînd din unele loturi și adăugînd la altele, schimbîndu-le forma și acoperind celelalte semne prin care se deosebea lotul altuia de lotul propriu. Astfel, tot mereu se simțea nevoia să se reia măsurătorile. Din această practică s-a instituit și geometria, după cîte se spune, așa cum știința

788

calculului și aritmetica provin de la fenicieni, datorită negoțului. Populația egipteană era împărțită în trei clase în fiecare nomă, la fel cum era întreg poporul, iar teritoriul era divizat în trei părți egale. Apoi munca depusă de om pe lângă fluviu scoate în lumină faptul că acesta, prin grija și preocuparea sa, poate să învingă natura. Într-adevăr, acolo unde, de la natură, o regiune produce mai multe roade, ea le va înmulți dacă este irigată; iar o revărsare mai abundentă a fluviului irigă pe cale naturală mai mult pământ; pe lângă aceasta însă, preocuparea omului a biruit lipsurile naturii, astfel încît, chiar la inundațiile mai mici, prin canalizări și indiguiri, sînt irigate tot atîtea terenuri ca la inundațiile cele mari. În perioada care a premers guvernarea lui Petronius, a fost cea mai bogată recoltă și cea mai mare inundație, cînd cotele Nilului au crescut pînă la 14 coți (6,21 m); cînd urcă numai cu 8 coți (3,549 m), urmează foamete. Pe vremea cînd Petronius⁹ a fost guvernator al Egiptului și Nilul a atins numai 12 coți (5,323 m), recolta a fost foarte bogată dar și altădată, cînd a crescut numai 8 coți (3,549 m), nimeni n-a suferit de foame. Aceasta este situația Egiptului. Să vorbim acum despre altele, după cum urmează.

4 De la hotarele etiopiene, Nilul se îndreaptă spre mieznoapte pînă la locul numit Delta; aici, despîcîndu-se în două la vîrfurile Deltei, cum spune Platon¹⁰, dă acestui loc oarecum forma unui vîrf de triunghi; laturile triunghiului sînt cele două albie despărțite de o parte și de cealaltă și prelungite pînă la mare; albia din dreapta duce la marea de lîngă Pelusion, albia din stînga la cea de lîngă Canobos și chiar mai aproape, de lîngă așa numitul Heracleion¹¹. Baza triunghiului o formează țărmlul mării dintre Pelusion și Heracleion. S-a născut astfel o insulă înconjurată de mare și de cele două brațe ale fluviului, și aceasta se cheamă Delta, datorită asemănării ei cu figura literei Δ. Locul de la vîrfurile triunghiului se numește la fel Delta, deoarece este începutul figurii despre care vorbim, ba și satul si-

tuat în acest loc se cheamă tot Delta. Două sînt, așadar, aceste guri ale Nilului, una din ele se cheamă Pelusiacă, alta Canobică sau Heracleiotică; între ele sînt alte cinci artere de vărsare mai importante, mai mici sînt mult mai multe. Căci de la primele terenuri ale Deltei, numeroase brațe ramificate în toată insula au format și alții și insule, încît întreaga Deltă este navigabilă, deoarece sînt tăiate în ea canale peste canale, pe care se plutește cu atita ușurință, încît unii folosesc chiar scoici ca ambarcațiuni. Insula întregă are o circumferință cam de 3 000 de stadii (555 km); sub numele de Deltă sînt cuprinse și insula și regiunea inferioară a Egiptului împreună cu luncile mlăștinoase din fața Deltei. În perioada de revărsare a Nilului, toată această parte este acoperită de ape și este una cu marea, în afară de așezări. Acestea sînt clădite pe coline fie naturale, fie dîmburi construite, și pe ele se află orașe vrednice de pomenit și sate, care, privite de la distanță, par ca niște insule. După ce apa stăruie pe ogoare mai bine de 40 de zile de vară, ea începe să scadă cîte puțin, la fel cum a decurs și creșterea ei. În răstimp de 60 de zile, cîmpul este complet dezvelit și începe să se usuce; cu cît se usucă mai repede, cu atît se face aratul și semănatul mai devreme; iar zbicirea gliei este mai grabnică în părțile mai călduroase. În același fel sînt irigate și regiunile din sus de Deltă, doar că în acele părți fluviul curge în linie dreaptă printr-o singură albie, pe o distanță de aproximativ 4 000 de stadii (740 km); e adevărat că aici-colo mai intervine cîte o insulă, cea mai vestită dintre ele fiind cea care cuprinde noma Heracleiotică¹²; de asemenea, pe alocuri mai apare cîte o deviere a apelor fluviului, printr-un canal, cel mai des în vreun lac mare sau spre o regiune pe care poate astfel s-o irige, cum este, de pildă, cea pentru alimentarea cu apă a nomei Arsinoites și a lacului Moeris¹³, precum și devierile care se revărsă peste Mareotis¹⁴. Ca să vorbim pe scurt, irigată de fluviu este numai acea parte a Egiptului care se află pe ambele maluri ale Nilului și care rar

789

cuprinde, fără întrerupere, 300 de stadii (55,50 km) lățime de teren populat; aceasta se întinde începînd de la hotarele Etiopiei pînă în vîrfurile Deltei și seamănă cu o fișie tăiată în lungime, dacă nu se mai socotesc canalele de deviere. Forma aceasta de fișie a luncii și a regiunii este realizată de munții de pe cele două laturi care coboară din părțile Syenei pînă la marea Egiptului. Căci pe măsură ce acești munți se întind și se depărtează unul de altul, pe atît și fluviul se îngustează, deoarece se ramifică (în canale) și dă diferite forme regiunii, mai cu seamă celei populate. Teritoriul de peste munți în cea mai mare parte este nelocuit.

5 Cei vechi au înțeles mai mult prin deducție, pe cînd urmașii, din proprie experiență, că Nilul se umflă datorită ploilor de vară, cînd Etiopia de sus este inundată de ploi, și aceasta mai ales la capătul munților săi; după ce ploile încetează, în scurt timp se oprește și inundația. Acest lucru a apărut limpede mai ales celor care parcurgeau cu corăbiile Golful Arabic pînă în preajma „Regiunii producătoare de scortîșoară” și celor trimiși la vînătoarea de elefanți sau pentru alte nevoi, care determinau pe regii Egiptului, pe Ptolemei, să trimită în acele părți anumiți bărbați ca să întreprindă vreo acțiune. Acești regi au avut într-adevăr astfel de preocupări și, cu osebire, Ptolemaios supranumit Philadelph¹⁵, care era dornic de cunoaștere, dar și datorită trupului său șubred pentru care căuta mereu anumite destinderi și desfătări mai neobișnuite. Regii 790 din vechime n-au avut astfel de preocupări, cu toate că au fost familiarizați cu filosofia atît ei cît și preoții cu care-și petreceau cea mai mare parte a vieții. De aceea e îndreptățită mirarea noastră, dar și pentru că Sesostris¹⁶ a parcurs Etiopia întregă pînă la „Regiunea ce produce scortîșoară” și, într-adevăr, pînă astăzi se văd coloane și inscripții care amintesc de expediția lui. Cambyses, după ce a cucerit Egiptul¹⁷, a urcat cu egiptenii pînă la Meroe. Ba și insulei și orașului Meroe el le-a dat acest nume, după cîte se spune, deoarece acolo i-a murit

o soră numită astfel; alții spun că a fost soția lui și că i-a făcut plăcere să dea insulei numele ei, în semn de prețuire a persoanei care l-a purtat. E de mirare, așadar, cum, din atâtea prilejuri ce li se ofereau, oamenii acelor vremuri n-au ajuns la înțelegerea fenomenului ploilor, și aceasta, ținând seama că preoții s-au aplecat cu mai multă curiozitate asupra cărților sfinte și au acordat o atenție deosebită tuturor acelor scrieri care dovedeau o cunoaștere vrednică de luat în seamă. Căci dacă era ceva de investigat pe acele vremuri, atunci negreșit trebuia să se cerceteze cauzele, care se mai caută și astăzi, anume de ce ploile cad vara iar iarna nu, și de ce numai în regiunile de la miazăzi, dar în Thebaida și în jurul Syenei nu. Astăzi nu mai încapă nici o îndoială că revărsările Nilului provin din apa ploilor, de aceea nici nu mai era nevoie de șirul martorilor pe care l-a dat Poseidonios¹⁸. Căci, după afirmația¹⁹ acestuia, Callisthenes²⁰ mărturisea că teza care susține că ploile de vară sînt pricina revărsărilor a luat-o de la Aristotel, acesta de la Thrasyalkes Thasianul²¹, unul din vechii naturaliști, Thrasyalkes de la un altul, care, la rîndul său, a împrumutat-o de la Homer, iar Homer a afirmat prima oară că Nilul este un fluviu căzut din cer:

„Și iarăși sosirăm l-al Egiptului fluviu ce cade din ceruri“²².

Dar să las la o parte aceste chestiuni, deoarece au vorbit mulți despre ele. Va fi deajuns să menționăm numai doi autori care au compus o carte despre Nil, amîndoi contemporani cu noi, numiți Eudoros și Ariston²³, unul din filosofii peripatetici. Căci în afară de ordinea expunerii materialului, toate celelalte informații apar aidoma la amîndoi, atît ca redactare cît și ca argumentare. Eu, așadar, cînd n-am avut nici un model, am comparat o carte cu cealaltă și am găsit astfel răspunsul la contradicția dintre ele. Care din aceștia doi a compilat lucrarea celuilalt, poate la oracolul lui Ammon ar putea s-o afle cineva. Fapt este că Eudoros îl acuză pe Ariston,

791 deși stilul este mai degrabă al lui Ariston. Cei vechi numeau Egipt numai regiunea populată a acestei țări care este inundată de Nil, începînd din părțile Syenei pînă la mare; urmașii, pînă în zilele noastre, au alipit Egiptului din părțile răsăritene regiunile dintre Golful Arabic și Nil, aproape în întregime, — etiopienii nu prea folosesc Marea Erythraea —, din regiunile apusene, teritoriile pînă la oaze, iar din litoral, ținuturile de la gura Canobică pînă la Catabathmon²⁴ și la hotarele cyreneilor²⁵. Căci regii de la Ptolemei încoace au dobîndit atîta autoritate, încît unii au stăpînit și Cyrenaica însăși și au cîrmuit-o aparte de Egipt și de Cypru. Romanii, care au moștenit domeniile Ptolemailor, au socotit de cuviință să păstreze Egiptul între aceleași granițe. Egiptenii numesc oaze locurile populate înconjurate de jur împrejur de mari deșerturi ca și cum ar fi niște insule în mare. Astfel de oaze sînt foarte răspîndite în Libya; trei sînt vecine cu Egiptul și îi sînt subordonate. Acestea, așadar, le-am avut de spus în general și pe scurt despre Egipt.

6 Acuma vom descrie fiecare în parte din regiunile Egiptului cu proprietățile sale, pentru că cea mai largă descriere a acestei secțiuni și cea mai importantă privește Alexandria²⁶ și regiunile din jurul ei, de la ea se cuvine să începem. Țărmul mării, cînd se navighează de la Pelusion spre apus pînă la gura Canobică, are o lungime de 1300 de stadii (240,50 km), distanță despre care spuneam că formează baza Deltei. De aici la insula Pharos sînt alte 150 de stadii (27,75 km). Iar Pharos²⁷ este o insuliță alungită, foarte apropiată de continent, formînd cu acesta un port cu două intrări. Țărmul uscatului descrie un golf, proiectînd două promontorii înspre largul mării; între acestea se află insula care închide golful, pentru că se întinde în lungime în fața lui. Unul dintre capetele insulei Pharos, cel răsăritean, este mai apropiat de continent și de promontoriul din dreptul ei, care se cheamă promontoriul Lochias²⁸, și strîmtează intrarea în port. În gîtuirea brațului de mare dintre ele mai sînt și stînci, unele

sub nivelul apei, altele chiar ieșite la suprafață, care sfarmă întruna valurile ce cad pe țărm din larg. Insuși promontoriul care formează un capăt al insulei este o stîncă udată în jur de ape, avînd pe ea un turn minunat, construit din piatră albă cu mai multe etaje, purtînd același nume de Pharos ca insula. Acest turn a fost înălțat de Sostratos²⁹ din Cnidos, un prieten de-al regilor, pentru salvarea navigatorilor, după cum precizează inscripția de pe el: „Sostratos din Cnidos al lui Dexiphanes fiu, zeilor salvatori, pentru salvarea navigatorilor“. Deoarece țărmul din amîndouă părțile este nepotrivit pentru porturi fiind scund, avînd și recifi și apă scăzută, era nevoie de un anumit semnal înalt și luminos pentru cei care se apropie de țărm dinspre mare, ca să nimerească intrarea în port. Nici intrarea apuseană a portului nu este prea bună, totuși ea nu are nevoie chiar de atîta precauție, dar și aceasta formează un alt port numit Eunostos³⁰ „Reîntoarcerea bună“. Acesta se află în fața portului săpat și închis. Căci cel care își are intrarea dinspre turnul pomenit al Pharului este portul mare. Cele care se află în continuarea acestuia, mai în fund, sînt despărțite de el printr-un dig de șapte stadii. Acest dig se întinde de la țărmul continental (ca un pod pînă la insulă, atingînd partea ei apuseană și lăsînd numai două treceri, înspre portul Eunostos, și acelea legate prin poduri. Această lucrare nu oferea numai un pod la insulă, ci și un apeduct pe vremea cînd insula era locuită. Acuma însă a pustiit-o divinul Caesar³¹ în războiul purtat împotriva alexandrinilor, deoarece ea ținuse de partea regilor (împotriva lui). Azi sînt doar puțini navigatori care locuiesc pe lîngă turn. Portul mare, pe lîngă faptul că este frumos închis atît cu dig cît și de la natură, are apă adîncă pînă aproape de țărm, încît cea mai mare corabie poate să acosteze la mal direct prin scara ei, și este împărțit în mai multe limanuri. Primii regi ai egiptenilor, mulțumindu-se cu ce aveau fără să simtă nevoia articolelor de import, respingînd pe toți navigatorii ce se apropiau de

792

coasta lor de pe mare și mai ales pe eleni — pentru că aceștia, din lipsă de pământ, obișnuiau să devasteze și să acapareze pământ străin —, așezară o gardă pe această coastă cu porunca să-i îndepărteze pe toți cei care se apropiau. Oamenilor din gardă le dăruiră spre așezare așa numita Rhacotis³², care astăzi este un cartier al orașului Alexandria, situat mai sus de hangarale portului, pe atunci însă era un sat. Împrejurimile satului le dădură crescătorilor de vite, în stare, la rîndul lor, să-i oprească pe cei ce ar încerca să pătrundă din afară. Cînd sosi aici Alexandru cel Mare și observă cît este de prielnic locul, hotărî să clădească orașul³³ mai sus de port. În legătură cu prosperitatea ce-a urmat apoi pentru oraș se pomeniște de un semn ce s-a arătat atunci privitor la întinderea localității, deoarece arhitecții însemnau cu ghips alb linia circumferinței Alexandriei, și cînd, la un moment dat, li s-a terminat ghipsul și sosea regele, intendenții economici oferiră o parte din făina pregătită pentru lucrători, cu care au fost trasate și drumurile în mai multe rețele. Această întîmplare, după cîte se spune, a fost socotită de bun augur.

793 7 Poziția orașului este prielnică în mai multe privințe, în primul rînd, teritoriul lui este înconjurat de două mări, de marea numită a Egiptului, dinspre miazănoapte, de lacul Mareia sau Mareotis, dinspre miazăzi; acest lac este alimentat cu apă de Nil, prin canalele sale numeroase ce vin din părțile de sus și laterale, pe care se transportă mult mai multe mărfuri decît pe mare, astfel încît portul lacului a ajuns mai bogat decît portul maritim. Aceasta se explică și prin faptul că mărfurile exportate din Alexandria sînt mai numeroase decît cele importate. Și-ar putea da seama de aceasta oricine ar ajunge în Alexandria și în Dikaiarchia³⁴ și ar vedea corăbiile cu mărfuri la plecare și la sosire cum se agită încoace și încolo unele mai grele, altele mai ușoare. Apoi, pe lîngă valoarea mărfurilor transportate în amîndouă direcțiile, în portul de la mare și în portul de pe lac, și aerul bun de aici merită să fie semnalat; el

se datorează faptului că locul este udat din două părți de ape precum și situației prielnice a revărsării Nilului. Căci celelalte orașe zidite pe lacuri au atmosfera încărcată și sufocantă în arșițele verii, pentru că lacurile se preschimbă-n mlaștini, la maluri, din cauza evaporării lor sub razele soarelui; iar cum mocirla emană atîția vapori, aerul însuși devine infect și produce boli molipsitoare. În Alexandria însă, umplîndu-și albia la începutul verii, Nilul alimentează și lacul și nu lasă nici o mlaștină care să provoace vreo emanație dăunătoare. Tot atunci suflă și vînturile periodice dinspre miazănoapte și dinspre o mare atît de întinsă, încît alexandrinii își petrec vara în condiții foarte prielnice.

3 Planul temeliei orașului are forma unei hlamide³⁵, ale cărei laturi, în lungime, sînt scăldate de ape și au un diametru cam de 30 de stadii (5,55 km); laturile lățimii le formează istmurile, fiecare de șapte (1,295 km) sau opt stadii (1,48 km), care sînt gîtuite, pe de o parte, de mare, pe de alta, de lac. Întreg orașul este tăiat de drumuri ce pot fi parcurse de cai și de căruțe; două dintre ele sînt foarte largi; ele au lățimea mai mare de o plethră (30,833 m) și se întretaie în unghi drept. Orașul are sanctuare publice foarte frumoase și palate regești, care ocupă a patra sau a treia parte a întregii circumferințe. Căci fiecare dintre regi, așa după cum se străduia să adauge o anumită podoabă la monumentele publice, tot astfel căuta ca și locuința sa să se poată adăuga la palatele existente, încît astăzi se poate rosti pe seama lor vorba poetului:

„Unele din altele sînt”³⁶.

Într-adevăr, toate se leagă și între ele și cu portul, la fel și cu cele aflate în afara portului. Unul dintre palatele cu adevărat regești este și Muzeul³⁷; acesta are un loc de plimbare, un pavilion și o locuință vastă, în care se află sisitiile filologilor, membri ai Muzeului. Acest colegiu are bani comuni și un preot care, pe atunci, era numit de regi în frun-

tea Muzeului, în prezent, numirea o face Caesarul. O parte a palatelor este și așa-numita *Sema* („Cimitirul“), un loc îngrădit în care se află mormintele regilor și cel al lui Alexandru. Căci Ptolemaios³³, fiul lui Lagos, a apucat să obțină trupul lui Alexandru luându-i-o înainte lui Perdicas³⁹ care-l scoșese din Babylon și-l adusese în aceste părți, din lăcomie și din dorința de a se face stăpîn pe Egipt. Dar a pierit asasinat de soldați cînd a sosit Ptolemaios și l-a închis într-o insulă pustie. Atunci a murit lovit de securile duble ale ostașilor care l-au atacat. Regii care au fost împreună cu el, Aridaios⁴⁰ și fiii lui Alexandru, precum și soția lui, Roxana, au plecat în Macedonia. Ptolemaios aducînd trupul lui Alexandru, l-a înmormîntat la Alexandria unde se află și în prezent, numai că nu mai este în același sarcofag⁴¹. Acesta de acuma este de sticlă, iar Ptolemaios îl așezase într-unul de aur. Dar pe cel de aur l-a furat Ptolemaios poreclit Cokes, numit și Intrusul⁴², care a făcut o incursiune aici din Siria, dar a fost respins pe loc, încît nu i-au fost de nici un folos jafurile.

9 În partea dreaptă a intrării în portul mare, se află insula și turnul Pharos⁴³ înspre mîna stîngă se găsesec recifii și promontoriul Lochias în care s-a construit un grup de palate. În stînga cînd intri în port, în continuarea palatelor de pe Lochias, se află alte palate, mai în interiorul portului, care au multe și variate locuințe și dumbrăvi. Mai jos de acestea, se află portul săpat și închis, care este proprietatea regilor, precum și Antirrhodos⁴⁴, o insuliță așezată în fața portului săpat, avînd și ea un palat și un loc de acostare. Au numit-o astfel ca și cum s-ar zice că este rivala Rhodosului. Mai sus de ea este teatrul, apoi Poseidion⁴⁵, un cot (al țărmlui) care înaintează în larg de la așa-numitul tîrg și care are și un templu al lui Poseidon. Antonius, adăugînd la acest promontoriu un dig care înainta și mai mult înspre mijlocul portului, construi în capătul lui un palat domnesc pe care l-a numit Timonion⁴⁶. Aceasta a făcut-o Antonius în ultima perioadă a vieții sale

cînd, părăsit de prieteni după înfrîngerea suferită la Actium, a plecat la Alexandria, propunîndu-și ca de aci înainte să petreacă restul vieții, pe care o mai avea de trăit, retras ca Timon⁴⁷ și lipsit de tovărășia atîtor prieteni. Dincolo de Timonion este Caesareum⁴⁸, apoi tîrgul și depozitele și, în sfîrșit, calele năvilor, care țin pînă la Heptastadion⁴⁹ („Șapte stadii“). Acestea le-am avut de spus despre portul mare.

10 În continuare, după Heptastadion, se află portul Eunostos sau al Reîntoarcerii și, mai sus de el, portul amenajat, care se numește și Kibotos⁵⁰, avînd și acesta hangare navale. Mai în fundul acestui port, se află un canal navigabil ce se întinde pînă la lacul Mareotidei; în afara acestui canal, mai rămîne puțin din oraș; urmează apoi suburbia Necropolis⁵¹ („Orașul morților“), în care sînt numeroase grădini și morminte și case anume pregătite pentru îmbălsămarea morților. În partea canalului dinspre interior se află Sarapeion⁵² și alte vechi edificii cu dumbrăvi aproape părăsite datorită grupului de case noi din Nicopolis⁵³; căci în acest din urmă cartier⁵⁴ se află și amfiteatrul și stadionul și aici se desfășoară și concursurile cincinale. Cele vechi au fost părăsite. Ca să spunem pe scurt, orașul este plin de monumente și de temple. Cel mai frumos este gimnaziul care are porțile mai mari de un stadiu (185 m). În centrul orașului se află judecătoria și dumbrăvile sacre. Există și un sanctuar al lui Pan⁵⁵, un monument înalt făurit de mîna omului, în formă de con, asemănător cu o colină stîncoasă, a cărui ascensiune se face cu ajutorul unei mașini de descărcat nave. Din vîrfurile monumentului se poate vedea întreg orașul care se întinde la picioarele lui de jur împrejur. De la Necropolis, înaintează pe toată lungimea cimitirului o stradă largă, ce duce pe lîngă gimnaziu, pînă la Poarta Canobică. Urmează apoi hipodromul și alte străzi paralele pînă la Canalul Canobic. Dacă se traversează hipodromul, se întilnește Nicopolis, a cărui așezare, deși se află la mare, aparține totuși orașului. De la Alexandria pînă la Nicopolis sînt

795

30 de stadii (5,55 km). Caesar Augustus a acordat o deosebită cinste acestui loc, pentru că aici a biruit în luptă pe oamenii lui Antonius care l-au înfruntat și, ocupînd orașul de la primul atac, l-a silit pe Antonius⁵⁶ să-și pună capăt zilelor, iar pe Cleopatra, să cadă încă de vie în mîinile lui. Puțin mai tîrziu și ea s-a sinucis în închisoare, în taină, lăsîndu-se mușcată de o viperă sau bînd otravă (căci se pomenesc amîndouă variantele); așa s-a petrecut, deci, sfîrșitul domniei Lagizilor⁵⁷, care a ținut un lung șir de ani.

796 11 Căci Ptolemaios⁵⁸ fiul lui Lagos, a fost urmașul la tron al lui Alexandru; pe el l-a moștenit Philadelphul, pe acesta, **Euergetul**⁵⁹ apoi Philopator⁶⁰, fiul Agathocleiei, după care a urmat Epiphanes⁶¹, apoi Philometor⁶², moștenind domnia mereu din tată în fiu. Pe acesta din urmă l-a urmat la tron fratele său, al doilea Euergetes⁶³, pe care l-au poreclit și Physcon. Urmașul acestuia a fost Ptolemaios supranumit Lathuros⁶⁴, iar al acestuia, Auletes⁶⁵ din vremea noastră, care a fost tatăl Cleopatrei⁶⁶. Toți regii de după al treilea Ptolemeu, corupți de desfrîu, au cîrmuit rău țara, dar cel mai rău dintre toți, Ptolemaios al IV-lea, al VII-lea⁶⁷ și ultimul, Auletes; acesta din urmă, în afara altor nerușinări, s-a exersat la flaut și atîta s-a fălit cu acest meșteșug, încît nu se rușina să organizeze în palat concursuri la care se prezenta și el, luîndu-se la întrecere cu concurenții. Pe acesta alexandrinii l-au izgonit și, cum avea trei fete, pe cea mai vîrstnică dintre ele au ales-o regină; fiii lui Auletes, doi copii încă nevolnici, ieșeau cu desăvîrșire din competiția pentru tron, pe atunci. Fiicei⁶⁸ așezate pe tron i-au adus bărbat din Syria, pe un negustor de pește sărat, care s-a prezentat ca vlăstar al regilor syrieni. Pe acesta însă regina l-a sugrumat peste puține zile, nemaiputîndu-i suferi murdăriile și grosolăniile. În locul lui îi veni un alt intrus, care s-a dat drept Archelaos⁶⁹, fiul lui Mithridates Eupator; el era de fapt fiul aceluia Archelaos⁷⁰ care a purtat război împotriva lui Sulla și care a fost apoi cinstit de romani; în același

timp el era strămoșul ultimului rege al Cappadociei, din vremea noastră, și pontif în Comana Pontului. Archelaos colabora pe atunci cu Gabinius⁷¹ în pregătirea expediției împotriva parților și, fără știrea acestuia, a fost dus de prieteni la regină și declarat rege. În acest răstimp pe Auletes, care sosise la Roma, îl primi Pompeius Magnus și îl recomandă senatului pregătindu-i reînscăunarea, iar pe de altă parte, puse la cale moartea solilor foarte numeroși, peste o sută, care veniseră să depună mărturie împotriva regelui. Printre ei se afla și Dion Academicul⁷², care a fost capul soliei. Ptolemaios Auletes, readus în patrie de către Gabinius, îl ucise pe Archelaos și pe fiica sa; reînscăunat pe tron⁷³ pentru puțină vreme, el muri de boală, lăsând în urma sa doi fii și două fiice, cea mai vîrstnică fiind Cleopatra. Locuitorii Alexandriei desemnară atunci ca regi pe cel mai vîrstnic dintre băieți și pe Cleopatra, dar prietenii băiatului, provocînd o răscoală, o alungară pe Cleopatra⁷⁴ și ea plecă împreună cu sora sa în Syria. În acest răstimp, Pompeius Magnus, fugind de la Palaipharsalos, sosi la Pelusion și la muntele Casion. Oamenii regelui îl uciseră⁷⁵ prin vicleșug. Sosind apoi Caesar, suprimă⁷⁶ pe acest tinerel de pe tron și așeză în locul lui ca regină pe Cleopatra, pe care o readuse din exil. Ca tovarăș la domnie îl numi pe celălalt frate al ei care era încă în vîrsta fragedei pruncii. După moartea lui Caesar și după bătălia de la Philippi⁷⁷, Antonius, plecînd în Asia, ridică în cinstiri fără margini pe Cleopatra, astfel încît o luă și de soție⁷⁸ și avu cu ea copii; alături de ea a luat parte la bătălia de la Actium și împreună cu ea a fugit apoi. După aceea, Caesar Augustus, urmărindu-i, i-a nimicit pe amîndoi și a pus capăt neregulilor din Egipt.

12 În prezent, Egiptul este provincie romană⁷⁹, care plătește un tribut considerabil, dar care este cîrmuită de bărbați cumpătați trimiși aici mereu ca prefecti. Cel căruia i se încredințează slujba de prefect ține locul regelui. În subordinea sa se află împărțitorul dreptății, în a cărui putere intră nume-

797

roasele judecăți. Altul este așa-numitul secretar personal, care ține contul averilor pecuniare și al celor care trebuie să revină Caesarului; urmează apoi libertii Caesarului și administratorii, cărora li s-au încredințat sarcini și mai mari și mai mici. Există apoi trei corpuri de armată, una din ele staționează în oraș, celelalte două, prin țară. În afară de acestea, mai sînt nouă cohorte romane, trei în oraș, trei pe granița cu Etiopia, încartiruite la Syene ca gărzi pentru aceste locuri, iar trei, în altă regiune. Există și trei escadroane distribuite în același fel în puncte strategice. Dintre magistrații indigeni din oraș unul este interpret, el poartă haine de purpură, deține onorurile patriei și poartă de grijă de cele de trebuință orașului; există apoi un scrib public și șeful jurisprudenței; al patrulea magistrat este pretorul gărzii de noapte. Aceste slujbe existau și pe vremea regilor, dar pentru că regii au cîrmuit prost treburile obștești, s-a distrus bunăstarea orașului din cauza fărădelegilor acestora. Polybios⁸⁰, care a fost la Alexandria, condamnă situația din acea vreme și spune că trei neamuri populează orașul, cel egiptean, indigen, pătrunzător și nu prea sociabil, o speță de mercenari, greoaie, numeroasă și nedomolită. Căci dintr-un obicei străvechi, alexandrinii întrețineau străini pentru serviciul armelor; aceștia erau obișnuiți mai mult să comande decît să se supună, din cauza nimicniciei regilor. Al treilea era neamul alexandrinilor, nici acesta prea sociabil, din aceleași cauze, totuși cu ceva mai politicos decît celelalte. Căci chiar dacă alexandrinii erau o populație amestecată, totuși de la obîrșie ei erau eleni și-și aminteau de obiceiurile obștei elenilor. Dar și această populație a fost nimicită mai ales de Euergetes⁸¹, fiul lui

798 Physcon, pe vremea cînd o sosit Polybios la Alexandria. Căci Physcon, hărțuit de răscoale, a atacat adesea cu oaste gloatele și le-a distrus...; cum treburile orașului se aflau în această stare, se arăta a fi adevărată acea vorbă a poetului:

„Doamne, ce lung și ce greu este drumul ce duce-n
Egipt”⁸².

13 Aceasta era starea lucrurilor, dacă nu mai rea, și pe vremea regilor de mai târziu. Romanii au îndreptat foarte multe, pe temeiul unei anumite puteri, ca să zic așa, distribuind gărzi în oraș, așa cum am spus, numind în țară anumiți locțiitori de comandanți și așa numiții șefi de districte, șefi de seminții, cărora însă nu li se atribuiau puteri prea mari. Cel mai important factor care a contribuit la prosperitatea orașului este faptul că, din tot Egiptul, singur acest loc a fost bine înzestrat de la natură pentru amândouă nevoile, și pentru cele maritime, datorită portului bun, și pentru cele terestre, pentru că fluviul le transportă toate bunurile cu ușurință și le adună în acest loc, care este cel mai mare centru comercial al pământului populat. Aceste avantaje ale orașului Alexandria ar fi deci de menționat. Cît privește veniturile Egiptului, despre ele vorbește Cicero⁸³ într-un discurs spunînd că lui Auletes, tatăl Cleopatrei, i se adunau biruri în valoare de 12 500 de talanți. Dacă unul care administra regatul atît de prost și atît de ușuratec scotea asemenea ciștiguri, ce trebuie să credem despre veniturile din prezent administrate cu atîta grijă și în așa de mare măsură sporite de mărfurile indiene și troglodytice? Mai înainte nici măcar douăzeci de corăbii nu îndrăzneau să traverseze Golful Persic și să iasă în afara strimtorilor; în prezent însă se trimit flote mari pînă în India și la capătul Etiopiei, de unde se aduce în Egipt cel mai prețios transport de mărfuri, care se distribuie apoi iarăși pentru celelalte părți (ale lumii), încît se percepe o vamă dublă și pe mărfurile importate și pe cele exportate; pentru mărfurile de mare preț și taxele vamale sînt mari. Ba, printre altele, Alexandria are și mărfuri pe care numai ea le vinde, pentru că sînt anumite articole pe care, în general, numai ea le primește și le transmite apoi celor din afara granițelor. Cel mai mult ar putea să observe această situație prielnică a locului cel care ar străbate țara Egiptului și mai întii țăr-mul, începînd de la Catabathmon⁸⁴, căci pînă aici ține

Egiptul. Regiunea din continuare este Cyrenaica⁸⁵, iar barbarii care locuiesc în jurul acesteia sînt marmarizii.

14 De la Catabathmon pînă la Paraitonion⁸⁶, cînd se navighează în linie dreaptă, este o cale de 900 de stadii (166,50 km). Paraitonion este un oraș și
 799 port mare, cam de 40 de stadii (7,40 km). Unii numesc acest oraș Paraitonion, alții, Ammonia. În intervalul pomenit este un sat de-al egiptenilor și promontoriul Ainesisphyra⁸⁷, precum și Stîncile Tyn-darice⁸⁸, patru insulițe cu port. Urmează apoi, în continuare, promontoriul Drepanon⁸⁹ și o insulă Ainesippeia⁹⁰ cu un port și un sat, Apis⁹¹, de la care sînt 100 de stadii (18,50 km) pînă la Paraitonion, iar pînă la templul lui Ammon, cale de cinci zile. De la Paraitonion pînă în Alexandria sînt cam 1 300 de stadii (240,50 km). În intervalul dintre ele se află, mai întii, un promontoriu cu pămînt alb, numit Leuke Acte⁹² („Capul Alb“); urmează apoi portul Phoinicus⁹³ și satul Pnigeus⁹⁴, dincolo de ele apare insula Sidonia⁹⁵ cu portul ei, apoi Antiphrai⁹⁶, puțin mai retras de la mare. Întreagă această regiune are cîteva podgorii, sărace însă, deoarece pămîntul argilos de aici are parte mai mult de apa mării decît de vin. Acest sort de vin se cheamă libyan; pe acesta îl consumă marea mulțime a alexandrinilor, la fel, bere. Dar cel mai mult e luat în rîs pentru acest vin satul Antiphrai. Urmează apoi portul Derris⁹⁷, numit astfel din cauza unei stînci negre din apropiere ce seamănă cu o piele. Locul din apropierea lui se cheamă și Zephyrion⁹⁸. În continuare se întilnește un alt port, Leucaspis⁹⁹, și apoi altele mai multe; urmează Kynossema¹⁰⁰ („Mormîntul ciinelui“), apoi Taposeiris care nu mai e la mare, dar care găzduiește un mare panegiric (cu mult norod); alta este Taposeiris¹⁰¹ situată binișor dincolo de oraș; aproape de aceasta se află un loc stîncos pe țărmul mării găzduind și el mulți turiști în fiecare anotimp al anului. Urmează apoi Plinthine¹⁰² și satul lui Nikias¹⁰³, precum și fortăreața Chersonnesos¹⁰⁴, aflată în apropierea Alexandriei, la 70 de stadii (12,95 km)

depărtare de Necropolis. Lacul Mareaia care se întinde pînă aici are o lățime mai mare de 150 de stadii (27,75 km), iar lungimea, cu ceva mai mică de 300 (55,50 km); el are opt insule și toate regiunile din jur, frumos populate. Aceste locuri dau o mare producție de vin, iar vinul mareotic e cotate ca unul din sorturile ce se conservă pentru multă vreme.

15 În mlaștinile egiptene și pe lacuri crește papirusul¹⁰⁵ și bobul egiptean care produce păstăi, amîndouă plantele avînd tulpinile aproape egale, cam de 10 picioare (2,96 m). Dar papirusul este o tulpină goală avînd în vîrf un smoc de frunze, în vreme ce bobul poartă frunze în multe părți ale lui, ca și flori și fruct, la fel ca bobul de la noi, deosebindu-se de el numai ca mărime și gust. Aceste stufărișuri oferă o priveliște plăcută și un loc de desfătare celor care sînt dornici de petreceri căci se încing adevărate ospete pe niște ambarcațiuni egiptene înzestrate cu încăperi care se afundă în desișul trestiiilor, adumbrite de frunzișuri. Căci frunzele de aici sînt într-adevăr foarte mari, încît se folosesc și pentru cupe de băut și ca talere, pentru că au și o oarecare adîncitură potrivită pentru acest scop. Ba și Alexandria e plină de ele, fiind folosite ca vase în ateliere. Chiar și ogoarele au unul din ciștigurile lor pe acesta, provenit din frunze. Trestia, deci, așa arată. Papirusul nu crește prea mult în acest loc căci nu este cultivat, în schimb, în părțile de jos ale Deltei, este foarte mult dar un soi mai de proastă calitate; altul este papirusul superior, anume cel sacru. Și aici unii din cei care voiau să-și mărească veniturile au aplicat abilitatea iudaică, pe care iudeii au născocit-o în negoțul cu purpură și mai ales cu curmale și balsam. Căci ei nu le lasă să crească în multe părți, ridicîndu-le prețul prin raritate, în acest fel își măresc veniturile, dar privează lumea de un bun de consum.

16 În dreapta, la ieșirea prin poarta Canobică, se întîlnește canalul care se unește cu lacul la Canobos. Pe acesta se face navigația pînă la Schedia¹⁰⁶ sau „Podul mișcător“ pe marele fluviu și la Cano-

bos¹⁰⁷, dar, înainte de toate, la Eleusine¹⁰⁸. Aceasta este o localitate din apropierea Alexandriei și aproape de Nicopolis, fiind situată chiar pe canalul Canobic. Ea oferă stațiuni climaterice și priveliști minunate pentru bărbați și femei care caută distracții, fiind un început al genului de viață canobic și al desfătării de acolo. Dacă se înaintează încă puțin de la Eleusine, pe dreapta se află canalul ce duce în sus pînă la Schedia. Iar Schedia se află la 4 schoine (22,20 km) depărtare de Alexandria, fiind o localitate asemenea unui oraș, în care se află stațiunea acelor ambarcațiuni egiptene, pe care conducătorii statului călătoresc în regiunea superioară a Egiptului. Aici se percepe și vama pe mărfurile ce coboară din părțile de sus, ca și pe cele ce urcă. De aceea s-a legat aici și un pod mobil peste fluviu, de la care își trage numele locul. După călătoria pe canalul ce urcă pînă la Schedia, plutirea în continuare pînă la Canobos este paralelă cu țărmul mării ce se întinde de la Pharos pînă la Gura Canobică. Căci o fișie îngustă de pămînt se întinde între mare și canal; pe ea se află Micul Taposeiris, dincolo de Nicopolis și de Zephyrion¹⁰⁹; ultimul este un promontoriu cu un mic sanctuar al Afroditei Arsinoe. În vechime exista aici, după cîte se spune, și un oraș, Thonis¹¹⁰; acesta poartă numele regelui care i-a găzduit pe Menelaos și pe Elena. Despre leacurile Elenei poetul vorbește astfel:

*„Leacuri mîntuitoare pe care soția lui Thonos,
Polydamna le dete“¹¹¹.*

17 Canobos este un oraș la 120 de stadii (22,20 km) depărtare de Alexandria, cale pe uscat. El și-a primit numele după cel al lui Canobos, cîrmaciul lui Menelaos, care și-a găsit moartea în acest loc. Orașul Canobos are un templu al lui Sarapis¹¹², cinstit cu mare venerație, deoarece aduce și tămăduiri, în-cît pînă și bărbați foarte vestiți îi acordă încrederea și dorm în templu, fie ei înșiși pentru sine, fie alții pentru ei. Unii autori au consemnat vindecările, alții

apoi au înregistrat calitatea oracolelor de aici. Dar înaintea tuturor se află adunările solemne ale celor care vin aici în procesiune coborînd pe canal din Alexandria. Căci toată ziua și toată noaptea locul este înțesat de bărbați și de femei care ori cîntă din flaut în bărci și dansează fără nici o reținere, cu o deșănțată destrăbălare, ori își au localurile de desfătare chiar în Canobos, pe malul canalului, potrivite anume pentru astfel de petreceri și de ospete.

18 După Canobos urmează Heracleion¹¹³ care are un templu al lui Heracles, apoi gura Canobică și începutul Deltei. Părțile din dreapta canalului Canobic formează noma Menelaïtes¹¹⁴ nume primit după cel al fratelui primului Ptolemeu, pe Zeus, nu după al eroului Menelaos, cum afirmă unii, printre care și Artemidoros¹¹⁵. Dincolo de gura Canobică se află gura Bolbitică, apoi Sebennytică și Phatnitică¹¹⁶; ultima este a treia ca mărime față de primele două care mărginesc Delta. Căci nu departe de vârful unghiului Deltei se desprinde brațul Phatnitic, în partea interioară a Deltei. După brațul Phatnitic urmează Mendesion, apoi Tanitic și, ultimul, brațul Pelusiatic. Există și alte ramificații printre acestea, mai puțin însemnate, ca un fel de guri false. Gurile Deltei permit accesul vaselor, dar nu sînt în măsură de a primi ambarcațiuni mari, ci numai bărci ușoare, deoarece apa este puțin adîncă și fundul mlăștinos. Se folosea pentru nevoile negoțului mai cu seamă gura Canobică, deoarece porturile Alexandriei erau închise, așa cum am spus mai înainte¹¹⁷. Dincolo de gura Bolbitică, înaintează mult în larg un promontoriu scund și nisipos, numit Agnukeras („Cornul Mielului”¹¹⁸); urmează apoi Observatorul lui Perseus¹¹⁹ și Zidul Milesienilor¹²⁰; căci niște milesieni, navigînd cu 30 de corăbii pe vremea domniei lui Psammetichos¹²¹ — iar acesta a fost contemporan cu medul Kyaxares —, au acostat la gura Bolbitică, apoi ieșind din ea, au construit așezarea aici pomenită. Cu vremea, navigînd ei pe fluviu în sus pînă la noma Saitică¹²², au atacat pe mare orașul supușilor lui Inaros¹²³ și apoi au întemeiat orașul Nau-

cratis¹²⁴, nu cu mult mai sus de Schedia. Dincolo de Zidul Milesienilor, cînd se înaintează pe brațul Sebennitic, se întîlnesc niște lacuri; unul din ele se cheamă Butica¹²⁵, după orașul Butos; urmează apoi noma Sebennitică și orașul Sais¹²⁶, capitala Egiptului inferior, în care se cinstește Athena. În templul ei zac osemintele lui Psammetichos. În preajma orașului Butos se află Hermupolis¹²⁷, situat într-o insulă. Butos adăpostește oracolul Latonei.

19 În interiorul ținutului, din sus de gurile Sebennitică și Phatnitică, se întîlnește Xoïs¹²⁸, insulă și oraș din noma Sebennitică. Tot aici se află și Hermupolis¹²⁹ și Lycupolis („Orașul Lupului“), și Mendes¹³⁰, unde îl cinstesc pe Pan și, dintre animale, țapul. După cum spune Pindar¹³¹, aici țapii au legături cu femeile.

*„Lingă rîpa adîncă-a mării
Nilul face al său ultim cot,
Aici este locul împerecherii
La capre și țapi cu femei la un loc“.*

Aproape de Mendes este și Diospolis¹³² („Orașul lui Zeus“) și lacurile din preajma lui precum și Leontopolis¹³³ („Orașul Leului“). Apoi, ceva mai departe, se găsește orașul Busiris¹³⁴, în noma Busirită, și Kynopolis¹³⁵ („Orașul ciinelui“). Eratosthenes spune că este un obicei comun tuturor barbarilor să-i alunge pe străini; egiptenii și-au atras această învinuire pentru poveștile care circulă în legătură cu Busiris din noma Busiritică, deoarece generațiile ulterioare au voit să înfiereze inospitalitatea acestui loc; adevărul e că n-a existat, pe Zeus, nici un rege și nici un tiran din Busiris. În legătură cu acest fapt s-a răspîndit versul:

*„Doamne ce lung și ce greu este drumul ce duce-n
Egipt“¹³⁶.*

La această părere a contribuit mult și lipsa de porturi și faptul că nici portul existent înspre Pharos nu era deschis, ci era păzit de păstori, oameni care se

dedau tilhăriilor și atacau pe cei care acostau aici. Carthaginezii scufundau corăbiile dacă vreunile treceau pe lângă coasta lor spre Sardinia sau spre Coloanele lui Heracles. De aceea multă neîncredere trezea tot ce vine din apus. Și perșii au fost prost călăuziți de soli, pe drumuri ocolite și prin locuri anevoioase.

20 În apropierea locurilor de curînd pomenite se află și noma Athribites și orașul Athribis¹³⁷, de asemenea, noma Prosopites¹³⁸, în care se află Orașul Afroditei¹³⁹. Mai sus de gura Mendesiacă și de gura Tanitică, se găsește un lac mare, apoi noma Mendesiacă și noma Leontopolitană, Orașul Afroditei și noma Pharbetites¹⁴⁰. Urmează apoi gura Tanitică, pe care unii o numesc Saitică, și noma Tanites cu un mare oraș numit Tanis¹⁴¹

21 Între gura Tanitică și cea Pelusiacă sînt lacuri și mlaștini mari și continui cu numeroase sate. Și Pelusion însuși are răspîndite în jur mlaștini pe care unii le numesc *barathra* sau mocirle și smîrcuri; orașul însuși este așezat la mai bine de 20 de stadii (3,70 km) de la mare și are perimetrul zidului împrejmuitor de 20 de stadii (3,70 km); numele și l-a primit de la *pelos* „nămol“ și de la bălți. Pe aici pătrunderea în Egipt este anevoioasă dinspre răsărit, din Fenicia și Iudeia. Căci pe la aceștia duce drumul spre Egipt și din Arabia nabateilor aflați în continuarea lor. Regiunea dintre Nil și Golful Arabic aparține Arabiei și la capătul ei se află Pelusion; ea este în întregime un pustiu, cu neputință de a fi străbătut de oști. Istmul¹⁴² dintre Pelusion și înfundătura Golfului Arabic de lângă Orașul Eroilor este de 1 000 de stadii (185 km) sau, după cum spune Poseidonios¹⁴³, de mai puțin de 1 500 de stadii (277,50 km); pe lângă faptul că este lipsit de apă și este nisipos, el are mulți șerpi care se ascund în nisip.

22 Cînd navighezi pe fluviu în sus de la Schedia pînă la Memphis, în dreapta, pînă la lacul Mareia sînt sate foarte numeroase printre care se află și cel numit Chabriucome¹⁴⁴. Pe fluviu e situat Her-

mupolis¹⁴⁵, apoi Gynaicopolis¹⁴⁶ („Orașul femeilor“) și noma Gynaicopolites. În continuare se găsește Momemphis¹⁴⁷ și noma Momemphites. În acest interval sînt mai multe canale ce dau în Mareotis. Momemphiții cinstesc pe Afrodita și hrănesc o vacă sfintă la fel cum e nutrit Apis¹⁴⁸ la Memphis¹⁴⁹, și Mneuis la Heliopolis¹⁵⁰. Aceștia sînt socotiți zei. Animalele care sînt cinstite la alții (căci negreșit mulți, atît din Deltă cît și din afara ei, hrănesc, unii un bou, alții o vacă), acestea nu sînt considerate zei, dar sînt socotite sfinte.

23 Mai sus de Momemphis sînt două lacuri cu apa leșioasă care conțin mult natriu, precum și noma Nitriotes. Aici se cinstește Sarapis și, în tot Egiptul, numai la aceștia se jertfesc oi. Și în apropierea acestui loc se află un oraș Menelaos¹⁵¹, iar în partea stîngă a Deltei, pe fluviu, este situat Naucratis¹⁵², apoi, la 2 shoine (11,10 km) depărtare de fluviu, este Sais, iar puțin mai sus de acesta, Țăcașul inviolabil al lui Osiris¹⁵³, în care se spune că zace zeul Osiris. Mulți își dispută acest loc, dar mai cu seamă locuitorii orașului Philai¹⁵⁴, situat mai sus de Syene și de Elephantine. Ei au născocit legenda¹⁵⁵ care pretinde că Isis ar fi pus osemintele lui Osiris în mai multe părți sub pămînt (dar un singur loc din acesta conținea cu adevărat pe Osiris, fapt limpede pentru toți); ea a făcut acest lucru ferindu-se de Typhon, ca nu cumva, descoperindu-l pe Osiris, să-i arunce trupul din mormînt.

24 Aceasta este, așadar, descrierea regiunii de la Alexandria pînă la virful Deltei. Artemidoros¹⁵⁶ o apreciază la 28 de schoine (155,40 km) cale de navigație contra curentului, ceea ce înseamnă 840 de stadii (155,40 km), apreciînd schoina la 30 de stadii (5,55 km). Nouă, care am parcurs cu corabia aceea cale, ni s-au indicat distanțele folosindu-se în fiecare parte tot alte și alte echivalări ale schoinelor încît, în unele locuri, s-a socotit schoina chiar de 40 de stadii (7,4 km) și mai bine.

Faptul că la egipteni măsura schoinei este instabilă, însuși Artemidoros o lămurește în cele ce ur-

mează. Într-adevăr, el spune că de la Memphis pînă la Thebais, fiecare schoină face 120 de stadii (22,20 km), de la Thebais pînă la Syene, cîte 60 (11,10 km), iar de la Pelusion navigația în susul apei spre același vîrf al Deltei măsoară 25 de schoine (137,50 km), iar stadii, 750 (138,75 km), folosind aceleași echivalare. Înaintînd apoi din Pelusion pe fluviu în sus, se întilnește primul canal, cel care alimentează cu apă așa numitele lacuri din mlaștini, două la număr, care se află în stînga marelui fluviu, mai sus de la Pelusion, în Arabia. Artemidoros pomeneste și alte lacuri și canale în aceleași părți din afara Deltei. Există și noma Sethroites¹⁵⁷ pe lîngă al doilea port; aceasta se enumeră ca una din cele 10 nome ale Deltei. În aceleași lacuri se varsă și alte două canale.

25 Altul este canalul care dă la Marea Erythreă și la Golful Arabic lîngă același oraș Arsinoe¹⁵⁸ pe care unii îl numesc Cleopatris. Acesta traversează și lacurile numite „amare“, care într-adevăr au fost amare la început, dar, de cînd s-a tăiat canalul despre care vorbim, și-au schimbat apa amestecîndu-și-o cu cea a fluviului și, în prezent, ele au mult pește și păsări de baltă din belșug. Canalul a fost tăiat la început de Sesostris, încă înainte de războiul troian, după alți autori, de către fiul lui Psammetichos, care l-a început numai, deoarece a murit; a continuat apoi să sape canalul¹⁵⁹ Darius întiiul, care a preluat lucrarea de la alții. Dar și acesta, lăsîndu-se înduplecat de o falsă părere, a întrerupt lucrarea spre terminarea ei, pentru că a fost convins că Marea Erythreă are un nivel mai înalt decît Egiptul și că, dacă s-ar tăia întreg istmul dintre ele, Egiptul ar fi inundat de apele mării. Totuși regii Ptolemei, tăind de-a curmezișul istmul, au creat un braț de mare închis astfel ca, ori de cîte ori ar voi, să iasă neîmpiedicați la marea exterioară și să se întoarcă iarăși după plac. Despre suprafața apelor am vorbit și în primele comentarii¹⁶⁰.

26 În apropierea Arsinoei se afla și Heroonpolis¹⁶¹ („Orașul Eroilor“) și Cleopatris, în înfundătura Gol-

fului Arabic dinspre Egipt, precum și porturi, așezări și canale, mai multe la număr, ca și lacuri în apropierea acestora. Aici se găsește și noma Phagroriopolites și orașul Phagroriopolis. Capătul canalului ce dă în Marea Erythraee începe de la satul Phacusa¹⁶², în continuarea căruia se află satul lui Philon¹⁶³. Canalul are o lățime de 100 de coți, iar adâncimea atât cât să fie potrivită pentru o corabie încărcată cu 10 000 de amfore. Aceste locuri se apropie de unghiul din vîrf al Deltei.

27 Tot aici este și orașul Bubastos¹⁶⁴ și noma Bubastites și, mai sus de ea, noma Heliopolites. În această nomă se găsește Heliopolis, așezat pe un dîmb de pămînt considerabil, avînd și un templu al Soarelui¹⁶⁵ și pe boul Mneuis crescut într-un staul și cinstit ca un zeu la heliopolitani, așa cum este Apis la Memphis. Înainte de dîmb se află lacuri în care se descarcă un canal din apropiere. În prezent, orașul este cu totul pustiu. Are însă templul vechi construit în stil egiptean, care păstrează multe urme ale nebuniei și fărădelegii lui Cambyses¹⁶⁶; acesta a distrus unele temple cu foc, pe altele cu sabia, mutilînd și arzînd totul în calea sa, cum a făcut și cu obeliscurile; dintre acestea, două, mai puțin deteriorate, au fost strămutate la Roma, altele au rămas pe locul lor la Heliopolis și la Theba, la actualul Diospolis¹⁶⁷, fiind arse complet, parte, fiind încă în picioare, parte, culcate la pămînt.

28 Iată acum care este planul construcției acestor temple¹⁶⁸. La intrarea ce duce la sanctuar este un teren pardosit cu piatră, lat cam de o pletră (30,833 m) sau ceva mai puțin, lung chiar de trei ori și de patru ori pe atîta, ba pe alocuri chiar mai mult. Acest drum se cheamă promenada, după cum a spus și Callimach:

„Promenada cea sfîntă a zeului Anubis“¹⁶⁹.

Pe toată lungimea drumului, de amîndouă părțile, sînt așezați sfînși de piatră, tot la 20 de coți (8,872 m), sau cu puțin mai mulți, unii de alții, ast-

fel încît un rînd de sfîncși este în dreapta, altul în stînga (pavajului). Dincolo de sfîncși este un mare vestibul, din care, dacă intri, dai de un alt vestibul, apoi de un altul. Nu este determinat numărul nici al vestibulelor nici al sfîncșilor; situația diferă de la un templu la altul, la fel și în ce privește lungimea și lățimea căii pardosite. Dincolo de vestibule este templul propriu-zis care are un pronaos mare și vrednic de luat în considerare, precum și o incintă pe potrivă, dar nici o statuie, sau cel puțin nu cu chip de om, ci a vreunuia din animalele necuvîntătoare. De o parte a pronaosului stau așa zisele „aripi“; acestea sînt două ziduri la fel de înalte ca templul, la început la o depărtare unul de altul puțin mai mare decît este lățimea temeliei templului, apoi ele urcă în linii oblice (apropiindu-se) pînă la 50 sau 60 de coți (22,180 m sau 26,616 m) unul de altul. Aceste ziduri au reliefuri cu figuri mari, asemănătoare celor etrusce și operelor vechi elene. Este și un edificiu cu multe coloane, cum este cel din Memphis, cu o structură barbară. Căci în afară de faptul că-i sînt coloanele mari, numeroase și dispuse pe mai multe rînduri, nu are nici o linie grațioasă, ci mai degrabă vădește o strădanie de prisos.

29 La Heliopolis am văzut și case mari în care locuiau preoții. Căci, după cite se spune, mai cu seamă acest oraș a fost rezervat în vechime preoților pentru locuință, ca unor bărbați preocupați de filosofie și astronomie. În prezent însă și acel sistem edilitar și cultul e în declin. Nouă, cel puțin, nu ni s-a înfățișat nimeni ca șef al unei astfel de slujbe, ci numai oameni care se îngrijeau de jertfe și dădeau lămuriri străinilor asupra lucrurilor vrednice de luare-aminte în legătură cu templele. Unul l-a însoțit odată pe comandantul Aelius Gallus pe cînd naviga pe fluviu în sus din Alexandria spre inima Egiptului; se chema Chairemon¹⁷⁰. El se prefăcea că posedă știința preoților, dar lua totul mai mult în batjocură, ca un șarlatan și neștiutor ce era. Acolo ni s-au arătat casele preoților și locuințele în care au stat Platon și Eudoxos¹⁷¹. Căci Eudoxos cu Pla-

ton au venit aici și au trăit în preajma preoților egipteni vreme de 13 ani, după cite spun unii autori. Dar cum preoții erau profund cunoscători ai fenomenelor cerești și dezvăluiau greu tainele, abia cu vremea și cu multe rugăminți, s-au lăsat înduplecați să dea în vileag unele din teorii. Dar acești străini le-au tăinuit pe cele mai multe. Aceștia ne-au transmis și diviziunile timpului în 365 de zile și de nopți în permanentă perindare, împlinind astfel ciclul de un an. Până atunci, elenii n-au cunoscut perioada anului și mai multe altele, pînă ce astrologii mai tineri le-au preluat de la cei care au tradus în limba elenă memoriile preoților egipteni; ba încă și în prezent, se mai împrumută unele cunoștințe de la egipteni și de la chaldeenii.

807 30 De la Heliopolis începe cursul Nilului din sus de Deltă. Regiunile din dreapta fluviului, cînd navighezi pe el în sus, se cheamă Libya, la fel și regiunile din preajma Alexandriei și a lacului Mareotis; cele din stînga constituie Arabia. Heliopolis, deci, se află în Arabia, în vreme ce orașul Kerkesura¹⁷², situat lîngă observatoarele lui Eudoxos, se află în Libya. Căci se poate vedea un observator înainte de a intra în Heliopolis, precum și unul lîngă Cnidos, la care Eudoxos a explicat anumite mișcări ale corpurilor cerești. Noma aceasta este Letopolites¹⁷³. Înaintînd de aici pe fluviu în sus, apare în cale fortăreața Babylon¹⁷⁴ bine întărită. Pînă aici ajunseseră (cîndva) niște babylonieni răsculați care și-au întemeiat așezarea pomenită, cu îngăduința regelui egiptean. În prezent, aici și-a așezat tabăra una din cele trei legiuni care păzesc Egiptul. De la această fortăreață pînă la Nil se întinde spinarea unui dîmb de pămînt pe care căruțe și conducte transportă apă din fluviu, îndeplinind această corvoadă 150 de captivi. De aici se văd limpede piramidele din Memphis, pe partea cealaltă a fluviului, și chiar sînt aproape.

31 Prin apropiere se află și orașul Memphis¹⁷⁵ în-suși, capitala egiptenilor. Căci de la Deltă pînă la Memphis sînt 3 schoine (16,65 km). Orașul are mai multe temple; unul din ele este închinat lui Apis¹⁷⁶,

care este același cu Osiris; într-un staul de aici este îngrijit boul Apis, fiind socotit zeu, după cum am spus; el are fruntea albă și alte câteva mici părți ale corpului, în rest este negru. După aceste semne se alege mereu boul potrivit ca urmaș, după moartea celui care deține această cinste. În fața staulului se găsește o curte în care se află un alt staul cu mama bouului. În această curte este scos Apis la o anumită oră din zi și mai ales pentru a fi arătat vizitatorilor. Aceștia îl pot vedea și printr-o porțiță a staulului, doar că doresc să-l mai vadă și afară. După ce a zburdat puțin prin curte, este minat înapoi la locul său. Templul lui Apis se află în apropierea templului lui Hephaistos; la rîndul său, templul lui Hephaistos, prin mărimea naosului și prin alte podoabe, este un edificiu somptuos. În fața căii pavate se află și un colos monolit. Se împămîntenise datina ca, pe acest teren pardosit, să se desfășoare lupte între tauri, pe care unii îi cresc anume în acest scop, la fel ca și crescătorii de cai. Cînd li se dă drumul, taurii se încaieră în luptă, iar cel socotit a fi fost mai puternic este premiat. Mai există la Memphis și un templu al Afroditei¹⁷⁷, socotită o zeiță elenă. Unii spun că acesta este, de fapt, templul Selenei sau al Lunei.

32 Mai este și un templu al lui Sarapis¹⁷⁸, într-un loc foarte nisipos, încît vînturile îngrămădesc dune de nisip, sub care am văzut sfincșii acoperiți unii pînă la cap, alții pînă la briu. De aci se poate imagina primejdia în caz că vreun vîrtej de vînt surprinde pe om pe cînd face drumul spre templu. Altfel, Memphis este un oraș mare și bine populat, al doilea după Alexandria, avînd o populație amestecată, la fel ca locuitorii Alexandriei. Există și niște lacuri în fața orașului și a palatelor regale care, în prezent, sînt în ruină și pustii; ele au fost construite pe un terasament înalt, întinzîndu-se pînă la nivelul de jos al orașului, cu care se învecinează o dumbravă și un lac.

33 La 40 de stadii (7,40 km) depărtare de oraș se întilnește o sprinceană de deal pe care se înalță

multe piramide¹⁷⁹; ele adăpostesc mormintele regiilor, dintre care trei sînt considerabile. Două din acestea se numără chiar printre cele șapte minuni ale lumii. Căci sînt de 1 stadiu (185 m) de înalte, cu baza de patrulater, avînd înălțimea cu puțin mai mare decît (lățimea) fiecărei laturi în parte; una din piramide este cu puțin mai mare decît celelalte; în vîrf, cam la mijlocul uneia din laturi, se găsește o piatră ce se poate desprinde; cînd aceasta se scoate, apare un culoar întortocheat pînă la raclă. Aceste două piramide sînt apropiate una de alta și se află pe aceeași platformă. Ceva mai departe de ele și la o înălțime mai mare a dealului, se află a treia piramidă¹⁸⁰ mult mai mică decît cele două, dar cu o construcție mult mai costisitoare. Căci de la temelie cam pînă la mijloc, ea este alcătuită din piatră neagră din care se face și mortarul; piatra se transportă de departe, chiar din munții Etiopiei, pentru că, deși este dură și greu de prelucrat, ea oferă lucrări somptuoase. Se spune că această piramidă este mormîntul unei curtezane, construit de iubiții ei; vorbind de ea, poeta Sappho¹⁸¹, autoarea poeziilor lirice, o numește Doricha; aceasta s-a îndrăgostit de fratele poetei, de Charaxos, pe vremea cînd acesta, făcînd negoț, transporta vin din Lesbos la Naucratis. Alții o numesc Rhodopis¹⁸²; ei povestesc că, în vreme ce aceasta se spăla, un vultur, răpindu-i una din sandale din mîna servitoarei, a dus-o la Memphis, unde regele tocmai ținea judecățile sub cerul liber. Vulturul, ajungînd deasupra creștetului regelui, lăsă să cadă sandala în brațele lui. Acesta, mișcat de felul sandalei și de întîmplarea neobișnuită, trimise oameni prin țară în căutarea persoanei care purta astfel de sandale. Găsită în orașul Naucratis și luată cu ei, ea deveni soția regelui, iar după moarte, avu parte de mormîntul pomenit.

34 Unul din lucrurile neobișnuite văzute de noi la piramide nu se cade să-l trecem cu vederea. Este vorba de resturile provenite de la cioplitul pietrei, care zac grămadă la picioarele piramidei. Printre ele se găsesc și niște pietricele de forma și mărimea

unor lentile. Pe alocuri alunecă și boabe de orz de parcă ar fi descojite pe jumătate. Se spune că sînt resturile pietrificate ale alimentelor consumate de lucrători. Dar nu pare cu putință. Căci și acasă la noi se găsește o colină alungită în mijlocul unei cîmpii; aceasta este plină de pietricele lenticulare de piatră de tuf. Și pietrele de mare și cele de rîu iau aproape aceeași formă curioasă, dar acestea, datorită mișcării care se produce în curentul apei, oferă o oarecare explicație rațională; aici însă înțelegerea fenomenului e mai dificilă. S-a spus în altă parte și că, în preajma carierelor de piatră din care s-au construit piramidele și în cîmpul vizual al acestora, dincolo de fluviu, în Arabia, se înalță un munte destul de pietros, cu numele Troian, care are o peșteră dedesubt; în apropiere, atît de munte cît și de fluviu, se află un sat, numit Troia¹⁸³, o veche așezare a prizonierilor troieni care au fost aduși de Menelaos, dar care au rămas pe aceste meleaguri.

35 Dincolo de Memphis este orașul Acanthos¹⁸⁴, tot în partea dinspre Libya, precum și templul lui Osiris și dumbrava de acant sau de spin theban, din care se scoate guma. Urmează apoi noma Aphroditopolites și orașul¹⁸⁵ cu același nume dinspre Arabia, unde se nutrește o vacă albă sfîntă. Urmează apoi noma Heracleotes¹⁸⁶ într-o insulă mare, în dreptul căreia se află un canal, în dreapta, care înaintează spre Libya către noma Arsinoites¹⁸⁷, astfel încît canalul are două capete, între care cade o anumită parte a insulei. Această nomă Arsinoitică este cea mai însemnată din toate în privința înfățișării ei, a calității solului și a cultivării lui. Căci singură ea produce măslini cu copaci mari, desăvîrșiți, și cu fructe frumoase, iar dacă se culeg cu grijă, și uleiul e de bună calitate. Dar dacă se nesocotește acest amănunt — se scoate mult ulei, dar cu miros greu — Restul Egiptului este lipsit de măslini în afară de grădinile din vecinătatea Alexandriei, care sînt destule pentru a produce măslini, dar nu dau ulei. Noma Arsinoites produce vin, și încă nu puțin, grîu, legume și alte semințe, în mare cantitate. Ea are

și un lac minunat numit Moeris¹⁸⁸, întins ca o mare și cu aspect maritim la culoare. Chiar și malurile lui, după câte se poate vedea, seamănă cu țărmurile mării încît se pot presupune aceleași fenomene care s-au produs în locurile de lângă Ammon¹⁸⁹ și în cele de aici. Căci nici nu se află la prea mare depărtare aceste locuri unele de altele, nici amîndouă, de Paraitonion; negreșit așa cum acel templu se poate presupune că s-a aflat odinioară pe țărmul mării, datorită numeroaselor dovezi, tot astfel și aceste locuri s-au găsit cîndva la mare. Egiptul de jos și regiunile ce se întind pînă la lacul Sirbonis formau o mare, ce se afla în confluență poate cu Marea Erythree din apropiere de Heroonpolis și cu înfundătura ei, Ailanites.

36 Despre aceste fenomene am vorbit mai pe larg în primul comentariu¹⁹⁰ al geografiei; dar și acum trebuie să le pomenim atît cît să punem în cumpănă, alături, acțiunile naturii și pe cele ale minții prevăzătoare. În privința naturii, ne referim la faptul că toate lucrurile înclină într-o singură direcție, și anume spre centrul universului, și că ele se orînduiesc în sfere în jurul acestuia; sfera cea mai densă și cea mai centrală este pămîntul, apoi sfera mai puțin compactă și din continuarea pămîntului este apa; amîndouă sînt sfere, prima solidă, cealaltă, scobită pe dinăuntru, conține în interiorul ei pămîntul. Este opera providenței care, fiind ea însăși modelatoare și făuritoare a mii și mii de lucruri, a hotărît să se nască mai întîi animalele, ca unele care se deosebesc mult de celelalte iar dintre viețuitoare, cei mai puternici au fost concepuți zeii și oamenii, pentru care, de altfel, le-a zămislit pe toate celelalte. Zeilor le-a dăruit cerul, oamenilor, pămîntul, ca două capete ale regiunilor universului. Capetele globului sînt centrul și suprafața sa. Dar cum apa înconjură pămîntul iar omul nu este o ființă de apă, ci una care trăiește pe uscat, în aer, și are nevoie de multă lumină, providența a făcut pe pămînt multe înălțimi și multe depresiuni, astfel încît în unele să se strîngă întreaga apă sau cea mai multă, acoperind

pământul sub ea, în altele să iasă deasupra pământul acoperind sub el apa, afară doar de cantitatea necesară neamului omenesc, animalelor și plantelor din jur. Iar cum toate se află într-o continuă mișcare și suferă mai multe schimbări — căci altfel nu e cu putință să fie cirmuite în univers lucruri atât de diverse, de numeroase și de mari —, trebuie să presupunem că nici pământul n-a rămas mereu astfel încît să păstreze mereu aceeași mărime, fără să i se adauge și fără să i se ia ceva, și nici apa; de asemenea, nici unul nici cealaltă n-au păstrat mereu aceeași poziție, și aceasta, mai ales pentru că schimbarea dintre ele se potrivește foarte bine cu propria lor natură și le este foarte apropiată. Dimpotrivă, trebuie să presupunem că mult pământ se preschimbă în apă și multe din ape se strămută în uscat, în același fel cum se întîmplă cu solul, care comportă atîta varietate. Căci un sol este fragil, altul dur, pietros și fieros și așa mai departe, apa într-un fel, pământul într-altfel. De asemenea, și în privința apei, una e sărată, alta dulce și potabilă, alta curabilă și tămăduitoare sau dăunătoare; tot astfel una e rece și alta caldă. Ce este, deci, de mirare dacă unele părți ale pământului, populate astăzi, au fost odinioară acoperite de ape, iar mările de azi au fost locuite mai înainte? Și, așa după cum s-a întîmplat ca, și dintre izvoare, unele să fi secat cîndva, altele să fi țîșnit, la fel, și riurile și lacurile, tot astfel s-a putut să-și fi schimbat reciproc locul munții și cîmpiile. Despre aceste fenomene am vorbit pe larg și mai înainte; în prezent, atîtea fie spuse.

37 Lacul Moeris, datorită mărimii și adîncimii sale, este destul de încăpător pentru a face față mareelor cu prilejul creșterii Nilului fără să se reverse peste așezări și peste culturi; apoi, la retragerea apelor (Nilului), cedînd prisosul de apă aceluiași canal pe una din cele două guri ale lui, lacul își păstrează restul care îi este de trebuință pentru irigații, de altfel atît el cît și canalul. Acestea sînt fenomene firești. Dar în afară de acestea, la amîndouă gurile canalului s-au construit baraje prin care meșterii

potrivesc nivelul apei care intră și care iese. Pe lângă acestea, construcția labirintului¹⁹¹ este o lucrare pe potriva piramidelor, la fel și mormîntul din vecinătatea lui, aparținînd regelui care a construit labirintul. Căci în dreptul primei intrări a canalului, înaintînd pe uscat cam 30 (5,55 km) sau 40 de stadii (7,40 km), întîlnești un loc șes ca masa, cu un sat și un imens palat regesc. Acesta este alcătuit din mai multe edificii, atîtea cîte erau numele egiptene odinioară; căci atîtea săli sînt împrejmuite de coloane, unele în continuarea celorlalte, toate pe un singur rînd și pe un singur perete care, ca un zid lung, are sălile așezate în fața sa. Drumurile care duc la săli vin din partea potrivnică a zidului. Înaintea intrărilor se află încăperi acoperite, mari și numeroase, care au între ele căi întortocheate, încît nici un străin nu poate intra sau ieși din sală în sală, fără călăuză. Vrednic de admirație este și faptul că acoperișul fiecărei încăperi este dintr-un singur stei de piatră; la fel și plafoanele încăperilor închise au fost făurite din plăci monolite extraordinar de mari, fără să li se adauge vreun lemn, nici vreun alt material de nici un fel. Dacă te urci pe acoperiș, care nu e la mare înălțime fiind cu un singur etaj, poți vedea o cîmpie de piatră alcătuită din atîtea steiuri. Iar dacă, de aici, cobori iarăși în săli, poți observa cum sînt așezate la rînd 27 de săli susținute de coloane monolite. Și zidurile sînt alcătuite din steiuri de piatră nu mai prejos ca mărime. La capătul acestei construcții, care cuprinde mai mult decît un stadiu (185 m), se află mormîntul, o piramidă în patru unghiuri, care are fiecare latură de 4 plethre (123,332 m) și înălțimea, așijderea. Cel înmormîntat aici se cheamă Imandes¹⁹². Se spune că s-au construit atîtea săli pentru că era obiceiul ca acolo să se întrunească toți conducătorii după rang, împreună cu preoții și preotesele proprii, pentru a aduce jertfe și a face judecăți în legătură cu treburile cele mai importante. Fiecare din nome se așază în sala care i-a fost rezervată.

38 Dacă treci de aceste locuri navigînd în continuare 100 de stadii (18,50 km), întilnești orașul Arsinoe. El se numea înainte vreme Orașul Crocodililor¹⁹³, pentru că în acest oraș oamenii aduc cinstiri deosebite crocodilului. Ba chiar există la ei un crocodil sfînt crescut în lac de unul singur, obișnuit cu preoții; se cheamă Suchos. Acesta este hrănit cu pîine, carne și vin, pe care i le aduc mereu străinii 812 sosiți aici ca să-l vadă. Gazda noastră, unul din bărbații de vază, călăuzindu-ne la misterele din această localitate, ne-a însoțit pînă la lac, aducînd cu el de la cină ceva plăcintă, carne friptă și un vas cu vin amestecat cu miere. Găsirăm animalul așezat pe mal. Preoții, apropiindu-se de el, unii i-au deschis gura, un altul i-a vîrit în ea plăcinta, apoi carnea, apoi i-a turnat vinul. Crocodilul a sărit apoi în lac și a trecut pe celălalt mal. Cînd a sosit un alt musafir care, la fel, îi aducea merinde ca ofrandă, preoții, luînd-o, înconjurară lacul pe uscat și, găsindu-l, îi dăruiră cele aduse.

39 Dincolo de noma Arsinoites și de noma Heraclotică, se află Orașul lui Heracles¹⁹⁴, în care e cinstit ichneumonul sau șobolanul egiptean, tocmai potrivit obiceiurilor arsinoiților. Căci aceștia din urmă cinstesc crocodilii și de aceea canalul lor este plin de crocodili, la fel și lacul Moeris. Ei poartă crocodililor multă venerație și se abțin de la carnea de crocodil. Ceilalți însă cinstesc ichneumonii, animalele cele mai primejdioase pentru crocodili și pentru șerpi. Căci ichneumonii distrug și ouăle crocodililor și chiar fiarele înseși, acoperindu-se cu o plătoșă din lut. După ce se tăvălesc în nămol, ei se usucă la soare, apoi apucînd șerpii fie de cap, fie de coadă, îi trag în fluviu și-iucid; pe crocodili îi pîndesc și, cînd aceia stau la soare cu botul deschis, se vîră în ei prin gura căscată, le mănîncă măruntaiele și stomacul și ies afară din trupul crocodililor după ce aceștia au murit.

40 În continuare se află noma Kynopolites și Kynopolis¹⁹⁵ („Orașul Cîinelui“), în care este cinstit Anubis¹⁹⁶ și în care s-a rînduit o anumită cin-

stire și hrană sfântă pentru cîini. Pe partea cealaltă a fluviului, se află orașul Oxyrynchos¹⁹⁷ și noma cu același nume. Locuitorii de aici cinstesc oxyrynchul, un soi de nisetru cu botul ascuțit, și au chiar un templu al acestuia, cu toate că și ceilalți egipteni veneratează în comun acest soi de pește. Într-adevăr, pe unele dintre animale le cinstesc laolaltă toți egiptenii, ca, de pildă, trei din animalele terestre, boul, cîinele și pisica, două dintre zburătoare, șoimul și ibisul, două acvatic, lepidotul sau peștele cu crusta solzoasă și oxyrynchul. Altele sînt apoi animalele pe care le cinstește fiecare oraș în parte ca, de pildă, locuitorii orașelor Sais și Theba cinstesc oaia, latopolitii *latosul*, una din speciile peștilor de Nil, lycopolitii lupul, babuinul hermopolitii¹⁹⁸, kebosul sau maimuța cu coadă lungă babylonienii¹⁹⁹ de lângă Memphis. Acest soi de maimuțe seamănă la față cu un Satyr, în rest are înfățișarea între cîine și urs; se naște în Etiopia. Vulturul îl cinstesc thebanii, leul leontopolitii, capra și țapul mendesienii, șobolanul de pădure athribitii, alții apoi, alte animale. Cauzele nu le prezintă toți deopotrivă.

813

41 În continuare se află postul de strajă Hermopolitană²⁰⁰, unde se percepe vama pe mărfurile ce coboară din Thebaida. De aici încep schoinele de 60 de stadii (11,10 km) pînă la Syene și la Elephantine. Urmează apoi postul de strajă Thebană²⁰¹ și un canal ce duce la Tanis, după aceea Lyconpolis²⁰² („Orașul lupilor“), Orașul Aphroditei²⁰³ și Panopolis²⁰⁴, o veche așezare de lucrători ai inului și de pietrari.

42 În continuare se întilnește orașul Ptolemis²⁰⁵, cel mai mare din Thebaida și nu mai mic decît Memphis, cîrmuindu-și treburile obștești după rînduiala greacă. Mai sus de acesta se găsește Abydos²⁰⁶, în care se află palatul lui Memnon²⁰⁷ admirabil construit, în întregime din piatră, cu aceeași construcție în care spuneam că s-a făcut labirintul, doar că nu este așa de complicat. Și o fîntină se găsește prin partea locului, într-o groapă atît de adîncă,

încît se coboară pînă la apă pe niște chei de boltă încovoiate făcute din steiuri de piatră de o mărime și construcție nemaipomenită. Există și un canal ce duce în acest loc de la fluviul mare. În jurul canalului se află o dumbravă de spini închinată lui Apollon. Se pare că Abydos a fost odinioară un oraș mare, al doilea în importanță după Theba; în prezent însă este doar o mică așezare. Dacă, așa cum se spune, Memnon e numit de egipteni Ismandes, atunci și labirintul a aparținut lui Memnon și a fost opera aceluiași om căruia i se datorează și construcțiile din Abydos și cele din Theba, pentru că și aici se pomenește de niște edificii memnoniene. Lîngă Abydos se află prima oază, una din cele trei cîte există în Libya; ea se găsește la o depărtare de aici de șapte zile cale prin pustiu; oaza este o așezare bine înzestrată cu apă și cu vin, îndestulată și de celălalte produse; a doua oază este în dreptul lacului Moeris, iar a treia, aproape de oracolul lui Ammon. Și acestea sînt așezări²⁰⁸ vrednice de pomenit.

43 Deoarece am vorbit multe despre Ammon, dorim să mai adăugăm doar atît, că la cei vechi s-au aflat în mai mare cinste și arta divinației în general și oracolele, în prezent însă un mare pustiu le stăpînește, deoarece romanii se mulțumesc cu prevestirile Sibyllei și cu prorocirile etrusce după măruntaie, păsări și semne prevestitoare. De aceea și oracolul lui Ammon²⁰⁹ a fost lăsat aproape complet în părăsire, dar odinioară el s-a bucurat de foarte multă cinste. Aceasta o scot în lumină mai cu seamă autorii care consemnează faptele lui Alexandru, adăugînd mult de la ei și alcătuiind un soi de panegiric, dar parțial și acesta vrednic de crezare. Callisthenes²¹⁰, de pildă, povestește că Alexandru s-a **814** ambiționat foarte mult să ajungă la acest oracol, deoarece auzise că odinioară l-au vizitat înșiși Perseus și Heracles. Pornind, deci, din Paraitonion, cu toate că băteau vînturi dinspre miazăzi, el și-a depus totuși toată strădania și, cum întinderea de nisip l-a făcut să rătăcească, a fost salvat, deoarece porni

ploaia și se iviră doi corbi care l-au călăuzit pe drum; bineînțeles, toate acestea s-au spus din linguire. La fel sînt și cele ce urmează: că numai regelui i-a îngăduit preotul să intre în templu cu îmbrăcămîntea obișnuită, ceilalți fură siliți să-și schimbe hainele; toți fură ținuți să asculte de afară profețiile în afară de Alexandru, care fu primit înăuntru. Profețiile nu se făceau aici ca la Delfi²¹¹ și la Branchizi, adică prin cuvinte, ci mai mult prin mișcări din cap și prin alte semne, după cum se spune și la Homer:

*„Zise și semn de-nvoire făcu din sprîncenele-i negre
Zeus Cronidul”²¹²,*

preotul profetitor imitîndu-l negreșit pe Zeus. Omul i-a spus răsPICat regelui Alexandru că este fiul lui Zeus. Callisthenes²¹³ adaugă la acestea, în mania tragicilor, că, pe vremea lui Xerxes, Apollon a părăsit oracolul Branchizilor, deoarece aceștia au jefuit templul, imitîndu-i pe perși; de atunci a secat și izvorul. Dar iată că acum izvorul a țîșnit din nou și solii milesienilor au adus multe oracole de la Memphis despre nașterea din Zeus a lui Alexandru cel Mare, prevestind totodată viitoarea sa biruință de la Arbela²¹⁴, moartea lui Darius și răscoalele din Lacedemona. Despre obîrșia divină a lui Alexandru a prorocit și Erythreia din Athena, informează Callisthenes²¹⁵. Iar Erythreia a fost asemenea vechii Sibylle Erythraia. Acestea sînt știrile pe care le transmit istoriografii.

44 În Abydos îl cinstesc pe Osiris. În templul lui Osiris nu este îngăduit să aducă jertfe zeului nici un cîntăreț, nici flautist, nici citared, cum se obișnuiește pentru ceilalți zei. După Abydos urmează Diospolis cel mic²¹⁶, apoi Tentyra²¹⁷. Aici, cu totul potrivit datinei celorlalți egipteni, crocodilul este desconsiderat și este socotit cel mai mare dușman din toate fiarele. Căci ceilalți, chiar dacă cunosc răutatea animalului și cît este de primejdios pentru

neamul omenesc, îl venerază totuși și se abțin de la carnea lui. Tentyriții însă caută să-l prindă cu orice chip și îl omoară. Unii spun că, așa după cum psyllii de lângă Cyrenaica au o putere înăscută asupra șerpilor, tot astfel și tentyriții o au asupra crocodililor, încît nu pătesc nimic din partea lor, ci pătrund în fluviu fără frică și îl traversează, cită vreme nimeni altul nu îndrăznește. Cînd au fost aduși crocodili la Roma pentru spectacol, au fost însoțiți de tentyriți. Făcîndu-li-se o piscină și un fel de terasă deasupra uneia din laturile piscinei, ca să servească drept loc de plajă pentru crocodili cînd ies din apă, tentyriții au fost cei care îi trăgeau atunci cu plasa spre plajă ca să fie văzuți de spectatori, apoi, intrînd în apă, îi obligau să intre înapoi în piscină. Tentyriții cinstesc pe Afrodita. În spatele templului Afroditei se află sanctuarul Isidei, apoi așa zisele Typhonii²¹⁸ și canalul ce duce la Coptos²¹⁹, oraș populat în comun de egipteni și de arabi.

45 De aici începe istmul ce se întinde spre Marea Erythreă, înaintînd în larg de lângă orașul Berenike, care, deși este fără port, are hanuri foarte bune, datorită poziției avantajoase a istmului. Se spune că Philadelphul²²⁰ a fost primul care a tăiat pentru oștire această cale, care este lipsită de apă, și a construit stațiuni, după cum și pentru caravanele cu mărfuri transportate pe cămile; el a făcut acest drum pentru că în Marea Erythreă se navighează greu și mai ales în cazul vaselor care pornesc din înfundătura cea mai retrasă a Erythreii. Și, negreșit, practica a dovedit cît de binevenit era acest drum; căci și astăzi, toate mărfurile indiene și arabe și parte din cele etiopiene cîte coboară pe Golful Arabic sînt transportate pe el la Coptos; acesta este un tîrg tocmai pentru astfel de mărfuri. Nu departe de Berenike este Myoshormos²²¹, oraș care are stațiune pentru corăbii. De Coptos nu este prea departe așa numitul Oraș al lui Apollon²²², astfel încît și cele două orașe care mărginesc istmul se află de o parte și de alta a drumului. Dar, în prezent, Coptos și Myoshor-

mos au ajuns vestite și în folosința lor cad aceste locuri. Mai înainte, negustorii care transportau mărfuri pe cămile parcurgeau drumul noaptea orientându-se după stele și cărînd cu ei apă, la fel cum călătoreau navigatorii; acum și-au construit puțuri, săpînd la mare adîncime și, cu toate că ploile erau rare, și-au făcut totuși și cisterne. Drumul este de șase sau șapte zile. Pe acest istm se află mine de smaragd și de alte pietre prețioase, unde arabii sapă galerii subterane adînci.

46 Dincolo de Orașul lui Apollon se află Theba²²³, care astăzi se cheamă Diospolis:

*„Theba cu-o sută de porți, pe care bărbați două sute
les dintr-o dată cu cai cu telegi, osebit pe oricare“²²⁴.*

Homer așa vorbește. El mai pomenește și de bogățiile Thebei:

816 *„Nici cite-averi ascunde în casă a Egiptului Thebă“²²⁵.*

Și alții spun lucruri asemănătoare considerînd acest oraș drept capitala Egiptului. Și acum se mai văd urmele mărimii lui pe aproape 80 de stadii (14,80 km) lungime; cele mai multe relicve sînt temple, dar, în cea mai mare parte a lor, ele au suferit stricăciuni din partea lui Cambyses. În prezent însă populația fostului oraș locuiește în sate, parte în Arabia pe locul în care se ridica odinioară orașul, parte pe țărmlul celălalt, unde se găsește Memnonion. Cum aici există doi coloși monoliți²²⁶ aproape unul de celălalt, unul s-a păstrat, părțile superioare ale celui de al doilea, de la scaun în sus, s-au prăbușit în timpul unui cutremur, după cîte se spune. S-a răs-pîndit credința că un zgomot asemănător cu o lovitură nu prea puternică se propagă o dată pe zi din fragmentul de colos rămas pe scaun și pe soclu. Și cu am ajuns în aceste locuri împreună cu Aelius Gallus, însoțiți de o mulțime de prieteni și de soldați, și în jurul primei ore a zilei am auzit un zgomot; el provine fie din soclu, fie din colos, fie că

este provocat de vreunul din lucrurile așezate cu vicleșug în jurul soclului, n-aș putea să afirm cu tărie. Căci atîta vreme cît nu se cunosc cauzele, omul înclină să creadă orice mai degrabă decît că este doar ecoul ce se răsfrînge din pietrele așezate astfel. Mai sus de Memnonion se află mormintele regilor săpate în piatră în anumite peșteri, minunat construite și vrednice de a fi văzute. La Theba, pe unele obeliscuri se află înscricțiuni care dezvăluie averea regilor de pe acele vremuri ca și împărăția lor care se întindea pînă la sciți, la bactrieni, la indieni și pînă în Ionia de astăzi, precum și mărimea tributurilor și a oștirii, care era alcătuită cam din 100 de miriade de ostași, adică de un milion. Preoții din Theba sînt cotați cu osebire ca astronomi și filosofi. Acestora le aparține și organizarea zilelor anului nu după ciclul lunii, ci după cel al soarelui adăugînd la cele 12 luni de cîte 30 de zile încă 5 zile pentru fiecare an; dar cum, la împlinirea anului (astronomic) întreg, rămîne excedentară o parte din zi, ei creează o anumită perioadă de timp din atîtea zile întregi și din atîția ani întregi cîte părți excedentare, puse la un loc, creează o zi. Totodată această știință ei i-o atribuie cu osebire zeului Hermes. Lui Zeus, pe care îl cinstesc cel mai mult, îi închină o fecioară foarte frumoasă și de neam foarte strălucit. Pe astfel de fete elenii le numesc Pallade²²⁷ sau „fecioare“. O astfel de preoteasă se și prostituează și se dăruiește fiecărui bărbat care o dorește, pînă cînd se împlinește purificarea firească a corpului. După purificare, ea este dată de soție unui bărbat, dar, înainte de-a se mărita, este jelită ca un mort, pentru că a încheiat cu viața de prostituată.

47 După Theba urmează orașul Hermonthis²²⁸, în care este cinstit Apollon și Zeus; și aici e nutrit un bou în acest scop. Urmează apoi Orașul Crocodililor²²⁹, care cinstește crocodilul. Dincolo de el se află Orașul Afroditei²³⁰ și, după aceea, Latopolis²³¹, care cinstește pe Athena și peștele de Nil, latosul sau „variolul“. Urmează Orașul Ilithyiei²³² și un templu al ei; pe malul celălalt se află Hieraconpolis²³³ sau

817

(„Orașul Șoimilor“), care venerează șoimul. Vine la rînd Orașul lui Apollon²³⁴, și acesta în vrăjmășie cu crocodilii.

48 În continuare se află Syene și Elephantine²³⁵, primul fiind un oraș situat la granița dintre Etiopia și Egipt, iar cealaltă, o insulă în Nil aflată la o jumătate de stadiu (92,50 m) în fața Syenei, avînd un oraș cu un templu al lui Cnuphis²³⁶ și o miră hidro-metrică a Nilului, la fel ca la Memphis. Mira hidro-metrică este un puț construit din piatră simetrică, pe malul Nilului; aici se măsoară cotele apelor Nilului, maxime, minime și medii, pentru că apa din puț crește și scade odată cu fluviul. Pe zidul puțului sînt niște adnotări, ca de pildă nivelurile creșterilor complete și ale celorlalte creșteri. Din observațiile făcute asupra acestora egiptenii prevăd și celelalte oscilații posibile de parcă le-ar cunoaște direct. După astfel de semne, ei știu cu mult înainte (cînd și cum) va fi viitoarea creștere și o și anunță. Această măsură este folositoare și agriculturilor pentru buna administrare a apelor, pentru indiguiri, canalizări și altele de acest fel, ca și pentru veniturile conducătorilor. Căci creșterile mai mari de nivel prevestesc venituri mai mari. În Syene, este chiar un puț care indică solstițiul de vară, deoarece aceste locuri se află situate sub cercul tropicului. Dacă din părțile noastre, mă refer la ținuturile grecești, înaintăm spre miazăzi, la Syene este primul loc unde soarele se află deasupra creștetului nostru și face ca *gnomonele* sau cadranele solare la amiază să fie lipsite de umbră; de aici rezultă că, atunci cînd soarele se află deasupra creștetului nostru, el trebuie să-și arunce razele în puț pînă la apă, oricît de adînc ar fi; căci și noi stăm în unghi drept (cu solul) și gropile puțurilor au fost săpate astfel (pe verticală). În acest loc sînt încartiruite trei cohorte romane pentru strajă.

49 Puțin mai sus de Elephantine se află cataracta mică, unde barcagii dau și un fel de spectacol pentru conducători. Cataracta se află în mijlocul flu-

viului, ca o sprinceană de piatră, plană deasupra, încît poate să primească apele fluviului, terminîndu-se însă într-o prăpastie în care apa cade cu putere, iar de o parte și de alta, înspre mal, se află albia fluviului, pe unde se poate naviga contra curentului. Barcagiii, urcînd cu ambarcațiunea lor pe aici, coboară pe cataractă și sînt împinși cu barca în prăpastie, dar scapă cu ea nevătămată. Puțin mai sus de cataractă este situat orașul Philai²³⁷, populat în comun de etiopieni și de egipteni; el este zidit la fel ca Elephantine, are aceeași mărime și este împodobit cu temple egiptene. Locuitorii de aici cinstesc o pasăre pe care o numesc șoim, dar mie mi se părea că nu are nimic asemănător cu șoimii de la noi sau cu cei din Egipt, ci îi depășea în mărime, iar în coloritul penajului se deosebea mult. Spuneau că e șoim etiopian și că de acolo se aduce, cînd piere sau și mai înainte. Chiar și acela care ni s-a arătat atunci era prăpădit din pricina bolii.

50 Din Syene am plecat la Philai cu căruța printr-o cîmpie foarte netedă, parcurgînd cam 100 (50) de stadii (18,50 km) (9,25 km). Pe tot parcursul drumului se putea vedea, de amîndouă lăturile lui și în multe locuri, herme²³⁸, niște steiuri de piatră abruptă, rotundă, destul de netedă, aproape sferică, tăiată din piatră neagră și dură din care se fac piulițele; acest bolovan este așezat pe un altul mai mare, și, pe el, iarăși, un altul. Erau și unele steiuri izolate. Cel mai mare avea diametrul nu mai mic de 12 picioare (3,548 m); toate celelalte erau mai mari decît jumătatea acestuia. Am trecut apoi în insulă pe o nacelă numită *pacton*. Aceasta este un fel de barcă împletită din nuiele încît seamănă cu o rogojină. Stînd în ea în picioare, pe apă, sau șezînd pe niște scîndurele, am traversat ușor brațul de apă, în zadar ne-am temut; într-adevăr, nu prezintă nici o primejdie, dacă barca nu se încarcă prea mult.

51 În vreme ce în tot Egiptul palmierul este de proastă calitate și produce un rod ce nu-i bun de mincat, mai ales în regiunile din preajma Deltei și în ale Alexandriei, palmierul din Thebaida este cel

mai bun din toate. Într-adevăr e de mirare cum palmierii din Deltă și din regiunea Alexandriei, cu toate că se află în aceeași zonă cu cei din Iudeia și vecini cu ei, sînt atît de deosebiți, deoarece Iudeia, pe lingă alt palmier, mai produce și curmalul, cu ceva mai bun decît cel babilonian. Căci și palmierul din Theba și cel din Iudeia sînt de două feluri: atît curmal cît și de celălalt soi; cel theban are fructul mai tare, dar mult mai bun la gust. Se află aici și o insulă care cu osebite produce curmali de cea mai bună calitate, aducînd foarte mare venit conducătorilor. Căci, odinioară, aceasta era insulă regească, nici un om privat nu avea în ea vreun lot, ba și astăzi ea aparține conducătorilor.

819 52 Herodot²³⁹ și alți scriitori flecăresc multe, strecurînd în povestirea lor și unele lucruri nemaipomenite de parcă ar adăuga povestirii un cîntec, cu ritm, sau un condiment oarecare. Așa este, de pildă, afirmația lor că în preajma insulelor de lingă Syene și Elephantine — căci ele sînt mai multe — se află izvoarele Nilului și că albia fluviului în acest loc este un abis fără fund. Nilul are insule foarte numeroase risipite pe tot cursul lui, unele complet acoperite la revărsarea fluviului, altele numai în parte. Cele prea înalte sînt irigate cu ajutorul pompelor în spirală.

53 La început, Egiptul era pașnic în cea mai mare parte a sa, datorită produselor sale îndestulătoare și a accesului dificil din afară, deoarece dinspre miazănoapte el este străjuit de un țarm neprielnic porturilor și de Marea Egiptului, dinspre răsărit și dinspre apus, de munți deșerți și anume, așa cum spuneam, de Munții Libyeni și de cei Arabici. Regiunile care au mai rămas spre miazăzi sînt populate de troglodyți, blemmi, nubieni și megabari²⁴⁰, care sînt etiopieni din sus de Syene. Aceștia sînt nomazi; ei nu sînt mulți la număr și nici războinici nu sînt, cu toate că celor vechi așa li se păreau, deoarece năvăleau adesea ca tilharii luîndu-i prin surprindere. Iar etiopienii care sînt așezați pînă spre miazăzi și spre Meroe, nici aceștia nu sînt mulți, nici nu sînt

adunați în îngrămădiri dese, ca unii care populează o regiune fluvială lungă, îngustă și șerpuită, cum am spus și mai înainte; ei nu sînt bine organizați nici pentru război, nici pentru un alt gen de viață. Și în prezent această regiune se află aproape în aceeași stare. Iată dovada: trei cohorte de romani, nici acestea complete, sînt suficiente pentru paza regiunii. Cînd etiopienii au cutezat să atace, ei și-au primejduit propria lor țară. Nici celelalte forțe armate din Egipt nu sînt atît de mari, și nici măcar odată romanii nu le-au folosit în întregul lor efectiv, deoarece nici egiptenii înșiși nu sînt războinici, cu toate că sînt foarte numeroși, și nici semînțiile din jurul lor. Cornelius Gallus²⁴¹, primul prefect al Egiptului desemnat de Caesar, cuceri doar cu puține forțe armate orașul Heroopolis atacîndu-l cînd s-a răscolat și în scurt timp a pus capăt răzmeriței care s-a iscat în Theba din pricina birurilor. Petronius, mai tîrziu, cînd a fost atacat cu pietre de populația Egiptului, de mii și mii de oameni, li s-a împotrivit numai cu soldații care-l însoțeau și, după ce a ucis pe cîțiva din răscolăți, pe ceilalți (îndată) i-a potolit. Aelius Gallus numai cu o parte a oștirii de pază din Egipt, pătrunzînd în Arabia, a arătat, după cum am spus²⁴², cît de pașnici sînt oamenii acelor meleaguri. Iar dacă nu-l înșela Syllaios, el ar fi cucerit întreagă Arabia Fericită.

820

54 Cînd etiopienii, disprețuind forțele romanilor, la gîndul că o parte a armatei din Egipt a plecat în frunte cu Aelius Gallus și se afla în război cu arabii, atacă Theba și straja de trei cohorte din Syene, cuceriră printr-un atac rapid Syene, Elephantine și Philai, le subjugară și dărimară statuile lui Caesar, atunci Petronius, ripostînd cu mai puțin de 10 000 de pedestrași și cu 800 de călăreți contra a 30 000 de barbari, îi sili mai întîi să se retragă în orașul etiopian Pselchis²⁴³ și pretinse prin soli capturile făcute și pricinile pentru care au început războiul. Răspunzînd ei că au fost nedreptățiți de prefectii nomelor, Petronius le-a răspuns că nu aceia sînt șefii statului, ci Cezarul. Dar cum îi cerură trei

zile de deliberare fără să înfăptuiască nimic din cîte trebuiau să facă, Petronius i-a atacat, silindu-i să se măsoare cu romanii în luptă, și repede i-a pus pe fugă, fiind prost organizați și slab înarmați. Căci aveau scuturi mari și acestea din piele crudă de bou, iar ca arme de atac practicau unii securi, alții lănci, iar alții săbii. Unii fură strîmtorați în oraș, alții fugiră în pustiu, pe alții, care apucară spre fluviu, îi găzdui o insulă din apropiere. Căci aici nu se aflau mulți crocodili din pricina cursului (rapid al fluviului). Printre cei retrași în insulă se găseau și generalii reginei Candake²⁴⁴, care domnea peste etiopieni pe vremea noastră, fiind o femeie bărbătoasă, fără un ochi. Petronius îi prinse pe toți aceștia vii, trecînd brațul fluviului împotriva lor cu plase și cu corăbii, și îi trimise îndată la Alexandria. Atacînd apoi orașul Pselchis, îl cuceri. Făcînd socoteala celor căzuți în luptă și a celor prinși, s-a constatat că cei scăpați au fost în total foarte puțini. Din Pselchis, el veni la Premnis²⁴⁵, un oraș fortificat de la natură, traversînd dunele de nisip, în care oastea lui Cambyses fu îngropată din pricina vîntului care se stîrnise cu putere. Petronius, atacînd această fortăreață, o cuceri de la primul atac și după aceea porni împotriva orașului Napata. Aici era reședința regală a reginei Candake și aici se găsea fiul ei; și ea se afla undeva prin apropiere. În vreme ce ea trimitea soli de (pace) și prietenie și restituia prizonierii și statuile aduse din Syene, Petronius atacă și cuceri Napata²⁴⁶, de unde fugi fiul reginei, și o dărîmă. După ce subjugă populația, se întoarse înapoi cu prăzi, socotind că regiunile mai îndepărtate sînt greu de străbătut. Întărind mai bine cu zid localitatea Premnis și lăsîndu-i oștire de strajă și alimente la 400 de oameni pentru doi ani, se întoarse la

821 Alexandria. Dintre prizonieri, pe unii i-a vîndut ca pradă de război, 1 000 din ei i-a trimis Cezarului de curînd întors de la cantabri²⁴⁷, pe alții i-au răpus bolile. În acest timp, Candake atacă fortăreața cu mai multe mii de oameni. Petronius însă apucă să sosească la fortăreață și s-o apere, întărind locul cu

mai multe mașini de război, iar cînd atacanții îi trimiseră soli, el le ceru ca soliile să se înfățișeze înaintea Cezarului. Răspunzîndu-i că nu știu cine-i Cezarul și încotro să apuce pentru a ajunge la el, acesta le-a dat oameni care să-i călăuzească. Au sosit astfel la Samos, deoarece acolo se afla Caesar Augustus și avea de gînd ca de aici să plece în Syria, în vreme ce pe Tiberius îl trimeea în Armenia. Solii obținură toate cîte le-au cerut și li s-au șters și birurile care le erau impuse.

CAPITOLUL 2

1 Despre etiopieni am relatat multe în capitolele de mai înainte²⁴⁸, încît împreună cu Egiptul au fost descrise și regiunile acestora. Capetele pămîntului populat, ca să zic așa, care se întind pe lîngă zona netemperată și nepopulată din pricina arșitei sau a frigului, trebuie să fie un fel de devieri și degradări ale zonei temperate, ceea ce se poate vedea din felul de viață și din lipsa lucrurilor de trebuință pentru nevoile omului. Într-adevăr, etiopienii trăiesc prost, umblă dezbrăcați, în cea mai mare parte, și sînt nomazi. Turmele lor sînt alcătuite din animale mici, oi, capre și boi; și cîinii le sînt mici, în schimb sînt iuți și bătăioși. Poate datorită dezvoltării slabe a acestora au fost imaginați și născociți pigmeii. Într-adevăr nici unul din bărbații vrednici de încredere nu spune că i-a văzut pe pigmei.

2 Etiopienii se hrănesc cu mei și orz din care își prepară și o băutură; folosesc, în loc de ulei, unt de vacă și grăsime; nici pomi fructiferi nu au, în afară de puțini palmieri în grădinile regești; unii se hrănesc chiar cu iarbă, cu frunze crude, cu lotus și cu rădăcini de trestie; dar mănîncă și carne, sînge, lapte și brînză. Își cinstesc ca pe zei regii care stau închiși și-și petrec vremea mai mult în casă. Cel mai mare oraș care le servește și de capitală este

Meroe²⁴⁹, localitate ce poartă același nume ca insula. Se spune că insula are forma unei uși, mărimea ei declarată este poate exagerată, lungimea ei fiind apreciată cam de 3 000 de stadii (555 km), iar lățimea cam de 1 000 (185 km). Această insulă are munți numeroși și păduri mari. Este populată, pe de o parte, de păstori, pe de alta, de vânători și, în sfârșit, de agricultori. Există în ea și mine de aramă, de fier și de aur și tot felul de pietre prețioase²⁵⁰. Ea este împrejmuțată înspre Libya de mari dune de nisip, dinspre Arabia, de prăpăstii continui, din sus, 822 dinspre miazăzi, de confluența râurilor Astaboras, Astapus și Astasobas²⁵¹. Spre miazănoapte cursul din continuare al Nilului pînă în Egipt este potrivit curbei fluviului amintită mai înainte²⁵². În orașe, locuințele erau cu pereți împlețiți din crengi de palmier sau din cărămidă; au și ocne de sare ca arabii. Dintre copaci mai des se întîlnesc palmierul, persca, abanosul și roșcova. Animale de vînat sînt elefanții, leii și leoparzii; există și șerpi uriași care se luptă cu elefanții și mai multe alte sălbăticiuni; căci acestea se refugiază din locurile mai bîntuite de arșiță și mai secetoase în cele umede și cu mlaștini.

3 Mai sus de Meroe este Psebo²⁵³, un lac mare care are o insulă destul de bine populată. Cum lunca apuseană a Nilului este ocupată de libyenii, lunca de pe malul celălalt, de etiopieni, se întîmplă că odată unii, odată alții, să aibă în stăpînire insulele și lunca, iar cei izgoniți se retrag atunci din fața celor mai puternici. Etiopienii se servesc de arcuri de lemn de 4 coți (1,774 m) cu sulițele călite în foc. Își înarmează și femeile. Cele mai multe din ele au buza gurii prinsă cu o verigă de aramă. Ei poartă piei de animale, deoarece nu au lînă, iar oile au păr aspru ca cel de capră. Unii umblă dezbrăcați, alții se încing doar la brîu cu mici petice de piele sau cu împletituri de păr bine tors. Ca divinitate, ei socotesc că există un zeu nemuritor, acesta este cauza tuturor, și altul muritor, fără nume și nu ușor de cunoscut. Cum cel mai adesea îi consideră zei pe

binefăcătorii lor și pe cei de viță regească, dintre aceștia, pe regi îi socotesc salvatorii și apărătorii comuni ai tuturor, iar persoanele din partea cărora s-au bucurat de o binefacere sînt socotite de fiecare în parte drept zei săi particulari. Unii dintre locuitorii regiunii bîntuite de arșiță trec drept atei; despre ei se spune că urăsc și soarele și-l blestemă cînd îl văd că răsare, deoarece îi pîrjolește și îi năpăstuiește; de aceea, ei se refugiază în mlaștini. Locuitorii insulei Meroe cinstesc pe Heracles, pe Pan și pe Isis, pe lîngă un alt zeu barbar. Pe morți, unii îi aruncă în fluviu, alții îi păstrează acasă în sicrie de sticlă, alții îi îngroapă în jurul templelor în urne de lut. Pretind jurămînt pe morți și pe acesta toți îl respectă cel mai mult. Își așază pe tron ca regi pe cei care se disting în frumusețe sau în iscusința cu care își cresc turmele sau în bărbăție sau prin avere. În Meroe poziția cea mai importantă o dețineau în vechime preoții, care porunceau pînă și regelui, ordonîndu-i printr-un sol uneori chiar să moară, și așezau altul în locul lui pe tron. Mai tîrziu, unul dintre regi a desființat această datină, pornind cu arme împotriva sanctuarului în care se afla templul de aur și sugrumînd pe toți preoții. Există și următorul obicei etiopian: dacă vreunul din regi este vătămat în vreo parte a corpului și în ce măsură este, aceeași vătămare o suferă și cei din tovărășia lui, mai ales, ba aceștia chiar mor împreună cu regele. De aici, o pază extraordinară a persoanei regale se organizează din partea acestora. Despre etiopieni vor fi destule aceste date.

4 La cele ce s-au spus despre egipteni trebuie să mai adăugăm unele amănunte care le sînt proprii. Printre ele se numără, de pildă, așa numitul bob egiptean din care se scoate nufărul de Egipt, precum și papiurul. Acestea cresc numai aici și în India. Persea apoi crește numai în Egipt și în Etiopia, fiind un copac mare care poartă un fruct dulce și voluminos. Murul sau agudul este copacul care produce așa numitul fruct sicomor²⁵⁴, căci seamănă cu o smochină, dar nu e apreciat la gust. Crește la ei și

lotus de apă, o delicatete a deşertului, asemănătoare intrucitva cu piperul, doar cu puţin mai mare decât acesta. Peşti în Nil sînt mulţi, unii cu particularităţi locale; cei mai cunoscuţi sînt nisetrul, lepidotul, variolul, alabesul²⁵⁵, corakinul, porcul de Nil, phagroriul, pe care îl numesc şi phagros²⁵⁶, ba încă şi somnul, kitharul sau limbi de mare, sardelele, chefalul, torţa, physa, boul de Nil; dintre moluştele cu cochilii, există melci mari care scot un sunet asemănător cu al celor care se vaietă. Animale din partea locului sînt şi ichneumonul sau şobolanul egiptean, vipera egipteană, care are unele trăsături specifice faţă de viperele din alte părţi. Este de fapt de două feluri, una lungă abia de o spithame (0,222 m) care şi ucide mai repede, alta aproape de o orgyie (1,774 m), cum a spus şi Nicandros²⁵⁷, autorul unei lucrări *Despre animalele veninoase*. Printre păsări, se numără ibisul şi şoimul egiptean, blind faţă de cei din altă parte, cum este şi pisica. Se mai află şi corbul de noapte cu caractere proprii, căci la noi acesta este cît un vultur de mare şi croncăne gros, pe cînd în Egipt el are mărimea unei gaiţe şi croncănitul diferit. Cel mai blind este ibisul, asemănător cu o barză ca înfăţişare şi mărime, de două feluri în privinţa culorii, unul are penajul ca barza, altul este în întregime negru. Sînt pline de ei toate rîspîntiile din Alexandria, parte cu folos, parte fără; cu folos, pentru că ibisul culege toate reptilele şi toate murdăriile din măcelării şi din ospătării; fără folos, pentru că mănîncă de toate, şi impurităţi, şi greu poate fi oprit să nu atingă lucrurile curate şi ferite de molimă.

824 5 Adevărat este şi ceea ce povesteşte Herodot²⁵⁸ şi este o particularitate egipteană a se frămînta lutul cu mîinile, iar aluatul pentru pîine, cu picioarele. Şi *cakele*²⁵⁹ sînt un fel de pîinişoare egiptene deosebite, care opresc stomacul; *kiki* sau ricinul este un fruct semănat pe ogoare, din care se stoarce ulei, pe care-l folosesc în opaiţe aproape toţi indigenii, iar cei mai săraci şi lucrătorii, atît bărbaţi cît şi femei, şi ca alifie. Şi împletiturile egiptene fă-

cute din rămurele sînt dintr-o plantă anumită, asemănătoare cu cele de trestie sau de palmier²⁶⁰. Zythos sau berea, cu toate că egiptenii o prepară după o rețetă proprie, este totuși o băutură comună mai multora, dar la fiecare prepararea este deosebită. Unul dintre obiceiurile pe care ei le deprind cu rîvnă este și acela ca toți să se ocupe de educația copiilor ce li se nasc; pe băieți îi taie împrejur, iar fetelor le fac o anumită incizie ceea ce este obișnuit și la iudei; de fapt și acestia sînt egipteni de la obîrșii, după cum am spus²⁶¹ în cartea în care am vorbit despre ei. Aristobulos²⁶² spune că din mare nu urcă pe Nil în sus nici un pește din cauza crocodililor, în afară de chefal, de sardele și delfin; delfinii, pentru că sînt mai tari, chefalii, deoarece sînt împinși spre țărm de porcii marini pe temiul unei interdependențe firești; crocodilii se feresc de porcii marini, pentru că aceștia sînt rotunzi și au spini pe cap care prezintă primejdii pentru aceste fiare. Chefalii urcă primăvara pe fluviu în sus fecundați; apoi, cu puțin înainte de apusul Pleiadei, coboară în bancuri dese ca să depună ouăle; cu acest prilej are loc și pescuitul lor, deoarece cad grămadă în plase. O cauză asemănătoare se poate deduce și în legătură cu sardelele. Acestea fie spuse despre Egipt.

CAPITOLUL 3

1 Să vorbim în continuare despre Libya, singura regiune care mai lipsește din descrierea completă a pămîntului populat. Am dat multe amănunte²⁶³ și pînă acum despre ea, dar trebuie să pomenim și de data aceasta toate cîte sînt potrivite, adăugînd și date care n-au fost încă înfățișate înainte. Cei care au împărțit pămîntul populat în continente l-au împărțit în mod inegal. Într-adevăr, o diviziune în trei înseamnă în trei părți egale. Dar, pentru ca

Libya să devină a treia parte a pământului populat, lipsește atât de mult încît, chiar pusă la un loc cu Europa, se pare că nu ar egala Asia. Poate este mai mică chiar decît Europa; ca forță este negreșit chiar cu mult inferioară. Căci Libya este pustie în cea mai mare parte din interior și din regiunea aflată de-a lungul oceanului și este împestrită doar de mici oaze așezate din loc în loc, populate cele mai multe de păstori nomazi. La deșert se mai adaugă faptul că, din unele părți ale ei ce pot fi populate, fiarele, pe care acele regiuni le nutresc, izgonesc pe oameni.

825 Apoi mare parte a acestora e cuprinsă în zona arșiței. În schimb, întreg țărmul libyan dinspre noi, între Nil și Coloane și mai ales cel ocupat de carthaginezi, este bine populat. Și aici se mai strecoară unele fișii secetoase, cum sînt cele din preajma Syrtelor, a marmarizilor²⁶⁴ și pe lângă Catabathmos²⁶⁵. Libya, dacă s-ar lua în considerare forma ei ca o suprafață plană, are figură de triunghi dreptunghic, avînd ca bază țărmul dinspre noi ce se întinde din Egipt și de la Nil pînă în Mauritania și la Coloanele lui Heracles; cu această latură formează un unghi drept latura pe care i-o trasează Nilul pînă în Etiopia și pe care noi o prelungim pînă la Ocean; latura subînținsă unghiului drept este întreg țărmul oceanic dintre Etiopia și Mauritania. Regiunea de la vîrfurile zisei figuri, ce cade sub zona toridă, o descriem din presupuneri, deoarece este de nepătruns, încît nu putem preciza nici măcar lățimea maximă a regiunii. Spuneam totuși în cărțile precedente²⁶⁶ că din Alexandria traversarea spre sud pînă la Meroe, capitala etiopienilor, atinge în jur de 10 000 de stadii (1 850 km), de acolo, în linie dreaptă, pînă la hotarele zonei calde și ale pământului populat, sînt alte 3 000 de stadii (555 km); aceeași trebuie s-o socotim a fi și lățimea maximă a Libyei, anume de 13 000 sau 14 000 de stadii (2 405 km sau 2 590 km), iar lungimea, cu puțin mai mică decît dublul lățimii. Acestea sînt datele generale despre Libya. Acum trebuie să înfățișăm fiecare regiune în parte începînd din părțile apusene și mai cunoscute.

2 În aceste părți locuiesc aceia pe care elenii îi numesc mauruși²⁶⁷, iar romanii și băștinașii, mauri; ei sînt un neam libyan mare și prosper, așezat pe țărmul strîmtorii din fața Iberiei. Căci aici se află și strîmtoarea Coloanelor lui Heracles, despre care am vorbit mult. Dacă ieși din strîmtoarea Coloanelor avînd Libya în stînga, întilnești un munte, pe care elenii îl numesc Atlas²⁶⁸, barbarii, Dyris. Din el se desprinde o colină înaltă, numită Coteis²⁶⁹, ce înaintează în larg spre apusul Mauritaniei. În apropiere se află și un mic orașel, ceva mai retras de la mare, pe care barbarii îl numesc Trinx²⁷⁰, Artemidoros²⁷¹, Lynx, Eratosthenes, Lixos. El este situat pe țărmul strîmtorii în fața Gadeirei la 800 de stadii (148 km) depărtare de strîmtoare, la cît se află, de altfel, amîndouă orașele de la Coloanele lui Heracles. La miazăzi de Lixos și de Coteis se deschide golful numit Emporicos²⁷² („Negustoresc“), care are prăvălii cu mărfuri feniciene. Întreg țărmul din conti- 826 nuarea acestui golf este încrețit. Dacă, la figura de triunghi pe care am descris-o, se face abstracție de golfuri și de capuri, s-ar înțelege mai bine că acest continent a luat o dezvoltare mai mult spre miazăzi și totodată spre răsărit. Iar muntele Atlas, care se întinde prin mijlocul Mauritaniei, de la Coteis pînă la Syrte, este populat, atît el cît și alte culmi paralele cu el, la început de mauruși, iar în adîncul regiunii, de cel mai mare din neamurile libyene, care se numesc gaetuli²⁷³.

3 Istoriografii au născocit multe povești în legătură cu țărmul exterior al Libyei, începînd cu Periplusul lui Ophelas²⁷⁴; despre acești autori am pomenit pe alocuri și mai înainte²⁷⁵; și acuma vorbim cerînd scuze pentru povestirile miraculoase, dacă uneori vom fi siliți să alunecăm pe acest tărîm, ferindu-ne de a trece totul în tăcere și, într-un fel, de a mutila istoria. Se spune că Golful Emporicos are o peșteră în care pătrunde apa mării în timpul fluxului chiar pînă la 7 stadii (1,295 km); în fața peșterii se întinde un loc jos și neted, avînd un altar al lui Heracles, despre care se spune că nu-l inundă

mareele. Aceasta o socotesc, aşadar, una din plăsmuiuri. Asemănător cu această născocire este şi afirmaţia că în golfurile din continuare există vechi aşezări de troieni, care sînt pustii în prezent, dar care odinioară erau formate din cel puţin 300 de oraşe, pe care le-au distrus pharuşii şi nigriţii²⁷⁶. Aceştia, după cîte se spune, se află cale de 30 de zile depărtare de Lynx.

4 Faptul că Mauritania este o ţară roditoare, în afara unui mic deşert, şi că e înzestrată cu riuri şi lacuri, e unanim recunoscut de toţi. Ea are copaci înalţi şi numeroşi peste măsură de mulţi şi produce tot felul de roade. Renumitele mese de mari dimensiuni şi foarte variate, făurite dintr-o singură bucată de lemn, tocmai din această ţară şi le procură romanii. Riurile ei, după cîte se spune, au crocodili şi alte soiuri de animale, la fel ca Nilul. Unii cred chiar că şi izvoarele Nilului se află în apropiere de promontoriile Mauritaniei. Într-un anumit riu se produc lipitori de 7 coţi (3,105 m); ele au branhiile prin care respiră găurite. Despre această ţară se mai povesteşte şi cele ce urmează, că viţa de vie face aici un butuc atît de gros încît cu greu poate fi cuprins de doi bărbaţi şi că produce un ciorchine de un cot (0,444 m); de altfel, orice plantă de aici creşte înaltă şi orice legumă este grasă şi şerpuită; tulpinile de morcov, de mărar şi de anghinare²⁷⁷ ating 12 coţi (5,323 m), iar grosimea lor este de 4 palme (0,296 m).
 627 În această ţară cresc tot felul de animale ca şerpi uriaşi, elefanţi, antilope, bivoli şi alte animale asemănătoare, ca şi lei şi leopardzi. Produce şi dihuri de mărimea pisicilor şi asemănători cu ele, afară doar de faptul că botul le este mai pronunţat; există, de asemenea, un mare număr de maimuţe, despre care a vorbit şi Poseidonios²⁷⁸; navigînd din Gadeira în Italia, el a acostat la ţărmul Libyei şi a văzut o pădurice care atingea ţărmul mării, plină de aceste animale, parte din ele cocoţate în copaci, parte pe jos, unele avînd şi pui şi mamele; ba a şi ris văzîndu-le cu sîni mari, pe unele cu chelie, pe altele

bolnave de hernie, manifestînd și alte slăbiciuni de acest fel.

5 Mai sus de Mauritania, la marea exterioară, se află regiunea etiopienilor numiți „apuseni“, în cea mai mare parte a ei, slab populată. Aici se nasc și girafe, spune Iphicrates²⁷⁹ (=Hypsicrates) și elefanți și așa numiții bouri, care seamănă cu taurii la înfățișare, dar, ca fel de viață, mărime și forță în luptă, ei sînt asemănători cu elefanții; șerpii, zice, sînt așa de mari încît și iarbă crește pe spinarea lor; leii atacă puii de elefant și, după ce îi rănesc pînă la sînge, fug, fiindcă le vin puilor mamele în ajutor; acestea, cînd își văd puii sîngerînd, îiucid. Întorcîndu-se apoi leii la victime, mîncă aceste cadavre. Bogos²⁸⁰, regele mauritanilor, făcînd o expediție împotriva etiopienilor apuseni, i-a trimis soției sale în dar trestii asemenea celor indiene, fiecare nod al lor atîngînd 8 choinice (5,68 l), precum și asparagus la fel de mare.

6 În ruta maritimă de la Lynx, în marea interioară, se întîlnesc orașele Zelis și Tinx²⁸¹, apoi mormintele celor șapte frați și muntele situat ceva mai sus, cu numele Abila²⁸², care are multe animale și copaci înalți. Lungimea strîmtorii Coloanelor lui Heracles se dă de 120 de stadii (22,20 km), lățimea sa minimă, în dreptul insulei Elephantului²⁸³, este de 60 de stadii (11,10 km). Dacă se navighează mai spre interior, se întîlnesc mai multe orașe și riuri pînă la riul Molochath²⁸⁴, care desparte pămîntul mauritanilor de cel al masaisylilor. Tot aici se află Metagonion²⁸⁵, nume prin care este desemnat promontoriul mare din apropierea rîului ca și un loc secetos și deșert, ba aproape la fel se cheamă și muntele ce se întinde de la Coteis pînă aici. Lungimea distanței de la Coteis pînă la hotarele masaisylilor este de 5 000 de stadii (925 km). Metagonion se află în dreptul Carthaginei Noi²⁸⁶, doar că pe țărmul potrivit; Timosthenes²⁸⁷ greșește socotindu-l în dreptul Massaliei. Brațul de mare de la Carthagina Nouă 828 pînă în Metagonion este de 3 000 de stadii (555 km),

iar navigația pe lângă acesta pînă în Massalia depășește 6 000 de stadii (1 110 km).

7 Cu toate că locuiesc într-o țară care este roditoare în cea mai mare parte a ei, mauritanii în marea lor majoritate continuă pînă astăzi să ducă o viață rătăcitoare de nomazi. Se înfrumusețează totuși împletindu-și părul, lăsîndu-și barbă, purtînd bijuterii de aur, ștergîndu-și dinții și tăindu-și unghiile. Rari-ai fi văzut atingîndu-se unii de alții la plimbare, și aceasta ca să le rămînă neatinsă podoaba părului. Cel mai des ei luptă cu lancea de pe cai, pe care îi conduc folosindu-se de friie din funie, dar și fără friu. Au și săbii. Pedestrașii folosesc pieile elefanților ca scuturi. Pieile de lei, de leopardi și de urși le îmbracă și se culcă pe ele. Aproape că și aceștia și masaisylii²⁸⁸ din continuarea lor și, îndeobște, cea mai mare parte a libyenilor poartă aceeași îmbrăcăminte, fiind și în celelalte privințe asemănători; ei se folosesc de cai mici, dar iuți și supuși, încît sînt cîrmiți numai cu ajutorul unei nuielușe; căpestrele sînt din scoarță de lemn sau din păr, de care atîrnă friiele. Unii cai îi urmează chiar fără să fie legați, ca și ciinii. Mauritanii folosesc scutul mic de piele, lănci late și mici. Poartă cămăși cu margine lată de purpură, neîncinse la brîu, și prinse cu agrafă pe umăr și, așa cum spuneam, piele tăbăcită în față și zale pe piept. Pharușii și nigriții care locuiesc mai sus de aceștia, lângă etiopienii apuseni, mînuiesc și arcul, la fel ca etiopienii; folosesc și căruțe cu seceri. Pharușii se întîlnesc și cu mauritanii, ce-i drept rar și prin pustiu, cînd își atîrnă burdufurile cu apă sub burțile cailor. Uneori ajung și la Cirta²⁹ prin unele regiuni mlăștinoase și printre lacuri. Unii dintre ei — după cîte se spune — locuiesc ca troglodyții, săpîndu-și locuințele sub pămînt. Se mai povestește că și aici ploile de vară pricinuiesc inundații, în schimb iarna este secetă. Unii dintre barbarii din aceste părți folosesc și piei de șerpi și de pești ca îmbrăcăminte și așternut. Unii autori susțin că pharușii sînt indieni care au venit pe aceste meleaguri

împreună cu Heracles. Cu puțin înaintea timpurilor noastre, regii Bogos și Bocchos²⁹⁰ aveau în stăpînirea lor Mauritania, fiind prieteni cu romanii. După moartea acestora, urmă la tron Iuba²⁹¹, căruia Caesar Augustus îi dăruie și acest regat pe lîngă cel strămoșesc. Iar acest Iuba era fiul aceluia Iuba care s-a luptat împreună cu Scipio²⁹² împotriva divinului Caesar. Iuba, așadar, muri de curînd, iar domnia o moșteni fiul său Ptolemaios²⁹³ născut de o fiică a lui Antonius și a Cleopatrei.

8 Artemidoros²⁹⁴ prezintă lucrurile tocmai pe dos 829 decît Eratosthenes, deoarece spune că există un oraș Lixos²⁹⁵, pe undeva pe la hotarele apusene ale Mauritaniei, în loc de Lynx, de asemenea că se află pe aici foarte multe orașe feniciene distruse, din care nu se mai poate vedea nici o urmă; la etiopienii apuseni, în orele dimineții și în cele ale înserării aerul este încărcat și cețos; cum sînt cu puțință aceste fenomene — spune — în locuri secetoase și calde? Dar Artemidoros furnizează informații mult mai slabe despre aceste locuri; într-adevăr, el povestește că se află în aceste părți niște lotofagi exilați, care ar locui într-o regiune secetoasă, s-ar hrăni cu lotus, cu o anumită iarbă și cu rădăcini, pentru care n-ar avea nevoie de apă; ei se întind pînă în părțile din sus de Cyrene; locuitorii acelor meleaguri beau și lapte și mîncă și carne, cu toate că trăiesc în același climat. Nici Gabinius²⁹⁶, istoriograful roman, nu se abține de la unele povești miraculoase în descrierea Mauritaniei; într-adevăr, el povestește că lîngă Lynx se află mormîntul lui Antaios²⁹⁷ și un schelet de 60 de picioare (17,742 m) pe care l-a dezgropat Sertorius²⁹⁸ și l-a îngropat din nou; și apoi ce să mai zicem de poveștile lui despre elefanți?! Căci, zice, alte animale fug de foc, dar elefanții se luptă cu el și îl atacă, pentru că le distruge pădurea. Ei luptă împotriva oamenilor, trimițînd înainte iscoade și, cînd îi văd pe aceștia fugînd, fug și ei, iar cînd sînt răniți, își lecuiesc plaga oblojînd-o cu ramuri, buruieni sau praf.

9 Dincolo de teritoriul mauritanilor se întinde cel al masaisylilor, care începe de la râul Molochath și sfârșește la capul numit Treton²⁹⁹, care formează hotarul dintre pământul masaisylilor și cel al masy-lilor; de la Metagonion pînă la Treton, sînt 6 000 de stadii (1 110 km); după unii autori, sînt chiar mai puține. Țărmul maritim are mai multe orașe și râuri precum și o regiune foarte înzestrată de la natură, dar e destul să le pomenim numai pe cele cu re-nume. La 1 000 de stadii (185 km) depărtare de granițele sus-pomenite se află un oraș, Siga³⁰⁰, reședința regelui Siphax³⁰¹; în prezent este în ruine. După Sophax, regiunea a obținut-o Masanasses³⁰², apoi Micypsa³⁰³ și urmașii acestuia, iar în vremea noastră, Iuba³⁰⁴, tatăl celui Iuba care a murit de curînd. Romanii au distrus și Zama³⁰⁵, reședința regală a acestuia. Dincolo de Siga este Portul Zeilor³⁰⁶, la 60 de stadii (11,10 km) depărtare, apoi alte locuri mai puțin însemnate. Regiunile din adîncul țării sînt muntoase și deșerte, printre care, ici-colo, sînt inserate regiuni populate pe care le ocupă gaetulii pînă la Syrte. Regiunile maritime din acele părți sînt chiar șesuri roditoare, cu orașe numeroase, râuri și lacuri.

830 10 Poseidonios³⁰⁷ nu știu dacă are dreptate cînd spune că Libya e brăzdată de râuri puține și mici, pentru că acelea pe care le-a pomenit Artemidoros³⁰⁸ între Lynx și Carthagina sînt și multe și mari. Dar mai aproape de adevăr ar fi fost să le fi menționat pe acestea în inima uscatului; cauza acestui fapt a arătat-o el însuși: părțile de miazănoapte ale Libyei nu sînt udate de ploii, după cum nu sînt — se spune — nici ale Etiopiei; de aceea aici bîntuie adeseori boli molipsitoare din pricina secetei, lacurile se umplu de mîl și se înmulțesc lăcustele. Poseidonios³⁰⁹ mai adaugă că regiunile răsăritene sînt umede, deoarece soarele, abia răsărit, îndată dispăre; regiunile apusene sînt însă uscate, deoarece acolo se întoarce soarele. Într-adevăr, regiunile se cheamă că sînt umede sau secetoase după abundența sau lipsa, pe de o parte, a apei, pe de alta, a razelor soarelui; Poseidonios vrea să se refere la căldura solară; aceste

regiuni toți le determină după climatele septentrionale și meridionale, climatele răsăritene și apusene, care sînt menționate în raport cu anumite așezări, sînt, la fiecare așezare în parte și la fiecare schimbare a orizonturilor, tot mereu altele și altele, încît nu e cu putință, în general, să li se determine numărul în limite sigure, cum că cele răsăritene ar fi umede, iar cele apusene, secetoase. S-ar putea ca Poseidonios să fi dat o astfel de explicație cum se dă în legătură cu întregul pămînt populat și cu astfel de extremități cum sînt India și Iberia. Dar care este puterea de convingere în această prezentare a cauzelor? În mișcarea circulară continuă și neînteruptă a soarelui, care ar fi întoarcerea lui? Viteza trecerii lui este peste tot aceeași. Altfel, este contrar evidenței să se spună că extremitățile Iberiei sau ale Mauritaniei, aflate la asfințit, sînt cele mai secetoase din toate. Căci împrejurimile lor au climă temperată și o mare rețea de ape. Dacă acea întoarcere a soarelui s-a luat în înțelesul că aici, la capătul pămîntului populat, soarele se află deasupra pămîntului, ce legătură are acest fapt cu uscăciunea? Căci și aici și în alte părți ale pămîntului populat, dar în aceleași climate, soarele, după ce părăsește pămîntul pentru o perioadă egală de o noapte, se reîntoarce iarăși și-l încălzește.

11 Există pe aici pe undeva și un izvor de bitumen și niște mine de aramă³¹⁰. De asemenea se spune că aici se află și o mulțime de scorpioni înaripați precum și fără aripi, mari chiar de șapte vertebre, la fel și paianjeni veninoși deosebiți ca mărime și mulțime, precum și șopîrle, de 2 coți (0,887 m). La poalele munților se spune că se află pietre prețioase care lucesc noaptea, altele numite carthagineze³¹¹. Pe cîmpii se află un mare număr de scoici și de cheramyde, cum am spus în descrierea regiunii din jurul templului lui Ammon³¹². Există 831 aici și un soi de copac numit lotus de miere, din care se prepară vin. Unii libyeni au pămînt care produce două recolte și au două secerișuri, unul de vară, altul de primăvară. Au, de asemenea, o trestie de 5

coți (2,218 m) înălțime, cu o grosime cît degetul cel mic, care rodește în proporție de 240 la sută. Primăvara ei nici nu o mai seamănă, ci se mulțumesc cu sămînța ce cade la recolta de vară, zgîriind doar solul cu niște crengi legate mănunchi; această sămînță produce recolta de vară. Din pricina mulțimii șerpilor, ei muncesc cu moletiere pe picioare, iar în celelalte părți ale corpului îmbracă piei. Cînd se culcă, ung picioarele patului cu usturoi, din cauza scorpionilor, și le leagă în jur cu crengi.

12 Pe acest țărm se află orașul cu numele Iol³¹³, pe care l-a întemeiat Iuba, tatăl lui Ptolemaios, și i-a schimbat numele în Caesareea, avînd și un port și o insuliță în fața portului. Între Caesareea și Treton este un mare port, cu numele Salda³¹⁴. Acesta formează hotarul dintre teritoriul de sub stăpînirea lui Iuba și cel de sub romani. Căci împărțirile acestei regiuni s-au făcut în multe feluri, deoarece au fost mai mulți cei care au stăpînit-o și pentru că romanii s-au aflat cu aceștia, în diferite perioade, în diverse relații, tratîndu-i cînd ca prieteni, cînd ca dușmani, astfel încît unora le-au luat unele regiuni, altora le-au dăruit altele și nu mereu în același fel. Regiunea din vecinătatea Mauritaniei dădea produse mai mari și era mai puternică, iar cea din apropierea Carthaginei și a masyllilor³¹⁵ era mai înfloritoare și mai bine organizată, cu toate că a fost năpăstuită mai întîi de războiul punic, apoi de războiul împotriva lui Iugurtha³¹⁶. Căci acesta, după ce l-a împresurat în Utica pe Adarbal³¹⁷, care era prieten cu romanii, și l-a ucis, a umplut regiunea cu tulburările de război; au urmat apoi alte războaie care s-au ținut lanț unele după altele, ultimul³¹⁸ a fost cel pe care l-a purtat divinul Caesar împotriva lui Scipio, cu care prilej a murit și Iuba. Odată cu conducătorii lor au dispărut și orașele Tisiaus³¹⁹, Vaga³²⁰, Thala, ba încă și Capsa³²¹, vîstieria lui Iugurtha, Zama și Zincha³²², precum și acele localități în preajma căroră divinul Caesar l-a atacat pe Scipio, învingîndu-l mai întîi la Ruspion³²³, apoi la Uzita³²⁴, și în

continuare la Thapsos³²⁵, lângă lacul din apropiere, ca și în alte părți. Pe aproape se află și Zella și Acholla³²⁶, orașe libere. Caesar cuceri de la primul atac insula Kerkinna³²⁷ precum și Thena³²⁸, un orașel de pe țărmul mării. Unele din aceste localități au dispărut cu desăvârșire, altele au rămas pe jumătate dărimate; orașul Phara³²⁹ a fost incendiat de călăreții lui Scipio.

13 Dincolo de Treton se află teritoriul masyliilor 832 și, asemănător cu el, cel al carthaginezilor. Cirta se găsește în inima ținutului, fiind capitala lui Masinissa și a urmașilor lui³³⁰; este un oraș foarte bine fortificat și frumos împodobit de toți regii, dar mai cu seamă de Micypsa, care a așezat și eleni în el și l-a dezvoltat atita, încît putea să înroleze în oaste 10 000 de călăreți și pedestrași de două ori pe atîția. Aici se află Cirta și două orașe cu numele Hippones³³¹, unul, aproape de Utica, altul mai depărtat și mai aproape de Treton, amîndouă fiind reședințe regale. Utica³³² este a doua localitate după Carthagina ca mărime și vază. După ce Carthagina a fost distrusă, aceasta le-a servit romanilor ca un fel de metropolă și ca bază de operațiuni pentru treburile din Libya. Este situată în același golf carthaginez, aproape de unul din cele două promontorii care formează golful; unul dintre promontorii, anume cel din apropierea Uticei, se cheamă Apollonion³³³, celălalt, Hermaia³³⁴; cele două orașe se află unul în vederea celuilalt. Prin apropiere de Utica curge riul Bagradas³³⁵. De la Treton pînă la Carthagina sînt 2 500 de stadii (462,50 km); dar nici această distanță, nici cea pînă la Syrte nu este acceptată de autori.

14 Și Carthagina³³⁶ e clădită într-o peninsulă ce descrie o circumferință de 360 de stadii (66,60 km) și este încinsă cu zid, iar gîtul însuși al peninsulei are o lățime de 60 de stadii (11,10 km), ce se întinde de la o mare la alta, pe locul unde carthaginezii își aveau staulele elefanților pe un teren larg. În mijlocul orașului se află acropolea care se numea Byrsa³³⁷, o sprinceană de deal destul de povîrnită, lo-

cuită de jur împrejur, avînd în vîrf un templu al lui Asclepios, pe care soția lui Hasdrubal, la căderea orașului, l-a incendiat ca să ardă împreună cu ea. La poalele acropolei se află porturile și Cothon³³⁵, o insuliță rotundă, mărginită de strîmtoarea care are în jur, de amîndouă părțile, cheiuri pentru corăbii.

15 Carthagina este fundația Didonei³³⁹, care a adus aici popor din Tyr; fenicienii au avut atît de prosperă atît această colonie cît și pe celelalte, pînă în Iberia, și atît înăuntrul cît și în afara Coloanelor lui Heracles, încît și în prezent ei ocupă cea mai bună regiune a Europei atît de pe continent cît și din insulele învecinate, iar Libya o cuceriseră toată cîtă se putea popula pentru o viață socială contrară celei normale. De la înălțimea acestei puteri, ei și-au construit un oraș care să rivalizeze chiar cu Roma, și au purtat trei mari războaie³⁴⁰ împotriva romanilor. Puterea carthaginezilor s-ar putea aprecia mai ales după datele ultimului război în care ei au fost înfrinți de Scipio Aemilianus³⁴¹, iar orașul lor ras de pe fața pămîntului. Cînd au început războiul acesta, punii aveau 300 de orașe în Libya, iar în Carthagina, 700 000 de oameni. Asediați și siliți să capituleze, ei au predat romanilor 200 000 de bucăți armament greu și 3 000 de mașini catapulte, în semn că nu vor mai purta război. Dar cum planul lor era să înceapă din nou războiul, s-au apucat imediat să-și făurească arme și au scos în fiecare zi, înjghebîndu-le, 140 de scuturi lungi, 300 de pumnale, 500 de lănci, 1 000 de săgeți pentru mașinile de aruncat; iar pînă pentru catapulte procurau sclavele. Mai mult încă, pentru că, potrivit convenției celui de al doilea război punic, ei nu dispuneau decît de 12 corăbii la 50 de ani după război, de data aceasta, cu toate că se refugiaseră cu toții pe Byrsa, în răstimp de numai două luni, și-au construit 120 de corăbii cuirasate. Iar cum gura rîului Cothon era străjuită, și-au săpat un alt braț pe unde a țîșnit subit flota la mare; căci material lemnos aveau la îndemînă o pădure bătrînă și aveau o mulțime de meșteri antrenați la construirea lor, fiind întreținuți

pe seama obștei. Dar, cu toate că era de un asemenea calibru, Carthagina a fost totuși cucerită și distrusă. Regiunea de sub stăpînirea carthaginezilor a fost transformată de romani în provincie romană³⁴², iar peste o parte a ei l-au făcut stăpîn pe Masinissa și pe urmașii acestuia începînd cu Micypsa. Căci Masinissa era foarte apreciat de romani pentru zelul și prietenia ce le-o arăta. Într-adevăr, acest bărbat i-a transformat pe barbari în oameni civilizați și în agricultori și i-a învățat să fie soldați, în loc de a practica tîlhăria. Căci cu acești oameni se petrecuse un lucru ciudat: populînd un pămînt binecuvîntat, în afară doar de faptul că mișunau în el fiarele, ei s-au lăsat să fie năpădiți de ele și, părăsind de teama lor îndeletnicirile agricole, s-au întors unii împotriva altora, lăsînd pămîntul pe seama jivinelor. În acest fel, ei au ajuns să ducă o viață de nomazi, rătăcind dintr-un loc într-altul ca niște pribegi și fugari, fără să se deosebească întru nimic de cei care, din pricina pămînturilor sărace și sterpe sau a cliimei neprielnice, au decăzut în asemenea hal încît masaisylii și-au dobîndit din aceasta chiar un nume propriu, pentru că ei se cheamă cu osebire nomazi (sau numizi). Astfel de oameni sînt nevoiți să ducă o viață frugală, să mănînce mai mult rădăcini decît carne și să se hrănească cu lapte și brînză. După ce Carthagina a rămas pustie multă vreme și aproape în aceeași perioadă ca și Corinthul, ea a fost restaurată³⁴³ tot cam în același timp de divinul Caesar. Acesta a colonizat locul cu romani, dintre cei mai aleși, și cu unii dintre soldații săi, și astăzi aici se află o localitate înfloritoare cum nu mai sînt altele în toată Libya. La mijlocul intrării în Golful Carthaginez se află o insulă cu numele Corsura³⁴⁴. În fața acestor locuri, de cealaltă parte a brațului de mare, se găsește Sicilia, mai precis regiunea ei de lîngă Lilybaeum, și anume la 1 500 de stadii (277,50 km) depărtare; atîta se spune că este distanța de la Lilybaeum pînă la Carthagina. Nu departe de Corsura și, la fel, de Sicilia, se află alte insule ca și Aigimuros³⁴⁵.

834 16 Distanța pe apă din Carthagina pînă pe țărmul continental cel mai apropiat este de 60 de stadii (11,10 km), iar de acolo un urcuș de 120 de stadii (22,20 km) duce la Nepheris³⁴⁶, un oraș fortificat așezat pe stînci. În același golf în care se află și Carthagina, se găsește orașul Tynis³⁴⁷ precum și ape termale și niște cariere de piatră. Urmează apoi Hermaia, un promontoriu abrupt și, pe el, un oraș³⁴⁸ cu același nume; urmează Neapolis³⁴⁹, apoi promontoriul Taphitis³⁵⁰ în care se ridică o colină numită Aspis³⁵¹ („Scutul“), nume datorat asemănării ei cu un scut; a populat-o Agathocles³⁵², tiranul Siciliei, pe vremea cînd și-a condus flota împotriva carthaginezilor. Aceste orașe au fost distruse de romani odată cu Carthagina. De la Taphitis la 400 de stadii (74 km) depărtare se află o insulă, Cossuros³⁵³, situată în fața riului Selinunte al Siciliei; ea are și un oraș cu același nume, fiind cu un perimetru de 150 de stadii (27,75 km). Mai este apoi și insula Melite³⁵⁴ la 500 de stadii (92,50 km) de la Cossuros, apoi orașul Adrymes³⁵⁵, în care se aflau și cale pentru corăbii. Urmează niște insule numeroase și dese, numite Taricheiai³⁵⁶ („Sărătoriile“), apoi orașul Thapsos³⁵⁷ și, dincolo de el, o insulă în largul mării, Lopadussa³⁵⁸. Vine apoi la rînd promontoriul lui Ammon și Balithon³⁵⁹, pe care se află un observator pentru pescuirea thynnilor. Urmează orașul Thena³⁶⁰, situat la începutul Syrtei Mici. Mai sînt și alte multe orașele în acest interval, care nu merită să fie pomenite. La începutul Syrtei se află Kerkinna, o insulă alungită, mare, avînd un oraș cu același nume, și alta mai mică, Kerkinntis³⁶¹.

17 În continuare este Syrta Mică³⁶², numită și Syrta lotofagilor. Circumferința acestui golf este de 1 600 de stadii (296 km), iar lățimea intrării sale, de 600 de stadii (111 km). Lîngă fiecare din cele două promontorii care creează gura golfului, foarte aproape de continent, se află niște insule, una se cheamă Kerkinna, iar cealaltă, Meninx, la fel de mari. Despre Meninx³⁶³ se crede că ar fi țara lotofagilor pe-

menită de Homer³⁶⁴; în acest sens se și arată anumite urme, un altar al lui Odysseus și apoi însăși planta de lotus. Într-adevăr, există mulți copaci în insulă numiți lotuși, care dau poame foarte gustoase. În ea se află, de asemenea, mai multe orășele, unul cu același nume ca insula. Dar și în Syrtá se găsesc unele orășele. În fundul Syrtei este așezat un tirg mare de tot; prin el curge un riu care se varsă în golf. Până aici se întind fenomenele de flux și mareele, răstimp în care cei din apropiere aleargă în grabă să prindă pește. 835

18 Dincolo de Syrtá se întinde lacul Zuchis³⁶⁵ pe 400 de stadii (74 km) lungime, având o intrare îngustă; lângă lac, se ridică un oraș cu același nume care avea vopsitorii de purpură și sărătorii de tot soiul, apoi un alt lac mult mai mic. Dincolo de această localitate se găsește orașul Abrotonon³⁶⁶ și altele câteva, iar în continuarea lor, Neapolis, numită și Leptis. De aici până la locrienii epizephyri³⁶⁷ este o distanță de 3 600 de stadii (666 km). În continuare se întâlnește râul Kinyps³⁶⁸ și, după aceea, un zid despărțitor pe care l-au ridicat carthaginezii, legînd prin punți malurile unor prăpăstii ce țin pînă în interiorul regiunii. Mai sînt pe aici și unele țărături maritime lipsite de cale pentru corăbii, deși restul coastei este înzestrat cu porturi. Urmează apoi un promontoriu înalt și împădurit, care formează începutul Syrtei Mari; se cheamă Kephalai³⁶⁹ („Căpățîni“). Din Carthagina pînă la acest promontoriu sînt cu puțin peste 5 000 de stadii (925 km).

19 Mai sus de porțiunea țărăturii de la Carthagina pînă la Căpățîni și la pămîntul masaisylilor începe teritoriul libofenicienilor³⁷⁰, care ține pînă la regiunea muntoasă a gaetulilor, ce aparține Libyei. Regiunea din sus de gaetuli este a garamanților³⁷¹ care se întinde paralel cu locul din care carthaginezii își transportă piatra. Garamanții, după cite se spune, se află la o depărtare de 9 sau 10 zile de drum de etiopienii așezați pe țărmaș Oceanului, iar de templul lui Ammon, chiar de 15 zile. Între pă-

mîntul gaetulilor și țărmlul dinspre noi sînt multe cîmpii, mulți munți, lacuri mari și rîuri, dintre care unele, intrînd sub pămînt, se fac nevăzute. Gaetuli sînt foarte simpli în felul lor de viață și în podoa-bele pe care le poartă; ei au mai multe femei și copii numeroși, dar în alte privințe sînt asemănători cu nomazii arabi. Caii și boii lor au copite mai mari decît cei din alte părți. Creșterea cailor este deosebit de rîvnită de regi, încît se face și recensămîntul mînjilor, atingîndu-se anual cifra de 100 000. Oile lor primesc ca nutreț lapte și carne, și aceasta, mai cu seamă la etiopieni. Așa stau lucrurile în interiorul ținutului.

836 20 Syrta Mare³⁷² are circumferința cam de (3) 930 de stadii [727,05 km/172,05 km], iar diametrul înfundăturii golfului, de 1 500 de stadii (277,50 km); cam tot atîta este și lățimea gurii golfului. Toate neajunsurile și ale acestei Syrte și ale Syrtei Mici constau în faptul că, în multe părți, fundul ei este un vad înnămolit și, în timpul fluxurilor și al mareelor, se întîmplă ca unele vase să eşueze pe locuri cu apă scăzută și să se împotmolească, și atunci rar se întîmplă să mai iasă de aici vreun vas. De aceea navigația pe lîngă coaste se ține departe de țărml, ferindu-se să nu cadă în golfuri și, din nebăgare de seamă, vasele să fie antrenate într-acolo de vînturi. Dar lupta oamenilor împotriva primejdiilor îi ajută să biruie toate încercările și mai cu seamă navigațiile pe lîngă coastă. La dreapta cînd intri în Syrta Mare, dincolo de „Căpățîni“, este un lac cam de 300 de stadii (55,50 km) lungime, de 70 (12,95 km) lățime, care comunică cu golful, avînd și insule și un loc de acostare înaintea gurii sale. Dincolo de lac există un loc Aspis³⁷³ („Scutul“) și un port, cel mai frumos din porturile Syrtei. În continuare se află turnul Euphrantas³⁷⁴, care formează hotarul dintre teritoriul odinioară al Carthaginei și între Cyrenaica³⁷⁵ aflată sub stăpînirea lui Ptolemaios. Urmează un alt loc numit Charax³⁷⁶, pe care carthaginezii îl foloseau odinioară ca piață de negoț, unde ei aduceau de vînzare vin, procurîndu-și în schimb suc

și silfiu de la cei care au făcut rost de aceste articole, clandestin, din Cyrene. Urmează Altarele Philainilor³⁷⁷ și, dincolo de ele, fortăreața Automala³⁷⁸, care are o strajă, fiind situată în înfundătura întregului golf. Paralela ce trece prin acest fund de golf este cu puțin sub 1 000 de stadii (185 km) mai spre miazăzi decât paralela Alexandriei și cu ceva mai puțin de 2 000 de stadii (370 km) mai la sud de paralela Carthaginei. Această paralelă ar cădea, într-o direcție, cam prin preajma Orașului Eroilor din înfundătura Golfului Arabic, iar în cealaltă direcție, prin inima ținutului masaisylilor și al mauritanilor; ceea ce mai rămîne din țărmul ce se întinde pînă la Berenike măsoară 9 000 sau 1 500 de stadii (1 665 km sau 277,50 km). De-a lungul acestui țărm, cam pînă la Altarele Philainilor, dar mai retras de la mare, sălășluiesc așa-numiții nasamoni³⁷⁹, un neam libyan. Țărmul pe porțiunea lor are porturi nu prea numeroase și cisterne de apă, ce-i drept mai rare. Se întîlnește apoi un promontoriu numit Pseudopenias („Falsa sărăcie“), în care este așezat orașul Berenike³⁸⁰. În vecinătatea lui se găsește un lac, Tritonis³⁸¹, în care se află o insuliță și, în ea, un templu al Afroditei. Se mai găsește apoi și un lac (port) al Hesperidelor³⁸², precum și un rîu, Lathon³⁸³, ce se varsă în el. Mai în interior de Berenike înaintează în larg un mic promontoriu numit Boreion³⁸⁴ („Septentrionalul“), pe care îl creează gura Syrtei împreună cu Kephalai. Berenike se situează în dreptul promontoriilor Peloponesului, mai precis în fața promontoriului Ichthys și Chelonatas³⁸⁵, precum și în dreptul insulei Zakynthos³⁸⁶, de care se află la 3 600 de stadii (666 km) depărtare pe mare. Marcus Cato³⁸⁷, pornind din Berenike, a făcut pe jos întreg ocolul Syrtei în răstimp de 30 de zile; el se afla în fruntea unei oștiri mai mari de 10 000 de bărbați, pe care a împărțit-o în subunități din pricina canalelor. El a parcurs drumul pe jos, prin nisip adînc și pe arșiță. Dincolo de Berenike se află un oraș, Taucheira³⁸⁸, care se numește și Arsinoe. Urmează apoi orașul numit odinioară Barca, în pre-

zent Ptolemais³⁸⁹, după aceea promontoriul Phycus³⁹⁰, cu un relief plan în cea mai mare parte, întinzându-se spre miazănoapte pe lângă celălalt țărm al Libyei; el este situat în dreptul capului Tainaron al Laconiei, la o distanță maritimă de 2 800 de stadii (518 km); există și un orașel ce purta același nume cu promontoriul. Nu departe de Phycus se află stațiunea navală a cyreneilor, Apollonia³⁹¹, și anume cam la 170 de stadii (31,45 km); de Berenike se află la 1 000 (185 km), și la 80 (14,80 km) de Cyrene. Acesta din urmă este un oraș mare, situat într-o cîmpie de forma unei mese, cel puțin după cum o vedeam de pe mare.

21 Cyrene³⁹² este o colonie a Therei, insulă lacioniană, care în vechime se numea și Calliste („Prea frumoasa“), după cum precizează și Calimachos³⁹³:

*„Calliste mai-nainte
Și Thera mai apoi,
Căci așa se cheamă
A patriei mele mamă
Cea cu frumoși cai“.*

Șantierul pentru corăbii al cyreneilor se află în dreptul promontoriului apusean al Cretei, numit Criumetopon³⁹⁴ („Fruntea Berbecului“), peste un braț de mare de 2 000 de stadii (370 km): navigația pînă acolo se face sub bătaia vîntului Leuconotos. După cîte se spune, Cyrene este întemeiată de Battos³⁹⁵. Callimachos³⁹⁶ pretinde că acesta era un strămoș de-al lui. Colonia s-a dezvoltat apoi datorită fertilității solului ei. Căci are foarte bune pășuni pentru cai și este foarte roditoare. Ea a avut mulți bărbați de seamă și în stare să apere cu vrednicie libertatea și să țină piept cu tărie barbarilor din jur. În vechime, orașul era autonom. Apoi macedonenii care stăpîneau Egiptul, crescînd în putere, i-au atacat pe cyrenieni sub conducerea lui Thibron, cel care l-a ucis pe Harpalos³⁹⁷. După ce o anumită perioadă de timp au fost conduși de regi, ei au ajuns sub stăpînirea romanilor și astăzi Cyrenaica este provincie³⁹⁸ unită cu Creta. Orașele din jurul Cyrenei sînt

Apollonia, Barca, Taucheira, Berenike și alte orașele din vecinătatea lor.

22 Vecină cu Cyrenaica este regiunea producătoare de silfiu, care dă și sucil cyrenian pe care îl produce silfiul după ce i s-a făcut o incizie. A fost cît pe ce să dispară planta, deoarece barbarii, stăpîniți de ură, au năvălit în regiune și au distrus rădăcinile plantei; este vorba de nomazi.

Bărbați vestiți din Cyrene au fost Aristippos Socraticul³⁹⁹, care a inițiat curentul cyrenaic; de asemenea, fiica lui cu numele Arete⁴⁰⁰, care a urmat tatălui său la conducerea școlii; apoi fiul ei, Aristippos, supranumit Metrodidactos⁴⁰¹ („Discipolul mamei“), care, iarăși, a urmat mamei sale, și în sfîrșit Annikeris⁴⁰², cel care a adus anumite îndreptări școlii cyrenaice și a propagat în locul ei școala numită Annikereia. Cyrenian este și Callimach⁴⁰³ și Eratosthenes⁴⁰⁴, amîndoi bucurîndu-se de o mare prețuire în fața regilor Egiptului; primul a fost poet și totodată gramatician zelos; ultimul a excelat și în aceste arte, dar și în filosofie și în științele exacte ca nimeni altul. Dar și Carneades⁴⁰⁵, despre care în unanimitate se recunoaște că este cel mai bun dintre filosofii academici, de aici se trage, la fel și Cronos Apollonios⁴⁰⁶, dascălul lui Diodoros dialecticianul⁴⁰⁷, care a fost și el poreclit Cronos, deoarece anumite persoane au trecut porecla dascălului asupra discipolului.

Dincolo de Apollonia se întinde restul coastei cyreneilor pînă la Catabathmon, pe o lungime de 2 200 de stadii (407 km); acest țărîm nu oferă o prea bună cale pe apă pentru că și porturile sînt puține, la fel și locurile de acostare, precum și localitățile de pe coastă și apa. Dintre locurile cele mai renumite de pe această cale maritimă este Naustathmon și Zephyrion⁴⁰⁸, care are un loc de acostare, apoi un alt Zephyrion⁴⁰⁹, după care, promontoriul Chersones⁴¹⁰ care are un port; el se află față în față cu Kyclos⁴¹¹ al Cretei peste un braț de mare de 1 500 de stadii (277,50 km) spre miazăzi. Urmează un sanctuar al lui Heracles și, mai sus de acesta, un sat nu-

mit Paliuros⁴¹², apoi portul Menelaos și promontoriul Ardanis⁴¹³, cu terenul scund și cu un loc de acostare. Urmează apoi un port mare în dreptul căruia se întinde Chersonesul⁴¹⁴ din Creta, lăsând între ele un braț de mare cam de 2 000 de stadii (370 km). Căci aproape în întregime Creta stă în fața acestui țarm, întinzându-se paralel cu el îngustă și lungă. Dincolo de Marele port, se află un alt port, Plynos⁴¹⁵, și, mai sus de el, Tetrapyrgia⁴¹⁶. Acest loc se cheamă Catabathmon; pînă aici ține Cyrenaica. Celelalte regiuni pînă la Paraitonion și de acolo pînă la Alexandria le-am tratat în capitolele despre Egipt.

23 Regiunea din interior, mai sus de Syrta și de Cyrenaica, cu un teren sterp și arid, e stăpînită de libyeni; primii dintre ei sînt nasamonii, apoi psylli și ceva gaetuli, apoi garamanții. Încă mai spre răsărit sînt marmarizii care se apropie mai mult de Cyrenaica, întinzându-se pînă la Ammon. Din înfundătura Syrtei Mari din părțile Automalei, înaintînd spre răsăritul de iarnă, se ajunge, după cîte se spune, în a patra zi la Augila. Acest loc este asemănător cu Ammon; el produce palmieri și este bine înzestrat cu apă, fiind situat mai sus de Cyrenaica înspre miazăzi; pînă la 100 de stadii (18,50 km), pămîntul produce și copaci, iar pînă la alte 100 de stadii (18,50 km), e semănat numai cu cereale, dar în acest teren nu crește orez din cauza secetei. Mai sus de locurile acestea se află pămîntul producător de silfiu. Urmează apoi un teritoriu nepopulat și pămîntul garamanților. Teritoriul producător de silfiu⁴¹⁷ este îngust și alungit și este foarte secetos întinzându-se în lungime în direcția răsăritului cam pe 1 000 de stadii (185 km), iar în lățime pe 300 de stadii (55,50 km) sau cu puțin mai multe, din cît se cunoaște. Dar se poate deduce că întreaga regiune situată pe aceeași paralelă așa se prezintă în privința temperaturii aerului și a producției vegetale. Deoarece intervin mai multe deșerturi, nu cunoaștem toate locurile. În chip asemănător nu se cunosc regiunile din sus de Ammon și de oaze pînă

în Etiopia. Nici nu putem reda limpede hotarele nici ale Etiopiei, nici ale Libyei, dar nici ale regiunii de lângă Egipt, afară de o parte a ei, dinspre Ocean.

24 Așa sînt dispuse, prin urmare, regiunile pămîntului populat de pe tărîmul nostru. Deoarece romanii stăpînesc cea mai bună și mai cunoscută parte a lui, întrecînd toate stăpîmirile de mai înainte a căror aducere aminte o mai păstrăm, se cuvine să redăm pe scurt situația acestora. Despre faptul că romanii, pornind de la un singur oraș, anume Roma, au ajuns, prin războaie și prin ocîrmuire înțeleaptă, să stăpînească toată Italia și, după Italia, au cucerit regiunile din jur, practicînd aceleași virtuți, am vorbit mai înainte⁴¹⁸. Dintre cele trei continente, cite există, ei stăpînesc aproape toată Europa, afară de partea ei de peste Istru⁴¹⁹ și de regiunile oceanice dintre Rin și Tanais. Din Libya, întreg țărîmul dinspre noi se află sub stăpînirea lor, iar restul acestui continent este nepopulat sau este slab locuit și numai de nomazi; asemănător și țărîmul dinspre noi al Asiei, în întregime, se găsește sub autoritatea romanilor, doar dacă nu se pun la socoteală regiunile aheilor, ale zygilor și ale heniochilor⁴²⁰, care duc o viață de tîlhari și de nomazi pe fișii înguste de pămînt destul de sărace. Regiunile din inima continentului și din fundul Asiei, parte le stăpînesc aceștia, parte parții și barbarii din sus de ei, iar cele dinspre răsărit și dinspre miazănoapte, indienii, bactrienii și sciții, apoi arabii și etiopienii. Dar în continuu aceste popoare cedează romanilor cîte ceva. Din întreg acest teritoriu de sub stăpînirea romanilor, o parte e cîrmuită de regi, o altă parte o țîn sub propria lor administrație; regiunile din urmă se cheamă provincii, în care romanii trimit prefecti și cvestori pentru perceperea birurilor. Se găsesc și cetăți libere, unele fiind legate de romani de la început prin relații de prietenie, altora le-au dăruit ei libertatea în semn de prețuire. Se mai află în subordinea romanilor și unii principii, șefi de triburi și preoți;

aceștia trăiesc potrivit anumitor rînduiei strămoșești.

840 25 Provinciile au fost împărțite în diferite timpuri tot altfel și altfel, în prezent sint așa cum le-a organizat Caesar Augustus. Acesta, după ce patria i-a încredințat lui administrația imperiului⁴²¹ și astfel a ajuns stăpîn pe viață peste problemele războiului și ale păcii, a împărțit imperiul în două, o parte și-a revendicat-o sieși, alta, poporului, și anume sie însuși și-a adjudecat atîta parte de cîtă avea nevoie pentru întreținerea oștirii de strajă. Aceasta este regiunea populată de barbari, situată în vecinătatea neamurilor încă nesupuse, sau regiunile sterpe și greu de cultivat, încît, sub imboldul lipsei celorlalte bunuri și a restului de întărituri, locuitorii s-au revoltat și nu s-au mai supus. Poporului i-a încredințat restul imperiului cît se afla în stare de pace și era ușor de cîrmuit fără arme. Amîndouă aceste diviziuni le-a împărțit în mai multe provincii, unele din ele se cheamă ale Caesarului, altele ale poporului. În provinciile Caesarului, Caesarul însuși trimite procuratori și guvernatori, împărțind regiunile felurit în diferite perioade și cîrmuind după împrejurări; în provinciile populare, poporul trimite praetori sau consuli; și aceste provincii au fost împărțite în diferite feluri după împrejurări. La început a creat două provincii consulare, una este Libya, cît se găsește sub stăpînire romană, în afară de regiunea aflată odinioară sub Iuba, în prezent sub Ptolemaios, fiul acestuia; a doua este Asia de dincoace de Halys și de Taurus, fără neamurile galate și fără semințiile de sub conducerea lui Amyntas, precum și în afara Bithyniei⁴²² și a Propontidei. A creat, de asemenea, zece provincii pretoriene, în Europa și în insulele din vecinătatea ei, anume: Iberia numită exterioară sau Ulterior, în regiunea aflată în jurul rîului Baetis (și a rîului Atax); apoi Narbona, în Celția; a treia este Sardinia cu Corsica; Sicilia, a patra; a cincea și a șasea, partea Illyriei dinspre Epir⁴²³ și Macedonia; a șaptea, Achaia pînă

în Thessalia și la neamurile etoliene, acarnane și epirote cîte au fost cuprinse în granițele Macedoniei; a opta, Creta cu Cyrenaica; a noua, Ciprul; a zecea, Bithynia cu Propontida și cîteva regiuni din Pont. Celelalte provincii aparțin Caesarului. În unele din acestea, însuși Caesarul trimite spre guvernare consulari, în altele, praetorienii, iar în altele, cavalerii. Dar și regi și prinți și decemviri aparțin și au aparținut mereu teritoriului ce-i revine Caesarului.

Cartea A XII-A

¹ Fr. III B 4.

² În II, 1, 1, și II, 5, 31.

³ De fapt Strabon îl citează aici pe Eratosthenes; potrivit valorii stadiului la acest autor, lățimea vizată corespunde cu 472,5 km.

⁴ Bosforul Cimmerian, azi Strimtoarea Kerçi. D. J. Berenbein, *Le détroit de Kerç au temps de Strabon*, „Sovietskaia Archeologija“, Leningrad, 1959, 4, pp. 42—52, arată că cercetările moderne au ajuns la concluzia că strimtoarea Kerçi, acum 2000 de ani, a fost mai puțin largă și adâncă decât azi. Datorită ridicării treptate a nivelului mării, o serie de localități de pe acest litoral au fost scufundate.

⁵ *Kyros*, azi Kura Georgiei și Kora Turciei. *Araxes*, azi Eraskh, care izvorăște din nord-estul munților Palandöken, marchează hotarul dintre Armenia și Turcia și se varsă în Kura în Azerbaidjan. Hecataios desemna cu acest nume râul Oxos (vezi și Herodot, I, 201; Xenofon, *Anabasis*, I, 4, 1°).

⁶ Acest istm are de fapt 780 km pe râul Kyros.

⁷ Fr. 7 Müller, la Arrian.

⁸ Fr. 89 Müller III.

⁹ Din anii 66—65 î.e.n. După informația dată de Plutarh, *Pompeius*, 36, Pompei n-a ajuns la Marea Caspică.

¹⁰ Legea Gabinia i-a acordat lui Cn. Pompeius Magnus proconsulatul mării pe trei ani și mari sume de bani pentru a distruge pirații; în 49 de zile i-a exterminat pe toți (în 67 î.e.n.).

¹¹ Prin legea Manilia din 66 î.e.n., Cn. Pompeius Magnus a fost însărcinat cu războiul împotriva lui Mithridates pe care l-a înfrânt pe malurile Eufратului, în 65 î.e.n.

¹² *Iliada*, XI, 784.

¹³ Vezi Strabon, *Geografia*, I, *Studiul introductiv*, p. 119.

¹⁴ Populații scite de la nord de Imaos pînă la extremitatea de est a acestui lanț, extremitate pe care Mela, III, 7, o numește *Promontorium Scythicum*.

¹⁵ *Melitene și Cataonia*, XII, 1, 2.

¹⁶ *Sciții nomazi* au fost fixați în general în regiunea Niprului de jos, în peninsula Carcinitică și în apusul Crimeii; se distingeau prin morminte în formă de gropi acoperite cu lemn și piatră.

¹⁷ *Sarmaiții*, aceiași cu sauromații, după Ephoros, fr. 75 Müller, ocupau regiunea dintre Don și Volga; au mai fost răspândiți în Ural, în NV Caucazului și pe Bugul de S.

¹⁸ *Aorșii*, populație a Asiei, așezată de la țărmul nordic al râului Manci și din bazinul Donului, prin Astrahan și nordul Mării Caspice, pînă la Marea Aral.

¹⁹ *Siracii*, populație a Asiei așezată între Caucaz, Maeotida și Marea Caspică. V. B. Vinogradov, *Localisation d'Akhardy et l'union des tribus sirakes d'après les sources littéraires*, Sovietskaia Archeologija, Moscova—Leningrad, 1966, 4, pp. 38—50, examinează aria de extindere a triburilor sirace din Caucaz după indicațiile lui Strabon și Plinius cel Bătrîn.

²⁰ Vezi informații despre maeoți și la Herodot, IV, 123, și Xenofon, *Mem.* 2, 1, 10.

²¹ *Sindica*, regiune a sinzilor din vecinătatea Bosforului Cimmerian, corespunzînd Peninsulei Taman de azi. *Sincii*, populație scită a Caucazului, de lîngă Marea Neagră; vezi Herodot, IV, 28.

²² *Zygi*, populație pontică a Asiei, la țărmul Mării Negre, între ahei și heniochi; după greutățile întîmpinate de Mithridates în atacurile asupra lor, se pare că au ocupat cea mai accidentată parte a țărmului pontic, probabil între Novorossiisk și Tuapse (v. XII, 2, 13). *Heniochi*, populație de pe coasta Pontului, între Sukhumi și Soci; vezi și Aristotel, *Politica*, VIII, 4. *Kerkeți*, strămoșii cerchezilor, populație așezată la țărmul oriental al Pontului, la est de Peninsula Taman, în Gorgippia și Bata. *Macropogoni* sau „barbă lungă“, poreclă dată unei populații așezate la țărmul oriental al Pontului.

²³ *Phtheiropagi* sau „mîncători de păduchi“, munteni din Caucazi, situați mai sus de moschi și de colchidieni; Arrian, *Periplul Pontului Euxin*, 18, 1, acordă acest atribut locuitorilor din Nitica, la nord de Pițunda. După Strabon, XI, 2, 1, defileul vizat aici este cel dintre Adler și Tuapse spre Maikop.

²⁴ *Colchida*, regiune pe coasta de est a Pontului Euxin, între Trebizonda și Dioscurias; vezi Herodot, I, 104.

²⁵ *Munții Moschici*, o ramificație a munților Caucazului, care despart Armenia de Iberia, corespund munților actuali Adjaro-Imeretia din vestul Georgiei.

²⁶ *Tanais*, azi Don; vezi Herodot, IV, 20.

²⁷ Probabil geografii de la Hecataios la Artemidoros, numiți de Strabon II, 4, 6, *αἰχραῖότεροι* „cei mai buni“; vezi și nota 313 la cartea a II-a.

²⁸ Aceeași cifră dată și în VII, 4, 5.

²⁹ Plinius, *Nat.Hist.* II, 246, citînd pe Artemidoros, fr. 1 Stiehle, arată că neamurile sarmaților urcau pe Don spre miazănoapte.

³⁰ *Theophanes din Mitylene*, fiul lui Ieroitas, politician și istoriograf din timpul lui Pompeius (67 î.e.n.), pe care l-a

însoțit în războiul contra lui Mithridates, a cărui istorie a compus-o. Fragmentele sale se păstrează în C. Müller, FHG, III p. 312 și urm., și în F. Jacoby, F.Gr.Hist. II, p. 188 F 3. Vezi despre el și Abbé Sevin, *Recherches sur la vie et sur les ouvrages de Théophraste*, în *Histoire de L'Académie Royale des inscriptions et belles lettres avec mémoires de littérature*, XIV, 1743 (Mémoires, 143). Pentru locul citat aici de Strabon, vezi Fr. 2 Müller III.

³¹ Critica aparține probabil lui Poseidonios care respinge paralela Tanais—Istros.

³² *Tanais*, ținț și oraș întemeiat de elenii din Bosfor sau parte de milesieni pe fluviul Tanais; ruinele așezării au fost descoperite aproape de Nedvigovskoe Gorodisce, pe țărmul drept al brațului nordic al Donului, la 10 km est de gura sa actuală.

³³ Bosforul Cimmerian. Plinius, *Nat.Hist.* VI, 20, precizează că este vorba de grecii din Panticapaion, care l-au întemeiat în 328—327 î.e.n.

³⁴ *Polemon I*, rege în Pont peste regiunea ce se întindea din Thermodont pînă în Colchida, regiune numită, după el, Pontul Polemoniac. Faptul menționat aici a avut loc, se pare, cu puțin înainte de moartea sa. D. B. Selov, *Le Bosphore et Tanais du IIIe au I^e siècle av. JC.*, *Vestnik Drevnei Istorii*, 1967, nr. 102, pp. 36—46, arată că un nou examen al surselor duce la concluzia că Tanais a fost independent de Bosfor pînă la cucerirea sa de către Polemon I.

³⁵ *Alopekia* sau „Vulpișoara”, insulă absorbită de înaintarea Deltei Donului, mărginită și de brațul cel mai sudic al fluviului, la 20 km S.V. de Rostov pe Don.

³⁶ *Marele Rhombites*, estuarul riului Ieia (limanul Ieisk), la Marea Azov, cam la 100 km S.V. de Rostov pe Don.

³⁷ *Micul Rhombites*, limanul gurii riului Beisug, la 170 km nord-est de Strîmtoarea Kerçi.

³⁸ *Tyrambe*, azi ruine pe țărmul stîng al brațului riului Peresypnaia, lângă actualul Temriuk.

³⁹ *Antikeites*, una din gurile fluviului Kuban sau, după unii, însuși fluviul Kuban, numit mai frecvent, în antichitate, Hypanis.

⁴⁰ *Kimmericon* sau *Cimmerian*, sat pe țărmul asiatic al Mării Azov, nu departe de fluviul Kuban, azi ruine la 5 km NV de Kuciugury, dezvelite de A. S. Baskirov, citat de Gaidukevici, 219, n. 154.

⁴¹ *Stîncile Clazomenilor*, pe coasta sudică a Mării Azov, la vest de Tyrambe.

⁴² Invazia cimmerienilor schițată aici corespunde informațiilor lui Herodot, IV, 11—12, face excepție invazia Ioniei, petrecută prin 676 î.e.n.

⁴³ *Panticapaion*, oraș al Chersonesului Tauric, colonie milesiană din prima jumătate a sec. II î.e.n., capitala bosporanilor europeni, azi Kerçi.

⁴⁴ *Achilleion* situat odinioară la 24 km N.E. de Kerçi, la rădăcina limbii de pământ Severnaia. Templul eroului nu a fost însă identificat cu certitudine.

⁴⁵ *Myrmekion*, oraș al taurilor la 5 km E de Kerçi.

⁴⁶ Sanctuarul lui Heracles pe care Ptolemaios, *Geografia*, III, 6, 4, îl așază la țărmul Maeotidei, este fixat de Strabon, XI, 2, 6, lângă Myrmekion; neidentificat (vezi Gaidukevici, 203).

⁴⁷ *Parthenion*, localitate la Bosforul Cimmerian, la gurile Maeotidei aproape de Ienikale, corespunzându-i probabil urmele arheologice din sec. VI î.e.n. ale unui oraș grec descoperite în aceste părți; vezi Gorbunova, 55 și urm.

⁴⁸ Mormintul lui *Satyros I* nu a fost identificat arheologic. S-a presupus că a fost ridicat pe colina Kuku-Oba care domină peninsula Fontan (Gaidukevici, 220 și urm.) și, după o altă variantă, în fundul Golfului Taman (Fr. Lasserre, Strabon, vol. VIII, p. 172/3).

⁴⁹ *Patrasys*, sat în Bosforul Cimmerian, după J. S. Kruskoj, *Fouilles dans la vieille Patrasys*, *Vestnik Drevnei Istorii*, 1950, nr. 32, pp. 231—233, consideră că poate fi identificat cu actualul sovhoz din Zaporojkii, la 28 km E de Kerçi (Gorbunova, 56 și urm.).

⁵⁰ *Corocondame*, localitate situată la începutul Bosforului Cimmerian, azi urme arheologice pe capul Tuzla, la S de golful Taman.

⁵¹ *Acra* sau *Acrai*, sat pe promontoriul Takilski, care marchează la V intrarea în strâmtoarea Kerçi.

⁵² Vezi VII, 3, 18.

⁵³ *Corocondamitis*, lac în antichitate, azi golful Taman, format de peninsula Taman și brațul sudic al Kubanului.

⁵⁴ *Phanagoreia*, capitala bosporanilor asiatici, colonie a insulei Teos, azi ruine la 3 km SE de orașul Sennaia (la E de Kerçi); parțial sub apă.

⁵⁵ *Kepoi*, oraș al Asiei la Bosforul Cimmerian, azi ruine în insula creată de brațele fluviului Antikeites „Kuban”, la golful Taman. *Hermonassa*, oraș al Bosforului Cimmerian, pe malul stîng al Kubanului, azi probabil ruinele Tamanskaia, la SE de Kerçi.

⁵⁶ *Gorcippia*, și Gorgippia, azi Anapa, la Ptolemaios, *Sinde*, oraș în regiunea Sindike a Pontului, reședința regilor sinzi.

⁵⁷ *Aborake*, reședința regală a sinzilor, necunoscută din altă parte; poziție incertă.

⁵⁸ Explicația epitetului *Apaturos* prin *απάτη* „înșelare” provine, probabil, de la Apollodoros din Atena, *Minns*, *op. cit.*, p. 618, propune apropierea termenului de sărbătorile ioniene: *Apaturia*.

⁵⁹ *Sinzii*, populație scită a Maeotidei, în peninsula Taman: *dandarii*, populație din estul Maeotidei, așezată pe țărmul drept al Kubanului; *toreții* sau *toreații*, populație

a Maeotidel așezată între Sindike și Bata (Novorossiisk); *agrii*, populație din estul Maeotidel, aceiași cu *dgoriții* lui Ptolemaios; *arrechii*, la Ptolemaios *arrichii*, populație din estul Maeotidel, în stepele Kubanului; ultimele două, ne-localizate cu precizie.

⁶⁰ *Tarpeții*, așezați probabil la S de Kuban, pe primele înălțimi ale Caucazului; *obediakenii* și *sittakenii*, în estul peninsulei Taman; *doscii*, populație așezată în E. Maeotidel, în stepele Kubanului.

⁶¹ *Aspurgianii*, populație așezată în sudul Deltei Kubanului.

⁶² Regele Polemon I; vezi nota 34 la această carte. El moare mai probabil în 8 e.n., când la tronul Bosporului ajunge Aspurgos.

⁶³ Este vorba de o diviziune veche din sec. V—IV î.e.n. din perioada Arceanactizilor și a Spartakizilor.

⁶⁴ *Pharnakes II*, regele Bosporului Cimmerian, fiul lui Mithridates Eupator, urcat la tron în 63 î.e.n. *Asandros*, unul dintre ultimii regi al Bosporului, urcat pe tron în 47 î.e.n. *Polemon I*. (vezi nota 34 la această carte) atașează Bosporul la regatul său în 14 î.e.n.

⁶⁵ *Camarai*, ambarcațiuni lungi acoperite; vezi descrierea lor la Tacitus, *Istorie*, III, 47.

⁶⁶ Legenda provine, se pare, de la un istoric al războiului mithridatic favorabil romanilor, probabil Theophanes.

⁶⁷ Asupra acestor practici, vezi H. A. Ormerod, *Piracy in the Ancient World*, Liverpool—Londra, 1924, pp. 26—31.

⁶⁸ Mithridates Eupator s-a refugiat în Bospor după ce Pompeius l-a învins lângă Eufrat în 65 î.e.n., într-o luptă nocturnă. În Bospor domnea unul din fiii săi cu numele Machares.

⁶⁹ Orașul și portul Sindic este același cu Gorgippia, dar în acest caz distanța este de 70 km; dacă se identifică cu limanul Kisiltaș, distanța se reduce la 21 km în loc de 33 indicați de Strabon.

⁷⁰ *Bata*, azi Sudjug-Kale, sat și port la țărmul Pontului, la Novorossiisk (vezi V. F. Gajdukevici, *Das Bospornische Reich*, trad. germ. 1971, p. 236).

⁷¹ Fr. 138 Stiehle.

⁷² Vezi nota 22 la această carte.

⁷³ *Pityus*, azi Bitcivinta sau Pițunda, localitate în peninsula cu același nume, la NV de Batumi, vezi *Fasti Archeologici*, 20 din 1965, nr. 7237 și urm., asupra săpăturilor întreprinse aici din 1958.

⁷⁴ *Dioscurias* sau *Dioscuriada*, azi Sukhumi, oraș situat în punctul cel mai răsăritean al Pontului. Vezi M. I. Maximova, *Les villes antiques de la côte septentrionale de la Mer Noire*, Moscova—Leningrad, 1955, p. 305 și urm.

⁷⁵ *Moschii*, populație a Caucazului menționată și de Herodot, III 94; VII, 78; era situată la Pontul Euxin, în vecinătatea kerkeților și a colchilor. Vezi aceeași enume-

rare de popoare în XI, 2, 1, cu excepția moschilor (nota 22).

⁷⁶ La începutul acestui paragraf.

⁷⁷ *Trapezunt*, azi Tarabusun sau Trebizonda, oraș vestic al Pontului.

⁷⁸ *Albania*, regiune a Asiei în Caucazul de E, la Marea Caspică, corespunzând în sud Azerbaidjanului până la Kura, iar în N, Daghestanului până la Terek. *Iberia*, regiune caucaziană a Asiei, la E de Colchida, corespunzând Georgiei centrale și unei părți a Chirvanului.

⁷⁹ Fr. III B 73.

⁸⁰ *Muntele Caspios*, același cu Caucazul, după Eratosthenes, corespunde masivului Elburz; vezi Walckenaes, *Memoire sur les dénominations de portes Caucasiennes, Sarmatiennes et Albaniennes*, p. 109 la C. Müller, *Strabonis Geographica*, vol. II, p. 747, în *Index nominum rerumque, la Caspius mons*.

⁸¹ *Skydises*, lanț muntos al Pontului ce domină Lazistanul, culminând cu Kartekhala, la S.E. de Batumi. *Paryadres*, ramificație a muntelui Taurus, corespunzând, în descrierea lui Strabon, lanțului Agri Dagh și Munților Pontici dintre Trebizonda și Batumi.

⁸² *Themiskyra*, oraș al Pontului, azi Termè, situat în apropierea Thermodontului, reședința amazoanelor, la E de Samsun (Amisos).

⁸³ Vezi II, 5, 25.

⁸⁴ *Phasis*, azi Rion, izvorăște din versantul apusean al munților Moschici și se varsă în Marea Neagră la Poti. Orașul *Phasis*, azi Poti. Săpăturile arheologice din 1961 au descoperit ruinele orașului din sec. VI—V î.e.n., vezi T. K. Mikéadze în *Fasti Archaeologici*, 1965, nr. 221. „Luînd partea pentru întreg“, adică folosind figură de stil numită sinecdocă.

⁸⁵ Aluzie la Theophanes (pentru cifra 70) și la Timosthenes (pentru 300), fr. 25, Wagner, care a luat informația de la un istoric al lui Alexandru.

⁸⁶ *Glaucos*, azi Tekhur, afluentul din dreapta al râului *Phasis*; *Hippos*, azi Tskhenis Tskali, „Rîul cailor“, care se varsă în *Phasis* în aval de Samtredia.

⁸⁷ *Sarapanai*, azi Shorapani, fortăreață pe râul *Phasis* cam la 100 km est de Poti.

⁸⁸ Distanța la care se referă aici este de numai 60 km; ea se parcurge totuși în 4 zile, deoarece drumul traversează munții prin trecătorile actuale Tschikerimela, Suram, peste lanțul Adjaro-Imeretia.

⁸⁹ Vezi Herodot, II, 104.

⁹⁰ Menționat și de Tacitus, *Ann.* VI, 34, 3, acest templu pare să fi fost situat la hotarul dintre Colchida și Iberia (vezi și I, 2, 39), probabil chiar în trecătoarea Suram. După O. I. Lordkipanidze, *On the location of τὸ τῆς Λευκοθέας ἱερὸν* Vestnik Drevnei Istorii, 1972, 120, pp. 106—122, sanctuarul Leucotheci menționat de Strabon în acest loc se

situează în valea Rion-Phasis, la 24 km de Samtredia, în Georgia. Săpăturile întreprinse de autor au descoperit aici un oraș numai cu locașuri de cult din secolele III-II î.e.n.

⁹¹ *Mithridates din Pergam*, rege în Bospor din 47 î.e.n.; vezi și nota 468 la cartea a XIII-a.

⁹² *Troienele*, 26—27.

⁹³ Probabil cu ceva înainte de 99 î.e.n.

⁹⁴ Vezi și XII, 2, 53.

⁹⁵ Pythodoris, regină a Pontului din 8—7 e.n., domnea încă în 19 e.n. Contemporană cu Strabon.

⁹⁶ *Pharnakia*, oraș întărit al Pontului situat la țărmul sud-estic al Mării Negre, numit și Kerasunt, azi Kiresun.

⁹⁷ *Ideessa*, numit și orașul lui Phrixos, în Iberia, la hotarul cu Colchida, neidentificat. Ar putea să corespundă actualului Suram.

⁹⁸ *Chares*, azi Beslefka, traversează localitatea Sukhum și se varsă în Marea Neagră.

⁹⁹ Informația provine de la Theophanes prin Poseidonios.

¹⁰⁰ Vezi aceeași explicație la Appian, *Războiul Mithridatic*, 479, având ca izvor pe Theophanes.

¹⁰¹ Despre originea apuseană a iberilor asiatici vorbesc mai mulți autori ca Megasthenes, F.Gr.Hist. 715 F1, Apollodoros din Artemita și Poseidonios (v. I, 3, 21). Discuții asupra problemei la G. Dumézil, *Basque et caucasique du Nord-Ouest*, Journ. Asiat. 259, 1971, pp. 139—161, și G. Deeters, *Μνημης χαρις*, *Gedenkschrift P. Kretschmer*, I, Viena, 1956, p. 85—88.

¹⁰² În XI, 2, 15.

¹⁰³ Vezi nota 5 la această carte.

¹⁰⁴ *Aragon*, azi Aragva.

¹⁰⁵ *Alazonios*, azi Alazani, afluent de stînga al Kurei; *Sandobanes* și *Rhoitakes*, afluenți ai Kurei, corespunzînd rîurilor actuale Terter, Khachin sau Karkar; *Chanes*, azi Agri, se varsă în Alazani.

¹⁰⁶ Vezi precizări în această privință în XI, 4, 5. Vezi și Appian, *Războiul mithridatic*, 480.

¹⁰⁷ Este defileul Krestovii prin care se comunică între Ordjonikidze și Tbilisi. În legătură cu informația menționată în continuare nu se cunosc urme.

¹⁰⁸ Acest drum a fost parcurs de Pompeius, din Albania în Iberia (vezi Plutarh, *Vita Pompei*, 34); el ducea pe lîngă Alazonios în sus, pînă la actualul Telavi, traversa masivul Kakhetia, cobora în Valea Jori și înainta spre vest pînă la confluența Aragvei cu Kura (v. Fr. Lasserre, *Strabon*, VIII, p. 60, nota 2 subsol).

¹⁰⁹ Aceste trecători se află între Tbilisi și Mtskheta.

¹¹⁰ *Harmozika*, aceeași cu Harmastica lui Ptolemaios, cu Arnazi-Tiziche din armeană, oraș al Iberiei pe malul drept al rîului Kyros, corespunzînd ruinelor din Armazia-Khevi și ale capitalei Mtskheta. *Seusamora*, fortăreață regală a

Iberiei pe râul Aragon, azi dispărută. Vezi și L. Melikset-Bekov, *Le site de Seusamora*, Vestnik Drevnei Istorii, 1948, 4, nr. 26, pp. 200—206. Localitatea Tsitsamuri îi continuă numele pînă azi.

¹¹¹ P. Canidius Crassus, legatus al lui Antonius, a cucerit pentru acesta Armenia în 38, a traversat drumul pomenit aici și a cucerit Albania și Iberia.

¹¹² Este sistemul agnatic ca la traci, daci, celți. cf. R. Vulpe, *La priorité des agnats dans la transmission de la royauté chez les Thraces, les Daces et leurs voisins*, in „Studia Thracologica“, București, 1976, pp. 15—21.

¹¹³ *Kerauni*, adică Caucazul orientat sau Alpii Khevsuriei, între trecătoarea Krestovii și Baku.

¹¹⁴ Vezi nota 5 la această carte. Din descrierea ce urmează rezultă că râurile Araxes și Kyros își unesc gurile la revărsare sau sînt foarte apropiate.

¹¹⁵ Vezi Homer, *Odiseia*, IX, 109.

¹¹⁶ Bunăstarea menționată aici se referă la teritoriul de la poalele Caucazului și la valea Alazani.

¹¹⁷ A doua campanie a lui Pompeius contra albanilor a avut loc în 65 î.e.n.

¹¹⁸ *Caspiana*, regiune sud-estică a Albaniei între Marea Caspică, Baku și Kura. V. R. Hewsen, *Caspiana: An Historical and Geographical Study*, Handes Amsorya, 1973, pp. 87—106.

¹¹⁹ *Cambysena*, regiune nordică a Armeniei, pe valea Jori, afluent al Kurei, întinzîndu-se pînă în valea Alazani de la poalele Caucazului.

¹²⁰ În 19 e.n.

¹²¹ Plutarh, *Vita Pompei*, 36, informează că Pompeius a ocolit în drumul său prin stepele Azerbaidjanului, din cauza reptilelor.

¹²² O. Zanco, *Osservazioni a Strabone XI, 503 sulla religione degli albanii Caucasic*, Studi Classici e Orientali, Pisa, IX, 1960, pp. 127—146. întemeindu-se pe omonimia dintre albanii asiatici și cei din Latium, îi consideră înruđiți și identifică zeița Luna, albaniană, cu Artemis, grea-ă. El semnalează, de asemenea, paralelismul între triada Helios—Zeus—Selene și Mithra—Ahura—Mazdă—Anahita.

¹²³ *Armenion*, oraș al Thessaliei, identificat odinioară cu Ormenion, corespunde de fapt așezării Mega Monastirion la nord-vest de Volo.

¹²⁴ *Akilisene*, regiune a Armeniei Mari, întinsă între Antitaurus și Eufreatul Superior. *Syspiriis*, sau Hyspiratis, regiune în partea sudică a Armeniei, după relatarea lui Strabon. De fapt ea corespunde actualei Işper, regiune ce se întinde de la Erzerum spre miazănoapte.

¹²⁵ *Calachene*, regiune a assyrienilor, în cîmpia de lîngă orașul Ninos; ea corespunde regiunii Kalhu, pe Marele Zab, și regiunii Amadiyah; la Ptolemaios se cheamă Calakene.

Adiabene, regiune a Assyriei, aparținând Arbeleii pe Marele Zab. P. C. Sestieri, *Contributi alla topografia dell'Albania antica*, Rendiconti della Classe di Scienze morali, storiche e filologiche dell'Accademia dei Lincei, Roma, 8-a Ser. IV, 1949, pp. 554—571, prezintă cetățile menționate de Polybios, Titus Livius, Ptolemaios și Strabon, din această regiune a Asiei.

¹²⁶ Fr. 3 Müller III.

¹²⁷ *Gelii*, neam scitic situat la Marea Caspică la nord de Caucaz, pe valea Daghestanului. Numele lor supraviețuiește în acela al provinciei vechi iraniene Gilan. La origine, ei aparțineau cadușilor și erau așezați pe coasta apuseană a Mării Caspice, între Safid Rud și gura riului Araxes. *Legii*, populație de caduși sau poate de albanii, așezată la vestul Mării Caspice; vezi și Plutarh, *Vita Pompei*, 35.

¹²⁸ *Mermadalis*, riu ce coboară din Caucaz, putând fi identificat cu Terek, Sulak sau cu Samur.

¹²⁹ Metrodoros din Skepsis, istoricul lui Tigranes I, rege al Armeniei (95—55 î.e.n.), F Gr. Hist. 184 F7. Hypsicrates, F Gr. Hist. 190 F 3 Iacoby. Vezi și Fr. 4 Müller III.

¹³⁰ *Gargarei*, populație din sudul Caucazului, la sud de Kura, la hotarele actuale ale Georgiei și Azerbaidjanului. Numele lor s-a perpetuat în acela de Cargaratsik și mai târziu în al galgeenilor ceceni din valea Terek.

¹³¹ *Sagaris*, un fel de secure cu două tăișuri de care se serveau amazonele, perșii și sciii; vezi și Herodot, I, 215; IV, 5; Xenofon, *Anabasis*, IV, 4, 1.

¹³² *Mermodas* (izvor Hypsicrates), un alt nume pentru *Mermadalis* (izvor Theophanes); vezi mai sus nota 128, și Eshil, *Prometeu*, vs. 729—731.

¹³³ *Sirakena* sau pământul siracilor, în valea Yegorlık, între Stavropol și Manici.

¹³⁴ Informația provine, printre alții, de la Hypsicrates.

¹³⁵ Hellanicos, F Gr Hist, 4 F 167, introduce primul în *Athide* povestirea unei expediții a amazonei de la Bosforul Cimmerian până la Atena, fiind respinse de Theseus.

¹³⁶ *Ephes(os)*, Efes, oraș al Lydiei, azi ruine aproape de Aiasoluk; vezi și Herodot, I, 92. *Smyrna*, loc aproape de Ephes sau chiar în acest oraș; vezi Hipponax, fr. 31. *Kyme*, oraș în Eolida, azi Sandili. *Myrina*, azi ruinele de la Kalabassari, la nord-vest de Izmir, pe riul Kodja. Despre legende referitoare la Ephes și Smyrna, vezi M. B. Sakellariou, *La migration grecque en Ionie*, Atena, 1958, pp. 224 și 389. Despre Kyme și Myrina vezi și Strabon, XIII, 3, 6 și notele corespunzătoare.

¹³⁷ *Thalestria*, ultima regină a amazonei cu care a avut legături Alexandru cel Mare.

¹³⁸ Fr. 9 Müller la Arrian.

¹³⁹ Critici adresate de Eratosthenes istoricilor Deimachos și Megasthenes.

¹⁴⁰ Eshil, fr. 321 Mette, vorbește de 30 000 de ani, dar și de 13 generații, în *Prometeu înlănțuit*, 774, ceea ce ar corespunde cu 400 de ani.

¹⁴¹ Și, deci, ar corespunde Paropamisului, azi Hindu-Kuș.

¹⁴² În XI, 2, 16.

¹⁴³ *Media Atropatia* sau *Atropatena*, provincie a Mediei aflată cu partea ei nordică la Marea Caspică și corespunde, în mare, Azerbaidjanului.

¹⁴⁴ *Masion*, parte a muntelui Taurus, corespunzând actualului Nidyat-Dagh.

¹⁴⁵ *Chamaikoîți*, „oameni care-și au culcușul pe jos“, imaginați undeva în stepele Kubanului, mai jos de Armavir.

¹⁴⁶ *Polyphagi*, „oameni care mănincă mult“, imaginați în aceleași regiuni ca precedenții. Ultimele 2 denumiri nu sînt etnice.

¹⁴⁷ *Eisadiki*, populație așezată probabil în regiunea Maikop, dacă nu sînt cumva o creație mitologică. Vezi despre ei W. Pape—G. Benseler, *Wörterbuch der griechischen Eigennamen*, Brunswick, 1911, p. 337.

¹⁴⁸ *Nabiani* și *panxani* sau *pagiani*, nomazi așezați între Maeotida și Marea Caspică, probabil în marea depresiune a Kubanului.

¹⁴⁹ *Aorși*, vezi nota 18.

¹⁵⁰ În 48—47 î.e.n.

¹⁵¹ *Achardeos*, probabil azi Yegorlik, afluent de stînga al Manciului.

¹⁵² Aici se reia povestirea de la XI, 1, 5.

¹⁵³ Marea Caspică era socotită de antici golful Mării exterioare de nord, care pătrunde dinspre nord spre sud în „pămîntul populat“, imaginat ca o mare insulă.

¹⁵⁴ *Caduși*, populație nomadă care migra între Marea Caspică, Araxes la nord, delta râului Safid Rūd la sud; în interiorul regiunii ajungeau pînă la valea mijlocie a Kizil-Usen-ului.

¹⁵⁵ *Anariaci*, populație din Asia așezată la vest de Marea Caspică, probabil în delta Safid-Rūd-ului. *Marzi*, poate aceiași cu amarzii, populație de nomazi, consemnată de autorii vechi în Media, Persia, Armenia. Aici însă Strabon îi fixează pe țărmul sud-vestic al Mării Caspice. *Hyrçani*, locuitorii Hyrcaniei, regiune în SE Mării Caspice.

¹⁵⁶ *Oros*, corespunde unui afluent al râului Amu-Daria, numit Vakhsh și Amu-Dariei înseși.

¹⁵⁷ *Iaxartes*, azi Sir Daria.

¹⁵⁸ Mai ales în VII 3, 6—9 și 4, 6—8.

¹⁵⁹ Vezi, de pildă, Ephoros, în I, 2, 27.

¹⁶⁰ *Hyperborei*, nume dat în bloc populațiilor nordice așezate dincolo de limitele teritoriale cunoscute în antichitate. *Sauromatții*, vezi nota 17. *Arimaspi*, populație din Asia Centrală menționată și de Eshil, *Prometeu*, 703; Pausanias, I, 24, 6 etc.

¹⁶¹ Informația provine de la Hecataios, F. 193—194 Jacoby; pentru *saki*, Hellanicos, F Gr Hist 4F 65; pentru *massageți*, Herodot, I, 204—216. Vezi și Strabon, VII, 3, 6—7, pentru populațiile menționate aici și nota 195.

¹⁶² Herodot, I, 204—214, povestește pe larg această expediție (530 î.e.n.).

¹⁶³ Strabon repetă critica aproape aiudoma ca în I, 2, 35.

¹⁶⁴ Aprecierea se repetă ca în I, 2, 1. Autorul istoriei părților care merită încrederea este Apollodoros din Artemita; vezi nota 378 la cartea a II-a, vol. I.

¹⁶⁵ *Daïi* (*s)parni*, populație scită așezată la răsărit de Marea Caspică în actualul Turkmenistan, pînă la Atrek în S, Oxos N și delta Tedjenului E. Se cunosc trei seminții de daai: *sparni*, *xanthi*, *pissuri*.

¹⁶⁶ Vezi nota 155 la această carte.

¹⁶⁷ *Viti*, populație așezată între Peninsula Apșeron și stepa Terek.

¹⁶⁸ *Parrasii*, neam de ainiani, din care s-a desprins o ramură și s-a așezat la Marea Caspică lângă anariaci.

¹⁶⁹ *Ainian(a)* sau, mai corect, *Amanna*, oraș neidentificat, în actualul Azerbaidjan.

¹⁷⁰ *Anariake*, oraș neidentificat, în Azerbaidjan. În armeană, *anariak*, înseamnă „de somn”.

¹⁷¹ Fr. 7 Müller II.

¹⁷² *Talabroca* sau *Tambroke*, *Tambrax* la Polybios, X, 31, oraș situat în regiunea Gurgan, aproape de actualul riu Tala sau Talar. În prezent, în acest loc se află orașul Aliabad. *Samariana*, la Ptolemeios, *Saramene*, la Polybios, *Syringa*, corespunde actualului Sari din regiunea Gurgan, în sud-estul Caspianei. *Carta*, probabil aceeași cu *Zadracasta* (Arrian, *An.* III, 23, 6), azi Ziarut, în sudul aceleiași regiuni.

¹⁷³ *Tape*, reședință regală a Hyrcaniei, corespunde probabil actualului Tag, la NE de Damghân.

¹⁷⁴ De fapt există copaci, ca *acer saccharinum*, ale căror frunze transpiră primăvara un suc dulce. Nu e vorba de mierea albinelor.

¹⁷⁵ Vezi II, 1, 14.

¹⁷⁶ Probabil Onesicritos sau Aristobulos.

¹⁷⁷ Aristobulos, istoriograf al lui Alexandru cel Mare și participant la expediția acestuia, scriitor serios, veridic, adversar al miraculosului. Pentru citatul din acest loc, vezi fr. 5 Müller II. Pentru informațiile botanice, vezi O. Makkonen, *Ancient Forestry*, I, Acta Forestalia, Fennica, 82, 1967, p 61 și urm.

¹⁷⁸ *Nesaia*, regiune asiatică a cărei poziție a suscitât discuții. Ea a fost identificată cu Nicaia medică de pe valea Luristanului; inscripția lui Darius I de la Behistun menționează o Nicaia între Mary și Balkh, în SE deșertului Karakum; după Strabon, ea corespunde stepei ierboase a turkmenilor din nordul regiunii Gurgân. Vezi R. Pumpelly, *Ex-*

ploration in Turkestan, Prehistoric Civilization of Anau, Washington, 1908.

¹⁷⁹ *Ochos*, azi *Atrek*, riu ce străbate *Hyrkania* și *Bactriana*, izvorînd din munții *Indiei* și vărsîndu-se în *Marea Caspică*.

¹⁸⁰ Fr. 17 la *Arrian*. Vezi și fr. 5 *Müller II*.

¹⁸¹ *Eratosthenes*, III, 867.

¹⁸² Vezi F Gr Hist. 779 F 4. Asupra autorilor vechi citați aici vezi *W. W. Tarn, Alexander the Great*, II, Cambridge, 1948, 8, n. 1.

¹⁸³ Fr. 5 la *Arrian*.

¹⁸⁴ Vezi *Arrian, Anabasis*, IV, 21, 3.

¹⁸⁵ Fr. II C 23.

¹⁸⁶ Fr. 344 *Lasserre*. Alți autori ar fi: *Xanthos* din *Lydia (Medica)*, *Hecataios* din *Milet*, F Gr Hist. I F 291.

¹⁸⁷ În XI, 7, 1.

¹⁸⁸ *Parți*, populație ce stăpînea la început numai *Parthiana*, regiune corespunzătoare actualului *Khurasan* iranian, iar din 255 î.e.n., un vast imperiu din *Asia medo-persană*, la est de *Eufurat* și la vest de *Bactriana*. *Margiani*, locuitorii *Margiane*, regiune a *Asiei* din nordul *Bactrianei*, udată de râul *Margos*, azi *Murghab*. *Ari*, locuitorii *Ariei*, regiune a *Arianei*, pe cursul superior al râului *Hari-Rūd*, în nord-vestul *Afganistanului* de azi.

¹⁸⁹ *Sarnios*, identificat pînă în prezent cu *Atrek*, corespunde, după Fr. *Lasserre*, *Strabon VIII*, p. 172 *Sarnios*, râului *Tedjen* sau lui *Arios*, mai sigur afluentului lui *Hari Rūd*, zis *Kashaf-Rūd*.

¹⁹⁰ *Parachoathras*, lanțul Munților *Elburz*, între lacul *Rezaye* și valea *Tedjenului*.

¹⁹¹ Sfîrșitul acestui paragraf este corupt și a fost recondiționat astfel de editori.

¹⁹² *Paropamisos*, azi *Hindu-Kuș*, parte a muntelui „*Taurus*“, care creează hotarul sudic al *Bactrianei* cu *Ariana*, atîngînd și hotarul nord-vestic al *Indiei*, după indicația lui *Strabon*.

¹⁹³ *Emozi*, o ramificație estică a Munților *Himalaia*, azi *Karakorum*, înglobînd și *Pamirul*. *Imaos*, centrul și estul Munților *Himalaia*.

¹⁹⁴ *Daai* (sau *Dahai*), vezi nota 165 la această carte.

¹⁹⁵ *Massagefi*, populație scită așezată în sec. VI î.e.n. în sudul și estul *Mării Aral*, în deltele rîurilor *Sîr-Daria* și *Amu-Daria*; ei erau păstori nomazi, se hrăneau cu pește și cu lapte de iapă. *Sakii*, populație scită așezată mai întîi la S de lacul *Balkhaș*, apoi pe țărîmul drept al *Sîr-Dariei*; sînt menționați în inscripțiile rupestre de la *Susa* și de la *Nakși-Rustem*.

¹⁹⁶ Cucerirea *Bactrianei* de către nomazi a avut loc prin 130 î.e.n. după *P. Daffinà, L'immigraziones dei Saka nella Drangiana*, Roma, 1967, p. 45.

¹⁹⁷ *Asii*, saki așezați la început la nord de *Sîr-Daria*, unde au dominat probabil pe *tokharieni* o vreme (vezi *Trogus*

Pompeius, *Prol. XLII reges Thogarorum Asiani*). *Pasiani*, așezați mai întâi în stepa cirghiză, apoi pe cursul inferior al Sîr-Dariei, de unde au invadat Bactriana. *Tokhari*, populație indo-europeană fixată mai întâi în Kan-Su și Ning-hia, de unde înaintează spre vest în sec. II î.e.n., așezându-se pe parte pe teritoriul sakilor la sud de lacul Balkhaș, parte în Bactriana. *Sacarauci*, nume ce înseamnă „regii sakilor”, populație care a dominat probabil saki în perioada în care se aflau în vestul lacului Balkhaș.

¹⁹⁸ Vezi nota 696 la cartea I, vol. I.

¹⁹⁹ Invazia menționată aici a avut loc în sec. VII î.e.n.

²⁰⁰ *Sacasena*, regiune a Armeniei pe țărmul drept al Kurei în părțile Kirovabadului.

²⁰¹ *Cappadocia*, locuitorii Cappadociei, regiune a Asiei Mici, mărginită în sud de Cilicia, la nord de Pont, la est de Eufurat care o desparte de Armenia. *Cappadocia* pontică trebuie să fie cei din vecinătatea Pontului.

²⁰² *Anaitis* sau *Anahid*, zeiță orientală adorată de lydieni, armeni, perși, asimilată de greci când cu Artemis, când cu Afrodita; instituirea cultului zeiței Anaitis la Zela a avut loc cu prilejul cuceririi Asiei anterioare de Cyrus II sau chiar, mai târziu, de Artaxerxes II.

²⁰³ *Omanos* și *Anadatos*, divinități persane adorate împreună cu zeița Anaitis. Vezi F. Cumont, *Textes et monuments figurés relatifs aux mystères de Mithra*, I, Bruxelles, 1899, p. 132; S. Wikander, *Feuerpriester in Kleinasien und Iran*, Lund, 1946.

²⁰⁴ *Sacaia*, sărbători persane instituite după învingerea sakilor de către Cyrus II.

²⁰⁵ *Zela*, azi Zil sau Zileh, oraș în apusul Pontului, vestit pentru un templu al zeiței Anaitis.

²⁰⁶ La Zela a avut loc bătălia dintre Mithridates și Triarius, locotenentul lui Lucullus, în 67—66 î.e.n. Înfrînt, Mithridates a fost silit să părăsească aceste locuri, eveniment la care Strabon face aluzie.

²⁰⁷ Nu se cunoaște cu exactitate data expediției lui Cyrus împotriva sakilor. Între 548—538 î.e.n. Cyrus a ocupat multe regiuni ale Asiei, făurind o mare împărăție. Dar saki au fost supuși definitiv abia în 517 î.e.n. de către Darius. Înformația lui Strabon pare să provină de la Xanthos, *Lydiaca*.

²⁰⁸ Războiul messageților cu Cyrus (530/529 î.e.n.) este descris cu lux de amănunte de Herodot, I, 204—216; după el, Cyrus în acest război și-a găsit și sfârșitul, prin uclirile reginei messagete Thomyris. Atît Herodot cît și Strabon au avut același izvor: Hecataios.

²⁰⁹ Vezi alte exemple de lichidare a bătrînilor în XI, 11, 3. Vezi și Herodot, I, 216, 2.

²¹⁰ Mai ales în VII, 3, 1—18.

²¹¹ *Attași*, populație așezată probabil pe țărmul sudic al Sîr-Dariei, la sud-est de Kasalinsk. Probabil lor le aparțin

ruinele de la Dshetî-Asar. *Chorasmi*, populație din delta Amu-Dariei. (Vezi S. P. Tolstow, *Auf den Spuren der altchoresmischen Kultur*, Berlin, 1953).

²¹² Evenimentele semnalate aici sînt legate de moartea lui Darius III, anul 330 î.e.n., care fugea din fața lui Alexandru cel Mare. Darius a fost ucis de generalul său, Bessos, care s-a proclamat urmaș sub numele de Artaxerxes, dar, atacat de macedoneni, el moare în 328. *Spitamenes*, aliatul lui Bessos cît timp acesta a putut apăra Bactriana, i-a părăsit apoi și a încercat să cucerească Sogdiana cu populațiile din stepă, dar a fost ucis de propriii săi aliați.

²¹³ *Arsakes I*, fondatorul imperiului parților și întemeietorul dinastiei Arsacizilor. Simplu soldat în armata regelui Siriei, *Callinicos Seleucos* (247—225 î.e.n.) a profitat de slăbiciunea acestuia și a fost proclamat rege de sparni, în 247 î.e.n., sau după alte izvoare, în 225 î.e.n., cu capitala la Hecatompylos; în 238 î.e.n. a ocupat Partia.

²¹⁴ *Apasiaci*, neam de saki. *Arsakes* a cucerit pămîntul apasiacilor între 232—230 î.e.n. Vezi J. Wolski, *L'effondrement de la dinastie des Seleucides en Iran*, Cracovia, 1947; F. Altheim și J. Rehork, *Der Hellenismus in Mittelasien*, Darmstadt, 1969, p. 245.

²¹⁵ Fr. III B 63.

²¹⁶ *Arachofi*, populație așezată în Arachosia, regiune mărșită la nord și vest de Hindu-Kuș, la est de Indus, la sud de Kandahar, corespunzînd Afganistanului central.

²¹⁷ *Tapyri*, populație situată în partea de răsărit a lanțului Elburz. Vezi și Elian, *Istoria Veche*, 3, 13.

²¹⁸ *Derbici*, populație așezată pe țarmul răsăritean al Caspiceii, în vecinătatea hyrcanilor, pe malul nordic al râului Atrak.

²¹⁹ *Matiani*, locuitorii Matianci, regiune situată între țarmul sudic al lacului Rezaye și izvoarele Micului Zab și Diyala, corespunzînd în linii mari regiunii Saharom din Azerbaidjanul iranian.

²²⁰ După Eratosthenes, Parachoathras era considerat un lanț muntos care unea Taurus cu Elburz și despărțea pe caduși în două: unii de pe versantul caspian, alții de pe partea opusă, din vecinătatea Mediei și a Matianci.

²²¹ *Bactra* sau *Zariaspa*, azi Balkh, capitala Bactrianei, regiune a imperiului persan, vezi A. Foucher, *La vieille route de l'Inde de Bactres à Taxila*, I, Paris, 1942, p. 59.

²²² *Hecatompylos*, oraș situat în apropiere de Dâmghân, corespunzînd, se pare, ruinelor de la Shahr-i Qumis; Vezi F. W. Walbank, *A Historical Commentary on Polybios*, II, Oxford, 1967, p. 236 și urm.

²²³ Izvorul cifrelor din întreg paragraful este hematistul Baeton, prin Eratosthenes (F Gr Hist, 119 F 2^b).

²²⁴ *Alexandria Ariei*, azi Herat, oraș întemeiat de Alexandru, în 330 î.e.n., în centrul nordic al Ariei; A. Foucher, *op. cit.*, II, 1947, p. 202, o identifică cu Ghuriân.

²²⁵ *Prophthasia*. oraș identificat cu actualul Farah din Afganistan. S-a propus localizarea lui și lângă lacul Hamūn, la sud de Farah, în regiunea Nad Ali.

²²⁶ *Arachotoi*, oraș al Arachosiei, corespunzând localității Shār-i-Kūna, la 2 km vest de Kandahar, după U. Scerrato, *Enciclopedia dell' arte antica*, art. *Kandahar* (1961).

²²⁷ *Ortospana*, oraș al paropamisazilor identificat cu Khord-Kabul la sud-est de Kabul, cu Sarai-i Khwaja, la nord de Kabul, și cu Kabul însuși.

²²⁸ Cele trei drumuri vizate aici sînt: drumul de la Hindu-Kuș, cel de pe valea Ghūrband și altul de pe valea Pandjshir. Ele se unesc la Begram la confluența celor două riuri, cam la 75 km nord de regiunea Kabul.

²²⁹ Parția și Hyrcania formau o singură satrapie sub Achemenizi (Herodot, III, 93) și pînă la Seleucos (după Arrian, *F Gr Hist.* 156 F 30). Prin 246 î.e.n., Parthia se desparte de Seleucos II prin revolta satrapului Andragoras (Trogus la Iustin, XLI, 4, 7).

²³⁰ *Comisena*, regiune a Mediei, iar pe timpul lui Strabon, a Parției, între Porțile Caspiene, în vest, localitatea Aradān în est, pe riul Hableh-Rūd.

²³¹ *Rhagai*, azi ruinele de la Ray, la est de orașul actual Sahr-i-Ray, la 12 km sud de Teheran.

²³² *Apameia* de lângă Rhagai, oraș identificat cu Shahr-Khwar (Tomaschek, RE) la sud-est de Teheran; după alte presupuneri, undeva între Porțile Caspiene și Garmshār. *Heracleia*, de lângă Rhagai, oraș neidentificat, presupus undeva pe drumul lui Alexandru între Teheran și Ayvanaki, poate chiar pe locul acestuia din urmă.

²³³ *F Gr Hist.* 779 F 5.

²³⁴ Fr. 77 Müller III.

²³⁵ Este vorba de *M. Porcius Cato*, scriitor, orator și om politic roman (95—46 î.e.n.), vestit pentru integritatea sa. *Hortensius* este Q. Hortensius Hortalus, celebru orator roman contemporan cu Cicero. Această căsătorie a avut loc prin 56 î.e.n.

²³⁶ Adică la nord de Elburz, în raport cu Artemita, patria lui Apollodor, izvorul acestui pasaj. Pasajul ridică discuții. Vezi H. H. Schmidt, *Untersuchungen zur Geschichte Antiochos' des Grossen und seiner Zeit*, Wiesbaden, 1964, p. 72, și E. Will, *Histoire politique du monde hellénistique*, I. Nancy, 1966, pp. 274—278.

²³⁷ *Euthydemos*, prefectul Bactrianei care a aștit provincia la răscoală, tatăl lui Demetrios, regele Bactrei din 220 î.e.n. Strabon simplifică evenimentele vizate în acest loc; de fapt, în vreme ce Seleucos II se lupta cu fratele său, satrapul Bactrianei, Diodotos I, se proclamă rege independent; Diodotos II îi urmează la tron în 228 î.e.n.; Euthydemos urmează acestuia la domnie în 225 î.e.n.

²³⁸ Pentru năvălirea lui Arsakes în Parția, vezi J. Wolski, *The decay of the Iranian empire of the Seleucid and*

the chronology of the Parthian beginnings, Berytus, XII, 1956—1957, pp. 35—52; acest învățat, examinând mai multe izvoare antice, printre care Strabon, Justin, Arrian, Syncellus, stabilește următoarea cronologie: începutul dinastiei arsa-cide, 247; revolta lui Andragoras, 245; Diodotos rege, 239; invazia Partiei de către Arsakes 238, toate î.e.n. J. Wolski, *Les études sur le texte de Strabon*, în volumul închinat lui Th. Sinko, Varșovia, 1951, VIII, pp. 385—394, citează două pasaje din Strabon, XI, 9, 2 și II, 6, relative la forma-rea statului Arsacizilor în Iran.

²³⁹ *Eucratides*, rege al Bactrei prin 175 î.e.n. El a uzurpat tronul lui Demetrios, fiul lui Euthydemos I. A purtat multe războaie cu sogdianii, arachotii, drangii, arii și indienii (166—160 î.e.n.), slăbind forțele bactrienilor care au ajuns în parte în mâinile parților. Mithridates I aservește Bactriana în 139 î.e.n.

²⁴⁰ Vezi nota 196 la această carte.

²⁴¹ Aceeași nesiguranță în privința originii lui Arsakes la Trogus; vezi Iustin, XLI, 4, 6.

²⁴² Fr. 9 Müller III.

²⁴³ *Aria*, partea nordică a Arianei pe valea superioară a râului Hari-Rūd, în nord-estul Afganistanului. *Margiana*, la nord de Taurus, vestită prin fertilitatea solului său; se afla pe valea Murghab.

²⁴⁴ *Arios*, azi Hari-Rūd, riu ce formează acum granița din-tre Iran și Afganistan; se pierde în deșertul Karakum. *Margos*, azi Murghab, izvorăște din Firuz Kūh în Turkmē-nistan și se pierde în același deșert.

²⁴⁵ *Drangiana*, regiune centrală a Ariei, cuprinsă între Farah-Rūd și Hilmend; capitala ei, Prophthasia. *Carmania*, regiune sud-vestică a Arianei, corespunde actualei regiuni iraniene Kermān.

²⁴⁶ *Arachosia*, regiune nord-estică a Arianei; vezi nota 216 la această carte.

²⁴⁷ *Artacaena* sau Artacana, azi Herat, sau poate Arg, al cărei întemeietor nu se cunoaște; *Achaia*, oraș al Ariei cu poziția incertă; întemeietorul ei, ca al Achaiei-Heracleia din Media, ar putea fi fratele lui Antiochos I sau Alexandru însuși.

²⁴⁸ *Antiochos Soter*, sau Antiochos I, fiul lui Seleucos Nicanor și rege al Siriei din 281 pînă în 261 î.e.n.

²⁴⁹ *Antiochia* sau Alexandria Margianeii, oraș întemeiat de Antiochos I; ruinele ei se văd la Ghiaur-Kala la Est de Mary.

²⁵⁰ *Apollodoros* din Artemita, vezi nota 378 la cartea a II-a, vol. I. Pentru acest loc. F Gr Hist. 779 F 7^a. Despre cu-ceririle lui Menandros, rege al Bactrei, din 155—130 î.e.n., vorbește Tarn, *op. cit.*, pp. 225—269.

²⁵¹ *Isamos*, același cu Sambos al lui Arrian, azi râul Gagra sau Ghaghra, afluent al Gangelui.

²⁵² *Demetrius I*, (vezi Polybios, XI, 34) ginerele lui Antiochos cel Mare. Ajungând la putere, el și-a întins cuceririle între anii 184—166 î.e.n., a întemeiat, în cinstea tatălui său, orașul Euthydemia în Arachosia, care s-a numit apoi, după el, Demetrias.

²⁵³ *Patalena*, era Delta formată de cele două guri ale Indusului, azi dispărută.

²⁵⁴ *Regatul lui Saraostos*, regiune de pe țărmul estic al Indiei, corespunzând probabil actualului Guzerat.

²⁵⁵ *Regatul lui Sigerdis*, situat la răsărit de Patalena, în Guzerat sau ceva mai la sud. Plinius menționează portul Sigeros, azi Tygour.

²⁵⁶ *Serii*, populație sedentară a Asiei centrale, poate mongolă, poate chineză. Erau negustori de mătase caravanieri. *Phryni*, asociați adesea de istorici cu hunii sau cu Hiong-nu din cronicile chineze, la sfârșitul sec. IV î.e.n., se aflau la sudul lacului Balkhaș sau în regiunea deșertului Orchos pe Huang-Ho, la 700 km vest de Pekin (vezi K. Jettmar, *Mittelasiens und Sibirien in vortürkischer Zeit*, în *Handbuch der Orientalistik*, I, 5, 5, Leyde, 1966, p. 79. A. Cunningham, *Coins of Alexander's Successors in the East*, Londra, 1884, p. 148 și urm.

²⁵⁷ *Darapsa* (sau *Adrapsa*, reconstituire după cartea a VI-a, 2, 10 din *Darapsa*), *Drapsaca* la Arrian, An. 3, 29, 1, *Drepsa* la Ptolemaios, 6, 12, 6, și la Ammian, 23, 6, oraș al Bactrianei, corespunzând actualului Kunduz, unde Alexandru a poposit în 329 î.e.n., după traversarea Hindu-Kuș-ului.

²⁵⁸ După Ptolemaios, VI, 11, 8, Eucratidia este situată cam la 625 stadii (102 km) depărtare de Bactra (azi Balkh), în împrejurimile actualului Shibarghan.

²⁵⁹ *Satrapia lui Aspiones*, provincie persană în vestul Bactrianei. *Turiva* sau *Tapyria*, regiunea ocupată de tapyri, între hyrcani, ari și derbici. Numele ei se regăsește în cel de Turan, care desemna Stepa Turkestan sub Arsacizi și Sassanizi.

²⁶⁰ Fr. 6 Müller, la Arrian. Vezi și Trogus la Iustin, XLI, 3, 5.

²⁶¹ Vezi X, 5, 6, G. Dumézil, *Quelques cas anciens de liquidation des vieillards, Histoire et survivances*. RIDA, IV, 1950, aduce mărturia lui Timaios asupra acestor practici la sarzi, a lui Silius Italicus, la cantabri, a lui Strabon, Elian și Valerius Maximus, la Keos, a lui Plinius cel Bătrîn și Pomponius Mela, la sciți. Indică și câteva supraviețuiri ale acestor practici la unii negri africani.

²⁶² Contrar datelor lui Strabon, F. Schachermeyer, *Alexander der Grosse*, Graz—Viena, 1949, p. 518, corectează numele acestui oraș în Zariaspa (care pare să fie un cartier al Bactrei).

²⁶³ *Callisthenes din Olynthos*, nepot și discipol al lui Aristotel, istoric și filosof, autorul unei opere intitulate

Hellenica, din care se păstrează câteva fragmente (vezi C. Müller, *FGH*, vol. I, pp. 1—32). A însoțit pe Alexandru cel Mare în expedițiile sale dar, bănuit de complot, a fost pus în lanțuri (probabil în 329 î.e.n.). Aristobulos și Ptolemaios consemnează moartea filosofului în închisoare.

²⁶⁴ *Maracanda* a fost identificat cu ruinele actualului Samarcand sau cu cele de la Tali-Barzu, la sud de Samarcand.

²⁶⁵ S-au încercat mai multe identificări ale Kyrei cu Ura-Tyube (Cyropolis la Arrian. *Anab*, IV, 2, 2), cu Kokand și mai insistent cu *Alexandria Eschate*, aceeași cu vechiul Khodjand, actualul Leninabad. Vezi H. Bengtson, *Griechische Geschichte*, München, 1969, pp. 176—177.

²⁶⁶ *Stinca lui Sisimithras* este menționată și de Plutarh, *Alexandru*, 58, poziție incertă, probabil în regiunea accidentată Baissun. Cucerită de Alexandru prin 328—327, cu prilejul urmăririi lui Bessos.

²⁶⁷ *Oryartes*, satrap persan; vezi și Plutarh, *Alexandru*, 58, 68.

²⁶⁸ *Fortăreața lui Oxos* sau fortăreața lui Ariamazes, în Sogdiana, poziție incertă. Menționată cucerirea ei din 328 de Arrian, *Anab*. IV, 18, 4—19, 6. S-a încercat identificarea ei cu Kûh-i-Nor, pe țărmul drept al râului Oxos, azi Vakhsh, unde drumul din Pamir traversează râul.

²⁶⁹ Alexandru cel Mare a distrus-o pentru același motiv. Existența ei este negată de unii învățați, alții încearcă s-o localizeze între Balkh și Samarcand, iar alții propun Kilif pe malul drept al Amu-Dariei.

²⁷⁰ *Didyme*, localitate lângă Milet, vestită pentru templul lui Apollon al cărui oracol rivaliza cu cel de la Delfi; vezi și Herodot, VI, 19.

²⁷¹ *Polytimetos*, azi Zeravșan, izvorăște din munții cu același nume, trece pe la Samarcand și Bukhara, se pierde în deșertul Kizilkum (nume care în turcă înseamnă „nisip roșu“). Se mai crede a fi un nume local pentru Ochos.

²⁷² Fr. 22 la Arrian.

²⁷³ Vezi nota 244.

²⁷⁴ Vezi nota 179.

²⁷⁵ Fr. 6 Müller II.

²⁷⁶ Vezi nota 212.

²⁷⁷ Fr. 4 Müller II.

²⁷⁸ Vezi nota 193.

²⁷⁹ Adică Oceanul de miazănoapte.

²⁸⁰ În II, 4, 3.

²⁸¹ 4 725 km în stadii eratosteniene, 3 850 km în linie dreaptă de la Caspică la Calcutta. Cifra de 40 000 stadii reiese din sustragerca celor 30 000 stadii, de la Coloanele lui Heracles pînă la Golful Issos, din totalul de 70 000 stadii.

²⁸² *Amisos*, azi Samsun, oraș al Pontului.

²⁸³ *Artemita* Babyloniei, la răsărit de Seleucia, oraș neidentificat presupus pe malul drept al Diyalei, afluent de stînga al Tigrului în regiunea Baqūbah.

²⁸⁴ F Gr Hist. 799 F 6.

²⁸⁵ *Tamaros*, promontoriu creat de lanțul Himalaiei la Ocean, identificat cu capul Nigrais, la est de Rangun.

²⁸⁶ Fr. X(454) Dübner; fr. 449, 2—4 Nauck² din *Cresphontes*).

²⁸⁷ *Siginni*, populație pomenită de Strabon alături de derbici, tapyri, caspii, între Marea Caspică și Marea Persiei. Alți autori îi fixează lângă Colchida, Herodot, V, 9, „dincolo de Dunăre“, ceea ce înseamnă țara noastră, probabil un val iranian asimilat de geți.

²⁸⁸ Este vorba de *macrocranii* lui Tzetzes, *Chil.*, 7, 764.

²⁸⁹ Locuitorii Insulelor *Chelidoniai*, azi Ghelidonya, trei sau cinci insulițe în apropierea Lyciei și a Pamphylii.

²⁹⁰ *Amanos*, ramificație a Muntelui Taurus, între Cilicia și Syria, numindu-se apoi Almadag.

²⁹¹ *Comana* Cappadociei, azi ruinele de la Sar pe Göksu, afluent al râului Seyhan. R. P. Harper — I. Bayburtluoglu, *Preliminary Report on Excavations at Sar, Comana Cappadociae*, în 1967, *Anatolian Studies*, 18, 1968, pp. 149—158.

²⁹² *Cataonia*, una din cele zece prefecturi ale Cappadociei, ce se întindea pe valea Yenicei și pe afluentul acesteia Zamanti.

²⁹³ *Melitene*, azi regiunea Malatya, în interiorul mării coticuri descrise de Euftrat.

²⁹⁴ *Commagene*, o mică regiune cuprinsă între Nemrut-Dagh și Euftrat.

²⁹⁵ *Sophene*, regat între 190—69 î.e.n., apoi canton armean cuprins între izvoarele Tigrului, Diyarbakir, Euftrat, Anti-Taurus și Taurus.

²⁹⁶ În linie dreaptă sînt 370 km între izvoarele celor două fluvii. Vezi și II, 1, 26.

²⁹⁷ Vezi nota 81 la această carte.

²⁹⁸ *Media Mare* se întindea la sud și est de Atropatia. Corespunde Kurdistanului și Luristanului actual.

²⁹⁹ *Gordyaia*, ramificație a muntelui Taurus, cuprinzînd masivii actuali Karača Dagh, Mardin, Tur Abdin.

³⁰⁰ *Masion*, vezi nota 144 la această carte.

³⁰¹ *Nisibis*, oraș al Mygdoniei la poalele muntelui Masion, numit și *Antiochia Mygdoniei*, azi ruine aproape de Nusaybin, la sud-est de Diyarbakir. *Tigranokerta*, oraș al Armeniei la poalele muntelui Masion, înțelesat de Tigranes, a fost identificat cu vechea Maiyāfārijin, azi Silvan, la nord-est de Diyarbakir; cu Amida, azi Diyarbakir; cu Tell Ermēn, la sud-est de Diyarbakir. (Pentru ultima identificare, vezi L. Dillmann, *Haute Mésopotamie orientale et pays adjacents*, Paris, 1962, pp. 247—272).

³⁰² *Niphates*, munte al Armeniei, identificat cu Tendürek Dagh, vezi E. Olshausen, *Der kleine Pauly*, art. *Niphates* (1972) și cu Ala Dagh sau Npat armean.

³⁰³ *Zagrion*, același cu *Zagros* modern, ramificație a munților Taurus.

³⁰⁴ *Elymai*, locuitorii vechiului Elam, ocupând bazinul Karkhahului în jurul Susei. Regiunea muntoasă ocupată de ei corespunde Luristanului de azi, la vest de Zagros. *Paraitakeni*, locuitorii Paraitakenei, regiune ce corespunde actualei Fars, cuprinzând părți din Zagros și bazinul Shād-kām-ului.

³⁰⁵ *Cossai*, locuitorii unei regiuni sărace cuprinsă între Ecbatana, Susa, corespunzând părții de nord a actualului Luristan și provinciei Kermānshāh. Regiunea de munte a cossailor corespunde lanțului Kuh-i-Rūd, la est de Zagros. „Mai sus de Media“ înseamnă aici la sud-est de Ecbatana (vezi Fr. Lasserre, *Strabon*, VIII, Ed. Les Belles Lettres, Paris, 1975, p. 108, nota 1).

³⁰⁶ Fr. III, A, 23.

³⁰⁷ *Ecbatana*, azi Hamadan, capitala Mediei, reședința de vară a regilor parți.

³⁰⁸ *Seleucia de pe Tigru*, metropola Assyriei, patria de obârșie a stoicului Diogenes, identificată cu ruinele de la Tell Urmeir, la sud-est de Bagdad. În XVI, 1, 16, Strabon desemnează localitatea Ctesiphon ca reședință de iarnă a regilor parți.

³⁰⁹ *Atropates*, satrap al Mediei sub Darius III, s-a aliat cu Alexandru cel Mare în 328/327 î.e.n. și și-a declarat satrapia regat în 323 î.e.n.

³¹⁰ *Apollonides*, geograf din timpul lui Mithridates Eupator, autorul unui *Periplu al Europei*, după sholiile lui Apollonios din Rodos, IV, 983, 1175. Strabon îl citează și în VII, 4, 3; și în XI, 14, 4; el l-a folosit numai indirect, susține W. Fabricius, *Theophanes von Mitylene und Q. Dellius als Quellen der Strabon*, Strassburg, 1888, p. 13.

³¹¹ *Spauta*, lac al Mediei Atropatena, azi lacul Rezāye sau Urmiah.

³¹² *Symbake*, regiune situată între Armenia și Atropatena, probabil pe valea Araxului.

³¹³ Armenia ajunge sub stăpînirea romană în 34 î.e.n.

³¹⁴ F. Grosso, *La Media Atropatene e la politica di Augusto*, „Atheneum“, XXXV, 1957, pp. 240—256, susține că ipoteza care plasează în anul 33 î.e.n. cucerirea Symbakenei de către atropateni în dauna Armeniei este în contradicție cu notița lui Strabon, XI, 13, 2, și propune pentru acest eveniment anul 2 î.e.n. Vezi și *Res gestae Divi Augusti* 31, despre prietenia cu romanii, solicitată de albanii, iberii și mezi.

³¹⁵ *Cazaca*, reședința regală a Atropatenei, identificată cu ruinele Taști Suleimān, cu ruinele de lângă satul Leiban,

numite Kalai-Zohak, lângă fluviul Karanga, între lacul Spauta și Migani, și cu Gandjâbâd din secolul trecut.

³¹⁶ Această reședință a fost identificată un timp cu ruinele Taști Suleimân, care însă nu urcă mai sus de Sassanizi. Poziția ei trebuie căutată pe lângă Miandoab, după A. S. Matheson, *Persia, an Archaeological Guide*, Londra, 1972, p. 103.

³¹⁷ În campania sa din 36—35 î.e.n.

³¹⁸ FGrHist, 197 F 1. Q. *Dellius*, om politic și istoric, prieten cu Antonius, care i-a dat anumite misiuni diplomatice; în 41 î.e.n., a fost trimis în Egipt la Cleopatra pentru a-i cere explicații în legătură cu intriga pusă la cale față de regele Armeniei, Artavasdes (vezi Dio Cassius, XLIX., 39, 2). În timpul războiului purtat de Antonius împotriva partilor, 36—35 î.e.n., acesta l-a folosit ca istoriograf al său. Vezi despre el și Cassius Dio, L, 13, 8; 23, 1, 3, și Velleius Paterculus, II, 84, 2.

³¹⁹ *Kyrții*, probabil strămoșii kurzilor, așezați undeva în masivii Kurdistanului. Fiind nomazi, ei sînt semnalăți și în Atropatena, în Persia și în Armenia.

³²⁰ Versiunea *albani*, în loc de *ariani*, am adoptat-o după ediția Fr. Lasserre, *Strabon, Géographie, VIII*, 1975, p. 112, nota 2.

³²¹ *Artavasdes*, regele Armeniei, a provocat dezastrul lui Crassus la Carrhai în 53 î.e.n., prin călăuzirea voit greșită. Antonius l-a făcut prizonier, l-a dus în Egipt, unde l-a condamnat la moarte, în 30 î.e.n.

³²² *Zeugma*, oraș al Siriei în regiunea Cammagna, pe țărmul drept al Eufratului, lângă Birecik de azi.

³²³ *Astyages*, fiul lui Cyaxares și ultimul rege al Mediei, 595—560 î.e.n.

³²⁴ Cu puțin înainte, Strabon numește Ecbatana drept reședință de vară a regilor parți; v. nota 307.

³²⁵ Adică Seleucizii.

³²⁶ Cossaii și-au păstrat independența în imperiul persan. Informația din text revine în XVI, 1, 18.

³²⁷ Fr. 34 Müller la Arrian. Vezi și XV, 3, 11.

³²⁸ *Uxii*, populație așezată pe teritoriul actualului Khūzistân și în nordul regiunii Fârs.

³²⁹ Alexandru a supus aceste popoare în 324 î.e.n.

³³⁰ Numită Sitakene, înainte de a fi cucerită de Alexandru, regiune la NE de Bagdad, între Tigru și muntele Zagros, despărțită prin Dijâlă de Adiabene.

³³¹ *Massabatica*, apoi Masabadan, regiune situată pe cursul superior al Karkehului, la nord de Susa.

³³² În special Apallodor; vezi și XVI, 1, 18.

³³³ *Laodiceia*, azi Nehâvend, la sud de Hamadan; vezi L. Robert, *Hellenica*, VII, Paris, 1949, pp. 5—26.

³³⁴ *Rhagai* a fost numită *Europos* de Seleucos I Nicator, după orașul său natal din Macedonia, și *Arsakia*, de Arsakos I, cuceritorul Parției, în 239 î.e.n.

³³⁵ FGrHist, 779 F 5^b.

³³⁶ Aluzie la Poseidonios care a cules informația de la un istoric de-al lui Alexandru; vezi Arrian, *Anab.* 13, 1.

³³⁷ Vezi nota 178.

³³⁸ Este vorba de lucernă; vezi E. H. F. Meyer, *Botanische Erläuterungen zu Strabons Geographie*, Koenigsberg, 1852, p. 39.

³³⁹ În Media, sucii silfiului provine dintr-o plantă ombeliferă zisă *Ferula Persica* sau *Ferula assafoetida*, deosebită de *Thapsia silphium* din Cyrenaica, precizează Meyer, *op. cit.*, pp. 39 și 178.

³⁴⁰ *Sigriana*, regiune a Mediei, corespunzând probabil actualei Qazvin, la vest de Teheran.

³⁴¹ Vezi și Herodot, IV, 90—95; V. 49, în privința tributului pe vremea lui Darius.

³⁴² Vezi aceeași idee la Herodot, I, 135, provenind, se pare, de la Hecataios sau de la Hellanicos.

³⁴³ Mai precis, la Golful Persic.

³⁴⁴ *Iasonion*, munte al Mediei, probabil masivul vulcanic Demävend, vîrf în Elburz, sau Fuji-Yama iranian.

³⁴⁵ În XI, 14, 12, Herodot, VII, 62, 1, consideră că de la Medeia se trage numele Mediei.

³⁴⁶ Herodot, I, 135, spune că persii aveau mai multe soții și concubine.

³⁴⁷ În XV, 3, 13—20.

³⁴⁸ *Tibareni*, neam din Pont situat mai sus de Pharnakia, între Ordu și Tirebolu. În continuare, Strabon vorbește despre „aceste neamuri”, adică și moschii și colchidienii.

³⁴⁹ *Paryadres* și *Skydises*; vezi nota 81 la această carte.

³⁵⁰ *Mygdonii* din Mesopotamia, locuitorii regiunii Nisibis, în cîmpia de la poalele muntelui Masion.

³⁵¹ *Carcathiokerta*, identificată cu Karkh lângă Diyarbakir; cu Egil la nord-est de Diyarbakir, aceeași cu Ingalawa hittită. Vezi Y. Manandian, *The Trade and Cities of Armenia in Relation to Ancient World*, Lisabona, 1965, pp. 33—35.

³⁵² *Abos*, azi Bingöl Dagları, munte al Armeniei, ramificație a muntelui Taurus, la sud-est de Erzerum.

³⁵³ *Nibaros*, munte al Armeniei ce se întinde pînă în Media, corespunzînd masivilor Gogamskiy și Zangezurskiy.

³⁵⁴ *Azara*, oraș al Armeniei cu poziție incertă. Probabil corespunde Azyrei sau Ozarei lui Ptolemaios, 5, 13—17, care însă nu se află în locul indicat de Strabon. După indicațiile acestuia, *Azara* trebuie căutată în regiunea Horasan, la nord-est de Erzerum.

³⁵⁵ *Artaxata* sau *Artaxiasata*, capitala lui Artaxias, azi ruinele de la Artashat, pe fluviul Araxes, la SE de Erevan.

³⁵⁶ *Cîmpia Araxenon*, în Armenia, udată de fluviul Araxes, la nord de Erevan, corespunzînd cîmpiei Arsharunik.

³⁵⁷ *Gogarene*, regiune a Armeniei corespunzînd actualei regiuni Gugark.

³⁵⁸ *Phavene*, corespunzând numelui armean Apahunik, la nord-est de lacul Van, aceeași regiune cu cea numită Băjunais în arabă.

³⁵⁹ Vezi nota 230 la această carte. *Orchistene*, regiune a Armeniei neidentificată, menționată numai la Strabon.

³⁶⁰ *Chorzene*, regiune nordică a Armeniei cucerită de la iberi, corespunzând actualei regiuni Ardahan.

³⁶¹ Fr. 4 Müller III. Vezi și Theophrast, *Istoria plantelor*, V, 4, 5.

³⁶² Este vorba de un fel de generație spontanee, vezi Aristotel, *Istoria animalelor*, 552^b 10, și M. Untersteiner, *Aristotele*, Della Filosofia, Roma, 1963, p. 240.

³⁶³ *Artaxias*, generalul lui Antiochos cel Mare, devenit stăpînul Armeniei din 189 î.e.n. pînă în 159 î.e.n. creînd aici un stat independent. *Zariadris*, prefect al Armeniei sub Antiochos cel Mare, creat rege independent de către romani.

³⁶⁴ *Amphisene*, regiune a Armeniei necunoscută din altă parte. Strabon o enumeră lîngă Sophene și nu menționează aici Akilisene.

³⁶⁵ *Odomantis*, regiune a Armeniei menționată de Strabon alături de Sophene. Probabil aceeași cu *Khozan* din armeană.

³⁶⁶ *Phaunitis*, regiune a Armeniei orientale, corespunde probabil provinciei Siunik. *Basoropeda*, azi probabil Vasurakan, regiune a Armeniei la est de lacul Van.

³⁶⁷ *Chalybii*, probabil aceiași cu halizonii lui Homer, *Iliada*, II, 856, populație așezată lîngă Pharnakia Pontului. *Mosynicii*, populație a Pontului așezată în părțile muntelui Skydises.

³⁶⁸ *Carenitis*, regiune a Armeniei, corespunzînd văii Kara-Su, afluent al Eufratului superior la Erzerum.

³⁶⁹ *Derxene*, regiune a Armeniei, corespunde actualului Derdjan, pe valea superioară a Eufratului.

³⁷⁰ Cataonii, locuitorii Cataoniei; vezi și nota 292 la această carte.

³⁷¹ Adică Melitene; vezi nota 299 la această carte.

³⁷² *Tamonitis*, localitate și regiune a Armeniei, corespunde regiunii și satului Tamanin, la est de Cizre, pe Tigrul.

³⁷³ În anul 188 î.e.n.; vezi Plutarh, *Lucullus*, 31.

³⁷⁴ *Arzata*, oraș al Armeniei pe fluviul Araxes, necunoscut din altă parte. După descrierea lui Strabon, corespunde localității Dahulfa, pe drumul Armeniei sovietice spre Tabriz.

³⁷⁵ *Tigranes*, nume purtat de cel puțin 8 regi ai Armeniei. Primul a domnit între 565—520 î.e.n. Aici este vorba de Tigranes II din dinastia Arsacizilor.

³⁷⁶ *Babyrsa* și *Olane*, fortărețe ale Armeniei nu departe de Artaxatis, neidentificate.

³⁷⁷ *Artageira*, aceeași cu *Artagera* lui Velleius Paterculus, II, 102, cu *Artogerassa* lui Ammianus Marcellinus, 27, 12, fortăreață a Armeniei pe Euftrat. Poziție incertă.

³⁷⁸ Caius Caesar, la 4 ani după asedierea acestei fortărețe, cu care prilej a fost grav rănit, a restabilit pe Artavasdes IV în Armenia, ca prieten al Romei; evenimentele au avut loc în anul 3 e.n.

³⁷⁹ *Lycos*, azi Kelkit, izvorăște din Armenia și se varsă în Iris, azi Yesil Irmak, lângă orașul Eupatoria.

³⁸⁰ Fr. III B 84.

³⁸¹ *Thermodont*, azi Termeceai, riu al Pontului, udă câmpia Themiskyrei și se varsă în Marea Neagră la vest de Trebizonda.

³⁸² *Mantiane* se întindea pînă la Atropatia. Poate, același cu lacul Mediei numit *Spauta*, azi Rezâye.

³⁸³ *Arsene* sau *Thonitis*, azi lacul Van. Este străbătut de Tigrul. Manuscrisele oferă mai multe variante ale numelui acestui lac: *Thespites* la Plinius, *Thospitis* la Ptolemaios, *Thopitis* la Strabon, *Thonitis* în arhetip.

³⁸⁴ În avestă, *tigray* înseamnă „săgeată“, dar aici este vorba de o etimologie populară iraniană, deoarece numele Tigrului provine din accadianul *idiglat*, care nu are acest sens. Tigrul, fluviu asiatic, izvorăște în Armenia la 1 900 km de izvoarele Euftratului, marginea Mesopotamia în E, se varsă în Golful Persic. Canalul regal ce-l unea cu Euftratul se afla între actualele Akşak și Sippar.

³⁸⁵ Opis, vezi nota 136 la cartea a II-a.

³⁸⁶ Vezi II, 1, 26, și nota 135 la cartea a II-a.

³⁸⁷ Vezi II, 1, 26.

³⁸⁸ *Hyspiratis*, parte a Armeniei, probabil aceeași cu *Syspiritis*, azi Işper, la nord-est de Erzerum. *Cambala*, oraș al Armeniei neidentificat, presupus pe locul actualei Gavală de pe drumul dintre Erevan și lacul Sevan, sau poate pe valea râului Coruh ce duce la Batumi.

³⁸⁹ *Menon*, unul din numeroșii ofițeri ai lui Alexandru cel Mare, necunoscut altfel.

³⁹⁰ *Mithra*, divinitate a vechilor perși subordonată lui Ormuzd și confundată de greci și romani cu *Soarele*. La sărbătorile lui *Mithra* se jertfeau, se spune, victime umane; totul inspira frică și teroare.

³⁹¹ Evenimente petrecute în anul 36 î.e.n. Pentru aceeași informație. Vezi Plutarh, *Viața lui Antonius*, 37.

³⁹² Pompeius a învins pe Tigranes III, zis cel Mare, în 66 î.e.n. împrumutându-i 6 000 talanți și forțându-l la un tratat prin care-l obliga să renunțe la Syria, Cappadocia și Armenia Minor.

³⁹³ Fr. 5 Müller III.

³⁹⁴ *Armenos*, personaj legendar, originar din orașul Armenion din Thessalia, care trece, după istoriografii greci, drept colonizatorul Albaniei, Armeniei, Mediei.

³⁹⁵ Vezi IX, 5, 16 și 17 și notele aferente.

³⁹⁶ În XI, 4, 9.

³⁹⁷ *Kyrtilos Pharsalianul*, istoriograf mai puțin cunoscut, care l-a însoțit pe Alexandru în expedițiile sale. Vezi Susemihl, I, 543. *Medios Lariseianul*, de asemenea istoriograf și tovarăș al lui Alexandru, a fost fiul lui Oxynthemis din Larisa, vezi Arrian, *Indica*, 18, 7 Roos; probabil un nepot de-al suveranului din Larisa din 395 î.e.n., vezi Diodor din Sicilia, XIV, 82, 5 b. Despre tovărășia lui cu Alexandru vorbesc și: Arrian, *Anabasis*, VII, 24, 4—23, Diodor din Sicilia, XVII, 117, 1, Pseudo-Callisthenes, p. 134. Plutarh, *Alexandru*, 75, 76, Aelian, *Varia Historia*, III, 23 etc.

³⁹⁸ *Calachene*. Vezi nota 125 la această carte.

³⁹⁹ *Adiabene*, regiune a Assyriei ce corespunde teritoriului Arbelej în bazinul Marelui Zab, afluent al Tigrului.

⁴⁰⁰ Vezi Sofocle, fr. 709 Nauck².

⁴⁰¹ *Parmenion*, unul dintre generalii lui Alexandru cel Mare, a distrus toate acele *Iasonia* pentru ca numele lui Alexandru să rămână neîntrecut în Orient, spune Trogus Pompeius (Iustin, XLII, 3, 5). Informația pare a fi o invenție de-a lui Medeios Lariseianul, care a servit de izvor și pentru Timonax, un alt martor pentru *Iasonia* (FGrHist, 842 F 2).

⁴⁰² Herodot, *Istoriei*, I, 202. Pentru Callisthenes care l-a urmat pe Herodot, vezi fr. 38 Müller, la Arrian.

⁴⁰³ Vezi notele 352 și 353 la această carte.

⁴⁰⁴ *Baris*, zeiță armeană. Unii autori scriu în loc de Baris, Abaris, alții, Azaris. Nicolaus Damaskenos, fr. 76 (Fr.Hist. III, p. 415), menționează un munte Baris, celebru prin poveștile legate de el. Același munte în armeană se numește Varaz și se află în regiunea Pakrevant, între Araxes și lacul Van.

⁴⁰⁵ *Saraparii*, traci asiatici al căror nume interpretat de Strabon ca „lăietori de capete“ pare să fie o etimologie populară, deoarece în avestă *sarah* înseamnă „cap“, în neopersană *parāh* „a tăia“, dar nu se cunoaște sensul din tracă.

⁴⁰⁶ *Guranii*, populație menționată numai aici, așezată după indicațiile lui Strabon undeva pe versantul sudic al muntelui Anti-Taurus la sud de lacul Van. Tot aici se aflau probabil și saraparii.

⁴⁰⁷ În XI, 13, 10.

⁴⁰⁸ Ultimul Orontid este Orontes IV, în jurul anului 200 î.e.n., consemnat în inscripțiile grecești descoperite la Armavir în 1927; Vezi H. H. Schmitt, *Untersuchungen zur Geschichte Antiochos des Grossen und seiner Zeit*, Wiesbaden, 1964, p. 38.

⁴⁰⁹ În persană Vidarna, unul din cei 7 perși care au complotat împotriva magului Smerdis; vezi Herodot, III, 70—79. Vezi și W. Aly, *Volksmärchen Sage und Novelle bei Herodot und seine Zeitgenossen*, Göttingen, 1921, pp. 100—107.

⁴¹⁰ Antiochos III, zis cel Mare, a urmat la tronul Syriei după fratele său Seleucos Keraunos, în 222 î.e.n. Pornind să cucerească întreaga Asie Mică, trecu în Grecia, care ceru ajutor romanilor; aceștia îl bătură pe Antiochos la Thermopylai, în 191 î.e.n. și la Magnesia, în 190 î.e.n.

⁴¹¹ Vezi nota 363 la această carte.

⁴¹² *Arsakes* din Sophene, bărbat din familia lui Zariadris, a guvernat părțile sudice și apusene ale Armeniei pe vremea lui Tigranes II.

⁴¹³ *Ninos* sau Ninive, oraș al Babyloniei pe cîmpia Aturia, capitala Syriei; *Arbela*, azi Erbil, oraș al Babyloniei pe cîmpia Aturia.

⁴¹⁴ Lucullus l-a învins în 69 î.e.n. Tigranes II a tratat în 66 î.e.n. cu romanii și a murit deținînd tronul Armeniei (în 56—54 î.e.n.).

⁴¹⁵ În 31 î.e.n.

⁴¹⁶ Cu Tigranes III, încununat de Tiberius în numele lui Augustus, în 20 î.e.n., începe protectoratul roman asupra Armeniei. Între 12 î.e.n. și 17 e.n. în Armenia domnește anarhia. În 18 e.n. Germanicus instalează pe Zenon pe tron, care domnește pînă în 34 e.n.

⁴¹⁷ În *Istoriei*, I, 93.

Cartea A XII-A

¹ *Cappadocia*, descrisă de Strabon în XII, 1, 4, regiune a Asiei Mici, mărginită la S. de Cilicia, la N de Pont, la E. de Euftrat care o desparte de Armenia. Capitala Mazaca, numită ulterior Caesarea.

² *Taurus*, azi Djebel-Kurin, lanț de munți în Asia Mică, de la 38° lat. nordică, aproape de Euftrat spre V bifurcîndu-se în două ramuri ce se termină la Golful Satalieh și Golful Cos.

³ *Armenia este descrisă* de Strabon în XI, 14, § 451 și urm; Colchida, în XI, 2, 17 și urm.

⁴ *Paflagonii*, locuitorii Paflagoniei, regiune a Asiei Mici pe coasta de N între Bithynia și Pont, mărginită la S de Galatia, la N de Pontul Euxin. Orașe: *Gangra* și *Sinope*.

⁵ *Galatii*, locuitorii Galatiei, sau Gallo-Graeciei, regiune a Asiei Mici, mărginită la N. de Bithynia și Paflagonia, la V de Frigia, la E de Cappadocia; populație formată din galli care au invadat Asia Mică prin 278 î.e.n. și cărora Nicomedes I, regele Bithyniei, le-a cedat un teritoriu întins, numit Galatia, azi regiunile Angurieh și Kiankari.

⁶ *Frigia*, regiune a Asiei Mici, de-a lungul mării, de la gura Meandrului pînă la Parthenios, udată de trei mări;

Egeea, Propontida și Pontul Euxin. La E e mărginită de Halys, la S de munții Pisidiei și ai Lycaoniei. Prin secolul V i.e.n., ea se împarte în Frigia Mică, spre Propontida, și Frigia Mare sau Frigia propriu-zisă, spre interiorul continentului, învecinându-se cu Mysia, Lydia, Cappadocia.

⁷ Locuitori ai Lycaoniei, regiune a Asiei Mici, la N de Pisidia și de Isauria; orașe principale, Iconion (Konieh) și Laranda.

⁸ *Cilicia*, regiune în partea de SE a Asiei Mici, mărginită la S de Mediterana, la N de Cappadocia, la E de Pamfilia și Pisidia, la V de Syria. Divizată în două: Cilicia Campestris și Cilicia Tracheia sau „Aspră”. Orașe principale: Tarsos, Soloi, Mallos, Issos, în prima; Selinunt, Seleucia Tracheia, în a doua.

⁹ Vezi nota 292 la cartea a XI-a.

¹⁰ Vezi nota 293, cartea a XI-a și descrierea ei în XII, 2, 1.

¹¹ Vezi nota 294, cartea a XI-a.

¹² *Archelaos Philopatris* (Sisines), fiul lui Archelaos, suveran în Comana Pontului și nepotul aceluși Archelaos care a fost generalul lui Mithridates Eupator. Numit rege al Cappadociei de către Antonius în 36 i.e.n., menținut de Augustus, moare la Roma sub Tiberius, disgrațiat, în 17 i.e.n.

¹³ *Ariarathes* I, rege din 350 i.e.n., aristocrat, probabil contemporan cu Alexandru cel Mare, domnind independent, este învins însă și ucis de Perdiccas.

¹⁴ *Sinope*, azi Sinop, colonie milesiană din sec. VII i.e.n., pe țărmul paflagonian al Pontului Euxin, patria lui Diogenes cinicul (E. Akurgal și L. Budde, *Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Sinope*, Ankara, 1958).

¹⁵ Vezi nota 348 cartea a XI-a.

¹⁶ Asia „de dincoace de Halys” este delimitată de Herodot, I, 72.

¹⁷ *Croesus*, regele Lydiei între 560—547 i.e.n.

¹⁸ Adică Asia Mică.

¹⁹ *Bithynii* la fel și *thynii*, locuitorii Bithyniei, regiune a Asiei Mici, mărginită la N de Pontul Euxin, la S de Galatia și Frigia, la V de Propontida, la E de Paflagonia. Orașe principale: Prusa, Nicaia, Nicomedia, Heracleia. Locuitorii Mysiei, care mai purta denumirea și de Hellespontica, pe coasta de V a Asiei Mici, la N de Lydia.

²⁰ *Epictetos* sau *Frigia Epictetos* „adausă” sau „cîștigată pe deasupra”, adică partea de N a Frigiei Mari.

²¹ *Troada*, regiune între Hellespont, Marea Egee și Ida. Orașe: Troia. Rîuri: Simois și Scamandru.

²² Cappadocia ajunge sub protectorat roman după înfrîngerea lui Mithridates Eupator (64 i.e.n.), care o stăpînise, și devine provincie romană sub Tiberius, în 17 i.e.n.

²³ *Tyanitis*, regiune în V Cappadociei, cu orașul Tyana (vezi nota 51 la cartea a XII-a), patria lui Apollonios din

Tyana; *Garsauritis*, regiune a Cappadociei, pe Halys, cu orașul Garsaura, azi Aksaray.

²⁴ Din cele 10 prefecturi ale Cappadociei, *Laviansene* se afla în platoul muntos ce separă bazinul superior al râului Kizil Irmak de granița Armeniei Mici; *Sargarausene*, în bazinul superior al râului Carmalas; *Saravene*, pe cursul superior al râului Halys în aval de Sivas; *Morimene*, pe malul V al râului Halys, între Nevşehir și Paşa-Dagh. *Chamanene*, regiune de deșert între Karanlık și Kizil Irmak.

²⁵ *Castabala*, oraș cilician la hotarul cu Syria, identificat cu actuala Nigdeh, la N de Tyana, și cu Faustinopolis de mai târziu, azi ruinele Pacinateiki, la S de Tyana. Identificări nesigure. *Kybistra*, azi Eregli, oraș cilician în regiunea alipită Cappadociei. În Tabula Peutinger este menționată o Kybistra pe drumul din Caesarea spre Tyana.

²⁶ *Derbe*, oraș al Isauriei, azi Devri sau Sidivre, aproape de Suduraği, la poalele munților Taurus (Ala-Dagh), reședința lui Antipatros.

²⁷ *Antipatros*, fiul lui Sisis, din Derbe, tiran în Isauria „tilhar“ la Strabon (XII, 1, 4, 6, 3; XIV § 679), menționat și de Cicero, *Ad familiares*, XIII, 73, 2. A fost răpus de Amyntas.

²⁸ *Elaiussa*, ruine lângă actualul Ayas, în Cilicia Aspră. Vezi A. Machatschek, *Die Nekropolen und Grabmäler im Gebiet von Elaiussa, Sebaste und Korykos, im rauhen Kilikien* (Tituli Asiae Minoris, 2), Viena, 1967, pl. 1 și 2.

²⁹ În Melitene, regiune de E a Cappadociei, la S de cursul superior al Eufratului.

³⁰ *Tomisa*, fortăreață importantă pe malul stîng al Eufratului, pe drumul ce duce din Cappadocia prin Herphai la Eufrat, în punctul limită între Cappadocia și Taurus, azi ruine la Kymyrchan. M. Salvini, *La testimonianza storica sulle regioni del medio Eufrate*, *Μελιτηνή, Κομμηγενή, Σοφηνή Τόμισα*, „La parola del Passato, Napoli, XXVII, 1972, pp. 100—111, arată că inscripțiile cuneiforme a trei regi urar-teeni din secolele IX—VIII î.e.n. confirmă deplin denumirile geografice ale lui Strabon din acest pasaj.

³¹ *Sophenes*, rege al regatului Sophene. Vezi și nota 295 la cartea a XI-a.

³² *Muntele Amanos*, în Cataonia, azi Gavur Daglari, ramură a muntelui Taurus.

³³ Comana Cappadociei; vezi nota 291 la cartea a XI-a.

³⁴ Zeița *Enyo* (gr. Ένυό), lat. *Bellona*, zeiță a războiului sora sau soția lui Ares, fiica lui Phorkys, corespunde zeiței *Mâ* cappadociană. Organizarea ierarhică a sanctuarului urcă la perioada hittită.

³⁵ După cum se poate observa, marele pontif din Comana este al doilea în cinste după rege, ca la daci.

³⁶ Jertfele Artemidei Tauropolis s-au instituit în cinstea Artemidei, care a salvat-o pe Iphigenia, fiica lui Agamemnon, menită să fie jertfită de tatăl ei, pentru a obține de la zei vânt prielnic flotei grecești pornită spre Troia. Artemis a salvat-o și a înlocuit-o cu un animal. Cosița, în gr. κόμη, și-a tăiat-o în semn de doliu, spune povestea.

³⁷ *Saros*, azi Gök-Su, riu al Ciliciei, izvorăște din versantul meridional al muntelui Tahtali și se varsă în Carmalás (Zamanti Su).

³⁸ *Pyramos*, azi Ceyhan, riu al Ciliciei, izvorăște în apropiere de Elbistan și se varsă în Golful Issos (azi Golful Iskenderun).

³⁹ *Istoriei*, II, 5.

⁴⁰ *Odiseia*, IV, 354, 357.

⁴¹ *Azamora* și *Dastarcon*, fortărețe ale Cataoniei, în Cappadocia, dispărute din antichitate.

⁴² *Carmalás*, azi Zamanti Su, riu al Cataoniei și al Sargarausenei, Asia Mică.

⁴³ *Herpa*, oraș în regiunea Sargarausene a Cappadociei, pe Carmalás, situat de Strabon pe cursul superior al acestuia. Dar Archelaos a barat riul probabil în trecătorile prin care riul intra în Taurus, în actualul Iarpus, unde a fost situată mai probabil Herpa. După alte opinii, Herpa a fost identificată cu Ariarathia (azi Pinarbași) pe cursul mediu al râului Zamanti (Carmalás), și cu Kizilhan, situat la 15 km mai jos.

⁴⁴ *Argos*, mai tirziu Argeiopolis, oraș fortificat al Ciliciei, după Stephanos Bizantinul, fortăreață lângă Taurus, în Cappadocia, după Strabon. Există încercări de identificare cu ruinele de pe Hassandagh, la N de Tyana, lângă Satul Kara-ang-Kapu, la 33 km S de Aksaray.

⁴⁵ *Nora*, devenit Neroassos, identificată nesigur cu Bur, cu Viranşehir și cu Durra, fortăreață a Cappadociei la poalele muntelui Taurus, celebră pentru asediul lui Antigonos Monophthalmos (321—320 î.e.n.) împotriva lui Eumenes care a scăpat în pofida unor greutăți extraordinare; Vezi și Plutarh, *Eumenes*, 10. Vezi și E. M. Anson, *The Siege of Nora: A Source Conflict*, Greek, Roman and Byz. Studies, 18, 1977, pp. 251—256.

⁴⁶ Vezi nota 12.

⁴⁷ Orașel al Cappadociei, situat la N de masivul Melendiz.

⁴⁸ *Garsau(i)ra*, azi Ak-Saray, localitate a Cappadociei, la hotarul cu Lycaonia, situată pe Halys (Kisil Irmak). Așezare încă din epoca hittită (Kurşaura).

⁴⁹ *Venasa*, probabil pe locul satului actual Suvasa, la 78 km SV de Kayseri. Menționată și de Sf. Vasile, *Epist.*, 169.

⁵⁰ *Zeus Asbamaios*, numele lui Zeus după izvorul Asbamaion de lângă Tyana, în Cappadocia (vezi Ammianus Macellinus, XXIII, 6, 19).

⁵¹ *Tyana*, azi ruine lângă Bahceli pe colina Kemer Hisar, la mijlocul distanței dintre Tars și Kayseri. Vezi și Lucian, *Alex.*, 5. Vezi și nota 23 la cartea a XII-a.

⁵² *Porțile Ciliciei*, defileu în munții Taurus, prin care se trece din Cappadocia în Cilicia, azi Gülek Boğazi.

⁵³ Colină de nisip în mijlocul câmpiei, ceea ce justifică impresia unei lucrări făcute de mîna omului.

⁵⁴ *Artemis Perasia*, identificată cu Artemis din Perge. Epitetul *Perasia*, fără explicații satisfăcătoare în greeză, provine din limba indigenă. Pentru ritul evocat, vezi Iamblichos, *De myst.*, 3, 5. Vezi și Skylax, 39, 100.

⁵⁵ *Artemis* în toate cultele, care, în epocile de mai târziu, pretindeau că dețin vechiul idol tauric răpit de Orestes și Iphigenia, putea să poarte epitetul de Tauropolis. La Castabala Hierapolis, idolul local al Artemidei Perasia trecea drept idol tauric, răpit de Oreste. Vezi și XIV § 639. *Perasia* este nume dedus de Strabon, aici, de la *περαίνω* „străbat”, „trec peste”, greșit.

⁵⁶ *Mazaca*, supranumită Eusebeia „Pioasa”, aceeași cu Caesarea de mai târziu, azi Kaisarieh, capitala Cappadociei, situată pe Halys, aproape de muntele Argaios. Vezi G. Lejean, *Itinéraire de Iuzgat à Kaisarieh*, Bull. de la Société de Géographie, 5e serie, 20, 1870.

⁵⁷ Vezi cartea a II-a nota 71, vol. I.

⁵⁸ *Melas*, actualul Kara-Su, sau poate Sarmaklı Su; Strabon îl confundă cu alt Melas, azi Tochma-Su, menționat de Ptolemeios, afluent al Eufratului.

⁵⁹ Textul a suferit o corectare, *Halys* pentru *Euftrat*, deoarece editorii știau că Melas se varsă în Halys. Cercetări mai recente au conchis că Melas se varsă totuși în Euftrat, dar nu dincolo de intrarea barată de Ariarathes, ci la înălțimea acestei intrări, ceea ce corespunde confluenței riurilor Sarmaklı și Kara, deci Eufratului.

⁶⁰ Vezi nota 13.

⁶¹ Aproximativ 73,6 kg de argint, prețul a 172 tone grâu. Procesul evocat aici nu este menționat în altă parte.

⁶² *Mallos*, azi ruine lângă Karataş, pe râul Pyramos (Ceyhan), vezi H. Th. Bossert, *Vorbericht über die archäologische Untersuchung von Karataş*, *Belleten*, 14, 1950, pp. 664—666. Din Mallos este gramaticul Crates.

⁶³ Menționată și de Arrian, *Anab.* II, 4, 3, precum și de Quintus Curtius, III, 4, 1. Tabăra lui Cyrus trebuie să fi fost un loc de popas la N de defileul Porților Ciliciene.

⁶⁴ *Charondas*, legislator grec din Catana, sec. VI î.e.n. la fel de renumit ca Zeleucos și Solon. Vezi M. Mühl, *Die Gesetze des Zaleukos und Charondas*, *Klio*, 22, 1929, p. 447.

⁶⁵ Aceste legi datau de pe vremea lui Ariarathes V, mare admirator al grecilor.

⁶⁶ Vezi nota 301 la cartea a XI-a. Tigranokerta a fost cucerită de Lucullus în 69 î.e.n.

⁶⁷ *Bagadania*, cîmpie a Cappadociei de vreo 50 km lungime, situată între ultimele înălțimi ale munților Taurus, ramificații ale Caucazului, și Argaios.

⁶⁸ *Chammanene*, una din cele 10 prefecturi ale Cappadociei, situată în N Cappadociei Mari; vezi mai sus nota 24.

⁶⁹ *Dasmenda*, fortăreață în Chammanene, situată, după descrierea lui Strabon, undeva la extremitatea apuseană a versantului nordic al Kargasekmez Dagh.

⁷⁰ Vezi mai sus nota 24.

⁷¹ Este vorba de Antiochos III care, imediat după pacea de la Apameia din 188 î.e.n., a cedat aproape toată Asia Mică romanilor.

⁷² Au existat trei regi ai Cappadociei cu numele Ariobarzanes între 95—34 î.e.n.; primul, supranumit Philorhomaicos, urmează lui Ariarathes VIII, în 95 î.e.n.; la acesta se referă textul; al doilea, Philopator, îi urmează tatălui său la tron în 52 î.e.n.; al treilea, Eusebes Philorhomaicos, în 42 î.e.n.

⁷³ Vezi mai sus nota 12.

⁷⁴ În XIV 5, 17.

⁷⁵ În 111 î.e.n. Domnește pînă în 64 î.e.n. Vezi și Th. Reinach, *Mithridate Eupator, roi de Pont*, Paris, 1890.

⁷⁶ Azi Amastreh, oraș al Paflagoniei, pe coasta sudică a Mării Negre. Primul său nume a fost Sesamos, apoi Amastris, după numele soției lui Crateros.

⁷⁷ Azi Eregli, în Bithynia.

⁷⁸ Filosof grec din Heracleia Pontului, sec. IV î.e.n., discipol al lui Platon, Speusippos și Aristotel la Atena. A scris lucrări de filosofie, gramatică și fizică, azi pierdute.

⁷⁹ În 66 î.e.n., dar Mithridates mai rezistă pînă în 64 î.e.n. cînd Pompeius organizează teritoriile cucerite.

⁸⁰ De fapt Pompeius și, după el, Augustus au stabilit Eufurul ca graniță răsăriteană a imperiului. De aici, partea Armeniei de la V de Eufurat devine provincie romană, care aparține jumătate Cappadociei, jumătate Pontului.

⁸¹ *Pylaimenes*, numele mai multor regi ai Paflagoniei; P. I a domnit prin 131 î.e.n.; P. II (121—81 î.e.n.) a fost alungat de pe tron de Mithridates VII, a fost restabilit de Pompeius, a cedat romanilor regiunea maritimă a țării sale și le-a lăsat prin testament toată Paflagonia.

⁸² *Chalkedon* sau Chalcedon, azi Kadi-Kioi, oraș al Bithyniei, în Bosforul Thracic, în fața Bizanțului.

⁸³ Vezi nota 89 la cartea a VII-a, vol. II.

⁸⁴ Se referă, probabil, la Callisthenes, FGrHist, 124 F 53 citat de Demetrios din Skepsis, 61 Gaede.

⁸⁵ *Bithynia* se întindea pe coasta Propontidei și a Pontului Euxin de la Rhyndacos pînă la Heracleia exclusiv, limita ei sudică include Olympul mysian și riurile Sangarios. Regat din 297 î.e.n., Bithynia a ajuns provincie romană prin moștenire în 74 î.e.n. Ea este cucerită de Mithri-

dates în 73, care o părăsește în anul următor, păstrînd Heracleia pînă în 70 î.e.n. Regi nu mai existau la aceste date.

⁸⁶ Vezi nota 19.

⁸⁷ *Țărutul Thynias*, promontoriu al Thraciei, între Apollonia Sôzopol și Cyaneae. Vezi și nota 343 la cartea a VII-a, vol. II.

⁸⁸ *Bebrycii*, populație a Bithyniei, numită astfel — se spune — după un legendar rege *Bebryx*. Informația în acest pasaj provine de la Poseidonios.

⁸⁹ Strabon a vorbit despre moesi ca strămoși ai mysilor în VII, 3, 2. Vezi și notele aferente.

⁹⁰ Probabil primii coloniști ai regiunii pe care se va întinde Heracleia au fost milesieni; Heracleia a fost întemeiată de megarieni și beoțieni. Despre mariandyni, populație tracă, vezi VII, 3, 2.

⁹¹ Theopompos, fr. 201 M.I.

⁹² *Mnoa*, denumire a unei categorii de sclavi publici în Creta. Vezi Athenaios 696 a, și K-W Welwei, *Un freie im Antiken Kriegsdienst*, II, Wiesbaden, 1977, pp. 118—121.

⁹³ *Peneștii*, clasă de hîloți în Thessalia.

⁹⁴ *Rîul Parthenios*, azi Bartın, în Turcia de azi, izvorăște aproape de Karadjor și se varsă în Marea Neagră.

⁹⁵ *Tieion*, oraș al cauconilor în Bithynia, patria lui Philetairos, azi ruine importante la gura rîului Billaios (Filyos Ceai), la NE de Eregli; vezi L. Robert, *Études anatoliennes*, Paris, 1937, p. 266.

⁹⁶ În VII, 7, 1 și VIII, 3, 17.

⁹⁷ Callisthenes, fr. 28 M. din *Istoria lui Alexandru*.

⁹⁸ Homer, *Iliada*, II, 855, trad. Murnu, 844.

⁹⁹ Neamul enetilor, populație a Paflagoniei, așezată între Sangarios și Parthenios. O ramură a lor ar fi emigrat, stabilindu-se în regiunea Veneției de azi. Există și o teorie modernă a unei emigrații contrare din Europa spre Asia. În fapt, poate fi vorba și de o omonimie întîmplătoare; veneții Italiei erau indo-europeni.

¹⁰⁰ *Kytoron*, azi Kidros, oraș pe coasta Paflagoniei, între Amastris și Promontoriul Carambis (G. Hirschfeld, *Aus dem Orient*², Berlin, 1897, p. 141 și urm.).

¹⁰¹ *Chersonesul* menționat aici drept colonie a Heracleiei a lăsat ruine bogate la V de Sevastopol. *Callatis*, vezi VII, 6, 1, și nota 342 la cartea a VII-a; pentru Heracleea Pontică, vezi nota 77 la cartea a XII-a.

¹⁰² Tirania în Heracleia începe cu Clearchos, 368 î.e.n. și ține pînă la revolta din 280 î.e.n. cînd se instaurează democrația. Colonia de romani a fost instalată aici în 47 î.e.n. de către Caesar.

¹⁰³ În 38—37 î.e.n. *Adiatorix* este dăruit de Antonius. Triumful victoriei de la Actium s-a sărbătorit în 29 î.e.n. Supliciu lui *Adiatorix* și al fiilor săi este povestit de Stra-

bon la paragraful 35, din care s-a inspirat autorul Epigramei A.P., VII, 638.

¹⁰¹ *Psillis*, azi Gök Su (sau Gök Dere) care se varsă în Marea Neagră la Agava. *Calpas*, azi Dogan Ceai, care se varsă în Marea Neagră la 83 km E de gura Bosforului. *Sangarios*, azi Sakarya, care izvorăște în regiunea Cifteler și se varsă în Marea Neagră la aproximativ 100 km E de Bosfor, fiind menționat de Homer în *Iliada*, XVI, 719.

¹⁰⁵ *Sangia*, probabil pe locul actualului Orta Kioi, ceea ce concordă cu Ptol. *Geograf.*, V, 1, 3. *Pessinunt* (*Pessinus*), oraș în Galatia, Asia Mică, pe riul Sangarios, la tectosagi, celebru prin statuia Kybelei, despre care se spunea că este căzută din cer; identificat cu ruinele de la Ballihisar.

¹⁰⁶ *Nicomedeia*, sau *Nicomedia*, azi Izmit sau Isnikmid, oraș la Propontida, capitala bithynilor și capitala provinciei romane Bithynia, întemeiată de Nicomedes I în 264 î.e.n. pe locul vechiului oraș Astacos. În 29 î.e.n., se inaugurează aici un templu al lui Augustus.

¹⁰⁷ *Gallos*, azi Gök Su, izvorăște din Olympul mysian (*Domanic Dag*) și se varsă în Sangarios.

¹⁰⁸ *Thynia*, insulă lângă țărmul Bithyniei, populată de thracii thyni, azi insula Kefken din fața capului Pazarbași.

¹⁰⁹ *Aconitum Anthora* sau *Doronicum Pardalianches*.

¹¹⁰ *Philetairos*, fiul macedoneanului Attalos și al paflagonianei Boa, născut la *Tieion* (v. nota 95), comandantul fortăreței Pergam prin 302 î.e.n., guvernator al Pergamului sub Lysimach; el pune mina pe putere în 281 î.e.n. și domnește pînă în 263 î.e.n., după care vine nepotul său Eumenes.

¹¹¹ *Callisthenes Olynthios*, Fr. 27 M din *Istoria lui Alexandru* susține că riul *Parthenios* („Feciorelnic“) poartă acest nume, deoarece zeița-fecioară, Artemis, obișnuia să vîneze în preajma lui. Corespunde actualului Bartın Su; izvorăște la Bartın și se varsă în Marea Neagră.

¹¹² *Iliada*, II, 851, trad. Murnu, II 840.

¹¹³ *Aigialos*, un țărm al Paflagoniei lung de peste 100 de stadii (18,5 km), între Carambis și Amastris, avînd și un sat omonim.

¹¹⁴ Nu se știe la care anume se referă aici Strabon. Sînt cel puțin trei gramaticieni cu acest nume: unul din Alexandria, din epoca elenistică, preocupat de problemele homerice, dată necunoscută; altul din Efes, născut în 325 î.e.n., elevul lui Philotas, primul conducător al Bibliotecii din Alexandria sub Ptolemaios Philadelphul, autorul unui *Glossar homeric*; al treilea din Mallos, discipolul lui Crates, sec. II î.e.n., autorul lucrării *Ethnicai Lexeis*.

¹¹⁵ Vezi nota 282 la cartea a XI-a.

¹¹⁶ *Actuala Enetica* este Veneția de azi, it. Venezia. Teorii greșite bazate pe o omonimie întîmplătoare.

¹¹⁷ *Antenor*, fiul lui Hiketaon sau al lui Aisyetes, print troian, care, după căderea Troiei, a rătăcit cu o ceată pînă în Italia, unde a întemeiat, spune legenda, orașul Patavium, azi Padova; vezi Homer, *Iliada*, III, 201.

¹¹⁸ În V, 1, 4.

¹¹⁹ *Istoriei*, I, 6, 1.

¹²⁰ Pindar, frag. 173—176 Bergk. I. a.

¹²¹ *Themiskyra*, vezi nota 82, cartea a XI-a. *Amisos*, azi ruine pe un platou în peninsula actuală Kara Samsun (M. Maximova, *Antičnie goroda jugo-vostočnogo Pricernomorija*, Moscova—Leningrad, 1956, pp. 52—65).

¹²² În XII, 3, 26 și urm.

¹²³ Vezi notele 76 și 94.

¹²⁴ *Amastris* (Diodor S. XX 109, 7), fiica lui Oxyathres, fratele ultimului Darius, întâi soția lui Crateros (Memnon, FHG III 529) în jurul anului 322 î.e.n., apoi soția lui Dionysios, tiranul Heracleiei Pontice, cu care a avut trei fii: Clearchos, Oxyathres și Amastris.

¹²⁵ *Sesamos*, *Kytoron*, *Cromne* și *Tios*, unite prin 300 î.e.n. în *Amastris*, azi Amastreh, oraș pe coasta NV a Paflagoniei la Pontul Euxin; sînt menționate de Homer, *Iliada*, II, 853 (Vezi L. Robert, *Homère en Paphlagonie*, Études anatoliennes, Paris, 1937, pp. 262—265. *Tios* sau *Tieion* s-a desprins din comunitate probabil la moartea lui Lysimach, în 281 î.e.n.

¹²⁶ Ephoros, fr. 85 Müller I.

¹²⁷ *Buxus sempervirens*.

¹²⁸ *Iliada*, I, 855.

¹²⁹ *Erythine*, stînci roșietice și oraș lângă actualul Ceakaraz, în Paflagonia de NV, la țărmul Pontului Euxin. Homer le menționează în *Iliada*, II, 855.

¹³⁰ Numit azi Kerempe Burun, la intrarea Bosforului în Marea Neagră. Menționat de Strabon, II, 5, 22; VII, 4, 3; XI, 2, 14.

¹³¹ *Kinolis*, azi Ginolu, oraș al Asiei Mici, pe țărmul Pontic, la SV de Sinope. *Antikinolis*, oraș al Asiei Mici, pe țărmul Pontic, neidentificat, opus precedentului.

¹³² Orașel pe coasta Paflagoniei, azi Inebolu, la V de Sinope (Vezi și Ptolemaios, V, 4, 2; Arrian, *Periplul Pontului Euxin*, 14); sub Antonini, aici se află un oracol al lui Asclepios.

¹³³ *Armene*, azi Akliman, sat și port al Sinopei, pe coasta Paflagoniei la apus de Sinope (Skylax, 89; Xenophon, *Anabasis*, VI, 1, 15).

¹³⁴ *Pharnakes* I, fiul lui Mithridates III, rege al Pontului (cca. 185—170 î.e.n.), cucerește Sinope, duce război împotriva lui Eumenes II, Prusias II și Ariarathes IV, care îl învinsese definitiv, silindu-l să înapoieze teritoriile cucerite. El a cucerit Sinope în 183 î.e.n.

¹³⁵ În VII, 6, 2, Vezi și J. Dumont, *La pêche au thon à Byzance à l'époque hellénistique*, REA, 78/79, 1976/77, pp. 96—119.

¹³⁶ În 70 î.e.n.; vezi și Plutarh, *Lucullus*, 18, 2—9.

¹³⁷ *Billaros*, creatorul unui glob pământesc care se învîrtea în jurul axei sale, expus în Sinope. Cu ajutorul acestui glob demonstra mișcarea zilnică, de pe bolta cerească și, datorită anumitor mecanisme, mișcarea planetelor. Vezi D. de Solla Price, *Gears from the Greeks*, New York, 1975.

¹³⁸ *Sthenis din Olinth*, sculptor activ la Atena, sec. IV î.e.n., cunoscut prin statui de divinități pe care le-a realizat. Printre acestea, vestită este statuia eroului *Autolykos*. *Autolykos din Sinope*, fiul lui Deimachos, personaj legendar care a participat la expediția lui Heracles împotriva amazoanelor, iar mai târziu, în expediția argonauților. Originar din Tricca, el a ajuns în Sinope unde i s-au hărăzit un oracol și un cult al eroului. (Vezi Plutarh, *Lucullus*, 23).

¹³⁹ În 63 î.e.n. de către Pompei.

¹⁴⁰ *Diogenes Cinicul* sau din Sinope (404—323 î.e.n.), întemeietorul filosofiei cinice. După unele păreri, Diogenes nu a scris nimic, după alții, ca Sotion, a scris: *Despre virtute*, *Despre bine*, *Despre dragoste*, *Cerșetorul*, *Tolmaios*, *Por-dalos*, *Casandros*, *Învățăture*, *Scrisori* etc. (Diogenes Laertios, VI, 20—81).

¹⁴¹ *Timotheos Patrion*, citared, a compus nomi pentru chitară; fragmente la Bergk, III, pp. 619—626. În unele ediții, *Paparon*.

¹⁴² *Diphilos Comicul*, din Sinope, poet al comediei noi, contemporan cu Menandru. A trăit la Atena, unde a venit în 340 î.e.n. și a murit la Smyrna prin 275—270. A compus 100 de piese din care s-au inspirat Plaut și Terențiu. Vestită este *Synoris*.

¹⁴³ *Baton din Sinope*, istoriograf și retor din a doua jumătate a sec. II î.e.n. Din citatele făcute de diverși autori antici, reiese că el a scris și despre tiranii din Efes, despre tirania lui Hieronymos din Syracuse, despre Thessalia și Haimonia, despre poetul Ion, *Istoria Attice* etc. și *Istoria Persiei* (F.H.G. p. 347). Vezi și Diog.Laert. VIII, 89.

¹⁴⁴ Azi Kizil-Irmak, riu cunoscut al Asiei Mici.

¹⁴⁵ *Sinopitis*, regiune a Sinopei.

¹⁴⁶ *Gazelonitis*, regiune a Pontului la E de cursul inferior al Halysului, vecină cu Paflagonia. Localizare nesigură.

¹⁴⁷ *Deiotaros*, tetrarh al tolistobogilor galati și rege al galatilor, a scăpat în 87 î.e.n. masacrului pus la cale de Mithridates VI asupra tetrarhilor și, în anii următori, a sprijinit Roma contra acestuia; în 73 a alungat pe generalul pontic Eumachos și, ca recompensă, Pompeius Magnus l-a instaurat rege al tolistobogilor și peste un district pontic. El și-a extins domnia asupra înregii Galatii și asupra

Armeniei Mici. A sprijinit pe Cicero și M. Calpurnius în războiul cu parții, în 51 î.e.n. În războiul civil, l-a sprijinit pe Pompeius, dar, după Pharsalos, l-a ajutat pe Caesar contra lui Pharnakes II. A murit prin 40 î.e.n. ca rege barbar elenizat.

¹⁴⁸ *Tolistobogii* sau *Tolistoboiiii*, neam galat de dincoace de Halys, la V și SV de tectosagi, în V Galatiei. Orașul lor principal, Armorion.

¹⁴⁹ *Gazelon* sau *Gadilon*, oraș principal în regiunea Gazelonitis din vestul Pontului, la gurile riului Halys, identificat conjectural cu actualul Bafra.

¹⁵⁰ *Saramene*, regiune în NV Pontului, la Pontul Euxin cu orașul Amisos (Samsun).

¹⁵¹ Theopompos, fr. 202 M. I.

¹⁵² Amisos a fost fundat în sec. VI î.e.n., coloniștii atenieni a primit în 437 î.e.n. (G. Glotz, *Histoire grecque*, II, Paris, 1931, p. 211). Regele cappadocilor Timades, dar și alții, l-au mărit primind coloniștii foceeni în 563, 559 î.e.n. (Ps. Skymnos, *Periegesis*, 918—920). Vezi și Fr. Lasserre, *Strabon*, XII, 3. 14; *Deux mots inédits sur l'histoire d'Amisos*, Mus. Helv., 35, 1978, pp. 215—220.

¹⁵³ Amisos a fost cucerit de Mithridates în 200 î.e.n. A fost ocupat nu de Lucullus, ci de locotenentul său. Murena. Caesar alungă din oraș pe Pharnakes în 47 î.e.n. Antonius îl dăruiește lui Darius, fiul acestuia, în 48/39 î.e.n.

¹⁵⁴ *Sidene*, cîmpie fertilă, cu fortăreață omonimă, în partea central-nordică a Pontului, la Pontul Euxin.

¹⁵⁵ Vezi nota 381 la cartea a XI-a.

¹⁵⁶ *Phanaroia*, azi Tasova, regiune bogată a Pontului, pe cursul inferior al Irisului, avînd, ca oraș important, Eupatoria.

¹⁵⁷ Rîul *Iris*, azi Ieșil Irmak, Asia Mică, izvorăște din Cappadocia, traversează vestul Pontului, se varsă în Pontul Euxin aproape de Amisos, între Halys și Thermodont.

¹⁵⁸ *Comana Pontică*, azi ruine pe o colină de pe malul drept al Irisului, mai sus de podul de la Gomenek Köprüsü de pe Iris (Vezi G. J. C. Anderson, *Studia Pontica*, I, 1903, pp. 63—67. *Dazimonitis*, azi Kaz Ova, cîmpie pe Ieșil Irmak, între Tokat și Turhal.

¹⁵⁹ *Gaziura*, azi probabil Iboră, în punctul de cotire a Irisului spre N, după cîmpia mănoasă Dazimonitis.

¹⁶⁰ *Skylax*, azi Cekerek, izvorăște din Ak Dagħ, se varsă în stînga Irisului (Ieșil Irmak).

¹⁶¹ *Amaseia*, sau Amasia, vezi nota 299 la cartea a XII-a.

¹⁶² *Lycos* al Cappadociei, azi Kelkit, afluent al Irisului.

¹⁶³ *Sidene*, vezi nota 154. *Chabaca*, fortăreață a regiunii Sidene din N Pontului, identificată de C. Müller, *Strabonis Geographica*, p. 772, cu Kalehköi sau Kale. *Phabda*, fortăreață în E Sidenei, neidentificată, situată probabil aproape de Kale la Marea Neagră.

¹⁶⁴ Vezi nota 282 la cartea a XI-a.

¹⁶⁵ Matematicienii *Demetrios*, fiul lui *Rhatenos*, din *Amisos* sau *Sidene*, și *Dionysodoros*, din *Amisos*, sînt necunoscuți. *Eutokios*, *Despre sfera și cilindrul lui Arhimede*, Heib., prezintă soluția găsită de *Dionysodoros* din *Melos* (poate același) la problema care cere ca un cerc să taie un plan astfel ca segmentele reciproce să stea într-un raport dat (*Vitruvius*, IX, 9, 1, D). *Tyrannion*, gramatic și filolog grec din sec. I î.e.n., născut în *Pont*, ajuns la *Roma* ca prizonier și sclav al lui *Lucullus*. Eliberat de *Murena*, al doilea stăpîn al său, el devine prietenul lui *Cicero*, deoarece era un om foarte învățat și cu o bogată bibliotecă. A publicat primul, la *Roma*, opera lui *Aristotel* (V. *Plutarh*, *Sulla*, 26).

¹⁶⁶ Vezi nota 96 la cartea a XI-a.

¹⁶⁷ Vezi nota 77 la cartea a XI-a.

¹⁶⁸ *Heracleion*, azi *Kalti Burnu*, la E de *Samsun*; *Iasonion*, azi *Capul Cam*, promontoriu în N *Pontului*, la *Pontul Euxin*; *Genetes*, probabil riu, neidentificat.

¹⁶⁹ *Cotyora*, sau *Catyoron*, azi ruine la *Kiraz Limani*, pe coasta nordică a portului *Ordu* al *Pontului*.

¹⁷⁰ *Ischopolis*, oraș al *Pontului*, distrus pe vremea lui *Artemidoros*, izvorul acestei informații. După descrierea lui *Strabon*, poziția orașului trebuie să fi fost între *Pharnakia* și capul *Kara Burnu*, la *Tirebolu*.

¹⁷¹ *Kerasus* (*Kerasunt*), azi poate *Kalenima*, situat la E de gura lui *Kalenim Dere*. Acest *Kerasus* nu este același cu cel care a luat numele de *Pharnakia*, apoi de *Giresun*, mai cunoscut. *Hermonasa*, azi *Aksaabat*, la V de *Trabzon*.

¹⁷² Vezi nota 24 la cartea a XI-a.

¹⁷³ *Zygopolis*, oraș al *Pontului* în apropiere de *Colchida*, n-a lăsat ruine, dar locul vizat de *Strabon* pare a fi în regiunea *Sürmene* de azi, la SE de *Trabzon*.

¹⁷⁴ În XI, 2, 12 și 15—19.

¹⁷⁵ *Tibareni*, vezi nota 348 la cartea a XI-a. *Sanni*, necunoscuți. *Macronii*, cunoscuți de *Hecataios*, FGrHist, I F 296, înflinți de *Xenofon*, *An.*, IV, 7, 27 și urm., la ieșirea din *Armenia Mică*. *Chaldei*, nota 183 la această carte.

¹⁷⁶ *Appaiții*, numiți anterior *kerkiți*, locuitori în *Pont*, mai sus de *Pharnakia* și *Trapezunt*, la extremitatea de E a lui *Skydises*, probabil la gura râului *Ceoruh Nahr*.

¹⁷⁷ Vezi nota 81 la cartea a XI-a.

¹⁷⁸ Vezi nota 81 la cartea a XI-a.

¹⁷⁹ *Mosynicii* erau așezați pe versantul N al munților *Pontici*, între *Giresun* și *Trapezunt*. *Mosyne*, cuvînt probabil iranian. Turnurile erau de lemn, înalte de vreo 10 m.

¹⁸⁰ În timpul războiului purtat de *Pompeius* contra albanilor și iberilor din 65 î.e.n.

¹⁸¹ *Xenofon*, *An.*, IV, 8, 20, vorbește de asemenea despre această „miere“. Ea provine dintr-o băutură preparată din azalee și rododendron ale căror flori sînt toxice (*H. J. Forbes*, *Studies in Ancient Technology*, V, *Leyde*, 1957, pp. 89—91).

¹⁸² *Byzeri*, barbari „din Munții Moschici, numiți și *di-zeri* la Stephanos Byz. și *buzeri* la Mela, I, 107, neam pontic situat în apropierea colchidienilor, între porturile actuale Findikli și Hopa, după Ps. Skylax, 82.

¹⁸³ *Chaldeii* pontici, populație de pe cursul superior al râului Lycos (Kelkit), vecini cu mosynicii și chalybii; ultimii nu ocupau, în epoca istorică, decât extremitatea occidentală a Munților Pontici, dar în vechime așezările lor cuprindeau văile Lycos și Boas ca și Armenia Mică în locurile de exploatare a fierului.

¹⁸⁴ H. J. Forbes, *op. cit.*, VII, Leyde, 1963, p. 131, propune minele de argint exploatare în vechime între actualele Ergani și Meden. Fr. Lasserre, *Strabon Geographie*, XII, Paris, 1981, p. 163, n. 2, propune minele de la Gümüşane, la S de Trabzon.

¹⁸⁵ Poseidonios, izvorul acestui pasaj, situează locul de pescuit în cauză în lagunele Maeotidei, dar Aristotel, *Istoria animalelor*, VI, 567 b 16, îl indică mai ales la gura Thermodontului. Pescuirea delfinilor s-a practicat pînă în zilele noastre mai ales la E de Trabzon (vezi K. Devedjan, *Pêche et pêcherie en Turquie*, Constantinopol, 1925, p. 244).

¹⁸⁶ Homer, *Iliada*, II, 856, trad. Murnu, 845—846.

¹⁸⁷ *Sinți*, gr. Σιντοί, trib trac din Macedonia. Vezi Thucydides, II, 98; *sintieni*, gr Σιντιες, primii locuitori în Lesbos. Vezi Homer, *Iliada* I, 594; *Odiseea*, VIII, 294; *sai*, gr. Σάιοι, *Archiloch*, fr. 6, 6, Bergk; *sapai*, gr. Σαπαίοι. Vezi și Herodot, VII, 110, în regiunea Abderei în Thracia.

¹⁸⁸ *Archiloch*, fr. 6(51) Bergk II, fr. 13, 1 Lasserre—Bonnard.

¹⁸⁹ Vezi nota 319 la cartea a III-a, vol. I.

¹⁹⁰ *Brygii* sau brigii sau *frigii*, populație tracă; Bryges, Herodot, VI, 45, *briges*, Herodot, VII, 73; *frigii*, Euripide, *Electra*, 457. Așezările lor din Illyria pînă în Thessalonic. Vezi E. Oberhammer, RE, art. *Bryges* (1899).

¹⁹¹ *Mysii* = maeonii, așezați în regiunea dintre Hermos (Gediz Cca), Cogamos (Koca Ceai) și platoul Banaz Ova.

¹⁹² Fr. 45 Gaede, izvorul lui Strabon de aici pînă la finele paragrafului 724.

¹⁹³ Vezi *Iliada*, II, 856; V, 39.

¹⁹⁴ Menecrates din Eleea, elevul lui Xenocrates și autorul lucrărilor „Intemeieri” și „Descrierea Hellespontului”.

¹⁹⁵ *Alazonii* și *callipizii*, populații scite la Marea Neagră, între Bug E și Tiligul V; vezi și Herodot, IV, 17 și 52.

¹⁹⁶ *Hellanicos*, fr. 172 M I; Herodot, IV, 17, 1 și 52; pentru Eudoxos, vezi Fr. Lasserre, *Die Fragmente des Eudoxos von Knidos*, Berlin, 1966, fr. 345.

¹⁹⁷ Ephoros, fr. 87 M I și FGrHist, 70 F 144.

¹⁹⁸ *Efesul*, azi Aia-suluk, oraș ionian vestit, situat pe Caystros la Marea Mediterană, celebru prin marelui templu al Artemidei. *Kyme*, cel mai important oraș și port al Eolidei, Asia Mică, vestigii pe două coline la E de Nemrut

Limani (Vezi E. Akurgal, *Les fouilles de Phocée et les sondages de Kumé*, Anatolia, I, 1956, pp. 11—12). *Myrina*, oraș și port al mysienilor în Eolida, vestită prin statuetele de teracotă găsite în necropola sa, reprezentând fete stînd, dansînd, cîntînd, băieți dansatori, Satiri și Menade; urme pe două coline de la gura Guzelhisarului în Golful Sandarli, la NV de Izmir (vezi G. E. Bean, *Aegean Turkey, An Archaeological Guide*, Londra, 1961, pp. 106—110, plan p. 109). Amazoana *Myrina*, vezi Homer, *Iliada*, II, 814 (fiica lui Teucros și soția lui Dardanos). *Smyrna*, azi Izmir, oraș eolic, apoi ionic, pe coasta apuseană a Asiei Mici, din care se păstrează ruine și o agora.

¹⁹⁹ *Odios*, conducătorul alizonilor, din epoca eroică, vezi Homer, *Iliada*, II, 517; 692, 856 și Herodot, VI, 127. *Alizonii* sînt aceiași cu *halizonii* numai că în dialectul ionic (home-ric) este frecventă psiloza aspirației inițiale.

²⁰⁰ Vezi despre Pallene, VII, fr. 25 și 27, nota 550, cartea a VII-a, vol. II. *Halizonii*, populație a Bithyniei la Pontul Euxin; numele poartă spirit aspru la Strabon, provenind de la ἄλς „mare“, „cei ce trăiesc lângă mare“. La Homer și în dialectul ionic, în general, e frecventă pierderea aspirației.

²⁰¹ *Menecrates Elaitul*, filosof și istoriograf din a doua jumătate a secol. IV î.e.n., discipolul lui Xenocrates, urmașul lui Speusipp (339 î.e.n.) și predecesorul lui Polemon (315 î.e.n.) la conducerea școlii Eleate. A fost în floare pe timpul lui Ptolemaios Lagidul. Din lucrările sale *Intemeieri* și *Periodos Hellespontiacă* nu se păstrează decît fragmente. Pentru locul citat aici, vezi Fr. 3 M II. Hecataios Fr. 202 M II, Xenocrates (vezi nota 348.); vezi FHG II, 342, fr. 3.

²⁰² *Palaiphatos din Abydos* este, după notița lui Suidas, autorul lucrărilor intitulate *Kypriaca*, *Deliaca*, *Attica*, *Arabica* (poate Troica) etc. A trăit pe vremea lui Alexandru cel Mare și a fost elevul lui Aristotel. Pentru locul citat, vezi Fr. 4 M II din lucrarea *Lykiaca*.

²⁰³ Hecataios, fr. 172 M I sau FG rHist. 1 F 217.

²⁰⁴ *Alazia*, oraș dispărut al alazonilor. Aceștia erau așezați, după Hecataios, în preajma Kyzicului pe *Odryses*, după Menecrates, mai sus de Myrleia (vezi *Iliada*, II, 857). Demetrios Skepsios numește orașul și *Alazonia*. Strabon, XIII, 1, 45, îi fixează pe Aisepos.

²⁰⁵ *Odryses*, rîu al Mysiei, ce curge de la apus de lacul Daskylitis și se varsă în Rhyndacos (după Hecataios, fr. 202 M = 217 J, identificat cu Kara Dere, care nu se varsă direct în Rhyndacos, ci prin Maketos „Susygyrlu Ceai“): mai sigur este Ulfer Ceai, afluent direct al Rhyndacului.

²⁰⁶ *Cîmpia Mygdoniei*, la țărmul Propontidei, între Manyas Göl și Eski Köi.

²⁰⁷ *Daskylitis*, azi Manyas Göl, lac al Mysiei, la SE de Cyzik.

²⁰⁸ *Rhyndacos*, azi Koca Su, izvorăște nu departe de

Kütahya și se varsă în Apolyont Gölü la SE de Apollonia (Apolyont Köi).

²⁰⁹ Menecrates, fr. 3 M II.

²¹⁰ *Myrleia*, oraș bithynian, schimbat de Prusias în Apa-meia, azi ruine lângă Medanya sau Mutania, lângă Hisarlık și Eskiköi.

²¹¹ *Alizonii*, aceiași cu alizonii, populație a Bithyniei la Pontul Euxin; vezi Homer, *Iliada*, II, 856, vezi discuția la Ephoros, fr. 87 M I. Reducerea geminatei se face uneori la Homer din necesități metrice, în sensul că două consoane creează o silabă lungă, iar reducerea uneia scurtează silaba; versul antic se bazează pe alternanța silabelor lungi și scurte.

²¹² *Palaiphotos*, fr. 3 M. II.

²¹³ *Zelesia*, sau Zela, azi ruine pe malul drept al lui Ceakiroba Dere, afluent de stînga al Aisopului, oraș vestit prin bătălia dintre Mithridates Eupator și Triarius, general al lui Lucullus, în 67 î.e.n., precum și prin victoria lui Caesar asupra lui Pharnakes II, în 47 î.e.n.

²¹⁴ *Pygela*, oraș la 2 km depărtare de gura Caystrului neidentificat, probabil Figela, cu un templu al Artemidei; vezi și Xenophon, *Hellenica* I, 2, 2.

²¹⁵ *Magnesia* de pe Meandru, azi ruine la S de Ortaklar. *Priene*, azi ruine la 15 km SV de Söke. Pentru următoarea expresie homerică „de departe“, vezi *Iliada*, III, 189.

²¹⁶ *Teuthrania*, mică regiune în cîmpia Caicului (Bakir Ceai), între golful Elaitic (Sandarli Körfezi) și regiunea Pergamului. Vezi și Herodot, II, 10.

²¹⁷ *Iliada*, II, 863.

²¹⁸ *Odiseea*, XVIII, 5.

²¹⁹ *Odiseea*, XXI, 6.

²²⁰ *Temesa* Italiei; vezi Strabon, VI, 1, 5 și nota 57 la cartea a V-a. Homer, *Odiseea*, I, 184.

²²¹ *Skepsis*, azi ruine pe Kurşunlu Tepe, pe malul drept al Scamandrului (Kúsük Menderes); vezi W. Leaf, *Scepsis in the Troad*, în *Anatolian Studies to Sir William Ramsay*, Manchester, 1923, pp. 270—272.

²²² *Aisepos*, azi Gonen Ceai, izvorăște din colina Colyios a Idei și se varsă în Propontida, corespunde actualei Sata-dere; *Neacome*, sau *Aenea come*, azi ipotetică Jeni Köi, localitate a Troadei menționată și de Stephanos Bizantinul și de Plinius, *Nat.Hist.*, II, 96, 97. *Argyria*, oraș al Troadei cu mine de argint pe brațul drept al Aiseului aproape de Skepsis. Vezi G. Hirschfeld, RE, art. *Argyria* (1896), semnalează numele Gümüş Maaden „mine de argint“, azi Gümüş-ler, pe un afluent de dreapta al Aiseului. Vezi XIII, 1, 45, și Homer, *Iliada*, II, 857. *Alazonia*, regiune populată de halazoni, neam trac, situat la N de Olbia, mai sus de Callipizi, pe Bug. Vezi Herodot, IV, 17 și 25.

²²³ Hecataios, fr. 202 M I.

²²⁴ *Palaiphatos*, fr. 4, M II.

²²⁵ În I, 2, 23; VII, 3, 6.

²²⁶ Apollodoros, fr. 176 M I.

²²⁷ Vezi notele 215, 686, 694—696 la cartea I, vol. I.

²²⁸ Homer, *Iliada*, III, 188—189, trad. Murnu III, 187—188.

²²⁹ *Maiandrios din Milet*, istoriograf grec contemporan cu Callimah sau ceva mai vîrstnic, deci sec IV î.e.n., menționat și de Diogenes Laertios, I, 27, și de Herodot III, 123—124, care îl consideră din Samos. Pentru locul citat, vezi fr. 9 M II.

²³⁰ Pentru aceste nume, vezi Th. Reinach, *Noms méconnus*, REG, 2, 1889, pp. 267—271 și L. Robert, *Noms indigènes dans l'Asie Mineure greco-romaine*, I, Paris, 1963, p. 532.

²³¹ *Phazemonitis*, regiune în NV Pontului, între Ak Dagh și Tavşan Dagh S și Hacilar Dagh N, numită de Pompeius Neapolitis; *Pimolisitis* sau *Pimolisene*, regiune pe cursul central al râului Halys. *Gazelonitis*, regiune a Pontului la NV de Phazemonitis. *Gazakene*, regiune central-vestică a Pontului, cuprinzînd o parte din cursul Irisului și orașul Amaseia pînă la Gaziura.

²³² Apollodor, fr. 176 M. I. Versul homeric citat este din *Iliada*, II, 852.

²³³ În XII, 3, 9.

²³⁴ Apollodoros, fr. 160 M I sau FGr.Hist. 244 F 157 b.

²³⁵ În I, 2 14/15 și 19/20, VII, 3, 6—7; VIII, 3, 8.

²³⁶ Apollodoros, fr. 160 M. I., citează pe Homer și XIII, 6, apoi XIII, 5.

²³⁷ *Odiseea*, XI, 14.

²³⁸ *Meles*, rîu al Ioniei vecin cu Smyrna, menționat de Strabon și în XIV, 1, 37; G. E. Bean, *Aegean Turkey. An Archaeological Guide*, Londra, 1966, pp. 45—47, preferă, între cinci cursuri de apă ce corespund descrierii lui Strabon, actualul Halka Pinar Suyu.

²³⁹ *Smyrna*, azi Izmir, oraș eolic ionizat, pe coasta de V a Asiei Mici, distrus de Alyattes, cam la 600 î.e.n., reconstruit la 4 km mai spre N de urmașii lui Alexandru cel Mare, de Antigonos I și de Lysimachos. Vestit în perioada romană. Considerat patria lui Homer. De aici, cele două denumiri, *Smyrna Veche* și *Smyrna Nouă*.

²⁴⁰ *Hermos*, azi Gediz Neri, rîu al Asiei Mici, izvorăște din Tmolos (*Iliada*, III, 866; XX, 385), în Frigia, străbate Lydia, primește apele afluenților Cogamos, Pactolos și Hyllos (azi Demirci Ceai) și se varsă în Marea Egee aproape de Smyrna.

²⁴¹ *Miletul Cariei*, în *Iliada*, II, 847 și 868; *Lesbos*, *Iliada*, II, 129; *Tenedos*, *Iliada*, I, 38 etc.; *Samos*, *Iliada*, II, 634.

²⁴² Meandrul, menționat de Homer în *Iliada*, II, 869.

²⁴³ Homer, *Iliada*, XII, 20.

²⁴⁴ *Lycieni*, locuitori ai Lyciei, regiune a Asiei Mici la S de Caria și de Pisidia; Homer, *Iliada*, II, 876; *solymi*, alt nume pentru lycieni, vezi Homer, *Iliada*, VI, 189, 204.

²⁴⁵ *Paflagoni*, *Iliada*, II, 851; *frigieni*, *Iliada*, II, 861; *mysieni*, *Iliada*, II, 858 etc.

²⁴⁶ În *Iliada*, III, 184.

²⁴⁷ *Fenicieni*, în *Odiseia*, XIII, 372; *egipteni*, în *Odiseea*, IV, 83; *etiopieni*, în *Iliada*, XXIII, 206 etc.

²⁴⁸ *Cîmpia Aleion*, în Cilicia, pe coasta de lângă Mallos, între râurile Pyramos și Saros. Homer, *Iliada*, V, 201; Herodot, VI, 95; *Arimi*, gr. *Arima*, populație sau regiune și munte în Cilicia. Vezi Homer, *Iliada*, II, 783. Hesiod, *Theogonia*, 301.

²⁴⁹ În VII, 3, 6.

²⁵⁰ *Hydara*, fortăreață în E Pontului sau în Armenia Minor, aproape de muntele Paryadres, corespunde probabil cu Patara din Tabla Peutinger sau cu ruinele de lângă Sepra din Kiepert. *Basgoidariza*, fortăreață în E Pontului sau în Armenia Minor, necunoscută din altă parte, probabil aceeași cu Olotoidariza din *Itinerarium Antonii*, 215, 13, care poate fi identificată cu ruinele de lângă Şab-Chana-Hissar; *Synoria*, aceeași cu *Synorium* la Ammianus, 16, 7. Toate, indicări propuse de C. Müller, *Strabonis Geographica*, Paris, 1853. Indice de nume.

²⁵¹ *Theophanes din Mytilene*, vezi nota 30 la cartea XI. *Synoria*, fortăreață a Armeniei Mici, la hotarul cu Armenia Mare (de unde și sensul numelui „de la granița comună”), neidentificată, dar numele actualei așezări Sünüri la V de Bayburt, situată pe unul din drumurile ce duc din Armenia în valea Kelkit, sugerează vechea așezare. Vezi Theophanes, fr. 6 M III.

²⁵² Vezi nota 81 cartea a XI-a.

²⁵³ *Dasteira*, munte în Akilisena, parte a Paryadrului, în apropiere de Eufrat. J. G. C. Anderson, *Pompey's Campaign against Mithridates*, J.R.S. 12, 1922, p. 92—105, îl identifică cu colina stîncoasă Eski-şehir, la 2 km E de Nicopolis.

²⁵⁴ *Nicopolis*, azi ruine pe locul Yeşilyayla, la E de Susehri; orașul a fost întemeiat de Pompeius în Armenia Mică, la hotarul cu regatul Pontului, pe Lycos al Pontului, în amintirea victoriei sale repurtate aici asupra lui Mithridates (65 î.e.n.).

²⁵⁵ Armenia a fost despărțită în două regiuni din 189 î.e.n. cînd scutură jugul Seleucizilor. Din 75 î.e.n. trece sub stăpînire romană.

²⁵⁶ *Pythodoris Philometor*, regină în Pont între 8/7 î.e.n. — 33 e.n. A fost fiica lui Pythodoros din Nysa și din Tralles, și a Antoniei, fiica lui Marcus Antonius. Prin 20 î.e.n. se căsătorește cu Polemon I, rege al Pontului, iar după moartea acestuia, a doua oară, prin 8 e.n. cu Arche-laos, rege al Cappadociei.

²⁵⁷ Vezi nota 240 la cartea a XIV-a.

²⁵⁸ Polemon I, fiul retorului Zenon din Laodiceea și rege în Pont, vezi nota 34 cartea a XI-a.

²⁵⁹ Vezi XI, 2, 11; Polemon a murit în 8 î.e.n. Pentru aspurgiani, vezi nota 61 la cartea a XI-a.

²⁶⁰ Cotys, rege trac la S de Haemus, asasinat în 19 e.n. de unchiul său Rhescuporis, care domnea peste tracii din nord. Soția lui Cotys și fiica Pythodoridei a fost Antonia Tryphaena.

²⁶¹ Fiul mai vîrstnic al lui Cotys și al Antoniei, Rhoimetalkes III; rămas minor după moartea tatălui său, a fost crescut la Roma. Caligula abia în 38, după moartea lui Strabon, l-a făcut rege pe tronul tatălui său. Între timp puterea este în mîinile lui Rhoimetalkes II, fiul lui Rhescuporis și soțul Pythodoridei, sora lui Rhoimetalkes III.

²⁶² Fiii Pythodoridei erau doi: despre cel mai vîrstnic, Polemon, nu se cunoaște nimic. Zenon, cel mai tînăr, a fost încoronat rege al Armeniei în 18 de către Germanicus și a domnit 16 ani sub numele de Artaxias.

²⁶³ Vezi nota 12.

²⁶⁴ Vezi nota 156.

²⁶⁵ Lithros, azi Karaömer Dag, desprins din vestul Paryadrului. *Ophlîmos*, azi Ak Dag, munte geamăn cu Lithros, ambii cam la 64 km de Samsun.

²⁶⁶ *Eupatoria*, oraș întemeiat în 107 î.e.n. de Mithridates Eupator la confluența Irisului (Ieșil Irmak) cu Lycos (Kelkit), distrus de el în 70 î.e.n. pentru că a deschis porțile lui Lucullus, reclădit din nou de Pompeius în 64 î.e.n. sub numele de Magnopolis. Azi ruine între cele două riuri.

²⁶⁷ *Cabeira*, sau Cabira, azi Niksar, oraș al Pontului lîngă muntele Paryadres, numită de Pompeius, *Diospolis*, iar de Pythodoris, *Augusta*. Vezi Plutarh, *Lucullus*, 14.

²⁶⁸ Vezi Th. Reinach, *Mithridates Eupator, roi de Pont*, Paris, 1890.

²⁶⁹ „Castel Nou”, ruinele numite mai de mult Mahalâ Kalesi, azi Ahretkői Hisar, la NV de Cabira.

²⁷⁰ *Megalopolitis*, regiune central-nordică a Pontului, cu orașul Megalopolis situat la confluența râului Lycos cu Iris.

²⁷¹ Mên, zeu de origine frigiană venerat în Asia Mică. În secolele IV—III î.e.n., cultul lui pătrunde în Attica drept zeu al sclavilor. Epitetul lui obișnuit este *Tyrannos* „Domnul”. Confundat adesea cu alți zei, mai ales cu Attis, nume sub care a pătruns și în Italia. Mên este un zeu al lunii (Men = Lună).

²⁷² *Ameria*, azi Niksar, sat în Pont, probabil aproape nu de Cabira cum s-a presupus, ci de Pharnakia, unde s-a găsit o monedă din sec. II î.e.n. cu efigia lui Mên (E. N. Lane, *Corpus Monumentorum Religionis Dei Menis II The Coins and Gems*, Leyde, 1975, 1).

²⁷³ Vezi nota 158. Comana Cappadociei, vezi nota 291 la cartea a XI-a.

²⁷⁴ Strabon a vorbit de Dorylaos Tacticianul, strămoșul său, în X, 4, 10.

²⁷⁵ *Moaphernes*, unchiul dinspre tată al mamei lui Strabon, necunoscut din altă sursă.

²⁷⁶ *Ainiates*, bunicul lui Strabon dinspre tată, nume, într-un text corupt, reconstituit de E. Pais, *Intorno al tempo ed al luogo in cui Strabone compone la geografia storica*, Italia antica, 1922 I, p. 296, 2.

²⁷⁷ Războiul dintre Mithridates Eupator și Lucullus, anii 73—69 î.e.n.

²⁷⁸ Archelaos a fost șeful armatelor lui Mithridates începând de la cucerirea Bithyniei în 88 î.e.n.; în 85 a fost înfrânt de Sulla, cu care a încheiat negocierile de la Delion, prin care ajunge „amicus et socius populi Romani”. Fiul său cu același nume leagă prietenie cu Gabinius în timpul consulatului acestuia din urmă în Siria, 57—54 î.e.n.

²⁷⁹ Este vorba de Ptolemaios al XII-lea, Auletes, fiul natural al lui Ptolemaios Soter II, rege al Egiptului între 80—58 î.e.n., în prima perioadă, recunoscut de romani numai în 59 î.e.n. prin protecția lui Pompeius. Egiptenii l-au alungat în 58 pentru nepăsarea lui în treburile publice, lăsând să cadă Ciprul în mâinile romanilor; în 55 este reînscăunat de armatele lui Gabinius, la ordinul lui Pompeius. Domnește pînă în 51 î.e.n.

²⁸⁰ Este Berenice IV, care ocupă tronul Egiptului în 58 î.e.n., se căsătorește cu fiul lui Archelaos, în iarna 56—55 î.e.n. El moare în primăvara anului 55 î.e.n.

²⁸¹ *Lycomedes*, înrudit cu regii Cappadociei, a fost desemnat pontif în 47 î.e.n. de către Caesar (Caesar, *Bell. Alex.*, 66, 5). Antonius îl înlocuiește, în 31 î.e.n., cu un oarecare *Medeios* (poate același cu *Cleon* din Strabon (Dio Cassius, LI, 2—3). Acesta, murind de boală, are ca urmaș pe Dyteutos, fiul lui Adiatorix (vezi nota 103).

²⁸² Este vorba de triumful de la Actium sărbătorit în 29 î.e.n.

²⁸³ Acest dicton este foarte cunoscut în gr. Οὐ παντός ἀνδρός εἰς Κόρινθον ἔδδεν' ὁ πλοῦς și mai ales în versiunea latină: *Non licet omnibus adire Corinthum.*

²⁸⁴ În XV, 3, 30.

²⁸⁵ *Zelitis*, regiune a Pontului, pe cursul superior al Irisului, corespunzând azi regiunii Hotan Ceai, mărginită de Deveci Dag, poate și regiunea Cekerek-Su.

²⁸⁶ *Zela*, azi Zilleh, în Pont; se afla în vârful colinei din centrul orașului era foarte vestit și avea în folosință mari latifundii. Vezi K. Abel, RE, Suppl. XIV, art. *Zela* (1974).

²⁸⁷ Oraș fondat de Pompeius în 64 î.e.n., putînd fi identificat cu *Sebasteia*, azi Sivas, restaurată de Augustus între 2 î.e.n. și 2 e.n., cînd i s-a schimbat și numele.

²⁸⁸ Regiune a Pontului, cu orașul *Sebasteia*, azi Sivas, întinzîndu-se pe malul stîng al Halysului. *Camisene*, regiune pe Halys în Pont. *Camisa*, azi Kemis, fortăreață pe Halys,

la NE de Sivas, fiind una din cele 75 de fortărețe ale lui Mithridates.

²⁸⁹ Vezi nota 24.

²⁹⁰ *Ateporix*, regent galat; vezi W. M. Ramsay, *Micrasiana*, REG, 6, 1893, pp. 252 și urm.

²⁹¹ *Regiunea Caranitis* a Pontului, situată la frontiera nordică a Laviansenei. Orașul său principal, *Carana*, același cu Sebastopolis al lui Augustus, la NV de actualul Sulusaray.

²⁹² *Neapolis*, nume dat de Pompeius în timpul războiului antimithridatic (67—65 î.e.n.) orașului pontic Phazemon, situat în partea de NV a țării și identificat cu actualul Merzifon, la SE de Samsun. Regiunea acestui oraș cuprindea o parte din valea râului Halys și cea a afluentului acestuia, Amnias (azi Gök Irmak), văile dintre Phazemon și lacul Stiphane, între dealurile Ak Dagħ și Tavșan la S și Hacilar Dagħ la N.

²⁹³ *Lacul Stiphane*, azi Ladik Gölü, în regiunea Phazemonitis, în NV Pontului, între Kizil Irmak și Ieșil Irmak de azi.

²⁹⁴ *Ikizari*, fortăreață a lui Mithridates, azi ruine pe faleza Ladek, ce se înalță la S de lacul Ladek Gölü.

²⁹⁵ *Sagylion*, fortăreață în NV Pontului, la N de Amisos, identificată mai întâi cu ruinele de pe Tavșan Dagħ, apoi mai sigur cu cele de pe Kale Tepe, la 20 km NE de Merzifon.

²⁹⁶ J. A. R. Munro, *On Strabonis XII 3, 38*, Class. Rev., 14, 1900, p. 442 și urm., consideră că este vorba de Arsakes, fiul lui Pharnakes și fratele mezin al lui Darius, acela căruia Antonius i-a dăruit regatul Pontului în 39 î.e.n.

²⁹⁷ *Lycomedes* n-a fost rege, ci pontif de Comana, între 47—31 î.e.n.

²⁹⁸ Este vorba fie de dinastia pafiagoni, fie de regii galati Castor, apoi Deiotaros Philadelphul.

²⁹⁹ *Amasia*, azi Amassya, oraș în Pont, la poalele muntelui Djanik, pe Ieșil Irmak (Iris), reședință regală a regiilor pontici, patria lui Strabon. Cf. și Studiu introductiv, vol. I. p. 12, precum și A. Gabriel, *En Turquie*², Paris, 1953, nr. 167, p. 171 și 172.

³⁰⁰ O cîmpie de 35 km lungime, formată de valea Salhan.

³⁰¹ *Diacopene*, regiune vestică a Pontului, între Halys și Ophlimos, udată de Salhan și de afluenții săi.

³⁰² *Pimolisene*, regiune a Pontului pe Halys, la confluența acestuia cu Devrez-Ceai, pînă la Osmancik și la Inebol-Dagħ.

³⁰³ *Babanomon*, regiune muntoasă în V Amasiei Pontului, între Ceorum, pe cursul Delis-Ceai la N, muntele Kirk Delim la V. *Ximene*, regiunea Pontului pe malul drept al Halysului și a confluentului său Delis pînă în părțile muntelui Kirk Delim.

³⁰⁴ Neam galat așezat la E și „dincolo” de Halys (Kizil Irmak), în vecinătatea Pontului și a Cappadociei.

³⁰⁵ Probabil de la Sarek Hamiş la SV de Ceorum. Numele Halys dedus de la gr. *hals* „sare“ este incorect, deoarece nu este cuvânt grecesc.

³⁰⁶ Al provinciei romane Galatia. Regii vizați aici sînt probabil Darius, nepotul lui Mithridates (40—37 î.e.n.). Polemon (37—8 î.e.n.), Pythadoris. Augustus alipește regiunea Amasiei provinciei romane în 3/2 î.e.n.

³⁰⁷ *Olgassys*, azi Ilgaz Daglari, cu virful Ilgaz Dagh de 2565 m înălțime, munte pontic inclus în Paflagonia, vestit pentru templele sale.

³⁰⁸ *Blaene* și *Domanitis*. regiuni ale Paflagoniei la poalele muntelui Olgassys (Ilgaz-Daglari), la V de Kastamonu, pe Gök Irmak.

³⁰⁹ Rîul *Amnias*, azi Gök Irmak, rîu al Paflagoniei, afluent vestic al rîului Kizil Irmak.

³¹⁰ Este vorba de Nicomedes IV, fiul lui Nicomedes III, rege al Bithyniei (95—75 î.e.n.), învins de Eupator în 88 î.e.n. prin generalii săi, Archelaos și Neoptolemos.

³¹¹ *Pompeiopolis*, azi Taşköprü, pe țărmul drept al rîului Gök Irmak, la SV de Sinope. Declarat oraș de Pompei în 65/4 î.e.n.

³¹² *Pimolisa*, fortăreață pontică pe malul drept al rîului Halys, la hotarul Pontului cu Paflagonia. Vezi și I. G. C. Anderson, *Studia Pontica* I, 100—104.

³¹³ Informația provine probabil de la Theophanes prin Poseidonios.

³¹⁴ Înainte de Mithridates Eupator, Paflagonia era cîrmuită de o dinastie ai cărei ultimi regi se numeau Pylaimenes. În 6/5 î.e.n. Paflagonia este inclusă de romani în noua provincie Galatia.

³¹⁵ Azi valea Alaldagh-Ceai, prin care duce drumul de la Ankara la Izmit prin Beypazari.

³¹⁶ Pe Alaldagh-Ceai și pe valea Gimir-Ceai, afluent de dreapta al rîului Sakarya. Gezatorix, prinț galat independent, anterior dinastiei regilor Pylaimenes.

³¹⁷ Regiune de la izvoarele Ulu-Ceai-ului, la poalele nordice ale muntelui Benti. *Sanisene* la S de precedentă, pe valea Ulu-Ceai, avînd ca punct central localitatea Bayındır. *Potamia* la V de valea Devrez-Ceai, nu departe de Ieni-ceagh. Toate în Paflagonia.

³¹⁸ *Kimiatene*, valea Devrez Ceai, de la Kurşunlu pînă la confluența acestuia cu Kizil Irmak. *Kimiata*, fortăreață în Kimiatene, la SV de Sendare, în valea Devrez-Ceai. Vezi R. Leonhard, *Paphlagonia. Reisen und Forschungen im nördlichen Kleinnasien*, Berlin, 1915, p. 348.

³¹⁹ Mithridates Ktistes „întemeietorul“ regatului Pontului și rege între 281—266 î.e.n. transferă capitala la Amaseia.

³²⁰ Vezi nota 147 la cartea a XII-a.

³²¹ Primul rege al Paflagoniei cunoscut în istorie, sec. II î.e.n. cu reședința la *Gangra*, oraș al Paflagoniei, azi Ciankiri, la NE de Ankara.

³²² Fr. 329 (pentru Paflagonia), fr. 335 (pentru Ascania) Lasserre.

³²³ Azi Iznik, la 75 km SE de Istanbul.

³²⁴ Adică Bosforul Thracic, azi Bosfor.

³²⁵ *Chrysopolis*, azi porțiunea nordică a localității Uskudar, sat al Bithyniei.

³²⁶ Închinat celor 12 zei, azi ruine pe țărmul asiatic al Bosforului la N de fortăreața Ioros Kalesi, la 20 km NE de Coasta de aur.

³²⁷ *Azaritia*, izvor în apropiere de Chalkedon; vezi Eudoxos, fr. 331 Lasserre.

³²⁸ Azi Golful Izmit, la 50 km SE de Istanbul.

³²⁹ Azi Izmit.

³³⁰ *Nicomedes I*, fiul lui Zipoites, a domnit între anii 280—250 î.e.n. A fondat Nicomedia în 264/3 î.e.n. Numele său l-au mai purtat Nicomedes II, fiul și nepotul acestuia; ultimul a închinat regatul romanilor în 74 î.e.n.

³³¹ Pe locul actualului Iuvadjik, la 9 km SE de Izmit. *Astacos* a fost transferat în Nicomedia, vezi W. Ruge, RE art. *Astakos* 2 (1896).

³³² Strămoșul lui Zipoites, suveran al Bithyniei, restaurează orașul *Astacos* în 405 î.e.n., fondat de megarieni în 712/1 î.e.n., colonizat de atenieni în 435/4 î.e.n.

³³³ *Prusiada* (Prusias), azi Gemlik, la SE de Istanbul.

³³⁴ *Philippos V*, rege al Macedoniei (221—179 î.e.n.), a făcut expansiuni în E în 203—202 î.e.n., perioadă în care se înscriu acțiunile lui în vederea câștigării hegemoniei în Marea Egee de la Ptolemei.

³³⁵ Este vorba de Prusias I, fiul lui Zeilas, rege al Bithyniei (cc. 230—182 î.e.n.); a luptat contra lui Attalos, regele Pergamului, și contra Bizanțului, a respins pe galatii care i-au invadat țara și a murit la asediul Heracleei Pontice.

³³⁶ *Myrleia*, vezi nota 210.

³³⁷ Prusa, azi Bursa, cartierul Hisar. Vezi F. K. Dörner, RE, art. *Prusa ad Olympum* (1957).

³³⁸ Hannibal, refugiat la Prusias I, comandă flota bithyniană între 188—183 î.e.n., când se sinucide spre a nu fi predat romanilor de către protectorul său.

³³⁹ *Arganthonion*, înălțimile dintre golfurile Izmit și Gemlik, formînd o peninsulă ce culminează prin Samanlı Dag. Vestit prin mitul lui Hylas. Vezi Apollonios din Rhodos, I, 1176.

³⁴⁰ *Hylas*, tovarășul lui Heracles, celebru prin frumusețea lui; s-a înecat pe cînd lua apă dintr-un rîu; după poeți, a murit răpit de nimfe. Vezi Hellanicos, FGr.Hist., 4F 131b (prima atestare a legendei); Apollonios, I, 1207—1357; Theocrit, *Idila* 13.

³⁴¹ *Kios*, oraș al Mysiei contopit cu Prusa; vezi și Herodot V, 122. Aristotel, Fr. 514 Rose, afirmă că acest oraș a fost întemeiat de mysieni, carieni, milesieni.

³⁴² *Apameia Kibotos*, azi Dinar, la izvoarele râului Marsyas, vezi G. Hirschfeld, *Kelainai Apameia Kibotos*, Abh. d. kgl. Akad. d. Wissenschaften zu Berlin, Phil.-hist. Klasse, 1875, 1—26.

³⁴³ *Olympul Mysiei*, azi Ulu-Dagh, care domină la SE orașul Bursa, precum și Ulu-Dagh Tepeleri din continuarea primului.

³⁴⁴ Textul este corupt: Prusias I, rege al Bithyniei cca. 230—182 î.e.n., n-a putut să se lupte cu Croesus, regele Lydiei, din sec. VI î.e.n. Nu se poate imagina nici un Prusias din sec. VI î.e.n., deoarece Prusa, după mărturia lui Plinius, *Nat.Hist.*, V, 148, a fost întemeiată de Hannibal între 188—183 î.e.n. În consecință, în acest loc este o lacună în text.

³⁴⁵ *Dolionii* din jur de Cyzic, populație nordică a Mysiei, pe coasta sudică a Propontidei, pînă la Aisop la V, pînă la lacul Daskylitis în E. Menționați și de Apollonios din Rhodos, I, 947; 952, 1018 etc.

³⁴⁶ CPG, II, 130, 226, 730.

³⁴⁷ Vezi nota 222.

³⁴⁸ Lacul Ascania, azi Iznik, la 75 km SE de Istanbul. Regiunea omonimă, împrejurimile lacului.

³⁴⁹ *Iliada*, II, 862, trad. Murnu, II, 851.

³⁵⁰ *Iliada*, XIII, 792, trad. Murnu, XIII, 770.

³⁵¹ Denumire poetică dată văilor și colinelor mărginite de Scamandru în S, Aisop E, Propontida N, Hellespont V, corespunzînd parțial Troadei. Numele provine de la orașul Dardanos, azi ruini pe Mal Tepe, la 18 km NE de Troia.

³⁵² Homer, *Iliada*, II, 824, trad. Murnu 813—814. *Pandaros*, erou lycian adorat de Pinara și Zeleia.

³⁵³ *Adrasteia*, cîmpie lângă Hellespont, pe Granicos (Kocabas Ceai) și pe Rhesos (Koca Dere); avea un oracol al lui Apollon Actaios și al Artemidei. Templul a fost distrus, iar din piatra lui s-a construit un altar mare aproape de Parion (Vezi Strabon, XIII, 1, 13). *Tereia*, azi înălțimea Iali Dagh, la 9 km SE de Lapseki. *Pitya*, oraș al Troadei supus Zelei, pe locul actualului Șahmelek Liman, la 60 km V de istmul peninsulei Cyzic.

³⁵⁴ „Actuala Kyzikena“, sau Cyzicena, cîmpie de lângă Priapos, azi Karabigha, oraș situat la 2,5 km NV de gura râului Granicos. Vezi Thucydides, VIII, 107.

³⁵⁵ *Bithynion*, azi ruine epigrafice la Bolu, la E de Izmit (Plin., *Nat.Hist.*, V, 149). Mai tîrziu, sub Claudius, el își schimbă numele în Claudiopolis.

³⁵⁶ *Salon*, cîmpia de mică întindere din jur de Bolu, și azi cu pășuni bune.

³⁵⁷ *Nicaia*, (Nicaea), azi Iznik, oraș al Bithyniei numit mai întîi *Antigoneia* de către Antigonos, întemeietorul ei. A fost dezvoltat apoi de Lysimachos II, care i-a schimbat numele în *Nicaia* după al soției sale, în 300 î.e.n. Vestit prin sinodul ținut aici în 325 e.n. În *Nicaia* s-au născut Hippar-

chos și Cassius Dio. Vezi A. M. Schneider și W. Karnapp, *Die Stadtmauer von Iznik*. Istanbul Forschungen, 9, 1938.

³⁵⁸ *Antigonos*, zis Cyclopul, unul din diadohi, obține Pamphylia, Lycia, Frigia de sus, apoi cucerește Paflagonia de la Eumenes, și Cappadocia; punând stăpânire pe toată Asia Mică, se declară rege al Asiei, în 307 î.e.n. Este biruit și ucis în bătălia de la Ipsos, în 301 î.e.n. de Lysimachos, Seleucos și Cassandros.

³⁵⁹ *Otroia*, orașel al Bithyniei, azi probabil Jenișehir sau în împrejurimi. *Otreus*, eroul eponim, este regele frigienilor, aliat al lui Priam, (*Iliada*, III, 186).

³⁶⁰ *Skylax din Caryanda* în Caria, navigator și geograf trimis de Darius I. în 519/516 î.e.n., să exploreze coastele Oceanului Indian. Herodot, IV, 44, descrie drumul parcurs de el atunci. A scris un „Periplu al Mării Interioare și Exterioare”, pierdut. Fr. 7 M IV la Dionysios din Chalkis și FGr.Hist. 709 F 11.

³⁶¹ Este *Dionysios din Chalkis*, sec. I î.e.n., probabil același cu autorul unui *Anaplus* al Bosforului Thracic, în care face o minuțioasă descriere a Bosforului într-un stil retoric aticizant, dovedindu-se un istoriograf și mitolog pedant. Pentru locul citat, FHG, IV 395, Dionysios din Chalkis, fr. 7 M IV.

³⁶² *Euphorion*, învățat și poet din sec. III î.e.n., din Chalkis al Eubeei. A studiat la Atena. Sub Antioch III cel Mare, a fost bibliotecar la biblioteca din Antiochia de pe Orontes. A murit la Apameia. Din lucrările lui s-au păstrat câteva fragmente și titluri ca *Hesiod*, *Mopsopia*, *Chiliades*, etc. Pentru locul citat, fr. 105 Cuenca (= fr. 85 Scheidweiler).

³⁶³ *Ascanios* de fapt lac maritim, legat de golful Kianos (vezi și Plinius, V. 144), azi Giöldere, în apusul Asiei Mici.

³⁶⁴ *Alexandros Etolianul* din Pleuron, fiul lui Satyros și al Stratocleiei, gramatic și poet grec, autor de tragedii, fiind considerat unul din cei 7 tragici ai Pleiadei. A fost contemporan cu Antigonos Gonatas la curtea căruia a trăit. A fost în plinătatea creației pe la 280/276 î.e.n. Pentru fragmentul citat, vezi Fr. 6 Powel (= fr. 4 Diehl).

³⁶⁵ *Xenocrates din Chalkedon*, elevul lui Platon și succesorul lui Speusippos la conducerea Academiei (339/8—315/4 î.e.n.). Lui i se atribuie lucrările *Despre întemeierea orașelor pelasgice* și *Despre înconjurul Helespontului*, azi pierdute. Vezi și R. Heinze, *Xenocrates*, Leipzig, 1892.

³⁶⁶ Originar din Chalkedon, a fost elevul lui Euclid din Megara și a fundat secta dailecticienilor în prima jumătate a sec. IV. î.e.n. Vezi K. Döring, *Die Megariker*, Amsterdam, 1972, p. 14 și 99 și urm.

³⁶⁷ Vezi *Studiul introductiv*, vol I, p. 111 și urm. Este considerat inventatorul trigonometriei.

³⁶⁸ *Matematician și astronom din Bithynia* (vezi Stemplinger, *Strabons litterarhistorische Notizen*, München,

1894, p. 13), contemporan cu Hipparchos (a doua jumătate a secol. II î.e.n. sau la începutul sec. I). După Suida, acesta a scris *Sphairica*, 3 cărți, *Despre zile și nopți*, 2 cărți, *Comentariu la principiul lui Archimede*, astrologie, economie etc. Nu e identic cu Theodosius din Tripolis, confundat cu matematicianul, de Diogenes Laertios. Fiii săi, necunoscuți.

³⁶⁹ Cleochares, retor din Myrleia citat și de Diogenes Laertios, IV, 41, ca prieten, deci, și contemporan al lui Arkesilaos (316—240 î.e.n.).

³⁷⁰ Asclepiades, secolul I î.e.n., prieten al lui Crassus, menționat și de Cicero, *De oratore*, I, 62. Vezi și Galenus, XIV, 683. Întii a fost profesor de retorică la Roma, apoi istoriograf la curtea lui Mithridates Eupator, (vezi Plinius, *Nat. Hist.* VII, 124; XXV, 6). În filosofie, el se apropie de epicureicii. Pentru problemele legate de medicină, de văzut fragmentele păstrate la Chr. G. Gumpert, *Asclepiadis Bithynii fragmenta*, Weimar, 1794; G. M. Raynaud, *De Asclepiade Bithyno medico ac philosopho*, Paris, 1862; H. von Vilas, *Asklepiades von Bithynien*, Viena, 1903.

³⁷¹ Tectosagii, populație galată de dincoace de Halys, ocupînd centrul Galatiei, avînd capitala Ankyra. Se învecinau la S cu frigienii. Tolistobogii, vezi nota 148. Trocmii, nota 304.

³⁷² Dominație politică ce reunea trei tetrarhii, Galatia este menționată întii în tratatul de pace din 179 î.e.n. dintre Eumenes II și Pharnakes I, (Polyb, XXIV, 15, 6). Termenul latin *Gallograecia* pentru aceeași regiune apare întii la Cicero, *Har. resp.* 28. Vezi și nota 5.

³⁷³ Cu prilejul invaziei lor din Europa în Asia, în 279 î.e.n. prin Macedonia, Bosfor în Bithynia.

³⁷⁴ *Drynemeton* sau *Drynemetos*, adică „Stejerișul”; locul de întrunire al tetrarhilor galati, azi probabil Kulu Köi, la 90 km SE de Ankara.

³⁷⁵ Evenimentele menționate în acest paragraf se datează astfel: trecerea primilor galati din Thracia în Bithynia în 278; organizarea celor 12 tetrarhii și consiliul de la Drynemeton, anterioare reducerii la 3 tetrarhii, oficializată de Pompeius în 64/3; Deiotaros ajunge rege al tolistobogilor în 63 și al trocmilor în 52, al tectosagilor în 44, prin înălăturarea lui Castor; urcarea pe tron a lui Amyntas, care urmează în 36 lui Castor, nepotul lui Deiotaros și rege din 40; regruparea într-o singură provincie în 25 la moartea lui Amyntas. Toate datele î.e.n.

³⁷⁶ Azi probabil ruinele de la V de Büyük Nefesköi (K. Bittel, *Kleinasiatische Studien*, *Istanbul Mitt.*, 5, 1942, pp. 6—38.

³⁷⁷ Identică cu Euagina, fortăreața lui Mithridates a fost localizată în regiunea Kerelik (Kiepert), la Kerkenes Kale (I. G. C. Anderson, *Studia Pontica* I, 25—29), despărțită în 63 î.e.n. de Pont.

³⁷³ Sau Brogitaros, ginerele lui Deiotaros, tetrah al trocnilor, înlăturat de socrul său în 52 î.e.n.

³⁷⁹ Sau *Posdala* sau *Posdanala*, fortăreață în care s-au întilnit Pompei și Lucullus (Plut., *Vita Pomp.*, 31 și *Vita Lucull.*, 36) în primăvara anului 66 î.e.n., undeva în apropiere de Saniana (Köprü Köi, SE de Ankara), poziție incertă, nume corupt se pare.

³⁸⁰ *Pessinunt*, (*Pessinus*), oraș galat lângă actualul Ballıhisar, centru al cultului zeiței Kybele. Vezi K. Bittel, *Beobachtungen in Pessinus*, Arch. Anz. 1967, pp. 142—150. *Orcaorcoi*, localitate ce trebuie căutată în valea Gökpınar, afluent al riului Sakarya, între Ak Dagħ și lacul Ak Gölü.

³⁸¹ *Ankyra*, (*Ancyra*), azi Ankara. Aici mai dăinuie ruinele unui templu de-al lui Augustus cu o inscripție gravată pe 6 coloane numită „Monumentul de la Ankyra” sau „Testamentul împăratului Augustus” (*Res gestae Divi Augusti*). Vezi și Pausanias, I, 4, 5.

³⁸² Azi Karalar, la NV de Ankara, în apropierea mormintului princiar al lui Deiotaros. Vezi R. O. Arik și J. Coupry, *Les tumuli de Karalar*, Rev. arch., ser. VI, v. V, 2, 1935, pp. 135—151 și S. Mitchell, *Blucium and Peium, the Galatian Forts of King Deiotarus*, Anatolian Studies 24, 1974, pp. 61—66. *Peion*, azi ruine la Tabanlıoğlu Kale, la NE de Ankara.

³⁸³ Confundată de greci cu Kybele, Agdistis este o zeiță necunoscută pînă astăzi. Concepută ca o divinitate androgină, devenită feminină după pierderea sexului masculin; cultul ei vestit la Dindymon și Pessinus.

³⁸⁴ După Asclepios cinstit în Epidaurus din Laconia. Pelopones, unde avea un cult deosebit. (Vezi Arnobius, III, 21; Cicero, *De natura deorum*, III, 83).

³⁸⁵ Azi Günyüzü Dagħ, la NE de Pessinus. Pentru ruinele sanctuarului zeiței Agdistis, vezi P. Lambrechts, *Les fouilles de Pessinonte: le temple*, L'Ant. Class., 41, 1972, pp. 156—159.

³⁸⁶ Azi colinele lui Djebel Sultan.

³⁸⁷ Azi Sakarya, în Bithynia, se varsă în Marea Neagră.

³⁸⁸ Este vorba despre Midas I, considerat fondatorul orașului Gordion, atribuit și lui Gordios I. Primul Midas istoric este Midas II (742—696/5 î.e.n.). Vezi E. Akurgal, *Frygische Kunst*, Ankara, 1955, pp. 123—125, și *Die Kunst Anatoliens von Homer bis Alexander*, Berlin, 1961, pp. 70—71.

³⁸⁹ *Gordion*, mai târziu Iuliopolis, oraș în Frigia Mică, așezat pe colinele numite azi Iassi Höyük și Küciük Höyük, pe țărmul drept al Sakaryei, SV de Ankara. *Gorbeus* este căutat în vestigiile de la Kilis Bunar la 30 km S de Ankara, la Beynam, 1 km mai la NE, și la Ceakal Köi, la 6 km N de Beynam.

³⁹⁰ Deoarece Castor și-a calomniat socrul față de autoritățile romane, s-a iscat un proces (45 î.e.n.) în care Cicero

a fost apărătorul lui Deiotaros. Răzbunarea prin cele două omoruri s-a întâmplat după moartea lui Caesar (Vezi F. Stahelin, *Die Kleinasiatischen Galater*, Leipzig, 1907, p. 95).

³⁹¹ Corespunde probabil actualului lac Tuz sau Sărat, la 100 km SE de Ankara.

³⁹² Locuitorii Morimenei, în Cappadocia, pe țărmul apusean al Halysului, de la Nevşehir la Paşa Dagh, 80 km SE de Ankara.

³⁹³ Care urmează lui Castor în 36 î.e.n. și primește de la Antonius Lycaonia.

³⁹⁴ Neidentificat. Hierocles, *Synecd*, 697, îl fixează în apropiere de Pessinunt, Strabon îl atribuie Lycaoniei.

³⁹⁵ Identificată cu Iaglibaiat, la 55 km NE de Konya. și cu Su Bermess (nume ce înseamnă „aici nu se găsește deloc apă”). Vezi A. Forbiger, *Handbuch der alten Geographie*, II, p. 318, nota 8. Un studiu al acestui toponim ca și al Kizwatnei oferă G. Neumann, *Sowatra und Kizwatna*, *Die Sprache*, Viena, IV, 1958, pp. 111—114.

³⁹⁶ Vezi nota 48.

³⁹⁷ *Caralis*, azi Kiraili sau Kereli Göl sau Bei Sehr Göl, *Trogitis*, azi Seidisehri sau Soghla.

³⁹⁸ Azi Konya. Vezi W. M. Calder, *Inscription D Iconium*, *Rev. phil.* NS, 36, 1912, pp. 48—77.

³⁹⁹ Polemon I, rege în Pont din 38/7 î.e.n. și stăpîn, prin voința lui Antonius, pe Lycaonia paroreată și poate pe coasta Ciliciei Tracheia.

⁴⁰⁰ Indicația lui Strabon duce la actualul Ak Han, la 120 km NE de Konya, unde însă pînă în prezent nu s-au găsit vestigii.

⁴⁰¹ Depresiunea actualului lac Sugla și dealurile din jur.

⁴⁰² *Isaura veche*, azi puține ruine pe colina Zengibar Kalesi la 10 km E de Bozkir (Fr. Winter, *Greek Fortifications*, Toronto 1971, p. 201). *Isaura fortificată*, sau *Nouă*, azi ruine numeroase găsite la Dorla, la 32 km NE de vechea Isaura (A. M. Ramsay, *Early Cristian Art of Isaura Nova*, *JHS* 24, 1904, pp. 260—292 și W. M. Ramsay, *Topography and Epigraphy of Nova Isaura*, *JHS*, 25, 1905, pp. 113—180).

⁴⁰³ Proconsul al Ciliciei între 78—75 î.e.n., învingător în această perioadă, a piraților și a isaurilor. Publius Servilius Vatia Isauricus moare la Roma în septembrie 44 î.e.n.

⁴⁰⁴ Vezi nota 26.

⁴⁰⁵ Șef de tilhari isaurieni, a primit, în 63 î.e.n., de la Pompei Laranda și Derbe. După Actium, Augustus acordă și aceste orașe lui Amyntas, care le ia prin luptă de la Antipatros.

⁴⁰⁶ Azi Karaman, la 98 km SE de Konya.

⁴⁰⁷ Mică populație așezată pe o ramificație a munților Taurus de pe malurile lacurilor Beyşehir (Coralis) și Sugla (Trogilis) și, în continuare, de la ultimul spre S și SE vreo 30 km.

⁴⁰⁸ Azi ruine întinse pe 7 coline la 2 km NE de Lalvaci, în apropierea drumului de la Konya la Isparta.

⁴⁰⁹ Sau Apolloniada, azi Ullaborlu, între izvoarele Meandruului și lacul Egridir.

⁴¹⁰ Azi Dinar, la 84 km SV de Afyon.

⁴¹¹ Azi ruine pe o colină cu platou și faleze mai sus de orașul actual Cemlik Girmes, la 48 km SV de malul sudic al lacului Egridir. (Vezi și Ptolemeios, V, 5, 7). Transformat în anul 6 î.e.n. în Colonia Iulia Augusta Felix Cremnensium (CIL III nr. 6873).

⁴¹² Identificat de Atlasul Kiepert cu Asar köi, la 12 km de Sagalassos. Mai probabil, vestigiile de la Mamak, la 4,5 km V de această localitate, consideră R. Baladié.

⁴¹³ Sau *Selgessos*, azi Aglasun, la 38 km E de malul sudic al lacului Burdur.

⁴¹⁴ În 25 î.e.n.

⁴¹⁵ Sulpicius Quirinus, consul în 12 î.e.n., i-a supus pe homonadei în 4—3 î.e.n.

⁴¹⁶ Peisajul descris se potrivește împrejurimilor lacului Suda, vezi W. M. Ramsay, *Studies in the Roman Galatia, II, The Homanadeis and the Homanadensian War*, JRS, 7, 1917, p. 247 și urm. Așezați mai sus de litoralul pamfilian între masivul Bey Dagları până la homonadei inclusiv.

⁴¹⁷ *Side* pamfilian, azi ruine pe promontoriul numit azi Selimye, la 61 km SE de Antalya. Vezi A. M. Mansel, *Die Rumenten Side*, Berlin, 1963. *Aspendos*, oraș al Pamphyliei pe brațul drept al râului Eurymedon (Köprü-Su) azi ruine importante la Belkis.

⁴¹⁸ Catennii, locuitori ai Pisidiei, vecini cu homonadeii, situați probabil între riurile Eurymedon și Kestros, având ca punct central actuala Gödene.

⁴¹⁹ *Milyas*, regiune pisidiană la S de drumul ce ducea de la Termessos la Isinda. Vezi și G. E. Bean, *Notes and Inscriptions from Pisidia II*, *Anatolian Studies*, 10, 1960, pp. 76—80. Orașul omonim, azi Melli.

⁴²⁰ Fr. 119 Stiehle.

⁴²¹ *Selas*, azi ruine pe trei coline la NV de Zerk (Sirk, Serük), nu departe de malul drept al Koprü Ceai, *Sagalassos*, nota 413. *Petnelissos*, azi Kizilli, la 5 km V de Kozan. *Adada*, azi ruine bogate la Karabavlı la S de lacul Egridir. *Tymbriada*, azi ruine pe colina Imrohor, la 20 km S de lacul Egridir. *Cremna*, nota 411, Pityassos, poate aceeași cu Tityassos, situată undeva între lacurile Egridir și Beyşehir Gölü. *Amblada*, poziție aproximativă la 17 km S de Beyşehir. *Anabura*, azi Enevre, la 12 km SV de Kara Ağaci Isinda, azi ruine la baza colinelor ce domină satul Kişla, la 48 km NV de Antalya. *Aarassos*, azi numeroase ruine pe două mici coline la N de satul Iürükbedemlisi, la 37,5 km NV de Antalya. *Tarbassos*, neidentificat, mențio-

nat numai de Strabon. *Termessos*, azi ruine pe o platformă naturală la V de Güllük Dagħ, la 24 km NV de Antalya.

⁴²² Azi vestigii pe colina Davas Kale la 44 km SV de Denizli. Vezi J. Robert, *La Carie II, Le plateau de Tabai et ses environs*, Paris, 1954, pp. 80—152.

⁴²³ În paragrafele precedente.

⁴²⁴ Profet grec din timpurile eroice, vezi Homer, *Iliada*, I, 69; Sofocle, *Aias*, 746 etc. O legendă din ciclul homeric, relatată în *Melampodia*, prezintă pe Calchas în concurs de înțelepciune cu Mopsos și, biruit de acesta, moare de supărare la Claros. Vezi I. Löffler, *Die Melampodie*, Meisenheim am Glan, 1963, pp. 46—51. Vezi și XIV, 1, 27 și 4, 3.

⁴²⁵ Se presupune că este vorba de *styrax officinalis*, arbust din care se extrage și azi smirnă printr-o incizie în trunchi.

⁴²⁶ *Iris Florentina*, Plinius, *Nat. Hist.*, XXI, 41 și urm.

⁴²⁷ Azi Köprü Su; *Kestros*, azi Ak Su.

⁴²⁸ Totuși în 218 î.e.n., Selge, biruită de Attalos I, are de plătit un greu tribut. În 92 î.e.n. ea face numeroase concesii lui Sulla. Este încorporată Galatiei sub Augustus.

⁴²⁹ Mysia Olympene, partea de NE a Mysiei, la N de Olympul mysian.

⁴³⁰ Fr. 131 Stiehle.

⁴³¹ Azi Bakir-Ceai, riu ce se varsă în NE Golfului Cean-darli Korfezi.

⁴³² *Sau Pergamene*, teritoriu din jurul Pergamului, azi Bergama, conținând Cîmpia Caicului.

⁴³³ În XII, 4, 4; în X, 3, 22.

⁴³⁴ Azi Manisa Dagħ, la NE de Izmir și la S de Magnesia (Manisa).

⁴³⁵ *Elaitis*, regiunea din jurul golfului Elaitic, azi Cean-darli Korfezi, la 60 km N de Izmir.

⁴³⁶ *Teuthras* și *Telephos*, fiul său, sînt regi legendari ai mysienilor, iar Tantalos, Pelops și Niobe reprezintă Frigia. Versiunea epică a legendei care a trecut din Grecia în Troada ne este cunoscută prin Pseudo-Hesiod, *Catalogul femeilor*, fr. 165 Merkelbach-West.

⁴³⁷ În XII, 4, 4.

⁴³⁸ Homer, *Iliada*, II, 864; X, 431, locuitori ai Maeoniei, vechi nume al Lydiei, fie numai valea superioară a Her-mosului azi Gediz Nehri.

⁴³⁹ Xanthos, sec. VI—V î.e.n., unul din cei mai vechi istoriografi greci, autorul istoriei *Lydiaca*, în 4 cărți, din care nu se păstrează decît fragmente, interesante prin observațiile geologice și lingvistice. Pentru locul citat, vezi fr. 4 și 8 M I sau FGrHist. 765 F 15.

⁴⁴⁰ Vezi nota 201. Pentru locul citat, vezi fr. 2 M II.

⁴⁴¹ Despre *pelasgi*, în V, 2, 4; despre *lelegi*, în VII, 7, 2; despre *cauconi*, în VIII, 3, 17.

⁴⁴² *Iliada*, X, 429.

⁴⁴³ Aluzie probabilă la Pherekydes, FGrHist. 3 F 155. Vezi și B. Sakellariov, *La migration grecque en Ionie*, Atena, 1958.

⁴⁴⁴ Azi Balat, 102 km S de Izmir.

⁴⁴⁵ Populație mitică de origine cretană asimilată cu miyenii, cu solymii, cu lycienii și cu carienii. Vezi Herodot, I, 173; VII, 92.

⁴⁴⁶ *Iliada*, VI, 184, trad. Murnu, ibidem.

⁴⁴⁷ *Peisandros*, fiul lui Bellerophontes, erou legendar. Pentru locul de aici, vezi *Iliada*, VI, 204.

⁴⁴⁸ *Iliada*, II, 876; VI, 199; de fapt, Lycaon.

⁴⁴⁹ Vezi Homer, *Iliada*, III, 182—190.

⁴⁵⁰ *Batieia*, colină izolată din apropierea Troiei. Incercări de identificare la L. Bürchner, RE, art. *Batieia* (1899); vezi și Homer, *Iliada*, II, 813.

⁴⁵¹ Hellanicos numește pe Myrina drept soția lui Dardanos.

⁴⁵² *Iliada* II, 661—668, dă pe Neoptolemos, fiul lui Heracles, căpetenie a coloniștilor din Rodos, în II 676—680, pe Antiphon și Phidippos, colonizatorii insulei lor.

⁴⁵³ Vezi nota 488 la cartea a XIII-a.

⁴⁵⁴ Aluzie la invazia *cimmerienilor* din Crimeea, prin E Pontului Euxin, în Asia Mică (Pont, Cappadocia, Lydia), sec. VII î.e.n.; la expansiunea persană sub Cyrus I, care s-a făcut stăpîn pe aproape toată Asia Mică, sec. VI î.e.n.; la expansiunea macedoneană sub Alexandru cel Mare, sec. IV î.e.n.; la invazia galaților din Europa apuseană prin Bosfor în Asia Mică, sec. IV î.e.n.

⁴⁵⁵ Vezi A. Severyns, *Le cycle épique dans l'école d'Aristarque*, Liège, 1928. Aluzie mai cu seamă la Eshil, *Frigienii*.

⁴⁵⁶ *Iliada*, VII, 2, trad. Murnu, ibidem.

⁴⁵⁷ *Iliada*, III, 8.

⁴⁵⁸ Azi masivul Kocakatan Dag din lanțul Baba Dag la 18 km NV de Edremit.

⁴⁵⁹ În XIII, 1, 34—35.

⁴⁶⁰ Vezi nota 389.

⁴⁶¹ Sau *Calydnion*. Fortăreață a Mysiei, pe muntele Olympos, trebuie căutată pe versantul oriental sau sud-estic al muntelui.

⁴⁶² Q. Labienus a încercat de la sfîrșitul anului 41 î.e.n. să recucerească provincia Asia cu aliații săi parți și cu ultimii partizani ai lui Brutus și Cassius. În 40—39 î.e.n., el este respins din nord de Taurus spre Cilicia de către reprezentantul lui Antonius, P. Ventidius Bassus. Timp de un an, el a fost, deci, hărțuit de Cleon.

⁴⁶³ Zeu mysian, singura mențiune la Strabon în acest loc.

⁴⁶⁴ *Morene*, regiune în SE Mysiei. *Abrettene*, regiune în centrul estic al Mysiei, la S de muntele Olympos și la N de Abbaïtis sau Tiberiopolis, menționată și de Plinius, *Nat. Hist.*, V, 123.

⁴⁶⁵ Traci asiatici așezați între Daskylion, Myrlea și, în S, Olympul mysian (Ulu Dagħ).

⁴⁶⁶ Azi Apolyont Gölü, la 10 km S de Istanbul. *Miletopolitis*, lac dispărut, aflat odinioară cam la 39 km SE de istmul peninsulei Cyzic.

⁴⁶⁷ Cele trei orașe de pe malurile celor trei lacuri sînt: *Daskylion*, azi Hisar Tepe; *Miletopolis*, azi Melde, propusă și Mikalidi, *Apollonia de pe Rhyndacos*, azi Apolyont Köi, la 95 km de Istanbul.

⁴⁶⁸ *Kyzicos* sau *Cyzicus*, peninsula și oraș omonim al Frigiei: Helespontice la Propontida, vestit prin templele, prytaneul, gimnaziile, teatrele, stadioanele, portul și fortificațiile sale. Azi peninsula Erdek. Orașul, azi Balkiz.

⁴⁶⁹ În gr. "Ἀρχτων ἕρος, în Cyzic, menționat și de Apollonios din Rhodos, I, 941, azi Kapi Dagħ Iarimadası.

⁴⁷⁰ Vezi nota 385, „munte cu un singur vîrf“, aluzie la etimologia populară a numelui Dindymon „vîrf geamăn“.

⁴⁷¹ Vezi K. Meuli, *Odyssee und Argonautika*, Berlin, 1921, p. 54 și 89 și urm.

⁴⁷² O varietate de calcar, după Plinius, *Nat. Hist.*, XVIII, p. 305.

⁴⁷³ În 74 i.e.n.

⁴⁷⁴ Vezi și XIII, 1, 13, și Plutarh, *Lucullus*, 9.

⁴⁷⁵ *Azanitis (Aezanitis)*, regiune de la izvoarele rîului Rhyndacos (Koca Su) și cursul superior al acestuia, pînă la Olympene.

⁴⁷⁶ Regiune a Mysiei, la 40 km S de Olympul mysian (Ulu Dagħ).

⁴⁷⁷ Azi Simav, la revărsare, Hanif Dere, afluent al Rhyndacului.

⁴⁷⁸ Ankyra Abaitidei, azi ruine la E de satul Kiliz Köi.

⁴⁷⁹ *Besbicos (Bysbicos)*, azi Imra' Ada, insuliță în Marmara, aproape de gura rîului Rhyndacos al Mysiei.

⁴⁸⁰ *Artake*, azi muntele St. Simeon; insula omonimă, azi mica peninsula Khiara sau Khliara sau Zeitin.

⁴⁸¹ Azi Capul Murad Bayir, la 6 km NV de Erdek.

⁴⁸² Orașele Frigiei Epictetos: *Azanoi*, azi Ceavdarhisar, la izvoarele Rhyndacului. *Nacolia*, azi Seyitgazi la 40 km SE de Eskişehir; *Cotiaeion*, azi Kütahya, la 63 km SV de Eskişehir. *Midaeion*, azi probabil Karahüyük Ocakları la 30 km SE de Eskişehir. *Dorylaeion*, azi ruine pe colina Şar Hüyük, la 3,5 km NE de Eskişehir. *Cadoi*, azi ruine la Gediz, la izvoarele rîului Hermos. Eratosthenes îl atribuie Mysiei.

⁴⁸³ *Catakecaumene* sau „Regiunea pîrjolită de arșiță“, regiune a Asiei Mici, parte a Mysiei (după Demetrios din Skepsis) sau a Maeoniei (Poseidonios, Titus Livius), se întindea între Gediz Ceai, Koca Ceai și platoul Banaz-Ova E.

⁴⁸⁴ *Amorion*, azi ruine la Ergankale, la 8 km E de Emir-dagħ. *Eumeneia*, azi Isikli, la 75 km SV de Afyon. *Synnada*,

azi ruine pe o colină la V de Şuhut Kasaba, pe ţărmlul drept al Kumalar Su.

⁴⁸⁵ Azi Dinar, la 84 km SV de Afyon.

⁴⁸⁶ Azi ruine între Goncali şi Eskihisar, la 6 km N de Denizli. Vezi şi J. des Gagniers, *Laodicée du Lycos Le Nymphée*, Paris, 1969.

⁴⁸⁷ *Aphrodisias*, azi ruine pe versantul apusean al muntelui Salbacos (azi Baba Dagħ). *Colosai*, azi puţine ruine pe Lycos, la 5 km N de Honaz. *Themisonion*, în cîmpia Karahüyük, pe colina ce domină satul Karahüyük Köi. *Sanaos*, azi Sarikavak, pe o colină la N de lacul Aici Göl. *Metropolis*, azi Tartali, 60 km S de Afyon. *Apollonias*, azi Ulluborlu, între izvoarele Meandrului şi lacul Egridir.

⁴⁸⁸ *Peltai*, azi neidentificată dar presupusă la confluenţa Meandrului cu Glaukos (Kufica). *Tabai*, ruine pe colina Davas Kale. *Eucarpia*, identificată cu ruinele de la Emirhisar, dar şi cu cele de la Kilandiras. *Lysias*, ruine pe colina dintre Oynigan şi Aruzli (sau Arakli).

⁴⁸⁹ *Philomelion*, probabil la S de lacul Thymbria, identificat cu Akşehir de azi.

⁴⁹⁰ Vezi nota 408.

⁴⁹¹ Posesiunile de la N de Taurus i-au fost luate lui Antiochos II în 188 î.e.n. de către Cn. Manlius Vulso prin pacea de la Apameia.

⁴⁹² E. N. Lane, *A re-study of the god Mén. I, The epigraphic and sculptural evidence*, Berytus XV. Copenhaga, 1964, pp. 5—58.

⁴⁹³ *Dokimia*, azi Iscehisar, la 22 km NE de Afyon.

⁴⁹⁴ Marmora dokimită se numea şi de Synnada, pentru că aici se afla centrul de exploatare şi de expediţie al ei. Vezi D. Monna şi P. Pensabene, *Marmi dell'Asia Minore*, Roma, 1977, pp. 44—51.

⁴⁹⁵ *Marsyas*, azi Dineir, afluent al Meandrului şi riu al Frigiei; urmează o lacună în text.

⁴⁹⁶ *Orgas*, azi Norgas Ceai, afluent de stînga al Meandrului.

⁴⁹⁷ Azi Büyük Menderes, izvorăşte mai sus de Apameia Kibotos şi se varsă în Marea Egee la 100 km S de Izmir. Vezi nota 444, *Priene*. vezi nota 215.

⁴⁹⁸ *Kelainai*, colină şi oraş al Frigiei, situat lângă actualul Dinar, mai sus de izvoarele lui Marsyas (Herodot, V, 119), pe colina Kibotos (Xenofon, *An.*, 1, 2 7—8). Peste ruinele oraşului s-a ridicat Apameia Kibotos.

⁴⁹⁹ *Antiochos Soter*, rege al Siriei, 281—261 î.e.n., fiul lui Seleucos Nicanor.

⁵⁰⁰ Adică *Apameia Kibotos*, azi Dinar. Vezi şi G. Hirschfeld, *Kelainai-Apameia Kibotos*, Abh. d. kg. Akad. d. Wissenschaften zu Berlin, Phil. hist. Klasse, 1875, pp. 1—26.

⁵⁰¹ De fapt, *Apama*, fiica bactrianului Spitamenes, a devenit soţia lui Selucos Nicator, la Susa, în 324 î.e.n. (Arrian, *An.* I, VII, 4, 6), iar Apama, fiica lui Artabazos, s-a

căsătorit la aceeași ceremonie cu Ptolemaios I Soter (Plut., *Eumenes*, 1, 7).

⁵⁰² *Marsyas*, silen, a cărui legendă se desfășoară în India. Inventator al flautului (sau descoperitorul instrumentului făcut de Atena), se încumetă să se măsoare cu Apollon, maestru în mînuirea lirei. Înving, Marsyas e spînzurat de un pin, apoi transformat în riul omonim al Frigiei. Ambii figurează în cortegiul Kybelei.

⁵⁰³ Numele lacului era *Aulocrene*, identificat cu Dambari Ocassi, azi o vastă mlaștină la 3,6 km E de Dinar.

⁵⁰⁴ În 88 î.e.n. cînd a fost distrusă armata romană condusă de Manius Aquilius.

⁵⁰⁵ *Hieron*, regele Laodiceei, în Frigia, prima jumătate a sec. I î.e.n., vestit pentru ofrandele sale bogate cu care și-a împodobit orașul.

⁵⁰⁶ Antonius îl face rege în Pont în 37 î.e.n.; Augustus aprobă alipirea Bosporului la regatul acestuia prin căsătoria încheiată cu Dynamis, în 14. A doua soție a lui a fost Pythodoris.

⁵⁰⁷ Locuitorii orașului Colossai, azi ruine aproape de Honaz, în Frigia Mare, pe Lycos.

⁵⁰⁸ Azi Gumüş Ceai, afluent al râului Lycos (și nu al Meandruului).

⁵⁰⁹ Muntele, azi Honaz Dag; râul omonim, azi Baș Pinar.

⁵¹⁰ *Carura*, azi Gereli la E de Tekke Köi, identificare parțial admisă.

⁵¹¹ *Charonion* de lângă Acharaca, torent ce degajă vapori sulfuroși, în apropiere de Salavatli (Acharaca).

⁵¹² *Hierapolis*, azi Pamukkale, oraș vestit al Frigiei, situat pe o terasă a văii râului Lycos; în apropiere, un izvor de apă caldă.

⁵¹³ *Achar(a)ca*, sat al Nysaidei Cariei, identificat, cu probabilitate, cu ruinele de lângă satul actual Salavatli, la 5 km V de Sultanhissar.

⁵¹⁴ *Magnesia de pe Meandru*, azi ruine la 4 km S de Ortaklar, *Myunt(Myus)*, azi Avșar-Tepe, la 98 km SE de Izmir.

⁵¹⁵ *Cimpie* cu lavă pietrificată, adevărată mare de roci de bazalt negru, (vezi L. Robert, *Villes d'Asie Mineure*², Paris, 1962, pp. 291—296).

⁵¹⁶ Azi Allasehir, la 120 km E de Izmir.

⁵¹⁷ În 88 î.e.n., în cursul războiului menționat în legătură cu Laodiceia. Vezi Nicolaos din Damasc, FGrHist. 90 F 74.

⁵¹⁸ Azi Manisa Dag, la 30 km NE de Izmir, la 500 m S de Manisa (Magnesia).

⁵¹⁹ Azi ruine pe platoul Güzel Hisar, la 84 km SE de Izmir. Din Tralles se trag retorii Crates și Asinius Pollion, comentatorii lui Homer, Archimedes și Phlegon. În privința cutremurelor pomenite în text, seismul care a distrus 12 orașe lydiane, printre care Sardes și Magnesia, a avut

loc în 17 î.e.n. Tralles și Laodiceia au suferit cutremurul dintre 29 și 19 î.e.n.

⁵²⁰ Fr. 3 M I.

⁵²¹ Vezi nota 600 la cartea a V-a vol. II. *Arimi*, populație străveche a Asiei Mici, aceeași poate cu arameii sau syrii. După ei, numele Munților Arima, în Cilicia. Vezi și Pindar, *Pythica*, I, 31 și urm. Proprietarii de pământuri udate și păgubite de Meandru au cerut probabil despăgubiri de la cetatea stat care percepea vama de traversare a râului.

⁵²² Exprimare metaforică.

⁵²³ Denumirea de *Herophilei* după întemeietorul școlii *Heracleides Herophilos*, medic grec care a trăit în Egipt în jurul anului 320 î.e.n. sub Ptolemaios Lagos, trecând drept cel care a pus bazele anatomiei.

⁵²⁴ *Alexandros Philalethes din Laodiceia* (sec. I), discipolul lui Asclepiades, contemporan mai tânăr cu Strabon. Printre discipolii săi se numără Demosthenes Philalethes și Aristoxenos (Galen. VIII 726 și 746). Opera sa: *Despre concepțiile medicilor*, 5 cărți; *Despre problemele feminine*, 2 cărți.

⁵²⁵ Școala *Erasistrateilor* din Smyrna ionică (azi Izmir), pe litoralul Lydiei. Numele școlii vine de la Erasistratos din Iulis, medicul regelui Seleucos Nicator, în plină activitate la Alexandria, sec. III î.e.n. *Hikesios*, vestit pentru lucrarea sa *Dietetica*; conduce școala din Smyrna în prima jumătate a sec. I î.e.n.

⁵²⁶ *Berekyntii*, seminție frigiană dispărută. Trecerea lor, semnalată prin Caria și Lydia. Eshil, *Niobe*, fr. 155 D, vorbește, de asemenea, de berekynti.

⁵²⁷ *Alcman*, fr. 82 (63) Bergk III.

⁵²⁸ Groapa *Kerbesios*, nume probabil frigian asociat cu gr. Kerberos. Alcman vorbește și de un cîntec kerbesian.

⁵²⁹ Eshil, tragedia *Niobe* (pierdută), în ordinea citată de Strabon fr. 169, 172 și 173 Ahrens.

Cartea A XIII-A

¹ Vezi nota 222 la cartea a XII-a.

² Vezi W. Leaf, *On the Troad*, Cambridge, 1923 și cartea a XIII-a, cap. I cu comentariu.

³ *Grancos*, azi Kodşa-Su sau Ustvola, riu în Frigia Hellespontică, se varsă în Propontida. Pe acest riu Alexandru cel Mare a repurtat prima victorie asupra persilor (334 î.e.n.) și Lucullus, asupra lui Mithridates (73 î.e.n.).

⁴ *Abydos*, azi Avido Nagara Burun, oraș al Mysiei la Hellespont. *Sestos*, azi Bogalli-Kalessi, oraș al Thraciei la Hellespont, față în față cu Abydos, ambele celebre prin dragostea dintre Hero și Leandros, cîntată de Musaios în

poemul său. Vezi M. E. Grabari-Pachek, *Héro et Léandre et la ville d'Abydos chez Strabon*, „Archivo di Filosofia“, XXI, 1952.

⁵ *Lecton*, azi Cap Baba, promontoriu al Troadei.

⁶ Vezi nota 149. *Tenedos*, azi Tenede, insulă lângă coasta Troadei. Alexandria Troadei, azi Eski-Stambul, fostă Antigonă, întemeiată de Antigonos pe coasta de V a Troadei, în dreptul insulei Tenedos. Lysimach a dezvoltat-o și i-a schimbat numele în Alexandria.

⁷ *Canai* de lângă Assos, promontoriu în SV Mysiei la Golful Elaitic, azi Capul Colonna.

⁸ *Assos*, azi Asso, ruine lângă satul Beriam Kalessi, oraș la țărmlul eolic al Mysiei. *Adramyttion*, azi Edremit, oraș al Mysiei în punctul cel mai retras al golfului Adramyttenos. *Atarneus*, oraș eolic. Vezi nota 344. *Pitane*, oraș și port pe coasta eoliană a Mysiei, patria lui Arkesilaos academic.

⁹ *Hermos*, azi Gedis sau Ghiediz-Ceai, lângă Kyme, *Foceea* (Phocaea, azi Fokia). Orașe ale Ioniei la Golful Elaitic.

¹⁰ *Orestes*, fiul lui Agamemnon și al Clitemnestrei, trece drept primul care a condus o colonie eolică în Asia Mică.

¹¹ Personaj legendar, fiul lui Orestes și al Erigonei, a urmat la domnie în coloniile eolice întemeiate de el și de tatăl său în Asia Mică, după aproape 80 de ani de la cucerirea Troiei (sec. XII sau XI). De fapt, colonii grecești în Asia Mică nu se întemeiază înainte de sec. VIII.

¹² *Damasios* și *Archelaos*, fiii lui Penthilos, întemeietori legendari de colonii grecești în Lesbos și pe coasta Asiei Mici.

¹³ *Gras*, spune legenda, i-a așezat pe râul Granicos, în Frigia, apoi i-a trecut în Lesbos.

¹⁴ Munte în Locrida și peninsulă în Golful Corinthiac al Greciei. Grecii din părțile acestui munte au colonizat, în Asia Mică, orașul Kyme, de unde, Kyme Phriconis.

¹⁵ *Kyme*, zisă și *Kyme Phriconis*, azi ruine lângă Lamurtköi, cel mai mare din orașele Eolidei. Vezi și Herodot, I, 149.

¹⁶ Vezi Fr. Lasserre, *Die Fragmente des Eudoxos von Knidos*, Berlin, 1966.

¹⁷ *Priapos*, azi Kabuga, oraș al Mysiei, în NV la Propontida; vezi și Thucydides, VIII, 107. *Artake*, azi Artakieh, lângă Erdek, oraș al Mysiei aproape de Kyzicos.

¹⁸ Damastes, fr. 2 M II.

¹⁹ Charon din Lampsacos, fr. 8 M I.

²⁰ *Parion*, azi Kemer sau Komares, colonie a insulei Paros, port la Propontida. Vezi și Herodot, V, 117. *Praction*, oraș al Troadei probabil pe râul Practios (Bargus).

²¹ Vezi nota 360 la cartea a XII-a.

²² Ephoros, fr. 89 M I.

²³ *Zeleia*, oraș în nordul Troadei, vezi nota 213 la cartea a XII-a.

²⁴ Homer, *Iliada*, XIV, 283—4 trad. Murnu, 277/8.

²⁵ *Rhesos*, riu, azi Karati Ceai, și *Heptaporos*, „rîul cu 7 brațe“ (vezi nota 72); drumul ce duce din Pulchra la Melainai îl traversează de 7 ori, fapt menționat și de Homer, *Iliada*, XII, 19—20.

²⁶ Menționat de Homer, în *Iliada*, II, 824.

²⁷ *Gargaron*, vârful sudic al muntelui Ida al Troiei (Homer, *Iliada*, VIII, 48).

²⁸ *Gargara*, azi Cebni, oraș al Eolidei, situat pe un promontoriu al Golfului Adramytenos.

²⁹ Strîmtoarea de lângă Abydos, Dardanelele, celebră în antichitate prin podul de vase legat aici de Xerxes cînd a invadat Europa.

³⁰ *Idaios*, sau Adramytenos, golf al Mysiei, între promontoriile Lecton și Canai. În spațiul lui se află insula Lesbos.

³¹ *Iliada*, IX, 328.

³² *Lyrnessos*, oraș al Troadei la izvoarele rîului Euenos, la SE de Adramyttion; vezi Homer, *Iliada*, II, 690. *Pedasos*, oraș al Troadei pe Satnioeis, inexistent pe vremea lui Strabon, menționat de Homer, *Iliada*, VI, 21 și 35.

³³ *Eurypylos*, erou homeric troian. Vezi Homer, *Iliada*, II, 736.

³⁴ *Odiseea*, XVIII, 518.

³⁵ *Neoptolem*, fiul lui Ahile, născut și educat în insula Skyros, a ucis pe Eurypylos, fiul lui Euaimon, din Thessalia, vezi Homer, *Iliada*, XIX, 327; *Odiseea*, XI, 506.

³⁶ *Iliada*, IX, 129.

³⁷ *Iliada*, XX, 92.

³⁸ Homer, *Iliada*, II, 691, trad. Murnu, 679.

³⁹ *Briseis*, fiica lui Brises, preot în Lyrnessos în Troada, captiva lui Ahile luată de la acesta de Agamemnon, vezi Homer, *Iliada*, II, 690.

⁴⁰ *Mynes* și *Epistrophos*, conducătorii ostașilor din Lyrnessos. Vezi Homer, *Iliada*, II, 692.

⁴¹ Homer, *Iliada*, XIX, 295, trad. Murnu, 292—294.

⁴² *Chryseis*, fiica lui Chryses, originari din Chrysa, port al Troadei, vezi Homer, *Iliada*, I, 111.

⁴³ *Theba lui Aetion*, vezi *Iliada*, I, 366 (ionic homeric Eetion), oraș al Ciliciei.

⁴⁴ *Andromaca*, fiica lui Eetion, soția lui Nestor; vezi Homer, *Iliada*, VI, 371.

⁴⁵ *Placos* sau *Plax*, munte împădurit al Mysiei în apropiere de Theba Troadei, menționat de Homer, *Iliada*, VI, 396.

⁴⁶ *Iliada*, VI, 395.

⁴⁷ Homer, *Iliada*, XXII, 477 și urm. Trad. Murnu, 466 și urm.

- ⁴⁸ *Altes*, domn al lelegilor cu reședința la Pedasos pe Satnioeis; vezi *Iliada*, XXI, 86.
- ⁴⁹ Vezi Homer, *Iliada*, II, 826 și XX 407.
- ⁵⁰ Homer, *Iliada*, II, 816, trad. Murnu, 805 și urm.
- ⁵¹ *Iliada*, II, 819.
- ⁵² *Iliada*, XX, 83.
- ⁵³ *Pandaros*, fiul lui Lycaon, șeful lycienilor, vezi Homer, *Iliada*, II, 827.
- ⁵⁴ *Aphnei* sau „oameni cuprinși“, populație a Troadei, din preajma lacului Aphnitis.
- ⁵⁵ Homer, *Iliada*, II, 824 și urm., trad. Murnu, 813 și urm.
- ⁵⁶ *Percote*, azi Bergas, oraș al Troadei la E de Abydos, pe țărmul Hellespontului.
- ⁵⁷ *Asios Hyrtakidul*, stăpîn al Troadei și peste locurile vecine cu Abydos, menționat de Homer, *Iliada*, II, 835 și urm., trad. Murnu, 824 și urm.
- ⁵⁸ Homer, *Iliada*, IV, 499 și urm., trad. Murnu, 489 și urm.
- ⁵⁹ *Hiketaon*, tatăl lui Melanippos, fratele lui Priam; vezi Homer, *Iliada*, III, 147.
- ⁶⁰ Viteazul *Melanippus*, fiul lui Hiketaon, erou troian; vezi Homer, *Iliada*, VIII, 276.
- ⁶¹ Homer, *Iliada*, XV, 546 și urm., trad. Murnu, 539 și urm.
- ⁶² Vezi *Iliada*, II, 831.
- ⁶³ Stăpînii legendari ai insulei Cos și ai coastei asiatice din fața insulei.
- ⁶⁴ *Cilicia Thebaică* și *Cilicia Lyrnessis*, diviziuni ale Pamphyliiei incluse în Cilicia, în jurul orașelor Theba și Lyrnessos, întemeiate aici de cilicienii alungați din Troada, după Callisthenes, fr. 26 M.
- ⁶⁵ *Macaros*, oraș în Lesbos; vezi nota 253 la cartea a VIII-a vol. II.
- ⁶⁶ Homer, *Iliada*, XXIV, 543 și urm., trad. Murnu, 535 și urm.
- ⁶⁷ *Dryopi*, populație „barbară“ din Pelopones (Oitaia), strămutați lângă Abydos, în Dardanele.
- ⁶⁸ Homer, *Iliada*, II, 824 și urm., trad. Murnu, 813 și urm.
- ⁶⁹ Lacul *Aphnitis*, același cu *Daskylitis*, vezi nota 207 la cartea a XII-a.
- ⁷⁰ Homer, *Iliada*, II, 828 și urm., Murnu, 817 și urm.
- ⁷¹ *Tarsios*, riu în Mysia, menționat numai de Strabon în acest loc, identificat cu Kirk Getsid Su la SE de Biga.
- ⁷² *Heptaporos*, riu al Mysiei Troadei, ce curge pe lângă Troia; vezi Homer, *Iliada*, XII, 20. Corespunde probabil riului *Draco* al lui Procopius (Iustinian, 5, 2), care curge printre Nicomedeia și Nicaia, sau actualul Kirkgeetsid dintre Coskinia și Alabanda.
- ⁷³ *Nicomedeia*, vezi nota 106; *Nicaia*, capitala Bithyniei, nota 357, ambele la cartea a XII-a.
- ⁷⁴ *Pholoe*, azi Lola, platou muntos între Elida și Arcadia; din el izvorăște Selleeis. *Eleia* sau *Elida*, regiune în NV

Peloponesului. După numele Eleiei, urmează o lacună în text.

⁷⁵ Rîul *Sparthon*, necunoscut din altă parte.

⁷⁶ *Coskinia*, azi Cina, sat al Cariei. *Alabanda*, azi Arab Hissar, oraș al Cariei pe Cinar Aksu, afluent al Meandrului.

⁷⁷ Vezi nota 51 la cartea a XII-a.

⁷⁸ *Memnon*, fiul lui Tithon și al Aurorei, rege legendar al Etiopiei, vezi Homer, *Odiseia*, XI, 522. Mormîntul și satul lui, undeva în Troada, pe Aisepos. Distanța tumulului de gura rîului nu se mai cunoaște, datorită lacunei din text.

⁷⁹ În 334 î.e.n., pe Granicos.

⁸⁰ *Harpagia*, loc al Mysiei de N, între regiunea orașului *Kyzikos* și cea a orașului *Priapos*; de aici — spune mitul — a fost răpit frumosul *Ganymedes* de către *Zeus*, de unde și numele locului: gr. *harpágein* „a răpi“.

⁸¹ Cultul lui *Priap*, zeul grădinilor și al fecundității, constă din orgii, zise *Priapee*. Zeul era imaginat cu picioare și coarne de țap.

⁸² *Orneii*, locuitorii orașului *Orneai* din *Kynuria*, în *Argolida*, nu departe de *Corinth*.

⁸³ *Themistocles* (524—492 î.e.n.), strategul atenian în vremea războaielor medice, victorios la *Salamina* (480) asupra persilor; prin intrigile Spartei, fu ostracizat de concetățenii săi în 474/473, adăpostit, în 465/464, la *Artaxerxes I*, regele persilor, care i-a dăruit *Magnesia* de pe *Meandru*, *Lampsacos* și alte orașe ca resurse de trai. V. și R. J. Lenardon, *The Chronologie of Themistokles' Ostracism and Exile*, *Historia*, Wiesbaden, 5, 1956, pp. 401—409.

⁸⁴ *Orthanes*, *Conisalos* și *Tychon*, zei atici secundari, *Tychon* corespunzînd lui *Priap*.

⁸⁵ *Mygdonia*, vezi nota 206 la cartea a XII-a.

⁸⁶ *Callisthenes*, fr. 20 M, din *Istoria lui Alexandru*.

⁸⁷ *Adrastos*, rege legendar al *Argosului*, socrul lui *Polynice*, fiul lui *Oedip* și susținătorul războiului „Celor șapte“ contra *Thebei*. Templul *Adrasteiei* sau *Nemesis* este templul ridicat *Răzbunării*.

⁸⁸ *Pactye*, azi *Daghan Arslan*, oraș în *Chersonesul Thracic*.

⁸⁹ Arhitect din sec. III î.e.n.; a construit altarul de la *Parion* (*Strabon*, X, 5, 7), după ce a fost desființat sanctuarul lui *Apollon Actaios* și al *Artemidei* în *Adrasteia* din vecinătate.

⁹⁰ *Antimachos* la *Callisthenes*, fr. 20 M și la *Menecrates* fr. 3 p. 145 M.

⁹¹ *Ophiogenei* „neam născut din șerpi“, populație în *Hellespont*, vezi și *Elian*, *N.A.*, XII, 39.

⁹² *Psyllii Libyei*, așezați în jurul *Syrtei Mari*, erau vestiți imblinzitori de șerpi; au pornit război împotriva vîntului de miazăzi și au fost îngropați de vii în nisip (vezi *Herodot*, IV, 173).

⁹³ *Pitya*, azi Samelik, cap și oraș al Troadei, pe teritoriul orașului Parion, la Propontida.

⁹⁴ *Proconnesos*, azi Marmora, insulă și oraș în Propontida, vezi și Herodot, IV, 14. *Vechiul Proconnesos*, insulă apropiată de peninsula Kyzikos; *Noul Proconnesos*, insulă mai mare și ceva mai depărtată, la Propontida.

⁹⁵ Vezi I, 2, 10 și nota 232 la cartea I, vol. I.

⁹⁶ Adică culmile din preajma orașului mysian Tereia. Vezi Homer, *Iliada*, II, 829; τὸ Τηρεῖης ὄρος, la 40 de stadii (7,4 km) de Lampsacos.

⁹⁷ *Peirossos*, loc în care sînt munții kyzikenilor, vecini cu Zeleia, în NV Mysiei.

⁹⁸ Este vorba de *Kybele*, marea zeiță frigiană, zeiță a naturii, a vegetației. S-a propus interpretarea numelui ca τῆς 'Ρεας „loc al zeiței Rhea“ cu care se confundă *Kybele*. Colina pe care se află templul Mamei Zeilor, supranumită *Tereia*, pare să fie Jali Dagh la SE de Lampsacos.

⁹⁹ Azi Lampsaki, oraș pe coasta de NV a Troadei, numit anterior *Pityusa* „Cea cu pini“.

¹⁰⁰ *Callipolis*, azi Gallipoli, în peninsula turcească cu același nume.

¹⁰¹ Colonie milesiană. La Homer, *Iliada*, II, 828, orașul se numea Apaisos.

¹⁰² *Iliada*, II, 328.

¹⁰³ *Iliada*, V, 612.

¹⁰⁴ Colonie milesiană, azi Khemali, după Strabon altă așezare decît Colonai din Troada, la mare, vecină cu Achaion, proprietatea celor din Tenedos, deci situată mai la S. Ultima e menționată și de Thucydides, I, 131. *Kynos*, fiul lui Tennes, personaj legendar.

¹⁰⁵ *Anaximenes din Lampsacos* (a 2-a jumătate sec. IV î.e.n.), istoric și retor, elevul lui Zoilos și Diogenes din Sinope, profesor și însoțitor al lui Alexandru cel Mare. A scris trei lucrări de istorie: *Istoria universală* (12 cărți), de la origini pînă la lupta de la Mantinea (362 î.e.n.), *Philippica* (8 cărți) și *Alexandria. Fragmente*: FGr.Hist., 72, și C. Müller, *Scriptores Rerum Alexandri*.

¹⁰⁶ *Iliocolona*, în Pariana, sau pe teritoriul orașului Parion al Troadei, la Propontida, în apropiere de actualul Khemali.

¹⁰⁷ *Gergithion*, regiune viticolă în NV Mysiei, probabil în posesiunea troienilor. Orașul principal al regiunii Gergis.

¹⁰⁸ *Gergitha* sau *Gergis*, oraș în NV Troadei, nu departe de Lampsacos și foarte aproape de Marcaion. Primul nume al așezării a fost *Gergina*, apoi *Gergitha*. Azi ruine lângă Ballyk dagh. Locuitorii lui au fost strămutați la izvoarele Caicului (azi Bakyr-Ceai), de către Attalos II.

¹⁰⁹ *Gergiții* din regiunea orașului Kyme, în Troada, erau teucri și, în ultimă instanță, triburi trace; vezi Herodot V, 122; VII, 43. Ei aveau și un oracol, spune Athenaios, XII, 524 b.

¹¹⁰ *Kymaia*, regiunea oraşului *Kyme*, azi Sandili în Eolida.

¹¹¹ *Neoptolemos din Parion*, învăţat şi poet din sec. III î.e.n., autorul unui poem *Dionysia*, al unor lucrări de filologie şi gramatică. Lucrarea *Despre glosele homerice* i-a conferit atributul *Glosograf*ul.

¹¹² *Charon din Lampsacos*, logograf cu puţin anterior lui Herodot, autorul unor lucrări pierdute: *Persica*, *Analele din Lampsacos* etc. *Adeimantos*, retorul din Lampsacos, poate acelaşi cu cel menţionat de Diogenes Laertios în V, 57. *Metrodoros din Lampsacos*, prietenul lui Anaxagoras, s-a ocupat de interpretarea alegorică a lui Homer. Vezi F. Buffière, *Les Mythes d'Homère et la pensée grecque*, Paris, 1956. Un alt Metrodor din Lampsacos este prietenul şi adeptul lui Epicur (sec. IV—III î.e.n.). Despre bărbaţii iluștri din Lampsacos vezi Charon, fr. 6 M I.

¹¹³ *Idomeneus din Lampsacos*, filosof epicurean, discipolul lui Epicur şi autorul lucrării *Despre socratici*, sec. IV—III î.e.n. Leon mai puţin cunoscut.

¹¹⁴ Pentru grupul statuar şi Lysippos, făuritorul lui, vezi X, 2, 21 şi nota 215 la cartea a X-a, vol. II.

¹¹⁵ Homer, *Iliada*, II, 835 şi urm., trad. Murnu, 824 şi urm.

¹¹⁶ *Asios*, doi războinici troieni, Homer, *Iliada*, II, 837; XVI, 7, 17.

¹¹⁷ *Vechea Percote*, azi Bergas al Troadei, denumirea ulterioară a oraşului *Arisbe*, oraş al Troadei.

¹¹⁸ *Practios*, azi Bargas, riu al Troadei, menţionat şi de Homer, *Iliada*, II, 835. În legătură cu riuul *Selleeis*, menţionat la Homer, *Iliada*, II, 839, vezi încercări de identificare la A. Forbiger, *Handbuch*, II, p. 118.

¹¹⁹ *Iliada*, IV, 522. Kephisos, azi Mavronero, riu al Focidei.

¹²⁰ *Iliada*, II, 254. Riuul *Partheniu* sau *Parthenios*, azi Bartin-Su.

¹²¹ *Arisbe din Lesbos*, în cîmpia Methymnei, dispărută în vechime; menţionată şi de Herodot, I, 151.

¹²² Afluent al Hebrului (Măriţa).

¹²³ Kebrenii sînt thracii de pe riuul Arisbos din Eolida unde au existat un oraş şi un riu Kebren, menţiune făcută de Xenofon, *Hell.* 3, 1, 17.

¹²⁴ *Zidul Scaion*, fortăreaţă a Thraciei; *Porţile Skeie* ale Troiei în partea apuseană a oraşului. Vezi *Iliada*, III, 145.

¹²⁵ Thracii *xanti*, al căror nume provine de la Xanthia, regiune a Thraciei între Dicaia şi Maroneia. *Xanthos*, azi *Mendersu*. Vezi şi Homer, *Iliada*, XX, 74.

¹²⁶ *Arisbe*, oraş al Troadei, azi probabil Mussa, lângă riuul *Selleeis*.

¹²⁷ Vezi Homer, *Iliada*, X, 435 şi Euripide, *Rhesos*, argumentum.

¹²⁸ *Iliada*, XVI, 717.

¹²⁹ Vezi Herodot, I, 7—15.

¹³⁰ Despre promontoriul Gygas, în *Împrejurimile* orasului Abydos, în Dardanele, vezi A. J. van Winderkens, Γύγας, „Beiträge zur Namenforschung“, Heidelberg, 1957, pp. 171—172, care dă etimologia numelui Gygas, apropiindu-l de lit. guga „colină, pometi“, derivându-le pe amândouă de la *gug- din pelasgică, numele însemnând „colină“, „munte“, „virf“.

¹³¹ Vezi C. Hignett, *Xerxes' Invasion of Greece*, Oxford. Univ. Press, 1963.

¹³² Adică *Chersonesus Thracic*, azi peninsula Gallipoli. Χερσόνησος în greacă înseamnă insulă legată de continent, deci *peninsulă*.

¹³³ Loc lângă Sestos, unde se presupune că și-a debarcat Xerxes oștirea după trecerea Hellespontului în expediția sa contra grecilor, în timpul războaielor medice.

¹³⁴ Vezi Musaioi, *Hero și Leandros*.

¹³⁵ Despre reîntoarcerea lui Darius I din expediția scitică, vezi Herodot, IV, 141—143, și P. Alexandrescu, *Retragerea lui Darius din expediția scitică*, „Studii și cercetări de istorie veche“, VII, nr. 3—4, București, 1956.

¹³⁶ În VII, 51.

¹³⁷ Theopompos, fr. 6 M I (*Hellenica*, I).

¹³⁸ *Astyra*, sat și dumbravă închinată Artemidei Artyrene, în golful Adramytenos al Mysiei, în apropiere de lacul Sagra. Neidentificat.

¹³⁹ *Pactolos*, azi Sarabat sau Bagulet, riu al Lydiei, izvorăște din muntele Tmolos, trece pe la Sardes și se varsă în Hermos. *Tmolos*, azi Boz Dagh, munte al Lydiei, menționat de Homer, *Iliada*, II, 866.

¹⁴⁰ Homer, *Iliada*, II, 819 și urm., trad. Murnu 808 și urm. Vezi și Vergilius, *Aeneida*.

¹⁴¹ Homer, *Iliada*, XV, 425, trad. Murnu, 418.

¹⁴² Homer, *Iliada*, XX, 215 și urm., trad. Murnu, 207 și urm. Orașul poate fi același cu Dardanos (nota 130); eroul Dardanos, fiul lui Zeus, este strămoșul dardanilor; fiul său a fost Erichthonios care este tatăl lui Tros, eponimul Troiei.

¹⁴³ *Legile*, III, 677.

¹⁴⁴ Homer, *Odiseia*, IX, 109 și urm., trad. Murnu, 146 și urm.

¹⁴⁵ Homer, *Odiseia*, IX, 114 și urm., trad. Murnu 151 și urm.

¹⁴⁶ Homer, *Iliada*, XX, 216 și urm., trad. Murnu 208 și urm.

¹⁴⁷ *Ilos*, fiul lui Dardanos, Homer, *Iliada*, XI, 166, 372.

¹⁴⁸ Homer, *Iliada*, XI, 166 și urm., trad. Murnu 166 și urm.

¹⁴⁹ *Ilionul* sau *Troia*, cetatea din valea Scamandruului, aproape de coasta NV a Asiei Mici, cîntată de Homer, corespunde ruinelor descoperite de H. Schliemann pe dealul Hissarlık. Săpăturile întreprinse de Schliemann și Dörp-

feld (1870—1894) și mai târziu de o echipă americană, condusă de C. Blegen (1932—1938), au descoperit 9 faze principale ale fundației Troiei. Troia I de pe la mijlocul mileniului 3 î.e.n. corespunde culturii Yortan. Troia II din 2400—2200 î.e.n. în care Schliemann a descoperit comoara de aur a lui Priam. Pentru Troia homerică vezi C. W. Blegen, *Troy*, Londra, 1963—1966.

¹⁵⁰ Deci în secolul VI î.e.n.

¹⁵¹ În 449 î.e.n.

¹⁵² Antiochos III cel Mare, fiul lui Seleucos II, rege Seleucid (223—187 î.e.n.).

¹⁵³ Vezi fragmentele din lucrarea lui Demetrios Skepsios, *Catalogul troienilor*, la Gaede, fr. 21. Vezi și C. Müller, *FHG III*, p. 203.

¹⁵⁴ Hegesianax, fr. 10, M III.

¹⁵⁵ Quaestorul Fimbria, partizan al lui Marius, trimis în Asia ca locțiitor al consulului Valerius Flaccus, numit comandant în războiul antimithridatic în locul lui Sulla, răsculă armata împotriva generalului. Încrăzător în succesele sale în război, el parcurge toată Asia pedepsind pe partizanii lui Sulla. Urmărit, la rindul său, de oamenii consulului, el a fost silit să-și pună capăt zilelor.

¹⁵⁶ Consul roman în 86 î.e.n.

¹⁵⁷ C. Iulius Caesar pretindea că familia sa Iulia are ca strămoș pe Iulius Ascanios, fiul lui Aeneas. Această pretenție este susținută și de Vergilius, *Aeneida*, VI, 789 și urm., în onoarea lui Augustus. Atributul *divus* „divinul” l-a luat Caesar în timpul vieții, ca titlu de onoare. Mai târziu, prin acest titlu el se distinge de ceilalți „Caesari”.

¹⁵⁸ Callisthenes din Olynthos, discipolul lui Aristotel, istoric și filosof, sec. IV î.e.n., autorul *Hellenicelor*, din care se păstrează câteva fragmente. El a început să scrie *Istoria lui Alexandru*, pe care l-a însoțit în campaniile sale. Anaxarchos este probabil Anaxarchos din Abdera (cca 340 î.e.n.), filosof sceptic, discipolul lui Diogenes din Smyrna. Declară că nu știe nimic, nici chiar faptul că nu știe nimic. L-a însoțit pe Alexandru cel Mare în campaniile sale.

¹⁵⁹ Dardanos, azi Ceanak, oraș al Troadei, la N de Troia, la țărmul Hellespontului. De la el, numele Dardanelor.

¹⁶⁰ Rhodios, riu al Troadei între Abydos și Dardanos, afluent al Aisepului. Menționat și de Homer, *Iliada*, XII, 20. Hesiod, *Theog.*, 341.

¹⁶¹ Kynossema, numit și „Mormintul Hecubei”, este vârful promontoriului Chersonesul Thracic (azi Gallipoli), aproape de Madytos, în Dardanele.

¹⁶² *Iliada*, XII, 20.

¹⁶³ Consul și dictator roman, încheie în 85 î.e.n. cu Mithridates VI Eupator pacea de la Dardanos în condiții moderate.

¹⁶⁴ Azi poate Fren-Kevi, oraș al Troadei de lângă Dardanos. Vezi și Herodot, VII, 43.

¹⁶⁵ Lac al Troadei nu departe de Dardanos, menționat și de Ptolemaios, 5, 2, 3.

¹⁶⁶ Azi probabil ruinele de lângă satul Eryn-Köi, oraș al Troadei, nu departe de capul Sigeion.

¹⁶⁷ Statuia lui Aias Telamonianul se înălța pe un promontoriu în fața orașului Rhoiteion. Plinius, *Nat.Hist.*, V, 125, și Pausanias, I, 35, 3, oferă aceleași informații despre soarta ei ca și Strabon. Vezi *Iliada*, II, 527 etc.

¹⁶⁸ Este vorba de Cleopatra VII, „Cea Mare“, regina Egiptului 50—30 î.e.n.

¹⁶⁹ *Sigeion*, în locul actualului Ieni-Șer, oraș al Troadei, distrus de troieni.

¹⁷⁰ *Postul Aheilor*, situat la gura Scamandrului, în vecinătatea localității de azi Ieni Șer. „Tabăra Aheilor“ și „Stomalimne“ sau „Limanul“, în același loc. Menționate de Strabon după poemele homerice.

¹⁷¹ Despre *Protesilaion* și *Elaiussa* a vorbit în VII § 51, vezi și nota 616 la cartea a VII-a. Aici varianta *Elaiussa* pentru *Elaius* (Elaeunt) din cartea a VII-a.

¹⁷² Monumente, de fapt morminte, tumuli atribuite eroilor homerici *Patroclu*, prietenul lui Ahile, vezi *Iliada*, I, 345; *Antiochos*, fiul lui Nestor. Vezi *Iliada*, XXIII, 301.

¹⁷³ *Iliada* V, 642.

¹⁷⁴ *Hesione*, fiica regelui troian Laomedon, soția lui Telamon și mama lui Teucros. Legenda spune că Poseidon mîniat de Teucros pentru că acesta a refuzat să-i plătească ce i se cuvine pentru construirea zidului Troiei i-a trimis un monstru care a devorat pe troieni, Hesione, oferită aceleiași monstru, a fost salvată de Heracles, în schimbul caiilor lui Laomedon. Dar acesta a refuzat să dea caii după ce și-a văzut fiica scăpată. Heracles a organizat o expediție și a cucerit Troia dînd lui Telamin pe Hesione de soție.

¹⁷⁵ *Iliada*, V, 641.

¹⁷⁶ În XII, 8, 7.

¹⁷⁷ În Troada, în fața insulei Tenedos neidentificat.

¹⁷⁸ Regiune a Troadei, cu un oraș omonim întemeiat de Dardanos, lângă munții Troadei, în stăpînirea lui Aeneas. Vezi Homer, *Iliada*. XX, 216, V, 117; Thucydides, VIII, 104.

¹⁷⁹ Cimpie în jurul orașului Kebrene.

¹⁸⁰ *Kebrene*, azi ruine aprăpate de Dobgurlu, oraș al Troadei.

¹⁸¹ Mormîntul, spune legenda Oinonei, se află în regiunea Kebrenia a Troadei.

¹⁸² Homer, *Iliada*, XVI, 738, trad. Murnu, 708.

¹⁸³ *Skepsia*, cu orașul Skepsis, vecin cu Kebrenia (nota 2 la cartea a XII-a).

¹⁸⁴ *Antigon(e)ia*, oraș al Siriei întemeiat de Antigonos; vezi notele 172 la cartea a XV-a și 107 la cartea a XVI-a.

¹⁸⁵ „Cîmpia troiană“, la poalele Troiei, unde așază Homer dimbul *Batieia* (*Iliada*, II, 813), mormîntul eroului Aisyne-

tes (*Iliada*, II, 793), mormintul lui Ilos, fiul lui Dardanos (*Iliada*, XI, 166).

¹⁸⁶ Se referă la așezarea sătească descoperită și desemnată de arheologi prin termenul de Troia VII b 2.

¹⁸⁷ *Callicolone*, probabil actuala colină Karaguin.

¹⁸⁸ Homer, *Iliada*, XX, 51 și urm., trad. Murnu, 50 și urm.

¹⁸⁹ *Thumbra*, azi valca Thymbrek, cîmpie a Troadei; vezi Homer, *Iliada*, X, 430. Rîul Thymbrios, azi Kamara Su, rîu al Troadei, afluent al Scamandrului.

¹⁹⁰ Homer, *Iliada*, VI, 433 și urm., trad. Murnu, 429 și urm.

¹⁹¹ Homer, *Iliada*, IX, 352 și urm. trad. Murnu, 347 și urm.

¹⁹² *Sigeion*, azi Ienischehr, oraș și promontoriu al Troadei.

¹⁹³ *Eumaios*, erou homeric, porcarul lui Odiseu; vezi *Odi-seia*, XIV, 55.

¹⁹⁴ Homer, *Iliada*, XIV, 469, trad. Murnu., 645 și urm.

¹⁹⁵ *Odiseea*, XIV, 496.

¹⁹⁶ *Iliada* XX, 209.

¹⁹⁷ Erou homeric, vezi *Iliada*, XI, 57, trad., Murnu, 245 și urm.

¹⁹⁸ Invățătată alexandrină (menționată de Eustathios, la *Iliada*, II, 538), care s-a ocupat de Homer, la fel ca ceilalți confrăți ai săi din Alexandria. A scris *Comentarii la Iliada* lui Homer. Epoca nesigură. Aici o citează Demetrios din Skepsis.

¹⁹⁹ Fiul lui Priam, erou homeric; vezi *Iliada*, II, 791.

²⁰⁰ Homer, *Iliada*, II, 792 și urm. trad., Murnu, 780 și urm.

²⁰¹ *Iliada*, XXII, 105.

²⁰² Constructorul fortificației din Sigeion pe care a ridicat-o cu piatra provenită de la Troia, în timpul războiului dintre Atena și Mytilene, ambele pretinzînd Sigeion al Troiei, drept răsplată pentru ajutorul oferit odinioară lui Menelaos. Evenimentele s-au petrecut pe vremea Pisistratizilor, sec. VI î.e.n., și sînt relatate cu amănunte de Herodot, V, 94 și urm. Informația lui Strabon provine dintr-o polemică a lui Demetrios Skepsios contra lui Timaios.

²⁰³ Contemporan cu Pittacos (cca 600 î.e.n.), s-a luptat cu acesta în fruntea atenienilor pentru teritoriul Achilleitis, disputat de atenieni și de mytilenieni. În lupta dintre comandanți, Phrynon fu prins în plasă de Pittacos și ucis. teritoriul rămase Mytilenei, informează Diogenes Laertios, I, 74.

²⁰⁴ Unul dintre cei șapte înțelepți de pe la anul 600 î.e.n. A eliberat Mytilene de tirani, răsturnînd pe tiranul Melanchros din Lesbos, Diogenes Laertios, I, 74—81, spune că a compus elegii, vreo 600 versuri, și o carte în proză *Despre legi*.

²⁰⁵ Alceu I, frag. 32. (97) Bergk III, Traducerea și versificația Felicia Vanț-Ștef.

²⁰⁶ Tiran al Corinthului și înțelept. Vezi și nota 203.

²⁰⁷ Timaios, fr. 49 M I.

²⁰⁸ Sat al Troadei, aproape de promontoriul Sigeion, distrus încă în vechime.

²⁰⁹ Ephoros, fr. 89 M I.

²¹⁰ Thucydides, III, 42—49. Textul se referă la evenimentele anilor 428—427 î.e.n., când atenienii, părăsiți de aliații lor mytilenieni, cuceresc din răzbunare chiar orașul Mytilene.

²¹¹ Homer, *Iliada*, XIII, 363 și urm., trad. Murnu, 344 și urm.

²¹² *Iliada*, VI, 448.

²¹³ *Odiseia*, III, 130.

²¹⁴ Homer, *Iliada*, XII, 15, trad., Murnu 14.

²¹⁵ Homer, *Iliada*, VI, 92, și 273, trad., Murnu, 92.

²¹⁶ Homer, *Iliada*, IX, 455.

²¹⁷ *Iliada*, VI, 305.

²¹⁸ Textul este grav corupt în acest pasaj.

²¹⁹ Mare orator atenian, om politic și intendent al tezaurului public din timpul lui Alexandru cel Mare. S-a remarcat prin probitatea cu care a administrat averea statului. Pentru fragmentul citat, vezi *Discursul contra lui Leocrates*, 15. Troia a fost distrusă și fundația strămutată de cel puțin 9 ori, vezi nota 149.

²²⁰ *Sidene*, oraș al Troadei, pe Granicos, distrus de Croesus (sec. VI î.e.n.). *Glaukias*, tiran în Sidene pe vremea lui Croesus, necunoscut din altă parte. Arrian, *Anab.*, III, 11, 8, menționează, cu acest nume, un ofițer macedonean din armata lui Alexandru, la Arbela, în 334. Lui sau altuia cu același nume i s-a încredințat paza Roxanei și a fiului ei și al lui Alexandru (Diodor, XIX, 52), pe care apoi i-a ucis în 311 î.e.n. (Diodor, XIX, 105, 2).

²²¹ Oraș al Troadei pe Simoeis (azi Dumbresk), lângă actualul sat Dumbrekiöi. *Astypalei*, locuitori din Astypalaia, una din insulele Sporade.

²²² Hellanicos, fr. 145 M I. La fel, Eustatios, la *Iliada*, IV, 460.

²²³ Vezi nota 153.

²²⁴ Homer, *Iliada*, XXII, 147 și urm., trad. Murnu, 145 și urm.

²²⁵ Homer, *Iliada*, XXII, 149 și urm., trad. Murnu, 150 și urm.

²²⁶ Riu al Troadei, presupus a avea cursul dinspre NNV pentru a se vărsa în Scamandru. Neidentificat.

²²⁷ *Iliada*, XII, 20.

²²⁸ Fr. 13 la Athenaios, XV, 697 d.

²²⁹ *Melainai*, sat al Troadei, căutat spre identificare în actualul Mavris. *Cale Peuke*, „Pinul Frumos“, loc lângă actualul Egri Kaba Agalș, în Troada.

²³⁰ Rege în 241—197 î.e.n. Mare încurajator al artelor și fondatorul bibliotecii din Pergam. Attalos tatăl și Eumenes I erau frații eunucului Philetairos (vezi nota 110 la cartea a XII-a).

²³¹ *Malus*, loc al Troadei între Palaiskepsis și Achaios, udat de Caresos, neidentificat.

²³² *Cleandria*, loc al Troadei, vecin cu Gordos, ambele neidentificate.

²³³ Numele pare corupt, probabil *Aisepos*.

²³⁴ *Polichna*, oraș fortificat al Troadei, pe valea Aisepului, menționat și de Thucydides, VIII, 14, 23. *Alazonion* sau *Alazonai*, sat lângă Skepsis, pe valea Aisepului, probabil nume fictiv. Toate, în Mysia.

²³⁵ În XII, 3, 21.

²³⁶ Caresos, oraș al Troadei, pustiu pe vremea lui Strabon și riu al Troadei, menționat și de Homer, *Iliada*, XII, 20. Caresena, regiune vecină cu Dardania.

²³⁷ Homer, *Iliada*, II, 8, 5, 6.

²³⁸ *Catalogul Troienilor* este episodul *Iliadei*, II, 786—877, în care Homer enumeră șefii troieni și neamurile lor, participanți la războiul troian.

²³⁹ Azi Tenedo, insulă lângă coasta Troadei.

²⁴⁰ Templul lui *Apollon Smintheus* sau *Smintheion* este o construcție pseudodipterală cu 8×14 coloane; datează din secolul III î.e.n. Pentru versuri, vezi Homer, *Iliada*, I, 38, trad. Felicia Vanț-Stef.

²⁴¹ Insule vecine cu Tenedos și Cos din grupul Sporadelor, lângă țărmlul Troadei; vezi și Homer, *Iliada*, II, 677.

²⁴² *Ten(n)es*, eroul eponim al insulei Tenedos, fiul lui Kyenos și nepotul lui Laomedon. După moartea mamei sale, mama vitregă îl calomniează tatălui său, care își așază fiul și fiica, Henithea, într-un coș și-i aruncă pe mare. Coșul se opri la țărmlul insulei numită de atunci Tenedos, unde Tennes ajunge rege — spune legenda.

²⁴³ Este *Lariša* de lângă Hamaxitos, vezi nota 406.

²⁴⁴ *Chrysa Troadei*, vecină cu Achaios și Hamaxitos, cu un templu al lui Apollon Smintheus, pare a fi alta decât cea de lângă Theba Troadei. *Alexandria Troadei*, azi Eski-Stambul; *Hamaxitos*, oraș pe coasta Troadei, aproape de Alexandria Troadei și de promontoriul Lecton menționat și de Thucydides, VIII, 101.

²⁴⁵ *Kebrene*, vezi nota 180. Neandria, oraș al Troadei aproape de Alexandria; vezi și Xenophon, *Hellenica*, 3, 1, 16.

²⁴⁶ Cunoscut sculptor și arhitect grec (sec. V—IV î.e.n.) ale cărui opere au umplut Ionia, Attica, Beoția, Peloponezul. Cele mai importante: templul Athenei Alea în Tegea (395), ornamentele în relief ale coloanelor templului Artemidei din Efes (356—333 î.e.n.), partea de E a frizei Mausoleului din Halicarnas (după 352), statuile Apollon Kitharoidos din Rharnus (strămutate în templul lui Apollon de

pe Palatin), Hygia (340—330), Apollon Smintheus, Afrodita, Menade, Bacante etc. Vezi P.E., Arias, *Skopas*, 1952; „Quaderni e Guide di Archeologia, I, Roma; K. A. Neugebauer, *Studien über Skopas*, Berlin, 1913. H. Weber, *Zum Apollon Smintheus, Tempel in der Troas* (relativ la Strabon, XIII, 604, 48), în „Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts“: Examenul frizei și capitelului duc la situarea construcției templului spre sfârșitul sec. III î.e.n. Statuia cultului de care vorbește Strabon aici, realizată de Scopas, e mai veche și poate fi atribuită edificiului anterior al templului pe care îl cunoaștem.

²⁴⁷ Callinos, frag. 7 (6) Bergk II.

²⁴⁸ Heracleides Ponticul, v. FHG II p. 200, col II.

²⁴⁹ În XIII, 1, 63.

²⁵⁰ *Sminthia*, sărbători în cinstea zeilor Apollon și Dionysos ca distrugători ai șoarecilor de câmp care atacau roadele. Se țineau la Hamaxitos, pe coasta Troadei, la Parion în insula Paros, la Rodos și Lindos (în insula Rodos). Despre ele vorbește o inscripție din Lindos (IG XII, 1, 762) și Philomnestos, FHG, IV, 477.

²⁵¹ „Cîmpia Halesion“ („Cîmpia cu sare“) în Mysia, în apropierea promontoriului Lecton.

²⁵² Salinele *Tragasaion* de lângă Hamaxitos, în Troada, sînt menționate și de Stephanos Byzantinul.

²⁵³ Vezi nota 30. Homer îi așază pe lelegi, de fapt, în Caria, vezi *Iliada*, X, 429.

²⁵⁴ În VII, 7, 2.

²⁵⁵ Oraș al Troadei neidentificat, populat odinioară de lelegi; vezi *Iliada*, XXI, 86; Herodot, V, 121.

²⁵⁶ Homer, *Iliada*, XIV, 443 și urm., trad. Murnu, 436 și urm.

²⁵⁷ Homer, *Iliada*, VI, 34 și urm., trad. Murnu, 34 și urm.

²⁵⁸ Textul este corupt. Sensul acestei fraze pare să fie mai degrabă: „Riului Satnioeis i-au zis mai tîrziu Saphnioeis“, este vorba de un riu al Troadei.

²⁵⁹ Regiunea orașului *Antandros*; vezi nota 333.

²⁶⁰ Locuitorii din Neandria, oraș al Troadei la Hellespont; vezi Xenofon, *Hell*, 3, 1, 16.

²⁶¹ Vezi nota 332; Alceu, fr. 65(96) Bergk III.

²⁶² Vezi nota 28.

²⁶³ *Pyrrha*, promontoriu la golful Adramytenos al Troadei, în apropierea insulei Lesbos, vestit prin templul Afroditei.

²⁶⁴ *Alexandria*, azi Kaz, munte ce domină Antandros, în Troada.

²⁶⁵ *Aspeneus*, în Antandros, necunoscut din altă parte, după informațiile ce le deținem.

²⁶⁶ *Kisthene*, oraș depopulat, cu un port pe țărmul Eolidei, pe locul actualului Ghirin-kiöi.

²⁶⁷ *Perperene* și *Triarion*, sate ale Eolidei mai sus de Kisthene, necunoscute din altă sursă.

²⁶⁸ *Coryphantis*, lângă actualul Gomeci, între Adramyttion și Elatia. *Heracleia*, vecină și de aceeași origine cu precedentul.

²⁶⁹ *Attea*, poate *Attaleia*, oraș eolic între Heracleea și Atarneus în golful Elaitic dintre Mysia și Lydia.

²⁷⁰ Sensul numelui *Skepsis* este „vedere” și „înțelegere”.

²⁷¹ Vezi Homer, *Iliada*, II, 465; 7, 5; și II, 862.

²⁷² Vezi nota 32. Pentru versurile ce urmează vezi Homer, *Iliada*, XX, 188 și urm., trad. Murnu, 181 și urm.

²⁷³ Homer, *Iliada*, XIII, 460 și urm. trad., Murnu 440 și urm.

²⁷⁴ *Antenor*, erou troian, vezi Homer, *Iliada*, II, 822. Cuvintele lui Sofocle din continuare sînt citate de Strabon din tragedia acestuia *Antenorizii*, pierdută.

²⁷⁵ *Capy* sau *Caphyai*, azi *Kaphia*, orașel al Arcadiei, în Peloponez, aproape de Mantinea, azi ruinele de lângă Gioza.

²⁷⁶ *Aegesta* sau *Segesta*, vezi VI, 1, 3 și nota 36 la cartea a VI-a. *Elymos*, eroul eponim al elymilor, populație a Siciliei, menționată și de Thucydides, VI, 2. *Eryx*, azi S. Giuliano, munte al Siciliei (Herodot, V, 43); *Lilibaenum*, azi capul Boeo sau Cap di Marsala, în SV Siciliei.

²⁷⁷ Versiunea urmată de Vergilius, în *Aeneida*, și de Titus Livius, *Ab Urbe condita*.

²⁷⁸ Homer, *Iliada*, XX, 306 și urm. trad., Murnu 295 și urm. Versurile următoare redau o versiune a legendei urmată de Vergilius în *Aeneida*.

²⁷⁹ Vezi Diogenes Laertios, III, 46; *Neleus*, ibidem, V, 52, discipoli ai lui Theofrast (sec. IV—III î.e.n.). Neleus este elevul apreciat al lui Theofrast, moștenitorul bibliotecii acestuia și a lui Aristotel. De frica Attaliziilor din Pergam, mari bibliofili, Neleus îngropă cărțile în pivniță, unde au fost descoperite abia în 100 î.e.n. deteriorate. Achiziționate de Apellicon din Teos, filosof peripatetic mort prin 85 î.e.n., ele au fost copiate în 86 î.e.n., Sulla, ocupînd Atena, le transportă la Roma unde sînt revizuite și completate lacunele de către Tyrannion.

²⁸⁰ „Biblioteca din Pergam”, înființată de Attalos (rege 241—197), numără 200 000 volume pe timpul lui Marcus Antonius.

²⁸¹ Este vorba de *Straton* (cca. 269 î.e.n.). *Lycon* (99—225 î.e.n.) și *Demetrius* (cca 350—280 î.e.n.).

²⁸² În 87 î.e.n.

²⁸³ Vezi nota 495 la cartea I.

²⁸⁴ Crates din Mallos, nota 34, cartea I; Aristarchos din Samothrake, nota 356, ibidem.

²⁸⁵ Filosof, om politic și scriitor, supranumit și „Topograf” și „Calkedonianul”, contemporan cu Mithridates Eupator (sec. II î.e.n.).

²⁸⁶ *Andeira*, oraș legeg în Troada, lângă actualul munte At Kajassi, pe locul satului actual Derelu. *Pioniai*, oraș al Troadei, neidentificat, *Gargaris* sau *Gargaros*, oraș aproape

de culmea *Gargaron* a muntelui *Ida*; vezi *Quintus* din *Smyrna*, 10, 90.

²⁸⁷ Vezi nota 8 la cartea a XIII-a.

²⁸⁸ Chitarist și comic vestit, originar din *Atena*, a trăit cam între anii 410—360 î.e.n.

²⁸⁹ Originar din *Assos*, *Mysia*, a trăit între anii 331—232 î.e.n. La vârsta de 40 ani începe la *Atena* studiul filosofiei cu *Zenon*, noaptea ocupându-se de grădinărit pentru a putea trăi. A scris comentarii asupra doctrinei stoice, azi pierdute.

²⁹⁰ În *Cilicia* (289—209 î.e.n.) a fost discipolul lui *Cleanthes* și urmașul acestuia la conducerea școlii stoice. *Diogenes Laertios* îi atribuie 750 lucrări, din care azi nu se păstrează decât titluri și foarte scurte fragmente.

²⁹¹ Contemporan cu *Aristotel*, după unele versiuni, socrul filosofului, la care, după *Diogenes Laertios*, V, 3—9, *Aristotel* a stat trei ani (347—344 î.e.n.); vezi și E. Isac, *Aristotel*, cap. IV. București, Ed. Tineretului, 1959.

²⁹² Deci pe țărmul eolic al *Troadei*, în dreptul insulei *Lesbos*.

²⁹³ Vezi nota 365 la cartea a XII-a.

²⁹⁴ Slujitor credincios al lui *Artaxerxes Ochos*, apoi al lui *Darius*. A luat parte la bătălia de pe *Granicos* contra lui *Alexandru cel Mare*.

²⁹⁵ *Marta Sordi*, *La cronologia delle vittorie persiane e la caduta di Ermia di Atarneo*, in *Diodoro Siculo*, *Kokalos*, V, Palermo, 1959, pp. 107—118, arată că recucerirea de către perși a *Feniciei*, *Ciprului*, *Egiptului*, pe care *Diodor* din *Sicilia*, XVI, 40, 3—52, 8, o fixează între 351—348, datează de fapt din anii 345—344. Confruntând datele din *Strabon*, XIII, 1, 57 și din *Dionysios* din *Halicarnas*, *Ad Ammaeum*, 5, conchide că tot în acest an trebuie plasată căderea lui *Hermias*.

²⁹⁶ Tiran în *Mytilene* după *Melanchros*, sfârșitul sec. VII î.e.n. Este cunoscut numai din polemica sa cu *Alceu* (fr. 326, 332 L—P). Vezi și nota 377. Pentru locul citat, fr. 13 M IV.

²⁹⁷ *Hellanicos*, fr. 116 M I.V și *Macrobius*, *Saturnalia*, V, 20.

²⁹⁸ *Lamponia* sau *Lamponion*, oraș al *Troadei* menționat și de *Herodot*, V, 26; neidentificat.

²⁹⁹ *Miletupolis*, lângă actualul *Moalici* și *Hamamli*, oraș al *Mysiei* central-nordice.

³⁰⁰ *Homer*, *Iliada*, X, 428 și urm., trad., *Murnu*, 414 și urm.

³⁰¹ *Halicarnas* (*Halicarnassos*), azi *Bodrum*, colonie dorică pe coasta de SV a *Asiei Mici*, patria lui *Herodot* și a lui *Dionysios* din *Halicarnas*.

³⁰² *Pedasa*, în loc de *Pedasos*, oraș al *Cariei* unit ulterior cu *Halicarnasul*; patria eunucului *Hermotimos*, cinstit de *Xerxes* (vezi *Herodot*, VIII, 104—106).

³⁰³ *Myndos*, oraș al Cariei cu port, azi Sumişlov-liman; vezi și Herodot, V, 33. *Bargylon* sau *Bargylia*, azi ruine lângă satul Goverdsinlik, la golful Iasion (azi Mendeliah), oraș al Cariei.

³⁰⁴ *Mausolos*, satrap al Cariei (377—353 î.e.n.), soțul celebrei *Artemisa*, care în semn de prețuire i-a ridicat după moarte, în Halicarnas, renumitul monument funerar numit *Mausoleon*, socotit una din cele șapte minuni ale lumii. Prin construcția sa măreață, mormîntul este unul dintre importante produse ale artei elenice din secolul respectiv. Denumirea de „Mausoleu“ a devenit apoi termen comun pentru toate construcțiile monumentale similare. Vezi și nota 341 la cartea a XVI-a.

³⁰⁵ *Callisthenes*, fr. 23 M din *Istoria lui Alexandru*, la *Arrian*. Vezi și fr. 41. *ibidem*.

³⁰⁶ *Syangela*, oraș leieg în Caria, neidentificat.

³⁰⁷ Herodot, *Istoriei*, VIII, 104. În I. 175, Strabon susține că întimplarea relatată și în acel pasaj s-a petrecut de două ori.

³⁰⁸ *Pedason*, orașel în domeniul stratoniceilor, neidentificat. Singurul izvor. Strabon.

³⁰⁹ În XIII, I, 7; I, 49.

³¹⁰ Homer, *Iliada*, I, 366, trad., Murnu, 362. Pentru Theba Troadei, vezi nota 321.

³¹¹ Homer, *Iliada*, I, 366 și urm., trad. Murnu, 362 și urm. *Lyrnessos*, nota 32.

³¹² Homer, *Iliada*, II, 691, trad., Murnu, 679.

³¹³ *Mynes* și *Epistrophos*; vezi nota 40.

³¹⁴ Homer, *Iliada*, XIX, 295 și urm., trad. Murnu 292 și urm. *Briseis* este ostateca din *Lyrnessos* dăruită lui Ahile; pentru ea are loc cearta dintre acesta și Agamemnon.

³¹⁵ „Cîmpia Thebei“, în jurul orașului *Theba al Troadei*, în Mysia.

³¹⁶ În regiunea *Adramyttenei*, aproape de Theba. *Chrysa*, oraș și port al Troadei, cu un templu al lui Apollon; vezi Homer, *Iliada*, I, 37. *Killa*, oraș eolic al Troadei, cu un templu al lui Apollon *Killaios*; vezi Homer, *Iliada*, I, 38; Herodot, I, 149.

³¹⁷ *Killaios*, poate *Killos*, vezi Homer, *Iliada*, I, 38.

³¹⁸ *Killaion* din *Lesbos* și-a primit numele după *Killa* Troadei; vezi nota 316.

³¹⁹ În *Eolida*, între actualele așezări *Cebni* și *Kanaklu*.

³²⁰ *Daes din Collonai*, istoriograf al orașului de baștină (*Collonai*) de la începutul secolului IV î.e.n. După întemeierea Alexandriei Troas de către Antigonos și Lysimachos, *Collonai* a încetat să mai fie o localitate de sine stătătoare (vezi FHG, IV, 376).

³²¹ *Theba*, oraș al Troadei, menționat de Homer, *Iliada*, I, 366, și de Herodot, VII, 42 etc. Patria eroinelor *Chryseis* (*Iliada*, I, 369) și *Andromaca* (*Iliada*, VI, 396). Pentru templul lui Apollon *Smintheus*, vezi nota 246.

³²² Vezi nota 42.

³²³ Homer, *Iliada*, I, 432, trad., Murnu, 428.

³²⁴ Homer, *Iliada*, I, 439 și urm., trad. Murnu, 435 și urm. Este solia care redă tatălui său pe ostateca lui Agamemnon, pentru a scăpa oștirea de molimă.

³²⁵ *Iliada* I, 37.

³²⁶ Mormîntul lui Killos, vizitiul lui Pelops, un dîmb în apropierea templului lui Apollon Killaios de lângă Killa Troadei; vezi nota 316.

³²⁷ Vezi XIII, 1, 48.

³²⁸ *Erythreenii*, de fapt locuitorii orașului ionic Erythrai, azi Kisri, patria medicului Heracleides Herophileul. *Mimas*, munte în promontoriul vecin cu orașul. Numele muntelui pare corupt; s-a propus substituirea lui prin *Meliunt*.

³²⁹ *Apollon Erythibios-Erysibios* și explicația etimologică numai la Strabon, în acest loc.

³³⁰ *Apollon Pornopion* și explicația etimologică necunoscută din altă parte.

³³¹ *Porțile Lydiene*, oraș pe teritoriul localității *Adramyttion* în interiorul golfului Elaitic, fără urme.

³³² *Antandros*, azi Antandro sau ruinele de la Kanakli, oraș al Troadei; vezi și Herodot, V, 26; VII, 42.

³³³ „*Valul lui Ahile*“ gr. Ἀχιλλεῖος χάραξ, în Mysia, lângă Astyra.

³³⁴ Homer, *Iliada*, XXII, 479, trad., Murnu., 468. Despre Palcos, vezi nota 45.

³³⁵ Vezi nota 286.

³³⁶ Unul din strategii lui Mithridates Eupator, filosof academic, retor și avocat. Din atașament față de Mithridates, a luat întreaga conducere a consiliului de stat, l-a urmat pe rege în Pont, iar după prăbușirea acestuia, s-a lăsat să moară de foame.

³³⁷ Despre retorul *Xenocles din Adramyttion*, din curentul asianic, contemporan cu Cicero, nu se cunosc alte date decît cele transmise de Strabon.

³³⁸ Era un lac în Troada pe care Strabon îl califica Βαρπρωδης „cu gropi foarte adînci“, spre deosebire de Sagra, partea NV din Palus Maeotis în Chersonesul Tauric, calificat drept ἑλώδης „Mlaștină“.

³³⁹ *Palais*, sat în centrul Mysiei; neidentificat.

³⁴⁰ *Pitane*, azi Sanderli, oraș eolian al Mysiei, menționat de mai mulți autori; vezi Herodot, I, 149.

³⁴¹ Rîul *Euenos*, în Mysia, curgea pe lângă Pitane eolică; neidentificat.

³⁴² *Arkesilaos Academicul* (cca. 316—240 î.e.n.), fiul lui Seuthes (nume de origine tracă) din Pitane, conducătorul Academiei medii sceptice între 268/267—241/240 î.e.n.; prelegerile lui au fost publicate de discipolul său Pythodoros. Vezi S. Mekler, *Academicorum philosophorum Index Herculanensis*, Berlin, 1902. Diogenes Laertios, 28—45.

³⁴³ *Polemon*, (cca. 310 î.e.n.), al patrulea scolarh al Academiei de la 315/314 la 270/269 î.e.n.

³⁴⁴ Azi Mardalici, loc lângă Pitane, precum și oraș omonim al Eolidei lângă actualul Dikeli-köi.

³⁴⁵ Poseidonios fr. 52 M III.

³⁴⁶ Azi ruine la Ialva sau, după alte păreri, Kliseii.

³⁴⁷ *Canai*, azi satul Adșane sau Kanot, orașel al Mysiei la N de Pitane.

³⁴⁸ Azi Palaipyrgo, oraș al Locridei, cu colonia Canai, în Asia.

³⁴⁹ Azi Arginusi, trei insulițe în fața promontoriului Canai, în SV Mysiei.

³⁵⁰ Promontoriu al Mysiei pînă la care ține regiunea Canai cu un munte omonim, azi Kara-dagh.

³⁵¹ *Cane* sau *Canai* sau *Aiga*, azi Kara Dagh, munte pe promontoriul omonim, în SV Mysiei.

³⁵² Vezi nota 216 la cartea a XII-a.

³⁵³ Legenda spune că, ucigînd un mistreț care-i ceruse îndurare cu voce omenească și care se refugiase în sanctuarul Artemidei Ortosia, Teuthras fu pedepsit de zeiță cu lepră, de care a scăpat cu timpul.

³⁵⁴ Euripide, fr. 687 Dübner, din tragedia *Telephos*.

³⁵⁵ Rege legendar al Arcadiei, în Pelopones, transformat, împreună cu mama sa, în Constelația Urselor.

³⁵⁶ Homer, *Odiseia*, XI, 521 și urm., trad., Murnu, 696 și urm.

³⁵⁷ *Ketei*, supușii lui Eurypylos al lui Telephos, situați probabil în Mysia. Vezi Homer, *Odiseia*, XI, 521.

³⁵⁸ Vezi Homer, *Iliada*, II, 736.

³⁵⁹ La SV Mysiei, vărsîndu-se în alt Keteios și în altul, apoi în Caicos, care se varsă în Marea Egee în Golful Elaitic.

³⁶⁰ Fr. 66 (56) Bergk III.

³⁶¹ Euripide, fr. 922 Dübner. Marsyas, personaj legendar, fiul lui Olympos.

³⁶² Situat între muntele Killaion și Dindymene, corespunzînd unuia din actualii munți Demirdji-Dagh și Ak-Dagh.

³⁶³ „Cîmpia Apia” mai sus de „Cîmpia Thebei”, în Mysia, despărțită prin muntele Temnos de „Cîmpia Caystrului”.

³⁶⁴ Scurt afluent al Caicului, în Mysia, izvorînd din actualul Ak-Dagh.

³⁶⁵ Eshil, *Myrmidonii*, fr. 31 Ahrens.

³⁶⁶ Vezi nota 108.

³⁶⁷ *Sigrion*, azi Sigri, promontoriul nord-vestic al insulei Lesbos.

³⁶⁸ Azi Molivo, oraș vestit al insulei Lesbos, patria lui Arion, pe țărmul de NV al insulei.

³⁶⁹ Loc al Troadei la țărmul din fața insulei Lesbos.

³⁷⁰ Virful peninsulei Mytilen, care este sudic, dar nu „cel mai sudic” promontoriu al insulei Lesbos. Unii autori au substituit numelui Malea pe acela de Mytilene.

³⁷¹ Azi Mytilen, oraș vestit al insulei Lesbos.

³⁷² Sat în Lesbos, pe ogorul Methymnei, azi satul Bagece Köi.

³⁷³ Este golful central sud-vestic al insulei Lesbos.

³⁷⁴ Oraș din Lesbos, în fața promontoriului asiatic omonim, menționat de Thucydides, III, 18, probabil pe locul actualului Aias-Su, pe teritoriul Pera din Golful Galoni.

³⁷⁵ Alceu închină fratelui său Antimenides o odă, fr. 33 (67, 8) Bergk II.

³⁷⁶ Celebra poetesă din Lesbos, sec. VI î.e.n., născută la Eresos, ducându-și viața la Mytilene. A creat poezii de dragoste de o rară frumusețe, din care se păstrează numai o parte.

³⁷⁷ *Myrsilos* și *Melanchros*, tirani în Mytilene, Lesbos, spre sfârșitul sec. VII î.e.n., *Cleanactizii*, familie aristocrată puternică, din care se trage Myrsilos, disputându-și puterea cu Penthelizii. Vezi Alceu., fr. 20—21 Bergk și Diogenes Laertius, I, 74.

³⁷⁸ *Diophanes*, retor aflat în fruntea Mytilenei, în Lesbos. Exilat din patrie, probabil din anumite motive politice, el s-a dus la Roma unde a devenit (în 162 î.e.n.) profesorul lui Tiberius Gracchus. Împreună cu C. Blossius din Kyme, el a exercitat o mare influență asupra activității politice a lui T. Gracchus. De aceea, după moartea lui Gracchus, a fost și el ucis, în 132 î.e.n.

³⁷⁹ Potamon din Mytilene, retor sub Tiberiu la Roma. Vezi și Plutarh, *Alexandru. Lesbocles* și *Crinagoras*, retori din Mytilene, în vremea lui Strabon, mai puțin cunoscuți.

³⁸⁰ *Theophanes* din Mytilene, vezi nota 30 la cartea a XI-a.

³⁸¹ *Cn. Pompeius Macer*, fiul istoriografului Theophanes din Mytilene. Născut după moartea lui Pompeius Magnus, cam prin 45 î.e.n.; în 20 î.e.n. a fost procurator în provincia Asia și procurator al Siciliei.

³⁸² Conflictul dintre atenieni și mytilenieni, menționat de Strabon în acest pasaj, este relatat pe larg de Thucydides, III, 42—49.

³⁸³ *Eresos*, oraș pe coasta de V a insulei Lesbos, numit și azi Eresso sau Erissi.

³⁸⁴ *Phanias*, după informația lui Suidas este *Phanias* din Eresos (Lesbos), filosof peripatetic, discipol al lui Aristotel, contemporan cu Alexandru cel Mare. Opera sa menționată de Plutarh (fr. 8) pierdută. Fragmentele rămase se află în FHG II, p. 293.

³⁸⁵ Oraș al Insulei Lesbos, odinioară insulă, azi ruine, lângă Calai Limneonai. Vezi Thucydides, III, 18.

³⁸⁶ Vezi Herodot I, 23—24.

³⁸⁷ Poet melic din Antissa insulei Lesbos (sec. VII î.e.n.). Cîntăreț. A trăit mai mult la Sparta, a împămîntenit instrumentul barbitos, a inventat lira cu 7 coarde în loc de 4, a compus nomi și cîntece de petrecere etc.

³⁸⁸ Terpandru, fr. 5 Bergk III.

³⁸⁹ *Hellanicos*, istoriograf din timpul războiului peloponesiac (jumătatea a doua a sec. V î.e.n.). Opera sa, din care se păstrează titluri și puține fragmente, constă din lucrări de mitologie, istoriografie și *Istoria attică*. *Callias din Mytilene*, gramatic grec și unul din cei mai de vază bărbați ai patriei sale. Din *Comentariul* lui asupra poeziei poezilor din Lesbos azi nu se păstrează nici o urmă. Citat de Pamyphylus.

³⁹⁰ Pentru Timosthenes, vezi E. A. Wagner, *Die Erdbeschreibung des Timosthenes von Rhodos*, Leipzig, 1888.

³⁹¹ *Myonnesos*, azi *Hypsilobunos*, promontoriu la coasta ionică, cu un oraș omonim. *Proconnesos*, azi *Marmora*, insulă și oraș în Propontida. *Halonnesos*, insulă cu oraș omonim în Marea Egee.

³⁹² Templul lui *Apollon Gryneus* din *Gryneion*, port al Eolidei, menționat și de Xenophon, *Hellenica*, III, 1, 6.

³⁹³ *Pordoselene* sau *Poroselene*, insulă și oraș vecin cu *Hecatonnesos* și cu *Lesbos*. Neidentificată.

³⁹⁴ *Aspordenon* apoi *Asporenon*, azi *Geikli-Dagh*.

³⁹⁵ *Simonides*, fr. 21 (25) Bergk II.

³⁹⁶ *Aristofan*, *Pacea*, 1148.

³⁹⁷ *Homer*, *Iliada*, VI, 414 și urm., 421 și urm., trad., *Murnu*, 412 și urm., 418 și urm.

³⁹⁸ *Iliada*, III, 692; XIX 296.

³⁹⁹ *Homer*, *Iliada*, X, 428 și urm., trad., *Murnu*, 414 și urm.

⁴⁰⁰ *Homer*, *Iliada*, XIV, 443 și urm., trad., *Murnu*, 436 și urm.

⁴⁰¹ *Iliada*, XXI, 86; vezi nota 48.

⁴⁰² *Iliada*, XXI, 87.

⁴⁰³ *Homer*, *Iliada*, XXI, 84 și urm., trad., *Murnu*, 84 și urm.

⁴⁰⁴ *Homer*, *Iliada*, II, 840 și urm., trad., *Murnu*, 829 și urm.

⁴⁰⁵ *Larisa*, vecină cu *Hamaxitos*; vezi nota 631 la cartea a XI-a vol. II. *Larisa de lângă Efes*, sat în „Cîmpia Caystrului“, în regiunea de azi *Tirih*. *Larisa Phriconis* de lângă *Kyme*, sau aceeași cu *Kyme*, vezi nota 15. În fapt au existat mai multe, deoarece *Larisa* înseamnă „cetate“.

⁴⁰⁶ *Hippochoos*, erou homeric; vezi *Iliada*, XXIV, 251.

⁴⁰⁷ *Iliada*, XVII, 301.

⁴⁰⁸ Vezi nota 14.

⁴⁰⁹ *Neonteichos* sau „Zidul Nou“, azi *Ainadsjik*.

⁴¹⁰ Vezi nota 15 și *Herodot*, I, 149.

⁴¹¹ *Menecrates*, fr. 1 M II.

⁴¹² Comandant pelasg, menționat de Homer, *Iliada*, II, 842.

⁴¹³ Probabil actualul Haghios Ilias.

⁴¹⁴ Personaj legendar.

⁴¹⁵ Azi Ghiuzelhisar, oraș al Eolidei, nu departe de Kyme. Temnos, azi Menimen, oraș al Mysiei; vezi și Herodot, I, 149.

⁴¹⁶ *Hermagoras din Temnos*, autor de *Arte retorice*, 6 c. A trăit înaintea lui Molon (Quintilian, III, I, 16), fiind în plină activitate în jurul anului 150 î.e.n.

⁴¹⁷ *Magnesia* din jos de Sipylos, oraș al Lydiei pe Hermos, distrus de cutremur, lângă actuala Manissa sau Manachir.

⁴¹⁸ *Grynion*, orașel întemeiat de locuitorii Myrinei, în Eolida, cu un templu al lui *Apollon Gryneus* și un oracol, menționat și de Xenophon, *Hellenica*, 3, 1, 6. *Elaia*, oraș al Eolidei, menționat și de Plutarh, *Lucullus*, 4, situat în apropierea actualului Kilisseh-köi.

⁴¹⁹ Oraș al Eolidei situat între Kyme și Hydra, necunoscut din altă sursă.

⁴²⁰ Azi Cap Fokia sau Fouges, promontoriul Eolidei care creează Golful Elaitic cu promontoriul Canai.

⁴²¹ *Promontoriul Harmatus* al Eolidei cu un oraș omonim; vezi și Thucydides, VIII, 101, azi Mal Tepe Burun.

⁴²² Vezi nota 136 la cartea a XI-a.

⁴²³ „Portul Aheilor” între Myrina (azi Sandarlık) și Grynion, oraș al Eolidei cu un templu al lui Apollon și altarul celor 12 zei.

⁴²⁴ Fiul lui Peteos, erou homeric, șef atenian, a întemeiat Elaia Troadei din Golful Elaitic; vezi Homer, *Iliada*, II, 552.

⁴²⁵ *Lesbos*, oraș în Lesbos, vezi și Homer, *Odiseea*, III, 169.

⁴²⁶ *Ephoros*, vezi Studiul introductiv, vol. I, p. 92 și urm.

⁴²⁷ Vezi Studiul introductiv, p. 78, vol. I.

⁴²⁸ *Lucrări și zile*, 639 și urm., trad. Șt. Bezdechi, 633—634.

⁴²⁹ Vezi nota 450 la cartea a XII-a. Pentru versurile următoare, vezi *Iliada*, II, 814, trad., Murnu, 800 și urm.

⁴³⁰ Ephoros, fr. 89 M I.

⁴³¹ *Pergamul*, azi Bergama, oraș în NV Asiei Mici în Mysia, aproape de cursul Caicului, înfloritor pe vremea când era capitala Attalizilor, sec. III—II î.e.n.; vestit pentru biblioteca sa, înființată de Attalizi.

⁴³² *Lysimachos din Pella* (cca. 360—281 î.e.n.), ofițer superior al lui Alexandru cel Mare, apoi urmașul acestuia în Thracia (323). În alianță cu Seleucos I și Casandros, contribuie la victoria de la Ipsos (301) contra lui Antigonos I și Demetrios I. Două expediții în Macedonia (295 și 288) îl fac stăpîn și pe această regiune.

⁴³³ *Philetairos*, eunuc din Tiana; vezi nota 110 la cartea a XII-a.

⁴³⁴ *Tion* sau *Tieion*, oraș al Paflagoniei, menționat și de Lucian, *Alexandru*, 43.

⁴³⁵ *Arsinoe*, soția lui Lysimach, fiica lui Ptolemaios I, căsătorită prin 300 cu Lysimach, regele Thraciei, apoi cu Ptolemaios Keraunos, care a exilat-o în Samothrake (290), apoi cu fratele său, Ptolemaios Philadelphul.

⁴³⁶ *Agathocles*, cel mai virstnic fiu al lui Lysimachos și al fiicei lui Cassandros, ucis de propriul său tată, în 283 î.e.n., pentru ușoare bănuieli, în urma unor intrigi. Acesta este fiul lui Lysimach prins de Dromichaites la geți, pe la 300 î.e.n., și răscumpărat de tatăl său.

⁴³⁷ Lysimachos fu ucis de Seleucos Nicator în 281 î.e.n., iar acesta, de Ptolemaios Keraunos, în vara aceluiași an.

⁴³⁸ *Eumenes* este tatăl lui Eumenes I, rege în Pergam. Attalos este tatăl lui Attalos I (rege în Pergam), vezi nota 454.

⁴³⁹ Eumenes I, fiul lui Eumenes, (vezi nota 454 cartea XII) face cuceriri în Syria, incurajează artele.

⁴⁴⁰ *Antiochos Soter*, fiul lui Seleucos; vezi nota 248, cartea XI.

⁴⁴¹ Este vorba de Attalos I (vezi nota 230). *Achaios*, tatăl mamei sale.

⁴⁴² *Antiochos*, uzurpator seleucid. Biruie pe galati și-și ia titlul de rege al acestora. A luat parte la războaiele macedonene (I 212: II 211 î.e.n.) ca aliat al romanilor împotriva lui Philipp V, pînă la moartea sa (197 î.e.n.).

⁴⁴³ În legătură cu *Eumenes II Soter*, vezi nota 454.

⁴⁴⁴ Vezi nota 152.

⁴⁴⁵ *Perseus*, ultimul rege al Macedoniei (179—168 î.e.n.) înfrînt la Pudna de Eumenes și de romani (168 î.e.n.).

⁴⁴⁶ *Nikephorion*, dumbravă în Pergam pe care a sădit-o regele Eumenes II; poziție incertă.

⁴⁴⁷ *Attalos III Philometor*, vezi nota 454.

⁴⁴⁸ *Attalos II Philadelphul*, al II-lea fiul al lui Attalos și al Apollonidei din Kyzic (nota 454).

⁴⁴⁹ Este vorba de Alexandru Balas, din Syria, fiul lui Antiochos IV, aliat al lui Attalos II împotriva lui Demetrios I Soter; în 150 î.e.n. l-a biruit pe Demetrios și s-a căsătorit cu Cleopatra Thea, fiica lui Ptolemaios VI.

⁴⁵⁰ *Demetrios I Soter*, rege al Syriei (162—150 î.e.n.), a dus război cu iudeii, a cucerit Cappadocia (158) și a fost ucis de Alexandros Balas.

⁴⁵¹ Vezi nota 598 la cartea a VII-a, vol. II.

⁴⁵² *Diegylis*, rege trac biruit de Attalos II (vezi nota 448) a pustiit statele grecești învecinate și a comis acte de mare cruzime (Diodor, XXXIII, 14 și urm.).

⁴⁵³ *Nicomedes II Epiphanes*, rege al Bithyniei (cca. 150—128 î.e.n.) după ce și-a ucis tatăl, pe Prusias II, cu ajutorul

lui Attalos II i-a ajutat pe romani împotriva lui Aristonicos, fără să obțină Frigia Mare, cum a sperat.

⁴⁵⁴ *Attalos III Philometor* lasă romanilor regatul Pergamului în 133 î.e.n. printr-un testament; vezi *Inscr. Perg.* 249. Pentru o mai bună înțelegere a textului privind succesiunea Attalilor în Pergam, oferim următoarea schemă: Philetairos (eunuc)

are 2 frați:

Eumenes și Attalos + Antiochis fiica lui Achaios

↓
Eumenes I Attalos I Soter + Apollonis din Kyzic

(rege 263—241 î.e.n.) (rege 241—197 î.e.n.)

↓

↓
Eumenes II
(rege 198—157)
î.e.n.

↓
Attalos II
Philadelphul
Rege + tutore
159—138 î.e.n.

↓
Philetairos

↓
Arhenaïos

↓
Attalos III Philometor
(rege 138—133 î.e.n.)

⁴⁵⁵ *Mithridates*, fiul lui Menodotos, prieten cu Caesar și rege în Bospor. În 48 î.e.n. l-a însoțit pe Caesar în Egipt și l-a ajutat în Siria și Asia Mică. După bătălia de la Zela, Caesar i-a dăruit tetrahia troomilor; curînd apoi, el a primit regatul Bosporan al lui Pharnakes cu titlul de rege.

⁴⁵⁶ În Bospor, după plecarea lui Pharnakes, guvernatorul său Asandros s-a declarat independent și l-a ucis pe regele fugar. Atunci Mithridates, fiul lui Menodotos, a primit ordin de la romani să-l înlăture pe Asandros și să-i preia domnia, dar a căzut victimă lui Asandros.

⁴⁵⁷ *Pharnakes I*, (nota 134 la cartea a XII-a), rege în Bospor între 63—47 î.e.n.; în 48 î.e.n. el a obținut de la Caesar regatul Pontului și al Bithyniei.

⁴⁵⁸ *Apollodoros din Pergam*, profesorul lui Octavian (Augustus), autorul unui *Tratat de retorică*.

⁴⁵⁹ *Apollodoreii*, adepții lui Apollodoros din Pergam. *Theodoreii*, discipolii lui Theodoros din Gadara, profesor la Rhodos pe vremea lui Tiberiu, autorul mai multor lucrări importante ca *Despre puterea oratorului*. Apollodoreii și Theodoreii au format două curente rivale, ale căror discuții contradictorii au pasionat școlile de retorică greacă întreg secolul I e.n. și chiar mai târziu.

⁴⁶⁰ *Dionysios Atticul*, discipolul lui Apollodoros din Pergam menționat cu o culegere de epigrame erotice în *Anthologia Palatină*, V, 2—103.

⁴⁶¹ *Apollonia Lydiei*, la E de Pergam, corespunde ruinelor dintre satele Halikdi și Bullana, în Atlasul lui Kiepert.

⁴⁶² Azi Akhissar, oraș mysian sau lydian; atlasele îl trec în N Lydiei. Vezi și Plutarh, *Sulla*, 25.

⁴⁶³ *Apollonis*, probabil aceeași cu *Apollonia* Lydiei, la E de Pergam (vezi nota 461). *Apollonis din Cyzic* a fost soția lui Attalos I.

⁴⁶⁴ *Abait*, cei din *Abaeitis*, regiune de V a Frigiei Epicetetos, învecinată cu SE Mysiei.

⁴⁶⁵ Azi Sart, capitala Lydiei și reședința regilor lydieni de pe la 700 î.e.n. pînă la înrobirea persană, 547—546 î.e.n. situată pe Pactolos la poalele munților Tmolos.

⁴⁶⁶ Locuitori ai Lydiei. *Iliada*, II, 864; X, 431.

⁴⁶⁷ Vezi nota 139.

⁴⁶⁸ „Cîmpia Caystrului”, creată de aluviunile râului Caystros, azi Kara-Su și Kuciuk Meinder, rîu al Ioniei.

⁴⁶⁹ Vezi nota 139.

⁴⁷⁰ Despre averile fabuloase ale lui Croesus; vezi Herodot, I, 30.

⁴⁷¹ *Hyllos*, apoi *Phrygios*, afluent al Hermosului (azi Sarabad), rîu al Lydiei, vezi Homer, *Iliada*, XX, 392.

⁴⁷² *Istoriei*, V, 101.

⁴⁷³ „Muntele sfînt al Dindymenei” (Herodot, I, 80), adică al Kybeleii, este Dindymon din Kyzic (nota 369 la cartea a XII-a).

⁴⁷⁴ *Sardiana*, regiune a orașului Sardes, situată în centrul Lydiei, azi meleagurile Sartului.

⁴⁷⁵ Lacul *Gygaia*, azi Mermere (Homer, *Iliada*, II, 865), numit ulterior și Coloe; lîngă el, templul Artemidei Coloene.

⁴⁷⁶ *Iliada*, II, 864, trad., Murnu, 853—5.

⁴⁷⁷ După Homer, *Iliada*, XX, 385, oraș al Lydiei.

⁴⁷⁸ *Iliada*, VII, 231, trad., Murnu, 214.

⁴⁷⁹ Homer, *Iliada*, II, 783.

⁴⁸⁰ *Pythica*, I, 31.

⁴⁸¹ Populație vastă a Siriei, Mesopotamiei, Chaldeeii, Assyriei și a Elamului. Strabon îi identifică cu arimii, pe care îi consideră de neam syrian. Vezi muntele *Arima* la Homer, *Iliada*, II, 783.

⁴⁸² Callisthenes, fr. 30 M din *Istoria lui Alexandru*.

⁴⁸³ *Calycadnos*, azi Ghiuk-Su, rîu al Ciliciei pe care era situată Seleucia. Stîncă *Sarpedon* este un cap al Ciliciei în sudul Asiei Mici. *Corykion*, peșteră a Ciliciei, populată de arimi, poziție incertă. Munții *Arima*, azi Akdaj, în Cilicia.

⁴⁸⁴ *Alyattes*, tatăl lui Croesus, regele lydienilor (cca. 607—560 î.e.n.). *Sardes*, capitala Lydiei (vezi nota 465).

⁴⁸⁵ *Istoriei*, I, 93.

⁴⁸⁶ *Hypaipa*, azi ruine în satul Dobkiöi, oraș al Lydiei.

⁴⁸⁷ Callisthenes, fr. 21 M din *Istoria lui Alexandru*.

⁴⁸⁸ *Trerii* se pare că au fost compuși din două grupuri: unul occidental, așezat în Thracia centrală și Propontida, celălalt, oriental, care se separă de cimmericii după prîzna

ocupare a Sardesului, explică G. Wirth, *Zum Volksstamm der Treren*, Klio, Berlin XLIX, 1967, p. 47—52.

⁴⁸⁹ Callinos, fr. 5 Bergk II.

⁴⁹⁰ În 547/546 î.e.n. Croesus, fiind ultimul rege lydian, și Cyrus cel bătrîn, cuceritorul persan; vezi Herodot, I, 71—86.

⁴⁹¹ *Esoni* sau *Asioni*, după Demetrios Skepsios, neatestați în altă parte.

⁴⁹² *Iliada*, II, 461.

⁴⁹³ Distrus de marele cutremur din 17 î.e.n. din Asia Mică, Sardes a fost curînd restaurat cu ajutorul materialului acordat de împăratul Tiberius (Tacitus, *Annale*, II, 47).

⁴⁹⁴ Primul Diodoros Zonas, mai vîrstnic, cu mare trecere în timpul războiului mithridatic, autorul cîtorva epigrame (*Anthologia Palatină*, VI, 98, 106). Al doilea Diodoros a fost primul purtător de arme al lui Drusus. A trăit o vreme la Roma, a scris poezie lirică în stil vechi. Vezi FHG, III, p. 489.

⁴⁹⁵ Vezi nota 439 la cartea a XII-a.

⁴⁹⁶ *Philadelph(e)ia*, azi Allah-Sehr, oraș situat în partea central-estică a Lydiei.

⁴⁹⁷ Vezi nota 483 la cartea a XII-a.

⁴⁹⁸ Xanthos, fr. 4 M. I.

⁴⁹⁹ *Catana Siciliei*, azi Catania. Vezi V, 3, 13.

⁵⁰⁰ *Mesogis*, munte al Asiei Mici, se întinde de la Kelainai la Mycale, populat de frigi, mysi, lydieni, carieni și ionieni.

⁵⁰¹ Theopompos, fr. 290 M. I.

⁵⁰² „Cîmpia Kilbiană“, în Lydia, vecină de N a „Cîmpiei Caystrului“.

⁵⁰³ „Cîmpia Hircaniei“, sau „a lui Cyrus“, în N Lydiei, colonizată de persi.

⁵⁰⁴ „Cîmpia Peltină“, în Frigia, poziție incertă.

⁵⁰⁵ „Cîmpia Tabenă“, în jurul orașului Tabai, azi Damasc, în Frigia Mare, la hotarul cu Caria.

⁵⁰⁶ *Nysais*, regiune a orașului Nysa în Caria.

⁵⁰⁷ *Kibyrtis*, regiunea orașului Kibyra, azi ruine lângă Horzun-Ceai, în Frigia. *Cabalis*, regiune a Frigiei ocupată de lydieni, din care se trag kibyrații.

⁵⁰⁸ Vezi nota 512 la cartea a XII-a, *Plutonion* sau *Charonion*, nume comune după al zeilor infernului dat unor gropi deschise în scoarța pămîntului despre care se credea că duc în infern.

⁵⁰⁹ Gallii eunuci erau preoții Cybelei și nu au legătură cu neamul gallilor sau al celților.

⁵¹⁰ În XII, 8, 13.

⁵¹¹ *Antiochia de pe Meandru*, în Caria, azi ruine la confluența Meandrului cu Kara-Su.

⁵¹² *Diotrephes*, sofistul, originar din Antiochia de pe Meandru, discipolul retorului Hybreas, din prima jumătate a sec. I î.e.n.

⁵¹³ *Hibreas*, retor și agoranom, în Mylasa, sec. I î.e.n. Vezi și XIV, 2, 24.

⁵¹⁴ Populație a Lyciei; vezi Homer, *Iliada*, VI, 189 și Herodot, I, 173. *Cabalii*, populație situată între Lycia, Caria, Frigia și Pisidia; vezi Herodot, III, 90.

⁵¹⁵ Termessa cu colina Solymos aceeași cu *Termessos*.

⁵¹⁶ „Valul lui Bellerophon“, lângă *Termessos*, în Pisidia. „Mormântul lui Peisandros“, ibidem, doi eroi greci. Vezi *Iliada*, VI, 155 (Bellerophon); *Iliada*, XI, 122 (Peisandros).

⁵¹⁷ *Iliada*, VI, 184, trad., Murnu, 184.

⁵¹⁸ *Iliada*, VI, 203—204.

⁵¹⁹ Vezi *Antologia Palatină*, 9, 705.

⁵²⁰ Vezi nota 419 la cartea a XII-a.

⁵²¹ *Bubon*, unul din orașele tetrapolisului Kibyra, aproape de actualul Ebajik pe râul Horzun Ceai. *Balbura*, idem, azi ruinele Katara pe râul Katara-Su. *Oinoanda*, oraș al Lyciei, neidentificat. *Kibyra*, oraș al Frigiei, azi ruine la Horzun pe Horzun Ceai, afluent al lui Delamon Ceai.

⁵²² L. Moretti, *Le forze militari della Cibiratide e della Licia nel II—I secolo a.c.*, „Rivista di Filologia e d'Istruzione Classica“, Torino, XXIX, 1951, pp. 344—350, spune că Strabon a exagerat puterea militară a tetrapolisului și a Cibyrei, în particular.

⁵²³ *Moagetes*, ultimul tiran din Kibyra, alungat de Murena, deci sec. I î.e.n.

⁵²⁴ L. Licinius Murena, locotenent al lui Sulla, însărcinat cu conducerea celui de al doilea război antimithridatic (83—81 î.e.n.) și L. Murena fiul (pretor 65, consul 62 î.e.n.), delegat al lui Lucullus în Orient (69—68 î.e.n.).

⁵²⁵ *Isinda* sau *Isionda*, oraș în Sudul Pisidiei.

⁵²⁶ Vezi nota 413 și Apameia, nota 342, ambele la cartea a XII-a.

Cartea A XIV-A

¹ Istmul dintre Marea Pontică și Marea Issică corespunde porțiunii estice de la rădăcina peninsulei Asiei Mici.

² Azi ruinele de lângă satul Turbali, oraș al Ioniei între Efes și Smyrna, vestit prin vinul său renumit.

³ Promontoriu la S de Milet, la țărnuțul Cariei.

⁴ *Myus*, Myunt, azi ruinele de la Palacia, oraș ionic în Caria, menționat și de Herodot, I, 142. Era situat la S de gura Meandrului, la țărnuțul mării. Ruinele lui, azi, mai în interiorul ținutului, datorită aluviunilor Meandrului depuse la țărnuț.

⁵ *Mycale*, azi la fel, munte și promontoriu pe coasta ionică a Asiei Mici, în fața insulei Samos, formînd capul

Trogilion, celebru prin victoria navală a grecilor asupra perșilor, în 479 î.e.n.

⁶ Pherekydes, fr. 111 M I.

⁷ Personaj legendar.

⁸ Fiul lui Codros, rege al Atenei, personaj legendar al sec. VIII—VII î.e.n. Vezi Hellanicos, fr. III M I.

⁹ Vezi nota la cartea a XII-a.

¹⁰ Neleus, probabil este vorba de fiul lui Codros, nu de tatăl lui Nestor, pentru că pe vremea lui Codros, ultimul rege al Atenei, fixează tradiția colonizarea ionică în Asia Mică.

¹¹ Bătrînul șef al pylienilor în războiul troian; vezi Homer, *Iliada*, II, 591. Capitala patriei sale este Pylos în Pelopones. Există însă trei orașe Pylos în această peninsulă, în Truphyllia sau Arcadia, în Elida, în Messenia.

¹² Fiul lui Neleus, regele Elidei. Vezi și Herodot, I, 147. Personaje legendare.

¹³ Azi ruinele Ecclesia sau Xingi, oraș al Ioniei în regiunea Artis dintre Colophon și Teos. Andropompos, personaj legendar.

¹⁴ Azi ruine lângă Cilleh, oraș al Ioniei, patria lui Mimnermos, și Xenophanes. *Andraimon din Pylos*, întemeietorul legendar al Colophonului, este menționat de Homer, *Iliada*, II, 638.

¹⁵ Vezi nota 153. Pentru textul citat, vezi Fr. 10 (13) Bergk II.

¹⁶ Azi ruinele de la Samsun-Kalesi, oraș ionic la N de Milet: întemeietorii săi, eroi legendari, Aigyptos, fiul lui Neleus al lui Codros, și Philotas.

¹⁷ Teos, azi Sedcicik, oraș ionic, unul din confederația celor 12, situat în peninsula Clazomenai, vestit ca patrie a lui Anacreon și Apellicon. Augustus l-a dezvoltat. După întemeietorul lui legendar, Athamas, rege în Orchomenos, a fost numit de Anacreon *Athamantis*.

¹⁸ Anacreon, fr. 117 (130) Bergk III.

¹⁹ Nauclos, Codros, Apoicos, Damasos și Geres, personaje legendare, întemeietorii de cetăți.

²⁰ Azi Kisri, oraș al Ioniei, colonie beoțiană. Cnopus, fiul lui Codros, erou legendar.

²¹ Oraș vestit al Asiei Mici, cuprins în confederația ionică, în partea de S a coastei Mysiei, în golful Kyme, la gura Caicului. Inzestrat cu două porturi, Nuastathmos și Lamptera. *Philogenes*, personaj legendar.

²² Azi Vurla, oraș al Ioniei. Vezi Herodot, I, 16. *Paralos*, întemeietorul lui, menționat și de Platon, *Prot.*, 315 a.

²³ Odinioară Pityussa, cea mai nordică insulă ionică de lângă coasta Asiei Mici, cu un oraș omonim situat în E insulei. *Egertios*, colonizatorul ei, personaj legendar.

²⁴ *Samos* insulă lângă coasta ionică a Asiei Mici, la NV de Milet. Azi, în turcă, Susam Adassi. Capitala sa antică, la fel, Samos, azi ruine lângă Kira. Populată de lelegi, de

carieni, colonizată apoi de greci sub Tembrion și Procles, eroi legendari. A făcut parte din confederația ionică.

²⁵ Vezi nota 239 la cartea a XII-a.

²⁶ Poet liric din Efes, mijlocul sec. VII î.e.n., autor de elegii; vezi fr. 2 Bergk II.

²⁷ *Sisyrbe*, numele unei amazoane, după care unii efesieni se numeau sisyrbiți.

²⁸ Hipponax, fr. 47 (31) Bergk II.

²⁹ Culme ce domină Smyrna, numită odinioară muntele Prion, situat mai sus de Efes.

³⁰ *Opistholepria* este partea teritoriului orașului Efes, situată dincolo de Capul Lepra sau Prion, mai sus de Efes, deci la coasta ionică a Lydiei.

³¹ *Tracheia*, sau „Aspra”, regiunea deluroasă de lângă muntele Coressos, în vecinătatea Efesului, pe coasta ionică a Lydiei. Pentru Coressos vezi și Herodot, V, 100.

³² Izvor lângă Efes, în apropierea templului Athenei.

³³ Vezi nota 235 la cartea a XII-a.

³⁴ Mimnermos, *Nanno*, fr. 9 (12) Bergk II.

³⁵ Efesul și Miletul, vezi notele 40 și 116.

³⁶ Sanctuar la 30 km S de Milet, cu care era legat printr-o cale pardosită, pe marginea căreia se aflau statui și morminte. Templul, foarte vechi, a fost distrus de perși în 494 î.e.n. O nouă construcție uriașă s-a început în 300 î.e.n., dar nu s-a isprăvit pînă în epoca romană. Aceasta avea 118 × 60 m suprafață, avea o sală mare rotundă cu 10 × 21 coloane duble și 20 m înălțime. Oracolul de la acest templu, anterior grecilor, a fost legat de cultul lui Apollon în sec. VI î.e.n. Darius (spune Herodot, VI, 19) și nu Xerxes, l-a distrus, dar a fost reclădit de Alexandru cel Mare. Vezi Haussoulier, *La voie sacrée de Milet à Didymes*, „Recueil du cinquantenaire de l'École de Hautes-Études, Paris, 1921, Idem, *Classement chronologique des comptes de la construction du Didymeion*, „Revue de philologie d'histoire et de littérature ancienne”, I, 1919, pp. 175—226; III, 1920, pp. 248—277; *Didymes au I-es siècle avant J. Chr.*, III, 1921, pp. 45—62.

³⁷ *Branchizii*, castă sacerdotală în jurul templului lui Apollon din Didyme, Caria; Xerxes i-a deportat pe Branchizi în Sogdiana.

³⁸ În mijlocul orașului Milet au existat cheiuri cu porticuri în care se aflau: templul lui Apollon Delphinios, din sec. VII î.e.n. cu front dipteral, cu 6 × 10 sau 11 coloane; templul lui Apollon Didymeios, din 540—520 î.e.n.

³⁹ *Branchos*, personaj legendar din Delfi, iubit de Apollon și înzestrat de acesta cu darul profetiei. Este considerat fondatorul oracolului din Didyma, la S de Milet.

⁴⁰ Ephoros, fr. 32 M I. Vezi și Pausanias, VII, 2, 3. *Miletul*, metropola și podoaba Ioniei, a cunoscut o mare înflorire în sec. VII—VI î.e.n. Din cele 4 porturi ale sale menționate mai jos, 3 erau la V, unul la E, adînci de 200 m. Orașul se

situa la 800 m SV de actualul Kalabaktepe și cam cu 63 m mai înalt locul. Aici a înflorit filosofia materialistilor naivi. Pentru *Miletul Cretei*, vezi nota 453 la cartea X, vol. II.

⁴¹ Fr. 4 M, din *Hellenica*.

⁴² Oraș al Chersonesului Thracic între Alopeconnesos și Cardia, colonie milesiană, azi ruine în golful numit azi Fort Turken.

⁴³ *Abydos*, azi Avido, oraș grec pe țărmul Troadei în Dardanele. *Arisba*, azi probabil Mussa-Ceai, oraș al Troadei. *Paisos*, oraș și riu al Troadei, între Lampsacos și Parion. Toate, colonii milesiene în Asia.

⁴⁴ *Artake*, vezi nota 480 la cartea a XII-a. *Kyzicos*, nota 468, la cartea a XII-a. *Skepsis*, nota 221 la cartea a XII-a.

⁴⁵ Fr. 4 M., unde se menționează coloniile milesiene.

⁴⁶ Epitetul *Ulios* înseamnă de fapt „funest”; ca epitet al lui Apollon, acest cuvânt provine probabil din episodul mitic Apollon și Poseidon care, servind la regele Troiei Laomedon, s-au răzbunat pe el, deoarece le-a refuzat plata pentru serviciile aduse.

⁴⁷ *Odiseia*, XXIV, 402.

⁴⁸ Vezi *Studiul introductiv*, p. 82, vol. I.

⁴⁹ Vezi *Studiul introductiv*, p. 83, vol. I.

⁵⁰ Vezi *Studiul introductiv*, p. 85, vol. I.

⁵¹ Vezi *Studiul introductiv*, p. 91 și urm., vol. I.

⁵² Retor milesian, contemporan cu Strabon și poreclit *Glaukias*, învingător la concursurile de la Olympia, la proba de alergări, Olympiada 190 — an 17 e.n. Exilat de Pompeius, pentru că l-a ponegriț; a murit în exil.

⁵³ Alexandru cel Mare a cucerit *Miletul* în 334 î.e.n. și apoi i-a acordat libertatea.

⁵⁴ *Miletul* a fost cucerit de perși în 546 î.e.n. împreună cu Lydia. Încercarea *Miletului* de a scutura jugul persan (500—494 î.e.n.) s-a încheiat cu distrugerea sa de către perși (494) și cu ducerea în robie a populației.

⁵⁵ *Callisthenes*, fr. 22 M, din *Istoria lui Alexandru*.

⁵⁶ *Phrynichos*, poet tragic atenian din sec. VI—V î.e.n., autorul a 9 piese pierdute. I se atribuie introducerea rolurilor de femei în tragedie, folosirea măștii și a tetrametrului iambic. Se citează tragediile sale *Fenicienele* și *Luarea Miletului*. Ultima a stîrnit atîta jale în publicul spectator, încît autorul ei a fost pedepsit cu exilul. Vezi Herodot, VI, 21, loc. cit. FGr.Hist I, p. 69.

⁵⁷ Vezi și notița introductivă la cartea a XI-a, pentru probleme economice.

⁵⁸ *Lade*, insulă în fața *Miletului*, în Golful Latmicos, azi probabil alipită de continent prin aluviunile Meandrului. Vezi Arrian, *Anabasis*, I, 18 și urm.

⁵⁹ *Tragaiai*, insule situate lângă coasta Asiei Mici, în fața *Miletului*, sau țărmul din fața acestor insule.

⁶⁰ *Golful Latmicos*, anterior *Latmos*, la țărmul Cariei, în apropierea muntelui Latmos.

⁶¹ Azi ruinele de lângă lacul Baffi, oraș al Ioniei, numit anterior Latmos, după muntele vecin.

⁶² Latmos, același cu *Phtheiron* homeric, vezi *Iliada*, II, 868, azi Beșparmak Dagħ.

⁶³ Hecataios, fr. 227 M. I

⁶⁴ Homer, *Iliada*, II, 868.

⁶⁵ *Grion*, munte al Ioniei, desprins din Latmos, ramificație a muntelui de azi Beșparmak Dagħ.

⁶⁶ *Euromos*, azi probabil ruinele de la NV de Alabanda, oraș al Cariei nu departe de Milet. *Chalketor(es)*, oraș al Cariei în apropiere de Milet, neidentificat.

⁶⁷ Personaj legendar, tânăr vânător, din Elida sau din Garia, iubit de Selene. Vezi Platon, *Phaed.*, 72 b.

⁶⁸ *Pyrha*, oraș al Ioniei nu departe de Heraclea de sub Latmos și încă mai aproape de Milet. Menționată și de *Antologia Palatină*, 9, 161. Poziție incertă. A nu se confunda cu *Pyrha* din Golful Adramytenos; cartea a XII-a).

⁶⁹ *Magnesia de pe Meandru*, vezi nota 514 la cartea a XII-a. *Lampsacos*, azi Lampsaki, oraș al Troadei. Evenimentul menționat s-a petrecut în 479—478 î.e.n., când Themistocles, ostracizat, s-a refugiat la curtea persană.

⁷⁰ Poziție incertă.

⁷¹ Numele este frecvent în toponimia greacă, desemnând locuri despre care exista credința că au vreo legătură cu Infernul, cu Charon.

⁷² Vestit pentru înfrângerea definitivă a perșilor suferită pe mare în preajma muntelui, în august 479 î.e.n.

⁷³ Promontoriu al muntelui Mycale, numit azi Capul Sf. Maria, înaintînd de la coasta ionică spre insula Samos.

⁷⁴ Iar Beotia, după legendă, a fost colonizată de Cadmos fenicianul, și primul nume al Thebei a fost Cadme.

⁷⁵ Sec. VI î.e.n. Foarte bun orator și autor al multor vorbe de spirit. I se atribuie și versuri, în care își exprimă preceptele.

⁷⁶ *Hipponax din Efes*, poet liric, cca 540 î.e.n., refugiat la Clazomenai din cauza tiranilor Athenagoras și Comas. El este considerat inventatorul poeziei iambice; a mai compus trohei, epode, o parodie în hexametri (Fr. 77 D). Se păstrează vreo 80 de fragmente. Despre Bias din Priene, vezi Fr. 69 Bergk II.

⁷⁷ Insuliță lângă promontoriul omonim al muntelui Mycale, vezi nota 73.

⁷⁸ Pină la promontoriul *Sunion* al Atticei.

⁷⁹ *Icaria*, azi Nikaria, insulă a Mării Egee, între Samos și Pathmos. *Corassiai*, azi Furni și Krusi, insule la apus de Icaria.

⁸⁰ Stîncile *Melantioi* din Marea Egee, menționate și de Apollonios din Rhodos, 4, 1707, se aflau în jurul insulei Thera din SE Peloponesului.

⁸¹ Lipsesc alte date.

⁸² Promontoriul de E al insulei Samos, cu un templu, față cu Mycale de pe coasta ionică.

⁸³ Insuliță în fața templului lui Poseidon din Samos, neidentificată.

⁸⁴ Odinioară *Parthenios*, riu al insulei Samos; vezi nota 190 la cartea a X-a, vol. II

⁸⁵ *Templul Herei din Samos* (Hecatompedos I) „100 picioare” lungime, din secolul X î.e.n.; în sec. VII î.e.n. se clădește Hecatompedos II. În 570 î.e.n. *Rhoicos* din Samos reclădește Heraionul ca un colos monodipteral de 52×105 m, cu peristasis dublu de 104 coloane, circa 18 m înălțime, o cella și un pronaos.

⁸⁶ *Myron din Eleutherai*, sculptor în culmea creației prin 420 î.e.n. Lucrările sale de seamă: *Discobolul*, grupul statuar *Athena-Marsyas*, grupul *Erechtheus*, *Eunolpos* de pe Acropole, statuile colos din Samos: *Zeus*, *Athena*, *Heracles*; statuia lui *Apollon din Efes și Agrigent* etc. E. Buschor, *Gruppe des Myron*, „Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, München, LXVIII, 1953 (1956) pp. 51—62, arată că soclul unei ofrande votive în Heraion din Samos este identificat ca fiind al aceluia care suporta grupul atribuit lui Myron, descris de Strabon, XIV, 1, 14.

⁸⁷ Insula *Samos*, denumită odinioară *Parthenia*, după râul *Parthenios*, același cu *Imbrasos*; apoi *Anthemus* (-unt), nume epitet, „Cea înflorită”, precum și *Metamphyllos*, „Cea înfrunzită”. Azi Samo.

⁸⁸ Promontoriu al insulei Samos, numit azi Capul Samos sau Capo Dominico.

⁸⁹ Promontoriu al insulei Icaria, înspre promontoriul *Ampelos*.

⁹⁰ Muntele *Ampelos* din Samos se numește azi *Karvunis*.

⁹¹ *Polycrates*, tiran în Samos, la început, împreună cu frații săi, *Pantagnotos* și *Syloson*, apoi între cca 538—522 î.e.n., singur. A creat din Samos o forță militară, mai ales navală, încît ajunseseră sub controlul său numeroase insule din Marea Egee și coastele Asiei Mici (Vezi și Herodot, III, 39—46, 120—126, 139—147).

⁹² Este vorba de *Amasis* sau *Ahmes*, 569—525 î.e.n., ultimul mare rege din dinastia Saită. Vezi întreaga poveste de aici la Herodot, III, 40—43.

⁹³ *Anacreon*, poet liric din Teos, mijlocul sec. VI î.e.n. Sub oprirea persană, și-a părăsit patria și s-a dus la *Abdera* (cca 545 î.e.n.). Mai târziu, s-a stabilit la curtea lui *Polycrates*, tiranul din Samos. Aici, fr. 6 Bergk III.

⁹⁴ *Pythagoras din Samos* (*Pythagora*), născut 570/560 î.e.n., filosof grec, care, în timpul tiraniei lui *Polycrates* (530—525), a plecat din Samos în Egipt și *Babylon* să studieze, apoi s-a stabilit în Italia, la *Crotona*, unde a deschis o școală în care discipolii erau acceptați după o lungă ucenicie. *Pythagoras* a îmbrățișat toate științele vremii sale, remarcându-se mai ales în aritmetică, geometrie, astrono-

mie și muzică. În morală, susținea că binele moral este unitatea, răul, diversitatea, justiția este egalitatea.

⁹⁵ *Syloson*, fratele tiranului Polycrates. Înlăturat de frațele său de la cârmă, se refugiază în Egipt, unde îl cunoaște pe viitorul Darius I, pe atunci comandant în oastea lui Cambyses, dându-i mantia sa de purpură (530/522). După moartea lui Polycrates, Syloson este răsplătit de Darius, ajuns rege al persilor, cu tirania în Samos, cca 520/515 î.e.n. Vezi Herodot, III, 139 și urm.

⁹⁶ În 440—439 î.e.n.

⁹⁷ *Epicur*, întemeietorul epicureismului, 341—270 î.e.n. A studiat cu platoniceul Pamphilos de la vârsta de 14 ani, apoi în Teos (327—324 î.e.n.), cu Nausiphanes, adept al lui Democrit; în 323—321 este efeb la Atena. A întemeiat o școală la Lampsacos, apoi la Atena (309), unde a cumpărat o grădină în care membrii școlii locuiau în comun. A scris 300 de volume, toate pierdute. Mai importantă: *Despre natură*, 37 c., care tratează problemele de bază ale filosofiei epicureice, cunoscute azi prin poemul lui Lucretius, *De rerum natura*.

⁹⁸ *Menandru*, poet comic din Atena, cca 342—290 î.e.n., autorul unui mare număr de comedii în genul noii comedii, în care se prezintă tabloul viciilor și al ridicolului. Nu se păstrează decât fragmente și titluri ca: *Dyscolos sau Mizantropul*, *Epitrepontes*, *Perikeiromene*. A servit ca izvor de inspirație lui Plaut și lui Terentius.

⁹⁹ *Creophylos*, rapsod și poet din Samos, prieten al lui Homer. Vezi Platon, *Republica*. 600 b.

¹⁰⁰ Poemul „Luarea Oichaliei”, azi pierdut, atribuit lui Homer sau lui Creophylos din Samos. Plutarh, *Lysias*, 23.

¹⁰¹ Callimach, *Epigrame*, VI, 4 Cahen.

¹⁰² Dascăl al lui Homer, vezi I, 2, 10 și nota 232 la cartea I, vol. I.

¹⁰³ Parte a Mării Egee între Cyclade și Caria.

¹⁰⁴ *Icaria* sau *Icaros*, azi *Nikaria*, una din insulele Ciclade, între Samos și Pathmos. Numele, spune legenda, provine de la Icar, fiul lui Daedal, căzut aici când i s-au topit aripile. Insula Icaria avea un templu al Artemidei Tauropolis, unde zeitei i se aducea același cult ca în Taurida.

¹⁰⁵ *Histoi*, loc de acostare la țărmul vestic al insulei Icaria la Marea Icarică.

¹⁰⁶ *Oinoe*, orașel în insula Icaria, neidentificat. *Dracanon*, orașel, azi Pyrgos, într-o peninsulă omonimă, azi *Phanari*, a insulei Icaria; vezi și Theocrit, 26, 33, și Diodor din Sicilia, 3, 65.

¹⁰⁷ *Cantharion*, promontoriu al insulei Samos cu o colină pe coasta de vest a insulei.

¹⁰⁸ *Panionion*, loc pe țărmul efesian unde se țineau *Panioniile*, adică sărbătorile comune ale tuturor ionienilor, în cinstea lui Poseidon Heliconios. Templul lui Poseidon Heliconios de aici, după informația lui Strabon din VIII, 7, 2,

a fost înghițit de mare odată cu Helike, în 373 î.e.n. Despre jertfa Panionică vorbește și Homer, *Iliada*, XX, 403 și urm.

¹⁰⁹ În VIII, 7, 2.

¹¹⁰ Oraș ionic, azi Scala Nova, situat pe țărmul lydian, aproape de Efes.

¹¹¹ Oraș al Ioniei, la sud de Efes. Vezi și Plinius, *Nat.Hist.*, V, 114.

¹¹² Vezi nota 214 la cartea a XII-a.

¹¹³ *Artemis Munichia*, templu, azi în ruine, aflate între Ayasalik și Scala Nova (Neapolis).

¹¹⁴ *Portul Panormos*, în ținutul Miletului, aproape de Efes, menționat și de Herodot, I, 158 și de Thucydides, VIII, 24. Aici se afla templul Artemidei din Efes.

¹¹⁵ Sau *Artemision*, una din cele 7 minuni ale lumii, din care și azi se păstrează câteva ruine; a fost construit prin 560—500 î.e.n. de Chersiphron din Cnossos; distrus de un incendiu, a fost reconstruit mai mareț de arhitectul Deinocrates. Vezi nota 130 la cartea a XIV-a. Templul a fost ridicat la poalele actualei coline Ayasolik.

¹¹⁶ Vezi nota 198 la cartea a XII-a. Vechea sa poziție, de care vorbește Strabon puțin mai departe, era la N de Efesul ulterior. Celebru prin templul Artemidei, opera lui Deinocrates.

¹¹⁷ *Ortygia*, dumbravă de chiparoși pe țărmul mării, lângă Efes, udată de riul Kenchrios.

¹¹⁸ *Kenchrios*, riul al Lydiei, curge prin Dumbrava Ortygiei, nu departe de Efes.

¹¹⁹ *Ortygia*, în mitologia greacă, este sora Latonei și doica lui Apollon și Artemis.

¹²⁰ *Solmissos*, munte ce domină Dumbrava Ortygia, azi un deal, la coasta ionică a Asiei Mici.

¹²¹ Vezi X, 3, 11 și notele 309, 310 la cartea a X-a, nota 606 la cartea VII, toate în vol. II.

¹²² Vezi nota 246 la cartea a XIII-a.

¹²³ Oraș ionic pe riul Caytros.

¹²⁴ Vezi nota 8 la cartea a XIV-a, una din metropolele Asiei Mici. În antichitate situat la mare, azi cam la 6 km în interior. Dominat de două coline, Pion și Coressos, azi Bülbül-dagh și Panjir-dagh, Efesul a fost vestit prin faimosul Artemision sau templu al Artemidei, una din minunile lumii antice. Lysimach i-a schimbat numele în *Arsinoe*, în 296 î.e.n.

¹²⁵ Sanctuar al Athenei în Efes. *Hypelaios*, izvor în Efes, puțin cunoscute.

¹²⁶ *Coressos*, azi Bülbül-dagh, munte în apropiere de Efes, în Ionia, vezi și Herodot, V, 100.

¹²⁷ *Chersiphron* din Cnossos, Creta, și fiul său, *Metagenes*, au fost primii arhitecți care, între anii 560—cca 500 î.e.n., au construit marele templu de marmoră *Artemision din Efes*, căruia regele lydian Croesus i-a pus coloanele.

În 356 î.e.n., un oarecare Herostratos l-a incendiat (pentru a-și crea renume), după care templul a fost reconstruit de arhitectul Deinocrates, vezi nota 130, cartea a XIV-a.

¹²⁹ Artemidoros, fr. 126 b Stiehle.

¹²⁹ *Timaios din Tauromenion*, istoric din sec. IV—III î.e.n., fiul lui Andromachos, discipolul lui Isocrates și Philiscos. A scris *Istoria Sicilienilor* și *Istoria lui Pyrrhus*, din care se păstrează fragmente geografice și etnografice; o altă lucrare este închinată învingătorilor la Olympia. Istoriile sale vădesc o grijă deosebită pentru cronologie, cu totul nou pe atunci, subordonând evenimentele narate Olympiadelor. Vezi fr. 136 M I.

¹³⁰ Arhitect macedonean în slujba lui Alexandru cel Mare, sec. IV î.e.n., autorul proiectului fantastic de a făuri chipul lui Alexandru prin cioplirea muntelui Athos. Alte două proiecte, construirea templului Artemidei din Efes (vezi nota 115 la cartea a XIV-a) și a orașului Alexandria în plan ortogonal, l-au făcut celebru.

¹³¹ *Athos*, munte de 2033 m înălțime, în S peninsulei Akte a Chalchidiceii, azi Hagion Oros.

¹³² Praxiteles, vezi nota 259 la cartea a IX-a, vol. II.

¹³³ Maestru făurar în bronz, autorul unor opere de artă menționate de Strabon în acest loc și de Plinius, *Nat.Hist.*, 91. Epocă necunoscută.

¹³⁴ *Preoții Megabyzi* ai templului Artemidei din Efes, eunuci menționați și de Xenophon, *Anabasis*, 5, 3, 6; Plutarh, *M.*, 58 d.

¹³⁵ Vezi nota 442 la cartea a XIII-a.

¹³⁶ *Caystros*, azi Kara Su și Kuciuk Meinder, riu al Ioniiei.

¹³⁷ *Heraclit Obscurul* din Efes, cca 550—480 î.e.n., filosof presocratic celebru, care a susținut mișcarea veșnică a materiei în univers, identificînd elementul primordial cu focul.

¹³⁸ *Hermodoros din Efes*, filosof din sec. V î.e.n., izgonit de concetățenii săi, în 450 î.e.n.; el se refugiază la Roma, unde colaborează la formularea Tablei celor 12 legi.

¹³⁹ Heraclit, fr. XL M II. Vezi și FHG III, p. 244.

¹⁴⁰ Vezi nota 76.

¹⁴¹ *Parrhasios*, pictor din Efes, cca 420 î.e.n., autorul unor valoroase capodopere, ca tabloul alegoric *Poporul atenian, Meleagru și Atalanta*, cumpărat de Tiberius. Era rivalul lui Zeuxis. *Apelles*, pictor din Efes (sau din Cos, sau poate din Colophon), discipolul lui Pamphylos, în plină înflorire pe la 332 î.e.n. A trăit la curtea lui Alexandru cel Mare, apoi a lui Ptolemaios. Dintre operele sale merită amintite *Alexandru tunind*, *Afrodita adormită*, *Venus Anadyomene*, *Antigonos*, expus în templul lui Aesculap din insula Cos.

¹⁴² Cca 100 î.e.n., om politic și geograf. Opera sa de căpetenie, *Geographumena* (11 cărți), este compusă în formă de periplu, cuprinzînd Europa (1—6), Lybia (7) și Asia, inclusiv Egiptul (8—11). Fragmente: R. Stiehle, *Der Geo-*

graph Artemidoros von Ephesos, *Philologus*, 11, 1856, pp. 193—244. V și R. Daebritz, *De Artemidoro Strabonis auctore*, 1905; C. Hagenow, *Untersuchungen zu Artemidoros Geographie des Westens*, 1932.

¹⁴³ *Alexandros* din Efes, poreclit *Lychnos*, contemporan cu Cicero, retor și om politic, autorul unei istorii (citată de Aurelius Victorinus, *De orig. gen. Rom.*, 9) și al unor poeme didactice din care se păstrează 26 versuri ce vădese doctrina pitagoreică despre planete (Theos din Smyrna, *Expos. rer. math.* 138, 19 și urm.), și al unei lucrări de geografie în 3 părți: Europa, Asia, Libya. Pentru locul citat, Vezi FHG II p. 244.

¹⁴⁴ *Selinusia*, lac maritim la gura Caystrului, deci aproape de Efes.

¹⁴⁵ Artemidoros, fr. 33 Stiehle.

¹⁴⁶ *Gallesion*, munte pe coasta ionică a Asiei Mici, între Efes și Colophon, ramificație a munților Taurus de vest.

¹⁴⁷ Vezi nota 14.

¹⁴⁸ *Apollon Clarios*, adică cel cinstit la *Claros*, azi ruine lângă Zilleh, în Ionia. Despre oracolul de aici vorbește și Tacitus, *Anale*, 2, 54, Lucian, *Dialogul zeilor*, 16, 1.

¹⁴⁹ *Claros*, munte și oraș cu un oracol al lui Apollon pe coasta de N a golfului dintre Efes și Colophon. Azi ruine la Giaurkiöi, aproape de Zilleh. Vezi și Thucydides, III, 33.

¹⁵⁰ Hesiod, fr. 33 Lehrs. Traducere și versificație, Felicia Vant-Ștef.

¹⁵¹ Pherkydes, fr. 95 M I.

¹⁵² Sofocle, *Elena*, fr. 74 Ahrens.

¹⁵³ *Mimnermos*, poet liric din Colophon, din a II-a jum. a sec. VII î.e.n. cîntăreț din flaut, inventatorul pentametrelui și al elegiei. Din întreaga sa operă azi nu se păstrează decît foarte puține fragmente. *Nomii* sînt producții lirice în versuri, recitate în acompaniament de muzică pe ton elevat.

¹⁵⁴ *Xenophanes* din Colophon, 570—475/470 î.e.n., unul din filosofii presocratici. A petrecut 25 de ani în Colophon pînă la înrobirea cetăților grecești din Asia Mică (545), apoi 67 de ani a colindat lumea veche ca rapsod, ca să aibă din ce trăi. La bătrînețe s-a așezat la Elea unde a murit la aproape 100 de ani. El este șeful școlii eleate. A compus un poem *Despre natură*, în care își prezintă ideile filosofice. El reduce totul la o unitate absolută identificată cu Zeul însuși, neagă pluralitatea și schimbarea. Admite două elemente în univers, pămîntul și apa, consideră stelele aer condensat; soarele foc ce se aprinde și se stinge zilnic. Din opera lui se păstrează numai fragmente.

¹⁵⁵ *Polymnastos*, poet-rapsod din Colophon; vezi Pindar, fr. 163 Bergk. Traducerea și versificația, Felicia Vant-Ștef.

¹⁵⁶ *Corakion*, azi Karadja Dagh, munte al Ioniei, între Colophon și Lebedos, la țărmlu lydian.

- ¹⁵⁷ Vezi nota 13.
- ¹⁵⁸ Vezi nota 17.
- ¹⁵⁹ Vezi nota 391 la cartea a XIII-a. Aici a așezat Attalos I, regele Pergamului (241—194 î.e.n.), pe artiștii dramatici oferindu-le protecția sa.
- ¹⁶⁰ *Aspis* sau *Arconnesos*, azi Ypsilo, insulă a Ioniei între Teos și Lebedos.
- ¹⁶¹ Vezi nota 319 la cartea a III-a.
- ¹⁶² Vezi XIII, 1, 54.
- ¹⁶³ După notița lui Suidas, a fost filosof, critic și gramatic, de pe vremea diadohilor. A scris *Despre poezia lui Homer și Hesiod*, pierdută. Pentru locul citat, vezi fr. 6 M II și FHG II, p. 384.
- ¹⁶⁴ *Gerraidai*, oraș ionic, la N de Teos, probabil același cu *Gerrai* și *Erai* (vezi Thucydides, VII, 19 și urm.), probabil corespunde actualului Segigiek sau Sughajik.
- ¹⁶⁵ *Chalkideis* sau *Chalkidieni*, loc al Ioniei lângă istmul peninsulei dintre Erythrai și Teos, la țărmul Lydiei.
- ¹⁶⁶ *Peninsula teienilor și a erythrienilor* este peninsula ce înaintază spre Chios de la coasta Asiei Mici, între orașele Teios S., Erythrai N, corespunzând Peninsulei Ceșme de azi.
- ¹⁶⁷ Vezi nota 22 și Herodot, I, 51.
- ¹⁶⁸ „Loc prăpăstios“, loc sau așezare din istmul ionic dintre Erythrai și Clazomenai, corespunde actualului sat Sarpan.
- ¹⁶⁹ Vezi nota 20.
- ¹⁷⁰ „Călăreții“, patru insule în fața localității Erythrai (azi Kisri) de pe coasta ionică. În realitate, aici sînt vreo 15 insule, mai însemnate fiind azi Gaiduronisi (*Onos*, în vechime) și Kara-dagh-nisi.
- ¹⁷¹ *Erai*, poate *Cerai*, azi Segigiek, oraș și port al teienilor în Ionia.
- ¹⁷² Azi Cap Curco, munte pe promontoriul Erythrai al Ioniei.
- ¹⁷³ Azi Vromar Limiona, lângă Kavos Karaka, port al Ioniei la poalele muntelui Corycos. *Erythras*, port învecinat cu precedentul, neidentificat, poate azi Erythri.
- ¹⁷⁴ Azi Dromi, insulă a Mării Egee.
- ¹⁷⁵ Azi Aspro Cavo, promontoriu al peninsulei Erythree, în Ionia.
- ¹⁷⁶ Promontoriu de E al insulei Chios, cel mai apropiat de promontoriul ionic al Erythreei.
- ¹⁷⁷ Azi Ceșme, la coasta ionică a Lydiei.
- ¹⁷⁸ Sat în peninsula ionică Erythraia a Lydiei, neidentificat.
- ¹⁷⁹ Promontoriul peninsulei Erathraia, la țărmul Asiei Mici.
- ¹⁸⁰ Vezi și Platon, *Phaedros*, 244 b.
- ¹⁸¹ Erythrai, azi Kisri.

- ¹⁵² Medic menționat și de Diogenes Laertios, V, 94. Mai puțin cunoscut. Pentru Herophilei, vezi nota 500 la cartea a XII-a.
- ¹⁸³ Medic alexandrin, prin 25 î.e.n., herophileu.
- ¹⁸⁴ Vezi nota 23.
- ¹⁶⁵ *Poseidion*, localitate a insulei Chios, probabil pe promontoriul omonim.
- ¹⁸⁶ *Phanai*, azi Cap Mastiko, cu un port pe coasta de SV a insulei Chios.
- ¹⁸⁷ Litoral, cu siguranță sudic, al insulei Chios, poziție incertă.
- ¹⁸⁸ Poziție incertă.
- ¹⁸⁹ Azi Ipsara sau Osara, insulă a Mării Egee, cu un oraș omonim, menționată și de Alcman, fr. 37 Bergk.
- ¹⁹⁰ Regiune în Chios, în fața insulei Psyra.
- ¹⁹¹ Azi Elias, munte în Chios, după Elian. N.A., 16, 39; după Strabon, în Psyra, insulă aproape lipită de promontoriul Melaina a insulei Chios.
- ¹⁹² *Ion din Chios*, cca 490—422 î.e.n., poet tragic contemporan cu tragicii Eshil, Sofocle și Euripide, cu Socrate și Platon. Învățații Alexandrini îl menționează în *Canonul* tragicilor alături de cei trei mari tragici. A scris și diti-rambi, elegii, epigrame, peani, imni, scholii, în proză un *Ktiseis* și o lucrare de filosofie, *Triagmos*. Azi se păstrează foarte puține fragmente. Vezi A. v. Blumenthal, *Ion v. Chios*, 1939, FGr.Hist, 392.
- ¹⁹³ Istoriograf născut cca 378/376 î.e.n., discipolul lui Isocrates, autorul unei *Epitome* a lui Herodot, 2 c., *Hellenica*, 12 c. (urmare a *Istoriei* lui Thucydides, anii 409—394) și *Philippicai Historiai*, 58 c. (istoria lumii vechi grecești din vremea lui Filip, 360—336 î.e.n.), vezi și fr. 276 M I.
- ¹⁹⁴ Istoriograf din sec. IV î.e.n., autorul lucrărilor *Istoria Libyei* și *Chreiat*. Era adversarul istoricului Theopompos.
- ¹⁹⁵ Pindar, *Nemeiana*, 2, 1. „Homerizii“ sînt fie descendenții lui Homer, fie poezii unei anumite epoci sau școli care folosesc limbajul homeric, sau poezii care tratează aceleași teme ca Homer.
- ¹⁹⁶ Celebru filosof, naturalist ionic, cca 505—425. Prieten al lui Pericle și Euripide la Atena unde a ținut prelegeri de filosofie. Pentru teoriile sale astronomice, a fost silit să părăsească Atena. Filosofia sa formează o sinteză a filosofiei naturaliste ionice și a ontologiei lui Parmenides. Fragmente, VS. II, 5—44.
- ¹⁹⁷ *Anaximenes* mîlesianul (sec. II î.e.n.), elevul lui Anaximandros, filosof materialist naiv; consideră aerul drept element primordial în Univers.
- ¹⁹⁸ *Archelaos din Atena*, filosof naturalist (cca 480—411 î.e.n.), prieten al lui Euripide, după Strabon, al lui Sofocle și Kimon, după alte izvoare. În filosofie a căutat calea de mijloc între naturalismul presocraticilor și etica lui Socrate,

ducind mai departe sistemul filosofic al lui Anaxagoras. Fragmente, VS, II, 44—49.

¹⁹⁹ *Smyrna* (azi Ismir), colonie ionică, udată de Meles, pretinzând a fi patria lui Homer.

²⁰⁰ Datînd de la sfîrșitul secolului VII î.e.n., acest templu avușese 8,5 m lățime.

²⁰¹ „Homeric“ sau „homereion“, monedă din Chios (Jos); după o inscripție din sec. III e.n.; ea era în uz în epocile anterioare la Smyrna și Notion, după informația lui Strabon.

²⁰² Vezi nota 234 la cartea a XII-a.

²⁰³ Cca 70—43 î.e.n., tribun al plebei 46, consul 44 î.e.n.; ginerele lui Cicero. În timpul războiului civil se afla de partea lui Caesar, sub comanda căruia participă la bătăliile de la Pharsalos, Thapsos și Munda.

²⁰⁴ Azi Lefke, fost oraș al Ioniei.

²⁰⁵ Frate vitreg al lui Attalos III, ca fiu natural al regelui Eumenes II al Pergamului. A încercat să obțină domnia în Pergam pe care Attalos III a lăsat-o moștenire românilor (133 î.e.n.).

²⁰⁶ Vezi notele 447 și 454 la cartea a XIII-a.

²⁰⁷ Vezi nota 462 la cartea a XIII-a.

²⁰⁸ Vezi nota 463 cartea a XIII-a.

²⁰⁹ Este vorba de Nicomedes II Epiphanes.

²¹⁰ Fiul lui P Mucius Scaevola, consul în 131, pontifex maximus, 132—130, deține comanda supremă împotriva lui Aristonicos în 130 î.e.n.

²¹¹ Consul roman în 130 î.e.n., *homo novus*, l-a învins pe Aristonicos în același an și l-a determinat să capituleze.

²¹² M. Aquilius, consul în 129 î.e.n., continuatorul războiului în Asia după Perperna, a obținut un triumf în 126 î.e.n.

²¹³ Forcea (Phoceea), vezi nota 21.

²¹⁴ În IV, 1, 4.

²¹⁵ În XIII, 1, 2, 4.

²¹⁶ *Lethaios*, rîu al Magnesiei, afluent al Meandrului, vezi și Anacreon (Sch-Heph. p. 124), corespunde actualului Derlend-çai.

²¹⁷ Vezi nota 81.

²¹⁸ *Lethaios*, azi Mologniti sau Ieropotamos, rîu al Cretei; curge și prin Gortyna.

²¹⁹ Rîu al Thessaliei, curgînd pe lingă Tricca, azi Deresi. La Sumpf Vula, se varsă în Peneu.

²²⁰ *Lethaios*, același cu Lathon, rîu al libyenilor de apus, se varsă în mare la portul Hesperidelor, la Syrta Mare, identificat cu Lacul Hesperidelor.

²²¹ Munte al Lydiei, menționat numai de Strabon, se pare.

²²² Același cu Daphidas la Suidas și Aelian, gramatic și sofist din Telmessos, în Caria, din secolul III î.e.n. Și-a atras pedeapsa cu moartea pentru ocările aruncate asupra

regilor Pergamului și ca detractor al lui Homer. Vezi și Plinius, *Nat.Hist.*, XXX, 6 și CIG, 1514.

²²³ *Didyma*, azi Geronda (Ieronda), munți ai Thessaliei lângă cîmpia Dorion. Templul din Didyme era ionic dipteral, decastil, cu pteroma de $46,78 \times 108,66$ m.

²²⁴ Hesiod, fr. 47 Lehrs.

²²⁵ Era închinat Kybelei, adorată pe colina Dindyma din Frigia, lângă Pessinus. Vezi nota 385 la cartea a XII-a.

²²⁶ Strategul atenian, eroul de la Salamina.

²²⁷ Epitetul *Leucophry(e)ne* al Artemidei provine de la *Leucophrys*, oraș pe Meandru, lângă Magnesia, unde exista un templu al zeiței. Vezi și Xenophon, *Hellenica*, 3, 2, 19. Acest templu al Artemidei Leucophryene datează din secolul III î.e.n., avea suprafața de 67×41 m și 8×15 coloane ionice, frize în relief cu lupte de amazoane.

²²⁸ Callinos, fr. 3 Bergk II.

²²⁹ Poet liric din Paros, sec. VII î.e.n., fiul lui Telesicles. I se atribuie numeroase invenții ritmice și muzicale, ca trimetrul iambic, tetrametrul trohaic. A compus elegii, imni etc. Despre Magnesia, vezi fr. 20 (86) Bergk II.

²³⁰ Callinos, fr. 3 (2) Bergk II.

²³¹ Istoriograf și retor, șeful curentului vechi asianic împotriva celui atic. Istoric al faptelor lui Alexandru. A trăit spre sfîrșitul vieții lui Ptolemaios Lagos și începutul domniei lui Ptolemaios Philadelphul (sec. III î.e.n.).

²³² *Simos*, poet liric din epocă necunoscută, creatorul așa-zisei *Simodii*, un gen de reprezentație comică îndrăgită în sudul Italiei. Strabon îl menționează aici printre bărbații renumiți din Magnesia. *Lysis*; vezi Plat., *Lys.*, 205 c.

²³³ Impostorul, pugil din Magnesia, imită glasul, moravurile și afectările desfrînaților, de unde supranumit *kinaedographul*. Atestat de o șolie la Georgias Choirobios și Trichas la Hephaist. cap. II, 2. După el, un dimetru ionic se numește *Kleimacheion*.

²³⁴ Poet grec din sec. III î.e.n. A compus poezii licențioase și pline de sarcasm, care i-au atras și moartea. El a inventat versurile așa-zise sotadice, care se pot citi de la stînga la dreapta și de la dreapta la stînga, relevîndu-se aceleași cuvinte. (*Ex Roma tibi subito motibus ibit amor.* „De la Roma îți va veni subit dragostea cu emoții” — vers apocrif.)

²³⁵ Vezi nota 364 la cartea a XII-a.

²³⁶ Vestit citared din Magnesia, în mare cinste la triumvirul Antonius, care l-a făcut perceptor al dărilor în patru state. Vezi și Plutarh *Antonius*, 24.

²³⁷ Homer, *Odiseia*, IX, 3 și urm., trad., Murnu, 3 și urm. În aceste versuri, remarcă Strabon, cuvîntul vers, gr. αὐδῆ, nu are iota subscris (αὐδῆ), deși se află la dativ. Remarca constituie un indiciu asupra pierderii semivocalei de la dativ, declinarea I și II, pe vremea geografului.

²³⁸ *Tralles*, vezi nota 519 la cartea a XIII-a probabil locuitorii din... *Myesii*, *Myus*, menționați mai jos, vezi nota 4.

²³⁹ Azi *Nasli* sau *Nosli*, oraș la hotarul dintre Caria și *Lydia*. *Antiochia de pe Meandru*, vezi nota 511 la cartea a XIII-a.

²⁴⁰ *Pythodoros*, fiul lui *Chairemon*, din *Nysa de pe Meandru* și ginerele lui *Marc Antonius*.

²⁴¹ Vezi notița introductivă la cartea a XI-a.

²⁴² Vezi XII, 3, 29, și nota 256 la cartea a XII-a.

²⁴³ Preot al lui *Zeus Lariseanul*, contemporan cu *Strabon*, a fost ucis de *Domitius Ahenobarbus*.

²⁴⁴ Vezi nota 146 la cartea a IV-a, vol. I.

²⁴⁵ Pretor eminent, mai vîrstnic decît *Damasos*, din curentul asiatic ca *Dionysios* din *Magnesia*. Este citat de *Seneca*. *Damasos Sombros* din *Tralles*, mai puțin cunoscut.

²⁴⁶ *Nysa*, azi *Sultanhisar*, oraș al Cariei lîngă *Mesogis*.

²⁴⁷ Vezi nota 513 la cartea a XII-a.

²⁴⁸ *Tmolos*, *Boz-dagh*, munte al *Lydiei*.

²⁴⁹ *Leimon*, sau *Lunca*, aceeași se pare cu *Lunca Asion*, menționată de *Homer*, *Iliada*, II, 461, situată la izvoarele *Caystrului* în *Lydia* de S *Nysaii*; aici țineau anumite sărbători.

²⁵⁰ *Iliada*, II, 461.

²⁵¹ Eroii menționați și de *Homer*, *Iliada*, II, 461, 837, cu sanctuare în *Lunca Asion*, la izvoarele riului *Caystros* al *Lydiei* sudice.

²⁵² *Athymbros*, *Athymbros*, *Hydrelos*, personaje legendare, întemeietorii *Nysei*.

²⁵³ *Coskinia*, azi *Çina*, sat al Cariei. *Orthosia*, sat al Cariei, probabil pe locul actualului *Genişeer* sau, după alte păreri, *Karpusli*.

²⁵⁴ *Briula*, sat al Cariei la N de *Meandru*, neidentificat. *Mastaura*, sat al *Lydiei*, azi *Mastaura-Kalesi*.

²⁵⁵ *Aroma*, loc în muntele *Mesogis*, vestit pentru vinul său „*Aromatul*”, în *Lycia*.

²⁵⁶ Vezi nota 500 la cartea a XIII-a.

²⁵⁷ Filosof ce aparține stoicismului mediu, discipolul lui *Panaitios*, care, la rîndul său, a trăit între 185—110 î.e.n., fiind fondatorul acestui curent filosofic, dascăl al lui *Poseidonios* din *Rhodos* și autorul lucrării *Despre secte*.

²⁵⁸ Autorul unor studii asupra poemelor homerice, citat de autorul tratatului *Despre sublim* și de alții. După *Suidas* el a fost discipolul lui *Poseidonios* din *Rhodos*. Vezi C. Müller, FHG p. 344.

²⁵⁹ *Iason din Argos*, fiul lui *Menekrates* din *Nysa*. după tată, din *Rhodos* după mamă, discipolul lui *Poseidonios*, autorul unor *Vieți*, *Sucesiunile filosofilor*, *Viața Eladei*, *Despre Rhodos*, și *Faptele lui Alexandru*, din care nu se păstrează decît fragmente.

²⁶⁰ Nu știm despre care *Aristarchos* este vorba: de *Aristarchos* din *Samos*, matematician și astronom din prima

jumătate a sec. III î.e.n. sau Aristarchos din Samothrake (cca 216—144 î.e.n.), gramatic alexandrin, elevul lui Aristophanes din Bizanţ şi urmaşul acestuia la conducerea bibliotecii din Alexandria. Probabil ultimul e vizat aici.

²⁶¹ *Aristodemos, din Nysa*, fiul lui Menecrates şi al fiicei filosofului Poseidonios, fratele stoicului Iason, a fost profesor de retorică şi gramatică în Rhodos, profesorul fiilor lui Pompeius la Roma, iar la bătrâneţe, reîntors la Nysa, a fost profesorul de gramatică al tânărului Strabon (prin 50—40 î.e.n.). Se citează o lucrare a lui, *Istории*, din care se păstrează puţine fragmente în FHG III, 307—308.

²⁶² *Sostratos*, supranumit *Phanagoreus*, fratele lui Aristodemos din Nysa, aparţine unei familii culte. A trăit în prima jumătate a sec. I î.e.n. Stobaios, *Florilegomena*, 7, 66, citează din cartea a II-a a lui Sostratos, intitulată *Thrakica*; Plutarh, *De fluv.*, 2, îi citează lucrarea *Despre riuri*, iar în *Vieţile paralele*, 28, lucrarea *Tyrrhenica*.

²⁶³ *Aristodemos din Nysa*, vărul şi concetăţeanul lui Aristodemos al lui Menecrates (vezi nota 261), probabil mult mai vîrstnic decît acesta, profesor de gramatică al lui Pompeius.

²⁶⁴ Azi Chelidoni, în faţa munţilor Taurus de pe continent.

²⁶⁵ *Daidala*, munte şi oraş în NV Lyciei, pe ţărmul continental din faţa Rhodosului, ramificaţie a Munţilor Taurus de Vest.

²⁶⁶ În virful acestui munte era o fortăreaţă cu acelaşi nume. Poziţie incertă.

²⁶⁷ *Elaiussa*, insulă a Ciliciei Tracheia; vezi nota 28 la cartea a XII-a.

²⁶⁸ Golf al Cariei, în SV Asiei Mici, între Caria şi Lycia.

²⁶⁹ Azi Suvela Burun sau Capul Suvla, promontoriu al Cariei cu un sanctuar omonim.

²⁷⁰ Pe ţărmul rodian continental al Cariei, poziţie incertă.

²⁷¹ Azi Garkun-Ceai, ruine pe Kuz-dagh, oraş al rhodienilor pe ţărmul Cariei, situat aproape de hotarul cu Lycia, pe riul Calbis; vezi şi Herodot, VIII, 87.

²⁷² Azi ruine lângă Dalian, mai jos de lacul Koidces Liman, oraş al rhodienilor pe ţărmul Cariei.

²⁷³ Azi Doloman-Ceai, riu la ţărmul continental al rhodienilor; în apropierea gurii lui, oraşul Calynda.

²⁷⁴ Loc sau aşezare pe coasta rhodiană a Cariei, între Caunos şi riul Calbis.

²⁷⁵ Fortăreaţă pe ţărmul continental al rhodienilor, mai sus de Caunos, lipsesc alte date.

²⁷⁶ Homer, *Iliada*, 146, trad. Murnu, 146.

²⁷⁷ Mai precis, *Apollonios*, fiul lui Molon, din Alabanda, în Caria, elevul lui Menecles, profesor de retorică din Rhodos, unde l-a audiat şi Cicero.

²⁷⁸ Orășel pe coasta rhodiană a Cariei, folosit ca port de Mylasa, identificat cu Paitsin de azi.

²⁷⁹ *Loryma*, țărniștincos și munte al litoralului rhodian al Cariei, poziție incertă. Thucydides, VIII, 43, menționează în acest loc un oraș Loryma.

²⁸⁰ *Rhodos*, oraș pe coasta nordică a insulei Rhodos, neidentificat.

²⁸¹ *Helios*, statuia colos din Rhodos, opera lui Chares din Lindos, sculptor în bronz, discipolul lui Lysippos (vezi Plinius, *Nat. Hist.*, XXXIV, 41). A terminat statuia colos din bronz a lui Helios, zeul principal al insulei Rhodos, prin 292 î.e.n., pe timpul lui Seleucos Nicator. Înălțimea statuii atingea aproape 70 de coți, cam 30 m.

²⁸² *Protogenes*, pictor grec, sec IV î.e.n., apreciat de Apelles, ocrotit de Demetrios Poliorketul la asedierea Rhodosului. Lucrările sale principale sînt: portretele lui *Kydippos*, *Tlepolemos*, *Antigonos*, *Alexandru*, vînătorul *Ialysos* (considerat întemeietorul Rhodosului) și *Satyrul*.

²⁸³ *Massalia*, vezi IV, 1, 4 și nota 54 la această carte.

²⁸⁴ *Codros*, fiul lui Melanthos și ultimul rege al Atenei, personaj legendar, a cărui domnie se fixează între anii 1160—1132 î.e.n.

²⁸⁵ Personaj legendar.

²⁸⁶ Fiul lui Heracles; vezi Homer, *Iliada*, II, 662, trad., Murnu, 652 și urm.

²⁸⁷ *Iliada*, II, 667, trad., Murnu, 657.

²⁸⁸ Azi Lindo, oraș pe coasta de E a insulei Rhodos; *Ialysos*, lîngă actualul Phileriomio; *Cameiros*, azi Ferachio, orașe ale insulei Rhodos.

²⁸⁹ Fiul lui Electryon, ucis de Tlepolemos, fiul lui Heracles, eroi homerici: vezi *Iliada*, II, 653 și 663.

²⁹⁰ *Argos*, oraș în Argolida Peloponesului, descris de Strabon în VIII, 2, 7—10; *Tirynthul*, VIII, 2, 11; vezi și nota 468 la cartea a VIII-a.

²⁹¹ *Iliada*, II, 678, trad. Murnu, 667 și urm.

²⁹² *Ophiussa* „Serpoaia”; *Stadia*, „Stabila” și *Telchinis*, după locuitorii săi *telchini*, toate nume vechi ale insulei Rhodos, și numele prezent de *Rhodos* are semnificația „Floare de trandafir”.

²⁹³ Vezi nota 344 la cartea a X-a.

²⁹⁴ În X, 3, 7, și 19.

²⁹⁵ *Heliazii* sînt, după legendă, fiii și fiicele lui Helios. *Kercaphos* este unul din cei 7 fii ai lui Helios și ai Rhodei. A luat de soție pe *Kydippe*, fiica fratelui său, *Ochimos*, pe care i-a urmat pe tronul Rhodosului. Fiii săi sînt *Ialysos*, *Lindos*, *Camiros*, fondatorii celor 3 orașe din insulă.

²⁹⁶ *Rhodos*, cea mai sudică din insulele Sporade, în SV coastei Asiei Mici, cu orașul Rhodos în N insulei. Vestită prin școala stoică.

²⁹⁷ *Pireul*, port al Atenei la 8 km vest, la gura *Kephisului*, legat de oraș prin 2 ziduri paralele construite de

Themistocles și continuate de Pericle, a fost distrus de Lysandros (în 404 î.e.n.), la sfârșitul războiului peloponeziac. Sulla cucerește și ruinează Atena și portul Piraeu în 87 î.e.n.

²⁹⁸ *Rhode* sau *Rhodope*, azi Rosas, centru de desfășurare, în NE Spaniei, în golful Rosas de azi.

²⁹⁹ Oraș la opici, în Campania Italiei, colonie rhodiană, întemeiată în 680 î.e.n. Este aceeași cu *Neapolis*, azi Napoli.

³⁰⁰ *Elpiai*, același cu *Salapia*, oraș al Apuliei, la dauni, în Italia sudică.

³⁰¹ Timaios, fr. 30 M I.

³⁰² *Chonia*, regiune în S Italiei populată de choni, un neam oinotrian, la care se afla și orașul Sybaris.

³⁰³ *Iliada*, II, 668 trad., Murnu, 658—660.

³⁰⁴ *Olympica*, 7, 61.

³⁰⁵ Vezi nota 288. Templul Athenei Lindia din Lindos, închinat Danaidelor, pe Acropole, datează din sec. IV î.e.n.

³⁰⁶ Care a exprimat numeroase cugetări și enigme, printre care: „Nu fi trufaș când îți merge bine și nu te umili la strâmtoare“. „Învăță să înduri cu bărbăție schimbările soartei“; sec. VI î.e.n.

³⁰⁷ Locuri în Rhodos, poziție incertă.

³⁰⁸ Sau Atabyrion, azi Abairo sau *H. Ilias*, munte în Rhodos, cu un templu al lui Zeus Atabyrios, menționat și de Pindar, *Olympica*, VII, 61.

³⁰⁹ Azi Ferachio, oraș în insula Rhodos.

³¹⁰ Pe coasta de E. Numele îi provine de la legendarul Ialysos, fiul lui Kercaphos, care a domnit în Rhodos.

³¹¹ Lângă Philerimo de azi.

³¹² În vestul insulei Rhodos, mai spre nord de Mnassyrion și de orașul Atabyrios.

³¹³ În X, 5, 14.

³¹⁴ Filosof stoic, născut în Rhodos, cca 190 î.e.n., în plină activitate pe la 150. Elevul și urmașul lui Zenon din Kition la conducerea școlii stoice din Atena. Deschide apoi o școală la Roma. Din lucrările lui se citează *Despre îndatoriri* (din care se inspiră Cicero, *De officiis*), *Despre liniștea sufletului*, *Despre sectele filosofice*.

³¹⁵ Elevul lui Panaitios pe la 100 î.e.n., unul din învățații renumiți din Rhodos. Este menționat în două locuri de *Index Stoicorum Herculanensis*.

³¹⁶ Filosof peripatetic (prima jumătate sec. I î.e.n.), a revăzut și publicat, din ordinul lui Sulla, operele lui Aristotel și Theophrast, descoperite de Apelicon, lucrând la restituirea lor împreună cu Tyrannion la Roma.

³¹⁷ Cunoscut doar la Strabon, se pare.

³¹⁸ Filosof peripatetic din vechea generație, autorul lucrării *Despre poeme*, menționat de Diogenes Laertios, III, 8 și 109. *Hieronymos din Rhodos*, peripatetician din sec. III î.e.n. În lucrarea sa *Despre supremul bine*, el se apropie de hedonismul cyrenaic și epicureic. În studiul efectelor se apro-

pie de stocii. A mai scris *Dialoguri, Istoria poeziei și a muzicii, Note rispite* etc. Eudemos din Rhodos, filosof peripatetic, elevul lui Aristotel alături de Thephrast, mare istoric al științelor și al religiei. A scris *Istoria aritmeticii*, I c; *Istoria geometriei*, 4 c., *Istoria astronomiei*, 6 c., pierdute.

³¹⁹ Vezi *Studiul introductiv*, p. 119, vol. I.

³²⁰ Azi Qal'at el-Mudik, oraș pe Oronte, colonie macedoneană, capitala Seleucizilor; Strabon o descrie în XIV, 2, 10.

³²¹ Elevul compatriotului său Meneclis, profesor în Rhodos de prin 120 î.e.n.; aici l-a audiat M. Antonius în 98 î.e.n. A fost dușman declarat al filosofiei.

³²² Azi Araphisar, oraș în sudul Cariei pe Marysas, afluent al Meandruului. Avea un templu al lui Apollon (pseudo-dipteros), cu figuri de amazoane pe friză.

³²³ În Caria sec. I î.e.n., profesorul lui Apollonios și al lui Molon, retori la vremea lor în Rhodos. Inițiatorul unui curent inovator în retorică, preconizând întoarcerea la elocința serioasă, pe teme reale, nu imaginare, sterile, dar a căror tratare să vădească facilitatea spirituală, strălucitoare, a unui Hyperide.

³²⁴ Fiul lui Pison, născut la Cameiros, în viață în anii 632—629 î.e.n., autorul poemului *Heracleia*, pierdut. El a modificat unele mituri, atribuind mai multe capete hydrei din Lerna și măciuca drept armă a lui Heracles. I se mai atribuie o *Theogamie eroică*, a cărei paternitate este îndoielnică. Peisandros este ultimul dintre poeții epici primitivi care au urmat tradiția homerică.

³²⁵ p. text 215 cartea XIV). ???

³²⁶ Gramatic și anticar, contemporan cu Strabon. A comentat gramatical scriitorii vechi, fiind și retor. I se atribuie o lucrare de poetică. A trăit cam între 68 î.e.n.—23 e.n. A mai scris *Despre coruri, Despre muzică și mitologie*. Vezi C. Müller, FHG, IV, 329—332.

³²⁷ Filolog și gramatic alexandrin din a II-a jum. a sec. II î.e.n., discipolul lui Aristarh, profesorul lui Tyrannion. Lucrarea sa de căpetenie, *Techne grammatike*, printre cele mai vechi cărți de morfologie.

³²⁸ Șeful bibliotecii din Alexandria (după 246/245), elevul lui Callimach. Opera sa de căpetenie, *Argonautica* (4 cărți), o epopee în gen alexandrin, didactic-geografic, și azi păstrată.

³²⁹ Vezi nota 279.

³³⁰ Azi Capo Volpo, pe țărmul Cariei, între Laryma și Cnidos.

³³¹ Azi Symi, o insuliță lângă coasta Cariei; vezi și Herodot, I, 174.

³³² Azi ruine lângă Capul Krio sau Erlo, oraș situat în capătul unei peninsule din SV Cariei.

³³³ Azi Nizzaria, una din Sporade, cu un oraș omonim. Este considerată ca fiind ruptă din insula Cos.

³³⁴ Vezi *Studiul introductiv*, p. 92 și urm. vol. I; vezi și C. Müller, FHG, IV p. 407 și urm.

³³⁵ Geograf și istoric (cca 200—120 î.e.n.), la curtea regiilor Ptolemei, autorul unei descrieri a pământului populat; *Asiatica*, 10 cărți, *Europiaca*, 49 cărți, și al unui *Periplu* al Mării Erythraea, 5 cărți. Vezi O. Immisch, *Agatharchides*, SB, Heidelberg, 1919, 7; Fragmente 86 Iacoby; C. Müller, FHG, III, p. 190—197. Vezi și Hiller, *Zu den Fragmenten des Agatharchides*, Jahrb.f.Philol. XCV, 1867, pp. 597—606.

³³⁶ Mitograf, fiul lui Artemidoros, prieten influent al lui Caesar.

³³⁷ Fiul lui C. Iulius Theopompos din Cnidos, retor, contemporan cu Strabon. Plutarh, *Caesar*, 65, îl numește „specialist în studii de limbă elenă”.

³³⁸ Vezi nota 480 la cartea I vol. I.

³³⁹ *Keramos*, oraș al Cariei pe același țărm cu Halicarnasul, doar mai spre interiorul Golfului Kerameikos (Golful Djovala). *Bargasa*, azi probabil Djovala, Giva, oraș al Cariei în același golf, menționat și de Ptolemaios 5, 2, 19.

³⁴⁰ Vezi nota 301 la cartea a XIII-a.

³⁴¹ Mausoleul a fost construit prin 355 î.e.n. de arhitecții Pyteos și Satyros, de 14,7 m înălțime. Pe un soclu cu 2 frize în relief se înalță un peristasis ionic de 9×11 coloane care încadrează cella mortuară în formă de piramidă de 11 m înălțime.

³⁴² Izvor rău famat lângă Halicarnas, Caria, azi Kaplankalessi.

³⁴³ Azi Orok Adassi sau Karada, insulă în dreptul Halicarnasului.

³⁴⁴ Personaj legendar menționat și de Plutarh, *M.*, 1132 a.

³⁴⁵ Poet elegiac (Diogenes Laertios, IX, 17), prieten cu Callimach. Vezi și *Antologia Palatină*, VII, 80. *Antologia* VII, 465, cuprinde o frumoasă poezie mortuară de-a acestuia referitoare la o oarecare Aretemia din Knidos. Poezia a fost imitată de Antipatros din Sidon, VII, 464.

³⁴⁶ Istoric, literat și retor (sec. I î.e.n.), fondatorul curentului aticist contra celui asianic, la Roma, în 30 î.e.n., autorul mai multor lucrări: *Despre compunerea cuvintelor*, în care tratează cola, perioada, melodia frazei, ritmul, proza cultă, poezia, armonia etc.; *Contra vechilor oratori*, *Antichități romane*, 20 c.

³⁴⁷ Satrap al Cariei cca 390—377/6 î.e.n., tatăl celebriilor Mausolos și Artemisia și al lui Idrieus, Pixodaros și Ada (vezi Diodor, XIV, 98, 3), Arrian, *Anabasis*, I, 23, 7).

³⁴⁸ Oraș al Cariei, azi ruinele de lângă satul Demeerge-Derasi, între Arabi-Hissa și Karpus-köl.

³⁴⁹ Halicarnasul a fost cucerit și devastat de Alexandru cel mare în 334 î.e.n.

³⁵⁰ Cel mai apropiat promontoriu al coastei Asiei Mici de insula Cos, care înaintea din partea opusă spre pro-

montoriul Scandaria, Populat de myndieni, adică de locuitorii oraşului *Myndos*, azi Gümüşlü. Vezi și Herodot, V, 33.

³⁵¹ *Scandaria* și *Scandarion*, promontoriu în NV-ul insulei Cos, lângă Termera, azi Assarlık.

³⁵² *Cos*, azi *Ko*, sau *Stanko*, insulă cu oraș omonim, în Marea Icariei.

³⁵³ Menționat și de Plutarh, *Quaestiones Graecae*, 58, azi Cavo Piperia.

³⁵⁴ Sau *Halasarna*, localitate în sudul insulei Cos, azi ruine la S de Kardamena.

³⁵⁵ Loc în Cos, poziție incertă.

³⁵⁶ Sat al insulei Cos, presupus pe coasta ei nordică.

³⁵⁷ Pictor sec. IV î.e.n., elevul lui *Ephoros* din *Ephes*, contemporan cu pictorii *Nikias* din *Atena*, cu *Melanthios* și *Pausias* din *Sicyona*. Se citează foarte numeroase picturi de ale lui: *Charis* (*Smyrna*), *Tyche*, *Artemis*, *Heros*, *Heracles*, *Aphrodite Anadyomene*, ultima dusă de Augustus în templul lui Caesar din Forum, două *Apoteoze* ale lui Alexandru cel Mare și *Dioscuri*; *Alexandru pe cal*; *Antigonos pe cal*; *Archeolaos* cu soția și fiica; *autoportret*; *Megabyzos în Ephes* etc.

³⁵⁸ Vezi nota 32 la cartea a XII-a, precum și notița introductivă la cartea a XI-a.

³⁵⁹ Părintele medicinei, medic celebru și autor al mai multor lucrări ca: *Despre natura omului*, *Despre fracturi*, *Despre atmosferă*, *Despre ape și locuri*, *Epidemii*, *Pronosticuri*, *Aforisme*.

³⁶⁰ Medic din Cos, menționat și de Plinius, *Nat.Hist.*, XXI, 153 și ca garant pentru cărțile sale de medicină XXI—XXVII.

³⁶¹ Gramatic și poet, cca 320 î.e.n., profesorul lui *Zenodot*, *Hermesianax* și *Theocrit*, autorul unor *Cuvinte neregulate* și al unor poeme ca *Demetra*, *Hermes*, poezii de dragoste închinat unel anumite *Battis*, elegii, *Telephos*, *Paignia*, *Epigramata* etc.

³⁶² Tiran în Cos pe vremea lui *Strabon*, instalat probabil după *Actium*, vezi *Aelianos*, *Historiae Variae*, I, 29. Presupus a fi același cu *Curtius Nikias*, gramaticul.

³⁶³ Sec. III sau II î.e.n. filosof peripatetic, discipol și urmaș al lui *Ariston* din *Alexandria*; (orig. *Keos*). Corespunde probabil celui „cunoscut al lui *Critolaos*” la *Sextus Empiricus*, *Adversus mathematicos*, II, 61 (687-B) sau „discipol al lui *Critolaos*” la *Quintilian*, II, 15 19, citat și în *Philodemus*, *Retorica*. Lui îi aparține definiția retoricii lui *Aristotel* (*Retorica*, 3, 9).

³⁶⁴ Cântăreț din liră, necunoscut din altă parte.

³⁶⁵ Regiunea oraşului *Myndos* din *Caria*; vezi nota 350.

³⁶⁶ Azi *Kavo Arkiala*, promontoriu al *Cariei*, lângă *Myndos*.

³⁶⁷ Promontoriu al *Cariei*, între *Myndos* și *Halicarnas*, lângă satul *Kadi-Kalesi* de azi.

³⁶⁸ Vezi nota 350.

³⁶⁹ Azi ruine aproape de satul Goverdcinlik, oraș al Cariei la Golful Issos (Mendeliah).

³⁷⁰ Azi Pașa Limani, port și insulă a Cariei, patria lui Skylax.

³⁷¹ Vezi nota 360 la cartea a XII-a.

³⁷² *Artemis Kindyas*, cu epitetul provenit de la satul carian Kindye de lângă Bargylia în apropiere de Goverdcinlik de azi. Oraș în ținutul Mylasa al Cariei, vecin cu Bargylia, menționat și de Herodot V, 118.

³⁷³ Oraș în ținutul Mylasa al Cariei, vecin cu Bargylia, menționat și de Herodot V, 118.

³⁷⁴ În Caria, epicurean, profesorul lui Demetrios Lacon. Bargylia, lângă actuala Warwulieh, pen. Assarlık.

³⁷⁵ *Demetrios Lacon*, sec. II î.e.n., filosof epicureic, prietenul lui Zenon din Sidon. Se păstrează câteva fragmente din lucrarea lui de etică, *Despre trufie*. S-a preocupat și de matematici.

³⁷⁶ Azi Assem-Kalessi, insulă a Mării Egee cu un oraș omonim, lângă coasta Cariei.

³⁷⁷ Supranumit Cronos, cca 350—300 î.e.n., filosof dialectician megaric, inventatorul sofismelor: *Voalatul*, *Incornoratul* și *Dominatorul*, fundind un determinism absolut al lucrurilor pe baze pur logice. Vezi G. A. Brutean, *Prelogismul, sofismul și paradoxul*, „Probleme de filosofie” 1959, nr. 1, pp. 67—80.

³⁷⁸ *Apollonios Cronos*, din Cyrene (sec. IV—III î.e.n.), filosof dialectician, discipolul lui Eubulides și profesorul lui Diodoros supranumit Cronos. Vezi Diogenes Laertios, VII, III.

³⁷⁹ Azi ruine la poalele muntelui Latmos (Monte di Palacio), pe calea de la Bafi la Cișme, în Caria. *Heracleia Cariei*, azi ruinele de lângă lacul Baffi, oraș ionic. *Euromos*, oraș al Cariei nu departe de Milet, cu urmele unui templu la NV de Alabanda. *Chalketores*, oraș al Cariei, în apropiere de Milet, neidentificat.

³⁸⁰ Oraș carian vestit prin carierele sale de marmoră, situat lângă actualul Pecin, la S de Milas. Templul lui Zeus Osogoas și templul lui Zeus Labraundeus din Mylasa constituiau podoabe ale artei arhitectonice ioniene.

³⁸¹ *Labraunda* (aceeași cu *Labranda* altor autori), azi Iahi, sat al Cariei la N de Mylasa, într-o regiune muntoasă mai sus de Alabanda. Vestit pentru templul lui Zeus Stratios. Vezi și Herodot, V, 119.

³⁸² *Euthydemos din Mylasa*, în 51 î.e.n. împreună cu Cicero în Efes (Cic., *Ad Familiares*, XIII, 56, 1).

³⁸³ *Hybreas din Mylasa*, vezi nota 513, la cartea a XIII-a.

³⁸⁴ Vezi nota 512 la cartea a XIII-a.

³⁸⁵ În gr. ἀγοραῖοι, înseamnă „oameni cu preocupări în piață”, adică negustorii, zilierii, avocații și vagabonzii. Aici se referă probabil la avocați.

³⁹⁶ Quintius Atius Labienus, fiul lui Titus Labienus, partizan al lui Brutus și Cassius. În Asia Mică a venit în 41 î.e.n. împotriva lui Antonius cu care s-a ciocnit în iarna anului 42/41 î.e.n.

³⁹⁷ Zenon din Laodiceia Frigiei, tatăl lui Polemon I, din Pont.

³⁹⁸ Azi Eski-Hissar, oraș situat în centrul Cariei, la E de Mylasa, numit astfel după Stratonike, fiica lui Demetrios Poliorketul. Orașul a mai purtat și numele de Adrianopolis.

³⁹⁹ Azi Lakena, în Caria, cu un templu al Hecatei sau *Hecataion*, vestit, care avea 8×13 coloane, datînd de la sfîrșitul sec. II î.e.n.

⁴⁰⁰ Epitetul înseamnă „cu sabie de aur“ și este menționat și de Homer pe lângă Apollon, vezi *Iliada*, V, 509.

⁴⁰¹ Carian din strămoși, menționat și de Diogenes Laertios, VI, 101, unul din cei mai renumiți sofști, profesor de declamație și de retorică în plină activitate pe la 79—77 î.e.n. Aticist apreciat de Cicero.

⁴⁰² Cicero, *Brutus*, 91.

⁴⁰³ *Xenocles din Cholargos*, arhitect, a terminat *Telesterion* din Eleusis, început de Coroibos; vezi Plutarh, *Pericle*, 13.

⁴⁰⁴ Poziție necunoscută încă de pe vremea lui Strabon.

⁴⁰⁵ Vezi nota 322.

⁴⁰⁶ În XIV 2, 13.

⁴⁰⁷ *Meneclis* și *Hierocles*, sfîrșitul sec. II, începutul sec. I î.e.n. Cicero îi citează pe amîndoi în *De oratore*, II, 95, Dionys din Halicarnas, *Despre vechii retori*, 447 R, la ei face aluzie prin expresia *καρικόν τι κακόν*, un defect carian“.

⁴⁰⁸ *Apollonios* din Alabanda, în Caria, sec. II—I î.e.n., fiul lui Molon, elevul lui Meneclis, a fost profesor de retorică în Rhodos, unde l-a audiat și Cicero (78 î.e.n.). *Molon*, tatăl precedentului, mai puțin celebru.

⁴⁰⁹ Rege și legislator al Cretei din mileniul II î.e.n. Personaj semilegendar, considerat fiul lui Zeus și al Europei, soțul Pasiphaei, tatăl Minotaurului, al Andromedei și Phaedrei. A condus cu înțelepciune țara, fapt pentru care tradiția îl pune printre judecătorii din infern. Istoricii îl consideră primul făuritor al unei thalassocrații în Mediterana.

⁴¹⁰ Vezi Anacreon, fr. 28 Bergk III, Alceu, fr. 22 Bergk III

⁴¹¹ Erou homeric, șef al carienilor în războiul troian; vezi *Iliada*, II, 867, trad. Murnu, 856.

⁴¹² *Istoriei*, I, 3.

⁴¹³ Homer, *Odiseea*, I, 344, trad. Murnu, 466 și urm.

⁴¹⁴ *Odiseea*, XV, 80.

⁴¹⁵ Din Atena, gramatic, sec. II î.e.n., elevul lui Aristarchos. A studiat la Atena pînă prin 146 î.e.n., apoi la Alexan-

dria și din nou la Atena. A scris *Chronica* (4 cărți), în trimetru iambic, relatînd evenimentele de la căderea Troiei pînă la 144/3; *Despre zei* (24 cărți), lucrarea principală, cuprinzînd temele principale ale religiei grecești. Fragmente și comentarii: FGr.Hist. 244.

⁴⁰⁶ Apollodoros, fr. 177 M I.

⁴⁰⁷ *Iliada*, XI, 286.

⁴⁰⁸ *Iliada*, V, 222.

⁴⁰⁹ Din Theangela, în Caria, autor de *Carica* sau „Realități cariene”, puțin cunoscut. Pentru locul citat fr. 2 M IV.

⁴¹⁰ Termenul *solecisme*, greșeli de limbă, provine de la numele orașului Soloi din Cilicia, unde locuiau mulți străini care vorbeau greșit greaca.

⁴¹¹ Artemidoros, fr. 101 Stiehle.

⁴¹² Artemidoros, fr. 125 Stiehle.

⁴¹³ Oraș al Ciliciei, a cărui populație a fost strămutată de pe țărmul Frigiei în Seleucia.

⁴¹⁴ Azi Ilgun, oraș al Frigiei maritime, la hotarul cu Lycaonia. Vezi și Xenophon, *Anabasis*, I, 2, 14.

⁴¹⁵ Oraș al Frigiei Mari. Presupus la S de lacul Thymbras; corespunde actualului Akşehér.

⁴¹⁶ Azi ruine lângă Chan, sat al Lycaoniei la hotarul cu Cappadocia.

⁴¹⁷ Azi Ladik, oraș al Lycaoniei, Asia Mică.

⁴¹⁸ Vezi nota 48 la cartea a XII-a, *Mazaca*, cu epitetul *Caesarea*, oraș al Cappadociei, azi Kaisarieh.

⁴¹⁹ *Soandos* și *Sadacora*, orașe ale Cappadociei, situate pe drumul ce duce de la Coropassos la *Mazaca*, poziție incertă.

⁴²⁰ Oraș al Cappadociei, situat pe drumul ce duce de la *Mazaca* la fortăreața Tomisa, fiind aceeași cu Herpa, azi Pinarbaşı, la 80 km E de Kayseri.

⁴²¹ Polybios, *Istorie*, XXXIV, 13.

⁴²² Azi Samisat sau Şamişad, oraș metropolă a Comma-genei, regiune a Syriei, pe Eufrat, patria lui Lucian.

⁴²³ *Soloi* sau *Pompeiopolis*, azi Mesetlü sau Metzlu, oraș al Ciliciei fundat de atenieni sau rhodieni, la mare, patria lui Chrysipp, Philemon, Aratos. Locuitorii orașului, în majoritate neeleni, vorbeau prost greaca, de unde denumirea *soloikismos* „solecism” dată greșelilor de limbă.

⁴²⁴ Munte, vezi nota 265.

⁴²⁵ Side, azi Eski Antaiya, oraș al Pamphiliiei, între râurile Melas și Eurymedon. Vezi A. M. Mansel, *Die Ruinen von Side*, „Dt. Archäol. Inst. Abt. Istanbul,” Berlin, 1963.

⁴²⁶ Locuitorii Lyciei, regiane a Asiei Mici, mărginită în S de Mediterana, în N de Caria, Frigia, Pisida.

⁴²⁷ Artemidoros, fr. 136 b Stiehle. Pentru orașele pomenite de acesta, vezi paragraful următor, cap. 3, 6—7 și notele corespunzătoare.

⁴²⁸ Servilius Vatia Isauricus, cea 134—44 i.e.n., consul roman 79 i.e.n.; în 78/77 i.e.n. proconsul în Cilicia, în care

răstimp a luptat pe mare și pe uscat cu piraiții mării după care i s-a acordat un triumf în 74 și titlul de Isauricus.

⁴²⁹ În 67—66 î.e.n., Cn. Pompeius Magnus este investit cu o comandă extraordinară pentru distrugerea piraiților Mediteranei, sarcină îndeplinită cu succes în câteva luni.

⁴³⁰ Azi ruine lângă satul Karanostasi, oraș al Lyciei unde a adunat Pompeius piraiții rămași în viață după nimicirea bandelor acestora.

⁴³¹ Azi Meis, orașel în partea de SV a Lyciei, cu un port la gura riului Glaucos azi portul Macri.

⁴³² Promontoriu pe coasta de SV a Lyciei între orașele Telmessos N, Anticragos S.

⁴³³ Este vorba de Eumenos II și de războiul contra lui Antiochos III din 188 î.e.n. după care Eumenos a primit de la romani Asia Mică pînă la Taurus.

⁴³⁴ Munte al Lyciei, ramificație a muntelui Taurus de vest.

⁴³⁵ Oraș al Lyciei, poziție incertă, probabil în locul actualului Levisi. V. A. Forbiger, *Handbuch der alten Geographie*, II, p. 259, nota 35, c.

⁴³⁶ Munte al Lyciei cu 8 vîrfuri și un oraș omonim, lângă actualul Yedi-Burun, corespunzînd actualului Efta-Kavi.

⁴³⁷ Azi Kullechimari, vale a Lyciei, de care mitologia leagă himera, un monstru cu trei capete, de leu, de capră, și de șarpe sau, după altă versiune, cu trup de capră, cap de leu, coadă de șarpe, ucis de Bellerophon.

⁴³⁸ Oraș al Lyciei la poalele muntelui Cragos, azi Yedi Burun. Neidentificat.

⁴³⁹ Fiul lui Lycaon, șef peste lycieni în războiul troian; vezi Homer, *Iliada*, II, 827; IV, 88.

⁴⁴⁰ Homer, *Odiseea*, XIX, 518, trad. Murnu, 678 și urm.

⁴⁴¹ Odinioară Sirbis, azi Sirbes, riu al Lyciei.

⁴⁴² „Orașul Xanthilor” sau *Xanthos*, azi Eksenide, oraș al Lyciei pe riul Xanthos, cucerit și ruinat de Cyrus în 564 î.e.n. Este patria filosofului neoplatonician Proclus.

⁴⁴³ Azi ruine lângă Kalamaki, oraș al Lyciei, vezi și Herodot, I, 182. *Patara*, întemeietorul, personaj legendar. Templul lui Apollon de la Patara conținea oracolul zeului, cu reședința vara la Delfi, iarna la Patara.

⁴⁴⁴ *Ptolemaios Philadelphus*, rege al Egiptului, (285—246 î.e.n.), căsătorit cu Arsinoe I, fiica lui Lysimachos, pe care o repudiază în 278 î.e.n., căsătorindu-se cu sora sa bună, Arsinoe II. În cinstea acesteia schimbă numele Patarei în acela de Arsinoe.

⁴⁴⁵ Oraș situat pe țărmul mării, azi gr. Myra, în turcă Dendre.

⁴⁴⁶ Rîu pe coasta de S a Lyciei; vezi și Quintus din Smyrna, 8, 103.

⁴⁴⁷ Azi ruine mai sus de Cap Fineka, oraș al Lyciei.

⁴⁴⁸ Insulă cu oraș omonim la țărmul Lyciei, azi Castel Rosso.

⁴⁴⁹ *Kisthene*, vezi nota 266 la cartea a XIII-a.

⁴⁵⁰ Oraș al Lyciei, corespunde probabil ruinelor de lângă satul Saaret, la 8 km NV de Andiffalo; *Antiphellos*, azi Andiffalo; *Chimaira*, vale a Lyciei, numită și azi Kullechimari.

⁴⁵¹ Promontoriul Sfânt al Lyciei, azi Kirlangic.

⁴⁵² Vezi nota 264.

⁴⁵³ Vezi nota 107 la cartea a XVII-a.

⁴⁵⁴ Azi Satalieh, oraș al Pamphylii pe coasta de SV a Mării Negre.

⁴⁵⁵ *Crambysa*, oraș al Lyciei în apropiere de Olympos, în fața insulei omonime, azi Karabusa. *Olympos*, azi Ak-Dagh sau Ianar-dagh, munte al Lyciei în apropierea Promontoriului Sfânt. *Olympos*, oraș în acest munte, azi ruine lângă actualul Deliktaş.

⁴⁵⁶ Țărm în E Lyciei și V Pamphylii, în apropierea unei fortărețe omonime, azi Korghos.

⁴⁵⁷ Azi ruine aproape de Tekrova, oraș al Lyciei în afara confederației lyciene, la poalele munților Soyłmi. Vezi și Herodot, II, 178; Thucydides, II, 69.

⁴⁵⁸ Munți ai Lyciei, azi Güldere-dagh, ramificații ale Tau-rului de Vest.

⁴⁵⁹ Azi ruine pe o platformă naturală, la vest de Güllük-dagh. Planul și descrierea arheologică la G. E. Bean, *Turkey's Southern Shore. An Archeological Guide*, Londra, 1968, pp. 119—137.

⁴⁶⁰ *Climax* (fen. Sollum „scară“, de unde *Solyma*, o ramură a lui), munte al Lyciei în apropierea țărmului, azi Ekder; vezi și Callisthenes Olynthical, fr 25 M din *Istoria lui Alexandru*.

⁴⁶¹ Homer *Iliada*, VI, 184, trad. Murnu, 184.

⁴⁶² Vezi și Herodot I, 173. Personaj legendar, fiul lui Pandion, *Sarpedon*, șeful lycienilor la Troia; vezi Homer, *Iliada*, II, 876, de la care; *Capul Sarpedon*, azi Cap Daci sau Gremia, al Thraciei.

⁴⁶³ În XII, 8, 5.

⁴⁶⁴ Azi Düden-Su, oraș al Pamphylii.

⁴⁶⁵ Azi Antalya, oraș al Pamphylii.

⁴⁶⁶ Attalos II Philadelphul, în 150 î.e.n., ajuns definitiv sub romani în 79 î.e.n.

⁴⁶⁷ Vezi nota 321 la cartea a XIII-a.

⁴⁶⁸ Fr. 26 M din *Istoria lui Alexandru*.

⁴⁶⁹ Azi Ak-Su, riu al Pamphylii, curge prin orașul Perge.

⁴⁷⁰ Azi Murtan, oraș al Pamphylii, cu un templu al Artemidei Pergaia ce datează din 80—79 î.e.n.

⁴⁷¹ Oraș al Pamphylii presupus undeva în NV, azi probabil ruinele din nord de Legelähköi, vezi A. Forbiger, *Handbuch*, II, p. 270, nota 72.

⁴⁷² Azi Kapri, lac al Pamphylii.

⁴⁷³ Azi Kapri-Su, riu al Pamphylii pe el se află orașul Aspendos.

⁴⁷⁴ Vezi nota 417 la cartea a XII-a.

⁴⁷⁵ Oraș al Pamphyliei aproape de Aspendos (azi ruine lângă Balke Su), probabil ruinele de la Kesme și Kilidșa-köi.

⁴⁷⁶ *Kibyrații Mici*, locuitorii *Kibyriei Mici*, azi ruine lângă Kargha-Su, între Eski-Adalia și Kara Burun, pe țărmul Pamphyliei.

⁴⁷⁷ Azi Manauget, riu al Pamphyliei.

⁴⁷⁸ Oraș al Pamphyliei probabil pe locul așezării Alara de azi.

⁴⁷⁹ Azi Alaia, fortăreață în Cilicia Aspră.

⁴⁸⁰ *Istoriei*, VII, 91.

⁴⁸¹ Callinos, fr. 8 (7) Bergk II.

⁴⁸² Vezi nota 149. „Grota lui Mopsos“ se afla pe coasta de est a muntelui Corakion, o prelungire de est a lui Ker-caphos, azi Billik Dagh, la vest de Hales (azi Avygi-Ceai). Grota are 3—4 m înălțime, 20 m adâncime și o vatră care se înalță. În fundul grotii se află un izvor cu apă de băut. Aici se afla oracolul lui Mopsos.

⁴⁸³ Personaj semilegendar, profet, contemporan cu Calchas, statornicit în Pamphylia, numită odinioară Mopsopia; orașul *Mopsuestia* poartă de asemenea numele său.

⁴⁸⁴ General al lui Alexandru I Balas, a așezat pe tron pe Antiochos VI, fiul lui Balas, împotriva lui Demetrios II, apoi l-a ucis în 142—141 sau 136—135 î.e.n. și i-a uzurpat domnia. Ucis la rindul său de Antiochos VII. E. Marióti, *Diodotos Tryphon et la piraterie*, Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapesta, X, 1962, pp. 187—194, face un studiu, în legătură cu pasajul XIV, 5, 2, din Strabon, asupra felului în care relațiile cu pirății se integrează în ansamblul concepțiilor politice ale lui Diodotos Tryphon, concepții al căror factor esențial este efortul centralizator desfășurat contra orașelor comerciale de pe litoralul Syriei care aspirau la autonomie.

⁴⁸⁵ *Antiochos VII, Sidetes*, rege al Syriei (139—129 î.e.n.), fiul lui Demetrios Soter.

⁴⁸⁶ În același an, 146 î.e.n.

⁴⁸⁷ Fratele lui Scipio Africanus, consul în 190 î.e.n., învingător al lui Antioch cel Mare la Magnesia.

⁴⁸⁸ General al lui Alexandru cel Mare, născut pe la 358/354 î.e.n., întemeietorul dinastiei Seleucizilor.

⁴⁸⁹ *Arsinoe a Ciliciei*, oraș presupus în apropiere de actualul Gokhta-Kalesi. În unele manuscrise, după Corakesion, figurează Aunesis. *Hamaxia*, azi ruinele dintre Alaja și Iumik-köi, oraș al Ciliciei.

⁴⁹⁰ Fortăreață a Ciliciei, poziție incertă.

⁴⁹¹ Azi Selinti, oraș al Ciliciei la NE de Antiochia, la gura râului cu același nume.

⁴⁹² Ramificație a muntelui Taurus; vezi A. Forbiger, *Handbuch der alten Geographie*, II, p. 251, nota 1.

⁴⁹³ Azi Charadro, fortăreață a Ciliciei.

⁴⁹⁴ Ramificație a muntelui Taurus central, la izvoarele riului Selinunt (azi Göksu), în Cilicia.

⁴⁹⁵ Țărm prăpăstios al Ciliciei, același cu Makistos de lângă actuala Mophrîța.

⁴⁹⁶ Azi Anamur, promontoriu al Ciliciei, lângă actualul Perşend.

⁴⁹⁷ Azi Cap Cormachite, promontoriu în N Ciprului.

⁴⁹⁸ Oraș al Ciliciei, azi Anamur Kalessi, în fața orașului Lapados din Cyprus și în fața insulei Nagidusa.

⁴⁹⁹ Aceeși cu Melainai, oraș al Ciliciei aproape de Kenderis.

⁵⁰⁰ Azi Kilandria, oraș al Ciliciei.

⁵⁰¹ Artemidoros, fr. 94 Stiehle.

⁵⁰² În Cilicia, corespunde orașului actual Silifke, întemeiat de Seleucos Nicator.

⁵⁰³ Azi Gök-su, riu al Ciliciei.

⁵⁰⁴ Promontoriu al Ciliciei la S de gura riului Calycadnos (azi Gök-su).

⁵⁰⁵ Promontoriu al Ciliciei aproape de Calycadnos, mai la V de celălalt promontoriu cilician omonim.

⁵⁰⁶ Filosof peripatetic (din a doua jum. a sec. I î.e.n.), autorul lucrării *Περὶ μηχανημάτων*. *Xenarchos din Seleucia* (sec. I î.e.n.), filosof peripatetic, profesor al lui Strabon. A trăit la Alexandria, Atena și Roma, bucurându-se de prietenia lui Augustus.

⁵⁰⁷ Vezi nota 524 la cartea a XIII-a.

⁵⁰⁸ Euripide, *Hecuba*, I.

⁵⁰⁹ *Areios*, doxograf din sec I î.e.n. profesorul lui Augustus și prieten al lui Maecena. Din lucrarea sa de istorie a filosofiei s-au păstrat fragmente la Stobaios și Eusebios. Vezi C. Wachsmuth—O. Hense, *Stobaiosausgabe*, Berliner Philologische Wachenschrift, Berlin, 1884—1912.

⁵¹⁰ *Stinca Poikile* (Pestrița), în Cilicia, peste care se trece pe trepte tăiate în stîncă, în drumul spre Seleucia, nu departe de riuul actual Gök-Su.

⁵¹¹ Insulă la țărmul Ciliciei, între Seleucia, Calycadnos și Corycos, menționată și de Stephanos Byzantunul, azi Karabusa.

⁵¹² Promontoriu al Pamphyliciei (mai degrabă al Ciliciei) și peșteră omonimă, în sudul centrul al Ciliciei, azi Koraka sau Kurko.

⁵¹³ Peștera Ciliciei descrisă de Callisthebes, fr. 30 M.

⁵¹⁴ *Archelaos Philopatris (Sisines)*, rege al Cappadociei (vezi nota 12 la cartea a XII-a).

⁵¹⁵ *Amyntas*, stăpîn în Cilicia Tracheia din 36 î.e.n.

⁵¹⁶ Antonius dăruise Cleopatrei Cyprul, în 37 î.e.n., o parte din Coilesyria, din Cilicia și Creta.

⁵¹⁷ Azi Lamas, riu și sat la hotarul dintre Cilicia Aspră și Cappadocia.

⁵¹⁸ Oraș și munte al Lyciei, ramificație a muntelui Taurus de Vest, numit și *Phoinicus*. Muntele se cheamă azi İnanar-Dagh, iar ruinele orașului se văd la Deliktas.

⁵¹⁹ *Zeniketas*, șef de pirăți ascuns în muntele Olympos al Ciliciei, înfrânt de Servilius Isauricus (sec. I. î.e.n.).

⁵²⁰ Vezi nota 423.

⁵²¹ Filosof stoic (cca 281—208 î.e.n.), șeful școlii stoice după Cleanthes, autorul multor cărți. după informația lui Diogenes Laertios, VII, 180, cuprinzând lucrări de logică, parte de etică.

⁵²² Poet comic din Soloi, în Cilicia, cca 320—223 î.e.n., autorul a 80 de piese din care nu se păstrează decât fragmente.

⁵²³ Contemporan cu Callimach (prima jumătate a sec. III î.e.n.), originar din Soloi, a studiat la Atena, a petrecut un timp la Pella, la curtea lui Antigonos Gonatas, precum și la Antiochos I al Siriei. A compus un poem cu teme de astronomie, *Fenomenele*.

⁵²⁴ Alt promontoriu al Ciliciei, între Soloi și Anchiale, mai la E de promontoriul Zephyrion de lângă Calycadnos. Azi, capul Zafra.

⁵²⁵ Azi Akkiali, oraș al Ciliciei la NE de Tarsos.

⁵²⁶ *Sardanapallos*, același cu Așurbanipal, rege assyrian, 668—cca 631 î.e.n., fiul cel mai mic al lui Asarhaddon.

⁵²⁷ *Aristobulos din Cassandra*, istoric care l-a urmat pe Alexandru în India, a scris opera *Faptele lui Alexandru*. Aici fr. 6 M.

⁵²⁸ Tragic atenian din 523—520 î.e.n., autor a 160 de drame, după Suidas; a primit 13 premii la concursurile tragice. Vezi fr. 3 și Dübner și *Anthologia Palatină*, II, p. 662 nr. 27.

⁵²⁹ Fortăreață a Ciliciei mai sus de Anchiale, puțin cunoscută.

⁵³⁰ *Eumenes*, unul din generalii lui Alexandru cel Mare, născut la Cardia în Chersonesul Thracic.

⁵³¹ *Antigonos Cyclopul*, căruia îi reveniseră, la împărțirea imperiului lui Alexandru, Pamphylia, Lycia și Frigia de Sus, atacă și biruie pe Eumenes în 320 î.e.n. la Orkinion, în Cappadocia, îl asediază la Nora (319), îl prinde și ucide în 315 î.e.n.

⁵³² Oraș al Ciliciei, cu un templu al lui Zeus, întemeiat de eroul homeric Aias al lui Teucros. Neidentificat.

⁵³³ Azi Karasu, riu al Ciliciei, curge prin Tarsos. La vărsarea sa este situată Regma.

⁵³⁴ Istmul dintre Amisos, la Marea Neagră, și Tarsos, la Marea Mediterană, reprezintă marginea continentală spre E a peninsulei Asia Mică, corespunzând distanței celei mai scurte dintre cele două mări.

⁵³⁵ În II, 1, 1.

⁵³⁶ *Tarsos*, azi *Tarso*, oraș al Ciliciei, aproape de vărsarea râului Kydnos. Fundată de eleni după altă tradiție, de

Sardanapal. A purtat o vreme și numele de Iuliopolis, după Caesar. A fost oraș vestit datorită școlii sale de filosofie.

⁵³⁷ Filosof stoic, urmașul lui Diogenes din Seleucia la conducerea școlii stoice (sec. II î.e.n.). În lucrările sale, atinge problemele centrale ale filosofiei stoice, printre care cele *Despre vorbire*, *Despre lucrurile semnificate*, *Despre definiții*. *Archedemos*, probabil elevul lui Diogenes din Seleucia (sec. II î.e.n.). Fragmente în SVF III. 262—264. *Nestor*, discipol de-al lui Panaitios, în plină înflorire pe la 92 î.e.n. Ca atare, nu el a fost profesorul lui Tiberius, ci omonimul său, *Nestor Academicul*.

⁵³⁸ Unul poreclit *Cordylion* (cca 75 î.e.n.—7 e.n.), prieten al lui Cicero, autorul unei *Epitome* a lucrării lui Poseidonios, *Despre Ocean* și al unei lucrări, *Contra categoriilor lui Aristotel*. Celălalt, supranumit *Cannanites*, fiul lui Sardon, este discipolul lui Poseidonios și profesorul lui Augustus.

⁵³⁹ Autor de elegii, a scris și o epigramă despre coroana lui Philippos (*Anthologia Palatină*, IX, 248), întemeietor al pantomimei tragice (vezi Antipatros Thess., *Antholog.Pal.*, XV, 290), identificat cu Boethos din Tarsos.

⁵⁴⁰ Oraș în E Macedonia, întemeiat în 356 î.e.n. de Philip II al Macedoniei, pe via *Egnatia* (de la Drama, la Kavalla). Vestit prin victoria din 42 î.e.n. a lui Antonius și Octavian asupra lui Brutus și Cassius, ucigașii lui C. Iulius Caesar.

⁵⁴¹ Filosof academic, profesorul lui Marcellus al Octaviei, sora lui Augustus, probabil și profesorul lui Tiberius.

⁵⁴² Homer, *Iliada*, III, 235, Trad. Murnu, 233.

⁵⁴³ Necunoscut din altă sursă. *Diogenes din Tarsos*, discipolul lui Epicur, poet și gramatic, autor de tragedii, din epoca postalexandrină. Vezi și Diogenes Laertios, X, 26, 97, 118—119.

⁵⁴⁴ Gramatic din sec. I î.e.n., ocupându-se cu predilecție de lexicografie. A adunat toate poeziile poetilor bucolici. Vezi U. V. Wilamowitz, *Die Textgeschichte der griechischen Bukoliker*, 1906, p. 124.

⁵⁴⁵ Supranumit *Aristofanicul*, gramatic alexandrin, elevul lui Aristofan din Bizanț. Artemidoros îi spune „din Tarsos”, unde probabil a deschis o școală de gramatică, sec. I î.e.n. A elaborat *Comentarii homerice*. *Dionysides* din Mallos (după Suidas) din Tarsos (după Strabon), poet tragic din Pleiada Alexandrină (Welcker Griech. Tragödien, III, 1267).

⁵⁴⁶ Vezi XII, 2, 4.

⁵⁴⁷ În XII, 2, 4.

⁵⁴⁸ Fr. 136 Stiehle.

⁵⁴⁹ Vezi nota 62 la cartea a XII-a.

⁵⁵⁰ *Mopsos*, fondatorul legendar al Colophonului, profet la templul lui Apollon din Claros. *Amphilochos*, fiul lui Alcmeon și Manto, profet în Argos din Etolia. Împreună cu *Mopsos* fundează, după legendă, orașul Mallos din Cilicia.

⁵⁵¹ În XIV, 1, 27.

⁵⁵² Oraș al Ciliciei în apropiere de râul Pyramos; poziție incertă, probabil prin apropierea portului cilician Margaros atestat de Lycophon din Chalkis, 439.

⁵⁵³ Vezi nota 34, la cartea I, vol. I.

⁵⁵⁴ Fiul lui Parmenion, prefectul cavaleriei aliaților în oastea lui Alexandru cel Mare, condamnat la moarte de acesta și ucis cu pietre pentru că ar fi pus la cale un complot împotriva sa. Vezi și Arrian, *Anabasis*, III, 26, 1 și urm. Philotas și Parmenion s-au împotrivit politicii macedonene de expansiune în Orient.

⁵⁵⁵ Hesiod, fr. 186 Lehrs (184 H).

⁵⁵⁶ *Aigai* sau *Aigai*, azi Aias, oraș al Ciliciei cu stațiune navală.

⁵⁵⁷ Azi Demir Kapu, în Cilicia.

⁵⁵⁸ *Amanos*, vezi nota 32 la cartea a XII-a.

⁵⁵⁹ Rege al cilicienilor care, în 31 î.e.n., a luptat la Actium de partea lui Antonius.

⁵⁶⁰ Azi Jüslar, oraș al Ciliciei, vezi Plutarh, *Alexandru*, 24.

⁵⁶¹ Râu al Ciliciei, prin apropiere de Issos, unde Alexandru cel Mare îl birui pe Darios III (333 î.e.n.). Vezi Plutarh, *Alexandru*, 20.

⁵⁶² Oraș al Syriei pe coasta golfului Issos, la N de muntele Pieria.

⁵⁶³ Oraș al Syriei la Golful Issos, aproape de actualul Skanderun.

⁵⁶⁴ *Alexandria*, azi *Alexandretta*; *Nicopolis*, dispărut fără urmă; *Mopsuestia*, azi Missis sau Messis, toate orașe ale Ciliciei la Golful Issos.

⁵⁶⁵ Aluzie la *Porțile Amanide*, la hotarul dintre Cilicia și Siria, în muntele Amanos.

⁵⁶⁶ *Seleucia din Pieria*, în Siria, azi ruinele de la Kepse, a fost întemeiată în 300 î.e.n. de Seleucos I Nicator ca port al Antiochiei pe Orontes.

⁵⁶⁷ *Orontes*, azi Aasi sau Ahssy, râu al Syriei.

⁵⁶⁸ Vezi nota 248 la cartea a XII-a; mai este una în Lycia, vezi Homer, *Iliada*, VI, 201.

⁵⁶⁹ Apollodoros, fr. 122 M I.

⁵⁷⁰ În XII, 3, 24—25.

⁵⁷¹ În XII, 3, 20.

⁵⁷² Apollodoros, fr. 178 M I.

⁵⁷³ Apollodoros, fr. 122 M. I.

⁵⁷⁴ Ephoros, fr. 80 M I.

⁵⁷⁵ Apollodoros, fr. 178 M I.

⁵⁷⁶ Populație a Cariei; numele este cu o anumită semnificație „cei înțelepți, prevăzători”. Vezi Homer, *Odiseea*, VII, 108.

⁵⁷⁷ Homer, *Iliada*, II, 856; V, 39.

⁵⁷⁸ Homer, *Odiseea*, XI, 122, trad. Murnu, 165 și urm.

⁵⁷⁹ Aici Strabon greșește: atenienii și ionienii au într-adevăr aceeași origine, dar eolienii constituie triburi deosebite

de doriene și au coborât în locurile Eladei anterior dorie-
nilor (pe la 2000 î.e.n., dorienii prin 1200—1100 î.e.n.).

⁵⁸⁰ Ephoros, fr. 80 M I.

⁵⁸¹ Apollodoros, fr. 122 M I.

⁵⁸² Callisthenes, fr. 29 M din *Istoria lui Alexandru*.

⁵⁸³ Xanthos, fr. 5 M I.

⁵⁸⁴ *Iliada*, II, 862, trad. Murnu, 851.

⁵⁸⁵ *Iliada*, III, 187.

⁵⁸⁶ *Iliada*, III, 188, trad. Murnu 187.

⁵⁸⁷ *Euphorion*, fiul lui Eshil, tragic atenian, a repurtat
4 victorii dramatice. Nu s-a păstrat opera lui. Vezi Eshil,
fr. 345 Ahrens.

⁵⁸⁸ Alexandros Etolianul, fiul lui Satyros, gramatic și poet
tragic, unul din poeții Pleiadei; a trăit la curtea lui Anti-
gonos Gonatas, în floare prin 280—276 î.e.n. Fragmentele
păstrate, editate de J. U. Powel, *Collect. Alexandr.*, 121—130.
Despre poet, vezi Bruno-Snell, TGF 101, pp. 278—279.

⁵⁸⁹ În XII, 4, 5.

⁵⁹⁰ În II, 5, 21.

⁵⁹¹ Marea Carpathică (*Carpathium Mare*), parte a Mării
Egee dintre insulele Carpathos și Rhodos.

⁵⁹² Azi Baffa, oraș pe coasta de SV a Cyprului, cu port
și un templu al Afroditei; vezi Homer, *Odiseea*, VIII, 363.

⁵⁹³ *Cleides*, „Cheile“, două insulițe lângă coasta de NE a
Ciprului, în fața capului Sf. Andrei.

⁵⁹⁴ *Acamas*, azi Cap Aghios. Epiphanio, promontoriu al
Cyprului.

⁵⁹⁵ În XIV, 5, 3.

⁵⁹⁶ Azi Lapitho sau Lapta, oraș al Cyprului, colonie la-
coniană în fața orașului Nagidos din Cypru. *Aphrodision*,
azi ruine lângă Bergamo, pe coasta nordică a Cyprului.

⁵⁹⁷ Azi Porto Constanza, oraș pe coasta de E a Cyprului.

⁵⁹⁸ *Coasta Aheilor*, lângă actuala Ialussa, loc în NE
Cyprului.

⁵⁹⁹ Oraș în NE Cyprului în fața promontoriului Sarpedon
al Ciliciei; azi ruinele Karpass.

⁶⁰⁰ Azi Ioannis Carpasiu și il Poro, insule lângă coasta
de NE a Cyprului.

⁶⁰¹ Munte în SE Cyprului, cu templul *Afroditei Acraia*,
în NE insulei, între Amathus și Curias, azi muntele Stavro-
vuni sau St. Cruce.

⁶⁰² *Aristos din Salamina Cyprului* (cca 200—150 î.e.n.),
istoriograf cu puțin mai vîrstnic decît Polemon, după unele
păreri (Vossius), același cu *Aristos Academicul*, pe care
Cicero, *Brutus*, 97, îl numește „oaspetele și prietenul“ său.
Arrian, fr. 3, îl consideră același cu Asclepiades din Myrlea,
gramatic din timpul lui Pompeius sau cu Asclepiades din
Cypru.

⁶⁰³ Oraș și port al Ciprului probabil pe locul actualului
Famagosta, corespunzînd ruinelor Arselia. Dintre cele două

orașe cipriote cu acest nume, unul, cel de pe coasta N, s-a numit înainte Marion.

⁶⁰⁴ Port al Ciprului, probabil azi Lucola. Vezi A. Forbiger, *Handbuch der alten Geographie*, III, p. 1048, nota 16.

⁶⁰⁵ Promontoriu în SE Ciprului, numit mai târziu Κάβος τῆς Γραλας, apoi, de italieni, Capo della Greca, azi Capul Greco.

⁶⁰⁶ Azi Chiti, oraș al Ciprului, patria lui Zenon stoicul și al medicului Apollonios.

⁶⁰⁷ Zenon din Kition, vezi nota 153 la cartea I, vol. I.

⁶⁰⁸ Medic empiric din sec. I î.e.n. A scris un comentariu la lucrarea lui Hippocrates, Περὶ ἄρθρων „Despre articulații”. V. J. Kollesch — F. Kudlien, *Bemerkungen zum Περὶ ἄρθρων — Kommentar der Apollonios von Kition*, *Hermes*, 89, 1961, pp. 322—332.

⁶⁰⁹ Azi Beirut, oraș al Feniciei.

⁶¹⁰ *Amathus*, (*Amathunt*), azi Eski Limassol, oraș întemeiat de fenicieni pe coasta sudică a Ciprului, vestit pentru templul Afroditei venerată aici.

⁶¹¹ Oraș al Ciprului, neidentificat.

⁶¹² Azi Capo Gavata sau Gatte, promontoriu în SV Ciprului.

⁶¹³ Promontoriu și localitate pe coasta de SE a Ciprului, azi Capul Pila.

⁶¹⁴ Azi Episcopi, oraș al Ciprului, pe țărmul sudic, la promontoriul Curias.

⁶¹⁵ Poet epigramist din a 2-a jum. a sec. III î.e.n., unul din poeții ionic-alexandrini și prieten al lui Asclepiades.

⁶¹⁶ Probabil azi Tera; *Boosura*, azi probabil Bisur; *Palai-paphos*, azi Kukla sau Konuklia, orașe ale Ciprului.

⁶¹⁷ *Zephyria* sau *Zephyrion*, promontoriu în SV Ciprului.

⁶¹⁸ Alt oraș al Ciprului, probabil azi Πόλις τοῦ χρυσοῦ. S-ar putea să fie și unul și același cu cel anterior (v. nota 603).

⁶¹⁹ *Hierokepia* și *Hierokepis*, oraș în V Ciprului; neidentificat.

⁶²⁰ *Soloi*, apoi *Aipta*, azi Solia sau ruine lângă Pendeia, oraș al Ciprului între promontoriile Acamas și Crommyon, pe coasta de N a insulei.

⁶²¹ *Stasanor*, un comandant din oastea lui Alexandru cel Mare, probabil fiul lui Pasicrates din Soloi (Plutarh, *Alex.*, 29) și fratele trierarhului Nicocles. După moartea lui Alexandru, lui i-au revenit, la împărțirea imperiului, satrapiile Aria și Drangiana.

⁶²² Oraș al Ciprului, azi Limna.

⁶²³ Vezi nota 521 la cartea I vol. I. Aici fr. 3 M II.

⁶²⁴ Eratosthenes, I B 18 (5—12) Berger.

⁶²⁵ Oraș al Ciprului, menționat și de Nonnos, XIII, 445; Lycophron, 514. Vezi nota 63, la cartea a VI-a, vol. II.

⁶²⁶ Eratosthenes, p. 240 și urm. Berger.

⁶²⁷ Ptolemeii stăpinesc Ciprul de la moartea lui Alexandru cel Mare pînă la sfîrșitul Ptolemeilor, cu mici intervale de independență (în 107—89 și 58 î.e.n.).

⁶²⁸ *Ptolemaios din Cipru* (80—58 î.e.n.), fratele lui Ptolemaios XII Auletes.

⁶²⁹ *P.* de fapt *App. Claudius Pulcher*, pretor roman în 57 î.e.n., consul în 54. Legatus al cumnatului său Lucullus, în E.

⁶³⁰ Probabil este *Marcus Porcius Cato Uticensis*, 95—46 î.e.n., tribun al plebei 62, pretor 54 î.e.n.

⁶³¹ Ciprul este inclus în Provincia Cilicia din 58 î.e.n.; ca Provincie de sine stătătoare în frunte cu un legatus al lui Augustus după Artium (31 î.e.n.); din 22 î.e.n. devine Provincie senatorială.

⁶³² Vezi nota 516.

Cartea A XV-A

¹ Apollodoros, fr. 6 M IV.

² *Bactriana*, regiune a Persiei care atingea munții Paropamisazi și Indusul, învecinîndu-se la N cu Sogdiana, la E cu Scitia.

³ Vezi nota 488 la cartea a XIV-a.

⁴ Regele Bactriei, în timpuri imemorabile, întemeietorul *Bactrei*, numită și *Eucratidia*, azi Baktra, în actualul Afganistan.

⁵ *Hydaspes*, azi Gelam, rîu al Indiei. *Hyanis*, gresăală de copist, probabil în loc de *Hypasis*, azi Sutledge, afluent al Indusului în Pendgeab.

⁶ *Meropis* sau *Meropida* din Cos, alt nume pentru orasul Cos din insulă, dat după *Merops*, regele legendar al insulei.

⁷ *Poros II*, nepotul lui *Poros I*, rege în regiunea Indiei numită Gandaris, cuprinsă între *Akesines* și *Hyarotis*, azi Pendjab.

⁸ *Pandion*, rege indian care a trimis o solie la Caesar Augustus; neidentificat, poate este *Poros*.

⁹ Sofist indian din secta *gymnosophyștilor*, l-a însoțit pe Alexandru cel Mare în expediția sa în India; bolnav, își pune capăt zilelor la *Pasargada* la 83 ani. Diodor îl numește *Caranos*, poate *Kalyana* în indiană; locuia în *Taxila*, la poalele Caucazului (= *Paropamisos*).

¹⁰ *Nearchos*, fr. 23 M din *Paraplus*. Vezi și XV, 2, 4.

¹¹ Regiune a Ariei mărginită în S de Marea Erythraea, în E de Indus, care o desparte de India, la N de *Arachosia* și *Drangiana*, în V de *Carmania*.

¹² *Megasthenes*, fr. 20 M II.

¹³ Este vorba de expediția lui Alexandru cel Mare în India, 327—324 î.e.n.

¹⁴ Vezi nota 418 la cartea I, vol. I.

¹⁵ Vezi nota 688 cartea I, vol. I.

¹⁶ *Nabucodonosor* II, zis și *Nabopalassar* II, rege al Babylonului și al Ninivei, 605—562 î.e.n. Bate pe Nechao, regele Egiptului la Kirkesion, cucerește Ierusalimul, recucereste Tyrul după 13 ani de asediu, apoi Egiptul. Informația lui Megasthenes despre expediția lui Nabucodonosor în Mediterana până la Coloanele lui Heracles (Gibraltar) nu poate fi verosimilă.

¹⁷ Regele sciților cu regatul în regiunea Olbiei, din vremea lui Darius al lui Hystaspes (sec. VI î.e.n.), vezi și Herodot, IV, 76.

¹⁸ Numiți și *sydrakii* și *oxidrakii*, indieni angajați mercenari la persi.

¹⁹ Despre această ultimă expediție a lui Cyrus I vezi Herodot, I, 204—208.

²⁰ Fr. 20 M II.

²¹ Euripide, *Bachantele*, 16.

²² Sofocle, fr. 347 Ahrens, din tragedia *Triptolemos*, pierdută.

²³ Munte legendar al Indiei, în care a fost crescut zeul Dionysos, de unde epitetul său: *Dionysos Merotrophes*.

²⁴ *Lycurg edonianul*, personaj legendar, vezi *Iliada*, VI, 132, trad. Murnu, 132/3.

²⁵ Popor fictiv, plâsmuire a poezilor, sau poate, mai degrabă, locuitorii *Nysei*. Fiind însă mai multe orașe cu acest nume, determinarea este vagă.

²⁶ Vezi nota 106.

²⁷ Azi Renas, stincă și fortificație pe Indus, în India, asediată de Heracles fără succes, cucerită de Alexandru cel Mare.

²⁸ Populație a Indiei, menționată și de Nonnos, 26, 218. Strabon combate aici părerea falsă că sibeii, după îmbrăcăminte și unele obiceiuri, ar putea fi urmașii lui Heracles.

²⁹ Vezi nota 475 la cartea a II-a și nota 34 la cartea a XV-a.

³⁰ Vezi nota 324.

³¹ În II, 1, 2 și urm.

³² Regiune vastă a Asiei, formată din ținuturile Arachosia în NE, Drangiana central, Aria N, Parția NV, Carmania SV, Gedrosia SSE. Se mărginește la E cu India prin Indus, la S cu Marea Erythraea, la V cu Persia, Paraitakene, Media, la N cu Hyrcania, Margiana, Bactriana.

³³ Eratosthenes, p. 181 și urm., Berger.

³⁴ *Paropamisos* sau *Paropamisus*, azi *Hindukush*, lanț de munți ai Asiei între Bactriana în N, India la E, Arachosia în S. Este partea de NE a Arianei. *Emodos*, partea indiană a lanțului antic de munți Taurus, azi jumătatea apuseană a munților Himalaia. *Imaos*, jumătatea răsăriteană a munților Himalaia.

³⁵ *Pali(m)bothra*, capitala regilor indieni Sandracottos, menționată de Megasthenes care a vizitat-o prin 303—292 î.e.n. Situată la confluența Gangelui cu Son, corespunde actualei Pataliputra, ruine, în apropiere de Patna. Orașul avusese forma unui paralelogram, împrejmuț cu zid de lemn.

³⁶ Megasthenes, fr. 3 M II.

³⁷ Patrocles, fr. 3 M II.

³⁸ *Coniaci și coliaci*, populație în extremitatea sudică a Indiei.

³⁹ Ctesias, fr. 310—312 Susemihl.

⁴⁰ Onesicritos, fr. 11 M.

⁴¹ Nearchos, fr. 1 M din *Paraplyus*.

⁴² La Megasthenes, fr. 5 (*Indica*).

⁴³ În II, 1, 3.

⁴⁴ Strabon confundă aici Himalaia cu Caucazul.

⁴⁵ *Patalene* este Delta Indusului, deci teritoriul dintre cele două guri ale Indusului.

⁴⁶ Onesicritos, fr. 12 M.

⁴⁷ *Taprobana*, în indiană Tambapanni sau Tamrapanni, actuala insulă Ceylon. P. Paris, *Note sur deux passages de Strabon et de Plinius*, în „*Journal Asiatique*“, CCXXXIX, Paris 1951, pp. 13—27, după care pasajele Strabon, *Geografia*, XV, 1, 15 și Plinius, „*Nat.Hist.*“, VI, 24, privitor la condițiile traversării coastelor Indiei la Taprobana, trebuie să aparțină pentru a lămurii istoria și geografia pornind de la arta nautică. Ambii s-au înșelat și comentatorii pe urmele lor, deoarece au confundat datele navale și geografice proprii Ceylonului cu alte date privind ținuturi mai depărtate, ca Sumatra, Madagascar și Africa orientală.

⁴⁸ Onesicritos, fr. 13 M.

⁴⁹ Nearchos, fr. 3 M din *Paraplyus*.

⁵⁰ Herodot, *Istoriei*, II 5.

⁵¹ Nearchos, fr. 3 M.

⁵² Aristobulos, fr. 29 M.

⁵³ Prin vânturile periodice ale Indiei, Strabon înțelege *Musonii*, care bat vara dinspre ocean spre continent și *Antimusonii* (sau musonii de iarnă), care bat iarna dinspre continent spre ocean.

⁵⁴ *Arcturus*, cea mai strălucitoare stea din constelația Boarul, din emisfera boreală.

⁵⁵ Aristobulos, fr. 29 M.

⁵⁶ Neam indian așezat între Indus și Cophes, „Kabul“.

⁵⁷ Personaj necunoscut. Teritoriul lui între Cophes (Kabul) și Indus (Sind).

⁵⁸ *Taxila*, numele grec al orașului indian Takșașila, azi sat, ruine și muzeu în NV Pakistanului.

⁵⁹ *Constelația Ciinelui* (Mare) este o constelație a emisferei australe, care posedă steaua cea mai strălucitoare de pe cer, *Sirius*. Răsăritul ei are loc după solstițiul de vară. Apune pe la mijlocul lui septembrie.

⁶⁰ Nearchos, fr. 4 M din *Paraplus*. Vezi și fr. 29 Aristobulos.

⁶¹ Chennab, riu al Indiei, se varsă în Indus, după ce primește mai întâi afluenții Hydraotes și Hydaspes. Un alt afluent al său este Hyarotis, azi Ravi.

⁶² Fr. 29 M.

⁶³ Fr. 29 M.

⁶⁴ Probabil același cu filosoful pythagoreic, autorul lucrării Περὶ ἀριθμῶν, scrisă în dialectul doric, dată necunoscută.

⁶⁵ Fr. 14 M.

⁶⁶ Fr. 29 M I.

⁶⁷ Fr. 29 M I.

⁶⁸ Fr. 16 M.

⁶⁹ Fr. 9 M II.

⁷⁰ Eratosthenes, III A 8 (10—13) și III B 5 (14—22); III B 7 (13—16) Berger.

⁷¹ Nearchos, fr. 8 M, din *Paraplus*.

⁷² Teritoriul lui *Musicanos*, lângă Patalena, este considerat cel mai sudic ținut al Indiei. În capătul sudic al acestuia a fost situată Arore, ale cărei ruine se văd în apropiere de Bukkur.

⁷³ Fr. 15 M.

⁷⁴ Probabil este vorba de baobab.

⁷⁵ Aristobulos, fr. 30 M., Plinius, VII, 2, 21, p. 6.

⁷⁶ Azi Ravi, riu al Indiei, afluent al râului Akesines „Chenab“.

⁷⁷ Fr. 30 M, Nearchos, fr. 11, Onesicritos, fr. 15.

⁷⁸ Fr. 15 M.

⁷⁹ Fr. 15 M.

⁸⁰ Aristotel, *Istoria animalelor*, 10, 2.

⁸¹ Fr. 17 M.

⁸² Fr. 29 M.

⁸³ Fr. 17 M.

⁸⁴ *Theodectes* din *Phaselis*, în Lycia, poet tragic, cca 377—336 i.e.n., discipolul lui Isocrates, Fr. 17 Snell, și Onesicritos FG^rHist. 134 F 22.

⁸⁵ Fr. 17 M.

⁸⁶ Fr. 5 M din *Paraplus*.

⁸⁷ Homer, *Odiseia*, II, 157.

⁸⁸ *Darius III Codomanus*, ultimul rege al perșilor (336—330 i.e.n.). Alexandru cel Mare pătrunde în statele lui Darius, îl biruie la Ipsos (333) și la Gaugamela (331) și-i i-a toată Asia Mică. Darius fugind în Media este ucis pe drum de satrapul Bessos în 330 i.e.n.

⁸⁹ Azi Kabul, riu al Indiei în care se varsă Choaspes (Attok).

⁹⁰ Oraș al Indiei la confluența râurilor Choaspes cu Cophes (azi Kabul), neidentificat.

⁹¹ Oraș al Indiei pe Choaspes, poate pe riul Gauri de azi; neidentificat.

⁸² *Bandobene* și *Gandaritis*, regiuni în NV Indiei udate de Choaspes (Kara-Su și Abzat).

⁹³ *Masoya* sau *Massaga* sau *Massaka*, capitala teritoriului lui Assacanos, între Cophes (Kabul) și Indus, în India, la E de Guraios (Panjeora) în actuala regiune Chat-dara.

⁹⁴ Oraș al Indiei, pe Indus, pe unde Alexandru cel Mare a traversat fluviul. Numele orașului include numele indian Pușkalavati „orașul lotusului“, azi Mir-Zigărat.

⁹⁵ Rege în Pendjab cu reședința în Taxila, pe vremea lui Alexandru cel Mare și aliatul acestuia împotriva lui Poros în bătălia de pe Hydaspes.

⁹⁶ Prinț în Cașmir, născut în 325 î.e.n. La început s-a ținut neutru între Alexandru cel Mare și Poros, apoi i-a trimis lui Alexandru daruri, supunându-i-se: Vezi Onesicritos, fr. 70 M.

⁹⁷ Fr. 7 M. *Abisares*, probabil numele unui șef de trib indian, devenit toponim. Regiunea lui e greu de determinat.

⁹⁸ Alexandru cel Mare l-a învins pe Poros II pe Hydaspes (Gelum) în 326 î.e.n.

⁹⁹ *Nicaia de pe Hydaspes*, întemeiată de Alexandru cel Mare după victoria asupra lui Poros. Corespunde probabil ruinelor Udinagur de lângă satul Darapur pe celălalt mal al râului Behut, în fața Bucephaliei.

¹⁰⁰ Vezi *Cleitarchos*, fr. 16 M. *Cleitarchos*, fiul lui Dinon, originar din Aeolia, filosof din Școala Cyrenaică și istoriograf al istoriei lui Alexandru (Plinius, *Nat.Hist.* X, 70) din care se păstrează fragmente.

¹⁰¹ Regiune în NV Indiei.

¹⁰² *Sopeithes*, rege indian contemporan cu Alexandru cel Mare, în ind. poate Xandrames. Domeniul său, regiunea numită azi Acvapati sau Saulhuti.

¹⁰³ Regiune a Indiei cu orașul Gandaris, udată de Choaspes „Kerka“, afluent al Tigrului. Reședința lui Poros. În *assyriană* se numea Ukmu.

¹⁰⁴ Fr. 18 M.

¹⁰⁵ Personaj necunoscut.

¹⁰⁶ Malli, neam de indieni, menționați și de Plutarh, *Alexandru*. 63. *Sydracii* sau *oxidracii*, neam de indieni considerați de greci urmașii lui Bacchus. Poziția lor geografică este presupusă între Gange și Hyphasis.

¹⁰⁷ *Sabos*, căpetenie beduină în Ararene, Arabia Felix, undeva pe Indus.

¹⁰⁸ Oraș pe teritoriul lui Sabos, în India, vezi și Arrian *Anabasis*, 6, 16, 3. Numele acestui oraș poate fi apropiat de arab. *Sehwan Sadus(t)ân, Shârusân*; poate corespunde actualului Sindhu-vanax „Pădurea Sindhu-lui sau a Indului“.

¹⁰⁹ Șef indian al cărui teritoriu se presupune a fi fost actualul Larkham, pe cursul inferior de vest al Indusului.

¹¹⁰ Fr. 31 M. Vezi și Arrian, VI, 17, 4.

¹¹¹ Fr. 6 M, din *Parapulus*. Vezi și Aristobulos, fr. 31.

¹¹² Fr. 19 M. Vezi și fr. 31 Aristobulos.

¹¹³ Oraș în Patalene, în Delta Indusului, corespunde probabil actualului Puttelipur.

¹¹⁴ Fr. 20 M.

¹¹⁵ Neam de indieni menționați și de Pausanias 6, 26, 6; Lucian, *Macr.* 5.

¹¹⁶ *Aphamioți*, o categorie de sclavi în Creta, menționați și de Athenaios, 263. *Hiloții*, sclavi lacedemonieni.

¹¹⁷ Locotenent apreciat al lui Alexandru cel Mare. După moartea regelui, el obține comandamentul Macedoniei și al Epirului; îl însoțește pe Antipatros la bătălia de la Crannon (322 î.e.n.), contribuie la distrugerea lui Perdicas, moare în bătălia contra lui Eumenes.

¹¹⁸ Fluviu al Indiei, cunoscut în Europa mai întâi prin descrierea lui Megasthenes, 290 î.e.n., apoi a lui Ctesias.

¹¹⁹ Fr. 18 M II.

¹²⁰ Azi Son, afluent al Gangelui, la confluența cărora se afla orașul Palibothra.

¹²¹ Neam indian așezat în NE Indiei, pe cursul inferior al Gangelui. La ei se afla Palibothra, capitala lui Sandrocottos.

¹²² *Palibothros*, după numele capitalei sale *Palibothra* (vezi nota 35 cartea XV). Regele indian *Sandrocottos* (Ciandragupta) 321 î.e.n.—297 î.e.n., se chema deci și *Palibothros*.

¹²³ Nume generic al parților după întemeietorul imperiului part, *Arsakes* (255—254 î.e.n.).

¹²⁴ Fr. 18 M II și Fr. 10 M II.

¹²⁵ Fr. 25 M II.

¹²⁶ Fr. 10 M II.

¹²⁷ Azi Silā sau Sailodā, riu de munte al Indiei în regiunea actuală Uttara Kuru, menționat sub forma *Silian*.

¹²⁸ Fr. 36 și 19 M II.

¹²⁹ Vezi informația la Megasthenes, fr. 37 M II.

¹³⁰ Fr. 21 M.

¹³¹ Fr. 16 M din *Parapluș*.

¹³² Fr. 12 M din *Parapluș*.

¹³³ Fr. 39 M II, v. și Nearchos, fr. 12.

¹³⁴ Neam de indieni munteni, așezați la NE.

¹³⁵ Fr. 15 M, din *Parapluș*.

¹³⁶ Fr. 32 M.

¹³⁷ 9 coți + 1 palmă = 4,068 m.

¹³⁸ Fr. 12 M.

¹³⁹ Fr. 32 M.

¹⁴⁰ Fr. 36 M II.

¹⁴¹ Fr. 27 M II.

¹⁴² *Sandrocottos* (Ciandragupta), întemeietorul dinastiei *Maurya*, 321 î.e.n. punând capăt dinastiei Ninda din Magadha pe Gange, care avea capitala Pataliputra. În câțiva ani și-a întins dominația până la Indus. *Poros*, care domnea peste indienii de N, este ucis. Un conflict cu Seleucos

I Nicator, care, din 311, își avea granița pe Indus, s-a încheiat printr-o căsătorie în 304 î.e.n.

¹⁴³ Fr. 20 M la Onesicritos.

¹⁴⁴ Fr. 20 M.

¹⁴⁵ Fr. 13 M II.

¹⁴⁶ Fr. 13 M II.

¹⁴⁷ Fr. 30 M II.

¹⁴⁸ *Iliada*, III, 6.

¹⁴⁹ Vezi Megasthenes, fr. 30 M II. Enotoceții (gr. Ἐνωτοκοῖται) populație fabuloasă a Indiei. mari, încît le pot servi ca așternut.

¹⁵⁰ *Hyperboreii*, nume dat de greci populațiilor nordice, considerînd „boreale“ regiunile din N Thraciei, apoi ceva mai spre miazănoapte în jurul munților Rhipei. Vezi despre ei, Herodot, IV, 32—36; Pindar, *Pythica*, 10, 47.

¹⁵¹ Fr. 30 M II.

¹⁵² Fr. 11 a M III, profesor de retorică din Alexandria. din lucrările căruia se păstrează fragmente la C. Müller FHG III, 317, și F. Jacoby F, Gr. Hist. nr. 88.

¹⁵³ Fr. 40 M II.

¹⁵⁴ Fr. 40 M II.

¹⁵⁵ Același fragment, vezi nota precedentă.

¹⁵⁶ Fr. 40 M II.

¹⁵⁷ Fr. 40 M II.

¹⁵⁸ Toate aceste știri atestă cît de veche este yoga în India.

¹⁵⁹ Fr. 34 M.

¹⁶⁰ Fr. 10 M.

¹⁶¹ Nota 9 la cartea XV-a, Onesicritos, fr. 33 M, Nearchos fr. 37.

¹⁶² Filosof indian contemporan cu Alexandru cel Mare, numit și Dandanis, ale cărui concepții se confundă cu tezele școlii cinice. Menționat și de Arrian, *Anabasis*, VII, 2, 2 și urm.

¹⁶³ Fr. 10 M.

¹⁶⁴ Fr. 7 M din *Parapluș* și fr. 44 Aristobulos și fr. 10 Onesicritos.

¹⁶⁵ Fr. 42 M II.

¹⁶⁶ *Zeus Ombrios*, același cu *Jupiter Pluvius* al romanilor. Vezi nota 223 la cartea a V-a, vol. II. Aici fr. 17 M.

¹⁶⁷ Cleitarhos, fr. 17 M.

¹⁶⁸ Artemidoros la Callisthenes, fr. 46, Ps Callisthenes, III, 7, 9, 10.

¹⁶⁹ Identificat cu actualul Frayag (Allahābād) sau Anupsahr.

¹⁷⁰ *Oidanes*, mai corect *Iomanes* (Plinius, *Nat. Hist.*, VI, 63) afluent al Gangelui. Pare să fie același cu Diamuna lui Ptolemaios, VII, 1, 30, azi Jumna, scr. Yāmună, și cu *Iobares* la Arrian, *Indica*, VII, 5.

¹⁷¹ Istoriograf grec dintr-o familie de vază a oraşului, născut pe la 64 î.e.n. Profesor al copiilor Cleopatrei și Antonius. Sfetnic și om de încredere, istoric de curte și filosof aristotelic. A scris: *Istoria lumii vechi*, 144 cărți, de la începuturi pînă la sfîrșitul sec. I î.e.n., azi fragmente. Pentru locul citat, vezi nr. 91 M III.

¹⁷² Azi Antakieh, situată la 27 km E de Alep pe Oronte, metropola Syriei și capitala Seleucizilor. Fundat în 300 î.e.n. de Antigonos, numită Antigon(e)ia, apoi cucerită de Seleucos Nicator care-i schimbă numele în Antiochia, după Antiochos, tatăl său.

¹⁷³ Vezi nota 7.

¹⁷⁴ Nicolaos din Damasc, fr. 91 M III.

¹⁷⁵ *Bargose*, aceeași cu Barygaza, azi Broaci sau Barôci, oraș pe țărmul central-vestic al Indiei.

¹⁷⁶ Termenul *Ariana* folosit de Eratosthenes și Strabon pentru a desemna o regiune a Iranului oriental ar reflecta tradiții locale; el corespunde iran. *Airyō*—șayana „reședința arienilor” — spune G. Gnoli, 'Αριανή. *Postilla ad Airyosayana*, Rivista degli Studi Orientali, Roma, 1966, XLI, pp. 329—334.

¹⁷⁷ *Arbii*, indieni, primii locuitori ai Arianei, așezați între riurile Indus și Arbis.

¹⁷⁸ *Arbis* sau *Arabis* sau *Arabius*, azi Purally, riu al Gedrosiei.

¹⁷⁹ *Oritanii* sau *oritaii*, neam al Arianei, situați la apus de ichthyophagi, în SE Gedrosiei, învecinați cu troglodyții acesteia.

¹⁸⁰ Fr. 20 M din *Paraplus*.

¹⁸¹ *Ichthyophagii* Gedrosiei, așezați la Golful Arabic, între Oriți și Carmania (azi Kerman).

¹⁸² Vezi nota 11.

¹⁸³ Fr. 19 M, din *Paraplus*.

¹⁸⁴ *Pleiada* sau „Cloșca cu pui”, circa 120 stele, 7 vizibile, din constelația Taurului.

¹⁸⁵ *Arachofi*, locuitorii Arachosiei, în Ariana, mărginită la N de Paropamisos, la E de Ind, la V de drangiani. Era o satrapie de E a imperiului persan, numindu-se astfel după riuul *Arakhotos* care o străbate; *drangiani*, locuitorii ai Drangianei, regiune la V de Arachosia.

¹⁸⁶ *Ptolemaios Lagos* (sec. IV î.e.n.) l-a însoțit pe Alexandru în Orient; este viitorul Ptolemaios I Sother și diadohul care moștenește Egiptul la moartea lui Alexandru. Pentru locul citat, vezi fr. 19 M.

¹⁸⁷ Oriți sau Ori, probabil aceeași cu Oritaii.

¹⁸⁸ Eratosthenes, III A 26 (p. 34, 13—35, 5); III B 5 (14—22); III B 19 (p. 29, 23—30, 3) Berger.

¹⁸⁹ *Alexandria Ariei*, azi Herat, oraș întemeiat de Alexandru cel Mare în sec. IV î.e.n. la 133 km S de Bagdad. În turcă, și Mesched Ali sau Imam Ali.

¹⁹⁰ *Ortospana*, oraș al Arianei, la trifurcația unui drum ce vine din Bactra, în apropiere de Paropamisadai, corespunde probabil actualului Kabul.

¹⁹¹ Oraș al Drangianeii, în această regiune centrală a Arianei, presupus la N de lacul actual Mașkel din SV Pakistanului.

¹⁹² Azi Bukhara, regiune a Asiei între Iaxartes și Oxos.

¹⁹³ L. Skurzak, *La traité syro-indien de paix en 305 selon Strabon et Appien d'Alexandrie*, Eos, LIV, Wrocław, 1964, p. 225—229, susține că mărturiile lui Strabon XV § 724 și Appian, *Istoria Rom.*, XI, 55, despre căsătoriile mixte sînt corecte. *Sandrocottos*, formă elenizată a numelui indian *Ciandragupta*, rege indian din sec. IV î.e.n., întemeietorul dinastiei indiene Maurya.

¹⁹⁴ *Bactra*, odinioară *Zariaspa*, azi Balk, capitala Bactrianei, regiune a Persiei.

¹⁹⁵ Populație iraniană peste care s-au suprapus elemente scite, așezată în *Parthia*, regiune de NV a Arianei. Ei au întemeiat o mare împărăție în SE Mării Caspice, dezvoltată după 250 î.e.n. cu influență asupra teritoriilor dintre Amu-Daria, Eufrat, Marea Caspică. În secolul II î.e.n., după destrămarea regatului seleucid, ei întemeiază un regat de tip oriental.

¹⁹⁶ Satrap al Bactrianei și Sogdianeii sub Darius III, s-a luptat cu Alexandru cel Mare la Gaugamela, apoi l-a ucis pe Darius III, marele rege, în 330 î.e.n.; un frate de-al lui Darius îl ucide în torturi.

¹⁹⁷ Informația la Ptolemeios, fr. 10 M.

¹⁹⁸ Vezi nota 554 la cartea a XIV-a.

¹⁹⁹ Azi Hamadan, capitala Mediei, despre a cărei întemeiere relatează Herodot, I, 96 și urm. A fost reședința de vară a regilor ahenenizi și, mai târziu, a regilor parți, și vistieria mai multor regi.

²⁰⁰ Populație a Asiei numită astfel de Cyrus („binefăcători“), vecini cu Drangiana, în Aria.

²⁰¹ *Adrapsa*, aceeași cu *Darapsa*, cu *Drepsa* lui Ptolemeios, 6, 12, azi *Anderab*, oraș al Bactrianei.

²⁰² *Chaarena* sau *Choarena*, regiune în E Ariei, ocupată de parți, vecină cu NV Indiei.

²⁰³ Nearchos, fr. 25 M din *Paraplust.*

²⁰⁴ Fr. 25 M.

²⁰⁵ Fr. 25 M.

²⁰⁶ Fr. 27 M.

²⁰⁷ Regiune a Assiriiei, la E de Elymais. Vezi și nota 254.

²⁰⁸ Fr. 26 M, din *Paraplust.*

²⁰⁹ Locuitorii *Carmaniei*, regiune în SV Ariei, între Gedrosia la E, Persia la V, Golful Persic la S.

²¹⁰ Același cu *Oratis* la Plinius, *Nat. Hist.*, VI 136; corespunde azi râurilor Șaspi și Hindian. La geografii arabi,

Oroatis se cheamă *Arraġan*. Informații la Nearchos, fr. 32 M.

²¹¹ Eratosthenes, I B 14 (6—14); III B 25 (6—23) Berger.

²¹² Azi ruinele Tachtî Djemsîd, oraș persan, cel mai mare și mai frumos după Susa, întemeiat de Darius I între 518—515 î.e.n., dezvoltat de Xerxes I și Artaxerxes I și III; capitala ahemenidă.

²¹³ *Peteischorei*, trib persan, necunoscut din altă parte. *Achemenizi*, familie persană din tribul Pasargazilor, din care fac parte și Darius și Cyrus. Aici e denumit întregul trib. *Magii* sînt mai degrabă o clasă socială decît un trib, sînt oameni învățați adeseori sfetnicii regilor.

²¹⁴ *Kyrții*, nomazi și țilhari din Atropatene (Media) și Persida. *Mardii* sau *amardii*, nomazi și țilhari de lângă Marea Caspică, între *hyrcani* și *anariaci*, care au pătruns și în Atropatene și în Persia.

²¹⁵ Oraș la SE de actualul Dizfûl (Chüzistân), ale cărui începuturi pînă la anul 4000 î.e.n. Capitală a regatului elamic, a fost distrusă în 645—640 de Așurbanipal. Reconstructă de regii Achemenizi, începînd cu Cyrus; Herodot, V, 49. A fost cucerită și de Alexandru cel Mare.

²¹⁶ Erou legendar, fiul lui Laomedon, soțul Aurorei, tatăl eroului homeric Memnon. Cetățuia orașului Susa a fost numită Memnonion, după Memnon, fiul fondatorului.

²¹⁷ Eschil, *Persii*, 17, 118.

²¹⁸ Azi Beldeh, oraș pe țărmul aradienilor, în Syria, în apropiere de riul Badan, azi Nahr-es-Sin sau Nahr el-Melek. Date despre ruinele cetății feniciene Paltos oferă J. P. Rey-Coquais, *Notes de géographie syrienne antique*, *Mélanges de l'Université Saint Joseph*, Beyruth, XLI, 1965, pp. 209—237.

²¹⁹ Născut în orașul Iulis, 556 mort în 467/6, la Agrigent, poet liric, cu o vastă activitate poetică. *Memnon* și *Europa* sînt titlurile păstrate de ditirambi.

²²⁰ Din Larisa, istoriograf și probabil participant la expediția lui Alexandru cel Mare în Orient, autorul unei *Istории* în 3 cărți, citată de urmași pentru geografia regiunilor Mării Caspice și a Persiei. FG.R.Hist., 128 Pentru locul citat, vezi fr. 3 M.

²²¹ Azi ruinele Tasa sau Darabgerd, capitala Persiei, în apropierea riului *Kyros*. Aici este și mormîntul lui *Cyrus*.

²²² Regiune și oraș ale Persiei. S-a încercat identificarea orașului cu actualul Darab și cu Kabadan de lângă Firuzabad.

²²³ Oraș și dîmbravă la țărmul maritim al Persiei, unde se aflau palatele regale; azi Taug sau Tauag, în regiunea Gran.

²²⁴ Vezi Anghelos S. Vlahos, *Călători la Suza*, București, 1976.

²²⁵ Azi Kerka și Abzal, principalul riu al Susianeii, trece prin Susa, se varsă în Golful Persic.

²²⁶ *Uxii*, populație persană, vecină cu susianii și cu ely-maii.

²²⁷ Polycleitos, fr. 2 M.

²²⁸ Azi Karun, afluent al Tigrului, confluența la actualul oraș Abadan, aproape de revărsare. Regii perșilor consumau apă numai din acest riu.

²²⁹ Fr. 35 M din *Paraplus*.

²³⁰ *Susida* sau *Susiana*, regiune a vechiului imperiu persan. la infundătura Golfului Persic.

²³¹ *Tigrul*, fluviul care izvorăște din versantul sudic al munților Taurus, lângă Diarbek, se unește cu Eufratul ce-i vine din dreapta, formînd Pasitigris sau Sat-el-Arab, apoi se varsă în Golful Persic. Nu știm la care lac se referă aici Strabon. În dreapta Tigrului, comunicînd cu fluviul, există un lac înainte de a se uni cu Eufratul.

²³² Textul este corupt. Unele manuscrise dau aici distanța de 600 stadii (111 km).

²³³ *Susiana*, de fapt *Aiginis*, din laguna Dur Iakin, de la confluența Choaspelui (Kârkhâ) cu Eulaios (Karun), la 800 de stadii de Susa, nu la 500 cum spune Strabon. Aginis sau Agine, azi Bit Iakin.

²³⁴ Fr. 28 M.

²³⁵ Trecători ce duc din Susida în Persida.

²³⁶ Azi Dizfûl, riu ce se varsă în Pasitigris și, astfel, în Golful Persic.

²³⁷ Kyros, azi Abi-Şur, riu al Persiei.

²³⁸ Azi Kor-Bandemir, riu al Persiei, pe care l-a traversat Alexandru la Persepolis (azi ruine la 80 km N de Siraz).

²³⁹ Azi Murgheb, riu ce vine din Media, trece pe la Persepolis și se varsă în Araxes.

²⁴⁰ Fr. 37 M.

²⁴¹ Fr. 37 M.

²⁴² Este vorba de Kyros cel Mare, regele perșilor, 559—529 î.e.n., făuritorul marelui imperiu persan. Palat și mormînt la Pasargadai. Vezi Onesicritos, fr. 26 M.

²⁴³ Fr. 31 M.

²⁴⁴ Fr. 31 M.

²⁴⁵ Vezi nota 602, la cartea a XIV-a. Pentru locul citat, vezi fr. 1 M.

²⁴⁶ *Astyages* regele mezilor, fiul lui Kyxares, bunicul lui Cyrus I, biruit de acesta în 550 (Herodot I, 125—128).

²⁴⁷ *Babylon*, capitala Babyloniei, pe Eufrat, la S de Bagdad, în original *Babili*. Azi ruine numeroase lângă colina Bâbil.

²⁴⁸ Fr. 36 M din *Paraplus*.

²⁴⁹ Aceeași cu *Apolloniatis* din vremea lui Strabon, regiune bogată a Assyriei, între Babylon și Susida, la E de Tigru, udate de Sillas. Vezi Polybios V, 43.

²⁵⁰ Locuitorii regiunii *Elymais* sau *Elymaia*, în Assyria, vecini cu perșii, susienii și babylonienii.

²⁵¹ Locuitorii *Paraitakenei*, o regiune a Iranului actual. A. M. Piemontese, *Parētākēnoi e Paraitakēnē. Note etimologiche*, în „Rivista degli Studi Orientali”, Roma, 1969, pp. 109—142, face un examen critic al probelor referitoare la originea etnicului Παραιτακηνοί din acest pasaj și propune o nouă etimologie care ar face aluzie la rolul militar jucat de această regiune a Iranului.

²⁵² Vezi obiceiuri persane la Herodot, I, 131—139.

²⁵³ Divinitate veche persană subordonată lui Ormuzd și confundată de greci și de romani cu *Soarele*. Este personificarea lui Ormuzd ca principiu generator și zeu al fecundității care perpetuează lumea.

²⁵⁴ *Omanos*, divinitate persană din tovărășia Anaitidei (vezi nota 202 la cartea a XI-a).

²⁵⁵ Vezi Polycrates, fr. 4 M.

²⁵⁶ Vezi nota 8 la cartea a XIII-a.

²⁵⁷ În regiunea orașului Chalybon, azi Helbun, din Wādi Helbun, la N de Damasc, Syria. Vezi și Ptol., V, 15, 17.

²⁵⁸ Aproximativ 0,27 litri.

²⁵⁹ *Ninos* sau *Ninive*, assyr. *Ninuwa*, ruine la N de Mosul, la 1,5 km E de Tigru. S-au găsit două mari grupuri de ruine, numite Nebi Junus și Kujundsik.

²⁶⁰ Perșii au distrus puterea mezilor sub Cyrus cel Mare (559—530 î.e.n.) și Regatul Med al bunicului acestuia, Astyages.

²⁶¹ Evenimente încheiate prin 547 î.e.n.

²⁶² Aluzie la Războaiele medice (485—465/64 î.e.n.).

²⁶³ În vremea lui Alexandru cel Mare (334—330 î.e.n.) care le-a restrâns dominația între vechile granițe.

²⁶⁴ Este Cambyses II (529—522 î.e.n.) și nu Cambyses I, fiul lui Cyrus I, care a făurit perșilor o mare împărăție.

²⁶⁵ Vezi Herodot, III, 64 și inscripția de la Behistun.

²⁶⁶ Vezi despre acest complot, Herodot, III, 71—79; 84—88.

²⁶⁷ *Arses*, fiul cel mai tânăr al lui Artaxerxes III, rege al Persiei, urcat la tron, după moartea tatălui său (338 î.e.n.), de către vizirul Bagoas.

²⁶⁸ Vezi nota 88.

²⁶⁹ Adică în primul sfert al veacului I e.n.

Cartea A XVI-A

¹ *Aturia*, regiune a Assyriei cu orașul Ninos.

² *Ninos*, metropola Assyriei, aceeași cu Ninive, pe malul stîng al Tigrului, la 400 km N de Babylon. Azi ruine la Khorsabad, 20 km NE de Mossul. *Apolloniatis*, aceeași cu

Sitakene, în Babylonia, vecină cu Media. *Elymais*, regiune în E Assyriei, la E de Tigru, între Media la N, Susiana, S. Paraitakenii, locuitorii *Paraitakenei*, în Assyria, la E de Elymais, mărginită la N de Media, la S de Persia. *Chalontis*, regiune în E Assyriei, despărțită prin muntele Zagron de Media.

³ *Zagron*, azi Djebel-dagh, ramificație a muntelui Taurus, desparte Media de Babylonia.

⁴ *Dolomene*, regiune a Assyriei, poziție incertă. *Calachene*, regiune assyriană cuprinzând cîmpia cu orașul Ninos, probabil corespunde regiunii de azi Holwan. *Chazene*, regiune assyriană; poziție incertă. *Adiabene*, regiune assyriană.

⁵ *Gordyai*, locuitorii Gordyaiei sau Gorduenei, regiune a Assiriei vecină cu Babylonia. *Mygdoni*, locuitorii Mygdoniei, din Assyria.

⁶ *Nisibis* sau *Antiochia Mygdoniei*, azi Nissibin sau Nissabin, oraș în N Mesopotamiei, la hotarul Assyriei cu Armenia, la poalele muntelui Masion (Karadja-Dagh).

⁷ *Thapsacos*, oraș, azi ruinele El Hammâm de lângă Rakka.

⁸ Adică *syrienii din Syria*, nu din Assyria.

⁹ *Leucosyri* se numesc cappadocii, cînd cei de lângă Taurus, cînd cei de lângă Pont.

¹⁰ *Amanos*, vezi nota 33 la cartea a XII-a.

¹¹ *Ninos*, Rege assyrian, vezi nota 262 la cartea a XV-a. *Aturia*, regiune a Assyriei.

¹² *Semiramis(-ida)*, numele grec pentru regina assyriană Sannuramat, mama lui Adadnirâris III. Viața ei, cunoscută prin Ctesias (la Diod. 2, 4—20 și Herodot, I, 184) este probabil învăluită în legendă.

¹³ Ultimul rege assyrian, despre care circulă 2 versiuni: 1. Comandant legendar al mezilor și distrugătorul Ninivei, identificat cu Phraortes dintr-o neînțelegere a lui Ctesias; 2. un comandant din oastea lui Artaxerxes Mnemon, de prin 401 î.e.n. (Xenofon, *Anabasis*, I, 7, 12; VII, 8, 25).

¹⁴ Azi Erbil, oraș al Babyloniei pe teritoriul Aturiei, în Kurdistan, întemeiat de Arbelos.

¹⁵ Cîmpie întinsă a Assyriei la E de Tigru, aproape de Arbela (azi Erbil), unde Alexandru cel Mare îl biruie pe Darius III, regele perșilor (331 î.e.n.). Izvorul lui Strabon pentru acest pasaj este Aristobulos, fr. 11 M, la Arrian.

¹⁶ Întemeietorul Arbeleii, necunoscut din altă sursă.

¹⁷ Azi Karaciok-Dagh, sau parte a acestuia, între Arbela (Erbil) și riul Capros (Zabatus minor), în Babylonia.

¹⁸ *Capros* sau *Zabatus minor* sau *Zab*, azi Dijala, riu al Assyriei, afluent al Tigrului.

¹⁹ *Artakene*, oraș al Ariei, poziție incertă. Deoarece textul pare corupt, s-a presupus *Adiabene*, regiune a Assyriei, vecină cu Babylonia. Pentru *Adiabene*, vezi nota 417 la cartea a XI-a.

²⁰ Azi Kerkuh sau poate Allin Kopru, oraș al Assyriei pe drumul de la Arbella la Babylon.

²¹ Capitala lui Darius al lui Hystapes, situată pe calea ce duce de la Arbela la Babylon. Corespunde probabil ruinelor de la Eski Kifri aproape de Tel Saran, la V de Tigru.

²² Azi probabil Cemon-Kiupressi, la sud de Sadraca, în Persia.

²³ Capitala Chaldeeii și a Babyloniei, pe Eufrat, în apropierea orașului actual Hilleh. Perimetrul orașului depășea 40 km și era împrejmuit cu zid foarte înalt și lat pentru 2 care cu fin, având 250 turnuri și 100 de porți de aramă. Podoabele orașului erau minunatele parcuri, grădina suspendată, templul lui Belus și numeroase palate.

²⁴ Grădina suspendată din Babylon a fost făurită prin 570 î.e.n. sub Nabucodonosor II, de Semiramida. (Vezi Kaulen, *Assyrien und Babylonien*, 1899, p. 79 și urm).

²⁵ Rege al Assyriei la începutul mileniului II î.e.n. tatăl lui Ninos și cuceritorul Babyloniei. Xerxes, la întoarcerea din Grecia, i-a răvășit mormântul, aflat la Babylon, probabil în căutare de comori.

²⁶ întemeiată în 312 î.e.n. de Seleucos I Nicator drept capitală a regatului său. Situată în Mesopotamia în punctul în care Tigru și Eufratul sînt cel mai apropiate și unde cele 2 fluvii au fost legate printr-un canal. Număra 600 000 locuitori și constituia un centru al elenismului în Mesopotamia. Azi probabil ruinele Selukie de la Kepse.

²⁷ Kidená, Naburianú și Sudínu, filosofi și astronomi chaldeenii necunoscuți din altă sursă.

²⁸ Astronom babilonian din prima jumătate a sec. II î.e.n. A susținut teoria heliocentrică. A făcut importante observații asupra periodicității mareelor și a dependenței lor de fazele lunii.

²⁹ Azi Birs Nimrud, oraș al Babyloniei, consacrat lui Apollon și Artemidei.

³⁰ Este vorba de arabii din vecinătatea babilonienilor, deci așezați în NE Arabiei Fericite.

³¹ Sat și tîrg pe Tigru, lângă zidul Semiramidei; încercări de localizare la A. Forbiger, *Handbuch der alten Geographie*, II, p. 614.

³² Fr. 41 M.

³³ Azi Deir, oraș celebru al Palmyrenei pe țărmul drept al Eufratului, la V de Kirkesion.

³⁴ Neam de bandiți în regiunea Elymaei, a Assyriei de E, vecini cu Media Magna.

³⁵ Fr. 41 M.

³⁶ Eratosthenes, I B 11 (3—8), I B 12 (8—12) Berger.

³⁷ *Rhinocorura* sau *Rhinocolura*, oraș al Feniciei la frontiera cu Egiptul, pe țărmul de SE al Mediteranei. Corespunde orașului El Aris.

³⁸ Azi Djebel Okrab, munte în NV Arabiei, S Feniciei.

³⁹ Azi Djebel, munte al Syriei, care începe de la riul Orontes, trece pe lângă Antiochia Syriei și se termină nu departe de Tyr. Din versantul orientat al Libanului

se desprinde *Antilibanul*, azi Djebel-el-Chaik, care înaintază spre S paralel cu Libanul și se prelungește pînă la Marea Moartă.

¹⁰ *Polycleitos din Larissa*, fr. 1 M.

⁴¹ Munți ai cossailor mărginesc Media spre SE; ei se află deci la E de Tigru.

⁴² Vezi nota 199 la cartea a XV-a.

⁴³ Strabon descrie Armenia în cartea XI, 14, §, 527 și urm.

⁴⁴ Fr. 62 și 63 M III.

⁴⁵ În XVI, I, 5.

⁴⁶ Fr. 62 M III.

⁴⁷ Vezi André Parrot, *Archéologie Mésopotamienne*, Paris, 1946. Săpături la Babylon a efectuat o misiune arheologică germană condusă de R. Koldewey, între 1896—1914. Rezultatele ei sînt înfățișate în *Das wiedere-stehende Babylon*, ed. III, 1925.

⁴⁸ Azi Al Madain, sat mare în apropiere de Seleucia de pe Tigru, Assyria.

⁴⁹ *Diogenes din Seleucia*, zis *Babylonianul*, filosof stoic, discipolul lui Chrysippos și urmașul lui Zenon din Tars la conducerea școlii stoice (156/155 î.e.n.). Lucrarea sa *Despre arta vorbirii* cuprinde teoriile lingvistice stoice care au exercitat o anumită influență asupra gramaticii.

⁵⁰ Oraș al Syriei în Sitakene, nu departe de Seleucia, patria istoricului Apollodoros (vezi nota 378 la cartea a II-a, vol. I).

⁵¹ Vezi nota 253 la cartea a XV-a.

⁵² Vezi nota 152 la cartea a XIII-a. A încercat să jefuiască templul lui Belos din Elymais, dar a fost ucis (186 î.e.n.).

⁵³ *Partul*, singular figurat pentru *parții* care năvălesc dinspre NE spre SV în regiunea cossailor, așezați între Elymais V, Paraitakene E, Media N, Susiana S.

⁵⁴ Azara (sau Zara), oraș al Elymaiei cu un templu al Artemidei. Vistieria sanctuarului, cam 10 000 de talanți, a fost jefuită de un rege part. Locul este identificat cu Azar, între Ahvâz și Râm-Hormuz. Mai există o *Azara* în Armenia, XI, 14, 3.

⁵⁵ *Seleucia de pe Hedyphon*, numită odinioară *Soloke*, oraș al Susidei sau al Elymaei. Rîul *Hedyphon* corespunde actualului Djerrahi. Orașul *Seleucia* de pe el ar fi ruinele Mandjarik sau din actuala Mansi, de la confluența rîurilor Djerrahi cu Zard. A mai fost identificat cu Abi-Zard din aceleași împrejurimi.

⁵⁶ Azi Masabadan, lîngă muntele Puști Kub și lîngă rîurile Kuka, regiune a Elymaei, în Assyria.

⁵⁷ Regiune a Elymaei, în E Assyriei.

⁵⁸ Regiune a Elymaei, în E Assyriei.

⁵⁹ *Sapagenii*, locuitorii regiunii *Sapagene* a Assyriei, vecină cu Elymaia.

⁶⁰ Pe vremea lui Augustus, Eufratul era granița de E a imperiului roman, vecin cu parții.

⁶¹ *Tigranes*, vezi nota 386 la cartea a XI-a.

⁶² În XI, 14, 1—16.

⁶³ Aceiași cu adiabeni, locuitorii regiunii assyriene Adiabene, aflată în munții Zagron, parte care se numește și azi Zakho.

⁶⁴ *Eratosthenes*, I B 6 (p. 141, 7—142, 8); III B 30 (16—25); vezi și H. Berger, *Eratosthenes*, p. 261.

⁶⁵ Izvorăște din munții Armeniei de S, aproape de Diadin sub numele de Murad, se unește cu brațul Erzerum ce-i vine din NE, traversează Erzerum, trece printre Diarbekir și Sivas, traversează regiunea Bagdadului și a Bassorei, se unește cu Tigru la Korna.

⁶⁶ *Thopitis* sau *Arsene*, lac în Armenia, străbătut de Tigru. Azi Marea Wan sau *Vaspurakan* în districtul Tosp.

⁶⁷ Regiune în NE Syriei, vecină cu NV Mesopotamiei; oraș principal, *Samosata*, patria lui Lucian.

⁶⁸ Aceiași cu *Nisibis*, în Mesopotamia.

⁶⁹ Azi Karadja Dag, munte al Armeniei, ramificație a muntelui Taurus, mai sus de Nisibis și de Triganokerta.

⁷⁰ Vezi nota 308 la cartea a XI-a.

⁷¹ Azi Harran, oraș al Mygdoniei (Assyria).

⁷² Oraș al mygdonilor, în Mesopotamia, corespunde actualului Nakka.

⁷³ *Chordiraza*, oraș al Mygdoniei, în N Assyriei, azi probabil ruinele de pe calea dintre Edessa (Urfah) și Samosata, aproape de Ordez. *Sinnaca*, oraș al Mygdoniei, în nordul Assyriei, unde a căzut M. Licinius Crassus (115—53, cons. 70, 55 î.e.n.) în războiul cu parții; vezi și Plutarh, *Crassus*, 29.

⁷⁴ M. Crassus, triumvirul este M. Licinius Crassus Dives, cca 115—53 î.e.n., consul în 70 și 55 î.e.n. La sfârșitul anului 60 î.e.n. formează cu Caesar și Pompeius primul Triumvirat. Moare în 53 î.e.n. la Sinnaca, într-un război cu parții.

⁷⁵ Comandant part al regelui Orodes II, a învins în 53 î.e.n. pe Crassus la Carrhai și l-a ucis prin vicleșug la Sinnaca.

⁷⁶ Populație de pe Tigru numită mai târziu *gordyei*.

⁷⁷ *Sareisa* și *Satalca*, ambele cu poziție incertă; *Pinaca*, azi Finik, oraș care duce în Gordyana din S Armeniei, N Mesopotamiei.

⁷⁸ „Armeanul”, probabil *Tigranes I*, regele armenilor (95—55 î.e.n.).

⁷⁹ Regiunea Assyriei dintre Tigru și Eufrat, cucerită de Lucullus și Pompeius (67—65 î.e.n.), dar, fiind mereu disputată de parți, împărații au renunțat temporar la ea. socotind Eufratul hotarul de E al imperiului. Traian a cucerit-o și a pierdut-o iar. Marcus Aurelius a recuperat o

parte de peste Euftrat; Septimius Severus a completat cucerirea pînă la Tigru.

⁸⁰ Se pare că romanii au dăruit celui de al doilea fiu al lui *Tigranes I*, numit la fel *Tigranes*, regiunea *Sophene* din SV Armeniei și nordul Mesopotamiei.

⁸¹ *Amomon*, lat. *cissus vitiginea*, arbust indian.

⁸² Personaj legendar.

⁸³ Nota 5 la cartea a XVI-a.

⁸⁴ Același cu *Balicha*, *Balissos*, *Beles* la alți autori antici, azi *Balich*, rîu între Tigru și Euftrat.

⁸⁵ Regiune a Mesopotamiei udată de rîul *Aborras* (*Kabur*).

⁸⁶ Azi *Kabur*, rîu al Mesopotamiei, afluent al Euftratului.

⁸⁷ Arabi cu corturi în Mesopotamia, necunoscuți.

⁸⁸ Numită în vechime și *Edessa* și *Hierapolis*, azi *Mambuk*, oraș al Siriei.

⁸⁹ Numele grecesc al zeiței siriene *tar'ata*, zeiță a fertilității și divinitate protectoare, adorată împreună cu *Hadad* (*Baal*) în Siria și Mesopotamia. Cultul ei constînd din temple, oracole, procesiuni, făclii, animale, căderi în extaz, s-a răspîndit și la greci (din sec. III î.e.n.), la romani (I), în Egipt etc.

⁹⁰ Oraș al Mesopotamiei la hotarul cu *Babylonia*, situat pe un canal; probabil este vorba de canalul *Nahr Isa* sau *Saklawiyah* lingă care, pe o colină, sînt ruinele unei așezări.

⁹¹ Prinț arsacid, fiul și părtașul la domnie al lui *Orodes II*, în 38 î.e.n. împotrividu-se romanilor.

⁹² *Phraates IV*, regele parților, 37—2 î.e.n., fiul, ucigașul și urmașul lui *Orodes II*. Încheie alianță cu *Augustus* și-i înapoiază trofeele de la *Carrhai*, în 20 î.e.n. În 10 a trimis la Roma familia sa.

⁹³ *Consul suffectus* în 31 î.e.n., quaestor al lui *Antonius* în războiul cu parții, în 36 î.e.n. Ca proconsul al Asiei (35) a prins și ucis pe *Sextus Pompeius*. A fost *legatus* al Siriei în cca 13/12—9 î.e.n.

⁹⁴ Fiii lui *Phraates IV*, ostateci la Roma; vezi *Phraates IV*, nota 92 la cartea a XVI-a.

⁹⁵ Vezi nota 123 la cartea a XV-a. J. Wolski, *The decay of the Iranian empire of the Seleucids and the chronology of the Parthian beginnings*, Berytus, Copenhaga, XII, 1956—1957, pp. 35—52: critica strînsă a izvoarelor *Strabon*, *Iustin*, *Arrian*, *Syncellus*, care trebuie considerate ca aparținînd la două grupuri diferite, permite stabilirea cronologiei următoare: începutul erei arsacide, 247; revolta lui *Andragoras*, 245; *Diodot* rege, 239; invazia Parției de către *Arsacos*, 238, toate î.e.n.

⁹⁶ Este vorba de *Seleucia din Pieria*; vezi nota 566 la cartea a XIV-a.

⁹⁷ *Iudei*, populație a Iudeii, cu centrul la *Ierusalim*. *Idumei*, neam de nabatei, izgoniți din patrie și amestecați apoi cu iudeii. *Gazai*, locuitorii orașului fenician *Gaza*

(Azzah). Azoți, locuitorii orașului fenician *Azotos* (Asdod sau Esdod), toate neamuri syriene.

⁹⁸ Oraș în Commagene a Syriiei; vezi nota 422 la cartea a XIV-a.

⁹⁹ La *Zeugma* de pe Eufkrat, a fost alipită de Pompeius Commagenei în 63 î.e.n.

¹⁰⁰ Fiica lui Ptolemaios VIII, căsătorită pe rînd cu fratele său Ptolemaios IX (115—107), cu cumnatul său Antiochos VIII (103) și cu fratele său vitreg, Antiochos IX. Moare în 95 î.e.n. *Tigranes I*, regele Armeniei (95—55 î.e.n.).

¹⁰¹ Cea mai roditoare regiune a Syriiei, numită și *Tetrapolis*, fiind formată din 4 orașe: *Antiochia*, *Seleucia*, *Apameea*, *Laodiceia*. Edm. Frézouls, *Sur les divisions de la Séleucide* (referitor la Strabon XVI, 2), *Mélanges de Science Religieuse*, XXXVII, Lille, 1960—61, pp. 223—234, arată că textul lui Strabon nu autorizează a se face din *Kyrrhestica* un teritoriu exterior Seleuciei, de asemenea nu se poate invoca pentru a identifica capitalele satrapilor cu orașele tetrapolisului.

¹⁰² Vezi nota 172 la cartea a XV-a.

¹⁰³ Descrierea ei în XVI, 2, 10 și nota 320, la cartea a XIV-a.

¹⁰⁴ *Poseidonios*, fr. 59 M III.

¹⁰⁵ Textul este corupt, unele manuscrise adaugă, după Mesopotamia, și Commagene și Parapotamia.

¹⁰⁶ Vezi nota 172 la cartea a XV-a.

¹⁰⁷ Ofițer al lui Alexandru cel Mare și satrap al Frigiei Mari (cca 382—301 î.e.n.). După moartea lui Alexandru, în dorința de-a cuceri toată Asia Mică, îl ucide pe Eumenes, rege al Paflagoniei și al Cappadociei, bate pe Ptolemaios, Seleucos, Lysimachos și Cassandros și ia titlul de rege al Asiei (306 î.e.n.). Este biruit de aceștia la *Ipsos* (301 î.e.n.).

¹⁰⁸ Fiul lui Antiochos II și al Laodiceii și rege al Syriiei, 246—225 î.e.n.

¹⁰⁹ Fiul lui Antioch cel Mare, rege al Syriiei (175—164 î.e.n.). G. Downey, *Strabon and Antioch. Notes on his method*, TAPhA, 1941, pp. 85—95, oferă un examen critic asupra fundării și dezvoltării lui Antioch în XVI, 2, 4.

¹¹⁰ Hansman, *Charax and the Karkheh*, „Iranica antiqua”, Leiden, VII, 1967, pp. 21—58, oferă rezultatul cercetărilor topografice asupra *Alexandriei de pe Tigru*, devenit ulterior *Antiochia*, asupra statului fundat de Hyspasines, numit *Mesene* la Strabon, *Characene*, la Plinius B; numele rîurilor din Khuzistan în epoca helenistică; *Charax* ar fi de situat la Djebel Khayabir.

¹¹¹ În XVI, I, 25.

¹¹² Muntele Cation al Syriiei, aflat în apropierea Seleuciei și Antiochiei, era vestit pentru cultul lui Zeus Casios, cinstit aici, căruia și împăratul Traian i-a oferit ofranda din capturile făcute în Dacia (vezi *Anthologia Palatină*, VI, 332).

¹¹³ Azi Bêt-el-mâ, suburbie a Antiochiei de pe Orontes.

¹¹⁴ Azi Nahr-el-Asy, rîu al Siriei, izvorăște din Liban, aproape de Paradeisos, curge printre Apameea și Antiochia și se varsă în Mediterana aproape de Seleucia. Orontes zis Typhon se numește și constructorul unui pod peste acest rîu.

¹¹⁵ În XII, 3, 27; XIII, 4, 6.

¹¹⁶ Beroia, azi Haleb sau Aleppo, oraș al Siriei. *Heracleia*, fortăreață a Siriei, poziție incertă, probabil lângă actualul Ahçtera. Coincide probabil cu *Hierapolis* a lui Ptolemaios; în acest caz, corespunde ruinelor de la Meinta Burdce.

¹¹⁷ Fiul lui Heracleon, tiran în vestitele cetăți syriene Bambyke, Beroia și Heracleia. În 90 î.e.n., tiran în Beroia era Straton. Dionysios trebuie să fie ceva mai tânăr.

¹¹⁸ *Kyrrhestica*, regiune a Siriei, cu orașul Gindaros, azi Gindaris.

¹¹⁹ *P. Ventidius Bassus*, *consul suffectus* în 43 î.e.n., *homo novus* din Asculum — Picenum, *praefectus fabrum* în Gallia, numit de Caesar. După moartea lui Caesar, urmează pe Antonius. La Gindaros ucide pe Pacoros I, prinț Arsacid, fiul coregentului lui Orodes II.

¹²⁰ Azi Bagras.

¹²¹ Azi pasul Beylan, lângă *Pagrai*, azi Bagras, în Syria.

¹²² *Arkeuthos*, azi Kara-Su, riuleț prin cîmpia Antiochiei Siriei de pe Orontes. *Labotas*, azi Asuad de lângă Abul-fedam, riuleț prin aceeași cîmpie.

¹²³ Pe teritoriul Antiochiei; poziție incertă.

¹²⁴ Azi Nahr Afrin, rîu al Siriei, afluent al Orontelui.

¹²⁵ Vezi nota 449 la cartea a XIII-a, *Ptolemaios VI Philometor*, rege al Egiptului (180—164; 163—145). La început aliat al lui Ptolemaios VI Philometor, dar trădindu-l, Alexandros fu biruit de acesta pe rîul Oinoparas, azi Nahr Afrin, afluent al Orontelui, în 145 î.e.n.

¹²⁶ Colină a Siriei pe cîmpul Antiochiei.

¹²⁷ *Phranicates*, comandant part în lupta de la Trapezon, necunoscut din altă parte. *Ventidius Bassus*, *consul suffectus* în 43 î.e.n., originar din Asculum în Picenum.

¹²⁸ *Rhesos*, același cu *Rhoites*, rîu al Troadei, identificat de unii cu actualul *Karatli Ceai*.

¹²⁹ În gr. Ἰδαὸς ποταμοί, numele vechi al Seleuciei din Pieria, tetrapolis în Syria, vezi nota 566 la cartea a XIV-a.

¹³⁰ În 64 î.e.n., Pompeius silește pe Tigranes I, regele Armeniei (95—55 î.e.n.), să capituleze și să renunțe la Syria, pe care acela o cucerise în 86 î.e.n.

¹³¹ *Anticasion*, munte în Syria, opus muntelui *Casion* de lângă Seleucia.

¹³² Azi Posseda, oraș al Siriei lângă Seleucia, la țărmlul mării, pe promontoriul omonim, azi *Ras-el-Buseit*.

¹³³ Azi *Latakieh*, unul din cele 4 orașe seleucide, întemeiate de Seleucos Nicator.

¹³⁴ Vezi nota 203 la cartea a XIV-a.

¹³⁵ Vezi nota 320 la cartea a XIV-a. I se spunea și *Pella*, după capitala Macedoniei.

¹³⁶ Vezi nota 395 la cartea a VII-a, vol. II. *Pella Iudeii*, la E de Iordan, în dreptul Cesareei de la mare, corespunzând actualului Hirbet Fahil din Iordania.

¹³⁷ General al lui Alexandros I Balas, tutorele fiului acestuia, numit Antiochos VI, pe care îl ucide și-i uzurpă tronul, 142—141 î.e.n. sau 139—138 î.e.n.; ucis la rîndul său de Antiochos VII, 136—135 î.e.n.

¹³⁸ Fortăreață pe teritoriul Apameei din Syria, patria lui Tryphon. Azi probabil fortăreața Massyad din muntele cu același nume.

¹³⁹ *Larisa*, azi ruinele Seidciar; *Megara*, poziție incertă; *Apollonia*, azi poate ruinele de la Ielömböh. Toate, orașe ale Syriei, vecine cu Apameea Syriei.

¹⁴⁰ A fost ofițer și sfetnic al lui Sextus Caesar. În 47 î.e.n., cînd Sextus a fost chemat în Africa pentru a da ajutor lui Caesar contra fiilor lui Pompeius, Caecilius Bassus și-a atras trupele de partea sa și ele și-au ucis comandantul.

¹⁴¹ Fortăreață a Syriei, lângă lacul Apameei Syriei, corespunde poate actualei Sehgur. Mai există o așezare *Lysias* în Iudeea (XVI, 2, 40) neidentificată, și alta în Frigia, azi probabil ruinele de la Kirk-Hinn și Imbasardși-Hinn de lângă Ghosrev-Pașa.

¹⁴² *Arethusa*, azi Restan, fortăreață în vecinătatea Apameei-Syriei.

¹⁴³ Dinast în Hemesa (Höms) și la Arethusa Syriei, sec. I î.e.n.

¹⁴⁴ *Heliupolis*, azi Balbek; *Chalkis*, azi ruinele Andșar din podișul Bekaa, orașe ale Syriei.

¹⁴⁵ Tetrarh în Chalkis, a domnit cca 85—40 î.e.n., asupra itureilor, adică în Antiliban și cîmpia Massya cu capitala Chalkis.

¹⁴⁶ Cîmpie a Syriei, începe de lângă Laodiceia de la poalele Libanului și se întinde pînă în regiunea Damascului.

¹⁴⁷ Neam de tîlhari syrieni care populează munții situați mai sus de cîmpia Massya.

¹⁴⁸ Același cu *Alcandonios* de la Cassius Dio, rege al rambailor nomazi pe lângă Euftrat; la început prieten cu romanii dar jignit, se angajează mercenar la Caecilius Bassus.

¹⁴⁹ Vezi *Studiul introductiv*, vol. I. p. 119 și urm.

¹⁵⁰ Regiune în NV Arabiei Fericite, vecină cu regiunea Apameei Syriei. *Chalkidica*, regiune a Syriei, cu capitala *Chalkis*, azi ruine lângă Kinnesrin.

¹⁵¹ Emir arab al unei regiuni din Arabia cultivată, alături de Sempsigerașos, secolul I î.e.n.

¹⁵² Șef arab numit probabil cu numele capitalei sale. Presupusa *Themela* poate fi aceeași cu *Theleda* din tabla Peutinger, situată între Apameea Syriei și Occaraba, azi Okarebe.

¹⁵³ Vezi nota 132 la cartea a XVI-a; *Heracleion în Syria*,

probabil azi Deir Mar-Semaan, pe vârful muntelui Arynli. *Gabala*, oraș maritim al Syriei, același cu actualul Djebelah.

¹⁵⁴ Vezi nota 150 la cartea a XVI-a, apoi nume extins asupra tuturor fenicienilor.

¹⁵⁵ *Balanaia*, în evul mediu Valania, azi Banias. *Carnos*, stațiunea navală a aradailor, zisă și *Antarados*, apoi *Tartos* sau *Tartosa*, azi probabil ruinele Carnun, lângă Nahr Bos sau Banias. Orașe ale Syriei pe coasta aradailor.

¹⁵⁶ Azi Ruād, oraș fenician foarte vechi, zidit pe o insulă în apropierea coastei.

¹⁵⁷ *Enydra*, loc al Syriei la mare, poziție incertă. Probabil Strabon redă prin acest toponim Ain el Hye arab (*Serpentium fons*). *Marathos*, vechi oraș fenician al Syriei, la S de precedentul, probabil același cu *Tartus*, în fața insulei Arados, de lângă coasta Feniciei.

¹⁵⁸ Oraș al Syriei, identificată cu actuala Sumra, cu Yamura și cu Simohea. Ultima pare mai verosimil a fi Simyra antichității.

¹⁵⁹ Oraș al Syriei la mare, în apropiere de riul Eleutheros. Corespunde probabil ruinelor de lângă riul El-Barid, numite Burgi Hakmone el-Ychudy. Regiunea se numește și azi Ortosa.

¹⁶⁰ Azi Nahr el-Kebir, riu al Syriei, după unii autori, hotar al Seleucizilor spre Fenicia și Coile Syria.

¹⁶¹ Azi Șaidă, oraș fenician la S de Beirut.

¹⁶² Rege al Syriei în 246—225 î.e.n. *Antiochos Hierax*, fratele precedentului, și coregent al acestuia cu reședința la Sardes. S-a învrăjbit însă cu fratele său și într-unul din războaie (240—239 î.e.n.) l-a învins pe Seleucos la Ankyra, ajutat de Seleucos Galatul, dar a suferit la rindul său mai multe înfringeri; a fost silit să părăsească definitiv Asia Mică.

¹⁶³ Azi Tarablus, oraș și port al Feniciei între Byblos și Arados, probabil un nou oraș creat din Tyr, Sidon și Arados.

¹⁶⁴ Munte și promontoriu prin care se termină muntele Liban aproape de Tripolis. Aici se afla o fortăreață populată de tilhari pe care a distrus-o M. Pompeius. Corespunde actualelor Ras-eci-Ciakah, Cap Pondico, Cap Madore, lângă Edrision Ras Hadciar. Fortăreața se cheamă Nephirin.

¹⁶⁵ Azi ruinele Keniset el-Amid de lângă satul și promontoriul Enfeh. Distrus de cutremure împreună cu Berytus.

¹⁶⁶ Doi masivi din apropierea Damascului, la care se termină Antilibanul. Regiunea însăși se cheamă *Thrachonitis*, în Syria.

¹⁶⁷ Riu care străbate de la N la S Coile Syria, respectiv Palestina, izvorăște din Hermon, traversează lacul Gennesareth și se varsă în Marea Moartă.

¹⁶⁸ Același cu Marea Tiberiadei, lac al Palestinei, traversat de la N la S de riul Iordan.

- ¹⁶⁹ Azi Barrada, riu al Coile Syriei, izvorăște lângă Damasc și se ramifică în râulețe.
- ¹⁷⁰ Cimpie a Coile Syriei, lângă șesul Massyas.
- ¹⁷¹ Poseidonios, fr. 60 M III.
- ¹⁷² Azi Balbek, oraș al Syriei nu departe de Apameca.
- ¹⁷³ De unde începe muntele Massyas, identificată cu ruinele de lângă Djussi el Djedede, în Syria.
- ¹⁷⁴ Sinna, loc fortificat al itureilor în Liban, folosit de țilhari, probabil în actualul Djebel Sannin. *Borrhama*, fortăreață a itureilor, în Liban. poziție incertă.
- ¹⁷⁵ *Botrys*, azi Batrun; *Gigartos*, probabil azi Gharsus, locuri întărite la poalele Libanului, în apropiere de Byblos.
- ¹⁷⁶ În 67—66 î.e.n.
- ¹⁷⁷ *Byblos*, azi Gybel, oraș al Feniciei nu departe de mare. Vezi M. Dunand, *Fouilles de Byblos*, I, 1937; II, 1958. Pentru Berytos, vezi nota 609 cartea XIV-a.
- ¹⁷⁸ Primul rege al Cyprului și fondatorul cultului Afro-ditei Paphia. Vezi Homer, *Iliada*, II, 20.
- ¹⁷⁹ Azi Nahr-el-Ibrahim, riu ce curge între Byblos și Berytos, la origine orașe feniciene.
- ¹⁸⁰ Vezi nota 460 la cartea a XIV-a.
- ¹⁸¹ Probabil lângă actualul Suk Michael, pe riul Lycos, oraș al Feniciei dincolo de riul Adonis „Nahr Ibrahim“.
- ¹⁸² Azi Nahr-el-Kelb, riu al Coile Syriei.
- ¹⁸³ Vezi nota 317 la cartea a IV-a, vol. I. La Berytos, sînt incartiruite legiunile a III-a și a IV-a, creînd *Colonia Iulia Augusta Felix Berytus*, între 17/16—13 î.e.n.
- ¹⁸⁴ Oraș al Coile Syriei, nu departe de izvoarele Orontelui; poate este vorba numai de un parc.
- ¹⁸⁵ Lîngă Massya, în Syria; J. P. Rey-Coquais, *Notes de géographie syrienne antique, Mélanges de l'Université Saint Joseph, Beyruth*, XL, 1964, pp. 287—312, identifică „Valea regală“ cu valea în care se află fortăreața *Brochoi*, cu lacul înconjurat de trestii aromatate despre care vorbește Theophrast în *Istoria Plantelor*, IX, 7, 1—2.
- ¹⁸⁶ *Damascos*, azi Damask, unul dintre cele mai mari și mai frumoase orașe ale Syriei. Origini foarte vechi, mil. II ca cetate a arameilor, integrată în Iudeea de regele David și independentă sub Solomon. *Colinele Trachones* care o domină se desprind din muntele Antiliban.
- ¹⁸⁷ Șeful țilharilor cilicieni nimiciți de Pompeius în 67 î.e.n.
- ¹⁸⁸ Azi Ghazzah, oraș mare al Palestinei, la SV de Ascalon, la N de Raphia, aproape de mare.
- ¹⁸⁹ Rîu al Feniciei, trecînd prin Sidon, corespunde rîului actual Nahr ed Damur, nume ce se apropie mai mult de toponimul *Damuraș* atestat de Polybios, V, 68, 9.
- ¹⁹⁰ *Dumbrava lui Asclepios*, situată în Fenicia, între Sidon și Berytus. *Leontopolis* sau Orașul Leilor, situat în aceleași părți, probabil pe riul Damur.
- ¹⁹¹ Azi Șur, oraș fenician situat la 75 km SV de Beirut

pe o insulă, pe care Alexandru cel Mare, când a asediat orașul în 332 î.e.n., a legat-o printr-un dig de continent și de *Palaityros* „Uschu“.

¹⁹² Sidon la Homer, *Odiseea*, XV, 425.

¹⁹³ Poseidonios, fr. 61 M III. Fenicienii sînt considerați, de asemenea, inventatorii scrierii alfabetice și transmitătorii caracterelor literale către popoarele europene, în primul rînd elen.

¹⁹¹ *Mochos din Sidon*, anterior războiului troian; necunoscut din altă sursă.

¹⁹⁵ *Boethos din Sidon*, filosof stoic, elevul lui Diogenes din Seleucia, autorul cîtorva lucrări de filosofie a naturii. El a lansat teoria care consideră Cosmosul un Organism viu. *Diodotos*, filosof peripatetic contemporan cu Strabon și frate al lui Boethos.

¹⁹⁶ Filosof stoic, din sec. I î.e.n. Profesor al lui M. Porcius Cato Uticensis prin 44 î.e.n.

¹⁹⁷ Sec. I î.e.n., cu puțin anterior lui Strabon, autorul unui *Tablou al filosofilor* care porced de la Zenon și scrierile lor și al unei lucrări *Despre Zenon*. Vezi și Porphyrios, *Vita Pythag.* 2, precum și E Klebs, *Die Erzählungen von Apollonios aus Tyrus*, 1899.

¹⁹⁸ Oraș al Feniciei între Sidon, Tyr și Sarepta (Sarfand), corespunde probabil ruinelor de la Birket el Till, la 3 km N de Sarepta.

¹⁹⁹ Oraș al Feniciei la S de Tyr, corespunzînd probabil ruinelor de la Ras-el-Ain.

²⁰⁰ Oraș al Feniciei; vezi nota 512 la cartea a II-a, vol. I.

²⁰¹ Strateg syrian; informații numai la Strabon, se pare.

²⁰² Ake apoi *Ptolemais*, azi Akka, oraș al Feniciei.

²⁰³ Fortăreață în Iudeea și port la țărmul fenician numit apoi *Caesarea*, azi Kaisarieh.

²⁰¹ Azi El-Karmel, munte la țărmul Feniciei în stăpînirea iudeilor.

²⁰⁵ În gr. *Sycaminon polis*, între muntele Carmelon (azi Kalamun) și Turnul lui Straton, identificat cu Altit și cu Haifa din Fenicia. *Orașul boarilor*, în gr. *Bucolonpolis*, azi Dandoyreh, oraș al Feniciei, situat între Orașul crocodililor și Orașul sycaminilor, necunoscut din altă parte; Plinius, NH, 5, 17, notează în acest loc orașul *Dorus*, azi Dandura sau Tantura. *Orașul crocodililor*, în gr. *Crocodileon polis*, în lat. *Crocodilopolis*, în Egiptul Mijlociu. Vezi și Herodot. II, 148, *Orașul crocodililor*, al Feniciei, la țărmul mării, între Orașul bouarilor și Turnul lui Straton. Plinius, 5, 17, 75, menționează în acest loc un oraș și un rîu omonime. Rîul ar fi Karadja și de la el spre S, un altul mai mare. Serka, la gura căruia Ptolemeu notează orașul *Sapphura*, cu care s-ar putea identifica Orașul crocodililor.

²⁰⁶ Azi Jaffa, oraș la țărmul Feniciei (Coile Syriei), port al iudeilor la Mediterana, la 55 km NV de Ierusalim.

²⁰⁷ *Ierusalimul, Hierosolyma*, în greacă, capitala iudeilor, întemeiat în mil. III î.e.n., la izvoarele Kedronului, egal depărtat de Mediterana și de lacul Gennesareth. După relatarea lui Flavius Iosephus, incinta orașului avea o circumferință de 33 stadii (6,105 km), era triplu încins cu zid prevăzut cu 13 porți. Construit pe mai multe coline dispuse în formă de amfiteatru (mai importantă, *Sion*); la S se găsea valea Hinnon și cartierul Maspă, la E valea Iosaphat și muntele Moriah, pe care se ridica templul măreț construit de Solomon, devenit centrul religios și cultural al țării.

²⁰⁸ Aceeași cu Iebna sau Ibnah, sat al iudeilor vecin cu Iope.

²⁰⁹ Oraș pe țărmul Feniciei, pe care și l-au însușit iudeii, același cu Gadara, se pare, v. nota 212 cartea XVI.

²¹⁰ Azi Asdod sau Esdod, oraș al Feniciei, *Ascalon*, azi Askulan, oraș al Feniciei, patria filosofului Antiochos (vezi nota 212 la cartea a XVI-a).

²¹¹ Elevul și urmașul lui Philon din Larisa, întemeietorul celei de-a 5-a Academii. În 79—78 a fost audiat de Cicero. El încearcă să concilieze filosofia vechii Academii cu filosofia stoică. Frag. G. Luck, *Der Akademiker Antiochos*, 1953.

²¹² Oraș al Feniciei, între Iope și Azotos, revendicat de iudei, unul din orașele Pentapolisului Philistenilor, probabil identic cu Gazer, în locul actualului Om Keis.

²¹³ Cca 110—40/35 î.e.n., filosof epicurean și profesor, elevul lui Zenon din Sidon. Împreună cu Siron deschide o școală epicureică la Neapolis, printre discipolii căreia se numără și Vergilius.

²¹⁴ *Meleagros din Gadara*, Syria, mijlocul sec. II î.e.n. A petrecut o vreme în Tyr scriind poezii erotice, apoi la Cos, unde s-a preocupat de filosofie.

²¹⁵ La origine, sclav fenician, apoi eliberat. Trăiește (sec. III î.e.n.) la Sinope practicând filosofia cinică și dând bani cu credit. Este autorul unui nou gen literar, satira menippeă, un amestec burlesc de proză și versuri, animate de o vervă îndrăzneată și spirituală ca la Lucian de mai târziu. Opera pierdută.

²¹⁶ *Theodoros din Gadara*, în Coilesyria, profesor de retorică, reprezentant al aticismului (sfârșitul sec. I î.e.n.); în Rhodos, numără și pe Tiberius printre discipolii săi.

²¹⁷ Azi Akaba-Ilah, cel mai retras punct al golfului Arabic, nu departe de Heroonpolis.

²¹⁸ Oraș fortificat al Iudeii sau al Coile Syriei, la hotarul cu Egiptul, pe țărmul Mediteranei, între Gaza și Rhinocolura. Este vorba de al patrulea război syrian din 217 î.e.n.

²¹⁹ Azi Sebaket Barduil, lagună vecină cu Mediterana în Egiptul de Jos la E de Delta Nilului.

²²⁰ Loc al Egiptului de Jos unde s-a format odinioară lacul Sirbonis „laguna Sebaket Barduil”.

²²¹ *Pompeius Magnus*, după înfringerea de la Pharsalos 48 î.e.n., se refugiază în Egipt la Cleopatra VII, dar co-regentul și fratele acesteia, Ptolemaios XIII, îl ucide prin vicleșug. Este îngropat pe o colină a muntelui Casion.

²²² Loc al Feniciei pe calea ce duce de la muntele Casion la Pelusion, în istmul Arabic. La Plinius, 6, 29, se numește Gerrun.

²²³ Sat al Egiptului între Gerra și Pelusion, în Egiptul de Jos; poziție incertă.

²²⁴ Artemidoros, fr. 68 b. Stiehle.

²²⁵ *Melainai* de lângă Kelenderis, în Cilicia.

²²⁶ Aceiași cu idumeii, nomazi arabi, populând regiunea din jurul orașului Petra și extinzându-și acțiunile pira-teresti în deșerturile dintre Siria și Eufrat.

²²⁷ *Galileia*, regiune în N Iudeii sau Palestinei, mărginită de Antiliban care o desparte de Fenicia. Hierocuntul sau Ierichonul, regiune a Iudeii cu relief de podiș. *Philadelphia Iudeii*, azi Amman, numită în vechime și *Rabbath-Ammon*. *Samaria*, vechi oraș al Iudeii, capitala regatului lui Israel.

²²⁸ Rege al Iudeii (37—4 î.e.n.) ajuns, cu sprijinul lui Antonius, în locul asmonianului Antigonos II.

²²⁹ *Moise*, conducător și legislator al poporului evreu din mil. II î.e.n.

²³⁰ Versiunea lui Strabon este diferită de cea din Biblie; potrivit Bibliei, Moise n-a apucat să intre în Canaan, ci a murit pe muntele Nebo la E de Marea Moartă.

²³¹ *Dodona*, azi Mițikeli, oraș în Epir, vestit prin templul și oracolul lui Zeus străvechi; vezi Homer, *Iliada*, II, 750. Pentru versul ce urmează vezi de asemenea Homer, *Iliada*, XIV, 328.

²³² Euripide, *Fenicjenele*, 36, mai jos, ibidem, 34.

²³³ *Odiseea*, XIX, 179.

²³⁴ *Minos*, II, p. 319.

²³⁵ *Lycurg*, legislatorul spartan, aprox. sec. IX î.e.n. Vezi Xenofon, *Sfatul Lacedemonian*.

²³⁶ *Tiresias*, profet grec; vezi Homer, *Odiseea*, X, 494 și urm., trad. Murnu, 674 și urm.

²³⁷ Vezi nota 127 la cartea a IX-a vol II.

²³⁸ *Trophonios* și fratele său *Agamelos*, eroi legendari, considerați arhitecți de valoare, făuritorii templului de la Delfi.

²³⁹ Vezi nota 332 la cartea a X-a, vol. II. Pentru Zamolxis, vezi nota 109 la cartea a VII-a și informația lui Strabon din VII 3, 5. *Musaïos*, poet, filosof și mitograf semilegendar, tovarăș nedespărțit al lui Orfeu, amândoi de origine tracă.

²⁴⁰ În legătură cu Burebista, vezi VII, 3, 11 și nota 166 la cartea a VII-a; pentru Deceneu, vezi VII, 3, 5, vol. II.

²⁴¹ Preot la bosporani, necunoscut din alt izvor.

²⁴² *Alexandros Iannai*, rege al Iudeii (103—77 î.e.n.), a purtat război cu Seleucizii și Ptolemeii și un război civil contra fariseilor. Fiul și urmașul său, Hyrcanos II, care a domnit împreună cu mama sa Alexandra, a fost dețronat de fratele său Aristobulos II în 67 î.e.n. În 63 î.e.n. e învins de Pompeius Magnus.

²⁴³ *Threx* și *Taurus*, fortărețe ale Iudeei în Hiericus „Ierichon“, distruse de Pompeius, identificate cu ruinele fortărețelor de pe calea Akaba ce duce de la Ierusalim la Ierichon, dacă nu cumva corespund ruinelor de lângă Ain-es-Sultan.

²⁴⁴ *Alexandrión*, *Hyrcanion*, *Machairus*, azi ruine Mkauer; *Lysias*, azi Beit-Haran, fortărețe iudaice distruse de Pompeius Magnus. Parte, fără urmă.

²⁴⁵ Scythopolis, probabil Beth San (Beisan), fortăreață a iudeilor.

²⁴⁶ Hiericus, cîmpie a Iudeii, azi Richa.

²⁴⁷ Strabon descrie aici lacul egiptean Sirbonis deși contextul, fiind vorba de Iudeia, este mai potrivit pentru Marea Moartă; pare să fie o greșeală de copist.

²⁴⁸ Poseidonios, fr. 63 M III.

²⁴⁹ Sau *illyrică*; vezi nota 298 la cartea a VI-a, vol. II.

²⁵⁰ *Moasada*, aceeași cu *Masada* lui Flavius Iosephus, azi ruinele Sebbe, la apus de Marea Moartă.

²⁵¹ *Sodoma*, oraș al Iudeii, în N pe lacul Asphaltites, odinioară, metropola a 13 localități de lângă acest lac, a dispărut într-un cataclism.

²⁵² Eratosthenes, I B 14 (6—14) și I B 15 (p. 145, 15—147, 9), Berger.

²⁵³ Oraș al Iudeei, situat pe țărmul apusean al lacului Genezareth, azi ruine la actualul Kerak (vezi A. Forbiger, *Handbuch*, II, p. 715).

²⁵⁴ *Hyrcanos II*, a fost reînscăunat de Pompeius în 63 î.e.n. ca preot suprem al statelor iudaice fără titlu de rege, iar în 47 î.e.n., numit de Caesar drept șef al poporului său.

²⁵⁵ *Salome*, sau „Dansatoarea“, fiica lui Herodes-Philipp și al Herodiadei, nepoata lui Herodes Antipa, din Iudeea. De numele ei se leagă tăierea capului lui Ioan Botezătorul (32 î.e.n.). *Berenice*, fiica lui Herodes Agrippa I.

²⁵⁶ Semintie celtă a Galliei, vezi IV, 1, 11; 3, 4; 6, 4, vol. I. La ei a fost exilat de către împăratul Augustus fiul lui Herodes cel Mare, regele Iudelor (37—4 î.e.n.). Acest fiu, numit *Herodes Archelaos*, a urmat tatălui său la tronul Iudeei, în 3 î.e.n., dar, omorînd 3 000 de supuși a fost exilat de Augustus la Vindobonum, unde a și murit în 6 e.n.

²⁵⁷ În XVI, 1, 21.

²⁵⁸ Regiune a Asiei, mărginită la N de deșertul arabic și mai sus de Siria, la V de Golful Arabic, la E de Mesopotamia și de golful Persic, în S de Marea Erythre.

²⁵⁹ Eratosthenes, III, B 25 (6—23) Berger.

²⁶⁰ Promontoriu al Carmaniei la gura Golfului Persic, deci promontoriu iranian al Strîntorii Ormuz, numit azi Capul Kuhestek sau Kobistug, în fața căruia se află insula Ormuz.

²⁶¹ *Macai*, azi Ras Mussendom, promontoriu la gura Golfului Persic.

²⁶² Oraș la gura Eufратului și deci la țărmul din infundătura Golfului Persic, în Babilonia. A fost capitala Chal-deii; neidentificat.

²⁶³ În XV, 2, 14.

²⁶⁴ *Androsthene*s din *Thasos* și din *Amphipolis*, însoțitor al lui Nearchos, trimis de Alexandru cel Mare să cerceteze coastele Arabiei (324/323 î.e.n.), a scris un *Periplu al Indiei*, din care se păstrează câteva fragmente. Vezi F Gr Hist. 711. Vezi și H. Strasburger, *Alexanderszug durch die Gedrosische Wüste*, Hermes 80, 1952, pp. 461—463. Aici Fr. 2 M, la Arrian.

²⁶⁵ Eratosthenes, III B 25 (6—23) Berger.

²⁶⁶ Vezi nota 104 la cartea a XIV-a.

²⁶⁷ Oraș al Arabiei la Golful Persic, identificat cu orașul de azi El-Katif sau cu Andjar.

²⁶⁸ Aristobulos, fr. 43 M.

²⁶⁹ *Tyros* sau *Tylos*, azi Bahrain sau Samak; *Arados*, azi Arad, insule în Golful Persic a căror populație a întemeiat orașele feniciene Tyr și Arados.

²⁷⁰ Istoriograf menționat de Nearchos, fr. 29, p. 69, M, vezi nota 30 la cartea a II-a vol. I.

²⁷¹ *Ogyris*, azi Gerun, insulă în Golful Persic la sud de Carmania. Fr. 29 M. Incercări de identificare la A. Forbiger, *Handbuch der alten Geographie*, II, p. 554, nota 43.

²⁷² Fiul lui Perseu, personaj legendar, eponimul Mării Erythre. Mormîntul lui, o movilă în insula Ogyris „Kišem” sau „Gerun”.

²⁷³ Vezi Nearchos, fr. 29 M. Vezi și Arrian, *Indica*, cartea 37.

²⁷⁴ Eratosthenes, III, B 25 (6—23) Berger.

²⁷⁵ Nearchos, fr. 29 M din *Paraplus*.

²⁷⁶ Vezi Nearchos, fr. 29 M.

²⁷⁷ *Oaracta*, *Aoracta* sau *Doracta*, azi Kișm sau Dsișme insulă a Golfului Persic, avînd pe Mazenas ca șef pe vremea lui Alexandru cel Mare.

²⁷⁸ Nearchos, fr. 29 M.

²⁷⁹ 2 cotyle = cu 0,54 litri.

²⁸⁰ *Maikene*, aceeași, se pare, cu *Massike* a lui Plinius, 5, 21, regiune a Arabiei, vecină cu Babylonia.

²⁸¹ Eratosthenes, I A 8 (19—22); III B 46 (3—8) Berger. Vezi și Poseidonios, fr. 89 M III.

²⁸² Capitala nabateilor și a sabeilor, la E de Wodi-el-Araba, între Marea Moartă și Marea Roșie, în plină înflorire în sec. I î.e.n. Vezi descrierea ei în XIV, 4, 21 și urm.

²⁸³ Populații arabe din deșertul Arabiei. Corespund chablașilor și agrilor lui Dionysios Periegetul, 956. Regiunea lor se numește în cărțile sfinte *Chavilah*, azi Ben Kaled.

²⁸⁴ Arabi ai Arabiei Felix, așezați la Marea Roșie.

²⁸⁵ Oraș al Arabiei, capitala mineilor. Poziție incertă, azi probabil El-Karn.

²⁸⁶ Azi Marib, oraș al sabeilor în Arabia.

²⁸⁷ Neam de arabi, așezat la strimtoarea Golfului Arabic, probabil în regiunea ocupată azi de Beni Kahtan.

²⁸⁸ Oraș arab, capitala cattabanilor, undeva în SV Arabiei Felix, probabil lângă Susa de astăzi.

²⁸⁹ Sabata, apoi Saba, azi Sava, oraș al *chatramoliților*, neam arab în SV peninsulei, vecini cu sabeii.

²⁹⁰ Localitate a Arabiei Fericite la Marea Roșie, neidentificată; *mineii*, populație la Marea Roșie.

²⁹¹ În XVI, 2, 30.

²⁹² *Anaxicrates*, autorul unei lucrări de geografie, probabil *Argolica*, contemporan cu Seleucos Nicator. Aici fr. 3 M IV. Vezi și Eratosthenes, fr. 3 Berger.

²⁹³ Azi Ras Bir, promontoriu și oraș al Etiopiei la gura Golfului Arabic.

²⁹⁴ *Sesostris III*, regele Egiptului; vezi nota 16 la cartea a XVII-a.

²⁹⁵ Eratosthenes, I, B 21 (p. 165, 21—166, 3), Berger. H. von Wissmann, *Zur Kenntnis von Ostarabien, besonders Al Qālif, im Altertum*, Museon, Louvain, LXXX, 1967, pp. 489—512, oferă date istorice și culturale despre Arabia de sud în antichitate.

²⁹⁶ Artemidoros, fr. 125 b Stiehle.

²⁹⁷ Probabil același cu *Okelis*, promontoriu al Arabiei, aproape de Bab-el-Mandeb.

²⁹⁸ Oraș al Egiptului la Golful Arabic, opera lui Satyros, numit astfel după *Philotera*, sora lui Ptolemaios al II-lea Philadelphul.

²⁹⁹ Vezi nota 15 la cartea a XVII-a. Sora lui se chema Philotera.

³⁰⁰ Despre *Satyros* trimis de Ptolemaios II să exploreze Troglodytica nu se cunosc alte date decât cele oferite de Strabon.

³⁰¹ Oraș al Etiopiei, la Golful Arabic, aproape de Deire și de actualul Ras-el-Gimșe.

³⁰² *Myoshormos*, „Portul șoarecelui” și *Portul Afroditei*; vezi nota 382 la cartea a II-a, vol. I.

³⁰³ Golf mai mic în vestul marelui Golf Arabic, în Regiunea Thebaida a Egiptului.

³⁰⁴ *Berenike*, azi ruine lângă actualul Foul-bay (engl.), la Golful Acathartos al Egiptului.

³⁰⁵ Insulă a Golfului Arabic, bogată în topaz, azi probabil Zemorjete sau Zamargat.

³⁰⁶ Portul Salvării, în gr. *ἤς Σωτῆρας λιμῆν*, pe țărmul troglodytic al Golfului Arabic, probabil la actualul Mirza-Fadja sau Fadşa.

³⁰⁷ Ptolemais Troglodytica, zidită de Eumenes și Ptolemaios II, pentru vânătoarea de elefanți, vezi nota 498 la cartea a II-a vol. I.

³⁰⁸ Trimisul regelui egiptean Ptolemaios Philadelphul (308—246 î.e.n.) ca să întemeieze orașul Ptolemais, azi Tolmeta, pe coasta Cyrenaiceii.

³⁰⁹ Astaboras, azi Atbarah, riu al Etiopiei, afluent al Nilului.

³¹⁰ Latomiai, 6 insule în Golful Arabic; poziție incertă.

³¹¹ Tosuchos, Suchos sau Suche, menționat în VT (2 Chron. 12, 3) și de Plinius, *Nat.Hist.*, 6, 29, 34, azi Vork Suchim sau Suakim.

³¹² Elaia sau „Măslinetul“, port în Golful Arabic. Aici textul pare să fie corupt, fiind omis cuvântul *insulă*. Acest port se află în insula Dhalac, vecină cu Alilaios, din aceiași golf.

³¹³ Situată lângă țărmul libyan, adică african, al Golfului Arabic, poziție incertă.

³¹⁴ Port în S Arabiei, populat de sabeii, încă de pe la 1100 î.e.n. Regiunea omonimă s-a încheșat ca un regat de pe la sfârșitul sec. V î.e.n. cu capitala Mărib. De aici, spune legenda biblică, regina Saba a plecat în Israel să-l cunoască pe regele Solomon.

³¹⁵ Regiune a Etiopiei populată de egiptenii fugari (*automoli*) din oastea lui Psammetih. Vezi despre ei Herodot, II, 30.

³¹⁶ Azi Chendi, cea mai mare insulă a Nilului, înconjurată de Nil și de Astaboras (Atbarah), în Egiptul de sus. Este bine populată, extrem de fertilă cu urmele aceleiași civilizații ca în restul Egiptului. Cucerită de Ramses III.

³¹⁷ Astapos, azi Bahr el-Asrek; Astasobas, azi Bahr el-Abiad, riuri ale Etiopiei, afluenți ai Nilului.

³¹⁸ Sau „mîncătorii de rădăcini“, ziși și *helei* sau „mlăștinași“, populație a Etiopiei, vag determinată.

³¹⁹ Neam etiopian vag determinat.

³²⁰ Elaia sau Aliaia, insulă și port în Golful Arabic, azi probabil insula Dhalac.

³²¹ Pe țărmul etiopian al Golfului Arabic; poziție incertă.

³²² Pe țărmul troglodytic al Golfului Arabic, necunoscute din altă sursă.

³²³ Vezi nota 156 la cartea a XIV-a.

³²⁴ Sau Enderta, regiune a Etiopiei sudice, populată de oameni fără veșminte pe ei, vag determinată.

³²⁵ Port la țărmul troglodytic al Golfului Arabic, poziție incertă.

³²⁶ Lîngă portul Melinos în Golful Arabic, poziție incertă.

³²⁷ Azi *Hanfila*, pe țărmul Troglodyticei din Golful Arabic.

³²⁸ Neam sălbatic de etiopieni. Vag determinați.

³²⁹ În gr. *Colobon alsos*, în Troglodytica, în Somalia de azi.

³³⁰ Oraș pe țărmul apusean al Golfului Arabic la troglodyții etiopieni, același cu Sabat la Ptolemaios, corespunde actualului Massaua sau Massowa.

³³¹ La țărmul troglodytic (al Somaliei de azi) la Golful Arabic.

³³² *Darada* sau *Daraba*, oraș al Etiopiei la Golful Arabic, probabil pe țărmul din dreptul insulei numite azi Dar-maba (11° 30' latit. S).

³³³ Loc comun pentru mai multe puncte din regiunile etiopiene propice vînătoriei de elefanți.

³³⁴ C.H. Oldfather, *A forgotten emendation of Strabo*, XVI, 4, 10, *Classical Philology*, Chicago, 1935, p. 352—353, propune să citim aici împreună cu Wessling $\pi\rho\sigma\beta\epsilon\beta\tau\chi\acute{o}\tau\omega$ „oamenii își sprijină piciorul de arc”.

³³⁵ Sau „mîncătorii de struți”, neam etiopian vag determinat.

³³⁶ E. S. Mc. Cartney, *Two strange methods of killing birds*, „The Classical World”, New York, 1929, XXII, 160, precizează că pasajul din Strabon, XVI 4, 11 poate fi înțeles printr-o practică observată de autor în Africa.

³³⁷ Menționați și de Diodor din Sicilia, 3, 29, etiopieni vag determinați.

³³⁸ Etiopieni vag determinați, menționați și de Diodor din Sicilia, 3, 21.

³³⁹ *Insula broaștelor țestoase*, gr. *Chelononnesos*; *Insula focilor*, gr. *Phoconnesos*, lîngă Ras Mohamed; o altă Insulă a focilor, în partea sudică a Golfului Arabic, menționată de Strabon în XVI, 4, 14; *Insula șoimilor*, gr. *Hieraconnesos*. Toate în Golful Arabic.

³⁴⁰ În Golful Arabic; neidentificată.

³⁴¹ Șef de trib arab contemporan cu Strabon, al cărui domeniu de vînat elefanți se află lîngă Golful Persic. Vag determinat.

³⁴² Vezi nota 301.

³⁴³ Personaj legendar, servitorul lui Heracles, după care și-au primit numele Insulele Lichade (vezi nota 655 la cartea I, vol. I).

³⁴⁴ *Lunca Isidei*, într-o regiune etiopiană a Nilului, producătoare de smirnă. Lunca Nilului, în aceleași părți. Determinare vagă.

³⁴⁵ *Leontos(s)cope* sau *Observatorul leului* sau poate *Leontoskopos* „Tăierea leului”, situat în regiunea producătoare de scorțișoară la Golful Arabic. Portul lui *Pythan-*

gelos, în aceeași regiune, la țărmul Golfului Arabic. Ambele pe coasta Somaliei de azi.

³⁴⁶ *Cinnamomophora*, era presupusă în Etiopia, la extremitatea sudică a pământului populat, latitudine 12°30' S.

³⁴⁷ Azi Bunder Muriyah, port al regiunii ce produce scorțișoară din Etiopia (ca 48°20' long).

³⁴⁸ În gr. *Apollonos potamia*, în Etiopia, lângă Bunder Muryah de azi.

³⁴⁹ În gr. *Elephas*, lângă Ras Filluk de azi, munte în *Cinnamomophora* Etiopiei, corespunde Capului Felix sau Djebel Feel.

³⁵⁰ Port în regiunea producătoare de scorțișoară a Etiopiei, poziție incertă.

³⁵¹ Populație fabuloasă a Etiopiei, menționată și de Es-hil, fr. 603 Mette, și de Herodot, IV, 191. *Fintina kynokephalilor*, loc în Regiunea producătoare de scorțișoară, lângă actualul Bunder Ululah.

³⁵² Sau Cornul de Sud, ultimul promontoriu al Etiopiei cunoscut de cei vechi, corespunde capului Bassas sau capului Guardafui de astăzi.

³⁵³ *Columna* sau *Altarul lui Pytholaos*; *Promontoriul lui Pytholaos* la țărmul Etiopiei, în apropiere de două lacuri; *Columna* sau *Altarul lui Lichas*; *Locul de vânătoare a lui Lichas*; *Columna* sau *Altarul Leului*; *Columna* sau *Altarul lui Charimortos*, toate, în afara gurii Golfului Arabic, aflându-se mai spre S de promontoriul Deire, azi Bas Bir, al Etiopiei, care închide golful Arabic împreună cu promontoriul din SV Arabiei Fericite. *Notukeras*, promontoriu al *Cinnamomophorei*, ultimul punct sudic cunoscut pe vremea lui Strabon.

³⁵⁴ Artemidoros, fr. 97 b. Stiehle.

³⁵⁵ Artemidoros, fr. 98 b. Stiehle.

³⁵⁶ Un soi de maimuțe cu coadă lungă.

³⁵⁷ Vezi nota 482 la cartea a VII-a, vol. II. Pentru locul citat, v. fr. 12 M III. Vezi și Plinius, *Nat. Hist.*, VII, 45, 30; Aelian, *NA*, VII 22.

³⁵⁸ Artemidoros, fr. 68 b Stiehle.

³⁵⁹ *Troglodyții arabi*, așezați la Golful Arabic în dreptul Egiptului și al Etiopiei.

³⁶⁰ Neam etiopian sau supus etiopienilor, așezat mai jos de Meroe, pe lângă Nil, spre Marea Roșie.

³⁶¹ Artemidoros, fr. 125 b Stiehle.

³⁶² Artemidoros, fr. 136 b Stiehle.

³⁶³ Probabil la Golful Arabic.

³⁶⁴ Neam arab, poziție incertă.

³⁶⁵ Azi Tiran, insulă în golful Arabic.

³⁶⁶ Port al Arabiei cu o insulă. Artemidoros, izvorul lui Strabon în acest pasaj, confundă două porturi. *Charmotas* este azi Șcer-mud, port fără insulă. Un alt port mai sudic, azi Șerm-Jambo, are o insulă.

- ³⁶⁷ Nomazi arabi, poziție incertă.
- ³⁶⁸ Arabi vecini cu mineii, avînd capitala Mariaba, azi „Marib” în sud-vestul peninsulei Arabia-Felix.
- ³⁶⁹ Artemidoros, fr. 101 și 125.
- ³⁷⁰ Artemidoros, fr. 102 b Stiehle.
- ³⁷¹ *Ctesias din Cnidos*, vezi fragmentele la Müller-Dindorf, Paris, 1855.
- ³⁷² Vezi nota 335 la cartea a XIV-a. Vezi și FHG, III, pp. 190—197.
- ³⁷³ Nume de eroi eponimi, personaje legendare.
- ³⁷⁴ Erythras, vezi nota 272.
- ³⁷⁵ Poseidonios, fr. 65 M III.
- ³⁷⁶ Vezi nota 282. G.R.H. Wright, *Strabo on funerary customs at Petra*, „Palestine Exploration Quarterly”, Londra, CI, 1969, pp. 113—116, arată că în pasajul XVI, 4, 24, ce urmează, printr-o expresie stereotipă Strabon face aluzie la o practică nabateiană a expunerii rituale a mortului într-un fel ce amintește de un obicei iranian.
- ³⁷⁷ Athenodoros, fr. 3, Müller, III.
- ³⁷⁸ Prefect al Egiptului, 26—24 î.e.n., conduce din ordinul lui Augustus o expediție în Arabia Fericită, 25—24 î.e.n. Prieten cu Strabon.
- ³⁷⁹ În 25—24 î.e.n.
- ³⁸⁰ Oraș în NE Egiptului, pe un canal al Deltei Nilului, confundat uneori cu orașul Arsinoe.
- ³⁸¹ Azi Hauran, loc pentru negoț al nabateilor la Golful Arabic.
- ³⁸² Rege nabateu în N Arabiei Fericite, prieten cu regele Aretas, contemporan cu Strabon.
- ³⁸³ Aceeși cu *Rhinocorura*, vezi nota 37.
- ³⁸⁴ Azi Kuft, oraș pe brațul estic al Deltei Nilului.
- ³⁸⁵ Aretas IV (9 î.e.n. — 39 e.n.), rege arab al nabateilor, contemporan cu Aelius Gallus.
- ³⁸⁶ Regiune pustie în centrul Arabiei Fericite, străbătută de nabateii nomazi.
- ³⁸⁷ Rege în regiunea Ararene a nomazilor arabi, presupusă prin centrul Arabiei Felix.
- ³⁸⁸ Urmează o lacună, marcată prin puncte de suspensie, în fraza următoare.
- ³⁸⁹ Același cu Nescă lui Plinius, azi Eschat, oraș al Arabiei cucerit de Aelius Gallus.
- ³⁹⁰ Azi Beni Abdulla, oraș al Arabiei între Negrana (Nedjran) și Mariaba (Marib). Același cu Athlula lui Cassius Dio 53, 29.
- ³⁹¹ *Mariaba*, zisă și Marsiaba rhammaniților, aceeași cu *Mariaba sabeilor*.
- ³⁹² Azi Nedjrean, în SV Arabiei Fericite.
- ³⁹³ Neidentificat.
- ³⁹⁴ Sat al Arabiei; neidentificat.
- ³⁹⁵ Neidentificat.

³⁹⁶ Sat al Arabiei la Golful Arabic, aflat pe vremea lui Strabon sub conducerea lui Oboda, regele nabateilor. Localitatea pare să fie aceeași cu *Nigra*, mai jos de Iathrippa la Stephanos Bizantinul.

³⁹⁷ Obicei existent și azi în Etiopia.

³⁹⁸ *Costus*, plantă aromată de proveniență indiană, menționată de Strabon, de Diodor din Sicilia, II, 49 și de alți câțiva autori greci. Nu este identificată.

³⁹⁹ Vezi Plutarh, *Ospățul celor șapte înțelepți*, 4, 4.

⁴⁰⁰ Homer, *Odiseia*, V, 81.

⁴⁰¹ Aici negrii, populație etiopiană, vag determinată.

⁴⁰² Este Zenon din Kition. Vezi nota 153 la cartea I, vol. I.

⁴⁰³ Poseidonios, fr. 86 M III.

⁴⁰⁴ Homer, *Iliada*, II, 783.

⁴⁰⁵ *Dariakes* sau *Dareios*, numele mai multor regi persani. Phaziris, sau *Parysatis*, mama lui Cyrus cel Tânăr. *Atargatis* sau Athara, divinitate feminină cinstită în orașul Bambyke.

⁴⁰⁶ Ctesias, fr. 310—312 Susseml.

Cartea A XVII-A

¹ Eratosthenes, I B 1 (6—9) și I A, B (19—22) și I B 19 (21—26) Berger.

² Vezi nota 309 la cartea a XVI-a.

³ Vezi nota 317 la cartea a XVI-a.

⁴ Cea mai mare din insulele Nilului, cu oraș omonim: vezi și nota 249.

⁵ Aceiași cu Semberrites de la Plinius. Vezi și nota 708 la cartea I, vol. I.

⁶ Vezi nota 360 la cartea a XVI-a, *Blemmyi*, populație supusă etiopienilor, așezată în insula Meroe și între Nil și Marea Roșie, în Egiptul de Sus.

⁷ Locuitorii Nubiei, în partea nordică a Etiopiei.

⁸ Azi Assuan, oraș al Thebaidei Egiptului de Sus. Azi a fost exilat Iuvenal. *Elephantine*, insulă a Nilului și oraș lângă actualul Assuan, capitala Egiptului de Sus, la Cataracte. Azi Djeziret el-Sag „insula înflorită“.

⁹ P. Petronius, consul suff. în 19 e.n., prefect al Egiptului în 25—31. Se înțelege că pe vremea cîrmuirii Egiptului, recolta bogată pe timpul inundațiilor mici se datora irigațiilor.

¹⁰ Timaios, 21 E. Incepînd cu acest paragraf, Strabon face descrierea Deltei Nilului F. Celoria, *Delta as a geographical concept in Greek Literature*, Isis, LVII, Washington, 1966, pp. 385—388, examinează referințele din Stra-

bon, Herodot și Arrian la Delta Nilului, devenită un concept geografic în literatura greacă.

¹¹ Loc al Egiptului cu un templu al lui Heracles, la E de orașul Canobos și la V gurii Canobice a Nilului, în deltă. Vezi descrierea Deltei Nilului și la Herodot, II, 15—18.

¹² Nomă a Egiptului de jos, cu orașul principal Herculopolis. Vezi nota 194.

¹³ *Arsinoites*, azi Fayum, nomă a Egiptului, memorabilă prin lacul Moeris „Birket et Kerun” și prin labirintul descris de Strabon în XVII, 1, 37, de Herodot, II, 148.

¹⁴ Sau Mareotis, azi Birket Mariut, lac al Egiptului de jos are 8 insule, vestite prin producția unui vin de calitate. Strabon îl descrie din XVII, 1, 14.

¹⁵ Rege în Egipt între 284—247 î.e.n.

¹⁶ Numele mai multor regi egipteni din dinastia a XII-a, mil. II î.e.n. Cel mai vestit a fost Sesostris al III-lea (1877—1839), care a făcut mari cuceriri în S pînă la a II-a cataractă a Nilului și în E pînă în Palestina. Tot el a împinzit Egiptul cu canale legate de Nil (Vezi Herodot, II, 108).

¹⁷ În 525—523 î.e.n.

¹⁸ Poseidonios, fr. 74 M III.

¹⁹ Poseidonios, fr. 6 M.

²⁰ *Callisthenes din Olynthos* (sec. IV î.e.n.), discipol al lui Aristotel, istoriograf al faptelor lui Alexandru, autorul lucrărilor *Periplus*, *Makedonica*, *Thrakica*, *Hellenica*, *Istoria lui Alexandru* etc. Din ultima se păstrează mai multe fragmente. Aici, fr. 6 M, din *Hell*, IV.

²¹ Filosof naturalist din sec. V î.e.n. Lucrarea sa, azi pierdută, a fost folosită de Poseidonios, prin care cunoaștem o teorie a lui despre revărsările Nilului și unele observații despre vânturi. Frg. VS I 377.

²² *Odiseia*, IV, 481.

²³ Sec. I e.n., autorul unor studii asupra lui Platon și Aristotel. Ariston din Alexandria, contemporan cu Strabon, filosof peripatetic, autorul unui comentariu asupra *Categoriilor* lui Aristotel. Lucrarea lor *Despre Nil*, pierdută, V, fr. 1 M III.

²⁴ Azi Akabah es Sollum, munte ce se întinde pe țărmul Libyei, Cyrenaicei și al Egiptului.

²⁵ Adică *Cyrenaica*, regiune pe coasta de N a Africei între Syrta Mare și Egipt.

²⁶ Note critice privind descrierea Alexandriei de către Strabon în pasajul ce urmează oferă A. G. Roos, *Lese-früchte*, IV, *Mnemosyne*, II, p. 238, Leiden, 1935.

²⁷ Insulită în fața portului Alexandriei Egiptului, legată de continent în 285 î.e.n. printr-un dig de cca 13 km, vestită pentru turnul construit aici de Sostratos din Cnidos. În 299/279 î.e.n. spre a lumina intrarea vaselor în port pînă la mare distanță, fiind primul far.

²⁹ Înaintează în Mediterana din E țărmlui Alexandriei Egiptului, închizînd cu insula Pharos portul mare al acestui oraș. Azi poartă denumirea de Pharillon.

²⁹ Arhitect și inginer din sec. III î.e.n. A construit o hală originală în Cnidos și farul din Alexandria în 299—279 î.e.n.

³⁰ Port al Alexandriei, cu nume semnificativ: „Întoarcere bună“.

³¹ Caesar a purtat război alexandrinilor cînd l-a urmărit pe Pompeius în Egipt, după bătălia de la Pharsalos (48 î.e.n.).

³² Odinioară sat al Egiptului, pe vremea lui Strabon cartier al Alexandriei.

³³ Azi Iskenderieh, oraș egiptean întemeiat de Alexandru cel Mare în 332 î.e.n. pe locul așezării Rhakotis „Rakdj“, în V Deltei, la mare.

³⁴ *Dicaiarchia* sau *Puteoli*, azi Pozzuoli, la țărmlui Campaniei, în Italia.

³⁵ Desfășurată, avea, probabil, formă de dreptunghi.

³⁶ *Odiseia*, XVII, 266.

³⁷ *Muzeul* (Musaion) din Alexandria Egiptului, edificiu în care Ptolemeii adunau pe cei mai iluștri învățați pentru a se dedica studiilor. Fundat de Ptolemaios I, *Museionul* a fost un gen de Academie, unde s-au distins învățați ca Euclid, Aratos, Eratosthenes, Apollonios din Rhodos, Arhimede etc.

³⁸ Vezi nota 58.

³⁹ General de-al lui Alexandru cel Mare; el a făcut împărțirea imperiului lui Alexandru, după moartea acestuia. În 321 î.e.n., a fost biruit și ucis de soldații săi. V. M. J. Fontana, *La lotte per la successione di Alessandro Magno dal 323 all 315*, Atti Acad. di Scienze Lett. e Arti di Palermo, Ser. 4 a XVIII, 2, 1957—1958, Palermo, 1960.

⁴⁰ *Philippos III Arridaios*; fiul natural al lui Philippos II, și fratele de tată al lui Alexandru cel Mare. După moartea lui Alexandru, 323 î.e.n. este proclamat rege al Macedoniei.

⁴¹ *Sarcofagul lui Alexandru cel Mare*, așezat în Necropola regilor din Sidon, în 330 î.e.n., se află azi la Muzeul din Istanbul (nr. 68). Pe cele patru laturi ale sarcofagului sînt scene de luptă și vînătoare, iar pe latura-capac se află chipul lui Alexandru ca învingător la Ipsos și ca stăpîn pe vînătoarea de lei. Ptolemeii l-au strămutat la Alexandria; vezi L. M. Bernhard, *Topographie D'Alexandrie, Le tombeau d'Alexandre et le mausolée d'Auguste*. „*Revue Archéologique*“, Paris, 1956, XLVII, pp. 129—156.

⁴² Personajul care a furat cosciugul de aur al lui Alexandru, necunoscut din altă sursă.

⁴³ *Turnul Far* (Pharos) al Alexandriei a fost construit prin 299—279 î.e.n. de Sostratos din Cnidos, înalt de 130 m.

⁴⁴ Insuliță în fața portului Alexandriei din Egipt „opusă Rhodosului“.

⁴⁵ Promontoriu al golfului de lângă orașul Heroonpolis. Azi Ras Mohammed.

⁴⁶ Casa „de pocăință“ construită de Antonius la Alexandria pentru a trăi retras ca Timon Mizantropul.

⁴⁷ Filosof atenian din vremea lui Pericle, devenit legendar prin caracterul său sarcastic, neprietenesc, care a făcut să fie evitat de oameni.

⁴⁸ Templul lui Caesar în Alexandria Egiptului, ridicat cu prilejul victoriei sale asupra lui Pompeius Magnus, în 48 î.e.n.

⁴⁹ Valul-dig dintre orașul Alexandria și insula Pharos, lung de 7 stadii (1,295 km).

⁵⁰ Kibotos, portul săpat al Alexandriei Egiptului.

⁵¹ Cartier al Alexandriei Egiptului, care cuprindea mormintele regilor.

⁵² Templul închinat lui *Serapis*, *Isis* și *Harpocrates*, situat la marginea cartierului Brucheion al Alexandriei, aproape de Museion; conținea o bibliotecă celebră îmbogățită de Lagizi. Există un alt *Serapeion* la Saqqara-Memphis, construit de Amenophis III ca mormint pentru zeul Apis. Până pe vremea Ptolemailor, aici se depuneau mumiiile bouului Apis din Memphis, în sarcofage de piatră.

⁵³ Oraș al Egiptului în apropierea Alexandriei, pe fișa de pământ dintre mare și canalul Canobic. Ulterior i s-a zis Iuliopolis, azi Kars sau Kassiera.

⁵⁴ În rezumat, cartierele Alexandriei erau: *Rhakotis* sau cartierul egiptean; *Neapolis*, cartier grecesc; *Brucheion* sau cartierul regal; la E de acesta, cartierul iudaic, suburbia *Eleusis*; *Nicopolis* construit de Augustus în E. *Necropolis* în V. Cartierului regesc: palatul regal, Caesareion; aproape de mare era construit *Timoneion*, palatul de „pocăință“ al lui Antonius, incinta sacră cu mormintele Lagizilor, *Sema* lui Alexandru cel Mare și mormântul Cleopatrei. Mai aproape de cartierul portului se afla *Museion* „Muzeul“, o minunată construcție complexă cu un parc închis, porticuri acoperite și bibliotecă. Frumoasă priveliște oferea orașului și *Panion*, o construcție artistică destinată templului lui Pan, și *Serapeion*, templul lui Serapis, Isis, Harpocrates.

⁵⁵ E. Harrison, Πάριος, Classical Review, Oxford, 1935, p. 172, arată că la Strabon, XVII, 1, 10, acest cuvânt nu înseamnă sanctuarul lui Pan, ci locul unui semnal. Noi l-am tradus totuși „sanctuarul lui Pan“, ceea ce nu înpietează asupra interpretării de mai sus. J. Lipinska and H. Riad, *Trial pits at Kom-El Dikka in Alexandria*, Annales du Service des Antiquités d'Égypte, Cairo, LIX,

1966, pp. 99—108, arată că sondajele făcute la Kom-el-Dikka, în centrul Alexandriei, scot în lumină faptul că locul a fost ocupat în epoca romană, dar ar părea imposibil să se situeze în acest loc *Paneion* descris de Strabon.

⁵⁶ Antonius se sinucide la Alexandria în august 30 î.e.n.

⁵⁷ Domnia Lagizilor în Egipt (323—30 î.e.n.) începe cu *Ptolemaios al lui Lagos*; generalul lui Alexandru cel Mare, continuă cu descendenții acestuia care-și iau titlul de regi (din 305/304 î.e.n.) și se încheie cu *Cleopatra cea Mare* în anul 30 î.e.n.

⁵⁸ *Ptolemaios*, fiul lui Lagos, este *Ptolemeu I Soter*, rege în Egipt, 323—284 î.e.n.

⁵⁹ *Ptolemaios III Euergetul*, rege în Egipt, 247—221 î.e.n.

⁶⁰ *Ptolemaios IV Philopator*, rege în Egipt, 221—203 î.e.n.

⁶¹ *Ptolemaios V Epiphanes*, rege în Egipt, 203—181 î.e.n.

⁶² *Ptolemaios VI Philometor*, rege în Egipt, 181—145 î.e.n.

⁶³ *Ptolemaios VIII, Euergetes II Physcon*, rege în Egipt, 145—116 î.e.n.

⁶⁴ *Ptolemaios IX Latoros*, rege în Egipt, 116—80 î.e.n.

⁶⁵ *Ptolemaios XII Auletes*, rege în Egipt, 80—51 î.e.n.

⁶⁶ *Cleopatra VII, cea Mare*, regină a Egiptului, 51—30 î.e.n., fiica lui Ptolemeu XII Auletes, soția și coregenta fratelui său *Ptolemaios XIII Dionysios*, 58—55, pe timpul exilului tatălui său și după moartea lui în 51. În 41—40 devine iubita lui Antonius, cu care se căsătorește în 37. După lupta de la Actium, 31, fuge cu Antonius în Egipt unde se sinucide după moartea lui Antonius (30). Toate datele î.e.n.

⁶⁷ *Ptolemaios IV Philopator* și *Ptolemaios VII*, de fapt VIII. *Euergetes II* și *Ptolemaios XII Auletes* au fost, după Strabon, cei mai răi.

⁶⁸ Fiica lui Ptolemaios XII, Auletes, regină în răstimpul alungării tatălui ei, este *Berenice IV* (58—55 î.e.n.).

⁶⁹ Vezi notele 278 și 280 la cartea a XII-a.

⁷⁰ General al lui Mithridates învins de Sulla la Chaeronea și la Orchomenos, în 86 î.e.n.

⁷¹ Tribun al plebei 67, consul 58 î.e.n., guvernator al Siriei 57—55 î.e.n.

⁷² Prieten și discipol al lui Antiochos din Ascalon; în 56 î.e.n. a condus solia la Roma împotriva lui Ptolemaios Auletes.

⁷³ În 55 este reînscăunat de A. Gabinius.

⁷⁴ *Cleopatra* alungată de regentul Potheinos și Achilles, în 48 î.e.n.

⁷⁵ După înfringerea de la Palaipharsalos în 48 î.e.n., Pompeius a fost ucis de oamenii lui Ptolemaios XII.

⁷⁶ *Cleopatra VII cea Mare* readusă pe tronul Egiptului, împreună cu fratele ei, Ptolemeu al XIV-lea, în 47 î.e.n.

⁷⁷ Caesar moare în martie 44 î.e.n. Bătălia de la *Philippi*, sept/oct. 42 î.e.n., între Octavian și Antonius, pe de o parte, Brutus și Cassius, pe de altă parte.

⁷⁸ Antonius se întâlnește prima oară cu Cleopatra VII la Tarsos, în 41 î.e.n. În 32 se desparte de Octavia oficial pentru Cleopatra. În 31 are loc lupta de la Actium la care Cleopatra l-a însoțit pe Antonius.

⁷⁹ Egiptul devine provincie romană după 31 î.e.n., condusă de un *praefectus* cu 3 legiuni, subordonat direct Cezarului.

⁸⁰ Polybios, *Istoriei*, XXXIV, 2, 7.

⁸¹ *Ptolemaios VIII Euergetes*, coregent al Egiptului între 170—164.

⁸² *Odiseea*, IV, 483.

⁸³ Cicero, *Brutus*, 91.

⁸⁴ Vezi nota 24.

⁸⁵ *Cyrenaica* regiunea Cyrenei pe coasta Libyei. Vezi Herodot.

⁸⁶ Sau *Ammonia*, azi Marsa Berek, mare port la țărmul Libyei, la V de Alexandria Egiptului.

⁸⁷ Azi Sikkeira, promontoriu la țărmul Libyei între Catabathmon (Akabah es-Sollum) și Stîncile Tindarice (Ichailah).

⁸⁸ Lîngă coasta libyană între Paraitonion și Catabathmon; numite azi Stîncile Ichailah.

⁸⁹ Promontoriu al Libyei lîngă actualul Murak Kham. Este același cu *Selinus* din Stadiasm.

⁹⁰ Probabil actuala Matrou, insulă cu port lîngă țărmul libyan între promontoriul Drepanon și Apis.

⁹¹ Sat al Libyei în infundătura golfului Marsa Labeil.

⁹² Promontoriu al Egiptului la V de Alexandria, corespunde actualului Ras el Kanais.

⁹³ Port al Egiptului la V de Alexandria.

⁹⁴ Azi ruine, sat pe coasta Libyei între portul Phoinicus și insula Pedonia, la E de Leuke Acte „Ras el Kanais”.

⁹⁵ Insulă lîngă coasta Egiptului, numită și Pedonia, menționată și de Ptolemaios, 4, 5, 75.

⁹⁶ Sat al Libyei, între insula Pedonia și promontoriul Derris, lîngă actualul Ras Hamheite.

⁹⁷ Port la țărmul Libyei, corespunzînd probabil actualului El Heyf, în Marmarica.

⁹⁸ Loc pe țărmul Libyei aproape de portul Derris, poziție incertă.

⁹⁹ Port la țărmul Libyei.

¹⁰⁰ Același cu *Chimo* la alți scriitori, lîngă actualul Burdaham, loc pe țărmul libyan între Leucaspis și Taposeiris.

¹⁰¹ Azi Abusir, loc al Libyei, puțin retras de la mare între Leucaspis și Plinthine, nu departe de Alexandria.

¹⁰² Sat la V de Alexandria Egiptului, pe aceeași limbă de pămînt, dintre Mediterana și lacul Mareotis, pe care se afla și Alexandria.

¹⁰³ În gr. *Nikiucome*, situat în Libya între Plinthine și fortăreața Chersonesos, neidentificat.

¹⁰⁴ *Chersonesul Mic*, la Ptolemaios, fortăreață pe țărmul Libyei, pe promontoriul actual Adjeni.

¹⁰⁵ *Cyperus papyrus*.

¹⁰⁶ Oraș în Delta Nilului, la E de Alexandria, de care era legat printr-un canal, la fel și de fluviu. Schedia servea ca loc de agrement locuitorilor Alexandriei. Numele înseamnă „punte”, deoarece aici exista un pod mobil.

¹⁰⁷ Azi Peguați sau ruinele de la Abukir, oraș pe coasta Egiptului, la 22 km de Alexandria, avînd un templu în care era cinstit Canobos împreună cu alți zei ai Serapeionului.

¹⁰⁸ Sau *Eleusis*, oraș al Egiptului de Jos, nu departe de Alexandria, neidentificat.

¹⁰⁹ Promontoriu al Egiptului creat de gura Canobică a Nilului și mare, avînd un templu al Afroditei Arsinoe.

¹¹⁰ Oraș al Egiptului de jos, la V de Alexandria, pe promontoriul Taposeiris „Abusir”. În vremurile eroice, aici domnea regele *Thonis*, care i-a găzduit pe Menelaos și pe Elena la întoarcerea lor din Troia, vezi Herodot, II, 114—115.

¹¹¹ *Odiseia*, IV, 228.

¹¹² *Sarapis* sau *Serapis*, zeu egiptean al cărui cult este inaugurat la Memphis de Dinastia a XVIII-a. Era zeul principal al Infernului, confundat cu Apis-Osiris, pe care adoratorii îl considerau zeul suprem, dătătorul de sănătate și de viață. Ptolemaios I l-a declarat zeu grec și egiptean. Cultul său s-a răspîndit repede în Grecia și Italia. I s-au ridicat numeroase temple, cele mai vestite, la Memphis-Saqqara și la Alexandria.

¹¹³ Vezi nota 11.

¹¹⁴ Nomă a Egiptului, situată la S de gura Canobică a Nilului.

¹¹⁵ Artemidoros, fr. 101, 125 b Stiehle.

¹¹⁶ Gurile Nilului care alcătuiesc Delta, de la apus spre răsărit, se rînduiesc astfel: *Canobică* sau *Heracleotică*, *Bolbitină*, *Sebennitică*, *Phatnitică*, *Mendesiacă*, *Tanitică*, *Pelusiacă*.

¹¹⁷ În XVII, 1, 6.

¹¹⁸ În gr. *Agnukeras*, promontoriu nisipos la țărmul Egiptului, la E de gura Bolbitină a Nilului.

¹¹⁹ Era așezat pe țărm, în regiunea Deltei Nilului, la E de Agnukeras.

¹²⁰ Colonie milesiană în Delta Nilului, între gura Bolbitină și Sebennitică; neidentificat.

¹²¹ *Psammetichos II*, regele Egiptului, 595—587 î.e.n., este contemporan cu regele med Kyaxares, tatăl lui Astyages, care urmează la tronul Mediei în 585 î.e.n.

¹²² Nomă a Egiptului, în Deltă, pe gura Saitică a Nilului, avînd orașul Naucratis, colonie milesiană.

¹²³ Rege libyan, fiul regelui egiptean Psammetichos. În 460 î.e.n., ales rege al Egiptului. Aliat cu atenienii, bate

pe Achaimenes, generalul perșilor. Înving de Megabyzos în 460 și crucificat.

¹²⁴ Azi probabil Fuah, oraș al Egiptului de Jos pe brațul Canobic al Nilului, cu port vestit, singurul accesibil străinilor pe timpul faraonilor; patria lui Athenaios.

¹²⁵ Lac în Delta Nilului, numit astfel după orașul Butos, azi Kem Kasir, din apropiere.

¹²⁶ Azi Sa, oraș al Egiptului în noma Sebennitică. Vestit și prin templul Athenei, de fapt, al zeiței Neith-Isis, cu următoarea inscripție: „Eu sînt aceea ce a fost, este și va fi, și nimeni n-a ridicat încă vălul ce mă acoperă”.

¹²⁷ Hermupolis, oraș al Egiptului situat într-o insulă a Deltei; neidentificat. Primul menționat din patru orașe omonime.

¹²⁸ Acest oraș a dat numele regilor egipteni din Dinastia Xaită. Azi probabil Sakha. Vezi v. A. Forbiger, *Handbuch*, II, 797 nota 0.

¹²⁹ *Hermupolis*, al doilea menționat, oraș în Delta Nilului, pe Gura Phatnitică, în egipteană, Bach, azi Bakliye aproape de Mendes. *Lycupolis*, oraș în Delta Nilului, poziție incertă.

¹³⁰ Azi El-Tmei și Tell-el-Rub, în NE Deltei Nilului, oraș numit în assyriană, Bințeti. De aici se trage a 29 Dinastie a Egiptului. În Mendes se cinstea cu osebire țapul.

¹³¹ Pindar, fr. 179 Bergk.

¹³² Azi Lydda sau, poate, Tell-el-Debeleh.

¹³³ Azi Tell el-Jehudije, la NE de Heliopolis, vestit prin templul lui Ramses III și printr-o lucrare de fortificație atribuită hyksoșilor, situat în apropiere de El-Mengaleh în noma Leontopolis din Delta Nilului.

¹³⁴ Azi Busyr, sau Abusir, oraș al Deltei Nilului în noma Busirites.

¹³⁵ Oraș al Egiptului, în Deltă, azi Mehallet-el-Kebir.

¹³⁶ *Odiseia*, IV, 483.

¹³⁷ Azi Atrieb sau Trieb, ruine, fost oraș al Egiptului în noma Athribites din Deltă.

¹³⁸ Nomă egipteană în insula Prosopitis de la gura Nilului. Vezi Herodot, II, 41 și 165.

¹³⁹ Corespunde orașului Atarbechis al lui Herodot, II, 41, avînd un templu al Afroditiei. Următorul oraș al Afroditiei, menționat de Strabon citeva rînduri mai jos, se află în apropiere de Leontopolis, în fața actualului sat El Mengaleh.

¹⁴⁰ Azi Harbeit. Vezi și Herodot, II, 166.

¹⁴¹ Azi Sjeni sau San, oraș al Egiptului presupus pe malul stîng al Nilului, în apropiere de Hermapolis. Mai există un *Tanis* în noma thebană (XVII, 1, 41), neidentificat.

¹⁴² Este istmul în care a fost tăiat canalul Suez.

¹⁴³ Poseidonios, fr. 89 M III.

¹⁴⁴ *Chabriucome*, „Satul lui Chabrias“, în Egiptul de jos, aproape de Memphis.

¹⁴⁵ *Hermupolis*, al treilea oraș cu acest nume, *Parva*, egipt. Timeen-Hor „Orașul lui Horus“, azi Damanhur, pe marele Canal.

¹⁴⁶ Oraș și regiune ale Egiptului de Jos. Orașul a fost identificat cu Andropolis menționat de scriitorii tîrzii.

¹⁴⁷ Mai sus de Gynaiconpolis, pe partea dreaptă a Nilului.

¹⁴⁸ În egipteană *Hapis*, boul care reprezintă, în religia egipteană, încarnarea lui Osiris.

¹⁴⁹ Azi ruine la Saqqara.

¹⁵⁰ În egipteană *Ein Râ*, „Casa lui Râ“, adică „Orașul Soarelui“ situat la 12 km NE de Cairo. În vechime, vestit centru cultural și religios. *Mneuis* este Apis, la Heliopolis.

¹⁵¹ Oraș al Egiptului de jos. A mai existat un alt oraș omonim și port al Cyrenaiceii, unul identificat cu actualul Tobruk.

¹⁵² Azi Chabbas-el-Ameyr, oraș în Deltă, vezi și Herodot, II, 97.

¹⁵³ În egipt. *Ousirei*, zeu egiptean născut din el însuși, soțul Isidei, tatăl lui Or sau Horus, divinitate bună.

¹⁵⁴ Insulă a Nilului cu oraș omonim, azi Geziret-el Heif sau El Birbe, locuit în comun de etiopieni și egipteni, mai sus de cataracta mică a Nilului, la S de Syene și Elephantine.

¹⁵⁵ Seth, zeul Umbrei, ucide pe Osiris și pe Horus. Noaptea, Isis îl caută, se lamentează pînă se răzbună. Asimilată în mitologia greacă cu Io (vacă) și cu Demetra. Seth este asimilat cu Typhon, monstrul, fiul Gaiei și al Infernului.

¹⁵⁶ Artemidoros, fr. 101, 125, 136 b Stiehle.

¹⁵⁷ Lîngă lacul Mareotis, în regiunea Deltei.

¹⁵⁸ Azi Ardcerud, aproape de Suez, oraș al Egiptului spre Golful Arabic la, N de lacul Amar.

¹⁵⁹ Canalul menționat aici de Strabon a fost început — spune Herodot, II, 158 — de Necos, fiul lui Psammetichos, de Sesostris. Canalul a fost continuat și apoi abandonat de Darius al lui Hystaspes, fapt atestat de o inscripție trilingvă găsită între Suez și lacurile Amare.

¹⁶⁰ În I, 2, 20; I, 3, 8.

¹⁶¹ Situat în Egipt, la infundătura Golfului Arabic, corespunde ruinelor de lîngă Abu-Key-cheid.

¹⁶² Sat al Egiptului de jos, greșit așezat de Strabon în acest loc.

¹⁶³ În Egipt, la începutul canalului ce leagă estul Deltei de Marea Roșie.

¹⁶⁴ Azi Tel Bustak, oraș al Egiptului în noma Bubastites.

¹⁶⁵ În egipteană *Ein Râ*, „Casa lui Râ“, azi Aton, situat la 12 km NE de Cairo, aproape de vîrfurile Deltei. În vechime a fost un centru cultural și religios vestit.

¹⁶⁶ Fărădelegile lui Cambyses în Egipt sînt relatate cu lux de amănunte de Herodot, III, 14—16; 27—30.

¹⁶⁷ În gr. *Diospolis Magna*, capitala Egiptului de Sus spre Nil, mărețul oraș cu „100 de porți” și ruine pe o suprafață imensă, pe care s-au format 5 localități; Med-Amud, Karnak, Luksor, la dreapta Nilului, Medinet-Abu și Gurnu, la stînga Nilului. Dintre mărețele monumente ale Thebei se disting azi, la stînga Nilului, uriașul palat al lui Ramses Meiamun, zis Memnonion, cu statui colos, una a lui Memnon, mormîntul lui Osymandias, templul lui Athor, marele Syrinx cu lungi galerii subterane la dreapta Nilului, palatul lui Amenophis III, alea celor 600 de sfinxi, lungă de peste 2 km, palatul din Karnak și, în general, numeroase obeliscuri, statui. La V de Medinet Abu se văd mormintele regilor din Dinastiile 18—19—20.

¹⁶⁸ B. von de Walle, *Le temple égyptien d'après Strabon* XVII, 1, 28, Hommages à W. Donna, Latomus, XXVIII, Bruxelles, 61, 1957, confruntînd aserțiunile lui Strabon cu datele arheologiei, arată că, viziunea templului egiptean intră bine în perspectiva gîndirii și esteticii grecești.

¹⁶⁹ Anubis sau Anup, zeu egiptean cu cap de șacal, considerat fratele sau fiul lui Osiris, născut de Nefta. Este un zeu al Infernului, care prezidează amurgul în natură și în viața omului; el conduce sufletele în Infern. Vezi și Diodor din Sicilia, I, 18, 87. Cîstit la Kynopolis.

¹⁷⁰ Preot egiptean din Diospolis contemporan cu Strabon, necunoscut din altă sursă.

¹⁷¹ Platon în jurul anului 370 î.e.n. împreună cu Eudoxos, au zăbovit 16 luni, după alte izvoare, nu 13 ani cît spune Strabon.

¹⁷² Azi el Arkas, oraș al Egiptului, în noma Letopolites.

¹⁷³ Nomă a Egiptului de jos, în care se afla satul Kerkura (el Arkas) și Observatorul lui Eudoxos.

¹⁷⁴ Azi Babul, fortăreață a Egiptului construită de baby-lonieni.

¹⁷⁵ Capitala Egiptului în Imperiul Mijlociu (în special sub Dinastia 18 și sub Tutencamon). Închinat zeului Phtah, Regii Vechiului Imperiu l-au destinat cultului morților; la 8 km NE de Memphis se află faimoasele piramide. Temple mărețe, ca templul lui Phtah și templele zeilor străini, Astarte, Baal-Saphon, împodobeau orașul. Ahmed Badawi, *Memphis als zweite Landeshauptstadt in Neuen Reich*, 1948.

¹⁷⁶ Staulul acestui bou-zeu se afla lângă templul lui Phtah (Hephaistos, la Herodot, II, 153).

¹⁷⁷ Templul Afroditei din Memphis numit și al „Afroditei celei străine” este socotit de Herodot, II, 112, templul Elenei, fiica lui Tindar. În fapt se pare că este Afrodita fenicienilor, numită Astarte.

¹⁷⁸ Vezi nota 52.

¹⁷⁹ *Piramidele*, monumente funerare gigantice întâlnite în mai multe părți ale Egiptului, celebre fiind cele de la Giza sau Giseh, lângă fostul Memphis. Aveau formă patrată la bază și se înălțau restrângându-se într-un vîrf sau o mică platformă. O poartă relativ strîmtă, totdeauna mai sus de la sol, ducea în încăperile piramidelor, mai multe la număr, în care se aflau mumiile faraonului, sau mumiile animalelor sacre. Cele mai vestite: piramida lui *Keops*, cea mai mare, înaltă de 146,59 m, perimetrul bazei de 230,3 m, piramida lui *Kephren*, de 143,5 m înălțime și 215,25 m perimetrul bazei; piramida lui *Mykerinos*, cu înălțimea de 66,5 m și cu perimetrul bazei de 108,4 m. Toate trei se află la Gizeh. Vezi I. E. S. Edwards, *The Pyramids of Egypt*, 1961.

¹⁸⁰ După Herodot, II, 134, este aceeași ca piramida lui *Mykerinos*. Pentru *Rhodopis*, vezi Herodot, II, 134—135.

¹⁸¹ Sappho, fr. 138, Bergk III.

¹⁸² Vezi amănunte la Herodot, II, 134 și urm.

¹⁸³ Oraș al Egiptului în dreapta Nilului, nu departe de Memphis.

¹⁸⁴ Azi Dachur, oraș egiptean în Thebaida.

¹⁸⁵ Situat mai sus de Memphis, în dreapta Nilului, spre Arabia; poziție incertă. Vaca albă sfîntă cinstită aici reprezintă zeita egipteană Hathor, socotită cînd ca zeiță *Nut* (cerul), cînd ca *Isis*, fiica acesteia.

¹⁸⁶ Vezi nota 12.

¹⁸⁷ Vezi nota 13.

¹⁸⁸ Vezi nota 557 la cartea I.

¹⁸⁹ Era situat în oaza Sivah a Libyei. Ruinele lui se mai văd și astăzi. Oracolul său a fost vestit pînă în sec. I e.n. L-a vizitat și Alexandru cel Mare.

¹⁹⁰ În I, 3, 4.

¹⁹¹ Menționat aici de Strabon și anterior descris de Herodot, II, 148, este templul funerar al lui *Amenemhet* de la Hawara.

¹⁹² *I(smandes)*, sau *Osymandias*, același cu *Memnon*, eroul troian, fiul Aurorei și al lui *Tithon*, fratele lui *Priam*, rege în Egipt. În cinstea lui, egiptenii au ridicat monumentele zise *Memnoniene* la Susa, Ecbatana, Theba. Dintre acestea, vestit este colosul din Theba, care emite anumite sunete la răsăritul soarelui, fapt confirmat și de Strabon. Pare să fie același cu *Amenophis III*.

¹⁹³ *Arsinoe*, fost *Crocopolis*, azi *Medinet el-Fayum*, oraș al Egiptului în apropierea Thebei.

¹⁹⁴ Corespunde actualului *Hnais* sau *Ahinas*.

¹⁹⁵ Azi *Samallus*, oraș al Egiptului la S de *Heracleopolis*. A mai fost identificat cu *El-Dis* sau *El-Geis* de lângă *Beni-Mohammed-el-Kisur*.

¹⁹⁶ Vezi nota 169.

¹⁹⁷ Situat lângă actualul *Beneseh*, pe partea apuseană

a canalului Bahr Yuseph. *Oxyrynchul* pare să fie *Acipenser* Linn.

¹⁹⁸ Locuitorii oraşului Hermupolis Magna, al patrulea cu acest nume, în Egipt. Chmûnu, coptă Şmun, azi Asmunen, în Egiptul de Sus.

¹⁹⁹ Locuitorii oraşului *Babylon* din Egipt, azi ruinele Babul.

²⁰⁰ Azi Bahr Jusu, lângă oraşul Hermopolis Magna.

²⁰¹ Azi Tauneh, loc al Egiptului Mijlociu.

²⁰² Azi Synt, oraş al Thebaidei Egiptului.

²⁰³ *Oraşul Afroditei* menţionat în acest loc pare să fie cel din Heptanomis, corespunzând actualului Atfieh sau Atfyh.

²⁰⁴ Oraş vechi al Thebaidei Egiptului, presupus pe malul drept cu puţin mai la S de Afroditopolis de pe malul stîng. Îi corespunde azi Akhmyn, Achmin sau Schmin, în vreme ce Afroditopolis de pe celălalt mal corespunde actualului Annebis sau poate Tahtah sau Satfeh.

²⁰⁵ Cel mai mare oraş din noma Thebană a Egiptului, situat pe Nil la N de Theba; este *Ptolemais Hermi*, azi Psoi sau Menşieh.

²⁰⁶ Azi Arabat şi Matfun, oraş ajuns sat, în noma Thebaidă, a Egiptului mijlociu, lângă actuala Beljana.

²⁰⁷ Vezi nota 78 la cartea a XIII-a.

²⁰⁸ Oazele egiptene erau trei la număr, prima la Abydos; a doua, în dreptul lacului Moeris; a treia, aproape de Oracolul lui Ammon.

²⁰⁹ Vezi nota 189. Despre întemeierea lui, vezi Herodot, II, 54.

²¹⁰ Callisthenes, fr. 36 M din *Istoria lui Alexandru*.

²¹¹ 36 XIV, IX, 3, 2, 3, 5—10. Despre Branchizi, vezi nota 37 la cartea a XIV-a.

²¹² *Iliada* I, 528.

²¹³ Callisthenes, fr. 36 M, 14, XII.

²¹⁴ Vezi nota 14 cartea a XVI-a. Oracolul, creat *post eventum*, se referă la victoria repurtată de Alexandru cel Mare în împrejurimile acestui oraş, pe Gaugamela, asupra lui Darius, ultimul rege persan, în 331 î.e.n.

²¹⁵ Callisthenes, fr. 36 M.

²¹⁶ *Diospolis cel mic*, (Diospolis Parva), azi Hov sau Hou, oraş al Egiptului la sud de Abydos egiptean.

²¹⁷ Oraş al Egiptului la N de Theba, avînd un templu al Afroditei şi un sanctuar al Isidei. Azi Tenthorî sau Denderah.

²¹⁸ Locuri în care solul emana gaze, lângă oraşul egiptean Tentyra.

²¹⁹ Vezi nota 384 la cartea a XVI-a.

²²⁰ Ptolemaios Philadelphul, vezi nota 15 la cartea a XVII-a.

²²¹ Vezi nota 302 cartea a XVI-a.

²²² Sau *Apollinopolis Parva*, azi Kus Barkir.

- ²²³ Vezi nota 167.
- ²²⁴ Homer, *Iliada*, IX, 383 și urm., trad., Murnu, 378 și urm.
- ²²⁵ *Iliada*, IX, 381.
- ²²⁶ Vezi nota 223.
- ²²⁷ Fecioare, preotese închinat lui Zeus, al căror nume provine de la *Pallas Athena*, zeita fecioară.
- ²²⁸ Azi Erment, oraș al Thebaidei, în Egipt.
- ²²⁹ În gr. *Crocodilonpolis*, oraș al Egiptului în noma Thebaidă, azi ruinele de la Embeshanda.
- ²³⁰ Azi Tachta, oraș al Egiptului în noma Thebană, situat mai sus de Orașul crocodililor. Probabil este același cu Asphynis, azi Asfun.
- ²³¹ Azi Esneh sau Asna, oraș în noma Thebană a Egiptului, în care se cinstește Athena și pisica de Nil, zisă *latos*.
- ²³² Oraș și templu în Thebaida Egiptului, azi ruine la El-Kab.
- ²³³ Oraș al Egiptului în Thebaida, corespunde actualului Kum el-Ahmar.
- ²³⁴ Azi Edfu sau Atbo, în Thebaida Egiptului, la S de Hieraconpolis.
- ²³⁵ Vezi nota 8.
- ²³⁶ Zeu egiptean, unul dintre zeii supremi, principiul creator și binefăcător. Imaginat ca un bărbat cu chipul livid, cu sceptru, cu penaj mareț pe cap, din gură ieșindu-i oul primitiv din care provine tot ce există. Avea un templu la Canopos și altul la Syene.
- ²³⁷ Vezi nota 153.
- ²³⁸ Borne de hotar prezente pe drumurile publice și la răscruci. Erau formate dintr-un soclu dreptunghiular, la mijlocul căruia se contura un organ sexual masculin. În părțile laterale superioare, două ieșituri lăsau impresia brațelor. Soclul se arcuia schițând un bust pe care se înălța capul, la origine al unui zeu bărbos (Zeus, Hermes, Dionysos), iar din secolul IV î.e.n., efigia unui filosof.
- ²³⁹ Vezi Herodot, *Istorie*, II, 28.
- ²⁴⁰ Situați pe țărmul Golfului Arabic. *Blemmyii* și *megabarii*, populații mici și pașnice, supuse etiopienilor, așezate între Egipt și Meroe, Nil și Marea Roșie.
- ²⁴¹ Primul prefect al Egiptului (31—30 î.e.n.), după înfrângerea lui Antonius, exilat pentru uneltiri contra lui Augustus în 30, vezi și nota 160.
- ²⁴² În XVI, 4, 22—24.
- ²⁴³ Oraș al Etiopiei, pe Nil, cel mai apropiat de hotarul Egiptului, azi ruinele de la Dakkeh sau Dekkeh.
- ²⁴⁴ Regina etiopiană din timpul lui Augustus, face incursiune în Egipt, cca 20 î.e.n., jefuind localitățile pînă la Elephantine. Învinsă de romani.
- ²⁴⁵ Oraș fortificat al Etiopiei, situat pe Nil, între Cataracta mică N, Cataracta mare S, menționată de Ptolemaios, 4, 7, 19 (Primis), azi ruine la I-Brim.

²⁴⁶ Oraș al Etiopiei, pe Nil, la 3 zile depărtare de Golful Arabic, reședința reginei Candake. Cucerită de comandantul roman Petronius în 22 î.e.n. dar părăsită apoi. Azi probabil ruinele de la Ebsambol în apropiere de Ibrim.

²⁴⁷ Vezi III, 3, 8 și III, 4, vol. I. Augustus a supus pe cantabri între 29—16 î.e.n., deci Strabon se referă aici la anul 16 î.e.n.

²⁴⁸ În XVI, 4, 8 și XVII, 1, 2, dar și în primele două cărți (I, 2, 25, 27; I, 2, 26; II, 2, 3, 7—8), în care Strabon dezvoltă trei teorii despre actuala așezare a etiopienilor homerici; vezi în această privință J. Y. Nadeau, *Ethiopiens*, *Classical Quarterly*, Oxford, XX, 1970, pp. 339—349.

²⁴⁹ Oraș, capitala regatului Etiopiei în insula Meroe pe aceeași paralelă, spune Strabon, pe care se află Sudul Indiei, la 700 stadii (cca. 13 km) depărtare de Nil. Azi, ruinele de la Assur nu departe de Șendi.

²⁵⁰ Aceeași descriere a insulei Meroe la Diodor din Sicilia, I, 33.

²⁵¹ Vezi nota 309 la cartea a XVI-a; *Astapos* și *Astasobas*, v. nota 317 cartea XVI. Confluența acestor râuri, în XVII, 1, 2, este fixată de Strabon la nordul Meroei. ceea ce a determinat pe editori să noteze cu steluță acest loc, socotind textul corupt.

²⁵² În XVII, 1, 2. Urmează enumerarea copacilor, dintre care *persea*, necunoscut azi, poate dispărut.

²⁵³ Lac al Etiopiei, cu o insulă populată, situat la izvoarele Nilului, pe *Astasobas*, corespunzând lacului actual Țana, sau Dembea.

²⁵⁴ Fructul sicomor, inexistent azi, se folosea în tehnica mumifierii.

²⁵⁵ *Lepidotul* sau *Acipenser* Linn. *Variolul* sau *latosul* sau *Perca Nicolitica*. *Alabes* sau *Silurus anguillaris* Linn.

²⁵⁶ *Corakinos*, pește probabil negru ca și corbul, cum spune numele menționat și de Aristofan, *Lysistrata*, 560. *Phagros*, în fr. *pagre*, pește carnivor; vezi Aristotel, *Istoria Animalelor*, 8, 13, 19. *Porcul de Nil* este menționat și de Athenaios, 312 b. Aceste animale și altele enumerate în continuare sînt azi numai parțial cunoscute.

²⁵⁷ *Nicandros din Colophon*, poet didactic de la sfîrșitul sec. III. î.e.n., autorul poemelor *Theriaca* (958 versuri păstrate), în care se vorbește despre mușcătura animalelor sălbatice și remediile lor, și *Alexipharmaca* (630 vers), „contraotrăvuri”. Aici se citează *Theriaca*, 168.

²⁵⁸ *Istorie*, II, 36.

²⁵⁹ *Cakes*, „cakele” sau pînișoare egiptene. un *hapax legomenon*. După Dindorf, același cu *kystalleis*, la fel de puțin cunoscut.

²⁶⁰ În gr. *colkina*, *cukinos*, sau *cuki*, ar fi palmierul de cocos; vezi Theophrast, *Istoria plantelor*, 4, 2; Plinius, 13, 9, 18 și *Periplus maris Erythraei*, 19.

- 261 În XVI, 2, 34.
- 262 Aristobulos, fr. 33 M.
- 263 În II, 3, 4—5; II 5, 33.
- 264 Neam libyan așezat între nasamoni și Cyrenaica, pe coasta de N.
- 265 Azi Akabah es Sollum la țărmul Libyei.
- 266 În I, 4, 2.
- 267 Sau *maurii* sau *mauritanii*, populație așezată în NV Libyei de la riul Molochath pînă la Coloanele lui Heracles și Oceanul Atlantic.
- 268 Sau *Dyris*, un lanț muntos în NV Africei, ale cărui vîrfuri se cheamă azi Djebel Tubkal (Maroc), Djebel Chelia (Algeria), Djebel Chambi (Tunisia).
- 269 Azi Cap Spartel, promontoriu muntos al Mauritaniei, ramură a muntelui Atlas.
- 270 Același cu *Lynx* la Artemidoros, cu *Lixos* la Eratosthenes, oraș al Libyei, același cu *Tingis* din III, 1, 8, azi Tanger.
- 271 Artemidoros, fr. 26 b Stiehle.
- 272 Golf la coasta Mauritaniei la S de rful Lixos „Wadi sau Khos“.
- 273 Mare neam libyan; vezi nota 482 la cartea a II-a vol. I.
- 274 Autorul unui *Periplu* al Libyei menționat și de Mar- kianos din Heracleea (*Epit. Peripl. Menipp.* 2, GGM, I, 565, 31). Originar din Cyrene. A fost izvor de bază pentru Eratosthenes în descrierea coloniilor libyene ale fenicienilor la Ocean. Vezi H. Berger, *Die geograph. Fragmente des Eratosthenes*, 93, 4, 208; Erdkde, 399. Probabil este același cu *Apellas Cyrenianul*. Vezi și Plutarh, *Demetrius*, 4; Iustinus, 17, 7.
- 275 În I, 1, 5, și III, 2, 13.
- 276 Neam de etiopieni ducea, în general, viață de troglodyți. *Nigriții*, populație a Africii situată spre coasta de vest a Libyei.
- 277 În gr. *aron*, probabil *Arum esculentum*; anghinare, în gr. *dracontion*, probabil *Arum dracunculus* Linn.
- 278 Poseidonios, fr. 66 M III.
- 279 *Hypsicrates* (FHG, III, § 493 și urm.), aparține, la fel ca Theophanes, numeroșilor istoriografi greci care ridică în slavă pe romani (sec. I. i.e.n.). Fragmentele din *Hypsicrates* citate de Strabon se referă la asediul Alexandriei de către Caesar, în 47 i.e.n., și la Asandros care a învins pe Mithridates în 476 i.e.n.
- 280 Regele Mauritaniei, fiul lui Bocchos, a risipit trupele regelui numid Iarbas, pe cînd acesta era urmărit de Pompeius în 81 i.e.n.
- 281 Azi A(r)zilla, oraș pe coasta oceanică a Mauritaniei, *Tinx* este probabil Tingis, azi Tanger, oraș al Mauritaniei, imediat în exteriorul Coloanelor lui Heracles (Gibraltar).

²²² *Abila* sau *Abilyx* (III, 5, 5) azi Djebel-el-Mina, munte mauritan la Gibraltar (vezi nota 545 la cartea a III-a, vol. I). Partea lui mai proeminentă este azi Capul Queta.

²⁸³ Sau *Morfil* sau *Podor*, la coasta de NV a Africei, în fața gurii riului Gambia. Dacă Strabon se referă însă la *Colina Elephas*, aceasta corespunde actualului Djebel Fel sau Capul Felix.

²⁸⁴ Azi *Mulucha* sau *Malva*, riu al Libyei de N, venea din Atlas, curgea spre N trecînd pe la Herpis și Calaa și se vărsa în Mediterana între mauritani și masaisyli.

²⁸⁵ Vezi nota 547 la cartea a III-a vol. I.

²⁸⁶ Vezi III, 4, 6, întemeiată de Hasdrubal, primul fiu al lui Hamilcar Barca, prin 229 î.e.n.

²⁸⁷ Vezi nota 384 la cartea a IX-a vol. II.

²⁸⁸ Pe Columna lui Traian, maurii lui Lusius Quietus, care atacă munții lui Decebal, în scena LXIV, au părul frezat astfel.

²⁸⁹ Neam libyan, așezat între riul Molochoth și promontoriul Treton, vecini cu mauritani și cu masylienii.

²⁹⁰ Cirta (gr. Kirta), azi Constantine, oraș al masyliilor, capitala regelui Masinissa și a urmașilor lui.

²⁹¹ Vezi nota 280, Bocchos, rege al Mauritaniei, dușman al romanilor. Înving de 2 ori de Marius, încheie alianță cu romanii, consimțind să-și predea ginerele lui Sulla (106 î.e.n.), ca recompensă primi pămîntul massasylienilor.

²⁹² *Iuba II*, regele Numidiei și al Mauritaniei, 25 î.e.n. —23 e.n., fiul lui Iuba I. După înfrîngerea și moartea tatălui său, prizonier la Roma unde Caesar l-a crescut cu grijă. Augustus îl căsătorește cu Cleopatra, fiica lui Antonius și a celebrei Cleopatra, și îl așază rege în patria strămoșilor dăruindu-i și Mauritania și o parte din teritoriul geturilor.

²⁹³ *Quintus Caecilius Metellus Scipio*, nepotul lui Scipio Nasica, adoptat de Qu. Caecilius Metellus; consul în 52 î.e.n.; în războiul civil, îmbrățișează partida lui Pompeius, al cărui ginere era. După Pharsalos, trecu în Africa spre a-și uni forțele cu ale lui Iuba și Cato.

²⁹⁴ *Ptolemaios*, fiul lui Iuba II și al Cleopatrei Selene, fiica lui Antonius și a Cleopatrei VII cea Mare. S-a născut în 36 î.e.n.

²⁹⁵ Artemidoros, fr. 76 și 77 b Stiehle.

²⁹⁶ Istoric roman care a scris despre Mauritania în genul mitografilor. Numele Gabinius este o corectură; manuscrisele oferă în acest loc numele *Tanuseius*.

²⁹⁷ Mormîntul lui *Antaios*, lângă Lynx în Libya, de domeniul legendei.

²⁹⁸ Este același, *Sertorius*, menționat de Strabon în III, 4, 5—6, 10 și 13; vezi și nota 347 la cartea a III-a, vol. I.

²⁹⁹ Azi Seba Rus, promontoriu al coastei libyene la apus de Carthagina, marcînd hotarul dintre masaisyl și masyli.

³⁰⁰ Reședința regelui *Syphax*, oraș al masaisylilor, azi ruine în apropiere de Tafna între Tlemsen și Rașgun.

³⁰¹ *Siphax* sau *Syphax*, gr. Σόφαξ, regele masaisylilor sau al numizilor occidentali, aliatul romanilor în al II-lea război punic, biruit însă, de două ori, de Masinissa. Atras de Hasdrubal care-i dă în căsătorie fiica, pe frumoasa Sophonisbe, *Syphax* trece de partea carthaginezilor, în perioada în care Masinissa îi părăsește pe carthaginezi pentru romani (204 î.e.n.). Bătut și prins de Masinissa, lângă Kirta, el își pierde statele și soția. Dus la Roma pentru a împodobi alaiul triumfal al lui Scipio, moare puțin înainte de ceremonial.

³⁰² *Masanasses* sau *Masinissa*, regele numizilor după 240 î.e.n., la început aliat al cartaginezilor, apoi (din 206) aliat fidel al romanilor în luptele contra lui *Syphax* (203) și la Zama (202). Ca recompensă primește de la romani teritoriile lui *Syphax*.

³⁰³ *Micypsa*, regele numizilor (148—118 î.e.n.), fiul lui Masinissa, domnind în alință cu romanii.

³⁰⁴ Iuba I, regele Numidiei, cca 50—46 î.e.n., prieten al lui Pompeius Magnus.

³⁰⁵ *Zama*, numele a două orașe ale Africei proconsulare; 1. *Zama Minor*, azi Jama, pe teritoriul lui Ouled Aoun, cca 60 km de la Pont-du-Fahs din Tunisia; azi ruine. 2. *Zama Regia*, azi localizarea incertă, probabil în apropiere de Maktar al Tunisiei. Aici a învins Scipio Aemilianus pe Hannibal în 202 î.e.n.

³⁰⁶ În gr. Θερών ἐρημός, azi Mera el-Kebir, port al Libyei la coasta masaisylilor.

³⁰⁷ Poseidonios, fr. 73 M III.

³⁰⁸ Artemidoros, fr. 110 Stiehle.

³⁰⁹ Poseidonis, fr. 73 M III.

³¹⁰ Vezi Callisthenes din Olynth, fr. (35) M din *Istoria lui Alexandru*.

³¹¹ Este vorba de rubine, cele luminoase, și de granate, cele cartagineze.

³¹² În I, 3, 4.

³¹³ *Iol*, azi Cercel, oraș libyan al massaisylilor, numit *Caesareea* de către tatăl lui Ptolemaios și al fiicei lui Antonius.

³¹⁴ Azi Budcia, sau Budcea, port al masaisylilor pe coasta mediteraneană a Libyei, la granița dintre domeniul lui Iuba și cel al romanilor.

³¹⁵ Populație a Africii de nord, în Numidia, de la promontoriul Treton, spre est. Dar regiunea vizată de Strabon aici pare să fie cea a massaisylilor.

³¹⁶ *Iugurtha*, regele numizilor și al geturilor, a trăit între anii 160—104 î.e.n. După moartea tatălui său, Mas-

tanabal, el a fost crescut de Micypsa, unchiul său, pe care îl moștenește. Mare dușman al romanilor, care îl atacă și biruie în războaiele conduse de Q. Caecilius și Marius.

³¹⁷ *Adarbal*, același cu *Adherbal*, fiul lui Micypsa. El a fost ucis la Cirta, nu în Utica. Vezi Sallustius, *Iugurtha*, 25—26.

³¹⁸ Este vorba, de bătălia de la Thapsos pe coasta Libyei, din anul 46 î.e.n., când Caesar învinge definitiv pe partizanii lui Pompeius Magnus.

³¹⁹ *Tisiaus*, nume corupt probabil de la Tisdros corespunde lui *Thysdros*, la Ptolemaios, și lui *Tusdra*, la Hirtius, azi El Edcen.

³²⁰ *Vaga* sau *Uacca*, oraș numid, azi Banjah sau *Bedshah*. *Thala*, azi El Cheme, orașe la apus de țărmul vestic al Syrtei Mari distruse de Caesar.

³²¹ Azi *Gafsa*, oraș al Numidiei, visteria lui Iugartha.

³²² Oraș al Libyei distrus de Caesar. Probabil același cu *Seggo*, aproape de Zama, sau cu actualul *Kaf* din NV de Zama.

³²³ Azi *Monastir*, oraș al Numidiei la N de Thapsos, pe coasta de V a Syrtei Mici. Aici a suferit Q. C. Metellus Scipio prima înfrângere din partea oștilor lui Caesar, în 46 î.e.n., în războiul civil.

³²⁴ Oraș al Libyei pe malul stîng al Syrtei Mici, distrus odată cu Carthagina.

³²⁵ Azi *Damas*, oraș al Libyei în E Byzacenei, celebru prin victoria decisivă a lui Caesar asupra lui Metellus Scipio, Petreius și Iuba, aliații lui Pompeius în 46 î.e.n.

³²⁶ Azi *Mehedia*, oraș pe țărmul libyan în V Syrtei Mici. *Acholla*, azi El-Alia, ceva mai la S de precedentul.

³²⁷ Vezi *Karkenah*, insulă și oraș la începutul Syrtei Mari, la coasta Libyei. Caesar a cucerit-o în timpul războiului civil.

³²⁸ *Thena*, *Thenae*, azi *Taineh*, oraș al Libyei în Syrta Mică.

³²⁹ Apoi *Taphrura*, oraș al Libyei, pe coasta apuseană a Syrtei Mici. Despre acțiunile lui Scipio în Africa; vezi nota 293.

³³⁰ Urmașii lui Masinissa au fost fiii săi, *Adherbal* și *Hiempsal*, care au fost uciși de vărul lor, *Iugartha*, rămas astfel singurul moștenitor.

³³¹ Azi *Bizerta* și *Bona*, două insule la coasta Libyei, una aproape de Utica, cealaltă, de promontoriul *Treton*.

³³² Azi *Abu-Sater* sau *Buşater*, oraș în Tunisia la gura riului *Bagrada* „*Qued Medjerda*“, în Golful Tunis. Colonie feniciană, după distrugerea Carthaginei (146 î.e.n.), portul principal al provinciei romane Africa Proconsulară.

³³³ Promontoriu în apropiere de Utica, închizând dinspre apus Golful Carthaginei; azi Capul Farinus sau Ras Sehib.

³³⁴ Sau Hermaion, azi Ras Addar, golf cu un oraș omonim la coasta libyană a Carthaginei.

³³⁵ Azi Medjerda, râu al Libyei aproape de Utica.

³³⁶ *Carthago*, colonie feniciană pe coasta nordică a Africeii, întemeiată, după tradiție, în 814 î.e.n. Timp de 200 ani a depins de Tyr, apoi independentă. În sec. VII—VI, creează numeroase colonii în Sicilia, Sardinia, Spania, la început în rivalitate cu grecii. Din sec. III intră în conflict cu romanii, care o distrug în 146 î.e.n. Azi ruine între Sidi Bon Said, Malga și Duar-el-Sat.

³³⁷ *Byrsa*, citadela Carthaginei, un complex închis pe o întindere de 3 km. Între acesta și port se afla Templul zeiței Tanit.

³³⁸ Insulă și port în Golful Carthaginei.

³³⁹ După versiunea legendei redată de Timaios, FGr. Hist 566 F 82 și urmată de Vergilius, *Eneida* IV, este o prințesă din Tyrul Feniciei.

³⁴⁰ Numite punice (264—241; 218—201; 149—146 î.e.n.).

³⁴¹ *P. Cornelius Scipio Aemilianus Africanus* II, fiul lui Paulus Aemilius, adoptat de un fiu al marelui Scipio. Consul în 148; asediază Carthagina, o cucerește și o rade de pe fața pământului în 146 î.e.n.

³⁴² Teritoriul Carthaginei, după distrugerea orașului, a fost împărțit între Numidia și provincia romană Africa.

³⁴³ *Corinthul* este distrus în 146 î.e.n. de Aemilius Paulus. *Carthagina*, distrusă tot în 146 î.e.n., primește primii coloniști romani în 133, 123 î.e.n. În 44 î.e.n., Caesar a întemeiat aici *Colonia Iulia Concordia Carthago*, precizează C. von Nerom, *Colonia Iulia Concordia Carthago*, Hommage à M. Renard, Bruxelles, 1962, II, pp. 767—776.

³⁴⁴ Aceeași cu Pantellaria de azi, insulă în golful Carthaginei.

³⁴⁵ Azi Dshiamur sau Zembra, insulă între Africa și Sicilia.

³⁴⁶ Oraș al Libyei situat pe o stîncă, aproape de țărmul golfului Carthaginei, corespunde actualului Moraisah.

³⁴⁷ Azi Tunis, oraș în golful Carthaginei.

³⁴⁸ Hermaia, oraș pe promontoriul *Hermaia* (vezi nota 344) dispărut fără urmă.

³⁴⁹ *Neapolis* sau *Leptis (Magna)*, oraș pe coasta Libyei, în apropierea Carthaginei, distrus de romani odată cu Carthagina. Menționat și de Thucydides, VII, 50. Corespunde localității Nabal de azi.

³⁵⁰ Promontoriu la coasta Libyei, în NV Syrtei Mici, azi se numește Capul Aklibia, Kalibia sau Klybea.

³⁵¹ *Aspis* sau „Scutul”, colină în formă de scut și oraș omonim pe promontoriul Taphitis; *Clipea*, azi ruine la Kalibiah.

- ³⁵² Tiranul Siciliei, vezi nota 75 la cartea a VI-a, vol. I. Evenimentele relatate aici s-au petrecut în 310—305 î.e.n.
- ³⁵³ *Cossuros*, aceeași insulă cu *Cossura*, (vezi nota 344).
- ³⁵⁴ Azi *Malta*, insulă între coasta Libyei și Sicilia.
- ³⁵⁵ Lat. *Adrumetum*, Susa, oraș al Libyei cu stațiune navă.
- ³⁵⁶ Insulițe lângă coasta Libyei, în apropiere de *Thapsos*, probabil cele numite azi *Conilleras*.
- ³⁵⁷ Vezi nota 325.
- ³⁵⁸ Azi *Lampadosa*, insuliță în largul mării Mediterane în dreptul orașului libyan *Thapsos*.
- ³⁵⁹ *Ammon Balithon*, azi *Ras Kabudia*, promontoriu al Libyei.
- ³⁶⁰ Vezi nota 328.
- ³⁶¹ Azi *Gerba*, insulă lângă *Kerkinna*, lângă coasta Libyei.
- ³⁶² Azi Golful *Gabes*, la țărmul Tunisiei.
- ³⁶³ Vezi nota 271 cartea I, vol. I.
- ³⁶⁴ *Odiseia*, IX, 84.
- ³⁶⁵ Lac și oraș, azi *Biban*, pe țărmul *Syrtei Mici*.
- ³⁶⁶ Același cu *Sabrata* sau *Tripoli*, azi *Tripoli*, oraș și port pe coasta nordică a Libyei, între cele două *Syrte*.
- ³⁶⁷ Vezi nota 61 la cartea a VI-a, vol. II.
- ³⁶⁸ Azi *Quad Myner Grin*, riu la țărmul Libyei.
- ³⁶⁹ Azi *Cap Masrata*, promontoriu al Libyei, la începutul *Syrtei Mari*.
- ³⁷⁰ *Libofenicienii* sau „fenicienii continentului libyan” nu pot fi alții decât punii și teritoriul lor se întindea de la *Carthagina* spre S.
- ³⁷¹ Neam libyan; vezi nota 481 la cartea a II-a, vol. I.
- ³⁷² Golful *Sidra*, la coasta nordică a Africei.
- ³⁷³ Azi *Zaffran* sau *Isa*, loc de acostare în *Syrta Mare*, aproape de actuala *Mahadda*.
- ³⁷⁴ Azi *Kasr Safran*, la *Syrta Mare*, marchează hotarul dintre regiunea *Carthaginei* și cea a *Cyrenaicei*.
- ³⁷⁵ Cucerită de *Alexandru cel Mare* în 332/331 î.e.n., ajunge, după moartea acestuia, în posesia *Ptolemailor*. Ultimul, *Ptolemaios Apion*, în 96 î.e.n., cedează *Cyrene* romanilor.
- ³⁷⁶ Azi *Medinet Sultan*, loc pentru negoț la *Syrta Mare*, folosită de *carthaginezi*.
- ³⁷⁷ (*Arae Philaenorum*), loc pe țărmul *Syrtei Mari*; vezi nota 558 la cartea a III-a, vol. I.
- ³⁷⁸ Lângă actualul *Sibkah Muktar*, fortăreață în infundătura *Syrtei Mari*.
- ³⁷⁹ Neam libyan așezat mai la S de *Cyrenaica*.
- ³⁸⁰ *Pseudopenias*, promontoriul libyan din estul *Syrtei Mari*, cu orașul *Berenike*, azi *Benghazi*, în *Cyrenaica*.
- ³⁸¹ Azi *Faroun* sau *El Ludeah*, lac al Libyei, lângă orașul *Berenike* al *Cyrenaicei*. În mijlocul lui, o insulă cu templul *Afroditei*. Grecii credeau că pe țărmul acestuia s-a născut zeița *Athena*. Se află între *Syrte*.

³⁸² La țărmul libyan al Cyrenaicei în Syrta Mare. În el se varsă riul *Lathon* sau *Lethaios*, riu de domeniul fabulei sau dispărut.

³⁸³ Același cu *Lethaios*; vezi nota 220 la cartea a XIV-a.

³⁸⁴ Azi Ras Teyonas, mic promontoriu creat de gura Syrtei Mari cu Kephalaî „Cap Masrata”.

³⁸⁵ Ichthys, azi Ketakdo, promontoriu al Elidei, în Pelopones. Chelonatas, azi Cap Tornese, promontoriu al Elidei, în Pelopones.

³⁸⁶ Azi Zante, una din insulele ionice; vezi nota 26 la cartea a VIII-a, vol. II.

³⁸⁷ Vezi nota 631 la cartea a XIV-a.

³⁸⁸ *Taucheira* sau *Arsinoe*, în *Cyrenaica*, la V de Cyrene, astăzi Tochira. Vezi și Herodot, IV, 171.

³⁸⁹ Același cu Ptoiemaios din timpul lui Strabon, oraș al Libyei în actuala regiune Barquah. Azi ruinele de la Merdsjeh.

³⁹⁰ Azi R. Rasat, promontoriu și oraș omonim la țărmul Libyei în NV de Cyrene.

³⁹¹ Port al Cyrenei (Susa) la țărmul libyan al Mediteranei. Azi Marza Susa.

³⁹² Pe coasta de N a Africei, între E Egiptului și N Syrtei Mari, întemeiată în sec. VII î.e.n. Battos I, întemeietorul ei, își începe domnia în Cyrene, în anul 632 î.e.n., Arkesilaos, urmașul său, în 600, iar Battos al II-lea, în 584, după tradiția greacă. Vezi despre întemeierea Cyrenei Herodot, IV, 151—158. Azi ruinele de la Grenneh.

³⁹³ Callimach, ep. 271 = Hesychius.

³⁹⁴ Azi Kavó Krio, promontoriu în V Cretei.

³⁹⁵ Fiul lui Polymnestos din Thera, întemeietorul Cyrenei pe coasta libyană, la porunca unui oracol din Delfi, în a II-a jumătate a sec. VII î.e.n. Vezi Herodot, IV, 150 și urm.

³⁹⁶ Callimach, *Imn către Apollon*, II, 65 și 96 Cahen.

³⁹⁷ Înalt demnitar macedonean la curtea lui Alexandru cel Mare, primise de la rege guvernământul Babylonului și paza vistieriei. În timpul expediției lui Alexandru în India, el mărește impozitele, fură averile încredințate și fugi la Atena, apoi în Creta, unde este ucis de *Thibron*.

³⁹⁸ În 74 î.e.n. *Cyrene* devine provincie romană având în frunte un quaestor, apoi este unită în aceeași provincie cu *Creta*, având în frunte un praetor.

³⁹⁹ Filosof hedonist din Cyrene (cca 435—350 î.e.n.) inițiatorul școlii cyrenaicilor. Elev al lui Socrates, Platon și Antisthenes, el a propovăduit măsura în toate, a considerat plăcerea, o „mișcare domoală”, drept scop al vieții, iar fericirea, suma tuturor plăcerilor particulare. Doctrina lui, prezentată de Diogenes Laertios, II, 87—93, viața, II, 65—86.

⁴⁰⁰ Fiica lui Aristippos Socraticul, urmașa tatălui său la conducerea școlii cyrenaice, după 350 î.e.n.

⁴⁰¹ Filosof cirenaic, fiul Aretei și nepotul lui Aristippos Socraticul, discipolul mamei sale și profesor, la rîndul său, al lui Theodoros Ateul cel poreclit de Stilpon „Zeul“ (pentru a-l pune în incurcătură). Vezi Diog. Laert., II, 83, 86.

⁴⁰² Filosof cyrenaic, (cca 330—270 î.e.n.), întemeietorul școlii *Annikereilor*, care erau un fel de hedoniști mai moderați.

⁴⁰³ Callimach, ep. XXI, 2 Cahen.

⁴⁰⁴ Vezi *Studiul introductiv*, p. 102, vol. I.

⁴⁰⁵ Cca 214—129 î.e.n., întemeietorul *Academiei Noi* sau celei de a *III-a Academii*, unul din reprezentanții de seamă ai scepticismului academic grecesc.

⁴⁰⁶ Supranumit *Cronos*, filosof din școala megarică, discipolul lui Ebulides, (vezi Diogenes Laertios, II, III). Porecla de *Cronos* trece și asupra elevului său Diodoros din Cyrene.

⁴⁰⁷ Vezi nota 377 la cartea a XIV-a.

⁴⁰⁸ Port la țărmlu Cyrenaicei, pe coasta de N a Libyei, poziție incertă; *Zephyrion*, după locuri cu același nume pe țărmlu Cyrenaic, între Naustathmon și Chersones, aici probabil actualul Cap Derue.

⁴⁰⁹ Vezi nota 98.

⁴¹⁰ *Chersonesul Libyei*, numit *Chersonesul Mare* de Ptolemaios, este cel de lîngă actualul Ras-el-Tin sau Ras Raxatin.

⁴¹¹ De fapt *Matalon*, oraș al Cretei, servind de port orașului Gortyna.

⁴¹² Sat pe țărmlu cyrenaic al Libyei; neidentificat.

⁴¹³ Promontoriu al Marmaricei, același cu *Ardania* lui Ptolemaios 4, 5, 2, probabil și azi Ardanis.

⁴¹⁴ *Chersonesul Cretei*, aproape de actualul Cap Hagios Saranta, în SE Cretei.

⁴¹⁵ Port al Libyei, în apropiere de Panormos, azi Marsa Sollum și de Catabathmon, azi Akabah es Sollum. Marele port corespunde probabil actualului Batraka sau Patriarcha.

⁴¹⁶ Azi Kasr. *Aidabiah*, loc al Libyei puțin mai la S de portul Plynos, la hotarul apusean al Egiptului de Jos.

⁴¹⁷ Teritoriul producător de *silfiu* se afla în Cyrenaica; silfiul se exporta clandestin din Cyrene în locul zis *Charax*, azi Medinet Sultan, al Syrtei Mari.

⁴¹⁸ În VI, 4, 3.

⁴¹⁹ Adică afară de Dacia. Strabon scrie într-o vreme cînd cucerirea Daciei era încă departe.

⁴²⁰ Populație necivilizată a Pontului, între ahei și heniochi. *Heniochii*, populație a Pontului, stabilită între ahei și Pityunt (Pityus, azi Pițunda). Neamuri prădătoare.

⁴²¹ Octavianus, devenit *Augustus* din 27 î.e.n., a obținut dreptat diferite funcții de bază în stat ajungînd conducătorul suprem al imperiului. După această dată are loc împărțirea administrativă a imperiului în provincii impe-

riale sau „caesariene“ și provincii senatoriale sau ale poporului. În fapt, Senatul le administra, dar tot de autoritatea împăratului ținea seama.

⁴²² Bithynia și Pontul formau o provincie senatorială (consulară) ca și „Asia“.

⁴²³ Epirul era provincie imperială.

INDICE

A

- Aarassos**, oraș al Pisidiei, XII, 7, 2.
Aba, fiica tiranului Zenophanes, XIV, 5, 10.
Abaeitis, a Frigiei, XII, 13, 11; locuitorii, XIII, 4, 4.
Abdera, oraș al Thraciei, colonie a teilor, XIV, I, 30; în apropierea lui locuiesc sinții sau saii sau sapaiei, XII, 3, 20; în el, templul lui Iason, XI, 14, 13.
Abecacos, rege al sirakilor, XI, 5, 8.
Abii, XV, 3, 26.
Abile, munte al Mauritaniei la strimtoarea Hercules, aceeași cu Abilyx, din Metagonion Numidiei, XVII, 3, 6.
Abisaros, regiune în India, XV, 1, 28.
Abonitichos, orașel al Paflagoniei, XII, 3, 10.
Abonos, v. Zidul lui Abonos.
Aborake, capitala sinzilor la mare, XI, 2, 10.
Aborrhhas, afluent al Eufratului, XVI, 2, 27.
Abos, parte a muntelui Taurus, în Armenia, XI, 14, 14; aici izvoarele Eufratului și Araxului, XI, 14, 2.
Abrette, parte a Mysiei, XII, 8, 9; XII, 8, 11; Zeus Abrette-nos, XII, 8, 9.
Abrotonon, oraș situat între cele două Syrte, XVII, 3, 18.
Abydos, colonie milesiană în Troada, XIII, 1, 4-6; XIII, 1, 7-8; XIII, 1, 12; XIII, 1, 18 și 20; XIII, 1 22-24; XIV, 1, 6; XIV, 5, 28.
Abydos, oraș mare al Thebaidei în Egipt, XVII, 1, 42 și 44.
Academicii, filosofi, XVII, 3, 22
Acamas, atenian, întemeietorul orașului Soloi din Cipru, XIV, 6, 3
Acamas, promontoriu al Ciprului, XIV, 6, 1 și 2; XIV, 6, 3.
Acanthos, oraș al Egiptului, XVII, I, 35.
Acathartos, golf la coasta Troglodyticeii, XVI, 4, 5.
Acatharthoi, v. Necurați.
Achaia, XVII, 3, 25; oraș în Bosforul Cimmerician, XI, 2, 12; al Asiei, XI, 10, 1.
Achaia, oraș al Ariei, XI, 21, 1.
Achaicaros, preot la bosporani, XVI, 2, 39.
Achaeion, loc în Troada pe țărmul din fața insulei Tenedos, XIII, I, 32; XIII, 1, 46 și 47.
Achaios, fiul lui Antiochis, XIII, 4, 2.
Achaios, tatăl Antiochidei, soția lui Attalos, XIII, 4, 2.
Acharaca, sat al nysailor în Caria, XII, 8, 17; XIV, 2, 44; XIV, 2, 47.
Achardeos, riu ce izvorăște din Caucaz și se varsă în lacul Maeotis, XI, 5, 8.
Achilleion, sat al Troadei cu mormântul lui Ahile, XIII, 1, 32; XIII, 1, 39; XIII, 1, 46.
Achilleios, sat la gurile Maeotidei cu un templu al lui Ahile, XI, 2, 6.
Acholla, oraș carthaginez, XVII, 3, 12.
Aera, promontoriu al panticapeilor, la începutul Bosforului, XI, 2, 8.
Acraia, epitet al Afroditei, XIV, 6, 3.
Acridophagi, sau „mîncători de lăcuste”, etiopieni, XVI, 4, 12.

- Actaios**, epitet al lui Apollon, XIII, 1, 13.
- Actium**, XVII, 1, 9.
- Ada**, fiica lui Hecatomnos, regină a Cariei, XIV, 2, 17.
- Ada**, fiica lui Pixodaros, soția satrapului lăsat la domnie de socru, XIV, 2, 17.
- Adada**, oraș al Pisidiei, XII, 7, 2.
- Adai**, oraș al Eolidei, între Kyme și promontoriul Hydra, XIII, 3, 5.
- Adăpătoarea kynokephalilor**, loc în Cinnamomophora, XVI, 4, 14.
- Adarbal**, vezi Adherbal.
- Adeimantos**, din Lampsacos, XIII, 1, 19.
- Adherbal**, prieten al romanilor, ucis de Iugurtha la Utica, XVII, 3, 12.
- Adiabene**, regiune a Assyriei, XI, 14, 12; XVI, 1, 1; frecventată de armeni, XI, 4, 8; șes în mare parte, XVI, 1, 19; vecină cu Babylonia, XVI, 1, 8; XVI, 1, 19; locuitorii, XVI, 1, 19.
- Adiatorix**, fiul lui Domnechos, XII, 3, 6; XII, 3, 35.
- Adobogionis**, concubina lui Mithridates, XIII, 4, 3.
- Adon**, armeanul, sau Ador, XI, 14, 6.
- Adonis**, personaj legendar, XVI, 2, 18 și 19.
- Adonis**, riu între Byblos și Beryton, XVI, 2, 19.
- Ador**, prefectul fortăreței Artagerae din Armenia, XI, 14, 6.
- Adramyttene**, regiune a Mysiei, XIII, 1, 62; locuitorii, XIII, 1, 60–61; XIII, 1, 66–68.
- Adrammyttenos**, sau Idaios, golf între promontoriul Lectos și Canai, XIII, 1, 49 și 51; XIII, 1, 66 și 68.
- Adramyttion**, oraș al Mysiei, întemeiat și stăpinit odinioară de lydieni, XIII, 1, 2; XIII, 1, 4; XIII, 1, 44; XIII, 1, 51; XIII, 1, 61; XIII, 1, 65 și 66; regiunea lui, Adramyttene, XIII, 1, 62; locuitorii, XIII, 1, 60 și 66–67.
- Adrapsa** vezi Darapsa.
- Adrasteia**, zeița Nemesis, XIII, 1, 13; muntele ei lângă Cyzic, XII, 8, 11.
- Adrasteia**, și Cimpia Adrasteiei, în Troada, regiune și oraș udat de Granicus, XII, 4, 6; XIII, 1, 7; XIII, 1, 10; XIII, 1, 11; XIII, 1, 13.
- Adrastos**, regent în Mysia, fiul lui Merops Percosius, XIII, 1, 10; XIII, 1, 13.
- Adrumetum** sau Adrymes, oraș al Libyei, XV, 3, 16.
- Aelius Gallus**, prietenul lui Strabon, XVI, 4, 22–24; XVII, 1, 29; XVII, 1, 46; XVII, 1, 53.
- Aeneas**, prințul troian, XII, 4, 6; XIII, 1, 27; XIII, 1, 33; XIII, 1, 52 și 53.
- Aenobarbus Domitius**, XIV, 1, 42.
- Afrodita**, zeiță, XI, 2, 10; XV, 3, 13; XVI, 1, 20; XVII, 1, 20; XVII, 1, 22; XVII, 1, 44; XVII, 3, 20; Acraia, XIV, 6, 3; Paphia, XIV, 6, 3; Arsinoe, XVII, 1, 16; Flena, XVII, 1, 32; Apaturus, XI, 2, 10; Aphrodision, sanctuarul ei, XIII, 1, 51; XVI, 1, 20.
- Agamemnon**, XIII, 1, 3; XIII, 1, 48; XIV, 1, 20; XIV, 1, 25.
- Agapenor**, XIV, 6, 3.
- Agatharchides**, din Cnidos, filosof peripatetic și istoric, XIV, 2, 15; XV, 4, 20.
- Agathocleia**, XVII, 1, 11.
- Agathocles**, fiul lui Lysimachos, XIII, 4, 1.
- Agathocles**, tatăl lui Lysimachos, XIII, 4, 1.
- Agathocles**, tiranul Siciliei, XVII, 3, 16.
- Agdistis**, sau Rhea, la frigieni, XII, 6, 3.
- Aginis**, sat lângă Susa, XV, 3, 5.
- Agnukeras**, v. Promontoriul Agnukeras.
- Agradates**, sau Cyrus, XV, 3, 6.

- Agrai, neam al deșertului arabic, XVI, 4, 2.
- Agri, neam de la lacul Maeotis, XI, 2, 11.
- Agrippa, XIII, 1, 19; XVI, 2, 19.
- Ahaia, Pontică, XI, 2, 12.
- Aheii, pontici, XI, 2, 1; XI, 2, 12 și 13; XI, 2, 14; XVII, 3, 21.
- Aheilor, v. Portul Aheilor și Țăr-mul Aheilor.
- Ahemenizi, neam pers, familie dom-nitoare, XV, 3, 1.
- Ahile, v. Portul lui Ahile, Valul lui Ahile, Satul lui Ahile.
- Aiacizi, în insula Salamina, XIII, 1, 27.
- Aias, fiul lui Telamon, XIII, 1, 30 și 32.
- Aias, locrianul, regele opunților, XIII, 1, 40.
- Aias, fiul lui Teucros, XIV, 5, 10.
- Aiga, promontoriu al Mysiei, XIII, 1, 68.
- Aigai, oraș al Eolidei, XIII, 3, 5.
- Aigaiai, oraș al Ciliciei, cu o sta-țiune navală, XIV, 5, 18.
- Aigeiros, sat al Methymnei, XIII, 2, 2.
- Aigesta, zisă și Egesta sau Segesta, oraș al Siciliei, XIII, 1, 53.
- Aigialos, țărm și sat al Paflagoniei, XII, 3, 5; XII, 3, 8; XII, 3, 10.
- Aigimuros, insulă, XVII, 3, 16.
- Aigyptios, port al Tyrului, XVI, 2, 23.
- Aigyptos, la Homer, Nilul, XV, 1, 16.
- Ailan(a), în Golful Ailanitic, XVI, 2, 30; XVI, 4, 4.
- Ailanit, sau locuitor din Ailana, XVI, 2, 30.
- Ailanitic, v. Golful Ailanitic.
- Ailanites, golf, XVI, 2, 30; XVI, 4, 4; XVI, 4, 18; XVII, 1, 35.
- Ainesippeia, insulă și port lângă țărmul libyan, XVII, 1, 14.
- Ainesisphyra, promontoriu libyan, XVII, 1, 14.
- Ainiana, oraș în Vitia, între Caucaz și Marea Caspică, XI, 7, 1.
- Ainiani, locuitori ai regiunii Vitia la Marea Caspică, XI, 7, 1; XI, 14, 14.
- Ainiates, cuvânt paflagonian în Cap-padocia, XII, 3, 25.
- Ainios, rîu al Troadei, XIII, 1, 44.
- Aipytos, fiul lui Neleus, XIV, 1, 3.
- Aischines, retor milesian, XIV, 1, 7.
- Aisepos, XII, 3, 23; XII, 4, 5-6; XII, 8, 11; XIII, 1, 2; XIII, 1, 7-8; XIII, 1, 23; XIII, 1, 28; XIII, 1, 43; XIII, 1, 45.
- Aisyetes, mormîntul lui pe cîmpul troian, XIII, 1, 34; XIII, 1, 37.
- Aix, promontoriu al Troadei, XIII, 1, 68.
- Ake, oraș al Feniciei, numit ulterior Ptolemais, XVI, 2, 25.
- Akesines, rîu al Indiei, XV, 1, 21; XV, 1, 25; XV, 1, 27; XV, 1, 29; XV, 1, 45.
- Akila, promontoriu al Arabiei, avînd în față Dira, XVI, 4, 5.
- Akilisena, provincie a Armeniei Mari, XI, 4, 8; XI, 12, 3; XI, 14, 2; XI, 14, 12; XII, 3, 28.
- Akisenă, provincie a Armeniei, XI, 14, 5.
- Alabanda, oraș carian, XIII, 1, 10; XIV, 2, 29; locuitori din ..., XIV, 2, 13.
- Alazia, oraș în Mysia, XII, 3, 21.
- Alazoni, sciți, XII, 3, 21 și alizoni, XII, 3, 22.
- Alazonia, sau Alazonion, sat pe rîul Aisepos, XII, 3, 23; XIII, 1, 45.
- Alazonios, rîu al Iberiei asiatice, XI, 3, 2 și 5.
- Albani, populație situată între ca-duși și caspi, XI, 4, 1; XI, 4, 5-8; XI, 4, 8; XI, 5, 1; XI, 6, 2; XI, 8, 8; XI, 14, 9.
- Albania, XI, 2, 15; XI, 3, 5; XI, 4, 2; XI, 4, 5; XI, 4, 8; XI, 5, 1; XI, 7, 3.
- Alceu, poetul din Lesbos, XIII, 1, 38; XIII, 1, 51; XIII, 2, 3 și 4; XIV, 2, 27.
- Alchaidamnos, rege nomad, XVI, 2, 10.

- Alcman, poetul, XII, 8, 21.
- Aleion, cîmp al Ciliciei, XIV, 5, 17.
- Aleos, rege al Arcadiei, XIII, 1, 69.
- Alexandreion, dumbrava lui Alexandru, lângă Teios, XIV, 1, 31.
- Alexandria, Ariei, XI, 10, 1; XV, 2, 8.
- Alexandria, oraș al Egiptului întemeiat de Alexandru cel Mare, XIV, 1, 23; XIV, 5, 13; XIV, 6, 3; XVI, 2, 25; XVI, 4, 24; XVII, 1, 7-8; XVII, 1, 9-10; XVII, 1, 13; XVII, 1, 14-16; XVII, 1, 51; XVII, 1, 54; XVII, 3, 1; locuitorii, XVII, 1, 6-7; XVII, 1, 11-12; XVII, 1, 14; XVII, 1, 53.
- Alexandria, oraș în Golful Issicos, XIV, 5, 19.
- Alexandria Troas, XIII, 1, 2; XIII, 1, 26; XIII, 1, 33; XIII, 1, 37; XIII, 1, 47.
- Alexandria, munte mai sus de Antandros, în Troada, XIII, 1, 51.
- Alexandria, jocuri ionice, XIV, 1, 31.
- Alexandriion, fortăreață iudaică, XVI, 2, 40.
- Alexandros, fiul lui Antiochos, XIII, 4, 2.
- Alexandros, etolianul, XII, 4, 8; XIV, 1, 41.
- Alexandros, istoric, XVI, 4, 4.
- Alexandros, regele iudeilor, XVI, 2, 40.
- Alexandros, Lychnos, retor, XIV, 1, 25.
- Alexandros, Philaethes, XII, 8, 20.
- Alexandros, fiul lui Priam, XIII, 1, 33.
- Alexandru Bala, XVI, 2, 8.
- Alexandru cel Mare, *passim* în *Indica* (XV, 1, 1-73); XI, 5, 4; XI, 6, 4; XI, 8, 9; XI, 11, 3-4; XI, 11, 6; XI, 13, 6; XI, 14, 12; XII, 6, 5; XII, 7, 3; XIII, 1, 11; XIII, 1, 26-27; XIV, 1, 7; XIV, 1, 22-23; XIV, 1, 31; XIV, 2, 17; XIV, 4, 9; XIV, 5, 17; XIV, 5, 19; XIV, 6, 3; XV, 1, 3-5; XV, 1, 8; XV, 1, 25; XV, 1, 26; XV, 1, 28-29; XV, 1, 30-35; XV, 1, 61; XV, 1, 63; XV, 1, 65; XV, 1, 68; XV, 2, 3-5; XV, 2, 7; XV, 2, 9-10; XV, 3, 6-7; XV, 3, 10; XVI, 1, 4-5; XVI, 1, 9; XVI, 1, 11; XVI, 1, 15; XVI, 1, 21; XVI, 2, 8; XVI, 2, 10; XVI, 2, 23; XVI, 2, 30; XVI, 4, 27; XVII, 1, 6; XVII, 1, 8; XVII, 1, 43.
- Alinda, oraș al Cariei, XIV, 2, 17.
- Alizoni, XII, 3, 20, 21 și 22; halizoni, XII, 3, 24; Alazonia, XII, 3, 23.
- Aloba sau Alope, v. Alybe.
- Allobrigi, XVI, 2, 46.
- Alope, v. Alybe.
- Alopekia, insulă în Maeotida, XI, 2, 3.
- Altarele Philainilor, în Syrta Mare, XVII, 3, 20.
- Altes, rege leleg în Troada, XIII, 1, 7; XIII, 2, 2.
- Althaimenes, fiul lui Kissos, XIV, 2, 6.
- Alyattes, tatăl lui Croesus, rege lydian, XIV, 5, 28.
- Alybe, localitate menționată de Homer, XI, 3, 21; XIII, 1, 45; aceeași cu Chalybe, XII, 3, 19, 20 și 23; și cu Alope, XII, 3, 22 și 23; XIII, 1, 45; Alybi, locuitorii, XII, 3, 21.
- Amanide, v. Porțile Amanide.
- Amanos, și Amanon, munte, ramificație din Taurus, XI, 12, 2; XII, 2, 2; XIV, 5, 18; XVI, 1, 2; XVI, 2, 8.
- Amardi sau mardi, sau, locuitorii la Marea Caspică, XI, 7, 1; XI, 8, 1; XI, 8, 8; XI, 13, 3; și marzi XI, 13, 6.
- Amasia, oraș fortăreață a Pontului, XII, 3, 15; XII, 3, 30; XII, 3, 38 și 39.
- Amastriana, regiunea orașului Amastris, XII, 3, 10.
- Amastris, soția lui Dionysios Heracleotul, XII, 3, 10.

- Amastris, oraș al Paflagoniei, XII, 3, 1; XII, 3, 8; XII, 3, 10.
- Amathus, oraș cipriot, XIV, 6, 3.
- Amazoane, XI, 5, 1-2; XI, 5, 3-4; XII, 3, 9; XII, 3, 14; XII, 3, 21; XII, 3, 24; XII, 8, 8.
- Amazoane, în loc de Alizoni, XII, 3, 22; XII, 8, 6.
- Amblada, oraș al Pisidiei, XII, 7, 2.
- Ameria, oraș în Pont, XII, 3, 31.
- Amisene, regiunea orașului Amisos, XII, 3, 16.
- Amisos, oraș al Pontului, XII, 3, 8; XII, 3, 14; XII, 3, 16 și 17; XII, 3, 25; XIV, 3, 1; XIV, 5, 11; locuitorii, XII, 3, 9; XII, 3, 13.
- Ammon, promontoriu la țărmlul Carthaginei, XVIII, 3, 16; XVII, 3, 19; XVII, 3, 23; oracolul, XVII, 1, 5; XVII, 1, 42-43; XVII, 3, 19; XVII, 3, 23; santuarul, XVII, 1, 14; XVII, 1, 35; XVII, 3, 11.
- Ammonia, oraș al Libyei, XVII, 1, 14.
- Amnias, riu al Paflagoniei, XII, 3, 40.
- Amorion, oraș al Frigiei Mari, XII, 8, 13.
- Ampelos, munte în Samos, XIV, 1, 15.
- Amphiaraos, tatăl lui Alcmeon, XIV, 1, 27.
- Amphidamas vezi Iphidamas.
- Amphilochos, fiul lui Amphiaraos, XIV, 1, 27; XIV, 3, 3; XIV, 5, 16 și 17.
- Amphios, fiul lui Merops, fratele lui Adrastos, XIII, 1, 10.
- Amphistratos, vizitiul Dioscurilor, XI, 2, 12.
- Amycteri, populație fabuloasă a Indiei, XV, 1, 57.
- Amyntas, rege galat, XII, 5, 1; XII, 6, 1; XII, 6, 3; XII, 6, 4; XIV, 5, 6.
- Amyzon, oraș al Cariei, XIV, 2, 22.
- Anabura, oraș al Pisidiei, XII, 7, 2.
- Anacharsis, scitul, XV, 1, 22.
- Anacreon, din Teios, XIV, 1, 3; XIV, 1, 16; XIV, 1, 30; XIV, 2, 27.
- Anadatos, divinitate persană, XI, 8, 4.
- Anaitis, zeiță persană, zisă și Anaia, XI, 8, 4; XI, 14, 16; XII, 3, 37; XV, 3, 15; templul Anaitidei, XVI, 1, 4.
- Anakyndaraxes, tatăl lui Sardanapalos, XIV, 5, 9.
- Anariaci, locuitorii orașului Anariake, XI, 6, 1 și urm.; XI, 7, 1; XI, 8, 8.
- Anariake, oraș al ușiilor, XI, 7, 1.
- Anaxagoras, filosof, discipolul lui Anaximenes, XIV, 1, 36.
- Anaxarchos, XIII, 1, 27.
- Anaxenor, citared, XIV, 1, 41.
- Anaxicrates, scriitor, XVI, 4, 4.
- Anaximandros, filosoful, XIV, 1, 7.
- Anaximenes, filosoful milesian, XIV, 1, 36.
- Anaximenes, din Lampsacos, XIII, 1, 19; XIV, 1, 7.
- Anchiale, oraș cilician, XIV, 5, 9.
- Andeira, oraș leag în Troada, XIII, 1, 56; XIII, 1, 65; XIII, 1, 67. Mama Zeilor Andeirene (sau din Andeira), XIII, 1, 67.
- Andiros, riu al Troadei, afluent al Scamandrului, XIII, 1, 44.
- Andraimon, din Pylos, întemeietorul Colophonului, XIV, 1, 3.
- Andriclos, munte al Ciliciei, XIV, 5, 3.
- Androclos, fiul lui Codros, conducătorul coloniei ionice, a întemeiat Ephesul, XIV, 1, 3; XIV, 1, 21.
- Andromaca, fiul lui Eetion, XIII, 1, 7; soția lui Hector, XIII, 1, 27.
- Andromeda, XVI, 2, 28.
- Andronicos, filosof peripatetic din Rodos, XIV, 2, 13.
- Andropompus, întemeietorul orașului Lebedos al Ioniei, XIV, 1, 3.
- Androstheneas, din Thasos, însoțitorul lui Nearchos, XVI, 3, 2.

- Aneas**, templu, XVI, 1, 4.
- Anemurion**, promontoriu al Ciliciei, XIV, 5, 3; XIV, 6, 3.
- Anemurion**, alt promontoriu al Ciliciei, XIV, 5, 5.
- Anhize**, XIII, 1, 53.
- Ankyra**, oraș al Frigiei, XII, 5, 2; XII, 8, 11.
- Ankyra**, oraș și fortăreață galată, XII, 5, 2.
- Annikeris**, filosof cyrenian, XVII, 3, 22.
- Antaios**, mormîntul lui în Libya, XVII, 3, 8.
- Antandros**, oraș al Troadei, XIII, 1, 51; **Antandria**, XIII, 1, 62; locuitorii, XIII, 1, 65.
- Antenor**, personaj din epoca eroică, XII, 3, 8; XIII, 1, 53.
- Antenorizi**, în Dardania Troadei, XIII, 1, 33; XIII, 1, 53.
- Anthaios**, v. **Mormîntul lui Antaios**.
- Anthemis**, și **Anthemus**, vechiul nume al insulei Samos, XIV, 1, 15.
- Anthemusia**, regiune a Mesopotamiei, XVI, 1, 27.
- Anthes**, rege în Argolida, a întemeiat Halicarnassul, XIV, 2, 16.
- Anticasion**, munte al Siriei, XVI, 2, 8.
- Anticragos**, munte al Lyciei, XIV, 3, 5.
- Antigonia**, oraș al Troadei, XIII, 1, 26; XIII, 1, 33.
- Antigonia**, vechiul nume al Nicaeii Bithynice, XIII, 1, 26; XIII, 1, 33. Vezi și **Alexandria Troas**.
- Antigonia**, oraș sirian, XVI, 2, 4.
- Antigonos**, fiul lui Philipp, XII, 4, 7; XIII, 1, 26; XIII, 1, 33; XIII, 1, 52; XIV, 5, 10; XVI, 2, 4.
- Antikeites**, rîu ce se varsă în Maeotida, XI, 2, 4; XI, 2, 9.
- Antikinolis**, oraș pe țărmul pontic, XII, 3, 10.
- Antiliban**, munte al Coelesyriei, XVI, 2, 16.
- Antilochis**, XIII, 1, 32.
- Antimachos**, poet, XIII, 1, 13.
- Antimenidas**, din Mytilene, fratele lui Alceu, XIII, 2, 3.
- Antiochia**, de pe Daphne, capitala Siriei, XV, 1, 73; XVI, 2, 4; XVI, 2, 7-8; locuitorii, XVI, 2, 5-6; XVI, 2, 8.
- Antiochia** de pe Meandru, oraș al Cariei, XIII, 4, 15; XIV, 1, 42; XIV, 2, 29.
- Antiochia**, Margianeii, XI, 10, 2.
- Antiochia**, Mygdoniei, XVI, 1, 23. Vezi și **Nisibis**.
- Antiochia**, din Pisidia, oraș al Frigiei Mari, XII, 3, 32; XII, 6, 4; XII, 8, 14.
- Antiochis**, soția lui Attalos, mama regelui Attalos I, XIII, 4, 2.
- Antiochis**, regiune vecină cu Kyrrhestica, XVI, 2, 8.
- Antiochos**, Epiphanes, XVI, 2, 4.
- Antiochos**, filosof din Ascalon, XVI, 2, 29.
- Antiochos**, fiul lui Demetrios, XIV, 5, 2.
- Antiochos**, Hierax, XVI, 2, 14.
- Antiochos**, Magnus, XI, 14, 15; XIII, 4, 2; XVI, 1, 18; XVI, 2, 31.
- Antiochos**, tatăl lui Seleucos Nicator, XVI, 2, 4.
- Anthiochos**, Soter, XI, 10, 2; XII, 8, 15; XIII, 4, 2.
- Antipatros**, Derbetes, XII, 1, 4; XII, 6, 3; XIV, 5, 24.
- Antipatros**, fiul lui Sisides, rege al Armeniei Mici, XII, 3, 28.
- Antipatros**, din Tars, stoic, XIV, 5, 14.
- Antipatros**, din Tyr, istoriograf, XVI, 2, 24.
- Antiphellos**, oraș al Lyciei, XIV, 3, 7.
- Antiphilos**, port al Arabiei la țărmul trogloditilor, XVI, 4, 9.
- Antiphos**, fiul lui Thessalos, fratele lui Phidippus, nepoții lui Heracles, XIV, 2, 6.
- Antiphos**, fiul lui Telaimenes, XIII, 4, 6.
- Antiphrai**, localitate a Libyei, XVII, 1, 15.

- Antirrhodos, insulă în portul Alexandriei, XVII, 1, 9.
- Antissa, oraș în Lesbos, XIII, 2, 4.
- Antitauros, XI, 12, 2; XI, 12, 4; XI, 14, 2; XI, 14, 5; XII, 2, 2 și 3.
- Antonius M., XI, 13, 3 și 4; XI, 14, 15; XII, 2, 11; XII, 8, 9; XIII, 1, 30; XIV, 1, 14; XIV, 1, 23; XIV, 1, 41; XIV, 5, 3; XIV, 5, 14; XIV, 6, 6; XVI, 2, 28; XVI, 2, 46; XVII, 1, 9; XVII, 3, 7.
- Anubis, zeiță, XVII, 1, 28; XVII, 1, 28; XVII, 1, 40.
- Aornos, stîncă a Indiei la fluviul Indus, XV, 1, 8.
- Aorsi, populație a Asiei între Ocean și Caucaz, XI, 2, 1; XI, 5, 8.
- Apa amară, loc în Cilicia, XIV, 5, 5.
- Apalsos, vezi Paisos.
- Apama, fiica lui Artabazos, soția lui Seleucos Nicator, XII, 8, 15; XVI, 2, 4.
- Apama, soția lui Prusias, XII, 4, 3.
- Apameia, oraș al Bithyniei, zis Myrlea anterior, XII, 4, 3; locuitorii, XII, 4, 3.
- Apameia, Kibotos, oraș al Frigiei, XII, 6, 4; XII, 8, 13; XII, 8, 15; XII, 8, 18 și 19; XIII, 1, 17; XIII, 4, 12; XIV, 2, 29.
- Apameia, oraș al Mediei, XI, 9, 1; XI, 13, 6.
- Apameia, oraș mare al Siriei, pe Orontes, XVI, 2, 4; XVI, 2, 10; apameieni, XVI, 2, 11.
- Apameieni, XII, 4, 3; XIII, 4, 17; XIV, 2, 13; XVI, 2, 7; XVI, 2, 10—11; XVI, 2, 19.
- Apasiaci, neam scitic, XI, 8, 8.
- Apaturon, templul Afroditei Apaturus la Bosporos, XI, 2, 10; în Phanagoria, XI, 2, 10.
- Apaturos, vezi Afrodita.
- Apelles, pictor din Efes, XIV, 1, 25; XIV, 2, 19.
- Apellicon, din Teios, XIII, 1, 54; XIV, 1, 30.
- Aphamioți, sclavi cretani, XV, 1, 34.
- Aphnei, populație a Troadei, XIII, 1, 9.
- Aphneis, cappadociană, soția lui Pixodoros, regele Cariei, XIV, 2, 17.
- Aphnitis, lac al Troadei, XIII, 1, 9.
- Aplrodisias, oraș în Magna Phrygia, XII, 8, 13; XIII, 4, 15.
- Aphrodision, oraș al Ciprului, XIV, 6, 3.
- Aphroditeshormos, vezi Myoshormos.
- Aphroditopolis, vezi Orașul Afroditei din Egipt.
- Apia, cîmpie mai sus de cîmpul Thebei, XIII, 1, 70.
- Apis, boul, zeul egiptean, XVII, 1, 22; XVII, 1, 31.
- Apis, sat al Libyei, XVII, 1, 14.
- Apobathra, loc lângă Sestos, XIII, 1, 22.
- Apoicos, atenian, a colonizat insula Teos, XIV, 1, 3.
- Apollodor, din Artemita, autorul lucrării *Parthica*. Vezi și Eucratidas. XI, 7, 3; XI, 9, 1; XI, 11, 1; XI, 12, 7; XI, 13, 6; XV, 1, 3.
- Apollodor, gramatic atenian, autorul „Catalogului Corăbiilor”, XII, 3, 24 și urm.; XII, 3, 27; XIV, 2, 28; XIV, 5, 22; XIV, 5, 23—28; XIV, 5, 29.
- Apollodor, din Pergam, retor, autor, XIII, 4, 3; secta apollodo-reică, XIII, 4, 3.
- Apollon, cultul lui în Cataonia, XII, 2, 6; la alazoni, XII, 3, 22; la Kelainai, XII, 8, 15; Hecatos, XIII, 2, 5; prieten cu Branchos, XIV, 1, 5; tatăl lui Mopsos, XIV, 5, 16; în Cilicia, XIV, 5, 17; la oracolul Branchiazilor, XVII, 1, 43; în cîmpia Adrastos, XIII, 1, 13; Thymbraios, XIII, 1, 35; Smintheus în Tenedos, XIII, 1, 46; în Chrysa Troadei, statuia lui, opera lui Scopas, XIII, 1, 48 și 63; Killaios, XIII, 1, 62; Erythibios în Rodos, XIII, 1, 64; Prono

- pion, XIII, 1, 64; Gryneus, XIII, 2, 5; XIII, 3, 5; în insula Pordoselene, XIII, 2, 5; Larissaios, în Larissa lângă Efes, XIII, 2, 2; Didymaios, la Milet, XIV, 1, 5; Ulios, la Milet și Delos, XIV, 1, 6; dumbraua lui la Chios, XIV, 1, 35; între Clazomenai și Smyrna, XIV, 1, 36; în Lycia, XIV, 3, 6; în Cypru, XIV, 6, 3; în Babylonia, XVI, 1, 7; în Syria, XVI, 2, 6; în Golful Persic, XVI, 3, 2; în Egipt, XVII, 1, 42; Hermonthios, XVII, 1, 47. Vezi și Delfi.
- Apollonia, târg al Cyrenei, XVII, 3, 20—22.
- Apollonia, oraș ilir în Epir, XVI, 2, 43.
- Apollonia, oraș al Lydiei, XIII, 4, 4.
- Apollonia, Pontică, XII, 3, 3.
- Apollonia, de pe Ryndacos, aproape de lacul Apolloniatis al Mysiei, XII, 8, 10.
- Apollonia, oraș al Syriei, XVI, 2, 10.
- Apollonia(s), oraș al Frigiei Mari, XII, 6, 4; XII, 8, 13.
- Apolloniatis, regiune a Babylonei, XI, 13, 6; XV, 3, 12; XVI, 1, 1.
- Apolloniatis, regiune a Babylonei, XI, 13, 6; XV, 3, 12; regiune a Aturiei, XVI, 1, 1.
- Apolloniatis, lac al Mysiei, XII, 8, 10; XII, 8, 11.
- Apollonides, istoric, XI, 13, 2; XI, 4, 4.
- Apollonion, v. Apollonium.
- Apollonios, Cronos, din Cyrene, profesor, XIV, 2, 21; XVII, 3, 22.
- Apollonios, din Kition, XIV, 16, 3.
- Apollonios, Malacos, din Alabanda, XIV, 2, 13; XIV, 2, 26.
- Apollonios, Mys, medic din Erythrai, XIV, 1, 34.
- Apollonios, din Nysaia, stoic, XIV, 2, 48.
- Apollonios, din Rodos, XIV, 2, 13.
- Apollonios, din Tyr, XVI, 2, 24.
- Apollonis, femeie din Kyzic, XIII, 4, 4; soția lui Attalos I, XIII, 4, 2.
- Apollonis, oraș al Lydiei, XIII, 4, 4; XIV, 1, 38.
- Apollonium, promontoriu al Carthaginci, XVII, 3, 13.
- Apollonnesoi, aceleași cu Hecatonnesoi, XIII, 2, 5.
- Apollonopolis, în Thebaida Egiptului, XVII, 1, 47.
- Apollonopolis, oraș egiptean, XVII, 1, 45—46.
- Apollonospotamia, regiune a Etiopiei ce produce scorțișoară, XVI, 4, 14.
- Appaiți, ziși și Kerkiți, între Pharnakia și Trapezunt, XII, 3, 18.
- Æquilius (M), XIV, 1, 38.
- Arabi, aceiași cu arambii, XVI, 4, 27; dominații arabe spre Syria, XVI, 2, 11; arabi corturari, XVI, 1, 8; XVI, 3, 1; arabi meseni lângă babylonieni, XVI, 1, 8; Ararena, regiunea lor, XVI, 4, 24; myrmecoleoni, XVI, 4, 15; arme, XVI, 4, 23 și 24; succesiunea la tron, XVI, 4, 3; meșteșuguri, fel de viață, XVI, 4, 25; administrația, XVI, 4, 24; comerțul, XVI, 3, 3; XVI, 4, 24; XVII, 1, 45.
- Arabia, descrierea lui Eratosthenes, XVI, 1, 12; XVI, 4, 2; Fericită, XVI, 4, 2—XVI, 4, 5; o latură a acesteia, XVI, 3, 1; regiunile producătoare de scorțișoară, XVI, 4, 25; țărnuul ei apusean, după Artemidoros, XVI, 4, 18 și urm.; neamurile ei, XVII, 1, 21; Pelusion la hotarul ei, XVII, 1, 21 și 24; riu al ei cu aur, XVI, 4, 18; mine de aur, XVI, 4, 18; animale domestice, XVI, 4, 2; bolnavi, XVI, 4, 24; expediția lui Alexandru în A., XVI, 1, 11, XVI, 4, 27; a lui Aelius Gallus, XVI, 4, 15, 22—24 și 53. Vezi și XVI, 1, 12.
- Arabic, v. Golful Arabic.

- Arachoisia, parte a Arianei, XI, 10, 1.
- Arachoiți, locuitori ai Arachosiei, XVI, 2, 5; XVI, 2, 8; locuitori ai orașului Arachoisia, XI, 8, 8 și 9.
- Arados, insulă și oraș fenician, XVI, 2, 13; istoria aradienilor, XVI, 2, 14—15; alte orașe ale insulei, XVI, 2, 12; ogor, XVI, 2, 12; colonie în Golful Persic, XVI, 3, 4; aradieni strecurați în Coile Syria, XVI, 2, 16; XVI, 4, 27.
- Aragos, rîu al Iberiei, afluent al rîului Kyros, XI, 3, 2; la confluența acestora, orașul Sensamora, XI, 3, 5.
- Arambi, aceiași cu arabii, XVI, 4, 27.
- Aramei, aceiași cu syrienii și cu arimii lui Homer, XVI, 4, 27.
- Araphaenides, v. Halai.
- Ararene, regiune a arabilor nomazi, XVI, 4, 24.
- Aratos, poet din Soloi, XIV, 5, 8.
- Araxene, regiune a Armeniei, XI, 7, 2.
- Araxenon, cimpie udată de Araxes, XI, 14, 3—4; XI, 14, 13; cu orașul Artaxata, XI, 14, 6.
- Araxes, (Aras), rîu al Armeniei, XI, 1, 5; XI, 14, 13; coboară din muntele Abos, XI, 14, 2; cursul lui, XI, 14, 3—4; afluent al rîului Kyros, XI, 4, 2; desparte Armenia de Atropatena, XI, 13, 3; pe malurile lui, orașele Arxata și Artaxata, XI, 14, 6.
- Araxes, (Bend-emir sau Kurab), rîu al Persiei, XV, 3, 6.
- Araxes, (Iaxartes), rîu ce desparte pe bacteriani de sciți, XI, 14, 13; inundă regiunea massageților, XI, 8, 6; se varsă în Marea Hyrcaniei sau în Ocean, XI, 8, 6.
- Arbakes, ultimul rege assyrian, XVI, 1, 2.
- Arbela, oraș al Babyloniei, XVI, 1, 3; întemeiat de Arbelos, XVI, 1, 3; vecinătățile sale, XVI, 1, 4; lupta de la Arbela, XVI, 1, 3; regiunea din jur, XVI, 1, 4.
- Arbelene, regiune în jur de Arbela, XVI, 1, 3—4.
- Arbelos, athmonianul, XVI, 1, 3.
- Arbii, neam al Arianei, XV, 2, 1.
- Arbis, rîu ce desparte pe arbi de orital, XV, 2, 1.
- Arcadia, XII, 8, 4; XIII, 1, 3; XIII, 1, 53.
- Arcaios, v. și Ascaios, XII, 8, 14.
- Archaianax, din Mytilene, XIII, 1, 38.
- Archedemos, filosof stoic din Tars, XIV, 5, 14.
- Archelaos, tatăl lui Archelaos, XII, 3, 34; XVII, 1, 11.
- Archelaos, fiul lui Archelaos, pontif de Comana, XII, 3, 34; XVII, 1, 11.
- Archelaos, fizician, discipolul lui Anaxagoras, XIV, 1, 36.
- Archelaos, rege al Cappadociei, XII, 1, 2 și 4; XII, 2, 7; XII, 2, 10; XII, 3, 34; XIV, 5, 6; XVII, 1, 11; ultimul rege al Cappadociei și Armeniei, XII, 3, 29; soțul Pythodoridei, XII, 3, 29.
- Archelaos, al lui Penthilos, XIII, 1, 3.
- Archiloch, poet din Paros, XII, 3, 20; XIV, 1, 40.
- Arconnesos, sau Aspis, insulă între Teos și Lebedos, XIV, 1, 29.
- Arconnesos, insulă aproape de Halicarnas, XIV, 2, 16.
- Arcton, Muntele Urșilor, în Kyzicos, XII, 8, 11.
- Arcturus, XV, 1, 17—18.
- Ardania, sau Ardanis, promontoriu al Libyei, XVII, 3, 22.
- Areinos, tatăl lui Mithropastes, prefect al Frigiei, XVI, 3, 5.
- Areios, prietenul lui Xenarchos din Seleucia, XIV, 5, 4.

- Areios**, riu al Aricii, XI, 1, 5; XI, 10, 1.
- Ares**, zeul războiului, XII, 8, 5; XV, 2, 14.
- Aretas**, rege arab vizitat de Aelius Gallus, XVI, 4, 24.
- Arete**, fiica lui Aristippos Socraticul din școala cyrenaică, XVII, 3, 22.
- Arethusa**, fortăreață a lui Sampsi-keramos, XVI, 2, 10–11.
- Argaios**, munte al Cappadociei, lângă orașul Mazaca, XII, 2, 7.
- Arganthonion**, munte al Bithyniei, XII, 4, 3.
- Argennon**, promontoriu al Ioniei, XIV, 1, 33.
- Argieni**, întemciază Tralles în Caria, XIV, 1, 42; Aspendos în Pamphylia, XIV, 4, 2.
- Arginussai**, trei insule în fața promontoriului asiatic Aiga, XIII, 1, 68; XIII, 2, 2.
- Argonauți**, au întemeiat templul Dindymenei în Cyzic, XII, 8, 11; *Argonauticele* lui Apollonios din Rodos, XIV, 2, 13.
- Argos**, oraș al Argolidei din Pelopones, XIV, 5, 16; argian, XIV, 2, 6.
- Argos**, fortăreață a Cappadociei lângă Taurus, XII, 2, 6.
- Argyria**, sat al Troadei, XII, 3, 23; XIII, 1, 45.
- Aria**, regiune a Asiei, parte a Arianei, XI, 8, 2; XV, 2, 8; locuitorii, ari, XI, 8, 3; XI, 8, 8; XI, 10, 1; XV, 2, 9.
- Ariana**, regiune a Asiei, XV, 2, 1; XV, 2, 8; locuitorii, XV, 2, 1; Alexandru și Seleucos Nicator, aici, XV, 1, 10; XV, 2, 9–10; regi ai Bactrei o ocupă, XI, 11, 1.
- Ariarathes**, tatăl Stratonicei și socrul lui Attalos, XIII, 4, 2; cucerește Cataonia și Melitene, XII, 1, 2; XII, 2, 8.
- Aridaios**, personaj din suita familiei lui Alexandru, XVII, 1, 8.
- Arima și Arimi**, munți ai Ciliciei, XIII, 4, 6.
- Arimași**, cîntați de Aristeas din Proconnes, XI, 6, 2.
- Arimi**, v și aramei, XVI, 4, 27.
- Arimi**, populație felurit localizată în Lydia, Cilicia, Syria, Mysia, XII, 8, 19; XIII, 4, 6; XVI, 2, 7; XVI, 4, 27.
- Arimus**, rege în Catakecaumene, XIII, 4, 11.
- Arnaios**, XII, 3, 23.
- Ariobarzanes**, rege cappadocian, XII, 2, 11.
- Arion**, citared din Methymne, XIII, 2, 4.
- Arios**, prieten al lui Augustus, XIV, 5, 4.
- Arios**, riu al Ariei, XI, 1, 5; XI, 10, 1.
- Arisba**, oraș în Lesbos, XIII, 1, 21.
- Arisba**, oraș al Troadei, XIII, 1, 20; XIV, 1, 6.
- Arisbos**, riu al Thraciei, afluent al Hebrului, XIII, 1, 21.
- Aristarchos**, gramatic, XIII, 1, 55; din Nysa, XIV, 2, 48.
- Aristeas**, din Proconnesos, XIII, 1, 16; XIV, 1, 18.
- Aristippos**, Socraticul, fiul Aretei, din Cyrene, zis „Methrodidactos”, „Elevul mamei”, XVII, 3, 22.
- Aristobulos**, fiul lui Alexandros, fratele lui Hyrcanos, XVI, 2, 40.
- Aristobulos**, istoric, scrie despre Hyrcania, XI, 7, 2; despre Polytimetos din Sogdiana, XI, 11, 5; despre monumentul lui Sardanapallos, XIV, 5, 9; despre ploile Indiei, XV, 1, 17; fenomene indiene comparate cu cele etiopiene, XV, 1, 19; despre inundațiile Indiei, XV, 1, 18; despre flora Indiei, XV, 1, 8; XV, 1, 21; despre ploi, XV, 1, 24; despre gurile râului Indus, XV, 1, 33; despre fauna Indiei, XV, 1, 45; despre Brahmani, XV, 1, 61; instituții în regatul

- lui Taxilas, XV, 1, 62; despre mormîntul lui Cyrus, XV, 3, 7; Alexandru aici, XVI, 1, 11; negoțul gerrhailor, XVI, 3, 3; despre pești pe Nil în sus, XVII, 2, 5.
- Aristocles, gramatic din Rodos, XIV, 2, 13.
- Aristodemos, din Nysa, gramatic, profesorul lui Strabon, XIV, 1, 48.
- Aristodemos, din Nysa, alt gramatic, vărul precedentului, XIV, 1, 48.
- Aristofan, este citat (*Pacea*, 1148), XIII, 2, 6.
- Ariston, din Cos, XIV, 2, 19.
- Ariston, filosof peripatetic din Keos, XIV, 2, 19; XVII, 1, 5.
- Aristonicos, rege în Pergam, XIV, 1, 38.
- Aristopatra, mama lui Cassandros, XV, 1, 35.
- Aristos, istoric din Salamina Cypriului, XIV, 6, 3; XV, 3, 8.
- Aristotel, filosoful, XIII, 1, 36; XIII, 1, 54; XIII, 1, 57 și urm.; XIII, 2, 4; XV, 1, 22 (citât: *Istoria anim.*, 10, 2); XV, 1, 38; XVII, 1, 5.
- Ariusia, regiune a Chiosului, XIV, 1, 35.
- Arkesilaos, filosof academic din Pitane, XIII, 1, 67.
- Arkeuthos, râuleț al Siriei, XVI, 2, 8.
- Armene, sat al Sinopei, XII, 3, 10.
- Armenia Mare, descrisă în XI, 14, 1 și urm.; așezare, XI, 12, 1; XI, 12, 4; XI, 13, 3; hotare, XI, 4, 1; XI, 14, 1; relieful, XI, 4, 1; XI, 14, 4; trecătoare din Armenia în Iberia, XI, 3, 5; râuri, XI, 2, 17; XI, 3, 2; XI, 14, 2; XII, 3, 15; Araxes, hotar spre Atropatene, XI, 13, 3; animale, XI, 5, 6; XI, 14, 4; lacuri, XI, 14, 8; cai, XI, 13, 7; XI, 14, 9; mine, XI, 14, 9; vopsele, XI, 14, 9; avuții, XI, 14, 10; regiuni, XI, 7, 2; XI, 7, 4; XVI, 1, 26; orașe și fortărețe, XI, 14, 6; străbătută de eroi colonizatori, XI, 4, 8; istorici, despre ea, XI, 14, 12, și urm.; ocupanți, XI, 14, 15; prefecti, XI, 14, 5; XI, 14, 15; rudele regilor ei, XI, 13, 1; regi: Polemon, Pythodoris, XII, 3, 29.
- Armenia Mică, XI, 14, 1; XII, 3, 1; XII, 3, 18; XIV, 5, 24; istoria ei, XII, 3, 28; parcursă de Eufrat, XII, 3, 28; vecinătăți, XII, 3, 37; Nicopolis, oraș întemeiat aici de Pompeius, XII, 3, 28.
- Armenii, XI, 3, 5; XI, 13, 2; XVI, 1, 19; nesupuși de parți, XVI, 1, 19; regele lor Artavasdes, XI, 13, 4 (v. și Tigranes); moravuri, XI, 13, 9; XI, 14, 16. V. și Armenia.
- Armenion, oraș al Thessaliei, patria lui Armenos, argonaut, XI, 4, 8; XI, 14, 12.
- Armenos, Thessalianul, argonaut, colonizator al Armeniei, XI, 4, 8; XI, 14, 12.
- Aroma, loc al Cariei, XIV, 2, 47.
- Aromate, v. Regiunea aromatelor.
- Arrechi, neanu al Maeotidei, XI, 2, 11.
- Arsacizi, regi parți, XVI, 1, 28.
- Arsakes, rege part, XI, 8, 8; XI, 9, 2; XI, 9, 3.
- Arsakes, fiul lui Pharnakes, în Pont, XII, 3, 38.
- Arsakes, scit, XI, 8, 8; XI, 9, 2.
- Arsakia, oraș al Mediei, același cu Rhagai, XI, 13, 6.
- Arsene, lac al Armeniei, străbătut de Tigru, XI, 14, 8.
- Arses, pers ucis de Bagoas eunucul, XV, 3, 24.
- Arsinoe, sora ei, soția lui Ptolemeu II, XIII, 4, 1; XIV, 1, 21.
- Arsinoe, sora Cleopatrei, XIV, 6, 6.
- Arsinoe, oraș al Ciliciei, XIV, 5, 3.

- Arsinoe, două orașe ale Cyprului, avînd și port, XIV, 6, 3.
- Arsinoe, nume temporar al Efesului, XIV, 1, 21.
- Arsinoe, oraș și port al Egiptului, zis și Cleopatris, la înfundătura Golfului Arabic, XVII, 1, 25 și 26.
- Arsinoc, oraș al Egiptului, fost Crocodeiopolis, XVII, 1, 38; locuitorii, XVII, 1, 39.
- Arsinoe, oraș al Etiopiei la țărmul troglodytic, XVI, 4, 5; XVI, 4, 14.
- Arsinoe, nume temporar al Patarei din Lycia, XIV, 3, 6.
- Arsinoe, sau Taucheira, oraș al Cyrenaiceii, XVII, 3, 20.
- Arsinoites, sat și nomă a Egiptului, XVII, 1, 4; XVII, 1, 35—39.
- Arsites, tatăl lui Mithropastes, sau Arelnes, XVI, 3, 5.
- Artabazos, tatăl Apamei, XII, 8, 15.
- Artacaena, oraș al Ariei, XI, 10, 1.
- Artagerai, fortăreață a Armeniei, pe Eufrat, XI, 14, 6.
- Artake, insulă lângă Cyzic, XII, 8, 11.
- Artake, munte în Cyzic, XII, 8, 11.
- Artake, oraș în Cyzic, XIII, 1, 4; colonie milesiană, XIV, 1, 6.
- Artakene, regiune a Assyriei, udată de Lycos, XVI, 1, 4.
- Artanes, șef armean, XI, 14, 15.
- Artavasdes, fiul lui Tigranes, XI, 14, 10; rege armean care i-a înșelat pe romani, XI, 13, 4; cavaleria lui, XI, 14, 9.
- Artaxata, aceeași cu Artaxiasata, XI, 14, 3; XI, 14, 5—6.
- Artaxerxes II, XIV, 2, 15.
- Artaxias, prefect al lui Antioch cel Mare apoi rege, XI, 14, 5 și 6; XI, 14, 15.
- Artaxiasata, v. Artaxata.
- Artemidoros, geograful din Efes, vorbește de țărmul pontic, XI, 2, 14; de orașele Pisidiei, XII, 7, 2; de Mysia Olympică, XII, 8, 1; de țărmul Kymeii, XIII, 3, 5; de templul Artemidei din Efes, XIV, 1, 22; despre orașele și căile din Caria pînă la Eufrat și pînă în India, XIV, 2, 29; sistemul urban lycian, XIV, 3, 3; despre Kelenderis, hotar între Pamphylia și Cilicia, XIV, 5, 3; distanța de la Pyramos la Soloi, XIV, 5, 16; despre lacul Selinusia, XIV, 1, 26; de Gange și Oidanes ale Indiei, XI, 1, 72; distanțe de la Melaina Ciliciei pînă la Pelusion, XV, 5, 3 și XVI, 2, 33; despre originea numelui Mării Erythraea, XVI, 4, 20; despre Golful Arabic și țărmul pînă la Cinnamomophora, XVI, 4, 5; numele noimei egiptene Menelaites, XVII, 1, 18; distanțe în Egipt, XVII, 1, 26; în controversă cu Eratosthenes, XVII, 3, 2 și 8; despre lotofagi, XVII, 3, 8; despre riurile Libyei, XVII, 3, 9. Concetățenii i-au ridicat o statuie în templu, XIV, 1, 26.
- Artemidoros, din Cnidos, fiul lui Theopompos, XIV, 2, 15.
- Artemidoros, gramatic din Tars, XIV, 5, 15.
- Artemis, zeiță, XIV, 1, 6; oracolul ei și al lui Apollon Actaios pe Cîmpul Adrasteiei, XIII, 1, 13; templul Artemidei Astyrene la Astyra, în Mysia, XIII, 1, 51; XIII, 1, 65; templul A. Kindyas, în Caria, XIV, 2, 20; al A. Coloenc, XIII, 4, 5; templul A. din Efes, XIV, 1, 22; același templu în portul Panormos, XIV, 1, 20; templul A. Leucophryene; în Magnesia de pe Meandru, XIV, 1, 40; templul A. Munychia la Pigela, XIV, 1, 20; al A. Perasia din Castabala Cappadociei, XII, 2, 7; al A. Pergaia, XIV, 4, 2; al A. Sarpedonia, în Cilicia, XIV, 5, 19; al A. Tauropolis în Icaria, XIV, 1,

- 19; oracolul ei în Golful Persic, XVI, 3, 2; cultul A. Tauropolis la Comana, XII, 2, 3; A. Tauropolios, XIV, 1, 19; templul ei pe promontoriul Artemision de pe țărmul continental al Rodosului, XIV, 2, 2; templul ei la elymai, XIV, 1, 18; templul ei și al lui Apollon, la Daphne în Syria, XVI, 2, 6; insula ei pe țărmul Ioniei, XIV, 1, 29; templul ei și al lui Apollon în Borsippa Babyloniei, XVI, 1, 7.
- Artemisia**, sora și soția lui Mausolos, XIV, 2, 16—17.
- Artemision**, promontoriu al Cariei, XIV, 2, 2.
- Artemita**, oraș aproape de Seleucia, XI, 12, 7; XVI, 1, 17.
- Artis**, teritoriu pe care s-a clădit orașul ionic Lebedos, XIV, 1, 3.
- Arxata**, oraș armean pe Araxes, XI, 14, 6.
- Asandros**, rege bosporan, XI, 2, 11; XIII, 4, 3.
- Asca**, oraș al Arabiei cucerit de Aelius Gallus, XVI, 4, 24.
- Ascaios**, XII, 3, 31.
- Ascalon**, oraș fenician, patria filosofului Antiochos, XVI, 2, 29.
- Ascania**, lac al Bithyniei, XII, 3, 42; XII, 4, 5—8.
- Ascania**, regiune și mlaștină a Bithyniei sau a Mysiei, XII, 4, 7 și 8; XIV, 5, 29.
- Ascania**, regiune a Frigiei, XII, 3, 23; și lac, XII, 4, 5; XIV, 5, 29.
- Ascania**, sat al Mysiei, XIV, 5, 29.
- Ascanios**, riu al Mysiei, XIV, 5, 29.
- Ascanios**, riu al Bithyniei, XII, 4, 8; XIV, 5, 29.
- Ascanios**, șef al frigienilor și al mysilor, XII, 4, 5.
- Ascanius**, fiul lui Aeneas, XIII, 1, 52; XIII, 1, 53.
- Asclepiades**, medic din Prusa, XII, 4, 9.
- Asclepios**, v. Esculap.
- Ascra**, oraș al Beoției, XIII, 4, 6.
- Asdrubal**, cartaginezul, XVII, 3, 14.
- Asia**, de dincoace și de dincolo de Taurus, XI, 1, 1; regiunile ei de dincolo de Taurus, XI, 1, 4—7; numele ei, XII, 1, 3; XIII, 4, 8; provincie romană, XIII, 4, 2; mărimea Asiei Mari, XVII, 3, 1; toată cutreierată de Sesostris, XVI, 4, 4; sciți asiatici, XI, 8, 2.
- Asiarchi**, la tralliani, XIV, 1, 42.
- Asion**, cimpie pe Caystru, XIII, 4, 8; XIV, 2, 45.
- Asioni**, și esioni, XIII, 4, 8.
- Asios**, fiul lui Dymas, fratele Hecubei, XIII, 1, 21.
- Asios**, erou, XIV, 1, 45.
- Asios**, Hyrtakidul, principe al Troadei, XIII, 1, 7; XIII, 1, 20.
- Aspaneus**, XII, 1, 51.
- Aspendos**, oraș al Pamphyliei pe Eurymedon, XII, 7, 1; XIX, 4, 2.
- Aspionos**, regiunea lui în Bactriana, XI, 11, 2.
- Aspis**, sau Arconnesos, insulă a Ioniei, XIV, 1, 29.
- Aspis**, colină pe promontoriul Taphitis din Libya, XV, 3, 16.
- Aspis**, loc în Syrta Mare, XVII, 3, 20.
- Aspordenon**, munte lângă Pergam, XIII, 3, 6.
- Asporene**, epitet al Mamei Zeilor, XIII, 2, 6.
- Asporenon**, v. Aspordenon, XIII, 2, 6.
- Aspurgiani**, neam de maeoți între Phanagorea și Gorgipia, XI, 2, 11; XII, 3, 29.
- Assacanos**, regiunea lui ... între Cophe și Indus, XV, 1, 17; XV, 1, 27.
- Assos**, oraș eolic în Asia, XIII, 1, 58; poziția lui, XIII, 1, 51; XIII, 1, 57; populat de lelegi, XIII, 1, 56; patria filosofului Cleanthes, XIII, 1, 57; Aristotel

- la Assos, XIII, 1, 57; v. și XIII, 1, 2; XIII, 2, 2; XV, 3, 22.
- Assyria, XVI, 1, 12; capitale, XIV, 5, 9; XVI, 1, 16; XVI, 1, 20.
- Assyrieni, XVI, 1, 1-2; trei neamuri în mlaștini, XVI, 1, 20; obiceiuri, XVI, 1, 20; îmbrăcăminte, înmormântarea, XVI, 1, 20; trei colegii de magistrați, XVI, 1, 20; scriere assyriană, XIV, 5, 9.
- Astaboras, riu al Etiopiei, afluent al Nilului, XVI, 4, 8; XVII, 1, 2; XVII, 2, 2.
- Astacos, oraș al Bithyniei la Golful Astakenos, XII, 4, 2.
- Astakeni, populație a Indiei între Cophe și Indus, XV, 1, 27.
- Astakenos, golf, al Bithyniei, XII, 4, 2-3.
- Astapus, riu al Etiopiei, XVI, 4, 8; XVII, 1, 2; XVII, 2, 2.
- Astasobas, riu al Etiopiei, XVI, 4, 8; XVII, 1, 2; XVII, 2, 2.
- Astyages, regele mezilor, XI, 13, 5; XV, 3, 8.
- Astypalaia, oraș în Cos, XIV, 2, 19.
- Astypalaia, promontoriu al Cariei, XIV, 2, 20.
- Astypaleeni, XIII, 1, 42.
- Astyra, sat al Mysiei la Golful Adramytenos, XIII, 1, 51; XIII, 1, 65; XIII, 1, 67.
- Astyra, oraș al Troadei distrus, XIII, 1, 23; XIV, 5, 28.
- Atabyrios, Zeus, XIV, 2, 12.
- Atabyris, munte în Rodos, XIV, 2, 12.
- Atargatis, zeiță, aceeași cu Athara, XVI, 1, 27; XVI, 4, 27.
- Atarneus, oraș al Eolidei, XIII, 1, 51; reședința tiranului Hermias XIII, 1, 57 și 67; deșert, XIII, 1, 2; XIV, 5, 28; locuitorii „atarniți”, XIII, 1, 60; v. și XIII, 1, 69; XVII, 3, 5.
- Atena, metropola Attice, unde și-a dat foc Zarmanos filsoful, XV, 1, 4; XV, 1, 7².
- Atenieni, XII, 3, 14; XII, 4, 2; XIII, 1, 38-39 și 51; XIII, 2, 3; XIII, 3, 5; XIV, 1, 3; 7 și 18.
- Ateporix, rege galat, XII, 3, 37.
- Athamas, erou întemeietor de colonii, XIV, 1, 3.
- Athension, la Efes, XIV, 1, 4; XIV, 1, 21.
- Athenaios, fiul lui Attalos, XIII, 4, 2.
- Athenaios, filosof peripatetic, XIV, 5, 4.
- Athenais, preoteasă din Erythrai, XIV, 1, 34; XVII, 1, 43.
- Athenocles, atenian, întemeietor de colonii, XII, 3, 14.
- Athenodoros, Cananites, fiul lui Sandon din Tars, XIV, 5, 14; XVI, 4, 21.
- Athenodoros, Cordylion, stoic din Tars, XIV, 5, 14.
- Athos, XIV, 1, 23.
- Athribis, oraș egiptean, XVII, 1, 20.
- Athribites, nomă a Egiptului, XVII, 1, 20.
- Athribiți, XVII, 1, 40.
- Athrula, oraș arab, XVI, 4, 24.
- Athymbrados, tatăl lui Athymbros și Hydrellos, XVI, 1, 46.
- Athymbros, prefect în Lacedemona Cariei, XIV, 1, 46.
- Atlantică, marea, „Marea exterioară”, XVI, 3, 7.
- Atlas, munte al Mauritaniei, același cu Dyris, XVII, 3, 2.
- Atropatene și Atropatia, și regiunea a Mediei, XI, 5, 6.; XI, 12, 4; XI, 13, 1, și 3; XI, 14, 1; populația ei, XI, 13, 3; prietenii și războaiele ei, XI, 13, 2.
- Atropates, rege în Atropatena, XI, 13, 1.
- Atropatia, v. Atropatene.
- Attaleia, oraș al Pamphyliei, XIV, 4, 1.
- Attalici, regi în Pergam, istoria lor, XIII, cap. 4; întemeietorul dinastiei regilor Attalici, Philetairos, XII, 3, 8; au obținut

- Frigia Helespontiă, XII, 4, 3; stăpîneau Skepsis, XIII, 1, 54; și Selinusia, XIV, 1, 26; au închinat un templu Artemidei Pessinuntia, XII, 5, 3; alte acțiuni, XIII, 1, 14.
- Attalos, fratele lui Philetairos și Eumenes, XIII, 4, 2; tatăl lui Attalos, I, XIII, 4, 2.
- Attalos I, fiul lui Attalos și al Antiochidei, primul rege attalic în Pergam, XIII, 1, 44; XIII, 1, 70; XIII, 4, 2.
- Attalos II, Philadelphul, fiul lui Attalos I și al Apollonidei, și tutore al lui Attalos III, administrează 21 ani treburile din Pergam, XIII, 4, 2; XIV, 1, 24; XIV, 4, 1; politica sa externă, XIV, 1, 2; internă, XIV, 4, 1; colonizări, XIV, 4, 1; alte acțiuni, XIV, 1, 24 și 29.
- Attalos III, Philometor, fiul lui Eumenes II și al Stratoniceii, XIII, 3, 2; rege în Pergam, XIII, 3, 2; urmașul său, Aristicos, XIV, 1, 38.
- Atași, neam de sacai, XI, 8, 8.
- Attea, oraș al Eolidei, XIII, 1, 51.
- Attica, XV, 3, 22.
- Aturia, regiune a Assyriei, XVI, 1, 1 și 2; XVI, 1, 3.
- Auasls, v. Oază.
- Auge, fiica lui Aleas, mama lui Telephos, XIII, 1, 69.
- Augila, loc similar cu Ammon, mai sus de Cyrenaica, XVII, 3, 23.
- Augustus, Caesar, împăratul, a subjugat pe cantabri, XVII, 1, 53—54; Atropatene îi caută prietenia, XI, 13, 2; a eliberat Amisos, XII, 3, 14; numește pe Dyteutos pontif de Comana, XII, 3, 35; Cleon tâlharul intră în slujba lui, XII, 8, 9; numește pe Polemon rege în Pont, XII, 8, 16; redă rhoitenilor statuia lui Aias, XIII, 1, 30; numește pe M. Pompeius procurator al Asiei, XIII, 2, 3; a studiat retorică cu Apollodoros din Pergam, XIII, 4, 3; a returnat samienilor statuile luate de Antonius, XIV, 1, 14; a abrogat dreptul de azil templului din Efes, XIV, 1, 23; a dedicat tatălui său statuia Afroditelor din Cos, XIV, 2, 19; prieten cu Xenarchos, filosoful peripatetic, XIV, 5, 4; conjurația lui Murena, XIV, 5, 4; profesorul lui, Athenodoros din Tars, XIV, 5, 14; sora, Octavia, XIV, 5, 14; solii lui Poros, XV, 1, 4; XV, 1, 73; relațiile cu Phraates IV, XVI, 1, 28; cu Herodes, XVI, 2, 46; a trimis pe Aelius Gallus contra arabilor, XVI, 4, 22; l-a numit prefect al Egiptului, XVII, 1, 53; a desemnat un șef Muzeului din Alexandria, XVII, 1, 8; a dat lui Iuba stăpînirea lui Bocchos, XVII, 3, 7; a constituit provinciile romane, XVII, 3, 25. V. și XVI, 4, 22; XVII, 1, 11.
- Autolycos, hoț și argonaut, la Sinope, XII, 3, 11.
- Autolycos, statuie, opera lui Sthenis, în Sinope, XII, 3, 11.
- Automala, fortăreață în infundătura Syrtei Mari, XVII, 3, 20.
- Axenos Pontos, v. Pontul Euxin.
- Azamora, fortăreață a Cataoniei, XII, 2, 6.
- Azanitis, regiune a Frigiei, XII, 8, 11.
- Azara, oraș al Armeniei, XI, 14, 3.
- Azara, templul Artemidei la clymai, XVI, 1, 18.
- Azaritia, izvor al Bithyniei, XII, 4, 2.
- Azotos, oraș al Iudeei, XVI, 2, 29; locuitorii, XVI, 2, 2.
- Azotos, oraș al Feniciei, XVI, 2, 29; din Azotos, XVI, 2, 2.

B

- Babanomon, oraș, munte sau regiune pe teritoriul Amaseiei, XII, 3, 39.

- Babylon, (azi ruinele Babul), fortăreață egipteană, XVI, 1, 21; XVII, 1, 40; întemeiat de babilonienii Mesopotamiei, XVII, 1, 30.
- Babylon, XV, 3, 5 și 11; XVI, 1, 2 și 5; XVI, 1, 9; XVI, 1, 13; XVI, 1, 17; XVI, 1, 22; XVI, 4, 2; odinioară, metropola Assyriei, XVI, 1, 16; descrierea lui, XVI, 1, 5; edificiu, XVI, 1, 5; rezervat filosofilor caldeeni, XVI, 1, 6; Alexandru îl cinstește mai presus de Susa, XV, 3, 10; Homer nu-l menționează, XV, 3, 23; distrugerea lui, XVI, 1, 5.
- Babylonia, XVI, 1, 6; XVI, 1, 8; despărțită prin Zagros de Media, XI, 12, 4; Adiabene, parte a ei, XVI, 1, 19, la fel, Sitakene și Apolloniatis, XV, 3, 12; vecinii de est și nord, XVI, 1, 18; regiunile din sus de ea, XI, 12, 4; XVI, 1, 1-2; produsele, XIII, 2, 3; XV, 1, 18; XV, 3, 11 și 18; XVI, 1, 13-14; XVI, 1, 15; XVII, 1, 51; războaiele purtate cu elymaii și cossaii, XI, 13, 5; XVI, 1, 18; ajutați de fratele lui Alceu, XIII, 2, 3; întemeiază Babylonul în Egipt, XVII, 1, 30; supusă de parți, XVI, 1, 18-19; obiceiuri, XVI, 1, 20; bărbați vestiți, XVI, 1, 16.
- Babilonieni, XVII, 1, 30; poartă războaie cu elymaii și cossaii, XI, 13, 6; XVI, 1, 18; ajută pe fratele lui Alceu, XIII, 2, 3; au întemeiat Babylonul din Egipt, XVI, 1, 19; supuși parților, XVI, 1, 19; femeile lor, XVI, 1, 20; oameni vestiți, XVI, 1, 16.
- Babylsa, fortăreață armeană, XI, 14, 6.
- Bacchai, o tragedie a lui Euripide, XV, 1, 7.
- Bacchides, prefect al Sinopei, XII, 3, 11.
- Bacchus, v. Dionysos.
- Bacchylides, poetul, XIII, 1, 70.
- Bactra, capitala Bactrianei, XI, 8, 9; XI, 11, 2-3; XV, 2, 8; XV, 3, 7.
- Bactria(na), XI, 11, 1; regiuni de hotar, XV, 2, 9; hotar, Oxos spre Sogdiana, XI, 8, 8; masageți și arachoti pe Oxos, XI, 8, 8; regiunea sa de lângă Paropamisos, XI, 8, 8; produse, XV, 1, 18; orașe, XI, 11, 2; XV, 2, 10; obiceiuri, XI, 11, 3; ocupată de sacai, XI, 8, 4; de aici fugе Spitamenes și Bessos, XI, 8, 8; orașe întemeiate aici de Alexandru, XI, 11, 4; răzvrătită de Euthydemos, XI, 9, 2; stăpînită de regii greci, XV, 1, 3; XI, 11, 1-2; ocupată de sciți, XI, 8, 2; de parți, XI, 9, 2; Arsakes, din Bactriana, XI, 9, 3; ocupă Partia, XV, 1, 26. Vezi și XV, 1, 26; XV, 2, 8-9.
- Bactrieni, locuitorii Bactrianei, XI, 8, 8; XI, 9, 3; XI, 11, 2-3; XI, 14, 13; XV, 2, 8.
- Badas, rîu al Siriei, XV, 3, 2.
- Baetis, rîu al Iberiei, XVII, 3, 25.
- Bagadania, cîmpie a Cappadociei, XII, 2, 10.
- Bagas, cuvînt paflagon în Cappadocia, XII, 3, 25.
- Bagoas, eunuc persan, XI, 3, 24.
- Bagradas, rîu al Libyei lângă Utica, XVII, 3, 13.
- Balanaia, oraș al Siriei la țărmlul aradilor, XVI, 2, 12.
- Balbura, unul din orașele tetrapolisului cibyritic, XIII, 4, 17.
- Balithon, v. Ammon.
- Bambyke, sau Hierapolis sau Edessa, oraș al Siriei, XVI, 1, 27; XVI, 2, 7.
- Bamonitis, regiune a Cappadociei, XII, 3, 25.
- Bandobene, regiune a Indiei pe Choaspes, XV, 1, 26.
- Barca, oraș al Cyrenaicei, XVII, 3, 20-21.
- Bargasa, oraș al Cariei, XIV, 2, 15.
- Bargosa, oraș al Indiei, XV, 1, 73.

- Bargylia, oraș al Cariei, XIII, 1, 59; XIV, 2, 20.
- Baris, sau Abaris, zeiță armeană, aceeași cu Azaris, XI, 14, 14.
- Basgoidariza, fortăreață, XII, 3, 28, în estul Pontului sau vestul Armeniei Mici.
- Basileios, rîu între Eufrat și Tigru, XVI, 1, 27.
- Basoropeda, regiune a Armeniei, XI, 14, 5.
- Bassus Caeciluis, cu 2 cohorte răscoală Apameea, XVI, 2, 10; aliații lui, XVI, 2, 10.
- Bata, sat și port la țărmlul Pontului, XI, 2, 14.
- Batieia, sau Myrina, XII, 8, 6; XIII, 1, 34; XIII, 3, 6.
- Baton, din Sinope, autor de *Persica*, XII, 3, 11.
- Battos, întemcietorul Cyrenei, XVII, 3, 21.
- Bebryci, traci, XII, 3, 3; XII, 3, 4; XII, 3, 27; XIII, 1, 8; XIV, 5, 23.
- Bellerophon(tes), regele solymilor; XII, 8, 5—6; XIII, 4, 16; XIV, 3, 10; Valul lui B, XIII, 4, 16.
- Belos, tatăl lui Thronios, templul lui la elymai, XVI, 1, 18; mormîntul lui, XVI, 1, 5.
- Berekynți, neam vechi frigian, XII, 8, 21; XIV, 5, 29; kerbesieni, XII, 8, 21.
- Berenice, fiica Salomei, XVI, 2, 46.
- Berenike, oraș al Cyrenaicei, XVII, 3, 20 și 21.
- Berenike, oraș egiptean, la Golful Arabic, XVI, 4, 5; XVII, 1, 45.
- Berenike, de lingă Sabai, oraș al Etiopiei în Golful Arabic, XVI, 4, 10.
- Bermion, munte al Macedoniei, XIV, 4, 28.
- Beroia, oraș al Syriei, XVI, 2, 7.
- Berytos, oraș fenician, XIV, 6, 3; XVI, 2, 18—19; XVI, 2, 22.
- Besbicos, insulă a Propontidei, XII, 8, 11.
- Bessos, pers, XI, 8, 8; XI, 11, 6; XV, 2, 10; ucigașul lui Darius III, XV, 1, 26.
- Bias, unul din cei șapte înțelepți, din Priene, XVI, 1, 12.
- Biasas, cuvînt paflagon în Capadocia, XII, 3, 25.
- Billaros, constructorul unci sferice la Sinope, XII, 3, 11.
- Bithyni, locuitori ai Bithyniei, traci, XII, 3, 2—3; bărbați celebri, XII, 3, 9; XII, 4, 9; regi bithyni, XII, 4, 2; hotarele lor, XII, 4, 4; XIV, 5, 23; V și XII, 3, 7; XII, 4, 10; XII, 5, 1; XII, 8, 1; XII, 8, 8; XII, 8, 10; XIV, 5, 23.
- Bithynia, regiune a Asiei, XII, 3, 1; XII, 3, 7; XII cap. 4; hotare, XII, 4, 4—5; XII, 4, 7—8; de la Heracleea la Chalkedon, XII, 3, 2; XII, 3, 9; XII, 3, 12; parte ocupată de galați, XII, 5, 1; cucerită de Mithridates Eupator, XII, 3, 40; eliberată de Pompeius, XII, 3, 1; adăugindu-i și Pontica, XII, 3, 6; Fimbria ucis în Bithynia, XIII, 1, 27; bărbați celebri din Bithynia, XII, 4, 9; V și XII, 8, 1; XIII, 4, 4; XVII, 3, 25.
- Bithynion, oraș al Bithyniei, XII, 4, 7.
- Bizanț, XII, 3, 2; XII, 4, 1; XII, 14, 8; XIII, 1, 6; XIV, 2, 14; XIV, 4, 22; locuitorii, XII, 3, 11; XII, 8, 11.
- Blaene, regiune a Paflagoniei, XII, 3, 40.
- Blaudos, oraș al Mysiei, XII, 6, 2.
- Blennuyii, și megabari, locuitori între Marea Roșie, Nil și Meroc, XVII, 1, 2; XVII, 1, 53.
- Blukion, fortăreață a tolistobogilor, XII, 6, 2.
- Bocchos, rege mauritan, XVII, 3, 7.
- Boethos, filosof din Sidon, XVI, 2, 24.
- Boethos, poet slab din Tars, XIV, 5, 14.

- Bogos, cel bătrîn, rege mauritan, XVII, 3, 5.
- Bogos, cel tînăr, rege mauritan, prieten cu Antonius, ucis de Agrippa, XVII, 3, 7.
- Boibeis, și Boibe, lac vecin cu Larisa Thesalici, XI, 4, 8; XI, 14, 12.
- Bolbitină, gură a Nilului, XVII, 1, 18.
- Bonones, fiul lui Phraates, IV, XVI, 1, 28.
- Boosura, promontoriu al Ciprului, XIV, 6, 3.
- Boreion, promontoriu al Cyrenai-
cei la Syrta Mare, XVII, 3, 20.
- Borrarna, fortăreață în Liban, a
iturailor, XVI, 2, 18.
- Borsippa, oraș al Babyloniei, XVI,
1, 7.
- Borsippeni, sectă a astronomilor
chaldeeni, XVI, 1, 6.
- Borysthenes, rîu scitic, XI, 2, 9;
XII, 3, 21.
- Bosforul Cimmerician, XI, 2, 1;
XI, 2, 5; XI, 2, 7—8; XI, 2, 10;
XI, 2, 12—13; XI, 5, 8; XII,
3, 14; XII, 3, 26; XIII, 4, 3.
- Bosforul Mysian, același cu Bosforul
Thracic, XII, 4, 8.
- Bosporani, XI, 2, 10; XI, 2, 11;
XVI, 2, 39.
- Botrys, loc fortificat sub Liban,
XVI, 2, 18.
- Boxos, pers, XVI, 4, 20.
- Brahmani, filosofi infieni, XV, 1,
59; XV, 1, 61 și 63—65; XV,
1, 66 și urm.
- Branhizi, preoți la Didyme, XI,
11, 4; XIV, 1, 5; XVII, 1, 43.
- Branchos, preotul din fruntea tem-
plului din Didyme, XIV, 1, 5.
- Briseis, XIII, 1, 7.
- Briula, sat al Cariei, XIV, 2, 47.
- Brygi, frigieni, XII, 3, 20.
- Bubastită, nomă egipteană, XVII,
1, 27.
- Bubastos, oraș egiptean, XVII, 1,
27.
- Bubon, unul din orașele tetrapo-
lisului Kybiratis, XIII, 4, 17.
- Bucefal, calul lui Alexandru cel
Mare, XV, 1, 29.
- Bucolonpolis, sau Orașul boarilor,
din Egipt, XVI, 2, 27.
- Bukephalia, oraș indian, XV, 1, 29.
- Burebista sau Boerebista, regele
dacilor, XVI, 2, 39.
- Busiris, rege egiptean legendar,
XVII, 1, 19.
- Busiris, oraș în Delta Nilului, XVII,
1, 19.
- Busirită, nomă a Egiptului, XVII,
1, 19.
- Butica, lac în regiunea Deltei
Nilului, XVII, 1, 18.
- Butos, oraș egiptean în Deltă,
XVII, 1, 18.
- Byblos, oraș fenician, XVI, 2, 18.
- Byblos, capitala Kinyriei în Egipt,
XVI, 2, 18.
- Byrebista v. Burebista.
- Byrsa, cetățuia Carthaginei, XVII,
3, 14, și 15.
- Byzeri, locuitori mai sus de Tra-
pezunt, XII, 3, 18.
- C
- Cabali, XIII, 4, 16.
- Cabalis, regiune a Frigiei, XIII,
4, 14 și 15; XIII, 4, 17; locui-
torii, XIII, 4, 16.
- Caballa, oraș armean, XI, 14, 9.
- Cabeira, oraș în Pont, XII, 3,
30—31.
- Cadena, orașel în Cappadocia, XII,
2, 6.
- Cadme, oraș același cu Priene, XIV,
1, 12.
- Cadmos, munte al Frigiei, XII, 8,
16.
- Cadmos, ru ce izvorăște din muntele
omonim al Frigiei, XII, 8, 16.
- Cadmus, șeful fenicienilor sosiți
în Beoția, XIV, 5, 28.
- Cadoi, oraș în Frigia Epictetă, XII,
8, 12.
- Caduși, neam nomad și tîlhar, XI,
7, 1; XI, 8, 1; XI, 8, 8; XI,
13, 3—4; XI, 13, 6.

- Caesar, C. Iulius „Divinul“, XIII, 1, 27; XIII, 4, 3; XIV, 1, 37 și 42; XIV, 2, 15 și 19; XIV, 5, 14; XVII, 1, 6; XVII, 1, 11; XVII, 3, 7; XVII, 3, 12 și 15.
- Caesarea, anterior Iol, oraș al massaisylilor în Libya, XVII, 3, 12.
- Caicos, riu al Mysiei, XII, 8, 3; XII, 8, 12; XIII, 1, 2-3; XIII, 1, 51; XIII, 1, 67-68; XIII, 1, 69-70; XIII, 4, 2; XV, 1, 16.
- Caini, neam trac cu regele Diegulis, XIII, 4, 2.
- Cainon, loc în Pont, XII, 3, 31.
- Calachene, regiune a Assyriei, XI, 4, 8; XI, 14, 12; XVI, 1, 1.
- Calanos, filosof indian, XV, 1, 4; XV, 1, 64; XV, 1, 66; XV, 1, 68.
- Calbis, riu pe țărmul continental al rodienilor, XIV, 2, 2.
- Calchas, profetul, XII, 7, 3; XIV, 1, 27; XIV, 5, 3; XIV, 5, 16.
- Cale Pauke, sau „Pinul Frumos” în Troada, XIII, 1, 44.
- Callatis, Mangalia de azi, XII, 3, 6.
- Callias, din Lesbos, XIII, 2, 4.
- Callicolone, mormint aproape de Simois la Troia, XIII, 1, 35.
- Callimah, poetul, XIV, 1, 18; XIV, 2, 16; XVII, 1, 28; XVII, 3, 21 și 22.
- Callinicos, v. Seleucos.
- Callinos, poetul elegiac, XIII, 1, 48; XIII, 4, 8; XIV, 1, 4; XIV, 1, 40; XIV, 4, 3.
- Callipizi, sciți, XII, 3, 21.
- Callipolis, oraș în Chersonesul Thracic, XIII, 1, 18.
- Callisthe, primul nume al insulei Thera din Marea Egee, XVII, 3, 21.
- Callisthenes, istoriograf, XI, 11, 4; XI, 14, 13; XII, 3, 5; XIII, 1, 13; XIII, 1, 27; XIII, 4, 6 și 8; XIV, 1, 7; XIV, 4, 1; XIV, 5, 28; XVII, 1, 5; XVII, 1, 43.
- Callydion, fortăreață a Mysiei, XII, 8, 9.
- Calpas, riu al Bithyniei, XII, 3, 7.
- Calybonian, vin syrian, XV, 3, 22.
- Calycadnos, riu al Ciliciei, XIII, 4, 6; XIV, 5, 4-5.
- Calydna, insulă, aceeași cu Tenedos după unii, XIII, 1, 46.
- Calydnai, insulițe lângă Tenedos, XIII, 1, 46.
- Calynda, oraș pe țărmul continental al Rodosului, XIV, 2, 2.
- Cambyses, rege pers, XV, 3, 24; XVII, 1, 5; XVII, 1, 27; XVII, 1, 46; XVII, 1, 54.
- Cambysene, regiune nordică a Armeniei, XI, 4, 1 și 5; XI, 14, 4.
- Cameiros, oraș în Rodos, XIV, 2, 6; XIV, 2, 8; XIV, 2, 12.
- Camisa, fortăreață în regiunea Camisena, Asia Mică, XII, 3, 37.
- Camisene, regiune în Asia Mică, între Pont, Armenia Minor și Laviansene, XII, 3, 37; aici, izvoarele fluviului Halys, XII, 3, 12; v și XI, 14, 4.
- Canai, orașel în Eolida, XIII, 1, 68.
- Canafia, regiunea orașului Canai în Eolida, XIII, 1, 68.
- Cananites, poreclă purtată de Athenodoros din Tars, XIV, 5, 14.
- Candake, regină a Egiptului, XVII, 1, 54.
- Cane și Canai, promontoriu al Eolidei, XIII, 1, 2; XIII, 1, 6; XIII, 1, 51; XIII, 1, 68; XIII, 2, 1-2.
- Canidius, XI, 3, 5.
- Canobică, gură a Nilului, aceeași cu gura Heracleotică, XVII, 1, 2; XVII, 1, 4; XVII, 1, 16 și 18.
- Canobică, „Poarta Canobică”, un canal al Egiptului, XVII, 1, 16 și 18.
- Canobică, poartă a Alexandriei, XVII, 1, 10; XVII, 1, 16.
- Canobism, fel de viață plin de distracții pe gura Canobică a Nilului, XVII, 1, 16.
- Canobos, cîrmaciul lui Menelaos, XVII, 1, 17.

- Canobos, oraș al Egiptului, XIV, 3, 8; XVII, 1, 4; XVII, 1, 16—18.
- Cantabri, XVII, 1, 54.
- Cantharion, promontoriu al insulei Samos, XIV, 1, 19.
- Capitoliu, colină a Romei, XII, 3, 31; XIV, 1, 14.
- Cappadocia, regiune a Asiei Mici, XI, 1, 7; XI, 12, 2 și 4; XI, 13, 8; XI, 14, 1; XI, 14, 15; XII, 1, 1—2 și 4; XII, 2, 1; XII, 2, 3; XII, 2, 5; XII, 2, 7; XII, 2, 9—11; XII, 3, 12—13; XII, 3, 25; XII, 3, 32; XII, 3, 39; XII, 3, 42; XII, 5, 2 și 4; XII, 6, 1; XIV, 2, 29; XIV, 5, 24 și 27; XV, 3, 15; XVI, 1, 13.
- Cappadocieni, locuitori Cappadocii, XI, 1, 4; XI, 8, 4; XI, 12, 2—3; XI, 14, 2; XII, 1, 2—3; XII, 2, 1; XII, 2, 5; XII, 2, 8; XII, 2, 11; XII, 3, 2; XII, 3, 5; XII, 3, 8—9; XII, 3, 14; XII, 3, 25; XII, 3, 27; XII, 6, 1; XIV, 1, 38; XIV, 2, 29; XIV, 5, 1; XIV, 5, 23—24; XIV, 5, 27; XVI, 1, 2; XVII, 1, 11.
- Capria, mlaștină a Pamphylii, XIV, 4, 1.
- Capros, riu al Assyrii, XVI, 1, 4.
- Capros, riu al Frigiei Mari, XII, 8, 16.
- Capsa, oraș al Numidiei, XVII, 3, 12.
- Capyai, localitate în Arcadia, XIII, 1, 53.
- Capys, eponimul localității arcaiene Capyai, XIII, 1, 53.
- Caralis, lac al Lycaoniei, XII, 6, 1.
- Carambis, promontoriu al Paflagoniei, XI, 2, 14; XII, 3, 10—11.
- Carana, oraș în Pont, XII, 3, 37.
- Caranitis, regiune în Pont, XI, 14, 5; XII, 3, 37.
- Carcathiokertă, capitala lui Sophenes, XI, 14, 2.
- Cardaci, perși, XV, 3, 18.
- Carduci, aceiași cu gordyali, XVI, 1, 24.
- Carenitis, regiune a Armeniei, XI, 14, 5.
- Caresene, regiune a Troadei, XIII, 1, 44; XIII, 1, 45.
- Caresos, riu al Troadei, XII, 3, 27; XIII, 1, 44—45.
- Caresos, oraș al Troadei, XIII, 1, 45.
- Caria, regiune a Asiei, XI, 12, 2; XII, 3, 40; XII, 7, 2; XIII, 1, 58—59; XIII, 4, 15; XIV, 1, 1—3; XIV, 1, 8; XIV, 2, 1—XIV, 2, 29.
- Carieni, XII, 1, 3; XII, 8, 5 și 7; XIII, 1, 58—59; XIII, 4, 12 și 14; XIV, 1, 1—3; XIV, 1, 15; XIV, 1, 21; XIV, 1, 38; XIV, 1, 42; XIV, 2, 1; XIV, 2, 3; XIV, 2, 14; XIV, 2, 17; XIV, 2, 23—XIV, 2, 28; XIV, 3, 3.
- Cariatai, oraș al Bactrianei, XI, 11, 14.
- Carmalas, riu al Cataoniei, XII, 2, 6; al Sargarausenei, XII, 2, 6; barat la Herpa, XII, 2, 8.
- Carmania, regiune a Asiei Mici, XI, 10, 1; XV, 1, 58; XV, 2, 1; XV, 2, 5; XV, 2, 7—9; XV, 2, 11; XV, 2, 14; XV, 3, 1; XV, 3, 6; XVI, 1, 5; XVI, 1, 17; XVI, 3, 2.
- Carmelos, munte pe coasta Feniciei, XVI, 2, 27—28.
- Carmylessos, oraș al Lycicii, XIV, 3, 5.
- Carna sau Carnana, oraș al Arabicii, XVI, 4, 2.
- Carneades, Cyreneul, filosof academic, XVII, 3, 22.
- Carnos, stațiune navală a aradeilor, XVI, 2, 12.
- Carpasia, oraș al Cyprului, XIV, 6, 3.
- Carpasiai, insule lângă Cypru, XIV, 6, 3.
- Carrhai, oraș al Mygdoniei, XVI, 1, 23.
- Carta, oraș al Hyrcaniei, XI, 7, 2.

- Carthagina, oraș al Libyei în Syrta Mare, XIV, 5, 2; XVII, 3, 10; XVII, 3, 13-16; XVII, 3, 18-20.
- Carthaginezi, XII, 8, 11; XVII, 1, 19; XVII, 3, 1; XVII, 3, 13-16; XVII, 3, 18; XVII, 3, 20; regiunea lor, Carchedonia, XVII, 3, 12.
- Carthagina Nouă, oraș al Hispaniei, XVII, 3, 6.
- Carura, sat la hotarul Frigiei cu Caria, XII, 8, 16-17 și 20; XIII, 4, 15; XIV, 2, 29.
- Caryanda, port și insulă a Cariei, XIV, 2, 20.
- Casandra, XIII, 1, 40.
- Casiana, fortăreață a Syriei pe teritoriul Apameei, XVI, 2, 10.
- Casion, munte în Coile Syria, XVI, 1, 12; XVI, 2, 5; XVI, 2, 8.
- Casion, munte aproape de Pelusion, Egipt, XVI, 1, 12; XVI, 2, 26; XVI, 2, 28 și 32.
- Caspiana, regiune a albanilor, XI, 4, 5; XI, 14, 5.
- Caspica, v. Marea Caspică.
- Caspieni, populație vecină cu Marea Caspică, între albanii și vitii, XI, 2, 15; XI, 4, 5; XI, 5, 8; XI, 8, 8; XI, 11, 3; XI, 11, 8.
- Caspion, munte, același cu Strobilos al lui Arrian, XI, 8, 9. Poate același cu un masiv din Caucazi, XI, 2, 15.
- Caspion, nume dat de localnici muntelui Caucaz, XI, 2, 15.
- Cassius asediază Seleucia, XVI, 2, 9.
- Castabala, oraș al Ciliciei, XII, 1, 4; XII, 2, 7.
- Castel Nou, în Pont, XII, 3, 31.
- Castor Saocondarios, ginerele lui Deiotaros, XII, 5, 3.
- Castor, tatăl lui Deiotaros, XII, 3, 41.
- Casystes, port al Ioniei sub muntele Carycon, XIV, 1, 32.
- Catabathmos, trecătoare montană la hotarul dintre Cyrenaica și Egipt, XVII, 1, 5; XVII, 1, 13; XVII, 3, 1; XVII, 3, 22.
- Catakecaumenc, sau „Pîrjolita” sau „Regiunea bîntuită de arșiță”, în Asia Mică, în Mysia sau Maeonia, XII, 8, 12; XII, 8, 18 și 19; XIII, 4, 11; XIV, 1, 15.
- Catanaia, regiune a Catanei în Sicilia, XII, 4, 11.
- Cataon, epitet al lui Apollon, templul lui, XII, 2, 6.
- Cataoni, locuitorii Cataoniei, în Cappadocia, XI, 14, 5; XII, 1, 2; XII, 2, 3-4; XII, 2, 6; XIV, 5, 24.
- Catania, XII, 1, 2; XII, 1, 4; XII, 2, 2; XII, 2, 4; XIV, 5, 16.
- Cataractă, a Nilului, XVII, 1, 3; XVII, 1, 49; a Eufratului, XVI, 1, 9.
- Catarhactes, rîu al Pamphylicii, XIV, 4, 1.
- Catennei, locuitorii ai Pisidiei, XII, 7, 1.
- Cathaia, regiune a Indiei, XV, 1, 30.
- Cato Marcus, XI, 9, 1; XIV, 5, 14; XIV, 6, 6; XVII, 3, 20.
- Catocas, porecla retorului Menipp, XIV, 2, 25.
- Cattabani, neam indian la strimtoarele Golfului Arabic, XVI, 4, 2.
- Cattabania, XVI, 4, 4.
- Caucaz, munții Caucaz, XI, 2, 1-2; XI, 2, 12; XI, 2, 14-16; XI, 2, 19; XI, 3, 2; XI, 3, 5; XI, 4, 1; XI, 5, 1; XI, 5, 5; XI, 5, 6-8; XI, 11, 8; XI, 14, 1; XV, 1, 8.
- Caucazi, aceiași cu Paropamisos (sistemul Himalaia), XI, 5, 5; XI, 5, 8; XI, 8, 1; XV, 1, 11-13; XV, 1, 56; XV, 2, 9.
- Cauconi, ai Elidei, XII, 3, 9; XII, 8, 4.
- Cauconi, populație a Paflagoniei, XII, 3, 2; XII, 3, 4-5; XIV, 5, 23; XIV, 5, 28.
- Cauos, oraș pe țărmul continental al Rodosului, XIV, 2, 2-3; locuitorii, XIV, 2, 3.

- Caustrios, crou, XIV, 2, 45.
- Caustros, riu al Ioniei, XII, 3, 4; XIII, 4, 7; XIV, 1, 26; XIV, 2, 45; XV, 1, 16; cîmpia Caustrolui în Lydia, XIII, 3, 2; XIII, 4, 5 și 7; XIII, 4, 13; XV, 1, 6.
- Chaalla, sat în Arabia, XVI, 4, 24.
- Chaarene, regiune sub părți aproape de India, XV, 2, 11.
- Chabraca, fortăreață în regiunea Sidene a Pontului, XII, 3, 16.
- Chabrias, satul lui ... în Egipt, XVII, 1, 22; „valul” lui ..., XVI, 2, 33.
- Chairemon, preot diospolitian arogant, XVII, 1, 29.
- Chaldei, neam în Babylonia, XVI, 1, 6 și 8; XVI, 3, 1 și 3; XVI, 4, 1.
- Chaldei, aceiași cu Chalybii, în Pont, XII, 3, 18–20; XII, 3, 28–29. V. și Chalybi.
- Chaldei, filosofi babilonieni, XVI, 1, 6; XVI, 2, 39; XVII, 1, 29.
- Chalkedon, oraș al Bithyniei, XII, 3, 2; XII, 3, 7; XII, 3, 11 și 17; XII, 4, 2; XIII, 1, 55.
- Chalketor(es) oraș al Cariei, XIV, 1, 8; XIV, 2, 22.
- Chalkia, insulă în Marea Carpathică, XIV, 2, 12.
- Chalkideis, loc în Ionia, XIV, 1, 31.
- Chalkidike, regiune a Syriei, XVI, 2, 11.
- Chalkis, oraș al Syriei, XVI, 2, 10; XVI, 2, 18.
- Chalonitis, regiune a Assyriei, XI, 14, 8; XVI, 1, 1.
- Chalybe, oraș în Pont, XII, 3, 20 și 23. V. și Alybe.
- Chalybi, aceiași cu chaldeii pontici, XI, 14, 5; XII, 3, 19–20; XIV, 5, 24.
- Chamaikoiti, populație „care se culcă pe jos”, la nord de Caucaz, XI, 5, 7.
- Chamamene, prefectură a Cappadociei, XII, 1, 4; XII, 2, 10.
- Chanes, riu al Iberiei sau al Armeniei, XI, 3, 2.
- Charadrus, fortăreață în Cilicia, XIV, 5, 3.
- Charax, loc la Syrta Mare, XVII, 3, 20.
- Charaxos, fratele poetesei Safo, XVII, 1, 33.
- Chares, din Lindos, sculptor, autor al colosului din Rodos reprezentînd Soarele, XIV, 2, 5.
- Chares, riu al Pontului, XI, 2, 18.
- Charimortos, columna sau altarul lui pe țărmul Etiopiei, XVI, 4, 15.
- Charmothas, port al Arabiei la Golful Arabic, XVI, 4, 18.
- Charon, istoriograf din Lampsacos, XIII, 1, 4; XIII, 1, 19.
- Charonion, aproape de satul Thymbriion al Cariei; la pl. Charonia, XII, 8, 17; XIV, 1, 11; XIV, 1, 44.
- Chatramotiți neam al Arabiei Fericite, XVI, 4, 2 și 4.
- Chatramotitis, XVI, 4, 4.
- Chaulotai, XVI, 4, 2.
- Chazene, pămînt al Assyriei, XVI, 1, 1.
- Cheirocrates, arhitect, XIV, 1, 23.
- Chelidonia, oraș al Frigiei, XIV, 2, 29.
- Chelidoniai, trei insule la țărmul Lyciei și Pamfyliei, XI, 12, 2; XIV, 2, 1; XIV, 3, 8; XIV, 5, 22; XIV, 6, 2.
- Chelonatas, promontoriu al Elidei, XVII, 3, 20.
- Chelonophagi, „mîncători de broaște țestoase”, neam de etiopieni, XVI, 4, 14.
- Chersiphron, primul arhitect al templului Artemidei din Ephes, XIV, 1, 22.
- Chersonesos, alt nume al Apameei din Syria, XVI, 2, 10.
- Chersonesos, al Cretei, XVII, 3, 22.
- Chersonesos, oraș în Chersonesul Tauric, XII, 3, 6.
- Chersones, egiptean, fortăreață aproape de Alexandria, XVII, 1, 14.

- Chersones, Sinopei, XII, 3, 11; în Teos, XIV, 1, 30.
- Chersones, Thracic, XIII, 1, 18; XIII, 1, 22; XIII, 1, 28.
- Chersonesos, cel mare, loc pe țărmul Cyrenaicci, XVII, 3, 22.
- Chersonesos, fortăreață pe țărmul Libyei, XVII, 1, 14.
- Chersonesul Tauric sau Scitic XII, 3, 6.
- Chiliocomon, cîmpie în Pont în apropierea Amaseiei, XII, 3, 39.
- Chimaira, vale a Lyciei, XIV, 3, 5 și 7.
- Chios, insulă, aceeași cu Pityussa, XIII, 1, 18; XIII, 1, 41; XIV, 1, 3; XIV, 1, 15; XIV, 1, 35; XIV, 1, 61; locuitorii, XIII, 3, 3; XIV, 1, 33; XIV, 1, 35; XIV, 1, 61.
- Chirocrates, v. Dinocrates.
- Choarene, aceeași cu Chorene, XV, 2, 11.
- Choaspes, rîu al Indiei, afluent al râului Cophes, XV, 1, 26.
- Choaspes, rîu persan, XV, 3, 4.
- Choinikides, peșteri lângă Sinope în Pont, XII, 3, 11.
- Choirilos, poet tragic, XIV, 5, 9.
- Chonia, regiunea a Italiei, XIV, 2, 10.
- Chorasmii, neam de-al sacailor, XI, 9, 8.
- Chordiraza, oraș situat probabil între Edessa și Samosata XVI, 1, 23.
- Chorene, parte a Mediei apoi a Partiei, XI, 9, 1.
- Chorzene, regiune nordică a Armeniei, XI, 14, 4; XI, 14, 5.
- Chrysa, oraș al Troadei, veche, XIII, 1, 47-48; XIII, 1, 61-65; nouă, XIII, 1, 47; XIII, 1, 62-63.
- Chrysaoric, v. Sistemul Chrysaoric.
- Chryseis, eroină troiană capturată de greci în orașul Chryse din Thebe, XIII, 1, 7; XIII, 1, 61.
- Chryssippos, filosoful stoic din Soloi, XIII, 1, 57; XIV, 5, 8.
- Chryssopolis, sat în Bithynia, XII, 4, 2.
- Chrysorrhoas, rîu în Colesyria, XVI, 2, 16.
- Chytrion, localitate în Ionia, în apropiere de Clazomenai, XIV, I, 36.
- Cicero, despre retorul Menipp, XIV, 2, 25; despre Egipt, XVII, 1, 13.
- Cilicia, XIV, 1, 27; XIV, 4, 3 și 6; XIV, 5, 1-2; XIV, 5, 6-8; XIV, 5, 18-20; Aspră sau Tracheia, XIV, 4, 2; XIV, 5, 1-2; XIV, 5, 6 și 8; XIV, 5, 10; XIV, 6, 1-3.
- Cilicia, una din prefecturile Cappadociei, XII, 1, 4; XII, 2, 9.
- Cilician, v. Porțile Ciliciene; Tarus Cilician; Marea Ciliciană; Țărmul Cilician.
- Cilicieni, homerici, în Troada, XII, 8, 4; XIII, 1, 7; XIII, 1, 49; XIII, 1, 51; XIII, 1, 58; XIII, 1, 60; XIII, 1, 63; XIII, 1, 70; XIII, 3, 1-2, XIII, 4, 6; XIV, 4, 1; XIV, 4, 21; XIV, 4, 23-24; cilicienii Ciliciei, XI, 1, 4; XII, 2, 8; XII, 6, 3-4; XII, 8, 4; XIV, 5, 2-3; XIV, 5, 19 și 21; XIV, 6, 6; XVI, 1, 1. V. și XII, 2, 2 și 4; XII, 6, 1; XII, 7, 3; XIV, 3, 1-2; XIV, 5, 3-4; XVI, 2, 14.
- Cimmerieni, aceiași cu cimbrii, XI, 2, 5; XI, 2, 8; XI, 8, 4; XII, 3, 8; XII, 3, 24; XII, 3, 26; XII, 8, 7; XIII, 4, 8; XIV, 1, 40.
- Cîmpia Tabenă, XIII, 4, 13.
- Cîmpia Troiană, XIII, 1, 24; XIII, 1, 33-36; XIII, 3, 6.
- Cîmpul lui Cyrus, în Lydia, XIII, 4, 5; XIII, 4, 13.
- Cîmpul Thebei, în Troada, XIII, 1, 8; XIV, 5, 28.
- Cipru, insulă, XIV, 6, 1-6; XVII, 1, 5.
- Clarios, epitet al lui Apollon, cinstit la sanctuarul și oracolul din Colophon, XIV, I, 27.
- Claros, oraș al Ionei, XIV, 1, 27; XIV, 4, 3.

- Claudius (P) Pulcher, tribun al plebei, trimis să cucerească Ciprul, XIV, 6, 6.
- Clazomenai, oraș al Ioniei, XIV, 1, 3; XIV, 1, 36; locuitorii, XI, 2, 4; XIV, 1, 31; XIV, 1, 36.
- Cleanactizi, tirani în Mitylene, XIII, 2, 3.
- Cleandria, loc în Troada, lângă Gordos, XIII, 1, 44.
- Cleanthes, filosof stoic, XIII, 1, 57.
- Cleides, două insule în apropiere de Cipru, XIV, 6, 2-4.
- Cleitarchos, istoriograf, despre Alexandru și o amazoană, XI, 5, 4; despre fastul indian, XV, 1, 69; V. și XI, 1, 5.
- Cleobulos, unul din cei șapte înțelepți, originar din Lindos, XIV, 2, 11.
- Cleochares, sau Cleophanes, retor din Myrlea, XII, 4, 9.
- Cleomachos, pugil din Magnesia, XIV, 1, 41.
- Cleon, șef de tîihari, XII, 8, 8-9.
- Cleopatra, regina Egiptului, XII, 3, 34; XIV, 5, 3; XIV, 5, 6; XIV, 5, 10; XIV, 6, 6; XVII, 1, 10-11; XVII, 3, 7.
- Cleopatra, Selene, XVI, 2, 3.
- Cleopatris, oraș vecin cu Arsinoe, în Egipt, XVI, 4, 23; XVII, 1, 25-26.
- Cleophanes, retor, același cu Cleochares, XII, 4, 9.
- Cleues, fiul lui Doros, personaj legendar, XIII, 1, 3.
- Climax, munte între râurile Lycos și Adonis, XVI, 2, 19.
- Climax, munte în Lycia, XIV, 3, 9.
- Cnidus, oraș al Cariei, XIV, 1, 15; XIV, 2, 6; XIV, 2, 15; XVII, 1, 6; XVIII, 1, 30.
- Cnopos, fiul lui Codros, întemeietorul Erythrei, XIV, 1, 3.
- Cnuphis, zeu egiptean, cu templu în insula Elephantine, XVII, 1, 48.
- Cobialos, XII, 3, 10.
- Codros, fiul lui Melanthos, personaj legendar, XIII, 1, 44; XIV, 1, 3; XIV, 2, 6.
- Coilesyria, Syria sau Syria depreșionară, XVI, 2, 4; XVI, 2, 16; XVI, 2, 21; XVI, 3, 1. V. și Syria.
- Colchici, munți, XI, 14, 1.
- Colchida, regiune la Pontul Euxin, XI, 1, 5; XI, 2, 1; XI, 2, 14; XI, 2, 15-18; XI, 3, 2 și 4; XII, 3, 18; XII, 3, 28.
- Colchidieni, XI, 2, 14; XI, 2, 17-18; XI, 4, 8; XI, 5, 6.
- Coliaci, populație la capătul Indiei, v. Coniaci.
- Coloanele lui Heracles, Gibraltarul, XVII, 3, 6.
- Colobi, etiopieni mutilați, XVI, 4, 10; XVI, 4, 13.
- Coloe, lac, același cu Gygaia, XIII, 4, 5; XIII, 4, 7 V. și Gygaia.
- Coloe, epitet al Artemidei, V. Artemis.
- Colonai, localitate pe teritoriul Erythreei, XIII, 1, 19.
- Colonai, localitate în Focida, XIII, 1, 19.
- Colonai, colonie milesiană pe teritoriul orașului Lampsacos, XIII, 1, 19.
- Colonai, localitate a Thesaliei, XIII, 1, 19.
- Colonai, oraș al Troadei la mare, XIII, 1, 19; XIII, 1, 46-47; XIII, 1, 62.
- Colophon, oraș al Ioniei, XIV, 1, 3-4; XIV, 1, 27; XIV, 1, 28-29.
- Colossai, oraș al Frigiei Mari, XII, 8, 13; locuitorii, XII, 8, 16.
- Columna sau Altarul Leului, în regiunea etiopică în afara Golfului Arabic, XVI, 4, 15.
- Comana, oraș în Cappadocia superioară, XI, 12, 2; XII, 2, 3 și 5; XII, 3, 32-33.
- Comana, oraș în Pont, XII, 3, 15; XII, 3, 33-37; XII, 8, 9; XVII, 1, 11.

- Comisene, provincie a Armeniei Mari, XI, 14, 4.
- Comisene, parte a Mediei, apoi a Parției, XI, 9, 1.
- Commagene, parte a Syriei, apoi provincie, XI, 12, 2-3; XI, 14, 1; XII, 2, 1; XIV, 1, 29; XVI, 1, 22; XVI, 1, 23; XVI, 2, 3; XVI, 2, 8.
- Coniaci, neam de indieni, XV, 1, 11; XV, 1, 14. Aceiași cu coliacii.
- Conisalos, zeu atic asemănător cu Priap, XIII, 1, 12.
- Conon, altarele lui pe țărmul trogloditic în Golful Arabic, XVI, 4, 9.
- Cophes, riu al Indiei, XV, 1, 26-27.
- Copratas, riu al Susianeii cu revărsarea în Golful Persic, XV, 3, 6.
- Coptos, oraș egiptean și arab, XVI, 4, 24; XVII, 1, 44-45.
- Corakesion, munte cilician, XIV, 4, 2; XIV, 5, 2-3.
- Corakion, munte ionian între Colophon și Lebedos, XIV, 1, 29.
- Corakios, regiunea lui ... în Troglodytica Etiopiei, XVI, 4, 9.
- Coralis, mlaștină a Lycaoniei, XII, 6, 1.
- Coraos, castelul și locul de vânătoare al lui Coraos, la portul Melinos în Golful Arabic, XVI, 4, 9.
- Corassiai, insule în Marea Egee, XIV, 1, 13.
- Corbiana, regiune a Elynaei, XVI, 1, 18.
- Core, zeița Persephona, XIV, 1, 44.
- Coressos, munte lângă Ephes, XIV, 1, 4; XIV, 1, 21.
- Corint, oraș grec în istmul de Corint, XII, 3, 36; XIII, 1, 12; XVII, 3, 15.
- Coriscos, din Skepsis, tatăl aristotelicului Neleus, XIII, 1, 54.
- Cornelius Gallus, prefect al Egiptului numit de Caesar, XVII, 1, 53.
- Cornopion, v. Heracles.
- Corocondame, sat al Asiei aproape de gura Bosforului Cimmerian, XI, 2, 8-9; XI, 2, 14.
- Corocondamitis, lac lângă orașul Corocondame, XI, 2, 9-10.
- Coropassos, sat al Lycaoniei la hotarul Cappadociei, XII, 6, 1; XIV, 2, 29.
- Coros, numele vechi al râului Kyros, în Iberia, XI, 3, 2.
- Corsica, XIV, 2, 10; XVII, 3, 25.
- Corsura, insulă și oraș la gura Golfului Carthaginei, XVII, 3, 16.
- Corycos, promontoriu al Cretei, XVII, 3, 22; promontoriu al Ciliciei, XIV, 5, 5 și 6.
- Corycos, munte și promontoriu al Ioniei, XIV, 1, 32.
- Corycos, oraș al Lyciei, XIV, 4, 1; XIV, 5, 6.
- Corycos, țărm al Lyciei, XIV, 6, 3.
- Corycos, fortăreață a Pamphyliei, XIV, 5, 7.
- Corykian, tâlhar cilician în muntele Corycos, XIV, 1, 32.
- Corykion, peșteră a Ciliciei, XIII, 4, 6; XIV, 5, 5; XIV, 6, 3.
- Coryphantis, sat al mitylenienilor, XIII, 1, 51.
- Cos, insulă a Mării Icarice, XII, 8, 6; XIV, 1, 15; XIV, 2, 6; XIV, 2, 6 și 10; XIV, 2, 18-19.
- Coskinia, sat al Cariei, XIII, 1, 10; XIV, 2, 47.
- Cossai, neam de tâlhari lângă elymai, XI, 12, 4; XI, 13, 6; XVI, 1, 11 și 13; XVI, 1, 17-18. V. și Munții Cossai.
- Cossaia, regiune a Asiei vecină cu Persida, XVI, 1, 13; XVI, 1, 17.
- Cossura, insulă la coasta Libyei, XVII, 3, 16; aceeași cu Corsura.
- Cossura, oraș în insula Cessura, XVII, 3, 16; aceeași cu Corsura.
- Cossuros, insulă, aceeași cu Cossura, XVII, 3, 16.
- Cotes, promontoriu al Mauritaniei, XVII, 3, 2; XVII, 3, 6.
- Cothon, insuliță în apropiere de Carthagina, XVII, 3, 14-15.
- Cotiaion, oraș al Frigiei Epictete, XII, 8, 12.
- Cotylos, colină a Idei în Troada, XIII, 1, 43.

- Cotyoros, sau Cotyora, oraș al Pontului, XII, 3, 17.
- Cotys, principe al sapailor, XII, 3, 29.
- Cragos, stîncă a Ciliciei, XIV, 5, 3.
- Cragos, oraș al Lyciei, XIV, 3, 5.
- Cragos, stîncă a Ciliciei, XIV, 5, 3.
- Crambusa, insulă lângă Cilicia, XIV, 5, 5.
- Crambusa, insulă lângă țărmlu Lyciei, XIV, 3, 8.
- Crassus M., triumvir, XVI, 1, 23 și 28.
- Crassus P., consul roman, în războiul contra lui Aristonicos, a căzut lângă Leucaia, XIV, 1, 38.
- Crateros, trimisul lui Alexandru înainte sa în Orient, XV, 1, 35; XV, 2, 4-5; XV, 2, 11.
- Crates, din Mallos, în Syria, XIII, 1, 55; XIV, 5, 16.
- Cratippos, fiii săi au oropsit pe locuitorii orașului Tralles în războiul mithridatic, XIV, 1, 42.
- Cremaste, v. Larissa Cremaste.
- Cremna, fortăreață a Pisidiei, XII, 6, 4-5; XII, 7, 2.
- Crocophagi, etiopieni, XVI, 4, 9; XVI, 4, 13 și 14.
- Creophylos, din Samos, personaj semilegendar, contemporan și prieten cu Homer, XIV, 1, 18.
- Creta, insulă în sud-estul Mediteranei, XII, 8, 5; XIII, 1, 48; XIV, 2, 3 și 6; XIV, 2, 7; XIV, 3, 10; XVII, 3, 21-22; locuitorii, cretani, XII, 3, 4; XII, 8, 5; XIV, 1, 11; XV, 1, 34.
- Crinagoras, retor din Mytilene, XIII, 2, 3.
- Criumetopon, promontoriu al Cretei, XVII, 3, 21; promontoriu al Chersonesului Tauric, XI, 2, 14; XII, 3, 10.
- Crobialos, v. Aigialos.
- Crocodelonopolis, același cu Arsinoe, oraș al Egiptului de jos, XVII, 1, 38.
- Crocodelonopolis, oraș maritim fenician, sau în Iudeea, XVI, 2, 27.
- Crocodelonopolis, oraș în Thebaida Egiptului, XVII, 1, 47.
- Croesus, regele Lydiei, XII, 1, 3; XII, 4, 3; XIII, 1, 25; XIII, 1, 42; XIII, 4, 5 și 8; XIV, 1, 21; XIV, 5, 28; XV, 3, 23.
- Crommyon, promontoriu al Ciprului, XIV, 5, 3; XIV, 6, 3.
- Cromna, sat cu populația transferată în Amastris, XII, 3, 5; XII, 3, 10.
- Cronos, Saturn, XIV, 2, 7.
- Crouos, porecla a doi bărbați, v. Apollonios și Diodoros.
- Ctesias, din Cnidos, XI, 7, 3; XIV, 2, 15; XV, 1, 12; XVI, 4, 20; XVI, 4, 27.
- Ctesiphon, sat lângă Seleucia, XVI, 1, 16.
- Culupene, regiune în Pont, lângă Armenia, XII, 3, 37.
- Cureți, XIV, 1, 20.
- Curias, promontoriu al Ciprului, XIV, 6, 3.
- Curion, oraș în Cipru, XIV, 6, 3.
- Cyrenaica, XVII, 1, 5 și 13; XVII, 1, 44; XVII, 3, 20; XVII, 3, 22-23; XVII, 3, 25.
- Cyrenaici, XI, 13, 7, XVII, 1, 5; XVII, 3, 21; filosofi cyrenaici, XVII, 3, 22; filosofia cyrenaică, XVII, 3, 22.
- Cyrene, oraș al Libyei, XVII, 3, 8; XVII, 3, 20-21.
- Cyrus, regele perșilor, XI, 1, 4; XI, 6, 2; XI, 8, 5-6; XIII, 4, 8; XV, 1, 5-6; XV, 2, 5; XV, 2, 10; XV, 3, 6-8; XV, 3, 24.

D

- Daes, din Colouai, în Troada, istoriograf, XIII, 1, 62.
- Dai, sciții, xantii sau parienii numiți astfel, XI, 7, 1; XI, 8, 2; XI, 9, 2; XI, 11, 3.
- Daidala, munte și oraș ale Lyciei, XIV, 2, 2; XIV, 3, 2 și 4.
- Daidalos, tatăl lui Icar, XIV, 1, 19.

- Damasc, oraș vestit al Siriei, XVI, 2, 16; XVI, 2, 20; regiunea sa, Damaskene, XVI, 2, 16; XVI, 2, 20; locuitorii, XVI, 2, 20.
- Damasos, colonizator atenian al Teosului, XIV, 1, 3.
- Damasos, Sombros, orator din Tralles, XIV, 1, 42.
- Damastes, istoriograf fără valoare, XIII, 1, 4; XIV, 6, 4.
- Dauai, împotriva Troiei, XII, 8, 7.
- Danaide, XII, 8, 18; XIV, 2, 8; XIV, 2, 11.
- Danala, fortăreață a troienilor, XII, 5, 2.
- Dandari, neam de maeoți, XI, 2, 11.
- Daphitas, gramatic crucificat, XIV, 1, 39.
- Daphne, orașel syrian, XVI, 2, 6.
- Daphne, sat în părțile Antiochiei, XV, 1, 73; XVI, 2, 4.
- Daphnus, lac pe coasta etiopiană, XVI, 4, 14.
- Darada, oraș al Etiopiei la Golful Arabic, XVI, 4, 10.
- Darapsa, oraș al Bactrianei zis și Adrapsa, XI, 11, 2; XV, 2, 10.
- Dardania, parte a Troadei, XII, 4, 6; XIII, 1, 24-25; XIII, 1, 33, XIII, 1, 44; XIII, 1, 50; oraș în Troada, XIII, 1, 24; locuitorii, dardani, XIII, 1, 7 și 24; XIII, 1, 51; XIV, 2, 28.
- Dardanis, promontoriu al Troadei, XIII, 1, 11; XIII, 1, 28.
- Dardanos, fratele lui Iasion, colonizatorul Dardaniei, XIII, 1, 24; XIII, 1, 28.
- Dardanos, oraș al Troadei, XIII, 1, 11; XIII, 1, 22; XIII, 1, 23; XIII, 1, 39.
- Dariekes, același cu Darius, XVI, 4, 27.
- Darius, regele perșilor, fiul lui Hystaspes, XIV, 1, 7; XIV, 1, 17; XV, 3, 8; XV, 3, 21 și 24; XVI, 1, 3-4; XVI, 4, 27; XVII, 1, 25.
- Darius III, ultimul rege persan, XII, 3, 10; XIII, 1, 11; XIV, 5, 19; XV, 1, 26; XV, 3, 9; XV, 3, 24; XVI, 1, 3; XVII, 1, 43.
- Daskyllion, oraș al Mysiei, XII, 8, 10; XIII, 1, 3.
- Daskylitis, lac al Mysiei, XII, 3, 22; XII, 8, 10-11; XIII, 1, 9; v. și Aphnitis.
- Dasmenda, fortăreață în Cappadocia, XII, 3, 10.
- Dastarcon, fortăreață a Cataoniei, XII, 2, 6.
- Dasteira, loc în Akilisene, XII, 3, 28.
- Daunieni, XIV, 2, 10.
- Dazimonitis, regiune în Pont, XII, 3, 15.
- Debai, seminție arabă la Golful Arabic, XVI, 4, 18.
- Deceneu, preot al geților, XVI, 2, 39.
- Deimachos, scriitor mincinos, XV, 1, 12.
- Deiotaros, rege galat, XII, 3, 13; XII, 5, 1-3.
- Deiotaros, Philadelphul, fiul lui Castor, XII, 3, 41.
- Deire, promontoriu al Etiopiei și oraș la gura Golfului Arabic, XVI, 4, 4-5; XVI, 4, 13-14.
- Delfi, XIV, 1, 40.
- Delieni, XIV, 1, 6.
- Dellios, istoriograf, prieten al lui Antonius, XI, 13, 3.
- Delos, XIV, 5, 2.
- Delta, regiune a Egiptului, la revărsarea Nilului, XV, 1, 33; XVII, 1, 3; XVII, 1, 4; XVII, 1, 6; XVII, 1, 18; XVII, 1, 26; XVII, 1, 24; XVII, 1, 51.
- Delta, sat în Delta Nilului, XVII, 1, 4.
- Delta, aceeași cu insula Patalene a Indiei, XV, 1, 33.
- Demetra, zeiță, XIV, 1, 3.
- Demetrias, oraș al Assyricii, XVI, 1, 4.
- Demetrios, fiul lui Euthydemos, rege al Bactrei, XI, 11, 1.
- Demetrios, Lacon, discipolul lui Protarchos, XIV, 2, 20.

- Demetrios, fiul lui Rathenos, matematician, XII, 3, 16.
- Demetrios, fiul lui Seleucos, XIII, 4, 2.
- Demetrios, Skepsios, XII, 3, 20—23; XIII, 1, 36; XIII, 1, 39; XIII, 1, 44; XIII, 1, 45; XIII, 1, 50—51; XIII, 1, 53; XIII, 1, 55; XIII, 1, 58; XIII, 4, 6; XIV, 5, 28.
- Demetrios, Stîncile lui ..., XVI, 4, 9.
- Democoon, fiul lui Priam, XIII, 1, 7.
- Democrit, filosoful, XV, 1, 38.
- Derbe, oraş al Lycaoniei, XII, 1, 4; XII, 6, 3.
- Derbetes, v. Antipatros.
- Derbici, vecini cu hyrcanii, XI, 8, 8; XI, 11, 8.
- Derdai, neam de munteni indieni, XV, 1, 44.
- Derris, port la ţărmul Libyei, XVII, 1, 14.
- Dexiphanes, tatăl lui Sostratos, XVII, 1, 6.
- Dia, insulă în Golful Arabic, XVI, 4, 18.
- Diacopene, regiune în Pont, XII, 3, 39.
- Dicauarchia, XVII, 1, 7.
- Didona, regina Carthaginei, XVII, 3, 15.
- Didymaios, şi Didymeus, epitet al lui Apollon cinstit la Didyme, Ionia, XI, 11, 4; XIV, 1, 5; XVII, 1, 43.
- Diegylis, rege trac al cainilor, XIII, 4, 2.
- Dindymene, Thea, XII, 6, 3; XII, 8, 11; XIII, 4, 5; XIV, 1, 40.
- Dindymon, munte în Kyzocos, XII, 8, 11.
- Dindymon, munte lângă Pessinunt, XII, 6, 3.
- Dinocrates, arhitectul templului Artemidei din Ephes, XIV, 1, 23, acelaşi cu Cheiocrates din alte ediţii.
- Diodoros, pretor în Adramyttene, XII, 1, 66.
- Diodoros, dialecticianul, Cronos, XIV, 2, 21; XVII, 3, 22.
- Diodoros, prieten cu Strabon, retor şi poet din Sardes, XIII, 4, 9.
- Diodoros, gramatic din Tars, XIV, 5, 15.
- Diodoros, Zonas, orator, retor din Sardes, XIII, 4, 9.
- Diodotos, fratele lui Boethos din Sidon, XVI, 2, 24.
- Diodotos, Tryphon, XI, 9, 3; XIV, 5, 2; XVI, 2, 10; XVI, 2, 19.
- Diogenes, din Sinope, filosof cinic, XII, 3, 11; XV, 1, 65.
- Diogenes, din Seleucia, filosof stoic, XVI, 1, 16.
- Diogenes, filosof din Tars, XIV, 5, 15.
- Dion, Academicianul, ucis la Roma, XVII, 1, 11.
- Dionysides, poet tragic, XIV, 5, 15.
- Dionysios, dialecticianul din Bithynia, XII, 4, 9.
- Dionysios, din Chalkis, XII, 4, 8.
- Dionysios, fiul lui Heracleon, tiran în Seleucida Syriei, XVI, 2, 7.
- Dionysios, istoric din Halicarnas, XIV, 2, 16.
- Dionysios, tiranul Heracleei, XII, 3, 10.
- Dionysios, din Pergam, cu porecla Atticos, filosof, istoric şi orator, XIII, 4, 3.
- Dionysios, Thrax, gramatic alexandrin din Rodos, XIV, 2, 13.
- Dionysocles, orator din Tralleis, XIV, 1, 42.
- Dionysodoros, matematician din Amisos, XII, 3, 16.
- Dionysos Bacchus, zeul, XIII, 4, 11; doicile lui, XV, 1, 7; expediţia lui în India, XV, 1, 6; XV, 1, 7; i se consacră Nysa, munte al Indiei, XV, 1, 7; urmaşii săi, sydracii, XV, 1, 8; XV, 1, 33; cinstit în India, XV, 1, 58; concursuri bacchice la Lebedos, XIV, 1, 29; templul său în Rodos, XIV, 2, 5; conventus în Ionia, XIV, 1, 29;

- V. și XI, 5, 5; XIII, 1, 12; XV, 1, 6-9; XVI, 1, 11.
- Diophanes, retor din Mytilene, XIII, 2, 3.
- Dios, tatăl poetului Hesiod, XIII, 3, 6.
- Dioscuri, XI, 2, 12.
- Dioscurias, oraș în înfundătura răsăriteană a Pontului Euxin, XI, 2, 14 și 16; XI, 2, 19; XI, 5, 6.
- Diospolis, același cu orașul Cabeira din Pont, XII, 3, 31.
- Diospolis, oraș în Delta Egiptului, XVII, 1, 19.
- Diospolis, cel Mic, oraș egiptean la sud de Abydos, XVII, 1, 44.
- Diospolis, numele ulterior al Thebei Egiptului, XVII, 1, 27; XVII, 1, 46.
- Dioptraphes, sofist din Antiochia de pe Meandru, XIII, 4, 15; XIV, 2, 24.
- Diphilos, poet comic din Sinope, XII, 3, 11.
- Dodona, oraș al Epirului, XVI, 2, 38.
- Doidalsos, cel care a restaurat Astacos, XII, 4, 2.
- Dokimia, sat al Frigiei, XII, 8, 14.
- Dolabella, cel care a ucis pe Trebonius la Smyrna, XIV, 1, 37; XVI, 2, 9.
- Dolioni, de lângă Kyzic, XII, 4, 4; XII, 8, 10; XIV, 5, 23; XIV, 5, 29.
- Dolionis, XII, 8, 11; XIV, 5, 29.
- Dolomene, regiune a Assyriei, XVI, 1, 1.
- Domantitis, regiune a Paflagoniei, XII, 3, 40.
- Domitius Ahenobarbus, ucigașul lui Menodoros din Tralles, XIV, 1, 42.
- Donnecleios, tetrarh galat, tatăl lui Adiatorix, XII, 3, 6.
- Doracta, insulă în Golful Persic, XVI, 3, 7.
- Doricha, prietena lui Charaxos, fratele poetesei Sappho, XVII, 1, 33.
- Dorienii, XIV, 2, 6; XIV, 2, 27-28; XIV, 5, 26.
- Doros, tatăl lui Archelaos din vița lui Agamemnon, XIII, 1, 3.
- Dorylaion, oraș în Frigia Epictetă, XII, 8, 12.
- Dorylaos, fiul lui Philetairos din Pont, XII, 3, 33.
- Dorylaos, fratele lui Philetairos, prieten cu Mithrydates Euergetul, XII, 3, 33.
- Dosci, neam de maeoți, XI, 8, 11.
- Dracanon, promontoriu și oraș în insula Icaria, XIV, 1, 19.
- Dranga, regiune a Arianei, XI, 8, 9.
- Drangiana, XI, 10, 1; XV, 2, 8.
- Drangiani, locuitori ai regiunii Drangiana de lângă Aria, XV, 2, 5; XV, 2, 9-10.
- Dreanon, cap al insulei Cos, XIV, 2, 19.
- Drepanon, promontoriu al insulei Icaria, XIV, 1, 15.
- Drepanon, promontoriu al Libyei, în Marmarica, XVII, 1, 14.
- Dromos, v. Achilleios Dromos sau Cursa lui Ahile.
- Drynemeton, loc în Galatia, XII, 5, 1.
- Dryopi, „barbari” în Pelopones, XIII, 1, 8.
- Dumbrava lui Eumenes, pe țărmul troglodytic al Golfului Arabic, XVI, 4, 10.
- Dymas, tatăl lui Asios, XIII, 1, 21.
- Dyme, oraș al Achaiei, XIV, 3, 3.
- Dyris, numele „barbar” al muntelui Atlas, XVII, 3, 2.
- Dyteutos, fiul lui Adiatorix, pontif în Comana, XII, 3, 35 și 37.

E

- Ecbatana, oraș al Mediei, XI, 13, 1; XI, 13, 4; XI, 13, 7; XI, 14, 14; XV, 2, 10; XV, 3, 9; XVI, 1, 13; XVI, 1, 16.
- Ecregma, loc pe unde a erupt lacul Sirbonis, XVI, 2, 32.
- Edessa, oraș al Syriei, același cu Bambyke, XVI, 1, 27.

- Edoni, neam trac, XV, 1, 7.
- Eetion, tatăl Andromacii, XIII, 1, 7; XIII, 1, 60; XIII, 3, 1.
- Egertios, colonizatorul Chiosului, XIV, 1, 3.
- Egipt și egiptean, XI, 2, 17; XIV, 6, 6; XV, 1, 13-16; XV, 1, 18-22 și 25; XVI, 2, 24-30; XVI, 2, 31-35; XVI, 4, 3-4; XVII, 1, 1-3; XVII, 1, 4-6; XVII, 1, 7-8; XVII, 1, 11-13; XVII, 1, 15-18; XVII, 1, 19-20; XVII, 1, 21-23; XVII, 1, 24-31; XVII, 1, 32-35; XVII, 1, 36-40; XVII, 1, 41-42; XVII, 1, 43-44; XVII, 1, 45-46; XVII, 1, 47-49; XVII, 1, 50-51; XVII, 1, 52-54; XVII, 2, 1-2; XVII, 2, 5; XVII, 3, 1; XVII, 3, 21-24.
- Egiptean, v. Portul Egiptean și Zidul egiptean.
- Egiptenilor, v. Satul egiptenilor.
- Egra, sat al Arabiei, XVI, 4, 24.
- Eisadici, populație în Caucaz, XI, 5, 7.
- Elaiă, oraș al Eolidei, XIII, 1, 51 și 67; XIII, 3, 5.
- Elaiă, port la Golful Arabic, XVI, 4, 8-9.
- Elaitic, Golful, parte a Golfului Adramytenos, Asia Mică, XIII, 1, 2; XIII, 1, 51; XIII, 1, 67-68; XIII, 3, 5; XIII, 4, 2.
- Elaitis, regiune la nord de muntele Aigai, Asia Mică, XII, 8, 2; XIII, 1, 68-70.
- Elaiussa, insulă și oraș ale Ciliciei, XII, 1, 4; XII, 2, 7; XIV, 5, 6; insulă aproape de Rodos, XIV, 2, 2-3; Elaius(unt), XIV, 2, 14.
- Elaius(sa), oraș trac, XIII, 1, 31.
- Elena, soția lui Menelaos răpită de Alexandru, XVII, 1, 16.
- Eleni, v. Greci.
- Elephantine, insulă a Nilului stăpinită de etiopieni, XVII, 1, 3; XVII, 1, 23; XVII, 1, 48-49; XVII, 1, 54.
- Elephantophagi, neam de etiopieni, „consumatori de elefanți”, XVI, 4, 10.
- Elephas, munte al Mauritaniei, XVII, 3, 6.
- Elephas, munte în regiunea „Pir-jolită de arșiță”, pe coasta Etiopiei, XVI, 4, 14.
- Eleunt, insulă sau loc pe continent în dreptul insulei Rodos, XIV, 2, 14.
- Eleusis, oraș în Egipt, XVII, 1, 16.
- Eleussa, v. Elaiussa.
- Eleussa, insulă lângă țărmlul Eolidei, XIII, 1, 67.
- Eleussa, același cu Eleus (Eleunt), oraș în Chersonesul Thracic, XIII, 1, 31.
- Eleutheros, riu al Syriei, XVI, 2, 12; XVI, 2, 15.
- Elpiai, oraș italic același cu Salapia, colonizat de oameni din Rodos și Cos, XIV, 2, 10.
- Elpiai, oraș în Daunia, XIV, 2, 10.
- Elymaia, regiune a Assiriiei, XI, 13, 6; XVI, 1, 18; aceeași cu Elymaïs, XVI, 1, 17.
- Elymaei, locuitorii regiunii Elymaïs sau Elymaia, în Assyria, XI, 12, 4; XI, 13, 6; XV, 3, 12; XVI, 1, 1; XVI, 1, 8; XVI, 1, 16; XVI, 1, 18.
- Elymos, troian, XIII, 1, 53.
- Emiseni, phylarchi, XVI, 2, 10.
- Emodon, munte, vezi Emozi.
- Emozi, munți în nordul Indiei, socotiți parte din Taurus, XI, 8, 1; XV, 1, 11; XV, 1, 28-29; XV, 1, 72.
- Emporicos, Golful, la țărmlul Mauritaniei, XVII, 3, 2-3.
- Emporion, loc în Syrta Mare, XVII, 3, 17.
- Emporion, tîrg în apropiere de Alexandria Egiptului, XVII, 1, 9.
- Endera, regiune etiopiană, XVI, 4, 9.
- Endymion, tatăl lui Aitolos, personaj legendar, XIV, 1, 8.

- Endyra, localitate a Siriei în Seleucida, XVI, 2, 12.
- Enea, sat în Troada, XII, 3, 23.
- Enete, oraș al Pallagoniei, XII, 3, 8; XII, 3, 25.
- Eneți, Asiei Mici, XII, 3, 5; XII, 3, 8; XII, 3, 25.
- Enetica, XII, 3, 8.
- Enotocoți, neam indian fabulos, XV, 1, 57.
- Enydra, oraș Sirian, XVI, 2, 12.
- Enyo, aceeași cu zeița Artemis, templul ei la Comana, XII, 2, 3.
- Eolida, parte a Troadei, XIII, 1, 4; XIII, 1, 8; XIII, 1, 39.
- Eolieni, XIII, 1, 3; XIII, 1, 39; XIII, 1, 62; XIII, 1, 64; XIII, 3, 6; XIV, 1, 4; XIV, 2, 6.
- Ephes, oraș al Ioniei, XII, 3, 21; XIII, 2, 2; XIV, 1, 2-3; XIV, 1, 4-5; XIV, 4, 13; XIV, 1, 15; XIV, 1, 20-22; XIV, 1, 24-26; XIV, 1, 28-29; XIV, 1, 38-40; locuitorii, XII, 2, 10; XIII, 3, 2; XIV, 1, 4; XIV, 1, 20; XIV, 1, 22; XIV, 1, 25; XIV, 1, 38-40.
- Ephoros, istoriograful, XII, 3, 10; XII, 3, 21; XIII, 1, 4; XIII, 1, 39; XIII, 3, 6; XIV, 1, 6; XIV, 5, 23-27.
- Epictetă, v. Frigia.
- Epicur, fiul lui Neocles, filosoful, XIII, 1, 19; XIV, 1, 18.
- Epistrophos, conducătorul alizonilor, XII, 3, 22; XIII, 1, 7; XIII, 1, 61.
- Erai, sau Gerai, oraș al teienilor din Ionia, XIV, 1, 32.
- Erannoboas, riu în nordul Indiei, XV, 1, 36.
- Erasistratei, școală de medici la Smyrna, XII, 8, 20.
- Erastos, din Skepsis, filosof socratic, XIII, 1, 54.
- Eratosthenes, geograful din Cyrene, XI, 2, 15; XI, 6, 1; XI, 7, 3-4; XI, 8, 8-9; XI, 14, 7; XIV, 6, 4-5; XV, 1, 7; XV, 1, 10-11; XV, 1, 13-14; XV, 1, 20; XV, 2, 8; XV, 3, 1; XVI, 1, 12; XVI, 1, 15; XVI, 1, 21-22; XVI, 2, 44; XVI, 3, 2-6; XVI, 4, 19; XVII, 1, 1-2; XVII, 1, 19; XVII, 3, 2; XVII, 3, 8; XVII, 3, 22.
- Erembi, neam citat de Homer, XVI, 4, 27.
- Eressos, oraș în Lesbos, XIII, 2, 4.
- Eretriensi, din Eubeea, XVI, 1, 25.
- Erichthonios, personaj legendar, XIII, 1, 48.
- Erineos, loc aspru lângă Ilion, XIII, 1, 35.
- Erythibios, epitet al lui Apollon, cinstit astfel la templul său din Rodos, XIII, 1, 64.
- Erythinoi, și Erythrioi, două insule ale Paflagoniei, XII, 3, 5; XII, 3, 10.
- Erythrai(a), oraș al Ioniei, XIII, 1, 19; XIV, 1, 3; XIV, 1, 31-34; XVII, 1, 43; locuitorii, XIII, 1, 14; XIII, 1, 64; XIV, 1, 31.
- Erythras, port ionic la poalele muntelui Corycon al Ioniei, XIV, 1, 32.
- Erythras, un persan care a dat nume mării Erythree, personaj legendar, XVI, 3, 5; XVI, 4, 20.
- Erythree, v. Marea Erythree.
- Erythriini, v. Erythini.
- Eryx, oraș al Siciliei, XIII, 1, 53.
- Esculap, XII, 5, 3; XVI, 2, 22; templul lui, XIII, 1, 44; XVII, 3, 14.
- Esgua, v. Aigua.
- Eshil, poetul, XII, 8, 20; XV, 3, 2.
- Esioni, aceiași cu asioneii, au ocupat Sardesul, XIII, 4, 8.
- Etiopia, XV, 1, 13; XVI, 4, 4; XVI, 4, 19; XVII, 1, 3; XVII, 1, 4; XVII, 1, 40; XVII, 1, 46; XVII, 3, 23.
- Etiopian, XV, 1, 24; XVI, 2, 31; XVI, 4, 8 și urm., XVII, 1, 5; XVII, 1, 13; XVII, 1, 49; XVII, 1, 53; XVII, 1, 54; XVII, 2, 1 și 3-4; XVII, 3, 23-24.
- Etiopienii apuseni, XVII, 1, 7-8; XVII, 3, 5; XVII, 3, 19.

- Etna, vulcanul Siciliei, XIII, 4, 6.
- Etruria, și etrusc, XVI, 2, 39; XVII, 1, 43.
- Eubeeni, locuitorii insulei mari din estul Beoției, XI, 5, 2.
- Eucarpia, oraș al Frigiei Mari, XII, 8, 13.
- Eucratides, rege al Bactrei, XI, 9, 2; XI, 11, 2; XV, 1, 3.
- Eucratidia, oraș al lui Eucratides, XI, 1, 2.
- Eudemos, filosof din Rodos, XIV, 2, 13.
- Eudoros, autorul unei lucrări despre Nil, XVII, 1, 5.
- Eudoxos, filosof și geograf din Cnidos, XI, 7, 5; XII, 3, 21; XII, 3, 42; XIII, 1, 4; XIV, 2, 15; XVII, 1, 29-30.
- Euenos, riu al Mysiei, XIII, 1, 67.
- Euergeți, populație asiatică numită astfel de Cyrus, XV, 2, 10.
- Energetul, v. Mithridates și Ptolemeu, Energetul.
- Euftrat, fluviu al Asiei, XI, 9, 2; XI, 12, 2-3; XI, 14, 1-3; XI, 14, 6-8; XII, 2, 9-10; XII, 3, 1; XII, 3, 28; XIII, 1, 11; XIV, 5, 2; XV, 1, 58; XV, 3, 4-5; XVI, 1, 1; XVI, 1, 5; XVI, 1, 9; XVI, 1, 13; XVI, 1, 21-23; XVI, 1, 28; XVI, 2, 1; XVI, 2, 3; XVI, 2, 7; XVI, 2, 10; XVI, 3, 1-3; XVI, 3, 7; XVI, 4, 1.
- Eulaios, riu al Asiei în Susiana, cu apă ușoară pe care o beau regii perși, XV, 3, 4; XV, 3, 22.
- Eumaios, XIII, 1, 36.
- Eumedes, trimisul lui Ptolemeu Philadelful ca să întemeieze Ptolemais, XVI, 4, 7.
- Eumeneia, oraș în Frigia Mare, XII, 8, 13.
- Eumenes, fratele lui Attalos și Philetairos, rege în Pergam, XIII, 4, 2.
- Eumenes, II, fiul lui Attalos I și al Apollonidei, rege în Pergam, XII, 2, 5; XII, 8, 14; XIII, 4, 2; XIV, 3, 4; XIV, 5, 10.
- Eumenes, I, fiul lui Eumenes, XIII, 4, 2.
- Eumenes, Dumbrava și Portul lui ... în Troglodytica de la țărmul Golfului Arabic, XVI, 4, 10; XVI, 4, 13.
- Eunostos, „Întoarcere bună”, port al Alexandriei, XVII, 1, 6; XVII, 1, 10.
- Eupator, v. Mithridates Eupator.
- Eupatoria, oraș al Phanaroei în Pont, XII, 3, 30.
- Euphorion, poetul este citat, XII, 4, 8; XIV, 5, 29.
- Euphrantas, turn la Syrta Mare, XVII, 3, 20.
- Eurip, Pyrrhaion, XIII, 2, 2; Egiptului, XVII, 1, 25; lângă Carthagina, XVII, 3, 14.
- Euripide, poetul tragic, XI, 2, 17; XIII, 1, 69; XIII, 1, 70; XIV, 1, 36; XIV, 5, 4; XV, 1, 7; XVI, 2, 38.
- Euromos, oraș al Cariei, aproape de Milet, XIV, 1, 8; XIV, 2, 22.
- Europa, XI, 1, 1 și 4-5; XI, 7, 4; XII, 3, 27; XII, 8, 4; XIII, 1, 22; XIII, 1, 27; XIV, 5, 29; XV, 1, 6; XVII, 3, 1; XVII, 3, 15; XVII, 3, 24; europeni, XI, 6, 2.
- Europos, oraș în Media, același cu Rhagai, XI, 13, 6.
- Eurycleia, statuie, opera lui Thrason, XIV, 1, 23.
- Eurymedon, riu al Pamfyliei, XII, 8, 3; XIV, 4, 2.
- Eurypylos, fiul lui Telephos, XIII, 1, 7; XIII, 1, 69; XIII, 2, 2.
- Eusebeia, de lângă Argaios, aceeași cu Mazaca, XII, 2, 7.
- Eusebeia, de lângă Taurus, aceeași cu Tyana, XII, 2, 7.
- Euthydemos, tatăl lui Demetrios și rege al Bactrei, XI, 9, 2; XI, 11, 1.
- Euthydemos, orator din Mylasa, XIV, 2, 24.

Euxin, v. Pontul Euxin.
Exilații egipteni, v. Insula exilaților egipteni.

F

Fenicia, XI, 14, 15; XIV, 5, 2; XIV, 6, 1; XV, 3, 23; XVI, 2, 2; XVI, 2, 21-33, XVI, 4, 24; XVII, 1, 21.

Fenicieni, XVI, 2, 22-34; XVII, 1, 3; XVII, 3, 2; XVII, 3, 8; XVII, 3, 15.

Fenicienii libyeni, în jurul Cartaginei, XVII, 3, 19.

Fimbria, fiul lui Valerius Flaccus, cvestor roman, a asediat Ilionul, XIII, 1, 27.

Fîntina din Abydos, în Memnonion, XVII, 1, 42; fîntina Salmakis din Halicarnas, XIV, 2, 16; fîntina lui Thrason din Ephes, XIV, 1, 23. V. și Hippocrene, Sybaris, Inachos, Arethusa, Nilus, Bitumen.

Fortăreața lui Suchos, în Troglodytica, XVI, 4, 8.

Frigia, XII, 1, 1; XII, 2, 8 și 10; XII, 3, 7; XII, 3, 31; XII, 4, 1 și 3; XII, 4, 5; XII, 4, 10; XII, 5, 2; XII, 5, 4; XII, 5, 28; XII, 8, 1-2; XII, 8, 12-13; XII, 8, 15 și 17; XII, 8, 21; XIII, 4, 12 și 15; XIV, 2, 29; XIV, 5, 16; XIV, 5, 28.

Frigieni, XII, 1, 3; XII, 3, 9; XII, 3, 20; XII, 3, 24; XII, 4, 1-5; XII, 4, 8; XII, 4, 10; XII, 5, 2; XII, 5, 23; XII, 6, 4; XII, 7, 2; XII, 8, 1-4; XII, 8, 7; XII, 8, 21; XIII, 4, 13; XIV, 5, 28-29.

G

Gabai, loc în Persida cu reședința regală, XV, 3, 3.

Gabala, oraș al Seleucidei, în Syria, XVI, 2, 12.

Gabiane, regiune în Elymaia, Asia, XVI, 1, 18.

Gabinus, scriitor roman, XVII, 3, 8.

Gabinus, consul roman, XII, 3, 34; XVII, 1, 11.

Gadara, oraș al Feniciei sau al Iudeei, XVI, 2, 29; locuitorii, XVI, 2, 29.

Gadaris, oraș pe țărmul Feniciei și apoi al Gadarei, XVI, 2, 29; XVI, 2, 45.

Gadeira, insulă și oraș al Hispaniei, XVII, 3, 2.

Gadilon, oraș în Pont, XIII, 3, 14.

Gadilonitis, regiune întinsă de la gura riului Halys spre est pînă la Saramene, XIII, 3, 13.

Gaetuli, neam al Libyei, XVII, 3, 2; XVII, 3, 9; XVII, 3, 19; XVII, 3, 23.

Galactophagi, XII, 3, 26.

Galați, aceiași cu gallogrecii, locuitorii Galatiei, XII, 2, 10; XII, 3, 1; XII, 3, 6; XII, 3, 9; XII, 3, 12-13; XII, 3, 37-38; XII, 4, 10; XII, 5, 1-2; XII, 8, 1; XIII, 1, 27; XIII, 4, 2-3; XIV, 5, 23-26.

Galatia, descriere, XII, 3, 1 și cap. 5, XII, 4, 10.

Galileia, regiune a Iudeii, XVI, 2, 34; XVI, 2, 40.

Gallesion, munte ionian între Ephes și Colophon, XIV, 1, 27.

Galli eunuci, XIII, 4, 14.

Gallia sau Celtica, din Europa, XII, 5, 1.

Gallograecia, aceeași cu Galatia, XII, 5, 1.

Gallos, riu în Frigia Hellespontică, XII, 3, 7.

Gallus, v. Aelius Gallus și Cornelius Gallus.

Gambaros, șef arab în Syria, XVI, 2, 11.

Gandaris, regiune a Indiei, sub Porus, XV, 1, 30.

- Gandaritis, regiune a Indiei udată de Choaspes, XV, 1, 26.
- Gange, cel mai mare fluviu al Indiei, XV, 1, 4; XV, 1, 11 și 13; XV, 1, 35; XV, 1, 69; XV, 1, 72.
- Ganges, oraș pe Gange, XV, 1, 72.
- Gangra, fortăreață și oraș al Paflagoniei, XII, 3, 41.
- Ganymedes, fiul lui Priam, răpit de Zeus, XIII, 1, 11.
- Garamanți, neam libyan mai sus de gaituli, XVII, 3, 19; XVII, 3, 23.
- Garda sau Garnizoana Thebană, în Egipt, XVII, 1, 41.
- Gareathyra, oraș al Cappadociei, XII, 6, 1.
- Gargara, oraș al Troadei, XIII, 1, 5; XIII, 1, 51; XIII, 1, 58; XIII, 1, 62; locuitorii, XIII, 1, 51.
- Gargarei, neam în Caucazi, XI, 5, 1-2.
- Gargaris, oraș în vecini de Andera și Skepsis, XIII, 1, 56 (poate același cu Gargara).
- Gargaron, pisc al muntelui Ida, XIII, 1, 5.
- Garindai, arabi, XVI, 4, 18.
- Garmani, filosofi indieni, XV, 1, 59-60.
- Garsabora, v. Garsau(i)ra.
- Garsaura, și Garsauira, oraș al Cappadociei, XII, 2, 6; XII, 2, 10; XII, 6, 1; XIV, 1, 29.
- Garsauritis, una din cele 10 prefecturi ale Cappadociei, XII, 1, 4.
- Gasys, cuvânt paflagonian în Cappadocia, XII, 3, 25.
- Gaugamela, sat al Aturiei, XVI, 1, 3.
- Gaza, oraș al Feniciei, XI, 13, 3 (poate Gazaca); oraș al Iudeei, XVI, 2, 21; XVI, 2, 30; XVI, 2, 31; XVI, 4, 4; locuitorii, XVI, 2, 2; XVI, 2, 30, și portul lor, XVI, 2, 30.
- Gazaca, reședință de vară a atropenilor, XI, 13, 3.
- Gazakene, regiune a Cappadociei și a Pontului, XII, 3, 25.
- Gazaluitis, regiune a Cappadociei, XII, 3, 25.
- Gazelon, oraș al Pontului, XII, 3, 14.
- Gazelonitis, regiune a Pontului, XII, 3, 13; XII, 3, 25; XII, 3, 38.
- Gaziura, fostă capitală a Pontului, apoi pustie, XII, 3, 15.
- Gedrosia, regiune a Asiei, XV, 1, 5; XV, 2, 3-4; XV, 2, 7-9; XV, 2, 14; XVI, 1, 20; XVI, 4, 2; locuitorii, XV, 2, 7-9.
- Geli, neam scit la Marea Caspică, XI, 5, 1; XI, 7, 1; XI, 8, 1.
- Genetes, promontoriu și riu al Pontului, XII, 3, 17.
- Gennesaret, lac între Liban și Antiliban, XVI, 2, 16; XVI, 2, 44.
- Geranomachia, sau „lupta pigmeilor cu cocorii”, XV, 1, 57.
- Geres, beoțian, șef colonizator, XIV, 1, 3.
- Gergitha, oraș al Troadei, XIII, 1, 19; locuitorii transferați în Gergitha de la izvoarele Caicului, XIII, 1, 19; XIII, 1, 70.
- Gergitha, sat la izvoarele Caicului, XIII, 1, 70.
- Gergithes, oraș pe cimpia Cumană, patria lui Gergithios Kephalon, XIII, 1, 19.
- Gergithion, regiune în Laupsakena cu viță de vie, XIII, 1, 19.
- Gergithion, loc în cimpia Cumană, lângă Larissa, XIII, 1, 19.
- Gergithios, Kephalon, XIII, 1, 19.
- Gerrha, oraș al Arabiei la Golful Persic, XVI, 3, 3; locuitorii, XVI, 3, 3; XVI, 4, 4; XVI, 4, 18; XVI, 4, 19.
- Gerrha, oraș egiptean la Istmul Arabic, XVI, 2, 33.
- Gerrhaiidai, oraș ionic al teienilor, XIV, 1, 30.
- Geți, au avut pe Decencu ca sfetnic al regelui lor Burebista, contemporan cu Caesar, XVI, 2, 39.

- Gezatorix, rege al Paflagoniei, XII, 3, 41.
- Gigarton, oraș sirian fortificat, sub Liban, XVI, 2, 18.
- Gindaros, oraș în Kyrrestica, acropolea acesteia, XVI, 2, 8.
- Glaucos, afluent al râului Phasis, în Colchida, XI, 2, 17; XI, 3, 4.
- Glaucos, golf aproape de Daidala rodienilor, la țărmlul Cariei, XIV, 2, 2.
- Glaukias, tiran în Sidene, XIII, 1, 42.
- Gogarene, regiune a Armeniei, XI, 14, 4-5.
- Golful Acatartos, golf mai mic în Golful Arabic, cu orașul Berenike pe țărml, XVI, 4, 5.
- Golful Ailanitic, cea mai retrasă parte din fundul Golfului Arabic, XVI, 2, 30; XVI, 4, 4; XVI, 4, 17.
- Golful Arabic, cu un istm, XVII, 1, 21; lungimea laturci de E, XVI, 4, 4; de V. ibidem; îngustimea gurii, XVI, 4, 4; în golf 6 insule, XVI, 4, 4; distanța de la gura golfului pînă la Cinnamomophora, XVI, 4, 20; canal din Nil la golf, XVII, 1, 25.
- Golful Hyrcanic, XI, 8, 6.
- Golful Idaios, lîngă muntele Ida al Troadei, XIII, 1, 6; XIII, 1, 49.
- Golful Issic, în nord-estul Mediteranei, XI, 1, 7; XII, 11, 7; XII, 1, 3; XII, 2, 2; XII, 2, 7; XIV, 1, 1; XIV, 3, 1; XIV, 5, 11; XIV, 5, 19; XIV, 5, 24; XIV, 6, 1; XVI, 1, 2.
- Golful Persic, XV, 2, 14; XV, 3, 6-7; XVI, 3, 1.
- Golful Smyrna, XIV, 1, 36.
- Gorbeus, fortăreață frigiană, reședința regală a lui Castor Sacondarios, XII, 5, 3.
- Gordion, veche reședință frigiană, pe râul Sangarios, XII, 5, 3; XII, 8, 9.
- Gordios, rege frigian, XII, 5, 3.
- Gordos, loc în Troada lîngă Cleandria, XIII, 1, 44.
- Gordyaia, sau Gordyene, regiune armeană, XI, 14, 2; XVI, 1, 8; XVI, 1, 21; XVI, 1, 25; XVI, 2, 5; locuitorii, XVI, 1, 1; XVI, 1, 24.
- Gordyei, populație a Mesopotamiei, XI, 14, 8; XI, 14, 14; XVI, 1, 24; munții lor, XI, 12, 4.
- Gordys, fiul lui Triptolem, XVI, 1, 25; XVI, 2, 5.
- Gorgipia, oraș al Sindicăi, XI, 2, 10-12.
- Gorys, oraș al Indiei pe Choaspes, XV, 1, 26.
- Granicos, riu al Troadei, XIII, 1, 2; XIII, 1, 3; XIII, 1, 11; XIII, 1, 26; XIII, 1, 43-44.
- Gras, cel mai mic fiu al lui Penthilos, a condus pe eolieni la Granicos, XIII, 1, 3.
- Greci, XI, 2, 5; XVII, 1, 29; XVII, 3, 13.
- Grion, munte, ramificație a muntelui Latmion, XIV, 1, 8.
- Gura Sebennitică, a Nilului, XVII, 1, 18.
- Gurani, populație așezată mai sus de Armenia, XI, 14, 14.
- Gryneus, epitet al lui Apollon, XIII, 2, 5.
- Grynion, orașel în Eolida myrinalor, XIII, 3, 5.
- Gygaia, lac mlăștinos, numit apoi Coloë, aproape de Sardes, XIII, 4, 5-6; V. și Coloë.
- Gygas, promontoriu al Troadei aproape de Dardanos, XIII, 1, 22.
- Gyges, stăpîn pe Troada, îngăduie milesienilor să întemeieze orașul Abydos, XIII, 1, 22; XIV, 5, 28.
- Gymnesiai, două insule lîngă Hispania, aceleași cu Balearidele, XIV, 2, 10.
- Gymneți, etiopieni, XVI, 4, 9.
- Gymneți, sectă de filosofi indieni care obișnuiau să umble dezbrăcați, XV, 1, 70.

Gymnosophiști, XVI, 2, 39.
 Gynaiconpolis, sau „Orașul femeilor”, în Delta Egiptului, XVII, 1, 22.
 Gynaicopolites, XVII, 1, 22.

II

Halesion, cîmpie în Asia Mică, aproape de promontoriul Lecton, XIII, 1, 48.

Halicarnas, oraș al Cariei, XIII, 1, 58; XIV, 2, 6; XIV, 2, 16–17; locuitorii, XIV, 2, 6.

Halisarna, loc în insula Cos, XIV, 2, 19.

Halizoni, XII, 3, 20; XII, 3, 21; XII, 3, 22; XIV, 5, 22–24; XIV, 5, 28.

Halonnesos, insulă a Ioniei, XIV, 1, 33.

Halys, rîu al Asiei Mici, XI, 1, 7; XII, 1, 1; XII, 2, 8; XII, 3, 2; XII, 3, 9; XII, 3, 12–13; XII, 3, 24–25; XII, 3, 38–40; XII, 8, 4; XIV, 5, 22.

Hamartus, promontoriu la Golful Elaitic, XIII, 3, 5.

Hamaxia, oraș al Ciliciei, XIV, 5, 3.

Hamayitos, oraș al Troadei, XIII, 1, 47–48; XIII, 1, 51; XIII, 1, 63; XIII, 3, 2; locuitorii, XIII, 1, 51.

Hamaxoicoi, „Cei cu traiul (casa) în căruță”, sciți nomazi, XI, 2, 1.

Hannibal, marele conducător cartaginez, XI, 14, 6; XII, 4, 3.

Harmatus, v. Hamartus, XIII, 3, 5.

Harmosa, promontoriu al Carmaniei, la gura Golfului Persic, XVI, 3, 2.

Harmozica, oraș al Iberiei Asia, XI, 3, 5.

Harmozon, promontoriu al Carmaniei, XVI, 3, 2.

Harpagia, loc în Troada de unde a fost răpit Ganymedes, XIII, 1, 11.

Harpalos, comandant în oastea lui Cyrus, XVII, 3, 21.

Harpasos, rîu al Asiei, XIII, 1, 10.

Hasdrubab, întemeietorul Cartaginei Noi, XVII, 3, 12 și 14.

Hebros, rîu al Thraciei, XIII, 1, 21.

Hecataios, milesianul, XII, 3, 22; XII, 3, 23; XII, 3, 25; XIV, 1, 7–8.

Hecataios, istoric din Teios, XIV, 1, 30.

Hecate, divinitate, XIV, 2, 25.

Hecatesion, templul cu statuia Hecatei la Ephes, opera lui Thrason, XIV, 1, 23.

Hecatombos, rege carian, XIV, 2, 17; XIV, 2, 23.

Hecatompulos, oraș al parților, XI, 8, 9.

Hecatonnesoi, insule între Lesbos și Asia, XIII, 2, 5.

Hecatos, epitet al lui Apollon, XIII, 2, 5.

Hector, tatăl lui Scamandrios, XIII, 1, 7; XIII, 1, 27; XIII, 1, 29; XIII, 1, 33; XIII, 1, 52; XIII, 2, 1; XIII, 3, 1.

Hecuba, XIII, 1, 28.

Hedylos, poet citat de Strabon, XIV, 6, 3.

Hedyphon, rîu al Elynaiei, XVI, 1, 18.

Hegesianax, șeful gallilor conduși în Asia, XIII, 1, 27.

Hegesias, retor din Magnesia, XIV, 1, 41.

Helei, neam etiopian, același cu rhizophagii, XVI, 4, 9.

Heleia, v. Artemis.

Heliastii, personaje legendare, XIV, 2, 8.

Helicon, XIII, 3, 6.

Heliconios, epitet al lui Neptun, XIV, 1, 20.

Heliopolites, nomă a Egiptului, XVII, 1, 27; XVII, 1, 30.

- Heliopoliți, sclavi și săraci îndemnați de Aristonicos la libertate, XIV, 1, 38.
- Helios, sau Soarele, divinitate cinstită în templul său de la Heliopolis, XVII, 1, 27; colosul din Rodos, XIV, 2, 5.
- Heliupolis, oraș al Egiptului, XVII, 1, 22; XVII, 1, 27-30.
- Heliupolis, oraș al Siriei, XVI, 2, 10.
- Hellanicos, istoriograf din Lesbos, XI, 16, 3; XII, 3, 21; XIII, 1, 42; XIII, 1, 58; XIII, 2, 4.
- Hellespont, XII, 8, 2; XIII, 1, 5; XIII, 1, 22; XIV, 1, 29.
- Hellesponți, mysieni, XII, 4, 10.
- Hellespontia, regiune a Hellespontului, XIII, 1, 19.
- Helos, oraș, apoi sat, al Laconiei, locuitorii lui, heiloși, XV, 1, 34.
- Henete, oraș al Paflagoniei, XII, 3, 25.
- Heneți, neam paflagonian, XII, 3, 5; XII, 3, 8; XII, 3, 25; XIII, 1, 53.
- Henetica, regiunea heneților sau veneților la Marea Adriatică, XII, 3, 8; XIII, 1, 53.
- Heniochi, pontici, XI, 2, 1; XI, 2, 12-14; XVII, 3, 24.
- Heniochia, regiunea heniochilor la Bosforul Cimmerician, XI, 2, 12.
- Hephaisteion, templul lui Hephaistos din Memphis, XVII, 1, 31.
- Heptacomeți, populație de pe crestele muntelui Skydises, XII, 3, 18.
- Heptaporos, riu al Troadei, XII, 3, 27; XIII, 1, 5; XIII, 1, 10; XIII, 1, 44.
- Heptastadion, digul dintre Alexandria și Far, XVII, 1, 6 și 9.
- Hera, XIII, 1, 5; XIV, 1, 20; Heraion sau templul Herei, XIV, 1, 14.
- Heracleia, fortăreață în interiorul Siriei, XVI, 2, 7.
- Heracleia, oraș sirian la mare, XVI, 2, 7.
- Heracleia, sub Latmos, oraș al Ioniei, zis înainte Latmos, XIV, 1, 8.
- Heracleia, oraș al Cariei, XIV, 2, 22.
- Heracleia, oraș al Mediei lângă Rhagai, XI, 9, 1.
- Heracleia, Pontică, XII, 3, 1-2; XII, 3, 4-5; XII, 3, 6-7; XII, 3, 10-11.
- Heracleia, poem al lui Pisandros din Rodos, XIV, 2, 14; XV, 1, 9.
- Heracleia, sat al Mytilenei, în Troada eolică, XIII, 1, 51.
- Heracleides, medic Herophileu, XIV, 1, 34.
- Heracleides Herophileu, medic din școala Herophileilor din Carura, XII, 8, 20; XIV, 1, 34.
- Heracleides Ponticul, sau Platonicul, XII, 3, 1; XIII, 1, 48.
- Heracleion, oraș la țărmul Maeotidei, XI, 2, 6.
- Heracleion, în Kyrrhestica Siriei, XVI, 2, 8.
- Heracleion, loc în Egipt, cu templul lui Heracles, XVII, 1, 4; XVII, 1, 18.
- Heracleion, în Pont, XII, 3, 17.
- Heracleion, templu în Cyrenaica, XVII, 3, 22.
- Heracleon, tatăl tiranului Dionysios sirianul, XVI, 2, 7.
- Heracleon, fiul tiranului Dionysios, XVI, 2, 7.
- Heracleopolis, cel Mare, în noma Heracleotică a Egiptului, XVII, 1, 39.
- Heracleoți, din Peninsula Chersonesului Tauric, XII, 3, 6; în Egipt, XVII, 1, 39; în Paflagonia, XII, 3, 6.
- Heracleotică, gură a Nilului, XVII, 1, 4.
- Heracleotică, nomă a Egiptului, XVII, 1, 4; XVII, 1, 35; XVII, 1, 39.
- Heracleotis, regiune ionică în stăpânirea ephesienilor, XIV, 1, 26; v. și XII, 3, 7.

- Heracles, zeul, XI, 2, 10; XII, 4, 3; XIII, 1, 32; XIII, 1, 64; XIV, 1, 14; XIV, 2, 6; XV, 1, 6; XV, 1, 7-9; XV, 1, 58; XVI, 2, 23; XVII, 1, 18; XVII, 1, 43; XVII, 3, 3.
- Heraclit, din Ephes, XIV, 1, 25; XVI, 4, 26.
- Heraclit, poet din Halicarnas, XIV, 2, 16.
- Heraclizi, dorieii, XIII, 1, 3; XIV, 2, 6.
- Hermagoras, retor din Temnos, XIII, 3, 5.
- Hermaion și Hermaia, promontoriu și oraș la Golful Cartaginei, XVII, 3, 13; XVII, 3, 16.
- Hermas, persoană mutilată din naștere, dăruită de Poros lui Augustus, XV, 1, 73.
- Hermeias, eunuc și tiran în Atarneus, XIII, 1, 57; XIII, 1, 67.
- Hermes, XVII, 1, 46.
- Hermacreon, constructorul altarului lui Apollon din Pergam, XIII, 1, 13.
- Hermodoros, din Ephes, legislator al romanilor, XIV, 1, 25.
- Hermonassa, oraș în Pont, XII, 3, 17.
- Hermonassa, oraș în Bosforul Cimmerian, XI, 2, 10.
- Hermonthis, oraș în Thebaida, XVII, 1, 47.
- Hermopolis, cel Mare, oraș în Delta Egiptului, XVII, 1, 18; locuitorii, hermopoliți, XVII, 1, 40.
- Hermopolis, alt oraș în Delta Egiptului, XVII, 1, 19.
- Hermopolis, cel Mic, în Egipt, în stînga Nilului, XVII, 1, 18; XVII, 1, 22.
- Hermopolitană, Paza (de graniță), XVII, 1, 41.
- Hermos, rîu al Lydiei, XII, 3, 27; XIII, 1, 2-3; XIII, 1, 8; XIII, 3, 5; XIII, 4, 4-5; XIV, 1, 2; XV, 1, 16.
- Herodes, pontif și rege al iudeilor, XVI, 2, 34; XVI, 3, 46.
- Herodot, istoricul, XI, 7, 3; XI, 14, 13; XII, 1, 3; XII, 2, 4; XII, 3, 9; XII, 3, 21; XII, 8, 5; XIII, 1, 59; XIII, 4, 5; XIII, 4, 7; XIV, 2, 16; XIV, 4, 3; XV, 1, 16; XVII, 1, 52; XVII, 2, 5.
- Heroonpolis, oraș al Egiptului la Golful Arabic, XVI, 2, 30; XVI, 4, 2; XVI, 4, 4-5; XVII, 1, 21; XVII, 1, 26; XVII, 1, 35; XVII, 3, 20.
- Herophilei, v. Școala Herophileilor.
- Herostratos, incendiatorul templului din Ephes, XIV, 1, 22.
- Herpa, oraș al Sargarausenei, Cappadocia, XII, 2, 6 și 8.
- Herphai, oraș al Cappadociei, XIV, 2, 29.
- Herus, turn lângă Abydos, XIII, 1, 22.
- Hesiod, poetul, XIII, 1, 12; XIII, 3, 6; XIV, 1, 27; XIV, 1, 40; XIV, 5, 17.
- Hesione, personaj legendar, XIII, 1, 32.
- Hesperide, v. Portul Hesperidelor.
- Hesperieni, sau „Apuseni”, v. etiopieni.
- Hestiaia, Alexandrina, poetă și scriitoare, XIII, 1, 36.
- Hidrieus, fiul lui Hecatomnos, rege al Cariei, XIV, 2, 17.
- Hieracon, insulă în Golful Arabic, XVI, 4, 14.
- Hieraconpolis, sau orașul șoimilor, în Thebaida Egiptului, XVII, 1, 47; insulă, XVI, 4, 18.
- Hieranesos, XVI, 4, 18.
- Hierapolis, sau Bambyke, oraș al Mesopotamiei, XVI, 2, 27.
- Hierapolis, oraș al Frigiei, XII, 8, 17; XIII, 4, 14.
- Hiericus, sau Ierichonul, XVI, 2, 34; XVI, 2, 40-41; XVI, 4, 21.
- Hierokepia, același cu Hierokepis, oraș în vestul Ciprului, XIV, 6, 3-4.

- Hierocles, orator în Alabanda, XIV, 2, 26.
- Hieron, din Laodiceea Frigiei, XII, 8, 16.
- Hieronimos, istoriograf din Rodos, XIV, 2, 13.
- Hierosolyma, sau Ierusalimul, capitala iudeilor, XVI, 2, 28; XVI, 2, 34 și 36; XVI, 2, 40.
- Hikesios, șeful Școlii medicale a Erasistrateilor, XII, 8, 20.
- Hiketaton, tatăl lui Melanippos, XIII, 1, 7.
- Himera, monstru mitologic, XIV, 3, 5.
- Hipparchos, matematician din Bithynia, XII, 4, 9.
- Hippași, neam de indieni, v. Hy-pași.
- Hippemolgi, sciți amestecați cu traci, XII, 3, 26.
- Hippocrates, medic din Cos, XIV, 2, 19.
- Hippoi, sau „Caii“, patru insule în fața Ioniei, XIV, 1, 31.
- Hipponax, poet din Ephes, XIV, 1, 4; XIV, 1, 12; XIV, 1, 25.
- Hippones, două orașe, unul în Utica, altul aproape de promontoriul Treton, XVII, 3, 13.
- Hippos, afluent al râului Phasis, XI, 2, 17; XI, 3, 4.
- Hippochoos, șef pelasg în Larisa Phriconis, XII, 2, 2.
- Histoi, stațiune navală în insula Icaria, XIV, 1, 19.
- Holmoi, oraș al Ciliciei, XIV, 5, 4.
- Holmoi, localitate în Frigia Paroreată, XIV, 2, 29.
- Homer, XII, 3, 5; XII, 3, 10; XII, 3, 23; XII, 3, 24–25; XII, 4, 5; XII, 4, 6; XII, 8, 5–7; XIII, 1, 5–7; XIII, 1, 9; XIII, 1, 19–21; XIII, 1, 24–25; XIII, 1, 28; XIII, 1, 32–37; XIII, 1, 40–46; XIII, 1, 49–50; XIII, 1, 53; XIII, 1, 58; XIII, 1, 61; XIII, 1, 63; XIII, 1, 69–70; XIII, 2, 3; XIII, 3, 1–2; XIII, 3, 6; XIII, 4, 6; XIII, 4, 8; XIII, 4, 16; XIV, 1, 6; XIV, 1, 35 și 37; XIV, 1, 41; XIV, 2, 3; XIV, 2, 6; XIV, 2, 8; XIV, 2, 10; XIV, 2, 28; XIV, 3, 6; XIV, 3, 10; XIV, 5, 14–15; XIV, 5, 24; XIV, 5, 29; XV, 1, 7; XV, 1, 25; XV, 3, 23; XVI, 2, 38–39; XVI, 4, 27; XVII, 1, 5; XVII, 1, 8; XVII, 1, 12; XVII, 1, 16; XVII, 1, 19; XVII, 1, 43; XVII, 1, 46; XVII, 3, 17.
- Homereion, monedă, „homerice“, de aramă, la Smyrna, XV, 1, 37.
- Homereion, templu la Smyrna, XV, 1, 37.
- Homerizi, în Chios, XIV, 1, 35.
- Homonadei, pisidieci, XII, 6, 3 și 5; XII, 7, 1; XIV, 5, 1; XIV, 5, 24.
- Hortensius, romanul care a luat în căsătorie pe Marcia, soția lui Cato, XI, 9, 1.
- Hyarotis, rîu al Indiei, XV, 1, 21; XV, 1, 27; XV, 1, 30.
- Hybreas, orator din Mylasa, XIII, 4, 15; XIV, 2, 24.
- Hydara, fortăreață în Pont, XII, 3, 28.
- Hydarnes, persul, XI, 14, 15.
- Hydaspes, fluviu al Indiei, XV, 1, 3; XV, 1, 17; XV, 1, 25; XV, 1, 28–29; XV, 1, 32–33; XV, 2, 5.
- Hydatos potamoi, v. Rîurile apei.
- Hyde, loc al Lydiei lângă Tmolos, XIII, 4, 6.
- Hydra, promontoriu al Eolidei la Golful Elaitic, XIII, 3, 5.
- Hydraci, indieni angajați mercenari la perși, XV, 1, 6; v. și sydraci.
- Hydrelas, lacedemonianul, colonizator în Caria, XIV, 2, 46.
- Hydromanți, vraci persani „ghicitori din apă“, XVI, 2, 39.
- Hylas, tovarăș de-al lui Heracles, personaj legendar, XII, 4, 3.
- Hyllos, rîu, același cu Phrygios, afluent al Hermosului, XII, 3, 27; XIII, 4, 5.

- Hylobi, sectă de filosofi germani, India, XV, 1, 60.
- Hypaipa, oraș al Lydiei, XIII, 4, 7.
- Hypanis, același cu actualul Kuban în Sarmația, XI, 2, 9-11.
- Hypanis, riu al Indiei, XI, 11, 1; XV, 1, 17; XV, 1, 27; XV, 1, 32-33; XV, 1, 37. V. și Hydaspes.
- Hypași, neam indian, XV, 1, 17; XV, 1, 27.
- Hypelaïos, izvor la Ephes, XIV, 1, 4; XIV, 1, 21.
- Hyperborei, XI, 6, 2; XV, 1, 57.
- Hypocremnos, loc lângă istmul dintre erytrei și clazomenieni, XIV, 1, 31; XIV, 1, 33; XIV, 1, 36.
- Hypsicrates, istoriograf, XI, 5, 1; XVII, 3, 5. Același cu Iphicrates.
- Hyrkania, regiune a Asiei, XI, 7, 1-3; XI, 7, 5; XI, 8, 1-3; XI, 11, 5-6; hyrcani, XI, 6, 1; XI, 8, 1; XI, 8, 8; XI, 9, 1.
- Hyrceană, cîmpie, în Lydia, XIII, 4, 13.
- Hyrcanic, v. Golful Hyrcanic și Marea Hyrcanică sau Caspică.
- Hyrcanion, fortăreață iudaică, XVI, 2, 40.
- Hyrkanos, fiul lui Alexandros și fratele lui Aristobulos, rege în Iudeea, XVI, 2, 40.
- Hyrkanos, preot suprem la iudei pus de Pompeius, XVI, 3, 46.
- Hyrtakides, fiul lui Hyrtacos din Asia, XIII, 1, 7.
- Hyspiratis, sau poate Syspiratis, regiune a Armeniei, XI, 14, 9.
- Hystaspes, tatăl lui Darius I persanul, XIV, 1, 17; XV, 3, 24; XVI, 1, 3.
- I**
- Ialysos, pictură a lui Protogenes, XVI, 2, 5.
- Ialysos, oraș în Rodos, XIV, 2, 8; XIV, 2, 11-12.
- Iamblichos, fiul lui Sampsikeramos, XVI, 2, 10.
- Iamneia, sat al iudeilor, XVI, 2, 28-29.
- Iason, argonaut și soț al Medeiei, XI, 2, 18; XI, 4, 8; XI, 5, 5; XI, 13, 10; XI, 14, 12-14; XII, 3, 11.
- Iasonia, monumente care amintesc de trecerea lui Iason prin Armenia, Media, Pont etc., XI, 4, 8; XI, 14, 12; Iasionion, XII, 3, 17.
- Iasionion, munte al Mediei, XI, 13, 10.
- Iasionion, munte în Pont, XII, 3, 17.
- Iasos, oraș al Cariei într-o insulă, XIV, 2, 21.
- Iaxartes, riu al Asiei, azi Sir Daria, XI, 6, 1; XI, 7, 4; XI, 8, 2; XI, 8, 8-9; XI, 11, 2; XI, 11, 4; XI, 11, 5.
- Iberi, locuitori ai Iberiei, în Asia, XI, 2, 18; XI, 3, 3; XI, 3, 6; XI, 4, 1; XI, 4, 5; XI, 4, 8; XI, 14, 5.
- Iberia, regiune a Asiei, XI, 2, 18; XI, 3, 1-2; XI, 3, 4; XI, 14, 15; XV, 1, 57.
- Icar, fiul lui Daedal, personaj legendar, XIV, 1, 19.
- Icaria și Icaros, insulă în apropiere de Samos, XIV, 1, 6; XIV, 1, 13; XIV, 1, 15; XIV, 1, 19.
- Icarică, v. Marea Icarică.
- Icaros, insulă, aceeași cu Icaria, XIV, 1, 6; XVI, 3, 2.
- Icaros, insulă în Golful Persic, XVI, 3, 2; probabil și XVI, 3, 7.
- Ichthyophagi, etiopieni, la gura Golfului Arabic, XVI, 4, 4; XVI, 4, 13; în regiunea producătoare de mir, XVI, 4, 14; fel de viață, XVI, 4, 13; pe țărmul dintre oritai și Carmania, XV, 2, 1; în Assyria, XVI, 1, 20.
- Ichthys, promontoriu al Elidei, XVII, 3, 20.
- Iconion, orașel în Lycaonia, XII, 6, 1.

- Ida, munte al Cretei, XIII, I, 48.
 Ida, munte al Troadei, XII, 8, 8;
 XIII, 1, 2; XIII, 1, 5-7;
 XIII, 1, 10; XIII, 1, 24-25;
 XIII, 1, 32-33; XIII, 1, 43;
 XIII, 1, 48-49; XIII, 1, 52;
 XIII, 1, 66; XIII, 1, 70.
- Idaia, v. Pădurea Idaia, și Regiunea
 Idaia.
- Idaios, v. Golful Idaios.
- Idanthysos, scitul, XV, 1, 6.
- Ideessa, oraș în Iberia spre Col-
 chida, XI, 2, 18.
- Idomeneus, din Lampsacos, prieten
 al lui Epicur, XIII, 1, 19.
- Idriei, populație a Cariei, XIV, 5, 23.
- Idumai, nabatai, XVI, 2, 2; XVI,
 2, 34.
- Ierusalim, metropola Iudeei, XVI,
 2, 28; XVI, 2, 34; XVI, 2, 36;
 XVI, 2, 40.
- Ifigenia, sora lui Oreste, fiii lui
 Agamemnon, XII, 2, 3.
- Ikizari, fortăreață în Pont, XII, 3,
 38.
- Ilasaros, rege al arabilor rhamani-
 niți, XVI, 4, 24.
- Iliac, câmp lângă Ilion, XII, 8, 6.
- Iliada, poemul homeric, XIII, 1,
 36.
- Iliocolone, localitate în regiunea
 orașului Parion, XIII, 1, 19.
- Ilion cel Nou, XIII, 1, 25-27;
 XIII, 1, 32; XIII, 1, 34-35;
 XIII, 1, 39; XIII, 1, 40; XIII,
 1, 42-43.
- Ilion cel Vechi, în Troada, XII, 4,
 6; XIII, 1, 2; XIII, 1, 25; XIII,
 1, 27; XIII, 1, 32; XIII, 1, 35;
 XIII, 1, 38-39; XIII, 1, 41-
 42; passim XIII, 1, 43-XIII,
 3, 5.
- Ilioni, locuitorii Ilionului, XIII,
 1, 7; XIII, 1, 25-27; XIII,
 1, 32; XIII, 1, 35; XIII, 1, 39-
 42.
- Ilihyia, orașul ei cu templul în
 Thebaida, XVII, 1, 47.
- Ilos, întemeietorul Ilionului, per-
 sonaj legendar, XIII, 1, 25;
 XIII, 1, 34.
- Imaos, sau Imaus, ramificație a
 muntelui Taurus, considerat mun-
 te indian, XI, 8, 1; XI, 11, 1;
 XI, 11, 7; XV, 1, 11.
- Imbrasos, riu în Samos, zis și
 Parthenios cândva, XIV, 1, 14.
- Imbros, fortăreață pe țărmul con-
 tinental al rodienilor, XIV, 2, 3.
- Inaros, rege egiptean, XVII, 1, 18.
- India, hotare, XI, 8, 8-9; XI,
 11, 3-4; XI, 11, 6-7; în
 general descrisă între XV, 1,
 1-XV, 1, 73; detalii, XV, 1, 1;
 XV, 1, 3-4; XV, 1, 6; XV,
 1, 10-15; XV, 1, 17; XV, 1,
 19-22; XV, 1, 26-27; XV,
 1, 30-31; XV, 1, 37; XV, 1,
 42; XV, 1, 45; XV, 1, 56; XV,
 1, 67-68; XV, 2, 1 și 3; XV,
 2, 8-9; XV, 2, 11; XVI, 4, 9;
 XVI, 4, 24; numele regiilor,
 XV, 1, 36; orașe, XV, 1, 11;
 XV, 1, 17; instituții, XV, 1, 30;
 XV, 1, 34; XV, 1, 62; XV,
 1, 66-67; îmbrăcăminte, XV,
 1, 71; arme, XV, 1, 66; ocupații,
 XV, 1, 22; XV, 1, 43; XV,
 1, 66-67; XV, 1, 69; XV, 1,
 71; filosofi, XV, 1, 4 și 6;
 XV, 1, 58-71; expediții fabu-
 loase în India, XV, 1, 7; a lui
 Cyrus și Semiramis, XV, 1, 5;
 XV, 2, 5; istoria politică, XV,
 1, 3-4; XV, 1, 10; XV, 2, 9;
 comerț, XI, 5, 8; XI, 7, 3;
 XVI, 4, 24; minerale, XV, 1,
 69; riuri, XV, 1, 23 și 25; plante,
 XV, 1, 45.
- Indieni, XI, 11, 1; XV, 1, 5-6;
 și 8-11; XV, 1, 13; XV, 1,
 19-20; XV, 1, 21-25; XV,
 1, 30; XV, 1, 34; XV, 1, 39;
 XV, 1, 44; XV, 1, 53-54;
 XV, 1, 67-69; XV, 1, 71;
 XV, 1, 73; XV, 2, 1; XV, 2, 9;
 XVII, 1, 13; XVII, 1, 45; XVII
 2, 4; XVII, 3, 7.
- Indus, fluviu indian, XI, 8, 9;
 XI, 10, 1; XV, 1, 8-9; XV,
 1, 11; XV, 1, 13; XV, 1, 26-28;

- XV, 1, 32-33; XV, 1, 35; XV, 1, 45; XV, 2, 8-9.
- Insula broaștelor țestoase**, în Golful Arabic, XVI, 4, 14.
- Insula Exilaților egipteni**, XVII, 1, 2.
- Insula focilor**, în Golful Arabic, XVI, 4, 18.
- Insula focilor**, alta, situată în partea sudică a Golfului Arabic, spre Etiopia, XVI, 4, 14; XVI, 4, 18.
- Insula lui Philipp**, la Golful Arabic, XVI, 4, 14.
- Insula lui Straton**, la Golful Arabic, XVI, 4, 8.
- Io**, personaj legendar sub chip de vacă, XIV, 5, 12; XVI, 2, 5.
- Iol**, oraș al masaisylilor, apoi Caesarea, XVII, 3, 12.
- Ion**, tragic din Chios, XIV, 1, 35.
- Ionia**, regiune a Asiei Mici, XI, 5, 3; XIII, 1, 2; XIV, 1, 2; XIV, 2, 29; XVII, 1, 46.
- Ionieni**, locuitorii Ioniei, XII, 1, 3; XII, 3, 21; XII, 4, 6; XII, 8, 15; XIII, 1, 3; XIII, 3, 3; XIII, 4, 12; XIV, 1, 1; XIV, 1, 3-4; XIV, 1, 20; XIV, 1, 31; XIV, 1, 38; XIV, 1, 42; XIV, 2, 14; XIV, 2, 26-28.
- Iop(p)e**, oraș al Feniciei, XVI, 2, 28; XVI, 2, 34.
- Iordan**, riu al Iudeei, XVI, 2, 16.
- Iphicrates**, istoric necunoscut, XVI, 3, 5.
- Ipoctonos**, atribut al lui Heracles la erythreeni, XIII, 1, 64.
- Iris**, riu în Pont, XII, 3, 15; XII, 3, 30; XII, 3, 39.
- Isandros**, fiul lui Bellerophon, v. Peisandros.
- Isaura**, două sate ale Isauriei, XII, 6, 2-3; XIV, 3, 3.
- Isauria și Isaurica**, parte a Lycaoniei, XII, 6, 2; Isauricul, XII, 6, 2.
- Ischopolis**, oraș în Pont, XII, 3, 17.
- Isinda**, sau Isionda, oraș al Pisi-diei, XIII, 4, 17.
- Isis**, zeiță, XIV, 6, 3; XVI, 4, 7; XVI, 4, 14; XVII, 1, 23; XVII, 1, 44.
- Ismandes**, poate același cu Memnon, constructorul labirintului din Egipt, XVII, 1, 37; XVII, 1, 42.
- Isocrates**, profesor al lui Ephoros, XIII, 3, 6.
- Issos**, oraș al Ciliciei, XII, 11, 7; XIV, 3, 1; XIV, 5, 11; XIV, 5, 17; XIV, 5, 19; XIV, 5, 22; XIV, 5, 24; XIV, 6, 1; XVI, 2, 1.
- Istru**, Dunărea, XI, 2, 2; XI, 6, 2; XII, 3, 26; XII, 8, 1; XV, 1, 35; XVII, 3, 24.
- Italia**, XII, 8, 15; XIII, 1, 53; XIV, 1, 16; XIV, 3, 2.
- Itaca**, insulă în Marea Siciliei, XIV, 1, 15.
- Iturai**, populație a Syriei, XVI, 2, 10; XVI, 2, 18; XVI, 2, 20.
- Iuba**, regele numizilor, XVII, 3, 7; XVII, 3, 9; XVII, 3, 12; XVII, 3, 25.
- Iudeea**, regiune a Syriei, XVI, 2, 2; XVI, 2, 21; XVI, 2, 34; XVI, 2, 40; XVI, 3, 1; XVI, 4, 21; XVII, 1, 21; XVII, 1, 51.
- Iudei**, XVI, 2, 28-29; XVI, 2, 34; XVI, 2, 40; XVI, 2, 46; XVI, 4, 21; XVI, 4, 23; XVII, 1, 15; XVII, 2, 5.
- Iugurtha**, XVII, 3, 12.
- Iuliopolis**, oraș frigian sau galat, XII, 8, 9.
- Iulius**, numele lui Caesar, XIII, 1, 27.
- Iulos**, fiul lui Aeneas și strămoșul îndepărtat al lui Iulius Caesar, XIII, 1, 27.
- Ixia**, loc în Rodos, XIV, 2, 12.

K

- Kebrene**, oraș în Troada, XIII, 1, 33; XIII, 1, 47; Kebren, XIII, 1, 52.
- Kebrenia**, regiune a Troadei, XIII, 1, 33-34; locuitorii, XIII, 1,

- 21; XIII, 1, 33; XIII, 1, 51; kebreonii traci, XIII, 1, 21.
- Kebriones**, fiul nelegitim al lui Priam, XIII, 1, 33.
- Kelainai**, oraș al Frigiei, XII, 8, 18; XIII, 1, 70; XIII, 4, 12.
- Kelainai**, colină a Troadei, XII, 8, 15.
- Kelaino**, una din Danaide, XII, 8, 18.
- Kelainos**, fiul danaidei Kelaino și al lui Neptun, personaj legendar, XII, 8, 18.
- Kelenderis**, oraș al Ciliciei, XIV, 4, 3; XVI, 2, 33.
- Kenchrios**, rîu prin Poiana Ortygiei, aproape de Ephes, XIV, 1, 20.
- Keos**, una din Cyclade, locuitorii, XI, 11, 3.
- Kephalai**, promontoriu al Libyei, la începutul Syrtei Mari, XVII, 3, 18; XVII, 3, 20.
- Kephalon**, personaj gergith, XIII, 1, 19.
- Kepoi**, oraș asiatic la Bosforul Cimmerian, XI, 2, 10.
- Keramiți**, locuitorii orașului Keramos din Caria, XIV, 2, 25.
- Keramos**, oraș al Cariei, XIV, 2, 15.
- Kerasus**, oraș în Pont, XII, 3, 17.
- Kerauni**, munți, aceiași cu Caucasii, XI, 4, 1; XI, 5, 1.
- Kerbesieni**, neam frigian, XII, 8, 21.
- Kercaphos**, tatăl lui Lindos, Cameiros și Ialysos, întemeietorii orașelor rodiene omonime, XIV, 2, 8.
- Kerkesura**, oraș al Egiptului lângă Observatorul lui Eudoxos, XVII, 1, 30.
- Kerkeți**, neam pe țărmul răsăritean al Pontului, XI, 2, 1; XII, 2, 14.
- Kerkinna**, insulă la gura Syrtei Mici, XVII, 2, 12; XVII, 3, 16—17.
- Kerkinna**, oraș în insula Kerkinna, XVII, 3, 16.
- Kerkinntis**, insulă lângă Kerkinna, la țărmul Libyei, XVII, 3, 16.
- Kerkiți**, ziși apoi appaiți, populație din sus de Pharnakia și Trapezunt, XII, 3, 18.
- Kerkopitheci**, neam fabulos, mai-muțe-om, în India, XV, 1, 29; XV, 1, 37; XV, 1, 56.
- Kestros**, rîu al Pamphylicii, pe lângă Perge, XII, 7, 3; XIV, 4, 2.
- Ketei**, supuși ai lui Eurypylos Telehidul, la Homer, XIII, 1, 69; XIII, 3, 2; XIV, 5, 23; XIV, 5, 28.
- Keteios**, torent al Mysiei, afluent al Caicului, XIII, 1, 70.
- Kibotos**, port al Alexandriei, XVII, 1, 10.
- Kibyra**, Mică, oraș al Pamphylicii, v. Kibyrații Mici.
- Kibyra**, Mare, oraș al Frigiei, XIII, 4, 15—17; XIV, 3, 3; locuitorii, kibyrați, XIII, 4, 17, XIV, 1, 1.
- Kibyrații Mici**, populație pe țărmul Pamphylicii, XIV, 4, 2.
- Kibyris**, regiunea Kibyrei, în Frigia, XIII, 4, 14; și Kybyratica, XIII, 4, 17.
- Kidenas**, astronom chaldean, XVI, 1, 6.
- Kilbiană**, cîmpie în Lydia, XIII, 4, 13.
- Killa**, localitate în Troada, XIII, 1, 62—63.
- Killaion**, din Lesbos, XIII, 1, 62.
- Killaios**, epitet al lui Apollon, templul lui Apollon Killaios la Colonnai, Killa, Chryse, XIII, 1, 62—63; XIII, 2, 5.
- Killaios**, colină și rîu ale Troadei, XIII, 1, 62.
- Killaniană**, cîmpie a Frigiei, XIII, 4, 13.
- Killos**, vizitiul lui Pelops, XIII, 1, 63.
- Kimiata**, fortăreață în regiunea Kimiatene a Paflagoniei, XII, 3, 41.
- Kimiatene**, regiune a Paflagoniei, XII, 3, 41.
- Kimmericon**, sat pe țărmul Macotidei, XI, 2, 5.

- Kimmeriken**, sat pe țărmul Maeotidei, XI, 2, 4, același cu Kimmericon, v. acest nume.
Kindye, sat în Caria, XIV, 2, 20; regiunea, Kindyas(-ados), XIV, 2, 20.
Kiannamophora, regiune a Etiopiei, XVI, 4, 4; XVI, 4, 14; XVI, 4, 20.
Kinolis, oraș pe țărmul pontic, XII, 3, 10.
Kinyps, sau (Kinyphos), riu pe țărmul Libyei, XVII, 3, 18.
Kinyras, tiran în Byblos, ucis de Pompeius, XVI, 2, 18.
Kios, oraș al Bithyniei, XII, 3, 42; XII, 4, 3.
Kios, tovarăș al lui Heracles, XII, 4, 3.
Kirta, oraș al masylienilor, XVII, 3, 7; XVII, 3, 13.
Kissia, mama lui Memnon, la Eshil, XV, 3, 2.
Kissieni, se cheamă susienii, XV, 3, 2.
Kisthenc, insulă lângă Lycia, XIV, 3, 7.
Kisthene, oraș pustiu pe țărmul Eolidei, XIII, 1, 51.
Kitianul, v. Zenon din Kition.
Kition, oraș în Cypru, XIV, 6, 3.
Kizari, sau Ikizari, oraș capitală în Phazemonitis, XII, 3, 38.
Kyaxares, medul, XVII, 1, 18.
Kybela, munte al Frigiei, XII, 5, 3.
Kybele, Rhea, XII, 5, 3.
Kybelia, sat ionic al peninsulei Brythreë, XIV, 1, 33.
Kybiosactes, soțul fiicei lui Ptolemeu Auletes, XVII, 1, 11.
Kybistra, localitate în Cataonia, XII, 1, 4; XII, 2, 7.
Kycnos, personaj semilegendar trac, rege la Colnai, XIII, 1, 19; XIII, 1, 46.
Kydippe, mama vitregă a lui Kercaphos, personaj legendar, XIV, 2, 8.
Kydnos, riu al Ciliciei, XIV, 5, 10-12.
Kydrelos, fiul lui Codros, personaj legendar, XIV, 1, 3.
Kymaia, regiunea Kymeii, în Eolida, XIII, 1, 19; XIII, 4, 6; XIV, 1, 38.
Kyme, cel mai mare din orașele Eolidei, XI, 5, 4; XII, 3, 21; XIII, 1, 3; XIII, 3, 3; XIII, 3, 5-6; locuitorii, XIII, 3, 6; XIV, 4, 2.
Kynamolgi, populație etiopiană, XVI, 4, 10.
Kynopolis, în Delta Egiptului, XVII, 1, 19.
Kynopolis, oraș al Egiptului situat la sud de Heracleopolis, XVII, 1, 40.
Kynopolites, nomă a Egiptului cu orașul Kynopolis, XVII, 1, 40.
Kynos, oraș în Locrida, XIII, 1, 68.
Kynossema, sau „Mormintul Cănelui”, promontoriu al Chersonesului Thracic, XIII, 1, 28.
Kynossema, cap la țărmul Cariei, XIV, 2, 14.
Kynossema, loc la țărmul Libyei între Leucaspis și Taposiris, XVII, 1, 14.
Kyparisson, trecătoare între Sadracai și Dialai, XVI, 1, 4.
Kypria, același cu Ciprul, XIV, 5, 3.
Kyra, oraș în Sogdiana, XI, 11, 4.
Kyros, riu ce desparte Iberia de Albania, XI, 1, 5; XI, 2, 17; XI, 3, 2; XI, 3, 5; XI, 4, 2; XI, 7, 3; XI, 8, 9; XI, 14; 4-5.
Kyros, riu prin cîmpia Persidei, XV, 3, 6.
Kyrrhestica, regiune a Siriei, XVI, 2, 8.
Kyrrhestis, epitet al Athenei, XVI, 2, 7.
Kyrsilos, din Pharsalos, tovarăș de-al lui Alexandru, XI, 14, 12.
Kyrsilos, istoric din Pharsalos, XI, 14, 12.
Kyrții, neam de hoți nomad, XI, 13, 3; XV, 3, 1.

- Kytoron, oraș al Pontului, XII, 3, 5; XII, 3, 10.
- Kytoros, fiul lui Phrixos, XII, 3, 10.
- Kyzicos, oraș în peninsula omonimă a Propontidei, XII, 4, 4; XII, 8, 10-11; XIII, 1, 8; XIII, 1, 13; XIII, 1, 16; XVI, 1, 6; XIV, 2, 5; regiunea Kyzikene, XII, 4, 6; XIII, 1, 2-3; XIII, 1, 5; XIII, 1, 11; locuitorii, XII, 8, 10-11; XIII, 1, 4-5; XIII, 1, 9-10; XIII, 1, 12; XIV, 1, 6.
- Kyzicos, peninsula asiatică a Propontidei, XII, 8, 11.
- L**
- Labienus, prefectul Asiei, XII, 8, 9; XIV, 2, 24.
- Labirintul Egiptului, XVII, 1, 3; XVII, 1, 37; XVII, 1, 42.
- Labotas, riu al Syriei, XVI, 2, 8.
- Labranda, sat al Cariei, XIV, 2, 23.
- Lacedemona, XII, 7, 3; XIV, 2, 46.
- Laconia, regiune a Peloponesului, XVII, 3, 20-21.
- Laconieni, XI, 2, 12; XII, 7, 3; XIV, 6, 3.
- Lacul Moeris, XVII, 1, 4; XVII, 1, 35; XVII, 1, 37-39.
- Lade, insulă în fața Miletului, XIV, 1, 7.
- Laertes, fortăreață a Ciliciei, XIV, 5, 3.
- Lagina, loc în ținutul Stratoniceei din Caria, XIV, 2, 25 și 29.
- Laios sau Lainos, țârm potrivit pentru acostări, XIV, 1, 35.
- Laketer, promontoriu al insulei Cos, XIV, 2, 19.
- Lamos, riu și sat al Ciliciei, XIV, 5, 6.
- Lamponia, oraș în Troada, XIII, 1, 58.
- Lampsacos, oraș al Troadei, XIII, 1, 12; XIII, 1, 17-20; XIV, 1, 10; locuitorii, lampsacieni, XIII, 1, 12, XIII, 1, 18; regiunea Lampsakene, XIII, 1, 20.
- Laodiceea, Combusta, sau Catakecaumene, oraș al Lycaoniei, XIV, 2, 29.
- Laodiceea, de pe Lycos, oraș în Frigia Mare, XII, 8, 13; XII, 8, 16; XII, 8, 19; XIII, 4, 14; 15; XIV, 2, 29; laodicean, XIV, 2, 24.
- Laodiceea, de la mare, unul din orașele mari ale Seleucidei, în Syria, XVI, 2, 4; XVII, 2, 9; XVI, 2, 12.
- Laodiceea, zisă Scabiosa, oraș al Iudeei, lângă Liban, XVI, 2, 18.
- Laodiceea, greacă, oraș al Mediei, XI, 13, 6.
- Laodikeia, mama lui Seleucos Nicator, XVI, 2, 4.
- Laomedon, caii lui, XIII, 1, 32.
- Laothoe, mama lui Lycaon, personaj legendar, XIII, 2, 1.
- Lapathos, oraș al Ciprului, XIV, 6, 3.
- Laranda, oraș al Lycaoniei, XII, 6, 3.
- Larișa, orașe cu acest nume în Asia, în cîmpul Caystrului și lângă Kyme. Larisa Cremaste, XI, 14, 12; XIII, 3, 4.
- Larisa, sat din oraș în cîmpia Caystrului, XII, 2, 2.
- Larisa, Ephesului, XIII, 2, 2.
- Larisa, oraș al Syriei, XVI, 2, 10.
- Larisa, oraș al Troadei, XIII, 1, 47; XIII, 2, 2; regiunea, Larisaia, XIII, 1, 48.
- Larisa, fiica lui Piasos, personaj legendar, XIII, 3, 4.
- Larissa, Phriconis, în vecini de Kyme, XIII, 2, 2-5 și urm.; XIII, 1, 19.
- Lariscieni, XIII, 3, 4.
- Lathon, riu ce se varsă în Portul Hesperidelor, XVII, 3, 20. V. și Lethaios.
- Latium, XIII, 1, 53.
- Latmicos, golf al Cariei, XIV, 1, 8.

- Latmos, oraș al Cariei numit ulterior Heracleia, XIV, 1, 8.
- Latmos, colină a Cariei, XIV, 1, 8.
- Latomiiai, șase insule în golful Arabic, XVI, 4, 8.
- Latona, XIV, 1, 20; XVII, 1, 18; templul ei, Letoon, XIV, 2, 3-4; XIV, 3, 6.
- Latopolis, oraș al Thebaidei Egiptului, XVII, 1, 47; latopoliți, XVII, 1, 40.
- Laviansene, una din cele 10 prefecturi ale Cappadociei, XII, 1, 4; XII, 2, 10; XII, 3, 37.
- Lavinium, oraș în Latium, XIII, 1, 53.
- Lebedos, oraș al Ioniei, XIV, 1, 3; XIV, 1, 29.
- Lecton, promontoriu al Troadei, XIII, 1, 2; XIII, 1, 4; XIII, 1, 5; XIII, 1, 6; XIII, 1, 8; XIII, 1, 46; XIII, 1, 47-48; XIII, 1, 51; XIII, 1, 68.
- Legi, neam scit, XI, 5, 1.
- Leimon, loc nu departe de Nysa Cariei, XIV, 2, 45.
- Lelegi, XII, 7, 3; XII, 8, 4-5; XIII, 1, 7; XIII, 1, 49-51; XIII, 1, 56; XIII, 1, 58-60; XIII, 1, 58; XIV, 1, 4 și 6; XIV, 1, 21; XIV, 2, 27; XIV, 5, 23 și 28.
- Lemnos, insulă a Mării Egee, XII, 3, 20; XIII, 2, 6.
- Leonidas, stoic din Rodos, XIV, 2, 13.
- Leonnorios, șef galat, XII, 5, 1.
- Leonteus, din Lampsacos, prieten al lui Epicur, XIII, 1, 19.
- Leontopolis, în Delta Nilului, XVII, 1, 19; noma Leontopolites, XVII, 1, 20; XVII, 1, 40.
- Leontopolis, sau „Orașul leilor” în Fenicia, între Sidon și Berytos, XVI, 2, 22.
- Lepra acte, același cu muntele Prion, mai sus de Ephes, XIV, 1, 4.
- Leptis, sau Neapolis, oraș al Libyei între Syrte, XVII, 3, 18.
- Leria v. Leros.
- Leros, insulă, una din Sporade, în Marea Icarică, XIV, 1, 6.
- Lesbocles, retor din Mitylene, XIII, 2, 3.
- Lesbos, insula, XIII, 1, 3; XIII, 1, 7; XIII, 1, 21; XIII, 1, 62; XIII, 2, 1-2; XIII, 2, 4-6; XIII, 3, 1; XIV, 1, 15; XIV, 1, 35; XIV, 2, 10; XIV, 2, 19; XVII, 1, 33; locuitorii, XIII, 1, 2; XIII, 1, 38; XIII, 3, 3.
- Lethaios, riu al Cretei, curge prin Gortyna, XIV, 1, 39.
- Lethaios, riu al Libyei de NV, același cu Lathon, XIV, 1, 39.
- Lethaios, riu al Magnesiei, XII, 3, 27; XIV, 1, 39.
- Lethaios, afluent al Meandrului, XII, 3, 27; XIV, 1, 39.
- Lethaios, riu al Thesaliei, XIV, 1, 39.
- Lethos, pelagul, XIII, 2, 2.
- Letopolites, nomă a Egiptului, XVII, 1, 30.
- Leukai, oraș al Ioniei, XIV, 1, 38.
- Leucaspis, port la țărmlu Libyei, XVII, 1, 14.
- Leucolla, port al Ciprului, XIV, 6, 3.
- Leuconotos, vîntul de sud-vest, XVII, 3, 21.
- Leucophryene, atribut al Artemidei, XIV, 1, 40.
- Leucophrys, aceeași cu Tenedos, XIII, 1, 46.
- Leucosyrieni, cappadocieni de lângă Taurus și de lângă Pont, XII, 3, 5; XII, 3, 9; XII, 3, 12; XII, 3, 25; XII, 3, 27; XVI, 1, 2.
- Leucotheca, templul ei în regiunea Moshică, XI, 2, 17.
- Leuke acte, promontoriu al Libyei între Paraitonion și portul Phoinicus, XVII, 1, 14.
- Leuke come, țirg al nabatailor, XVI, 4, 23-24.
- Leul, divinizat de egiptenii leontopoliți, XVII, 1, 40; în alaiurile indienilor, XV, 1, 69; pe Tigru,

- XVI, 1, 24; în insula Meroe, XVII, 2, 2; în Mauritania, XVII, 3, 4; la etiopienii apuseni, XVII, 3, 5.
- Liban, munte al Syriei; XVI, 2, 15-16; XVI, 2, 18-19; XVI, 2, 21.
- Libofencieni, locuitori al Libyei, XVII, 3, 19.
- Libya, țară în nordul Africii, XII, 3, 27; XV, 1, 1; XVI, 2, 22; XVII, 1, 2; XVII, 1, 30; XVII, 1, 35; XVII, 2, 2; XVII, 3, 1-2; XVII, 3, 10; XVII, 3, 13; XVII, 3, 15; XVII, 3, 23-25.
- Libyeni, XVI, 2, 35; XVII, 1, 14; XVII, 3, 2-3; XVII, 3, 7; XVII, 3, 20; XVII, 3, 23.
- Lichas, columna sau Altarul din afara Golfului Arabic, XVI, 4, 15.
- Likymnios, personaj legendar, XIV, 2, 6.
- Lilybaeum, promontoriu al Siciliei, XVII, 3, 16; cu oraș omonim, XIII, 1, 53.
- Limenia, oraș al Ciprului, XIV, 6, 3.
- Limnai, oraș al Chersonesului Thracic, XIV, 1, 6.
- Limyra, oraș al Lyciei, XIV, 3, 7.
- Limyros, riu al Lyciei, XIV, 3, 7.
- Lindos, oraș în Rodos, XIII, 1, 48; XIV, 2, 8; XIV, 2, 11; XIV, 5, 8.
- Linon, loc maritim al Troadei, XIII, 1, 15.
- Linx, c. Lixos.
- Lithros, munte în Pont, XII, 3, 30.
- Litoralul cilician, XIV, 5, 3.
- Litoralul Troian, XIII, 3, 6.
- Lixos, oraș al Mauritaniei, același cu Linx sau Trinx, XVII, 3, 2-3; XVII, 3, 6 și 8.
- Lochias, promontoriu al Egiptului în fața insulei Pharos, XVII, 1, 6; XVII, 1, 9.
- Locrida, XIII, 1, 3; locuitorii, XIII, 1, 68.
- Locrieni Epizephyrieni, XVII, 3, 18.
- Locrienii, Opunți, XIII, 1, 3; XIII, 1, 40; XIII, 1, 68; XIII, 2, 3.
- Lopadussa, insulă în fața orașului Thapsos al Africii, XVII, 3, 16.
- Loryma, țărnam stincos în Peraia rodienilor, XIV, 2, 4; XIV, 2, 14-15.
- Lotophagi, locuitorii așezați mai sus de mauritani, în Africa, XVII, 3, 8; XVII, 3, 17.
- Lotophagitis, numele Syrtei Mici, XVII, 3, 17.
- Luarea Oichaliei, poem homeric sau al lui Creophylos, XIV, 1, 18.
- Lucullus, Lucius Licinius, generalul roman, comandantul oștirii romane în Asia, XI, 14, 15; XII, 2, 1; XII, 3, 11; XII, 3, 14; XII, 3, 33; XII, 5, 2; XII, 8, 11.
- Luna, templul ei la iberi, sacrificii în cinstea ei, XI, 4, 7; în Pont, Albania și Frigia, XII, 3, 31; la Memphis, XVII, 1, 31; la persi, XV, 3, 13.
- Lunca lui Apollon, v. Apollonos-potamia.
- Lunca Nilului, regiunea producătoare de scorțișoară în Etiopia, XVI, 4, 14.
- Lycaon, fiul lui Priam, XIII, 1, 7; XIII, 3, 1.
- Lycaonia, regiune a Asiei Mici, XII, 2, 10; XII, 4, 10; XII, 6, 1-2; XII, 6, 4; XIV, 2, 29; XIV, 5, 27; parte a ei, Isauria, XII, 6, 2; XII, 6, 4; munții lycionici, XII, 2, 5; locuitorii, lycionici, XII, 1, 3; XII, 6, 1; XIV, 5, 23.
- Lycia, regiune a Asiei Mici, XI, 12, 2; XII, 4, 6; XII, 5, 7; XII, 8, 5; XIII, 4, 17; XIV, 2, 1; XIV, 3, 1-2; XIV, 3, 5-6; XIV, 5, 16; XV, 1, 1; coasta ei, XIV, 3, 1; XIV, 5, 22; sistemul lycian, XIV, 3, 2.
- Lycieni, XII, 1, 3; XII, 8, 4; XII, 8, 5; XIII, 1, 7; XIII, 1, 9; XIII, 1, 33; XIII, 4, 8; XIV,

- 3, 2-4; XIV, 3, 9-10; XIV, 5, 23.
- Lycomedes, pontif în Comana, XII, 3, 35.
- Lycomedes, rege, fiul lui Pharnakes, XII, 3, 38.
- Lycopolis, în Thebaida Egiptului, XVII, 1, 41; locuitorii, lycopoliti, XVII, 1, 40.
- Lycopolis, oraș în Delta Egiptului, XVII, 1, 19.
- Lycos, riu ce curge din Armenia prin Pont, XI, 14, 7; XII, 3, 15; XII, 3, 30.
- Lycos, riu al Coilesyriei, XVI, 2, 16 și 19.
- Lycos, riu al Frigiei, XII, 8, 16.
- Lycos, fiul lui Pandion, personaj legendar, XII, 8, 5; XIV, 3, 10.
- Lycos, același cu actualul Zab, curgea printre Ninive și Arbela, XVI, 1, 3.
- Lycurg, atenianul, XVI, 2, 38.
- Lycurg, orator din Attica, XIII, 1, 41.
- Lycurg, edonul, XV, 1, 7.
- Lydieni, XI, 14, 16; XII, 8, 3; XIII, 1, 65; XIII, 2, 2; XIII, 4, 5-6; XIII, 4, 12 și 17; XIV, 1, 37; XIV, 2, 23; XIV, 5, 24; XIV, 5, 27 și 29; XV, 3, 23.
- Lydia, XII, 5, 2; XII, 8, 15; XIII, 4, 12; XIV, 5, 16; XIV, 5, 28.
- Lykiarches, titlu de conducător lycian, XIV, 3, 3.
- Lynx, oraș al Libyei, XVII, 2, 10; XVII, 3, 2; XVII, 3, 6; XVII, 3, 8.
- Lyrnessis, regiune a Troadei, XIII, 1, 7.
- Lyrnessos, oraș în Troada, XIII, 1, 7; XIII, 1, 53; XIII, 1, 61.
- Lyrnessos, oraș al Pamphylii sau al Lyciei, XIV, 4, 1; XIV, 5, 21.
- Lysias, oraș în Frigia Mare, XII, 8, 13.
- Lysias, fortăreață a Iudeei, XVI, 2, 40.
- Lysimach, fiul lui Agathocles, XII, 4, 2; XII, 4, 7; XIII, 1, 26; XIII, 1, 33; XIII, 1, 44; XIII, 1, 52; XIII, 4, 1; XIV, 1, 21; XIV, 1, 37.
- Lysipp, autorul Colosului lui Heracles, XIII, 1, 19.
- Lysis, poet, XIV, 1, 41.

M

- Ma, divinitate cappodociană cinstită la Comana, XII, 2, 3.
- Macai, neam arab la gura Golfului Persic, XVI, 2, 2 și 4.
- Macaris, oraș și nume al insulei Lesbos, XIII, 1, 7.
- Macaros, oraș în Lesbos și Lesbos însuși, XIII, 1, 7.
- Macars, oraș și loc menționat de Homer, v. Macaros.
- Macedoni, XI, 7, 2; XI, 11, 5-6; XI, 13, 5-6; XI, 14, 15; XII, 3, 5; XII, 8, 7; XIII, 4, 4-5; XIV, 2, 25; XV, 1, 20; XV, 1, 28; XV, 3, 3; XV, 3, 11; XVI, 1, 5; XVI, 1, 18; XVI, 2, 14; XVII, 3, 21; țara lor, Macedonia, XVII, 1, 8.
- Machairus, fortăreață a Iudeei, XVI, 2, 40.
- Macra(s), cîmpie în Coilesyria, XVII, 2, 17-18. Vezi și cîmpia Massyas.
- Macroni, aceiași cu sannii, populație așezată mai sus de Trapezunt, Pont, XII, 3, 18.
- Macropogoni, sau „Barbă lungă”, populație așezată pe țărmul Pontului, XI, 2, 1.
- Maeoni, populație a Asiei Mici, confundați cu lydienii, XII, 3, 20; XII, 8, 3; XIII, 1, 8; XIII, 3, 2; XIII, 4, 5-6; XIV, 5, 23-24; XIV, 5, 28.
- Maeonia, regiune a Mysiei, alteori nume dat Asiei Mici întregi, XII, 8, 12; XIII, 4, 8.
- Maeoți, populație vecină cu lacul Maeotis sau Marea Azov, XI, 2, 1-4; XI, 2, 11.

- Maeotida, lac, același cu Marea Azov, XI, 1, 5; XI, 2, 2-3; XI, 2, 6; XI, 2, 8-10; XI, 5, 8; XI, 7, 4; XI, 9, 3; XII, 3, 26.
- Magarsa, oraș al Ciliciei, XIV, 5, 16.
- Magi, perși, XI, 9, 3; XV, 1, 68; XV, 3, 1; XV, 3, 14-15; XV, 3, 19-20; XV, 3, 24; XVI, 2, 39.
- Magnesia, de pe Meandru, oraș al Cariei, XII, 3, 22; XII, 3, 27; XII, 8, 17-18; XIV, 1, 10-11; XIV, 1, 39; XIV, 1, 42; XIV, 2, 29; locuitorii, magneți, XII, 8, 14; XIV, 1, 11; XIV, 1, 40-41.
- Magnesia, de sub Sipylos, oraș al Lydiiei, XII, 8, 2; XII, 8, 15; XIII, 3, 5.
- Magneți, locuitori ai Magnesiei, thessalice, XIV, 1, 11.
- Magneți, Magnesiei de pe Meandru, XII, 8, 14; XIV, 1, 40-41.
- Magnopolis, apoi Eupatoria, oraș în Pont, XII, 3, 20.
- Maiandrios, istoric, autorul migrației enefilor, XII, 3, 25.
- Maikene, regiune arabă învecinată cu Babylonia, XVI, 4, 1.
- Makestos, rîu al Mysiei și afluent al râului Ryndacos, XII, 8, 11.
- Malaos, conducător al unei colonii eolice, XIII, 1, 3. V. și Cleuas.
- Malia, promotoriu al insulei Lesbos, XIII, 2, 2.
- Malieni, arabi nomazi din Mesopotamia, XVI, 1, 27.
- Malii, neam indian, XV, 1, 33.
- Mallos, oraș al Ciliciei, XIV, 5, 16 și 18; V. și XII, 2, 8.
- Mallotis, regiunea orașului Mallos, XIV, 5, 17.
- Malothas, sat arab atins de Aelius Gallus, XVI, 4, 24.
- Malus, loc al Troadei, XIII, 1, 44.
- Mama Zeilor, Dindymene, în Kyzic, XII, 8, 11; la Teria în Troada, XIII, 1, 17; Agdistia la Pessinunt, XII, 5, 3; Aspor(d)ene, XIII, 3, 6; la Smyrna, XIV, 1, 37.
- Mandanis, filosof indian, XV, 1, 64-65; XV, 1, 68.
- Manes, nume frigian și paflagonian, XII, 3, 25.
- Man(l)ius, Aquilius, în fruntea Provinciei Pergam, XIV, 1, 38.
- Mantiane, lac mare al Armeniei, XI, 14, 8. Vezi Spauta.
- Mantineia, oraș al Arcadiei, XIII, 1, 53.
- Manto, fiică a lui Tiresias, mama lui Mopsos, personaj legendar, XIV, 1, 27; XIV, 5, 16.
- Maracanda, oraș al Sogdianei, XI, 11, 4.
- Maraniți, arabi, XVI, 4, 18.
- Marathesion, oraș ionic, XIV, 1, 20.
- Marathos, oraș al Siriei, XVI, 2, 12-13.
- Marcellus Marcus, fiul Octaviei, sora lui Augustus, XIV, 5, 14.
- Marcia, soția lui Cato, XI, 9, 1.
- Marea Carpathică, XIV, 6, 1.
- Marea Caspică sau Hyrcanică, XI, 1, 5; XI, 6, 1; XI, 7, 1-4; XI, 8, 1-2; XI, 8, 8; XI, 11, 7.
- Marea Ciliciană, XI, 1, 7.
- Marea Egipteană, XIV, 6, 1; XVI, 1, 1; XVI, 2, 1.
- Marea Erythraea, XI, 1, 5; XI, 14, 7; XVI, 3, 1; XVI, 3, 5-6; XVI, 4, 20; XVII, 1, 25-26; XVII, 1, 45.
- Marea Hyrcanică, XI, 1, 7; XI, 6, 1-XI, 8, 1-2; XI, 8, 8; XI, 10, 1; XI, 11, 7. Aceași cu Marea Caspică.
- Marea Icariei, XIV, 1, 19.
- Marea Issică, (Golful Issic), XI, 11, 7; XIV, 5, 19.
- Marea Interioară, Mediterana, XI, 1, 4; XIV, 6, 1; XVII, 1, 35; XVII, 3, 18-19.
- Marea Libyci, XIV, 6, 1.
- Marca Pamphylică, XIV, 3, 9; XIV, 6, 1.
- Mareia, lac, același cu Mareotis, XVII, 1, 7.
- Mareotis, sau Mareia, lac al Egiptului, XVII, 1, 4; XVII, 1, 7; XVII, 1, 10; XVII, 1, 14; XVII

- 1, 22; vin mareotic, XVII, 1, 14; XVII, 1, 30.
- Margiana**, regiunea Asiei Mici cu orașul Antiochia, XI, 10, 1-2; locuitorii, XI, 8, 1.
- Margos**, riu al Margianei, XI, 10, 1.
- Mariaba**, oraș al Arabiei, în regiunea sabailor, XVI, 4, 2; XVI, 4, 19.
- Mariandyni**, traci, XII, 3, 4-5; XII, 3, 9; XII, 3, 27; XII, 4, 1; XIV, 5, 23.
- Mariandynos**, șef mariandyn, XII, 3, 4.
- Marmarizi**, populație a Libyei la est de nasamoni, XVII, 1, 13; XVII, 3, 1; XVII, 3, 23.
- Marmolitis**, regiune a Paflagoniei, XII, 3, 41.
- Marsiaba**, oraș al arabilor rhammaniți, XVI, 4, 24.
- Marsyas**, riu al Frigiei, XII, 3, 27; XII, 8, 15; XIII, 1, 70.
- Marsyas**, cîmpie a Syriei, aceeași cu Massyas, v. Massyas.
- Marsyas**, personaj legendar frigian, XII, 8, 15.
- Marzi**, neam pers și armean, XI, 6, 1; XI, 13, 3; XI, 13, 6; XV, 3, 1.
- Masaisyli**, populație a Libyei, XVII, 3, 6-7; XVII, 3, 9; XVII, 3, 11; XVII, 3, 15; XVII, 3, 19-20.
- Masiani**, neam indian, XV, 1, 27.
- Masinissa**, rege al masaisyliilor, XVII, 3, 9; XVII, 3, 13; XVII, 3, 15.
- Masion**, munte al Armeniei, XI, 5, 6; XI, 12, 4; XI, 14, 2; XVI, 1, 23.
- Masoga**, oraș în regiunea lui Assacanos a Indiei, v. Massaga.
- Massabatica**, regiune a Mediei sau a Elymaci, XI, 13, 6; XVI, 1, 18.
- Massaga**, sau Massaca, capitala lui Astacanos în India, XV, 1, 27.
- Massagetii**, XI, 6, 2; XI, 7, 2; XI, 8, 6; XI, 8, 8; XV, 1, 6.
- Massalia**, oraș grec în Gallia Narbonensis, XIII, 1, 41; XIV, 2, 5; XVII, 3, 6; locuitorii, massalioți, XII, 8, 11; XIV, 2, 10.
- Massyas**, sau Marsyas, cîmpie a Syriei, XVI, 2, 10-11; XVI, 2, 18-20.
- Mastaura**, sat al Cariei, XIV, 1, 47.
- Masthles**, șef carian, XIV, 2, 28.
- Masyli**, neam numid în Africa, XVII, 3, 9; XVII, 3, 12-13.
- Matiana**, parte a Mediei, XI, 7, 2; XI, 13, 2; locuitorii, XI, 8, 8; XI, 14, 13.
- Mauritani**, XVII, 3, 1-2; XVII, 3, 5-7; XVII, 3, 9; XVII, 3, 20.
- Mauritania**, regiune a Africii de nord, XVII, 3, 1-2; XVII, 3, 4; XVII, 3, 8; XVII, 3, 10; XVII, 3, 12.
- Mausoleu**, din Halicarnas, XIV, 2, 16.
- Mausolos**, rege în Halicarnas, soțul Artemisiei, XIII, 1, 59; XIV, 2, 16-17.
- Mazaca**, metropola Cappadociei, XII, 2, 7; XII, 2, 9; XIV, 2, 29; locuitorii, XII, 2, 8-9.
- Mazenes**, șef în insula Doracta din Golful Persic, XVI, 3, 7.
- Maximus Aemilius**, v. Fabius.
- Meandru**, riu al Cariei și al Frigiei, vestit prin numeroasele sale cîșturi zise „meandre” după numele rîului, XII, 3, 27; XII, 8, 14-17; XII, 8, 19; XIII, 4, 12; XIII, 4, 15; XIV, 1, 10-12; XIV, 1, 42; XIV, 1, 47; XIV, 2, 1; XIV, 2, 29; XV, 1, 16.
- Medeia**, XI, 13, 10; XI, 14, 14.
- Media**, regiune a Asiei, XI, 5, 6; XI, 7, 2; XI, 9, 1-2; XI, 12, 1; XI, 12, 4-5; XI, 13, 1-2; XI, 13, 5-6; XI, 13, 8-9; XI, 13, 11; XI, 14, 1-2; XI, 14, 9; XI, 14, 15; XV, 3, 6; XVI, 1, 18; locuitorii, mezi, XI, 5, 8; XI, 8, 8; XI, 13, 1; XI, 13, 6-9; XI, 13, 11; XI, 14, 5; XI, 14, 8; XI, 14, 12; XI,

- 14, 14; XI, 14, 16; XV, 3, 13; XVI, 1, 19; XVII, 1, 18.
- Medios, din Larisa, tovarăș al lui Alexandru cel Mare, istoriograf, XI, 14, 12.
- Medos, riu al Mediei, afluent al râului Araxes, XV, 3, 6.
- Medos, fiul Medeei, XI, 13, 10.
- Megabari, populație a Africii, așezată mai jos de Meroe, lângă Nil, spre Marea Roșie, XVI, 4, 17; XVII, 1, 2; XVII, 1, 53.
- Megabyzi, preoți ai Artemidei din Ephes, XIV, 1, 23.
- Megalopolis, oraș al Arcadiei, XVI, 1, 5; locuitorii, megalopoliți, XVI, 1, 5.
- Megalopolis, din Pont, XII, 3, 37; regiunea lui, Megalopolitis.
- Megalopolitis, regiune a Pontului sub Pythodorus, XII, 3, 31; XII, 3, 37.
- Megara, oraș al Megaridei doreice, colonizează Chalkedonul, XVII, 4, 2; și Astacos, XII, 4, 2; megarieni, XII, 4, 2.
- Megara, oraș al Syriei, XVI, 2, 10.
- Megasthenes, istoriograf, autor de *Indica*, XV, 1, 6; XV, 1, 11-12; XV, 1, 20; XV, 1, 35-37; XV, 1, 39 și urm.; XV, 1, 44-45; XV, 1, 53 și urm.; XV, 1, 56-57; XV, 1, 58-60.
- Megillos, scriitor despre India, XV, 1, 18.
- Megiste, oraș și insulă lângă Lycia, XIV, 3, 7.
- Mekestos, riu al Frigiei, XII, 8, 11.
- Melaina, epitet al Corcyrei, v. Corcyra.
- Melaina, promontoriu al insulei Chios, XIV, 1, 35.
- Melaina, promontoriu al peninsulei Erythrea, XIV, 1, 33.
- Melainai sau Melania, oraș al Ciliciei, XIV, 5, 3; XVI, 2, 33.
- Melainai, sat al Troadei, XIII, 1, 44.
- Melamphyllos, vechiul nume al insulei Samos, XIV, 1, 15.
- Melanchros, șef în Lesbos, XIII, 2, 3.
- Melania, v. Melainai.
- Melanippos, troian, fiul lui Hikeataon, XIII, 1, 7.
- Melanos, promontoriu al insulei Kyzicos, XII, 8, 11.
- Melanthos, rege al Messenicii, XIV, 1, 3.
- Melantiene, stinci ale Mării Egee, XIV, 1, 13.
- Melas, riu al Cappadociei, XII, 2, 8.
- Melas, riu al Pamfyliei, XIV, 4, 2.
- Meleagride, păsări în insula de lângă Myoshormos, XVI, 4, 5.
- Meleagru, din Gadara, XVI, 2, 29.
- Meleagru, „valul lui” ... în regiunea Antiochiei, XVI, 2, 8.
- Meles, riu vecin cu Smyrna, XII, 3, 27; XIV, 1, 37.
- Melinos, port la Golful Arabic, la țărmlul troglodytic, XVI, 4, 9.
- Melite, insulă a Mediteranei, XVII, 3, 16.
- Melitene, parte a Cataoniei, una din cele 10 provincii ale Cappadociei, XI, 12, 2; XI, 14, 2; XII, 1, 2; XII, 1, 4; XII, 2, 1; XII, 2, 5; meliteeni, XI, 14, 2.
- Memnon, din Rodos, șef persan, XIII, 1, 57.
- Memnon, fiul lui Tithon, personaj legendar; mormintul lui lângă Paltos în Syria, pe râul Bada, XV, 3, 2; sat și mormint al lui în Troada, lângă râul Aisepos, XIII, 1, 11; mama lui, Kissia, XV, 3, 2; XVII, 1, 42. V și Ismandes și Memnonion.
- Memnonion, cetățuia orașului Susa, Persia, XV, 3, 2.
- Memnonion, temple, palate ale lui Memnon, lângă Ammon, în orașul Abydos din Thebaida Egiptului, lângă lacul Moeris, XVII, 1, 42; XVII, 1, 46; și labirintul egiptean se cheamă Memnonion, XVII, 1, 42.
- Memphis, capitală a Egiptului, XVII, 1, 22; XVII, 1, 24; XVII, 1, 27-28; XVII, 1, 30-31; XVII,

- 1, 33; XVII, 1, 35; XVII, 1, 40; XVII, 1, 42-43; XVII, 1, 48.
- Men Ascaios**, divinitate, templul său la Antiochia Pisidiei, XII, 3, 31.
- Men Caros**, cu templu într-un loc cu același nume, XII, 3, 31; între Carura și Laodiceea, XII, 8, 20.
- Men Pharnakes**, cu templu în America Phanaroei, XII, 3, 31.
- Menandru**, poetul comic, XIV, 1, 5; XIV, 1, 18.
- Menandru**, rege al Bactriei, XI, 11, 1.
- Mendes**, oraș în Delta Egiptului, XVII, 1, 19; mendesieni, XVII, 1, 40.
- Mendesiacă**, nomă a Egiptului, XVII, 1, 18; XVII, 1, 20.
- Mendesiacă**, gură a Nilului, XVII, 1, 18-20.
- Menecles**, orator din Alabanda, XIV, 2, 13; XIV, 2, 26.
- Menecrates**, Elaitul, discipolul lui Xenocrates, XII, 13, 22-23; XII, 8, 3; XIII, 3, 3.
- Menecrates**, din Nysa, discipolul lui Aristarch, XIV, 1, 48.
- Menclaites**, nomă a Egiptului, XVII, 1, 18.
- Menelaos**, oraș și port al Cyrenaiceii, XVII, 3, 22.
- Menelaos**, oraș al Egiptului, XVII, 1, 23.
- Menelaos**, fratele lui Ptolemeu Lagos, XVII, 1, 18.
- Menelaos**, din Sparta, XVII, 1, 16-17; XVII, 1, 34.
- Menestheus**, șef de colonie, XIII, 4, 5.
- Meniux**, insulă la gura Syrtei Mici, XVII, 3, 17.
- Menippos**, din Gadara, cinic, XVI, 2, 29.
- Menippos**, din Stratoniceea, zis Catocas, XIV, 2, 25.
- Mennaios**, tatăl lui Ptolemeu, regent în Syria, XVI, 2, 10.
- Menodoros**, din Tralles, XIV, 1, 42.
- Menodotos**, tatăl lui Mithridates din Pergam, XIII, 4, 3.
- Menon**, comandant în oștirea lui Alexandru, XI, 14, 9.
- Meonia**, XIII, 4, 8; XIII, 4, 11.
- Mermadalis**, riu al Asiei Mici, între Gela și Amazoane, XI, 5, 1.
- Mermodas**, riu ce curge pe la Amazoane și se varsă în Maeotida, XI, 5, 2.
- Meroe**, soră și soție a lui Cambyses, XVII, 1, 5.
- Meroe**, una din insulele mari ale Nilului de sus, XVI, 4, 8; XVII, 1, 2; XVII, 2, 2-3.
- Meroe**, capitala Etiopiei, XV, 1, 19; XVI, 4, 8; XVII, 1, 2; XVII, 1, 5; XVII, 1, 53; XVII, 2, 2-3; XVII, 3, 1.
- Meropis(-ida)**, aceeași cu insula Cos, XV, 1, 3; XV, 1, 33.
- Meropizi**, XIII, 1, 7.
- Merops**, Percosianul, XIII, 1, 7.
- Meros**, munte al Indiei, XV, 1, 8.
- Merotraphes**, epitet al lui Bacchus, XV, 1, 7.
- Mesenii**, arabi vecini cu Babylonia, XVI, 1, 8.
- Mesogis**, munte al Asiei, XIII, 4, 12; XIII, 4, 14; XIV, 1, 15; XIV, 1, 42-43; vin mesogit, XIV, 1, 47.
- Mesopotamia**, XI, 12, 4; XI, 14, 1-2; XI, 14, 8; XI, 14, 15; XII, 2, 9; XV, 1, 58; XVI, 1, 1; XVI, 1, 13; XVI, 1, 21-22; XVI, 1, 24; XVI, 1, 26-27; XVI, 2, 3-4; XVI, 3, 1; XVI, 4, 19.
- Messenii**, XIV, 1, 3; Nestor Messenianul, XIV, 1, 3.
- Mesthles**, personaj homeric, XIII, 4, 6.
- Metagonion**, regiune a Numidiei, XVII, 3, 6 și 9.
- Methymna**, oraș în Lesbos, XIII, 2, 2; XIII, 2, 4; locuitorii, methymnieni, XIII, 1, 21; XIII, 1, 58; regiunea, Methymnaia, XIII, 2, 2.

- Metrodoros**, din Lampsacos, epicureu, XIII, 1, 19.
- Metrodoros**, din Skepsis, filosof, XI, 5, 1; XIII, 1, 55; XVI, 4, 16.
- Metroon**, templul Mamei Zeilor la Smyrna, XIV, 1, 37.
- Metropolis**, oraș al Ioniei între Ephes și Smyrna, XIV, 1, 2; vin metropolitan, XIV, 1, 15.
- Metropolis**, oraș în Frigia Mare, XII, 8, 13; XIV, 2, 29.
- Midaion**, oraș în Frigia Epictetos, XII, 8, 12.
- Midas**, rege al Frigiei Mari, XII, 5, 3; XII, 8, 1; XIV, 5, 28.
- Mikipsa**, regele masaisylilor, XVII, 3, 9; XVII, 3, 13.
- Milesia**, regiunea Miletului, XIV, 1, 8.
- Milesieni**, locuitorii Miletului ionic, XII, 3, 4; XII, 3, 11; XII, 3, 14; XIII, 1, 12; XIII, 1, 14; XIII, 1, 19; XIII, 1, 22; XIII, 1, 52; XIV, 1, 2; XIV, 1, 5-6; XIV, 1, 10; XIV, 1, 42; XIV, 2, 1; XIV, 2, 22; XVII, 1, 18; XVII, 1, 43.
- Milet**, oraș al Ioniei, XII, 3, 27; XII, 8, 5; XII, 8, 15; XIII, 1, 59; XIV, 1, 3-4; XIV, 1, 6-7; XIV, 1, 9; „Luarea Miletului”, drama lui Phrynichos, XIV, 1, 7.
- Milet**, oraș al Cretei, XII, 8, 5; XIV, 1, 6.
- Miletopolis**, oraș al Mysiei, XII, 8, 10; XIII, 1, 58; XIV, 5, 29.
- Miletopolitis**, lac al Mysiei, XII, 8, 11.
- Milya(s)**, regiune a Asiei Mici, XII, 3, 27; XII, 7, 1-2; XII, 8, 5; XIII, 4, 17; XIV, 3, 9-10.
- Milyeni**, anterior solymi, XII, 3, 27; XIV, 3, 10; XIV, 5, 23.
- Mimas**, munte a peninsulei Erythree, XIII, 1, 64; XIV, 1, 33.
- Mimnermos**, din Colophon, poet, XIV, 1, 4; XIV, 1, 28.
- Mineii**, neam al Arabiei Felix, XVI, 4, 2; XVI, 4, 18; regiunea lor, Minaia, XVI, 4, 4.
- Minos**, XII, 8, 5; XIV, 2, 27; XVI, 2, 38.
- Mithra**, XV, 3, 12; Sărbătorile zeului Mithra, XI, 14, 9.
- Mithridates**, Eupator, XI, 1, 6; XI, 2, 13; XI, 2, 18; XII, 3, 1-2; XII, 3, 9; XII, 3, 11; XII, 3, 14; XII, 3, 28; XII, 3, 30-31; XII, 3, 34; XII, 3, 40; XII, 8, 11; XII, 8, 16; XII, 8, 18; XIII, 1, 27-28; XIII, 1, 55; XIII, 4, 3; XIII, 4, 9; XIV, 1, 23; XVII, 1, 11. Războaiele cu Mithridates, XI, 2, 14; XII, 3, 39; XII, 8, 11; XIII, 1, 27; XIII, 1, 66; XIV, 1, 42.
- Mithridates**, Ktistes sau „Intemeietorul”, XII, 3, 41.
- Mithridates**, fiul lui Menodotos din Pergam, rege în Bosfor, XI, 2, 17; XIII, 4, 3.
- Mithridation**, fortăreață a trocmilor, XII, 5, 2.
- Mithropastes**, fiul lui Arsitas, satrap în Frigia, XVI, 3, 5; XVI, 3, 7.
- Mitylene**, v. Mytilene.
- Mnasyrion**, oraș în Rodos, XIV, 2, 12.
- Mnevis**, bou venerat la Heliopolis în Egipt, XVII, 1, 22; XVII, 1, 27.
- Mnoa**, la cretani, XII, 3, 4.
- Moagetes**, ultimul tiran al Kibyrei, XIII, 4, 17.
- Moaphernes**, uchiul lui Strabon, XII, 3, 33, prefect în Colchida, XI, 2, 18.
- Moasada**, loc fortificat din apropierea lacului Sirbonis, în Iudcea, XVI, 2, 44.
- Mochos**, din Sidon, filosof, XVI, 2, 24.
- Modra**, oraș în Frigia Hellespontică, XII, 3, 7.
- Moeris**, lac (lagună) la coasta Egiptului, XVII, 1, 4; XVII, 1, 35; XVII, 1, 37; XVII, 1, 39; XVII, 1, 42.

- Moesi, aceiași cu mysii de mai tirziu, XII, 3, 3.
- Molochath, riu al Libyei, XVII, 3, 6; XVII, 3, 9.
- Molon, din Alabanda, discipolul retorului Meneclis, XIV, 2, 3; XIV, 2, 13; XIV, 2, 26.
- Moloși, XIII, 1, 27.
- Momemphis, oraș al Egiptului, XVII, 1, 22—23; momemphiți, XVII, 1, 22.
- Monarit, vin de ..., în regiunea Metiene a Cappadociei, XII, 2, 1.
- Monumentele celor șapte frați, în Mauritania, XVII, 3, 6.
- Mopsos, fiul lui Apollon și Manto, vraci, XIV, 1, 27; XIV, 4, 3; XIV, 5, 16.
- Mopsuestia, oraș al Ciliciei, XIV, 5, 19.
- Morene, parte a Mysiei, XII, 8, 9.
- Morimene, una din cele zece prefecturi ale Cappadociei, XII, 1, 4; XII, 2, 6; XII, 2, 10; locuitorii, XII, 5, 4.
- Mormîntul lui Antilochos, la Sigeum, XIII, 1, 32.
- Morzeos, rege paflagonian, XII, 3, 41.
- Moschica, regiune în Caucaz, XI, 2, 17—18.
- Moschici, neam pontic, XI, 2, 14; XI, 2, 17; XI, 2, 18.
- Moschici, munți, parte din Taurus, XI, 2, 1; XI, 2, 15; XI, 12, 4; XI, 14, 1; XII, 3, 18.
- Moses, Moise, XVI, 2, 35; XVI, 2, 39.
- Mosynici, neam pontic, XI, 14, 5; XII, 3, 18.
- Muntele Adrasteiei, în Kyzicos, XII, 8, 11.
- Muntele troian, în Egipt, XVII, 1, 34.
- Munții Cossai, XI, 13, 6; XVI, 1, 13.
- Murena, personalitate romană, XIII, 1, 17; XIV, 5, 4.
- Musaios, poet și muzician trac, XVI, 2, 39.
- Museion, Muzeonul Alexandriei, colegiu al filologilor, XVII, 1, 8.
- Musicanos, șeful unei părți a Indiei, XV, 1, 21 și 22; XV, 1, 33 și 34.
- Muzeul, colegiul filologilor din Alexandria, v. Museion.
- Mycle, munte al Ioniei, XIII, 3, 3; XIII, 4, 12; XIV, 1, 3; XIV, 1, 12; XIV, 1, 13—14; XIV, 1, 20.
- Mygdoni, traci emigrați în Asia, XII, 4, 4; XII, 8, 10; locuitorii ai Mesopotamiei, XI, 14, 2; XVI, 1, 1; XVI, 1, 23.
- Mygdonia și Mygdonis, parte a Mysiei, XII, 3, 22; XII, 8, 11; XIII, 1, 13; parte a Mesopotamiei, XVI, 1, 23.
- Mylasa, oraș al Cariei, XIV, 2, 22; XIV, 2, 24; locuitorii, XIV, 2, 23; XIV, 2, 26.
- Myndos, oraș al Cariei, XIII, 1, 59; XIV, 2, 20; Myndia, XIV, 2, 20; myndieni, XIV, 2, 18.
- Mynea, șef cilician la Lyrnessos, XIII, 1, 7; XIII, 1, 61; XIII, 3, 1.
- Myonnesos, oraș al Ioniei, XIV, 1, 29.
- Myonnesos, insulă lângă Thessalia, XIII, 2, 5.
- Myoshormos, zis și Portul Afroditei, port mare al Egiptului, XVI, 4, 5; XVI, 4, 24; XVII, 1, 45.
- Myra, oraș al Lyciei, XIV, 3, 3 și 7.
- Myriandros, oraș al Ciliciei la Golful Issicos, XIV, 5, 19.
- Myrina, amazoană înmormîntată în cimpia troiană, XII, 8, 6; XIII, 3, 6.
- Myrina, oraș al Eolidei, XII, 3, 21; XII, 8, 6; XIII, 3, 5 și 6.
- Myrleia, oraș al Bithyniei, XII, 3, 22; XII, 4, 3; locuitor din... XII, 4, 9; XII, 8, 10.
- Myrmekion, oraș al taurilor lângă Panticapaion, XI, 2, 6 și 8.
- Myrmidoni, o dramă a lui Eșhil, XIII, 1, 70.
- Myron, autorul a trei coloși din Samos, XIV, 1, 14.

- Myrsilos, istoric, XIII, 1, 58.
 Myrsilos, tiran în Mytilene, XIII, 2, 3.
 Mysi, aceiași cu moesii la origine, neam trac strămutat în Asia, XII, 3, 3; XII, 3, 20; XII, 4, 3; XII, 4, 4 și 5; XII, 4, 6 și 8; XII, 4, 10; XII, 8, 1-2; XII, 8, 3-4; XII, 8-10; XIII, 1, 8; XIII, 1, 69; XIV, 2, 23; XIV, 5, 23; XIV, 5, 29.
 Mysia, regiune a Asiei Mici, XII, 3, 21; XII, 4, 1; XII, 4, 5; XII, 4, 6; XIII, 1, 65; XIII, 4, 11; XIV, 5, 29; Mysia Abretena, XII, 8, 9; XII, 8, 11-12; Mysia Olympene, XII, 8, 1; XII, 8, 12.
 Mysian, Zeus Abrettenos, XII, 8, 9; Bosforul, XII, 4, 8; Olympul, XII, 4, 3; XII, 8, 1 și 8; XII, 8, 10.
 Mysieni, azi Moesi, XII, 3, 3; XII, 3, 26-27; XII, 8, 1.
 Mysios, riu al Mysiei, afluent al Caicului, XIII, 1, 70.
 Mytilene, oraș în Lesbos, XI, 2, 2; XIII, 2, 2; XIII, 2, 4; mytulenian, XIII, 1, 38-39; XIII, 1, 49; XIII, 1, 51; XIII, 2, 3.
 Myus, oraș al Ioniei, XII, 8, 17; XIV, 1, 3; XIV, 1, 10; locuitorii, XIV, 1, 42 și XIV, 2, 1.
- N**
- Nabatai, arabi, XVI, 2, 34; XVI, 4, 2; XVI, 4, 18; XVI, 4, 21-23; XVI, 4, 26; XVII, 1, 21.
 Nabataia, regiune a Arabiei populată de nabatai, XVI, 4, 18; XVI, 4, 23; XVI, 4, 26; XVII, 1, 21.
 Nabiani, nomazi între Maeotida și Caspica, XI, 5, 8.
 Nabucodonosor, XV, 1, 6.
 Naburianú, astronom chaldean, XVI, 1, 6.
 Nacolia, oraș al Frigiei Epictete, XII, 8, 12.
 Nagidos, oraș al Ciliciei, XIV, 5, 3; XIV, 6, 3.
 Nanno, poem al lui Mimnernos, XIV, 1, 3; XIV, 1, 4.
 Napata, oraș al Etiopiei, XVII, 1, 54.
 Narthekis, insulă în fața promontoriului Poseidion al insulei Samos, XIV, 1, 14.
 Nasamoni, neam libyan, XVII, 3, 20; XVII, 3, 23.
 Nașterea Athenei, pictură și templu al Athenei, XIII, 1, 26; XIII, 1, 41; XIII, 1, 59; XIV, 1, 4; XIV, 1, 14; XIV, 2, 10-11; XIV, 4, 2; XVI, 1, 18; XVI, 2, 7; XVII, 1, 18.
 Nauclos, fiul lui Codros, întemeietor de colonii, XIV, 1, 3.
 Naucratis, oraș în Delta Nilului, XVII, 1, 18; XVII, 1, 23; XVII, 1, 33.
 Naustathmon, stația navală greacă la Troia, XIII, 1, 36.
 Neacome, în Troada, XIII, 1, 45.
 Neandria, oraș al Troadei, XIII, 1, 47; locuitorii, XIII, 1, 51.
 Neapolis, oraș cartaginez pe coasta Syrtei, zis și Leptis, XVII, 3, 18.
 Neapolis, oraș al Cartaginei, XVII, 3, 16.
 Neapolis, oraș al ephesienilor, apoi al samienilor, XIV, 1, 20.
 Neapolis, oraș în Pont, în regiunea Neapolitis, XII, 3, 38.
 Neapolitis, numele dat de Pompei satului Phazemon din Pont, XII, 3, 38.
 Nearchos, amiralul flotei lui Alexandru cel Mare și istoric, XI, 13, 6; XV, 1, 5; XV, 1, 12; XV, 1, 16; XV, 1, 18; XV, 1, 20; XV, 1, 25; XV, 1, 33; XV, 1, 43 și 45; XV, 1, 66; XV, 2, 1; XV, 2, 4-5; XV, 2, 11-14; XV, 3, 5; XV, 3, 11; XVI, 3, 2; XVI, 3, 5; XVI, 3, 7.
 Necropolis, cartierul cimitirului din Alexandria, XVII, 1, 10; XVII, 1, 14.

- Necurați, etiopieni vinători și consumatori de carne de elefant, nomazi, XVI, 4, 10.
- Negrana, oraș al Arabiei, XVI, 4, 24.
- Neleus, din Pylos, întemeietorul Miletului, XIV, 1, 3; XIV, 1, 6.
- Neleus, fiul lui Coriscos, din Skepsis, discipolul lui Aristotel și Theophrast, XIII, 1, 54.
- Neocles, tatăl lui Epicur, XIV, 1, 18.
- Neonteichos, fortăreață a Kymeii, XIII, 3, 3.
- Neoptolemos, fiul lui Ahile, XIII, 1, 7.
- Neoptolemos, glossograf din Parion, XIII, 1, 19.
- Nepheris, oraș al Libyei, pe teritoriul Carthaginei, XVII, 3, 16.
- Neroassos, oraș al Cappadociei, același cu Nora, XII, 2, 5.
- Nesaia, parte a Hyrcaniei, XI, 7, 2-3; XI, 8, 3; cai de Nesaia, XI, 13, 7; XI, 14, 9.
- Nestor, eroul homeric, XIV, 1, 3.
- Nestor, filosof academic din Tars, XIV, 5, 14.
- Nestor, filosof stoic din Tars, XIV, 5, 14.
- Nibaros, munte al Armeniei, XI, 14, 2; XI, 14, 14.
- Nicaia, capitala Bithyniei, XII, 4, 5; XII, 4, 7; XIII, 1, 10.
- Nicaia, de pe Hydaspes construită de Alexandru cel Mare, XV, 1, 29.
- Nicaia, fiica lui Antipatros și soția lui Lysimachos, XII, 4, 7.
- Nicandros, autor de Theriaca, XVII, 2, 4.
- Nicator, v. Seleucos.
- Nicatorion, munte între Arbela și riul Capros, în Assyria, XVI, 1, 4.
- Nicolaos din Damasc, istoriograf, XV, 1, 72-73.
- Nicomedes, rege al Bithyniei, XII, 3, 40; XIII, 4, 2; XIV, 1, 38.
- Nicomedes, fiul lui Prusias, XIII, 4, 2.
- Nicomedia, oraș al Bithyniei, XII, 3, 7; XII, 4, 2; XIII, 1, 10.
- Nicopolis, oraș în apropiere de Alexandria Egiptului, XVII, 1, 10; XVII, 1, 16.
- Nicopolis, oraș al Ciliciei la Golful Issic, XIV, 5, 19.
- Nicopolis, oraș al Asiei Mici, XII, 3, 28.
- Nigriți, etiopieni, XVII, 3, 3; XVII, 3, 7.
- Nikephorion, oraș al Mygdoniei, în Mesopotamia, XVI, 1, 23.
- Nikephorion, domburavă la Pergam, XIII, 4, 2.
- Nikias, tiran în Cos, XIV, 2, 19.
- Nikiucome, sat al Libyei, XVII, 1, 14.
- Nil, fluviul Africii, XV, 1, 16; XV, 1, 22-23; XV, 1, 25; XV, 1, 45; XVI, 4, 8; XVI, 4, 14; XVI, 4, 24; XVII, 1, 1-5; XVII, 1, 7; XVII, 1, 18-19; XVII, 1, 25-26; XVII, 1, 30; XVII, 1, 35; XVII, 1, 40; XVII, 1, 44-45; XVII, 1, 48-49; XVII, 1, 51-52; XVII, 2, 2-5; XVII, 3, 4.
- Ninos, oraș al Aturiei, XVI, 1, 1; XVI, 1, 3.
- Ninos, regele Assyriei, XVI, 1, 2.
- Ninos, același cu Ninive, oraș al Assyriei, XV, 3, 23; XVI, 1, 1-3.
- Niobe, personaj legendar, XII, 8, 2; XII, 8, 21.
- Niphates, munte al Armeniei, XI, 12, 4; XI, 14, 2; XI, 14, 8.
- Nisibis, oraș al Mygdoniei, XI, 12, 4; XI, 14, 2; XVI, 1, 1; XVI, 1, 23.
- Nisyros, insulă smulsă din Cos, XIV, 2, 15 și 19; oraș omonim în aceeași insulă, XIV, 2, 19.
- Nitriotes, nomă și sat în Egipt, XVII, 1, 23.
- Noma Sebennytică, XVII, 1, 19.
- Nomazi și corturari, XVI, 4, 24; XVI, 1, 27; XVI, 2, 11; XVI, 2, 16; XVI, 4, 18; XVI, 4, 24; XVII, 3, 19.
- Nomazi septentrionali, sciți XI, 2, 1; XI, 5, 8-XI, 7, 1; XI,

- 8, 1—2; XI, 9, 2; XI, 10, 1; XI, 10, 6; XI, 10, 21; XI, 10, 26; XIII, 1, 22.
- Nora, ulterior Neroassos, fortăreață a Cappadociei, XII, 2, 6.
- Notion, țărâm al Chiosului, XIV, 1, 35.
- Notukeras, sau „Cornul Sudului”, peninsulă a Etiopiei, XVI, 4, 14.
- Nubieni, populație a Africei de nord, XVII, 1, 2; XVII, 1, 53.
- Numizi, v. Nomazi.
- Nymphaion, peșteră sfântă la gura Orontelui, XVI, 2, 8.
- Nysa, sau Nyssa, munte al Indiei închinat lui Bacchus și oraș omonim, XV, 1, 7.
- Nysa, oraș al Cariei, XIV, 1, 42—46; XIV, 1, 48; XIV, 2, 29; Nysais, regiunea Nysei, XII, 8, 17; XIII, 4, 14; locuitorii, XIV, 1, 42; XIV, 1, 44—46; XIV, 1, 48.
- Nysai, neam al Indiei, XV, 1, 27.
- Nyseion, regiune a Thraciei, XV, 1, 7.
- O**
- Oaracta, insulă în Golful Persic, zisă și Doracta, XVI, 3, 7.
- Oază, în Libya, XVII, 1, 5; XVII, 1, 42; XVII, 3, 23.
- Obidiakeni, neam maicot, XI, 2, 11.
- Obodas, rege nabatean, XVI, 4, 24.
- Ocean, XI, 11, 7; XV, 1, 25.
- Ochos, riu al Asiei, curge prin Bactriana, Nesaia, Hyrcania etc., XI, 7, 3—4; XI, 8, 1; XI, 9, 2; XII, 11, 5.
- Ochyroma, cetățuia iusulei Rodos, XIV, 2, 12.
- Octavia, sora lui Augustus, XIV, 5, 14.
- Odios, șef al alazonilor, XII, 3, 22.
- Odomantis, regiune a Armeniei, XI, 14, 5.
- Odrysses, afluent al Rhyndacului, udă Mygdonia, XII, 3, 22.
- Odysen, eroul, XIII, 1, 36; XIII, 1, 63; XIV, 5, 14.
- Ogor troian, XIII, 1, 4.
- Ogyris, insulă a Mării Erythree, la apus de Carmania, XVI, 3, 5; XVI, 3, 7.
- Oichalia, „Luarea Oichaliei”, XIV, 1, 18.
- Oidanes, riu al Indiei, afluent al Gangelui, XV, 1, 72.
- Oinoanda, unul din orașele tetrapolisului Cybiritic, XIII, 4, 17.
- Oinoe, oraș al Icariei, XIV, 1, 19.
- Oinone, soția lui Alexandru Paris, XIII, 1, 33.
- Oinoparas, riu al Syriei, XVI, 2, 8.
- Oitai, locuitorii Oitaiei, regiune a Thessaliei, XIII, 1, 64.
- Okypozi, „iute de picioare”, neam indian, XV, 1, 57.
- Olane, fortăreață armeană, în apropiere de Artaxata, XI, 14, 6.
- Olbe, oraș al Ciliciei, XIV, 5, 10.
- Olbia, oraș al Pamphyliciei, XIV, 3, 8; XIV, 4, 1.
- Oligasys, cuvânt cappadocian în Paflagonia, XII, 3, 25.
- Olgassys, munte al Paflagoniei, XII, 3, 40—41.
- Olimp, munte în estul Ciprului, XVI, 6, 3.
- Olimp, alt munte al Ciprului, situat între Amathus și Curias, XIV, 6, 3.
- Olimp, oraș și munte omonim al Lyciei, zis și Phoinicus, XIV, 3, 8.
- Olimp, munte al Macedoniei, XI, 14, 13; XIII, 1, 53.
- Olimp, munte al Mysiei, XII, 4, 3; XII, 4, 5; XII, 4, 6; XII, 4, 10; XII, 8, 3; XII, 8, 8; XII, 8, 10.
- Olympene, regiune a Mysiei, XII, 8, 12.
- Olympeni, mysieni, XII, 4, 10; XII, 8, 8.
- Olym pos, personaj legendar, XII, 8, 15.

- Olympos, oraș al Ciliciei, XIV, 3, 3; și fortăreață a lui Zeniketas, XIV, 5, 7.
- Omanos, divinitate persană, XI, 8, 4; XV, 3, 15.
- Ombrios, „Ploiosul”, epitet al lui Zeus, XV, 6, 69.
- Onesicritos, istoriograf al lui Alexandru și cirmaci în flota sa, XI, 11, 3; XV, 1, 12–13; XV, 1, 15; XV, 1, 18; XV, 1, 20–21; XV, 1, 24; XV, 1, 28; XV, 1, 30; XV, 1, 33–34; XV, 1, 43; XV, 1, 63; XV, 1, 65; XV, 2, 4; XV, 2, 14; XV, 3, 5; XV, 3, 7–8.
- Ophelas, autor de Periplus al Libyei, XVII, 3, 3.
- Ophiodes, insulă în Golful Arabic, XVI, 4, 6.
- Ophiogenei, neam asemănător cu psyllii Libyei, așezat în Troada, lângă Parion, XIII, 1, 14.
- Ophiussa, vechi nume al Rodosului, XIV, 2, 7.
- Ophlimos, munte în Pont, XII, 3, 30.
- Ophrynon, oraș în Troada, aproape de Dardanon, XIII, 1, 29.
- Opici, populație veche a Campaniei, XIV, 2, 10.
- Opis, sat și târg assyrian pe Tigru și aproape de Zidul Semiramidei, XI, 14, 8; XVI, 1, 9.
- Opistholepria, parte a ținutului Ephesului conținând capul Lepren, XIV, 1, 4.
- Oracole, înstitute în cinstea lui Apollon și Artemis, pe Cimpul Adrastei, XIII, 1, 13; în orașul Zelia, XIII, 1, 13; în Grunion, XIII, 3, 5; al Artemidei Sarpedonia în Cilicia, XIV, 5, 19; despre râul Pyramos, XIV, 5, 16; rînduite teucrilor, XIII, 1, 48.
- Orașul Afroditei, în noma cu același nume a Egiptului, XVII, 1, 35.
- Orașul Afroditei, din Troada, XVII, 1, 41; XVII, 1, 47.
- Orașul Afroditei, oraș al Egiptului în noma Prosopites, XVII, 1, 20.
- Orașul Afroditei, în noma Leonopolis a Egiptului, XVII, 1, 20.
- Orașul Ilithyiei, în Egipt, XVII, 1, 47.
- Orașul Sebennytic, în Delta Egiptului, XVII, 1, 18.
- Orașul sycaminilor, v. Sycaminopolis.
- Orcaorcoi, oraș tectosag în Galatia, XII, 5, 2; XII, 6, 1; XII, 8, 13.
- Orcheni, sectă de astronomi chaldeeni, XVI, 1, 6.
- Orchistene, regiune a Armeniei, XI, 14, 4.
- Oreii, neam al Arianei, XV, 2, 1; XV, 2, 7. Poate aceiași cu orii.
- Oreste, legenda părului său depus în Comona Cappadociei, XII, 2, 3; XII, 2, 7; întemeietor de colonii, XIII, 1, 3.
- Orfeu, poetul și muzicantul trac, XVI, 2, 39.
- Orgas, riu al Frigiei, XII, 8, 15.
- Ori, locuitori ai Asiei pe la care a trecut Alexandru cel Mare, XV, 2, 7.
- Orneai, oraș în Corinthia, XIII, 1, 12.
- Ornithonpolis, oraș al Feniciei între Sidon și Tyr, XVI, 2, 24.
- Oroatis, riu ce desparte Persida de Susida, XV, 3, 1; XV, 3, 5.
- Orodes, rege part, XV, 1, 36.
- Orodes, tatăl lui Pacoros (aluzie sub numele „Partul”), XVI, 1, 28; XVI, 2, 8.
- Orontes, ultimul pers ajuns conducător al Armeniei, XI, 14, 15.
- Orontes, personaj legendar eponim al râului Orontes, XVI, 2, 7.
- Orontes, riu al Asiei Mici, azi Nahr-el-Asy, XIV, 5, 3; XVI, 2, 5; XVI, 2, 7–8; XVI, 2, 10; XVI, 2, 19; XVI, 2, 33.
- Orthagoras, istoriograf citat în legătură cu insula Ogyros, XVI, 3, 5.
- Orthanes, zeu atenian, XIII, 1, 12.
- Orthosia, sat al Carici, XIV, 2, 47

Orthosia, oraș al Syriei, XVI, 2, 12; XVI, 2, 15; XVI, 2, 21—22; XVI, 2, 33.
 Ortoșpana, XI, 8, 9; XV, 2, 8.
 Ortygia, doica lui Apollon și Artemis, XIV, 1, 20.
 Ortygia, duminică lângă Ephes, XIV, 1, 20.
 Osiris, zeul egiptean, XVII, 1, 23; XVII, 1, 31; XVII, 1, 35; XVII, 1, 44.
 Osogon, epitet al lui Zeus, XIV, 2, 23.
 Ossa, munte al Thessaliei, rupt din Olimp, XI, 14, 13.
 Otreus, întemeietorul Otrioiei din Bithynia, XII, 4, 7.
 Otrioia, oraș al Bithyniei, XII, 4, 7.
 Otryoneus, peșitor al Cassandrei, XIII, 1, 40.
 Oxos, râu ce izvorăște din munții Indiei și se varsă în Marea Caspică, XI, 6, 1; XI, 7, 3; XI, 7, 4; XI, 8, 8; XI, 11, 2; XI, 11, 5.
 Oxos, stinca lui în Sogdiana, XI, 11, 4.
 Oxyartes, tatăl Roxanei, ajuns socru al lui Alexandru cel Mare, XI, 11, 4.
 Oryathres, fratele lui Darius III, XII, 3, 10.
 Oxydracii, v. Sydracii.
 Oxyrynchos, nomă și oraș omonim al Egiptului, XVII, 1, 40.

P

Paches, șef atenian, XIII, 1, 29.
 Pacoros, fiul regelui part, XVI, 1, 28; XVI, 2, 8.
 Pactolos, râu al Lydiei ce izvorăște din Tmolos, XII, 3, 27; XIII, 1, 23; XIII, 4, 5.
 Pactyes, munte lângă Ephes, XIV, 1, 13; XIV, 1, 39.
 Pădurea Idaia sau a Idei, XIII, 1, 51; XIII, 1, 62.

Paflagonia, regiune a Asiei Mici XII, 3, 1; XII, 3, 4; XII, 3, 8; XII, 3, 25; XII, 3, 41—42; locuitorii paflagoni, XII, 1, 3; XII, 3, 1; XII, 3, 8; XII, 3, 9—10; XII, 3, 20; XII, 3, 26; XII, 3, 40; XII, 3, 42; XII, 4, 1.
 Pagrai, fortăreață a Antiochiei, XVI, 2, 8.
 Paisos, oraș al Troadei, XIII, 1, 19; XIV, 1, 6; locuitor din ..., XIII, 1, 19.
 Paisos, râu al Troadei, XIII, 1, 19.
 Palaia, oraș al Ciprului, XIV, 6, 3.
 Palaia, sat al Mysiei, XIII, 1, 67.
 Palaibyblus, oraș al Feniciei, XVI, 2, 19.
 Palaipaphos, oraș al Ciprului, XIV, 6, 3.
 Palaipharsalos, sau Pharsalos cel Vechi, oraș al Thessaliei, XVII, 1, 11.
 Palaiphatos, istoriograf, XII, 3, 22; XII, 3, 23.
 Palaiskepsis, sau Vechiul Skepsis, oraș al Troadei, XIII, 1, 44—45; XIII, 1, 51—52.
 Palaityros, oraș al Feniciei, XVI, 2, 24.
 Palestina, regiune a Syriei, XVI, 4, 18.
 Palibothra, sau Palimbothra, oraș al Indiei, XV, 1, 11; XV, 1, 27; XV, 1, 36; XV, 1, 72.
 olibothros, nume primit de fi-care rege al prasiianilor, XV, 1, 36.
 Paliuros, sat în Cyrenaica, XVII, 3, 22.
 Pallene, peninsula a Macedoniei, XII, 3, 22.
 Paltos, oraș pe țărmul aradeilor, XV, 3, 2; XVI, 2, 12.
 Pamphylia, regiune a Asiei Mici, XI, 8, 1; XII, 7, 2—3; XIII, 1, 63; XIV, 2, 1; XIV, 3, 8—9; XIV, 4, 1—3; XIV, 5, 1—2; XIV, 5, 3; XIV, 5, 16; XIV, 5, 21; XIV, 6, 1—2; XV, 1, 1; pamphyliceni, XI, 12, 2; XII, 3, 27; XII, 7, 1; XIV, 1, 1; XIV,

- 3, 2; XIV, 4, 2-3; XIV, 5, 4; XIV, 5, 23.
- Pamportos, v. Nauportus.
- Pan, cinstit în Mendes din Egipt, XVII, 1, 19; XVII, 2, 3.
- Panaitios, din Rodos, XIV, 1, 48; XIV, 2, 13; XIV, 5, 16.
- Pandareus, un lycian, la Homer, XIV, 3, 5.
- Pandaros, fiul lui Lycaon, șeful lycienilor în războiul troian, XII, 4, 6; XIII, 1, 7; XIV, 3, 5.
- Pandion, rege al Indiei, XV, 1, 4.
- Pandion, tatăl lui Lycos, personaje legendare, XII, 8, 5.
- Paneion, sau templul lui Pan la Alexandria, XVII, 1, 10.
- Pangaion, munte în Macedonia, XIV, 5, 28.
- Panionia, sărbători ale tuturor ionienilor, XIV, 1, 20.
- Panionion, adunare solemnă a tuturor ionienilor, XIV, 1, 20.
- Panopolis, oraș egiptean în Thebaida, XVII, 1, 41.
- Panormos, port lângă Ephes, XIV, 1, 20.
- Panticaipaion, oraș al Chersonesului Tauric, XI, 2, 5; XI, 2, 10; locuitorii, XI, 2, 8.
- Panxani, nomazi între Maeotida și Caspion, XI, 5, 8.
- Paphos, oraș al Ciprului, XIV, 6, 1; XIV, 6, 3-4.
- Parachoathras, munte ce se întinde din Armenia, XI, 8, 1; XI, 8, 8; XI, 12, 4; XI, 14, 1.
- Paradeisos, oraș al Coilesyriei, XVI, 2, 19.
- Paraitakene, locuitorii, XI, 12, 4; XV, 2, 8; XV, 2, 14; XVI, 1, 17; locuitorii, paraitakeni, XI, 12, 4; XI, 13, 6; XV, 3, 6; XV, 3, 12; XVI, 1, 1; XVI, 1, 18.
- Paraitonion, oraș al Libyei și port mare, XVII, 1, 14; XVII, 1, 35; XVII, 1, 43; XVII, 3, 22.
- Paralos, întemeietorul orașului Clazomenai, XIV, 1, 3.
- Parapotamia, regiune a Arabiei, XVI, 2, 11.
- Pariana, regiune a orașului Parion, XIII, 1, 15; XIII, 1, 20; XIII, 1, 48.
- Parion, oraș în Propontida, XIII, 1, 4; XIII, 1, 13-16; XIII, 1, 19; locuitorii, XIII, 1, 12; XIII, 1, 14.
- Parieni, locuitori proveniți din insula Paros, XIII, 1, 14.
- Parieni, o ramură de dai ziși xanți, în Margiana, XI, 9, 3.
- Parmenion, ctitorul templului lui Iason la Abdera, XI, 14, 12.
- Parmenion, tatăl lui Philotas, XI, 14, 12; XV, 2, 10.
- Parni, sciți dai, XI, 7, 1; XI, 9, 2; XI, 9, 3.
- Paropamisazi, XV, 1, 8; XV, 1, 17; XV, 2, 8-10.
- Paropamisos, parte a muntelui Taurus, XI, 8, 1; XI, 8, 8; XV, 1, 11; XV, 1, 26; XV, 2, 8-10.
- Paroreată, Frigia, parte a Frigiei Mari, din preajma munților, XII, 8, 13-14.
- Paros, una din insulele Ciclade, locuitorii, XIII, 1, 14; Scopas din Paros, XIII, 1, 48.
- Parrhasi, neam arcadian așezat la Marea Caspică, XI, 7, 1.
- Parrhasios, pictor din Ephes, XIV, 1, 25.
- Parsii, parte a parrhașilor, așezată în regiunea anariacilor la Marea Caspică, XI, 7, 1.
- Parthenia, vechiul nume al insulei Samos, XIV, 1, 15.
- Parthenion, sat și cap la gura Maeotidei, XI, 2, 6.
- Parthenios, rîu al Pontului, XII, 3, 5; XII, 3, 8.
- Parthenope, colonie rodiană la opici, XIV, 2, 10.
- Parți, XI, 8, 3; XI, 9, 2; XI, 13, 1-3; XI, 13, 5; XI, 13, 7; XI, 14, 1; XV, 1, 36; XV, 2, 9-11; XV, 3, 3; XVI, 1, 16; XVI, 1, 18-19; XVI, 1, 26; XVI, 1, 28; istoria parților, XV, 1, 3; războiul cu parții, XI, 13,

- 3; XII, 3, 34; XVI, 1, 28; cai parți, XI, 13, 7.
- Parția, XI, 9, 1-2; XI, 9, 3; XI, 13, 6; XI, 14, 15; XV, 2, 8; XV, 2, 10; XV, 2, 14.
- Paryadres, parte din Caucaz, XI, 2, 15; XI, 12, 4; XI, 14, 1; XI, 14, 5; XII, 3, 18; XII, 3, 28; XII, 3, 30.
- Parysatis, regina persană, numită Pharziris, XVI, 4, 27.
- Pasargadai, metropolă persană, XV, 3, 3; XV, 3, 6-8.
- Pasiani, sciți dincolo de Iaxartes, XI, 2, 1.
- Pasitigris, cursul inferior al Tigrului, XV, 3, 4-6; XV, 3, 7.
- Păstori de cămile, în extremitatea Persiei, XV, 3, 1.
- Patala, oraș ionic în regiunea Patalene, XV, 1, 33.
- Patalene, regiune mlăștinoasă între două guri de riuri, XI, 11, 1; XV, 1, 13; XV, 1, 17; XV, 1, 32-33; XV, 2, 1.
- Patara, oraș al Lyciei, XIV, 3, 3; ulterior numit Arsinoe, XIV, 3, 6.
- Pataras, întemeietorul Patarei, XIV, 3, 6.
- Pateischorei, neam persan, XV, 3, 1.
- Patraeus, sat al Asiei la Bosforul Cimmerian, XI, 2, 8.
- Patrocles, autor de *Indica*, XI, 7, 1; XI, 7, 3; XI, 11, 5-6; XV, 1, 11.
- Patroclos, din Opunt, mormintul lui la Sigeion, XIII, 1, 32; XIII, 3, 2.
- Paza Thebană, loc în Egipt, XVII, 1, 41.
- Pedalion, promontoriu al Ciprului, XIV, 6, 3.
- Pedasa, oraș al Cariei, XIII, 1, 59; locuitorii, XIII, 1, 59.
- Pedasis, regiune a Cariei, XIII, 1, 59.
- Pedasos, oraș pe teritoriul Stratoniceei, Caria, XIII, 1, 59.
- Pedasos, oraș al Troadei, XIII, 1, 7; XIII, 1, 50; XIII, 1, 59; XIII, 3, 1.
- Pednelissos, oraș pisidian, v. Petnelissos.
- Pedonia, insulă a Libyei, XVII, 1, 14.
- Peion, fortăreață tolistobagă, XII, 5, 2.
- Peirossos, oraș al Mysiei, XIII, 1, 17.
- Peirossos, regiune în Cyzic, XIII, 1, 17.
- Peisandros, sau Eisanandros, fiul lui Bellerophon, XII, 8, 5; XIII, 4, 16.
- Peisandros, poet din Rodos, autorul poemului *Heracleia*, XIV, 2, 13; XV, 1, 9.
- Pelasgi, XII, 3, 5; XIII, 3, 2-4; XIV, 2, 27.
- Pelinnaion, munte în Chios, XIV, 1, 35.
- Pella, nume dat uneori Apameei Syriei, XVI, 2, 10.
- Pelopones, XIII, 2, 5; războiul peloponesiac, XIII, 1, 39; XIV, 2, 9.
- Pelops, rege al Pisatidei, XII, 8, 2; XIII, 1, 63.
- Peltai, oraș al Frigiei Mari, XII, 8, 13.
- Peltonon, cîmpie a Frigiei, XIII, 4, 13.
- Pelusiacă, gură a Nilului, XIV, 5, 3; XVI, 3, 32-33; XVII, 1, 2; XVII, 1, 4; XVII, 1, 18; XVII, 1, 21.
- Pelusion, oraș al Egiptului, XI, 1, 5; XVI, 2, 21; XVI, 2, 28; XVI, 2, 30; XVI, 2, 33; XVII, 1, 4; XVII, 1, 6; XVII, 1, 11; XVII, 1, 21; XVII, 1, 24.
- Penelopa, fiica lui Icaros și soția lui Odysseus, XII, 3, 23; XIV, 1, 23.
- Peneu, riu al Thessaliei, XI, 14, 13; XIII, 3, 4.
- Penthilos, personaj din vremea eroilor, XIII, 1, 3.

- Perasia, Artemis, cinstită cu acest nume la Castabala, XII, 2, 7.
- Percote, oraș mysian al Troadei, XIII, 1, 7; XIII, 1, 20.
- Perdiccas, persoana care a transferat trupul lui Alexandru din Babylon în Egipt, XIII, 2, 6; XVII, 1, 8.
- Pergam, oraș al Asiei Mici, pe Caicos, XIII, 1, 54; XIII, 1, 67; XIII, 2, 6; XIII, 3, 6; XIII, 4, 1; XIII, 4, 2; XIII, 4, 4; XIV, 5, 28; locuitorii, XIII, 4, 3.
- Pergamene, regiunea Pergamului, XII, 8, 2; XII, 8, 12.
- Perge, oraș al Pamphyliei pe Kestros, XIV, 4, 2.
- Periandros, XIII, 1, 39.
- Pericle, XIV, 1, 18.
- Peripatetici, filosofi greci, XIII, 1, 54; XIII, 2, 4; XIV, 5, 4.
- Periplul cilician, v. și Litoralul cilician, XIV, 5, 3.
- Perperena, sat mai sus de Kisthene în Eolida, XIII, 1, 51.
- Perperna (M), comandantul războiului contra lui Aristonicos, XIV, 1, 38.
- Persane, v. „Porțile Persane”.
- Persepolis, XV, 3, 1; XV, 3, 3; XV, 3, 6.
- Perseus, la oracolul lui Ammon, tatăl Frythrei, XVI, 4, 20; XVII, 1, 43.
- Perseus, regele Macedoniei, XIII, 4, 2.
- Perși, XI, 6, 2; XI, 7, 2; XI, 8, 4; XI, 12, 3; XI, 13, 5-9; XI, 13, 11; XI, 14, 9; XI, 14, 15-16; XII, 1, 4; XII, 8, 7; XII, 2, 20; XIII, 1, 17; XIII, 1, 26; XIII, 4, 5; XIV, 1, 7; XIV, 1, 30; XV, 1, 6-7; XV, 2, 1; XV, 2, 9; XV, 2, 14; XV, 3, 2-4; XV, 3, 6-8; XV, 3, 13; XV, 3, 15-16; XV, 3, 19; XV, 3, 23-24; XVI, 1, 2; XVI, 1, 5; XVI, 1, 9; XVI, 1, 12; XVI, 1, 20; XVI, 1, 25; XVI, 2, 14; XVI, 2, 21; XVI, 4, 20; XVI, 3, 2; XVI, 3, 6-7; XVI, 4, 1; XVII, 1, 19.
- Persic, cîntec, XVI, 1, 14.
- Persida, sau Persia, XI, 13, 3; XI, 13, 7; XV, 1, 58; XV, 2, 1; XV, 3, 1-2; XV, 3, 3-6; XV, 3, 9-10; XV, 3, 12; XVI, 1, 1; XVI, 1, 5; XVI, 1, 17-18; XVI, 4, 25.
- Pessinus, sau Pessinunt, oraș al Frigiei Mari, XII, 3, 7; XII, 5, 2; XII, 8, 13.
- Petnelissos, oraș al Pamphyliei, XII, 7, 2; XIV, 4, 2.
- Petra, oraș principal al nabatailor, XVI, 4, 2; XVI, 4, 18; XVI, 4, 21; XVI, 4, 23; locuitor din ..., XVI, 4, 21.
- Petronius, prefect al Egiptului, XVII, 1, 3; XVII, 1, 53-54.
- Peucolaitis, oraș pe Indus, XV, 1, 27.
- Phabda, v. și Phauda, fortăreață a Pontului în regiunea Sidenei, XII, 3, 16.
- Phacussa, sat al Egiptului la gura unui canal la Marea Roșie, XVII, 1, 26.
- Phagroriopolis, oraș al Egiptului, XVII, 1, 26.
- Phagroriopolites, nomă a Egiptului, XVII, 1, 26.
- Phaleros, atenian, întemeietor al orașului Soloi din Cipru, XIV, 6, 3.
- Phanagoreia, capitala bosporanilor asiatici, XI, 2, 10; XI, 2, 11.
- Phanai, port al insulei Chios, XIV, 1, 35.
- Phanaroia, regiune a Pontului, XII, 3, 15; XII, 3, 30; XII, 3, 32; XII, 3, 37-38.
- Phanias, din Eresos, discipolul lui Aristotel, XIII, 2, 4.
- Phara, oraș al Libyei, pe teritoriul Cartaginei, XVII, 3, 12.
- Pharbetites, nomă a Egiptului, XVII, 1, 20.
- Pharia, v. Pharos.

- Pharnakes, unul din ultimii regi bosporani, Men Pharnakes, XI, 2, 11; XI, 2, 17; XI, 5, 8; XII, 3, 11, XII, 3, 14; XII, 3, 38; XIII, 4, 3.
- Pharnakia, oraș fortificat al Pontului, XI, 3, 18; XII, 3, 17-19; XII, 3, 30; XIV, 5, 22.
- Pharos, insulă în fața coastei Egiptului, cu turnul „Far”, XII, 2, 4; XVII, 1, 6; XVII, 1, 9; XVII, 1, 16; XVII, 1, 19.
- Pharos, turnul „Far”, opera lui Sostratos din Cnidos, XVII, 1, 6; XVII, 1, 9.
- Pharuși, etiopieni ai Libyei, XVII, 3, 3; XVII, 3, 7.
- Pharziris, aceeași cu Parysatis, XVI, 4, 27.
- Phaselis, oraș al Lyciei, XIV, 3, 1; XIV, 3, 9; XIV, 5, 7.
- Phasis, oraș al Colchidei, XI, 2, 17; XI, 3, 4; XI, 14, 7; XII, 3, 17.
- Phasis, riu al Colchidei, XI, 2, 17; XI, 3, 4; XI, 14, 7; XII, 3, 17.
- Phatnitică, gură a Nilului, XVII, 1, 18-19.
- Phaunitis, regiune medică luată de armeni, XI, 14, 5.
- Phavene, regiune a Armeniei, XI, 14, 4.
- Phazemon, oraș al Pontului în regiunea Phazemonitis, XII, 3, 38.
- Phazemonitis, regiune a Pontului, XII, 3, 25; XII, 3, 38; locuitorii, phazemoniți, XII, 3, 38.
- Pheidippos, fiul lui Thessalos, șef în Cos, XIV, 2, 6.
- Phellos, oraș al Lyciei, XIV, 3, 7.
- Pherai, oraș al Thesalicii, XI, 4, 8.
- Pherekydes, atenianul, istoriograf, XIV, 1, 3; XIV, 1, 27.
- Philadelphia, oraș al Iudeei, XVI, 2, 34; XVI, 2, 40.
- Philadelphia, oraș al Lydiei, XII, 8, 18; XIII, 4, 10.
- Philadelphul, v. Ptolemeu Philadelphul.
- Philai, insulă și oraș ale Nilului, XVII, 1, 23; XVII, 1, 49-50; XVII, 1, 54.
- Philainos, XVII, 3, 20.
- Philetairos, fiul lui Attalos, I XIII, 4, 2.
- Philetairos, fratele lui Dorylaos Tacticianul, XII, 3, 33.
- Philetairos, din Tieion, întemeietorul dinastiei Attalizilor din Pergam, XII, 3, 8; XIII, 4, 1.
- Philetas, din Cos, poet și critic, XIV, 2, 19.
- Philipoi sau Philippi, oraș al Macedoniei, XIV, 5, 14; XVII, 1, 11.
- Philippos, fiul lui Amyntas, regele Macedoniei, XVI, 2, 10.
- Pholippos, fiul lui Demetrios, tatăl lui Perseus și rege al Macedoniei, XII, 4, 3; XIII, 4, 2.
- Philippos, autor de *Carica* „Fapte cariene”, XIV, 2, 28.
- Philippunesos, v. Insula lui Philipp, în Golful Arabic, XVI, 4, 14.
- Philodemos, filosof epicurian din Gadara, XVI, 2, 29.
- Philogenes, șeful unei cete de atenieni care au întemeiat colonia Erythrai, XIV, 1, 3.
- Philomelion, oraș al Frigiei Mari, XII, 8, 14; XIV, 2, 29.
- Philon v. Satul lui Philon, în Egipt, XVII, 1, 26.
- Philopator, v. Ptolemeu Philopator.
- Philotas, întemeietorul Prienei, în fruntea unei colonii din Theba, XIV, 1, 3; XIV, 1, 12.
- Philotas, fiul lui Parmenion, XIV, 5, 17; XV, 2, 10.
- Philotera, sora lui Ptolemeus II, XVI, 4, 5.
- Philotera, oraș la Golful Arabic, opera lui Satyros. Numele orașului după al Philoterei, sora lui Ptolemeus, II XVI, 4, 5.
- Phoceea, oraș al Ioniei, XIII, 1, 2; XIII, 1, 41; XIII, 4, 5;

- XIV, 1, 3; XIV, 1, 38; pământul phoccenilor, XIII, 3, 5.
- Phoinicus, munte și oraș ale Lyciei, zis și Olympos, XIV, 3, 8.
- Phoinicus, port al Libyei, XVII, 1, 14.
- Phoinix, munte pe țărmul continental al Rodosului, în Caria, XIV, 2, 2; XIV, 2, 4.
- Phoinix, fortăreață pe muntele omonim în Caria, XIV, 2, 4.
- Pholoe, munte al Arcadiei, XIII, 1, 10.
- Phraates, rege part, XV, 1, 36; XVI, 1, 28.
- Phricones, șef part, XVI, 2, 8.
- Phriconis, v. Kyme, XIII, 1, 3; XIII, 3, 3.
- Phrikion, munte în Locrida; XIII, 1, 3; XIII, 3, 3.
- Phrixos, personaj mitic, XI, 2, 17-18; XII, 3, 10.
- Phrixupolis, același cu Ideesa de mai târziu, oraș al Iberiei la hotarul cu Colchida, XI, 2, 18.
- Phrygios, riu al Lydiei zis și Hyllos, XIII, 4, 5.
- Phryni, neam indian, XI, 11, 1.
- Phrynichos, poet tragic atenian, XIV, 1, 7.
- Phrynon, atenian învingător la Jocurile Olimpice, XIII, 1, 38.
- Phtherion, munte menționat de Homer, situat mai sus de Latmos sau de Grion din Ionia, XIV, 1, 8.
- Phtheirophagi, XI, 2, 1; XI, 2, 14; XI, 3, 19.
- Phthia, regiune a Thesaliei, locuitorii phthioți, XI, 2, 12.
- Phycus, promontoriu și oraș al Cyrenaicei, XVII, 3, 20.
- Phylarchi, nume comun, desemnează pe șefii de trib la arabi, XVI, 1, 27-28; XVI, 2, 10-11; XVII, 3, 24.
- Physcon, v. Ptolemeu Physcon.
- Physcos, oraș al Cariei pe țărmul continental al rodienilor, XIV, 2, 4; XIV, 2, 23; XIV, 2, 29; XIV, 5, 22.
- Piasos, șef pelasg în Larisa Phriconis, XIII, 3, 4.
- Pieria, munte al Syriei lângă Amanos, XVI, 2, 8.
- Pieria, regiune a Syriei, XIV, 5, 20; XVI, 2, 4.
- Pimolisa, fortăreață în Pont, XII, 3, 39; XII, 3, 40.
- Pimolisene, regiune a Pontului, XII, 3, 39; XII, 3, 40.
- Pimolitis, regiune a Cappadociei, XII, 3, 25.
- Pinaca, oraș fortificat al gordyailor, XVI, 1, 24.
- Pinara, oraș al Lyciei sub muntele Cragon, XIV, 3, 3; XIV, 3, 5.
- Pinaros, riu al Ciliciei pe lângă Issos, XIV, 5, 19.
- Pindar, poetul, XII, 3, 9; XIII, 4, 6; XIV, 1, 28; XIV, 1, 35; XIV, 2, 10; XV, 1, 57; XVII, 1, 19.
- Pioniai, oraș al Troadei, XIII, 1, 56.
- Piramidele, Egiptului, XVII, 1, 30; XVII, 1, 33-34; XVII, 1, 37.
- Pirații Ciliciei, XIV, 3, 3.
- Pireu, numele dat orașului Amisos de către coloniștii atenieni, XII, 3, 14.
- Pireu, sat și port al Atenei, XII, 3, 14; XIV, 2, 9.
- Pisidia, regiune a Asiei, XII, 3, 31; XII, 6, 4; XIII, 1, 59; XIV, 3, 8; XIV, 5, 1; XIV, 5, 7; locuitorii pisidieni, XI, 1, 4; XII, 3, 27; XII, 6, 4; XII, 7, 1-3; XIII, 4, 16-17; XIV, 4, 17; XIV, 5, 23-24.
- Pisilis, oraș al Cariei, XIV, 2, 2.
- Pissuri, neam de dai, XI, 8, 2.
- Pitagora, din Samos, XIV, 1, 16; XV, 1, 65; adept al lui Pitagora, XVI, 2, 39; filosofie pitagoreică, XV, 1, 65.
- Pitane, oraș eolic, XIII, 1, 2; XIII, 1, 51; XIII, 1, 67; XIII, 3, 5; locuitorii, XIII, 1, 60.

- Pitnisos, loc al Lycaoniei, XII, 6, 1.
- Pittacos, unul din cei șapte înțelepți, originar din Mytilene, XIII, 2, 3; tiran aici, XIII, 2, 3; poartă război contra lui Phrynon, XIII, 1, 38.
- Pitya, oraș al Troadei, XII, 4, 6; XIII, 1, 10. V. și Pityeia.
- Pityassos, oraș al Pisidiei, XII, 7, 2.
- Pityeia, aceeași cu Pitya, XIII, 1, 44.
- Pityus, cel Mare, pe țărmul Colchidei, XI, 2, 14.
- Pityus, sat al Troadei, XIII, 1, 15.
- Pityussa, vechiul nume al insulei Chios, XIII, 1, 18.
- Pityussa, vechiul nume al orașului Lampsacos, XIII, 1, 18.
- Pixodaros, fiul lui Hecatomnis, din Caria, XIV, 2, 17.
- Placos, munte al Troadei la Homer, XIII, 1, 65.
- Platanistes, alt nume al orașului Makistos în Elida, XIV, 5, 3.
- Platon, filosoful, XIII, 1, 25; XIII, 1, 57; XVI, 2, 38; XVII, 1, 4; XVII, 1, 29; platonici, discipolii lui, XII, 3, 1.
- Pleiade, XV, 1, 17-18; XV, 2, 10; XVII, 2, 5.
- Plemyrion, oraș al Indiei, la confluența Choaspelui cu Cophes, XV, 1, 26.
- Plinthine, oraș pe țărmul Libyei, XVII, 1, 14.
- Plutiades, filosof din Tars, XIV, 5, 15.
- Plutonion, la Hierapolis în Frigia, XIII, 4, 14; la Acharaca, XIV, 1, 44.
- Plynos, port al Libyei lângă Catabathmon, XVII, 3, 22.
- Pnigeus, sat pe țărmul Libyei, XVII, 1, 14.
- Podoabă troiană, XIII, 1, 55.
- Poikile petra, loc stîncos al Ciliciei, peste care trece drumul, tăiat în trepte, spre Seleucia, XIV, 5, 5.
- Polemon, filosoful, profesorul lui Zenon din Kiton și al lui Arkesilaos, XIII, 1, 67.
- Polemon, fiul lui Zenon retorul, din Laodiceea, XII, 8, 16.
- Polemon, unul din ultimii regi din Bospor, XI, 2, 3; XI, 2, 11; XI, 2, 18; XII, 3, 29; XII, 3, 38; XII, 6, 1.
- Polichne, oraș fortificat în valea Aisopului din Troada, XIII, 1, 45; XIII, 1, 52.
- Polion, același cu Polisma de mai târziu, oraș al Troadei, XIII, 1, 42.
- Polisma, v. Polion.
- Polites, troian, XIII, 1, 37.
- Polybios, istoricul, XI, 9, 3; XIV, 2, 29; XVII, 1, 12.
- Polycleitos, istoric, XI, 7, 4; XV, 3, 2; XV, 3, 4; XV, 3, 21; XVI, 1, 13.
- Polycles, șef al cauconilor, XII, 3, 5.
- Polycrates, tiran în Samos, XIV, 1, 16.
- Polycritos, autor de *Persica*, același cu Polycleitos, se pare, XV, 3, 21.
- Polydamas, troian, XIII, 1, 36.
- Polydamna, soția lui Thon egipteanul, XVII, 1, 16.
- Polydoros, fiul lui Priam, XIII, 1, 7.
- Polymedion, loc în Troada, XIII, 1, 51; XIII, 1, 69.
- Polymnastos, muzician din Colophon, XIV, 1, 28.
- Polyphagi, populația așezată la nord de Caucaz, XI, 5, 7.
- Polyporos, rîu al Troadei, v. Heptaporos.
- Polytimetos, rîu al Sogdianeii, XI, 11, 5.
- Pompe bacchice, la indieni, XV, 1, 8.
- Pompeiopolis, același cu Pompelona și cu Soloi, XIV, 3, 1; XIV, 3, 3; XIV, 4, 8.

- Pompeiopolis, oraș al Paflagoniei, XII, 3, 40—41.
- Pompeius Magnus, XI, 1, 6; XI, 3, 5; XI, 4, 5; XI, 5, 1; XI, 8, 4; XI, 14, 10; XII, 3, 1; XII, 3, 13; XII, 3, 18; XII, 3, 28 și 30; XII, 3, 31; XII, 3, 33; XII, 3, 34; XII, 3, 37—38; XII, 5, 2; XIII, 2, 3; XIV, 1, 7; XIV, 1, 42; XIV, 3, 3; XIV, 5, 8; XVI, 1, 24; XVI, 2, 3; XVI, 2, 8; XVI, 2, 18; XVI, 2, 33; XVI, 2, 40 și 46.
- Pompeius (M), fiul lui Theophanes din Mytilene, procurator al Asiei sub August, XIII, 2, 3.
- Pontul, sau Cappadocia Pontică, parte a Cappadociei temporar independentă, XII, 1, 4; XII, 3, 1; XII, 3, 6.
- Pontul Euxin, XI, 2, 12; XI, 2, 14—16; XI, 6, 2; XI, 7, 3; XI, 8, 4; XII, 1, 3; XII, 3, 2; XII, 3, 9—10; XII, 3, 18; XII, 3, 26; XII, 3, 42; XII, 4, 1—2; XIV, 4, 29; XV, 1, 8; XVI, 1, 2; XVI, 3, 2.
- Pordalis, nume propriu, XIII, 2, 6.
- Pordoselene, insulă și oraș în apropiere de Hecatonnesos, XIII, 2, 5—6.
- Pornopion, numele unei luni la colienii Asiei, XIII, 1, 64.
- Pornopion, epitet al lui Heracles, XIII, 1, 64; al lui Apollon, XIII, 1, 64.
- Poros, rege indian a cărui regiune se cheamă Gandaris, contemporan cu Cezarul, XV, 1, 30; XV, 1, 73.
- Poros, rege într-o regiune a Indiei, contemporan cu Alexandru cel Mare, XV, 1, 3—4; XV, 1, 17; XV, 1, 29.
- Poroselene, XIII, 2, 6 V. și Pordoselene.
- Porticanos, rege într-o regiune a Indiei, XV, 1, 33.
- Porțile Amanide, dintre Cilicia și Syria, XIV, 5, 18; XVI, 2, 8.
- Porțile Caspiene, în muntele Sirdara, XI, 7, 2; XI, 8, 9; XI, 9, 1; XI, 12, 1 și 4—5; XI, 13, 6—8; XV, 2, 9.
- Porțile ciliciene, XII, 2, 7; XII, 2, 9; XIV, 5, 3.
- Porțile Lydiene, la orașul Adramyttos, XIII, 1, 65.
- Porțile Persane, XV, 3, 6.
- Porțile Skeie, ale Troiei, XIII, 1, 21; XIII, 1, 35.
- Portul Ahellor, între Myrina și Grynion, XIII, 1, 32; XIII, 3, 5.
- Portul Daphnus, în Etiopia, XVI, 4, 14.
- Portul Egiptean, port al Tyrului spre Egipt, XVI, 2, 23.
- Portul Hesperidelor, la Berezike, XVII, 3, 20.
- Portul lui Menelaos, la țărmul Lobyiei, XVII, 3, 22.
- Portul Salvării, pe țărmul troglodytic al Golfului Arabic, XVI, 4, 7.
- Portul zeilor, la țărmul massaisyliilor, XVII, 3, 9.
- Poseidion, promontoriu al Chiosului, XIV, 1, 33; XIV, 1, 35.
- Poseidion, promontoriu al Golfului Heroonpolis la infundătura Golfului Arabic, XVI, 4, 18.
- Poseidion, promontoriu al milesienilor, XIV, 1, 2—3; XIV, 1, 5; XIV, 2, 1; XIV, 2, 22.
- Poseidion, oraș al Siriei în regiunea Seleuciei, XVI, 2, 8; XVI, 2, 12.
- Poseidion, promontoriu în Samos, XVI, 1, 14.
- Poseidon, templul lui în Apameea Frigiei, XII, 8, 18; la Samos, XIV, 1, 14; la Alexandria Egiptului, XVII, 1, 9; din minia lui moare Ajax, XIII, 1, 40; sacrificii aduse lui P. Heliconianul la Panionii, XIV, 1, 20.
- Poseidonios, din Apameea, XI, 1, 5—6; XI, 9, 1; XI, 9, 3; XIII, 1, 67; XIV, 2, 13; XVI, 1, 15; XVI, 2, 4; XVI, 2, 10;

- XVI, 2, 17; XVI, 2, 24; XVI, 2, 43; XVI, 4, 27; XVII, 1, 5; XVII, 1, 21; XVII, 3, 4; XVII, 3, 10.
- Potamia, regiune a Paflagoniei, XII, 3, 41.
- Potamon, retor în Mitylene, XIII, 2, 3.
- Practios, riu al Troadei, XIII, 1, 4; XIII, 1, 7-8; XIII, 1, 20-21.
- Pramni, sectă de filosofi indieni, XV, 1, 70.
- Prasieni, sectă de filosofi indieni, XV, 1, 36-37.
- Praxandros, personaj legendar, întemeietorul oraşului Lapathos din Cipru, XIV, 6, 3.
- Praxiphanes, din Rodos, XIV, 2, 13.
- Praxiteles, sculptorul; operele lui, în templul Artemidei din Ephes, XIV, 1, 23.
- Premnis, oraş etiopian, XVII, 1, 54.
- Priam, regele Troiei, XII, 3, 24; XII, 8, 6; XIII, 1, 7; XIII, 1, 32; XIV, 5, 28.
- Priap, zeul, XIII, 1, 12.
- Priapos, oraş al Troadei, XII, 4, 6; XIII, 1, 4; XIII, 1, 11-16.
- Priene, oraş al Ioniei, XII, 3, 22; XII, 8, 15; XII, 8, 17; XIV, 1, 3; XIV, 1, 12; locuitorii, XIV, 1, 20.
- Prior, munte lângă Ephes, XIV, 1, 4.
- Procles, tatăl lui Furrypontes din Samos, XIV, 1, 3.
- Procones, din Procones, Aristeas poetul, XIII, 1, 16.
- Proconnesos, insulă veche a Propontidei, XIII, 1, 12; XIII, 1, 16.
- Prometeu, înălţuit în Caucaz, XI, 5, 5; XV, 1, 8. v. și Paropamisos.
- Promontoriul Agnukeras, XVII, 1, 18.
- Promontoriul lui Ammon Balithon, XVII, 3, 16.
- Promontoriul Sacru, al Lyciei, XIV, 3, 8.
- Prophthasia, în Dranga, XI, 8, 9; XV, 2, 8.
- Prontida, XII, 4, 1; XII, 8, 8; XII, 8, 11; XIII, 1, 1-2; XIII, 1, 4-6; XIII, 1, 22; XIV, 1, 6; XIV, 2, 14; XVII, 3, 25.
- Prosopites, nomă a Egiptului în Deltă, XVII, 1, 20.
- Protarchos, epicureu din Bargylia, XIV, 2, 20.
- Protesilaion, sanctuar al lui Protesilaos în regiunea Sigeion, XIII, 1, 31.
- Protenes, pictor, XIV, 2, 5.
- Prusa, oraş al Bithyniei, XII, 4, 3.
- Prusias, fiul lui Zelas, rege al Bithyniei care l-a adăpostit pe Hannibal, XII, 4, 3; XIII, 4, 2.
- Prusias, întemeietorul Prusei, XII, 4, 3.
- Prusias, oraş al Bithyniei, XII, 4, 3; prusieni, XII, 4, 3; XII, 4, 9.
- Psammetich, rege în Egipt, XVI, 4, 8; XVII, 1, 2; XVII, 1, 18; XVII, 1, 25.
- Psebo, lac mare în Etiopia, mai sus de Meroe, XVII, 2, 3.
- Pselchis, oraş al Etiopiei, XVII, 1, 54.
- Pseudopenias, promontoriu al Libyei, cu oraşul Berenike, XVII, 3, 20.
- Pseudophilippos, din Attalos, XIII, 4, 2.
- Psillis, riu al Bithyniei, XII, 3, 7.
- Psygmios, port în Cinnamomophora în Etiopia, XVI, 4, 14.
- Psylli, neam libyan mai sus de Syrta Cyrenaiceii, XIII, 1, 14; XVII, 1, 44; XVII, 3, 23.
- Psyra, insulă lângă promontoriul Melaina al insulei Chios, XIV, 1, 35.
- Pteleos, lac al Troadei lângă Dardanos, XIII, 1, 29.
- Ptolemis, odinioară Barca, oraş și port al Cyrenaiceii, XVII, 3, 20.
- Ptolemis, oraş al Feniciei, XVI, 2, 25-26.

- Ptolemais, oraș al Pamphylii, XIV, 4, 2.
- Ptolemais, oraș mare în Thebaida Egiptului, XVII, 1, 42.
- Ptolemais, Troglodytică, XVI, 4, 4; XVI, 4, 7.
- Ptolemei, regi în Egipt, XII, 4, 2; XIV, 6, 6; XVII, 1, 5; XVII, 1, 11; XVII, 1, 25.
- Ptolemeu I Lagos, XV, 2, 7; XVII, 1, 5; XVII, 1, 8; XVII, 1, 11; XVII, 1, 18.
- Ptolemeu II Philadelphul, XIV, 3, 6; XVI, 4, 5 și 7; XVII, 1, 5; XVII, 1, 11; XVII, 1, 45.
- Ptolemeu III Euergetes, XVII, 1, 11—12; XVII, 3, 20.
- Ptolemeu IV Philopator, XVI, 2, 31; XVII, 1, 11.
- Ptolemeu V Epiphanes, XVII, 1, 11.
- Ptolemeu VI Philometor, XVI, 2, 8; XVII, 1, 11.
- Ptolemeu VII Physcon, XVII, 1, 11—12.
- Ptolemeu VIII, Lathuros, XVII, 1, 11.
- Ptolemeu IX Auletes, tatăl Cleopatrei, XII, 3, 34—35; XIV, 6, 6; XVII, 1, 11; XVII, 1, 13.
- Ptolemeu X Dionysios, fiul mai mare al lui Auletes, XVII, 1, 11.
- Ptolemeu XI, fiul mai mic al lui Auletes, XVII, 1, 11.
- Ptolemeu Cokkes, Intrusul, XVII, 1, 8.
- Ptolemeu Keraunos, ucigașul lui Seleucos Nicator, XIII, 4, 1.
- Ptolemeu, fiul lui Iuba iunior și al fiicei lui Antoniu și Cleopatra, XVII, 3, 7; XVII, 3, 12; XVII, 3, 40.
- Ptolemeu, fiul lui Mennaios, șeful iturailor, XVI, 2, 10.
- Ptolemaios, fratele lui Auletes și rege în Cipru, XIV, 6, 6.
- Pygela, oraș al Ioniei, XII, 3, 22; XIV, 1, 20.
- Pygmei, XV, 1, 57; XVII, 2, 1.
- Pylai, „Porți”, defileu între Cilicia și Syria, XIV, 5, 19.
- Pylaimenes, șef cappadocian în războiul troian, XII, 3, 1; XII, 3, 8.
- Pylaion, munte în insula Lesbos, XIII, 3, 3.
- Pylaios, om din Lesbos în războiul troian, XIII, 3, 2—3.
- Pylos, trei orașe cu acest nume în Pelopones, XIV, 1, 3; pylieni, XIV, 1, 3; Pylosul Messenic, XIV, 1, 3.
- Pyraitheia, Cappadociei, XV, 3, 15.
- Pyraithoi, magi cappadocieni, XV, 3, 15.
- Pyramos, riu al Ciliciei, XII, 2, 4; XIV, 5, 16; XIV, 6, 2.
- Pyrrha, oraș al Ioniei, XIV, 1, 8—10.
- Pyrrha, oraș al insulei Lesbos, XIII, 2, 2; XIII, 2, 4.
- Pyrrha, promontoriu al Mysiei în Troada, XIII, 1, 51.
- Pythangelos, locul lui de vinătoare lângă Golful Arabic, XVI, 4, 14—15.
- Pythia, preoteasa din Delfi, XVI, 2, 38.
- Pythodoris, regină în Pont, XI, 3, 18; XII, 3, 29; XII, 3, 31; XII, 3, 37; XIV, 1, 42.
- Pythodoros, din Nysa, tatăl Pythoridei, XII, 3, 29; XIV, 1, 42.
- Pytholaos, columna sau altarul lui la gura Golfului Arabic, XVI, 4, 15.
- Pytholaos, promontoriu al lui Pytholaos la țărmul Etiopiei, XVI, 4, 14.

Q

- Quinda, fortăreață a Ciliciei mai sus de Anchiale, XIV, 5, 10.
- Quirinus, S., XII, 6, 4.

R

- Războiul troian, XIII, 1, 7.
- Regiunea aromatelor, în Arabia, XV, 1, 22; ca în India, XVI, 4, 4; XVI, 4, 14; XVI, 4, 18—19; în Etiopia, XVI, 4, 14—15.

- Regiunea Idaia, a muntelui Ida, XIII, 1, 34.
- Regiunea producătoare de scorțișoară, a Etiopiei, XVI, 4, 14 și *passim* p. urm.
- Regiunea Thebaică, în Troada, XIII, 1, 7.
- Rhacotis, cartier al Alexandriei, XVII, 1, 6.
- Rhadamanthys, fratele lui Minos, XII, 8, 5.
- Rhagai, oraș al Mediei, XI, 9, 1; XI, 14, 6-7.
- Rhambei, nomazi între Apamene și Euftrat, XVI, 2, 10.
- Rhammaniți, arabi cu capitala Marsiaba, XVI, 4, 24.
- Rhaphia, oraș al Iudeei, XVI, 2, 31.
- Rhathenos, tatăl matematicianului Demetrios din Amisos, XII, 3, 16.
- Rhauraris, v. Aauris.
- Rhecas, unul din vizitii Dioscurilor, XI, 2, 12.
- Rhegma, loc în Cilicia la gura Kydnosului, XIV, 5, 10.
- Rhesos, rege trac, XIII, 1, 21.
- Rhesos, riu al Troadei, XII, 3, 27; XIII, 1, 5; XIII, 1, 21; XIII, 1, 44.
- Rhinocorura, și Rhinocolura, oraș al Feniciei, XVI, 1, 12; XVI, 2, 31; XVI, 4, 24.
- Rhizophagi, „consumatori de rădăcini”, etiopieni, XVI, 4, 9.
- Rhodaspes, fiul lui Phraates IV, cartea XVI, 1, 28.
- Rhode, XIV, 2, 10.
- Rhodiens, XIII, 1, 64; XIII, 4, 2; XIV, 2, 1; XIV, 2, 3; XIV, 2, 5; XIV, 2, 10; XIV, 2, 12-13; XIV, 2, 29; XIV, 3, 8; XIV, 3, 11; XIV, 6, 1.
- Rhodos, riu al Troadei, XII, 3, 27; XIII, 1, 28; XIII, 1, 44; XIV, 5, 2.
- Rhodopis, curtezan în Egipt, XVII, 1, 33.
- Rhoites, riu al Troadei mai târziu Rhesos, XIII, 1, 44.
- Rhoitakes, riu al Iberiei și al Albaniei asiatice, XI, 3, 2.
- Rhoiteion, oraș al Troadei, XIII, 1, 30-32; XIII, 1, 34; XIII, 1, 42.
- Rhombites, maior, riu al Asiei Mici, aflunt al Maeotidei, XI, 2, 4.
- Rhombites, minor, riu al Asiei Mici, se varsă în Maeotida, XI, 2, 4.
- Rhosos, oraș al Siriei în Golful Issicos, XIV, 5, 19; XVI, 2, 8.
- Rhoxane, fiica lui Oxyartes, soția lui Alexandru cel Mare, XI, 11, 4; XVII, 1, 8.
- Rhuspinon, oraș al Africei, XVII, 3, 12.
- Rhyndacos, riu al Mysiei, XII, 3, 22; XII, 8, 10-11.
- Riurile apei, vechiul nume al Se-leuciei din Pieria, XVI, 2, 8.
- Rodos, insulă a Mediteranei de est, XII, 8, 6; XIV, 2, 1-2; XIV, 2, 6-7; XIV, 2, 10-11; XIV, 2, 13-14; XIV, 6, 1; XVII, 1, 9; rodieni, XI, 1, 3; XIII, 1, 64; XIII, 4, 2; XIV, 2, 1-12; XIV, 2, 29; XIV, 3, 1-2; XIV, 4, 17; XIV, 6, 1; ctitoria rodienilor, XIV, 5, 8.
- Rodos, oraș în insula Rodos din estul Mediteranei, XII, 8, 11; XIII, 1, 48; XIV, 2, 5-6; XIV, 2, 11-13.
- Rodos, oraș al Hispaniei, colonie a insulei omonime, XIV, 2, 10.
- Roma, capitala imperiului roman, XI, 9, 1; XI, 14, 15; XII, 2, 4; XII, 8, 14; XIII, 1, 54; XIV, 1, 26; XIV, 5, 4; XVI, 1, 28; XVI, 2, 23; XVI, 2, 25; XVII, 1, 27; XVII, 3, 15.
- Romani, XI, 6, 4; XI, 14, 15; XII, 1, 4; XII, 2, 8-9; XII, 2, 11; XII, 3, 1; XII, 3, 6; XII, 3, 11; XII, 3, 37; XII, 5, 1; XII, 6, 3; XII, 6, 5; XII, 7, 3; XII, 8, 11; XII, 8, 14; XIII, 1, 26-28; XIII, 1, 54; XIII, 3, 5; XIII, 4, 2; XIII, 4, 12; XIV, 1, 25-26; XIV, 2, 3; XIV, 2, 5; XIV, 2, 9; XIV, 3, 3-4; XIV, 5, 2; XIV, 5, 6; XIV, 5, 18; XIV, 6, 6;

- XVI, 1, 24; XVI, 1, 28; XVI, 2, 10; XVI, 2, 19-20; XVI, 2, 23; XVI, 2, 39; XVII, 1, 5; XVII, 1, 12-13; XVII, 1, 43; XVII, 1, 53; XVII, 3, 2; XVII, 3, 4; XVII, 3, 7-9; XVII, 3, 12; XVII, 3, 15-16; XVII, 3, 24-25.
- S**
- Saba, port în Golful Arabic, XVI, 4, 8.
- Sabai, arabi în jurul oraşului Mariaba, XVI, 4, 2; XVI, 4, 19; XVI, 4, 21.
- Sabai, oraş pe ţărmul troglodytic al Golfului Arabic, XVI, 4, 10.
- Sabaitică, o gură a Nilului la ţărmul troglodytic al Golfului Arabic, XVI, 4, 8.
- Sabata, oraş al arabilor chatramoliţi, XVI, 4, 2.
- Sabos, rege al Ararenei, regiune a arabilor nomazi, XVI, 4, 24.
- Sabos, rege indian cu regiunea lui în India, cu oraşul Sindomana, XV, 1, 33.
- Sacai, neam de sciţi, XI, 6, 2; XI, 8, 2; XI, 8, 4-5; XI, 8, 8-9.
- Sacaia, sărbătoare persană, XI, 8, 4-5.
- Sacarauli, neam scit, XI, 8, 2.
- Sacasene, regiune a Armeniei, XI, 7, 2; XI, 8, 4; XI, 14, 4.
- Saccopozii, aceiaşi cu adiabeni, XVI, 1, 19.
- Sadacora, oraş al Cappadociei, XIV, 2, 29.
- Sadracai, capitala lui Darius al lui Hystaspes, XVI, 1, 4.
- Sagalassos, fortăreaţă a Pisidiei, XII, 6, 4; XII, 6, 5; XII, 7, 2; XIII, 4, 17; locuitorii, XII, 7, 1.
- Sagapeni, vecini cu elymaii, XVI, 1, 18.
- Sagylion, cetăţuie în Pont mai sus de Amisos, XII, 3, 38.
- Sai, traci, XII, 3, 20.
- Sais, oraş egiptean, XVII, 1, 18; XVII, 1, 23.
- Saitică, gură a Nilului, XVII, 1, 18-20.
- Saitică, nomă a Egiptului, XVII, 1, 18.
- Salamis, oraş al Ciprului, XIV, 6, 3.
- Saldas, port al massaisiilor, XVII, 3, 12.
- Salmakis, fântină la Halicarnas, XIV, 2, 16.
- Salmydessos, oraş trac pe ţărmul stincos al Pontului Euxin, XII, 3, 3.
- Salome, sora lui Herodes (= Irod), mama Berenicei, XVI, 2, 46.
- Salon, regiune şi oraş al Bithyniei, XII, 5, 7; caş salonit, XII, 5, 7.
- Samareia, oraş al Iudeei, numit apoi Sebaste, XVI, 2, 34.
- Samariana, oraş al Hyrcaniei, XI, 7, 2.
- Samia, acelaşi cu Samos.
- Samos, erou, după care numele insulei Samos, XIV, 1, 15.
- Samos, insulă ionică în Marea Icarică, XII, 3, 27; XIV, 1, 3; XIV, 1, 13-15; XIV, 1, 19-20; XVII, 1, 54; ogor samian, XIV, 1, 12; Strimtoarea Samiană, XIV, 1, 20; locuitorii samieni, XIV, 1, 15; XIV, 1, 18-20.
- Samos, oraş al insulei omonime, XIV, 1, 3; XIV, 1, 14.
- Samosata, capitala Commagenei, oraş al Siriei, XIV, 2, 29; XVI, 2, 3.
- Sampsikeramos, şeful emiseniilor, stăpîn pe Arethusa Siriei, XVI, 2, 10-11.
- Sanaos, oraş al Frigiei Mari, XII, 8, 13.
- Sandabanes, sau Sandobanes, riu al Albaniei, afluent al riului Kyros, XI, 3, 2.
- Sandalion, fortăreaţă a Pisidiei, XII, 6, 4.
- Sandon, tatăl lui Athenodoros din Tars, XIV, 5, 14.

- Sandrocottos, tatăl lui Allitrochades, poreclit Palibothros, regele prasienilor, XV, 1, 36; XV, 1, 53; XV, 1, 57; XV, 2, 9.
- Sandykes, mine în Armenia, XI, 14, 9.
- Sangarios, riu în Bithynia, XII, 3, 7; XII, 4, 1; XII, 6, 3.
- Sangia, sat al Frigiei, XII, 3, 7.
- Sanisene, regiune a Paflagoniei, XII, 3, 41.
- Sanni, aceiași cu macronii, populație a Pontului, mai sus de Trapezunt, XII, 3, 8.
- Saocondarios, tatăl lui Castor, șef galat, XII, 6, 3.
- Sapai, traci, XII, 3, 20; XII, 3, 29.
- Saperdes, nume propriu, XIII, 3, 6.
- Sappho, poetesa din Mytilene, XIII, 1, 68; XIII, 2, 3-4; XVII, 1, 33.
- Sapra, mlaștină lângă Astyra în Mysia, XIII, 1, 67.
- Șapte frați, monument în Mauritania, XVII, 3, 6.
- Șapte puțuri, loc în Arabia, XVI, 4, 24.
- Saramene, regiune în Pont, XII, 3, 13-14.
- Saraostes, regiune a Indiei la răsarit de Patalene, XI, 11, 1.
- Sarapan(a), fortăreață pe Phasis, XI, 2, 17; XI, 3, 4.
- Sarapari, populație tracă situată dincolo de Armenia, XI, 14, 14.
- Sarapis, zeu cinstit în noma Nitriotes a Egiptului, XVII, 1, 17; XVII, 1, 23; Sarapion, templul zeului Sarapis, XVII, 1, 10.
- Saravena, una din cele 10 prefecturi ale Cappadociei, XII, 1, 4.
- Sardanapallos, fiul lui Anakyndaraxes, rege assyrian, XIV, 5, 9; XVI, 1, 2.
- Sardes, capitala Lydiei, XII, 8, 17; XIII, 4, 2; XIII, 4, 4-9; XIV, 1, 40; câmpul său Sardian, XIII, 4, 5; regiunea Sardiană, XIII, 4, 5.
- Sardinia, insula Mediteranei, XVII, 1, 19; XVII, 3, 25.
- Sareisa, oraș al gordyailor, XVI, 1, 24.
- Sargarause, una din cele 10 prefecturi ale Cappadociei, XII, 1, 4; XII, 2, 6.
- Sarmați sau sauromați, XI, 2, 1; XI, 2, 15-16; XI, 3, 2; XI, 6, 2; XII, 3, 26.
- Sarnios, riu la hotarul Hyrcaniei, XI, 8, 1.
- Saros, riu ce curge prin Comana Pontului și Cilicia, XII, 2, 3.
- Sarpedon, fratele lui Minos, întemeietorul orașului Milet din Ionia, XII, 8, 5; XIV, 1, 6; XIV, 3, 10.
- Sarpedon, șef syrian, XVI, 2, 26.
- Sarpedon, promontoriu al Ciliciei, XIII, 4, 6; XIV, 5, 4; XIV, 6, 3.
- Sarpedonia, epitet al Artemidei cinstite în Cilicia, XIV, 5, 19.
- Satalca, oraș al gordyailor Mesopotamiei, XVI, 1, 24.
- Satnioeis, același cu Saphnioeis, torent în Troada, XIII, 1, 50.
- Satul lui Ahile, la Bosphorul Cimmerian, XI, 2, 6; altul în Troada, XIII, 1, 39, și 46.
- Satul egiptenilor, la Catabathmon, XVII, 1, 14.
- Satul lui Philon, în Egipt, XVII, 1, 26.
- Satyros, întemeietorul Philoterei, XVI, 4, 5.
- Satyros, pictură a lui Protogenes, XIV, 2, 5.
- Satyros, rege în Bospor, XI, 2, 7.
- Scai, traci, XIII, 1, 21.
- Scaion Teichos, sau Zidul Skeian, al Troiei, XIII, 1, 21.
- Scaios, riu al Troadei, XIII, 1, 21.
- Scamandriou, cimpie troiană, XIII, 1, 34.
- Scamandrios, fiul lui Hector, XIII, 1, 52-53; XIV, 5, 29.
- Scamandru, riu al Siciliei, XIII, 1, 53.
- Scamandru, riu al Troadei, XIII, 1, 31; XIII, 1, 33-36; XIII, 1, 43; XIII, 1, 53.

- Scandaria, promontoriu al insulei Cos, XIV, 2, 18.
- Scarthon, probabil rîu al Troadei, XIII, 1, 10.
- Schedia, oraș în Egiptul de Jos, XVII, 1, 16; XVII, 1, 18; XVII, 1, 22.
- Scipio Aemilianus, trimis să inspecteze neamuri și orașe, XIV, 5, 2; distruge Carthagina, XVII, 3, 15.
- Scipio (P. Cornelius) Nasica, înfrînt de Caesar în Africa, XVII, 3, 7; XVII, 3, 12.
- Sciți, XI, 2, 1; XI, 5, 1; XI, 6, 2; XI, 7, 4; XI, 8, 1-2; XI, 8, 5; XI, 8, 7-8; XI, 9, 2-3; XI, 11, 3; XI, 14, 13; XII, 3, 5; XII, 3, 21; Sciția Taurică, XII, 2, 3; deșertă, XVI, 1, 3; extremă, XI, 1, 3.
- Scopas, sculptor din Paros, autorul statuilor „Latona cu sceptru și doica Ortygia”, la Ephes, XIV, 1, 20; „Apollon Smintheus” în Smintheion din Chrysa, XIII, 1, 48.
- Sebaste, nume dat de Pythodoros Cabirei sau Diospolisului din Pont, XII, 3, 31.
- Sebaste, aceeași cu Samaria din Iudeea, XVI, 2, 34.
- Sebennytică, gură a Nilului, XVII, 1, 18-19.
- Sebennytică, nomă a Egiptului, XVII, 1, 19.
- Sebennytica, oraș al Egiptului, XVII, 1, 18.
- Selena, Cleopatra, XVI, 2, 3.
- Seleucia, Assyriei, XI, 12, 3; XI, 13, 1; XI, 13, 8; XVI, 1, 4-6; XVI, 1, 9; XVI, 1, 16-17; XVI, 1, 21; XVI, 1, 27; XVI, 2, 5; XVI, 2, 7.
- Seleucia, de pe Calycadnos, oraș al Ciliciei, XIV, 5, 4-5.
- Seleucia, fortăreață a Mesopotamiei, XVI, 2, 3.
- Seleucia, fostă Soloke, oraș al Susidei sau al Elymaidei, XVI, 1, 18.
- Seleucia, din Pieria, tetrapolis în Syria, XIV, 5, 20; XVI, 2, 4-5; XVI, 2, 7-8.
- Seleucia, Susianeii, XVI, 1, 17.
- Seleucia, de pe Tigru, oraș metropolitană a Syriei, XI, 12, 3; XI, 13, 1; XVI, 1, 16-17; XVI, 1, 21; XVI, 1, 27.
- Seleucida, parte a Syriei, XVI, 2, 2; XVI, 2, 4; XVI, 2, 12; XVI, 2, 21.
- Seleucos Callinicos, rege, XI, 8, 8; XVI, 2, 4; XVI, 2, 14.
- Selencos Chaldeanul, astronom din Seleucia, XVI, 1, 6.
- Seleucos Nicator, rege al Syriei, XI, 13, 6; XII, 8, 15; XIII, 4, 1-2; XIV, 5, 2; XV, 1, 3; XV, 2, 9; XVI, 1, 5; XVI, 2, 4-5; XVI, 2, 10.
- Seleukis, regiune prosperă a Syriei, XVI, 2, 2; XVI, 2, 4; XVI, 2, 12; XVI, 2, 21.
- Selge, oraș al Pisidiei, XII, 7, 2-3; locuitorii, selgei, XII, 7, 1 și 3.
- Selgessos, XII, 6, 5; v. și Sagallassos.
- Selinus, oraș al Ciliciei, XIV, 5, 3; XIV, 6, 2.
- Selinus, rîu al Siciliei, în fața insulei Cossuros, XVII, 3, 16.
- Selinusia, mlaștină la gura Caystrului, XIV, 1, 26.
- Selleeis, rîu al Elidei, XIII, 1, 10.
- Selleeis, rîu al Troadei, XIII, 1, 21.
- Sema, loc în Alexandria Egiptului cu mormîntul lui Alexandru și al Ptolemeilor, XVII, 1, 8.
- Sembriți, „venetici”, egipteni așezați la Tenessos în Etiopia, XVI, 4, 8; XVII, 1, 2.
- Semiramida, soția lui Ninus, întemeietoarea Babylonului, XI, 14, 8; XII, 2, 6; XII, 3, 37; XV, 1, 5-6; XV, 2, 5; XVI, 1, 2.
- Serapis, v. Sarapis.
- Seraspadanes, fiul lui Phraates al IV-lea, XVI, 1, 28.
- Seri, populație a Indiei, XI, 11, 1; XV, 1, 20; XV, 1, 34; XV, 1, 37.

- Sertorius, a înmormintat pe Antaios în Mauretania lângă Lynx, XVII, 3, 8.
- Servilius Isauricus, comandant roman, XII, 6, 2; XIV, 3, 3; XIV, 5, 7.
- Sesamos, sat, apoi cetățuie a orașului Amastris, XII, 3, 10.
- Sesostris, faraon al Egiptului, XV, 1, 6; XVI, 4, 4; XVI, 4, 7; XVII, 1, 5; XVII, 1, 25.
- Sestos, oraș al Chersonesului Thracic, XIII, 1, 2; XIII, 1, 6; XIII, 1, 20; XIII, 1, 22.
- Sethroites, nomă a Egiptului, XVII, 1, 24.
- Seusamora, fortăreață a Iberiei Caucaziene, XI, 3, 5.
- Sibai, neam indian, XV, 1, 8; XV, 1, 33.
- Sibylla, din Erythrea, XII, 5, 3; XIV, 1, 34; XVII, 1, 43.
- Sicilia, XIII, 1, 53; XVII, 3, 16; XVII, 3, 25.
- Side, oraș al Pamphylii, XII, 8, 1; XIV, 3, 2; XIV, 4, 2; XIV, 4, 2.
- Side, fortăreață în Pont, XII, 3, 16.
- Sidene, regiune în Pont, XII, 3, 14; XII, 3, 16; XII, 3, 18; XII, 3, 30.
- Sidene, oraș al Troadei, XIII, 1, 11; XIII, 1, 42.
- Sidon, oraș al Feniciei, XVI, 2, 15-16; XVI, 2, 22; XVI, 2, 24; locuitorii, XVI, 2, 24; XVI, 4, 27.
- Sidonia, insulă cu port la coasta Egiptului, XVII, 1, 14.
- Sidonii, locuitorii Sidonului, XVI, 2, 24-25; XVI, 4, 27.
- Siga, oraș al masaisylilor, capitala lui Sophax, XVII, 3, 9.
- Sigeias, promontoriu al Troadei, XIII, 1, 31. V. și Sigeion.
- Sigeion, oraș al Troadei, XIII, 1, 31; XIII, 1, 38-39; XIII, 1, 42.
- Sigeion, promontoriu al Troadei, XIII, 1, 32; XIII, 1, 34; XIII, 1, 36.
- Sigerdidos, regiune a lui Saraostes, XI, 11, 1.
- Sigla, loc în care e situată Alexandria Troadei, XIII, 1, 47.
- Siginni, neam situat între Marea Caspică și Persida, XI, 11, 8.
- Sigriana, regiune a Mediei, XI, 13, 8.
- Sigrion, promontoriu al insulei Lesbos, XIII, 2, 2 și 4.
- Silakeni, vecini cu elymaiei Assyriei, XVI, 1, 18.
- Silas, riu al Indiei, XV, 1, 38.
- Silli, populație a Etiopiei, v. Simi.
- Simbolurilor, v. Portul Simbolurilor, în Chersonesul Tauric.
- Simi, etioptieni, XVI, 4, 11.
- Silphionpherusa, regiune a Libyei, producătoare de sifliu, lângă Cyrenaica, XVII, 3, 22-23.
- Simodia, un soi anume de poezii deșuchiate, XIV, 1, 41.
- Simoeis, riu al Siciliei, XIII, 1, 53.
- Simoeis, riu al Troadei, XIII, 1, 31; XIII, 1, 34-35; XIII, 1, 42; XIII, 1, 53.
- Simoesion, cîmpie udată de riuul Simoeis, în Troada, XIII, 1, 34.
- Simon, din Magnesia de pe Meandru, poet liric, autor de „simodii”, XIV, 1, 41.
- Simonides, din Kyzicos, născut în Iulis din Keos, XIII, 2, 6; XV, 1, 57; XV, 3, 2.
- Simos, medic din Cos, XIV, 2, 19.
- Simyra, oraș al Siriei, XVI, 2, 12.
- Sinda, oraș al Pisidiei, XII, 7, 2; XIII, 4, 15.
- Sindike, regiune de lângă Bosforul Cimmerian, XI, 2, 1; XI, 2, 10; XI, 2, 12.
- Sindicos, port și oraș la est de Corocondame, XI, 2, 14.
- Sindomana, oraș al Indiei sub Săbos, XV, 1, 33.
- Sinnaca, oraș al Mygdoniei în Babilonia, XVI, 1, 23.
- Sinnas, loc fortificat în Liban, adăpost pentru tâlhari, XVI, 2, 18.

- Sinope, oraș în Pont, colonie milesiană, XI, 2, 14; XI, 2, 17; XII, 1, 3; XII, 3, 11; XII, 3, 14; XII, 3, 26; XII, 3, 40; XIV, 3, 1; XIV, 5, 22; XIV, 5, 24; sinopic, XII, 2, 10; locuitorii, XII, 3, 10.
- Sinopitis, ogorul orașului Sinope, XII, 3, 12; XII, 3, 40; același cu Sinopis.
- Sinoria, fortăreață a Armeniei Mici spre Armenia Mare, XII, 3, 28.
- Sinți, traci, XII, 3, 20.
- Sinzi, populație de lângă Macotida, XI, 2, 10-11.
- Sipylos, munte al Lydiei, XII, 8, 2; XII, 8, 18; XIII, 3, 5; XIV, 5, 28.
- Sipylos, oraș al Lydiei, XII, 8, 2.
- Siraci, populație a Asiei între Ocean și Caucaz, XI, 2, 1; XI, 5, 8; regiunea lor, Sirakene, XI, 5, 2.
- Sirbis, vechiul nume al râului Xanthos al Lyciei, XIV, 3, 6.
- Sirbonis, lac la est de Egipt, XVI, 2, 32; XVI, 2, 34; XVI, 2, 42; XVI, 2, 44.
- Sirbonitis, lac la est de Egipt, același cu Sirbonis, XVII, 1, 35.
- Simsimithras, v. Stinca lui Sismithras.
- Sisines, rege în Cadena Cappadociei, XII, 2, 6.
- Sisis, tatăl lui Antipatros, XII, 3, 28.
- Sistemul Chrysaoric, confederație cariană în jurul templului lui Zeus Chrysaoros, XIV, 2, 25.
- Sisyra, amazoană, XIV, 1, 4.
- Sisyribiți, nume dat unor ephesieni, XIV, 1, 4.
- Sitakene, regiune roditoare între Babylon și Susida, XI, 13, 6; XV, 3, 12; XVI, 1, 5; XVI, 1, 17; locuitorii, XI, 2, 11.
- Sittakeni, neam maotic, XI, 2, 11.
- Skeie, v. Porțile Skeie.
- Skenai, oraș al Mesopotamiei, XVI, 1, 27.
- Skeniți, sau „corturari”, arabi situați între Mesopotamia și Coilesyria, XVI, 1, 8; XVI, 1, 27-28; XVI, 2, 1; XVI, 2, 11; XVI, 3, 1; XVI, 4, 2; XVI, 4, 18.
- Skepsis, oraș al Troadei, XII, 3, 23; XIII, 1, 43; XIII, 1, 51-56, regiunea sa, Skepsia, XIII, 1, 33; XIII, 1, 50.
- Skeptuchi, sau „purtători de sceptru”, titlu purtat de regii aheilor, zygilor, heniochilor, XI, 2, 13.
- Skydises, munte al Pontului și Armeniei, parte din Taurus, XI, 2, 15; XI, 14, 1; XII, 3, 18.
- Skylax, râu în Pont, afluent al Irișului, XII, 3, 15.
- Skylax, vechiul istoriograf din Caryanda, XII, 4, 8; XIII, 1, 4; XIV, 2, 20.
- Skythopolis, fortăreață iudaică, spre Galileia, XVI, 2, 40.
- Smintheus, epitet al lui Apollon, XIII, 1, 46; XIII, 1, 48; XIII, 1, 61-64; XIII, 2, 5.
- Sminthia, regiune a Troadei, XIII, 1, 48.
- Sminthion, templu în Chrysa, XIII, 1, 48; XIII, 1, 61-63; două la Hamaxitos, XIII, 1, 48; la Larisa Troadei, XIII, 1, 48; în Lindos, XIII, 1, 48; în orașul Rodos, XIII, 1, 48; pe teritoriul Parionului, XIII, 1, 48.
- Smochinul Antiochiei, pe Meandru, XIII, 4, 15; al Hyrcaniei, XI, 7, 2.
- Smyrna, amazoană, XII, 3, 21; XIV, 1, 4.
- Smyrna, vechi nume al Ephesului, apoi un cartier al lui, XIV, 1, 4.
- Smyrna, Nouă, lângă Ephes, XI, 5, 4; XII, 3, 21; XII, 3, 27; XII, 8, 20; XIV, 1, 2; XIV, 1, 4; XIV, 1, 15; XIV, 1, 37-38; XIV, 2, 29; locuitorii, XIII, 3, 5; XIV, 1, 4; Golful Smyrnaei, XIV, 1, 36.
- Smyrna, Veche, XII, 3, 21; XIV, 1, 4.
- Soandos, oraș al Cappadociei, XIV, 2, 29.

- Soani, neam al Asiei așezat mai sus de moschi și colchi, XI, 2, 14; XIV, 2, 19.
- Soarele, unicul zeu al masașetilor, XI, 8, 6; îl cinstea albanii, XI, 4, 7; nabataii, XVI, 4, 26; la perși soarele e Mithra, XV, 3, 13; îl disprețuiesc etiopienii, XVII, 2, 3; templul lui la Heliopolis, XVII, 1, 27; colosul Soarelui din Rodos, XIV, 2, 5.
- Soatra, orașel al Lycaoniei, XII, 6, 1.
- Socrate, filosoful atenian, XV, 1, 65; filosofi socratici, XIII, 1, 54.
- Sodoma, oraș iudaic, centru a 13 orașe, lângă lacul Asphaltites, XVI, 2, 44.
- Sofocle, poetul tragic, XIII, 1, 53; XIV, 1, 27; XIV, 5, 16; XIV, 5, 18; XV, 1, 7.
- Sogdiana, regiune assyriană, vecină cu India, XI, 8, 1; XI, 8, 8; XI, 11, 2; XI, 11, 4-6; locuitorii sogdiani, XI, 8, 2; XI, 8, 8; XI, 11, 2-3; XV, 2, 8.
- Șoimul, cinstit de egipteni, XVII, 1, 40; XVII, 1, 47; XVII, 2, 4.
- Solmissos, munte lângă Ephes, XIV, 1, 20.
- Soloi, oraș al Ciliciei, XIII, 1, 10; XIV, 2, 28; XIV, 3, 1; XIV, 3, 3; XIV, 5, 1; XIV, 5, 3; XIV, 5, 6; XIV, 5, 8; XIV, 5, 10; XIV, 5, 17; XIV, 5, 20.
- Soloi, oraș al Ciprului, XIV, 6, 3; locuitorii, XIV, 6, 3.
- Soloke, apoi Seleucia, oraș al Elymaidei pe Hedyphon, XVI, 1, 18.
- Solyma, munți ai Lyciei, XIV, 3, 9.
- Solymi, populație a Lyciei, menționată de Homer, XII, 3, 27; XII, 8, 5; XIII, 4, 16-17; XIV, 3, 10; XIV, 5, 23; XIV, 5, 28.
- Solymi, aceeași cu cabalii, XIII, 4, 16.
- Solymos, colină mai sus de Termessos în Pisidia, XIII, 4, 16. V și Solyma.
- Sopeithes, rege în India, XV, 1, 30-31.
- Sophax, rege al masaisylilor, urmașul lui Masinissa, XVII, 3, 9.
- Sophene, regiune a Armeniei Mari, XI, 12, 3-4; XI, 14, 2; XI, 14, 5; XII, 2, 1; XII, 3, 28; XIV, 2, 29; locuitorii, sopheni, XI, 14, 12; XI, 14, 15; XII, 2, 1.
- Sostratos, din Cnidos, autorul „farului” din Pharos, XVII, 1, 6.
- Sostratos, din Nysa, gramatic, XIV, 1, 48.
- Sotades, autor de versuri deșuchiate, XIV, 1, 41.
- Soteira, sau Portul Salvării, XVI, 4, 7, la Golful Arabic.
- Spadines, rege al aorșilor, XI, 5, 8.
- Spauta, lac în Atropatene a Mediei, XI, 13, 2.
- Spermophagi, etiopieni „consumatori de semințe”, XVI, 4, 9.
- Spitamenes, și Bessos, perși refugiați la chorasmi, XI, 8, 8; XI, 11, 6.
- Sporade, insulele Mediteranei de est, XIV, 2, 12.
- Stadia, vechi nume al Rodosului, XIV, 2, 7.
- Stasanor, comandant în oastea lui Alexandru cel Mare, XIV, 6, 3.
- Stațiuni asiatică, XV, 2, 8.
- Statuia lui Zeus Taurios de aramă, în Galatia, XII, 5, 2; a lui Aias lângă Rhoiteion, XIII, 1, 30; a lui Apollon Smintheus, opera lui Scopas, XIII, 1, 48; a Athenei, Hercules, Zeus, coloși pe același postament, opera lui Myron, la Samos, XIV, 1, 14, a lui Autolykos, opera lui Sthenis, la Sinope, XII, 3, 11.
- Sthenis, sculptor, autorul statuei Autolykos, XII, 3, 11.
- Stinca lui Ariamazos, XI, 11, 4; v. și Stinca lui Oxos, în Sogdiana.
- Stinca Leului, pe țărmul Etiopiei, XVI, 4, 14.
- Stinca lui Perseu, pe țărmul Deltei Nilului, XVII, 1, 18.
- Stinca lui Sisimithras, în Bactriana, XI, 11, 4.

- Stincile lui Demetrios, pe țărmul Golfului Arabic, XVI, 4, 9.
- Stincile Klazomenilor, la Maeotida, XI, 2, 4.
- Stincile Tyndarice, XVII, 1, 14.
- Stiphane, lac în Phazemonitis, XII, 3, 38.
- Stomalimne, la gura Scamandrului în Troada, XIII, 1, 30; XIII, 1, 34.
- Strabon, autorul Geografiei, familia sa, XI, 2, 18; opera sa istorică, XI, 9, 3; despre Comana Pontică, XII, 2, 3; XII, 3, 36; despre strămoșul său, Dorylaos tacticianul, XII, 3, 33; profesorii săi, XIV, 1, 48; XIV, 5, 4; prietenul său, Diodoros, XIII, 4, 9; opere de artă vizionate, XIV, 1, 23; Hermas fără mâini văzut de S., XV, 1, 73; colegi, XVI, 21, 24; pământ pentru vopsele, XVI, 2, 25; rinocer văzut de S., XVI, 4, 15; cosmologia cunoscută, XVII, 1, 36; prietenul său, Gallus Aemilius, XVII, 1, 46; păsări egiptene văzute, XVII, 1, 49; țărmul Cyrenei, văzut de pe mare, XVII, 3, 20; despre riul Iris, XII, 3, 15.
- Stratios, epitet al lui Zeus, cu sensul „Războinicul”, la templul din Labraunda, XIV, 2, 23.
- Stratocles, filosof din Rodos, XIV, 2, 13.
- Straton, v. Insula lui Straton și Turnul lui Straton.
- Straton, tiran în Amisos, XII, 3, 14.
- Stratonicos, citared, XIII, 1, 57; XIV, 2, 3.
- Stratonike, fiica lui Ariarathes și soția lui Eumencus II, XIII, 4, 2.
- Stratonikeia, oraș al Cariei, XIV, 2, 22; XIV, 2, 25; locuitorii, XIII, 1, 59; XIV, 2, 25.
- Stratonikeia, de lângă Taurus, XIV, 2, 25.
- Struthophagi, etiopieni, XVI, 4, 11.
- Styx, apă curgătoare la telchini, XIV, 2, 7.
- Suchos, fortăreața lui Suchos, pe țărmul Troglodyticeii, XVI, 4, 8.
- Suchos, numele crocodilului sacru la Arsinoe în Egipt, XVII, 1, 38.
- Sudinos, astronom chaldeu, XVI, 1, 6.
- Sulla, consulul roman, XII, 3, 34; XIII, 1, 27–28; XIII, 1, 54; XIV, 2, 9; XVII, 1, 11.
- Surena, șef part care l-a prins și ucis pe Crassus, XVI, 1, 23.
- Susa, oraș persan pe Choaspes, XV, 3, 1–6; XV, 3, 9; XV, 3, 21; XVI, 1, 5; XVI, 1, 17.
- Susida, regiunea orașului Susa al Persiei, XV, 1, 18; XV, 3, 2–5; XV, 3, 10; XV, 3, 12; XVI, 1, 15; XVI, 1, 17–18; XVI, 3, 17.
- Susieni, locuitorii Susei și ai Susidei, XI, 13, 6; XI, 13, 9; XV, 3, 2–4; XV, 3, 12; XVI, 1, 8; XVI, 1, 18; XVI, 3, 2.
- Syangela, oraș legeg în Caria, XIII, 1, 59.
- Sybaris, oraș al Italiei, în jurul căruia s-au stabilit rodienii, XIV, 2, 10.
- Sycaminopolis, în Iudcea, XVI, 2, 27.
- Sydracai, neam al Indiei, XV, 1, 8; XV, 1, 33.
- Syedra, oraș al Ciliciei, XIV, 5, 3.
- Syene, oraș al Egiptului la hotarul cu Etiopia, XVII, 1, 2–3; XVII, 1, 23; XVII, 1, 48; XVII, 1, 50; XVII, 1, 52; XVII, 1, 54.
- Syke, v. Portul sub măslin.
- Syllaios, ghid nabatean, XVI, 4, 23–24; XVII, 1, 53.
- Syllion, oraș al Pamphyliciei, XIV, 4, 2.
- Syloson, tiran în Samos, XIV, 1, 17.
- Symbake, regiune a Atropatencii mede, XI, 13, 2.
- Syme, insulă aproape de țărmul Cariei, XIV, 2, 15.
- Synaos, v. Sanaos.
- Synnada, oraș al Frigiei, XII, 8, 13 și 14. V. și Dokimia.

- Synnadică, marmoră de Synnada, XII, 8, 14.
- Synoria, v. Sinoria.
- Syria, XVI, 2, 1-46; inferioară, XV, 1, 18; XVI, 1, 13; Coile S., XVI, 2, 2; XVI, 2, 3-5; XVI, 2, 7; XVI, 2, 12-21; XVI, 3, 1; v. și XIII, 4, 6; XV, 3, 22; XVI, 1, 27; XVI, 4, 21; XVI, 4, 27.
- Syriană, adică Mărea Syriană, XII, 2, 2; XVI, 2, 1.
- Syrieni, numele syrienilor dintre Babylonia și Golful Issos, XI, 13, 1; XI, 14, 5; XII, 3, 9; XIV, 5, 19; XV, 2, 22-XVI, 1, 3; XVI, 2, 2; XVI, 2, 10-11; coilesyrieni, XVI, 4, 2.
- Syrta Mare, golf la țărmul libyan, XVII, 3, 20; XVII, 3, 23.
- Syrta Mică, sau a lotophagilor, XVII, 3, 17-18 și 20.
- Syrte, două golfuri la țărmul Libyei, XVII, 3, 2; XVII, 3, 16-18; XVII, 3, 20; XVII, 3, 23.
- Syspritis, parte a Armeniei, XI, 4, 8; XI, 14, 12.
- T**
- Tabai, oraș al Frigiei Mari, XII, 7, 2; XII, 8, 13.
- Tabăra lui Cyrus, la 6 zile de Mazaca pe drumul spre Tyana, XII, 2, 9.
- Tabenon, v. Cîmpia Tabenă.
- [Tacape], țărg în Syria Mică, XVII, 3, 17.
- Tainaron, promontoriu al Iaconiei, XIII, 2, 4; XVII, 3, 20.
- Talabroca, oraș al Hyrcaniei, XI, 7, 2.
- Talaimenes, tatăl lui Antiphos, XIII, 4, 6.
- Tamaron, promontoriu al muntelui Imaos la Marea Indiei, XI, 11, 7.
- Tamassos, oraș al Cyprului, XIV, 6, 5.
- Tamna, capitala arabilor cattabani în Arabia Pericită, XVI, 4, 2.
- Tamyras, riu și dumbravă a lui Aesculap și Oraș al Leilor între Berytos și Sidon, în Fenicia, XVI, 2, 22.
- Tanais, râul scitic, XI, 2, 1-3; XI, 5, 8; XI, 7, 4; XII, 3, 27.
- Tanais, țărg pe râul Tanais, XI, 2, 3; XI, 2, 11.
- Tanis, oraș al Egiptului în Deltă, XVII, 1, 20; în Thebaida, XVII, 1, 41; tanitic, XVII, 1, 21.
- Tanites, nomă a Egiptului, XVII, 1, 20.
- Taniticon, gură a Nilului, XVII, 1, 18; XVII, 1, 20.
- Tantalos, frigianul, XII, 8, 2; XII, 8, 21; XIV, 5, 28.
- Taoke, dumbravă la țărmul Persiei, XV, 3, 3.
- Tape, capitala Hyrcaniei, XI, 7, 2.
- Taphitis, promontoriu al Libyei, XVII, 3, 16.
- Taposiris, cel Mic, localitate egipteană situată între Gura Canobică a Nilului și mare, XVII, 1, 14; XVII, 1, 16.
- Taposiris, oraș al Egiptului între Leucasps și Plinthine, XVII, 1, 14.
- Taprobane, insulă, XV, 1, 14-15.
- Tapyri, așezați între hyrcani și ari, în Asia, XI, 8, 8; XI, 9, 1; XI, 11, 8; XI, 13, 3.
- Tapyria, regiunea tapyrilor, în Asia, XI, 11, 2.
- Tarbassos, oraș al Pisidiei, XII, 7, 2.
- Tarcondimotos, rege cilician, creat de romani, XIV, 5, 18.
- Taricheai, oraș al Iudeei, XVI, 2, 45.
- Taricheiai, insulă a Libyei lângă Thapsos, XVII, 3, 16.
- Țărmul aheilor, în Cipru, XIV, 6, 3.
- Taronitis, regiune în sudul Armeniei, XI, 14, 5.
- Tarpeți, neam maeotic, XI, 2, 11.
- Tarsios, riu al Mysiei, XIII, 1, 10.
- Tarsos, oraș al Ciliciei, XIV, 3, 1; XIV, 5, 1; XIV, 5, 8-9; XIV, 5, 10-13; XIV, 6, 15-16; XVI, 2, 5; locuitorii, XIV, 5, 14-15.
- Tatta, lac în Frigia, XII, 5, 4.

- Taucheira, sau Arsinoe, oraș al Cyrenaiceii, XVII, 3, 20—21.
- Tauri, doi munți pe țărmul troglodytic al Golfului Arabic, XVI, 4, 7.
- Tauropolion, templul Artemidei în insula Icaria, XIV, 1, 19; orașul ei de aici, XVI, 3, 2.
- Tauros, fortăreață a Ierichonului, în Iudeea, XVI, 2, 40.
- Taurus, munte al Asiei, XI, 1, 2—3; XI, 8, 1; XI, 11, 7; XI, 12, 1—5; XI, 14, 14; XII, 1, 1; XII, 4, 10; XII, 5, 4; XII, 6, 2; XII, 6, 4—5; XII, 7, 1—3; XII, 8, 8; XIV, 2, 1; XIV, 3, 8; XV, 1, 11.
- Taurus Cilician, XII, 1, 1; XII, 1, 3; XII, 2, 2; XII, 4, 10.
- Taurus Pisidian, XII, 4, 10.
- Tavion, fortăreață și târg al trocmlor Galatiei, XVII, 5, 2.
- Taxila, oraș mare al Indiei, XV, 1, 17; XV, 1, 28; XV, 1, 61—62.
- Taxilas, rege indian pe Hydaspes, XV, 1, 28—29; XV, 1, 65.
- Tearcon, șef etiopian, XV, 1, 6.
- Tectosagi, populație a Galliei, XII, 5, 1; XII, 5, 2.
- Telamon, fiul lui Teucros, XIV, 6, 3.
- Telchini, XIV, 2, 7—8.
- Telchinis, vechi nume al insulei Rodos, XIV, 2, 7.
- Telephos, fiul lui Hercules, XII, 8, 2; XII, 8, 4; XIII, 1, 7—8; XIII, 1, 69.
- Telmessus, promontoriu al Lyciei, XIV, 3, 4.
- Telmessos, oraș al Lyciei, XIV, 3, 4 și 9.
- Tembrion, colonizatorul insulei Samos, XIV, 1, 3.
- Temesa, apoi Tempesa, oraș în Italia, XII, 3, 23.
- Temnon, munte al Asiei Mici, XIII, 1, 70.
- Temnos, oraș eolic al Mysiei, XIII, 3, 5.
- Tempe, valea dintre Olymp și Ossa, în Elada, XI, 14, 13.
- Templul Adrasteiei la Kyzicos, XIII, 1, 13; al lui *Aesculap* la Carthagina, XVII, 3, 14; al *Anaitidei*, XI, 8, 4—5; XI, 14, 16; al *Aneei*, XVI, 1, 4; al lui *Apis* la Memphis, XVII, 1, 31; al lui *Apollon* Smintheus, în Tenedos, XIII, 1, 46; — Thymbraios, la Troia, XIII, 1, 35; — Killaos la Killa, Colnai, Chrysa, XIII, 1, 62; în insula Pordoselene, XIII, 3, 5; — Gryenus XIII, 3, 5; — Didymos, XIV, 1, 5; la Patara, XIV, 3, 6; la Daphne, XVI, 2, 6; al *Artemidei* Tauropolis, în Icaria, XIV, 1, 19; — Munychia, la Pigela, XIV, 1, 20; — Ephesiene, la Panormos, port aproape de Ephes, XIV, 1, 20; la Ephes, XIV, 1, 22; — Leucophryene, la Magnesia, XIV, 1, 40; pe promontoriul Artemision de pe țărmul continental al Rodosului, XIV, 2, 2; — Perasia, la Castabala, XII, 2, 7; Astyrene, XIII, 1, 65; — Pergaia, XIII, 4, 2; — Sarpedonia, în Cilicia, XIV, 5, 19; la Daphne, XVI, 2, 6; al *Mamei Zeilor* Dindymena, în insula Kyzicos, XII, 8, 11; în Magnesia de pe Meandru, XIV, 1, 40; al lui *Enyo*, la Comana, XII, 2, 3; al *Hecatei*, în Laguna Cariei, XIV, 2, 25; în Heradeion pe țărmul Libyei, lângă Paliuros, XVII, 3, 22; al lui *Zeus* în Venasia Cappadociei, XII, 2, 6; — Chrysaorens lângă Stratonikeia Cariei, XIV, 2, 25; în Olbisa Ciliciei, XIV, 5, 10; al *Afroditei* și *Isidei*, la Soloi în Cipru, XIV, 6, 3; la Tentyra, XVII, 1, 44; al *Iatonei*, lângă riul Xanthos în Lycia, XIV, 3, 6; — *Leucothea*, în Colchida, XI, 2, 17; — al *Eileithyiei* Thebaidei, XVII, 1, 47; al *Afroditei* sau *Selenei* „Lauci”.

- la Memphis, XVII, 1, 31; în Albania, XI, 4, 7; al *Mamei Zeilor* din Pessinunte, XII, 5, 3; -- Tereia, în Troada, XIII, 1, 17; -- Andirene, XIII, 1, 67; al lui *Men*, XII, 3, 31; al *Athenei* în Noul Iliou, XIII, 1, 26; -- la Ephes, XIV, 1, 4; -- la Lindos, XIV, 2, 8; -- la Side, XIV, 4, 2; -- La Sais, XVII, 1, 18; -- în Kyrrhestica, XVI, 2, 7; al lui *Osiris*, la Acanthos, XVII, 1, 35; -- la Abydos, XVII, 1, 44; al lui *Serapis*, la Canobos, XVII, 1, 17; al *Soarelui*, la Heliopolis, XVII, 1, 27; al *Afroditei*, în Bosforul Cimmerian, XI, 2, 10; -- pe promontoriul Pyrrha, XIII, 1, 51; -- la Palaiaphos, XIV, 6, 3; -- la Soloi în Cipru, XIV, 6, 3; -- la Memphis, XVII, 1, 31; -- la Tentyra, XVII, 1, 44; -- în insula lacului Tritonis, XVII, 3, 20; al lui *Hephaistos*, la Memphis, XVII, 1, 31.
- Tempea, v. Temesa.
- Tenedos, insulă în apropierea țărmului Troadei, XII, 3, 27; XIII, 1, 2; XIII, 1, 46; XIII, 2, 5-6; locuitorii, XIII, 1, 32; XIII, 1, 45-47.
- Tenesis, regiune a Etiopiei, XVI, 4, 8.
- Tennes, fiul lui Kycnos, rege în Tenedos, XIII, 1, 46.
- Tentyra, oraș al Egiptului, XVII, 1, 44; locuitorii, tentyriți, XVII, 1, 44.
- Teos, oraș al Ioniei, XIV, 1, 3; XIV, 1, 18; XIV, 1, 29-30; locuitorii, teieni, XIV, 1, 31.
- Tereia, loc al Troadei, XII, 4, 6; XIII, 1, 10; XIII, 1, 17; muntele din preajmă, XIII, 1, 17.
- Teredon, oraș la gura Eufratului în Babylonia, XVI, 3, 2; XVI, 3, 4.
- Termerion, promontoriul Cariei, XIV, 2, 18.
- Termeron, fortăreață a Cariei, mai sus de promontoriul Termerion, XIV, 2, 18.
- Termessos, oraș al Pisidiei, XII, 7, 2; XIII, 4, 16-17; XIV, 3, 9; locuitorii, XIII, 4, 16.
- Termili, veniți din Creta în Lycia, se numesc milyeni, apoi solymi, apoi lycieni, XII, 8, 5; XIV, 3, 9; XIV, 5, 23.
- Terpandru, poet din Lesbos, XIII, 2, 4.
- Tetrapyrgia, loc din sus de portul Plynos la Catabathmon, în Libia, XVII, 3, 22.
- Tetrachiile Galației, XII, 3, 1; XII, 3, 27; XII, 5, 1.
- Teucri, locuitori ai Troadei, XIII, 1, 48; XIII, 1, 64.
- Teucros, fiul lui Telamon, XIV, 5, 10; XIV, 6, 3; -- Atticul, în Troada, XIII, 1, 48; Olba, oraș întemeiat de T., XIV, 5, 10.
- Teutamos, tatăl lui Zethos, XIII, 3, 2.
- Teuthrania, regiune a Mysiei, XII, 3, 22; XII, 8, 2; XIII, 1, 69.
- Teuthras, rege al Teuthraniei, XII, 8, 2; XII, 8, 4; XIII, 1, 8; XIII, 1, 69.
- Thala, oraș al Numidiei, XVII, 3, 12.
- Thales, din Milet, XIV, 1, 7.
- Thalestria, regina Amazoanelor, XI, 5, 4.
- Thapsacos, oraș pe Eufrat, XVI, 1, 21-22 și passim; XVI, 3, 3.
- Thapsos, oraș al Africeii, XVII, 3, 12; XVII, 3, 16.
- Thasos, insulă a Mediteranei, XIV, 1, 40.
- Theba, Beoției, XIV, 1, 3.
- Theba, oraș al Egiptului, XII, 3, 23; XV, 3, 23; XVII, 1, 27; XVII, 1, 42; XVII, 1, 46-47; locuitorii, XVII, 1, 40.
- Theba, oraș al Pamphylei sau al Lyciei, XIV, 4, 1; XIV, 5, 21.
- Theba, oraș al Troadei, XIII, 1, 7-8; XIII, 1, 13; XIII, 1, 48;

Redactor: ELENA CURTOV
Tehnoredactor: ȘTEFANIA MIHAI

Bun de cules: 12.12.1983
Coli de tipar: 49.—

INTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ CLUJ
Municipiul Cluj-Napoca
Bulevardul Lenin nr. 146.
Republica Socialistă România
Comanda nr. 436.

Lei 47,-

Lei 47,-

4 Sînt patru trecători prin care se poate pătrunde în interiorul țării iberilor. Una duce pe la Sarapana, o fortăreață colchidiană, și prin pasurile înguste din apropiere; prin ele, Phasis, care oferă o cale practicabilă prin cele 120 de punți ale sale, coboară în Colchida involburat și violent, datorită pantei sale, în vreme ce toate aceste locuri, în timpul marilor plói, sînt răvășite de piraie.

Strabon XI, 3, 4

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ ȘI ENCICLOPEDICĂ